Fau Alanga'inga Faolu Ana Ala'anga Kwara'ae

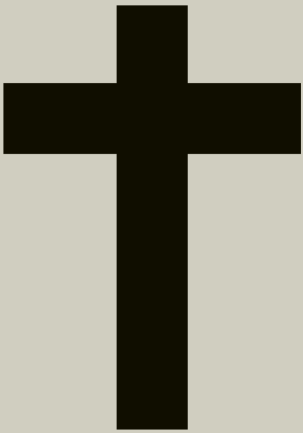

The New Testament and Genesis in the Kwara'ae language of the Solomon Islands

Fau Alanga'inga Faolu Ana Ala'anga Kwara'ae
The New Testament and Genesis in the Kwara'ae language of the Solomon Islands
Niu Testament na Stat long langguis Kwara'ae

copyright © 2003 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kwara'ae

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-14

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
100e8c4b-3c10-5adf-8b7e-9b5cdcfb9b38

Contents

Jenesis 1
Matthew 101
Mark 178
Luke 225
John 305
Acts 362
Rom 433
1 Korint 466
2 Korint 499
Galesia 520
Efesus 532
Filipae 543
Kolose 551
1 Tesalonika 559
2 Tesalonika 566
1 Timoti 570
2 Timoti 579
Titus 586
Filemon 590
Hebrus 592
James 616
1 Peter 625
2 Peter 634
1 John 640
2 John 648
3 John 650
Jude 652
Reveleson 655

JENESIS

Na sata ˈi Genesis neˈe fadalana neˈe ˈuri: Na safalilana ru ki taˈifau. Na buka neˈe alaˈa sulia ru maˈi ua ˈi naˈo ki ana kaidaˈi God saungaˈinia ru ki taˈifau saena magalia. Ma buka neˈe ka alaˈa logo sulia kaidaˈi God nia saungaˈinia na ngwae, faˈinia na fulilana maˈi taˈangaˈa saena magalia, ma kulu ka nonifii maˈi saena taˈangaˈa leleka ka dao ˈi taˈena.

Na buka neˈe, nia ˈaˈemae maˈi sulia fulilana na magalia neˈe maˈi ˈi naˈo ma sulia logo neˈe God ili ˈuana ˈadoˈa faˈinia ngwae ma noaˈa nia kasi mamalo faˈasia faˈarongoˈa ˈania liana fuana ngwae nia ki. Genesis neˈe toˈo ana ro maˈe alaˈanga ˈinotoˈa ki. Etana faˈi boˈi alaˈanga ˈita maˈi ana bali buka taˈi ru leleka ka sui ana bali buka akwala ma taˈi ru. Nia alaˈa sulia na kaidaˈi God nia saungaˈinia magalia faˈinia na ngwae neˈe kira eta tua saena na magalia. Nia alaˈa logo sulia sa Adam faˈinia ˈi Eve, sa Kein ma sa Abel, faˈinia sa Noa ma na faka doe ba nia saungaˈinia. Nia alaˈa logo sulia na **fera keta ˈato** ba ngwae ki kira iliili ˈuana saungaˈilana ˈi Babilon.

Ruana faˈi boˈi alaˈanga ana na buka neˈe nia ˈita ana bali buka akwala ma ro ru ka dao ana lima akwala **ru ˈafu ki.** Na bali buka neˈe nia toˈo ana ˈaˈemae sulia fuuˈi ngwae **neˈe** ˈi Israel ki, kira futa olitada. Na faˈinaˈonaˈo kira neˈe sa Abraham, na ngwae neˈe na fitoˈonga nia ana God ngasingasiˈa liu. Ma nia ka roˈosulia fatalana God. Buri ˈana nia ka ˈaˈemae laˈu sulia ngela nia sa Aesak faˈinia koˈo nia sa Jakob neˈe kira saea logo ˈani sa Israel. Ngwae neˈe sa Jakob toˈo ana akwala ngela ma ro ngela neˈe na fuuˈi ngwae ˈi Israel ki kira futa olitada.

Ana suilana na buka neˈe, na ˈaˈemae alaˈa naˈa sulia sa Josef, ta ngela ana sa Jakob. Ru neˈe fuli fuana sa Josef neˈe kwaiˈia tala fuana sa Jakob faˈinia ngela nia ki ma na tuaˈa nia kira ka leka ˈuana saena fanoa ˈi Ejipt.

Ru doe saena ˈaˈemae neˈe ki neˈe sulia ru neˈe God nia fulia fuana fuuˈi ngwae nia. Na etangilana buka neˈe, ˈaˈemae sulia kaidaˈi God nia saungaˈinia magalia neˈe, ma na suilana God ka fata alangaˈi faˈinia fuuˈi ngwae nia ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nia ke tagi leˈa sulia fuuˈi ngwae nia. Na ˈaˈemae saena na buka neˈe ki ˈidufaˈi leka sulia God faˈinia na ru neˈe God nia fuliˈi ki, ma ka alaˈa logo sulia na kwai matalangaˈi ˈanga God ana ru noaˈa ˈiri saga ki. Ma God ka nangasia logo na fuuˈi ngwae nia. God nia talaˈia fuuˈi ngwae nia, ma nia ka ˈafida logo. Ma nia ka faˈataˈinia logo na falafala leˈa nia ki saena maurilada. Na buka neˈe fulangaˈinia faˈamamanalana fuuˈi ngwae ˈi Israel fuana ˈafilana na ngwae neˈe kira futa ˈi burida ki fasi ˈiri faˈamamanalada ke ngasi, ma ka teo tari ma noaˈa kasi funu.

Na ˈaˈemae saena na buka neˈe ki niˈi ˈuri:

God neˈe saungaˈinia na magalia neˈe faˈinia na ru ki taˈifau saena. 1:1-2:15

Na taˈangaˈa nia eta fuli maˈi saena magalia neˈe ma na ngwae ki taˈifau kira ka nonifii. 3:1-24.

Na isuisuˈa sulia sa Adam leleka dao ana sa Noa. 4:1-5:52

Na ˈaˈemae sulia sa Noa faˈinia na faˈi asi doe ba kurua fanoa ki taˈifau. 6:1-10:32

Na faˈi lalafe keta liu ngwae ki saungaˈinia ˈi Babilon. 11:1-9.

Na ˈaˈemae sulia ngwae ki ˈita ana sa Siem leleka ka dao ana sa Abraham. 11:10-32
Na ˈaˈemae sulia uulu koˈo bora kulu ki sa Abraham, sa Aesak, ma sa Jakob. 12:1-35:29.
Na ˈaˈemae sulia fuuˈi ngwae sa Esau na ngela ˈi naˈo sa Aesak. 36:1-43.
Na ˈaˈemae sulia sa Josef faˈinia ngwae futa nia ki. 37:1—45:28
Sa Jakob faˈinia ngwaˈi ngela nia kira tua ˈi Ejipt 46:1—55:26.

God saungaˈinia na magalia

1 Ana etangilana, God saungaˈinia ˈafutana na magalia ma na mamanga.
2 Na magalia nia fioroˈa, ma na kafo doe ka fungu fafia, ma maˈe rodo
ka buta fafia. Ma na Mangona God tua ma ka ˈasua fafona na kafo neˈeri.*

Na etana asoa

3 Ma God ka fata ˈuri, “Madakolaˈanga ke dao naˈa maˈi.” ˈUnaˈeri goˈo
na madakolaˈanga ka fuli naˈa diˈia nama neˈe nia saea.
4 Ma God ka saeleˈa faˈinia na madakolaˈanga, ma nia ka alua naˈa na
dangi ma na rodo kera ka tua matali.
5 Ma nia ka faˈasata na madakolaˈanga neˈeri ˈani na Asoa, ma nia ka
saea na maˈerodo neˈeri ˈani na Rodo. Ma na asoa neˈeri ka sui naˈa. Ma
na asoa neˈeri naˈa neˈe na etana asoa ana na magalia.

Na ruana asoa

6-7 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Alua ta kula ke teo ˈi safitana na kafo neˈeri
ˈiri ke daroˈia na kafo ka teo ˈi lifua ma na kafo ka teo ˈi olofa.” Ma na
kula neˈeri ka raˈe maˈi diˈia God nia oga. Na kula neˈeri nia fulia ma
kafo ka daroˈia ta kafo ka teo ˈi lifua ma ta kula ka teo ˈi olofa.
8 Ma nia ka faˈasata kula neˈeri ˈani na mamanga. Ma na asoa neˈeri
ka sui, na ruana asoa ana magalia.

Na uula asoa

9 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Kafo loˈoko teo ˈi olofana mamanga, muke
fiku taˈifau fasi ˈiri kula langa langa ke raˈe maˈi,” ma na ru neˈeri ka fuli
diˈia nama ba nia saea.
10 Ma nia ka saea na kula langa langa neˈeri ˈania Ano, ma nia ka saea
na kafo neˈeri ˈania na Asi. Ma God ka lisia na raoˈa nia ma nia ka saeleˈa
faˈinia.
11 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Ru matamata marako toˈo toˈo ki taˈifau,
muke bulao ana ano neˈe. Ma na ano ka toˈo nama ana ru matamata
marako toˈo toˈo ki taˈifau faˈinia maga ru kira ki. Ma na maga ru neˈeri
ki ke alu laˈu na ru neˈe kira leka faˈasia.” Ma ru neˈeri ki ka fuli nama
diˈia neˈe nia saea.
12 Na ru matamata marako ˈoro ki neˈe taˈe maˈi ma ka bulao maˈi na
ano neˈe, ma na maga ru kira ki ka alu laˈu na ru neˈe kira leka faˈasia.
Ma God ka lisia na raoˈa nia ma nia ka saeleˈa faˈinia.
13 ˈIu na asoa neˈeri ka sui naˈa, na uula asoa ana magalia neˈeriˈa.

Na faina asoa

---

* **1:2** nama ˈoko saiana rokisilana ˈuri: Ana etangilana, kaidaˈi God talaˈae fuana saungaˈinia ˈafutana na magalia ma na mamanga, na magalia nia fioroˈa, ma na kafo doe ka fungu fafia, ma maˈe rodo ka buta fafia. Ma na Mangona God tua ma ka ˈasua fafona na kafo neˈeri.

14 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Madakolaˈanga ki muke raˈe maˈi ˈi lofana
mamanga ˈiri muke daroˈia na dangi ma na rodo. Na ru neˈe ki fuana
faˈataˈilana asoa ki, ma faˈi ngali ki, ma na kaidaˈi ki.†
15 Na ru neˈe ki ke baˈa teo ˈi lifua saena na mamanga ma kike rara maˈi
ˈi ano fasi ˈiri ka toˈo ana madakolaˈanga.” Ma na madakolaˈanga neˈeri
ki ke fuli nama diˈia nia saea naˈa.
16 Nia ka saungaˈinia madaˈafi ka sina ngasingasiˈa fasi ˈiri ka sina
ana asoa ki. Ma nia ka saungaˈinia na madamo neˈe nia noaˈa kasi
sina ngasingasiˈa diˈia na madaˈafi, fasi ˈiri ke sina ana rodo. Ma nia
ka saungaˈinia laˈu goˈo na bulubulu ki.
17 ˈIu God aluda kira ka tua saena na mamanga ma kira ka rara maˈi ˈi
ano fasi ˈiri ke toˈo ana madakolaˈanga.
18 ˈIu na madaˈafi inaˈu ana sinaˈa ana na asoa, ma na madamo ka inaˈu
ana sinaˈa ana rodo. Ma kera ka toˈolangaˈinia dangi ka matali faˈasia na
rodo. Ma God ka lisia na raoˈa nia ma nia ka saeleˈa faˈinia.
19 ˈIu ma asoa neˈeri ka sui, ma na faina asoa ana magalia neˈeriˈa.

Na limana asoa

20 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Na iˈa matamata toˈotoˈo ki, muke tua saena
asi ma muka faˈafungua. Ma na faˈi noˈo matamata toˈotoˈo, muke tua
muka lofo kwailiu saena na mamanga.”
21 Nia ka saungaˈinia iˈa doe ki saena asi, ma gwaˈi iˈa matamata toˈotoˈo
ki logo neˈe kira faˈafungua na asi. Ma nia ka saungaˈinia na faˈi noˈo
matamata toˈotoˈo ki. Ma God ka lisia na raoˈa nia ma nia ka saeleˈa
faˈinia.
22 Ma nia ka faˈaleˈada ma ka fata ˈuri ada, “Na gwaˈi iˈa ki, nia leˈa
fuamuˈa muke alu ngela ˈoro ˈamuˈa fasi ˈiri kamu ke faˈafungua asi neˈe.
Ma na faˈi noˈo ki logo, nia leˈa fuamuˈa muke toˈo ana ngela ˈoro ki, fasi
ˈiri muke baˈa ˈoro laˈu.”
23 ˈIu ma asoa neˈeri ka sui, niaˈa na limana asoa ana magalia.

Na onona asoa

24 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Na ru mauri ki, kamu ke tua saena ano
neˈe. Nia ke toˈo nama ana ru ˈaeˈaela ki ˈi fanoa, ma na ru ˈaeˈaela doe
ki ma na ru ˈaeˈaela tiˈitiˈi ki saena masuˈua.” Ma na ru neˈeri ki ka taˈe
maˈi ka diˈia nama neˈe nia saea.
25 Nia ka saungaˈinia ru matamata ki neˈe kira toˈo ana mauriˈa neˈe
kira tua saena ano neˈe. Nia ka saungaˈinia ru ˈaeˈaela ˈi fanoa ki, ma na
ru ˈaeˈaela doe ki ma na ru ˈaeˈaela tiˈitiˈi ki saena masuˈua. Ma God ka
lisia na raoˈa nia ma nia ka saeleˈa faˈinia.
26 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Nia leˈa fuana kuke saungaˈinia ngwae ki
fasi ˈiri kira ka diˈia logo kuluˈa, ma kira usulia kuluˈa taˈifau naˈa. Kira
ke baˈa gwaungaˈi fafia na iˈa ki, faˈinia faˈi noˈo ki, ma na ru ˈaeˈaela ˈi
fanoa ki, ma ma na ru ˈaeˈaela doe ki ma na ru ˈaeˈaela tiˈitiˈi ki saena
masuˈua.”‡
27 ˈUnaˈeri God ka saungaˈinia na ngwae ki fasi ˈiri kira ka diˈia logo
niaˈa, ma kira usulia niaˈa taˈifau naˈa. God nia saungaˈinia ngwae ki
ˈania ngwangwane ma na kini.
28 Ma God ka faˈaleˈadaroˈo ma ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Nia leˈa fuana
koroˈo ke toˈo ana ngela ˈoro ki ˈiri kike baˈa tua ana kula ki taˈifau saena

† **1:14** nama kaidaˈi ana fangaˈa ki

‡ **1:26** Ana kaidaˈi neˈe God saungaˈinia na ngwae, nia saungaˈinia fuana ngalilana na falafala nia ki talana.

magalia. Ma moke ˈaˈana fafia ru ki taˈifau saena magalia. Nau ku alu koroˈo ke gwaungaˈi fafia na iˈa ki, faˈinia na faˈi noˈo ki, ma ru ki taˈifau neˈe kira mauri ma kika tua saena na magalia neˈe.”
29 Sui God ka fata laˈu ˈuri, “Rongoa basi, ru matamata marako toˈo toˈo ki taˈifau faˈinia maga ru kira ki ma na fuaˈi ru kira ki, nau ku aluda taˈifau naˈa fuamuroˈo. Na ru neˈeri ki, kike kwatea fanga fuamuroˈo.
30 Bore ma nau ku alua ru matamata marako toˈo toˈo ki taˈifau niˈi fanga fuana na ru mauri ki taˈifau saena ano neˈe: na ru ˈaeˈae ki, na faˈi noˈo ki, ma na ru ˈaeˈaela tiˈitiˈi ki saena masuˈua.” ˈIu na ru neˈeri ki fuli ka diˈia nama ba nia saea.
31 Ma God ka lisia na raoˈa nia ki taˈifau ma nia ka saeleˈa liu faˈinia. Na onona asoa ana magalia naˈa neˈeriˈa.

2

1 ˈUnaˈeri na raoˈa God ki ana saungaˈilana na mamanga ma na ano faˈinia na ru neˈe teo saeni ki niˈi sui naˈa.

Na fiuna asoa

2 Na raoˈa neˈeri God fulia ka sui naˈa, ma na fiuna asoa nia ka mamalo.
3 Ma nia ka faˈaleˈa fiuna asoa, ma ka toˈolangaˈinia fiuna asoa ana wiki nia abu, osiˈana nia mamalo naˈa, duˈungana na raoˈa nia fuana saungaˈilana na ru ki taˈifau nia sui naˈa.

God nia saungaˈinia na ngwangwane eta eta faˈinia na kini eta eta

4 Na ˈaˈemae sulia God neˈe saungaˈinia naˈa na mamanga ma na ano faˈinia na ru ki taˈifau neˈe tua adaroˈo nia ˈuri:
Ana kaidaˈi neˈe Iawe na God nia saungaˈinia na mamanga faˈinia na ano ma na ru neˈe teo adaroˈo ki,
5 noaˈa ta ru ˈiri bulao ˈua ana na ano, osiˈana noaˈa nia kasi kwatea ˈua na uta, ma ka noaˈa ˈua ta ngwae neˈe ke oˈo ˈua ta oˈola.
6 Na maˈe busu ki goˈo neˈe kwate ma ano ka ngwangasiˈoraˈa.
7 ˈIu na God Iawe ngalia na buli ano ma ka saungaˈinia ˈani taˈi ngwae, ma nia ka ufi sulia ngongorana fasi ˈiri nia ka toˈo ana mauriˈa. ˈUnaˈeri mala neˈe ngwae ka fiˈi mauri.
8 Sui, ˈi bali ana fanelana madaˈafi ana taˈi kula neˈe kira saea ˈani ˈi Iden, na God Iawe nia sasi akaˈu ana taˈi kula leˈa liu, ma nia ka ngalia na ngwae neˈe nia saungaˈinia, ma nia ka kwate nia ka tua ana.
9 Ma nia ka alua na ˈai matamata toˈotoˈo ˈoro ki saena kula neˈeri. Ma na ˈai neˈeri ki lisilada leˈa/kwanga liu ma na fuaˈi ru ki ka leˈa liu fuana ˈanilani. Ma saena tofongana kula neˈeri, ta ro ˈai laˈu neˈe kera uu ˈi neˈeri. Ta ˈai neˈe fufuana ke kwate ngwae ke mauri, ma taˈi neˈe fufuana ke kwatea ma ngwae ki ka saiana tae neˈe taˈa ma tae neˈe leˈa.
10 ˈIu taˈi kafo nia busu maˈi ˈi Iden ma nia ka afe saena oˈola neˈeri ˈiri ke faˈangwangasiˈora. Ana kaidaˈi na kafo neˈeri nia afe naˈa kwau faˈasia ˈi Iden, nia ka alu laˈu ta fai kafo matamata.
11 Etana kafo neˈe kira saea ˈani ˈi Pison neˈe afe kwau saena kula kira saea ˈani ˈi Havila, kula neˈe gol leˈa liu nia ana.
12 Ma gol neˈeri nia sikasika liu. Ma na ru moko leˈa liu neˈe kira saea ˈani ‘beliam’ teo ˈi Havila, ma na fau lisilana leˈa liu neˈe kira saea ˈani ‘oniks’ teo ˈi neˈeri logo.
13 Ma ruana kafo neˈe kira saea ˈani ˈi Gihon, ma nia ka afe kwailiu saena fanoa ˈi Kus.

14 Ma uula kafo neˈe kira saea ˈani ˈi Taegris nia teo karangi ana fanoa
ˈi Asiria, ana bali ˈuana fanelana sina. Ma faina kafo neˈe kira saea ˈani
ˈi Iufretes.
15 ˈIu na God Iawe ngalia ngwae neˈeri ma ka alua nia ka tua ana kula
leˈa neˈeri fasi ˈiri nia ka oˈo ˈi saena ma ka lia sulia na ru neˈe teo ˈi
neˈeri ki.
16 Ma na God Iawe ka fata totongaˈi ˈuri fuana, “ˈOke ˈania fuaˈi ru ki
ana ˈai ki saena na kula neˈe.
17 Bore ma taˈi ˈai goˈo neˈe nia abu noaˈa ˈoe kosi ˈania fuaˈi ru ki ana.
Na ˈai neˈe ke kwatea ma ngwae ki ka saiana tae neˈe taˈa ma tae neˈe
leˈa.* Diˈia ˈoko ˈania na fuaˈi ru ki ana ˈai neˈe, ˈoke baˈa mae nama ana
asoa neˈeri.”
18 Ma na God Iawe ka fata ˈuri, “Noaˈa nia ˈiri leˈa fuana ngwae neˈe ke
tua taˈifilia. Nia leˈa fuana nai saungaˈinia nama ta taˈi ngwae kwaima
fuana neˈe totolia ke kwaiˈafi ana.”
19 ˈI naˈo, na God Iawe ngali na buli ano ka saungaˈinia ˈania na ru
ˈaeˈaela ki neˈe ke leka fafona ano, faˈinia faˈi noˈo ki neˈe kike lofo
kwailiu ˈi lifua saena mamanga. Niniˈari, Iawe ngalida maˈi fuana ngwae
neˈeri fasi ˈiri nia lisia na ngwae faˈasatada. Na sataˈi ru neˈe ngwae neˈe
ke saeda ˈania neˈe niˈi teo tari naˈa ˈunaˈeri.
20 Na ngwae ka faˈasata na ru ˈaeˈaela ki ˈi fanoa, ma na ru ˈaeˈaela ki
saena masuˈua, ma na faˈi noˈo ki logo. Bore ma noaˈa nia ˈiri dao toˈona
ta ru neˈe ka kwaima ma ka kwaiˈafi ana ngwae.
21 Goˈo, na God Iawe ka kwatea ngwae neˈeri ka maliu liu. Sui nia ka
lafua taˈi suli karokaro ana ma ka fono logo ˈusia kula neˈe nia lafua maˈi
faˈasia ana.
22 Ma nia ka ngalia suli karokaro neˈeri, ma ka saungaˈinia taˈi kini, ma
nia ka ngalia maˈi fuana na ngwae neˈeri.
23 Ma kaidaˈi ngwae neˈeri lisia nia ka fata ˈuri fuana God, “Reala kwa!
Niaˈa diˈia logo nauˈa! Na sulina saka maˈi ana suliku, na sulina saka maˈi
ana suliku, ma nonina ka saka maˈi ana noniku. Satana naˈa neˈe ‘kini’,
osiˈana nia saka maˈi ana ngwangwane.”
24 Duˈungana ru neˈeri, ngwae ke faˈasia na maˈa nia faˈinia teˈa nia,
ma ka tua ratai faˈinia na ˈafe nia, ma kera ke alua naˈa taˈi manataˈanga
diˈia taˈi ngwae goˈo.
25 Ma na ngwae neˈeri faˈinia ˈafe nia kera ka dadara goˈo ˈadaroˈo, ma
noaˈa kera kasi ˈeke goˈo ˈanidaroˈo talada.

3

Na ngwae faˈinia ˈafe nia kera aburongo ana fatalana God

1 ˈIu ana ru ki taˈifau neˈe God Iawe nia saungaˈinida na faˈi loi naˈa
neˈe taˈi ru neˈe nia kwaˈatafa liu fuana ˈosoˈa. ˈUnaˈeri ana taˈi asoa, na
faˈi loi leka maˈi ma ka saefilo ˈuri ana kini neˈeri, “ˈUri ma nia mamana
neˈe God nia saea fuamuroˈo noaˈa koroˈo kasi ˈania fufuana ˈai ki taˈifau
saena oˈola neˈe?”
2 Ma kini neˈeri ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈuiri ˈiira laˈu. Keroˈo ke ˈania goˈo
ˈamiroˈo fufuaˈi ru ki ana ˈai ki saena oˈola neˈe,

* **2:17** nama “Na fufuana neˈe kwatea ma ngwae ki talada ka filia tae neˈe taˈa ki ma tae neˈe leˈa ki.” This means that people can choose to live apart from God and not obey His Word. People can choose what is good and bad for themselves. But living apart from God and disobeying His word brings death. God is the only sourse of life.

3 bore ma God ka saea, ‘Ta'i 'ai ne'e uu go'o saena tofongana o'ola ne'e
noa'a koro'o kasi 'ania nama koro'o kasi sama to'ona fua'i ru ki ana. Si
di'ia koro'o 'oia ru abu ne'eri koro'o ke ba'a mae.’ ”
4 Bore ma fa'i loi ne'eri nia fata lala 'uri, “Ala'anga ne'ana noa'a 'iri
mamana. Koro'o kasi mae go'o.
5 God fata 'una'eri osi'ana nia saiana ka sui na'a, si di'ia koro'o 'ania
fua'i 'ai ne'ana, maamuro'o ke ba'a 'ifi, ma koro'o ke ba'a di'ia logo
nia'a, ma koro'o ka sai logo ana falafala ne'e ta'a ki ma na falafala ne'e
le'a ki logo.”
6 Na kini ne'e nia lisia na 'ai ne'e lisilana le'a liu, ma fua'i ru ki bore
ka le'a logo fuana 'anilani. Ma nia ka oga liua na'a ne'e nia ke kwa'atafa.
Go'o nia ka ngalia na'a ti fua'i ru ana 'ai ne'eri, ma ka 'ania na'a, ma nia
ka kwatea logo fuana ara'i nia, ma nia ka 'ania logo.
7 Tona go'o ma maadaro'o ka 'ifi na'a, ma kera ka lia saiana ne'e kera'a
tua dadara na'a. Kaida'i ne'eri kera ka taia na'a ra'i figi ki, ma kera ka
toro na'a 'ani'i fafidaro'o.
8 Ma nia sa'ulafi na'a, na God Iawe nia liliu logo 'ana ana kula ne'eri,
kera rongoa ma kera ka leka ago na'a 'adaro'o fa'asia God 'i safitana na
'ai ki ana kula ne'eri.
9 Bore ma na God Iawe nia ri kwau 'uana na ngwae ne'eri ka 'uri, “Se,
'uri ma 'ae'o na'a 'i fa'i kwa?”
10 Ma na ngwae ne'eri olisia ma ka 'uri, “'Iu nau ku rongoa 'oko leka
ma'i, ma nau ku ma'u, nini'a nau ku leka ku ago 'i ne'e, osi'ana nau ku
dadara.”
11 'Una'eri ma God ka fata 'uri fuana, “'Uri ma sa tai ne'e saea ne'e
'oko dadara kwa? 'Uri ma 'oko 'ania fuana 'ai ba nau ku luia koro'o kasi
'ania?”
12 Ma na ngwae ne'eri ka fata 'uri, “'Iu, bore ma na kini ba 'oko alua
ka tua fa'i nau nini'a kwatea fua'i 'ai ne'e fuaku, ma nau ku 'ania na'a.”
13 'Una'eri go'o na God Iawe ka fata ana na kini ne'eri ka 'uri, “Fa'uta
ne'e 'oko sasi 'uri kwa?”
Ma na kini ne'eri ka fata 'uri, “Na fa'i loi na'a nini'a soke nau kwate
ma nau ku 'ania fuana 'ai ne'e.”

God matalanga'inida

14 'Iu na God Iawe nia fata 'uri fuana fa'i loi ne'eri, “Du'ungana ne'e
'oko sasi ru ne'e, na 'afita'i'anga ke dao to'omu. Ana ru 'ae'aela ki ta'ifau,
'ae'o go'o ne'e 'oke to'o ana 'afita'i'anga ne'e. Nia ka 'ita ana kaida'i
ne'e, 'oke ango na'a 'ania olofamu, ma 'oke 'ania na'a gegeo ana ano
sulia bongi firi leleka ka dao ana kaida'i 'oke mae.
15 Nai ba'a kwatea kini ne'e ke 'ailanga'i koro'o kwailiu, moke tuani
fu'ali lamuro'o to'oto'o kasi mango. Na kwalafa 'oe ma na kwalafa kini
ne'e kera ke tua 'ani malimae 'anga adaro'o. Ma na kwalafa nia ke ba'a
bulia ngisia gwaumu, ma 'oke ba'a 'alea buira 'aena.”
16 God ka fata la'u 'uri fuana kini ne'e, “Nai ba'a kwate ke 'afita'i fuamu
ana kaida'i 'oke ina. 'Oke ba'a fii liu ana kaida'i 'oke fa'afuta ngela.
Sui ka 'una'eri bore 'ana, 'oke oga nama 'amu na ara'i 'oe, ma nia ke
gwaunga'i fuamu.”*
17 'Una'eri God ka fata la'u 'uri fuana ngwangwane ne'eri, “Ana kaida'i
ne'e, nai ba'a fa'alia ano ne'e ke ta'a na'a, du'ungana 'oko rongo sulia

* **3:16** nama Sui bore 'ana 'oke oga gwaunga'i fafi ara'i 'oe, nia ke 'a'ana fuamu.”

fatalana ˈafe ˈoe, ma ˈoko ˈania naˈa fuana ˈai ba nau ku luia faˈasiˈo
noaˈa ˈoe kosi ˈania. Ana kaidaˈi firi ana maurilamu, ˈoke baˈa inaˈu naˈa
ana rao laga ulafu ˈanga ˈuana fanga lamu.
18 Na kwalo ngarangaraˈa ki ma na ˈai taˈa ki kike bulao maˈi saena na
ano. ˈOke baˈa ˈania goˈo ˈamu na ru neˈe bulao ki saena ano.
19 ˈOke baˈa rao laga ulafu, ma ˈoko ˈidaˈida, fasi ˈiri na ano ke toˈo ana
fanga leleka ka dao ana kaidaˈi ˈoke mae, ma na nonimu ke oli saena na
ano niniˈa nau ku saungaˈiniˈo maˈi ana. Nau ku saungaˈiniˈo ana na ano,
ma ˈoke baˈa oli laˈu saena na ano.”
20 Ma satana na ngwae neˈeri neˈe sa Adam.† Ana kaidaˈi neˈeri nia ka
saea na ˈafe nia ˈani ˈi Eve, osiˈana niaˈa naˈa neˈe na teˈa na ngwaˈi toˈa
mauri ki.
21 ˈIu na God Iawe saungaˈinia ifi fuadaroˈo ana ˈuliˈulina na ru mauri
ˈaeˈaela ki, ma ka faˈatoroda roˈo ˈania.

God alua sa Adam ma ˈi Eve ˈi maa faˈasia na kula leˈa neˈeri

22 Ma na God Iawe ka fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe na ngwae nia raˈe maˈi ka
diˈia naˈa kuluˈa, osiˈana nia sai naˈa ana falafala taˈa ki ma na falafala
leˈa ki. Kaidaˈi neˈe kulu kasi alaˈania noaˈa nia kasi ngalia laˈu fuaˈi ru
ki faˈasia na ˈai ana mauriˈa. Si diˈia nia ˈania fuaˈi ru ki ana na ˈai neˈe,
noaˈa nia kasi mae naˈa.”
23 Sui, na God Iawe ka alua naˈa ngwae neˈeri ˈi maa faˈasia na kula leˈa
neˈeri ˈi Iden. ˈIu, God nia saungaˈinia na ngwae ana na ano. Ma nia ka
alua ngwae neˈe ka rao naˈa saena na ano neˈe, ma ka oˈofia naˈa oˈola
nia ki.
24 ˈI buri ˈana God ka alua ngwae neˈeri ˈi maa, nia ka alua na ˈainsel ki
ka folo ˈusia bali ˈuana fanelana sina ana kula leˈa neˈeri ˈi Iden. Ma kira
ka folo suli bongi firi ˈania sele ni ofoˈa ki. Na sele neˈeri ki, na meamea
ana mafula neˈe ke duˈa maˈi ˈi maani, ma ka liu kalia kula neˈeri ma
noaˈa kasi mamalo. Na God Iawe nia sasi ˈunaˈeri ˈiri ka fonea na ngwae
ki noaˈa kira kasi leka karangi maˈi ana na ˈai neˈe fufuana kwatea ngwae
ke mauri firi.

4

Sa Kein saungia sa Abel

1 ˈIu sa Adam faˈinia ˈafe nia ˈi Eve, keroˈa tua fiku naˈa leleka nia ka
ina ma ka faˈafuta naˈa taˈi ngela ngwane sa Kein.* Ma ˈi Eve ka fata ˈuri,
“ˈIu Iawe nia kwaiˈafi aku niniˈa nau ku ngali maˈi na ngela ngwane.”
2 Ma ˈi buri ˈana, nia ka faˈafuta laˈu ruana ngela ngwane sa Abel.
Ma kaidaˈi sa Abel nia ˈaˈana maˈi, nia ka sarea ma ka lia sulia na sipsip
ki. Ma sa Kein ngwae ni rao saena oˈola.
3 Ana ta kaidaˈi, sa Kein ka ngalia naˈa ti fanga saena oˈola nia, ka
kwateˈe ˈani na foˈosi nia fuana Iawe.
4 Bore ma sa Abel nia ngalia bibi sipsip eta futa ana na sipsip nia ki, ma
nia ka saungia ka mae, ma nia ka ngalia na fasi ru saela ki, ma nia ka
foˈosi ani fuana Iawe. Ma Iawe ka saeleˈa liu faˈinia sa Abel ma na foˈosi
nia,

---

† **3:20** Ana alaˈanga ˈi Hebru, sa ‘Adam’ fadalana neˈe ‘Ngwae etaeta’. * **4:1** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Kein’ fadalana neˈe ‘Ngali maˈi’.

5 bore ma noaˈa nia kasi ala goˈo fafia sa Kein faˈinia na foˈosi neˈe nia
duˈafia. ˈUnaˈeri sa Kein ka saetaˈa ka lilisu liu naˈa, ma na maana ka
rada naˈa.
6 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana sa Kein, “Faˈuta neˈe ˈoko saetaˈa liu ma
maamu ka rada naˈa ˈira kwa?
7 Diˈia ˈoke sasi na ru saga, na maamu bore ka lia sae leˈa logo. Bore ma
diˈia ˈoke ˈaila ˈani sasi na ru saga, taˈangaˈa neˈe nia diˈia ta ru kwasi
neˈe tua karangi amu, ma ka kwaimaˈa kwali fuana faˈali lamu. Taˈangaˈa
neˈe oga liua ke liufiˈo, bore ma ˈoke liufia nama.”
8 Ana taˈi asoa sa Kein fata ˈuri fuana ngwae futa nia sa Abel, “Koro leka
saena oˈola.” Ana kaidaˈi keraˈa tua saena oˈola, sa Kein ka fuˈalia ngwae
futa nia, ma ka saungia ka mae naˈa.
9 ˈUnaˈeri ˈi buri ˈana, Iawe ka saefilo ˈuri ana sa Kein, “ˈUri ma ngwae
futa ˈoe sa Abel nia ˈi faˈi?”
Bore ma sa Kein ka fata lala ˈuri, “Nau ku ˈiri saiana. ˈUri ma na raoˈa
nai lala neˈe fuana liaˈa sulia na ngwae futa nau?”
10 Sui Iawe ka fata ˈuri ana, “Faˈuta neˈe ˈoko sasi na ru taˈa neˈe kwa?
Nau ku rongoa na ˈabuna ngwae futa ˈoe inaˈu ana angiˈa maˈi fuaku
faˈasia ˈi ano, ma nia ka amasi nau fuana faˈasaga lana na ru neˈe!
11-12 Kaidaˈi ˈoko saungia na ngwae futa ˈoe, na ˈabuna nia afe toli saena
ano, ma na ano ka ˈifi fuana ngali lana ˈabuna. Osiˈana ru neˈeri na ˈafitaˈi
ˈanga ke baˈa dao nama fafiˈo. Kaidaˈi ˈoko oˈolia na oˈola ˈoe, noaˈa nia
kasi alua ta fanga. ˈI niniˈari noaˈa ˈoe kosi toˈo naˈa ana ta ano ˈamu
saena magalia neˈe sulia kaidaˈi ki taˈifau ana maurilamu. ˈAeˈo ngwae
naˈa fuana liu kwailiu ˈanga, ma noaˈa ˈoe kosi mango.”
13 Goˈo, sa Kein ka fata ˈuri fuana Iawe, “Na kwaˈikwaˈinga neˈana nia
ˈato liu naˈa fuaku.
14 Kaidaˈi neˈe ˈoko lali nau naˈa faˈasia na ano neˈe ma noaˈa nau kusi
tua laˈu ana kula neˈe ˈoko tua ana. Ma kaidaˈi ki taˈifau ana mauri laku,
nai baˈa dau goˈo ˈani liu kwailiu ˈanga naˈa. Ma si diˈia ta ngwae goˈo
ˈana ke dao toˈoku, ma nia ka saungi nau, nai mae naˈa!”
15 Bore ma Iawe nia fata ˈuri ana sa Kein, “Noaˈa goˈo. Si diˈia ta ngwae
saungiˈo ˈoko mae, nai baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga nia ke fiu fau ki ka
liufia kwaˈikwaˈinga ˈoe.” Sui, na Iawe ka alua maˈetoto ana, fasi ˈiri
diˈia ta ngwae bore ˈana dao toˈona noaˈa nia kasi saungia ka mae.
16 Goˈo, sa Kein ka leka naˈa kwau ˈana faˈasia kula Iawe nia tua ana.
Ma nia ka tua naˈa ana bali ana fane lana madaˈafi ana ˈi Iden na kula
kira saea ˈani ˈi Nod.†

Na ˈato kaleˈa sa Kein

17 Sa Kein faˈinia ˈafe nia kera tua fiku naˈa, leleka ˈafe nia ka ina naˈa,
ma nia ka faˈafuta taˈi ngela ngwane, kera ka faˈasata ˈani sa Enok. Ana
kaidaˈi neˈeri, sa Kein ka saungaˈinia taˈi fanoa, ma ka saea ˈani ˈi Enok
sulia satana na ngela nari nia.
18 Sa Enok alua sa Irad. Sa Irad alua sa Mefujael. Sa Mefujael ka alua sa
Metusael. Ma sa Metusael ka alua sa Lamek.
19 Araˈi neˈe sa Lamek, nia toˈo ana ro ˈafe ki ˈi Ada ma ˈi Sila.
20 ˈI Ada faˈafuta ngela ngwane neˈe satana sa Jabal, ma na ngwae neˈe
kira futa olitana sa Jabal ki, kira tua goˈo saena babala ki, ma na raoˈa
kira neˈe ngwae kira sare buluka goˈo ma na nanigot ma na sipsip ki.

† **4:16** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ˈi ‘Nod’ fadalana neˈe ‘Kula neˈe noaˈa ngwae kasi tua toˈo ana. Nia liu kwailiu ˈanga’.

21 Na satana na ngwae futa sa Jabal neˈe sa Jubal, ma na ngwae neˈe
kira futa maˈi olitana sa Jubal ki, kira sai leˈa liu ana kidili lana na gita
ma faˈinia ufi lana ˈau ki.
22 Ma ˈi Sila ka faˈafuta taˈi ngela ngwane neˈe satana sa Tubalken,
ma na ngwae neˈe futa olitana sa Tubalken ki, kira sai leˈa liu ana
saungaˈilana na ru fuana raoˈa ki ˈania na barasi ma na aean. Na
ngwaingwaena sa Tubalken neˈe satana ˈi Naama.
23 Sa Lamek nia ngu fuana ro ˈafe nia ki ka ˈuri, “ˈI Ada ma ˈi Sila ro
ˈafe nau ki, moro sailinga leˈa maˈi fuaku. Diˈia ta ngwae nama ta ˈalako
kwaˈi nau, nai baˈa saungia ka mae.‡
24 Diˈia ta ngwae saungia sa Kein ka mae, God ke baˈa kwatea
kwaˈikwaˈinga nia ke fiu fau ki ka liufia kwaˈikwaˈinga sa Kein. Bore
ma, diˈia ta ngwae faˈalia nauˈa, kwaˈikwaˈinga nia ke fiu akwala ma fiu
fau ki ka liufia kwaˈikwaˈinga sa Kein.”

Sa Set faˈinia ngwaˈi ngela nia

25 Sa Adam faˈinia ˈafe nia ˈi Eve keroˈa tua fiku nama ˈadaroˈo ka
leleka ˈi Eve ka faˈafuta laˈu ta taˈi ngela ngwane neˈe sa Set. Ma ˈi Eve
ka fata ˈuri, “God nia kwatea laˈu maˈi ta ngela ngwane laˈu fuaku, ˈiri ka
didifulia sa Abel ba sa Kein saungia ka mae naˈa.”§
26 Sui ˈunaˈeri laˈu ˈi buri ˈana, sa Set araˈi ma ka alua taˈi ngela ngwane
ma ka faˈasata ˈani sa Enos. Ana kaidaˈi neˈeri mala na ngwae ki ka fiˈi
talaˈae fuana foˈosia God ˈani satana Iawe.

5

Na ˈato kaleˈa Sa Adam talaˈae ana sa Set leleka maˈi ka dao ana sa Noa

1 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Adam nia ˈuri:
Ana kaidaˈi neˈe God saungaˈinia na ngwae ki fasi ˈiri kira ka diˈia logo
niaˈa.
2 God nia saungaˈinia ngwae ki ˈania ngwangwane ma na kini. Ma nia
ka faˈaleˈadaroˈo, ma nia ka saeda roˈo ˈani na Ngwae.
3 Sa Adam tuatua ka dao ana 130 faˈi ngali ki sui, nia ka alua laˈu taˈi ngela
ngwane neˈe diˈia logo niaˈa talana. Ma nia ka saea na ngela neˈeri
ˈania sa Set.
4 Sui sa Adam nia ka tua laˈu sulia 800 faˈi ngali ki, ma ana kaidaˈi neˈeri
nia ka alua laˈu ti ngela ngwane ma ti ngela kini laˈu.
5 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua naˈa sulia 930 faˈi ngali ki.
6 Kaidaˈi sa Set nia dao ana 105 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Enos.
7 Sui sa Set ka tua laˈu sulia 807 faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane ma ti ngela kini laˈu.
8 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua naˈa sulia 912 faˈi ngali ki.
9 Kaidaˈi sa Enos nia dao ana 90 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Kenan.
10 Sui sa Enos ka tua laˈu sulia 815 faˈi ngali ki, ma ana kaidaˈi neˈeri nia
ka alua laˈu ti ngela ngwane ma ti ngela kini laˈu.
11 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua naˈa sulia 905 faˈi ngali ki.
12 Kaidaˈi sa Kenan nia dao ana 70 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Mahelalel.

---

‡ **4:23** nama Nau ku saungia taˈi ngwae ka mae, duˈungana nia kwaˈi nau. Nau ku saungia taˈi ngwae ˈalako ka mae, osiˈana nia fuˈali nau.

§ **4:25** Ana alaˈanga ˈi Hebru ‘Set’ neˈe rongo lana diˈia fadalana neˈe ‘Kwatea’.

13 Sui sa Kenan ka tua laˈu sulia 840 faˈi ngali ki, ma ana kaidaˈi neˈeri
nia ka alua laˈu ti ngela ngwane ma ti ngela kini.
14 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua naˈa sulia 910 ngali ki.
15 Sa Mahelalel tua sulia 65 faˈi ngali ki ka sui, nia ka fiˈi alua sa Jered.
16 Sui sa Mahelalel ka tua laˈu sulia 830 akwala faˈi ngali ki, nia ka alua
laˈu ti ngela ngwane faˈinia ti ngela kini laˈu.
17 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua naˈa sulia 895 faˈi ngali ki.
18 Kaidaˈi sa Jered nia tua ka dao naˈa ana 162 faˈi ngali ki, nia ka alua sa
Enok.
19 Sui sa Jered ka tua laˈu sulia 800 faˈi ngali ki, ana kaidaˈi neˈeri nia ka
alua laˈu ti ngela ngwane ma ti ngela kini laˈu.
20 Ma kaidaˈi nia mae, nia tua ka dao naˈa ana 962 faˈi ngali ki.
21 Kaidaˈi sa Enok nia dao ana 65 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Metusala.
22 Sui sa Enok ka tua laˈu sulia 300 faˈi ngali ki, ma nia ka donga God ana
maurilana taˈifau. Ma nia ka alua laˈu ti ngela ngwane faˈinia ti ngela
kini.
23-24 Nia ka donga God ana manatalana taˈifau leleka God ka lafua faˈasia
na magalia neˈe kaidaˈi nia mauri goˈo ˈana. Ma noaˈa ta ngwae kasi lisia
naˈa. Ana kaidaˈi neˈeri nia dao naˈa ana 365 faˈi ngali ki.
25 Kaidaˈi sa Metusala nia dao ana 187 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Lamek.
26 Sui sa Metusala ka tua laˈu sulia 782 faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti
ngela ngwane ma ti ngela kini.
27 Ma kaidaˈi nia mae, nia dao naˈa ana 969 faˈi ngali ki.
28 Kaidaˈi sa Lamek nia dao ana 182 faˈi ngali ki, nia alua taˈi ngela
ngwane.
29 Nia ka fata ˈuri, “Na ngela neˈe nia ke baˈa kwaiˈafi akulu, fasi ˈiri kulu
ka taˈi mamalo tiˈitiˈi basi ana raoˈa ngasi kulu ki ana ano neˈe, niniˈa
Iawe matalangaˈinia ka sui naˈa.” Ma nia ka saea na ngela neˈeri ˈani sa
Noa.*
30 Sui sa Lamek tua laˈu sulia 595 faˈi ngali ki. Ma ana kaidaˈi neˈeri nia
ka alua laˈu ti ngela ngwane ma ti ngela kini laˈu goˈo.
31 Ma kaidaˈi nia mae nia dao naˈa ana 777 faˈi ngali ki.
32 Kaidaˈi sa Noa nia dao ana 500 faˈi ngali ki, nia alua uulu ngela ngwane
ki. Ma nia ka faˈa satada ˈania sa Siem, sa Ham, ma sa Jafet.

6

Na tualana ngwae ki taˈa liu

1 Ana kaidaˈi na ngwae ki ˈoro naˈa saena na magalia neˈe, ma na kini
ˈoro ki kira futa logo,
2 na ngela ngwane God ki kira lisia ngela kini Ngwae ki lisilada leˈa liu,
ma kira ngali ta kini goˈo ada kira oga kike korea, ma kika koreda toˈotoˈo
naˈa.
3 ˈUnaˈeri na Iawe ka fata ˈuri, “Noaˈa nia ˈiri leˈa neˈe Mango ˈaku ka
teo tari ana ngwae ki. Kiraˈa na ngwae saena magalia ki goˈo niniˈa neˈe
ta asoa kike baˈa mae. ˈIta ˈi taˈena kike baˈa tua goˈo sulia 120 faˈi ngali
ki.”
4 Ma ana kaidaˈi neˈeri ma ˈi buri ˈana logo, ngwae doe liu ki* kira tua
logo saena magalia. Na ngwae neˈeri ki futa ana kini Ngwae ki ba na ngela

* **5:29** Ana alaˈanga ˈi Hebru ‘Noa’ neˈe rongo lana diˈia fadalana neˈe ‘Kwaiˈafi’. * **6:4** ngwae doe liu ki Nefilim lisia Numbas 13:33.

ngwane God ki kira ki koreda ma kika tuatua faˈinida ˈi naˈo ki. Na ngwae
doe liu neˈeri ki ˈi naˈo, kiraˈa ngwae mala fuana fuˈanga ki, ma satada
ka talo liu ana fanoa ki.
5 Ma kaidaˈi neˈeri Iawe ka lisia na ngwae ana magalia kira taˈa liu naˈa.
Kaidaˈi ki taˈifau manatalada ngwae ki taˈifau ka taˈa.
6 Ma na manatana Iawe ka kwaimanatai liu naˈa. Nia manata sulia neˈe
nia saungaˈinida ma ka aluda saena magalia neˈe, ma na manatana ka
dila liu naˈa sulia.
7 Sui Iawe ka fata laˈu ˈuri, “Nau kui baˈa faˈasuia na ngwae ba nau ku
saungaˈinida ki faˈasia na magalia neˈe. Ma na ru ˈaeˈaela ki, faˈinia ti ru
neˈe ango fafona ano, ma na faˈi noˈo ki logo, nai baˈa faˈasuida. Nauˈa
goˈo neˈe nau ku saungaˈinida. Bore ma ˈi taˈena nau ku manataida liu.”
8 Bore ma sa Noa goˈo neˈe Iawe nia saeleˈa liu faˈinia.

Sa Noa saungaˈinia taˈi faka doe liu

9-10 Na ˈaˈemae sulia sa Noa nia ˈuri:
Sa Noa toˈo ana uulu ngela ngwane ki, ma satada neˈe sa Siem, sa Ham,
ma sa Jafet. Sa Noa goˈo neˈe taˈi ngwae neˈe tua ˈoloˈolo, ma noaˈa nia ˈiri
fulia ta ru fuana ngalia kwaˈi kwaˈinga ana kaidaˈi nia tua saena magalia,
ma nia ka donga God ana manatalana taˈifau.
11 Bore ma na ngwae ki taˈifau ana magalia, kira abula rora ka taˈa
lilisu naˈa ˈi naˈona God. Kira tuani fuli bareˈa ma kika dau goˈo ˈani sau
ngwaeˈa.
12 God lisia maˈi na magalia neˈe ki, lisilana taˈa ka lilisu naˈa, osiˈana
na ngwae ki taˈifau na falafala kira ki taˈa liu naˈa.
13 ˈUnaˈeri God ka fata ˈuri fuana sa Noa, “Osiˈana na fanoa nini ˈi ano
nia fungu naˈa ˈani taˈangaˈa neˈe na ngwae ki fulia, nai baˈa faˈasuia
ngwae ki taˈifau. Mamana liu, naˈi baˈa malangisia na magalia neˈe faˈinia
na ngwae ki taˈifau.
14 Nia neˈe ˈoke ngalia na reba ˈai leˈa ki naˈa, ma ˈoko saungaˈinia taˈi
faka doe liu, ˈoke saungaˈinia kala maˈe luma ki ˈi saena, ma ˈoko saia ˈi
saena ma ˈi iila logo ˈania na buli saia ki.
15 ˈOke saungaˈinia ketalana ke baˈa dao ana 135 mita. Ma reba lana ke
dao ana 22 mita. Ma fanelana ke dao ana 13 mita.
16 “Ma kaidaˈi ˈoko saungaˈinia na luma ana na faka neˈeri, noaˈa ˈoe
kosi ˈodoa ˈi ninimana leleka ka dao ˈi gwaofana. ˈOke alaˈania ro bali
ninimana ki ke ˈifi goˈo ˈani. Gwauni ke raˈe ka bolo faˈinia taˈi ˈoiˈa[†].
ˈOke saungaˈinia uulu tatafe ki[‡] ˈi saena, ma ˈoko saungaˈinia taˈi sina
maa ˈi ninimana.
17 “Nai baˈa kwatea maˈi taˈi kafo afe doe liu ke fungulia magalia neˈe, ka
mumunia ru neˈe mauri ki taˈifau ˈiri kike funu. Na ru saena na magalia
neˈe ki ke baˈa mae taˈi taˈifau.
18 Bore ma ana kaidaˈi neˈe nau kui baˈa fata ˈani taˈi fau alangaˈi ˈanga
faˈiniˈo, nai baˈa tagi suliˈo saena na faka neˈeri ma faˈinia ˈafe ˈoe ma
na uulu ngela ˈoe ki faˈinia uulu ˈafe kira ki. Kaumulu taˈifau muke raˈe
saena faka neˈeri fasi ˈiri muke mauri.
19-20 Ma ˈoke baˈa ngalia ro faˈi noˈo ki saena na faka neˈeri, ma ro ru
ˈanga ana ru ˈaeˈaela, ma na ru ki taˈifau neˈe mauri fafona ano neˈe. Na
ru neˈeri ki ˈoke baˈa ngalia ta taˈi ru ngwane faˈinia ta taˈi ru kini saena
na faka faˈi kaumulu ˈiri kike mauri.

---

† **6:16** 45 sentamita ‡ **6:16** decks

21 Ma ˈoke baˈa ngalia logo ti fanga ˈi saena faka neˈeri ke totoli kaumulu
ma na ru neˈe kira mauri ki logo.”
22 Sui sa Noa ka sasi naˈa sulia ru ki taˈifau neˈe God nia fata totongaˈi
fuana.

7

God kwatea taˈi kafo afe doe liu ka faˈa kwaˈufia ru ki taˈifau

1 Aia, God nia ka fata ˈuri fuana sa Noa, “Kaidaˈi neˈe naˈa ˈaeˈo faˈinia
na ˈafe ˈoe ma na ngela koroˈo ki, muke leka naˈa saena na faka neˈe,
osiˈana nau ku lisia ka sui naˈa, taˈi ˈaeˈo goˈo neˈe ˈoko ˈoloˈolo liu ka
liufia na ngwae ki saena magalia neˈe.
2 ˈOke ngali akwala ma fai ru ana ru ˈaeˈaela sikasika ki, ta fiu ru ana
ai ngwane ki, ma ta fiu ru ana ai kini ki. Ma ˈoko ngalia logo ro ru ˈanga
ana ru neˈe noaˈa ˈiri sikasika ki, ta taˈi ru ngwane faˈinia ta taˈi ru kini.
3 Ma ˈoko ngalia akwala ma fai ru ana ta noˈo bore ˈana. Ta fiu ru
ngwane ma ta fiu ru kini. ˈOke sasi nama ˈunaˈeri fasi ˈiri neˈe kaidaˈi
na kafo ke gwaˈu na ru neˈeri ki taˈifau kike kale ma kike alu ngela laˈu
saena magalia taˈifau.
4 Kaidaˈi neˈe, fiu asoa ki naˈa neˈe teo ma nau kui baˈa kwate na uta
doe ke dao maˈi, ma nia ke baˈa toˈo sulia fai akwala asoa ma fai akwala
rodo, ma nai baˈa malangisia na ngwae ki taˈifau ma faˈinia ru ki taˈifau
neˈe nau ku saungaˈiniˈi saena na magalia neˈe.”
5 Ma sa Noa ka sasi sulia ru neˈe God fata totongaˈi fuana.
6 Kaidaˈi na kafo afe doe neˈeri dao ka mumunia ru ki taˈifau, sa Noa
nia tua naˈa sulia 600 faˈi ngali ki.
7 Ma niaˈa faˈinia ˈafe nia, ma na uulu ngela nia ki faˈinia uulu ˈafe kira
ki, kira ka ruˈu naˈa saena na faka doe neˈeri, kira ka ago naˈa faˈasia na
kafo afe doe neˈeri.
8 Ma ru ˈaeˈaela neˈe sikasika ki, faˈinia ai noaˈa ˈiri sikasika ki, ma faˈi
noˈo ki, ma ru angoango ki,
9 kika leka naˈa saena faka neˈeri faˈinia sa Noa, ma ru ki ana ro ruˈa,
kika leka fiku. Ta taˈi ru ngwane faˈinia ta taˈi ru kini kira ka ruˈu naˈa
diˈia nama neˈe God nia fata totongaˈi fuana sa Noa.
10 Ma na fiu asoa ki ˈi buri ˈana, na kafo afe doe liu afe ka fungulia na
magalia.
11 Ana ruana madamo ana akwala asoa ma fiuna asoa ana faˈi ngali neˈe
sa Noa nia dao naˈa ana ono talangaˈi faˈi ngali ki, na kilu kafo ki saena
ano neˈe niˈi ka ˈifi, ma kafo ka luluasa maˈi ka doe, ma maˈe uta doe ki
ka toˈo maˈi.
12 Ma na uta neˈeri ka toˈo toˈo leleka ka dao ana fai akwala asoa ma
fai akwala rodo.
13 Ma ana asoa neˈeri nama neˈe sa Noa faˈinia ˈafe nia ma uulu ngela
nia ki, sa Siem, sa Ham ma sa Jafet, faˈinia uulu ˈafe kira ki, kira ka raˈe
naˈa saena na faka neˈeri.
14 Ma kwalu kaela ru ˈaeˈaela naˈa saena magalia neˈe, kira leka naˈa
saena na faka faˈinia sa Noa. Nia toˈo ana ru ˈaeˈaela ˈi fanoa ki faˈinia
ru ˈaeˈaela ki taˈifau saena masuˈua, ai doe ki ma na ai tiˈitiˈi ki, ma faˈi
noˈo ki taˈifau, kira leka logo saena na faka neˈeri.
15-16 Ru ki taˈifau neˈe kira toˈo ana mauriˈa kira leka ro ruˈa, ai ngwane
faˈinia ai kini, kira leka naˈa saena faka faˈinia sa Noa diˈia ba God saea.

Ma kaidaˈi kira tua taˈifau naˈa saena faka neˈeri, Iawe ka fono naˈa ˈusia
sina maa ana na faka.
17 Na kafo neˈe ka afe ka doe liu laˈu, ma nia ka fungu naˈa fafia magalia
neˈe, leleka ka dao ana fai akwala asoa ki. Ma kaidaˈi kafo neˈeri fungu
maˈi ka fungulia kula neˈe faka nia teo ana, ma kafo ka lafutaˈinia naˈa
na faka neˈe, ma ka faˈolangaˈinia, ma nia ka faˈofaˈo ka leka leka naˈa
ˈana.
18 Na kafo neˈe ka inaˈu ana funguˈa fafia magalia neˈe, ma faka neˈe
nia faˈofaˈo ka leˈa goˈo ˈana,
19 leleka kafo neˈe ka fungu fafia na faˈi ua ki, ma ka raˈe ka leleka ˈana.
Gwauna faˈi ua ki bore ka fungu fafiˈi ka ˈato liu.
20 Fafona ua ki kafo fungu ka ˈato liu, nia koso ka dao karangia fiu mita
ki.
21-23 Ru ki taˈifau neˈe toˈo ana mangoˈi ru ki neˈe kira tua ana magalia
nini God saungaˈinida, kaidaˈi neˈe nia kuruda, ma kira ka mae taˈifau
naˈa. Ngwae ki taˈifau faˈinia ru ˈaeˈaela ki taˈifau ma na ru angoango
ki fafona ano neˈe ma faˈi noˈo ki taˈifau, God nia malingaˈinida taˈifau
naˈa. Sa Noa goˈo faˈinia luˈuluˈua nia, ma ru ki taˈifau neˈe tua faˈinia
saena faka doe neˈe goˈo neˈe kira mauri.
24 ˈIu na kafo neˈeri fungu nama ˈana ˈunaˈeri ka leka sulia taˈi talangaˈi
asoa ma lima akwala asoa.

8

1 Bore ma God nia manata nama toˈona ˈua sa Noa, ma na ru ki taˈifau
neˈe kira tua faˈinia saena na faka neˈeri, sui nia ka kwatea taˈi maˈe iru
iru ka iru fafia kafo neˈeri, ma kafo ka talaˈae ka koso laˈu.
2 Nia ka fono ˈusia na kilu kafo ki saena ano, fasi ˈiri kafo noaˈa kasi
busu tafa naˈa maˈi, ma nia ka faˈasuia naˈa uta doe neˈeri.
3 Ma kafo neˈeri ka etangia naˈa gwaˈunga leleka ka dao naˈa ana
talangaˈi asoa ma lima akwala asoa.
4 Na faka doe neˈeri ka teo naˈa ˈi gwauna ua doe ˈi Ararat ki, ana akwala
asoa ma fiuna asoa saena fiuna madamo.
5 Na kafo ka ˈidu ka koso laˈu, ma ana tangafula madamo ana faˈi ngali
neˈe ana etana asoa ana madamo, ti gwaˈi ua talaˈae ka raˈe naˈa maˈi.
6 Buri ˈana fai akwala asoa ki laˈu, sa Noa ka ˈifingia na maa olofolo ana
faka neˈeri,
7-8 osiˈana nia oga ke saiana fasi diˈia kafo neˈeri nia gwaˈu naˈa ana
kula neˈeri. Aia, nia ka kwatea kwau na taˈi faˈi noˈo doe neˈe satana na
refen, ma ka faˈa lofotaˈinia kwau. Bore ma faˈi noˈo neˈeri ka leka ana
kula ki taˈifau, ma nia ka tuani lofo kwailiu goˈo ˈana, leleka ka dao ana
kaidaˈi kafo neˈeri gwaˈu ka langa langa naˈa. Buri ˈana laˈu sa Noa ka
kwatea laˈu kwau na bola, ma ka danga ˈania ka lofo laˈu kwau,
9 bore ma na bola neˈeri noaˈa kasi dao toˈona ta kula fuana tuaˈa,
osiˈana na kafo fungu goˈo ˈana ˈua fafia ano, ma nia ka oli laˈu maˈi
saena na faka. Kaidaˈi nia oli maˈi, sa Noa taga kwau limana sulia sinamaa
olofolo, ma na bola neˈeri ka lofo maˈi, ma ka toˈo ana limana. Ma sa Noa
ka ngalia maˈi saena na faka.
10 Nia masia laˈu fiu asoa ki ka sui, nia ka fiˈi danga laˈu kwau ˈania
bola neˈeri.
11 Ma ka saˈulafi naˈa bola neˈeri ka oli laˈu maˈi, ma nia ka ngalia maˈi
raˈi olif faolu ˈani kwakwana ˈi neˈeri. Sa Noa ka sai ˈuri ana na kafo neˈe
gwaˈu karangi ka sui naˈa.

12 Nia ka masia laˈu ta fiu asoa ka sui, ˈi neˈeri nia ka danga ˈania na
bola neˈeri ka leka laˈu kwau, bore ma kaidaˈi neˈe, nia noaˈa ˈiri oli naˈa
maˈi siana.
13 Etana asoa ana madamo etaeta ana faˈi ngali neˈeri, kaidaˈi neˈeri sa
Noa nia dao naˈa ana ono talangaˈi faˈi ngali ma taˈi faˈi ngali, kafo neˈe
ka langa langa taˈifau naˈa fafona magalia neˈe. Sui sa Noa nia ˈifingia
sinamaa ana na faka neˈeri, ma na ano ˈekeˈeke ka tataˈe laˈu maˈi.
14 Ma ana ro akwala ma faina asoa ana ruana madamo ana faˈi ngali
neˈeri, na ano nia langa langa taˈifau naˈa.
15 Sui God nia ka fata ˈuri fuana sa Noa,
16 “Kaidaˈi neˈe naˈa, ˈafe ˈoe faˈiniˈo, faˈinia uulu ngela ˈoe ki faˈinia
uulu ˈafe kira ki, kaumulu taˈifau mulu saiana muke raˈe naˈa maˈi faˈasia
na faka neˈana.
17 Ma muke logea ru ki taˈifau nena tua faˈiniˈo saena na faka, kike raˈe
logo maˈi, fasi ˈiri kike baˈa alu ngela ˈiri kike ˈoro saena magalia neˈe.”
18 ˈUnaˈeri sa Noa faˈinia luˈuluˈua nia, kira ka raˈe naˈa maˈi faˈasia
faka neˈeri,
19 ma ru ki taˈifau neˈe kira tua faˈinia, kira ka leka logo maˈi ˈi maa,
ma kira ka ruˈu maˈi ˈi maa sulia fuuˈi tuaˈa kira ki sulida talada.

Sa Noa kwatea foˈosi fuana God

20 Aia, sa Noa nia ˈuia taˈi sulufaua fuana foˈosilana Iawe, ma nia ka
ngalia ti ru ˈaeˈaela faˈinia ti faˈi noˈo neˈe kira sikasika fuana ˈau abuˈa,
ma nia ka saungida kike mae, ma ka doˈofida fafona sulufaua neˈeri.
21 Iawe nia saeleˈa liu ana moko leˈangaˈa ana foˈosi neˈeri ki, ma
nia ka manata ˈana talana ˈuri, “Nau ku saiana falafala ngwae ki, ˈita
ana kaidaˈi neˈe kira tiˈitiˈi nama ˈua, manatada nia teo sui naˈa ana
taˈangaˈa. Ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa naisi baˈa faˈalia laˈu na magalia
neˈe duˈungana fuli ru lana ngwae ki. Kaidaˈi neˈe nau ku faˈafunua na
ngwae ki faˈinia ru toˈo ana mangoˈi ru ki, kira ka mae ka sui taˈifau naˈa.
Bore ma naisi baˈa sasi naˈa ˈuri ˈi buri, diˈia nini nau ku sasi ana kaidaˈi
neˈe.
22 Kaidaˈi neˈe ka raˈe ˈalaˈa, na magalia nia toˈo ana kaidaˈi fuana fasi
lana oˈola, ma nia ka toˈo ana kaidaˈi fuana loi lana fuaˈi ru ki. Nia toˈo
ana kaidaˈi fuana gwariˈa, ma nia ka toˈo logo ana kaidaˈi fuana ˈakoˈako
ˈanga. Nia toˈo ana kaidaˈi fuana rauna ˈai ke aragwata, ma nia ka toˈo
logo ana kaidaˈi fuana rauna ˈai ke ngosa laˈu. Nia toˈo ana kaidaˈi ana
dangi, ma ka toˈo logo ana maˈerodo. Ma na ru ˈunaˈeri ki noaˈa kira kasi
sui, leleka ka dao ana ˈisilana magalia.”

9

God fata alangaˈi faˈinia sa Noa

1 Sui God faˈaleˈa sa Noa, faˈinia uulu ngela nia ki, ma nia ka fata ˈuri
fuada, “Kaumulu ke toˈo ana ngela ˈoro, fasi ˈiri magalia neˈe ke fungu
ˈanida.
2 Na ru ˈaeˈaela ki taˈifau ana magalia neˈe, faˈinia faˈi noˈo ki taˈifau,
ma iˈa ki taˈifau, kira ke maˈungi kamu naˈa. Ma na ru ˈaeˈaela neˈe ki
taˈifau, nau ku aluda ˈi saena limamulu.
3 Etaeta nau ku kwatea goˈo ˈaku ru saena oˈola ki fuamuˈa fuana
ˈanilaniˈi, bore ma ˈita ana kaidaˈi neˈe, nau ku kwate na ru ˈaeˈaela
ki ma na faˈi noˈo ki, ma na gwaˈi iˈa ki logo fuamuˈa, fasi ˈiri kira naˈa
neˈe diˈia fanga fuamuˈa fuana ˈanilani.

4 Bore ma noaˈa kamu kasi ˈania sibolo neˈe na ˈabu teo ˈua ˈi saena.
Nau ku luia ru neˈeri duˈungana na mauriˈa nia teo saena ˈabu.
5 Ma nai baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ta ngwae neˈe nia saungia
ta ngwae ka mae. Ma si diˈia ta ru ˈaeˈaela saungia ta ngwae ka mae, kike
baˈa saungia ka mae logo.
6 Na ngwae neˈe saungia ta ngwae ka mae, kike baˈa saungia nia ke mae
logo, duˈungana nau ku saungaˈinia ngwae ka diˈia nauˈa talaku.
7 Kamu ke toˈo nama ana ngela ˈoro, ma ngela kaumulu ki kike toˈo
nama ana ngela ˈoro kira ki, fasi ˈiri kike faˈafungua magalia neˈe.”
8 Sui God ka fata ˈuri fuana sa Noa faˈinia ngwaˈi ngela ngwane nia,
9 “Kaidaˈi neˈe nau ku saea taˈi fau alangaˈi ˈanga fuaumulu faˈinia
ngela neˈe kike baˈa futa olitamulu ki,
10 ma faˈi noˈo ki, ma ru ˈaeˈaela ki, ma ti ru laˈu neˈe toˈo ana mangoˈi
ru ki, neˈe kira tua faˈi kaumulu saena faka neˈana.
11 Nau kui saea na fau alaˈangaˈi ˈanga neˈe fuaumulu, noaˈa naisi baˈa
kwatea laˈu ta kafo afe doe ˈuri ke oli laˈu maˈi fuana faˈa funua ru ki
taˈifau neˈe mauri, noaˈa ta kafo doe ˈuri laˈu fuana faˈali lana magalia
neˈe.”
12 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Na fau alangaˈi ˈanga nau niniˈa nau ku
fata ˈani faˈi kaumulu ma na ru ki taˈifau neˈe kira mauri, noaˈa nia kasi
baˈa sui, ma maˈetoto nia neˈe ka ˈuri:
13 Nai baˈa alua tafisiˈoro nau ke teo saena gwaˈi salo, ma tafisiˈoro neˈe
na maˈetoto ana fau alangaˈinga nau neˈe nau ku alangani faˈi kaumulu.
14 Kaidaˈi nau ku kwatea maˈi gwaˈi salo ki saena mamanga, na
tafisiˈoro ke saka naˈa maˈi ana gwaˈi salo,
15 ma nai baˈa manata toˈo ana na fau alangaˈinga nau neˈe nau ku
alangaˈi faˈi kaumulu ma ru ki taˈifau neˈe mauri. Noaˈa naisi baˈa faˈalia
naˈa mangomuˈa ˈania ta faˈi kafo doe laˈu ˈuri.
16 Kaidaˈi na tafisiˈoro ke saka maˈi ana gwaˈi salo, nai baˈa lisia, ma
nau kui baˈa manata toˈona na fau alangaˈi ˈanga neˈe nau ku alangani
faˈi kaumulu ma ru ki taˈifau neˈe mauri. Na fau alangaˈi ˈanga neˈe nau
tutua kasi baˈa sui.”
17 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuana sa Noa, “Na tafisiˈoro neˈe naˈa neˈe
na maˈetoto ana fau alangaˈinga nau neˈe nau ku alangani faˈiniˈo ma ru
ki taˈifau neˈe mauri saena magalia.”

Sa Noa faˈinia uulu ngela nia ki

18 Na uulu ngela sa Noa ki neˈe kira leka maˈi faˈinia ana faka doe neˈeri
neˈe sa Siem, ma sa Ham, ma sa Jafet. (Sa Ham ka alua sa Kenan.)
19 Ma ngwae ana magalia taˈifau, kira futa maˈi ana kwalafa uulu ngwae
neˈe ki.
20 Sa Noa ngwae naˈa fuana oˈongaˈa, ma niaˈa na ngwae etaeta fuana
oˈoli lana oˈola ˈani grep. Nia saungaˈinia ˈani waen ana fuaˈi grep ki.
21 Taˈi kaidaˈi nia kwaˈufia waen neˈeri, ma nia ka burasia liu naˈa, ma
nia ka kanusua toro nia ki, ma nia ka maliu dadara ˈana ˈi saena na babala
nia.
22 ˈIu ana kaidaˈi sa Ham nia lisia neˈe maˈa nia maliu dadara ˈunaˈeri,
nia leka kwau ma ka faˈarongoa ro ngwae futa nia ki.
23 ˈIu sa Siem ma sa Jafet kera ka ngalia taˈi toro keta ˈi gwauna
ˈabaˈabada roˈo, ma kera ka leka faˈiburi ˈuana babala maˈa kera, ma

kera ka suu fafia laˈu. Kera ka faˈitaˈi matamata ana maadaroˈo, fasi ˈiri
kera kasi lisia laˈu neˈe maˈa kera maliu dadara.
24 Aia kaidaˈi sa Noa nia ada laˈu nia ka rongoa ru neˈe susu buri nia sa
Ham sasi ana,
25 sui nia ka fata ˈuri fuana olitana sa Ham ki,
“Nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa sa Kenan faˈinia kwalafaˈa nia. Kira ke baˈa
rao laga ulafu fuana kwalafaˈa ro ngwae futa nia ki.
26 Baˈatafea na Iawe niaˈa na God ana sa Siem. Na kwalafaˈa sa Kenan ki
ke baˈa rao laga ulafu fuana kwalafaˈa sa Siem.
27 Nau ku foˈo ˈiri neˈe God ke baˈa faˈa ˈoroa ˈato kaleˈa sa Jafet, ma
kira ke baˈa tua ˈania leˈangaˈa faˈinia kwalafaˈa sa Siem, ma na
kwalafaˈa sa Kenan ke baˈa rao laga ulafu logo fuada.”
28 Aia, buri ˈana kafo afe doe neˈeri, sa Noa ka tua laˈu sulia 350 faˈi
ngali laˈu.
29 Ma kaidaˈi nia mae, nia dao naˈa ana 950 faˈi ngali ki ana maurilana.

10

Kwalafa kira uulu ngela sa Noa ki

1 Na ˈaˈemae sulia kwalafa uula ngela sa Noa ki, sa Siem, sa Ham, ma
sa Jafet, nia ˈuri: ˈI buri ˈana kafo afe doe baera kira toˈo laˈu ana ngela
ˈoro kira ki.

Kwalafa sa Jafet

2 Na ngela ngwane sa Jafet ki, satada neˈe sa Goma, ma sa Megog, sa Madae,
ma sa Javan, ma sa Tubal, sa Mesek ma sa Tiras. Ma kwalafa kira ki
neˈe kira toˈo ana sataˈi ru neˈe ki, kira futa maˈi ana kwalafa kira
ki.
3 Na ngela ngwane sa Goma ki, satada neˈe sa Askenas, sa Rifat, sa Togama.
Ma na fuuˈi ngwae ngwaˈi toˈa neˈe, kira futa maˈi ana kwalafa kira
ki.
4 Na ngela ngwane sa Javan ki, satada neˈe sa Elisa, sa Spen, sa Saepras,
ma sa Rojes.
5 Nia neˈe na kwalafa leka maˈi buri ˈana sa Javan kira tua kwailiu ana
bubunga kira ki, ma ninimana na asi.
Nia neˈe na kwalafa leka maˈi buri ˈana sa Jafet ngwae ˈua baera. Kira
ka leka sulia kwalafa toˈotoˈo kira ki, ma kira ka toˈo ana alaˈanga
toˈotoˈo kira ki logo.

Kwalafa sa Ham

6 Na ngela ngwane sa Ham ki, na satada neˈe sa Kus, sa Ijip, sa Libia, ma
sa Kenan. Ma na ngwae ana fanoa neˈe ki, neˈe kira toˈo ana sataˈi
ru neˈe ki, kira futa maˈi ana kwalafa kira ki.
7 Na ngela ngwane sa Kus ki, na satada neˈe sa Seba, sa Havila, sa Sakta,
sa Raama, ma sa Sabteka. Ma ngela ngwane sa Raama ki, neˈe sa
Seba ma sa Dedan. Ma ngwae nini ana fanoa neˈe ki nini satada
kira futa ana kwalafa kira ki.
8 Ma sa Kus nia toˈo ana taˈi ngela ngwane neˈe satana sa Nimrod, nia
neˈe ngwae etaeta saena magalia neˈe nia ka ˈinotoa fafia kula ˈoro.
9 Kaidaˈi ˈoro na Iawe nia kwaiˈafi ana, ma nia ta ngwae talingaˈi logo
fuana lululana ru ˈaeˈaela ki fuana ˈanilana, nia neˈe leleka ka dao ˈi
taˈena, ngwae ki kira ka fata ˈuri, “Nau ku foˈo ˈiri na Iawe ke baˈa kwateˈo

ta ngwae talingaˈi fuana lululana ru ˈaeˈaela kwasi ki, diˈia sa Nimrod ba
ˈi naˈo.”
10 Etaeta nia gwaungaˈi fafia fai fanoa doe ki neˈe kira saeda ˈania ˈi
Babilon, ˈi Erek, ˈi Akad ma ˈi Kadne. Kira tua ana kula kira saea ˈani ˈi
Babilon.
11 Ma ˈi buri ˈana nia ka leka ˈuana fanoa ˈaˈana kira saea ˈania ˈi Asiria,
ma nia ka saungaˈinia fanoa doe ki neˈe kira saea ˈania ˈi Ninifa, ma ˈi
Rehobotir, ma ˈi Kala,
12 ma ˈi Resen. Fanoa doe neˈe kira saea ˈania ˈi Resen, nia tua ˈi
tofongana ˈi Kala ma ˈi Ninifa.
13 Ma ngwaˈi toˈa neˈe kira futa maˈi ana kwalafa sa Ijip, kira ana kwalafa
sa Lud, ma kwalafa sa Anam, ma kwalafa sa Lehab, ma kwalafa sa
Naftu,
14 ma kwalafa sa Patrus ki, ma kwalafa sa Kasluliu ki, ma kwalafa sa Krit.
Ma Krit neˈe, na ngwaˈi toˈa ˈi Filistia naˈa neˈe, kira futa maˈi ana kwalafa
nia. Ma ngwae ana kula ki neˈe kira toˈo ana sataˈi ru ki, kira kwalafa kira
naˈa.
15 Ma na ro ngela ngwane sa Kenan ki, satadaroˈo neˈe sa Saedon na
faˈinaˈonaˈo nia, ma sa Het. Ma toˈa neˈe kira saka maˈi ana kwalafa
ˈi buri ana ro ngwae neˈeri ki, kira toˈo ana satadaroˈo.
16 Ma ti kwalafa neˈe sa Kenan nia koˈo naˈa ada ki, neˈe kwalafa sa Jebus,
ma kwalafa sa Amoro ki, ma kwalafa sa Gigas ki.
17 Ma olitana Hivi ki, ma olitana Aki ki, ma olitana Sini ki,
18 ma olitana Awad ki, ma olitana Semar ki, ma olitana Hamat ki.
ˈI buri kwalafa sa Kenan ki, kira ˈoro liu ma kira ka tuafia kula ˈoro ki
laˈu.
19 Ma ano kira ki ka doe liu naˈa nia ka leka ka dao ana fanoa doe kira
saea ˈania ˈi Saedon ana ˈaena fanoa, ma ka leka ka dao ana fanoa doe
kira saea ˈania ˈi Gerara, karangia fanoa doe neˈe kira saea ana ˈi Gasa
ana ˈaena fanoa, ma ka leka ka dao ana fanoa doe ki neˈe kira saea ˈania
ˈi Sodom ma ˈi Gomora, ma ˈi Adma, ˈi Seboeim karangi ana ˈi Lasa, neˈe
kira tua ˈi bali ana fanelana sina.
20 Nia neˈe fufuˈi ngwae kira futa maˈi ana kwalafa sa Ham. Ngwaˈi toˈa
neˈeri kira tua kwailiu ana kula toˈotoˈo kira ki, leka nama sulia kwalafa
kira ki talada, ma kira ka toˈo ana alaˈanga toˈotoˈo kira ki talada logo.

Kwalafa sa Siem

21 Ma sa Siem nia etaeta ngwaefuta nia sa Jafet. Sa Siem nia toˈo ana ngela
ki. Ma na fuuˈi ngwae sa Eba futa maˈi ana.
22 Na ngela ngwane sa Siem ki na satada neˈe sa Elam, sa Asuru, sa Afaksad,
sa Lud, ma sa Aram. Ma fuuˈi ngwae neˈe saka maˈi burida ki, na satada
neˈeriˈa.
23 Ma na ngela ngwane sa Aram ki satada neˈe sa Us, sa Hul, sa Geta, sa
Mesek.
24 Sa Afaksad nia alua sa Sela, ma sa Sela ka alua sa Eba.
25 Sa Eba ka alua ro ngela ngwane ki, ma nia ka saea faˈinaˈonaˈo nia ˈania
sa Pileg, osiˈana nia futa ana kaidaˈi ngwae ana magalia kira ka daro ma
ka talo. Ma nia ka saea ruana ngela nia ˈania sa Joktan.
26 Ma ngela ngwane sa Joktan ki, satada neˈe sa Almodad, sa Selef, sa
Hasamaret, sa Jera,
27 sa Hadoram, sa Usal, sa Dikla,
28 sa Obal, sa Abimael, sa Seba,

29 sa Ofir, sa Havila, ma sa Jobab. Na ngwaˈi toˈa neˈeri kira koˈo bora ana
fuuˈi ngwae kira futa maˈi ana sa Joktan.
30 Ma kula kira nia tua ana bali ana fanelana sina, ˈi safitana faˈi ua ki,
nia eta ˈi Mesa leleka ka dao ˈi Sefa.
31 Nia naˈa na fuuˈi ngwae sa Siem. Ngwaˈi toˈa neˈeri ki kira tua ana
kula ki taˈifau ana kula kira ki, leka sulia kwalafa kira ki, ma kira ka alaˈa
ˈania alaˈanga toˈotoˈo kira ki.
32 Nia naˈa neˈe na kwalafa sa Noa neˈe futa maˈi ana, faˈinia tuaˈa kira
ki neˈe kira tua ˈani. Buri ˈana kafo afe doe baera, ngwae ki taˈifau ana
magalia, kira futa maˈi ana uulu ngela niniˈa sa Noa ki, ma kira ka talo
saena magalia.

11

ˈI Babilon, ngwae ki kira saungaˈinia taˈi luma neˈe raˈe ka leka ˈana ˈi lifua

1 ˈI naˈo maˈi, ngwae ana fanoa ki ana magalia kira toˈo goˈo ana taˈi
alaˈanga goˈo, ma kira ka alaˈa goˈo ˈani alaˈanga neˈeri goˈo.
2 Ma kaidaˈi kira ˈidu ˈuana bali ana fanelana sina, kira ka dao toˈona
taˈi oleolea neˈe kira saea ˈania ˈi Babilon. Ma kira ka saungaˈinia fanoa
doe kira ˈi neˈeri.
3 Ma kira ka fata ˈuri, “Reala kwa! Kulu ngalia ta afu ano, ma kulu ka
saungaˈinia ˈania ti afu brik, ma kulu ka doˈofiˈi ana mafula fasi ˈiri ke
ngasi.” Kaidaˈi kira sasi ˈunaˈeri kira toˈo ana brik ˈoro fuana saungaˈi
lumaˈanga, ma kira ka toˈo ana saia fuana ˈadolani. Kira kasi rao ˈani fau
ki ma sement.
4 Sui kira ka fata ˈuri, “Nia leˈa fuakulu kuke saungaˈinia ta fanoa doe
fuakulu neˈe nia ke baˈa toˈo ana ta luma ana neˈe raˈe ka leka leka ˈana
ka dao maˈi ana mamanga. ˈI neˈeri kuke baˈa toˈo ana sataˈi ngwae doe,
ma noaˈa kulu kasi tua taka fili kulu saena magalia neˈe taˈifau, bore ma
kulu ke tua fiku goˈo.”
5 Ma kaidaˈi kira saungaˈi fanoa doe faˈinia luma neˈeri, Iawe ka koso
maˈi ka lisia raoˈa kira,
6 ma nia ka fata ˈuri, “Lia basi, kira tua fiku goˈo diˈia taˈi ngwae, ma
kira ka alaˈa goˈo ˈania taˈi alaˈanga. Na luma nini kira fiˈi saungaˈinia
goˈo na ru etaeta kira ke sasi. ˈI buri, kira ke baˈa sasia ta ru bore ˈana
neˈe kira naia.
7 Ru leˈa fuana kuke koso toli ma kuka kwatea alaˈalada ke
kwaidolangaˈi, fasi ˈiri kira kasi rongo saiana alaˈalana ti ai.”
8 ˈIu Iawe ka kwate kira ka tua kwailiu ana kula ki taˈifau ana magalia,
ma kira noaˈa kasi saungaˈinia naˈa fanoa doe neˈeri.
9 Na satana fanoa neˈeri neˈe ˈi Babilon,* osiˈana kula neˈeri na Iawe
nia kwatea alaˈanga ngwae ki ka kwaidolangaˈi saena magalia, ma ana
kula neˈeri, ma nia ka lalia ngwae ki fasi ˈiri kike leka tua kwailiu ana
kula ki taˈifau saena magalia.

Kwalafa sa Siem leleka ka dao ana sa Abram

10 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Siem nia ˈuri:
Ana kaidaˈi kafo afe doe baera nia sui naˈa, sa Siem nia dao naˈa ana 98
fai ngali ki, ma ta ro fai ngali laˈu ˈi buri, nia ka alua sa Afaksad.

---

* **11:9** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Babilon’ fadalana neˈe ‘Confused-kaubare’. Ma ˈi Babilon nia ta mae toto ana ngwae aburongo ana God.

11 Sui sa Siem ka tua laˈu sulia ta 500 faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti
ngela ngwane ma ti ngela kini logo.
12 Kaidaˈi sa Afaksad nia dao ana 35 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Sela.
13 Sui sa Afaksad nia tua laˈu sulia 403 faˈi ngali ki, nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane ma ti ngela kini logo.
14 Kaidaˈi sa Sela nia dao ana 30 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Eba.
15 Sui sa Sela tua laˈu sulia 403 faˈi ngali ki, ma nia ka alu laˈu ngela
ngwane ki ma ai kini ki logo.
16 Kaidaˈi sa Eba nia dao ana 34 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Pileg.
17 Sui sa Eba ka tua laˈu sulia 430 faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ngela
ngwane ki ma ngela kini ki logo.
18 Kaidaˈi sa Pileg nia dao ana 30 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Riu.
19 Sui sa Pileg nia tua laˈu sulia 209 faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti
ngela ngwane ma ti ngela kini logo.
20 Kaidaˈi sa Riu nia dao ana 32 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Sirag.
21 Sui sa Riu nia tua laˈu sulia 207 faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane faˈinia ti ngela kini logo.
22 Kaidaˈi sa Sirag nia dao ana 30 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Neho.
23 Sui sa Sirag nia tua laˈu sulia 200 faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu na
ngela ngwane ki ma ngela kini ki logo.
24 Kaidaˈi sa Neho nia dao ana 29 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Tera.
25 Sui sa Neho ka tua laˈu sulia 119 faˈi ngali ki, nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane ma ti ngela kini logo.
26 Ma sa Tera ka dao naˈa ana 70 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Abram, sa
Neho, ma sa Haran.
27-29 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Tera nia ˈuri:
Na ngela ngwane nia ki neˈe sa Abram, sa Neho, sa Haran. Ma ngela sa
Haran ki neˈe sa Lot, ˈi Milka, ˈi Iska. Sa Haran ni ka mae naˈa ana fanoa
doe nia ˈi Ur ana ˈi Kaldia, bore ma maˈa nia sa Tera mauria ˈua. Aia, sa
Abram nia korea taˈi ngela kini sariˈi neˈe satana ˈi Serae. Ma sa Neho ka
korea ˈi Milka kini ngwaefuta nia.
30 ˈI Serae nia noaˈa kasi alua ta ngela, osiˈana nia ˈabaraˈa.
31 Aia, sa Tera ka ngalia ngela nia sa Abram faˈinia ˈi Serae ˈafe sa Abram,
ma nia ka ngalia koˈo tiˈitiˈi nia sa Lot neˈe maˈa nia sa Haran, ma kira
ka leka faˈasia fanoa doe ˈi Ur neˈe tua ˈi Kaldia, ma kira ka leka ˈuana
abaˈi kula ˈi Kenan. Bore ma kaidaˈi kira dao ana fanoa ˈi Haran, kira ka
sasia naˈa fanoa kira ˈi neˈeri.
32 Sa Tera nia ka mae naˈa ana fanoa neˈeri kaidaˈi nia dao naˈa ana
205 faˈi ngali ki.

12

God ri ˈuana sa Abram

1 Iawe nia fata ˈuri ana sa Abram, “ˈAeˈo, ˈoke leka naˈa faˈasia fanoa
nini ˈoe, ma faˈasia kwalafa ˈoe, ma faˈasia luˈuluˈua maˈa ˈoe, ma ˈoke
leka naˈa ˈuana na ano neˈe nai baˈa faˈataˈinia amu.
2 “Nai baˈa kwatea ˈoke toˈo ana kwalafa ˈoro,
ma kira ke baˈa tatakolaˈa ka alu taˈi fuuˈi ngwae doe liu.
Nai baˈa faˈaleˈa ˈoe.
Nai baˈa lafutaˈinia satamu ke talo.
Ma ˈoke baˈa faˈaleˈa ngwae ki laˈu.
3 Na ngwae neˈe kira sasia ru leˈa ki fuamu,

nai baˈa sasia logo ru leˈa ki fuada.
Bore ma ngwae ki neˈe kira faˈali ˈoe,
nai baˈa kwaˈikwaˈi kira.
Nai baˈa faˈaleˈa kwalafa ki taˈifau ana magalia suliˈo.”

4-5 Ana kaidaˈi neˈe sa Abram nia dao naˈa ana fai akwala ma lima faˈi ngali, Iawe ka saea fuana nia ke faˈasia naˈa fanoa ˈania ˈi Haran. Ma sa Abram nia roˈo sulia, ma nia ka ngalia ˈafe nia ˈi Serae, ma sa Lot na ngela ngwaefuta sa Abram, faˈinia ngwae rao ˈoˈo kira ki, ma ru ki taˈifau neˈe kira toˈo ani, kaidaˈi kira tua ˈi Haran. Ma kira taˈifau, kika faˈasia naˈa ˈi Haran, ma kira ka leka naˈa ˈuana abaˈi kula ˈi Kenan.

Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi Kenan,
6 kira ka leka liliu naˈa ˈi Sekem. Sui kira ka leka dao ana taˈi ˈai doe ˈua neˈe nia tua ˈi More karangi Sekem. Ana kaidaˈi neˈeri na fuuˈi ngwae ˈi Kenan ki, kira tua ˈua goˈo ˈada ana kula neˈeri.
7 Sui Iawe ka faˈataˈinia talana fuana sa Abram, ma nia ka fata ˈuri fuana, “Nai baˈa kwatea ano neˈe fuana kwalafa ˈoe.” Sui sa Abram ka ˈuia taˈi sulufaua ana kula neˈeri fuana foˈosilana Iawe neˈe faˈataˈinia talana fuana.
8 ˈI buri ˈana nia ka ˈidu ˈuana gwauna ua ki ana bali ana fanelana sina ana fanoa doe kira saea ˈani ˈi Betel. ˈIu sa Abram ka saungaˈinia fanoa nia ˈi safitana ro fanoa doe ki neˈe kira saea ˈanida ˈi Betel ma ˈi Aiae. ˈI Betel nia tua ana bali ˈi sulana sina. Ma ˈi Aiae ka tua ana bali ˈi fanelana sina. Ma ana kula neˈeri logo nia ˈuia taˈi sulufaua fuana Iawe ma nia foˈosia ˈani satana Iawe.
9 Ma ˈi buri ˈana, nia ka faˈasia kula neˈeri, ma nia ka ˈidu laˈu ˈuana abaˈi kula ˈi gwauna fanoa Kenan neˈe kira saea ˈani Negev.

Sa Abram leka ˈuana ˈi Ejipt

10 Aia kaidaˈi sa Abram nia tua ˈi Negev, taˈi fioloˈa doe liu ka dao fafia kula ki taˈifau ˈi Kenan. Goˈo sa Abram nia ka leka laˈu nama ˈana ˈuana gwauna fanoa leleka ka dao ana ˈi Ejipt fasi ˈiri kira taˈi tua tiˈitiˈi ˈi neˈeri.
11 Ana kaidaˈi kira karangi dao ana ˈi Ejipt, sa Abram ka fata ˈuri fuana ˈafe nia ˈi Serae, “ˈAeˈo ninaˈa, ˈaeˈo taˈi ˈafe ˈoloˈolo lisilana leˈa liu.
12 Kaidaˈi ngwae ana ˈi Ejipt kira ke lisiˈo, kike baˈa fata ˈuri, ‘Na ˈafe neˈe, ˈafe ngwae loˈoko.’ ˈUnaˈeri kira ka saungi nau nau ku mae, ma kira ka kwate ˈoko mauri.
13 Nia leˈa fuana ˈoke saea fuada neˈe ˈaeˈo na ngwaingwaena nau goˈo ninaˈa. ˈUnaˈeri noaˈa kira kasi saungi nau. Ma ru ki taˈifau ke baˈa leˈa fuaka, osiˈana fatalamu.”
14 ˈIu kaidaˈi kira dao ˈi Ejipt, ngwae ˈi Ejipt ki kira ka lisia neˈe ˈafe neˈe lisilana leˈa liu.
15 Ma kaidaˈi ngwae ˈaˈana tatalafaˈa ki kira lisia, kira ka faˈarongoa na tatalafaˈa neˈe ˈi Serae taˈi kini lisilana leˈa ma ka leˈa liu. ˈUnaˈeri na tatalafaˈa ka baˈea nia ka tua ˈi luma nia.
16 Sui, tatalafaˈa ka kwatea naˈa dauraˈia ka folia naˈa ˈania kini neˈeri fuana sa Abram sulia nia fia fasi na ngwaingwaena nia neˈe ˈi Serae. Na tatalafaˈa neˈeri ka kwatea na sipsip ki, ma nanigot ki, ma buluka ki, ma dongki ki, ma kamel ki, faˈinia na ngwae rao ˈoˈo ki, ma kini rao ˈoˈo ki fuana sa Abram.
17 Bore ma duˈungana na tatalafaˈa ngalia ˈi Serae ˈafe sa Abram ka tua faˈinia, Iawe ka kwatea maˈi mataˈinga taˈa ki fuana faˈalilana tatalafaˈa neˈeri faˈinia na ngwae nia ki.

18 ˈUnaˈeri nia ka saea sa Abram ka leka maˈi siana, ma ka fata ˈuri ana,
“Faˈuta neˈe ˈoko sasi ˈuri aku kwa? Faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi saea fuaku
neˈe na kini neˈe ˈafe ˈoe?
19 ˈOko saea lala ˈania na ngwaingwaena ˈoe goˈo, nia ne nau fasi kui
ngalia fuana ˈafe nau. Aia, ngalia naˈa kwau na ˈafe ˈoe, moro ka leka
naˈa kwau.”
20 Sui na tatalafaˈa ka fata silolo fuana ngwae nia ki, kira ka leka baˈea
sa Abram faˈinia ˈafe nia, kera ka ngalia ru keraˈa ki taˈifau neˈe kera toˈo
ani, ma kera ka leka naˈa faˈasia kula neˈeri.

13

Sa Abram ma sa Lot kera daro

1 Goˈo sa Abram faˈinia ˈafe nia ma sa Lot na ngela ngwaefuta nia, kira
uulu ngwae ki, kira ka ngalia ru kira ki taˈifau neˈe kira toˈo ani, ma kira
ka faˈasia naˈa ˈi Ejipt. Ma kira ka leka liu naˈa ˈuana ˈi ˈaena fanoa,
leleka kira ka dao ˈi Negev ana gwauna fanoa ˈi Kenan.
2 Sa Abram nia taˈi ngwae toˈoru, neˈe nia toˈo ana sipsip ki, ma nanigot
ki, ma buluka nia ki, faˈinia silva ki, ma gol ki logo.
3 Noaˈa kasi tau ˈi buri ˈana, nia ka faˈasia kula neˈe, ma nia ka ˈidu
laˈu ˈuana ta kula laˈu, leleka nia ka oli ka dao ana na fanoa ˈua ba nia
safitana fanoa doe ˈi Betel ma ˈi Aiae.
4 ˈI neˈeri naˈa neˈe nia ka fiˈi ˈuia na sulufaua ma ˈi neˈeri nia ka fiˈi
foˈosia laˈu Iawe.
5 Ma kaidaˈi sa Lot nia leka leka faˈinia sa Abram, nia toˈo logo ana sipsip
ˈoro ma nanigot ki, ma buluka ki, faˈinia na luˈuluˈua nia, ma ngwae ˈoro
rao nia ki.
6 Sa Abram ma sa Lot kera toˈo ana ru ˈoro liu ki neˈe kera noaˈa kasi
bolo naˈa faˈinia neˈe keraˈa ke tua ana taˈi kula, osiˈana na ano nia noaˈa
kasi bolo naˈa faˈinia ru ˈaeˈaela kera ki.
7 ˈUnaˈeri na ngwae ni rao neˈe lia sulia na ru ˈaeˈaela keraˈa ki, kira ka
kwaifatai. Ma kaidaˈi neˈeri laˈu goˈo, na fufuˈi ngwae sa Kenan faˈinia
fufuˈi ngwae sa Peris, kira tua goˈo ˈada ana abaˈi kula neˈeri.
8 Sui sa Abram ka fata ˈuri fuana sa Lot, “Koroˈa taˈi luˈuluˈua goˈo,
bore ma ngwae ni rao nau ki ma ngwae ni rao ˈoe ki, kira inaˈu goˈo ada
ana kwaifataiˈanga. Ru neˈeri nia noaˈa kasi saga nai.
9 Nia leˈa fuakoro, koro ke daroˈi koro. Ano neˈe ki ne teo goˈo ˈana, nia
leˈa fuana ˈoke filia ta taˈi bali neˈe ˈoko oga, sui nau ku ngali ta bali.”
10 ˈIu sa Lot ka lia kalia, ma ka lisia na oteotea doe fafona kafo ˈi Jodan
leleka ka dao fanoa ˈi Soa ana gwauna fanoa. Ano neˈe, ano leˈa liu mala.
Nia lisia neˈe ano neˈe nia toˈo ana kafo leˈa ka diˈia na kula leˈa neˈe
Iawe nia saungaˈinia etaeta ana ˈi Iden, ma nia ka diˈia na ano ˈi Ejipt
logo. (Ma ana kaidaˈi neˈeri, Iawe noaˈa kasi faˈalia ˈua ro fanoa doe ˈi
Sodom ma ˈi Gomora ki.)
11-12 Aia sa Lot nia filia fuana ˈidua ˈuana bali ana fanelana sina ana
oteotea fafona kafo ˈi Jodan, ma nia ka tua ana, ma nia ka leka naˈa ˈuana
kula neˈeri. Sa Abram goˈo neˈe tua buri ˈi Kenan, bore ma sa Lot nia
leka ka tua ˈi safitana fanoa doe ki neˈe kira tua kalikalia kafo ˈi Jodan,
karangia fanoa doe ˈi Sodom. Kera neˈe kera daroˈidaroˈo goˈo ˈunaˈeri.
13 Na ngwaˈi toˈa ˈi Sodom ki, kira taˈa liu naˈa, sulia kira inaˈu ana na
sasilana abula taˈangaˈa ˈi maana Iawe.

Sa Abram leka ka tua ˈi Hebron

14 Buri ˈana neˈe sa Lot faˈasia ka sui naˈa, Iawe ka fata ˈuri fuana sa
Abram, “ˈOke lia ana kula ki taˈifau kalikaliˈo.
15 Na ano ki taˈifau nini ˈoko lisiˈi, nai baˈa kwateˈe fuamu faˈinia
kwalafa ˈoe, na ano neˈe ru kamu naˈa sulia kaidaˈi firi.
16 Nai baˈa kwatea kwalafa ˈoe, kira ke baˈa ˈoro liu, ma noaˈa ta ngwae
kasi saiana toˈolada. Nia ke baˈa ˈato liu fuana toˈolada, ka diˈia logo neˈe
nia ˈato liu fuana toˈolana gegeona ano.
17 ˈOke tataˈe, ma ko leka liu naˈa ana kula ki taˈifau fafona ano neˈe,
osiˈana nau ku kwatea naˈa ano neˈe ki taˈifau fuamu.”
18 Sui sa Abram ka faˈasia kula neˈeri, ma nia ka leka ma ka sasia na
fanoa nia laˈu ˈi Hebron ana ano ba karangi ana ai doe ki ˈi Mamre. ˈIu,
ana kula neˈeri, sa Abram ka ˈuia taˈi sulufaua fuana foˈosilana Iawe.

14

Sa Abram faˈamauria sa Lot

1 Aia, ana kaidaˈi neˈeri, na fai tatalafaˈa ana fai fanoa doe ki, kira fiku
kwailiu fuana fuˈanga. Na satada neˈe sa Amrafel na tatalafaˈa ˈi Babilon,
sa Ariok na tatalafaˈa ˈi Elasara, sa Kedolama na tatalafaˈa ˈi Elam, ma sa
Tidal na tatalafaˈa ˈi Goem.
2 Na fai tatalafaˈa neˈe ki, kira leka maˈi fuana fuˈalilana lima tatalafaˈa
ki ana lima fanoa doe ki, neˈe satada sa Bera na tatalafaˈa ˈi Sodom, sa
Birsa na tatalafaˈa ˈi Gomora, sa Sinab na tatalafaˈa ˈi Adma, sa Semeba
na tatalafaˈa ˈi Seboeim, ma tatalafaˈa ˈi Bela neˈe ta sata ana fanoa doe
neˈeri neˈe ˈi Soa.
3 Na lima tatalafaˈa neˈeri ki, kira ngalia ngwae ni ofoˈa kira ki, kira ka
fiku maˈi ana oteote ˈi Sidim. Kaidaˈi neˈe na Asi Mae naˈa neˈe kurua
kula neˈe.
4 Na lima tatalafaˈa neˈe ki, kira tua naˈa sulia akwala ma ro faˈi ngali
ˈi olofana limana sa Kedolama na tatalafaˈa. Taˈi faˈi ngali ˈi buri ana, na
lima tatalafaˈa ki kira taˈe maˈi ma kira ka fuˈalia laˈu na tatalafaˈa neˈe.
5 Ma taˈi faˈi ngali ˈi buri ru neˈeri, na tatalafaˈa sa Kedolama faˈinia
ta uulu tatalafaˈa neˈe, kira kwaima, ma na ngwae ni ofoˈa kira ki, kira
leka maˈi fuana fuˈanga ana kula neˈeri. Etaeta, na fai tatalafaˈa kira leka
maˈi ana fanoa ˈi Astarot Kenaem, ma kika fuˈa faˈinia na ramo ki ana
fuuˈi ngwae sa Refaem, ma kira ka liufida. Ma ˈi buri, kira ka leka maˈi
ana fanoa ˈi Ham, ma kika fuˈa faˈinia fuuˈi ngwae sa Susim, ma kira ka
liufida logo. Kaidaˈi kira dao maˈi saena oteotea ˈi Sabe Kiriataem, kira
ka fuˈa faˈinia fuuˈi ngwae sa Emin, ma kira ka liufida laˈu.
6 Kaidaˈi kira leka maˈi ana gwauna ua ki ˈi Idom, kira ka fuˈa faˈinia
fuuˈi ngwae sa Hori, ma kira ka liufida, ma kika lalida leleka ka dao ana
fanoa ˈi Elparan karangia taˈi kula ˈeˈeredeˈa doe.
7 Sui fai tatalafaˈa neˈeri ki kira ka oli ˈuana fanoa ˈi Kades neˈe ˈi
naˈo maˈi kira saea ˈania ˈi Enmispat. Ma kira ka dau fafia na ano neˈe
fuuˈi ngwae ˈi Amalek. ˈI buri ˈana kira ka leka laˈu ˈuana fanoa ˈi
Hasasontama, ma kira ka fuˈa faˈinia fuuˈi ngwae sa Amoro neˈe kira
tua ˈi neˈeri, ma kira ka liufida logo. Sui kira ka leka maˈi ma kika fuˈa
faˈinia na lima tatalafaˈa neˈeri ki.
8 Sui na lima tatalafaˈa neˈeri ki, kira ka ngalia ngwae ni fuˈanga kira
ki, kika leka maˈi ana ote ˈi Sidim, kira ka salisali masia fuˈanga. Ma kira
ka fuˈa naˈa

9 fa'inia fai tatalafa'a ne'eri ki.
10 Na ano ana oteotea ne'eri nia ka matamata la'u ana sulia na kilu
'oro ki ne'e teo kwailiu ana ne'e kira fungu 'ania mo'a ta'a. Kaida'i lima
tatalafa'a ne'eri ki kira tala'ae fuana afirongwa'anga, kira ka tafi na'a
fa'asia fu'anga ne'eri. 'Iu na tatalafa'a 'i Sodom ma tatalafa'a 'i Gomora
fa'inia ngwae ni ofo'a kera ki kika tafi, bore ma kira 'asida saena kilu
ne'eri ki. Bore ma ta uulu tatalafa'a fa'inia ngwae ni ofo'a kira ki tafi, ma
kika ago 'i gwauna ua ki.
11 Aia na fai tatalafa'a ne'eri ki kira leka saena ro fanoa doe 'i Sodom
ma 'i Gomora, ma kira ka ngalia ta'ifau ru ki ana, fa'inia fanga ki logo.
12 Ana kaida'i ne'eri sa Lot ne'e na ngela ngwaefuta sa Abram, nia tua
'i Sodom, ma kira ka ngalia logo fa'inia ru nia ki ta'ifau.
13 Bore ma ta ngwae ana fanoa doe ne'eri, nia tafi ma nia ka leka siana
sa Abram, nia ngwae ana kwalafa'a sa Eba, ma nia ka fa'arongoa 'ania
ru ki ta'ifau fuana. Kaida'i ne'eri sa Abram nia tua go'o 'ana ana fanoa
nia karangia 'ai doe ki sa Mamre, na ngwae ana kwalafa sa Amoro. Sa
Mamre ne'e fa'inia ro ngwaefuta nia ki sa Eskol ma sa Anere, kira uulu
ngwae kwaima sa Abram ki, ma kira alanga'i fa'inia fuana fiku'a fa'inia
kaida'i ana ta fu'anga.
14 Sa Abram ka rongo fa'arongo'a ne'e fai tatalafa'a ne'e ki kira daua
na'a sa Lot ma kika ngalia ma kika leka fa'inia, 'una'eri nia ka saea ma'i
ngwae ni ofo'a ana kula ne'eri kike fiku ma'i, ma kira ka salisali masia
fu'anga. Ngwa'i to'a ne'eri kira 'oro ka dao ana 318 ngwae ana kira'a
ta'ifau. Ma kira ka leka 'i buri ana fai tatalafa'a ne'eri ki, leleka ka dao
ana fanoa 'i Dan, ne'e nia tua tau liu 'i 'aena fanoa.
15 Saena rodo ne'eri, sa Abram nia ka daro'ia ngwae nia ki 'ania fiku
ta'i ngwae ki fuana fu'alilana na malimae ne'eri ki, ma kira la liufida,
ma kira ka lalia malimae kira ki leleka ka dao ana fanoa 'i Hoba ana bali
lo'oko ana 'i Damaskas.
16 'Iu sa Abram ka olita'inia ru ki ta'ifau ne'e kira ngali'i ki. Nia ka
olita'inia logo sa Lot fa'inia ru nia to'o ani ki, fa'inia ngwa'i kini ma
fa'inia ti ngwae ne'e kira ngalida ki.

Tatalafa'a Melkisadek nia fa'ale'a sa Abram

17 Kaida'i sa Abram nia oli ma'i fa'asia fu'anga ne'e nia liufia fai
tatalafa'a ki, na tatalafa'a 'i Sodom ka leka kwau masia ka kwaloa ma'i
ana oteote kira saea 'ania 'i Sabe, ta sata la'u ana ote ne'eri ne'e na oteotea
tatalafa'a.
18 Sui sa Melkisadek nia na tatalafa'a ana fanoa doe 'i Salem ma nia ta
fata abu'a la'u ana God ne'e tasa ka liu, nia leka ma'i ana kula ne'eri, nia
ka kwatea fanga ma waen fuana sa Abram.
19 Ma nia ka fa'ale'a sa Abram, ma ka fata 'uri,

"Abram, God ne'e tasa ka liu ne'e nia saunga'inia mamanga ma ano nia
ke ba'a fa'ale'a 'oe.
20 Kulu tafea God ne'e tasa ka liu. Nia'a kwai'afi amu 'oko liufia na
malimae 'oe ki ana fu'anga."

Sui sa Abram ka ngalia ta'ifau ru ne'e nia ngali'i ma'i fa'asia fai
tatalafa'a ne'e kiri, ma nia ka daro'ia 'ania akwala kabu ru, ma nia ka
kwate ta ta'i kabu fuana sa Melkisadek na tatalafa'a.

21 Sui tatalafaˈa ˈi Sodom ka fata ˈuri ana sa Abram, “Ru neˈe ki taˈifau niniˈa ˈoko ngalia ana fai tatalafaˈa neˈe ki, ˈoko saiana ˈoke goniˈi naˈa fuamu. Bore ma ngwae nau ki goˈo neˈe, ˈoke olitaˈinida maˈi fuaku.”
22 Bore ma sa Abram ka fata ˈuri ana, “ˈI maana God Iawe neˈe tasa ka liu neˈe nia saungaˈinia na mamanga, ma ano, nau ku sasia taˈi alangaˈi ˈato ˈania satana,
23 nau noaˈa naisi dau fafia ta ru ana ru ˈoe ki. Ta ˈaba dadalo ˈua fuana firiˈilana butu ˈoe ki, niˈi ke baˈa oli nama fuamu, ˈasu ˈubani ˈoe koto fata ˈuri aku ana ta kaidaˈi, ‘Nauˈa goˈo neˈe nau ku faˈatoˈoru sa Abram.’
24 Noaˈa naisi gonia ta ru ana ru nini nau ku ngaliˈi maˈi fuaku ki. Na fanga neˈe na ngwae nau ki kira aniˈi ka sui goˈo ki neˈe nau ku saeleˈa aniˈi. Bore ma uulu ngwae kwaima nini nau ki sa Anere, sa Eskol, ma sa Mamri, neˈe kira fiku faˈinau fuana fuˈanga, kira goˈo neˈe nia leˈa fuana ˈoke alaˈania kira ke lafua kabu kira ki faˈasia ru neˈana ki.”

15

God nia alangaˈi ka kwatea ano ˈi Kenan fuana kwalafa sa Abram

1 Buri ˈana kaidaˈi neˈeri Iawe ka fata faˈinia sa Abram saena taˈi maliu boleˈa ka fata ˈuri ana, “Abram kwa! Noaˈa ˈoe kosi maˈu. Nai baˈa liaˈa leˈa suliˈo ˈasu ˈubani ta ru taˈa ka fiˈi faˈali ˈoe. Ma nai baˈa kwaiara ˈoe.”
2 Bore ma sa Abram ka fata ˈuri, “God kwa! ˈAeˈo Iawe, faˈuta neˈe ˈoko oga kwaiaralaku? Nau ku ˈiri toˈo ana ta ngela neˈe ke baˈa ngalia fuliku ma ka ngalia ru neˈe nau ku toˈo ani ki. Na ngwae rao ˈoˈo neˈe sa Eliesa na ngwae ˈi Damaskas goˈo neˈe ke baˈa ngalia fuliku kaidaˈi nai mae ana.
3 Noaˈa ˈoko ˈiri kwatea ta ngela fuaku. Ma kaidaˈi nau ku mae, na ngwae rao ˈoˈo neˈe goˈo neˈe ke baˈa ngalia na ano nini nau ki faˈinia ru nau ku toˈo ani ki taˈifau.”
4 Sui nia ka rongoa laˈu neˈe Iawe fata ˈuri ana, “Na ngwae rao ˈoˈo neˈana noaˈa kasi ngalia taˈifau ru ˈoko toˈo ani ki, taˈi ngela mamana ˈoe naˈa talamu neˈe ke baˈa futa amu, nia naˈa neˈe ke baˈa ngalia fulimu.”
5 Buri ˈana, Iawe ka ngalia sa Abram ka leka ˈi maa, ma nia ka fata ˈuri ana, “ˈOke lia alaˈa saena mamanga kwa! Ma ˈoko ili ˈuana toˈolana bulubulu loeri ki. ˈOko fia ˈoko saiana toˈolada leleka ka sui kwa? Sali nia noaˈa ne! Nau ku saea fuamu, na ngela neˈe ke baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe, kike baˈa ˈoro liu diˈia na bulubuluna salo loeri.”
6 Sa Abram nia faˈamamana Iawe, ma osiˈana neˈe nia faˈamamana ˈunaˈeri, Iawe ka lisia nia na ngwae ˈoloˈolo.
7 Aia Iawe ka fata ˈuri ana, “Nauˈa naˈa neˈe Iawe, nau ku talaˈiˈo maˈi faˈasia fanoa doe ˈi Ur ana ˈi Kaldia, ˈiri ˈoke leka maˈi ana kula neˈe fasi ˈiri nai kwatea ano neˈe ki na ru ˈoe ki.”
8 Bore ma sa Abram ka lidi ˈuri ana, “God kwa! ˈUri ma nai baˈa sai faˈuta ana neˈe ano neˈe ru nau?”
9 Ma Iawe nia ka fata ˈuri ana, “Leka ˈoko ngalia maˈi ta taˈi buluka, ma ta taˈi nanigot, ma ta taˈi sipsip ngwane neˈe kira tua naˈa sulia uulu faˈi ngali ki. Ma ˈoko ngalia maˈi ta taˈi bola ma ta taˈi faˈi fao fiˈi doe, ˈoke ngalida maˈi siaku.”
10 ˈIu ma sa Abram nia ka leka ma ka ngali taˈifau maˈi ana ru neˈeri ki fuana Iawe. Ma nia ka saungida ka mae, ma nia ka kakasia na uulu ru ˈaeˈaela neˈeri ki ˈania ro balibali ruˈa, ma nia ka aluda ˈania ro tatalaˈi ru ki, neˈe ta taˈi balibali ru ana ru ˈaeˈaela neˈeri ki nia tua taˈi bali, ma

ta balibali ru ai ka tua ana ta bali. Bore ma ro faˈi noˈo neˈeri ki, nia ˈiri
kakasi kera.
11 Na faˈi noˈo doe neˈe kira tua fuana ˈanilana noni ru mae ki, kira leka
maˈi, bore ma sa Abram ka lalida.
12 Kaidaˈi sina nia talaˈae ka kuru naˈa, sa Abram ka maliu liu naˈa diˈia
naˈa ta ngwae mae, ma nia ka maliu bolea, nia lisia taˈi maˈerodo doe nia
leka maˈi ma ka suˈu fafia, ma nia ka maˈu liu.
13 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana, “Na ngela ˈoe ki neˈe kira ke baˈa saka
maˈi burimu, kike baˈa leka tua ana ta kula matamata neˈe kira ke baˈa
diˈia ngwae kwaita ki ana kula neˈeri. ˈIu kira ke baˈa rao ˈoˈo goˈo
fuana ngwae ki ana kula neˈeri, ma ngwae ana na kula neˈeri kira ke
baˈa faˈakaisida liu naˈa leleka na fai talangaˈi fai ngali ki ka sui,
14 bore ma nai baˈa nangasia ngwaˈi toˈa neˈe kira ke faˈakaisi kamu.
Ma kaidaˈi ngela ˈoe ki ke baˈa faˈasia fanoa neˈeri kira ke baˈa ngalia ru
ˈoro leˈa ana fanoa neˈeri faˈinida.
15 Ma ˈaeˈo sa Abram, ˈoke baˈa mauri tau, leleka ka dao ana kaidaˈi
neˈe ˈoko ngwaro ko kokoˈo naˈa, ma ˈoke fiˈi mae ˈani aroaroˈa ma kira
ke baˈa kwaiato leˈa amu.
16 Bore ma ngelamu neˈe kira ke futa maˈi ana kwalafa ˈoe, kike baˈa tua
ana ta fanoa matamata sulia kaidaˈi tau, sui mala fuuˈi ngwae ˈoe fiˈi oli
laˈu maˈi ana ano neˈe. Noaˈa naisi baˈa lalia basi fuuˈi ngwae sa Amoro
neˈe kira tua ˈi Kenan ana kaidaˈi neˈe, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe
na falafala kira ki ke taˈa liu mala. Ana kaidaˈi neˈeri mala neˈe nai fiˈi
nangasida, ma nau ku fiˈi lalida faˈasia fanoa neˈe, sui mala ngela neˈe
futa ana kwalafa ˈoe ki, kira ka fiˈi oli laˈu maˈi ana kula neˈe.”
17 Aia kaidaˈi neˈe sina nia kuru ka sui naˈa ma kula neˈeri ka
maˈerodoˈa naˈa, tona bore sa Abram nia lisia taˈi fai tini nia fungu naˈa
ana mafula neˈe sasuna nia sasu maˈi faˈasia, ma taˈi bobo raˈi ˈai neˈe
mafula dua ka doe ana. ˈIu na ro ru neˈeri ki kera leka ˈi safitana ˈania
ro tatalaˈi ru ˈaeˈaela ba kiri.
18 Ma ana asoa neˈeri nama Iawe ka sasia fau alangaˈinga faˈinia sa
Abram, ma nia ka fata ˈuri, “Nai baˈa kwatea na ano neˈe ki fuana fuuˈi
ngwae ˈoe neˈe kira futa olitamu. Na ano neˈe nia ˈita ana kafo tiˈitiˈi neˈe
ana gwauna fanoa, neˈe maˈetoto ano ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt, leleka ka dao
ana kafo ˈi Iufretes ana ˈaena fanoa.
19-21 Na ngwaˈi toˈa neˈe kira tua ˈua ana ano neˈeri ki ana kaidaˈi neˈe,
kira ana fuuˈi ngwae sa Ken, olitana sa Kenis, olitana sa Kadmon, olitana
sa Het, olitana sa Peris, olitana sa Refaem, olitana sa Amoro, olitana sa
Kenan, olitana sa Gigas, ma olitana sa Jebus.”

16

ˈI Hega alua ta ngela ngwane fuana sa Abram

1 Aia nia leleka maˈi ka dao ana kaidaˈi neˈe ˈi Serae, na ˈafe sa Abram,
nia noaˈa kasi toˈo ana ta ngela. Bore ma nia toˈo ana taˈi kini rao ˈoˈo,
nia kini ˈi Ejipt, ma satana neˈe ˈi Hega.
2 Goˈo ˈi Serae ka saea fuana sa Abram ka ˈuri, “Nia leleka maˈi ka dao
naˈa ˈuri, Iawe nia lui nau noaˈa naisi alu ngela. Nau ku fia ru neˈe leˈa,
ˈoke leka teo goˈo faˈinia kini rao ˈoˈo nau, sali nia saiana ke alua ta ngela
fuaku.”
Ma sa Abram ka alafafia alaˈanga nia.

3 Ma kira tua naˈa sulia akwala faˈi ngali ka sui naˈa ˈi Kenan, kaidaˈi
ˈi Serae nia saea fuana araˈi nia sa Abram ka ngali ˈi Hega.
4 Aia ma sa Abram ka teo naˈa faˈinia ˈi Hega leleka ma nia ka ina naˈa.
Ma kaidaˈi nia saiana neˈe nia ina ka sui naˈa, na manata ka lafua liua
naˈa, ma nia ka inaˈu ana lia fafilana ˈi Serae.
5 ˈUnaˈeri ˈi Serae ka fata ˈuri fuana sa Abram, “Na kini neˈe na gwauna
taˈa liu naˈa aku, ma ˈaeˈo naˈa niniˈa ˈoko sasia ru neˈe. Nau ku kwatea
maˈi ka ˈafe ˈoe, bore ma kaidaˈi nia saiana neˈe nia ina naˈa, nia lafe liu
naˈa, ma kaidaˈi ˈoro ki goˈo neˈe nia lia toli goˈo ˈana ana nauˈa. Ru neˈe
nia kasi leˈa. Nau ku oga Iawe ka matalangaˈi koro fasi ˈiri ke faˈataˈi
koro sa taˈi neˈe saga akoro.”
6 Ma sa Abram ka fata ˈuri ana, “Aia, nia leˈa goˈo ˈana, kini rao ˈoˈo
neˈe nia ru ˈoe niniˈa, ma nia ka tua goˈo ˈi olofana limamu. ˈOko saiana
ˈoke sasia goˈo ˈamu ta ru ana niaˈa neˈe ˈoko oga.”

Aia ma ˈi Serae ka tua naˈa fuana faˈalagalana ˈi Hega, ma leleka ˈi Hega
ka tafi naˈa.
7 Ma nia ka leka tua naˈa ˈana ana taˈi kula ˈeˈeredeˈa ˈi ninimana
taˈi mae kafo busu neˈe teo ˈi ninimana tala neˈe leka ˈuana ˈi Suru ana
gwauna fanoa. Ma na ˈainsel Iawe nia leka maˈi ma ka lisia ana kula
neˈeri,
8 ma nia ka saefilo ˈuri ana, “Hega kwa! ˈOko talaˈae ko leka maˈi faˈasia
ˈi faˈi niniˈa? Ma ˈoke leka ˈi faˈi niniˈa? ˈAeˈo niniˈa na kini rao ˈoˈo ba
ˈi Serae niniˈa!”

Ma ˈi Hega ka fata ˈuri, “Nau ku tafi maˈi faˈasia kini ˈaˈana nau ˈi Serae
niniˈa.”
9 Ma ˈainsel neˈeri nia ka fata ˈuri ana, “ˈOke oli nama fuana ˈi Serae,
ma ˈoko roˈo nama sulia fatalana laˈu.”
10 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata laˈu ˈuri fuana, “Na ngela neˈe ke baˈa
futa maˈi amu ki, nai baˈa kwateda kira ke ˈoro liu, ma noaˈa ta ngwae
kasi bolo faˈinia toˈolada.
11 Ana kaidaˈi neˈe, ˈoko ina naˈa, ma ˈoke baˈa faˈafuta taˈi ngela
ngwane. Ma ˈoke baˈa faˈasata nama ˈania sa Ishmael, duˈungana ˈoko
nonifii liu naˈa, ma ˈoko angi maana Iawe, ma nia ka rongo ˈoe.*
12 Bore ma ngela nari ˈoe nia ke baˈa diˈia ta dongki kwasi neˈe nia donga
manataˈanga nia ki talana. Ma nia ke baˈa fuˈalia ngwae ki ma ngwae ki
taˈifau kike baˈa fuˈalia. Nia ke baˈa tua tau taˈifilia faˈasia luˈuluˈua nia.”
13 Sui ˈi Hega ka manata ˈana ˈuri talana, “Reala kwa! Nau ku lisia naˈa
Iawe neˈe nia lisi nau ma nia lia sulia nau.” ˈUnaˈeri ˈi Hega nia ka kwatea
ta sata laˈu fuana Iawe, sata neˈeri ˈuri, “El Roe” fadalana neˈe ˈuri, “God
nia lisi nau ma nia lia sulia nau.”
14 ˈUnaˈeri neˈe ka talaˈae maˈi ana kaidaˈi neˈeri leleka ka dao ˈi taˈena,
na ngwae ki kira ka saea na maˈe kafo busu neˈe nia ˈi safitana ro fanoa
doe neˈeri ki ˈi Kades ma ˈi Bered ˈania ˈi “Bere Lahai Roe” fadalana neˈe
“ˈI maˈe busu na God niniˈa nia mauri, ma niniˈa nia ka lisi nau maˈi.”
15 Sui ˈi buri ˈana ˈi Hega nia ka faˈafuta taˈi ngela ngwane neˈe maˈa
nia nama neˈe sa Abram, ma sa Abram ka faˈasata ˈania sa Ishmael.
16 Ana kaidaˈi neˈeri sa Abram nia tua naˈa sulia na kwalu akwala faˈi
ngali ma ono faˈi ngali.

---

* **16:11** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Ishmael’ fadalana neˈe ‘Nia rongoa’.

17

God ka fada laˈu sulia fau alangaˈinga nia faˈinia sa Abram

1 Aia sa Abram nia dao naˈa ana siko akwala ma siko faˈi ngali, Iawe nia
leka maˈi ma ka fata ˈuri fuana, “Nauˈa naˈa neˈe God neˈe nau ku toˈo
ana ngasingasiˈanga ki taˈifau. ˈOke roˈo nama suli nau, ma ˈoke sasia
nama na ru ˈoloˈolo ki, fasi ˈiri
2 nai baˈa sasia na fau alangaˈinga faˈiniˈo, ma nai baˈa kwatea ngela ki
neˈe kira ke futa maˈi ana kwalafa ˈoe kike baˈa ˈoro liu.”
3 Sui sa Abram nia ka ˈoto gwau toli leleka na maana ka toˈo toˈona ano.
Ma God ka fata ˈuri fuana,
4 “Bali nau ana fau alangaˈinga nini nai baˈa sasia faˈiniˈo nia ˈuri: Nau
ku alangaˈi fuamu, ˈoke toˈo ana kwalafa ˈoro, ma kira ke baˈa tatakolaˈa
ka alu fuuˈi ngwae ˈoro liu ki.
5 Noaˈa kira kasi baˈa saeˈo naˈa ˈania sa Abram. Nia eta ana kaidaˈi
neˈe ka oli alaˈa, na satamu sa Abraham, osiˈana nau ku sasia ˈoko koˈo
bora ana fuuˈi ngwae ˈoro liu ki.
6 Nai baˈa kwatea ˈoke toˈo ana ngela ˈoro, ma kira ke baˈa tatakolaˈa
ka alu fuuˈi ngwae ˈoro liu ki, ma ti ai ada kike baˈa tatalafaˈa ana kula
kira ki.
7 Na fau alangaˈinga nini nau ku sasia faˈiniˈo ana kaidaˈi neˈe, nia
ke baˈa teo tari faˈiniˈo ma faˈinia ngela neˈe kike baˈa futa maˈi ana
kwalafa ˈoe. Nauˈa naˈa neˈe God ˈoke foˈosia. Ma nauˈa naˈa neˈe God
na ngelamu neˈe kike baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe, kira ke foˈosia logo.
8 Kaidaˈi neˈe kamu tua ana ano neˈe, diˈia goˈo amuˈa ta ngwae kwaita,
bore ma nai kwate naˈa ano neˈe fuamu faˈinia ngelamu neˈe kira futa
maˈi ana kwalafa ˈoe. Na ano neˈe ki ru kwalafa sa Kenan ki, niˈi ke baˈa
ru kamu ki naˈa. Ma kamu ke baˈa toˈo naˈa ana ano neˈe sulia kaidaˈi
firi, ma nauˈa naˈa neˈe God kamu ke foˈosia.”
9-11 Sui God ka fata laˈu ˈuri fuana, “Bali ˈoe ana fau alangaˈinga nini
nia ˈuri: ˈAeˈo faˈinia ngwae neˈe kira ke baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe,
kamu alangaˈi ke roˈo sulia nau. Na toto neˈe faˈataˈinia kamu dauˈa sulia
alangaˈinga kamu nia ˈuri: Kamuˈa ngwangwane ki taˈifau kamu ke ˈolo
faˈataˈinia nama.
12 Talaˈae naˈa ana kaidaˈi neˈe kamu ke ˈolo faˈataˈinia ana ngela
ngwane tiˈitiˈi neˈe kira futa maˈi ana kwalafa ˈoe, neˈe nia futa ka tua
sulia kwalu asoa ki. Ma kamu ke ˈolo faˈataˈinia logo na ngwae rao ˈoˈo
kamu ki neˈe kamu folida maˈi ana ngwae kwaita ki.
13 Ngwae ki taˈifau neˈe kira tua faˈi kamu, kamu ke ˈolo faˈataˈinia
nama. Na falafala neˈeri na toto neˈe nia faˈataˈi firi ana na alangaˈinga
nau ku sasia faˈi kamu, nia kasi baˈa sui.
14 Ta ngwae neˈe nia noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia, noaˈa naisi baˈa lia
saiana neˈe nia ta ngwae ana ngwae nau ki, osiˈana nia kasi dau sulia na
bali nia ana alangaˈinga nini nau ku sasia ka sui naˈa maˈi faˈi kamu.”
15 God nia ka fata laˈu ˈuri, “Eta ˈi taˈena, ˈoe kosi saea naˈa ˈafe ˈoe
ˈania ˈi Serae. Kaidaˈi neˈe satana ˈi Sera naˈa.
16 Nai baˈa faˈaleˈa nia ma nia ke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane fuamu.
Ma osiˈana neˈe nau ku faˈaleˈa nia ˈi Sera, nai kwatea nia ke baˈa teˈa
fuana ngwae ana fuuˈi ngwae ˈoro ki. Ma na tatalafaˈa ki ke saka maˈi
faˈasida.”
17 Sui sa Abraham ka ˈoto gwau toli leleka maana ka toˈo toˈona ano,
bore ma nia talaˈae ka gaˈa lala kaidaˈi nia manata ˈuri, “Reala kwa!

ˈAfitaˈi liu ta ngwaeˈa neˈe tua sulia 100 faˈi ngali ka alua ta ngela. Ma ˈi
Sera bore nia ka siko akwala faˈi ngali naˈa ana, nia bore noaˈa kasi bolo
naˈa faˈinia alu ngelaˈa.”
18 Sui sa Abraham ka saefilo ˈuri ana God, “Faˈuta, diˈia nau ku mae,
ˈaeˈo alaˈania neˈe sa Ishmael ke ngali ru ki taˈifau neˈe ˈoke kwateˈe
fuaku?”
19 Bore ma God nia fata ˈuri, “Noaˈa kasi ˈuira laˈu! Na ˈafe ˈoe ˈi Sera
ke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma ˈoke baˈa saea ˈania sa Aesak. Nai
baˈa dau sulia na fau alangaˈinga nau faˈinia, ma faˈinia kwalafa nia. Na
fau alangaˈinga nari nau, nia noaˈa kasi baˈa sui.
20 Nau ku rongoa naˈa na tae neˈe ˈoko saefiloa fuana sa Ishmael, nai
baˈa faˈaleˈa, fasi ˈiri nia ke toˈo ana ngela ˈoro, ma ngela ˈoro laˈu ke baˈa
futa ana kwalafa nia. Nia ke baˈa maˈa fuana na akwala ma ro ngwae
ˈaˈana, ma nai baˈa kwatea kwalafa nia ke alu ta fuuˈi ngwae doe liu.
21 Bore ma nai baˈa dau sulia na fau alangaˈinga nau faˈinia ngela ˈoe sa
Aesak neˈe ˈi Sera ke baˈa alua ana kaidaˈi ˈuri nama ana faˈi ngali loeri
maˈi.”
22 Kaidaˈi God nia alaˈa faˈinia sa Abraham ka sui, nia ka leka naˈa ˈana.
23-24 Ana faˈi asoa neˈeri, sa Abraham ka sasi naˈa diˈia neˈe God nia
saea fuana. Sa Abraham ma ngela nia sa Ishmael, faˈinia ngwae ki taˈifau
neˈe kira tua faˈinia, kira ka ˈolo faˈataˈinia naˈa. Na ngwae neˈe futa
saena luma nia, ma ngwae rao ˈoˈo nia ki taˈifau neˈe nia folida, kira bore
kira ˈolo faˈataˈinia naˈa taˈifau logo. Ana kaidaˈi neˈeri nia dao naˈa ana
siko akwala ma siko faˈi ngali ana.
25 Ma na ngela nia sa Ishmael ka dao naˈa ana akwala ma uulu faˈi ngali.
26 Sa Abraham faˈinia sa Ishmael keroˈa ka ˈolo faˈataˈinia ana taˈi asoa
neˈeri nama,
27 faˈinia ngwae neˈe futa saena luma nia ki ma na ngwae kwaita ki logo.

18

God nia dao toˈona sa Abraham

1 Iawe nia leka laˈu maˈi saena sa Abraham karangia ana ai doe ki ˈi
Mamre. Ana taˈi kaidaˈi saena tofongana asoa, kaidaˈi sina nia ˈakoˈako
liu, sa Abraham nia tua ˈana maana sinamaa ana babala nia.
2 Nia lia kwau, nia ka lisia na uulu ngwae ki, kira uu goˈo ada ana ˈi
maana. Kaidaˈi nia lisia na uulu ngwae neˈeri ki, nia tataˈe ˈaliˈali, ma ka
leka saka fuana na uulu ngwae neˈeri ki. Ma kaidaˈi nia dao karangida,
nia ka ˈoto gwau toli leleka maana ka toˈo toˈona ano,
3 sui nia ka fata ˈuri, “Uulu ngwae neˈe ki, nia leˈa liu mala neˈe kaumulu
leka maˈi muka dao ana fanoa nau. Reala ˈae, noaˈa kamu kasi liu daofaˈi
liu, mulu leka muka mango tiˈitiˈi basi faˈi kaimili. Nau ku saeleˈa liu
mala fuana ˈafilamuˈa.
4 Nai baˈa leka ngalia maˈi kala kafo fasi ˈiri muke taufia ˈaemuˈa. Kamu
saiana muke mango tiˈitiˈi basi ˈi nununa ˈai neˈe ki.
5 Kaidaˈi neˈe nai leka ngalia basi maˈi ta kala fanga fuaumulu ˈiri
muke faˈangasi basi ˈania fuana lekaˈa. Nia leˈa liu mala neˈe kamu
leka maˈi muka dao ˈi fanoa kami ˈuri, ma nau ku saeleˈa liu mala fuana
ˈafilaumulu.”
Sui uulu ngwae neˈeri ki kira ka fata ˈuri, “Baˈafakuˈa liu, kaimili saeleˈa
liu mala fuana neˈe ˈoko sasi ˈuira.”

6 Sui sa Abraham ka lima lakolako ka leka ruˈu saena babala nia, ma ka
ˈuri ana ˈi Sera, “ˈAliˈali! Leka ngalia maˈi ta kala buta flaoa leˈa mala ma
ˈoko sasia maˈi ta kala afu beret.”
7 Ma nia ka lalili ana kula neˈe na buluka nia ki tua ana, ma nia ka efoa
mala taˈi bibi buluka kubu leˈa. Sui nia ka saea fuana taˈi ngwae ni rao
nia ka ˈaliˈali ka saungia ka mae, ma ka salisali ana ti fasi buluka fuana
uulu ngwae neˈeri ki, kira ke ˈaniˈi.
8 Ma kaidaˈi fanga ki duˈa naˈa, nia ka ngalia ti meleke ma ti krim faˈinia
fanga neˈeri ki, ma ka ngalia fuana uulu ngwae neˈeri ki, ˈi ˈaena ˈai neˈe
kira tua ana, ma nia ka alua fanga ki ˈi naˈoda. Kaidaˈi neˈe kira fanga
ˈada, nia ka lia sulida.
9 Ma uulu ngwae neˈeri ki kira ka lidi ˈuri ana sa Abraham, “Faˈuta na
ˈafe ˈoe ˈi Sera nia mo ˈi faˈi?”
Ma nia ka fata ˈuri, “Nia tua goˈo ˈana saena babala loˈoba.”
10 Taˈi ngwae adulu ana uulu ngwae neˈeri ki ka fata ˈuri fuana sa
Abraham, “Ana faˈi ngali loeri maˈi, ana madamo neˈe logo, nai baˈa oli
maˈi, kui lisi kamu laˈu, ma ana kaidaˈi neˈeri ˈafe ˈoe ke baˈa faˈafuta
taˈi ngela ngwane.”
ˈIu ˈi Sera nia tua ˈi buri ana sa Abraham, ˈi saena na babala karangi
na sinamaa, ma nia rongoa alaˈanga neˈeri.
11 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Abraham ma ˈi Sera kera ngwaro naˈa, ma
ˈi Sera noaˈa kasi toˈo naˈa ana mataˈinga kini ki.
12 Ma nia ka tua ka manata ana ˈuri, “Nau ku ngwaro ka sui naˈa. ˈAfitaˈi
liu nai baˈa saeleˈanga sulia alua ta ngela. Ma araˈi nau bore nia ka
ngwaro ka sui naˈa.” Sui na liana ka gaˈagaˈala ˈana talana.
13 Goˈo Iawe ka fata ˈuri ana sa Abraham, “Faˈuta neˈe ˈi Sera ka gaˈa?
Faˈuta neˈe nia ka saea neˈe nia ngwaro ka sui naˈa, ma nia noaˈa kasi
bolo neˈe nia ke faˈafuta ta ngela?
14 Nauˈa naˈa neˈe Iawe. Noaˈa goˈo ta ru kasi ˈafitaˈi fuana Iawe ka
sasia. Faˈi ngali loeri, nai baˈa oli laˈu maˈi kui lisi kamu laˈu, ma ana
kaidaˈi neˈeri ˈi Sera ke baˈa toˈo naˈa ana taˈi ngela ngwane.”
15 ˈI neˈeri ˈi Sera ka maˈu liu, ma nia ka ˈoso ka ˈuri, “Nau noaˈa kusi
gaˈa goˈo ba.”
Bore ma Iawe nia fata ˈuri, “Noaˈa, ˈoko gaˈa ba!”

Sa Abraham lidilana God fuana manatalana ngwae ˈi Sodom ki

16 Kaidaˈi uulu ngwae baera kira fanga ka sui, kira ka leka ˈuana fanoa
doe ˈi Sodom. Ma kaidaˈi uulu ngwae neˈeri ki kira leka, sa Abraham leka
logo faˈinida fuana faˈasilana uulu ngwae neˈeri ki saena taˈi tala.
17 Ma kaidaˈi kira leka goˈo ˈada, Iawe nia manata ˈuri, “Ru niniˈa nai
baˈa sasiˈi ki, noaˈa naisi sofongaˈinida faˈasia sa Abraham.
18 Na ngela neˈe kike baˈa futa maˈi ana kwalafa nia ki, kike baˈa ˈoro
liu mala, ma kira ke alua fuuˈi ngwae ngasingasiˈa. Ma nai baˈa rao ˈania
ngwae neˈe fuana faˈaleˈalana fuuˈi ngwae ki taˈifau ana magalia nege.
19 Nai kwatea ma nia ke faˈamanata ngela nia ki, ma ngwaˈi toˈa neˈe
kike baˈa futa maˈi ana kwalafa nia ki, fasi ˈiri kike roˈosuli nau, ma kira
ke sasi sulia falafala saga, ma ka leˈa ki. Ma si diˈia kira sasi ˈunaˈeri, nai
baˈa sasia ru ki taˈifau neˈe nau ku fata alangaˈiniˈi ka sui naˈa fuana.”
20 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana sa Abramham, “Nau ku sai naˈa ana ru
taˈa ki neˈe ngwaˈi toˈa ˈi Sodom ma ˈi Gomora kira fuliˈi.

21 Nia taˈa ka tasa, ma nia kwate ma nau kui koso nama toli ana ro fanoa
doe neˈe ki fasi ˈiri nai dao toˈoni niˈi mamana nama ka noaˈa.”
22 Sui, ro ngwae ka liu dao faˈi liu ˈuana ˈi Sodom. Bore ma Iawe nia
tua buri faˈinia sa Abraham.
23 Sui sa Abraham ka leka karangi ana Iawe, ma ka saefilo ˈuri ana,
“Faˈuta kwa, ˈuri ma ˈoke baˈa saungia logo ngwae leˈa ki faˈinia ngwae
taˈa ki?
24 Si diˈia ˈoko dao toˈona na lima akwala ngwae leˈa ki kira tua goˈo
ˈada ˈi Sodom, ˈoke baˈa alaˈania ngwae ki taˈifau ana fanoa doe fuiri kike
mauri osiˈana lima akwala ngwae leˈa neˈeri ki.
25 Nau ku fia, noaˈa ˈoe kosi malangisia kiraˈa taˈifau ˈunaˈeri. Si
diˈia ˈoko malangisia fanoa doe neˈe na ngwaˈi toˈa taˈa ma ngwaˈi
toˈa leˈa kike mae taˈifau goˈo, sasiˈa ˈunaˈeri noaˈa laˈu falafala ˈoe
neˈeriˈa. Noaˈa ˈoe kosi sasi bolo fuana ngwae taˈa ki faˈinia ngwae leˈa
ki. ˈAeˈo naˈa neˈe ngwae fuana na matalangaˈilana na magalia, ma kwai
matalangaˈilamu fuana ngwae nia ka saga.”
26 ˈUnaˈeri Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia nau ku dao toˈona na lima akwala
ngwae leˈa ki kira tua goˈo ˈada ˈi Sodom, nai baˈa alaˈania ngwae ki
taˈifau ana fanoa doe fuiri kike mauri osiˈana lima akwala ngwae leˈa
neˈeri ki.”
27 Sui sa Abraham ka fata laˈu ˈuri, “Iawe ˈae, ˈoe kosi manata suli nau
neˈe nauˈa na ngwae goˈo, nau ku uu ˈi naˈomu fuana fataˈa sulia ru neˈe.
Nau ku saiana neˈe nau ku ˈiri toˈo ana ta ngasingasiˈanga fuana alaˈanga
ˈuri.
28 Bore ma, si diˈia ˈoe noaˈa kosi dao ana ta lima akwala ngwae leˈa ki,
bore ma ˈoko dao goˈo ana ta fai akwala ma lima ngwae goˈo neˈe tua, ta
tae neˈe ˈoke baˈa sasia kwa! ˈUri ma ˈoko saiana ˈoke baˈa malangisia
goˈo ˈamu ngwae ki taˈifau ana fanoa doe fuiri, osiˈana neˈe lima ngwae
leˈa ki kira olidoko?”

Ma Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia nau ku dao toˈona fai akwala ma lima
ngwae leˈa kira tua goˈo ˈada, nau noaˈa kusi malangisia fanoa doe
neˈana.”
29 ˈUnaˈeri sa Abraham ka fata laˈu ˈuri, “Sali ta fai akwala ngwae leˈa
ki goˈo neˈe kira tua.”

Sui Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia nau ku dao toˈona ta fai akwala ngwae
leˈa ki neˈe kira tua ana, noaˈa naisi malangisia fanoa doe neˈeri.”
30 Ma sa Abraham ka fata laˈu ˈuri, “Aofia ˈae, ˈoe kosi oga taˈa fuaku,
bore ma nai alaˈa laˈu ne. Faˈuta kwa, si diˈia ta uula akwala ngwae leˈa
ki goˈo neˈe kira tua, ˈuri ma ˈoke malangisia goˈo ˈamu fanoa doe fuiri?”

Ma Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia neˈe nau ku dao toˈona neˈe ta uulu
akwala ngwae leˈa ki neˈe kira tua, noaˈa naisi malangisia.”
31 Sui sa Abraham ka fata laˈu ˈuri, “Aofia ˈae, ˈoe kosi fia laˈu neˈe nau
ku manata lafu nau, kaidaˈi nau ku alaˈa faˈiniˈo ˈuri, faˈuta si diˈia ta ro
akwala ngwae leˈa ki goˈo neˈe kira tua?”

Ma nia ka fata ˈuri, “Si diˈia neˈe nau ku dao toˈona ta ro akwala ana
ngwae leˈa ki neˈe kira tua, nau noaˈa naisi malangisia.”
32 Sa Abraham ka fata laˈu ˈuri, “Iawe ˈae, noaˈa ˈoe kosi oga taˈa, nia
naˈa ne na alaˈanga isi nau, ma noaˈa naisi baˈa alaˈa laˈu. Faˈuta kwa, si
diˈia ta taˈi akwala ngwae leˈa ki goˈo neˈe kira tua.”

Ma Iawe ka ˈuri fuana, “Si diˈia neˈe nau ku dao toˈona ta taˈi akwala
ngwae leˈa ki neˈe kira tua, nau noaˈa naisi malangisia fanoa doe neˈana.”

33 Ma kaidaˈi keroˈa alaˈa ka sui naˈa, Iawe ka faˈasia naˈa sa Abraham,
ma sa Abraham ka oli naˈa ˈi fanoa nia.

19

God faˈalia ˈi Sodom ma ˈi Gomora

1 ˈUnaˈeri ro ngwae neˈeri ki kera ka leka naˈa ˈuana ˈi Sodom, keraˈa
neˈeriˈa na ro ˈainsel ki, ma saˈulafi naˈa neˈe kera dao ana fanoa neˈeri.
Ma sa Lot nia tua goˈo ˈana karangia na maana maˈe taˈelo ana faˈi labu
ana fanoa doe neˈeri. Ma kaidaˈi nia lisidaroˈo, nia tataˈe ka leka kwa ka
alaˈa faˈinidaroˈo. Nia ka ˈoto gwau toli ˈi naˈodaroˈo leleka maana ka
toˈo toˈona ano,
2 ma nia ka fata ˈuri, “Ro ngwae ˈaˈana moro leka maˈi, kulu ke leka ˈi
luma nau fasi ˈiri nai ˈafi amoro. Koroˈo saiana moro ke taufia ˈaemuroˈo,
ma koroˈo ka maliu naˈa ˈi neˈe. Ma rorodo, koroˈo ke baˈa ada ˈaliˈali
goˈo ˈofodangi taˈa, ma moro ka leka ˈamuroˈo ana lekaˈa koroˈo.”

Bore ma ro ngwae neˈeri, kera ka fata ˈuri, “Noaˈa, nia leˈa goˈo ˈana.
Keroˈo ke baˈa leka maliu saena labata ana maˈe taˈelo ana faˈi labu neˈe.”
3 Bore ma sa Lot ka gani ngangata laˈu adaroˈo leleka kera ka alafafia
neˈe kera ke leka ˈi luma nia. Sui, sa Lot ka saea fuana ngwae ni rao nia
ki ˈiri kike daua ti afu beret neˈe noaˈa ta isi ana, ma kira ka salisali ana
fanga leˈa ki fuana ro ngwae neˈeri ki. Kaidaˈi fanga neˈeri ki dua naˈa,
kira ka kwatea kera ka fanga naˈa.
4 Sui ma kera ka fiˈi leka maliu, na ngwae ana fanoa neˈeri eta ana
ngwae fiˈi doe ki leleka ka dao ana ngwae ngwaro ki, kira fiku kalikalia
maˈi luma neˈeri.
5 ˈUnaˈeri kira ka ako maˈi ˈuri fuana sa Lot, “Ro ngwae baera ki kera
ˈi faˈi kwa? Ba kera leka maˈi siamu taˈena saˈulafi? Kwatea keraˈa maˈi
fuaimili, kami oga mike ˈusu faˈinidaroˈo.”
6 Bore ma sa Lot leka kwau ˈi maa, ma ka fono usia sinamaa ˈi burina,
7 sui nia ka fata fuada, “Kwaima kina ˈae, na falafala nini kamu ki taˈa
liu mala. Reala ˈae, noaˈa kamu kasi sasia laˈu ru taˈa ˈira.
8 Na ro ngela kini sariˈi nau ku tua goˈo adaroˈo, ma noaˈa ta ngwae
ˈiri teo ˈua faˈinidaroˈo, nai baˈa ngalidaroˈo maˈi fuaumulu fuana ta tae
neˈe kamu oga muke sasia adaroˈo. Bore ma ro ngwae dao neˈe ki, kera
naˈa saena luma nau, ma nau ku lia leˈa sulidaroˈo.”
9 Bore ma kira taˈifau kira ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi fone kaimili.
ˈAeˈo noaˈa laˈu ngwae ana fanoa neˈe. ˈOko ˈiri toˈo ana ta ngasin-
gasiˈanga neˈe ˈoke fata ˈunaˈeri fuaimili. ˈOko ˈasiˈo, ko leka, uu faˈasia
tala. Diˈia noaˈa, kaimili ke baˈa faˈaliˈo ka liufia kera ne!”

ˈIu ma kira ka sulangaˈinia sa Lot ˈi maa, ma kira ka leka naˈa maˈi
fuana fogalana sinamaa neˈeri.
10 Bore ma ro ngwae neˈeri ki ˈi saena luma, kera ka ˈifingia sinamaa,
ma kera ka dau ana sa Lot, ma kera ka lalafia maˈi saena luma laˈu, ma
kera ka fono ˈusia sinamaa.
11 Ma kera ka kwatea ngwaˈi toˈa neˈe kira ˈi maa, na maada ka rodo,
ma kira ka sama gagalo naˈa ˈuana sinamaa neˈeri.
12 Goˈo ma ro ngwae neˈeri ki kera ka fata ˈuri fuana sa Lot, “Si diˈia
ˈoko toˈo ana ti ngwaefuta amu neˈe kira tua saena fanoa neˈe, ˈoke leka
ngalida naˈa. ˈOke leka ngalia ngela ˈalako ˈoe ki, faˈinia kini sariˈi ˈoe
ki, ma funga ˈoe ki, faˈinia ta ngwaefuta bore ˈana ˈoe neˈe kira tua ana
fanoa neˈe, ˈoke leka ngalida naˈa ma muka leka naˈa faˈasia fanoa neˈe.

13 Du'ungana kero'o ke ba'a malangisia na'a fanoa doe ne'e. Iawe nia
sai na'a ana sulia abula ta'anga'a ne'e ki, ma nia ka kwate kero'o ma'i
fuana malangisilana fanoa ne'e ta'ifau na'a."
14 Sui sa Lot ka leka lisia ro ngwae ne'e kera ke ba'a korea ro kini sari'i
nia ki, ma nia ka fata 'uri fuadaro'o, "Moro 'ali'ali na'a. Kuke ba'a leka
na'a fa'asia fanoa ne'e. Kaida'i ne'e go'o Iawe ke ba'a malangisia na'a
fanoa ne'e ta'ifau!" Bore ma kera ka fia fasi nia 'oidorole go'o adaro'o,
ma kera kasi leka go'o ma'i.
15 Ana 'ofodangi ta'a 'ua, na ro 'ainsel ne'eri ki kera ka fata fuana sa
Lot fasi 'iri nia ke 'ali'ali. Kera fata 'uri, "'Oke 'ali'ali na'a, ngalia 'afe 'oe
fa'inia ro sari'i 'oe ki, ma mulu ka leka na'a kwau. Di'ia noa'a, kaida'i
kero'o ke malangisia fanoa doe ne'e, kaumulu ke ba'a mae na'a 'i saena."
16 Kaida'i sa Lot nia tua ka dole ana 'i ne'eri, Iawe ka manataia. Go'o ro
ngwae ne'eri ki ka dau ana limana fa'inia ro sari'i ki, ma kera ka tala'ida
kira ka leka fa'asia fanoa ne'eri.
17 Sui ta ta'i ai adaro'o ka fata 'uri fuada, "Mulu tafi ni maelamu'a
na'a, noa'a kamu kasi lia fa'i buri 'uana fanoa ne'e, muke tafi na'a 'uana
gwauna ua to'oba ki. Noa'a kamu kasi mango leleka kamu ka fa'asia kula
ote ne'e toli, ma kamu ka ra'e gwauna ua to'oba ki. 'I ne'eri na'a ne'e
kamu ke mauri ana. Di'ia noa'a go'o, kamu ke mae na'a."
18-19 Bore ma sa Lot nia ka fata 'uri, "Ngwae 'a'ana 'ae, noa'a go'o,
noa'a 'oe kosi sasi kami kasi leka tau la'u 'una'eri. Nau ku saiana ne'e
'oko kwaima liu aku, ma 'oko fa'amauri nau na'a. Bore ma si di'ia nau
ku tafi la'u 'uana gwauna fa'i ua to'oba ki, ta ru doe ke ba'a fuli fuaku
tofongana ta'i tala loeri, ma noa'a naisi dao go'o 'i gwauna fa'i ua ma
nau kui ba'a eta mae go'o 'aku.
20 Fa'uta, 'uri ma 'oko lisia kwau kala fanoa ti'iti'i loko 'i lo'oba? Nia
karangi go'o loko, ma nau ku saiana nai tafi tua ana. Kala fanoa ti'iti'i
go'o lokonia, ma nau ku saiana nai ba'a mauri go'o ana."
21 'Una'eri nia ka fata 'uri, "Nia le'a go'o 'ana. Noa'a naisi fa'alia fanoa
lo'oba.
22 Bore ma 'oke tafi 'ali'ali, noa'a naisi sasia ta ru leleka 'oko dao ana
fanoa lo'oba." 'Iu osi'ana ne'e sa Lot nia saea fanoa ne'eri ti'iti'i go'o,
kira saea fanoa ne'eri 'ania 'i Soa.*
23 Kaida'i sa Lot nia dao 'i Soa, na sina nia ra'e na'a ma'i.
24 Tona go'o ma Iawe ka kwatea na'a ma'i toli salfa† ne'e kwasu ka 'asia
na'a ma'i fa'asia na mamanga fafona ro fanoa ne'eri ki 'i Sodom ma 'i
Gomora.
25 Na mafula ne'eri ka fa'ali ta'a na'a ana fanoa ki ta'ifau ana aba'i
kula ne'eri. Nia ka saungia ngwae ki ta'ifau ana fanoa ne'eri ki, ma ru
ne'e bulao logo ki.
26 Bore ma kaida'i ne'eri, na 'afe sa Lot ka lia fa'i buri go'o, nia ka
fa'ita'i ka ili'i fau'a ana fiki asi.
27 Sui 'ofodangi ta'a go'o ana ruana asoa na'a, sa Abraham ka leka
'ali'ali na'a ana kula ba nia alaala'a fa'inia Iawe ana 'i na'o,
28 ma nia ka lia toli ana 'i Sodom ma 'i Gomora ma na aba'i kula kalikalia
ro fanoa ne'eri ki, ma nia ka lisia na sasu nia ra'e ma'i ana kula ne'eri,
di'ia sasuna ta mafula doe ne'e du'a ma'i.

---

* **19:22** Ana ala'anga 'i Hebru, 'Soa' fadalana ne'e 'Ti'iti'i'. † **19:24** salfa Na one ngwabinabina sakosako'a ne'e du'alana 'ako'ako liu ma ka moko boso'a.

29 Kaidaˈi God nia malangisia fanoa ki taˈifau ana oteote doe neˈeri neˈe
sa Lot nia tua ana, bore ma nia ka manata toˈona ganiˈa sa Abraham. Ma
God ka alafafia sa Lot ka tafi etaea nia malangisia fanoa neˈeri ki.

Sa Lot nia koˈo ana ngwaˈi toˈa ana kwalafa ˈi Moab ma ˈi Amon ki

30 ˈI buri, sa Lot maˈu ˈania tuaˈa ana fanoa kira saea ˈania ˈi Soa, ma
nia faˈinia ro sariˈi nia ki, kira ka faˈasia fanoa neˈeri, ma kira ka raˈe
alaˈa gwauna faˈi ua, ma kira ka leka tua saena taˈi faoda.
31 Ana taˈi kaidaˈi, na faˈinaˈonaˈo ana ro ngela kini neˈeri ki, nia fata
ˈuri fuana ai burina, “Na maˈa koro nia ngwaro naˈa, ma kula neˈe ta
ngwae ˈiri tua naˈa ana fasi ˈiri ke kore koro, ma koro ka toˈo ana ti ngela.
32 Nia leˈa diˈia koro ke faˈakwaˈufia maˈa koro ˈania waen ˈoro ki, ma
kaidaˈi neˈe gwauna ka lilinga, ta taˈi ai akoro ka leka teo faˈinia. Nia
ˈunaˈeri neˈe koro ke baˈa alua ti ngela fuana kwalafa nia.”
33 ˈIu ma saena rodo neˈeri, kera ka faˈakwaˈufia leleka nia ka
gwaulilinga naˈa, sui goˈo faˈinaˈonaˈo ka leka teo naˈa faˈinia, bore ma
sa Lot ka gwaulilinga ka ˈiri saiana na tae neˈe nia fulia.
34 Sui ma asoa ˈi buri, na faˈinaˈonaˈo neˈeri ka fata ˈuri fuana ai burina,
“Na rodo nini sui toli nau ku teo faˈinia maˈa koro, taˈena koro ke baˈa
faˈakwaˈufia laˈu saena rodo neˈe, ma ˈaeˈo laˈu neˈe ˈoke teo faˈinia.
ˈUnaˈeri neˈe koro ke alua ti ngela fuana ladolana kwalafa nia.”
35 ˈIu saena rodo neˈeri kera ka faˈakwaˈufia, nia ka kwaˈu ka
gwaulilinga ka taˈa naˈa, ma ruana ngela neˈeri ka leka ka teo laˈu faˈinia.
Bore ma sa Lot ka gwaulilinga ka ˈiri sai naˈa ana tae neˈe nia sasia.
36 ˈI neˈeri na ro sariˈi neˈeri ki kera ka ina ana maˈa kera.
37 Na faˈinaˈonaˈo ka faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma nia ka saea ˈania
sa Moab. Ma kira ka faˈasata fuuˈi ngwae nia ˈani ˈi Moab.
38 Ma ruana ngela kini ka faˈafuta logo na ngela ngwane, ma nia ka saea
ˈani sa Benami, ma kira ka faˈasata fuuˈi ngwae nia ˈania Amon naˈa.

20

Sa Abraham ma tatalafaˈa sa Abimelek

1 ˈIu sa Abraham nia faˈasia ˈi Mamre, ma nia ka ˈidu ana abaˈi kula ˈi
Negev neˈe tua ˈi gwauna fanoa ˈi Kenan, ma nia ka tua ana fanoa Gerara
tofongana fanoa ˈi Kades ma fanoa ˈi Suru. Kaidaˈi nia ˈidu,
2 nia saea naˈa ˈafe nia ˈi Sera ˈania ngwaingwaena nia goˈo. Ma kaidaˈi
tatalafaˈa sa Abimelek neˈe nia gwaungaˈi ˈi Gerara, nia saiana ru neˈeri,
ma ka kwatea kwaˈu na ngwae nia, kira ka baˈea maˈi ˈi Sara ka tua saena
luma nia.
3 Ana taˈi rodo Iawe nia leka maˈi siana tatalafaˈa ˈania taˈi maliu boleˈa,
nia ka fata ˈuri ana, “ˈOke baˈa mae ne, osiˈana ˈafe nini ˈoko ngalia, na
kwasitoˈola niniˈa.”
4 Ka dao ana kaidaˈi neˈeri, sa Abimelek ˈiri taˈi karangi tiˈitiˈi nama ana
ˈafe neˈe, ma nia ka fata ˈuri, “Aofia kwa, nau noaˈa kusi fulia ta roraˈa.
Faˈuta ˈoke baˈa faˈali nau naˈa faˈinia ngwaˈi toˈa nau?
5 Sa Abraham ka saea neˈe ˈafe neˈe na ngwaingwaena nia, ma kini neˈe
ka saea neˈe na ngwaefuta nia neˈe sa Abraham. Kaidaˈi nau ku ngalia
kini neˈe, ana manataˈanga nau, nau ku saiana nau noaˈa kusi fulia ta
roraˈa.”
6 God nia fata laˈu saena maliu boleˈa neˈe ka ˈuri, “ˈIu, nau ku saiana
kaidaˈi ˈoko sasia ru neˈeri, ana manataˈanga ˈoe, ˈoko sasia ru saga.

ˈUnaˈeri goˈo, nau ku foneˈo faˈasi fulia ta roraˈa fafi nau, ma nau ku foneˈo faˈasi ˈoko sama toˈona nonina ˈi Sera.
7 Ma kaidaˈi neˈe naˈa, ˈoke olitaˈinia fuana araˈi nia! Na araˈi nia, niaˈa ta taˈi profet, ma nia ke baˈa foˈo fuamu fasi ˈiri ˈoe kosi mae. Bore ma nau ku faˈabasu ˈoe, si diˈia ˈoe kosi olitaˈinia, ˈaeˈo faˈinia ngwaˈi toˈa ˈoe, kaumulu taˈifau muke baˈa mae.”
8 ˈUnaˈeri ana laˈa bilabila ˈua, sa Abimelek ka ri maˈi ˈuana ngwae faˈinaˈonaˈo nia ki, ma nia ka faˈarongoda ˈania maliu boleˈanga neˈeri. Ma kira ka maˈu liu naˈa.
9 Sui nia ka ri maˈi ˈuana sa Abraham, ma ka fata ˈuri fuana, “Faˈuta neˈe ˈoko sasia ru neˈe aimili kwa! Ta tae neˈe nau ku sasia ka taˈa amu? Faˈuta neˈe ˈoko sasia ˈafitaˈinga doe neˈe ka dao amiˈa kwa! Nia noaˈa ˈiri bolo faˈinia neˈe ˈoke sasia ru neˈe aku.
10 Faˈuta neˈe ˈoko sasi ˈuri ana ru neˈe?”
11 Goˈo sa Abraham ka fata ˈuri, “Nau ku fia fasi noaˈa ta ngwae ana fanoa neˈe kasi manata doe goˈo ana God, ma kira kata fiˈi saungi nau ka mae ma ka fiˈi ngali ˈafe nau.
12 ˈIu nia mamana, ˈi Sera na ngwaingwaena nau niniˈa. Na maˈa nau niniˈa alua, bore ma keroˈo kasi futa laˈu ana taˈi teˈa, nia ne nau ku korea.
13 ˈIu kaidaˈi God nia ri ˈuaku, nai leka faˈasia fanoa maˈa nau, ma nau ku leka ˈuana ta fanoa matamata, nau ku fata ˈuri fuana ˈafe nau, ‘Si diˈia koro leka tua faˈinia ti ngwae matamata, nia leˈa fuana ˈoke saea neˈe ˈaeˈo ngwaingwaena nau. Ru ˈunaˈeri neˈe faˈataˈinia neˈe na liamu teo liu aku.’ ”
14 ˈUnaˈeri sa Abimelek ka olitaˈinia ˈi Sera siana araˈi nia, ma nia ka kwatea na sipsip ki, ma buluka ki, ma na ngwae rao ˈoˈo ki logo.
15 Ma nia ka fata ˈuri fuana, “Na ano neˈe ki ru nau ki ne. ˈOko saiana ˈoke leka tua ana ta kula goˈo ˈana neˈe ˈoko lisia ka leˈa fuana tuaˈa.”
16 Ma sa Abimelek ka fata ˈuri ana kini neˈe, “Kaidaˈi neˈe nai baˈa kwatea 1,000 selene* fuana ngwaefuta ˈoe, fuana faˈamadakolana manataˈanga ti ngwae, ˈasu ˈubani ti ngwae kira ka fiˈi manata taˈa fuamu ana kaidaˈi nini ˈoko tutua faˈinau. ˈIu ngwae ki taˈifau kira ke baˈa saiana neˈe ˈoko ˈiri fulia ta ru rora.”
17-18 Kaidaˈi na tatalafaˈa sa Abimelek nia ngalia ˈi Sera saena luma nia, Iawe nia luia na ngwaˈi ˈafe ana luma neˈeri, noaˈa kira kasi ina naˈa. Osiˈana ru ˈunaˈeri naˈa neˈe sa Abraham nia ka foˈo fuana tatalafaˈa neˈe, ma God ka gura laˈu, ma nia ka gura logo ˈafe nia, ma kini rao ˈoˈo nia ki, fasi ˈiri kira ke ina laˈu ma kika alu ngela nama.

21

ˈI Sera faˈafuta ngela ngwane nia sa Aesak

1 ˈIu God nia dao na kwaiˈafi ˈi Sera, diˈia nama ba nia fata alangaˈinia.
2 Ana kaidaˈi neˈe sa Abraham nia ngwaro ka kokoˈo naˈa, ˈi Sera ka ina naˈa, ma nia ka faˈafuta taˈi ngela ngwane keraˈa. ˈI Sera nia faˈafuta na ngela neˈe ana kaidaˈi saga neˈe God nia ˈolea nia ka futa.
3 Ma sa Abraham ka saea ˈania sa Aesak.
4 Kaidaˈi sa Aesak nia dao ana kwaula bongi nia, sa Abraham ka sasia na ˈolo faˈataˈi ˈanga ana, diˈia ba God nia saea nama.

---

* **20:16** selene neˈe nia 1,000 sekel, nia bolo faˈinia 11.5 kilos silva.

5 Ana kaidaˈi sa Aesak nia futa ana, sa Abraham nia talangaˈi faˈi ngali
sui naˈa ana.
6 ˈIu ma ˈi Sera ka fata ˈuri, “God kwate nau ku saeleˈa liu, ma nau ku
gaˈa koko. Ma ngwae neˈe kira rongo sulia ru neˈe, kira ke baˈa saeleˈa
faˈinau, ma kira ka gaˈa koko logo.
7 ˈI naˈo maˈi, noaˈa ta ngwae saiana ka fata ˈuri ana sa Abraham, ‘ˈI
Sera ke faˈafuta ta ngela.’ Sui bore ˈana sa Abraham keroˈo ka ngwaro ka
kokoˈo naˈa, nau ku alua goˈo aku na ngela ana.”

Sa Abraham baˈea kwau ˈi Hega ma sa Ishmael fasi ˈiri keraˈa ke faˈasia fanoa nia

8 ˈIu sa Aesak nia doe naˈa, ma kaidaˈi nia abu susu naˈa, sa Abraham
nia ka sasi taˈi fangaˈa doe liu ana asoa neˈeri.
9 Ana kaidaˈi ˈi Sera lisia sa Ishmael ke ˈoidorole ˈania sa Aesak. Sa
Ishmael ta ngela ana sa Abraham neˈe ˈi Hega kini ˈi Ejipt nia alua.
10 ˈUnaˈeri ˈi Sera ka fata ˈuri ana sa Abraham, “ˈOke baˈea kwau na
kini rao ˈoˈo neˈe faˈinia ngela nia, kera ke leka faˈasia fanoa neˈe. Nau
noaˈa kusi oga na ngela neˈe nia ke ngalia ti ru. Na ngela nau sa Aesak
lala neˈe ke ngalia ru neˈe ˈoko toˈo ani ki taˈifau.”
11 Alaˈanga neˈeri sasia sa Abraham ka manata ˈabera liu, sulia sa
Ishmael neˈe na ngela leˈa nia logo.
12 Bore ma God nia ka fata ˈuri ana, “ˈOe kosi manata ˈabera goˈo ana
kini rao ˈoˈo neˈana faˈinia ngela nia. Sasia lala tae neˈe ˈi Sera saea
fuamu, osiˈana nauˈa ba nau ku fata alangaˈinia fuamu neˈe ˈoke baˈa
toˈo ana ngela ˈoro neˈe kira ke futa maˈi ana kwalafa ˈoe ma kwalafa sa
Aesak neˈe kira ke baˈa saka maˈi ana.
13 Bore ma nai baˈa kwatea logo na ngela ˈoro ki ke futa logo ana kwalafa
sa Ishmael neˈe kira ke baˈa ˈoro liu, ma kira ke baˈa tataˈe ta tai fuuˈi
ngwae ngasingasiˈa, osiˈana nia ta ngela logo amu.”
14 Ana ˈofodangi taˈa ˈua ana ruana asoa, sa Abraham nia ka ngalia na
fanga ki faˈinia faˈi kafo doe, ka kwatea fuana kini rao ˈoˈo neˈeri. Nia
ka alaˈania ngela neˈeri fuana, ma nia ka baˈedaroˈo faˈasia fanoa neˈeri.
ˈUnaˈeri kera ka leka dalafa goˈo adaroˈo saena abaˈi kula ˈeˈeredeˈa kira
saea ˈania ˈi Bereseba.
15 Kera ka liu dalafa goˈo adaroˈo saena ˈeˈerede neˈeri leka leleka na
kafo keraˈa ka sui naˈa. Goˈo na kini neˈeri ka faˈasia naˈa ngela nia ˈi
olofana kala ˈai tiˈitiˈi.
16 Buri ˈana nia ka taˈi leka tiˈitiˈi laˈu kwau sulia taˈi talangaˈi mita
goˈo, ma nia ka tua ˈi ano. Sui nia ka manata ˈana ˈuri, “Noaˈa nau kusi
oga naˈa lisilana ngela nau neˈe ke mae.” Sui nia ka tua ˈana ana kula
neˈeri fuana angiˈa.
17 ˈIu God nia rongoa angilana ngela fiˈi doe neˈeri, goˈo na ˈainsel nia
ˈi langi ka fata maˈi fuana ˈi Hega ka ˈuri, “Hega kwa! Faˈuta neˈe liamu
ka ˈabera liu naˈa ˈuri? ˈOe kosi maˈu goˈo! God nia rongoa naˈa angilana
ˈalako ˈoe.
18 Tataˈe ko uu, leka siana ˈalako ˈoe, ma ka dau ˈi limana, ma ka taˈea,
osiˈana nai baˈa kwatea na ngela ˈoro ke futa maˈi ana kwalafa nia, ma
kira ta fuuˈi ngwae ngasingasiˈa.”
19 Buri ˈana goˈo God nia ka faˈataˈinia taˈi maˈe kafo fuana ˈi Hega
neˈe kira ˈilia naˈa maˈi naˈo neˈe na kafo nia ˈi saena, ma nia ka leka
ufia maˈi na faˈi kafo nari nia, ma nia ka ngalia maˈi siana ngela nia ka
kwaˈufia.

20-21 ˈIu kaidaˈi ngela neˈeri nia fiˈi doe maˈi, God nia dangiˈi lia leˈa
sulia. Nia tua saena kula ˈeˈeredeˈa neˈeri ˈi Paran, ma kaidaˈi nia doe ka
alua naˈa ngwae, nia ta ngwae logo fuana fanaˈa ˈania na basi ma sima.
Sui teˈa nia ka baˈea maˈi taˈi ngela kini ˈi Ejipt nia ka korea.

Sa Abraham sasi ta alangaˈinga faˈinia sa Abimelek

22 ˈIu ana kaidaˈi neˈeri, sa Abimelek na tatalafaˈa faˈinia sa Fikol, na
gwaungaˈi ana na ngwae ni ofoˈa nia ki, kera leka maˈi fuana lisilana sa
Abraham. Sui na tatalafaˈa neˈeri ka fata ˈuri ana, “Nau ku lisia naˈa neˈe
God nia tua faˈiniˈo ana ru ki taˈifau ˈoko sasi.
23 ˈUnaˈeri nau ku oga ˈoke fata alangaˈi fuaku ˈi maana God ko ˈuri,
‘ˈOe kosi soke nau faˈinia ngelaku, ma ngela neˈe ke baˈa futa maˈi ana
kwalafa nau ki. Na manataˈanga nau ki nia teo ngangata firi amu, nia
ne ˈoke fata alangaˈi nama fuaka neˈe manataˈanga ˈoe ke baˈa teo tari
ngangata aku, faˈinia logo na ngwae ana fanoa nini ˈoko tua ana.’ ”
24 ˈUnaˈeri sa Abraham nia ka fata ˈuri, “Nau ku fata alangaˈi ˈi maana
God, nai baˈa sasia.”
25 Sui nia ka fata buri ana sa Abimelek ka ˈuri, “Tatalafaˈa neˈe kwa! Na
ngwae ni rao ˈoe ki kira leka maˈi ma kira ka ngalia naˈa taˈi maˈe kafo
ˈilia kami, ma kira ka luia naˈa ana ngwae nau ki faˈasia ufi kafoˈa ana.”
26 Bore ma sa Abimelek ka ˈuri, “ˈIu kwaimanatai, nau noaˈa kusi saiana
sa tai neˈe nia sasia ru neˈana, ma noaˈa ˈoko ˈiri tai faˈarongo nau nama,
etana neˈe nau ku fiˈi rongoa ru neˈana.”
27 ˈUnaˈeri goˈo sa Abraham nia ka ngalia ti sipsip faˈinia ti buluka ana,
ma nia ka kwatea fuana tatalafaˈa neˈeri, ma nia ka fata alangaˈi faˈinia.
28 Buri ˈana nia ka ngalia na fiu sipsip kini tiˈitiˈi ki ma ka alu fiku ani.
29 Sui na tatalafaˈa ka lidi ˈuri ana, “Faˈuta laˈu neˈe ˈoko alu matali ana
fiu sipsip kini tiˈitiˈi neˈana ki?”
30 ˈUnaˈeri sa Abraham nia ka fata ˈuri, “Nau ku oga ˈoke ngalida fuamu,
falafala neˈe nia faˈataˈinia neˈe nauˈa mamana neˈe nau ku ˈilia na maˈe
kafo neˈe, ma na maˈe kafo neˈe ru nau.”
31 ˈUnaˈeri neˈe ngwaˈi toˈa ˈi naˈo kira ka saea kula neˈeri ˈania ˈi
Bereseba nama na “Maˈe kafo ˈilia ana fata alangaˈinga,” osiˈana kera ro
ngwae neˈe ki, kera fata alangaˈi ana kula neˈeri.
32 Na kaidaˈi alaˈanga neˈeri ki niˈi saga ka sui naˈa, na tatalafaˈa sa
Abimelek faˈinia sa Fikol, kera ka oli laˈu ˈuana ˈi Filistia.
33 Sa Abraham nia ka fasia taˈi ˈai ˈi Bereseba. Na ˈai neˈeri kira saea
ˈania Tamaris. Ma ana kula neˈeri, nia ka foˈosia God neˈe mauria firi
ˈani satana Iawe.
34 ˈI buri ˈana kaidaˈi neˈeri, sa Abraham nia ka tua tau ano neˈeri ana
ngwaˈi toˈa ˈi Filistia.

22

God nia ka ilitoˈona fitoˈonga sa Abraham

1 ˈIu, ˈi buri ˈana kaidaˈi neˈe, God nia ka ilitoˈona na fitoˈonga sa
Abraham, nia ka fata ˈuri fuana, “Abraham kwa!”
Sa Abraham ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, nauˈa niniˈa.”
2 Sui God nia ka fata ˈuri, “Na ngela neˈe ˈoe sa Aesak, nia taˈi ngela
mutaˈi neˈe ˈoko toˈo goˈo ana niniˈa, ma ˈoko kwaima liu mala ana. Nau
ku oga ˈoke ngalia, ma ˈoko leka ˈuana abaˈi kula ˈi Moraea. Nai baˈa

fa'ata'inia ta'i fa'i ua ana kula ne'eri ne'e 'oke ba'a saungia ngela ne'e
ana, ma 'oke du'afia 'ania na fo'osi fuaku."
3 Ana la'a bilabila 'ua ana asoa 'i buri, sa Abraham ka kwa'ia na so'i
fuana du'afilana fo'osi, ma nia ka alua na'a 'i fafona na dongki nia. Ma
nia ka ngalia ngela nia sa Aesak fa'inia na ro ngwae rao nia ki, ma kira
ka leka na'a 'uana na kula ne'e God saea fuana.
4 Ma na uula asoa ana leka'a kira, sa Abraham ka lisia na'a kwau na
kula ne'eri bore ma nia ta'i tau 'ua.
5 Ma nia ka fata 'uri fuana na ro ngwae ni rao ni ki, "Moro
kwaima'akwali basi 'i ne'e fa'inia na dongki ne'e. Kero'o sa Aesak, kero'o
ke ba'a etaeta basi 'i lo'oba fuana fo'osi'anga. Sui kero'o ka fi'i oli la'u
ma'i siamuro'o."
6 Sui sa Abraham nia ka dau ana na sele ma na mafula, ma nia ka kwatea
ifi so'i ki fuana sa Aesak ka 'aka'i, ma kera ka leka na'a.
7 Kaida'i kera leka 'ua go'o adaro'o, sa Aesak nia ka fata 'uri, "Ma'asi
kwa!"
Sa Abraham ka olisi 'uri ana, "Ngela nau 'ae, nia fa'uta?"
Sui sa Aesak ka fata 'uri, "Kulu to'o ana na mafula ma na ifi so'i ki, 'uri
ma na kala sipsip fuana fo'osi'anga nia 'i fa'i?"
8 Sui sa Abraham ka fata 'uri ana, "Ngela nau 'ae, God na'a ne'e ke ba'a
kwatea ma'i na kala sipsip fuana fo'osi 'anga."
'Una'eri kera ka leka adaro'o,
9 ma kaida'i kera dao na'a ana kula ne'e God nia saea, sa Abraham ka
'uia ta'i fulikoo'a, ka salisali ana ifi so'i ki 'i fafona, ma nia ka firi'ia na
ngela nia, ma nia ka alua 'i fafona ifi so'i ne'eri ki.
10 Ma nia ka ngalia na sele fuana saungilana ke mae na'a.
11 Bore ma na 'ainsel Iawe nia ka fonea. Nia tua 'i langi, ma ka ri ma'i
ka 'uri, "Ai Abraham, Abraham kwa!"
Sui sa Abraham ka olisia ka 'uri, "'Iu, nau'a nini'a!"
12 Go'o ma 'ainsel ne'eri nia ka fata 'uri, "Noa'a 'oe kosi saungia ngela
nena 'oe, nama 'oko sasia ta ru ka to'ea! Nini'ari nau ku sai na'a ana
'oko manata doe ana God. Ma 'oko ma'udi fuana kwatelana ma noa'a 'oe
kosi dau fafia ta'i ngela muta'i 'oe ne'e 'oko to'o ana, ma 'oko ala'ania
go'o 'amu fuana mae'a."
13 Sa Abraham nia ka lia kalikalia, ma nia ka lisia ta'i sipsip ngwane
ne'e na konana nia firu ana rara 'ai ana ai ti'iti'i. 'Una'eri go'o nia ka
leka ngalia na'a ma'i na sipsip ne'eri, ma ka olisia na'a 'ania na ngela
nari nia. Sui nia ka sasia na'a 'ania fo'osi ana God.
14 'Una'eri nia ka saea na'a na kula ne'eri 'ania, "Iawe nia ke kwatea."
Nia ne leleka ma'i ka dao 'i ta'ena, na ngwae ki kira ka ala'a 'uri, "'I
gwauna fa'i ua Iawe, nia ke kwatea."
15 Sui na 'ainsel Iawe nia ka fata 'uri ma'i 'i langi
16 fuana sa Abraham ka 'uri, "Osi'ana ne'e 'oko ma'udi ko kwatea ta'i
ngela muta'i 'oe ne'e 'oko to'o ana, ma 'oko 'iri daufafia fa'asia nau, nau
ku fata alanga'i 'ania sataku talaku,
17 mamana liu nai ba'a fa'ale'a 'oe, ma ngwae ne'e kike ba'a futa ma'i
ana kwalafa 'oe ki, kike ba'a 'oro liu mala. Kike ba'a 'oro ka di'ia na
bulubulu ana salo, ma ka di'ia na one ninimana na asi. Ma kike ba'a
ina'u ana liufilana malimae kira ki.
18 Nai ba'a fa'ale'a kwalafa ki ta'ifau ana magalia sulia kwalafa 'oe,
osi'ana 'oko ro'o sulia fatalaku."

19 Sui sa Abraham faˈinia sa Aesak kera ka oli naˈa maˈi siana ro ngwae
ni rao nia ki, ma kira ka oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Bereseba. Ma nia ka sasia
fanoa nia ˈi neˈeri, ma nia ka tua naˈa ana.

Sulia ˈi Rebeka

20 Buri ˈana kaidaˈi neˈeri, sa Abraham nia ka rongoa faˈarongoa neˈe
na ngwaefuta nia sa Neho faˈinia na ˈafe nia ˈi Milka, kera toˈo ana na
kwalu ngela ngwane ki.
21-23 Na satada neˈe sa Us, na faˈinaˈonaˈo, ma sa Bus, sa Kemuel (nia
na maˈa sa Aram), sa Kessed, sa Haso, sa Pildas, sa Jidlaf, sa Betuel ni na
maˈa ˈi Rebeka. Nia naˈa na satana kwalu ngela sa Neho ki neˈe ˈi Milka
nia faˈafutaˈi.
24 Ma sa Neho neˈe nia ka toˈo laˈu ana ta ˈafe neˈe satana ˈi Reuma, ma
nia ka alua na fai ngela ngwane ki laˈu, na satada neˈe sa Teba, sa Gaham,
sa Tahas, ma sa Mahaka.

23

ˈI Sera nia mae, ma sa Abraham nia ka folia taˈi afu ano fuana kwaiatolana

1 ˈI Sera nia tua leleka ka dao ana taˈi talangaˈi faˈi ngali ma ro akwala
ma fiu faˈi ngali sui nia ka mae naˈa.
2-3 Nia mae ana abaˈi kula ˈi Kenan ana fanoa ˈi Kiriataba, neˈe niniˈari
kira saea ˈania ˈi Hebron. ˈUnaˈeri sa Abraham nia ka kwaimanatai liu
naˈa, ma ka angi liu naˈa ˈuana ˈafe nia neˈe nia mae naˈa. ˈI buri ˈana
nia ka tataˈe faˈasia kula neˈe kira faˈateoˈa ˈafe nia ana, nia ka leka lisia
na ngwaˈi toˈa ˈaˈana ana fuuˈi ngwae sa Het, ma nia ka fata ˈuri fuada,
4 “Nau ku tua ana fanoa kaumulu, bore ma nau na ngwae kwaita goˈo.
ˈIu na ˈafe nau nia mae naˈa, ma nau ku oga nai folia ta afu ano faˈasi
kamu, fasi ˈiri nai kwaiatoa ana.”
5 Bore ma kira ka fata ˈuri,
6 “Araˈi ˈaˈana ˈae, ˈoke rongo maˈi sulia alaˈa laimili. ˈAeˈo naˈa ta
faˈinaˈonaˈo ngasingasiˈa fuaimili. ˈOko saiana ˈoke leka goˈo ˈamu ana
ta kula ni alu ngwaeˈa aimili ma ˈoko kwaiatoa ˈafe ˈoe ana kula leˈa mala.
Diˈia ˈoko filia ta kula ni alu ngwaeˈa aimili ma ˈoko kwaiatoa ˈafe ˈoe,
noaˈa ta ngwae aimili kasi foneˈo goˈo.”
7 Sa Abraham nia tataˈe ma ka ˈoto gwau toli fuada,
8 ma ka fata ˈuri, “Si diˈia neˈe kamu saeleˈa mamana, ma kamu ka
alaˈania neˈe nai kwaiatoa na ˈafe nau ana kula neˈe ngwaˈi toˈa kaumulu,
kamu ke saefiloa maˈi sa Efron na ngela sa Soha,
9 fasi ˈiri nia ke faˈafoli ˈania na kala afu ano tiˈitiˈi loˈoko na faoda nia
teo ana, loˈoko kira saea ˈania ˈi Makpela, loˈoko nia teo ˈi ninimana oˈola
nia. Ngwae futa kina ˈae, moro saefiloa maˈi ˈiri nia ke alaˈania nai folia
ˈi maamulu ˈania folifoliˈa aliˈafu nia fasi ˈiri nai toˈo naˈa ana diˈia na
kula ni alu ngwaeˈa kami.”
10 Sui ngwaˈi toˈa ana fuuˈi ngwae sa Het, kira ka tua goˈo ˈada ana
sinamaa ana faˈi labu ana fanoa doe neˈeri.* Ma kaidaˈi neˈeri sa Efron
logo neˈe nia tua faˈi kira, ma nia ka fata ˈuri ˈi maada,
11 “Araˈi ˈaˈana kwa! Na alaˈalaku neˈe ˈuri nau ku saeleˈa liu fuana
kwatelana ano neˈe ki fuamu faˈinia faoda loˈoko. ˈI maana ngwaˈi toˈa

* **23:10** ana falafala kira, na sinamaa ana faˈi labu ana fanoa neˈeri naˈa neˈe kula fuana ngwae ka fikua ka alaˈa sulia ru talingaˈi ki.

nini ˈi fanoa nau, nau ku kwatea goˈo fuamu ˈi niniˈari naˈa, fasi ˈiri ˈoke
kwaiatoa ˈafe ˈoe ana.”
12 Ma ˈi maada, sa Abraham nia ka ˈoto gwau toli laˈu,
13 ma nia ka fata ˈuri fuana sa Efron, “Ngwadela ˈae, ˈoke rongoa basi
alaˈalaku. Nau ku oga nai foli taˈifau naˈa ana folifoliˈa ana afu ano neˈe.
Ngwadela ˈae, ngalia naˈa mani neˈe ki, fasi ˈiri nai leka kwaiatoa ˈafe
nau ana ano neˈeri.”
14 Sui sa Efron nia ka fata ˈuri,
15 “Araˈi ˈaˈana kwa! Na folifoliˈa ano neˈe na 400 selene ki ana silva.[†]
Bore ma na ru ˈoˈo goˈo ˈana ˈi safitakoro neˈeriˈa. Nia leˈa, leka kwaiatoa
ˈafe ˈoe naˈa.”
16 Sa Abraham alafafia neˈe nia ke kwatea na folifoliˈa neˈe sa Efron
saea kwau ˈi maana na ngwaˈi toˈa ana fanoa neˈeri. ˈIu ˈi maana ngwaˈi
toˈa neˈeri nia ka ilia na kulu kulu fana na mani nia ki ma nia bolo naˈa
faˈinia 400 selene ki ana silva. Ngwae ki taˈifau alafafia na kulu kulu fana
na mani neˈeri nia saga.
17 ˈUnaˈeri neˈe sa Abraham nia ka ngalia naˈa na afu ano ˈi Makpela,
neˈe nia teo ana bali fanelana sina ana ˈi Mamre. ˈI naˈo na ano neˈeri
nia ana sa Efron, bore ma niniˈari na ano sa Abraham naˈa. Kera faˈasaga
ru neˈeri. ˈUnaˈeri sa Abraham folia na afu ano faˈinia faoda neˈe, ma na
ˈai neˈe teo ana ki logo faˈasia sa Efron.
18 Ma fuuˈi ngwae sa Het neˈe kira tua logo ana fiku alaˈanga neˈeri,
kira ka sai leˈa naˈa ana na ano neˈeri neˈe na ru sa Abraham naˈa.
19 ˈI buri ˈana naˈa sa Abraham nia ka leka ka kwaiatoa naˈa ˈafe nia ˈi
Sera saena faoda neˈe ˈi Makpela karangia ˈi Mamre ana ˈi Kenan.
20 Ma ˈi neˈeri na ano neˈe na ru na fuuˈi ngwae sa Het ˈi naˈo faˈinia
na faoda neˈe teo ana, ma ˈi niniˈari na ano sa Abraham naˈa. ˈI buira nia
ka rao naˈa ˈania faoda neˈeri fuana kwaiatolana ngwae mae kira ki ana
kwalafa nia.

24

Sa Aesak nia araˈi

1 ˈIu sa Abraham nia ngwaro liu naˈa, ma Iawe ka faˈaleˈa nia ana ru
nia sasiˈi ki taˈifau.
2-4 ˈUnaˈeri nia ka saea maˈi na taˈi ngwae ana ngwae ni rao ni ki, neˈe
nia ngwae ˈaˈana naˈa ana ngwae rao nia ki. Ma sa Abraham ka fata ˈuri
fuana, “Nau ku oga ˈoko leka ma ko ngalia maˈi taˈi kini sariˈi fuana ngela
nau sa Aesak. ˈOko alua naˈa limamu ˈi olofana ˈaeku ma ko sasia fata
alangaˈinga ˈi maana Iawe na God ˈi langi ma ˈi ano, ˈoko fata ˈuri, ‘Noaˈa
naisi filia ta sariˈi ˈi neˈe ˈi Kenan fuana ˈalako ˈoe ke korea. Nai baˈa oli
nama ana fuuˈi ngwae ˈoe neˈe maˈa ˈoe futa ana. Ma nai baˈa filia nama
ta kini neˈe futa ana ta taˈi ngwae ada fasi ˈiri ˈalako ˈoe ke korea.’ ”
5 Bore ma na ngwae rao neˈeri ka saefilo ˈuri ana, “Ngwae ˈaˈana kwa!
Faˈuta diˈia nau ku filia ta kini bore ma nia kasi oga lekaˈa maˈi faˈinau,
nai baˈa sasi laˈu ta taˈe? Nai baˈa kwatea laˈu ngela ngwane ˈoe ke leka
tau laˈu saena maˈe fanoa ba ˈoko leka maˈi faˈasia ˈi naˈo?”
6 Bore ma sa Abraham ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa! Noaˈa ˈoe kosi kwatea
ngela ngwane nau ka oli ˈuana kula neˈana!
7 Iawe nia na God ˈi langi, nia ngali nau ka sui naˈa faˈasia abaˈi kula
neˈana maˈa nau, ma nau ku faˈasia ka sui naˈa na fanoa neˈana fuuˈi

[†] **23:15** selene neˈe nia 400 sekel, nia bolofaˈinia 4.5 kilo silva.

ngwae nau kira tua ana. Iawe nia sasia taˈi fata alangaˈinga ngasingasiˈa
fuaku neˈe na ano nini kulu tua ana kaidaˈi neˈe nia ke baˈa kwatea maˈi
fuana ngela neˈe kike baˈa futa maˈi ana kwalafa nau. Ma nia ke baˈa
asungaˈinia ˈainsel nia ka eta eta amu kaidaˈi neˈe ˈoke baˈa saiana ˈoke
dao toˈona taˈi ngela kini sariˈi ana kula neˈeri fasi ˈiri ngela ngwane nau
ke korea.
8 Bore ma si diˈia ngela kini neˈe ˈoko filia, nia kasi oga lekaˈa maˈi
faˈiniˈo, ˈunaˈeri ˈoko aloge naˈa faˈasia fata alangaˈinga neˈe fuaku. Bore
ma nau kusi oga neˈe ˈoke ngalia ngela ngwane nau ku leka ˈuana fanoa
neˈana.”
9 Nama goˈo na ngwae ni rao neˈeri ka alua naˈa limana ˈi olofana ˈaena
sa Abraham ma ka sasia fata alangaˈinga neˈeri, diˈia ba sa Abraham eta
saea fuana.
10 Sui, na ngwae ni rao baera ka ngalia akwala kamel ngwae ˈaˈana ma
faˈinia ru matamata ˈoro lisilana leˈa ki neˈe ngwae ˈaˈana kwateˈe fuana
kwatelana fuana ngwaˈi toˈa loˈoba, ma nia ka leka naˈa ˈuana abaˈi kula
neˈeri. Nia leka ka liu ana fanoa doe ˈi Mesopotemia, ana bali ˈi ˈaena
fanoa doe neˈe sa Neho nia tua ana. Nia leka sulia asoa ˈoro ki,
11 ma kaidaˈi nia dao ana maˈe fanoa neˈeri, nia ka leka mamalo
karangia taˈi maˈe kafo ˈilia ana kula neˈeri, ma nia ka kwatea kamel
nia ki kira ka mamalo logo. Ana kaidaˈi neˈeri na madaˈafi nia ka koso
naˈa, ma ngwaˈi kini ana fanoa neˈeri kira leka maˈi ˈuana maˈe kafo
neˈeri fuana ufi kafoˈa.
12 Ma nia ka foˈo ka ˈuri, “Aofia, ˈoe Iawe na God ngwae ˈaˈana nau,
sa Abraham. ˈOke kwatea raoˈa neˈe nau ke ngwaluda taˈena. Nau ku
amasiˈo ˈoke faˈataˈinia neˈe ˈoko alafe fuana ngwae ˈaˈana nau, ma ˈoko
dau sulia na fata alangaˈinga ba ˈoe fuana.
13 Kaidaˈi nini nau ku tua ˈi maana maˈe kafo ˈilia neˈe, ngwaˈi kini fiˈi
doe ana fanoa neˈe kike baˈa leka maˈi ana kula neˈe fuana ufi kafoˈa.
14 Nai baˈa lidi ˈuri ana ta taˈi ai adulu, ‘ˈUri ma ˈoko saiana ˈoke kwatea
ta kala kafo fuaku, ˈiri nai kwaˈu?’ Sui nia ke fata ˈuri, ‘Nia leˈa goˈo ˈana,
ˈoke kwaˈu, nai baˈa leka ngali kafo logo fuana kamel ˈoe ki.’ Aia, nau
ku amasiˈo, ˈoke alaˈania na alaˈanga neˈeri naˈa neˈe na maˈetoˈo neˈe
ˈoko filia ngela kini neˈeri, fuana ngwae ni rao ˈoe sa Aesak ke baˈa korea.
ˈUnaˈeri neˈe nau ku saiana ˈoko dau sulia fata alangaˈilamu fuana ngwae
ˈaˈana nau sa Abraham.”
15 Ana kaidaˈi ngwae neˈe ˈiri faˈasuia ˈua na foˈongaˈa nia, taˈi ngela
kini fiˈi doe ka dao naˈa ana kula neˈeri, nia ngalia taˈi faˈi botel fuana
kafo ˈi gwauna ˈabaˈabana. Kini sariˈi neˈeri satana neˈe ˈi Rebeka. Nia
na defo sa Betuel. Sa Betuel nia futa ana ˈi Milka ma sa Neho. Sa Neho
neˈeri ngwae futa sa Abraham.
16 ˈI Rebeka taˈi ngela kini sariˈi neˈe lisilana ˈoloˈolo liu, ma nia noaˈa
kasi teo ˈua faˈinia ta ngwae. Nia ka koso saena kilu kafo neˈeri ma ka
faˈafungua faˈi botel kafo nia ma ka oli maˈi.
17 Ma ngwae rao nini sa Abraham ka lalili siana, ma ka fata ˈuri fuana,
“Nau ku kwaiamasi amu ˈoko saiana ˈoke kwatea fuaku ta kala kafo fuaku
ana faˈi botel kafo neˈana ˈoe fasi ˈuri nai kwau?”
18 Tona bore ma, sariˈi neˈe faˈakosoa naˈa na faˈi botel kafo faˈasia
gwauna ˈabaˈabana, ma ka daua kwau fuana ngwae neˈeri ka kwau, ma
nia ka fata ˈuri, “Araˈi ˈaˈana kwa, kwaˈu!”

19 Ma kaidaˈi ngwae neˈeri kwau ka sui naˈa, sariˈi neˈeri ka fata laˈu
ˈuri, “ˈOke mango basi, nai baˈa leka ngali kafo maˈi fuana kamel ˈoe ki
fasi ˈiri kike kwaˈu logo.”
20 Ma lima lakolako goˈo nia ka ˈiria na kafo neˈeri saena faˈi botel kafo
nia ˈuana kula ru ˈaeˈaela ki fuana kwaˈunga, ma nia ka lalili ka oli ˈuana
kilu kafo fuana faˈafungulana kafo saena faˈi botel kafo nia, ma nia ka
inaˈu ana ngali kafoˈa maˈi, leleka na kamel neˈeri ki, kira ka kwaˈu ka
sui taˈifau.
21 Ma na ngwae neˈeri nia tua aroaro ma ka bubungia goˈo ˈana sariˈi
neˈeri, ma nia ka manata ˈana sulia diˈia neˈe Iawe kwatea raoˈa nia ka
leka leˈa naˈa.
22 Ma kaidaˈi kamel ki kwaˈu ka sui naˈa ngwae neˈe ka ngalia taˈi
komeˈe gol neˈe kululana nia lima gram ki, ma nia ka dauraˈinia ˈi maana
ngongorana kini neˈeri. Ma nia ka lafua ro gol sen neˈe kululadaroˈo taˈi
talangaˈi gram, ma nia ka alua ˈi limana.
23 Ma nia ka lidi ˈuri ana, “Nau ku oga ˈoke saea fuaku. Sa tai mo neˈe
satana maˈa ˈoe? Nauˈa faˈinia na ngwae nau ki, kaimili lulu ˈuana ta
taˈi kula fuana maliu ˈanga ana. ˈUri ma ˈoko fia kaimili saiana mike leka
maˈi ka tua ˈi luma nia?”
24 Aia sariˈi neˈeri nia ka olisi ˈuri ana, “Na satana maˈa nau neˈe sa
Betuel, na ngela sa Neho ma ˈi Milka.
25 Ma na luma kami toˈo ana kula kaumulu saiana muke tua ana, ma nia
ka toˈo ana kula logo fuana camel ki, ma fanga ˈoro kira teo goˈo ˈana.”
26 Ma na ngwae neˈeri ka ˈoto gwau toli leleka maana ka toˈo ˈi ano, ma
nia ka foˈosia Iawe,
27 ma nia ka fata ˈuri, “Iawe, ˈoe God ngwae ˈaˈana nau sa Abraham.
Nau ku baˈatafea satamu, ˈoko gonia nama ˈamu ˈua na fata alangaˈinga
ba ˈoko sasia faˈinia. ˈOko ngali nau saga maˈi aku ˈuana luma ta taˈi
ngwae ana fuuˈi ngwae nia.”
28 Goˈo ˈi Rebeka ka lalili ˈuana ˈi luma, ma nia ka faˈarongo ˈani ru ki
taˈifau fuana fuuˈi ngwae teˈa nia.
29-30 Ma sa Laban na sasina ˈi Rebeka nia tua. Ana kaidaˈi sa Laban
lisia na komeˈe gol neˈeri ana ngongorana ˈi Rebeka, ma faˈinia ro gol sen
ki tua ˈi limana, ma ka rongoa nia faˈarongo ˈania alaˈanga neˈe ngwae
neˈeri nia saea ki, nia ka leka kwau faˈasia luma ka lalili fuana lisilana
na ngwae neˈeri. Ngwae neˈeri uu ˈana ˈua ˈi maana kilu kafo, karangia
kula kamel nia ki tua ana. Kaidaˈi sa Laban dao maˈi,
31 nia ka fata ˈuri fuana, “Leka maˈi kwa! Koro ke leka ˈi luma. ˈAeˈo
taˈi ngwae neˈe Iawe nia faˈaleˈa. Nia ˈiri leˈa neˈe ˈoke uu goˈo ˈamu
ˈuri ana kula neˈe. Nau ku toˈo ana kula ka sui naˈa maˈakwaliˈo ˈi luma
kaimili, ma kula fuana kamel ˈoe ki tua logo naˈa.”
32 Sui sa Laban ka baˈea ngwae neˈeri ˈi luma, ma ka lafua ru ki faˈasia
ngwaˈi ana camel ki, ma ka kwatea na fanga fuana kamel neˈeri ki, ma
nia ka fiˈi aluda ana kula kira ka maliu ana. Buri ˈana nia ka ngali maˈi
kafo fuana ngwae neˈeri faˈinia ngwae nia ki fuana kira ka taufia ˈaeda
ana.
33 Bore ma kaidaˈi ngwae sa Laban ki ngalia maˈi fanga ki, ngwae neˈeri
ka fata ˈuri, “Nau noaˈa naisi fanga basi ˈua, nau ku toˈo ana taˈi alaˈanga
neˈe nai eta saea nama fuaumulu.”
Sa Laban ka fata ˈuri, “Nia leˈa, faˈarongo kaimili ˈamu ˈania.”

34 Ma na ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “Nauˈa taˈi ngwae rao goˈo, ma na
ngwae ˈaˈana nau neˈe sa Abraham.
35 Iawe nia faˈaleˈa ngwae ˈaˈana nau ˈania ru ˈoro ki mala. Ma nia ka
lafutaˈinia niaˈa taˈi ngwae toˈoru neˈe nia toˈo ana sipsip ki, ma nanigot
ki, ma na buluka ki, ma nia ka toˈo ana silva ki, ma na gol ki, ma na ngwae
rao ˈoˈo ki, ma na kini rao ˈoˈo ki, ma na kamel ki faˈinia dongki ki logo.
36 Ma na ˈafe nia ˈi Sera, nia faˈafuta taˈi ngela ngwane kaidaˈi nia
ngwaro ka kokoˈo naˈa, ma na ngwae ˈaˈana nau ka kwatea ru nia ki
taˈifau naˈa fuana ngela nia.
37 Ma nia ka saea taˈi ru fuaku, ma nia ka kwatea nau ku fata alangaˈi
ana taˈi falafala neˈe nai baˈa sasi diˈia nama neˈe nia saea. Nia ˈuri,
‘Noaˈa ˈoe kosi filia ta sariˈi ˈi neˈe ˈi Kenan fuana ˈalako nau ke korea.
38 ˈOke oli nama ana fuuˈi ngwae nau neˈe maˈa nau futa ana. Ma ˈoko
filia nama ta kini neˈe futa ana ta taˈi ngwae ada fasi ˈiri ˈalako neˈe nau
ka korea.’
39 Ma nau ku saefiloa ngwae ˈaˈana nau ku ˈuri, ‘Faˈuta, diˈia nau ku
filia ta taˈi sariˈi, bore ma noaˈa nia kasi leka maˈi faˈinau, taˈe neˈe nai
baˈa sasia laˈu?’
40 Bore ma nia ka fata ˈuri, ‘Kaidaˈi ki taˈifau nau ku kwairoˈoi ana
Iawe, ma nia ke baˈa kwatea na ˈainsel nia ka leka faˈiniˈo ˈi toˈoba, ma
na raoˈa ˈoe ke baˈa ngwaluda. Ma nia ke baˈa talangwaraˈu goˈo fuamu
neˈe ˈoke dao toˈona ta taˈi sariˈi fiˈi doe ana fuuˈi ngwae nau neˈe kira
futa maˈi ana maˈa nau, fasi ˈiri ngela nau ke korea.
41 Taˈi falafala goˈo neˈe teo fuamu fuana logelamu faˈasia alangaˈinga
ba ˈoe, diˈia ˈoko leka siada, ma kira kasi saiana ˈafilamu, nia neˈe kwate
ma ˈoke aloge faˈasia na alangaˈinga neˈe.’

42 “Ana kaidaˈi kami dao ˈi maana kilu kafo neˈe ˈi taˈena, nau ku foˈo ku
fata ˈuri, ‘Iawe, ˈoe God ngwae ˈaˈana nau sa Abraham. Nau ku kwaimasi
amu ˈoke kwatea raoˈa nau ka ngwaluda.
43 Kaidaˈi neˈe nau ku tua naˈa ana kilu kafo neˈe, diˈia ta sariˈi fiˈi doe
nia leka maˈi ka ngali kafo ana kilo kafo neˈe, nai baˈa saefilo ˈuri ana,
“Nau ku amasiˈo ˈuri ma ˈoko saiana ˈoke kwatea ta kala kafo saena faˈi
botel kafo ˈoe fasi ˈiri nai kwaˈu kwa?”
44 Ma nia ka fata ˈuri, “Leˈa goˈo ˈana, ˈoke kwaˈu, ma nai baˈa ngali
kafo logo fuana kamel ˈoe ki.” ˈIu nau ku amasiˈo alaˈania alaˈanga neˈeri
na toto neˈe ˈoko filia naˈa sariˈi neˈe ˈiri ngela ngwane ngwae ˈaˈana nau
nia ke baˈa korea.
45 Kaidaˈi nau ku foˈo goˈo ˈaku ˈua ˈunaˈeri saena manataˈanga nau,
ˈi Rebeka ka dao naˈa maˈi. Ma nia ka ngalia faˈi kafo ki ˈi gwauna
ˈabaˈabana, ma nia ka koso toli saena kilu kafo ka ongi kafo. Ma nau
ku fata ˈuri fuana, “ˈOko saiana ˈoke kwatea ta kala kafo fuaku, nau ku
oga nai kwaˈu”
46 Tona bore ma nia faˈakosoa naˈa faˈi kafo neˈeri ˈi gwauna
ˈabaˈabana, ma ka fata ˈuri, ‘Leˈa goˈo ˈana, ˈoke kwaˈu. Ma nai baˈa
ngali kafo fuana kamel ˈoe ki logo.’ Ma nau ku kwaˈu, ma nia ka kwate
kafo fuana kamel nau ki, kira ka kwaˈu logo.
47 Ma nau ku lidi ˈuri ana, ‘Sa tai neˈe satana maˈa ˈoe?’ Ma nia ka fata
ˈuri, ‘Satana maˈa nau neˈe sa Betuel. Niaˈa ngela sa Neho ma ˈi Milka.’
Sui nau ku dauraˈinia na kome ngongorana, ma nau ku alua ro saen ki ˈi
limana.

48 Sui nau ku bobo uruuru ma ku baˈatafea Iawe, duˈungana nia na God
ngwae ˈaˈana nau sa Abraham, ma nia ka ngali saga maˈi aku ˈuana luma
kwalafa ngwae ˈaˈana nau. Ma nau ku lisia taˈi kini sariˈi neˈeri nia na
koˈo na ngwaefuta ngwae ˈaˈana nau. Ma neˈe na ngela ngwae ˈaˈana
nau ke baˈa korea kini sariˈi neˈeri.
49 Nia ke baˈa faˈuta niniˈa? Si diˈia kamu oga mike faˈataˈinia neˈe
kamu alafe fuana ngwae ˈaˈana nau, ma kamu dau sulia ˈoga amulu, nau
ku gani kamu muke faˈarongo nau nama. Bore ma diˈia noaˈa, kamu ka
saea fasi ˈiri nai baˈa sasia laˈu ta lia ˈi ngwae.”
50 Sa Laban ma maˈa nia sa Betuel ka fata ˈuri, “Ru neˈana nia saka maˈi
ana Iawe! Keroˈo noaˈa kasi saea naˈa ta ru ana. Nia leˈa goˈo ˈana.
51 Na sariˈi neˈe niniˈa tua goˈo ˈana. Nia ke baˈa leka faˈi kaumulu,
kaidaˈi kamu ke oli ana ˈi fanoa kamu. Nia leˈa fuana nia ka ˈafe fuana
ngela ngwae ˈaˈana ˈoe, diˈia nama neˈe Iawe nia saea.”
52 Ma kaidaˈi na ngwae neˈeri rongoa alaˈanga neˈeri, nia ka bobo
uruuru ma ka baˈatafea Iawe.
53 Goˈo nia ka lafua maˈi na ˈaba ifi kwanga ki, ma kekefa neˈe kira
saungaˈiniˈi ˈani silva ma gol ki ba kira ngaliˈi maˈi, ma nia ka kwate
taˈifau ani fuana ˈi Rebeka. Ma nia ka ngalia ti ru matamata laˈu neˈe
folilani doe liu, ma ka kwateˈe fuana ngwaefuta sariˈi neˈe faˈinia teˈa
nia.
54 Ma na ngwae neˈeri faˈinia na ngwae nia ki kira fiˈi nguta, ana rodo
neˈeri kira ka maliu ana luma neˈeri. Ma ˈofodangi nia ka fata ˈuri fuana
ngwaˈi toˈa ana luma neˈeri, “Nia leˈa fuaumulu muke alaˈani nai oli naˈa
ˈuana ngwae ˈaˈana nau.”
55 Bore ngwaingwaena ˈi Rebeka ma teˈa nia kera ka fata ˈuri, “Noaˈa,
alaˈania ˈi Rebeka ke tua sulia basi ta kaidaˈi tiˈitiˈi faˈi kaimili, ru diˈia
ta akwala asoa goˈo ˈi buria nia ka fiˈi leka ˈana.”
56 Bore ma na ngwae neˈeri nia ka fata ˈuri, “Noaˈa, nau ku amasi
kaumulu noaˈa kamu kasi lui nau laˈu. Iawe nia kwatea na raoˈa nau
ku leka leˈa liu. Nau ku gani kamu muke alaˈani nau nai oli siana ngwae
ˈaˈana nau.”
57 Sui kira ka fata ˈuri, “ˈOke mango basi. Kulu saea sariˈi neˈe ke leka
maˈi fasi ˈiri kulu ke rongoa manataˈanga nia.”
58 Goˈo kera ka ri maˈi ˈuana, ma kera ka fata ˈuri fuana, “Na ngwae
neˈe oga ke oli ˈi taˈena. ˈOko saeleˈa goˈo ˈamu neˈe ˈoke leka naˈa faˈinia
niniˈari?”
Ma nia ka fata ˈuri, “ˈIu, nia leˈa goˈo ana.”
59 Ma kera ka alaˈania ˈi Rebeka ka leka faˈinia na ngwae neˈeri faˈinia
ngwae nia ki. Ma kira ka kwatea taˈi kini rao neˈe lia maˈi sulia eta ana
kaidaˈi nia tiˈitiˈi ka leka faˈinia.
60 Ana kaidaˈi nia salisali fuana faˈasilana kula neˈeri, na fuuˈi ngwae
nia kira ka faˈaleˈa kika fata ˈuri,
“Ngwaingwaena kamu, kaimili foˈo fasi ˈiri ˈoke baˈa raˈe maˈi ko teˈa
fuana ngwae ˈoro liu ki neˈe liufia na mole ana ngwae.
Ma kwalafa ˈoe kike baˈa liufia fanoa doe malimae kira ki.”
61 Ma ˈi Rebeka faˈinia kini rao ˈoˈo nia ki, kira ka leka faˈinia, kira ka
raˈe fafona kamel ki, ma kira ka donga ngwae rao sa Abraham, ma kira
ka leka naˈa ˈada.
62 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Aesak nia ka faˈasia na maˈe busu ana kafo
neˈe satana, “Maˈe busu God mauri neˈe nia lia maˈi fuaku.” Ma sa Aesak
ka leka tua ˈi Negev ana abaˈi kula ˈi gwauna fanoa ˈi Kenan.

63 Ana taˈi asoa, kaidaˈi sina ka suˈu naˈa, nia ruˈu ˈi maa ka leka liliu,
ma nia ka lisia ti kamel kira leka maˈi.
64 Ana kaidaˈi ˈi Rebeka nia lisia, nia lofo ˈi ano faˈasia kamel nia,
65 ma nia ka saefiloa ngwae ni rao sa Abraham ka ˈuri, “Sa tai neˈe
satana ngwae loˈoko nia leka maˈi?”
Ma na ngwae ni rao neˈeri ka fata ˈuri, “Na ngela ngwane ngwae ˈaˈana
nau loˈoko nia.” Goˈo ˈi Rebeka ka ngali ifi ka sufafia maana faˈasia.*
66 Kaidaˈi kira leka kika dao siana sa Aesak na ngwae ni rao neˈeri ka
alaˈa sulia fuana ma ka faˈarongo ˈani ru ki taˈifau neˈe fuli maˈi loˈoba.
67 Ma sa Aesak ka baˈea sariˈi neˈeri ka tua naˈa saena gwaurau neˈe
teˈa ni ˈi Sera neˈe tua ana ˈi naˈo. Ma sa Aesak ka korea naˈa ˈi Rebeka,
ma ka kwaima liu ana kini neˈe, ma na kwaimanatai ˈanga sa Aesak ˈuana
teˈa nia ka sui naˈa.

25

Ti ngela laˈu ana fuuˈi ngwae sa Abraham

1 Sa Abraham nia korea laˈu ta ˈafe matamata neˈe satana ˈi Ketura.
2 ˈAfe neˈe ka faˈafuta ngwaˈi ngela ngwane na satada neˈe sa Simran,
sa Joksan, sa Medan, sa Midian, sa Isbak, ma sa Suaha.
3 Sa Joksan neˈe na maˈa sa Seba ma sa Dedan, ma ngwae neˈe futa maˈi
ana fufuˈi ngwae sa Dedan neˈe kira ana kwalafa sa Asuru, ma na kwalafa
sa Letus faˈinia kwalafa sa Leum.
4 Sa Midian neˈe ngela nia ki neˈe sa Efaha, sa Efa, sa Hanok, sa Abida,
ma sa Eldaha, na kwalafa neˈeri ki neˈe futa ana ˈi Ketura.
5 Ma sa Abraham ka alaˈa totongaˈi nia ke baˈa alua ru ki taˈifau neˈe
nia toˈo ani saena limana ngela nia sa Aesak.
6 Bore ma kaidaˈi nia tua ˈua, nia kwatea na kwateˈa ki fuana ta ngela
ngwane ana ba nia alua ana ta ro ˈafe ana. Ma nia ka kwateda kwau kira
ka leka tau naˈa ana ta bali kula ˈi fanelana sina neˈe tau faˈasia kula sa
Aesak tua ana.

Sa Abraham mae ma sa Aesak ma sa Ishmael kera ka kwaiatoa

7-8 Sa Abraham nia ngwaro liu naˈa ana kaidaˈi nia mae, na anona ka
leka tua faˈinia anona maˈa nia faˈida ba kira mae naˈa ˈi naˈo. Nia toˈo
ana maurilana leˈa, ma kaidaˈi nia mae, nia dao naˈa ana taˈi talangaˈi
faˈi ngali ma fiu akwala ma lima faˈi ngali.
9 Na ro ngela neˈe nia ki, sa Aesak ma sa Ishmael kera ka kwaiatoa ˈi
saena faoda neˈe satana ˈi Makpela neˈe tua ana taˈi afu ano neˈe nia ˈi
fanelana sina ana ˈi Mamre. Kaidaˈi ˈi naˈo, afu ano neˈe ru sa Efron, taˈi
ngwae ana fuuˈi ngwae sa Het, na satana maˈa nia neˈe sa Soha.
10 Bore ma ˈi buri ˈana neˈe sa Abraham folia ano neˈeri ana ngwae
neˈe, na ano neˈeri ru nia naˈa. Ana kula neˈeri naˈa neˈe kera kwaiatoa
nonina sa Abraham, ma ana faoda neˈeri logo neˈe kira kwaiatoa logo ˈi
Sera saena ˈi naˈo.
11 Kaidaˈi ˈi buira neˈe sa Abraham nia mae naˈa, ngela nia sa Aesak ka
leka ka saungaˈinia naˈa fanoa nia karangia maˈe busu kafo ˈi Bere Lahai
Roe.* Ana kaidaˈi neˈeri God ka faˈaleˈa sa Aesak.

---

* **24:65** it was the custom at the marriage ceremony for the bride to wear a veil over her face when she was presented to her husband. This may be why Jacob did not recognize Leah at the wedding ceremony in Genesis 29. * **25:11** lisia Genesis 16:14

Na kwalafa sa Ishmael

12-13 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Ishmael nia ˈuri:
Sa Ishmael nia ngela sa Abraham, ma teˈa nia neˈe ˈi Hega kini ˈi Ejipt
nia na kini rao ˈi Sera. Sa Ishmael toˈo ana ngela ngwane ki, satada neˈe
sa Nebaeot, sa Kedar, sa Adbeel, sa Mibsam,
14 sa Misma, sa Duma, sa Masa,
15 sa Hadad, sa Tema, sa Jaturu, sa Nafis, ma sa Kedema.

16 Na fufuˈi ngwae neˈe futa ana akwala ma ro ngela sa Ishmael ki, kira
saea satana mae fanoa ki ma fanoa neˈe kira leka tua ˈani ki ka donga
logo satana akwala ma ro ngela neˈe ki.
17 ˈUnaˈeri sa Ishmael ka mae naˈa, ma anona ka leka tua faˈinia anona
maˈa nia faida ba kira mae ˈi naˈo. Ma kaidaˈi nia mae ana nia dao ana
taˈi talangaˈi fai ngali ma uulu akwala ma fiu fai ngali.
18 Na olitana sa Ishmael noaˈa kira ˈiri tua faˈinia kwalafa sa Abraham,
kira tua ana ano ˈi safitana ro fanoa ˈi Havila ma ˈi Suru, bali ana fanelana
sina ana ˈi Ejipt, ana tala neˈe ki faˈasia ˈi Ejipt ma ki leka ˈuana ˈi Asiria.

Sa Aesak alua ro ˈiˈiu ki sa Esau ma sa Jakob

19 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Aesak, na ngela sa Abraham, nia ˈuri:
20 Kaidaˈi sa Aesak nia korea ˈi Rebeka, nia tua naˈa sulia fai akwala faˈi
ngali ki. ˈI Rebeka neˈe ngela kini sa Betuel, taˈi ngwae ˈi Mesopotemia
ana abaˈi kula kira saea ˈani ˈi Aram. Ma sa Laban na sasina ˈi Rebeka.
21 Sa Aesak ka foˈosia Iawe duˈungana ˈafe nia ˈabaraˈa, ma Iawe ka
rongoa foˈongaˈa nia. Kaidaˈi neˈeri ˈafe neˈe ka ina naˈa ma nia ke baˈa
faˈafuta ro ˈiˈiu ki.
22 Bore ma kaidaˈi kera noaˈa kasi futa ˈua, kera diˈia neˈe kera ka fuˈa
ˈi saena sirana teˈa keraˈa, ˈunaˈeri ˈi Rebeka ka fata ˈuri, “Faˈuta? Tae
neˈe sasi ma nau ku ˈuri reala.” Sui nia ka saefilo Iawe ˈuana ru neˈeri.
23 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana, “Ro ngela ki neˈe tua saena siramu, na ai
buri ke baˈa ngasingasi liufia na ai etaeta. Kera ke baˈa koˈo bora fuana
ro fufuˈi ngwae matamata ki. Na fufuˈi ngwae ana ai buri ke baˈa ke baˈa
ngasingasi liufia na fufuˈi ngwae ana ai etaeta.”
24 ˈUnaˈeri nia ka dao naˈa ana madamo fuana kini neˈeri fuana
faˈafutalana ngela, goˈo nia ka faˈafuta ro ngela ngwane nia ki neˈe kera
ro ˈiˈiu ki.
25-26 Na faˈinaˈonaˈo nonina meo ma ka rangoˈa taˈifau diˈia ifi kira
saungaˈinia ˈani ˈuˈuila nanigot, ˈunaˈeri kira ka saea ˈania sa Esau.† Ana
kaidaˈi kera futa, na ngela ˈi buri dau ngasi maˈi ana ˈaena ngela ˈi naˈo,
ˈunaˈeri kera ka saea ˈani sa Jakob.‡ Ana kaidaˈi neˈeri sa Aesak nia tua
naˈa sulia ono akwala faˈi ngali ki.

Sa Esau faˈi danga ˈania gwaˈi ngwaluda nia

27 Kaidaˈi ro ngela ngwane neˈe ki doe maˈi, sa Esau sai liu ana luluˈa
ˈuana ru kwasi ˈaeˈaela ki, ma nia noaˈa kasi oga tuaˈa ˈi fanoa, nia oga
lala tuaˈa saena masuˈua. Bore ma sa Jakob nia ngwae nene goˈo ˈana,
ma kaidaˈi ˈoro nia oga liua lala tuaˈa ˈi fanoa.
28 Ana kaidaˈi ˈoro sa Aesak nia kwaima ana sa Esau, osiˈana nia oga
liua ˈanilana fasina ru kwasi ˈaeˈaela ki, bore ma ˈi Rebeka kwaima lala
ana sa Jakob.

---

† **25:25-26** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Esau’ fadalana neˈe ‘Ifula’. ‡ **25:25-26** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Jakob’ fadalana neˈe ‘Nia daua ˈaena’ ma ‘nia sokea/deceives’.

29 Ana taˈi asoa, kaidaˈi sa Esau leka lulua ru kwasi ˈaeˈaela ki, sa Jakob
nia tua goˈo ˈana ˈi luma, ka saungaˈi fanga goˈo ana ˈania faˈi bin meo
ki. Kaidaˈi sa Esau nia oli maˈi nia ka fiolo liu naˈa,
30 ma nia ka fata ˈuri ana sa Jakob, “Se, nau ku fiolo liu naˈa kwa! ˈOke
ngalia maˈi ˈaliˈali na sufusufu meo neˈana.” Nia neˈe ngwae ki kira ka
saea ˈani sa Idom.§
31 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Si diˈia ˈoko fata alangaˈi ma ˈoko
saea ˈoke kwate taˈifau naˈa ngwaludu ˈa ˈoe ki sulia ˈaeˈo na faˈinaˈonaˈo
fuaku, diˈia ˈunaˈeri nia leˈa nai baˈa kwate ti fanga fuamu.”
32 Goˈo sa Esau ka fata ˈuri, “Leˈa, nia leˈa goˈo ˈana. Karangi nau ku
maelia naˈa fioloˈanga neˈe. Diˈia nau ku mae, ru neˈe ki kasi ˈafi nau
goˈo ne.”
33 Bore ma sa Jakob fata ˈuri, “Leˈa goˈo ˈana, bore ma etaeta ˈoke sasia
ta taˈi fata alangaˈinga ngasingasiˈa neˈe gwaˈi ngwaluda neˈe ˈoko toˈo
naˈa ana niniˈari, nauˈa naˈa neˈe nai ngalia laˈu.”
Sui sa Esau ka sasia taˈi fata alangaˈinga ngasingasiˈa fuana sa Jakob
ma nia ka fata ˈuri, “Sa Jakob naˈa neˈe ke baˈa toˈo ana ru ki taˈifau neˈe
faˈinaˈonaˈo goˈo neˈe ka toˈo ani faˈasia maˈa nia.”
34 Goˈo sa Jakob ka ngalia naˈa maˈi fanga ki faˈinia beret ma ka
kwate fuana sa Esau. Ru neˈeri faˈataˈi leˈa naˈa ana neˈe sa Esau
noaˈa ˈiri manata kulukulufaˈa goˈo ana na gwaˈi ngwaluda sulia nia na
faˈinaˈonaˈo.

26

God dau ana alangaˈinga ba nia faˈinia sa Abraham ma sa Aesak logo

1 Ana kaidaˈi sa Aesak tua ˈi Bere Lahai Roe, taˈi fioloˈa doe liu ka dao
fafida, ka diˈia logo kaidaˈi ana ˈafitaˈi ˈanga ba dao fafida ˈi naˈo ana
kaidaˈi sa Abraham tua ana. Sui sa Aesak ka leka ˈuana ˈi Gerara taˈi
kula ana kula ngwaˈi toˈa ˈi Filistia ki. Nia leka ka tua faˈinia tatalafaˈa
sa Abimelek, nia neˈe tatalafaˈa kira.
2 Kaidaˈi neˈeri Iawe ka dao maˈi siana sa Aesak ka fata ˈuri fuana, “ˈOe
kosi koso toli ko tua ˈi Ejipt. ˈOke baˈa leka tua ana kula neˈe nai baˈa
saea fuamu.
3 ˈOke tua basi ˈamu ˈuri ana kula neˈe. Nai baˈa tua faiˈiniˈo, ma nai
baˈa faˈaleˈa ˈoe. Ma nai baˈa kwatea ano neˈe ki fuamu, ma ngela neˈe
ke baˈa futa maˈi ana kwalafaˈa ˈoe ki logo. Nai dau nama ˈaku ana
alangaˈinga ba nau ku sasia faˈinia maˈa ˈoe sa Abraham.
4 Na ngwaˈi ngela neˈe kike baˈa futa maˈi ana kwalafaˈa ˈoe kike baˈa
ˈoro liu, diˈia na bulubulu na salo. Nai baˈa kwate ano neˈe fuada. Nai
baˈa faˈaleˈa kwalafa ki taˈifau ana magalia sulia kwalafa ˈoe.
5 Nau ku dau ana alangaˈinga nau, osiˈana ˈi naˈo sa Abraham kwairoˈoi
aku, ma ka leka sulia na taki nau ki, ma fatalaku.”
6 ˈUnaˈeri sa Aesak ka leka naˈa nia ka tua naˈa ˈi Gerara.
7 Kaidaˈi ngwae ana fanoa neˈeri ki kira lisia ˈi Rebeka kira ka saefilo ˈuri
ana sa Aesak, “Faˈuta? ˈUri ma kini neˈe ˈafe ˈoe niniˈa?” Ma nia ka fata
ˈuri fuada, “Noaˈa, nia na ngwaingwaena nau.” Nia sofongaˈi ˈunaˈeri ana
sulia kini neˈe lisilana leˈa liu mala, ma nia ka maˈu, ˈasu ˈubani ngwaˈi
toˈa ana fanoa neˈeri kira ka saungia, ma ka ngalia ˈafe nia.

§ **25:30** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Idom’ fadalana neˈe ‘Meo’.

8 Sa Aesak faˈinia ˈafe nia, kera taˈi tua ka tau tiˈitiˈi ana fanoa neˈeri.
Ana taˈi faˈi asoa sa Abimelek na tatalafaˈa nia tua ˈana ˈi luma nia, nia
ka kelefai sulia ˈolofolo, nia ka lisia sa Aesak nia lolofafia ˈafe nia.
9 Sui nia ka ri ˈuana sa Aesak ka leka maˈi siana, nia ka fata ˈuri fuana,
“Se, faˈuta neˈe ˈoko saea fasi ˈafe neˈe na ngwaingwaena ˈoe kwa? Na
ˈafe ˈoe goˈo niniˈa.”

Sui sa Aesak ka fata ˈuri, “Nau ku fiˈa kira kata saungi nau ma kika
ngalia ˈafe nau.”
10 Sui sa Abimelek ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoko sasia ru neˈe aimili
kwa? Lisia basi! Nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana ta taˈi ngwae ana
ngwae nau ki neˈe ke leka teo faˈinia ˈafe ˈoe. Ma diˈia nia ˈunaˈeri nia
ke baˈa taˈa fuaimili, bore ma roraˈa ˈoe naˈa.”
11 Ma nia ka fata ngasingasiˈa fuana ngwae ki ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae
nia sasi ta ru ka taˈa ana ngwae neˈe nama ana ˈafe nia, nia ke baˈa mae.”

Sa Aesak faˈinia ngwae ana ˈi Filistia kira fuˈa faˈinia kafo

12 Ana faˈi ngali neˈeri nama neˈe sa Aesak oˈolia na oˈola nia ana kula
neˈeri. Iawe nia faˈaleˈa sa Aesak. Fuana ta taˈi magana witi neˈe nia
fasiˈi ki, nia loia maˈi 100 magana witi.
13 Na raoˈa nia ki ka leka leˈa liu, ma nia taˈi ngwae toˈoru liu.
14 Ma duˈungana neˈe nia toˈo ana sipsip ˈoro ki, ma buluka ˈoro ki, ma
ngwae ni rao ˈoro ki, ˈunaˈeri ngwaˈi toˈa ˈi Filistia kira ka oga guˈuguˈu
liu fuana.
15 ˈI naˈo kaidaˈi maˈa nia mauri ˈua na ngwae rao maˈa nia ki kira ˈilia
na kilu kafo ki kwailiu ana kula neˈeri, bore ma ngwae ˈi Filistia ki kira
oga guˈuguˈu liu, kira ka leka kika ˈili fafia kilu kafo neˈeri ki laˈu.
16 ˈUnaˈeri sa Abimelek na tatalafaˈ ka fata ˈuri ana sa Aesak, “ˈAeˈo
niniˈa na ngwae ngasingasiˈa liu mala ma ˈoko liufi kaimili taˈifau naˈa.
ˈOke leka faˈasia kula neˈe naˈa.”
17 Sui sa Aesak ka faˈasia kula neˈeri, nia ka leka sasia na fanoa nia ana
oteotea ˈi Gerara.
18 Aia, na kilu kafo neˈe teo ˈi neˈeri ki, maˈa nia sa Abraham neˈe ˈiliˈi,
bore ma ˈi buri ˈana neˈe nia mae naˈa, na ngwaˈi toˈa ˈi Filistia ki kira
ka ˈili fafiˈi laˈu. ˈI neˈeri sa Aesak ka oli ma ka ˈilida laˈu, ma nia ka saea
nama ˈani sata ˈi ru neˈe maˈa nia eta saeda ˈaniˈi.
19 Kaidaˈi neˈeri na ngwae rao sa Aesak ki kira ka ˈilia ta taˈi kilu kafo
saena ote neˈeri ma kira dao toˈona kafo leˈa.
20 Bore ma ngwaˈi toˈa neˈe kira folo ˈusia sipsip kira ki ˈi Gerara kira
ka olisuˈusuˈu faˈinia kilu kafo neˈeri ki, ma kira ka fata ˈuri fuana ngwae
rao sa Aesak ki, “Kafo neˈe ru kami niniˈa.” Goˈo sa Aesak ka faˈasata kilu
kafo neˈeri ˈani ˈi Esek neˈe fada ˈani “Olisuˈusuˈu.”
21 Kaidaˈi ngwae nia ki kira ˈilia laˈu ta kilu kafo, kira ka olisuˈusuˈu
logo faˈinia. Nia ka saea logo kilu kafo neˈeri ˈani Sitna nama Fuˈanga.
22 Sui laˈu, nia ka ˈidua fanoa nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu faˈasia kula neˈeri,
ma ngwae ni rao nia ki kira ka ˈilia laˈu ti kilu kafo. Ma ana kaidaˈi neˈeri
kira ka ˈiri olisuˈusuˈu naˈa. Sui ma ka saea kilu kafo neˈeri ˈani Rehobot
neˈe fada ˈani “Kula Abitako.” Ma nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe Iawe
kwatea naˈa kula doe neˈe fuakulu. Taˈena raoˈa kulu ki ke baˈa leka
leˈa.”
23 Buri ˈana neˈe sa Aesak nia faˈasia laˈu kula neˈeri, nia ka leka tua
ana kula kira saea ˈani Bereseba.

24 Ana kaidaˈi nia dao ˈi neˈeri, Iawe ka dao maˈi siana saena rodo ka
fata ˈuri fuana, “Nauˈa God ana maˈa ˈoe sa Abraham. ˈOe kosi maˈu,
osiˈana nau ku tua faˈiniˈo. Nau ku sasia taˈi fata alangaˈinga faˈinia sa
Abraham neˈe kwairoˈoi aku. Ma osiˈana fata alangaˈi neˈeri, nai baˈa
faˈaleˈa ˈoe, ma nau ku kwatea kwalafa ˈoe kike ˈoro liu.”
25 Ma ana kula neˈe nia ˈuia taˈi sulufaua fuana Iawe ma nia foˈosia ˈani
satana Iawe. Ma nia ka sasia naˈa fanoa nia ana kula neˈeri, ma ngwae ni
rao nia ki kira ka ˈilia laˈu ta kilu kafo fuada.

Na tatalafaˈa sa Abimelek sasia alangaˈinga faˈinia sa Aesak

26 Aia na tatalafaˈa sa Abimelek faˈinia sa Ahusat, na ngwae faˈamanata
nia, ma sa Fikol, na faˈinaˈonaˈo ana fuani ˈoro nia, kira faˈasia ˈi Gerara
kira leka fuana lisilana sa Aesak.
27 ˈUnaˈeri sa Aesak ka saefilo ˈuri ada, “Faˈuta neˈe kamu ka leka maˈi
fuana lisilaku re! Kaidaˈi ba sui, kaumulu ka ˈiri oga nau, ma kaumulu ka
lali nau faˈasia kula kamu.”
28 Goˈo kira ka fata ˈuri, “Niniˈari kaimili saiana neˈe Iawe nia tua
faˈiniˈo. Ma kaimili ka manata ˈuri, nia leˈa fuamili kaimili ka sasia ta fata
alangaˈinga ngasingasiˈa faˈiniˈo neˈe noaˈa kulu kasi fuˈalikulu. Kaimili
oga ˈoke fata alangaˈi ˈuri:
29 Noaˈa ˈoe kosi faˈali kaimili, diˈia ˈi naˈo ba kaimili ˈiri faˈaliˈo goˈo.
ˈI naˈo ba kaimili leˈa fuamu. Ma kaidaˈi ˈoko faˈasi kaimili, noaˈa kami
kasi faˈaliˈo goˈo. Ma ana kaidaˈi neˈe nia madako neˈe Iawe nia faˈaleˈa
ˈoe.”
30 Sui sa Aesak ka saungaˈinia taˈi fafangaˈa fuana kira ka fanga fiku
faˈinia.
31 ˈOfodangi laˈa bilabila ˈua ana asoa ˈi buri, niaˈa faˈinia tatalafaˈa
neˈeri, kera ka sasia naˈa alangaˈinga ngasingasiˈa ˈi maana God neˈe
noaˈa kera kasi sasia ta mae. Sui sa Aesak ka saea alaˈanga ˈani olioliˈa
ana tatalafaˈa neˈeri faˈinia ngwae nia ki, ma kira ka oli ˈi fanoa kira, ma
kira taˈifau kira ka maˈe ngwane leˈa laˈu.
32 Ma ana asoa neˈe nama na ngwae rao sa Aesak ki kira ˈilia taˈi kilu
kafo, ma kira ka leka maˈi, kira ka faˈarongoa ˈani kilu kafo neˈeri, ma
kira ka fata ˈuri, “Kaimili dao naˈa toˈona kafo ana kula neˈe.”
33 ˈUnaˈeri nia ka saea kilu kafo neˈeri ˈani Seba neˈe fada ˈani
“Alangaˈinga Ngasingasiˈa.” Nia neˈe buri ˈana kira ka saea fanoa neˈe
tua karangia kilu kafo neˈe ˈani ˈi Bereseba, neˈe fada ˈani “ˈI kilu kafo
ana alangaˈinga ngasingasiˈa.”

Sa Esau kore kini kwaita ki

34 Kaidaˈi sa Esau dao naˈa ana fai akwala faˈi ngali, nia ka korea ro ˈafe
kwaita ki neˈe futa ana kwalafa sa Het. Nia ngalia ˈi Judit na kini sa Beeri
ma ˈi Basemat na kini sa Elon.
35 Ru neˈe kwatea sa Aesak ma ˈi Rebeka kera ka taˈi noni taˈa ma kera
ka liadila liu.

27

Sa Aesak faˈaleˈa sa Jakob

1 Ana kaidaˈi neˈe sa Aesak nia ngwaro liu naˈa, ma na maana bore ka
rodo, nia kasi lia naˈa. Taˈi asoa nia ri maˈi ˈuana na faˈinaˈonaˈo nia sa
Esau ka leka maˈi siana, ma nia ka fata ˈuri fuana, “Ngela nau ˈae.”
Ma sa Esau ka fata ˈuri, “ˈIu maˈasi.”

2 Goˈo maˈa nia ka fata ˈuri, “ˈOko lisia naˈa niniˈa nau ku ngwaro naˈa,
ma nau ku sai ana nia kasi tau goˈo nau ku mae naˈa.
3 Nia leˈa fuamu ˈoke ngali na basi ma maˈe sima ˈoe, ˈoko leka lulua
maˈi ta ru ˈaeˈaela fasi ˈuri ˈoke doˈofia maˈi fasina nai ˈania.
4 ˈOke doˈofia diˈia neˈe nau ku oga, neˈe nia rakufa mala sui ˈoko ngalia
maˈi fuaku. ˈI buri ˈana neˈe nau ku ˈania ka sui, nai baˈa faˈaleˈa ˈoe ˈi
naˈo mala nau ku fiˈi mae.”
5 ˈUnaˈeri kaidaˈi sa Aesak nia fata fuana sa Esau, na ˈafe nia ˈi Rebeka
ka fafarongoa alaˈanga neˈeri. Kaidaˈi sa Esau leka kwau ka lulu sibolo,
6 ˈi Rebeka ka fata ˈuri fuana sa Jakob na ruana ngela adaroˈo, “Rongo
basi! Kaidaˈi neˈe goˈo neˈe nau ku rongoa maˈa ˈoe saea fuana ngwae
futa ˈoe
7 ka fata ˈuri, ‘ˈOke leka lulua maˈi ta sibolo ko doˈofia maˈi fuaku. ˈI
buri ˈana neˈe nau ku ˈania ka sui nai baˈa faˈaleˈa ˈoe ˈi maana Iawe
mala nau ku fiˈi mae.
8 Ngela nau ˈae, ˈoke rongo leˈa fuana alaˈalaku, ma ˈoko sasi diˈia neˈe
nau ku saea fuamu.
9 ˈOke leka ana kula loˈoko na nanigot kulu ki tua ana, ma ˈoko efoa ta
ro nanigot tiˈitiˈi neˈe figula leˈa, ma ˈoko ngalia maˈi fasi ˈiri nai doˈofia
fasina ka leˈa mala diˈia neˈe maˈa ˈoe oga liua.
10 Sui ˈoko leka kwatea fuana maˈa ˈoe fasi ˈiri nia ke faˈaleˈa ˈoe mala
nia ka fiˈi mae.’ ”
11 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Teˈasi kwa! ˈOko saiana sa Esau na
nonina rangoˈa taˈifau, bore ma nau ku ˈiri toˈo ana.
12 Si diˈia maˈa nau nia sama toˈo aku, nia ke baˈa sai goˈo aku neˈe nau
ku soke. ˈUnaˈeri noaˈa nia kasi faˈaleˈa nau, bore ma nia ke baˈa kwatea
ru taˈa ki ke dao toˈoku.”
13 Goˈo teˈa nia ka fata ˈuri fuana, “Ngela nau ˈae, diˈia nia sasia ru taˈa
ki ka dao toˈomu, alaˈania ru taˈa neˈeri ke leka maˈi fuaku talaku. ˈOke
sasia lala ru nau ku saea fuamu. ˈOke leka ngalia maˈi ta ro nanigot.”
14 ˈUnaˈeri sa Jakob ka leka saungia ro nanigot neˈeri ki naˈa, nia ka
ngalida maˈi ka kwatea fuana teˈa nia, goˈo teˈa nia ka doˈofia ka diˈia
neˈe maˈa nia oga.
15 Sui teˈa nia ka ngalia toro leˈa sa Esau ki neˈe teo ˈi luma, ka ngaliˈi
maˈi sa Jakob ka ruˈufiˈi.
16 Sui nia ka ngalia ˈuˈuila nanigot neˈeri ka alua ˈi limana ma ˈi luana
logo kula noaˈa ta ifu ana.
17 Sui, nia ka ngalia fasina nanigot ma na afu beret nia fiˈi doˈofiˈi goˈo,
ka kwateˈe kwau fuana sa Jakob.
18 Sui sa Jakob ka ngaliˈi kwau fuana maˈa nia ma ka fata ˈuri, “Maˈasi
kwa!”
Goˈo maˈa nia ka fata ˈuri, “ˈIu, ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
19 Goˈo sa Jakob ka fata ˈuri, “Nauˈa sa Esau, na ngela ˈi naˈo ˈoe. Nau
ku sasia ka sui naˈa tae ba ˈoko saea fuaku. Nia naˈa ne na sibolo ki nau ku
ngalia maˈi. Nau ku amasiˈo ˈoke gwauru ko ˈania, fasi ˈiri ˈoke faˈaleˈa
nau.”
20 Kaidaˈi neˈeri maˈa nia alaˈa ˈuri, “Ngela nau ˈae, ˈoko ˈaliˈali liu!
ˈOko dao goˈo faˈuta toˈona ru ˈaeˈaela neˈe niniˈa?”
Ma nia ka fata ˈuri, “Iawe na God ˈoe, niniˈa ˈafi nau fuana daoˈa
toˈona.”

21 Sui maˈa nia ka fata ˈuri, “Ngela nau ˈae, ˈaeˈo sa Esau mamana naˈa niniˈa? ˈOke leka karangi maˈi ˈiri nai sama toˈomu.”
22 Goˈo sa Jakob ka leka karangia maˈa nia, ma nia ka sama toˈona ma ka fata ˈuri, “Nau ku rongoa lingamu diˈia lingana sa Jakob, bore ma limamu neˈe limana sa Esau naˈa.”
23 Nia noaˈa kasi sai goˈo ana ngwae neˈe sa Jakob, duˈungana ifu neˈe ki ana nanigot neˈe teo kwailiu ˈi limana nia diˈia nama limana sa Esau. Kaidaˈi nia salisali fuana faˈaleˈalana,
24 nia saefiloa taˈi ru laˈu ka ˈuri, “ˈAeˈo sa Esau mamana naˈa niniˈa?”
Ma sa Jakob ka olisi ˈuri ana, “ˈIu maˈasi. Nauˈa naˈa niniˈa.”
25 Kaidaˈi neˈeri maˈa nia ka fata ˈuri, “Ngela nau ˈae, ˈoko ngalia maˈi na sibolo neˈana nai ˈania. Ma buri ˈana, kaidaˈi nau ku fanga ka sui, nau kui baˈa faˈaleˈaˈo.”
Sa Jakob ka ngalia maˈi fanga fuana maˈa nia. Ma ˈi buri nia ka ngalia logo maˈi ta waen ma maˈa nia ˈania.
26 Sui, sa Aesak ka fata ˈuri fuana, “Ngela nau ˈae, leka maˈi fuana nonoˈilana nauˈa.”
27 Ma kaidaˈi nia leka maˈi fuana nonoˈilana maˈa nia, maˈa nia ka moko saiana toro nia, sui nia ka faˈaleˈa naˈa. Nia fata ˈuri, “Ngela nau ˈae, na mokolana toro ˈoe nia leˈa liu ka diˈia mokolana ta oˈola neˈe Iawe nia faˈaleˈa.
28 Alaˈania God ka kwatea uta ˈoro fuana faˈaisila lana ano, fasi ˈiri ano ka leˈa ma ka kwatea fanga ˈoro leˈa. Alaˈania nia ka kwatea fuamu fuaˈi ai leˈa ki ana ˈai grep fuana waen ˈoro.
29 Alaˈania fuuˈi ngwae ˈoro ki kira ke rao fuamu ma kike roˈosuliˈo. ˈOke gwaungaˈi fafia ngwaefuta ˈoe ki ma kike roˈosuliˈo. God ke baˈa sasia ru leˈa ki fuana na ngwae neˈe kira sasia ru leˈa ki fuamu. Bore ma nia ke baˈa kwaˈikwaˈi silolo na ngwae neˈe kira faˈali ˈoe.”
30 Ana kaidaˈi sa Aesak faˈaleˈa sa Jakob ka sui goˈo, sa Jakob ka tataˈe, ka leka naˈa ˈana ˈi maa. Bore ma tona goˈo faˈinaˈonaˈo sa Esau ba leka kwaˈi sibolo maˈi, nia oli naˈa maˈi luma.
31 Nia ka duˈafia fanga neˈeri ki diˈia neˈe ˈani toˈonilana rakufa liu, sui nia ka ngalia maˈi fuana maˈa nia, goˈo nia ka fata ˈuri, “Maˈasi kwa, nia naˈa ne na sibolo nau ku ngaliˈi maˈi ki. Nau ku amasiˈo ˈoke gwauru ko fanga naˈa, fasi ˈiri ˈoke faˈaleˈa nau.”
32 Bore ma maˈa nia ka lidi ˈuri ana, “Ai, ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
Ma nia ka fata ˈuri, “Nauˈa sa Esau niniˈa ngela ˈi naˈo ˈoe.”
33 ˈUnaˈeri maˈa nia ka tona ka lebelebe liu naˈa, ma ka fata ˈuri, “Bore ma sa tai mo neˈe saungia ru ˈaeˈaela ka duˈafia ka sui niniˈa ka ngalia naˈa maˈi fuaku? Nau ku fanga ka fiˈi sui goˈo ne, kaidaˈi ˈoko ˈiri ruˈu maˈi ˈua. Ma nau ku faˈaleˈa niaˈa, ma na faˈaleˈanga neˈeri ru nia firi naˈa.”
34 Kaidaˈi sa Esau rongoa alaˈanga neˈeri, nia ka kwaimanatai liu naˈa, ma nia ka angi ka oˈomae liu naˈa, ma nia ka fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, ˈOke faˈaleˈa nau logo maˈi.”
35 Bore ma maˈa nia ka fata ˈuri, “Na ngwaefuta ˈoe leka maˈi ka ˈoso leˈa goˈo aku. Ma nia ka ngali na faˈaleˈanga ba ˈoe.”
36 Sui sa Esau ka fata ˈuri, “Nia ne ruana faˈi kaidaˈi naˈa neˈe nia aurafu nau, ma ka bili nau ana. ˈUnaˈeri neˈe nia ka sata ana sa Jakob. Etaeta nia ngalia ka sui naˈa gwaˈi ngwaluda nau, sulia nau na faˈinaˈonaˈo. Ma

ninilari nia ka ngali talifau lalu ana falalelanga nau. Faluta? lUri ma ta
falalelanga noala liri teo nala liri loke kwatea fuaku?”
37 lUnaleri mala nia ka fata luri, “Nau ku kwatea sasimu ka lalana
fuamu, ma fuuli ngwae loe falinia ngelamu nele ke bala futa mali buri,
kira ke bala rao fuana. Ma nau ku kwate fanga ma waen fuana. Ngela
nau lae, noala ta ru liri ore nala nele nai bala kwatea fuamu.”
38 Bore ma sa Esau ka lingoa lalu mala nia ka saefilo luri, “Malasi, faluta,
luri ma loko tolo golo ana tali falalelanga banila? Nau ku amasilo loke
falalela nau logo?” Ma nia ka angi koko ka doe liu.
39 Mala nia ka fata luri, “Ngela nau lae, fanoa loe ke bala tua tau falasia
na ano lela, ma ka tau logo falasia kula uta ka tolo ana.
40 lOke bala fula lani sele ni ofola loe liri loke mauria. Ma loke bala
rao nala fuana sasimu. Bore ma kaidali loko uu ngasingasila lusia, loke
bala aloge golo lamu falasia, ma loko falasia golo lamu.”
41 Buri lana sa Esau noala liu kasi oga nala sa Jakob, osilana mala kera
nia kwate talifau nala na falalelanga fuana sa Jakob. lUnaleri nia ka
manata luri, “Nia noala ka tau, mala nau ke mae, ma kaimili ke bala
kwaimanatai ma mika angi luana. Sui mala, nai bala saungia ngwaefuta
nau ka mae.”
42 Kaidali tela kera rongoa nele sa Esau naia ke saungia sa Jakob, nia
ka ri mali luana sa Jakob ka leka mali siana, ma nia ka fata luri fuana,
“Ngela nau lae, fafarongo basi. Na ngwaefuta loe nia naia saungilamu.
43-44 lOke sasi sulia tae nele nau ku saea fuamu. lOke tafi luana li Haran.
Ma loke tua falinia ngwaefuta nau sa Laban, leleka ka dao ana kaidali nele
manatana ngwaefuta loe ka aroaro ma saetalangala nia ka koso,
45 ma ka takadalafa na ru ninila loko sasia ana. Ana kaidali neleri mala
nali bala fili asungalinia ta ngwae ni rao ka oli mali falinilo li nele. Nia
liri lela fuana nele nai falasia ro ngela nau ki ana tali asoa neleri nama.”

Sa Aesak kwatea sa Jakob ka leka lisia sa Laban

46 Buri lana li Rebeka ka fata luri fuana sa Aesak, “Nau ku laila liu nala
lania ro kini ninila ana fuuli ngwae sa Het ki ninila sa Esau koreda. Si
dilia sa Jakob ke korea lalu ta kini ana fuuli ngwae sa Het, sali nia lela
fuaku nai mae golo aku.”

28

1-3 Aia, sa Aesak ka ri luana sa Jakob ka leka mali ka lisia, ma nia ka
alala totongali luri fuana, “lOe kosi korea ta kini li nele li Kenan. lOke
oli nama luana li Mesopotemia, na fanoa kolo loe sa Betuel. Sa Laban na
ngwaefuta tela loe, nia tua ana fanoa neleri. Nia lela fuamu dilia loke
korea ta tali ngela kini ana.” Nia ka falela, ma ka luri fuana, “Alalania
God nele tolo ana ngasingasilanga ki talifau ka falela loe, ma ka kwatea
fuamu ngela loro ki, ma na kwalafa ana ngwali ngela nele kike bala futa
mali amu ki, kike bala loro liu.
4 Alalania God ka kwatea fuamu falinia ngwae nele kike bala futa amu
ki na lelangala nia kwatea fuana kolo loe sa Abraham. lI nalo mali, God
nia alangali ke kwatea na ano nini fuana sa Abraham. Ana kaidali nele,
kulu tua dilia ngwae kwaita ki ana ano nele. Bore ma loke bala tolo ana
na ano nele dilia ba God alangali ka sui.”
5 Buri lana ka sui golo, sa Aesak ka alalania sa Jakob ka leka nala ana.
Sui sa Jakob ka leka nala luana li Mesopotemia, fasi liri nia ke leka tua

faˈinia ngwai nia sa Laban. Sa Laban, na ngwaefuta ˈi Rebeka nia na teˈa
sa Jakob ma sa Esau. Maˈa nia sa Betuel, ma taˈi ngwae ˈi Mesopotemia
nia tua ana abaˈi kula ˈi Aram.

Sa Esau kore kini kwaita laˈu

6 Sa Esau rongo ka sui naˈa neˈe sa Aesak kwatea ka sui naˈa
ngwangwaneˈanga fuana sa Jakob, ma kwatea ka leka naˈa ˈi Mesopotemia
ke lulua ta kini fuana korelana. Nia ka rongoa naˈa logo, kaidaˈi maˈa
keraˈa nia faˈaleˈa sa Jakob, ma nia ka fata luia noaˈa nia kasi korea ta
kini ˈi Kenan.
7 Ma nia ka rongoa logo neˈe ngwaefuta nia roˈo sulia tae neˈe maˈa nia
faˈinia teˈa nia kera saea.
8 Aia sa Esau ka lia saiana naˈa neˈe maˈa kera noaˈa kasi oga neˈe ro
ngela nia ki kera ke korea ta kini ˈi Kenan.
9 Sa Esau toˈo ana ro ˈafe ki ka sui naˈa, bore ma nia ka leka laˈu siana
sa Ishmael ba maˈa nia sa Abraham, ma ka korea ta taˈi kini ana, ka alua
laˈu uula ˈafe. Kini neˈeri satana ˈi Mahalat, ma nia na sasina ˈi Nebaeot
na faˈinaˈonaˈo sa Ishmael.

God nia alangaˈi fuana sa Jakob

10 Sa Jakob nia faˈasia ˈi Bereseba, nia ka leka nama ˈi Haran,
11 kaidaˈi nia dao ana taˈi kula, na sina nia suu toli naˈa, ma nia ka tua
ana kula neˈeri ka maliu. Nia ka teo ka maliu, ma ka bogwau ana taˈi
gwaˈi fau.
12 ˈUnaˈeri sa Jakob ka maliu bole, nia lisia taˈi faˈi lalaefa nia uu, ma
ˈaena neˈe ka uu ˈi ano, bore ma na isilana alaˈa ka teo ˈi langi. Ma nia
ka lisia na ˈainsel ki kira koso maˈi ma kika raˈe alaˈa sulia faˈi lalaefa
neˈeri.
13 Sui nia ka lisia Iawe nia uu maˈi gwauna faˈi lalaefa neˈeri, ma ka
ˈuri fuana, “Nauˈa naˈa neˈe Iawe, na God koˈo ˈoe sa Abraham ma maˈa
ˈoe sa Aesak. Nai baˈa kwatea na ano niniˈa ˈoko maliu ana fuamu ma
kwalafa ˈoe.
14 Kira ke baˈa ˈoro liu, ka diˈia gegeona ano. Ma na ano neˈe kira toˈo
ana, nia ke baˈa doe liu laˈu ana bali ki taˈifau diˈia ˈi gwauna fanoa, ˈi
fanelana sina, ma suulana sina. Ma na ngwae na fanoa matamata saena
magalia kike ba saefilo nau fuana faˈaleˈalada, ka diˈia logo niniˈa nau ku
faˈaleˈa ˈoe faˈinia ngwae neˈe kike baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe.
15 Aia ˈoke manata nama toˈona neˈe nai baˈa tua faˈiniˈo ku lia suliˈo
ana kula ki taˈifau neˈe ˈoko leka ana, ma nai baˈa olitaˈiniˈo logo maˈi
ana kula neˈe laˈu. Noaˈa naisi baˈa danga ˈaniˈo, nai baˈa sasia ru ki
taˈifau neˈe nau ku fata alangaˈi niˈi fuamu.”
16 Buri ˈana sa Jakob ka ada, ma ka ˈuri, “Mamana naˈa, kula neˈe Iawe
tua ana, bore ma nau ku ˈiri sai nama ana.”
17 Sui nia ka maˈu, ma ka fata ˈuri, “Nau ku maˈu liu ˈania kula neˈe!
Kula neˈe na luma God, ma na sinamaa ˈi langi mamana naˈa niniˈa.”
18 Ana ˈofodangi makalokaloˈa goˈo ˈua, sa Jakob ka tataˈe naˈa ka
ngalia na gwaˈi fau ba nia bogwau ana, ma ka faˈa uua, ka sasia na ru
fuana mamanata ˈanga toˈona ana kula neˈeri. Nia ka ngalia kala fiki
ngwaingwai olif ma ka kisitaˈinia ˈi fafona ka faˈa abua fuana God.
19 Etaeta satana fanoa doe neˈe nia tua ana ˈi Lus, bore ma kaidaˈi neˈe
nia saea naˈa ˈani Betel.*

* **28:19** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Betel’ fadalana neˈe ‘Luma God’.

20 Sui ˈi buri ˈana sa Jakob ka sasia taˈi fata alangaˈinga fuana Iawe ka
ˈuri, “Si diˈia ˈoko tua faˈinau ma ˈoko inaˈu ana kwatelana fanga ma toro
fuaku,
21 ma ˈoko ngali nau ko baˈa olitaˈi leˈa maˈi aku ana kula niniˈa maˈa
nau laˈu, ˈirai ˈaeˈo na God nau.
22 Na fau neˈe nau ka kataˈinia fuana manata firi ˈanga toˈona ru neˈe,
kula neˈe kami ke baˈa foˈosi ˈoe ana. Ma ru ki taˈifau neˈe ˈoke baˈa
kwateˈe fuaku, nai daroˈia ˈani akwala balibali ru, ma nai baˈa kwate ta
taˈi bali ana akwala balibali ru neˈeri fuamu.”

29

Sa Jakob leka ˈuana luma sa Laban

1 ˈI buri ˈana sa Jakob ka leka tau ana lekaˈa nia, ˈunaˈeri nia ka dao
ana bali fanoa ˈaˈana ˈi fanelana sina.
2 Kaidaˈi nia lia kwau, nia ka lisia taˈi kilu kafo neˈe tua ana kula abitako.
Ma na uulu amuˈi sipsip ki neˈe kira teo ˈada karangia, duˈungana ngwae
folo ˈusia sipsip ki kira ke kwate firi ana kafo ana kilu kafo neˈeri fuada.
Na maana kilu kafo neˈeri na taˈi fau doe nia bokota ˈua.
3 Kaidaˈi na amuˈi sipsip neˈeri ki kira ka fiku taˈifau ana kula neˈeri
ngwae folo ˈusida ki. Kira ka gilosia kwau fau faˈasia ma kira ka kwatea
kafo fuada. Ma ˈi buri ˈana kika ka gilo olitaˈinia fau ka bokota laˈu kilu
kafo neˈeri.
4 Sa Jakob ka saefilo ˈuri ana ngwae neˈe kira folo ˈusia sipsip ki neˈe
kira tua ana kula neˈeri, “Kwaima kina, kaumulu faˈasia ˈi faˈi?” Ma kira
ka fata ˈuri, “Kaimili faˈasia ˈi Haran.”
5 Buri ˈana nia ka fata laˈu ˈuri, “Faˈuta, ˈuri ma kaumulu sai ana sa
Laban, nia kala koˈo tiˈitiˈi sa Neho?” Ma kira ka olisi ˈuri ana, “ˈIu,
kaimili saiana.”
6 Sui nia ka fata laˈu ˈuri, “Faˈuta, ˈuri ma nia tua ka leˈa goˈo ana?”
Ma kira ka olisi ˈuri ana, “ˈIu, nia tua ka leˈa goˈo ana. ˈOke lia kwau na
ngela kini loˈoko leka maˈi faˈinia sipsip ki satana ˈi Rachel.”
7 Goˈo nia ka fata ˈuri, “Kwaima nau kina, na sina nia ˈua ˈi langi ne.
Kaidaˈi neˈe noaˈa ˈua fuana ngalilana maˈi sipsip ki ana ta kula. Nia
leˈa fuana muke kwatea na kafo fuada, sui kamu ka fiˈi baˈeda kira ka fiˈi
fanga laˈu.”
8 Bore ma kiraˈa taˈifau kika fata ˈuri, “Noaˈa, kaimili ˈiri saiana sasia
ˈira. Kaimili ke masia amuˈi sipsip ki taˈifau kike dao fiku maˈi, sui kaimili
taˈifau fiˈi fiku gilosia na fau neˈe. Sui mala kami ka fiˈi kwate kafo fuada.”
9 Ana kaidaˈi sa Jakob alaˈa goˈo ˈana ˈua faˈinia ngwae neˈeri ki, sariˈi
neˈeri ka leka maˈi faˈinia sipsip maˈa nia ki. Nia neˈe lia sulia sipsip
neˈeri ki.
10 Ma kaidaˈi sa Jakob nia lisia na sariˈi neˈe ngwai nia, faˈinia sipsip
neˈeri ki, nia tataˈe ka leka kwau ˈuana kilu kafo, ma ka gilosia kwau na
fau doe neˈeri goˈo taka filia, ma ka kwatea kafo fuana sipsip neˈeri ki.
11 Buri ˈana nia ka leka nonoˈia ˈi Rachel, ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka
angi naˈa, osiˈana nia saeleˈa liu mala.
12 Ma nia ka fata ˈuri fuana, “Nauˈa na ngela ˈi Rebeka ne. Na maˈa ˈoe
nia ngwai nau.” Sui ngela kini neˈe ka lalili ka faˈarongoa alaˈanga neˈe
ˈania maˈa nia.

13 Ma kaidaˈi maˈa nia rongoa alaˈanga niniˈa ana ngwai nia, nia ka
lalili maˈi ma ka lolofafia, ma ka nonoˈia, ma ka leka faˈinia ˈi luma nia.
ˈUnaˈeri sa Jakob ka alaˈa leˈa fuana sulia ru ki taˈifau neˈe fuli.
14 Buri ˈana ngwai nia ka fata ˈuri fuana, “ˈIu, nia mamana naˈa! Koroˈa
taˈi ˈabu goˈo ne!” Sa Jakob ka tua ana fanoa neˈe sulia taˈi madamo.

Sa Jakob korea ˈi Lia ma ˈi Rachel

15 Buri ˈana sa Laban ka fata ˈuri ana sa Jakob, “ˈAeˈo na ngwai nau,
bore ma nia ˈiri leˈa neˈe ˈoke rao ˈoˈo goˈo ˈamu fuaku. Ta tae neˈe ˈoko
oga nai baˈa foliˈo ˈania?”
16 Ma ngwae neˈe nia toˈo ˈana ro kini sariˈi ki, Ai eta futa neˈe satana
ˈi Lia, ma ruana sariˈi ana neˈe ˈi Rachel.
17 ˈI Lia maana leˈa liu, bore ma ˈi Rachel neˈe maana ˈoloˈolo liu mala
diˈia bola ki.
18 ˈUnaˈeri ma sa Jakob nia kwaima liu ana ˈi Rachel, ma nia ka fata ˈuri
fuana ngwai nia, “Nau ku saeleˈa neˈe nai rao sulia fiu faˈi ngali ki fuamu,
si diˈia ˈoko alaˈania nai korea ruana sariˈi amu.”
19 Sui sa Laban ka fata ˈuri, “Nia leˈa fuana neˈe nai kwatea fuamu ka
liufia ta ngwae laˈu, ˈunaˈeri ˈoke tua naˈa ˈamu ˈuri faˈi nau.”
20 Goˈo sa Jakob ka inaˈu naˈa ana raoˈa fuana ngwai nia sulia fiu faˈi
ngali ki, fasi ˈiri nia ke korea ˈi Rachel. Bore ma fiu faˈi ngali neˈeri ki
diˈia goˈo ˈana ta ro nama ta uulu asoa ana, osiˈana nia kwaima liu ana
sariˈi neˈeri.
21 Kaidaˈi fiu faˈi ngali neˈeri ki sui, nia ka fata ˈuri ana funga nia, “Na
kaidaˈi nau nia sui naˈa, ala maˈi ˈani kini nau nai korea naˈa.”
22 ˈUnaˈeri sa Jakob ka sasia taˈi fafangaˈa doe ana ara araˈinga neˈeri
ka saea maˈi ngwae ki.
23-24 Bore ma saena rodo neˈeri, nia noaˈa kasi ngalia ˈi Rachel ka leka
fuana sa Jakob, nia ngalia lala ˈi Lia, na kini eta futa nia, ka leka kwatea
fuana. Sui nia ka kwatea na kini rao ˈoˈo neˈe kira saea ˈania ˈi Silpa ka
leka faˈinia fuana raoˈa saena luma nia. ˈUnaˈeri sa Jakob ka teo naˈa
faˈinia ˈi Lia ana rodo neˈeri.
25 Aia ˈofodangi nia lia, bore ma nia ka tona liu naˈa, osiˈana ˈi Lia lala
neˈe nia teo faˈinia. Sui nia ka leka ka fata ˈuri fuana sa Laban, “Faˈuta
neˈe ˈoko sasia ru neˈe aku kwa! Nau ku laga liu naˈa ana raoˈa fuamu
fasi ˈiri nai ngalia ˈi Rachel. Faˈuta neˈe ˈoko ˈoi aku ˈuri?”
26 Bore ma funga nia ka fata ˈuri, “Na falafala ana fanoa kami nia noaˈa
kasi ˈunaˈeri. Noaˈa kami kasi alaˈania neˈe ngela kini ˈi buri ka eta ˈafe,
ma ai ˈi naˈo ka ˈafe ˈi buri.
27 Alaˈania ru fuana fafangaˈa ana ara araˈinga ˈoe ki ke masia ana kini
eta futa ka leka basi ˈana sulia fiu asoa neˈe ki, buri ˈana ˈoko fiˈi alangaˈi
ko rao sulia ta fiu faˈi ngali laˈu. Kaidaˈi fiu asoa neˈe ki ka sui, kami ke
baˈa kwatea laˈu ruana ai fuamu.”
28 ˈI neˈeri sa Jakob ka alafafia ke sasi ˈunaˈeri, ma kaidaˈi fiu asoa ana
fafangaˈa neˈeri nia sui naˈa, na funga nia ka kwatea laˈu ˈi Rachel fuana.
29 Ma nia ka kwatea ta sariˈi rao ˈoˈo fuana, neˈe kira saea ˈani ˈi Bilha
nia ka leka faˈinia, fasi ka rao saena luma nia.
30 ˈUnaˈeri sa Jakob ka teo naˈa faˈinia ˈi Rachel saena rodo neˈeri, nia
kwaima liu laˈu ana ka liufia ˈi Lia. Sui nia ka rao laˈu sulia ta fiu faˈi
ngali fuana funga nia.

Kaela sa Jakob

31 Kaidaˈi Iawe nia lisia neˈe sa Jakob kwaima ana ˈi Rachel ka liufia ˈi
Lia, nia ka kwatea ˈi Lia ka ina, bore ma ˈi Rachel noaˈa kasi ina.
32 Noaˈa kasi tau goˈo ˈi Lia ka ina naˈa, ma ka faˈafuta taˈi ngela ngwane
goˈo nia ka fata ˈuri, “Iawe nia lisia naˈa ˈatoˈanga nau ki. Kaidaˈi neˈe
naˈa na araˈi nau ka kwaima aku.” Ma nia ka saea ngela neˈeri ˈania sa
Ruben.*
33 ˈI buri ˈana nia ka ina laˈu, ma nia ka faˈafuta laˈu ta ngela ngwane
ana, sui nia ka fata ˈuri, “Iawe kwatea ngela neˈe fuaku, sulia nia rongoa
araˈi nau kasi kwaima liu goˈo aku.” Ma nia ka saea ngela neˈeri ˈania sa
Simion.†
34 ˈUnaˈeri nia ka ina laˈu, ma ka faˈafuta laˈu ta ngela ngwane ana,
nia ka fata ˈuri, “Ngela nini nau ke baˈa kwatea araˈi nau ke manata
ngasingasiˈa aku, osiˈana nau ku alua naˈa uulu ngela ngwane ki fuana.”
Ma nia ka saea ngela neˈeri ˈania sa Lifae.‡
35 Ma ana taˈi kaidaˈi laˈu, nia ka ina ma ka faˈafuta laˈu ta ngela ngwane
nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe nai baˈatafea ˈaku Iawe, ma nia ka faˈasata
ˈania sa Juda.§ Buri ˈana ma noaˈa nia kasi ina naˈa.”

30

1 Kaidaˈi ˈi Rachel nia saiana nia noaˈa kasi ina naˈa nia siana nia kasi
leˈa ana, ma nia talaˈae liana ka guˈuguˈu fuana sasina, ma nia ka fata
ˈuri fuana sa Jakob, “ˈOke kwatea nama ta ngela fuaku si diˈia noaˈa, nia
leˈa fuaku nai mae goˈo.”
2 ˈUnaˈeri sa Jakob ka talaˈae fuana saetaˈanga fuana, nia ka fata ˈuri
fuana, “ˈUri ma ˈoko fia fasi nai sasia ru neˈe God saiana ka sasia? Niaˈa
neˈe luiˈo faˈasia inaˈa.”
3 Goˈo ˈi Rachel ka fata ˈuri, “ˈIrai nia leˈa, na kini rao nau ˈi Bilha
niniˈa tua goˈo ˈana. Nia leˈa fuana ˈoke leka maliu faˈinia, fasi ˈiri nia
ke faˈafuta ta ngela fuaku. Falafala ˈunaˈeri naˈa neˈe nai baˈa toˈo ana
ngela nau ki ana.”
4 Sui nia ka kwatea kwau kini rao neˈeri ka leka tua faˈinia sa Jakob, ma
ka teo faˈinia.
5 Goˈo kini neˈeri ka ina naˈa, ma ka faˈafuta taˈi ngela ngwane ana sa
Jakob.
6 Sui ˈi Rachel ka fata ˈuri, “God nia lisia maˈi na ˈatoˈanga niniˈa teo fafi
nau, ma nia faˈataˈinia neˈe noaˈa laˈu roraˈa nau. Nia rongoa foˈolaku,
ma nia ka kwatea ngela ngwane neˈe fuaku.” Ma nia ka saea ngela neˈeri
ˈani sa Dan.*
7 Sui ˈi buri ˈana ˈi Bilha ka ina laˈu, ma ka faˈafuta ta ngela ngwane
laˈu ana sa Jakob.
8 ˈI neˈeri ˈi Rachel ka fata ˈuri, “Nau ku fuˈa ngasingasiˈa ˈusia ai
naˈoku, ma nau ku liufia naˈa.” Ma nia ka saea ngela neˈeri ˈani sa
Naftali.†
9 Ana kaidaˈi ˈi Lia nia saiana neˈe noaˈa kasi ina naˈa, nia ka fatamana
kini rao ˈoˈo nia ˈi Silpa ka leka maliu faˈinia sa Jakob logo.

---

* **29:32** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Ruben’ fadalana neˈe ‘Nia lisia ˈatoˈanga nau ki’. † **29:33** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Simion’ fadalana neˈe ‘Nia rongoa’. ‡ **29:34** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Lifae’ fadalana neˈe ‘Tua karangia’. § **29:35** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Juda’ fadalana neˈe ‘Baˈatafea’
* **30:6** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Dan’ fadalana neˈe ‘Nia faˈataˈinia neˈe noaˈa laˈu roraˈa nau’.
† **30:8** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Naftali’ fadalana neˈe ‘Nau ku fuˈa ngasingasiˈa’.

10 Kaidaˈi ˈi Silpa ka faˈafuta taˈi ngela ngwane ana sa Jakob,
11 goˈo ˈi Lia ka fata ˈuri, “Ngwae neˈe nia ˈoilakiˈa fuaku!” Ma nia ka
saea ngela neˈe ˈania sa Gad.‡
12 Sui kini rao neˈe ka faˈafuta laˈu ta ngela ngwane ana sa Jakob,
13 Ma ˈi Lia ka fata ˈuri, “Nau ku saeleˈa liu naˈa. ˈAfe ki taˈifau kike
baˈa sae nau ˈani ˈi Saeleˈa.” Ma nia ka saea ngela neˈe ˈania sa Asa.§
14 Kaidaˈi kira ka loia na witi ki saena oˈola ngela tiˈitiˈi neˈeri, sa Ruben
ka leka ˈi oˈola, ma ka dao toˈona ti fuaˈi ru ana Mandrek, nia ka gweea ti
faˈi ru ma ka ngalia maˈi ka kwatea fuana teˈa nia. ˈUnaˈeri ˈi Rachel ka
saefilo ˈuri ana ˈi Lia, “Nau ku amasiˈo ˈoke kwatea maˈi ti fuaˈi ru fuaku
ana Mandrek neˈe ngela ˈoe nena ngaliˈi maˈi.”
15 Bore ma ˈi Lia ka fata lala ˈuri, “ˈOko ngalia naˈa ˈamu na araˈi nau!
Faˈuta laˈu neˈe ˈoko iliili ˈuana ngalilana laˈu na fufuna Mandrek neˈe
ngela nau nia ngaliˈi maˈi fuaku? Taˈi noaˈa goˈo!” Bore ma ˈi Rachel ka
fata ˈuri, “Diˈia ˈoko kwateˈa fuaˈi ru neˈana ki fuaku, nai baˈa alaˈani
ˈoke teo faˈinia sa Jakob saena rodo neˈe maˈi.”
16 ˈUnaˈeri ana agi saˈulafi neˈe sa Jakob oli maˈi faˈasia ˈi oˈola ˈi Lia
ka leka kwau ka saka fuana, ma ka fata ˈuri fuana, “Rodo taˈena ˈoke leka
maˈi ko teo faˈinau sulia nau ku foliˈo naˈa ˈania fuaˈi ˈai ki ana Mandrek,
neˈe ngela nau nia kwateˈe fuaku.” Ma ana rodo neˈeri, sa Jakob ka leka
maliu faˈinia ˈi Lia.
17 Buri ˈana God ka rongoa foˈongaˈa ˈi Lia, sui nia ka ina laˈu ma ka
faˈafuta limana ngela ngwane sa Jakob.
18 Sui nia ka fata ˈuri, “God nia kwate nau ana tae neˈe nau ku folia,
osiˈana nau ku kwatea naˈa kini rao nau ku leka tua faˈinia araˈi nau.”
Ma nia ka saea ngela neˈeri ˈania sa Isakar.*
19 Nia ka ina laˈu ma ka alua onona ngela ngwane ana sa Jakob.
20 Sui nia ka fata ˈuri, “God nia kwatea taˈi kwateˈa ˈoˈo leˈa fuaku.
Kaidaˈi neˈe araˈi nau ke baˈa manata lafu nau, duˈungana nau ku faˈafuta
naˈa ono ngela ngwane ki fuana.” Ma nia ka saea ˈani sa Sebulun.†
21 Ma ˈi buri ˈana nia ka faˈafuta taˈi ngela kini nia ma nia ka saea ˈania
ˈi Daena.
22 Buri ˈana God ka manata toˈona ˈi Rachel, ma ka rongoa foˈongaˈa
nia, ma nia ka kwatea nia ka bolo faˈinia ka alu ngela laˈu.
23 Ma nia ka ina laˈu, ma ka alua taˈi ngela ngwane nia ma ka fata ˈuri,
“God ngalia naˈa ekeˈa ba nau.”
24 Ma nia ka saea ˈania sa Josef‡ ma nia ka ˈuri, “Alaˈania Iawe ka kwatea
laˈu ta ngela ngwane fuaku.”

God kwatea toˈoruˈa sa Jakob ka tatakolaˈa

25 Sui buri ˈana neˈe sa Josef nia futa, sa Jakob ka fata ˈuri fuana funga
nia, “Nia leˈa fuana neˈe ˈoke alaˈani kaimili ke oli naˈa ˈi fanoa nau.
26 Nau ku rao ngasi liu fuana folilana ro ˈafe nini nau ki faˈinia ngwaˈi
ngela nini nau ki. Nau ku amasi ˈoe ˈoke ala naˈa maˈi anidaroˈo saena
limaku, faˈinia ngela nau ki fasi ˈiri kaimili ke leka naˈa. ˈOko sai leˈa
naˈa ana raoˈa leˈa ˈoro nini nau ku sasiˈi fuamu.”

---

‡ **30:11** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Gad’ fadalana neˈe ‘ˈOsi’. § **30:13** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Asa’ fadalana neˈe ‘Saeleˈa’. * **30:18** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Isakar’ fadalana neˈe ‘Kwaiara’. † **30:20** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Sebulun’ fadalana neˈe ‘Manata lafu’. ‡ **30:24** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Josef’ fadalana neˈe ‘Alaˈania nia kwatea taˈi laˈu’.

27 Bore ma funga nia ka fata ana, “Nau ku oga nai saea taˈi ru. Na maˈetoto nini nau ku lisiˈi ki, niˈi faˈataˈinia fuaku neˈe Iawe nia faˈaleˈa nau osiˈana ˈoko tua faˈinau.
28 Nia leˈa fuana ˈoke saea fuaku ta tae neˈe nai baˈa foliˈo ˈania, ˈiri neˈe nai foliˈo ˈani.”
29 Sui sa Jakob ka fata ˈuri, “ˈOko sai ana ka sui naˈa rao laga ulafuˈa nau ku sasiˈi fuamu ki, ma ˈoko logo ana neˈe ru ˈaeˈaela ˈoe ki kira ˈoro kaidaˈi nau ku lia sulida.
30 Kaidaˈi nau ku eta dao ana fanoa neˈe, ru ˈoe ki noaˈa kasi ˈoro goˈo, bore ma kaidaˈi neˈe kira ˈoro liu naˈa. Na raoˈa nau ku sasiˈi fuamu ki, Iawe faˈaleˈa ˈoe. Bore kaidaˈi neˈe naˈi sasia nama ti ru fuana ˈafilana ngela nau ki naˈa.”
31 Bore ma funga nia ka saefilo laˈu ˈuri ana, “Diˈia nia ˈuira, ta tae neˈe nai kwatea fuamu kwa?” Goˈo nia ka fata ˈuri, “Noaˈa nau kusi oga neˈe ˈoke foli nau ˈania ta mani. Nai baˈa saea kwau taˈi ru, si diˈia ˈoko alafafia ru neˈeri nai lia laˈu sulia ru ˈaeˈaela ˈoe ki.
32 ˈOke baˈa alaˈania nau nai leka lia ˈaku talaku ana ru ˈaeˈaela ˈoe ki taˈena. Na sipsip neˈe goa taˈifau ki faˈinia nanigot tiˈitiˈi neˈe kira ˈiri goa taˈifau ki, neˈe kira toˈo ana kala kwakwaoˈa tiˈitiˈi ki ˈi nonida, ai neˈeri ki neˈe nai baˈa ngalida fuaku. Ma nia naˈa neˈe folifoliˈa nau.
33 Ma nia ka talangwaraˈu goˈo ana fuamu fuana sasilana diˈia nau ku sasia ka saga nama ka noaˈa. Kaidaˈi ˈoko lisia neˈe nau ku toˈo ana nanigot neˈe goa taˈifau ki, ma ku toˈo ana sipsip neˈe ˈiri goa taˈifau ki, ˈirai kaumulu saiana muke saea neˈe nau ku bili.”
34 Sui funga nia ka fata ˈuri, “Nia leˈa goˈo ˈana kuke baˈa sasi diˈia neˈe ˈoko saea.”
35 Bore ma asoa neˈeri nama goˈo, sa Laban leka ka ngalia na nanigot nia ki neˈe noaˈa kira kasi goa taˈifau ki neˈe kala kwaoˈa tiˈitiˈi neˈe teo ˈi nonida ki, faˈinia sipsip ki neˈe kira goa taˈifau, ma nia ka aluda saena limana ngwaˈi ngela ngwane nia kira ka lia sulida.
36 Nia ka alaˈania ti ai saena limana sa Jakob, ma niaˈa faˈinia ngwaˈi ngela nia kira ka ngalia ru ˈaeˈaela nia ki kira ka leka faˈasia kula neˈe sa Jakob tua ana, ma kira ka ngasingasiˈa sulia uulu asoa ki, ma kira faˈinia ru ˈaeˈaela neˈeri ki kira ka tua tau faˈasia sa Jakob.
37-38 ˈUnaˈeri sa Jakob ka tufua rarana ˈai neˈe taˈetaˈeda marako ki. Ma nia ka ragia ti taˈetaˈe ˈai ana ˈai neˈeri ki fasi ˈiri ke alua kula kwao ana. Goˈo nia ka alua faˈi aˈo aˈo neˈeri ki ana kula nanigot ki leka maˈi fuana kwaˈu kafoˈa ana, kaidaˈi kira kwaˈu, kira ka bubungia faˈi aˈo aˈo neˈeri ki. Nia ka ngalia rarana ˈai neˈe kira saea ˈani Popla. Nia sasi ˈunaˈeri osiˈana kaidaˈi na nanigot kira leka maˈi fuana kwaˈunga ana kafo neˈeri, na nanigot ngwane ki ka raˈefida nanigot kini ki.
39 Ana kaidaˈi neˈe taˈi nanigot ngwane nia ka raˈefia ta nanigot kini, kira ka bubungia fai ˈai neˈeri ki, na bibi nanigot neˈe ke baˈa futa ana nanigot kini neˈeri ka noaˈa kasi goa taˈifau, nia ka taˈi toˈo ana kwaoˈa ki ˈi nonina.
40 ˈUnaˈeri sa Jakob ka daroˈia ru ˈaeˈaela neˈeri ki, nia ka ngalia sipsip ki faˈasia nanigot ki, ma ka aluda sipsip ki kwau ana kula neˈe kira saiana kike lisia na sipsip funga nia ki neˈe kira goa ma kika goa bore ma kira taˈi kwakwaoˈa tiˈitiˈi ˈi nonida ki. Sui nia ka fikua ai nia ka tua fiku noaˈa kasi dola laˈu faˈinia ai funga nia ki, ma ka ˈunaˈeri neˈe nia ka sasi kika ˈoro laˈu.

41 Ma kaidaˈi nia lisia neˈe nanigot kini ngasingasiˈa ki kira oga nanigot
ngwane ki, nia ka ngalia na faˈi ˈai neˈeri ki ka alua ana kula fuana kwaˈu
kafoˈa. Sui kaidaˈi na nanigot ngwane ki kira ka raˈefida ma kira ka
bubungia na faˈi ˈai neˈeri kira ka toˈo ana toto kwao ki ˈi nonida.
42 Bore ma kaidaˈi nia lisia na nanigot neˈe noaˈa kasi ngasingasiˈa kira
leka maˈi, nia ka lafua faˈi ˈai neˈeri ki laˈu. Sui kasi tau goˈo na nanigot
neˈe noaˈa kasi ngasingasiˈa ki, nia neˈe ai funga nia ki. Bore ma ai neˈe
ngasingasiˈa taˈifau ki, ai nia ki. Ka ˈunaˈeri neˈe nia taˈi ngwae toˈoru
liu.
43 Nia ka toˈo ana sipsip ˈoro, faˈinia nanigot ˈoro, ma ngwae rao ˈoˈo
ˈoro, ma kini rao ˈoˈo ˈoro, ma kamel ˈoro, ma dongki ˈoro logo.

31

Sa Jakob tafi faˈasia funga nia sa Laban

1 Ana taˈi asoa sa Jakob rongoa neˈe lumaˈa nia ki kira alaˈa sulia. Kira
ˈuri, “Lumaˈa kulu sa Jakob nia ngalia taˈifau naˈa ana ru maˈa kulu ki.
Ma nia ka toˈo ru naˈa, ana ru neˈe maˈa kulu nia toˈo ani ki ˈi naˈo.”
2 ˈUnaˈeri sa Jakob ka lisia logo neˈe funga nia kasi kwaima leˈa naˈa
ana diˈia ba nia sasia maˈi etaeta.
3 Buri ˈana Iawe ka fata ˈuri fuana, “ˈOke oli naˈa ˈuana tuaˈa neˈe koˈo
ˈoe ma maˈa ˈoe ma fuuˈi ngwae ˈoe neˈe kira tua maˈi ana. Ma nai baˈa
leka faˈiniˈo.”
4 Sui sa Jakob ka kwatea alaˈanga fuana ro ˈafe nia ki ˈi Rachel ma ˈi Lia,
fasi ˈiri kera ke leka saka fuana ana kula abitakoˈa neˈe na ru ˈaeˈaela nia
ki tua ana.
5 Nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Nau ku lisia naˈa neˈe maˈa koroˈo noaˈa
kasi kwaima leˈa naˈa faˈinau, diˈia ba nia sasasia maˈi etaeta. Bore ma
God niniˈa maˈa nau, nia tua faˈi nau leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe.
6 Koroˈo saiana ka sui naˈa neˈe nau ku lagaˈi rao naˈa fuana sasilana
raoˈa maˈa koroˈo ki.
7 Bore ma nia ka ˈidufaˈi aurafu nau logo ˈana. Kaidaˈi ˈoro sui naˈa
nia rokisia na folifoliˈa neˈe nia foli nau ˈani. Bore ma God noaˈa kasi
alaˈania neˈe nia ka faˈali nau.
8 Kaidaˈi nia ˈuri, folifoliˈa ˈoe ˈoke baˈa ngalia na nanigot tiˈitiˈi neˈe
ki nini kira goa, bore ma kira toˈo lala ana kala kwaoˈa ki ˈi nonida, sui
na nanigot kini nia ki ka kalea na ngela ˈi ru ˈunaˈeri ki logo. Bore ma
kaidaˈi nia ka ˈuri folifoliˈa ˈoe naˈa neˈe ˈoke baˈa ngalia kala nanigot
neˈe kira goa, bore ma kira toˈo logo ana kala toto kwao ki ˈi nonida.” Ma
na nanigot kini nia ki kira ka kalea logo ngela ˈi ru ˈunaˈeri ki diˈia neˈe
nia saea.
9 ˈUnaˈeri neˈe God ka ngalia ru ˈaeˈaela neˈeri ki faˈasia limana maˈa
koroˈo, ma ka aluˈi lala saena limaku.
10 Ana kaidaˈi nanigot kini ki oga nanigot ngwane ki ka raˈefida, nau
ku lisia taˈi maliu boleˈa. Ana maliu boleˈa neˈeri nau ku lisia na nanigot
ngwane ki neˈe kira raˈefia ae kini neˈeri ki, kira goa bore ma kira toˈo
logo ana toto kwao ki ˈi nonida. Ti ai kira kwao tatala asiˈa ma ti ai ada ka
toˈo ana toto kwao doe ki ana nonida, ma ti ai ada kira ka toˈo ana kala
toto kwao ki ˈi nonida.
11 Sui ˈainsel God ka sae nau saena maliu boleˈa neˈeri, ma nia ka fata
ˈuri, “Jakob.” Ma nau ku olisi ˈuri ana, “ˈIu.”
12 Sui nia ka fata ˈuri, “Lisia basi, na nanigot loˈoko raˈefia na nanigot
kini goa loˈoko bore ma kira toˈo ana toto kwao ki ˈi nonida. Nau ku sasia

ru neˈe ka fuli ˈuri, sulia nau ku lisia falafala taˈa niniˈa sa Laban nia sasia amu.
13 Nauˈa na God ba nau ku dao maˈi siamu ˈi Betel, kula ba ˈoko kisitaˈinia ngwaingwai olif ana taˈifau ba ˈoko faˈa abu ma na ru fuana mamanata ˈanga firi toˈoku. Ma ana kula neˈeri logo ba ˈoko sasia taˈi fata alangaˈinga ngasingasiˈa fuaku. Kaidaˈi neˈe nau ku ogaˈo ˈoke faˈasia kula neˈe ma ˈoko oli ˈi fanoa ˈaˈana ba ˈoko futa maˈi ana.”

14 ˈUnaˈeri ˈi Rachel ma ˈi Lia kera ka fata ˈuri fuana, “Na maˈa keroˈo noaˈa kasi baˈa toˈo naˈa ana ta ru neˈe nia ke alua saena limamiroˈo kaidaˈi nia ka kwaimaˈa kwali fuana maeˈa.
15 Nia lisi keroˈo ka diˈia neˈe keroˈo noaˈa laˈu ngela nia ki, keroˈo ka diˈia naˈa ta ngwae kwaita goˈo ˈana. Nia ˈoifoli ˈani keroˈo fuamu, ma mani ki taˈifau neˈe nia ngalia ana folilamiroˈo, kaidaˈi neˈe nia foli aniˈi ka sui naˈa.
16 Aia, God nia ngalia naˈa ru ki taˈifau faˈasia maˈa keroˈo, ma nia ka kwatea naˈa fuamu. Ma ana kaidaˈi neˈe, ru ki taˈifau ru keroˈo ki naˈa, faˈinia ngela keroˈo ki. ˈOke sasi naˈa diˈia neˈe God saea fuamu.”

17-18 Sui sa Jakob ka salisali ana ru nia ki taˈifau ˈiri ke oli ˈuana maˈa nia ˈi Kenan. Kira ka kwatea ro ˈafe nia ki faˈinia ngela nia ki, kira ka leka ˈi fafona kamel ki, ma ngwae nia ki kira ka leka ˈi naˈo faˈinia ru nia ki taˈifau neˈe nia toˈo ani kaidaˈi nia tua ˈi Mesopotemia.
19 Bore ma kaidaˈi sa Laban leka kwau fuana sufilana ifuna sipsip nia ki, ˈi Rachel ka leka bilia kala god kala ˈosoˈoso maˈa nia ki neˈe teo ˈi luma.
20 ˈIu sa Jakob ˈiri saea fuana funga nia neˈe nia ke baˈa leka, nia sofongaˈinia liua na nai ˈi ruuˈa neˈeri. Nia tafi goˈo ˈana faˈasia.
21 Nia ngali taˈifau ru nia ki ˈaliˈali goˈo kira ka tafi naˈa. Kira ka toˈofolo ana kafo ˈi Iufretes, kira ka leka ˈuana faˈi ua ˈi Gilead ki.

22 Buri ˈana uulu asoa ki, sa Laban ka rongoa faˈarongoˈa neˈe funga nia sa Jakob nia tafi naˈa.
23 Goˈo nia ka ngalia ngwae ana fuuˈi ngwae nia, kira ka leka ˈi burida. Buri ˈana fiu asoa ki sa Laban ka dao fafia ana faˈi ua ˈi Gilead ki.
24-25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jakob faˈinia ngwaˈi toˈa nia ka saungaˈinia naˈa na fanoa kira ˈi gwauna taˈi faˈi ua ˈi Gilead. Ma ana rodo neˈeri, God ka leka maˈi siana sa Laban ana taˈi maliu boleˈa ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOke madafiˈo ˈokoto fiˈi sasia ta alaˈanga silolo fuana funga ˈoe sa Jakob.”

26 Sui sa Laban ka leka siana funga nia ma ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoke ngalia ro kini nau ki, ma ˈoko tafi ago ˈuri? ˈOko sasi diˈia neˈe ˈoko liufidaroˈo ana ta maˈe. ˈOko ˈiri taˈi saea naˈa ta alaˈanga fuaku!
27 Faˈuta neˈe kaumulu ka ˈoi ˈaku ˈuri, ma kamu ka tafi? Si diˈia kamu faˈarongo nau ˈania lekalamuˈa etaeta ˈirai nai ngali ngwae ni kwaˈi gita faˈinia ngwae ni masaˈa ˈania kete ki, ˈirai nai baˈa ngulia faˈi ngu ni oli oliˈa ˈania falafala leˈa.
28 Lisia basi! ˈOko ˈiri alaˈania neˈe nai nonoˈia kala koˈo nini nau ki faˈinia ro kini nini futa aku ki, ma nau ku oli oli ada. ˈOko boleboleˈa liu naˈa kwa!
29 Nau ku bolo faˈinia nai faˈali kaumulu goˈo ˈaku taˈifau. Bore ma rodo neˈe, God maˈa kaumulu nia leka maˈi siaku ana maliu boleˈa, ma ka alaˈa ngasingasiˈa fuaku ˈiri noaˈa naisi alaˈa silolo fuamu.

30 Nau ku saiana neˈe ˈoko oga liua naˈa olia ˈuana fanoa ˈoe, bore ma
faˈuta lala neˈe ˈoko bilia kala god kalaˈa nau ki neˈe niˈi teo saena luma
nau?”
31 Sui sa Jakob ka fata ˈuri, “Noaˈa naisi saea leka laku fuamu sulia nau
ku maˈu, ˈasu ˈubani nau ku saea fuamu, ma ˈoko fiˈi ngali ro ˈafe nau ki
faˈasi nau.
32 Bore ma si diˈia ˈoko dao toˈona ta ai aimili nia bilia na god ˈoe ki, na
ngwae neˈeri ke baˈa mae. Na ngwae nini ana fufuˈi ngwae ˈoe ki neˈe
kike faˈamamana aku. ˈOke lia ˈamu ˈuana god ˈoe ki. Ma si diˈia ˈoke
dao toˈona ta ru amu, ˈoke ngalia.” Bore ma nia noaˈa kasi sai goˈo ana
neˈe ˈi Rachel goˈo neˈe bilia god kalaˈa neˈeri ki, ma ka agotaˈi niˈi.
33 Sui sa Laban ka leka lulu kwailiu ˈuana god kalaˈa neˈe ki saena
babala sa Jakob, ma nia ka leka sasi logo ˈunaˈeri saena babala ˈi Lia,
ma saena babala ro kini rao ˈoˈo, ma ro kini nia ki logo, bore ma nia
noaˈa ˈiri dao toˈoda. Sui ni ka ruˈu ˈi saena babala ˈi Rachel.
34 Bore ma ˈafe neˈe sofongaˈinia saena taˈi ngwaˈi ana kula ni gwauru
ˈanga fafona kamel nia, nia ka tua fafia na ngwaˈi ni ru neˈeri. Sui bore
ˈana nia ka dao maˈi ka lulu kwailiu ana kula ki taˈifau saena babala
neˈeri, noaˈa nia kasi dao toˈona.
35 Sui ˈi Rasel ka fata ˈuri ana maˈa nia, “Kwaimanatai liu naˈa maˈasi
ˈae, nau ku mataˈi ne, ma nau kusi bolo faˈinia uuˈa ˈi maamu, nau ku
amasiˈo ˈoe kosi saetaˈa laˈu fuaku.” Ma sa Laban ka lia ana kula ki taˈifau
ˈuana god kalaˈa nia ki bore ma nia kasi dao naˈa toˈona.
36 ˈUnaˈeri sa Jakob ka balufia funga nia ka ˈuri, “ˈUri ma tae neˈe nau
ku sasia ka taˈa kwa! Nau ku ˈiri ˈoia na taki neˈe kaumulu ka leka maˈi
muka lali nau ˈuri! Nia ˈiri saga neˈe kamu ka sasi ˈuri.
37 Mulu leka lia ˈi safitana ru loˈoko nau ki, bore ma tae neˈe kamu ke
dao toˈona? Diˈia kamu lisia ta ru, muka ngalia maˈi! Ngwae kulu ki ne
tua goˈo ˈada. Moro alua ˈi maada, fasi ˈiri kike lia saiana sa tai aumulu
neˈe saga.
38 Ro akwala faˈi ngali ki naˈa neˈe nau ku inaˈu ana raoˈa fuamu. Ma
ana kaidaˈi ˈoro goˈo ana neˈe sipsip ˈoe ki ma nanigot ˈoe ki kira toˈo
ana ngela ˈi ru ˈoro ki, bore ma ta taˈi sipsip ngwane nama ta taˈi nanigot
ngwane noaˈa nau kusi ngalia nama faˈasiˈo fuana ˈanilana ˈaku.
39 Kaidaˈi ki taˈifau na ru kwasi ki kira faˈalia na ru ˈaeˈaela ˈoe ki,
nauˈa goˈo neˈe nai didifulia. Nau noaˈa kusi ngalia naˈa maˈi siamu ˈiri
ˈoke lisia. Falafala ˈoe naˈa neˈe diˈia ta ru ˈaeˈaela amu nia noˈana ana
dangi nama ana rodo, nauˈa nama neˈe nai didifulia.
40 Kaidaˈi ˈoro ki nau ku saiana noniku nia taˈa. Ana dangi, na madaˈafi
nia sina fifi aku, ma nau ku maruku liu naˈa, ma ana rodo nau ku gwari
liu naˈa, ma nau kusi maliu.
41 Ana kaidaˈi firi sulia ro akwala faˈi ngali, nau ku tua faˈi kaumulu
ki, kamu sasi nama diˈia neˈe nauˈa ta ngwae rao laga ulafu, ma ru neˈe
kamu kasi rokisia goˈo. Nau ku rao sulia fai akwala faˈi ngali ki fuana
ngalilana ro kini ˈoe ki, ma nau ku inaˈu ana raoˈa sulia ono faˈi ngali
ki laˈu fuana ru ˈaeˈaela nini ˈoe ki. Ma ana ono faˈi ngela neˈe ki, ˈoko
rokisia folifoliˈa nau ana kaidaˈi ˈoro.
42 Bore ma diˈia God nini koˈo nau ki nia kasi ˈafiˈafi nau, ˈirai ˈoko lali
nau ka sui naˈa. Ma noaˈa naisi ngalia naˈa ta ru. Bore ˈana ma God nia
tua faˈi nau, ma ˈoe kosi lali nau. Koˈo nau sa Abraham nia foˈosia ˈi naˈo
ma faˈinia maˈa nau sa Aesak logo neˈe inaˈu ana foˈosilana ma ka fuˈusi
doe ana. Bore ma nia ka lisia goˈo ˈana na ˈatoˈanga nini nau ku toˈo ana,

ma rao ngasiˈa nini nau ku fulia, ma saena rodo neˈe nia faˈataˈinia ana maliu boleˈa neˈe ˈoko faˈataˈinia sa tai akoro neˈe saga.”

Sa Laban fata alangaˈi faˈinia sa Jakob

43 Sui sa Laban ka fata ˈuri fuana funga nia, “Na ro ˈafe neˈe ki, ro kini nau ki niniˈa. Na ngela keroˈa ki faˈinia ru ˈaeˈaela neˈe ki ru nau ki taˈifau. Ru neˈe ki taˈifau ru nau ki goˈo. Bore ma duˈungana nau noaˈa kusi sasia ta ru fuana goniladaroˈo ro kini nau ki faˈinia ngela kira ki.
44 Nau ku salisali naˈa nai sasia fata alangaˈinga faˈinidaroˈo. Nia leˈa kuke sasia taˈi sulufaua doe ˈi neˈe, fasi ˈiri ke diˈia toto kulu ana alangaˈinga nini kulu.”
45 ˈUnaˈeri sa Jakob ka ngali taˈi fau doe ka faˈauua ˈi neˈeri ka sasia taˈi ru fuana mamanata ˈanga toˈona.
46 Ma nia ka fata ˈuri fuana ngwae ana fufuˈi ngwae nia ki, “Muke leka ngalia maˈi gwaˈi fau ki, kuke baˈa saungaˈinia taˈi sulufaua ana kula neˈe.” Buri ˈana kike baˈa sasia kala fafangaˈa, karangia sulufana neˈe fuana toto ana ru neˈe.
47 Sui sa Laban ka saea sulufaua neˈeri ˈania alaˈanga nia, “Jegara Sahaduta,” neˈe fadalana, “Sulufaua ana toto kulu.” Ma sa Jakob ka saea sulufaua neˈe ˈania alaˈanga nia, “Galeed,” neˈe fadalana ˈunaˈeri logo.
48 Goˈo sa Laban ka fata ˈuri ana, “Na sulufau neˈe nia ke baˈa diˈia toto fuakoro, ana fata alangaˈinga niniˈa koro.” Nia neˈe sa Jakob ka saea kula neˈe ˈani Galeed.
49 Goˈo sa Laban ka fata ˈuri fuana, “Alaˈania Iawe ke filo koro kaidaˈi koro leka faˈasikoro.” Nia neˈe sa Jakob ka saea kula neˈeri ˈania ˈi Mispa nama kula fuana filolana.
50 Ma nia ka fata laˈu ˈuri, “Diˈia ˈoko sasia ta ru ka taˈa ana ro kini neˈe nau ki nama ˈoko korea lala ta ˈafe laˈu, nia leˈa fuana ˈoke manata toˈona God neˈe lisi koro, sui bore ˈana ta ngwae kasi filo koro.
51 Na sulufaua neˈe nau ku alua ˈi safitakoro, ma na fau nini ˈoko faˈauua diˈia ta ru ni manata firiˈanga toˈona kera ke baˈa tua ˈi neˈe.
52 Na sulufaua neˈe faˈinia ru fuana mamanata ˈanga toˈona neˈe kera ro toto ana fata alangaˈi lakoro. Noaˈa naisi baˈa leka liufia sulufaua neˈe fuana faˈalilamu. Ma ˈaeˈo logo ˈoe kosi liufia na sulufaua neˈe faˈinia na ru fuana mamanata ˈanga firi toˈona neˈe ana ta kaidaˈi goˈo ˈana fuana fuˈalilaku.
53 Alaˈania God maˈa koro ki sa Abraham ma sa Neho ke matalangaˈinia ta ai akoro neˈe nia ke ˈoio alangaˈinga neˈe!” ˈUnaˈeri sa Jakob ka alangaˈi ˈania satana God neˈe maˈa nia sa Aesak foˈo satana, diˈia neˈe nia ka dau sulia alangaˈinga niniˈa sa Laban sasia faˈinia.
54 Buri ˈana nia ka saungia taˈi ru ˈaeˈaela ma ka foˈosi ˈania ˈi gwauna ua neˈeri ma nia ka saea ngwae ana kwalafa nia ki kira ka leka maˈi kika ˈado faˈinia fuana ˈanilana foˈosi neˈeri. Ma kaidaˈi fuana ˈanilana foˈosi neˈeri, ma kaidaˈi kira fanga ka sui ana rodo neˈeri, kira ka teo naˈa maˈi gwauna faˈi ua neˈeri.
55 Ana ˈofodangi laˈa bilabila, sa Laban ka nonoˈia kala koˈo nia ki, faˈinia ro kini nia ki fuana olioliˈa ada. Sui nia ka faˈasia fanoa neˈeri, ma ka oli ˈi fanoa nia.

32

Sa Jakob salisali fuana lisilana sa Esau

1 Ana kaidaˈi sa Jakob nia leka kwau, na ˈainsel ki kira leka maˈi ma
kika saka fuana.
2 Ma kaidaˈi nia lisi kira, nia ka fata ˈuri, “Kula neˈe nia kula na ˈainsel
God ki kira sasia fuana fanoa kira. Sui nia ka saea kula neˈeri ˈania ˈi
Mahanaem nama ro fanoa.”
3-5 Sa Jakob ka asungaˈinia ti ngwae kira ka ngalia alaˈanga nia ka leka
fuana ngwaefuta nia sa Esau ˈuana fanoa ˈaˈana kira saea ˈani ˈi Seiri,
neˈe ta sata ˈi Idom. Nia saea fuada ˈiri kike fata ˈuri fuana sa Esau, “Araˈi
kwa, ngwae ni rao ˈoe sa Jakob, nia asungaˈi kaimili mika leka maˈi mike
faˈarongo ˈoe ˈania fatalana. Nia fata ˈuri: Araˈi ˈaˈana nau ˈae. ˈI naˈo
nau ku faˈasia kula neˈe ma nau ku leka tua faˈinia sa Laban, ma nau ku
tua faˈinia leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe, ma nau ku oli naˈa maˈi, nau ku
toˈo ana buluka ki ma dongki ki, ma sipsip ki, ma nanigot ki, ma na ngwae
rao ˈoˈo ki ma kini rao ˈoˈo ki. Nia ne nau ku kwatea kwau alaˈanga neˈe
fuamu, si diˈia ˈoko saeleˈa fuana lisilaku.” Goˈo nia ka asungaˈinia ngwae
ki kira ka leka etaeta ana fuana lisilana sa Esau.
6 Kaidaˈi ngwae neˈeri kira oli maˈi, kika fata ˈuri fuana, “Kaimili leka
lisia ngwae futa ˈoe ka sui naˈa. Kaidaˈi neˈe nia faˈasia naˈa fanoa nia ka
leka naˈa maˈi fuana sakaˈa fuamu. Ma nia toˈo ana fai talangaˈi ngwae
ki kira ka leka maˈi faˈinia.”
7 ˈUnaˈeri sa Jakob ka maˈu liu, sui nia ka daroˈia ngwae neˈe kira tua
faˈinia ki, faˈinia logo ru ˈaeˈaela nia ki ˈania na ro fikutaˈi lekaˈa ki.
8 ˈUnaˈeri nia ka manata ˈuri, “Diˈia sa Esau nia leka maˈi, ma ka saungia
naˈa ta taˈi fikutaˈi ngwae, sali ta fikutaˈi ngwae kira saiana kike tafi.”
9 Sui nia ka foˈosia God ka ˈuri, “Aofia Iawe, ˈaeˈo God koˈo nau sa
Abraham ma maˈa nau sa Aesak. Nau ku amasiˈo ˈoke rongo nau maˈi.
ˈOko saea fuaku nai oli nama maˈi ˈi fanoa nau ma luˈuluˈua nau, ma ˈoko
fata alangaˈi ˈuri ˈoke baˈa kwatea maurilaku ka leˈa.
10 Falafala ˈoe ki fuaku nia ˈuri. Kaidaˈi ki sui ˈoko kwaima liu aku, ma
kaidaˈi ki sui ˈoko dau sulia fata alangaˈinga ˈoe ki fuaku. Bore ˈana ma
nauˈa taˈi ngwae taˈa goˈo ˈana niniˈa, nau ngwae rao ˈoe goˈo, ma nia
ka ˈiri saga goˈo fuamu neˈe ˈoke sasia ti ru leˈa fuaku ˈuri, ˈI naˈo maˈi
kaidaˈi nau ku toˈofolo ana kafo ˈi Jodan, nau ku ˈiri toˈo nama ana ta ru,
faˈi kubu goˈo neˈe nau ku dau fafia. Bore ma niniˈari nau ku oli maˈi,
nau ku toˈo ana ro fikutaˈi ngwae faˈinia ma ti ru matamata laˈu.
11 Aofia Iawe ˈae, nau ku amasi ˈoe ˈoke faˈamauri nau faˈasia na ngwae
futa neˈe nau. Nau ku maˈu liu, ˈasu ˈubani nia ka dao maˈi ma ka saumusi
kaimili faˈinia kini neˈe ki ma ngela ki logo.
12 ˈI naˈo ba, ˈoko fata alangaˈi ˈuri, ‘ˈOke baˈa sasia ru ki taˈifau ke
leˈa ana maurilaku, ma ˈoke baˈa sasia ngela neˈe futa ana kwalafa nau
ki, kira ke baˈa ˈoro liu neˈe noaˈa ta ngwae saiana kasi toˈoda, kira ke
ˈoro diˈia na one ninimana asi. Nau ku amasiˈo ˈoe kosi manata bura ana
alangaˈinga nini ˈoe fuaku.’ ”
13 Ana rodo nia ka maliu naˈa ana kula neˈeri, ma ˈofodangi, nia filia ti
ru ˈaeˈaela fuana kwatela fuana ngwaefuta nia.
14 Na kwateˈa neˈeri nia toˈo ana ro talangaˈi nanigot kini ki, faˈinia ro
akwala nanigot ngwane ki ana etana fikutaˈi ru, ma ro talangaˈi sipsip
kini ki faˈinia ro akwala sipsip ngwane ki ana ruana fikutaˈi ru,
15 ma na uulu akwala kamel kini ki faˈinia kaela kamel kira ki ana uula
fikutaˈi ru ma na fai akwala buluka ki faˈinia akwala buluka ngwane ki,

ana faina fikutaˈi ru ma na ro akwala dongki kini ki faˈinia akwala dongki ngwane ana limana fikutaˈi ru.
16 Nia ka daroˈida ˈania lima fikutaˈi ru ki, ma nia ka alua lima ngwae rao ki kira ka lia sulida taˈifau neˈe taˈi ngwae fuana taˈi fikutaˈi ru. Sui nia ka fata ˈuri fuada, “ˈIu nia leˈa, muke etaeta ˈi naˈo bore ma kamu kasi leka fiku. Na fikutaˈi nanigot kike baˈa etaeta, ma na fikutaˈi sipsip kike taˈi kwaimaˈakwali tiˈitiˈi sui kika fiˈi leka ˈi buri, sui uulu fikutaˈi ru neˈeri ki kira ka fiˈi dongada logo ˈunaˈeri.”
17 Sui nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe lia sulia nanigot ki, “Si diˈia na ngwaefuta nau saka fuamu sulia tala, ma nia ka saefilo ˈuri amu, ‘ˈOke leka ˈi faˈi niniˈa? Na nanigot neˈe ki ru sa tai ki niniˈa? Sa tai mo neˈe araˈi ˈaˈana ˈoe?’
18 ˈUnaˈeri ˈoke baˈa fata ˈuri fuana, ‘Araˈi ˈaˈana kwa! Nanigot neˈe ki, ru ngwae ni rao ˈoe sa Jakob. ˈAeˈo naˈa neˈe araˈi ˈaˈana nia, ma nia naˈa ne na kwateˈa ˈoˈo neˈe nia kwatea maˈi fuamu. Nia ke lekaleka maˈi ˈua ˈi burummili.’ ”
19 Ma nia ka saea nama taˈi alaˈanga neˈeri laˈu fuana fai ngwae ni rao neˈe kira lia sulia ti ru ˈaeˈaela laˈu. Nia fata ˈuri, “Si diˈia kaumulu saka fuana ngwaefuta nau, kaumulu taˈifau muke saea goˈo taˈi alaˈanga neˈeri nama logo.
20 Ma kaumulu noaˈa mu kasi manata bura ana alaˈanga ˈuri, ‘Ngwae ni rao ˈoe sa Jakob nia ke leka leka ˈua maˈi ˈi burimili. Ma nia kasi tau, nia ka dao ˈi neˈe.’ ” ˈUnaˈeri sa Jakob ka manata ˈana ˈuri, “Si diˈia nau ku eta kwatea na kwateˈa neˈe ki. Sali nia ke sasia manataˈanga nia ke leˈa tiˈitiˈi fuaku. Ma ˈi buri ˈana neˈe nai baˈa lisia. Sali nia ke saeleˈa fuana lisilaku.”
21 Sui nia ka kwatea na kwateˈa neˈeri ki ka etaeta, bore ma nia ka tua goˈo ana kula neˈeri saena rodo neˈeri.

Sa Jakob fuˈa faˈinia taˈi ngwae

22 Ma saena rodo neˈeri sa Jakob nia tataˈe ma ka ngalia ro ˈafe nia ki faˈinia ro kini rao ˈoˈo kera ki faˈinia akwala ma taˈi ngela nia ki ma kira ka faˈasia kula neˈeri ma kira ka toˈofolo ana kafo ˈi Jebok nia ka ngalida ka toˈofolo faˈinida ˈi bali loˈoba.
23 Ana kaidaˈi kira ˈi bali loˈoba ka sui nia ka oli maˈi ma nia ka kwatea ru nia ki taˈifau ka toˈofolo ana kafo neˈeri.
24 Sui nia ka tua buri talana ana ta bali kafo neˈeri neˈe kira tua ana. Goˈo taˈi ngwae ka leka maˈi ma ka dau nia, kera ka kwainamutaˈi leleka karangi sina ka raˈe maˈi.
25 Kaidaˈi ngwae neˈeri saiana nia kasi liufia naˈa sa Jakob, nia ka fele giroa faˈi ˈagena ma faˈi ˈagena sa Jakob ka adunga naˈa.
26 Sui ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “ˈOke danga naˈa ˈani nau! Karangi ka dangi naˈa ne!” Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Noaˈa! Nai baˈa danga ˈaniˈo si diˈia ˈoko faˈaleˈa nau basi!”
27 Sui ngwae neˈeri ka lidi ˈuri ana, “ˈUri ma satamu sa tai kwa?” Ma nia ka olisi ˈuri ana, “Sataku sa Jakob ne.”
28 Goˈo ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “Satamu ke baˈa noaˈa laˈu sa Jakob. Satamu sa Israel naˈa, duˈungana ˈoko fuˈa saulia God, ma na ngwae logo, ma ˈoko liu.”
29 Buri ˈana sa Jakob ka lidi ˈuri ana ngwae neˈeri, “ˈUri ma satamu sa tai?” Bore ma ngwae neˈeri ka olisi ˈuri ana, “Faˈuta neˈe ˈoko oga saiˈa ana sataku?” Goˈo nia ka faˈaleˈa nia naˈa.

30 Sui sa Jakob ka fata ˈuri, “Reala kwa! Nau ku lia leˈa naˈa ana maana
God ˈania maaku, bore ma nau ku mauri goˈo ˈaku ˈua!” Goˈo nia ka saea
kula neˈeri ˈania ˈi Peniel, nama “Maana God.”
31 Ma kaidaˈi nia faˈasia ˈi Peniel, na sina nia fane ngasi naˈa, ma nia ke
leka labusula naˈa, sulia ˈaena taˈa naˈa.
32 Ka eta ana kaidaˈi neˈeri leleka ka dao ˈi taˈena, na ngwae ana fuuˈi
ngwae ˈi Israel kira kasi ˈania ta fasi ru ana kula neˈe na suli nia lado ana
nonina ru ˈaeˈaela ki, osiˈana kaidaˈi ngwae neˈeri nia giroa faˈi ˈagena
sa Jakob.

33

Sa Jakob saka fuana ngwaefuta nia

1 Sa Jakob lia kwau ka lisia na ngwae futa nia sa Esau faˈinia fai talangaˈi
ngwae nia ki neˈe kira leka maˈi. Sui nia ka daroˈia ngela nia ki kira ka
leka tua faˈinia teˈa kira ki.
2 ˈUnaˈeri nia ka kwate kira ka uu tatalaˈa taˈifau etaeta, ro kini rao ˈoˈo
ki faˈinia ngela keraˈa ki, ˈi buri ˈi Lia faˈinia ngela nia ki, ˈi burida laˈu,
ˈi Rachel faˈinia ngela nia sa Josef.
3 Sui nia ka leka ˈi naˈoda ka saka fuana sasina, ma kaidaˈi nia dao
karangia, nia ka bobo uruuru fiu faˈi kaidaˈi ki ˈi ano leleka na maana ka
toˈo toˈona ˈi ano.
4 Bore ma sa Esau ka lalili maˈi ka saka fuana, nia ka lolea ngwaefuta
nia ma nia ka lolo ngiringiri ana ma ka nonoˈia. Ma kera ka angi taˈifau.
5 Kaidaˈi sa Esau lisia ˈafe neˈeri ki faˈinia ngela ki neˈe kira tua faˈinia,
nia ka saefilo ˈuri ana, “ˈAfe nini kira tua faˈiniˈo, ma ngela nini kira
faˈiniˈo ki ngela sa tai ki niniˈa?” Sui sa Jakob ka olisi ˈuri ana, “Ngwae
ˈaˈana God nia sasi leˈa fuaku. Nia niniˈa kwatea ngela neˈe ki fuaku.”
6 Ma ro kini rao neˈe ki faˈinia ngela keraˈa ki, kira leka karangi, ma
kira ka bobo uruuru naˈona sa Esau.
7 ˈI Lia faˈinia ngela nia ki logo kira leka ma kira ka bobo uruuru, buira ˈi
Rachel ma sa Josef, kera leka maˈi ma kera ka bobo uruuru logo ˈi naˈona
sa Esau.
8 Ma sa Esau ka saefilo ˈuri ana, “ˈUri ma na lima amuˈi ru ˈaeˈaela neˈe
nau ku saka maˈi fuana sulia tala, ru fuana tae ki baniˈa?” Ma sa Jakob ka
olisi ˈuri ana, “Ngwae ˈaˈana ru neˈana ki ru ˈoe ki, fasi ˈiri ˈoke saeleˈa
fafi nau.”
9 Goˈo sa Esau ka fata ˈuri, “Noaˈa ngwaefuta nau ku toˈo naˈa ana ru
ˈoro ki. Gonia ˈamu ru neˈana ki.”
10 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈoke ngalia ˈamu ru neˈe ki.
Diˈia ˈoko saeleˈa fafi nau, nau ku oga ˈoke ngalia naˈa ˈamu kwateˈa neˈe
nau. Kaidaˈi neˈe nau ku saeleˈa liu neˈe nau ku lisia laˈu maomu nia
diˈia neˈe nau ku lisia maana God.
11 ˈOke ngalia naˈa ˈamu kwateˈa nini nau ku ngalia maˈi fuamu. God
nia sasia ru leˈa fuaku, ma nau ku toˈo ana ru ˈoro ki naˈa.” Sa Jakob
ka ˈingoa ngwaefuta nia fuana ngalilana ru neˈeri ki, leleka nia ka ngalia
nama kwateˈa neˈeri.
12 Buri ˈana sa Esau ka ˈuri, “Leˈa liu koro leka, nai baˈa leka faˈiniˈo.”
13 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Ngwae ˈaˈana, nia leˈa goˈo ˈana, bore
ma ˈoko sai ana, na ngela nau ki kira ˈiri ngasingasiˈa. Ma nau ku manata
toˈona ru ˈaeˈaela neˈe ki logo neˈe kira ngelaˈa. Si diˈia nau ku kwatea
kira ka leka ngasingasiˈa fuana asoa laˈulaˈu, ˈirai kira ke baˈa mae taˈifau.

14 Nia leˈa fuana ˈoke etaeta ˈamu kaimili ke baˈa leka maˈi buri, ˈiri
kaili ke leka sarafaˈi. Kaimili ke baˈa ara faˈinia kwau lekaˈa, diˈia neˈe
ngela neˈe ki ma ru ˈaeˈaela ki kamu leka naˈa maˈi, kaili ke baˈa ˈado
naˈa faˈi kamu ˈi Idom.”
15 Sui sa Esau ka fata ˈuri, “Nia leˈa ˈirai nai faˈasia ti ngwae aku kike
tua faˈiniˈo.” Bore ma nia ka ˈuri, “Noaˈa araˈi ˈaˈana ˈoe kosi ˈabera liu
goˈo. Nia leˈa goˈo ˈana. Diˈia ˈoko saeleˈa fafi nau, nia leˈa naˈa fuaku
neˈeriˈa.”
16 Ana asoa neˈeri nama neˈe sa Esau faˈasia kula neˈeri, nia ka oli ˈuana
ˈi Idom.
17 Bore ma sa Jakob ka leka ˈuana kula kira saea ˈania ˈi Sukot, nia
ka saungaˈinia taˈi luma nia, ma nia ka saungaˈinia babala ki fuana ru
ˈaeˈaela nia ki. Nia neˈe kira ka saea kula neˈeri ˈania ˈi Sukot nama
“Babala ki.”
18 Sa Jakob ka faˈasia ˈi Mesopotemia ka raˈe ˈalaˈa maˈi ka mauri ana
fanoa ˈaˈana neˈe kira saea ˈania ˈi Kenan. Nia ka leka ka tua ana maˈe
fanoa doe neˈe kira saea ˈani ˈi Sekem, ma nia ka saungaˈinia fanoa nia
ana kula abitako karangia fanoa doe neˈeri.
19 Nia ka foli dangalu naˈa ana ano neˈeri ˈani taˈi talangaˈi ngisingisi
silva ana ngela sa Hamor ki, maˈa sa Sekem.
20 Nia ka ˈuia taˈi fuli kooˈa ana kula neˈeri, nia ka saea ˈania ˈi El Elohe
Israel neˈe fadalana, “God nia God Israel.”

34

Sa Sekem tuaraˈinia ˈi Daena ka teo faˈinia

1 Ana taˈi asoa, ngela kini sa Jakob ma ˈi Lia, satana ˈi Daena nia leka
ana taˈi fanoa doe neˈe kira saea ˈani ˈi Sekem, kira leka lisia ti kini ana
kula neˈeri.
2 Ma sa Hamor ta taˈi ngwae ana kwalafa sa Hivi, nia neˈe gwaungaˈi
ana maˈe fanoa neˈeri, ma nia toˈo ana taˈi ngela ngwane nia neˈe satana
sa Sekem. Ana kaidaˈi ˈalako neˈeri lisia ˈi Daena nia ka lolea ma ka ˈingoa
ka teo faˈinia.
3 Ma ana kaidaˈi nia lisia sariˈi neˈeri ta taˈi kini lisilana teˈa liu, nia ka
oga liua naˈa, nia ka gaea naˈa fasi nia ke oga.
4 Ma nia ka fata ˈuri fuana maˈa nia, “Maˈasi ˈae, nau ku oga liua naˈa
nai korea kini neˈe. ˈOke leka ko ili toˈona ganilana maˈi ana maˈa nia.”
5 Sui sa Jakob ka rongoa alaˈanga neˈe ngwae neˈeri nia faˈalia ngela
kini nia, osiˈana neˈe ngela ngwane nia ki kira lia sulia ˈua na ru ˈaeˈaela
nia ki, nia noaˈa kasi saea ta ru, nia ka maˈakwalida kike dao basi.
6-7 Ana kaidaˈi neˈe ngela ngwane nia ki kira oli naˈa maˈi siana, sa
Hamor faˈinia ˈalako nia, kera raˈe maˈi, kera ka lidia sariˈi neˈeri. Bore
ma kaidaˈi neˈe ngwaingwaena nia ki kira rongoa alaˈanga neˈe, ˈalako
neˈeri ˈingoa ngwaingwaena kira ka teo faˈinia, kira ka saetaˈa lilisu naˈa.
ˈI maada na falafala neˈeri nia taˈa liu mala, ma noaˈa ta ngwae kasi bolo
naˈa fuana sasilana. Ma kira ka lisia ru neˈe ˈalako neˈe sasia, nia kwatea
luˈuluˈua kira ka ˈeke liu naˈa.
8 Sui na maˈa ˈalako neˈeri ka fata ˈuri ada, “Ngela ˈalako neˈe nau nia
oga liua naˈa sariˈi nini ˈoe, nia leˈa diˈia ˈoke alaˈania nia ke korea.
9 Nia leˈa fuana kuke alua ta taˈi alaˈanga neˈe ˈalako kamu ki kike baˈa
kore kini amiˈa, ma ˈalako kamu ki ka kore kini amuˈa.
10 Ma kamu saiana muke baˈa tua faˈi kami saena ano neˈe kami. Kamu
ke baˈa tua ana ta kula goˈo ˈana neˈe kamu oga ˈi neˈe. Ma kamu saiana

muke fulia goˈo amuˈa ta ru ni toˈomaniˈa faˈi kami, ma kamu saiana muke toˈo ana ta ano ˈamuˈa ana kula neˈe.”

11 Na ˈalako neˈeri ka fata ˈuri fuada, “Reala kwa! Diˈia kamu alafafia alaˈanga neˈeri, nai baˈa kwatea goˈo ˈaku ta ru goˈo ˈana neˈe kamu oga.

12 Nia leˈa diˈia kamu saea maˈi ta fita ru neˈe kamu oga nai kwatea fuamuˈa. Ma kamu saiana muke faˈaraˈea folifoliˈa ana sariˈi neˈe ke dao ana ta fita ru mala neˈe kamu oga. Diˈia kamu alaˈania nia ke ˈafe fuaku, ta folifoliˈa mala ˈana faˈuta neˈe kamu alua, nai baˈa folia.”

13 Bore ma osiˈana neˈe nia sasia ˈekeˈa doe ana sariˈi neˈe, na ngwae futa nia ki kira tataˈe maˈi, ma kira ka sokea ˈalako neˈe faˈinia maˈa nia.

14 Kira fata ˈuri, “Nia leˈa goˈo ˈana bore ma kaimili noaˈa kami kasi alaˈania ngwaingwaena kami kasi ˈafe fuana ta ngwae neˈe noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia, nia neˈe kwate ma kami ke baˈa ˈeke liu.

15 Taˈi falafala goˈo neˈe ˈuri, ‘Diˈia kaumulu raˈe maˈi ka diˈia kaimili neˈe ngwae ki taˈifau aumulu kamu ke ˈolo faˈataˈinia nama, nia neˈe kaimili ke alafafia.

16 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, ˈalako kamu ki kike kore kini amiˈa, ma ˈalako kami ki kike baˈa kore kini amuˈa. Nia ˈunaˈeri neˈe kuke baˈa diˈia ngwae ana taˈi fufuˈi ngwae goˈo.

17 Bore ma diˈia kamu kasi alafafia ru neˈe, na ngwae kamu ki kira ka ˈolo faˈataˈinia, kami ka ngalia ngwaingwaena kami mika leka faˈasia ˈi neˈe.’ ”

18 Nia leˈa goˈo ana, sa Hamor faˈinia ˈalako nia kera rongoa alaˈanga neˈeri nia saga goˈo ˈana.

19 Goˈo ˈalako neˈeri ka leka ka sasi diˈia neˈe kira saea nama fuana osiˈana nia oga liuˈa naˈa kini neˈeri. Sa Sekem ta taˈi ngwae fiˈi doe neˈe kira manata lafua ka liufia ti ˈalako ana luˈuluˈua kira.

20 Sui kera ka leka tua ˈi maana sinamaa ana faˈi labu ana fanoa doe neˈeri, na kula neˈeri ana falafala kira, kula naˈa fuana alaˈanga sulia fuli ruuˈa kira ki ana. Na maˈa ˈalako neˈeri ka fata ˈuri ana ngwaˈi toˈa ana fanoa neˈeri,

21 “Reala, ngwaˈi toˈa neˈe kira oga kike kwaima leˈa faˈi kulu ne. Nia leˈa fuana kuke alaˈanida kike tua saena ano kulu kike fuli ru ˈada. Ano neˈe doe liu mala ne, ma nia ka bolo goˈo ana fuakulu taˈifau. Ma nia ka leˈa fuakulu kuke alaˈania ˈalako kulu ki kike korea kini kira ki, ma ˈalako kira ki ka korea kini kulu ki.

22 Bore ma taˈi ru goˈo neˈe fonea ru neˈeri, na falafala kira, na ngwangwane ki kike ˈolo faˈataˈinia. Ma kira ka saea diˈia kulu oga kike tua faˈi kulu, ˈiri kuke alua goˈo taˈi fuuˈi ngwae, kulu ngwangwane ki taˈifau kuke ˈolo faˈataˈinia nama.

23 Ma mulu lisia basi! Si diˈia kulu alafafida ma kira ka tua faˈi kulu na ru ˈaeˈaela kira ki taˈifau ma ti ru laˈu kike baˈa ru kulu ki logo. Nia leˈa kuke alafafia kulu ke sasi diˈia neˈe kira saea, ma kira ke baˈa tua faˈi kulu.”

24 Ma na ngwae ana fanoa doe neˈeri kira ka alafafia na fatalana ro ngwae neˈeri ki. Ma ngwaˈi toˈa ana fanoa neˈeri taˈifau kira ka ˈolo faˈataˈinia naˈa.

25 Ma buri ˈana uulu asoa ki, ngwangwane ana fanoa doe neˈeri, kira saiana ˈolo faˈataˈinia kira ki gagaˈai ˈua. ˈUnaˈeri goˈo ro ngela sa Jakob ki neˈe satadaroˈo sa Simion ma sa Lifae, na ro ngwae futa mamana

sasiˈi neˈeri, kera ka ngalia ro sele ni ofoˈa kera ki, ma kera ka saumusia
ngwangwane ana fanoa doe neˈeri,
26 faˈinia sa Hamor ma ˈalako nia. Ma kera ka ngalia ngwaingwaena
kera faˈasi luma ˈalako neˈeri ma kira ka leka naˈa faˈasia luma neˈeri.
27 Kaidaˈi ngwangwane ki kira mae ka sui naˈa, ti ngwaefuta adaroˈo
sa ro ngwane kira ka leka maˈi saena fanoa neˈeri, ma kira ka ngalia ru
ngwae ana fanoa neˈeri ki taˈifau, ma kira ka faˈalia naˈa fanoa doe neˈeri.
Ma na falafala neˈeri neˈe kira ka duˈua na ˈekeˈa doe neˈe ˈalako neˈeri
nia sasia ana ngwaingwaena kira.
28 Kira ka ngalia sipsip faˈinia nanigot, faˈinia buluka ma dongki kira ki,
ma ti ru matamata laˈu neˈe teo saena fanoa doe neˈeri ma ano kalikalia
kula neˈeri.
29 Ma kira ka ngalia kini ki, ma ngela ana fanoa neˈeri, ma ru ki taˈifau
ana luma kira ki. Ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ngalia leˈalana ru neˈe teo
ana fanoa neˈeri, ma kira ka ngalida ma kira ka leka naˈa ˈada.
30 Sui sa Jakob ka fata ˈuri fuana ro ngela nia ki, “Ro ngwane! Koroˈo
sasia naˈa taˈi fuli bareˈa doe fuaku. Kaidaˈi neˈe fufuˈi ngwae ˈi Kenan
faˈinia fufuˈi ngwae ˈi Peris, ma ti ngwae matamata neˈe kira tua kwailiu
ana fanoa ˈaˈana neˈe, kira kasi oga nau naˈa, kike baˈa abula sauli nau,
bore ma kulu ˈiri ˈoro goˈo. Si diˈia kira fiku, ma kika fuˈali kulu, kulu
kasi baˈa liu naˈa.”
31 Bore ma keraˈa ka fata ˈuri ana, “Faˈuta? ˈOko oga kike sasia
ngwaingwaena keroˈo ke diˈia ta kini sesele goˈo ana?”

35

God faˈaleˈa sa Jakob ˈi Betel

1 ˈUnaˈeri Iawe ka fata ˈuri ana sa Jakob, “ˈOke oli ˈuana ˈi Betel ko tua
ˈi neˈeri, ˈOke ˈuia nama ta fuli fuˈa fuana foˈosilaku. Nauˈa naˈa neˈe
God ba nau ku dao toˈomu ana kaidaˈi ba ˈoko tafi faˈasia ngwaefuta ˈoe
sa Esau.”
2 Sui sa Jakob sa fata ˈuri fuana luˈuluˈua nia ma faˈinia ngwae ki taˈifau
neˈe kira tua faˈinia, “Kaumulu muke toˈosia na god ana ti fanoa matamata
neˈe kaumulu toˈo ani saena luma kamu ki. Kamu ke faˈasikasika kamu
talamuˈa ˈi maana God, ma kamu ka ofi ˈania ifi faolu ki.
3 Kulu ke baˈa faˈasia kula neˈe, ma kulu ka leka tua ˈi Betel. Ma ana
kula neˈeri nai baˈa ˈuia ta sulufaua fuana foˈosilana God. Kaidaˈi ki,
kaidaˈi nau ku toˈo ana ˈafitaˈi ˈanga, nia ka ˈafi nau, ma ka tua tari faˈi
nau ana kula nau ku liu ani ki.”
4 Ma kira ka ngalia god ana ti fanoa matamata ki, ma kome ˈi alingada
ki logo neˈe kira aluˈi, ma kira ka ngalia maˈi ru ki taˈifau, ma kira ka
kwatea fuana sa Jakob. Ma nia ka leka kwau faˈasia fanoa doe neˈeri, ma
ka kwaiatoa ru neˈeri ki ˈaena ai Ok karangia fanoa doe ˈi Sekem.
5 Kaidaˈi sa Jakob ma ngwaˈi ngela nia kira faˈasia kula neˈeriˈa, kira
leka bore ma noaˈa ta ngwae kasi leka ˈi burida ka lalida, duˈungana God
nia kwatea ngwae ki ana na fanoa neˈeri kira ka maˈungida liu.
6 ˈUnaˈeri kira ka dao naˈa ana fanoa doe ˈi Lus neˈe sata ˈua ana ˈi
Betel, neˈe tua ana fanoa ˈaˈana neˈe kira saea ˈani ˈi Kenan.
7 Nia ka ˈuia taˈi sulufaua ana kula neˈeri, ma nia ka saea kula neˈeri
ˈania ˈi El Betel, neˈe fadalana “God ˈi Betel,” osiˈana ˈi naˈo kaidaˈi ba
nia tafi faˈasia sasina, God dao toˈona ana kula neˈeri.

8 Sui na kini ngwaro neˈe kira saea ˈania ˈi Debora ka mae ana kula neˈeri, ma kira ka kwaiatoa ˈi ˈaena taˈi ai Ok bali ˈuana gwauna fanoa ana ˈi Betel. Ma osiˈana ru neˈeri, kira saea ˈai Ok neˈeri ˈani Aloubakut, neˈe fadalana “Ai Ok neˈeri kula fuana angiˈa.” Na kokoˈo neˈe nia lia sulia ˈi Rebeka, ˈafe sa Aesak, kaidaˈi ˈi Rebeka tiˈitiˈi ˈua.
9 Tala ˈae maˈi ana kaidaˈi neˈe sa Jakob nia faˈasia ˈi Mesopotemia, leleka maˈi ka dao ˈi Betel, God nia dao laˈu toˈona, ma ka faˈaleˈa.
10 God eta fata maˈi ˈuri fuana ba, “Satamu neˈe sa Jakob, bore ma eta ˈi taˈena satamu neˈe sa Jakob naˈa.” Sui God ka saea ˈania sa Jakob.
11 Ma nia ka fata ˈuri fuana, “Nauˈa naˈa neˈe God, nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga ki taˈifau. ˈOke toˈo ana ngela ˈoro neˈe kike baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe. ˈAeˈo ˈoke baˈa koˈo fuana ngwae ana kula ˈoro ki, ma na tatalafaˈa ki kike baˈa futa ana kwalafa ˈoe.
12 ˈI naˈo nau ku kwatea na ano neˈe fuana sa Abraham ma sa Aesak ma nai baˈa kwatea laˈu fuamu ma na kwalafa ˈoe neˈe kira futa amu.”
13 Sui God ka faˈasia laˈu.
14 ˈUnaˈeri sa Jakob ka faˈauua taˈi gwaˈi fau laˈu ana kula neˈeri, nia ka kisitaˈinia waen ma olif ngwaingwai ka kwatea ka abu ma nia na ru fuana manata ˈanga toˈona kaidaˈi neˈe God alaˈa faˈinia.
15 Ma nia ka saea laˈu kula neˈeri ˈania ˈi Betel.

Maelana ˈi Rachel

16 Sa Jakob faˈinia ngwae nia ki, kira faˈasia ˈi Betel ma kira ka leka ˈuana kula kira saea ˈania ˈi Efrat. Bore ma kaidaˈi kira ˈua sulia tala, ˈi Rachel ka saiana neˈe nia ke faˈafuta laˈu ta ngela ana. Bore ma nia ka toˈo ana ˈafitaˈi ˈanga, sulia ngela neˈeri kasi futa ˈaliˈali.
17 Ma kaidaˈi ˈi Rachel nia faˈafuta na ngela neˈeri nia ka nonifii liu naˈa. Ma na kini neˈe ka kwaiˈafi ana nia ka lisia na ngela, nia fata ˈuri, “Rachel, ta ngela ngwane laˈu niniˈa. ˈOe kosi maˈu.”
18 Bore ma ˈi Rachel karangi ka mae naˈa, ma nia ka saea ngela neˈeri ˈania sa Benoni fadalana neˈe “Ngela nau ku nonifii ana.” Ma kaidaˈi nia faˈasata ngela neˈeri ka sui nia ka mae naˈa. Bore ma buri ˈana, sa Jakob ka saea ˈani sa Benjamin neˈe fadalana “Ngela neˈe ke baˈa toˈo ana mauriˈa leˈa.”
19 Maelana ˈi Rachel neˈe ˈunaˈeri. Ma kira ka kwaiatoa ˈi ninimana tala neˈe leka ˈuana kula kira saea ˈania ˈi Efrat neˈe niniˈari kira saea ˈani ˈi Betlehem.
20 Siu sa Jakob ka faˈauua taˈi gwaˈi fau ana kula neˈeri fuana mamanata ˈanga toˈona kilu gwaˈu neˈeri leleka ka dao ˈi taˈena.
21 Buri ˈana sa Israel ka faˈasia kula neˈeri ka leka ˈuana ˈi gwauna fanoa leleka ka liufia luma ni lialiaˈa ana kula neˈe kira saea ˈania ˈi Eda. Ma kira ka saungaˈinia fanoa kira ˈi neˈeri.
22 Kaidaˈi kira tua ana kula neˈeri sa Ruben ka leka teo faˈinia kini rao neˈe kira saea ˈani ˈi Bilha, neˈe ta ˈafe ana maˈa nia. Ma kaidaˈi maˈa nia rongoa alaˈanga neˈeri nia ka saetaˈa liu.

Ngela sa Jakob

Sa Jakob nia toˈo ana akwala ma ro ngela ngwane.
23 Ngela ˈi Lia ki neˈe sa Ruben faˈinaˈonaˈo sa Jakob, ma sa Simion, sa Lifae, sa Juda, sa Isakar, ma sa Sebulun.
24 Ma ngela ˈi Rachel ki neˈe sa Josef, ma sa Benjamin.
25 Ma na ngela ˈi Bilha na kini rao ˈi Rachel neˈe sa Dan, sa Naftali.

26 Ma ngela ˈi Silpa na kini rao ˈi Lia ki neˈe sa Gad ma sa Asa.

Sa Aesak nia mae

27 ˈUnaˈeri sa Jakob ka leka ˈi Kiriataba neˈe niniˈari satana ˈi Hebron neˈe karangia ˈi Mamre. ˈI neˈeri neˈe kula koˈo nia sa Abraham nia tua ana ˈi naˈo, ma buri ˈana na maˈa nia sa Aesak ka tua laˈu ana. Ana kaidaˈi neˈeri, nia ka leka tua naˈa faˈinia maˈa nia.

28-29 Sa Aesak tua leleka nia ka ngwaro liu naˈa, nia ka fiˈi mae, ma nia ka leka sulia koˈo bora nia ki ˈi naˈo ba kira mae ka sui naˈa. Ma kaidaˈi nia mae, nia tua naˈa sulia taˈi talangaˈi ma kwalu akwala faˈi ngali. Ro ngela neˈe nia ki, sa Esau ma sa Jakob naˈa neˈe kera kwaiatoa.

36

Ngwae neˈe kira futa maˈi ana kwalafa sa Esau

1 Sa Esau neˈe ta sata laˈu ana sa Idom. Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Esau nia ˈuri:

2 Nia korea ro kini ki ˈi Kenan, neˈe satadaroˈo ˈi Ada, ma ˈi Oholibama. ˈI Ada neˈe maˈa nia sa Elon ngwae ana kwalafa sa Het, ma ˈi Oholibama neˈe maˈa nia sa Ana, ma nia na koˈo tiˈitiˈi sa Sebeon nia ngwae ana kwalafa sa Hivi.

3 Ma nia ka korea laˈu ta kini neˈe satana ˈi Basemat, ma maˈa nia neˈe sa Ishmael ma na ngwaingwaena leˈa sa Nebaeot.

4-5 Ma ngela sa Esau ki neˈe satada sa Elifas, neˈe teˈa nia ˈi Ada, ma sa Jehus, sa Jalam, sa Kora ma teˈa kira ˈi Oholibama, ma sa Rehuel neˈe teˈa nia ˈi Basemat. Ngela sa Esau ki neˈeriˈa, neˈe kira futa ana fanoa ˈaˈana neˈe kira saea ˈani ˈi Kenan.

6 ˈUnaˈeri sa Esau ka ngalia uulu ˈafe neˈe ki, faˈinia ngela nia ki faˈinia ngwae neˈe kira tua faˈinia ki, ma faˈinia ru ˈaeˈaela nia ki, ma ru nia ki taˈifau neˈe nia toˈo ani ki ˈi Kenan, nia ka faˈasia ngwaefuta nia sa Jabok ma nia ka leka tua naˈa ˈana ana ta fanoa matamata.

7 Nia ka faˈasia, osiˈana ano neˈe kera tua ana noaˈa ˈiri bolo faˈinidaroˈo naˈa, fuana kwatelana fanga fuana ru ˈaeˈaela keroˈa ki sulia ru ˈaeˈaela keraˈa ki ˈoro liu naˈa.

8 ˈUnaˈeri sa Esau leka ka tua naˈa ˈi gwauna faˈi ua ana fanoa kira saea ˈani ˈi Idom neˈe sata ˈua nia ˈi Seir.

9 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Esau neˈe kira tua ˈi gwauna faˈi ua ki ˈi Idom, nia ˈuri:

10-13 Na fuuˈi ngwae neˈe kira futa maˈi ana kwalafa sa Esau neˈe ˈuri. Ngela nia sa Elifas neˈe ˈi Ada nia alua, nia alua lima ngela ngwane ki. Satada neˈe sa Teman, sa Omar, sa Sefo, sa Gatam, ma sa Kenas. Sa Elifas nia toˈo ana taˈi kini rao neˈe satana ˈi Timna, ma nia ta ˈafe logo ana neˈeriˈa. ˈAfe neˈeri ka alua taˈi ngela ngwane na satana neˈe sa Amalek. Ngela sa Esau, sa Rehuel neˈe ˈi Basemat nia alua, nia toˈo ana faˈi ngela ngwane ki neˈe satada sa Nahat, sa Sera, sa Sama, ma sa Misa.

14 Ma uulu ngela sa Esau ki, sa Jehus, sa Jalam, sa Kora neˈe kira futa ana ˈi Oholibama uulu ngwae neˈeri ki kira toˈo laˈu ana ti ngela ada.

15-16 Nia ne na kwalafa sa Esau neˈe kira alua maˈa kira ki. Na kwalafa sa Teman ki faˈinia kwalafa sa Omar ki, ma kwalafa sa Sefo ki, ma kwalafa sa Kenas ki ma kwalafa sa Kora ki, ma kwalafa sa Gatam ki, ma kwalafa sa Amalek ki. Na fufuˈi ngwae neˈeri ki neˈe koˈo kira sa Elifas, kiraˈa neˈe kira futa maˈi ana ˈi Ada ˈafe sa Esau.

17 Na kwalafa sa Nahat, ma kwalafa sa Sera, ma kwalafa sa Sama, ma
kwalafa sa Misa ma kwalafa koˈo kira sa Rehuel, kiraˈa neˈe futa ana ˈi
Basemat na ˈafe sa Esau.
18 Ma kwalafa sa Jehus, ma kwalafa sa Jalam ki ma kwalafa sa Kora ki,
na kwalafa neˈeri ki neˈe koˈo kira sa Esau, kiraˈa neˈe kira futa maˈi ana
ˈi Oholibama na ˈafe sa Esau na maˈa kini neˈeri neˈe sa Ana.
19 Kiraˈa taˈifau neˈe kwalafa sa Esau.

Fufuˈi ngwae neˈe kira futa ana kwalafa sa Seiri

20-21 ˈI naˈo maˈi ti fuuˈi ngwae matamata lala neˈe kira tuafia kula neˈeri
neˈe kira saea ˈania ˈi Idom. Kira futa ana ta taˈi ngwae neˈe satana sa
Seiri na kwalafa sa Hori. Sa Seiri nia toˈo ana fiu ngela ki neˈe futa ana
kwalafa nia neˈe koˈo kira ta ngwae ana ta kwalafa matamata. Na satada
neˈe sa Lotan, sa Sobal, sa Sibeon, sa Ana, sa Dison, sa Esa, ma sa Disan.
22 Sa Lotan nia koˈo ana kwalafa sa Hori faˈinia kwalafa sa Heman. Ma
sasina neˈe ˈi Timna.
23 Sa Sobal nia koˈo ana kwalafa sa Alvan ma kwalafa sa Manahat, ma
kwalafa sa Ebal, ma kwalafa sa Sefo faˈinia kwalafa sa Onam.
24 Sa Sibeon nia alua ro ngela ngwane ki na satadaroˈo neˈe sa Aea, ma
sa Ana. Na Ana neˈe ba dao toˈona maˈe busu kafo ˈakoˈako ba nia tua
ana kula langalanga. Na lisia maˈe busu neˈe kaidaˈi nia tua ana abaˈi
kula ˈeˈerede neˈe nia folo ˈusia na dongki maˈa nia ki.
25-26 Sa Ana sa Dison ke maˈa ana ma sa Dison na koˈo kira kwalafa sa
Hemdan ma kwalafa sa Esban, ma kwalafa sa Itran ma kwalafa sa Keran.
Ana neˈe nia alua taˈi ngela kini neˈe satana ˈi Oholibama.
27 Sa Esa na koˈo kira kwalafa sa Bilhana, ma kwalafa sa Saavan ma
kwalafa sa Akan.
28 Sa Disan na koˈo kira kwalafa sa Us, ma kwalafa sa Aran.
29-30 ˈUnaˈeri neˈe kira ka toˈo ana kwalafa sa Lotan ki ma kwalafa sa
Sobal, ma kwalafa sa Sibeon ki ma kwalafa sa Ana ki, ma kwalafa sa Dison
ki ma kwalafa sa Esa ki, ma kwalafa sa Disan ki. Nia neˈe kwalafa sa Hori
ki, neˈe kira eta tuafia fanoa neˈe kira saea ˈani Idom.

Na tatalafaˈa ki ana fufuˈi ngwae ˈi Idom

31 ˈI naˈo maˈi kaidaˈi fuuˈi ngwae ˈi Israel noaˈa kira ˈiri toˈo ˈua ana ta
tatalafaˈa fuada talada, bore ma ngwaˈi toˈa ˈi Idom ki kira eta toˈo naˈa
ana tatalafaˈa kira satada neˈe ˈuri.
32 Etaeta kira toˈo ana tatalafaˈa sa Bela neˈe maˈa nia sa Beo, ma nia
ana maˈe fanoa doe kira saea ˈania ˈi Dinaba.
33 Burina kira ka toˈo ana tatalafaˈa sa Jobab na maˈa nia neˈe sa Sera,
ma nia ngwae ˈi Bosera.
34 ˈI buri ˈana niaˈa kira ka toˈo ana sa Husam ka tatalafaˈa, na ngwae
ˈi Teman.
35 Buri ˈana niaˈa, kira ka toˈo ana tatalafaˈa sa Hadad, na maˈa nia
sa Bedad, ma nia ana fanoa doe kira saea ˈania ˈi Aut. Tatalafaˈa Hadad
nia leka ka fuˈalia Midian ki ana fanoa ˈaˈana kira saea ˈani Moab ma ka
liufida.
36 ˈI buri ˈana niaˈa kira ka toˈo ana tatalafaˈa sa Samlah na ngwae ˈi
Masreka.
37 ˈI buira kira ka toˈo ana tatalafaˈa sa Siaol, na ngwae ˈi Rehobot fanoa
doe kira saungaˈinia karangia kafo ˈi Iufretes.
38 ˈI buira kira ka toˈo ana tatalafaˈa Balanan neˈe maˈa nia sa Akbor.

39 ˈI buri ˈana niaˈa kira ka toˈo ana tatalafaˈa sa Hadad na fanoa doe
nia neˈe kira saea ˈani ˈi Pao, na ˈafe nia neˈe ˈi Mehetabel, neˈe teˈa nia
ˈi Matred, ma koˈo nia neˈe sa Mesahab.
40-43 Na kwalafaˈa sa Esau ki neˈeriˈa neˈe kira tua ˈi Idom. Kiraˈa na
kwalafa sa Timna, ma kwalafa sa Alvah, ma kwalafa sa Jetet, ma kwalafa
ˈi Oholibama ma kwalafa sa Elaha, ma kwalafa sa Pinon, ma kwalafa
sa Kenas, ma kwalafa sa Teman ma kwalafa sa Mibsar, ma kwalafa sa
Magdiel, ma kwalafa sa Iram. Kiraˈa taˈifau ana kwalafa sa Esau. Ma
kaidaˈi ki kula kira tua ani ki, kira faˈasata ˈania koˈo kira ki.

37

ˈAˈemae sulia sa Josef faˈinia ngwae futa nia ki

1 Sa Jakob tua ˈua ˈana ana fanoa ˈaˈana kira saea ˈani ˈi Kenan, kula
neˈe maˈa nia tua ana ˈi naˈo.
2 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Jakob nia ˈuri:
Sa Josef taˈi ngwae fiˈi doe neˈe nia doe naˈa maˈi sulia akwala ma fiu
faˈi ngali ki, ma ana kaidaˈi ˈoro ki nia leka faˈinia ngwaefuta nia ki fuana
foloˈa ˈusia sipsip ma nanigot maˈa kira ki. Na ngwaefuta nia ki neˈe ngela
ˈi Bilha, ma ˈi Silpa ta ro ˈafe ana maˈa kira. Kaidaˈi ˈoro nia ngali alaˈanga
fuana maˈa kira, ru taˈa neˈe ngwaefuta nia ki kira sasiˈi ki.
3 Osiˈana maˈa kira nia alua kaidaˈi nia ngwaro naˈa, nia ka kwaima
ana sa Josef ka liufia naˈa ti ngwaefuta ana. Nia ka taia taˈi toˈongi keta
fuana neˈe kedokedoˈa liu.
4 ˈUnaˈeri ngwaefuta nia ki kira ka lisia neˈe maˈa kira kwaima ana ka
liufida, goˈo kira ka ˈaila liu naˈa ˈania, ma kira ka ilangani liu naˈa, ma
noaˈa kira kasi alaˈa leˈa naˈa fuana.
5-7 Ma ana taˈi rodo nia ka maliu bole, ma asoa ˈi buri, nia ka alaˈa sulia
maliu boleˈa neˈeri fuana ngwae futa nia ki. Nia fata ˈuri, “ˈAi reala, mulu
rongoa basi maˈi maliu boleˈa nau ana rodo sui toli, nau ku maliu bole,
ma nau ku lisia kulu uu taˈifau saena oˈola witi, ma kulu ka foˈota na fofo
witi neˈe toˈo naˈa ana fuaˈi ru ki. Ma fofo ai neˈe nau ku foˈota nia uu
saga, bore ma fofo ru neˈe kaumulu foˈotaˈi ki, kira uu kalia ma kira ka
bobo uruuru ma kira ka faˈa ˈaˈana fofo ai nau.” Bore ma kaidaˈi kira
rongoa alaˈanga neˈeri, kira ka ˈaila laˈu ˈania.
8 Ma kira ka fata ˈuri ana, “Faˈuta, ˈoko fia fasi ˈoke baˈa tatalafaˈa, ma
ˈoko ˈaˈana fuaimili niniˈa kwa?” Ma kira ka ˈaila liu naˈa ˈania faˈinia
maliu boleˈa nia ki, ma alaˈanga neˈe nia saeˈe ki.
9 Sui ˈi buri nia ka lisia laˈu ta maliu boleˈa ma nia ka leka alaˈa sulia
fuada ka ˈuri, “Nau ku lisida laˈu ta maliu boleˈa neˈe madaˈafi ma na
madamo ma akwala ma taˈi faˈi bulubulu kira bobo uruuru ma kira ka
faˈa ˈaˈana nau.”
10 Ma nia ka faˈarongoa logo maˈa nia ˈania maliu boleˈa neˈeri, goˈo
maˈa kira ka fata ˈuri ana, “Maliu boleˈa faˈuta naˈa niniˈa re! ˈOko fia
nauˈa faˈinia teˈa ˈoe faˈinia ngwae futa ˈoe ki mike baˈa leka maˈi mika
bobo uruuru fuamu? Falafala faˈuta neˈe ˈunaˈeri?”
11 ˈUnaˈeri ngwae futa nia ki kira ka manata ˈugalia, bore ma maˈa kira
tua ka manata ana sulia fadalana ru neˈeri ki.

Ngwaefuta sa Josef ki kira ˈoifoli ˈania fuana rao ˈoˈo ˈanga

12 Ana taˈi kaidaˈi, ngwae futa sa Josef ki kira leka ˈuana ˈi Sekem fuana
foloˈa ˈusia sipsip faˈinia nanigot maˈa kira ki.

13 Sui maˈa kira sa Israel ka fata ˈuri fuana sa Josef, “Nau ku oga ˈoke
leka ˈuana kula ngwaefuta ˈoe ki tua ana fuana liaˈa sulia ru ˈaeˈaela nau
ki.” Ma nia ka fata ˈuri, “Nia leˈa goˈo ˈana. Nai baˈa leka.”

14 Goˈo maˈa kira ka fata ˈuri fuana, “Nau ku oga ˈoke leka ngali maˈi
ti alaˈanga faˈasia na ngwaefuta ˈoe ki, fasi ˈiri nai saiana neˈe kira tua
leˈa goˈo ada, ma ru ˈaeˈaela kira ki leˈa goˈo ˈana nama faˈuta. Buri ˈana
ˈoko oli maˈi, ko faˈarongo nau.” ˈUnaˈeri maˈa nia ka asungaˈinia ka leka
kwau.

Ana kaidaˈi neˈeri sa Jakob nia tua goˈo ana oteotea ˈi Hebron, ma sa
Josef ka faˈasia kula neˈeri, ma ka liu ka leka naˈa. Ana kaidaˈi nia dao ˈi
Sekem,
15 nia ka leka liu ana kula abitako karangi fanoa doe neˈeri, ma taˈi
ngwae ka saka fuana ma ka fata ˈuri ana, “Sa tai neˈe ˈoko lulua?”
16 Ma nia ka fata ˈuri, “Nau ku lulua ngwaefuta nau ki ne. Kira folo ˈusia
sipsip ki ma nanigot maˈa kami ki. ˈUri ma ˈoko ˈiri lisida ana ta kula?”
17 Sui ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “ˈIu, nau ku lisida, bore ma kira faˈasia
naˈa kula neˈeri. Nau ku rongoa kira saea kike leka ˈuana ˈi Dotan.”
ˈUnaˈeri sa Josef ka leka ˈi burida, ma kaidaˈi nia dao ˈi Dotan, nia ka
lisida naˈa.

18 Kaidaˈi sa Josef nia dao tau ˈua maˈi, kira ka lisia naˈa, ma kira ka
naia naˈa neˈe kike saungia nia ka mae.
19 Kira ka alaˈa ˈuri talada, “Mulu saungia ngwae ba fuana maliu boleˈa
nena nia naˈa maˈi.
20 Kulu saungia ke mae, kulu ka ˈui ˈania nonina saena ta taˈi kilu kafo
ana kilu kafo neˈe ki. Kuke baˈa leka saea fuana maˈa kulu neˈe ta ru
kwasi neˈe saungia ka mae naˈa, ma ka ˈania. Ru neˈeri neˈe ke baˈa
fonea maliu boleˈa ba nia ki.”
21 Bore ma kaidaˈi sa Ruben nia rongoa alaˈalada, nia ka ili ˈuana ke
faˈamauria sa Josef.
22 Nia ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi saungia. Noaˈa kulu kasi faˈalia. Nia
leˈa fuana kulu ke ˈui goˈo ˈania saena ta kilu kafo ana kilu kafo saena
kula ˈeˈerede neˈe.” Nia fata ˈunaˈeri duˈungana nia naia ke faˈamauria
faˈasida, ma ˈi buri ˈana nia ke baˈa ngalia ka oli faˈinia siana maˈa kira.
23-24 Ana kaidaˈi sa Josef nia leka karangi goˈo maˈi, kira ka loba naˈa,
kira ka kanusua naˈa ifi keta nia, ma kira ka ˈui ˈania toli saena taˈi kilu
kafo neˈe langalanga naˈa.

25 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa ˈada, kika lisia taˈi fikutaˈi ngwae ˈoifoli
ana kwalafa sa Ishmael neˈe kira ˈita maˈi faˈasia ˈi Gilead neˈe kira leka
ˈuana ˈi Ejipt. Na kamel kira ki ngalia koko ru ˈoro ki, diˈia ru fuana
guraˈa ki ma ti ru laˈu neˈe moko ufi ufi leˈa liu.
26 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata ˈuri fuana ngwaefuta nia ki, “Diˈia kulu
saungia na ngwaefuta kulu, ma kulu ka sofongaˈinia goˈo akulu ru neˈe,
kulu kasi liufia goˈo ta ru.
27 Nia leˈa kulu ke ˈoifoli goˈo ˈania ana ngwae loˈoko ki. ˈUnaˈeri neˈe
noaˈa kulu kasi faˈalia, duˈungana ngwaefuta kulu goˈo ninaˈa! Ma kuluˈa
taˈifau kulu futa goˈo ana taˈi maˈa.” Ma kiraˈa taˈifau kika alafafia, bore
ma sa Ruben neˈe noaˈa ˈiri tua faˈinida.
28 ˈUnaˈeri kaidaˈi ngwae ˈoifoli ki ˈi Midian kira leka karangi maˈi, kira
ka leka lafua maˈi sa Josef faˈasia kilu kafo neˈeri laˈu, ma kira ka foli ˈania

ana ngwae ˈoifoli neˈeri ki fuana ro akwala selen silva ki, ma ngwaˈi toˈa neˈeri kira ka ngalia naˈa ˈuana ˈi Ejipt.

29 Bore ma kaidaˈi sa Ruben oli laˈu ˈuana kilu kafo neˈeri, nia noaˈa kasi lisia naˈa sa Josef ˈi saena. Ma nia ka saiana nia taˈa liu naˈa ana, ma nia ka gasia na toro nia talana, osiˈana nia kwaimanatai liu naˈa.

30 Nia ka oli siana ngwaefuta nia ki, ma ka ˈuri, “Ai reala kwa! Sa Josef nia noaˈa naˈa saena kilu kafo loˈoba. Tae naˈa nini nai baˈa sasia?”

31 ˈUnaˈeri kira ka ngalia taˈi nanigot, kira ka saungia, kira ka alua toˈongi sa Josef saena ˈabuna nanigot neˈeri.

32 Burina kaidaˈi kira ngalia toˈongi kika oli faˈinia fuana maˈa kira, kika fata ˈuri ana, “Maˈasi, kaimili dao toˈona toˈongi neˈe. ˈOke lia leˈa ana. Sali toˈongi ba sa Josef taka niniˈa?”

33 Ma sa Jakob ka lia saiana toˈongi neˈeri ma nia ka fata ˈuri, “ˈIu, toro nia naˈa niniˈa. Ngela nau niniˈa ta ru ˈaeˈaela nini saungia ka mae naˈa! Ta taˈi ru ˈania ka sui naˈa.”

34 ˈUnaˈeri sa Jakob ka gasia na toro nia ki osiˈana nia kwaimanatai liu naˈa. Sui nia ka ofi naˈa ˈania muˈimuˈi na toro, ma nia ka angi tau liu naˈa ˈuana ngela nia.

35 Ma ngwaˈi ngela ngwane nari nia faˈinia ngela kini nia ki kika leka ili ˈuana gwalelana, bore ma noaˈa nia kasi saeleˈa naˈa. Nia ka inaˈu naˈa ana alaˈanga ˈuri, “Nai baˈa kwaimanatai ˈuri ˈuana ngela nau, leleka ka dao ana kaidaˈi nai mae.” Ma nia ka inaˈu ana angia ˈuana ngela nia.

36 Bore ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwaˈi toˈa ˈi Midian, kira ngalia sa Josef ˈuana ˈi Ejipt, kira ka ˈoifoli laˈu ˈania ana ngwae ˈaˈana ana fanoa neˈeri. Ngwae ˈaˈana neˈeri, satana sa Potifa, nia neˈe na ngwae gwaungaˈi fuana ngwae ki neˈe kira lia sulia luma tatalafaˈa.

38

Sa Juda ma ˈi Tamara

1 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Juda ka faˈasia na ngwaefuta nia ki, nia ka leka tua ana luma taˈi ngwae na satana sa Hirah neˈe tua ana fanoa doe ˈi Adulam.

2 Ana kula neˈeri sa Juda ka lisia kini sariˈi sa Sua taˈi ngwae ˈi Kenan, ma nia ka korea naˈa.

3 Keroˈa ka tua fiku naˈa, ma ˈafe nia ka ina ma ka faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma maˈa nia ka saea ˈania sa Era.

4 Sui ˈi buri ˈana ˈafe neˈeri ka faˈafuta ta ngela ngwane laˈu, nia ka saea ˈani sa Onan.

5 Ma ˈi buri laˈu nia ka faˈafuta laˈu ta ngela ngwane, ma nia ka saea ˈania sa Sela. Kaidaˈi ngela neˈeri nia futa, kera tua naˈa ana ta kula neˈe kira saea ˈani ˈi Kesib.

6 Buri ˈana sa Juda ka leka lia ˈuana ta ngela kini sariˈi fuana ˈalako nia sa Era, ˈunaˈeri nia ka baˈea maˈi taˈi sariˈi neˈe satana ˈi Tamar, ma ˈalako neˈeri ka korea.

7 Bore ma falafala ˈalako neˈeri taˈa, ka ˈiri saga ˈi maana Iawe, goˈo Iawe ka saungia nia ka mae.

8 Sui sa Juda ka fata ˈuri ana ruana ngela neˈe sa Onan, “Nia leˈa fuana ˈoke ngalia ˈuruna ngwaefuta ˈoe. Araˈi nia na ngwaefuta teˈa ˈoe mala, ma nia leˈa fuana ˈoke tua faˈinia ˈunaˈeri neˈe na ngwaefuta ˈoe ba mae naˈa saiana ke baˈa toˈo ana ngela nia ki.”

9 Bore ma ruana ngwaefuta neˈeri sai leˈa ana diˈia ˈafe neˈeri nia
faˈafuta ngela ki, na ngela neˈeri ki noaˈa laˈu ngela nia ki bore ma kira
ngela ngwaefuta nia ki lala ba mae ka sui naˈa. Ma nia ka ngalia kini
neˈeri, bore ma kaidaˈi nia ka teo faˈinia, nia sasia ru neˈe kini neˈeri kasi
toˈo ana ngela neˈe kike saea ˈania satana ngwaefuta nia.
10 Bore ma falafala neˈeri noaˈa kasi saga ˈi maana Iawe, ˈunaˈeri Iawe
ka saungia nia ka mae logo.
11 Sui sa Juda ka fata ˈuri ana ˈuru neˈeri, “ˈOke oli naˈa ˈi lima maˈa
ˈoe, ma ˈoko aroaro naˈa ˈamu. Ma noaˈa ˈoe kosi ˈafe laˈu, leleka ngela
ˈisiˈisi neˈe nau sa Sela ka ˈaˈana.” Nia alaˈa ˈunaˈeri sulia nia maˈu, ˈasu
ˈubani Iawe ka fiˈi saungia ngela ˈisiˈisi neˈeri ka mae logo, diˈia logo ba
nia saungia ro ngwaefuta nia ki. Ma gwaˈi ˈuru neˈeri ka oli naˈa ˈi luma
maˈa nia.
12 ˈI buri ˈana neˈe ˈafe sa Juda nia mae, ma sa Juda ka angi ˈuana leleka
ka dao ana suilana kwaimanatai ˈanga, nia faˈinia ngwae kwaima nia sa
Hirah kera ka leka ˈi Timna. Ana kula neˈeri ngwae nia ki kira sufia ifuna
sipsip nia ki ana.
13 Na gwaˈi ˈuru neˈeri nia rongoa neˈe maˈa araˈi nia mae ˈunaˈeri, nia
ka leka ˈuana ˈi Timna ka lulua ngwae rao nia ki.
14 Sui nia ka lafua toro bulibuli nia ki neˈe nia ruˈufiˈi sulia nia na ˈuru,
ma nia ka ruˈufia laˈu ti toro, ma nia ka alua taˈi ˈaba toro ka fonea maana,
fasi ˈiri ngwae ki noaˈa kasi lia saiana, nia ka leka ˈuana fanoa ˈaˈana kira
saea ˈania ˈi Enaem, nia ka leka tua ˈi maana sinamaa ana faˈi labu doe.
Fanoa doe neˈeri tua sulia tala leka ˈuana ˈi Timna. Nia sasi ˈunaˈeri sulia
nia sai leˈa ana sa Sela, susu buri ana araˈi nia ˈi naˈo, nia doe naˈa, bore
ma maˈa ˈalako neˈe noaˈa ˈiri saea fuana neˈe ke leka ma ka korea.
15 Ma kaidaˈi sa Juda nia lisia, nia ka manata ˈuri, “Sali ta kini sesele
goˈo ˈana niniˈa, osiˈana nia fonea maana ˈania ˈaba ifi ˈunaˈeri.”
16 Nia ka leka karangia ˈi ninimana tala, nia ka fata ˈuri fuana, “Ai, nau
ku oga nai teo faˈiniˈo.” Bore ma nia ˈiri saiana goˈo neˈe kini neˈe na
ˈuruna ro ngela ngwane naˈo nia ki. ˈUnaˈeri kini neˈeri ka saefilo ˈuri
ana, “Ta fita ru neˈe ˈoke baˈa foli nau ˈania?”
17 Ma nia ka fata ˈuri, “Nai baˈa ngalia taˈi kala nanigot nau, nau ku
kwatea kwau fuamu.” Sui kini neˈeri ka fata ˈuri, “Leˈa goˈo ˈana, bore
ma ˈoke kwatea maˈi ti ru fuaku ke faˈataˈinia na alangaˈilamu neˈe nai
eta dau ana ˈi naˈo, leleka kala nanigot neˈana ka dao maˈi.”
18-19 ˈUnaˈeri nia ka saefilo ˈuri ana, “Ru faˈuta neˈe ˈoko oga nai kwatea
fuamu?” Sui kini neˈeri ka fata ˈuri, “ˈOke kwateˈa maˈi ru ba fuana
totolana kerekereˈa ˈoe ki, faˈinia gwaˈi dadalo ˈoe, ma faˈi kuba ˈoe.”
Nia ka kwatea ro ru neˈeri ki fuana. Ma nia ka leka ka teo naˈa faˈinia.
Buri ˈana, kini neˈeri ka oli ˈi fanoa nia sui nia ka lafua na ˈaba ifi neˈe
nia fonea ˈania maana, ma nia ka ruˈufia laˈu toˈongi bulibuli nia ki neˈe
nia ruˈu ruˈufiˈi, osiˈana nia na gwaˈi ˈuru. Noaˈa ˈiri tau goˈo nia ka lisia
neˈe nia ina naˈa.
20 ˈUnaˈeri sa Juda ka kwatea taˈi kala nanigot fuana kwaima nia sa
Hirah, ma nia ka kwatea nia ke olitaˈinia maˈi ro ru ba nia faˈasia maˈi
faˈinia kini baera. Bore ma ngwae neˈeri kasi dao toˈona kini baera.
21 Nia ka saefiloa ngwae ˈi Eneam ki ka ˈuri, “Na kini sesele ba tuatua
ˈi ninimana tala nia tua ˈi faˈi ba?” Bore kiraˈa taˈifau kika fata ˈuri,
“Kaimili noaˈa ˈiri toˈo ana ta kini sesele ana fanoa neˈe.”

22 Sui nia ka oli maˈi siana sa Juda, ma ka fata ˈuri fuana, “Nau noaˈa
kusi dao toˈona kini baera. Ma ngwaˈi toˈa ˈi Enean kika saea kira noaˈa
kasi toˈo ana ta kini sesele ˈi fanoa kira.”
23 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata ˈuri, “Alaˈania nia ke gonia ˈana ro ru ba kiri.
Nia leˈa ˈasu ˈubani ngwae ki kira kata gaˈasi nau. Na roraˈa nia naˈa.
Nau ku kwate naˈa kala nanigot fuana, bore ˈoe kosi dao toˈona.”
24 ˈIu, karangi uulu madamo ki ka sui naˈa, na faˈarongoˈa ˈuri ka dao
siana sa Juda, “Na ˈafe ba ngela ˈoe, nia kini seseleˈa baera, ma kaidaˈi
neˈe nia ina naˈa.” Ma nia ka fata ˈuri, “Mulu ngalia ˈi maa faˈasia fanoa
doe, ma muka doˈofia nia ka mae.”
25 Ma kaidaˈi kira abalangaˈinia kini neˈeri ˈi maa nia ka kwatea kwau ro
ru ba nia kwatea fuana nia ka goniˈi ki nia ka kwatea kwau alaˈanga ˈuri,
“ˈOko lisia ru ba ngwae baera nia aluˈi aku ki ne na toto ana kerekereˈa,
faˈinia gwaˈi dadalo nia ma faˈi kuba nia ne. Nau ku ina naˈa, bore ma
ngwae neˈe kwatea ngela fuaku, ro ru neˈe ki, ru nia ki. ˈOko lisia naˈa?
ˈOke saea nia ke leka maˈi siaku, ro ru neˈe ki, ru sa tai ki niniˈa?”
26 Sui sa Juda ka lia saiana ro ru neˈeri ki, ma nia ka fata ˈuri, “Kini
neˈana bali nia saga, nauˈa neˈe nau ku rora. Nau ku bolo fuana nai
ngalia nia ka korea ngela ˈisiˈisi nau, bore ma nau ku ˈiri sasia.” ˈI buri
naˈa noaˈa nia kasi teo naˈa faˈinia kini neˈeri.
27 Kaidaˈi ˈi Tamara nia karangi faˈafuta na ngela neˈeri, kira lisia nia
ke baˈa faˈafuta ro ˈiˈiu ki.
28 Ma kaidaˈi nia faˈafuta, taˈi ana ro ˈiˈiu neˈeri ki, nia ruˈungaˈinia
maˈi limana ˈi maa ka sakatafa, sui kini neˈe lia sulia ka ngalia ˈaba kwalo
meo ka firiˈia ˈi limana ngela neˈeri, nia ka fata ˈuri, “Nia neˈe ai eta futa
adaroˈo.”
29 Bore ma ngela neˈeri lalafia limana ma ka olitaˈinia ˈi saena laˈu.
Ma ngwaefuta nia naˈa neˈe ka eta futa. Goˈo kini neˈeri ka fata
ˈuri ana ngela neˈeri, “Falafala ˈoe neˈe ˈunaˈeri, ˈaeˈo ngwae fuana
suˈumaˈilamu talamu.” Nia neˈe kira ka saea ˈani sa Peres neˈe fadalana,
“Nia suˈumaˈinia talana ka eta ruˈu maˈi.”
30 ˈI buri ˈana na ngwaefuta nia neˈe na aba kwalo meo nia ˈi limana
fiˈi futa maˈi, ma kira ka saea ˈani sa Sera neˈe fadalana, “Meo.”

39

Sa Josef rao fuana sa Potifa

1 Kaidaˈi ngwae ana kwalafa sa Ishmael ki kira ngalia sa Josef ˈuana ˈi
Ejipt, kira ka ˈoifoli laˈu ˈania. ˈUnaˈeri taˈi ngwae ˈaˈana ana tatalafaˈa
ana fanoa neˈeri satana sa Potifa ka folia niaˈa. Ma niaˈa naˈa neˈe
gwaungaˈi fuana ngwae lialia ana luma tatalafaˈa.
2 Iawe nia tua faˈinia sa Josef, ma ru nia sasiˈi ki ka leˈa liu. Sa Josef tua
saena luma sa Potifa, ngwae neˈe ngwae ˈi Ejipt nia ˈaˈana fuana.
3 Sa Potifa lisia neˈe Iawe tua faˈinia sa Josef nia ka sasia raoˈa nia ki ka
leka leˈa liu mala.
4 ˈUnaˈeri nia ka saeleˈa liu fafia, ma nia ka tua faˈinia ana kaidaˈi ˈoro
fuana ˈafilana. Ma nia ka filia sa Josef ka faˈinaˈonaˈo ana ru ki saena
luma nia, faˈinia ru ki taˈifau neˈe nia toˈo ani.
5 Ma ka eta ana kaidaˈi neˈeri, osiˈana raoˈa leˈa sa Josef ki, Iawe ka
faˈaleˈa ngwae neˈeri, ma ru ki taˈifau saena luma nia, ma saena oˈola nia
ru ki ka leka leˈa.

6 ˈUnaˈeri sa Potifa ka alua ru ki taˈifau neˈe nia toˈo ani saena limana
sa Josef, ma nia noaˈa kasi ˈabera laˈu ˈania ta ru. Nia tua goˈo ˈana fuana
manataˈanga sulia fanga nia ki.

ˈAfe sa Potifa fulia fuli bareˈa ana sa Josef

Sa Josef nia ta taˈi ngwae fiˈi doe neˈe lisilana leˈa liu.
7 Noaˈa kasi tau goˈo ˈafe sa Potifa ka kwaiogai naˈa ana, ma nia ka lidia
fuana teoˈa faˈinia.
8-9 Bore ma sa Josef noaˈa kasi oga falafala ˈunaˈeri, nia ka fata ˈuri fuana
ˈafe neˈeri, “Noaˈa liu, ˈoe kosi sasi ˈunaˈeri aku! Lisia basi kwa! Kaidaˈi
neˈe ngwae ˈaˈana nau nia noaˈa kasi ˈabera naˈa ˈania ta ru saena luma
nia, osiˈana nau ku tua faˈinia. Nia alu nau ku ˈaˈana naˈa ana ru nia toˈo
ani ki. Ma nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana raoˈa ˈania ru nia toˈo
ani saena luma neˈe. Bore ma ˈaeˈo neˈe ru nia talana, osiˈana ˈaeˈo neˈe
ˈafe nia, ma nau noaˈa liu kusi sasia ta ru ana. Si diˈia nau ku teo faˈiniˈo
ˈirai ru taˈa liu, noaˈa liu nau kusi fuli ru taˈa ˈuira. Ma nia ka kwatea
taˈangaˈa ˈi maana God logo.”
10 Asoa ki taˈifau goˈo neˈe ˈafe neˈeri tuaraˈi nia fuana leka teoˈa faˈinia,
bore ma nia noaˈa kasi oga goˈo falafala ˈunaˈeri ki. Ma nia ka noaˈa kasi
oga logo tuaˈa karangia.
11 Leleka, ana taˈi asoa, kaidaˈi nia leka ˈi saena luma fuana sasilana
raoˈa nia, ka noaˈa ta ngwae neˈe ka tua faˈinia.
12 ˈUnaˈeri goˈo ˈafe neˈeri ka dau ngiringiri naˈa ana toˈongi nia ma ka
fata ˈuri ana sa Josef, “Nau ku amasiˈo ˈoke teo naˈa maˈi faˈi nau!” Bore
ma sa Josef ka fai danga ˈania toro keta nari nia, ma ka tafi naˈa ˈi maa.
13 Kaidaˈi ˈafe neˈe lisia nia tafi naˈa faˈasia toˈongi nia,
14 nia ka ri ˈuana ti ngwae rao neˈe kira rao ana ta luma kira ka leka
maˈi. Goˈo nia ka fata ˈuri fuada, “Ai reala. Mulu lisia! Ngwae nini ana
kwalafa sa Eba ngwae taˈa liu mala! Nia faˈa ˈeke kulu ne! Araˈi nau
ngalia maˈi ˈi neˈe fuana tae niniˈa? Nia ruˈu maˈi saena maˈe luma nau
ma nia ka tuaraˈi nau fuana teoˈa faˈinia, bore ma nau ku ako doe.
15 Ma ana kaidaˈi nia rongoa neˈe nau ku ako ˈunaˈeri, nia ka tafi ˈi maa
faˈasia toˈongi neˈe nia.”
16 Nia ka gonia naˈa ˈana toro sa Josef leleka araˈi nia ka oli maˈi luma.
17 ˈUnaˈeri nia ka saea nama ana taˈi alaˈanga neˈeri fuana, nia ka fata
ˈuri, “Na ngwae rao ˈoˈo nini ana kwalafa sa Eba nini ˈoko ngalia maˈi,
nia leka maˈi saena mae luma nau taˈena, nia sasia nau ku ˈeke.
18 Bore ma kaidaˈi nau ku ako doe, nia ka tafi ˈi maa faˈasia toˈongi nini
nia.”
19 Kaidaˈi ngwae neˈeri rongoa alaˈanga neˈe ˈafe nia saea, nia ka saetaˈa
liu.
20 ˈUnaˈeri nia ka asungaˈinia ngwae nia ki ka leka daua sa Josef, ma kira
ka ˈui ˈania saena lokafo. Nia lokafo neˈeri, kaidaˈi ˈoro kira alua ngwae
rao tatalafaˈa ki ˈi saena. Sui bore ˈana sa Josef ka tua saena lokafo,
21 Iawe nia tua tari goˈo ˈana faˈinia, ma nia ka ˈoilakitaˈinia. Ma ngwae
ˈaˈana ana lokafo neˈeri ka saeleˈa fafia sa Josef,
22 ˈunaˈeri nia ka alua ka lia sulia ti ngwae lokafo neˈe kira tua saena
lokafo neˈeri, ma nia ka kwatea ka ˈaˈana ana raoˈa saena lokafo neˈeri.
23 Sui ngwae ˈaˈana neˈeri kasi ˈabera naˈa ˈania raoˈa neˈeri ki, sulia
Iawe nia tua faˈinia sa Josef, ma nia ka sasia raoˈa neˈeri ki ka leˈa liu.

40

Sa Josef fada ro maliu bole'a ki

1 Sui buri 'ana ti'iti'i go'o, ro ngwae rao tatalafa'a ki kera kwatea
tatalafa'a ka saeta'a liu fuadaro'o ro ngwae ne'eri ki, ta'i ngwae 'a'ana
fuana ngwa'i to'a kira lia sulia na waen tatalafa'a, ma ta'i ka 'a'ana fuana
ngwa'i to'a kira rao ana beret tatalafa'a.
2 Tatalafa'a nia saeta'a liu fuadaro'o,
3 go'o nia ka aludaro'o saena lokafo ne'e sa Potifa 'a'ana ana. Nia ne'e
ta'i lokafo nini sa Josef nia tua logo ana.
4 'Una'eri sa Potifa ka alu kera'a saena limana sa Josef ka lia sulia kera,
ma kera ta'i tua tau ti'iti'i saena lokafo ne'eri.
5 Ana ta'i rodo, kaida'i kera tua 'ua saena lokafo, kera maliu bole, ma
fadalana ro maliu bole'a ne'eri ki ka matamata daofa'i liu na'a.
6 Sui 'ofodangi kaida'i sa Josef leka ma'i fuana lisi ladaro'o, nia lisia
kera manata 'abera liu na'a.
7 Nia ka saefilo 'uri adaro'o, "Nau ku lisia koro'o manata 'abera ana ta'i
ru. Ru fa'uta nini'a?"
8 Ma kera ka 'uri, "'Oko saiana rodo sui, kero'o maliu bole, bore noa'a
ta ngwae ana kula ne'e saiana ke saea fadalana ro maliu bole'a ne'e ki
fuamiro'o." Ma nia ka fata 'uri fuadaro'o, "God talana go'o ne'e to'o ana
ngasingasi'anga fuana saelana fadalana maliu bole'a. Bore 'ana, moro ili
sae to'ona ma'i ro maliu bole'a ne'ana ki fuaku."
9 'Una'eri na ngwae ne'e 'i na'o nia 'a'ana ana ngwae nia kira lia sulia
waen tatalafa'a, nia ka fata 'uri, "Nau ku maliu bole'a fasi nau ku lisia
ta'i 'ai grep.
10 'Ai grep ne'eri to'o ana uulu rara 'ai ki ana, ma kaida'i rara 'ai ne'eri
ki to'o ana ra'i ru ki, tona bore ma nia to'o logo ana taka ru ki, ma nia ka
to'o na'a ana fua'i ru ki ana ma kira ka kwasa na'a.
11 Nau ku dau ana titiu ni kwa'u tatalafa'a, nau ku ngalia fuana 'ai grep
ne'eri, ma nau ku losia suluna saena titiu ni kwa'u ne'eri, buri 'ana nau
ku kwatea kwa'u titiu ni kwa'u ne'eri fuana tatalafa'a."
12 Sui sa Josef ka fata 'uri, "Na fadalana maliu bole'a ne'ana 'uri, uulu
rara grep ne'ana ki, na uulu asoa ki ne'ana.
13 Kaida'i noa'a kasi dao 'ua ana uulu asoa ki, tatalafa'a ke ba'a ngali'o
fa'asia luma lokafo, ma nia ke ba'a alu 'oke oli la'u ana rao'a ba 'oko
sasasia 'i na'o. 'Oko saiana 'oke ba'a kwatea nama 'amu titiu ni kwa'u
tatalafa'a fuana, di'ia nama ba 'oko sasasia 'i na'o, kaida'i ba 'oko 'a'ana
fuana ngwae kira lia sulia waen nia.
14 Ma kaida'i ne'e 'oke leka fa'asia luma lokafo, 'oe kosi takadalafa nau!
'Iu, 'oke manatai nau, ma 'oko fa'arongoa tatalafa'a 'ani nau fasi 'iri nia
ka lafu nau logo fa'asia luma lokafo.
15 'Oko lisia! Nau'a kwalafa sa Eba ne, bore ma etaeta kira bili nau
fa'asia fanoa kami, ma kira ka ngali nau ma'i ne'e. Ma kaida'i nau ku
tua 'i ne'e, nau ku 'iri sasia ta ru ne'e bolo fa'inia kike 'ui 'ani nau saena
luma ni lokafo ne'e."
16 Ana kaida'i ta ngwae rongoa ne'e fadalana maliu bole'a ne'eri ne'e
sa Josef saea ka mamana, nia ka fata 'uri, "Nau'a logo nau ku lisia ta ta'i
maliu bole'a. Nau ku maliu bole 'uri, uulu kukudu 'i beret ki uu fafona
gwauku.

17 ˈI saena kukudu isi ˈi fafo, na kwalu kaela afu keke goˈo neˈe teo ˈi
saena ma nau ku ngaliˈi fuana tatalafaˈa. Bore ma noˈo ki kira ˈania afu
keke neˈeri ki.”
18 Sui sa Josef ka fata ˈuri, “Fadalana maliu boleˈa ˈoe nia ˈuri. Uulu
kukudu neˈana ki neˈe uulu asoa ki neˈe saena luma lokafo.
19 Nia ˈiri dao ˈua ana uulu asoa ki, kike baˈa sikilia gwaumu, ma kike
baˈa dauraˈinia nonimu ana ta taˈi faˈi ˈai. Ma faˈi noˈo ki kike leka maˈi
ma kira ke ˈania fasi ˈi nonimu ki.”
20 Ana uula asoa ana saena lokafo na tatalafaˈa ka sasia taˈi fafangaˈa
ana kaidaˈi nia futa ana. Nia sasia taˈi fafangaˈa doe liu ma nia ka laefia
ngwae ˈaˈana nia ki ka leka maˈi. Ma ˈi maana ti ngwae ˈaˈana ana nia
ka lafua maˈi ro ngwae ba nia ki laˈu neˈe kera tua saena luma lokafo.
21 Ngwae ba ˈi naˈo nia ˈaˈana ana ngwae ki fuana liaˈa sulia waen nia,
nia ka alua laˈu ana raoˈa ba nia.
22 Bore ma ngwae ba ˈi naˈo nia ˈaˈana fuana ngwae saungaˈilana beret
nia, kira ka saungia nia ka mae, ma kira ka dauraˈinia nonina ana taˈi faˈi
ˈai. Ru ki taˈifau fuli diˈia nama neˈe sa Josef eta saea.
23 Bore ma ngwae neˈe ˈaˈana fuana ngwae ki neˈe lia sulia waen
tatalafaˈa nia noaˈa ˈiri manata naˈa toˈona sa Josef, nia takadalafa liu
naˈa.

41

Sa Josef saea fadalana maliu boleˈa tatalafaˈa

1 Buri ˈana ro faˈi ngali ki na tatalafaˈa ˈi Ejipt nia ka toˈo ana taˈi maliu
boleˈa. Nia lisia fasi nia uu ˈi ninimana kafo ˈi Nael.
2 ˈUnaˈeri nia ka lisia fiu buluka ki raˈe alaˈa maˈi faˈasia kafo, ma kira
ka ˈani karasi ninimana kafo neˈeri. Ma fiu buluka neˈeri ki doe liu, ma
ˈuliˈulida ka ngwasinasina logo.
3 Buri ˈana ta fiu buluka ka raˈe maˈi faˈasia kafo neˈeri, ma kira ka tua
karangia logo na buluka ba kira eta taˈe maˈi ki. Buluka neˈeri ki, suli ˈoˈo
ki naˈa ma lisilada ka taˈa liu.
4 Ma ai neˈe suli ˈoˈo oˈa ki, kira ka ˈania ai neˈe doe leˈa ki leleka ka
sui. Goˈo tatalafaˈa ka ada.
5 Buira nia ka maliu laˈu, ma ka lisia laˈu ta maliu boleˈa. Nia lisia fasi
taˈi ˈai ˈaiˈi witi nia toˈo ana fiu fingi ru doe ki ana, neˈe kwaimaˈa kwali
naˈa fuana ngalilani maˈi.
6 Sui nia ka lisia laˈu ta ˈaiˈaiˈi witi neˈe nia toˈo ana fingi ru tiˈitiˈi neˈe
saˈosaˈofiˈa liu ma ka karangi mae naˈa, sulia iru ˈakoˈako ana ˈeˈerede
nia ˈakoˈako liu.
7 Goˈo fiu fingi ru tiˈitiˈi neˈeri ki kira ka ˈania na fingi ru doe lia leˈa
ki. Ma tatalafaˈa ka ada laˈu, nia ka saiana neˈe nia maliu bole goˈo.
8 Bore ma ˈofodangi na tatalafaˈa ka manata ˈabera liu naˈa, sui nia
ka riˈi ˈuana maˈi ngwae liatoˈo ana fanoa neˈeri kike leka maˈi fuana
lisilana. ˈUnaˈeri nia ka faˈarongo kira ana ro maliu boleˈa neˈeri ki, bore
ma ta ngwae ˈada noaˈa ˈisi saea fadalana ro maliu boleˈa nia ki fuana.
9 ˈUnaˈeri mala ngwae neˈe nia ˈaˈana ana ngwaˈi toˈa fuana liaˈa sulia
waen nia, nia ka fiˈi fata ˈuri fuana, “Tatalafaˈa kwa! nau ku fiˈi manata
toˈona taˈi ru nau ku fata alangaˈi fuana sasilana bore ma nau ku manata
bura ana.

10 ˈI naˈo ba ˈoko ogataˈa fuaku faˈinia ngwae ba ˈaˈana fuana ngwaˈi toˈa fuana saungaˈilana beret ˈoe, ma ˈoko alu kamiroˈo saena luma ni lokafo, saena luma ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae lialia ana luma ˈoe.
11 Taˈi rodo keroˈo maliu bole, ma fadalana ro maliu boleˈa keroˈo ki ka matamata daofaˈi liu naˈa.
12 Taˈi ngwae fiˈi doe ana kwalafa sa Eba neˈe rao ˈoˈo fuana faˈinaˈonaˈo ˈoe, nia tua faˈi keroˈo saena luma ni lokafo. Kaidaˈi keroˈo faˈarongoa ˈani ro maliu boleˈa keroˈo ki fuana, nia saea fadalana ro maliu boleˈa neˈeri ki fuamiroˈo.
13 Ma buri ˈana ru ki taˈifau ka diˈia nama neˈe nia saeˈe. Nauˈa ˈoko alu nau laˈu ana raoˈa nau, bore ma ta ngwae ˈoko kwatea ngwae ˈoe ki fuana saungilana ka mae.”

14 ˈUnaˈeri na tatalafaˈa ka kwatea kwau ngwae rao nia ki ka baˈea maˈi sa Josef. Ma ka ˈiri tau goˈo kira ka leka baˈea maˈi faˈasia luma ni lokafo. Nia ka sufi guguru ma ka rokisia toro nia, ma ka leka uu ˈi naˈona tatalafaˈa.
15 Sui tatalafaˈa ka fata ˈuri fuana, “Josef kwa! Nau ku lisia taˈi maliu boleˈa, bore ma noaˈa ta ngwae ana kula neˈe saiana saelana fadalana fuaku. Bore ma taˈi ngwae nia saea fuaku ka ˈuri, ‘Kaidaˈi ˈoko rongoa maliu boleˈanga ˈoko saiana ˈoke saea fadalana.’ ”

16 Bore ma sa Josef ka fata lala ˈuri, “Nau noaˈa naisi saiana saelana fadalana maliu boleˈa ki. Bore ma God naˈa neˈe ke baˈa saea fadalana maliu boleˈanga ˈoe, neˈe ˈoke baˈa saeleˈa ana.”

17 Goˈo tatalafaˈa ka fata ˈuri, “Ana maliu boleˈanga nau, nau ku lisia fasi nau ku uu ˈi ninimana kafo ˈi Nael.
18 ˈUnaˈeri fiu buluka ki ka raˈe maˈi faˈasia kafo neˈeri, ma kira ka ˈani karasi ninimana kafo. Na fiu buluka neˈeri ki doe ka leˈa liu, ma nonida ka ngwasinasina logo.
19 Ma ˈi buri ˈana ta fiu buluka laˈu ka raˈe maˈi faˈasia kafo ma kiraˈa suli ˈoˈo ki naˈa ma ka lia taˈa logo. Kira lia taˈa liu ka liufia ti buluka neˈe nau ku lilisiˈi ana ti kula ˈi Ejipt.
20 Goˈo kira ka ˈania ai nonina leˈa ki leleka ka sui.
21 Bore ma ta ngwae noaˈa kasi lia sai goˈo ana neˈe kira ˈania buluka doe neˈeri ki sulia kira suli ˈoˈo ˈanga goˈo, diˈia logo ˈae etaeta ba kiri. Buri ˈana nau ku ada naˈa.
22 Sui buri ˈana nau ku lisia laˈu ta maliu boleˈa, nau ku lisia taˈi ˈai ˈaiˈi witi neˈe toˈo ana fingi ru doe ki kwaimaˈa kwali naˈa fuana ngalilana maˈi.
23 Sui nau ku lisia laˈu ta ˈai ˈaiˈi witi neˈe toˈo ana fiu fingi ru tiˈitiˈi ki ana neˈe saˈosaˈofia liu, karangi mae naˈa, osiˈana iru ˈakoˈako ana kula ˈeˈerede ˈakofia liu na witi neˈeri.
24 ˈUnaˈeri fiu fingi witi tiˈitiˈi saˈosaˈofia neˈeri kika ˈania fingi ru doe lia leˈa neˈeri ki. Nau ku saea ro maliu boleˈa nini nau ki fuana ngwae lia toˈo neˈe ki bore ma noaˈa ta ngwae ada kasi saea fadalana ro maliu boleˈanga neˈe ki fuaku.”

25 Sui sa Josef ka fata ˈuri ana tatalafaˈa, “Ro maliu boleˈanga neˈana ki fadalani taˈi ru goˈo. God saea naˈa fuamu ru neˈe nia ke baˈa fulia.
26 Na fiu buluka leˈa neˈana ki, nia fada ˈani fiu faˈi ngali ki. Ma fiu fingi witi leˈa neˈana ki, nia fada logo ˈani fiu faˈi ngali ki logo. Ro maliu boleˈanga neˈana ki fadalani taˈi ru goˈo.

27 Na fiu buluka suli ˈoˈo aˈa neˈana ki, neˈe kira saka maˈi faˈasia saena
kafo ˈi buri, faˈinia fingi witi tiˈitiˈi neˈe saˈosaˈofiˈa karangi ka mae naˈa,
kira fada ˈani fiu faˈi ngali ana fioloˈanga ma ˈatoˈanga ana fanga.
28 Ru neˈe ke baˈa dao maˈi diˈia naˈa ba nau ku saea fuamu. God nia
faˈataˈinia fuamu tae neˈe nia karangi ke fulia.
29 Fuana fiu faˈi ngali etaeta ki na oˈola ˈi Ejipt ki taˈifau ke fungu ana
fanga.
30 Bore ma buira fiu faˈi ngali ana fioloˈanga ma kaidaˈi fanga ke ˈato
ke baˈa dao maˈi. Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae ki noaˈa kira kasi manata
naˈa toˈona kaidaˈi kira toˈo ana fanga ˈoro, osiˈana kaidaˈi ˈato neˈe nia
ke faˈalia naˈa fanoa taˈifau.
31 Ngwae ki taˈifau kike baˈa takadalafa kaidaˈi leˈa neˈe kira eta toˈo
ana sulia fioloˈa neˈe ke dao maˈi, buri ˈana ke baˈa taˈa lilisu mala.
32 Ro maliu boleˈa neˈe ki fadalani taˈi ru goˈo niniˈa. Ma ai neˈe
faˈataˈinia neˈe God salisali naˈa ana ru neˈe, ma nia karangi ka dao naˈa
maˈi.
33 “ˈIu ˈoke filia nama ta taˈi ngwae sai ˈi ru neˈe ke lia saiana ru neˈe ke
baˈa dao maˈi ki, ma ˈoke alua nia ngwae ˈaˈana leˈa ˈoe ana fanoa neˈe.
34 Ma ˈoke alua ti ngwae ˈaˈana laˈu kira ka rao ˈi olofana niaˈa fasi ˈiri
kike lia saiana fanga neˈe ngwae ki ngaliˈi maˈi. Ana fiu faˈi ngali etaeta
neˈe ki, na fanga ke baˈa ˈoro liu mala, ma faˈi ngali ki taˈifau kaidaˈi
ngwae ki kira ngalia maˈi fanga kira ke daroˈia nama ˈania lima kabu ki
na fai kabu ru ki ru kira, ma taˈi kabu ru ngwae neˈeri ka ngalia ka goni
leˈa ana.
35 Ana kaidaˈi leˈa neˈeri, faˈi ngali ki taˈifau kira ke alu leˈa nama ana
fanga ka teo leˈa saena fanoa doe ki, ma kira ngwae ni ofoˈa ki kira ke lia
nama sulia.
36 ˈUnaˈeri fanga neˈeri ki ke teo kwaimasi fuana fiu faˈi ngali ana
fioloˈanga ki ma kaidaˈi ˈato neˈe ke dao maˈi fafia fanoa neˈe. Falafala
ˈunaˈeri neˈe, ngwae ki noaˈa kira kasi baˈa maelia fioloˈanga ana fanoa
neˈe.”

Sa Josef ˈaˈana ana fanoa ˈi Ejipt

37 ˈUnaˈeri tatalafaˈa faˈinia gwaungaˈi nia kira ka saeleˈa fafia nai ˈi ru
ˈanga neˈeri,
38 ma tatalafaˈa ka fata ˈuri fuada, “Sa Josef, ngasingasiˈanga God tua
faˈinia mamana naˈa. Noaˈa kulu kasi dao naˈa laˈu toˈona ta ngwae neˈe
lia toˈo ka liufia niaˈa.”
39 Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Josef, “God ˈoe faˈataˈinia ru neˈe ki
fuamu. Nau ku lia sai naˈa ana ˈoko sai ˈi ru liu, ma ˈoko lia saiana ru
neˈe ke fuli ki ka liufia ta ngwae.
40 ˈUri, nai baˈa alua ˈaeˈo ta ngwae ˈaˈana aku fuana liaˈa sulia fanoa
neˈe nau, ma ngwae nau ki taˈifau kike kwairoˈoi ana fatalamu. Ka
ˈunaˈeri ˈaeˈo neˈe na ruana ngwae aku, ma ka noaˈa laˈu ta ngwae neˈe
ka toˈo ana ngasingasi ˈanga ana fanoa neˈe ka diˈia ˈaeˈo.
41 Kaidaˈi neˈe nau ku aluˈu ˈoko ˈaˈana ana maˈe fanoa ana fanoa neˈe.”
42 ˈUnaˈeri na tatalafaˈa ka kanusua taˈi kome efoa ˈi ˈuˈuna neˈe nia
alua ana kaidaˈi ki nia ka toto nia ˈani kerekereˈa, goˈo nia ka alua ana
ˈuˈuna sa Josef. Ma nia ka ngalia taˈi toro kwao nia ka toro ˈania, ma nia
ka dauraˈinia kwala kekefa gol ˈi luana.

43 Nia ka ngalia ruana kad nia neˈe na hos nia tara, ma ka kwate fuana
sa Josef fuana lekaˈa ˈania. Ma kaidaˈi sa Josef liu kwau kaidaˈi ˈoro ki
na ngwae lialia ˈafia tatalafaˈa neˈe kira leka ˈi naˈona, kira ako doe kika
ˈuri, “Bobo uruuru! Bobo uruuru!” Nia naˈa neˈe falafala tatalafaˈa nia
sasia fuana sa Josef neˈe lia sulia maˈe fanoa ana fanoa ˈaˈana neˈeri.
44 Ma tatalafaˈa ka fata ˈuri fuana, “Nauˈa naˈa neˈe na tatalafaˈa, ma
fatalaku neˈe ˈuri, ngwae ki taˈifau ana tuaˈa neˈe diˈia kira oga sasilana
ta raoˈa, nama kira ka leka ana ta kula, kira ke eta lidi ˈoe basi.”
45-47 Sui tatalafaˈa nia ka kwatea ta sata laˈu fuana sa Josef. Ma sata
neˈeri neˈe sa Safenat Paneh, neˈe sata faolu nia, ma nia ka ngalia taˈi
sariˈi ana fanoa neˈeri, ma ka kwatea fuana nia ka korea. Sariˈi neˈeri
neˈe satana ˈi Asenat. Nia ana fanoa doe ˈi Heliopolis, ma maˈa nia sa
Potifera ma niaˈa taˈi fata abu ana falafala ana kula abu kira saea ˈani ˈi
On.

Na kaidaˈi neˈe sa Josef nia talaˈae ka rao fuana tatalafaˈa ˈi Ejipt, nia
tua naˈa sulia uulu akwala faˈi ngali ki. Nia leka kwau ana kula tatalafaˈa
nia tua ana ma kaidaˈi ki saena fiu faˈi ngali neˈeri ki, nia liu ana kula
ki taˈifau ana fanoa neˈeri. Ma saena fiu faˈi ngali neˈeri ki nia toˈo ana
kaidaˈi leˈa fuana oˈola witi ki ka toˈo ana fanga ˈoro.

48 ˈIu ma fanoa doe ki taˈifau neˈe nia leka ani, nia ngalia witi ki, ma ka
goniˈi leˈa saena luma ni goni ruˈa saena fanoa neˈeri.
49 Sa Josef ukua witi ki, leleka ka ˈoro liu diˈia naˈa one sulia asi neˈe
noaˈa ta ngwae kasi saiana toˈolana.

50 Ma kaidaˈi neˈe fioloˈa doe neˈeri ˈiri raˈe ˈua maˈi sa Josef faˈinia
ˈafe nia kera toˈo naˈa ana ro ngela ngwane ki.
51 Kaidaˈi ngela ˈi naˈo nia futa, sa Josef fata ˈuri, “God kwatea nau ku
takadalafa naˈa raoˈa ulafu ba nau ku sasiˈi maˈi Ejipt ki. Ma ru taˈa ba
kiri taˈifau ba ngwaˈi ngela maˈa nau kira sasia aku.” Ma nia ka saea
ngela neˈeri ˈani sa Manase.
52 Ma buri ˈana ruana ngela ana ka futa nia ka fata ˈuri, “God kwatea
ngela neˈe ki fuaku ana kula neˈe ru ˈafitaˈi ki fuli fuaku.” Ma nia ka saea
ruana ngela ˈani sa Ifrem.

53 ˈUnaˈeri fiu faˈi ngali neˈe oˈola ki toˈo ana fanga ˈoro, ma na ngwae
ˈi Ejipt ki ka saeleˈa, kaidaˈi leˈa neˈeri sui naˈa.
54 ˈUnaˈeri fiu faˈi ngali fuana fioloˈanga ma kaidaˈi ˈato fuana toˈonga
ana fanga ka dao naˈa, ma ka diˈia nama ba sa Josef nia saea ˈi naˈo. Ma
ti fanoa ˈaˈana ngwae ki noaˈa kasi toˈo naˈa ana fanga, bore ma ˈi Ejipt
fanga ˈoro nia teo.
55 Sui kaidaˈi ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt kira talaˈae ana olidokoˈa ana fanga,
kira fioloˈa naˈa. ˈUnaˈeri kira ka leka maˈi kira ka saefiloa tatalafaˈa
fuana kwatelana fanga fuada. Goˈo tatalafaˈa ka saea fuada kira ka leka
siana sa Josef, ma kira ke sasia tae neˈe nia saea.
56 Ma kaidaˈi ˈato ana fioloˈanga nia dao ka taˈa liu naˈa, sa Josef ka
ˈifingia luma ni goni fangaˈa ki, ma ka alaˈania ngwae ki kira ka leka maˈi
kika folia witi ana fanoa neˈeri.
57 ˈUnaˈeri ngwae ana fanoa ˈaˈana ki taˈifau logo neˈe kira leka maˈi
Ejipt fuana folilana witi, osiˈana fioloˈanga neˈeri dao ana fanoa ki taˈifau
saena magalia naˈa.

42

Ngwaefuta sa Josef ki leka ˈi Ejipt fuana foli fangaˈa

1 Ana kaidaˈi neˈeri sa Jakob tua tua maˈi ˈana ˈi Kenan, ma kaidaˈi nia
rongoa kira ˈoifoli ˈani witi ˈi Ejipt, nia ka fata ˈuri fuana ngwaˈi ngela
nia, “Faˈuta neˈe kaumulu kasi sasia ta ru?
2 Nau ku rongoa neˈe kira ˈoifoli naˈa ˈania witi ˈi Ejipt. ˈUnaˈeri
kaumulu ke leka folia nama maˈi ti fanga fuakulu, nia taˈa neˈe kuke mae
ana fioloˈanga.”
3 Sui goˈo akwala ngwaefuta sa Josef kira ka faˈasia ˈi Kenan ma kira ka
leka ˈi Ejipt fuana foli fangaˈa ˈada.
4 Bore ma sa Jakob noaˈa kasi saiana neˈe ke alaˈania sa Benjamin na
sasina sa Josef fuana lekaˈa faˈinida, osiˈana nia maˈu ˈasu ˈubani ti ru
kata fuli fuana sulia tala.
5 ˈUnaˈeri ngwaˈi ngela sa Jakob kira ka leka faˈinia ti ngwae ˈi Kenan
neˈe kira leka ˈuana ˈi Ejipt fuana foli fangaˈa sulia kaidaˈi ˈato ma fioloˈa
dao naˈa fafia fanoa kira.
6 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Josef naˈa neˈe lia sulia fanoa ˈaˈana neˈeri,
ma nia ka ˈoifoli ˈania fanga ana ngwae ki ana fanoa matamata ki saena
magalia. Sui ngwaefuta nia ki kira leka maˈi, ma kira ka bobo uruuru ˈi
naˈona leleka maada ka foto ana ano.
7 Ma kaidaˈi nia lisida, nia lia saiada neˈe kiraˈa ngwaefuta nia ki goˈo,
bore ma nia fata ˈania alaˈanga ˈi Ejipt, ma nia ka toˈo ana taˈi ngwae
fuana rokisilana fatalana fasi ˈiri noaˈa kira kasi lia saiana. Ma nia
balufida ka ˈuri, “Kaumulu leka maˈi faˈasia ˈi fai?” Ma kira ka olisi ˈuri
ana, “Kaimili faˈasia ˈi Kenan ne, ma kaimili leka maˈi fuana foli fangaˈa
ˈamiˈa.”
8 Sa Josef lia sai goˈo ana na ngwaefuta nia ki, bore ma kira ˈiri lia sai
nama ana.
9 ˈUnaˈeri nia ka manata toˈona ro maliu boleˈa nia ki ba nia lisiˈi ˈi
naˈo, neˈe kira bobo uruuru fuana. Nia fata ngasingasiˈa fuada ka ˈuri,
“Sali kaumulu leka goˈo maˈi fuana saiˈa ana fanoa neˈe kami taka nini.
Kaumulu oga muke dao toˈona kamiˈa, sali kami ngasingasiˈa nama noaˈa
fasi ˈiri kamu ke leka maˈi fuana fuˈali lamiˈa.”
10 Bore ma kira fata ˈuri, “Noaˈa kwala ngwae ˈaˈana, nia ˈiri ˈuira laˈu.
Kaimili niniˈa diˈia goˈo ngwae ˈoe ki. Kaimili leka goˈo maˈi fuana foli
fangaˈa ˈamiˈa.
11 Kaimili taˈifau ngwaefuta ki ne, ma kami sa toˈo goˈo ana taˈi maˈa.
Kaimili noaˈa kasi leka laˈu maˈi fuana iro fanoa ˈanga. Kaimili leka saga
goˈo maˈi.”
12 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuada, “Noaˈa! Kaumulu leka maˈi muka sai
aimili ne!”
13 ˈUnaˈeri kira ka fata ˈuri, “Ngwae ˈaˈana kwa! Kaimili niniˈa ngela
ana taˈi ngwae goˈo niniˈa, ma kami tua ˈi Kenan. Etaeta kaimili akwala
ma ro ngela, bore ma ta taˈi ngwaefuta aimili nia noˈana, ma susu buri
kaimili nia tua maˈi faˈinia maˈa kami ˈi fanoa.”
14 Bore ma nia ka fata ˈuri, “Nau ku saea ka sui naˈa ba! Kaumulu leka
goˈo maˈi fuana irolana fanoa neˈe!
15 Nai dao nama toˈona neˈe kaumulu alaˈa mamana! Nia leˈa, nia
mamana ˈani satana tatalafaˈa, nau ku saea ru mamana fuaumulu. Si
diˈia susu buri kamu noaˈa kasi leka maˈi ana kula neˈe, ˈirai noaˈa kamu
kasi baˈa leka naˈa faˈasia ˈi neˈe.

16 Ta taˈi ai aumulu ke leka ka ngalia nama maˈi! Kaumulu ai neˈe ki
kaumulu ke tua saena luma lokafo, leleka kaimili ka dao toˈona neˈe fata
laumulu nia mamana nama ka noaˈa. Si diˈia noaˈa, nau ku saea naˈa ru
mamana fuaumulu, kaimili ke sai leˈa naˈa ana neˈe kaumulu leka goˈo
maˈi fuana irolana fanoa neˈe.”
17 Ma nia ka aluda saena lokafo sulia uulu asoa ki.
18 Ma uula asoa, nia ka fata ˈuri ada, “Nauˈa ngwae fuana manata
lafulana God, ma diˈia kaumulu sasi diˈia neˈe nau ku saea, nai baˈa
alaˈani kamu ke mauri.
19 Diˈia kaumulu oga neˈe muke faˈataˈinia fatalamuˈa mamana, nia leˈa
ta taˈi ai aumulu ke tua saena luma lokafo neˈe, ma ti ai muke saiana muke
ngalia fanga niniˈa kamu folia, ma muka oli muka kwatea fanga neˈe ki
fuana ngela kamu ki neˈe kira fiolo goˈo ada kaidaˈi neˈe.
20 Bore ma kamu ke ngalia nama maˈi susu buri ngwaefuta kamu ke
leka maˈi fuaku, fasi ˈiri nai lisia niaˈa. Diˈia nia ˈunaˈeri neˈe, ke baˈa
faˈataˈinia neˈe fatalaumulu nia mamana, ka ˈunaˈeri noaˈa naisi saungi
kaumulu ka mae.”
Ma ngwaˈi ngwaefuta neˈeri kira ka alafafia fatalana,
21 ma kira ka alaˈa ˈuri fuada talada, “Se reala! Kaidaˈi neˈe kulu toˈo
naˈa ana kwaˈikwaˈinga faˈasia ru taˈa ba kulu sasia ana ngwaefuta kulu
ˈi naˈo! Kulu lisia ka sui naˈa ru taˈa neˈe kulu sasiˈi ana ki, bore ma
kaidaˈi nia angi fuakulu fasi ˈiri kulu ka ˈafia, noaˈa kulu kasi rongoa na
fatalana. Kaidaˈi neˈe ru doe neˈe ka dao naˈa fafi kulu!”
22 ˈUnaˈeri sa Ruben ka fata ˈuri fuada, “Ana kaidaˈi baera, nau ku saea
naˈa fuaumulu ba nia ngwae fiˈi doe goˈo ne, noaˈa kaumulu kasi faˈalia
laˈu, bore ma noaˈa kaumulu kasi saiana rongolana fatalaku. Kaidaˈi neˈe
kulu toˈo naˈa ana kwaˈikwaˈinga duˈungana maelana.”
23 Sa Josef nia rongo saiana alaˈanga kira ki taˈifau, bore ma kira ˈiri sai
goˈo ana neˈe niaˈa ngwaefuta kira, osiˈana kiraˈa taˈifau alaˈa fuana ta
ngwae matamata lala neˈe rokisia fatalada fuana.
24 Ma nia ka leka faˈasida ka angi, ma kaidaˈi nia saiana nia leˈa laˈu,
nia ka oli maˈi. Nia ka ngalia sa Simion ma ka firiˈia ˈi maada.

Ngwaefuta sa Josef ki oli ˈuana ˈi Kenan

25 Goˈo sa Josef ka fata ˈuri fuana ngwae ni rao nia, “Mulu faˈafungua
fanga ki saena ngwaˈi ngwaˈi toˈa neˈana ki. Kira folia fanga neˈana ki
naˈa, bore ma mani neˈe ngwae neˈana ki taˈifau kira foli aniˈi, niˈi ke oli
saena ngwaˈi kira ki faˈinia fanga kira. Ma kamu ka kwatea fanga fuada
fuana ˈanilana sulia tala.” Ma ngwae ni rao nia ki ka sasi naˈa ˈunaˈeri.
26 ˈUnaˈeri ngwaefuta nia ki kira ka alua na ngwaˈi ni fanga ki fafona
dongki kira ki, ma kira ka leka naˈa.
27 Ana rodo kaidaˈi kira mamalo, ta taˈi ada ka ˈifingia ngwaˈi nia ka
kwatea fanga fuana dongki nia, goˈo nia ka tona ˈania mani nia neˈe teo
goˈo ˈani saena ngwaˈi faˈinia fanga ki.
28 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Ei reala kwa! Kira olitaˈinia goˈo mani nau
ki! Niˈi teo goˈo ˈani faˈinia fanga ki saena ngwaˈi nau.” Manataˈanga kira
ki taˈa liu naˈa, sulia kira maˈu liu. Sui kira ka saefilo ˈuri ada talada, “Tae
naˈa niniˈa God sasia akulu re?”
29 Ma kaidaˈi kira oli laˈu maˈi siana maˈa kira ˈi Kenan, kira ka
faˈarongoa ˈani ru ki taˈifau neˈe dao toˈoda.

30 Kira fata ˈuri, “Ngwae loˈoko lia sulia tuaˈa ˈi Ejipt, nia fata balubaluˈa
liu naˈa fuaimili. Nia fia fasi kaimili leka lala fuana irolana fanoa nia.
31 Ma kaimili ka fata ˈuri fuana, ‘Kaimili noaˈa ˈiri leka laˈu maˈi fuana
irolana fanoa ˈoe. Kaimili leka lala maˈi fuana foli fangaˈa.
32 Kaimili niniˈa ngela ana taˈi maˈa goˈo. Etaeta kaimili akwala ma ro
ngela, bore ma ta taˈi ngwaefuta aimili nia noˈana, ma susu buri kaimili
nia tua goˈo maˈi faˈinia maˈa kami ˈi Kenan.’ ”
33 Goˈo ngwae neˈeri nia ka ˈuri, “ˈIrai taˈi ru neˈe nai faˈamamana
fatalaumulu faˈinia nama ka noaˈa. Taˈi aumulu nia ke baˈa tua faˈinau
ˈi neˈe. Ma kaumulu ti ai kamu ka oli faˈinia fanga fuana ngela kamu ki
neˈe kira fiolo maˈi fanoa.
34 Bore ma kamu ke ngalia nama maˈi na ngwaefuta ˈisiˈisi ba kamu ˈi
neˈe fasi ˈiri nai lisia. Ru ˈunaˈeri neˈe nau ku saiana kaumulu noaˈa laˈu
ngwae iro fanoa ki, ma fatalaumulu ka mamana. ˈUnaˈeri mala, nau ku
fiˈi alaˈania ngwaefuta kamu ka oli ka tua faˈi kamu, ma kamu ke baˈa
leka goˈo amuˈa ana ta kula ana fanoa neˈe, neˈe kamu oga.”
35 Ma kaidaˈi kira kisitaˈinia ngwaˈi kira ki, kiraˈa taˈifau kira lisia
ngwaˈi mani kira ki teo goˈo faˈinia fanga ki. Ma kaidaˈi kira lisia mani
neˈeri ki, kira maˈu liu, ma maˈa kira bore ka maˈu liu logo.
36 Ma nia ka fata ˈuri ada, “Faˈuta, ˈuri ma kaumulu oga nai koloa naˈa
ˈaku na ngela neˈe nau ki niniˈa? Sa Josef noˈana naˈa! Ma sa Simion ka
noˈana laˈu, ma kaidaˈi neˈe kaumulu oga laˈu ngalilana sa Benjamin? Ru
neˈe ki taˈifau leka naˈa maˈi fuana faˈalilaku goˈo.”
37 ˈUnaˈeri sa Ruben ka fata ˈuri fuana maˈa nia, “Maˈasi kwa! Ru leˈa
goˈo neˈe ˈoke alua sa Benjamin saena limaku, ma nai baˈa olitaˈinia logo
maˈi fuamu. Si diˈia nau noaˈa kusi olitaˈinia maˈi, ˈirai ˈoke baˈa saungia
naˈa amu ro ngela ngwane loˈoko nau ki.”
38 Bore ma maˈa kira ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa nia ˈato liu naˈa fuaku
neˈe nai alaˈania ngela nau ka leka faˈi kamu. Na ngwaefuta leˈa nia mae
naˈa ma nia taˈifilia goˈo neˈe tua neˈe nia futa ana ˈafe nau ˈi Rachel.
Sali ta ru taˈa kata fiˈi dao laˈu toˈona sulia tala. Nau ku ngwaro liu naˈa,
ma si diˈia ˈoko sasia ta ru taˈa ka dao toˈona, nai baˈa mae goˈo ana
kwaimanatai ˈanga.”

43

Sa Benjamin leka ˈi Ejipt faˈinia ngwaefuta nia ki

1 Ma kaidaˈi ˈato fuana toˈonga ana fanga nia lilisu naˈa ˈi Kenan,
2 ma kaidaˈi sa Jakob faˈinia ngwaˈi ngela nia kira faˈasuia naˈa fanga
neˈe ngela nia kira ki kira folia maˈi Ejipt nia ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Kamu ke oli laˈu ˈi Ejipt muke folia laˈu ti fanga fuakulu.”
3 Bore ma sa Juda nia fata ˈuri ana, “Maˈasi kwa! Ngwae ˈaˈana loˈoko ˈi
Ejipt nia alaˈa ngasingasiˈa fuaimili, nia saea diˈia kaimili oli laˈu ˈi buri
ma ngwaefuta neˈe kami noaˈa kasi leka faˈi kaimili, nia noaˈa liu kasi
oga naˈa lisilana maˈamili laˈu.
4 Si diˈia ˈoko alaˈania ngwaefuta neˈe kaimili ka leka faˈi kaimili, ˈirai
kaimili saiana mike baˈa leka foli fanga.
5 Bore ma si diˈia noaˈa ˈoe kosi alaˈania, ˈirai noaˈa kaimili saiana mi
kasi leka, osiˈana ngwae loˈoko fata ˈuri, ˈi buri diˈia kaumulu leka maˈi
ma diˈia ngwaefuta kamu noaˈa kasi leka maˈi faˈi kaumulu, nau noaˈa
kusi oga lisilana maa mulu ˈi neˈe.”

6 ˈUnaˈeri sa Jakob ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe kaumulu ka saea fuana
ngwae neˈana neˈe kaumulu toˈo ana ta ngwaefuta laˈu? Kaumulu sasia
naˈa foli bareˈa ˈoro fuaku.”
7 Bore ma kira ka fata ˈuri, “Niaˈa naˈa neˈe saefiloa lidiˈa ˈoro aimili
ˈuana kaimili faˈinia luˈuluˈua neˈe kaimili. Nia saefilo ˈuri, ‘Maˈa kamu
nia tua ˈua? Kaumulu toˈo laˈu ana ta ngwaefuta?’ Kaimili ka olisia goˈo
na lidiˈa nari nia ki. Kaimili ke sai faˈuta ana neˈe nia ke baˈa saefilo
kaimili fuana ngalilana ngwaefuta neˈe kami fuana lekaˈa fuana?”
8 Sui sa Juda ka fata ˈuri ana, “ˈOke alua ˈalako neˈe saena limaku, fuana
kaimili ke leka naˈa kaidaˈi neˈe, fasi ˈiri ta ai akulu noaˈa kasi baˈa mae
ana fioloˈanga.
9 Nau ku alangaˈi nai baˈa lia leˈa sulia, ma ˈoˈogaˈa nai naˈa fuana
olitaˈilana maˈi neˈe. Ma si diˈia nia noaˈa kasi oli maˈi fuamu, nauˈa
naˈa neˈe nai baˈa ngalia kwaˈikwaˈinga firi ana ru neˈe leleka nau ku
mae.
10 Alaˈanga neˈe ki nini dau kaimili liu naˈa, sali diˈia kaimili kasi
manisuiˈa ana kaidaˈi ˈoro ˈuri ki, sali kaimili leka ro ru naˈa ˈuana fanga
ki.”
11 Ma maˈa kira ka fata ˈuri, “Nia leˈa. Diˈia nia ˈirai, kamu ke toˈongia
ru leˈa ˈi neˈe ki saena ngwaˈi kaumulu ki, fasi ˈiri kaumulu ke kwate na
kwatea fuana ngwae ˈaˈana neˈana. Kaumulu ke ngalia ta kala insens,
faˈinia ta kala ngingidua ma faˈinia raˈi ru fuana alulana ana fanga neˈe
kwatea fanga ˈanilana ka rukufa ma fuana pistasio faˈinia ti fuaˈi amon.
12 Ma kaumulu ka olitaˈinia mani ba ana eta lekaˈa kaumulu, faˈinia ta
mani laˈu ana lekaˈa neˈe. Kaidaˈi ba sui, kira olitaˈinia mani kaumulu ki
saena ngwaˈi kaumulu ki, sali ta taˈi roraˈa kira goˈo.
13 Mulu ngalia ngwaefuta kamu muka leka naˈa niniˈari fuana ngwae
loˈoko.
14 God toˈo ana ngasingasi ˈanga ki taˈifau, alaˈania nia ke kwatea ngwae
neˈana ke kwaima aumulu, nia ke baˈa alaˈania fuaumulu muke ngalia
ta ngwaefuta amuˈa faˈinia sa Benjamin, fasi ˈiri kera ke oli maˈi faˈi
kaumulu. Noaˈa naisi saea naˈa ta ru. Diˈia nau ku koloa naˈa ro ngela
neˈe nau ki, leˈa goˈo ˈana, alu ke ˈunaˈeri naˈa ˈana.”
15 ˈUnaˈeri ngwaˈi ngwaefuta neˈeri kira ka ngalia ru neˈeri ki, faˈinia
mani ana lekaˈa ba sui, ma ti mani laˈu, ma kira ka ngalia susu buri neˈeri
sa Benjamin faˈi kira ma kira ka leka naˈa. Kaidaˈi kira dao ˈi Ejipt, kira
ka leka uu laˈu ˈi naˈona sa Josef.
16 Ma kaidaˈi nia lisia neˈe susu buri neˈeri leka maˈi faˈinida, nia ka
fata ˈuri ˈana ngwae rao ˈoˈo neˈe ˈaˈana ana ru saena luma nia, “ˈOke
baˈea kwau ngwaˈi toˈa neˈe saena luma nau, kike baˈa fanga faˈi nau
ana tufungana asoa. Ma kaidaˈi ˈoko leka ˈoke saungia taˈi buluka, ma ko
salisali ana fanga fuaimili.”
17 Ma ngwae ˈoˈo neˈeri ka sasi diˈia naˈa neˈe sa Josef saea ma nia ka
baˈeda ˈuana luma sa Josef.
18 Bore ma kaidaˈi nia baˈeda kwau kira maˈu liu, ma kira ka fata ˈuri,
“Kira baˈe kulu ˈuana luma neˈe fafia mani ba kira aluˈi saena ngwaˈi
kulu, ki kaidaˈi ba sui. Kike baˈa dau kulu naˈa ma kira ka ngalia na
dongki kulu ki, ma kira ke sasia kulu ke rao ˈoˈo fuada.”
19 Ma kaidaˈi kira leka dao ana sinamaa ana luma sa Josef, kira ka fata
ˈuri ana ngwae rao ˈoˈo neˈeri,

20 “Ngwae ˈaˈana, kaimili toˈo ana taˈi ru fuana saelana fuamu. Kaimili
leka maˈi ana fanoa neˈe ˈi naˈo fuana foli fangaˈa.
21-22 Ma kaidaˈi kami oli, kami ka mango sulia tala mika maliu ana rodo,
ma kaimili ka ˈifingia ngwaˈi kaimili ki, ma kaimili taˈifau ka lisia mani
kaimili ki teo faˈinia fanga saena ngwaˈi kaimili ki. Kaimili ˈiri saiana, sa
tai neˈe alua mani ki ka oli saena ngwaˈi kami ki. Niˈi teo goˈo ˈani, nia
ne kaimili olitaˈiniˈi maˈi mika kwateˈe fuamu. Ma kaimili ka ngalia laˈu
maˈi ti mani fuana folilana fanga ana lekaˈa neˈe kami maˈi.”

23 Bore ma ngwae rao ˈoˈo neˈeri ka fata ˈuri, “Kaumulu noaˈa mu kasi
manata ˈabera, ma noaˈa mu kasi maˈu. Na mani ba ˈi naˈo ki, nau ku
ngaliˈi ka sui naˈa ba. God kamu ana kwalafa sa Eba neˈe God maˈa kamu,
nia nena alua mani saena ngwaˈi kamu ki.” Goˈo ngwae rao ˈoˈo neˈeri
ka baˈea maˈi sa Simion siada laˈu.
24 Ma nia ka ngalida saena luma sa Josef, ma ka ngalia maˈi kafo fuana
taufilana ˈaeda, ma nia ka kwatea fanga fuana dongki kira ki.
25 Kira rongoa naˈa neˈe kike baˈa fanga faˈinia sa Josef ana tufungana
asoa, ma kira leka ma kika ngalia maˈi na kwateˈa neˈe kira ngaliˈi maˈi
ki, ma kira ka salisali ani fuana kwatelani fuana kaidaˈi nia ke dao ˈi luma.
26 Ma tufungana asoa, kaidaˈi sa Josef leka maˈi luma, kira leka ma kira
ka ngalia maˈi kwatea ki ma kira ka leka maˈi saena luma. Ma kira ka
bobo uruuru ˈi naˈona fuana faˈadoelana leleka maada ka toˈo ˈi ana, ma
kira ka kwatea na kwateˈa neˈeri fuana.
27 Sui nia ka saefilo ˈuri ada, “Faˈuta kaumulu leˈa goˈo ˈaumulu? Ma
kaidaˈi ba sui kaumulu faˈarongo nau ˈania maˈa kamu, faˈuta nia leˈa
goˈo ˈana?”
28 Ma kira ka fata ˈuri, “Ngwae ˈaˈana ˈae, maˈa kaimili manata doe
amu, nia tua leˈa goˈo ˈana, ma nia ngasingasiˈa ua.” Ma kira ka bobo
uruuru laˈu fuana faˈadoelana.
29 Ma kaidaˈi sa Josef lisia ngwaefuta leˈa nia sa Benjamin neˈe kera futa
ana taˈi teˈa, nia ka saefilo ˈuri, “O sali na ngwaefuta ˈisiˈisi ba kamu taka
nama neˈe kamu saea fuaku kaidaˈi ba sui?” Sui nia ka fata ˈuri ana sa
Benjamin, “Ngela nau ˈae, alaˈani God ka kwatea mauriˈa leˈa fuamu.”
30 ˈAliˈali goˈo sa Josef ka tataˈe ka ruˈu saena maˈe luma nia ka angi,
sulia kaidaˈi nia lisia ngwaefuta nia, nia saeleˈa liu.
31 Buira neˈe nia taufia maana, nia ka kwatea manatana ka aroaro, nia
ka leka laˈu maˈi maa, nia ka ri ˈuana ngwae rao saena luma nia kira ka
ngalia maˈi fanga.
32 Nia tua ana ta tatafe ni fanga, ma ngwaefuta nia ki kira ka tua ana
ta tatafe ni fanga, ma ngwaˈi toˈa ˈaˈana ana fanoa neˈeri neˈe kira fanga
faˈinia kira tua logo ana ta tatafe ni fanga, sulia nia abu kira ka fanga
faˈinia kwalafa sa Eba.
33 ˈUnaˈeri ngwae rao neˈeri ka kwatea ngwaefuta neˈeri kira ka tua ana
tatafe neˈe kira taˈifau kira faˈi naˈo kwau ˈuana sa Josef. Nia talaˈae ana
ai eta futa ana tatafe kira ka tua tatalaˈa diˈia neˈe kira futa ˈani, leleka
ai futa ˈisi ka tua naˈa ˈi ˈisilana tatafe ni fanga neˈeri. Ma kaidaˈi kira
lisia neˈe ngwae neˈeri sasia kira ka tua tatalaˈa ˈunaˈeri, kira ka ˈarefo
liu, ma kira ka lia fuada talada kwailiu.
34 Ma ngwae saena luma ki kira ka ngalia fanga faˈasia tatafe ni fanga
sa Josef ma ka kwateˈe fuada. Ma fanga neˈe kira ngaliˈi fuana susu buri
neˈeri, nia bolo mala faˈinia fanga fuana lima ngwae ki. Ma falafala neˈeri

ne'e kwatea ma kira ka fanga fa'inia sa Josef, ma kika kwa'u leleka kira ka abusu lui na'a.

44

Titiu ni kwau sa Josef nia no'ana

1 Sui sa Josef ka fata 'uri ana ngwae rao 'o'o nia ne'e 'a'ana ana ru ki saena luma nia, "'Oke fa'afungua fanga saena ngwa'i ngwae ne'ana ki, leleka ka fungu le'a mala. Ma 'oko alua mani kira ki ka oli ta'ifau saena ngwa'i kira ki la'u fa'inia fanga ki.

2 Ma 'oko ngalia titiu ni kwau ngwasinasina ba nau 'oko alua 'i saena ngwa'i susu buri kira fa'inia mani nia ki ne'e nia foli fanga ani'i." Go'o ngwae ne'eri ka sasi na'a di'ia ne'e sa Josef nia saea fuana.

3 Sui ruana asoa 'ofodangi go'o 'ua, na ngwae rao 'o'o sa Josef ki kira ka 'afia sa Juda fa'inia ngwaefuta nia ki fuana alulana ngwa'i ki fafona dongki kira ki, ma kira ka leka na'a.

4 'Iu kaida'i noa'a kira 'iri leka tau 'ua, sa Josef ka fata 'uri ana ngwae rao 'o'o nia, "Aia, 'ali'ali ko lalili 'i buira to'a baera kaida'i 'oko dao to'oda, 'oke fata 'uri fuada, 'Ngwae 'a'ana nau nia sasia ru le'a liu fuaumulu! Fa'uta kaumulu ka sasia ru ta'a ne'e ana?

5 Fa'uta ne'e kaumulu ka bilia titiu ni kwau ngwasinasina nia? Titiu ne'e na'a ne'e nia 'idufa'i kwa'u ana ma nia ka rao logo 'ani fuana dao'a to'ona fadalana maliu bole'a ki. Falafala nini kamu sasia nia ta'a liu mala.' "

6 Ma kaida'i ngwae rao 'o'o ne'e dao fafida, nia saea ala'anga fuada.

7 Bore ma kira'a ta'ifau kika fata 'uri, "Ngwae 'a'ana 'ae, kaimili noa'a 'iri sai na'a ana sasilana ta ru 'uira. Nia noa'a 'iri le'a fuamu ne'e 'oke su'umani ala'anga ne'ana ma'i aimili.

8 'Oko sai na'a ana na mani nini kaimili lisia saena ngwa'i kaimili ki, kaida'i ba sui, kaida'i kami fa'asia 'i Kenan, kaimili olita'ini'i ma'i fuamu ba. Kaimili ke bili fa'uta la'u ana gol nama silva saena luma ngwae 'a'ana 'oe?

9 'Oke ili lulu 'uana! Si di'ia 'oko dao to'ona titiu ne'ana ana ta'i aimili, nia le'a 'irai nia ke mae nama. Ma kaimili ti ai, kaimili ke ba'a rao 'o'o na'a fuana ngwae 'a'ana 'oe."

10 Go'o ngwae ne'eri ka fata 'uri, "Le'a go'o 'ana, nia ke ba'a 'uira na'a. Bore ma ngwae ne'e bilia titiu ni kwau ne'eri, nia ke ba'a rao 'o'o fuana ngwae 'a'ana nau, bore ma kaumulu ti ai, kamu saiana muke leka aloge."

11 Ma 'ali'ali go'o kira ka ngalia kwau na ngwa'i fanga ana dongki kira ki, kira ka fa'akoso'i ma kira ka 'ifingi'i.

12 Ma ngwae rao 'o'o ka lia 'i saena ngwa'i kira ki, nia eta ana ngwa'i ngwae eta futa leleka ka dao ana ngwa'i ngwae futa 'isi'isi. Ma na ngwa'i ngwae 'isi'isi nia ka dao to'ona titiu ni kwa'u 'i saena.

13 Ma bara ngwa'i asina ne'eri ka ta'a liu mala ada ma kira ka gasia to'ongi kira ki. Kira ka alua la'u ngwa'i ne'eri ki fafona dongki ki, ma kira ka oli la'u 'i fanoa doe.

14 Ma kaida'i kira dao la'u 'i luma sa Josef, ma nia tua go'o 'ana 'i ne'eri, ma kira ka bobo uruuru 'i na'ona leleka maada ka to'o 'i ano.

15 Ma nia ka fata 'uri ada, "Fa'uta ne'e kaumulu ka fulia ru ta'a 'uri? Kaumulu noa'a mu kasi sai la'u ana nau ngwae 'a'ana 'uri saiana nai lia saiana ma'e toto ki ma fadalana maliu bole'a ki logo? Nau ku sai go'o 'aku ana tae ne'e kaumulu sasia."

16 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata ˈuri, “Ngwae ˈaˈana ta tae laˈu neˈe kaimili
ke baˈa saea. Kaimili rora ka sui naˈa. God faˈataˈinia naˈa neˈe kaimili
rora. Nia leˈa neˈe ngwae kamu dao toˈona titiu ni kwau saena ngwaˈi
nia, nia neˈe ke rao ˈoˈo fuamu, bore ˈana ma kaimili taˈifau naˈa.”
17 Bore ma sa Josef nia ka fata ˈuri, “Noaˈa, nauˈa noaˈa kusi sasia ru
ˈuira. Ngwae neˈe bili goˈo titiu ni kwaˈu neˈe ke baˈa rao ˈoˈo fuaku.
Kaumuluˈa ti ai, muke oli goˈo siana maˈa kamu.”

Sa Juda lidi fuana sa Benjamin

18 Buri ˈana sa Juda ka ˈidu karangia sa Josef ma ka fata ˈuri, “Ngwae
ˈaˈana, rongoa basi kala alaˈanga nau. Nau ku saiana ˈaeˈo ngwae
ˈaˈana mamana, ma ˈoko bolo faˈinia tatalafaˈa ana fanoa neˈe, bore ma
ngwadela ˈoe kosi oga taˈa fuaku.
19 Kaidaˈi sui, ˈoko saefilo ˈuri aimili, ‘Faˈuta ˈuri ma maˈa kamu tua
ˈua? Kaumulu toˈo ana ta ngwaefuta laˈu tua ˈua?’
20 Ma kaimili ka ˈuri, ‘ˈIu, maˈa kami tua goˈo ˈana, bore ma nia ngwaro
naˈa. Ma susu buri kami tua goˈo ˈana, nia futa kaidaˈi maˈa kami nia
ngwaro naˈa. Na teˈa susu buri neˈeri nia alua goˈo ro ngela ki, bore ma
ai eta futa nia noˈana naˈa, ma susu buri goˈo neˈe tua. Ma maˈa kami
nia kwaima liu ˈana.’
21 Ma ˈaeˈo ba ˈoko fata ˈuri fuaimili, ‘Nia leˈa mulu leka ngalia maˈi
siaku ˈiri nai lisia.’
22 Bore ma kaimili fata ˈuri, ‘Ngwae ˈaˈana ˈae, ngela neˈeri noaˈa kasi
faˈasia naˈa maˈa kami. Diˈia nia faˈasia maˈa kami. Maˈa ke baˈa mae
naˈa.’
23 Ma ˈaeˈo ba ˈoko fata ˈuri, ‘Leˈa goˈo ˈana, si diˈia ngwaefuta nena
kamu noaˈa kasi leka maˈi faˈi kamu, nau noaˈa kusi oga lisilana maa
mulu laˈu ˈi neˈe.’ ”
24 “Ma kaidaˈi kami oli siana maˈa kami, kaimili saea alaˈa lamu fuana.
25 Ma buri ˈana kaidaˈi maˈa kami fata ˈuri fuaimili, ‘Leˈa, mulu koso
laˈu toli ˈi Ejipt, ma muka folia ta kala fanga laˈu ˈakulu.’
26 Bore ma kaimili ka fata ˈuri, ‘Kaimili noaˈa kasi leka.’ Ngwae loˈoko
nia saea naˈa fuaimili ka ˈuri, ‘Si diˈia ngwaefuta ˈisiˈisi kamu noaˈa kasi
leka maˈi faˈi kamu. Nau noaˈa kusi oga naˈa lisilana maa mulu laˈu. ˈIu
nia ke leka nama faˈi kaimili. Tala neˈe fuaimili neˈe ˈunaˈeri naˈa. Diˈia
noaˈa, kaimili kasi leka naˈa.’
27 Goˈo maˈa kami ka fata ˈuri, ‘Kaumulu saiana neˈe teˈa nia alua goˈo
ro ngela ngwane ki.
28 Ta taˈi ai adaroˈo nia noˈana naˈa faˈasi nau. Sali ti ru ˈaeˈaela kwasi
taka neˈe ˈania, sulia kaidaˈi nia leka faˈasi nau, nau ku ˈiri lisia naˈa,
leleka ka dao ˈi taˈena.
29 Nau ku ngwaro liu naˈa. Diˈia kamu ngalia laˈu kwau ai neˈe, sali ta
ru taˈa ke baˈa sasia laˈu ˈi loˈoba, ˈirai nai kwai kwaimanatai ka dao ana
kaidaˈi nai mae.’ ”
30-31 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata laˈu ˈuri, “Ngwae ˈaˈana ˈae, diˈia kaimili
oli siana maˈa kamu, ma susu buri neˈe noaˈa kasi leka faˈi kaimili, ma
maˈa kami noaˈa kasi lisia, nia ke baˈa mae goˈo. ˈUri ma ˈoko manata
faˈuta ana tae neˈe ke baˈa fuli diˈia kaimili dao ˈi fanoa, ma maˈa kami
noaˈa kasi lisia faˈi kami? Nia ne mangona maˈa kami naˈa ne, ma si diˈia
noaˈa nia kasi lisia faˈi kaimili, ˈirai kaimili naˈa neˈe kwatea nia ke mae.
32 Ma nau ku fata alangaˈi naˈa fuana, ku ˈuri, ‘Nai lia sulia susu buri
neˈe.’ Nau ku fata ˈuri fuana, ‘Maˈasi, diˈia noaˈa nia kasi oli maˈi siana,

nauˈa naˈa neˈe nai baˈa ngalia kwaˈi kwaˈinga ana ru neˈe leleka nau ku mae.’
33 Ngwae ˈaˈana, nau ku kwaimaˈa kwali goˈo ˈaku fuana tuaˈa ˈi neˈe
fuana ngalilana fuila, fasi ˈiri nai rao ˈoˈo fuamu. Bore ma ngwade ˈae,
alaˈania nia ke oli faˈinia ngwaefuta nini nau ki.
34 Si diˈia nau ku oli bore ma nia noaˈa kasi oli faˈinau, nau noaˈa kusi
oga naˈa lisilana ˈatoˈanga doe neˈe ke dao toˈona maˈa nau.”

45

Sa Josef fulani niaˈa fuana ngwaefuta nia ki

1 Sa Josef noaˈa kasi sofongaˈinia naˈa abulaˈanga nia, ma nia ka saiana
neˈe nia ke baˈa angi ˈi maana ngwae rao ˈoˈo nia ki goˈo nia ka saea kira
ka leka ˈi maa. Kaidaˈi ngwaefuta nia ki goˈo neˈe tua faˈinia, nia ka fiˈi
talingaˈinia fuada sa tai neˈe niaˈa.
2 Ma nia ka angi doe liu, ma ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt neˈe kira tua maˈi maa
kira ka rongoa, ma kira ka leka ma kika faˈarongoa ˈania ngwaˈi toˈa neˈe
kira tua ana luma tatalafaˈa.
3 Sui sa Josef ka fata ˈuri fuana ngwaefuta nia ki, “Nauˈa sa Josef goˈo
niniˈa. ˈUri ma nia mamana neˈe maˈa nau nia mauri ˈua?” Bore ma
kaidaˈi kira rongoa alaˈanga neˈeri, kira ka maˈu liu, ma kira kasi saea
naˈa ta ru.
4 ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri fuada, “Ngwadela kina mulu ˈidu karangi
maˈi.” Ma kira ka ˈidu karangia maˈi ana, ma nia ka fata laˈu ˈuri, “Nauˈa
sa Josef naˈa niniˈa. Nauˈa naˈa niniˈa ngwaefuta kamu ba kamu ˈoifoli
ˈania ˈi naˈo, diˈia ta ngwae rao ˈoˈo ka leka maˈi neˈe.
5 Bore ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera nama muka oga taˈa fuamuˈa
talamuˈa sulia kamu ˈoifoli ˈani nau maˈi neˈe. Ru neˈe noaˈa laˈu naiˈi ru
ˈanga kamu, na naiˈi ruˈa God lala, neˈe nia eta kwate nau maˈi aumulu
ˈi neˈe, fasi ˈiri nai faˈamauria mangoˈi ngwae ki.
6 Na ruana faˈi ngali goˈo ana ˈatoˈanga neˈe noaˈa ta fanga kasi bulao
ˈi neˈe, na ngwae ki noaˈa kasi baˈa oˈolia oˈola ma kika kasi ngalia ta
fanga ana oˈola.
7 God neˈe sasia ma nau ku eta leka maˈi aumulu ˈi neˈe fasi ˈiri nai
faˈamauri kaumulu ˈania falafala niniˈa kulu taˈifau ˈarefo liu ana, fasi
ˈiri nai sasia tala fuana toˈa neˈe kira ke baˈa futa maˈi buri mulu noaˈa
kira kasi noˈana bore ma kike tua leˈa.
8 Nia noaˈa laˈu kaumulu neˈe kwate nau maˈi neˈe. God lala neˈe
kwate nau maˈi. Nia lafu nau ta ngwae ˈaˈana ana tatalafaˈa, ma nau
ku gwaungaˈi ana ru ana luma nia ki logo, ma nau ku lia logo sulia fanoa
ki taˈifau ana tuaˈa neˈe.
9 “Mulu ˈaliˈali muka oli fuana maˈa kulu, ma kaumulu ka faˈarongo
ˈani fata laku fuana, muke ˈuri, ‘Nauˈa ngela ˈoe sa Josef. God kwate nau
ku lia sulia fanoa ki taˈifau ana tuaˈa nini ˈi Ejipt. Nia leˈa fuamu ˈoke
faˈasia fanoa ˈoe ma ˈoko leka maˈi ko tua faˈinau.
10 ˈOke baˈa tua ˈi Gosen, fasi ˈiri ˈoke tua karangi nau. Ma ˈaeˈo faˈinia
ngwaefuta nau ki, ma faˈinia kala koˈo ˈoe ke, faˈinia ru ˈaeˈaela kamu ki,
ma ti ru neˈe ˈoko toˈo ani ki, kaumulu saiana muke tua taˈifau ˈi neˈe.
11 Diˈia kaumulu leka maˈi muka tua ˈi Goshen, nau ku saiana nai lia leˈa
suliˈo. Na ˈatoˈanga nini ana fioloˈa nia ke leka laˈu sulia lima faˈi ngali
ki, ma nau noaˈa kusi oga ˈaeˈo faˈinia ngwaefuta nau ki ma ru ˈaeˈaela
kamu ki neˈe kike baˈa mae ana fioloˈanga.’ ”

12 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “ˈIu, kaumulu niniˈa faˈinia ˈaeˈo sa
Benjamin, kaumulu taˈifau sai leˈa ana neˈe nauˈa sa Josef mamana naˈa
niniˈa.
13 Kaumulu ke saea fuana maˈa kia neˈe tatalafaˈa kwatea ngasin-
gasiˈanga ki taˈifau ana fanoa neˈe saena limaku ma kaumulu ka saea
ru neˈe ki taˈifau fuana neˈe kaumulu lisiˈi ˈi neˈe. Mulu ˈaliˈali naˈa
muka baˈea maˈi siaku.”
14 Ma nia ka daua ngwaefuta nari nia ma ka talaˈae ana angia. Ma
ngwaefuta nia ka lolofafia. Ma nia ka angi logo.
15 Ma nia leka ma ka lolofafia logo ti ngwaefuta ana, ma ka nonoˈida ma
nia ka angi. Buri ˈana ngwaefuta nia ki kira fiˈi alaˈa naˈa faˈinia.

16 ˈUnaˈeri kaidaˈi na tatalafaˈa faˈinia gwaungaˈi nia ki ˈi luma nia,
kira rongoa neˈe ngwaefuta sa Josef ki kira dao, kira ka saeleˈa liu.
17 ˈUnaˈeri tatalafaˈa leka maˈi ma ka fata ˈuri fuana sa Josef, “Nau ku
saeleˈa liu. ˈOke saea fuana ngwaefuta ˈoe ki, ko ˈuri, ‘Kira ke ngalia
ngwaˈi kira ki fuana dongki kira ki, ma kira ka oli laˈu ˈi Kenan,
18 ma kira ka baˈea maˈi maˈa kamu faˈinia ngela kira ki, ma kika oli
laˈu maˈi siaku ana kula neˈe. Nai baˈa kwatea afu ano leˈa ˈi Ejipt fuada,
ma kira ke baˈa ˈania fanga leˈa neˈe kulu toˈo ani ˈi neˈe.
19 Ma ˈoko saea nama logo fuada neˈe kira ke ngalia nama ti kati ˈi neˈe
Ejipt, fuana ngalilana maˈi ˈafe kira ki, faˈinia ngela tiˈitiˈi ki. Ma kira ka
ngali nama maˈi maˈa kamu logo.
20 ˈOke saea fuada kira kasi ˈabera fuana ngalilana maˈi ru kira ki
taˈifau, osiˈana ru ˈoro leˈa nini kulu toˈo ani ki ˈi Ejipt kuke baˈa kwateˈe
fuada.’ ”

21 ˈUnaˈeri ngwaefuta sa Josef ki kira ka sasi diˈia neˈe nia saea nama.
Sa Josef ka kwatea kati doe liu ki fuada diˈia nama neˈe nia saea ma nia
ka kwatea fanga fuada fuana ˈanilana sulia tala,
22 ma nia ka kwatea toro faolu ki logo fuada. Bore ma ngwaefuta leˈa
nari nia, nia kwatea mala lima toro faolu ki fuana, faˈinia uulu talangaˈi
mani ana mani ngwasinasina ki.
23 Ma nia ka kwatea akwala dongki ka leka siana maˈa nia neˈe ngalia
ru leˈa liu ki faˈasia ˈi Ejipt, ma ta akwala dongki laˈu neˈe kira ngalia witi
ma beret ma ti fanga fuana ˈanilana sulia tala kaidaˈi kira ke leka maˈi,
24 ma nia ka kwatea kira ka leka, ma kaidaˈi kira salisali fuana lekaˈa,
nia ka fata ˈuri fuadulu, “Kaidaˈi kaumulu leka, kaumulu kasi fuˈali kamu
talamuˈa.”

25 ˈUnaˈeri ngwaˈi ngwaefuta neˈeri kira ka faˈasia ˈi Ejipt, ma kira ka
oli siana maˈa kira ˈi Kenan.
26 Kaidaˈi kira dao ˈi fanoa, kira ka fata ˈuri fuana, “Maˈasi! Sa Josef
noaˈa ˈiri mae! Nia mauri goˈo ˈana, ma kaidaˈi neˈe nia naˈa neˈe lia
sulia fanoa ki taˈifau ˈi Ejipt.” ˈUnaˈeri maˈa kira ka lebe liu ˈani alaˈanga
neˈeri, bore ˈana nia noaˈa kasi faˈamamanada.

27 Bore ma kaidaˈi kira saea ru ki taˈifau neˈe sa Josef saea fuada, ma
nia ka lisia na kati ki neˈe nia kwateˈe maˈi fuana ngalilana ˈuana ˈi Ejipt,
na manatana ka fiˈi leˈa laˈu.
28 Goˈo nia ka fata ˈuri, “ˈIu, nia mamana naˈa ngela nau nia mauri ˈua!
Nai leka lisia nama sui nau ku fiˈi mae.”

46

Sa Jakob faˈinia ngwaˈi ngela nia kira leka tua ˈi Ejipt

1 ˈUnaˈeri sa Jakob ka salisali naˈa ana ru nia ki taˈifau, nia ka talaˈae
naˈa ana lekaˈa nia ˈuana ˈi Ejipt. Kaidaˈi nia leka maˈi ka dao ˈi Bereseba,
nia ka sasia kula ni foˈosi fuana foˈosilana Iawe neˈe God maˈa nia sa
Aesak.
2 Saena rodo neˈeri goˈo, Iawe ka fata ˈuri fuana ana taˈi maliu boleˈa,
“Jakob, Jakob kwa!” Ma nia ka olisi ˈuri ana, “ˈIu, nauˈa niniˈa.”
3 Ma God ka fata laˈu ˈuri fuana, “Nauˈa naˈa neˈe Iawe, God maˈa ˈoe.
ˈOe kosi maˈungia lekaˈa ˈuana ˈi Ejipt sulia fanoa neˈeri neˈe nai baˈa
kwatea ngela neˈe kike baˈa futa maˈi burimu ki kike ˈoro liu.
4 Nai baˈa leka faˈiniˈo, ma buri ˈana nai baˈa lafua ai neˈe ke futa maˈi
burimu ki, kike oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Kenan. Ma ana kaidaˈi ˈoke baˈa
mae, sa Josef talana naˈa neˈe ke tua faˈiniˈo fuana bokotalana maamu.”
5 Buri ˈana sa Jakob ka faˈasia ˈi Bereseba ka leka naˈa ˈuana ˈi Ejipt.
Na ngela nia ki kira ka alu nia faˈinia ngela tiˈitiˈi kira ki ma ˈafe kira ki,
kika tua saena na kati ki ba tatalafaˈa ˈi Ejipt nia kwateˈe maˈi.
6-7 Ma kira ka ngalia logo na ru ˈaeˈaela kira ki ma ti ru laˈu neˈe kira
toˈo ani kaidaˈi kira tua ˈi Kenan, ma kira ka leka faˈiniˈi ˈi Ejipt. Ma nia
ka ngalia kwalafa nia taˈifau: ngela ngwane nia ki, faˈinia ngwaˈi ngela
kini nia, ma ngela ngwane kira ki faˈinia ngela kini kira ki, kira leka ma
kika tua naˈa ˈi Ejipt.

Ngwaˈi ngela sa Jakob neˈe kira leka tua ˈi Ejipt

8 Nia ne ngwaˈi ngela sa Jakob neˈe kira leka ˈuana ˈi Ejipt. Ngela ˈi naˈo
nia neˈe sa Ruben,
9 faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa Hanok, sa Palu, sa Hesron, sa Kami.
10 Ma tai neˈe sa Simion faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa Jemuel, sa
Jamin, sa Ohad, sa Jakin, sa Soha, ma sa Siaol neˈe nia ngelana ta kini ˈi
Kenan.
11 Ma tai neˈe sa Lifae faˈinia ngela nia ki, neˈe satada sa Gerson, sa
Kohat, sa Merari.
12 Ma tai neˈe sa Juda faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa Sela, sa Peres,
sa Sera. Ta ro ngela ana neˈe satadaroˈo sa Era, ma sa Onan kera mae
naˈa ˈi Kenan. Ro ngela sa Peres ki, satadaroˈo sa Hesron ma sa Hamul.
13 Ma tai neˈe sa Isakar faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa Tola, sa Pua,
sa Jasub, sa Simron.
14 Ma tai neˈe sa Sebulun faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa Sered, sa
Elon, sa Jaliel.
15 Nia ne ngela ngwane futa ana sa Jakob ma ˈi Lia faˈinia kala koˈo
keraˈa ki, kaidaˈi kira tua ˈua ˈi Mesopotemia. Ma kera ka toˈo goˈo ana
tai ngela kini logo, ma satana neˈe ˈi Daena. Kiraˈa neˈeriˈa ˈorolada dao
ana uulu akwala ma uulu ngwae.
16 Ma tai neˈe sa Gad faˈinia ngela nia ki, neˈe satada sa Sefon, sa Hagi,
sa Suni, sa Esbon, sa Eri, sa Arodi, sa Areli.
17 Ma tai neˈe sa Asa faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa Imna, sa Isva,
sa Isvi, sa Beria faˈinia ngwaingwaena kira ˈi Sera. Ro ngela sa Beria ki
satadaroˈo neˈe sa Heba ma sa Malkiel.
18 Nia ne ngela futa ana sa Jakob ki ma ˈi Silpa faˈinia koˈo tiˈitiˈi keraˈa
ki. ˈI Silpa nia kini rao ˈoˈo neˈe sa Laban kwatea fuana kini nia ˈi Lia
kira ˈorolada dao ana taˈi akwala ma ono ngwae.

19 Sui sa Jakob faˈinia ˈafe nia ˈi Rachel kera alua ro ngela ngwane ki
satadaroˈo neˈe sa Josef ma sa Benjamin.
20 ˈI Ejipt sa Josef nia korea ngela kini taˈi ngwae ˈi Heliopolis neˈe satana
sa Potifera, nia na fata abu ˈi Heliopolis. Kini neˈeri satana ˈi Asenat, ma
kera ka alua ro ngela ngwane ki, satadaroˈo neˈe sa Manase ma sa Ifrem.
21 Ma ngela sa Benjamin ki, satada neˈe sa Bela, sa Bekere, sa Asbel, sa
Gera, sa Naman, sa Ehi, sa Ros, sa Mupim, sa Hupim, ma sa Ada.
22 Nia ne ngela neˈe futa ana sa Jakob ma ˈi Rachel faˈinia koˈo tiˈitiˈi
keraˈa ki. Kiraˈa ˈorolada dao ana akwala, ma fai ngwae.
23 Ta ngela ana neˈe sa Dan faˈinia ngela nia neˈe satana sa Husim.
24 Ma tai neˈe sa Naftali faˈinia ngela nia ki, neˈe satada sa Jasiel, sa
Guni, sa Jesa, sa Silem.
25 Nia ne ngela neˈe futa ana sa Jakob ma ˈi Bilha faˈinia koˈo keraˈa ki.
ˈI Bilha nia kini rao neˈe sa Laban kwatea fuana ngela kini nia ˈi Rachel.
Na ˈorolada dao ana fiu ngwae ki.
26 Ngwaˈi ngela neˈe kira futa ˈi buira sa Jakob ma gwaˈi toˈa neˈe kira
leka faˈinia ˈi Ejipt kira ˈoro ka dao ana ono akwala ma ono ngwae, kira
ˈiri toˈoa goˈo ˈafe kira ki na ngela nia ki.
27 Sa Jakob faˈinia afutana ngela nia ki neˈe kira leka tua ˈi Ejipt, faˈinia
sa Josef ma ro ngela nia ki neˈe futa ana fanoa neˈeri, kiraˈa taˈifau fiu
akwala ki.

Sa Jakob faˈinia ngela nia ki dao ˈi Ejipt

28 ˈUnaˈeri sa Jakob kwatea sa Juda ka leka etaeta ˈi naˈo fasi ˈiri ke
leka lisia sa Josef ka saea fuana ke leka saka fuana ˈi Gosen. Ma kaidaˈi
sa Jakob faˈi kira dao ˈi Gosen,
29 sa Josef leka ˈania kati nia neˈe hos nia tara, ka leka maˈi ka saka
fuana maˈa nia. Kaidaˈi kera saka fuadaroˈo, sa Josef alua limama ka lolo
ˈi buira luana maˈa nia, nia ka lolofafia, nia ka angi sulia kaidaˈi tau.
30 ˈUnaˈeri maˈa nia ka fata ˈuri fuana, “Ngela nau ˈae, kaidaˈi neˈe diˈia
nau ku mae, nia taˈa goˈo, sulia nau ku lisia naˈa maamu, ma nau ku sai
leˈa ana neˈe ˈoko mauri ˈua.”
31 Ma sa Josef ka fata ˈuri fuana ngwaefuta nia ki faˈinia ngela kira ki,
“Nai leka saea fuana tatalafaˈa neˈe kaumulu naˈa ˈi neˈe. Nai baˈa fata
ˈuri fuana, na ngwaefuta nau ki faˈinia ngela kira ki, neˈe kira tua ˈi Kenan,
kaidaˈi neˈe kiraˈa taˈifau kira dao naˈa maˈi fuana tuaˈa faˈi nau.
32 Kiraˈa ngwaˈi toˈa fuana liaˈa sulia sipsip ki, kira toˈo ana sipsip ki,
ma nanigot ki, ma buluka ki faˈinia ti ru laˈu ada neˈe kira ngaliˈi maˈi.
Ma kike baˈa lia sulia goˈo ru ˈaeˈaela kira ki ˈi neˈe.
33 Ma diˈia tatalafaˈa ri ˈuamulu fuana lisilana, ma nia ka saefilo ˈuri
aumulu, ‘Raoˈa faˈuta ki neˈe kaumulu saiana sasilani?’
34 Kamu ka alaˈa leˈa fuana neˈe eta maˈi naˈo, kaumulu ngwaˈi toˈa
fuana liaˈa sulia ru ˈaeˈaela ki goˈo diˈia koˈo kia ki ˈi naˈo. Ka ˈunaˈeri
neˈe nia saiana ke baˈa alaˈani kaumulu ka saungaˈi nia fanoa kamu ˈi
neˈe. Nia ka fata ˈuri sulia falafala kira ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt ki, kira noaˈa
kasi oga tua fikuˈa faˈinia ngwae lia sulia sipsip ki.”

47

1 ˈUnaˈeri sa Josef ka ngalia lima ngwaefuta nia ki, kira ka leka lisia
tatalafaˈa. Kaidaˈi kira dao ˈi luma tatalafaˈa, sa Josef ka fata ˈuri fuana,
“Maˈa nau faˈinia ngwaefuta nau kira dao naˈa. Kira ngalia sipsip ki, ma

nanigot ki ma buluka kira ki faˈinia ti ru laˈu ada, ma kira ka faˈasia ˈi
Kenan, ma kira ka dao naˈa ana fanoa neˈe. Ma kaidaˈi neˈe kira tua naˈa
ˈi Gosen.”
2 Ma nia ka saea satada ngwaefuta nia ki fuana tatalafaˈa.
3 Goˈo tatalafaˈa ka saefilo ˈuri ada, “Raoˈa faˈuta ki neˈe kaumulu
saiana sasilana?” Ma kira ka fata ˈuri, “Tatalafaˈa kaimili niniˈa ngwae
goˈo fuana liaˈa sulia sipsip ki, diˈia nama koˈo kami ki maˈi ˈi naˈo.
4 Kaimili leka maˈi neˈe sulia ˈi Kenan, kaidaˈi ˈato ana fioloˈa nia
ngasingasiˈa liu, ma ru ˈaeˈaela kami ki noaˈa kira kasi toˈo naˈa ana
ta fanga. ˈOke alaˈani kaimili mike sasia fanoa kaimili ana fanoa ˈaˈana
nini ˈoe, ana ano nini ˈi Gosen.”
5 Ma tatalafaˈa ka fata ˈuri fuana sa Josef, “Kaidaˈi neˈe maˈa ˈoe faˈinia
ngwaefuta ˈoe ki kira leka naˈa maˈi siamu,
6 na fanoa neˈe ˈifi fuada. Nia leˈa fuana ˈoke alaˈanida kike saungaˈinia
fanoa kira ˈi Gosen, ana ano leˈa ˈi neˈe ki. Ma diˈia ti ai ada kira leˈa fuana
liaˈa sulia ru ˈaeˈaela ki, nia leˈa fuamu ˈoke aluda fuana kike lia sulia ru
ˈaeˈaela nau ki.”
7 Buri ˈana sa Josef ka ngalia maˈa nia ka dao siana tatalafaˈa. Ma sa
Jakob ka faˈaleˈa tatalafaˈa.
8 Sui tatalafaˈa ka saefilo ˈuri ana, “Kwala araˈi kwa, ta fita faˈi ngali
naˈa neˈe ˈoko tua sulia?”
9 Ma nia ka fata ˈuri, “Nauˈa niniˈa taˈi talangaˈi ma uulu akwala faˈi
ngali ki goˈo niniˈa, ma kaidaˈi ˈoro ana maurilaku, nau ku tua ˈiduˈidu
ana kula ki. Maurilaku noaˈa ˈiri diˈia koˈo nau faˈida ˈi naˈo neˈe kira
tua tau ma kira ka leka ana kula ki taˈifau. Maurilaku nia ngwaraˈu goˈo
ma nau ku dao toˈona kaidaˈi ˈato ki.”
10 Ma nia ka faˈaleˈa tatalafaˈa neˈeri, ma nia ka fata ni olioliˈa ana, ma
nia ka ruˈu naˈa ˈi maa.
11 Sui sa Josef ka saungaˈinia fanoa maˈa nia faˈinia ngwaefuta nia
ki, ana fanoa ˈaˈana neˈeri. Ma nia ka ngalida kira ka tua karangia ˈi
Rameses fanoa doe, ma nia ka kwatea ano leˈa ki ana kula neˈeri fuada,
diˈia tatalafaˈa ba saea nama.
12 Ma nia ka kwatea fanga fuada neˈe bolo faˈinia ˈorolada.

ˈAto ˈanga fuana toˈonga ana fanga nia nama ana ˈua

13 ˈUnaˈeri ˈatoˈanga ana daoˈa toˈona fanga nia ka lilisu laˈu, ma noaˈa
naˈa ta fanga saena oˈola ki. Ma na fioloˈa neˈeri ka taˈa liu mala ana
ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt ma ngwaˈi toˈa ˈi Kenan logo.
14 Ma kaidaˈi ˈoro, kaidaˈi ngwae ki kira foli fanga ana sa Josef, nia ka
dau fafia mani neˈeri ki ma ka goniˈi saena luma tatalafaˈa.
15 Ana ta kaidaˈi buri, ngwae ˈi Ejipt ki ma ˈi Kenan ki, noaˈa kira kasi
toˈo naˈa ana ta mani goˈo ngwae ˈi Ejipt ki kira leka maˈi fuana lisilana
sa Josef, ma kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOke kwatea nama fanga fuaimili!
Na mani kami ki sui dangalu naˈa. Ma si diˈia ˈoko ˈiri dao naˈa toˈona ta
kula fuaimili, kami ke baˈa mae naˈa.”
16 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Nia leˈa diˈia mani kamu ki sui, kaumulu
ke ngalia maˈi ru ˈaeˈaela kamu ki, ma nai baˈa olisia kwau ˈania fanga
fuamuˈa.”
17 Ma kira ka ngalia kwau na ru ˈaeˈaela kira ki siana, ma nia ka kwatea
kira ka rao ˈania fuana foli fangaˈa fuada. Ana faˈi ngali neˈeri kira ka
ngalia maˈi hos ki, ma sipsip ki, ma nanigot ki, ma buluka ki, ma dongki

kira ki fuana, ma nia ka alaˈani kira ka foli fanga ada ˈania ru ˈaeˈaela neˈeri ki.
18 Bore ma faˈi ngali ˈi buri laˈu, kira leka maˈi ma kira ka fata laˈu ˈuri
fuana, “Araˈi ˈaˈana ˈae, mani kami ki sui naˈa, ma ru ˈaeˈaela kaimili ki
ka sui naˈa maˈi fuamu. Kaimili ˈiri toˈo naˈa ana ti ru laˈu neˈe kaimili
ke kwate fuamu. Kaimili ngwae ki goˈo neˈe tua, faˈinia ano kaimili ki.
19 ˈIu kaimili amasi ˈoe, ˈoe kosi alaˈani kami fuana maeˈa! ˈOke dao
toˈona ta kula fuamiˈa. ˈOe kosi alaˈani ano kami ki ka gwaˈu laˈu. Si diˈia
ˈoko kwatea fanga fuamiˈa, na fanga neˈeri naˈa neˈe ke foli kami faˈinia
ano kaimili ki, ma ano neˈeri ki ru tatalafaˈa naˈa, ma kaimili ke baˈa rao
ˈoˈo naˈa fuana. Bore ma kaimili oga ˈoke kwatea fanga fuaimili, fasi ˈiri
noaˈa kami kasi mae, ma ˈoko kwatea maˈi magana witi fuaimili, fasi ˈiri
kami ke fasiˈi ˈania oˈola kaimili ki.”
20 Ma ka ˈunaˈeri, nia ka folia ano ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt ki ka alua naˈa ano
tatalafaˈa. Na kaidaˈi ˈato neˈe raˈe maˈi ka lilisu liu fafida nia kwatea ma
kira taˈifau kika ˈoifoli ˈania ano kira ki ˈuana fanga, ma ano ana fanoa
neˈe taˈifau ano tatalafaˈa naˈa.
21 Ka ˈunaˈeri, kwatea ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt kira ka rao ˈoˈo naˈa fuana
tatalafaˈa.
22 Nia foli musia naˈa ano ngwae ki fuana tatalafaˈa, bore ma ano na fata
abu ki goˈo neˈe niaˈa kasi foliˈi, osiˈana kaidaˈi ki tatalafaˈa nia kwatea
kala mani ki fuana fata abu ki fasi ˈiri kike foli fanga ˈada aniˈi. Ma kaidaˈi
ˈato neˈeri noaˈa kasi sasia neˈe kira ka ˈoifoli ˈani ano kira ki.
23 Sui nia ka fata ˈuri fuana ngwae ki, “Kamu ke sai nama ana neˈe nau
ku foli kamu ka sui naˈa ne, faˈinia ano kamu ki logo. Kaidaˈi neˈe ano
ki taˈifau ru tatalafaˈa ki naˈa, ma kaumulu niniˈa ngwae rao ˈoˈo nia ki
logo. Bore ma kaumulu saiana muke oˈolia oˈola ki ana ano neˈe ki, na
magana witi tua goˈo ˈana fuana muke leka fasia.
24 Bore ma kaidaˈi neˈe diˈia kamu ngalia fanga neˈana ki, kamu ke baˈa
daroˈia ˈania lima kabu ru ki, ta taˈi kabu ru tatalafaˈa, ma fai kabu ki neˈe
fuamuˈa faˈinia ngela kamu ki fuana ˈanilana, ma fasilana laˈu ana oˈola
kamu ki.”
25 ˈUnaˈeri kira ka fata ˈuri fuana, “Ngwae ˈaˈana ˈae, ˈoko faˈamauria
mango mia. ˈOko leˈa aimili. Kaimili saeleˈa goˈo ˈaimili neˈe mike rao
ˈoˈo fuana tatalafaˈa!”
26 ˈUnaˈeri nia ka alua taˈi taki ˈi Ejipt neˈe nia ˈuri, ana faˈi ngali ki
taˈifau na ngwae ki taˈifau kike daroˈia fanga neˈe kira ngaliˈi maˈi ana
oˈola lima kabu ru ki, ma ta taˈi kabu kike kwatea fuana tatalafaˈa. Ma
taki neˈeri nia teo ˈua leleka ka dao ˈi taˈena. Na ano fata abu ki goˈo neˈe
noaˈa laˈu ano tatalafaˈa ana kaidaˈi neˈeri.

Ru ˈisi neˈe sa Jakob nia oga

27 ˈUnaˈeri sa Jakob faˈinia kwalafaˈa nia kira tua ˈi Ejipt ana kula kira
saea ˈani Gosen, ma kira ka toˈoru liu, ma kira ka toˈo logo ana ngela ˈoro.
28 Sa Jakob tua ana kula neˈeri fuana akwala ma fiu faˈi ngali, leleka ka
dao ana taˈi talangaˈi ma fai akwala ma fiu faˈi ngali ki ana.
29 Ma kaidaˈi nia saiana nia karangia naˈa kaidaˈi nia fuana maeˈa, nia
ka saea ngela nia sa Josef ka leka maˈi ka lisia. Ma nia ka fata ˈuri fuana,
“Leka maˈi, diˈia ˈoko kwaima liu aku, ˈoke alua maˈi limamu ˈi olofana
sasafaku, ma ˈoko fata alangaˈi fuaku neˈe ˈoe kosi baˈa kwaiato nau ˈi
neˈe ˈi Ejipt.

30 Ana kaidaˈi nai mae, ˈoke ngali nau nama faˈasia ˈi neˈe, ma ˈoko aka
nau ko leka kwaiato nau ana kula ba kira kwaiatoa koˈo nau faˈida ana.”
Then Josef said, “I will do what you say to me.”
31 Bore ma nia ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke alangaˈi ˈania satana God neˈe
ˈoke baˈa sasi ˈunaˈeri.” Ma sa Josef alangaˈi nia ke baˈa sasia ru neˈeri.
Ma ana kaidaˈi neˈeri, maˈa nia ka bobo uruuru saena ˈifitaˈi nia, ma ka
baˈatangoa God.

48

Sa Jakob nia faˈaleˈa sa Efrem ma sa Manase

1 Ana ta kaidaˈi buri, sa Josef nia rongoa neˈe maˈa nia mataˈi liu. Goˈo
nia ka ngalia ro ngela nia ki sa Manase ma sa Ifrem kira ka leka lisia.
2 Ana kaidaˈi sa Jakob rongoa neˈe ngela nia leka maˈi fuana lisilana, sui
bore ˈana nia ka teo ana ˈifitaˈi, nia suˈute ka tataˈe ka tua nama saena
ˈifitaˈi.
3 ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri ˈana sa Josef, “God neˈe toˈo ana ngasin-
gasiˈanga ki, nia dao siaku ˈi Lus ana fanoa ˈaˈana ˈi Kenan ma nia ka
faˈaleˈa nau.
4 Nia fata ˈuri fuaku, ‘Nai baˈa kwatea ngela ˈoro fuamu, ma ana ngela
neˈe kike baˈa futa maˈi burimu ki, kike baˈa ˈoro liu. Ano neˈe nai baˈa
kwatea naˈa fuada, ma ano kira fuana kaidaˈi firi naˈa.’ ”
5 Ma nia ka fata laˈu ˈuri, “Josef, ro ngela nini ˈoe ki neˈe kera eta futa
ˈi neˈe kaidaˈi noaˈa nau kusi leka ˈua maˈi neˈe, keraˈa ro ngela nau ki
naˈa. Nau ku lisia sa Ifrem faˈinia sa Manase, kera diˈia naˈa ro ngela nau
ki naˈa, diˈia ro ngela nau ki sa Ruben ma sa Simion.
6 Si diˈia ˈoko alua laˈu ti ngela, kiraˈa neˈe na ngela ˈoe ki talamu, ma
kike baˈa toˈo ana ano nini nau ku kwatea fuana sa Efrem ma sa Manase.
7 Nau ku sasi ˈunaˈeri ana ro ngela ngwane neˈe ˈoe ki sulia nau ku
kwaimanatai liu ana teˈa ˈoe ˈi Rachel neˈe nia mae maˈi Kenan ana
kaidaˈi nau ku oli maˈi faˈasia ˈi Mesopotemia ma nau ku kwaiatoa ˈi
ninimana tala neˈe leka ˈuana fanoa doe kira saea ˈani Efrat.” Kaidaˈi
neˈe kira saea ˈi Eprat ˈani ˈi Betlehem naˈa.
8 Ma kaidaˈi nia lisia ro ngela nini sa Josef ki, nia ka saefilo ˈuri ana, “Sa
tai faˈida niniˈa ro ngela ngwane neˈe ki?”
9 Ma sa Josef ka fata ˈuri, “Na ro ngela ngwane nau ki niniˈa, neˈe God
kwateda fuaku kaidaˈi nau ku tua ˈi neˈe.”
Sui sa Jakob ka fata ˈuri, “ˈOke baˈedaroˈo maˈi karangi nau, fasi ˈiri
nai faˈaleˈadaroˈo.”
10 Kaidaˈi neˈe sa Israel nia ngwaro liu naˈa, ma maana ka taˈa naˈa,
ma nia noaˈa kasi lia madako naˈa. Sa Josef ka baˈea maˈi ro ngela neˈe
ki siana, ma nia ka ofi keraˈa ma ka nonoˈidaroˈo,
11 ma nia ka fata ˈuri ana sa Josef, “ˈI naˈo nau ku fia fasi naisi baˈa
lisiˈo laˈu, bore ma niniˈari God nia alaˈani nau fuana lisilana ro ngela
neˈe ˈoe ki.”
12 Ma kera ka tua ˈi fafona ˈaena fasi ˈiri nia ke faˈataˈinia neˈe nia
lisidaroˈo ka diˈia ro ngela mamana nia ki. Sui sa Josef ka lafudaroˈo laˈu,
ma nia ka bobo uruuru ˈi naˈona maˈa nia, leleka maana ka toˈo ˈi ano.
13 ˈUnaˈeri sa Josef ka alua sa Ifrem ana bali mauli ana maˈa nia, ma ka
alua sa Manase ana bali ˈoloˈolo nia.

14 Bore ma maˈa nia ka alu kwairokisi ana limana, ma sui bore ˈana sa
Ifrem na ruana ngwae, nia alua lima ˈoloˈolo nia ˈi gwauna, ma nia ka
alua lima mauli nia ana gwauna sa Manase na ai eta futa.
15 ˈUnaˈeri nia ka faˈaleˈa sa Josef ana satana God, na God sa Abraham
ma sa Aesak. Nia fata ˈuri, “Na God koˈo nau, nia God maˈa nau, ma nia
God nau, kaidaˈi ˈoro nia talaˈi nau leleka ka dao ˈi taˈena,
16 ma ˈainsel nia ka faˈamauri nau faˈasia ru ke faˈali nau ki. Alaˈani
nia ke faˈaleˈa ro ngela ngwane neˈe ki. Alaˈani sataku, ma satana maˈa
nau, ma satana koˈo nau ke kwatea ngasingasiˈanga talau fuana ro ngela
neˈe ki. Ma kera ke manata toˈona sataˈi ru neˈe firi. Alaˈani kera ke baˈa
toˈo ana ngela ˈoro ki, ma ngela ˈoro ki laˈu ke baˈa futa ˈi buridaroˈo.”
17 Ma kaidaˈi sa Josef lisia ma nia neˈe alu lima ˈoloˈolo nia ˈi gwauna
sa Ifrem, nia ka kwaimanatai ˈuana ngela nia. Ma nia ka dau ana limana
maˈa nia ka ˈidua faˈasia gwauna sa Ifrem ma ka alua ˈi gwauna sa
Manase.
18 Ma nia ka fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, noaˈa ˈoe kosi sasi laˈu ˈuri, sa Manase
naˈa neˈe eta futa, ˈoke alua nama lima ˈoloˈolo ˈoe ˈi gwauna.”
19 Bore ma maˈa nia ka fata ˈuri, “Ngela nau, nau ku saiana, bore ma
nau kusi sasi ˈuira. Ngela neˈe kike baˈa futa maˈi buira sa Manase kira
na fuuˈi ngwae ngasingasiˈa. Bore ma ruana ai neˈe ke baˈa ngasingasiˈa
liufia niaˈa, ma ngela neˈe kike baˈa futa maˈi burina ki kike baˈa ˈoro
liu.”
20 Nia faˈaleˈa kera ana asoa neˈeri, ma nia ka fata ˈuri, “Ro ngwane,
ngela neˈe kike futa maˈi buriku ki, kike baˈa rao ˈani satamuroˈo fuana
faˈaleˈalana ti ngwae. Kike baˈa fata ˈuri, ‘Alaˈani God ke faˈaleˈa ˈoe
diˈia nia faˈaleˈa sa Ifrem ma sa Manase.’ ” Ka ˈunaˈeri neˈe nia ka alua
sa Ifrem ka etaeta, ma sa Manase ˈi buira.
21 Ma nia ka fata ˈuri ana sa Josef, “Ngela nau ˈae. Karangi nau ku mae
naˈa. Bore ma God ke baˈa tua faˈi kaumulu, ma nia ke baˈa ngali kaumulu
ka oli ˈuana kula koˈo kamu ki.
22 Na ano nini ˈi Sekem nia leˈa liu mala, ma nau ku kwatea naˈa fuamu.
Nau ku ngalia kula neˈe faˈasia kwalafaˈa sa Amoro ana fuˈanga. Nau
noaˈa kusi kwatea ano neˈe fuana ngwaefuta ˈoe, nau ku oga nai kwatea
fuamu talamu, ma ru ˈoe naˈa.”

49

Alaˈanga ˈisi sa Jakob ki

1 ˈUnaˈeri sa Jakob ka saea ngwaˈi ngela nia ka leka maˈi siana, ma nia
ka fata ˈuri fuada, “Mulu leka karangi nau maˈi fasi ˈiri nai saea fuamuˈa
ru neˈe ke baˈa dao toˈomulu ki.
2 Kaumulu ngela nauˈa sa Jakob ki, mulu leka karangi nau maˈi, muka
fafarongo leˈa maˈi aku sa Israel. Nauˈa naˈa neˈe maˈa kamu.
3 “Ruben, ˈaeˈo ngela eta futa nau, ˈaeˈo naˈa neˈe ngasingasiˈanga nau.
Kaidaˈi nau ku araˈi ma ku ngasingasiˈa ˈua, ˈaeˈo naˈa neˈe ngela eta futa
nau. Satamu nia dufaˈa liu, ma ˈoko ngasingasiˈa liufia ti ngwaefuta amu.
4 ˈOko diˈia ta kafo afe doe ma noaˈa ta ngwae kasi fonea. Bore ma eta
ˈi taˈena, satamu noaˈa kasi lafua liufia ngwaefuta ˈoe ki, sulia ˈoko sai
goˈo ˈamu ana neˈe nauˈa na maˈa ˈoe, bore ma ˈoko faˈa ˈeke nau liu,
kaidaˈi ˈoko teo faˈinia kini rao ˈoˈo nau neˈe nia ta ˈafe logo aku.

5 “Sa Simion ma sa Lifae, koroˈo taˈi ngwae ngwaefuta ki goˈo. Koroˈo
rao ˈania ru ni fuˈanga koroˈo ki fuana faˈalilana ti ngwae.
6 Nau noaˈa kusi ˈado faˈinia alaˈanga ago koroˈo ki. Kaidaˈi koroˈo oga
taˈa, koroˈo ke saungia ti ngwae ka mae. Ma koroˈo ka leka tufua lololi ˈi
burina ˈaena buluka ki ma moro ka gaˈa gaˈa goˈo amuroˈo ˈanida.
7 Alaˈani God ke nangasi koroˈo faˈinia oga taˈangaˈa kamuroˈo ki neˈe
ngasingasiˈa ma falafala koroˈo ki fuana faˈalagalana laˈu liu ngwae ki.
Nai baˈa daroˈia ngwaˈi ngela neˈe kike futa maˈi burimu roˈo ma kike
tua kwailiu safitana ti ngwae neˈe kira ke baˈa futa maˈi buriku.
8 “Juda ngwaefuta ˈoe ki kira ke baˈa baˈatafe ˈoe, ˈoke baˈa faˈakosoa
malimae ˈoe ki, leleka kira ka tua goˈo ˈi olofana ngasingasilamu.
Ngwaefuta ˈoe ki kike bobo uruuru fuana faˈa ˈaˈana lamu.
9 ˈOko diˈia ta lion ba leka fuana saungilana ta ru ˈaeˈaela fuana
ˈanilana. Kaidaˈi nia oli maˈi saena kilu nia, nia teo ka ˈoˈolosia na noina,
ma ngwae ki taˈifau kika maˈungia, ma noaˈa ta ngwae saiana neˈe ke
leka faˈa ada.
10 Ta taˈi ai ada neˈe ke baˈa futa maˈi burimu, nia ke baˈa tatalafaˈa,
ma ai neˈe kike baˈa futa maˈi buri ana, kike baˈa dau firi fafia
ngasingasiˈanga ana tatalafaˈa ˈanga. Ma kiraˈa goˈo neˈe kike baˈa
tatalafaˈa, leleka ngasingasiˈanga ka leka ana ngwae neˈe toˈo ana sagaˈa
fuana daulana ngasingasiˈanga neˈeri, ma ngwae ki taˈifau kike kwairoˈoi
ana.
11 Ngwae neˈeri ke baˈa firiˈia na dongki nia ana ˈai grep, ma ka firiˈia
dongki fiˈi doe nia ana rara ˈai leˈa mala ana ˈai grep, sulia ˈai grep ki
ˈoro liu ma nia kasi ˈabera goˈo si diˈia dongki neˈeri ˈania rauna ˈai
grep neˈeri. Ana kaidaˈi neˈeri, kula neˈeri ke baˈa fungu ana grep fuana
sasilana ˈania waen leˈa.
12 Tatalafaˈa neˈeri maana ke baˈa meo liu osiˈana nia kwaˈufia waen
ˈoro, ma lifana ke baˈa kwao liu sulia nia kwau liua susu ˈoro.
13 “Sebulun, ˈoke baˈa saungaˈinia fanoa ˈoe karangia asi. Fanoa ˈoe ke
baˈa kula fuana agoˈa neˈe faka ki kike ago ana, ma ano ˈoe ke baˈa leka
daofaˈi liu leleka ka dao ˈi Saedon.
14 “Isakar, ˈoko diˈia dongki rao ki neˈe nia saeleˈa goˈo fuana tagalana
ˈaena ma nia ka maliu safitana ro ngwaˈi nia ngaliˈi ki.
15 Kaidaˈi nia lisia kula neˈe nia tua ana neˈe leˈa, ma ano nia tua ana
leˈa, nia fiˈi saeleˈa laˈu fuana ngalilana ru kulu ki, ma nia ta ngwae rao
ˈoˈo.
16 “Dan, ˈaeˈo ˈoke baˈa kwaitalaˈi ngasingasiˈa. Ma ˈoke baˈa lia leˈa
sulia ngwae neˈe kike futa maˈi burimu ki, ka diˈia logo ai neˈe kike baˈa
futa maˈi buri ana ngwaefuta ˈoe ki.
17 Bore ma ngwae ki taˈifau neˈe kike baˈa futa maˈi burimu, kike baˈa
lialia liu diˈia faˈi loi ki neˈe boboro ˈi ninimana tala, kike baˈa diˈia fai
baˈeko tolo neˈe toˈo ana io saena kwakwana, ana kaidaˈi nia ˈalea ˈaena
hos, hos neˈeri ka uu ˈani ro ˈae nia ki, ma ngwae neˈe ka tua ˈi fafona ka
ˈasia, ma ka fotongaˈinia ngwaˈi nia ana ano.
18 Aofia Iawe, nau ku masiˈo naˈa fasi ˈiri ˈoke faˈamauri nau.
19 “Gad, na ngwae bili ki kike baˈa leka maˈi fuana fuˈanga faˈi ˈoe, bore
ma ˈoke baˈa liufida, ma ˈoke baˈa lalida logo.
20 “Asa, ano ˈoe ke baˈa toˈo ana fanga leˈa ki, ma fanga neˈe ˈoko sasiˈi
ki, tatalafaˈa bore saiana ke aniˈi goˈo ˈana.

21 “Naftali, ˈoke baˈa diˈia taˈi kirio neˈe nia aloge fuana siu kwailiu
ˈanga saena asi, ma ngela nia ki lisilada ka leˈa liu.
22 “Josef, ˈoko diˈia taˈi ˈai grep neˈe nia bulao karangi ana, mae kafo
busu, ma nia ka toˈo ana fuaˈi ru ˈoro ana, ma rarana ka doe ma ka tatara
toli fafona sulufaua.
23 Na malimae ˈoe ki, kira ke leka maˈi fuana fuˈalilamu, ma kike
fanasiˈo ˈani basi ma sima kira ki.
24 Bore ma God nauˈa sa Jakob, nia ngasingasiˈa liu. God nauˈa sa Israel,
nia ke baˈa lia leˈa sulia ai neˈe kike baˈa futa maˈi burimu, diˈia ba ta
ngwae lia leˈa sulia amuˈi sipsip nia, ma ka tagi sulida. Ma nia ke baˈa
lia leˈa suliˈo, ma nia ke baˈa faˈangasingasiˈo ma limamu neˈe ˈoko dau
fafia ˈania basi noaˈa kasi baˈa lebelebe.
25 Ngela nau ˈae, God neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga ki taˈifau, ma niaˈa
God nau, nia ke baˈa ˈafi ˈoe, ma ka faˈa leˈa ˈoe. Ma nia ke baˈa faˈakosoa
maˈi uta ka ˈasia maˈi fafiˈo, ma ke baˈa kwatea kafo fuamu neˈe raˈe
alaˈa maˈi faˈasia na kafo busu maˈi ano. Ma nia ke baˈa kwatea ngela
ˈoro fuamu, ma ngela neˈeri ki kike doe leˈa, ma kika ngasingasiˈa. Ma ru
ˈaeˈaela ˈoe ki kike baˈa toˈo ana ngela ˈoro logo.
26 Faˈi ua doe neˈe ki niniˈa teo ˈua naˈa maˈi naˈo, niˈi ke baˈa tua tari
naˈa ma noaˈa kasi sui, ma ru leˈa ki neˈe saka maˈi faˈasida niˈi ˈoro
liu, bore ma nauˈa maˈa ˈoe, ma ru leˈa niniˈa nau ku saea fuana faˈaleˈa
lamu, niˈi leˈa ka liufia laˈu ru leˈa neˈeri ki. Ma ˈaeˈo sa Josef, ˈoko leˈa
ka tasa ana ngwaefuta nini ˈoe ki. Ma alaˈania ru leˈa ki niˈi ke tua amu.
27 “Benjamin, ˈoke diˈia kui kwasi neˈe ˈafaˈafa ma ka ˈafaˈafa, neˈe
ˈofodangi ma na rodo nia saumaelia ru ki, ma ka ˈanida.”
28 Kira naˈa ne akwala ma ro ngwaefuta neˈe kira koˈo ana akwala ma
ro kwalafa sa Israel, neˈe sata etaeta nia sa Jakob. Ma nia ne na alaˈanga
araˈi ngwaro neˈe kwatea fuana ngwaˈi ngela nia ma ka saea alaˈanga ˈisi
nia ma ka kwatea ngwangwane ˈanga nia fuada taˈifau neˈe bolo faˈinida.
29-30 Ma sa Jakob ka alaˈa totongaˈi ˈuri fuada, “Nau ku karangi mae
naˈa. Bore ma kaumulu ke kwaiato nau nama ana faoda ba kira kwaiatoa
maˈa nau faˈida ˈi naˈo ana. Kamu ke baˈa ngalia noniku ka oli ˈuana ˈi
Kenan ana kula neˈe kira saea ˈani ˈi Makpela, ninimana ˈi Mamre bali
fanelana sina. Ano neˈeri ˈi naˈo nia ru taˈi ngwae ana kwalafa sa Het,
neˈe satana sa Efron, ma nia toˈo ana taˈi faoda saena fau. Afu ano neˈeri
koˈo nau neˈe folia fuana kwaiatoˈanga.
31 Faoda neˈe naˈa neˈe kira kwaiatoa nonina ro koˈo nau ki sa Abraham,
ma ˈi Sera. Ma ana kula neˈeri logo kira kwaiato nonina maˈa nau ma teˈa
nau, ma nau ku kwaiatoa logo ˈi Lia ana.
32 Maˈa kulu nia foli musia naˈa ano neˈe ana kwalafa sa Het. Ma na afu
ano neˈe faˈinia faoda nini ana fau ru kulu ki. Kaumulu muke kwaiato
nau ana kula neˈeri.”
33 Kaidaˈi nia faˈasuia alaˈanga neˈeri ki fuana ngela nia ki goˈo, nia ka
teo kwau saena ˈifitaˈi ma ka maˈe naˈa.

50

Kira kwaiato sa Jakob

1 ˈUnaˈeri sa Josef ka ego kwau ana maˈa nia, ma ka daua maˈa nia, ma
ka angi doe liu ˈuana, ma nia ka nonoˈia maana.
2 Ma nia ka ri ˈuana ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt neˈe kira rao fuana kira ka
leka maˈi, ma nia ka saea fuada neˈe kira sai leˈa ana falafala fuana

sasilana nonina ngwae mae neˈe noaˈa kasi ngwaˈa, fasi ˈiri kira ke sasi logo ˈunaˈeri ana nonina maˈa nia.
3 Raoˈa neˈeri kira ke rao ana sulia fai akwala asoa ki. Ma fai akwala asoa neˈeri ki naˈa neˈe kaidaˈi leˈa fuana sasilana raoˈa neˈeri. Ma ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt kira ka kwaimanatai ˈuana sulia fiu akwala asoa ki.
4 Ma kaidaˈi fuana kwaimanatai ˈanga nia sui, sa Josef ka fata ˈuri ana ngwae ˈaˈana tatalafaˈa ki, “Ngwadela kina, mulu leka saea fatalaku fuana tatalafaˈa.
5 Kaidaˈi maˈa nau karangi mae, nia kwatea nau ku fata alangaˈi ˈani satana God neˈe nai baˈa olitaˈinia nama nonina fuana kwaiatolana ˈi Kenan, ana taˈi faodaˈi fau neˈe nia salisalia naˈa ana. ˈOke alaˈani nau nai leka fuana kwaiatolana maˈa nau, ma buri ˈana nai baˈa oli laˈu maˈi.”
6 Sui na tatalafaˈa ka olitaˈinia maˈi alaˈanga ka ˈuri, “Nia leˈa goˈo ˈana. ˈOko saiana ˈoke leka kwaiatoa maˈa ˈoe diˈia nama neˈe ˈoko fata alangaˈi fuana ka sui naˈa fuana sasilana.”
7 ˈUnaˈeri sa Josef leka ka kwaiatoa naˈa maˈa nia. Na ngwae ˈaˈana tatalafaˈa ki, faˈinia ti ngwae laˈu fuana ˈafilana, ma gwaungaˈi ki taˈifau ˈi Ejipt kira leka faˈinia.
8 Ma ngela nia ki logo, faˈinia ngwaefuta nia ki, ma ti ngwae laˈu ana fuuˈi ngwae kira, kira leka taˈifau. Kira ngela tiˈitiˈi ki faˈinia ru ˈaeˈaela kira ki goˈo neˈe tua ˈi Gosen.
9 Ngwaˈi toˈa neˈe leka ˈi buri ˈana, ti ai ada leka saena kati neˈe hos tara, ma ti ai ada ka tua fafona hos, ma kira ka leka ˈoroˈa liu.
10 Ana kaidaˈi kira dao ˈi Atad ta bali ana kafo ˈi Jodan bali fanelana sina, kira ka angi sulia kaidaˈi tau. Kula neˈeri kula fuana ˈefolana witi ana, bore ma kula neˈeri sa Josef nia tua sulia fiu asoa, ma nia ka angi ˈuana maˈa nia.
11 Kaidaˈi ngwaˈi toˈa ˈi Kenan kira lisia neˈe ngwaˈi toˈa neˈe kira angi liu naˈa, kira ka fata ˈuri, “Reala, ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt kira angi liu naˈa ˈuana maˈa kira.” Kula neˈeri ˈi naˈo kira saea ˈani ˈi Atad, kira ka saea laˈu ˈania ˈi Abelmisraem neˈe fadalana ˈuri, “Kwaimanatai ˈanga ngwae ˈi Ejipt ki.”
12 Ka ˈunaˈeri neˈe ngwaˈi ngela sa Jakob kira ka sasi naˈa diˈia maˈa kira nia saea.
13 Kira ngalia nonina ka oli ˈuana ˈi Kenan ˈi Makpela ana bali loˈoko ana ˈi Mamre bali fanelana sina, ma kira ka kwaiatoa saena faodaˈi fau, ana afu ano neˈeri etaeta kula sa Efron ngwae ana kwalafa sa Het, bore ma sa Abraham nia folia ana, ma nia ano naˈa fuana kwaiato ˈanga kira.
14 Ma kaidaˈi sa Josef kwaiatoa ka sui naˈa, nia faˈinia ngwaefuta nia ki, ma ti ngwae laˈu kira faˈasia kula neˈeri, ma kira ka oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Ejipt.

Sa Josef faˈatolia laˈu manata ngwaefuta nia ki

15 Kaidaˈi ngwaefuta sa Josef ki lisia neˈe maˈa kira mae naˈa, kira ka alaˈa ˈuri fuada talada, “Faˈuta, diˈia sa Josef nia manata nama ˈana toˈona ru taˈa ba kulu sasiˈi ana ˈi naˈo, ma nia ka oga ke duˈua laˈu ru taˈa ba kulu sasiˈi ana ˈi naˈo ki akulu, kuke baˈa faˈuta naˈa niniˈa?”
16 Ma kira ka kwatea alaˈanga ka leka ˈuana ma kika fata ˈuri, “ˈI naˈo kaidaˈi maˈa kulu tua ˈua,
17 nia saea taˈi alaˈanga fuaimili fasi ˈiri kaimili ke saea fuamu. Nia fata ˈuri ba, ‘ˈI naˈo ba ngwaefuta ˈoe ki kira sasia ru rora liu ki amu, ma kira ka fulia taˈangaˈa. Nau ku amasiˈo ˈoke rufuanata ada.’ ˈIu, kaimiliˈa ngwae

rao God maˈa kulu logo niniˈa. ˈOke rufuanata aimili faˈinia taˈangaˈa
nini kami ki.” Ma kaidaˈi sasina ki kira fafarongoa ˈania alaˈanga neˈeri,
nia ka angi.
18 Goˈo ngwaefuta nia ki kira ka leka ma kira ka bobo uruuru ˈi naˈona
kika faˈadoea, ma kira ka fata ˈuri, “Kaimili ngwae rao ˈoˈo ˈoe ki naˈa
ne.”
19 Bore ma nia ka fata lala ˈuri fuada, “Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu. Nau
noaˈa kusi sasia tae neˈe God goˈo neˈe saiana sasilana.
20 Kaumulu neˈe naia sasilana ru taˈa ki aku, bore ma God bulasia naiˈi
ru ˈanga kamu, ma ka sasia ka leˈa. Nia rao ˈania naiˈi ru ˈanga kaumulu
fuana faˈamaurilana ngwae ˈoro. Kira mauri ka dao ˈi taˈena, osiˈana ru
taˈa neˈeri ki neˈe kaumulu sasiˈi.
21 Nia ne noaˈa mu kasi maˈu. Nai baˈa tagi suli kamu faˈinia ngela
kamu ki.” Ru ˈunaˈeri neˈe nia ka alaˈa leˈa fuada, ma nia ka sasia kira
ka manata leˈa laˈu.

Maelana sa Josef

22-23 Sui sa Josef faˈinia luˈuluˈua maˈa nia kira tua ˈi Ejipt. Sa Josef tua
ˈua kaidaˈi sa Ifrem toˈo ana ngela nia ki ma kala koˈo nia ki logo. Ma nia
ka lisia kala koˈo sa Manase ki logo ana ngela nia sa Makiri neˈe faˈafutaˈi,
ma nia ka saea ngela sa Makiri ki, neˈe nia lisida ka diˈia na ngela leˈa
nia ki. Ma kaidaˈi nia mae, nia dao ana taˈi talangaˈi ma akwala faˈi ngali
ana.
24 Ma na alaˈanga ˈisi nia fata ˈuri ana ngwaefuta nia ki, “Nau ku karangi
mae naˈa, bore ma God ke baˈa lia suli kamu, ma nia ke baˈa lafu kamu
faˈasia ˈi neˈe. Ma nia ke baˈa ngali kamu ka olifaˈi kamu laˈu ˈuana
fanoa ba nia alangaˈinia ana maˈa kulu ki sa Abraham, sa Aesak, sa Jakob
ka ˈuri, nia ke baˈa kwatea fuakulu.”
25 Sui nia ka kwatea kira ka sasia fata alangaˈinga ngasi ngasiˈa fuana.
Nia fata ˈuri, “Kaumulu ke fata alangaˈi ˈania satana God, kaidaˈi nia ke
baˈa ngali kaumulu faˈasia ˈi neˈe, ma kamu ka oli laˈu ˈuana ˈi Kenan,
kaumulu ke baˈa ngalia na suliku ki faˈi kaumulu logo.” Ma kira ka fata
alangaˈi ˈunaˈeri neˈe kira baˈa sasi nama ˈunaˈeri.
26 Buri ˈana goˈo sa Josef ka mae, kaidaˈi nia dao ana taˈi talangaˈi ma
akwala faˈi ngali. Ma kira ka sasia na nonina noaˈa kasi ngwaˈa, ma kira
ka alu leˈa ana saena faˈi kisi kaidaˈi kira tua ˈua ˈi Ejipt.

Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa Matthew Nia Keresia

Sa Matthew ta ngwae ana akwala ma ro ngwae fafarongo ba sa Jesus ki. Sa Matthew keresia buka neˈe fuana fuuˈi ngwae nia ˈi Jiu. ˈIta ana kaidaˈi na profet ki saena Fau Alangaˈinga ˈUa, kira alaˈa sulia God ke baˈa kwatea maˈi taˈi ngwae faˈamauri neˈe kira saea ˈania na Christ nama na Mesaea. Na Jiu ki kira kwaimaˈa kwali naˈa ana niaˈa. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, kaidaˈi sa Jesus dao naˈa maˈi kira manata ˈuri, "Nia noaˈa laˈu na Christ neˈeri. Nia noaˈa laˈu na Mesaea." Na Farasi ki, ma na Sadusi ki, ma na gwaungaˈi ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈani sa Jesus. Na ngwae Jiu ki fia fasi na Christ ke dao ˈani ngasingasiˈanga doe, ma ka tatalafaˈa fafia ngwae ki taˈifau. Kira kasi fia nia totolia fuana na Christ ka mae ana ˈai rara folo. ˈIu sa Matthew keresia buka neˈe fuana ˈafilada ˈiri kika lia saiana neˈe sa Jesus na Christ mamana, ma nia tatalafaˈa mamana kira. Kaidaˈi ˈoro sa Matthew nia faˈataˈinia alaˈanga saena Kerekereˈa Abu neˈe kira alaˈa sulia na Christ. Ma nia ka faˈataˈinia neˈe alaˈanga ki niˈi dao mamana, kaidaˈi sa Jesus dao maˈi ka tua saena magalia.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Futalana maˈi sa Jesus & 1:1—2:23
ˈI naˈona neˈe sa Jesus tatabula na raoˈa nia & 3:1—4:11
Sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia ˈi Galili & 4:12—18:35
Sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia ˈi Judea & 19:1—20:34
Na asoa ˈisiˈisi ki sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem & 21:1—25:64
Sa Jesus mae ma ka mauri laˈu & 26:1—28:20

Isufutaˈanga sulia sa Jesus na Christ
(Luke 3:23-38)

1 Isufutaˈanga sulia sa Jesus na Christ. Nia futa maˈi ana sa David na
ngwae tatalafaˈa neˈe nia futa maˈi ana kwalafa sa Abraham.
2 Ma na isufutaˈanga neˈe, nia talaˈae maˈi ana sa Abraham.
Na ngela sa Abraham neˈe sa Aesak,
sa Aesak alua sa Jakob,
ma sa Jakob ka alua sa Juda faˈinia ngwaefuta nia ki.
3 Ma na ngela sa Juda ki neˈe sa Peres faˈinia sa Sera. (Teˈa kera satana ˈi
Tama.)
Ma na ngela sa Peres neˈe sa Hesron,
sa Hesron neˈe alua sa Ram.
4 Sa Ram ka alua sa Aminadab,
sa Aminadab ka alua sa Nason,
sa Nason ka alua sa Salmon.
5 Sa Salmon ka alua sa Boas, ma teˈa nia satana ˈi Rahab.
Sa Boas ka alua sa Obed, ma teˈa nia satana ˈi Rut.
Sa Obed ka alua sa Jesi.
6 Sa Jesi neˈe alua sa David na ngwae tatalafaˈa Israel.
Sa David ka alua sa Solomon, ma teˈa nia neˈe ˈuruna sa Iuraea.
7 Sa Solomon ka alua sa Rihoboam,
sa Rihoboam ka alua sa Abaeja,
sa Abaeja ka alua sa Asa.
8 Sa Asa ka alua sa Jehosafat,

sa Jehosafat ka alua sa Joram,
sa Joram ka alua sa Iusaea.
9 Sa Iusaea ka alua sa Jotam,
sa Jotam ka alua sa Ehas,
sa Ehas ka alua sa Hesikaea.
10 Sa Hesikaea ka alua sa Manase,
sa Manase ka alua sa Emon,
sa Emon ka alua sa Josaea.
11 Sa Josaea ka alua sa Jekonaea faˈinia na ai burina ki.
Kira futa ka sui mala na malimae kira ki ka fiˈi ngalia ngwae ˈi Israel ki ˈuana fanoa ˈaˈana ˈi Babilon.
12 ˈI buri ana na malimae kira ki ka ngalia ngwae ˈi Israel ki ˈuana ˈi Babilon,
sa Jekonaea ka fiˈi alua sa Sialtiel.
Ma sa Sialtiel ka alua sa Serababel.
13 Sa Serababel ka alua sa Abaeud,
sa Abaeud ka alua sa Elaeakim,
sa Elaeakim ka alua sa Aso.
14 Sa Aso ka alua sa Sadok,
sa Sadok ka alua sa Akim,
sa Akim ka alua sa Eliud.
15 Sa Eliud ka alua sa Elaesa,
sa Elaesa ka alua sa Matan,
sa Matan ka alua sa Jakob.
16 Sa Jakob ka alua sa Josef araˈi ˈi Mary teˈa sa Jesus neˈe kira saea logo ˈani na Christ, osiˈana niaˈa neˈe na ngwae God nia filia fuana tatalafaˈa ˈanga.

17 Ma talaˈae maˈi ana sa Abraham leleka ka dao ana sa David na ngwae tatalafaˈa, akwala ma fai unitaˈi ngwae. Sui ka talaˈae maˈi ana sa David na ngwae tatalafaˈa leleka maˈi ka dao ana kaidaˈi ba malimae kira ki ngalia ngwae ˈi Israel ki ˈuana ˈi Babilon, taˈi akwala ma fai unitaˈi ngwae. Ma ka talaˈae ana kaidaˈi ngwae Israel ki kira leka ˈuana ˈi Babilon leleka maˈi ka dao ana kaidaˈi sa Jesus na Christ nia futa, taˈi akwala ma fai unitaˈi ngwae laˈu.

Na futalana maˈi sa Jesus na Christ (Luke 2:1-7)

18 Na futalana maˈi sa Jesus na Christ nia ˈuri: Kaidaˈi kira alu fafia ˈi Mary na teˈa sa Jesus fuana sa Josef, ma noaˈa kera kasi tua fiku ˈua, ˈi Mary ka saiana nia kulufaˈa naˈa sulia na Anoˈi ru Abu.
19 Ma sa Josef, na ngwae neˈe kira alu fafia fuana, nia ka manata ˈuana ka ilangaˈinia, osiˈana niaˈa na ngwae saga. Bore ma nia ˈaila ˈani faˈaˈekelana ˈi maana ngwae ki, ma ka manata ˈuana ka ilangaˈi ago ana.
20 Bore ma kaidaˈi nia ka manata goˈo ˈana ˈua sulia na ru neˈeri ki, na ˈainsel God ka faˈataˈi fuana ˈi saena maliu boleˈa ka ˈuri, “Josef ˈae, ˈaeˈo ngwae ana kwalafa sa David, ˈoe kosi maˈu ˈani korelana ˈi Mary fuana na ˈafe ˈoe. Duˈungana nia kulufaˈa lala sulia na Anoˈi ru Abu.
21 Ma nia ke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma ˈoke saea ˈani sa Jesus (neˈe fadalana ‘Faˈamauri’), sulia nia ke baˈa faˈamauria na ngwae nia ki faˈasia na abula taˈangaˈa kira ki.”

22 Ma na ru neˈe ki ka fuli fasi ˈiri ka faˈamamana ru ba God nia
faˈarongo maˈi ˈani, ana kaidaˈi ba profet nia fata ˈuri,
23 “Taˈi sariˈi abugani ke baˈa ina ma ka faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma
kira ke saea ˈani sa Emanuel.”✡ Ma fadalana sata neˈeri: “God nia tua faˈi
kia.”
24 Ma kaidaˈi sa Josef ada naˈa, nia ka sasi naˈa sulia ru neˈeri ki neˈe
ˈainsel God saeˈe fuana. Ma nia ka korea naˈa ˈi Mary.
25 Bore ma noaˈa kera ˈiri tua fiku ˈua leleka ka dao ana kaidaˈi ˈi Mary
nia faˈafuta na ngela ngwane. Ma sa Josef ka faˈasata ˈani sa Jesus.

2

Na ngwae neˈe kira saiana na bulubulu ki

1 Ana kaidaˈi neˈe sa Herod tatalafaˈa naˈa, sa Jesus nia futa ˈi Betlehem,
na fanoa ˈi saena na abaˈi kula ˈi Judea. Ma noaˈa kasi tau goˈo ˈi buri
ˈana, ti ngwae faˈasia ˈi fanelana sina neˈe kira saiana na bulubulu ki, kira
ka dao maˈi ˈi saena na fanoa doe ˈi Jerusalem.
2 Ma kira ka saefiloa ngwae ki ma kika ˈuri, “ˈUri ma na ngela ba ke
baˈa tatalafaˈa fuana Jiu ki, nia futa ˈi faˈi? Kami saiana nia futa ˈi neˈe,
osiˈana kaidaˈi kaimili tua ˈua maˈi ˈi fanelana sina, kami lisia naˈa faˈi
bulubulu neˈe faˈataˈinia futalana maˈi, ma kami ka leka maˈi ˈiri mika
bobo uruuru, ma mika faˈa aofia.”
3 Ma na manatana sa Herod na ngwae tatalafaˈa nia manata ˈabera liu
kaidaˈi nia rongo sulia na ru neˈeri, ma na ngwae ˈi Jerusalem ki logo.
4 Ma nia ka ri ˈuana na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana
taki ki, fuana kira ka fiku maˈi, ma nia ka saefilo ˈuri ada, “ˈUri ma ˈi faˈi
neˈe na Christ baera ke baˈa futa maˈi ana?”
5 Ma kira olisia kira ka fata ˈuri, “ˈI Betlehem ba, na fanoa saena abaˈi
kula ˈi Judea. Osiˈana na kerekereˈa profet ba fata ˈuri,
6 ‘Betlehem ˈae, na fanoa saena abaˈi kula ˈi Judea, noaˈa ˈoe kosi tiˈitiˈi
ˈi safitana fanoa ˈinotoˈa ki ˈi Judea, osiˈana taˈi ngwae ˈinotoˈa
ke baˈa leka maˈi faˈasi ˈoe, fasi ˈiri ke talaˈia na ngwae nau ki ˈi
Israel.’ ”✡

7 Ma sa Herod ka ri ago maˈi ˈuana na ngwae neˈe dao maˈi ki faˈasia
fanelana sina fuana alaˈanga agoˈa, ˈiri nia ke dao toˈona kaidaˈi tae neˈe
kira eta lisia na faˈi bulubulu baera.
8 Ma nia ka baˈe kira kwau ˈuana ˈi Betlehem, ka fata ˈuri, “Muke leka,
muka lulu ngangata ˈuana na ngela neˈeri. Ma diˈia kamu ka dao toˈona,
muke faˈarongo nau maˈi, fasi ˈiri nauˈa bore nau kui leka fuana faˈa
aofialana.”
9-10 Ma ˈi buri ˈana sa Herod nia fata ˈunaˈeri ka sui, kira ka leka naˈa
ˈada. Ma ana kaidaˈi kira dao naˈa kwau sulia na tala, kira ka lisia laˈu
faˈi bulubulu ba kira eta lilisia logo maˈi ˈi fanelana sina. Kira ka saeleˈa
liu ana kaidaˈi kira lisia laˈu. Ma faˈi bulubulu neˈeri ka etaeta ˈi naˈo ada
leleka ka daudau bolo faˈinia na kula ba sa Jesus nia teo ana.
11 Kira ruˈu ˈi luma, ma kira ka lisia na ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary.
Kira ka bobo uruuru kika faˈa aofia na ngela neˈeri, ma kira ka ˈifingia na
ngwaˈi kira ki, ma kira ka kwatea naˈa kwateˈa liulani doe ki fuana: gol,
ma na ru neˈe sasuna moko leˈa, ma na ngwaingwai moko leˈa ki.*

✡ **1:23** Aesea 7:14 ✡ **2:6** Maeka 5:2 * **2:11** gold, incense, ma myrrh

12 Sui kira ka oli naˈa ˈada sulia ta tala matamata ˈuana fanoa kira,
osiˈana God nia lui totongaˈi ada saena maliu boleˈa, ma ka saea noaˈa
kira kasi oli laˈu siana sa Herod.

Na tafiˈa ˈuana ˈi Ejipt

13 Ma ˈi buri ˈana na ngwae neˈeri ki kira oli naˈa ˈada ˈuana fanoa kira,
na ˈainsel God ka faˈataˈi fuana sa Josef ˈi saena na maliu boleˈa, ma ka
fata ˈuri, “Josef ˈae, ˈoke tataˈe, ko ngalia na ngela neˈe faˈinia teˈa nia,
muka tafi ˈuana ˈi Ejipt, ma kamu ka tua maˈi ˈi neˈeri leleka ka dao ana
kaidaˈi nau kui saea muke oli laˈu maˈi. Osiˈana sa Herod nia lulu ˈuana
na ngela neˈe fasi ˈiri ke saungia.”

14 Ma sa Josef ka tataˈe, ma ka ngalia na ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary,
ma kira ka leka saena rodo neˈeri ˈuana maˈe fanoa ˈi Ejipt.

15 Ma kira tua ˈi neˈeri leleka sa Herod ka mae. Ma na ru neˈeri ka
faˈamamana naˈa tae ba God saea fuana na profet ba keresia ka ˈuri, “Nau
ku ri maˈi ˈuana na ngela nau faˈasia ˈi Ejipt.”✡

16 Ma kaidaˈi sa Herod na ngwae tatalafaˈa ka saiana neˈe ngwae neˈeri
ki kira leka maˈi faˈasia fanelana sina kira ˈosoa niaˈa, na liana ka saetaˈa
liu. Ma nia ka kwatea fatalana fuana ngwae fuani oro nia ki fasi ˈiri kike
saungia taˈifau kaela ngela ngwane ki ˈi Betlehem ma ana maˈe fanoa
kalikalia ki taˈifau. Nia falamaada ˈiri kike saungia kaela ngela ngwane
neˈe noaˈa kasi dao ˈua ana ro faˈi ngaliˈa, diˈia na alaˈanga ba na ngwae
baera ki sulia kaidaˈi ba faˈi bulubulu baera nia eta faˈataˈi ana.

17 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe kira tua saena ˈi Betlehem, kira ka angi ˈuana
ngela kira ki neˈe mae naˈa. Kira angi ˈunaˈeri, diˈia ba sa Jeremaea na
profet nia saea naˈa maˈi ˈi naˈo,

18 “Kira rongoa lingaˈi angiˈa neˈeri leka maˈi faˈasia na fanoa ˈi Rama
neˈe lingaˈi oˈomaeˈa doe.
ˈI Rachel ka angisia ngela tiˈitiˈi nia ki.
Kaidaˈi nia angi, noaˈa ta ngwae kasi gwaˈoa niaˈa, sulia neˈe ngela nia ki
kira mae taˈifau.”✡

Na oliˈa maˈi faˈasia ˈi Ejipt

19 Ma ˈi buri ˈana sa Herod ka mae naˈa, na ˈainsel God ka faˈataˈi laˈu
ˈi saena maliu boleˈa fuana sa Josef ˈi Ejipt,

20 ma ka fata ˈuri, “Josef ˈae, tataˈe, ˈoke ngalia naˈa ngela faˈinia teˈa
nia ˈi Mary, muka oli naˈa ˈuana ˈi Israel, osiˈana ngwae ba kira sasi ˈuana
saungilana na ngela neˈe, kira mae naˈa.”

21 Ma sa Josef ka tataˈe, ma ka ngalia naˈa ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary,
ma kira ka oli naˈa ˈuana ˈi Israel.

22 Bore ma kaidaˈi sa Josef nia rongoa sa Akilas nia tatalafaˈa didifulia
maˈa nia sa Herod ˈi Judea, nia ka maˈu ˈani tuaˈa ˈi neˈeri. Ma na ˈainsel
ka saea laˈu fuana ˈi saena na maliu boleˈa, fasi ˈiri kike leka ˈuana na
abaˈi kula ˈi Galili.

23 Nia neˈe kira ka tua ana fanoa ˈi Nasaret ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili.
Ma ka faˈamamana naˈa tae ba na profet ki kira alaˈa ˈuri ana, “Kira ke
baˈa saea ˈani na ngwae faˈasia ˈi Nasaret.”

✡ **2:15** Hosea 11:1 ✡ **2:18** Jeremaea 31:15

3

Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu fuana daoˈa toˈona na Christ (Mark 1:1-8; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Ma bara faˈi ngali ˈi burina, kaidaˈi sa Jesus nia ˈaˈana naˈa, sa John
ngwae ni Siuabu ka dao maˈi, ma ka etangia naˈa faˈamanataˈanga saena
na abaˈi kula kwasi ˈi Judea, ka fata ˈuri,
2 “Muke kakari alifaˈi faˈasia na abulaˈanga taˈa kamu ki, sulia kaidaˈi
neˈe God ke gwaungaˈi fafia na ngwae nia ki karangi dao naˈa.”
3 Sa John na ngwae ba na profet Aesea nia fata maˈi sulia, ma ka ˈuri,
“Taˈi ngwae ka ri ˈi saena na abaˈi kula kwasi neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia
ta ngwae ka tua ana.
Ma nia ka ˈuri, ‘Na Aofia nia ke dao maˈi!
Muke faˈasaga na tala fuana!’ ”✡

4 Sa John ruˈufia na ifi ˈani ifuna kamel, ma ka nikia na foˈosae nia
ˈi liˈitana ana na ˈuˈuila buluka. Ma na fanga nia neˈe siko ki ma na
ngingidua kwasi.*
5 Ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi siana faˈasia na fanoa ba ˈi
Jerusalem, ma na fanoa ki taˈifau ˈi saena abaˈi kula ˈi Judea, ma faˈasia
na fanoa ki taˈifau karangia na kafo ˈi Jodan.
6 Ma kira ka fulangaˈinia taˈangaˈa kira ki, ma nia ka siuabu kira ˈi
saena kafo ˈi Jodan.
7 Ma kaidaˈi sa John ka lisia na ngwae ˈoro ana Farasi ki ma na Sadusi ki
kira leka logo maˈi siana fasi ˈiri nia ka siuabu kira, nia ka fata ˈuri fuada,
“Kamu diˈia goˈo ˈamuˈa kaela baˈeko tolo ki! Noaˈa nau ku ˈiri saea laˈu
fuamuˈa neˈe na siuabuˈanga ke faˈatafi kamu faˈasia na kwaˈikwaˈinga
God, sui bore ˈana noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi.
8 Muke sasia lala ru neˈe nia faˈataˈinia kamu kakari alifaˈi naˈa faˈasia
na abula taˈangaˈa kamu ki.
9 Ma noaˈa kamu kasi manata ˈuri ˈi saena liamuˈa, ‘Kamiˈa na
ngwae neˈe kami futa naˈa maˈi ana kwalafa sa Abraham. ˈAfitaˈi ta
kwaˈikwaˈinga faˈasia God ka dao amiˈa.’ Ma nau ku sae saga ana
fuamuˈa, nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana God ka ngalia ti gwaˈi fau
ana fau neˈe ki, ma ka saungaˈinia ˈani kwalafa sa Abraham ki!
10 Ana kaidaˈi neˈe, God sasi akaˈu naˈa ana kwaˈikwaˈinga, diˈia ta
ngwae ba nia dau ana kwaˈikwaˈi, ma ka sasi akaˈu fuana na tufulana ˈai
ki. Ma na ˈai ki taˈifau neˈe noaˈa kasi fungu ˈani ta fuaˈi ai leˈa ki, nia
ke tufuda ma ka toˈosida ˈi saena mafula.
11 “Nau ku siuabu kamu ˈani kafo fasi ˈiri ka faˈataˈinia neˈe kamu
kakari alifaˈi naˈa faˈasia na abulaˈanga taˈa kamu ki. Bore ma taˈi ngwae
neˈe ke leka maˈi buriku, nia ke baˈa siuabu kamu ˈani na Anoˈi ru Abu
ma na mafula. Ma nia talingaˈi ka liufi nau, ma nau noaˈa naisi leˈa ka
bolo faˈinia naˈa ngalilana na taˈe butu nia ki.
12 Ma nia sasi akaˈu naˈa fuana matalangaˈilana ngwae ki taˈifau, ka
diˈia ta ngwae ba nia efoa na maga ru leˈa ki faˈasia na taˈetaˈeru ki.
Ma nia ka fikua na maga ru leˈa ki ˈi saena luma ni goniruˈa. Ma nia ka
doˈofia naˈa taˈetaˈeru ki ˈi saena na mafula neˈe duˈaduˈa kasi mae.”

✡ **3:3** Aesea 40:3 * **3:4** Na toro ma na fanga neˈe nia talangwaraˈu fuana daoˈa toˈona saena abaˈi kula kwasi. Sa Elaeja na profet ruˈufia ifi neˈe. 2 Kings 1:8; Matthew 17:11-13.

Na siuabuˈanga sa Jesus
(Mark 1:9-11; Luke 3:21-22)

13 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka leka maˈi faˈasia abaˈi kula ˈi Galili
ˈuana kafo ˈi Jodan siana sa John fasi ˈiri sa John ke siuabu nia.
14 Bore ma sa John ka ili ˈuana na rokisilana na manatana sa Jesus, ka
ˈuri, “Nia bolo faˈinia ˈaeˈo neˈe ˈoke siuabu nau, ma ˈoko leka lala maˈi
siaku fuana nau kui siuabu ˈoe.”
15 Ma sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri, “Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, ˈoke sasi
naˈa maˈi ˈamu ta ru fuaku, osiˈana sasilana na ru neˈe, koro sasi naˈa ru
ki taˈifau neˈe God nia oga.” Ma sa John ka ala naˈa fafia.
16 Ma ana kaidaˈi sa Jesus siuabu ka sui naˈa, nia ka tataˈe maˈi faˈasia
kafo. Ma ˈi langi ka ˈifi fuana, ma nia ka lisia na Anoˈi ru Abu God ka koso
maˈi diˈia ta bola, ma ka toˈo ˈi fafona.
17 Ma taˈi lingalinga ˈi ru nia talo maˈi faˈasia ˈi langi ma ka ˈuri, “Nia
naˈa neˈe ngela mutaˈi nau neˈe nau ku alafe liu ana, ma nau ku saeleˈa
liu faˈinia.”

4

Sa Saetan ilitoˈona sa Jesus
(Mark 1:12-13; Luke 4:1-13)

1 Ma ˈi buri ˈana na ru neˈe, na Anoˈi ru Abu ka talaˈia sa Jesus ˈuana
abaˈi kula kwasi fasi ˈiri sa Saetan ke ilitoˈona.
2 Ma sa Jesus ka abu fanga sulia fai akwala faˈi asoa ki, ma fai akwala
faˈi rodo ki, ma nia ka fiolo liu naˈa.
3 ˈUnaˈeri, sa Saetan ka leka maˈi siana, ka fata ˈuri, “Osiˈana neˈe ˈaeˈo
na Ngela God, ˈoke fata fuana gwaˈi fau neˈe ki ˈiri ke alua ta beret.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu ba saea, ‘Na ngwae
noaˈa kasi mauri goˈo ana fanga taˈifilia. Bore ma, nia mauri naˈa ˈani
alaˈanga ki taˈifau neˈe saka maˈi faˈasia God.’ ”✡
5 Sui sa Saetan ka talaˈi laˈu sa Jesus ˈuana na fanoa abu ˈi Jerusalem,
ma nia ka faˈauua ana taˈi kula neˈe nia raˈe liu ˈi langi, fafona na Luma
Abu God.
6 Ma ka fata ˈuri fuana, “Osiˈana ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke lofo toli ˈi ano
faˈasia ˈi neˈe, sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, ‘God ke kwatea maˈi
na ˈainsel nia ki fuamu, ma kike sakuˈu, fasi ˈiri na ˈaemu bore kasi foto
ana ta gwaˈi fau.’ ”✡
7 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Ma na Kerekereˈa Abu ba fata logo ˈuri,
‘Noaˈa ˈoe kosi ilitoˈona God ˈoe.’ ”✡
8 Sui sa Saetan ka talaˈia laˈu sa Jesus ˈuana gwauna totoloa fane liu
neˈeri, ma ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga ki taˈifau ana magalia ma na
kwangaˈa kira ki fuana sa Jesus.
9 Ma sa Saetan ka fata ˈuri, “Na ru neˈe ki taˈifau goˈo nau ku kwateda
fuamu, diˈia ˈoko bobo uruuru ˈi maana ˈaeku, ma ˈoko faˈa aofia nau.”
10 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Saetan ˈae, ˈoke leka tau kwau faˈasi
nau! Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, ‘Taˈifilia God ˈoe goˈo neˈe ˈoke
faˈa aofia, ma ˈoko rao fuana.’ ”✡
11 Sui ana kaidaˈi neˈeri, sa Saetan ka leka naˈa faˈasia sa Jesus. Ma na
ˈainsel ki kira ka leka maˈi, ma kika kwaiˈafi naˈa ana niaˈa.

✡ **4:4** Diutronomi 8:4 ✡ **4:6** Sam 91:11 ✡ **4:7** Diutronomi 6:16 ✡ **4:10** Diutronomi 6:13

Sa Jesus etangia naˈa raoˈa nia
(Mark 1:14-15; Luke 4:14-15)

12 Kaidaˈi sa Jesus rongoa neˈe kira alua naˈa sa John saena na luma ni
lokafo, nia ka oli ˈuana abaˈi kula ˈi Galili.
13 Ma nia kasi tua saena fanoa nia ˈi Nasaret. Nia ka leka, ka tua lala
ˈana ˈi Kapaneam, na fanoa ˈi ninimana na ˈosi ˈi Galili, ana na abaˈi kula
ˈi Sebulun ma ˈi Naftali.
14 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈamamana na fatalana profet Aesea ba
ˈuri,
15 "Na fanoa ˈi Sebulun ma na fanoa ˈi Naftali, kira tua saena abaˈi kula ˈi
Galili, ma kira tua sulia tala ˈuana ˈosi doe, ma ka tua taˈi bali ana
kafo ˈi Jodan, kula neˈe ngwae noaˈa laˈu Jiu ki kira tua ana.
16 Na ngwae neˈeri ki, kira tua saena na maˈerodo, kike baˈa lisia
madakoˈanga doe.
Ma sa tai faˈida neˈe kira tua saena fanoa rorodoˈa ana maeˈa neˈe,
madakoˈanga ka tala ˈafi kira."✡

17 ˈIta ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka faˈarongo ˈani faˈarongoˈa nia ka
ˈuri, "Muke kakari alifaˈi faˈasia na abulaˈanga taˈa kamu ki, sulia kaidaˈi
God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki nia dao karangi kamu naˈa!"

Sa Jesus laefia fai ngwae dee ki
(Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)

18 Ana kaidaˈi sa Jesus liu sulia na ˈosi ˈi Galili, nia ka lisia sa Simon (neˈe
nia saea logo ˈani sa Peter) faˈinia sa Andrew na ngwaefuta nia. Keroˈa
ro ngwae dee ki. Keroˈa dee adaroˈo ˈani furai kera saena ˈosi ˈi Galili.
19 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, "Moro leka maˈi faˈinau, koroˈo ro
ngwae dee iˈa ki, bore ma nai baˈa faˈamanata koroˈo ˈani ngali ngwaeˈa
maˈi fuaku."
20 Ma kaidaˈi neˈeri nama goˈo, kera ka faˈasia naˈa na furai keroˈa ki,
ma kera ka leka naˈa faˈinia.
21 Sui sa Jesus ka leka laˈu kwau, ma ka lisia laˈu ta ro ngwae, sa James
ma sa John na ro ngela sa Sebedi ki. Kera tua adaroˈo ˈi saena na gwaˈi
baru faˈinia maˈa kera sa Sebedi, ma kira subungia furai kira ki. Sa Jesus
ka saedaroˈo.
22 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, kera ka faˈasia naˈa adaroˈo na gwaˈi baru
faˈinia na maˈa kera, ma kera ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

Sa Jesus leka kwailiu faˈinia raoˈa nia
(Luke 6:17-19)

23 Sa Jesus ka liufia naˈa fanoa ki ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili, ma ka
faˈamanata na ngwae ki saena na luma fuana foˈongaˈa Jiu ki. Ma nia ka
faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Gwaungaˈi ˈanga God, ma ka
gura na ngwae neˈe kira mataˈi ˈani mataˈinga matamata ki taˈifau neˈe
saungida.
24 Ma na alaˈanga ki sulia sa Jesus ka talofia fanoa ki taˈifau ˈi saena
abaˈi kula ˈi Siria. Ma ngwae ˈoro ki neˈe kira mataˈi ˈani mataˈinga
matamata ˈoro ki, kira ka ngalida maˈi siana. Na ngwae neˈe nonida fii
liu, ma ngwae neˈe anoˈi ru taˈa ki ka kwaiˈida, ma na ngwae neˈe baˈasi
saungida ki, ma ngwae neˈe ˈaeda ka mae, kira leka maˈi siana. Ma sa
Jesus ka gurada taˈifau.

✡ **4:16** Aesea 9:1, 2

25 Ma na ngwae ˈoro liu ki logo, kira ka leka sulia sa Jesus ana kaidaˈi neˈeri. Ngwae faˈasia abaˈi kula ˈi Galili, ma fanoa ˈi Jerusalem, ma ti fanoa laˈu saena abaˈi kula ˈi Judea, ma ana abaˈi kula ˈi Dekapolis, ma faˈasia na bali kafo ˈi Jodan raˈe lana sina.

5

Na faˈamanataˈanga sa Jesus
(Luke 6:20-23)

1 Ma ana kaidaˈi neˈe sa Jesus nia lisia naˈa fikuˈa doe neˈeri, nia ka raˈe ˈi gwauna na kula neˈe taˈi fane, ma ka tua ˈi ano. Ma na fafarongo nia ki kira ka fiku kalia,
2 ma nia ka talaˈae naˈa ana faˈamanatalada, ka ˈuri,
3 "Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira saiana kira dalaˈa ˈi maana God, osiˈana neˈe kira ka toˈo naˈa ana ru leˈa ki, kaidaˈi God ka gwaungaˈi fafi kira.
4 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira kwaimanatai ki, osiˈana God ke baˈa gwaleda.
5 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira faˈatiˈitiˈi kira talada ki, osiˈana God ke baˈa kwatea na magalia neˈe fuada.
6 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira oga liua sasilana ru ˈoloˈolo ki, osiˈana God ke baˈa faˈatolia maurilada.
7 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe manatada ofia ngwae matamata ki, osiˈana God ke baˈa ofida logo.
8 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe liada sakadola fuana God, osiˈana kira ke baˈa lisia God.
9 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira rao fuana na aroaroˈa ˈi safitana ngwae ki, osiˈana God ke baˈa sae kira ˈani na ngela nia ki.
10 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira faˈakaisida duˈungana sasilana ru saga ki, osiˈana neˈe kira toˈo naˈa ana ru leˈa ki, kaidaˈi God ka gwaungaˈi fafi kira.

11 "Saesaeleˈanga fuamuˈa kaidaˈi neˈe ngwae ki kira ka fata buri amuˈa, ma kira ka faˈakaisi kamu, ma kira ka saea ru taˈa ˈoro ki amuˈa osiˈana kamuˈa naˈa neˈe fafarongo nau ki.
12 Nau ku saea ru neˈeri osiˈana kike baˈa sasia logo ru taˈa ki fuamuˈa neˈe ngwae ki kira sasi ana profet ki maˈi ˈi naˈo. Muke saeleˈa amuˈa, osiˈana God ke baˈa kwatea kwaiaraˈanga doe neˈe nia gonia fuamuˈa ˈi langi."

Fiki asi faˈinia na unu
(Mark 9:50; Luke 14:34-35)

13 Sa Jesus inaˈu ana fatalana ka ˈuri, "Na fiki asi neˈe faˈaleˈa na fanga fuamuˈa. Ma kamu logo muke diˈia na fiki asi fuana faˈaleˈalana na ngwae ki taˈifau. Bore ma diˈia neˈe asilalana nia leka faˈasia, nia ˈafitaˈi liu ˈoko faˈa asila laˈu. Ma noaˈa kasi leˈa naˈa fuana sasilana laˈu ˈani ta ru, ma nia leˈa fuana muke ˈui naˈa amuˈa ˈani ˈi maa, fasi ˈiri na ngwae ki kike uria naˈa ˈada.
14 "Kaumulu diˈia logo na faˈi unu fuana na ngwae ki taˈifau saena magalia. Na luma neˈe kira saungaˈinia ˈi gwauna faˈi ua nia ˈafitaˈi ka ago.

15 Ma noaˈa ta ngwae kasi faˈaduˈa na faˈi unu, sui ka alua ˈana ˈi
olofana na dako. Kaidaˈi nia faˈaduˈa faˈi unu ka sui mala, nia ka ngalia,
ka dauraˈinia ana kula ˈi langi, fasi ˈiri ka rara fuana na ngwae ki taˈifau
ˈi saena na luma.
16 Ma ka ˈunaˈeri logo, na faˈi unu kamu ka sina kwau ˈi naˈo ana ngwae
ki taˈifau, fasi ˈiri ana kaidaˈi kira lisia na ru leˈa neˈe kamu sasiˈi ki, kika
fiˈi baˈatafea na Maˈa kamu neˈe nia tua maˈi ˈi langi.

Faˈamanataˈanga sulia taki sa Moses

17 “Noaˈa kamu kasi fia fasi nau ku leka maˈi fuana na faˈasuilana na
taki sa Moses ki ma na faˈamanataˈanga na profet ki. Nau kusi leka laˈu
maˈi fuana na faˈasuilada, bore ma nau ku leka lala maˈi fuana na faˈa
aliˈafulana na faˈamanataˈanga kira ki.
18 Nau ku saea ru mamana fuamuˈa, ana kaidaˈi neˈe ˈi langi ma na
magalia kira teo ˈua, noaˈa ta ru tiˈitiˈi ana na taki ki kasi sui leleka ka
dao ana ta kaidaˈi neˈe ru ki taˈifau ana na taki ki ke dao mamana.
19 Nia neˈe, sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi roˈosulia ta taki tiˈitiˈi, ma
ka faˈamanata ti ngwae fuana ˈaila ˈanga ana ta taki tiˈitiˈi logo, God ke
baˈa alu nia ka ˈisiˈisi ana na ˈInotoˈanga nia. Bore ma sa tai neˈe ka
roˈosulia na taki ki ma ka faˈamanata ti ngwae fuana roˈosulilana diˈia
niaˈa, God ke baˈa alu nia ke ˈaˈana ˈi saena na ˈInotoˈanga nia.
20 Nau ku saea fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu kasi sasi leˈa ka liufia na
ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na Farasi ki ana sasiˈa sulia ru neˈe
God nia oga, nia ˈafitaˈi liu muke tua faˈinia ngwae neˈe God ke gwaungaˈi
fafida ki.

Faˈamanataˈanga sulia saetaˈanga

21 “Kaumulu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa totongaˈi neˈe kira saea fuana
koˈo bora kia ki ˈi naˈo ba ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi sau ngwae. Diˈia sa tai bore
ˈana neˈe ka sau ngwae, kike baˈa ngali nia ˈi naˈona na ngwae kwaigiosi
ki.’✡
22 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, sa tai neˈe ka saetaˈa
fuana na ngwaefuta nia, kike baˈa ngali nia ˈi naˈona na ngwae ni
kwaigiosi ki. Ma sa tai neˈe ka saea fuana na ngwaefuta nia, ‘ˈAeˈo na
ru ˈoˈo goˈo ˈana,’ kike baˈa ngalia ˈi naˈona na ngwae ni kwaigiosi ki.
Ma sa tai neˈe ka saea na ngwaefuta nia ˈani, ‘Na ru bolebeleˈa,’ nia ke
baˈa leka saena tala ˈuana na mafula neˈe duˈaduˈa noaˈa kasi mae.
23 Ta neˈe, diˈia ˈoko sasi akaˈu naˈa ana kwai suˈusiˈanga ˈoe fuana
God fafona na fuli fuˈa, ma ˈoko manata toˈona noaˈa kasi madako ˈua ˈi
safitamuroˈo toˈolamu sulia na roraˈa ˈoe,
24 ˈoke faˈasia basi kwai suˈusiˈa ˈoe ˈi maana fuli fuˈa, sui ˈoko oli, ma
ˈoko fata kwaima basi faˈinia. Sui ˈi buri, ˈoko oli maˈi, ma ko fiˈi kwate
na kwai suˈusiˈanga ˈoe fuana God.
25 “Ma diˈia ta ngwae ka ngali ˈoe fuana kwai matalangaˈinga, ˈoko fata
kwaima basi faˈinia, kaidaˈi noaˈa koroˈo kasi dao ˈua. Si diˈia koroˈo dao
naˈa, nia ke baˈa kwate ˈoe naˈa fuana na ngwae kwaigiosi, ma ˈi buri
ˈana nia ka matalangaˈi ˈoe, nia ka fiˈi kwate ˈoe laˈu fuana ngwae firi
ngwae ki, ma na ngwae firi ngwae ki ka fiˈi alu ˈoe laˈu saena lokafo.
26 Nau ku saea fuamu, diˈia nia ˈunaˈeri, nia ˈafitaˈi ˈoko ruˈu faˈasia
na lokafo leleka ˈoko kwatea nama na mani ˈisi ˈoe neˈe nia bolo faˈinia
kwaˈikwaˈinga ˈoe.

✡ **5:21** Eksodas 20:13; Diutronomi 5:17

Faˈamanataˈanga sulia araˈinga

27 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa totongaˈi ki kira saea, ‘Noaˈa ˈoe
kosi kakabara.’✡
28 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, sa tai bore ˈana neˈe bubungia
ta kini ˈani lia ˈi ngwae ni kakabaraˈanga, nia kakabara ka sui naˈa ˈani
liana.
29 Nia neˈe, diˈia ˈoko oga ˈoke fulia ta ru taˈa ˈani bali maa ˈoloˈolo ˈoe,
ˈoko lafua, ma ˈoko ˈui ˈania faˈasi ˈoe. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia
ˈoko ˈui ˈania ta bali ana na nonimu, ˈasu ˈubani God ka fiˈi ˈui ˈania na
nonimu taˈifau ˈi saena na mafula ana kula ni maeˈa.
30 Ma diˈia ˈoko oga ˈoke fulia ta ru taˈa ˈani bali lima ˈoloˈolo ˈoe, ˈoke
siki muusia ma ˈoko ˈui ˈania faˈasi ˈoe. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana diˈia ˈoko
ˈui ˈania ta bali ana nonimu, ˈasu ˈubani God ka fiˈi ˈui ˈania na nonimu
taˈifau ˈi saena na mafula ana kula ni maeˈa.

Faˈamanataˈanga sulia kwai ilangaˈi ˈanga
(Matthew 19:9; Mark 10:11-12; Luke 16:18)

31 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa totongaˈi ki kira saea, ‘Sa tai
bore ˈana neˈe ilangani na ˈafe nia, nia ka kwatea kerekereˈa ana kwai
ilangaˈinga fuana.’✡
32 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, noaˈa ta ngwae kasi
ilangani na ˈafe nia. Diˈia ngwae ilangani ˈafe nia, niaˈa neˈe kwatea
ˈafe nia ka kakabara. Ma diˈia ta ngwae ka korea laˈu na kini neˈeri, na
ngwae neˈeri nia kakabara logo ˈi naˈona God. Taˈi ru goˈo neˈe ngwae
saiana ka ilangaˈinia na ˈafe nia duˈungana, diˈia nia kakabara ana ta
ngwae matamata.
33 “Kamu rongoa logo na fataˈa totongaˈi ki kira saea fuana na ngwae
ki ˈi naˈo ˈua naˈa maˈi, ‘Diˈia ˈoko faˈangasingasia alangaˈinga ˈoe ˈani
satana God, tama noaˈa ˈoe kosi ˈoia naˈa alangaˈinga ˈoe.’✡
34 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, noaˈa ˈoe kosi faˈangasia
alangaˈinga ˈoe ˈani ta ru. Ma noaˈa ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe
ˈani ˈi langi, osiˈana God nia gwaungaˈi neˈeri.
35 Ma ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani magalia, osiˈana God nia
gwaungaˈi logo ˈi neˈeri. Ma ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani ˈi
Jerusalem, sulia nia neˈe fanoa na ngwae tatalafaˈa doe ka tasa.
36 Ma noaˈa ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani gwaumu, sulia nia
ˈafitaˈi ˈoko saungaˈinia taˈi ifu ˈi gwaumu ka kwao nama ka goa.
37 Diˈia ˈoko alangaˈi, saea goˈo, ‘ˈIu.’ Nama diˈia ˈoe kosi alangaˈi, saea
goˈo ‘Noaˈa.’ Ma diˈia ˈoko saea laˈu ta ru, na ru neˈeri nia leka naˈa maˈi
faˈasia sa Saetan na ngwae taˈa.”

Faˈamanataˈanga sulia kwaiduˈui ˈanga
(Luke 6:29-30)

38 Sa Jesus alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa
totongaˈi ki fata ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae ka faˈalia na maana ta ngwae, kike
faˈalia logo maana ngwae neˈeri. Ma gwaˈi lifa logo fuana duˈulana ta
gwaˈi lifa.’✡
39 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, noaˈa ˈoe kosi duˈua ta
ru neˈe ta ngwae sasia ka taˈa fuamu. Diˈia ta ngwae ka fidalia na bali
sate ˈoloˈolo ˈoe, ˈoko alaˈania nia ka fidalia laˈu ta bali sate mauli amu.

✡ **5:27** Eksodas 20:14; Diutronomi 5:18 ✡ **5:31** Diutronomi 24:1 ✡ **5:33** Nambas 30:2 ✡ **5:38** Eksodas 21:24; Diutronomi 19:19; Levitikus 24:20

40 Ma diˈia ta ngwae ka ngali ˈoe ˈuana na matalangaˈinga fuana
ngalilana na toˈongi fafo doe ˈoe, ˈoke alaˈania nia ke ngalia logo na
toˈongi sae ˈoe fuana.
41 Ma diˈia ta ngwae ka suˈumaˈinia ˈoko ngalia na ˈoko ru nia sulia taˈi
kadi tala, ˈoko ngalia laˈu sulia ruana kadi tala.
42 Ma ˈoke kwatea fuana ta ngwae neˈe nia ke gania ta ru amu. Ma
kaidaˈi ta ngwae ka oga na ngali langalana ta ru amu, ˈoko kwatelanga
ana fuana.

Muke alafe fuana ngwae ki ka diˈia logo God alafe fuana ngwae ki
(Luke 6:27-28, 32-36)

43 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa totongaˈi ki fata ˈuri, ‘Muke alafe
ˈamuˈa fuana na ngwae kwaima kamu ki,✡ ma muke suulangaˈinia na
malimae kamu ki.’
44 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, muke alafe fuada na
malimae kamu ki, ma muke foˈo fuada sa tai neˈe kira faˈakaisi kamu.
45 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, muke alu naˈa na ngela na Maˈa kamu maˈi
ˈi langi. Sulia nia saungaˈinia na sina, ma ka rara ˈafia na ngwae taˈa ki,
ma na ngwae leˈa ki taˈifau goˈo, ma ka kwatea na uta fuada sa tai faˈida
neˈe kira fulia ru leˈa ki, ma fuana sa tai faˈida neˈe kira fulia ru taˈa ki.
46 Diˈia muke alafe goˈo amuˈa fuana na ngwae neˈe kira alafe fuamuˈa,
God noaˈa kasi kwaiara kamu goˈo. Osiˈana na ngwae ˈaurafu ni goni
maniˈa ana takisi bore, kira sasia logo ru neˈeri!
47 Ma diˈia kamu fata leˈa goˈo ˈamuˈa faˈinia na kwaima kamu ki, noaˈa
kamu kasi matamata goˈo faˈasia na ngwae ki taˈifau. Sulia na ngwae kira
kina God ki bore, kira sasia logo ru neˈeri!
48 Muke saga taˈifau naˈa, diˈia na Maˈa kamu ˈi langi ba saga taˈifau.”

6

Faˈamanataˈanga sulia sasilana na ru leˈa ki

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke madafi kamu, ˈasu ˈubani muke
sasia goˈo amuˈa na ru leˈa kamu ki, fasi ˈiri ngwae ki kike lisia, ma kika
auraˈe kamu faˈiniˈi. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, noaˈa kamu kasi ngalia ta
kwaiaraˈa faˈasia na Maˈa kamu maˈi langi.
2 Diˈia ˈoko kwatea na kwateˈa fuana ˈafilana ngwae dalaˈa ki, noaˈa ˈoe
kosi faˈafulangaˈinia fuana ngwae ki fasi ˈiri kike baˈatafe ˈoe fafiˈi. Sulia
na falafala neˈeri, ngwae kwalabasa ki kira sasi. Kira kwaiˈafi ana ngwae
dalaˈa ki saena luma fuana foˈongaˈa ki ma sulia na tala doe ki logo, fasi
ˈiri ngwae ki taˈifau kira ka baˈatafeda. Ma nau ku saea fuamuˈa, God
noaˈa kasi kwatea ta kwaiaraˈa fuada, sulia kira ngalia naˈa na kwaiaraˈa
kira ki.
3 Ma kaidaˈi ˈoko kwatea ta ru fuana kwaiˈafiˈanga, noaˈa ˈoe kosi
faˈataˈinia fuana ta ngwae, fasi ˈiri ta kwaima amu bore noaˈa kasi saiana.
4 Kaidaˈi ˈoko kwatea ta ru fuana ta ngwae, ˈoke sofongaˈinia faˈasia
ta ngwae bore ˈana noaˈa kasi lisia nama ka saiana. Sui bore ˈana ˈoko
kwate ago ana, na Maˈa ˈoe neˈe nia tua maˈi langi, nia ka lisia tae ki neˈe
ˈoko sasia, ma nia ka kwatea kwaiaraˈa fuamu.”

Faˈamanataˈanga sulia na foˈongaˈa
(Luke 11:2-4)

✡ **5:43** Levitikus 19:18

5 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kaidaˈi kamu foˈo, noaˈa kamu kasi diˈia
ngwae kwalabasa neˈe kira foˈo goˈo ˈada fasi ˈiri neˈe ngwae ki ka lisida.
Sulia ana kaidaˈi kira foˈo, kira oga liu uuˈa saena luma fuana foˈongaˈa
ki, nama sulia tala doe ki, fasi ˈiri neˈe ngwae ki kira ka lisida, ma kika
auraˈeda. Ma nau ku saea fuamuˈa, kira ngalia naˈa na kwaiaraˈa kira ki
faˈasia na ngwae neˈe kira auraˈeda ki.
6 Ma ana kaidaˈi ˈoko foˈo, ˈoke leka ana ta kula neˈe tua banitaˈi, ma
ˈoko tua ˈi neˈeri, ma ˈoko foˈosia God, ma noaˈa ta ngwae kasi lisia. Sui
bore ˈana noaˈa ta ngwae kasi lisi ˈoe ana kaidaˈi ˈoko foˈo, Maˈa ˈoe neˈe
tua maˈi ˈi langi neˈe ke baˈa lisiˈo. Ma nia logo neˈe ke baˈa kwaiara ˈoe
fuana tae ki neˈe ˈoko sasiˈi.
7 “Ana kaidaˈi kamu foˈo, noaˈa kamu kasi diˈia laˈu ngwae neˈe kina
God ki. Sulia ana kaidaˈi kira foˈo, kira fata keta liu, ma noaˈa kira kasi
sai madako ana na tae ki neˈe kira saeˈe. Manatada fia diˈia kira foˈo keta
ˈunaˈeri, God ke baˈa rongoda.
8 Ma noaˈa kamu kasi sasi laˈu diˈida, sulia Maˈa kamu maˈi ˈi langi nia
saiana taˈifau naˈa tae ki neˈe kamu boˈoboˈo ˈuana, sui mala kamu fiˈi
gania.
9 “ˈIu, ana kaidaˈi kamu foˈo, muke fata ˈuri,
‘Maˈa kami ˈi langi ˈae,
Kami oga ngwae ki taˈifau kike faˈadoea satamu, osiˈana nia abu liu.
10 Dao maˈi ˈani gwaungaˈi ˈanga ˈoe fafia maurilana ngwae ki taˈifau.
Ma na kwaiogaiˈanga ˈoe kike sasia naˈa ˈi ano diˈia logo ˈi langi.
11 ˈOke kwatea maˈi fuamiˈa na fanga neˈe bolo fuana asoa neˈe.
12 ˈOke rufuanata ana taˈangaˈa kami ki, diˈia logo neˈe kami rufuanata
ana taˈangaˈa ngwae ki taˈifau neˈe kira fulia ru taˈa ki amiˈa.
13 ˈOe kosi danga ˈani kami fuana ilitoˈonga ka liufi kami.
Ma ˈoko olitaˈi kami faˈasia sa Saetan.’

14 “Aia, ma diˈia kamu rufuanata ana sa tai neˈe fulia ru taˈa amuˈa,
Maˈa kamu maˈi ˈi langi nia ka rufuanata logo ana taˈangaˈa kamu ki.
15 Ma diˈia kamu kasi rufuanata ana sa tai neˈe nia fulia ru taˈa amuˈa,
Maˈa kamu maˈi ˈi langi bore noaˈa kasi rufuanata logo amuˈa.”

Faˈamanataˈanga sulia abu fangaˈa

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ana kaidaˈi kamu abu fanga fuana
foˈongaˈa ngasingasiˈa, noaˈa kamu kasi diˈia ngwae kwalabasa ki. Sulia
ana kaidaˈi kira abu fanga, kira lia diˈia ngwae kira kwaimanatai fasi ˈiri
neˈe ngwae ki ka lisi neˈe kira abu fanga, ma kika fataleˈa ada. Aia, ma
nau ku saea fuamuˈa, na ngwae neˈe ki ˈafitaˈi kira ka ngalia ta kwaiaraˈa
laˈu, sulia ngwae ki kira kwatea naˈa na kwaiaraˈa kira ˈani tafelada. Ma
God noaˈa kasi kwatea naˈa ta kwaiaraˈa fuada.
17 Bore ma ana kaidaˈi ˈoke abu fanga, ˈoke siu ˈamu, ma ˈoko salaifu
ˈamu diˈia ˈoko sasia sulia asoa ki,
18 fasi ˈiri ta ngwae kasi lia saiamu neˈe ˈoko abu fanga. Ma sui bore
ˈana ta ngwae kasi lia saiamu, Maˈa ˈoe ˈi langi ka lisi ˈoe, ma nia ka
kwatea na kwaiaraˈa fuamu osiˈana na tae ki neˈe ˈoko sasiˈi. Nia saiana
ka lisiˈo sulia asoa ki, sui bore ˈana noaˈa ˈoe kosi lisia.”

Faˈamanataˈanga sulia toˈoruˈa
(Luke 12:33-36)

19 Sui, sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamu kasi gonia na toˈoruˈa kamu ki
ˈi neˈe saena magalia ana na kula neˈe sufusufu ma na furaˈa ke faˈalia,
ma na ngwae bili ki ka bilia.
20 Muke gonia na toˈoruˈa kamu ki ˈi langi, kula sufusufu ma na furaˈa
kasi faˈalia, ma na ngwae bili noaˈa kasi bilia.
21 Osiˈana kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia teo ˈi langi, na maurilamuˈa ka
agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana ˈi langi. Ma kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia teo
saena magalia, na maurilamuˈa ka agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana ru saena na
magalia ki.
22 “Si diˈia maamu leˈa, ˈoko tua saena na madakolaˈa ana faˈamanata
ˈanga God, osiˈana na maamu neˈe dau talaˈia maˈi madakolaˈa saena
nonimu.
23 Diˈia noaˈa ˈoe kosi lisia na madakolaˈa neˈe, maamu neˈe taˈa, ma
ˈoko tua goˈo ˈamu saena maˈerodo. Muke madafi kamu, si diˈia kamu
ilangani na madakolaˈa God, saena maurilamuˈa nia rodoˈa liu mala.”

Sa Jesus faˈamanata sulia God faˈinia toˈoruˈa (Luke 16:13; 12:22-31)

24 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “ˈAfitaˈi ta ngwae ka rao fuana ta ro ngwae
ˈaˈana matamata. Diˈia nia ˈunaˈeri, nia ke baˈa malimaeˈa ana ta ngwae
ˈaˈana, ma ka kwaima ana ta ngwae ˈaˈana. Ma nia ka rao leˈa fuana ta
ngwae, ma ka danga faˈiburi ˈani ta ngwae. Nia neˈe, ka ˈafitaˈi liu diˈia
neˈe muke rao fuana God ma na mani laˈu ana taˈi kaidaˈi.
25 “Ta neˈe nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia
tae neˈe kamu ke ˈania, ma muka kwaˈufia, ma tae neˈe kamu ke toro ˈani
fafia nonimuˈa. Osiˈana na mauriˈa neˈe, nia leˈa ka tasa liufia na fanga,
ma na noni neˈe, nia leˈa ka tasa liufia na toro.
26 Lisia na faˈi noˈo ki saena mamanga, noaˈa kira kasi ˈabera goˈo sulia
raoˈa ana ta oˈola. Ma noaˈa kira kasi loia goˈo ta fanga, ma kira kasi
saungaˈinia goˈo ta babala fuana alu fangaˈa. Bore ma Maˈa kamu ˈi langi
sareda goˈo ˈana. Aia, God nia lia doe liu amuˈa ka liufia mala faˈi noˈo
ki. Nia neˈe, God ka sare kamu goˈo ˈana.
27 Sui bore ˈana kamu ka manata ˈabera sulia mauriˈa kamu ki, nia
ˈafitaˈi liu kamu ka sasi maurilamuˈa ka taˈi tau tiˈitiˈi laˈu.
28 “Ma faˈuta mo neˈe muka manata ˈabera sulia na toro ki? Muke lisia
basi na takana ˈai neˈe kira afola ki. Noaˈa kira kasi rao goˈo, ma noaˈa
kira kasi saungaˈinia goˈo ta toro fuada.
29 Ma nau ku saea fuamuˈa, kira lia kwanga ka tasa liufia toro neˈe sa
Solomon na tatalafaˈa nia ruˈufiˈi ki.
30 Ma na takana ˈai ki, kira teo goˈo ˈada sulia kala kaidaˈi dokodoko,
ma kira ka ˈui logo ˈanida saena mafula. Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, God
nia faˈaruˈufida ˈani ru leˈa ki. ˈUri ma kamu fitala fasi God noaˈa kasi
faˈatoro kamu logo? Na fitoˈonga kamu ki nia tiˈitiˈi.
31 “Ta neˈe, noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈuri, ‘Na fanga, ma na ru ni
kwaˈufilana, nama na toro nau ki ke baˈa leka maˈi faˈasia ˈi faˈi?’
32 ˈIu, na ngwae tua kwaikinai ana God ki, kira saiana manata ˈaberaˈa
sulia ru neˈeri ki. Ma kamuˈa, Maˈa kamu ˈi langi nia saiana ka sui naˈa
neˈe kamu boˈoboˈo ˈuana ru neˈeri ki.
33 Muke oga liu lala ˈamuˈa na mauriˈa neˈe God nia gwaungaˈi fafia
ka tasa faˈinia sasilana na ru saga ki. Muke oga liu ˈamuˈa ru neˈe ki ka
liufia na ru matamata ki taˈifau, ma nia ke baˈa kwatea fuamuˈa na ru ki
taˈifau neˈe kamu boˈoboˈo ˈuana ki.

34 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia boˈoboˈo ˈanga fuana
rorodo. Teo naˈa ˈana fuana rorodo. Noaˈa kasi bolo fuana muke fikua
na ˈabera ˈanga rorodo ki faˈinia na ˈabera ˈanga ki ana asoa taˈena logo.
Osiˈana asoa taˈena toˈo ana ˈaberaˈanga bolo faˈinia taˈena.”

7

Faˈamanataˈanga sulia matalangaˈilana ta ngwae
(Luke 6:37-38, 41-42)

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa kamu kasi matalangani ta ngwae
matamata, ˈasu ˈubani God ka matalangaˈi kamu logo.
2 Diˈia kamu matalangani ta ngwae, God ke matalangaˈi ˈunaˈeri logo
amuˈa. Ma taki tae neˈe kamu matalangaˈinia ˈani ta ngwae, na taki neˈeri
logo neˈe God ke baˈa matalangaˈi kamu ˈani.
3 ˈOko toˈo ana taˈangaˈa doe ki, bore ma ˈoko balufia goˈo ˈamu ta
ngwae neˈe nia toˈo ana taˈangaˈa tiˈitiˈi. ˈOko diˈia taˈi ngwae neˈe nia
lisia na gegeo ˈi saena na maana sa toˈolana, bore ma nia kasi lisia goˈo
ta buli ano doe neˈe nia saena maana talana.
4 Ma ˈoko fata ˈuri fuana na ngwae matamata, ‘ˈOko fulia ta ru neˈe nia
taˈa, alaˈania nai faˈasaga maurilamu.’ Bore ma ˈoe kosi manata ˈabera
goˈo sulia taˈangaˈa doe neˈe ˈoko sasiˈi ki.
5 ˈAeˈo ngwae kwalabasa. ˈOke faˈasia basi na taˈangaˈa ˈoe ki. Sui,
ˈoko fiˈi bolo fuana kwaiˈafiˈanga kwau ana ta ngwae matamata fuana na
taˈangaˈa nia ki.
6 “Ma noaˈa kamu kasi kwatea ru abu ki fuana kui ki, sulia kira ke abula,
ma kike baˈa ˈale kamu. Ma noaˈa kamu kasi kwatea na laungi kamu ki
fuana gwata ki, ˈasu ˈubani kira kata uria goˈo ˈada.”*

Faˈamanataˈanga sulia tae neˈe God sasia ana kaidaˈi kulu gania
(Luke 11:9-13)

7 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamu ke gani ana God ˈiri muke ngalia ru
neˈe kamu gani ˈuana. Kamu ke lulua ru kamu boˈoboˈo ˈuani ki ana God,
ma nia ka ˈafi kamu, ˈiri muke lisia. Kamu ke faˈafo ana sinamaa, ma God
ke ˈifi fuamuˈa.
8 Osiˈana na ngwae ki taˈifau neˈe kira gani ana God, kira ngalia naˈa ru
neˈe kira gania. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira lulua ru kira boˈoboˈo
ˈuani ki ana God, kira ka lisia. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈafo ana
sinamaa, ma God ke ˈifi fuada.
9 “ˈUri ma, sa tai aumulu ana maˈa ki, neˈe diˈia na ngela ˈoe nia ganiˈo
ˈuana fanga, ˈoke kwatea lala na fau fuana?
10 Ma diˈia na ngela ˈoe nia gani ˈuana ta iˈa, ˈoke kwatea lala faˈi loi
fuana? Noaˈa liu!
11 Sui bore ˈana kamuˈa taˈifau ngwae taˈa ki, kaumulu saiana
kwatelana na ru leˈa ki fuana ngela kaumulu ki. Bore ma na Maˈa kamu
neˈe nia ˈi langi, nia leˈa ka tasa liufi kamu. ˈUnaˈeri neˈe nia ka kwatea
na ru leˈa ki fuana ngwae ki neˈe kira gani nia ˈuana.
12 “Ta tae neˈe kamu oga ana ngwae matamata ki kike sasia fuamuˈa,
muke sasia logo fuada. Sulia nia neˈe na fadalana na faˈamanataˈanga
ana taki sa Moses ki, ma na profet ki taˈifau.”

---

* **7:6** Jesus fata ˈuri ka faˈataˈinia neˈe Faˈarongoˈa Leˈa noaˈa ˈiri totolia ngwae aburongo neˈe ˈidufaˈi ˈaila ˈani.

Na tala ˈuana mauriˈa ma ˈuana maeˈa
(Luke 13:24)

13 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke ruˈu kwau ana sinamaa neˈe
susukuru, sulia na tala ma na sinamaa neˈe doe ma ka reba, nia leka
ˈuana na maeˈa firi. Ma na lekaˈa sulia ka talangwaraˈu goˈo ˈana, ma na
ngwae ˈoro liu ki neˈe kira leka sulia na tala neˈeri.
14 Aia, na tala ma na sinamaa neˈe susukuru nia leka ˈuana na mauriˈa
firi, ma na lekaˈa sulia ka ˈafitaˈi, ma bara ngwae goˈo neˈe kira leka
sulia.”

Sulia na profet ˈosoˈoso ki
(Luke 6:43-44)

15 Sa Jesus ka alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Muke madafi kamu faˈasia na
profet ˈosoˈoso ki. Muke madafi kamu sulia kira lia diˈia ngwae leˈa ki,
bore ma na manatalada neˈe diˈia kui kwasi ki neˈe kira oga faˈali lamuˈa.
16 Ma muke baˈa lia sai goˈo ˈamuˈa ana na profet ˈosoˈoso neˈeri ki ˈani
ru taˈa neˈe kira sasiˈi ki. Kulu saiana ˈai ki taˈifau nia leˈa nama ka taˈa,
osiˈana fufuaˈi ru kira ki neˈe kira fungu ˈani. Ma nia ˈafitaˈi ta ngwae ka
fisua na fufuana ˈai leˈa faˈasia na kwalongarangaraˈa.
17 Ma na ˈai leˈa nia fungu nama ˈani fuaˈi ru leˈa ki, ma na ˈai taˈa ki
ka fungu logo ˈani fuaˈi ru taˈa ki.
18 ˈAi leˈa ˈafitaˈi ka fungu ˈani fuaˈi ru taˈa, ma na ˈai taˈa ˈafitaˈi ka
fungu ˈani fuaˈi ru leˈa.
19 Na ˈai ki taˈifau goˈo neˈe noaˈa kasi fungu ˈania ta fuaˈi ru leˈa, kira
ka tufuda, ma kika ˈui ˈanida ˈi saena mafula.
20 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, muke baˈa lia saiana na profet ˈosoˈoso
ki ˈani ru neˈe kira sasiˈi ki.”

Faˈi asoa ana kwai matalangaˈinga
(Luke 13:25-27; 6:47-49)

21 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa laˈu na ngwae ki taˈifau neˈe kira
fata ˈuri aku, ‘Aofia ˈae! Aofia ˈae!’ kira ke tua faˈinia ngwae neˈe God ke
gwaungaˈi fafida ki. Ma sa tai faˈida neˈe kira sasi sulia na kwaiogaiˈanga
Maˈa nau ˈi langi goˈo neˈe, kike tua faˈinia ngwae neˈe God ke baˈa
gwaungaˈi fafida ki.
22 Ma na ngwae ˈoro ki kike baˈa fata ˈuri fuaku ana faˈi asoa ana
matalangaˈinga neˈeri, ‘Aofia ˈae, kaimili faˈatalo naˈa sulia fatalana God
ˈani na satamu, ma kami ka ifulani na anoˈi ru taˈa ki ˈani na satamu, ma
kami ka sasia ru ˈoro ni ˈarefoˈanga ki ˈani satamu.’
23 Bore ma nai baˈa fata madako ˈuri fuada, ‘Nau noaˈa kusi sai aumulu.
Kaumulu na ngwae taˈa ki. Muke leka tau kwau faˈasi nau!’
24 “Nia neˈe, na ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa alaˈanga nau ki, ma
kira ka sasi sulia, kira diˈia na ngwae liatoˈo neˈe nia saungaˈinia na luma
nia ˈi fafona na diro ˈai ki neˈe nia ˈilia ka koso lalo.
25 Na uta doe ka toˈo, ma na kafo ki ka igo, ma na iru doe ka kwaiˈia na
luma neˈeri, bore ma na luma neˈeri kasi ˈasia goˈo, sulia nia uu ngasi ˈi
fafona na diro ˈai ngasi ki.
26 “Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa na alaˈanga nau ki, ma
noaˈa kasi sasi sulia, kira diˈia na ngwae bolebole ˈa neˈe saungaˈinia na
luma nia ˈi fafona one, ma noaˈa nia kasi ˈilia diro ˈai ki kasi koso lalo
goˈo.

27 Na uta doe ka toˈo, ma na kafo ki ka igo, ma na iru doe ka kwaiˈia na
luma neˈeri, ma na luma neˈeri ka ˈasia, ma ka mangisi taˈifau naˈa.”
28 Ana kaidaˈi sa Jesus faˈamanata na ngwae ki ˈani na ru ki taˈifau ka
sui, kira ka ˈarefo liu,
29 sulia kira sai leˈa ana neˈe sa Jesus nia faˈamanata ˈani ngasin-
gasiˈanga ma na mamanaˈanga maˈi ana God. Noaˈa nia kasi donga
laˈu sai ˈi ruˈanga ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki, osiˈana kira
faˈamanata lala ˈani ngasingasiˈanga kira ki talada.

8

Sa Jesus gura ngwae mataˈi
(Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia koso naˈa maˈi ˈana faˈasia ˈi gwauna faˈi ua neˈeri,
na fikuˈa doe liu kira ka leka maˈi sulia.
2 Ma taˈi ngwae neˈe kuu saungia nonina ka leka maˈi, ma ka bobo
uruuru naˈona sa Jesus, ma ka fata ˈuri, “Araˈi kwa, diˈia ˈoko maˈudi,
ˈoko saiana ˈoke gura nau goˈo ˈamu kwa.”
3 Sui sa Jesus ka taga kwau na limana, ma ka sama toˈona nonina, ma
ka fata ˈuri, “ˈIu, nau ku maˈudi. ˈOko mafo naˈa.” Ma ˈaliˈali ˈi buri ˈana
alaˈanga neˈeri ki sa Jesus saea goˈo, na kuu neˈeri ka siki naˈa faˈasia
ngwae neˈeri.
4 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa laˈu ta ngwae
ˈani ru neˈe nau ku sasia fuamu. Bore ma ˈoke leka basi, ma ˈoko
faˈataˈinia naˈa nonimu fuana na fata abu God, ˈoko alaˈania fata abu
God ka iroˈo. Sui ma ˈoko kwatea na kwaisuˈusiˈanga ˈoe diˈia ba sa
Moses nia saea fuana kwatelana, fasi ˈiri ke kwatea faˈamamanaˈanga
fuana na ngwae ki taˈifau neˈe nonimu nia mafo naˈa.” Ma sa Jesus ka
kwatea ngwae neˈeri ka leka naˈa ˈana.

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae
(Luke 7:1-10)

5 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia dao naˈa ana fanoa ˈi Kapaneam, taˈi ngwae
faˈinaˈonaˈo ana ngwae ni fuˈa ki faˈasia ˈi Rom, nia ka leka maˈi siana
sa Jesus, ma ka gania fuana ke ˈafia
6 ma ka ˈuri, “Aofia ˈae, na ngwae ni rao nau, nia mataˈi liu, ma ka teo
goˈo ˈana, ma ka kina faˈitaˈilana nonina, ma na nonina ka fii liu.”
7 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Leˈa goˈo ˈana, nau kui baˈa leka maˈi
ˈuana ˈi luma ˈoe fuana guralana.”
8 Ma ngwae faˈinaˈonaˈo neˈe ka fata laˈu ˈuri fuana sa Jesus, “Kwala
Aofia kwa, noaˈa nau kusi totolia fasi ˈiri nau ku kwalo ˈoe ˈi saena luma
nau. ˈOke saea goˈo maˈi ta alaˈanga, si diˈia ˈoko saea bore ˈamu maˈi ta
alaˈanga, na ngwae rao nau nia ke baˈa ˈakwa naˈa.
9 Nau ku saiana ˈoko bolo goˈo ˈamu fuana sasilana ru neˈeri, duˈungana
nauˈa talaku na ngwae nau ku rao ˈi olofana na ngwae doe ki, ma nau ku
toˈo ana ngwae ni fuˈa ki neˈe kira rao ˈi olofana na gwaungaˈinga nau.
Ma diˈia nau ku fata ˈuri fuana ta ngwae, ‘ˈOke leka,’ ma nia ka leka naˈa.
Ma diˈia nau ku fata ˈuri fuana ta ngwae, ‘ˈOke leka maˈi,’ nia ka leka logo
maˈi. Ma diˈia nau ku saea ta ngwae rao nau ma nau ku ˈuri, ‘ˈOke sasia
nama ru neˈe,’ nia ka sasia naˈa.”
10 Ma kaidaˈi sa Jesus rongo na ru neˈe, nia ka ˈarefo liu. Ma nia ka
abula fuana ngwae neˈe kira leka sulia ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Nau ku

saea fuamuˈa, naisi lisia ˈua ta ngwae neˈe nia faˈamamana ka ˈuri, sui bore ˈana saena ˈi Israel.
11 Ma nau ku saea fuamuˈa, ngwae ˈoro neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kike leka maˈi faˈasia fanoa ˈoro ki saena magalia fuana ˈadoˈa faˈinia na koˈo bora kia ki sa Abraham, sa Aesak, ma sa Jakob ana maoma ana saeleˈanga ˈi langi.
12 Ma ˈorolada Jiu ki neˈe fuila kira ka ˈado ana ru leˈa ki ana ˈi langi, God ke baˈa lalida ˈuana kula rorodoˈa. Ma kaidaˈi kira tua ana kula neˈeri, kike baˈa angi, ma kike ˈala girigiri ˈani lifada, osiˈana kira nonifii.”
13 Ma sa Jesus ka kakari abula laˈu fuana ngwae doe neˈeri, ka fata ˈuri fuana, “ˈOko oli kwau. Nau ku sasia naˈa ru neˈe ˈoko gania, osiˈana ˈoko faˈamamana ana nauˈa.” Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na ngwae rao ba nia ka ˈakwa naˈa.

Kaidaˈi sa Jesus gura ngwae mataˈi ˈoro
(Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 Ma ana taˈi asoa, sa Jesus ka leka maˈi ˈi luma sa Peter. Kaidaˈi sa Jesus ruˈu ˈi luma, nia ka lisia funga kini sa Peter nia teo goˈo ˈana, neˈe nia mataˈi ana ˈakoˈakoˈa doe.
15 Ma sa Jesus ka sama toˈona limana na kini neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na ˈakoˈakoˈanga neˈe ka sui naˈa faˈasia. Nia ka ˈakwa naˈa, ma ka tataˈe ka sasi fanga naˈa ˈana fuana sa Jesus.
16 Ma kaidaˈi nia saˈulafi naˈa, ngwae ana fanoa neˈeri kira ka ngalia maˈi ngwae ˈoro ki siana neˈe anoˈi ru taˈa ki kira ruˈufida. Ma sa Jesus ka ifulani anoˈi ru taˈa neˈeri ki faˈasida ˈani fatalana goˈo. Ma nia ka gura logo ngwae mataˈi ki taˈifau.
17 Kaidaˈi nia sasia na ru neˈeri ki, nia faˈamamana na fatalana na profet Aesea ba keresia ka fata ˈuri, “Niaˈa neˈe faˈamauri kia faˈasia na mataˈinga kia ki.”✡

Dongalana sa Jesus neˈe ˈuri mala
(Luke 9:57-62)

18 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ngwae ˈoro kira fiku maˈi kalikalia, nia ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Kulu toˈofolo ˈuana bali ˈosi loˈoko.”
19 Ana kaidaˈi neˈeri logo, taˈi ngwae faˈamanata ana taki ki ka leka maˈi siana sa Jesus ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata ˈae, nau ku oga nai leka faˈi ˈoe ˈi faˈi bore ˈana neˈe ˈoke leka ˈuana.”
20 Kaidaˈi sa Jesus rongoa na ru neˈe, nia ka fata ˈuri, “Noaˈa nia kasi talangwaraˈu. Na kui kwasi ki kira toˈo ana na kula kira ki fuana teoˈa, ma na noˈo ki logo kira ka toˈo ana na nuˈi kira ki. Bore ma nauˈa, na Ngela Ngwae, noaˈa nau kusi toˈo ana ta luma ˈaku talaku fuana maliuˈa ana.”
21 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki, ka fata fuana sa Jesus ka ˈuri, “Araˈi kwa, ˈoke alaˈani nau ˈiri nau kui leka, ku tua basi faˈinia maˈa nau, leleka nia ka mae mala, nau ku kwaiatoa ka sui, nau ku fiˈi dongaˈo.”
22 Sa Jesus olisia ka fata ˈuri, “Noaˈa. ˈOke leka naˈa maˈi faˈinau ana kaidaˈi neˈe. Alaˈania na ngwae neˈe noaˈa kira kasi toˈo ana mauriˈa ana God ki, kike kwaiatoa naˈa ˈada na ngwae mae kira ki.”

Kaidaˈi sa Jesus nia balufia na iru ma na nafo
(Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

23 Ma sa Jesus ka taˈe saena gwaˈi baru faˈinia fafarongo nia ki.

✡ **8:17** Aesea 53:4

24 Ma ana kaidaˈi kira ˈidu tau naˈa kwau, maˈe kauburu ka dao ˈaliˈali
maˈi, ma na asi ka lualuaˈa, ma ka magara naˈa maˈi fafia na gwaˈi baru
neˈeri. Ma na gwaˈi baru neˈeri ka karangi kuru naˈa. Bore ma sa Jesus
nia ka maliu goˈo ˈana saena gwaˈi baru neˈeri.
25 Na fafarongo nia ki kira ka faˈa ada, kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa!
ˈOke faˈamauri kulu! Kulu karangi mae naˈa.”
26 Ana kaidaˈi neˈeri sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka
maˈu? Nau ku lisia na faˈamamana ˈanga kamu aku noaˈa ˈiri doe.”
Sa Jesus ka fata ˈunaˈeri fuada taˈifau ka sui, nia ka tataˈe, ma ka fata
ngasingasiˈa fuana iru ma na nafo, fasi ˈiri kira ka tua aroaro. Ma ana
kaidaˈi neˈeri goˈo, na iru ma na nafo ki kera ka tua aroaro naˈa, ma ka
folaˈa naˈa.
27 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo liu, ma kika fata ˈuri, “Ngwae
faˈuta naˈa ninaˈa re? Na iru ma na nafo ki bore kira roˈo naˈa sulia!”

Sa Jesus ifulani anoˈi ru taˈa ki faˈasia ro ngwae ki
(Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ana ta bali ˈosi ana maˈe fanoa ˈi Gadara, sa
Jesus ka dao toˈona ro ngwae neˈe anoˈi ru taˈa ki tua adaroˈo. Ro ngwae
neˈe ki kera tua maˈi saena maˈe faoda ana alu ngwae maeˈa saena. Ma
osiˈana keroˈa balubaluˈa liu, neˈe kwate ma noaˈa ta ngwae kasi dao
karangia goˈo kula neˈe kera tua ana.
29 Ana kaidaˈi anoˈi ru ki neˈe tua ana ro ngwae neˈeri ki, kira lisia sa
Jesus, kira ka ri ˈuri, “Ngela God ˈae, tae neˈe ˈoko oga ˈoke sasia aimili?
Faˈuta ˈoko leka maˈi fuana faˈakaisi laimili ˈi naˈona mala na kaidaˈi neˈe
faˈakaisi ˈanga ke dao?”
30 Ana kaidaˈi neˈeri, na gwata ˈoro ki kira fanga karangia ˈi neˈeri.
31 Na anoˈi ru neˈeri ki kira ˈengo ana sa Jesus kika ˈuri, “Diˈia ˈoko
ifulani kaimili, ˈoke lali kaimili ˈuana saena gwata loˈoko ki.”
32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana anoˈi ru neˈeri ki, “Mulu leka naˈa!”
Ma kira ka faˈusaka, ma kira ka leka naˈa ˈuana saena gwata neˈeri ki.
Ma gwata neˈeri ki taˈifau kira leka toli naˈa sulia ninimana faulifu neˈeri
ˈuana saena ˈosi baera. Ma kira ka mae taˈifau ˈi neˈeri.
33 Ma na ngwae neˈe kira lia sulia gwata neˈeri ki, kira ka lalili ˈuana
fanoa kira. Ma kira ka alaˈa sulia ru neˈe sa Jesus sasia, ma na tae neˈe
nia fuli fuana na ro ngwae baera ki faˈinia na anoˈi ru ba kiri.
34 Ma na ngwae ki taˈifau ana maˈe fanoa neˈeri kira ka leka taˈifau
maˈi fuana lisilana sa Jesus. Ana kaidaˈi kira dao siana, kira ka ˈengoa
niaˈa fasi ˈiri nia leka faˈasia fanoa kira.

9

Sa Jesus gura taˈi ngwae nonina mae
(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Aia, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira raˈe ˈi saena gwaˈi baru,
ma kira ka toˈofolo laˈu ana gwaˈi ˈosi doe neˈeri ˈi Galili. Ma kaidaˈi kira
dao naˈa ana fanoa nia ˈi Kapaneam,
2 ti ngwae kira ka ngalia maˈi taˈi ngwae neˈe nonina mae ˈi fafona
ˈifitaˈi siana sa Jesus, ˈiri nia ka gura. Ma kaidaˈi sa Jesus ka lisia naˈa
faˈamamanaˈanga kira, nia ka fata ˈuri fuana ngwae nonina mae neˈeri,
“Noaˈa ˈoe kosi maˈu laˈu ngwade, nau ku rufuanata naˈa ana taˈangaˈa
ˈoe ki taˈifau neˈe ˈoko sasiˈi.”

3 Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae faˈamanata ana taki ki kira ka manata
ˈuri, “Talitoˈona goˈo God neˈe saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki. Nia ka
faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia God.”
4 Ma sa Jesus nia sai logo ana manataˈanga kira ki saena liada, ma nia
ka fata ˈuri fuada, “Kamu kasi manata taˈa laˈu ˈunaˈeri.”
Ma sa Jesus saiana logo neˈe kira faˈamamana talitoˈona goˈo God neˈe
ke gura ngwae ki.
5 Goˈo ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri, “Diˈia nau ku fata ˈuri fuana ngwae
nonina taˈu neˈe ku ˈuri, ‘Taˈangaˈa ˈoe ki, nau ku rufuanata naˈa ani,’
kaumulu kasi lisia goˈo neˈe nia fuli. Bore ma diˈia nau ku fata ˈuri, ‘Tataˈe
ma ˈoko fali,’ ˈi neˈeri kamu ka fiˈi lisia neˈe ngasingasiˈanga nia aku fuana
guraˈa.
6 Kaidaˈi nai baˈa gura ngwae neˈe, nai faˈataˈinia fuamuˈa neˈe nauˈa,
Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana rufuanatalana ana
taˈangaˈa ki.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae nonina taˈu neˈeri, “ˈOke tataˈe
naˈa, ngalia ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa ˈi fanoa ˈoe.”
7 Ana kaidaˈi neˈeri goˈo, ngwae neˈeri ka tataˈe, ma ka oli naˈa ˈuana
fanoa nia.
8 Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia tae neˈe sa Jesus nia fulia, kira
ˈarefo, ma kika maˈu. Ma kira ka baˈatafea God sulia nia kwatea na
ngasingasiˈanga ˈunaˈeri fuana na ngwae ki.

Sa Jesus ri ˈuana sa Matthew
(Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

9 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka naˈa faˈasia kula neˈeri, nia ka lisia
sa Matthew. Nia tua goˈo ˈana ana kula fuana gonilana mani ana takisi,
si neˈe nia rao ˈi neˈeri. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke leka maˈi
faˈinau.” Ma sa Matthew ka tataˈe, ma ka leka naˈa ˈana faˈinia.
10 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus nia baˈea sa Matthew fuana fafarongo
nia, nia ka leka fanga naˈa ˈi luma nia. Ma na ngwaˈi toˈa goni mani ana
na takisi ki tua logo ˈi neˈeri. Ma ti ‘ngwae aburongo’ logo, kira fanga logo
faˈinia sa Jesus ma na fafarongo nia ki.
11 Ma kaidaˈi neˈe Farasi ki kira lisia ru neˈe, kira ka fata fuana na
fafarongo nia ki kika ˈuri, “Nia bolo faˈinia nia kasi fanga laˈu faˈinia
‘ngwae aburongo ki’.”
12 Sa Jesus ka rongoa ru neˈeri, ma ka fata ˈuri, “Ngwae neˈe noaˈa kira
kasi mataˈi ki, kira kasi oga goˈo ta ngwae kwaigurai, bore ma ngwae neˈe
kira mataˈi ki tari, kira ka boˈoboˈo ˈuana ngwae kwaigurai.
13 Muke manata basi sulia fadalana Kerekereˈa Abu ba ˈuri, ‘Nau ku oga
kamu ke kwaimanatai fuana ngwae ki, ma noaˈa laˈu na kwaisuˈusiˈanga
kamu ki.’✡ Nau ku ˈiri leka laˈu maˈi fuana laefilana ngwae ˈoloˈolo ki ˈiri
kike kakari alifaˈi, bore ma na ngwae neˈe abulalada taˈa ki lala tari neˈe
nau ku leka maˈi fuana laefilada ˈuana rokisi manataˈanga.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga ke noaˈa, muke sae saeleˈa
(Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Buri ˈana ru neˈeri ki, na fafarongo sa John ngwae ni Siuabu ki, kira
ka leka maˈi siana sa Jesus, kika fata ˈuri, “Kaimili faˈinia na Farasi ki,
kami saiana mika abu fanga. Ma faˈuta mo neˈe fafarongo ˈoe ki noaˈa
kasi sasi ˈunaˈeri?”

✡ **9:13** Hosea 6:6

15 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nia kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira
tua ana fafangaˈa ana ara araˈinga neˈe kika kwaimanatai. Duˈungana
neˈe, kaidaˈi araˈi faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida ngwae ki, kira saeleˈa.
Bore ma kaidaˈi ke dao maˈi aigaˈi neˈe kike baˈea na araˈi faolu faˈasida.
ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu fanga laˈu, osiˈana neˈe kira kwaimanatai.
Nia neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia na fafarongo nau ki neˈe kike abu fanga
kaidaˈi nau ku tua ˈua goˈo ˈaku faˈinida.”
16 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa ta ngwae kasi subungia ta toro
neˈe nia muu naˈa ˈani ta ngisingisi toro faolu. Si diˈia nia sasia ˈunaˈeri,
na ngisingisi toro faolu neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri duˈungana toro
faolu nia lukuluku ˈi buri ˈana saˈulana, ma nia ka sasi na maˈekwakwa
neˈe ka doe liu.
17 “Ma muke sai logo ana, neˈe noaˈa kasi bolo fuana ta ngwae ka
alua naˈa waen faolu ˈi saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila nanigot, duˈungana
ngwaˈi ru ˈua neˈeri kasi baˈu. Si diˈia nia sasia ˈunaˈeri, kaidaˈi na waen
neˈeri ke totoro goˈo maˈi, nia ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua neˈeri, ma na
waen neˈeri ka kisitaˈi, ma na ngwaˈi ru neˈeri ka taˈa naˈa. Nia neˈe
ngwae ke alua nama waen faolu ˈi saena na ngwaˈi ru faolu neˈe nia
saiana ke baˈu fasi ˈiri ro ru neˈeri ki noaˈa kasi taˈa.”

Sa Jesus nia gura ro kini ki
(Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ˈua, taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae Jiu
ki ka leka maˈi. Ma nia ka bobo uruuru ˈi naˈona sa Jesus, ma ka fata ˈuri,
“Na sariˈi nau fiˈi maemae goˈo. Nau ku oga ˈoko leka maˈi ˈiri ˈoke alua
limamu fafia ˈiri nia ka mauri laˈu ˈana.”
19 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira ka leka faˈinia ngwae
neˈeri.
20 Ma ana kaidaˈi kira leka ˈua goˈo ˈada, taˈi ˈafe neˈe gwaˈi ˈabu
tafangia, ma nia ka mataˈi ˈani sulia akwala ma ro faˈi ngali ki, nia ka
leka maˈi burina sa Jesus, ma ka sama toˈona mumuduˈana ifi keta nia.
21 Osiˈana na kini neˈe nia manata ka ˈuri, “Sui bore ˈana diˈia nau ku
sama toˈona na mumuduˈana ifi sa Jesus, nau ku ˈakwa naˈa.”
22 Kaidaˈi nia sama toˈona na mumuduˈana ifi nia, sa Jesus ka alifaˈi, ma
ka lisia naˈa kini neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOe kosi manata ˈabera
laˈu. ˈOko ˈakwa naˈa, sulia ˈoko faˈamamana ana nauˈa.” Ma ana kaidaˈi
neˈeri nama goˈo, na mataˈinga neˈeri ka sui naˈa faˈasia.
23 Ma kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira dao, kika ruˈu ˈi
luma ngwae faˈinaˈonaˈo neˈeri, kira ka lisia na ngwae ki kira ufia naˈa
ˈau ana maeˈa, ma na ngwae ˈoro ki laˈu goˈo kira fiku ˈi neˈeri, ma kira
ka angi.
24 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae neˈeri ki, “Kaumulu taˈifau goˈo
muke ruˈu ˈi maa. Ngela kini neˈe noaˈa kasi mae goˈo, bore ma nia maliu
goˈo ˈana.” Kaidaˈi kira rongoa sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, kira ka gaˈasia
lala niaˈa.
25 Ma ˈi buri ˈana na ngwae ki kira ka leka faˈasia, sa Jesus ka ruˈu kwau
saena mae luma neˈeri, ma ka sama ˈi maana na limana sariˈi neˈeri, ma
nia ka tataˈe.
26 Buri ˈana ru neˈe sa Jesus nia sasia, na alaˈanga sulia fiˈi talofia na
abaˈi kula neˈeri taˈifau.

Sa Jesus gura ro ngwae maada rodo ki

27 Buri ˈana sa Jesus nia leka kwau faˈasia kula neˈeri, na ro ngwae
maada rodo ki kira donga sa Jesus, kera ka ri, ma keka fata ˈuri, “Ngwae
neˈe futa ana kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa ˈae, ˈoke manatai
keroˈo!”
28 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu ˈi saena taˈi luma, ro ngwae maada
rodo neˈeri ki kera ka ruˈu logo ˈi burina. Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuadaroˈo, “ˈUri ma koroˈo faˈamamana ana nauˈa fasi nau ku bolo fuana
guralana na maamuroˈo?”
Ma kera ka olisia keka fata ˈuri, “ˈIu, Aofia.”
29 Ma sa Jesus ka sama toˈona na maadaroˈo, ka fata ˈuri, “Osiˈana neˈe
koroˈo faˈamamana, ru neˈeri ka fuli mamana naˈa fuamuroˈo.”
30 Ma na maada ka lia naˈa, ma sa Jesus ka fata ngasingasiˈa fuadaroˈo
noaˈa kera kasi faˈarongo ˈani ta ngwae.
31 Ma sui ana kaidaˈi kera ruˈu naˈa kwau, kera fiˈi alaˈa naˈa adaroˈo
sulia sa Jesus siana sa tai faˈida neˈe kera dao toˈona saena bali abaˈi kula
neˈeri.

Sa Jesus gura taˈi ngwae kwakwana kulu

32 Aia, ma kaidaˈi ro ngwae ba kiri kera ruˈu kwau, ti ngwae kira ngalia
laˈu maˈi taˈi ngwae siana sa Jesus. Na kwakwana ngwae neˈeri nonoto,
sulia taˈi anoˈi ru taˈa neˈe ruˈufia.
33 Ma sa Jesus ka ifulani anoˈi ru taˈa neˈeri faˈasia ngwae neˈeri. Sui,
na ngwae neˈe ka fata logo ˈana. Ma na ngwae neˈe kira fiku ana kaidaˈi
neˈeri, kira ka ˈarefo liu ana, ma kira ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi lilisia
ˈua maˈi ta ru ˈuri ˈi fanoa kia ˈi Israel!”
34 Bore ma na Farasi ki, kira ka fata ˈeˈe ana sa Jesus kika ˈuri ˈada,
“Ngwae gwaungaˈi ana anoˈi ru taˈa ki neˈe kwatea ngasingasiˈanga fuana
ngwae neˈe ka ifulani ˈana anoˈi ru taˈa ki.”

Sa Jesus nia kwaimanatai fuana Jiu ki

35 Ma kaidaˈi sa Jesus nia liliu ˈana ana fanoa doe ki ma na maˈe fanoa ki,
nia ka faˈamanata saena luma fuana foˈongaˈa kira ki, ma ka fulangaˈinia
na Faˈarongoˈa Leˈa sulia ˈInotoˈanga God, ma ka gura ngwae neˈe kira
mataˈi ˈani mataˈinga matamata toˈotoˈo ki taˈifau.
36 Ma sa Jesus nia lisia na ngwae neˈe ki, ma ka kwaimanatai liu fuada
sulia kira ngwataˈutaˈu, ma kira kasi totolia ˈafilada talada. Kira diˈia
sipsip ki neˈe noaˈa ta ngwae fuana liaˈa sulida.
37 Ma nia neˈe sa Jesus ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Na ngwae
neˈe ki diˈia na unitaˈi ˈai nia maua naˈa saena oˈola ma niˈi ka ˈoro liu.
Bore ma na ngwae rao ki neˈe noaˈa kasi ˈoro ˈiri kike talaˈida ˈuana God.
38 Aia, ˈunaˈeri kamu ke foˈo, ma muke gania God neˈe ˈaˈana ana raoˈa
fasi ˈiri ke kwatea maˈi ngwae ni rao ki kike talaˈida ˈuana God.”

10

Sa Jesus nia filia na akwala ma ro lifurongo ki
(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

1 Sa Jesus ka saea naˈa maˈi akwala ma ro ngwae ni fafarongo nia
ki siana, ma ka kwatea naˈa ngasingasiˈanga fuada fuana ifulangaˈilana
na anoˈi ru taˈa ki, ma fuana na guralana na mataˈinga matamata ˈoro
toˈotoˈo ki taˈifau.

2 Ma na satana na akwala ma ro ngwae lifurongo nia ki neˈe ˈuri:
etana, sa Simon (neˈe nia saea logo ˈani sa Peter), ma na ngwaefuta nia sa
Andrew, ma sa James ma sa John, ro ngela sa Sebedi ki.
3 Ma sa Filip, ma sa Batolomiu, ma sa Tomas, ma sa Matthew, na ngwae
ba fuana gonilana mani ana takisi, ma sa James na ngela sa Alfeas, ma sa
Tadeas,
4 ma sa Simon, ta ngwae ana ngwaˈi toˈa Jiu neˈe kira oga lalilana na
ngwaˈi toˈa ˈi Rom faˈasia ˈi Israel, ma sa Judas Iskariot na ngwae ba nia
ke baˈa ˈolosaea sa Jesus fuana malimae nia ki.

Sa Jesus asungaˈinia na akwala ma ro ngwae lifurongo ki
(Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Ma sa Jesus ka asungaˈinia na akwala ma ro ngwae neˈeri ki, ka ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi leka ˈi safitada ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, ma kamu kasi
ruˈu ˈi saena ti fanoa ana ngwae ˈi Samaria ki.
6 Muke leka lala ˈaumulu fuada na ngwae ˈi Israel ki, neˈe kira diˈia na
sipsip ki neˈe kira oˈosi naˈa ˈada.
7 Ma ana kaidaˈi kamu leka, kamu ka fulangaˈinia ˈuri, ‘Kaidaˈi God ke
gwaungaˈi fafia ngwae nia ki, nia dao karangi kamu naˈa!’
8 Ma kamu ke gura ngwae mataˈi ki, ma kamu ke taˈea ngwae mae ki,
ma kamu ke gura na ngwae neˈe kuu nia faˈalida ki, ma kamu ke ifulani
na anoˈi ru taˈa ki. Kaumulu ngali sakongaˈi ana, ˈunaˈeri neˈe muke
kwate ˈoˈo logo.
9-10 Na ngwae ni rao, nia bolo faˈinia na ngwae ki ka lia sulia. Nia neˈe
ana kaidaˈi kaumulu leka, noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈuana dauˈa
fafia ta mani. Noaˈa kamu kasi ngalia ta ngwaˈi. Ma noaˈa kamu kasi
ngalia ta ro toˈongi nama ta taˈe butu, nama ta faˈi kuba bore.
11 “Ma diˈia kamu dao ana ta fanoa, muke lia ˈuana ta ngwae neˈe oga ke
kwalo kamu ˈuana ˈi saena luma nia. Ma muke tua faˈinia ngwae neˈeri
leleka ka dao ana kaidaˈi muke leka faˈasia maˈe fanoa neˈeri.
12 Ma ana kaidaˈi kamu ruˈu ˈi saena ta luma, muke fata ˈuri fuana
ngwae neˈe kira tua neˈeri ki, ‘God ke faˈaleˈa kamu, ma na aroaroˈanga
nia ka tua faˈi kamu ˈi saena na luma neˈe.’
13 Diˈia neˈe ngwae saena luma neˈeri kira ka kwaima faˈi kamu, na
faˈaleˈanga kamu ke baˈa tua logo faˈi kira. Ma diˈia noaˈa, na faˈaleˈanga
neˈeri ka oli logo maˈi fuamuˈa.
14 Aia, ma diˈia kamu dao ana ta fanoa, ma noaˈa ta luma nama
noaˈa ta ngwae kasi maˈudi goˈo fuana kwalo lamuˈa, nama kira ka ˈaila
ˈania rongolana fatalamuˈa, muke leka faˈasia na kula neˈeri. Ma ana
kaidaˈi kamu leka faˈasia, muke kwaˈi tafula ano faˈasia ˈaemuˈa diˈia na
faˈabasuˈanga naˈa fuada neˈe God ke baˈa matalangaˈi kira, duˈungana
kira ˈaila ˈania rongolana fatalana God.
15 Ma nau ku saea ru mamana fuaumulu, ana faˈi asoa neˈe God ke
baˈa matalangani na magalia, na kwaˈikwaˈinga neˈe nia ke baˈa kwatea
fuana ngwae neˈeri ki ka doe ka tasa liufia matalangaˈinga neˈe God ke
baˈa kwatea fuana ngwae taˈa ba kiri saena ro maˈe fanoa ba ˈi Sodom
ma ˈi Gomora ki.”

Sulia na faˈakaisi ˈanga
(Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke fafarongo leˈa, nau ku baˈe kamu
kwau ˈuana na ˈafitaˈiˈanga, osiˈana kamu leka naˈa diˈia sipsip ki siana

ngwae taˈa ki neˈe kira diˈia naˈa kui kwasi ki neˈe kira oga faˈalilamuˈa.
Nia neˈe, muke lialia leˈa, ma noaˈa kamu kasi sasi ta ru rora neˈe kika
fafi kamu ˈani.
17 Muke lia suli kamu, osiˈana ti ngwae kira ke baˈa dau kamu, ma kira
ka talaˈi kamu siana ngwae kwaigiosi ki, ma kika ulasi kamu saena luma
ni foˈongaˈa kira ki.
18 Duˈungana neˈe kamu leka suli nau, kike baˈa tara kamu siana ngwae
faˈinaˈonaˈo ma na tatalafaˈa kira ki fuana matalangaˈilamuˈa. Ma ana
kaidaˈi kira sasi naˈa ˈunaˈeri, muke faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa
fuada ma fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.
19 Kaidaˈi kira ngali kamu ˈi naˈona ngwae ni kwaigiosi ki, noaˈa kamu
kasi manata ˈabera ˈuana ta tae neˈe muke saea ma muke baˈa fata faˈuta
ˈani, osiˈana God naˈa neˈe ke baˈa kwatea alaˈanga ki fuamuˈa fuana
saelani ana kaidaˈi neˈeri.
20 Noaˈa kamu kasi baˈa alaˈa taˈifili kamu naˈa. Na Anoˈi ru God na
Maˈa kamu maˈi langi neˈe ke baˈa faˈafata kamu.
21 “Ngwae ˈoro ki, kike baˈa ngalia ngwae asina kira ki neˈe kira
faˈamamana aku fuana ngwae ki ˈiri kika saungida. Ma ngwae ˈoro ki
logo, kike baˈa sasi logo ˈunaˈeri ana ngela kira ki neˈe kira faˈamamana
aku. Ma ngela ˈoro ki logo, kike baˈa malimae naˈa ana maˈa ma teˈa kira
ki, ma kika ngalida siana ngwae ki fuana saungilada.
22 Na ngwae ˈoro ki, kika ila ˈani kamu sulia kamu na fafarongo nau ki.
Ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe ka faˈamamana ngasi, leleka ka dao ana na
ˈisilana kaidaˈi ana ˈafitaˈi ˈanga, God ke baˈa faˈamauri nia.
23 Diˈia ngwae ana taˈi fanoa kira faˈakaisi kamu, muke tafi, muke leka
faˈasia maˈe fanoa neˈeri ˈaliˈali, ma kamu ka leka laˈu ˈaumulu ˈuana ta
fanoa matamata. Nau ku saea fuamuˈa, ˈafitaˈi kamu ka faˈasuia goˈo na
raoˈa kamu ana maˈe fanoa Israel ki, ˈi naˈo ana nauˈa, na Ngela Ngwae,
nai baˈa dao maˈi.
24 “Aia, na ngwae neˈe nia saesaeˈi ru goˈo ˈana, nia ˈafitaˈi ka doe liufia
na ngwae neˈe faˈamanata nia. Ma na ngwae ni rao noaˈa kasi doe liufia
na araˈi gwaungaˈi nia.
25 Nia ka leˈa fuana ngwae saesaeˈi ru ke baˈa usulia na ngwae
faˈamanata nia. Ma na ru neˈe kira sasia ana ngwae gwaungaˈi, ke baˈa
sasia logo ana ngwae rao nia ki. Ma diˈia nauˈa, na ngwae gwaungaˈi
kamu, kira sae nau ˈania sa Saetan* neˈe ngwae gwaungaˈi ana anoˈi ru
taˈa ki, ˈirai ma kamuˈa bore, kike baˈa sae kamu ˈania ta sata neˈe taˈa
ka tasa.”

Muke maˈungia God
(Luke 12:2-9)

26 Sa Jesus ka fata laˈu fuana na fafarongo nia ki ka ˈuri, “Noaˈa kamu
kasi maˈu ˈani na ngwae ki. Ru ki taˈifau neˈe ngwae ki kira sofongaˈinia,
God ke baˈa faˈataˈinia. Ma na ru ago ki taˈifau, God ke baˈa fata sulia.
27 Ma na ru neˈe nau ku saea fuamuˈa ˈi saena na rodo, muke saea laˈu
goˈo ana ˈataˈata asoa. Ma ru neˈe nau ku kwaroro ana fuamuˈa, muke
fata abitako fuada na ngwae ki taˈifau.
28 Ma noaˈa kamu kasi maˈungia na ngwae ki neˈe kira saungia na
nonimuˈa ka mae, bore ma nia ˈafitaˈi fuana na saungilana na mangoˈi
ru. Muke maˈungia lala God, osiˈana niaˈa neˈe bolo faˈinia naˈa

* **10:25** Bielsebul nia ta sata logo ana sa Saetan.

malangisilana na mango ˈi ru ma na noni ru saena na kula neˈe mafula duˈaduˈa kasi mae.
29 Ma na noˈo tiˈitiˈi ki bore neˈe miga, nia ˈafitaˈi fuana kala taˈi noˈo
ada ka ˈasia ˈi ano diˈia na Maˈa kamu ˈi langi noaˈa kasi alaˈania.
30 Aia, ma kamuˈa bore, na ifu ana gwaumuˈa ki, God nia saiani taˈifau
goˈo.
31 Nia neˈe noaˈa kamu kasi maˈu, osiˈana God nia manata doe ana
ngwae ki ka liufia na faˈi suba miga ˈoro neˈe ki!

32 “Ma sa tai neˈe ka fulangaˈinia fuana na ngwae ki fasi nia ka
faˈamamana nau, nau ku fulangaˈinia ˈunaˈeri logo fuana na Maˈa nau ˈi
langi.
33 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka tofe nau ˈi maana ngwae ki, nai baˈa tofe
logo fafia fuana na Maˈa nau ˈi langi.”

Barangisiˈa osiˈana faˈamamanalana sa Jesus
(Luke 12:51-53; 14:26-27)

34 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa kamu kasi fia laˈu fasi nau ku leka
maˈi faˈinia na aroaroˈa fuana magalia. Noaˈa nau kusi ngalia goˈo maˈi
aroaroˈa. Nau ku leka maˈi fasi ˈiri sa tai neˈe noaˈa kasi faˈamamana
aku, kira ke baˈa fuˈa faˈinia na ngwae nau ki.
35-36 Na malimae ngwae, niaˈa neˈe ta ngwae goˈo ana kwalafa nia. Sulia
ngwae ˈalako ki, kike baˈa fuˈa faˈinia maˈa kira ki. Ma na kini sariˈi ki,
kike baˈa fuˈa faˈinia teˈa kira ki. Aia, na kini neˈe ˈafe maˈi ki bore, kike
baˈa fuˈa faˈinia funga kini kira ki.

37 “Ma sa tai bore ˈana neˈe ka alafe ana na maˈa nia nama na teˈa nia
ka liufi nau, nia noaˈa kasi totolia ka donga nau. Ma sa tai bore ˈana neˈe
ka alafe fuana na ngela nia ki ka liufi nau, nia noaˈa kasi totolia ka donga
nau.
38 Ma nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka diˈia ta fafarongo aku, si diˈia nia
noaˈa kasi maˈudi fuana donga laku, sui bore ˈana kaidaˈi nia ke nonifii,
ma ke mae ana ˈai rara folo.
39 Ma sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga nau duˈungana ni oga ka sasi
ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa talafia na mauriˈa firi.
Bore ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe noaˈa nia kasi sasi sulia kwaiogaiˈanga
nia ki talana, ma nia maˈudi ke mae osiˈana nia donga nau, nia ka toˈo
ana mauriˈa firi.

Kwaiaraˈa ki
(Mark 9:41)

40 “Ma sa tai bore ˈana neˈe nia kwalo kamu, nia kwalo nau logo. Ma sa
tai bore ˈana neˈe ka kwalo nau, nia kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi
nau maˈi.
41 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka kwaloa na profet, osiˈana neˈe ngwae
neˈeri nia rao fuana God, nia ke baˈa ngalia naˈa kwaiaraˈa diˈia logo na
kwaiaraˈa neˈe God kwatea fuana na profet. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
kwaloa na ngwae saga, sulia na ngwae neˈeri nia saga, nia ke baˈa ngalia
naˈa kwaiaraˈa diˈia naˈa ngwae saga.
42 Ma nau ku saea ru mamana fuamuˈa, diˈia ta ngwae ka kwatea ta
maˈe kafo gwari fuana ta taˈi ngwae ana na fafarongo neˈe nau ki, sulia
neˈe niaˈa na fafarongo nau, nia ke baˈa ngalia logo ta kwaiaraˈa.”

11

Sulia sa John ngwae ni Siuabu
(Luke 7:18-35)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa fuana na akwala ma ro fafarongo nia ki
ka sui, nia ka leka laˈu fuana faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa faˈinia
faˈamanatalana ngwae ana maˈe fanoa ki kalikalia ˈi Galili.
2 Ana kaidaˈi neˈeri sa John ngwae ni Siuabu nia tua ˈi saena na luma
ni lokafo, nia ka rongoa na raoˈa neˈe sa Jesus Christ nia sasiˈi ki, ma nia
ka kwatea ti ngwae ana fafarongo nia ki kira ka leka siana sa Jesus.
3 Ma kira saefiloa, kira ka fata ˈuri, “ˈOke faˈarongo kami maˈi. ˈUri ma
ˈaeˈo naˈa neˈe na Christ neˈe sa John saea ke baˈa dao maˈi, nama kami
ke masia laˈu ˈaimili ta ngwae matamata?”
4 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kamu ke oli, ma muka faˈarongoa sa
John ˈani na ru neˈe kamu rongoˈi ma kamu ka lisiˈi ki.
5 Na ngwae neˈe maada rodo ki, kira ka lia laˈu. Ma na ngwae neˈe ˈaeda
mae ki, kira ka fali laˈu. Ma na ngwae neˈe kuu faˈalida ki, na nonida ka
mafo naˈa. Ma na ngwae neˈe alingada bani ki, kira ka rongo laˈu. Ma na
ngwae neˈe kira mae naˈa ki, kira ka mauri laˈu.✡ Ma na Faˈarongoˈanga
Leˈa baera, ba nau ku fata naˈa sulia fuana ngwae dalaˈa ki.✡
6 Ma ˈoilakiˈa fuana sa tai neˈe noaˈa kasi manata ruarua ana nauˈa.”
7 Kaidaˈi neˈe na fafarongo sa John ki kira oli naˈa, sa Jesus ka fata sulia
sa John fuana na fikuˈa neˈeri, ka ˈuri, “Ana kaidaˈi kamu leka siana sa
John saena abaˈi kula kwasi, sa tai nini kamu leka fuana lisilana ˈi neˈeri?
Ta ngwae neˈe manata ruarua ka diˈia goˈo ˈana ta gwango rade neˈe nia
saola ana iru? Noaˈa! Sa John nia noaˈa laˈu ngwae ˈunaˈeri.
8 ˈUri ma, tae neˈe kamu leka fuana lisilana? Ta ngwae neˈe nia toro
ˈania ifi neˈe folilana doe? Noaˈa! Osiˈana ngwae neˈe kira toro ˈunaˈeri
ki, kira tua ˈi saena luma ngwae tatalafaˈa ki.
9 Kamu ke faˈarongo nau maˈi. Tae neˈe kamu leka kwau fuana lisilana?
Ta profet? ˈIu! Nia ta profet mamana logo! Ma nia liufia mala na profet
ˈi naˈo ki taˈifau.
10 Sa John naˈa ba kira kerekere sulia saena Kerekereˈa Abu ana kaidaˈi
God nia fata fuana na Christ ka ˈuri, ‘Lia basi, nai baˈa kwatea kwau na
ngwae ni ngali alaˈanga nau ˈi naˈo amu, fasi ˈiri nia ke sasi akaˈu ana
ngwae ki fuamu.’
11 “Nau ku saea ru mamana fuamuˈa, sa John nia talingaˈi ka liufia na
ngwae ki taˈifau neˈe kira futa maˈi ˈi saena magalia neˈe. Sui ka ˈunaˈeri
bore ana, na ngwae neˈe kira tiˈitiˈi ki saena na Gwaungaˈi ˈanga God,
kira talingaˈi ka tasa ka liu ana sa John.*
12 Aia, talaˈae maˈi ana kaidaˈi sa John nia etangia faˈarongoˈa ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa leka ka dao taˈena, na ngwae taˈa ki kira ka fuˈalia
Gwaungaˈi ˈanga God, ma kira sasi ˈuana laulana Gwaungaˈi ˈanga God.
13 Na taki sa Moses ki, ma na profet ki taˈifau leleka ka dao ana kaidaˈi
sa John, kira fata faˈatalo maˈi sulia daolana maˈi na Christ.
14 Kira saea sa Elaeja na profet ke baˈa oli laˈu maˈi ˈi naˈona na Christ.
Ma nia leˈa fuana kamu ka faˈamamana neˈe sa John naˈa neˈe sa Elaeja
baera.

✡ **11:5** Aesea 35:5-6 ✡ **11:5** Aesea 61:1 * **11:11** Sa Jesus saea ru neˈe osiˈana noaˈa ta raoˈa ˈiri talingaˈi ka liufia talongaˈilana neˈe na Christ ke baˈa dao likotaˈi maˈi. Na raoˈa neˈe ba sa John sasia.

15 Muke fafarongo leˈa ana alaˈanga neˈe nau ki.”
16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Nau kui faˈabolotaˈinia fuamuˈa
na tua lamuˈa ngwae ana taˈena, kamuˈa diˈia na kaela ngela neˈe kira
fiku ˈi maana usiˈa ˈani ro fikuˈa ki. Ma kira ka ri kwailiu fuada,
17 ‘Kaimili ufi ˈau, ma kamu kasi ngwaˈe goˈo sulia. Ma kaimili ka ngulia
na faˈi ngu sulia maeˈa fuaumulu, ma kamu kasi kwaimanatai goˈo.’
18 Kaidaˈi sa John ngwae ni Siuabu nia dao maˈi, nia abu fanga, ma noaˈa
kasi kwaˈufia ta waen, ma kira ka saea fasi nia toˈo ana anoˈi ru taˈa.
19 Sui, kaidaˈi nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku dao maˈi, nau ku fanga
fiku, ma nau ku kwaˈu faˈinia ngwae ki, ma kamu ka fata logo ˈuri, ‘Kamu
lisia! Nia fanga doe, ma ka kwaˈu doe ana waen, ma nia ka kwaima faˈinia
ngwae neˈe kira goni mani ana takisi ki ma ngwae abulalada taˈa ki logo.’
Bore ma, ngwae neˈe kira roˈosulia na liatoˈo God ki, kira faˈataˈinia neˈe
God nia mamana.”

Fanoa doe ki noaˈa kasi faˈamamana sa Jesus (Luke 10:13-15)

20 Buri ˈana sa Jesus fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka talaˈae ka fata dalea
naˈa maˈe fanoa ba nia sasia maˈi na faˈanadaˈa ˈoro ki ana, sulia ngwae
ana maˈe fanoa neˈeri ki kira kina kakari alifaˈi ˈanga faˈasia taˈangaˈa
kira ki.
21 Sa Jesus nia fata ˈuri, “Nia taˈa lilisu naˈa fuamuˈa neˈe kamu tua ˈi
Koresin. Ma kamuˈa neˈe kamu tua ˈi Betsaeda ka ˈunaˈeri logo. Osiˈana
kamu ˈiri faˈamamana na faˈanadaˈa ˈoro ba nau ku sasia fuamuˈa ki.
Diˈia kira sasi faˈanadaˈa neˈeri ki ˈi Taea ma ˈi Saedon[†] ˈi naˈo, na ngwae
ˈi neˈeri ki kira ka tua ˈi ano, ma kira ka ruˈufia toro biliˈa ki, ma kira
ka rafua nonida ana fuˈa, fasi ˈiri ka faˈataˈinia neˈe kira kakari alifaˈi
taˈifau naˈa faˈasia abula taˈangaˈa kira ki.
22 Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, ana faˈi asoa God ke baˈa
matalangaˈinia ngwae ana magalia neˈe, na kwaˈikwaˈinga kamu ke baˈa
tasa ka liufia na ngwae ˈi Taea faˈinia Saedon ki.
23 “Aia, kamuˈa na tuaˈa ˈi Kapaneam, kamu fia God ke baˈa lafu kamu
ˈuana ˈi langi. Bore ma, nia ke baˈa ˈui lala ˈani kamu ˈi saena kilu ana
nonifiiˈa. Sulia na faˈanadaˈa ba nau ku sasiˈi ˈi maˈe fanoa kamu ki, si
diˈia nau ku sasia maˈi ˈunaˈeri ˈi Sodom, ˈirai ngwae ˈi Sodom ki kira ka
kakari alifaˈi naˈa, ma God noaˈa kasi malangisia fanoa kira ki.
24 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, ana faˈi asoa neˈe God ke baˈa
matalangani na ngwae ana magalia, na kwaˈikwaˈinga kamu ke baˈa tasa
ka liufia na ngwae ˈi Sodom ki.”

Leka maˈi muka mamalo (Luke 10:21-22)

25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka foˈo ka fata ˈuri, “Maˈasi, ˈaeˈo neˈe
ˈoko gwaungaˈi fafia ru ki taˈifau ˈi langi ma ˈi ano logo. Nau ku baˈatafe
ˈoe, duˈungana neˈe ˈoko faˈataˈinia Gwaungaˈi ˈanga ˈoe fuana ngwae
neˈe kira diˈia ngela tiˈitiˈi ki, ma ˈoko sofongaˈinia ru neˈe ki faˈasia
ngwae neˈe kira auraˈeda duˈungana kira liatoˈo, ma kika lia saiana ru
ˈoro ki.
26 ˈIu Maˈasi, na ru neˈeri ki nia ˈunaˈeri naˈa sulia na kwaiogaiˈanga
ˈoe ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo.”

---

† **11:21** Na ro fanoa doe neˈe ki, kira talo faˈinia taˈangaˈa kira ki.

27 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fikuˈa neˈeri, “Maˈa nau nia kwatea
ru ki taˈifau naˈa fuaku. Ma taˈifilia na Maˈa goˈo neˈe nia saiaku na Ngela
nia. Ma taˈifilia logo na Ngela talana neˈe nia saiana Maˈa nia, ma taˈifili
goˈo ngwae neˈe na Ngela nia filida fuana faˈataˈilana fuada ki, neˈe kira
saiana na Maˈa.
28 “Na fataˈa totongaˈi neˈe na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki
kira alua fuamuˈa ki, niˈi kwate ma kamu ka laeorooro naˈa olofaniˈi.
Mulu leka maˈi siaka, ma nai baˈa lafutaˈinia faˈasi kamu.
29 Ma muke kwairoˈoi aku, ma nai baˈa faˈamanata kamu, sulia
na falafala nau ki enoeno ma ka aroaro, ma muke dao toˈona na
mamaloˈanga fuana na mangomuˈa.
30 Osiˈana na kwai talaˈi ˈanga nau fuamu, nia talangwaraˈu fuana
dongalana.”

12

Sa Jesus naˈa neˈe ngwae ˈinotoˈa ana asoa Sabat
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ana taˈi Sabat asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus
faˈinia na fafarongo nia ki kira leka, ma kira ka liu toˈo folo ana taˈi
oˈola ana witi, na ru kira saungani fuana beret. Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na fafarongo nia ki kira fiolo, ma kira ka fisua fingi ru ki, ma kira ka
ˈania.
2 Ma ti ngwae ana Farasi ki kira lisida. Ma kira ka balufia sa Jesus kira ka
ˈuri, “ˈOko lisia! Na ru neˈe fafarongo ˈoe ki kira sasia, nia ˈoia na taki sa
Moses ki, duˈungana kamu loia witi neˈe ana Sabat, asoa ana mamaloˈa!”
3 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku saiana kaumulu toˈomaˈi sulia
saena Buka Abu na ru ba sa David na tatalafaˈa nia sasi ˈi naˈo. Ana
kaidaˈi neˈeri, sa David faˈinia ngwae nia ki kira fiolo liu,
4 nia ka leka ˈi saena na luma God, ma na ˈingataˈi fata abu ka kwatea
fuana sa David na beret neˈe kira ˈau abua fuana God. Ma sa David ka
ˈania naˈa beret neˈeri, ma ka kwatea logo fuana ngwae nia ki, ma kira
ka ˈania. Bore ma na taki kulu alaˈani fuana talitoˈona goˈo na fata abu
God ki neˈe kira saiana ˈanilana. Ma noaˈa kulu kasi lisia saena Buka Abu
neˈe God nia saetaˈa fuana sa David.”✡
5 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saiana kaumulu toˈomaˈi sulia
saena Buka Abu, na taki ki sulia fata abu ki ba kira rao saena Luma Abu
God ana Sabat, asoa ana mamaloˈanga. Kira ka rao bore ˈada ˈunaˈeri
noaˈa God kasi matalangaˈinida goˈo.
6 Aia, nau ku saea fuamuˈa, na raoˈa nau ku sasi neˈe doe ka tasa liufia
na Luma Abu God, ma nauˈa niniˈa naˈa faˈi kamu.
7 ˈIu, God nia fata ˈuri, ‘Nau ku oga kamu ke kwaimanatai fuana ngwae
ki, ma noaˈa laˈu na kwaisuˈusiˈanga kamu ki.’✡ Ma diˈia kamu ka saiana
fadalana na ru neˈe, nia ˈafitaˈi fuana muka matalangani na ngwae nau
ki, osiˈana neˈe noaˈa kira kasi rora goˈo.
8 Duˈungana neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana na
ngasingasiˈanga fuana saelana ru ki fuana ngwae ki kira saiana kike sasia
goˈo ˈada ana asoa ana mamaloˈanga.”

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae
(Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

✡ **12:4** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9 ✡ **12:7** Hosea 6:6

9 Ma kaidaˈi sa Jesus nia leka faˈasia na kula neˈe, nia ka leka saena taˈi
luma fuana foˈongaˈa.
10 Ma taˈi ngwae limana mae tua logo saena luma fuana foˈongaˈa neˈeri.
Ma ti ngwae kira saefiloa sa Jesus kika ˈuri, “ˈUri ma nia bolo goˈo ˈana
fuana guralana ngwae mataˈi ki ana Sabat, na asoa ana mamaloˈanga
kwa?” Kira saefiloa ˈunaˈeri fasi ˈiri kira ka dao toˈona ta ru fuana fata
maanalana sa Jesus ana ˈoilana taki God ana guraˈa, ru neˈeri kira manata
sulia nia diˈia raoˈa.
11 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saefilo kira laˈu ka ˈuri, “Muke
faˈarongo nau basi, diˈia ta ngwae amuˈa, na sipsip nia ˈasia saena ta
kilu ana Sabat, ˈuri ma nia kasi leka ma ka lafua laˈu faˈasia na kilu ana
faˈi asoa neˈeri?
12 Kaumulu saiana, God lisia ngwae neˈe talingaˈi ka liufia na sipsip.
Aia, sulia ngwae neˈe nia talingaˈi ˈunaˈeri, noaˈa nia kasi rora goˈo
fuana sasilana ta ru leˈa fuana ma ˈafilana ta ngwae ana Sabat asoa ana
mamaloˈanga.”
13 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe
limana mae, “ˈOke taga maˈi limamu.” Ma ngwae neˈeri ka taga na limana.
Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na limana ba mae ka leˈa logo ˈana diˈia
ruana ta bali lima.
14 Ma ana kaidaˈi na Farasi ki kira lisia na ru neˈe, kira ka ruˈu taˈifau
ˈi maa. Ma kira ka fiku lokoˈi ru naˈa fuana saungilana sa Jesus.
15 Kaidaˈi sa Jesus nia rongoa goˈo ˈana neˈe kira fiku lokoˈi ru fasi ˈiri
kika saungia, nia ka leka naˈa faˈasia fanoa neˈeri. Ma na ngwae ˈoro ki,
kira ka leka sulia sa Jesus, ma nia ka gura ngwae ˈoro neˈe kira mataˈi ki,
ma kira ka ˈakwa taˈifau naˈa.
16 Ma sa Jesus ka fata luida noaˈa kira kasi alaˈa suli nia siana ta ngwae
laˈu.
17 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈamamana na fatalana God ba profet
Aesea nia saea ka ˈuri,
18 “Na ngwae rao nau niniˈa, nau ku filia fasi ˈiri ka sasia raoˈa nau.
Nau ku alafe liu fuana, ma nau ku saeleˈa liu sulia.
Nai baˈa kwatea kwau na Anoˈi ru nau fasi ˈiri ka tua faˈinia.
Aia, na ngwae neˈe nia ka kwatea logo kwai matalangaˈinga ˈoloˈolo fuada
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
19 Noaˈa nia kasi tua ˈani kwaingilongiloi ˈanga, ma noaˈa kasi ri kwaa,
ma noaˈa nia kasi fata auraˈea maana fanoa ki.
20 Noaˈa nia kasi baˈa danga faˈiburi ˈani na ngwae dalaˈa ma ngwae
ngwataˈutaˈu ki.
Ma nia ke baˈa kwatea kwai matalangaˈinga ˈoloˈolo fuana na ngwae ki.
21 ˈAni na ngwae neˈe, ngwae ˈoro faˈasia na fanoa ki taˈifau, kira ke baˈa
fitoˈo ana.”✡

Ngasingasiˈanga sa Jesus nia tasa liu ana sa Saetan (Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Sui buri ˈana, ti ngwae kira ngalia maˈi taˈi ngwae siana sa Jesus fuana
guralana. Ngwae neˈe, anoˈi ru taˈa nia sura ana, ma na maana ka rodo,
ma kwakwana ka noto. Ma sa Jesus ka gura na ngwae neˈeri, ma nia ka
lia ma ka fata naˈa laˈu.

✡ **12:21** Aesea 42:1-4

23 Na fikuˈa neˈeri ka ˈarefo liu, ma kira ka saefilo kira kwailiu kika ˈuri,
“ˈUri ma na ngwae neˈe nia neˈe ngwae ba God nia filia, ma ke baˈa futa
maˈi ana kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa taka niniˈa?”
24 Ma kaidaˈi ti Farasi kira rongoa na ru neˈeri ki, kira ka fata ˈuri,
“Noaˈa laˈu niaˈa niniˈa. Sa Jesus nia ifulani naˈa anoˈi ru taˈa ki ˈani
ngasingasiˈanga sa Saetan* na ˈingataˈi anoˈi ru taˈa.”
25 Ma osiˈana neˈe sa Jesus nia sai goˈo ana na manatalada, nia ka fata
ˈuri fuada, “Diˈia ngwaˈi toˈa saena ta fanoa doe kira fuˈali kira talada,
ˈirai na fanoa doe neˈeri ke takalo naˈa. Ma diˈia ta fanoa, nama na ngwae
ma na ˈafe ma na ngela nia ki, kira fuˈa faˈi kira talada, nia ˈafitaˈi fuana
kira ka tua fiku.
26 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan neˈe ˈunaˈeri logo. Diˈia sa Saetan ke
fuˈa faˈinia toˈa neˈe kira leka sulia, ˈirai kira ke takalo kwailiu goˈo.
27 “ˈIu, ma kaumulu saea nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasin-
gasiˈanga sa Saetan. ˈIrai ma ngasingasiˈanga sa tai mo niniˈa ti fafarongo
aumulu ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani? Sa Saetan? Noaˈa liu! Duˈungana ru
neˈeri ki, nia faˈataˈinia neˈe kaumulu rora.
28 “Nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga God. Ma nia
ka faˈataˈinia naˈa fuamuˈa neˈe na ˈInotoˈanga God fafia ngwae ki dao
karangi naˈa maˈi siamuˈa.
29 “Aia, diˈia ta ngwae goˈo ˈana oga ka ifulani ta anoˈi ru taˈa, ngwae
neˈeri ke ngasingasiˈa ka liufia sa Saetan. Ka diˈia logo ta ngwae neˈe
oga ke ruˈu saena luma na ngwae ngasingasiˈa fuana ngalilana ru nia ki.
Nia ke ngasingasiˈa ka liufia mala ngwae neˈeri, fasi ˈiri ke talangwaraˈu
fuana firiˈilana ngwae ngasingasiˈa neˈeri, sui mala nia ka fiˈi ngali ru nia
ki.
30 “Aia, sa tai neˈe noaˈa nia kasi leka maˈi buriku, nia na malimae nau.
Ma sa tai neˈe noaˈa kasi kwaiˈafi aku fuana fikulana maˈi ngwae ki siana
God, nia ka takalongaˈi kira naˈa faˈasia God.
31-32 Sulia nia ˈunaˈeri, nau ku saea fuamuˈa, God saiana ke baˈa
rufuanata ana ru taˈa ki taˈifau goˈo neˈe ngwae nia sasia ma na ru taˈa
nia ka saea. Ma diˈia ta ngwae ka fata taˈa aku na Ngela Ngwae, God saiana
ka rufuanata ana. Bore ma diˈia ta ngwae ka fata faˈalia na raoˈa Anoˈi
ru Abu, noaˈa liu God ka rufuanata ngwae neˈeri, sui bore ˈana kaidaˈi
neˈe, nama ta kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua.”

Taˈi ˈai faˈinia na fuaˈi ru
(Luke 6:43-45)

33 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kaumulu saiana diˈia kamu toˈo ana ˈai
leˈa, na fuaˈi ru bore ka leˈa logo. Ma diˈia kamu toˈo ana ˈai taˈa, na
fuaˈi ru bore ka taˈa naˈa logo. ˈUnaˈeri logo ana ngwae. Sulia ru leˈa
ki leka maˈi faˈasia na ngwae leˈa, ma ru taˈa ki ka leka maˈi faˈasia na
ngwae taˈa.
34 Ma kamu diˈia goˈo amuˈa kaela na baˈeko tolo ki! Ma ˈafitaˈi liu
kamu ka saea ta ru ka leˈa, sulia na manataˈanga kamu ki niˈi taˈa. Tae
neˈe nia tua saena manataˈanga ngwae, nia neˈe ka sakatafa maˈi neˈe
ngwae ka alaˈa ˈani.
35 Na ngwae neˈe leˈa, na fatalana bore ke baˈa leˈa logo. Ma na ngwae
neˈe taˈa, na fatalana bore ke taˈa logo.

---

* **12:24** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

36 “Nau ku saea fuamuˈa, kaidaˈi ana kwaˈikwaˈinga, God ke baˈa
matalangaˈinia ngwae ki taˈifau saena magalia fuana alaˈanga taˈa kira
saeˈe ki.
37 Ma God ke baˈa matalangaˈi ngwae ˈani fatalada talada. Diˈia alaˈanga
ta ngwae ka leˈa, God ke baˈa fulangani ngwae neˈe ni ˈoloˈolo. Ma diˈia
alaˈanga ta ngwae ka taˈa, God ke baˈa fulangani na ngwae neˈe ni rora.”

Na Farasi ki kira gania sa Jesus fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa
(Mark 8:11-12; Luke 11:29-32)

38 Sui ti ngwae faˈamanata ana taki ki ma ti Farasi, kira leka maˈi siana sa
Jesus, kira ka fata ˈuri fuana, “Faˈamanata ˈae, kaimili oga liu ˈoko sasia ta
faˈanadaˈa, fasi ˈiri ke faˈataˈinia mamanaˈanga God neˈe kwateˈo maˈi.”
39 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ngwae ana taˈena, kamu ngwae
taˈa ki. Duˈungana kamu oga lisilana ta faˈanadaˈa neˈe ke faˈataˈinia
ngasingasiˈanga God, bore ma nia ˈafitaˈi fuamuˈa fuana lisilana. Kamu
ke baˈa lisia goˈo amuˈa na faˈanadaˈa diˈia na ru ba nia fuli fuana sa Jona
na profet ˈi naˈo.
40 Sa Jona ba tua saena ogana gwaˈa sasu sulia uulu faˈi asoa ma uulu
faˈi rodo ki. Aia, ma nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa ˈunaˈeri logo. Nai
baˈa tua saena ano sulia uulu faˈi asoa ma uulu faˈi rodo ki.
41 Ma ana kaidaˈi God ka matalangaˈinia ngwae ki, na ngwae neˈe kira
tua ˈi Ninifa, kira tataˈe fasi ˈiri kira ka alaˈa sulia na roraˈa kamu ki. Kira
sasi ˈunaˈeri, sulia kira kakari alifaˈi naˈa faˈasia na taˈangaˈa kira ki, ana
kaidaˈi sa Jona fulangaˈinia fuada. Ma taˈi ngwae nia talingaˈi ka liufia sa
Jona nia tua naˈa faˈi kamu. Sui ka ˈunaˈeri bore, noaˈa kamu kasi kakari
alifaˈi goˈo faˈasia na taˈangaˈa kamu ki.
42 Ma ana kaidaˈi God ke matalangaˈinia na ngwae ki, na gwaungaˈi kini
ˈi Siba, nia ka tataˈe logo fuana alaˈanga sulia na roraˈa kamu. Na kini
neˈe nia sasi ˈunaˈeri, sulia nia leka maˈi faˈasia fanoa nia neˈe tau liu
mala fuana na rongolana liatoˈonga sa Solomon na ngwae tatalafaˈa. Ma
taˈi ngwae talingaˈi ka liufia sa Solomon nia tua goˈo ˈana faˈi kamu. Sui
ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa kamu kasi oga goˈo na rongolana.”

Olilana maˈi anoˈi ru taˈa
(Luke 11:24-26)

43 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu, “Kaidaˈi kira ifulaˈinia anoˈi ru taˈa nia leka
faˈasia ta ngwae, nia ka liliu saena kula kwasilaˈa, ma ka lulu ˈuana ta
kula fasi ˈiri nia ke tua laˈu ana. Ma diˈia nia lulu ma ka noaˈa naˈa,
44 nia ke manata ˈuri, ‘Nai oli ˈuana na ngwae ba nau ku tuatua maˈi
ana ˈi naˈo, ma nau ku leka maˈi faˈasia.’ Ana kaidaˈi nia oli maˈi ka dao,
nia ka lisia ngwae baera nia faˈasikasika ma ka faˈasaga naˈa maurilana
taˈifau.
45 Kaidaˈi nia lisia neˈe nia ˈunaˈeri, nia ka oli ma ka talaˈia laˈu maˈi ta
fiu anoˈi ru neˈe taˈa ka tasa liufia niaˈa, kira ka leka maˈi, ma kira ka tua
naˈa ˈi saena ngwae baera. Ana kaidaˈi neˈeri, na tualana ngwae neˈeri
ka fiˈi taˈa ka liufia naˈa ˈi naˈo. Ma nia ka ˈunaˈeri logo fuamuˈa ngwae
ana taˈena, kamu ngwae taˈa ki, ma tualamuˈa ka fiˈi taˈa ka liufia naˈa
ˈi naˈo, osiˈana kamu ˈaila ˈani nau.”

Tuaˈa mamana sa Jesus, kira ngwae neˈe roˈosulia God
(Mark 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ˈua fuana ngwae ki, teˈa nia faˈinia
ngwaefuta nia ki kira ka dao maˈi. Ma kira ka uu goˈo ˈada ˈi maa, ma
kira ka fata maˈi ˈuana fasi ˈiri kira ka alaˈa faˈinia.
47 Ma taˈi ngwae ana ngwae neˈeri ki ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Teˈa
ˈoe faˈinia ngwaefuta ˈoe ki, kira uu goˈo maˈi ˈada ˈi maa, ma kira ka oga
kike alaˈa faˈi ˈoe.”
48 Sa Jesus olisia ka ˈuri, “Nau ku saea sa tai faˈida neˈe teˈa nau ma na
ngwaefuta nau ki.”
49 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka faˈataˈinia na fafarongo nia ki, ma ka
fata ˈuri, “Muke lisia basi. Kira neˈe kira diˈia naˈa teˈa nau ki ma na
ngwaefuta ki.
50 Sulia sa tai neˈe sasi sulia na kwaiogaiˈanga Maˈa nau maˈi langi, nia
neˈe ngwaefuta nau, ma na ngwaingwaena nau, ma na teˈa nau.”

13

Na tarifulaˈa sulia na ngwae neˈe fasia na maga ru ki
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Ana faˈi asoa neˈeri logo, sa Jesus ka ruˈu kwau faˈasia luma neˈeri,
ma ka leka ˈi ninimana na ˈosi, ma ka tua ˈi ano fuana faˈamanataˈanga.
2 Ma sulia na fikuˈa doe liu kira fiku kalia, nia ka raˈe saena taˈi gwaˈi
baru, ma ka tua ˈi saena, ma na ngwae ki kira ka uu kwau ˈi ˈaˈe one.
3 Sui nia ka faˈarongo kira ˈani ru ˈoro ki ˈani alaˈanga tarifulaˈa ki, ka
ˈuri, “Taˈi ngwae nia leka ka tasalia maga witi ki ˈi saena oˈola nia.
4 Ma kaidaˈi nia tasalia maga witi neˈeri ki, ti maga witi kira ˈasia sulia
na talalinga, ma na noˈo ki kira ka lofo maˈi, ma kira ka ˈanida taˈifau.
5 Ma ti maga witi kira ka ˈasida ana kula faula ki, kula neˈe ano kasi
doe. Ma kira ka bulao ˈaliˈali sulia neˈe ano nia kasi ˈoro.
6 Ma ana kaidaˈi neˈe sina nia taˈe maˈi, nia ka sinafia na witi neˈe
masubu ki, ma kira ka kuku logo, sulia neˈe lali ru ki kasi koso lalo.
7 Ma ti maga witi kira ˈasida ˈi safitana na kwalo ˈabui ki, ma kwalo
neˈeri ka nuku fafia na witi ki.
8 Ma ti maga witi laˈu niˈi ˈasida ˈi saena na ano leˈa, ma kaidaˈi kira
taˈe maˈi, kira ka fungu ana fuaˈi ru ˈoro ki. Ma ti witi kira ka fungu ˈania
taˈi talangaˈi faˈiruˈa, ma ti witi kira ka fungu ˈania ono akwala faˈiruˈa,
ma ti witi laˈu kira ka fungu ˈania uulu akwala faˈiruˈa.”
9 Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae oga ka sai leˈa
ana ru neˈe ki, ni ka sailinga leˈa mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki
(Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

10 Na fafarongo nia ki leka maˈi siana, ma kira ka saefilo ˈuri ana, “Faˈuta
neˈe ˈoko fata fuana na ngwae ki ˈani alaˈanga ana tarifulaˈanga ki kwa?”
11 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kaidaˈi sui ki, God noaˈa kasi faˈamadakola
ˈua faˈuta neˈe nia ke baˈa gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Bore ma taˈena,
na madakolaˈa niniˈa dao naˈa fuamuˈa. Ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu
fafarongo nau ki, noaˈa naisi faˈamadakola fuada.
12 Sa tai bore ˈana neˈe ka toˈo ana ta madakolaˈa tiˈitiˈi sulia
ˈInotoˈanga God, God ke baˈa luda gwauna fuana, fasi ˈiri nia ka toˈo ana
madakolaˈa ˈoro ka aliˈafu goˈo. Bore ma sa tai neˈe noaˈa kasi roˈosulia

faˈamanata ˈanga neˈe ki, ta madakolaˈanga tiˈitiˈi bore ˈana neˈe nia toˈo
ana sulia ˈinotoˈanga God, God ke ngali olitaˈinia faˈasia.
13 Aia, nau ku fata fuada ˈani alaˈanga tarifulaˈa ki, osiˈana ngwae neˈe
ki lisia naˈa ru nau ku sasiˈi ki, bore ma noaˈa kira kasi lia saiana. Kira
rongoa alaˈanga laku, bore ma noaˈa kira kasi malinganiˈi.
14 Nia ˈuri ˈiri ka faˈamamana na alaˈanga ba sa Aesea na profet nia
saea ˈi naˈo ba ˈuri,
‘Kira ke fafarongo ma kike fafarongo, bore ma noaˈa kira kasi saiana
faˈarongoˈa God.
Ma kira ke lia ma kira ke lia, bore ma noaˈa kira kasi lisia tae neˈe God ka
sasi fuada.
15 Osiˈana neˈe manatada ka oˈeoˈela, ma kike bania na alingada, ma kike
bokota logo na maada.
ˈAsu ˈubani maada kata lisia, nama alingada kata rongoa, ma na manatada
ka malingaˈinia fatalana God, ma kika faˈitaˈi maˈi ˈuaku ma nau
ku gurada.’ ”✡

16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “ˈOilakiˈa liu fuaumulu, sulia neˈe
maamulu lisia naˈa raoˈa nau ku sasiˈi ki, ma na alingamuˈa ka rongoa
faˈamanataˈanga nau ki.
17 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na profet ˈoro ki, ma na ngwae
saga ki ˈi naˈo, kira oga lisilana ru neˈe kamu lisiˈi ki, bore ma noaˈa kira
kasi lisia. Ma kira oga naˈa rongolana na ru neˈe kamu rongoˈi ki, ma
noaˈa kira kasi rongoa.

Sa Jesus fada tarifulaˈanga sulia na ngwae ba nia tasali maga ru (Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 “Muke fafarongo naˈa ˈuana na fadalana alaˈanga tarifulaˈanga neˈe
sulia na ngwae neˈe tasali maga witi.
19 Ti ngwae neˈe kira rongoa na faˈarongoˈanga sulia na ˈInotoˈanga
God, ma noaˈa kira kasi malingani, ˈunaˈeri sa Saetan ka leka maˈi, ma ka
laua naˈa fatalana God faˈasida neˈe kira rongoa. Kira diˈia na maga witi
neˈe kira ˈasida sulia na talalinga, ma na noˈo ki kira ka ˈania.
20 Ma na maga witi neˈe kira ˈasiˈi ˈi fafona ano neˈe nia faula, nia
diˈia na ngwae neˈe kira rongoa fatalana God, ma kira ka ngalia faˈinia
na saeleˈanga.
21 Bore ma fatalana God noaˈa kasi lalisusu goˈo saena maurilada. Kira
ka faˈamamana goˈo sulia kaidaˈi tiˈitiˈi. Bore ma kaidaˈi ilitoˈonga ma
faˈakaisiˈanga nia dao goˈo maˈi duˈungana kira faˈamamana ana fatalana
God, ma kira kasi faˈamamana naˈa.
22 Ma ti ngwae neˈe kira diˈia maga witi neˈe kira ˈasida ˈi safitana na
kwalo ˈabui ki. Kira rongoa na fatalana God, bore ma kira manata ˈabera
ˈada sulia ru ki ana mauriˈa kira, ma kira ka manata doe ana na mani.
Ma ru neˈeri ki, nia diˈia na kwalo ˈabui ki nia nuku fafia na fatalana God
saena maurilada. Noaˈa kira kasi rokisi goˈo saena maurilada ka diˈia na
witi neˈe noaˈa kasi fungu goˈo ˈani ta fuaˈi ru.
23 Ma ti ngwae laˈu neˈe kira diˈia na maga witi neˈe kira ˈasida ˈi saena
ta ano leˈa. Kira rongoa fatalana God, ma kira ka malingani, ma kika
faˈataˈinia tuaˈa ˈoloˈolo ka diˈia witi neˈe nia fungu ˈani fuaˈi ru ki. Ti
witi neˈe taˈi talangaˈi fuaˈi ruˈanga, ma ti witi neˈe ono akwala fuaˈi
ruˈanga, ma ti witi uulu akwala fuaˈi ruˈanga.”

✡ **13:15** Aesea 6:9-10

Tarifulaˈanga sulia na laua taˈa ki

24 Sa Jesus ka saea laˈu taˈi tarifulaˈanga fuada, ka ˈuri, “Na ˈInotoˈanga
God diˈia na ngwae neˈe ka fasia na maga ru ki saena na oˈola nia.
25 Ma ana taˈi rodo, kaidaˈi neˈe ngwae ki kira maliu ˈada, na malimae
ka leka maˈi ma ka fasia ti maga laua taˈa ˈi safitana na maga ru leˈa ki.
Sui nia ka leka naˈa ˈana.
26 Ma kaidaˈi neˈe maga ru leˈa ki kira bulao maˈi, ma kira ka talaˈae
fungu, na maga laua taˈa ba kiri kira ka bulao logo.
27 Na ngwae ni rao nia ki, kira ka leka maˈi siana, ma kika saefiloa ˈuri,
‘Araˈi kwa, ˈoko fasia na maga ru leˈa ki ba. Ma na laua loˈoko ki niˈi leka
maˈi faˈasia ˈi fai?’
28 Ma nia ka olisida ka ˈuri, ‘Ta malimae naˈa neˈana nia sasia na ru
neˈeri.’ Ma na ngwae ni rao nia ki, kira ka saefiloa ˈuri, ‘ˈOko oga mike
leka ma kami ka failia na laua taˈa neˈe ki?’
29 Nia ka olisida ka ˈuri, ‘Noaˈa, ˈasu ˈubani ana kaidaˈi kamu failia na
laua loˈoko ki, kamu kata faˈalia logo ti ˈai leˈa faˈinia.
30 Muke alu kera ke taˈe fiku naˈa adaroˈo leleka ka dao ana kaidaˈi ni
goniruˈa. Ma ana kaidaˈi neˈeri, nai baˈa saea fuana na ngwae neˈe kira
gonia na ru nau ki, ku ˈuri: Muke lafua na laua ki ˈi naˈo, ma kamu ka
firi fikuda, ma kamu ka duˈafia. Sui kamu ka fiˈi lafua na ru leˈa ki, ma
kamu ka ngalia maˈi ˈuana saena babala ni tainga ˈiˈanga nau.’ ”

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi bore ma nia ka doe ana aliˈafulana (Mark 4:30-32; Luke 13:18-21)

31 Sui sa Jesus ka saea laˈu taˈi tarifulaˈanga ka ˈuri, “Na ˈInotoˈanga
God nia ˈuri: Taˈi ngwae nia ngalia maga ˈai tiˈitiˈi liu neˈe kira saea ˈani
mastad, ma ka fasia ˈi saena na oˈola nia.
32 Ma sui bore ˈana na maga ru neˈeri ka tiˈitiˈi liu ana na maga ru ki
taˈifau, kaidaˈi nia taˈe maˈi, nia ka alua naˈa na ˈai neˈe doe ka liufia
naˈa na ˈai ki taˈifau ˈi saena na oˈola neˈeri. Ma kaidaˈi na ˈai neˈe doe
ka ulubono, na noˈo ki kira ka saungaˈinia na nuˈi kira ki ana na rarana
ˈai neˈeri.”
33 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈani ta tarifulaˈanga ka ˈuri, “Na ˈInotoˈanga
God nia diˈia na isi tiˈitiˈi fuana faˈa ubulana na beret, neˈe ta kini nia
ngalia, ma ka dola faˈinia flaoa ˈoro, leleka ka nongalia na kaˈakaˈa neˈeri
ka ubu, ma ka fane.”
34 Sa Jesus ˈidufaˈi alaˈa sulia na ru neˈe ki taˈifau goˈo ˈani na
tarifulaˈanga ki fuana na fikuˈa neˈeri.
35 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈamamana na alaˈanga God neˈe profet
nia keresia ka ˈuri,
“Nau kui baˈa fata ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ki.
Ma nai baˈa fada na ru neˈe ago ki ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi nau ku
saungaˈinia naˈa na magalia.”✡

Sa Jesus fada tarifulaˈanga sulia na laua taˈa ki

36 Sui sa Jesus ka faˈasia naˈa fikuˈa neˈeri ma ka ruˈu saena luma. Ma
na fafarongo nia ki kira ka dao maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “ˈOke fada
basi fuamiˈa na tarifulaˈanga ba sulia na laua neˈeri ki saena na oˈola.”
37 Nia ka olisida ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nia fasia na maga ru leˈa ki,
naˈa neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae.

✡ **13:35** Sam 78:2

38 Ma na oˈola naˈa neˈe magalia, ma na maga ru leˈa ki naˈa neˈe na
ngwae God ki olofana ˈInotoˈanga nia. Ma na laua neˈeri ki neˈe na ngwae
roˈosulia sa Saetan ki.
39 Ma na malimae neˈe nia fasia na laua ki, naˈa neˈe sa Saetan. Ma
kaidaˈi ana goniruˈa naˈa neˈe ˈisilana na magalia, ma na ngwae neˈe
kira goniru naˈa neˈe na ˈainsel ki.
40 Kaidaˈi neˈe ngwae ni rao ki kira gonia na laua ki, ma kira ka duˈafia
ˈi saena na mafula, nia ka diˈia logo ana ˈisilana na magalia.
41 Nai baˈa kwatea ˈainsel ki, ma kira ka gonia ngwae ki taˈifau neˈe
kira sasia ru taˈa ki, ma na ngwae neˈe kira faˈarora naˈa ngwae ki, ma
na ˈainsel ki kira ka lafuda faˈasia na ˈinotoˈanga nau.
42 Ma kira ka ˈui ˈani kira ˈi saena mafula, kula neˈe kira ke baˈa angi,
ma kira ka ˈala girigiria na lifada.
43 Aia, na ngwae saga ki, kira ka sina diˈia na madaˈafi saena na
ˈinotoˈanga na Maˈa kira. Muke manata leˈa sulia na ru neˈeri.”

Na tarifulaˈanga ki

44 Sa Jesus ka fata logo ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Na ˈInotoˈanga
God nia diˈia na mani doe neˈe kira sofongani saena na oˈola. Ma kaidaˈi
taˈi ngwae lisia, nia ka sofongaˈinia logo ˈana. Ma nia ka saeleˈa liu, ma
nia leka ma ka ˈoifoli ˈani na ru nia ki taˈifau, ma ka folia naˈa oˈola neˈeri,
fasi ˈiri ka ngali ˈana mani doe neˈeri.
45 “Ma na ˈInotoˈanga God nia diˈia logo na ngwae ˈoifoli neˈe nia lulu
ˈuana na fau ngwairoiro leˈa ki neˈe folilani doe liu.
46 Kaidaˈi nia dao toˈona kala taˈi fau ngwairoiro neˈe liulana doe liu,
nia ka leka, ka ˈoifoli ˈani na ru nia ki taˈifau, ma ka fiˈi folia.
47 “Na ˈInotoˈanga God nia diˈia logo na furai neˈe kira dee ˈani ˈi saena
na asi, ma kira ka deea ˈani kwalukaela iˈa matamata ki taˈifau.
48 Ma kaidaˈi nia fungu, na ngwae neˈe kira dee ki kira olongaˈinia ˈi
sara, ma kira ka tua ˈi ano. Sui kira ka gonia naˈa iˈa leˈa ki saena kukudu
ki, ma kira ka ˈui ˈania na iˈa taˈa ki.
49 Nia ka ˈunaˈeri logo ana ˈisilana na magalia. Na ˈainsel ki kike leka
maˈi, ma kira ka daroˈia na ngwae taˈa ki faˈasia na ngwae leˈa ki.
50 Ma na ngwae taˈa ki, kira ka ˈui ˈanida ˈi saena na mafula, ma ˈi
neˈeri kira ka angi, ma kira ka ˈala girigiri ˈani lifada.”
51 Sui sa Jesus ka saefiloda ka fata ˈuri, “Kaumulu saiana ru neˈeri ki?”
Ma kika olisia kira ka ˈuri, “ˈIu.”
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamuˈa na ngwae neˈe nau ku
faˈamanata kamu naˈa. ˈUnaˈeri kamu ka faˈamanata ˈania alaˈanga
sulia ˈInotoˈanga God. Kamu sai leˈa ana na Kerekereˈa Abu saena Fau
Alangaˈinga ˈUa ma na fataˈa faolu neˈe nau ki.”

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus
(Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ˈani tarifulaˈanga neˈeri ki ka sui, nia
ka leka naˈa faˈasia maˈe fanoa neˈeri.
54 Ma nia ka oli laˈu maˈi ana maˈe fanoa nia ˈi Nasaret. Ma nia ka leka
ˈi saena luma fuana foˈongaˈa fuana faˈamanatalana ngwae ki. Ma ana
kaidaˈi ngwae ki kira rongoa, kira ka ˈarefo liu, ma kira ka fata ˈuri, “Na
ngasingasiˈanga ana sa tai niniˈa kwate nia ka faˈamanata ˈania fatalana
God ˈuri, ma faˈinia sasilana na faˈanadaˈa ki?

55 Kulu sai goˈo akulu ana neˈe ngwae neˈe, niaˈa na ngela sa Josef goˈo niniˈa, na ngwae ni saiana saungaˈilana ru ki ˈani ˈai ki, ma teˈa nia ˈi
Mary. Na ngwaefuta nia ki neˈe sa James, sa Josef, sa Simon, ma sa Judas
goˈo.
56 Ma na ngwaingwaena nia ki, kira tua goˈo ˈada faˈi kulu ˈi neˈe. Faˈuta
neˈe nia ka liatoˈo liu ˈuri?”
57 Ma ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ˈaila ˈani sa Jesus.

Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Na profet nia ˈafitaˈi fuana ngwae futa
nia ki faˈinia na ngwae ana maˈe fanoa nia ki, kira ka fuˈusi doe ana
niaˈa.”
58 Ma sa Jesus noaˈa kasi sasia na ru faˈanadaˈa ˈoro ki ana maˈe fanoa
nia, sulia na ngwae neˈeri ki, kira ˈaila kasi faˈamamana ana.

14

Kaidaˈi kira saungia sa John ngwae ni Siuabu
(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Herod Antipas neˈe ngwae tatalafaˈa ˈi Galili,
nia ka rongoa faˈarongoˈa sulia sa Jesus,
2 ma nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira rao faˈinia ki, “Ngwae neˈe,
niaˈa sa John ngwae ni siuabu nia mauri laˈu! Nia niniˈa ke sasia laˈu na
ru ni ˈarefoˈa ki.”
3-4 Ana kaidaˈi sa John nia mauri ˈua, sa Herod neˈe korea ˈi Herodias
na ˈafe ngwaefuta nia sa Filip. Ma sa John ka balufia sa Herod ka ˈuri,
“Na taki God noaˈa kasi alafafia neˈe ˈoke korea ˈafe ngwaefuta ˈoe.” Nia
neˈe sa Herod ka kwatea ti ngwae fasi ˈiri kika daua sa John, ma kira ka
firiˈia, ma kira ka alua saena luma ni lokafo. Sa Herod nia sasia ru neˈe
sulia na ˈafe nia ˈi Herodias neˈe oga.
5 Ana kaidaˈi sa John tua saena luma ni lokafo, sa Herod ka oga liu
saungilana, bore ma nia maˈu ˈani ngwae ki, sulia kira saea sa John niaˈa
ta ngwae ana profet ki.
6 Sui ana taˈi asoa, sa Herod ka saungaˈinia taˈi fangaˈa doe fuana
manataˈanga toˈona faˈi asoa nia futa ana. Ana fangaˈa neˈeri, na sariˈi
ˈi Herodias nia leka maˈi ka ngwaˈe fuana sa Herod faˈinia kwaima nia ki
fasi ˈiri kira ka ada ana. Kaidaˈi sa Herod ka lisia sariˈi neˈe nia ngwaˈe,
nia ka saeleˈa liu faˈinia.
7 Ma nia ka eta fataˈa naˈa fuana sariˈi neˈeri ka ˈuri, “Nai baˈa kwatea
ta tae goˈo ˈana neˈe ˈoko gani nau ˈuana.”
8 Aia, teˈa na sariˈi neˈe ka alaˈa fuana sariˈi, nia ka fata ˈuri, “ˈOke
gani, ˈoko fata ˈuri, ‘Nau ku oga ˈoke kwatea maˈi gwauna sa John ngwae
ni Siuabu fuaku ana kaidaˈi neˈe naˈa. ˈOko alua maˈi fafona ta taˈe ru.’ ”
Ma na sariˈi neˈe ka sasi ˈunaˈeri.
9 Ma kaidaˈi sa Herod ka rongoa ru neˈe, nia ka kwaimanatai liu. Sui
bore ˈana, nia ka sasia naˈa ˈana, sulia nia eta fataˈa naˈa, ma na kwaima
nia ki kira ka rongoa taˈifau naˈa.
10 Ma nia ka kwatea ngwae rao nia ki ka leka kika siki musia maˈi
gwauna sa John ngwae ni Siuabu saena luma ni lokafo.
11 Ma kira ka ngalia maˈi gwauna sa John fafona taˈe ru, ma kira ka
kwatea naˈa fuana sariˈi ˈi Herodias. Ma na sariˈi neˈe ka ngalia ka kwatea
naˈa fuana teˈa nia.

12 Kaidaˈi na fafarongo sa John ki kira rongoa na ru neˈe, kira leka maˈi,
kira ka ngalia nonina, kika kwaiatoa naˈa saena na kilu gwaˈu. Sui, kika
leka kika faˈarongoa sa Jesus ˈani.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwae ki
(Mark 6:30-44; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

13 Ana kaidaˈi sa Jesus nia rongo sulia na ru neˈeri nia fuli fuana sa
John, nia ka faˈasia naˈa kula neˈeri, ma ka leka taˈifili nia saena gwaˈi
baru ˈuana kula neˈe noaˈa ta ngwae kasi tua ana. Na ngwae ki kira
rongoa ru neˈe sa Jesus sasia, ma kira ka faˈasia na fanoa kira ki, ma kika
donga buri ˈana sulia tala.
14 Ma kaidaˈi sa Jesus koso ma ka lisia na fikuˈa doe, nia ka kwaimanatai
fuada, ma ka gura na ngwae neˈe kira mataˈi ki.
15 Ma ana saˈulafi neˈeri, na fafarongo nia ki kira leka maˈi siana, ma
kira ka fata ˈuri, “Kula neˈe noaˈa kasi tua karangia ta fanoa, ma nia
karangi ka rodo naˈa. ˈOke kwatea na fikuˈa neˈe kika leka naˈa ˈada, fasi
ˈiri kira ka leka ˈuana na maˈe fanoa ki ˈiri neˈe kike foli fanga ˈada.”
16 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Noaˈa kira kasi leka. Kaumulu neˈe muke
kwatea ta fanga fuada fuana ˈanilana.”
17 Ma kira olisia kika ˈuri, “Kaimili toˈo goˈo ana lima afu beret ki ma
ro gwaˈi iˈa ki.”
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Muke ngaliˈi maˈi ˈi neˈe siaku.”
19 Ma nia ka kwatea na ngwae ki kira ka tua ˈi ano ˈi saena na karasi.
Sui nia ka ngalia na lima afu beret ba kiri ma ro gwaˈi iˈa neˈeri ki. Ma ka
lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka baˈatafea God. Sui nia ka ngiia afu beret
neˈeri ki, ma ka kwatea fuada na fafarongo nia ki, ma kira ka daroˈia
fuada na ngwae neˈeri ki.
20 Na ngwae neˈeri ki taˈifau, kira ka fanga leleka kira ka abusu naˈa.
Sui na fafarongo nia ki kira ka gonia na fanga neˈe ore ki ˈi saena taˈi
akwala ma ro kukudu, leleka niˈi ka fungu taˈifau.
21 Ma na ngwae ba kira fanga ki bolo faˈinia lima toˈoni ngwane, ma
noaˈa kira kasi toˈomani goˈo na kini ki ma na ngela ki.

Sa Jesus nia leka ˈi fafona na kafo
(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

22 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus nia asungaˈinia na fafarongo nia ki
kira ka etaeta ˈuana ta bali ana ˈosi neˈeri saena na baru. Ma nia ka tua
buri fasi ˈiri ke saea fuana na fikuˈa neˈeri kira ka leka naˈa ˈada.
23 Ma buri ˈana neˈe ngwae ki kira oli naˈa, nia ka raˈe taˈifili nia gwauna
taˈi kula fane ˈiri nia ka foˈo. Ma ana faˈi rodo neˈeri, nia ka tua ˈana
taˈifili nia ˈi neˈeri.
24 Ma kaidaˈi neˈeri, neˈe gwaˈi baru baera ka tau naˈa faˈasia ˈi sara,
ma na nafo ki ka kwaiˈia sulia nia naˈofia na iru.
25 Ma ana kadi rodo ˈi ˈofodangi, sa Jesus ka fali naˈa maˈi ˈi fafona na
kafo, ma ka leka naˈa maˈi fuada.
26 Ma ana kaidaˈi kira lisi nia ka fali maˈi ˈi fafona na kafo, kira ka maˈu
liu. Ma kira ka ri ˈuri, “Na anoano ru!” Ma kira ka fai araarai.
27 Ma ˈaliˈali goˈo sa Jesus ka fata fuada ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi maˈu
laˈu! Nauˈa goˈo niniˈa.”
28 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Aofia ˈae, diˈia ˈaeˈo mamana naˈa
neˈana, ˈoke fata maˈi ˈuaku ˈiri nau kui leka kwau ˈuamu ˈi fafona na
kafo neˈe.”

29 Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈIu, leka maˈi.”
Sui sa Peter ka koso faˈasia na gwaˈi baru, ma ka talaˈae fali ˈi fafona
na kafo ˈuana sa Jesus.
30 Sui ana kaidaˈi nia ka lisia na iru doe, nia ka maˈu ma ka talaˈae ka
kuru naˈa ˈi saena na kafo. Ma nia ka ri ka ˈuri, “Aofia ˈae, ˈoke faˈamauri
nau!”
31 Ma ka ˈaliˈali goˈo sa Jesus ka kwate lima kwau ˈuana, ka dau ana
niaˈa, ma ka fata ˈuri, “Na fitoˈonga ˈoe nia tiˈitiˈi liu. Faˈuta neˈe ˈoko
manata ruarua ana nauˈa?”
32 Ma ana kaidaˈi kera raˈe naˈa ˈi saena na gwaˈi baru, na iru ka aroaro
naˈa.
33 ˈUnaˈeri goˈo na ngwae neˈe kira tua ˈi saena na gwaˈi baru ki, kira
ka faˈa aofia kika ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe Ngela God mamana naˈa.”

Kaidaˈi sa Jesus nia gura ngwae mataˈi ki
(Mark 15:1-9)

34 Ma kaidaˈi kira toˈofolo saena ˈosi, kira ka koso naˈa ana taˈi maˈe
fanoa kira saea ˈani Genesaret.
35 Ma na ngwae ana maˈe fanoa neˈeri ki, kira ka lia saiana sa Jesus.
Ma kira ka kwate alaˈanga fuana ti maˈe fanoa laˈu sulia sa Jesus, fasi
ˈiri ngwae neˈeri ki, kira ka baˈea maˈi ngwae mataˈi kira ki ka leka maˈi
siana. Ma kira ka ngalia maˈi ngwae mataˈi ˈoro ki siana.
36 Ma na ngwae ki ka gania sa Jesus fasi ˈiri ka alaˈania na ngwae mataˈi
neˈeri ki kira ka sama ˈada toˈona ˈaena na ifi nia. Ma sa tai faˈida neˈe
kira sama toˈona ifi nia, kira ka ˈakwa naˈa.

15

Sulia na faˈamanataˈanga na koˈo kira ki
(Mark 7:1-13)

1 Sui ti Farasi ma na faˈamanata ana taki ki, kira ka leka maˈi faˈasia ˈi
Jerusalem siana sa Jesus fuana saefilolana.
2 Kira ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe fafarongo ˈoe ki kasi roˈosulia na
faˈamanataˈanga neˈe koˈo bora kia ki alua naˈa maˈi fuaka, osiˈana noaˈa
kira kasi taufia goˈo na limada ˈi naˈo, ma kira fiˈi fanga?”
3 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kamuˈa logo, faˈuta neˈe kamu ka sasi
amuˈa sulia faˈamanataˈanga kamu ki talamuˈa, ma noaˈa kamu kasi sasi
sulia taki God ki?
4 God fata ˈuri, ‘ˈOke faˈadoea na maˈa ˈoe ma na teˈa ˈoe.’ Ma ‘Diˈia sa
tai neˈe nia taofia maˈa nia nama teˈa nia, kira ke saungia ka mae.’✡
5 Bore ma, kamu faˈamanata rora lala ˈuri, diˈia ta ngwae nia toˈo ana
ti ru neˈe nia saiana ke ˈafia ˈani maˈa nia nama teˈa nia, ma ka fata lala
ˈuri, ‘Nai baˈa kwatea naˈa ru baera ki fuana God.’
6 Kamu saea, nia leˈa goˈo ˈana fuana neˈe nia kasi ˈafia naˈa maˈa nia
ma na teˈa nia ˈani ru baera ki ba nia eta fataˈa ˈani fuana God. Ma diˈia
nia ˈunaˈeri, na faˈamanataˈanga neˈe kamu alua, nia ka kware teˈeteˈe
naˈa ana fatalana God.
7 Ma kaumulu ka saea kamu roˈosulia God, ma noaˈa nia kasi mamana
goˈo. Sa Aesea nia fata mamana kaidaˈi ba nia alaˈa suli kamu, diˈia ba
nia keresia neˈe God fata ˈuri,
8 ‘Na ngwaˈi toˈa neˈe ki kira faˈadoe nau goˈo ˈada ˈani alaˈanga kira ki,
bore ma na manatada nia tau liu faˈasi nau.

✡ **15:4** Eksodas 20:12; Diutronomi 5:16

9 Kira foˈosi nau ˈoˈo goˈo ˈada, duˈungana kira faˈamanata goˈo ˈada sulia
taki kira ki talada, ma kira ka saea fasi taki God ki naˈa neˈeriˈa!’ ”✡

Sulia na fanga
(Mark 7:14-23)

10 Ma sa Jesus ka saea maˈi na ngwae ˈoro ki siana, ma ka fata ˈuri fuada,
“Mulu fafarongo maˈi fuaku, ma muke saiana.
11 Noaˈa laˈu ta ru neˈe ta ngwae nia ke ˈania, neˈe nia kwatea na suaˈa
fuana. Noaˈa! Na alaˈanga neˈe ruˈu maˈi faˈasia kwakwana ngwae lala
neˈe nia faˈasua na maurilana ngwae.”
12 Sui na fafarongo sa Jesus ki, kira ka leka maˈi siana, kira ka fata ˈuri
fuana, “Na ru ba ˈoko saeˈe ki, na Farasi ki rongoa, ma na manatada noaˈa
kasi leˈa sulia.”
13 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “God ke baˈa faˈalia na faˈamanataˈanga
rora ki, osiˈana neˈe noaˈa kasi leka maˈi faˈasi nia, diˈia ta ngwae neˈe
nia failia na ru taˈa neˈe kira bulao maˈi karangia ru neˈe nia fasiˈi ki.
14 Noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈani Farasi neˈeri ki. Sulia kira diˈia
goˈo ˈada na ngwae maa rodo neˈe nia talaˈia logo ta ngwae maa rodo.
Ma kamu ka sai logo ana, diˈia ta ngwae neˈe maana rodo ma ka talaˈia
logo ta ngwae neˈe maana rodo, keraˈa ka ˈasidaroˈo taˈifau goˈo ˈi saena
mae kilu.”
15 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “ˈOke fada basi maˈi na
fadalana alaˈanga ba ˈoko fiˈi saeˈe goˈo maˈi fuaimili ki.”
16 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri, “Kaumulu fafarongo nau ki naˈa, bore
ma noaˈa kamu kasi kwaˈatafa ˈua logo diˈia kiraˈa.
17 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi saiana ru neˈe ki? ˈIu, na ru neˈe ta
ngwae ˈania ke baˈa leka daofaˈi liu naˈa ˈana ˈi saena ogana, ma ˈi buri
nia ke baˈa ruˈu laˈu goˈo maˈi ˈana faˈasia saena nonina.
18 Bore ma ta alaˈanga taˈa neˈe nia ruˈu maˈi faˈasia kwakwana ngwae,
nia ˈita maˈi faˈasia saena manatana ngwae. Na ru neˈeri lala neˈe ke
faˈasua na maurilana ngwae.
19 Ma ru taˈa neˈe ka ruˈu maˈi faˈasia saena manatalana ngwae ki neˈe
ˈuri: saungwaeˈa, kakabaraˈanga, sasi taˈangaˈa faˈinia ta ngwae, sokeˈa
fafia ta ngwae, bililana na ru ta ngwae, faˈinia na alaˈanga taˈa sulia ta
ngwae.
20 Aia, ru neˈeri ki saiana ka faˈasua maurilana ngwae ˈi naˈona God.
Bore ma na tau limaˈanga ˈi naˈona fanga, diˈia na falafala neˈe koˈo bora
kia ki kira faˈamanata kia maˈi ˈani, sui bore ˈana ta ngwae noaˈa kasi
sasia sulia, na maurilana kasi taˈa goˈo.”

Sa Jesus nia gura taˈi kini noaˈa laˈu Jiu
(Mark 7:24-30)

21 Sa Jesus ka leka naˈa faˈasia na kula neˈeri, ma ka leka naˈa ˈuana na
abaˈi kula ˈi Taea ma ˈi Saedon.
22 Ma taˈi kini neˈe noaˈa laˈu Jiu saena tuaˈa ˈi Kenan ka leka maˈi
siana, ma ka ri ˈuri, “Aofia ˈae, ˈoe na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke
manatai nau maˈi! Na anoˈi ru taˈa neˈe nia ruˈufia na defo nau, ma ka
nonifii liu.”
23 Sa Jesus noaˈa kasi olisia goˈo ˈani ta alaˈanga. Ma na fafarongo nia
ki kira ka leka maˈi siana sa Jesus, ma kira ka ˈuri, “ˈOke baˈea nia ka leka
kwau ˈana, sulia nia donga kulu goˈo ˈana, ma nia ka isi liu naˈa.”

✡ **15:9** Aesea 29:13

24 Sa Jesus ka fata fuana kini neˈeri ka ˈuri, “God kwate nau goˈo maˈi
fuana na ngwae Jiu ki neˈe kira diˈia na sipsip neˈe kira oˈosi naˈa ˈada
ki.”
25 Sui na kini neˈeri ka leka maˈi, ma ka bobo uruuru naˈa ˈana ˈi naˈona
ˈaena ka ˈuri, “Aofia kwa, ˈoke kwaiˈafi maˈi aku!”
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Noaˈa kasi saga fuana ngalilana na fanga
ngela ki, ma ka ˈui ˈania fuana na kui ki.”
27 Na kini neˈeri ka ˈuri, “ˈIu. Bore ma na kui ki saiana kika ˈania goˈo
ˈada na ngisingisi fanga neˈe ˈasia faˈasia na tatafe na ngwae neˈe kira
sareda ki.”
28 Sui sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Kini neˈe ˈae, na faˈamamanaˈanga ˈoe
nia doe liu! Ma na ru neˈe ˈoko gania, nai kwatea fuamu.” Ma na defo nia
ka ˈakwa naˈa ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo.

Sa Jesus gura ngwae mataˈi ˈoro ki

29 Kaidaˈi sa Jesus nia leka maˈi faˈasia maˈe fanoa neˈeri, nia ka oli
maˈi sulia tala neˈe liu ninimani ˈosi doe ˈi Galili. Ma nia ka raˈe gwauna
taˈi ua, ma ka tua ˈi neˈeri.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae ˈoro liu ki kira ka leka maˈi siana. Ma
kira ka ngalia logo maˈi ngwae ˈoro mataˈi ki, ti ngwae ˈaeda ka mae ma
na limada ka mae, ti ngwae maada ka rodo, ma ti ngwae kwakwada ka
nonoto. Kira aluda ˈi naˈona ˈaena sa Jesus, ma nia ka gurada, ma kira ka
ˈakwa taˈifau.
31 Ma na ngwae neˈeri ki neˈe kira fiku fuana bubuˈa, kira ka ˈarefo liu
ana kaidaˈi kira lisia ngwae neˈe kwakwada nonoto ki, ma kira ka alaˈa
laˈu. Ma ngwae neˈe ˈaeda mae ma na limada mae ki kira ka leˈa laˈu.
Ma sa tai neˈe noaˈa kira kasi fali leˈa, kira ka fali leˈa naˈa. Ma na ngwae
neˈe maada ka rodo, kira ka lia laˈu. Ma sulia neˈe kira lisia ru neˈeri ki,
kira fiˈi auraˈea God ˈi Israel.

Sa Jesus faˈa ˈoroa fanga tiˈitiˈi
(Mark 8:1-10)

32 Sui sa Jesus ka saea maˈi na fafarongo nia ki siana, ka ˈuri fuada,
“Nau ku kwaimanatai liu fuana ngwae neˈe ki, osiˈana kira tua faˈi kulu
sulia uulu asoa ki ka sui naˈa, ma na fanga kira ki ka sui naˈa. Ma noaˈa
nau kusi oga olitaˈilada ˈuana fanoa kira ki ana kaidaˈi kira fiolo ˈuri, ˈasu
ˈubani ta ngwae ˈada kata ngwataˈutaˈu, ma ka maefelo sulia tala.”
33 Na fafarongoa nia ki olisia kira ka fata ˈuri fuana, “Saena fanoa gwaˈu
ˈuri kulu ke baˈa dao toˈona na fanga ˈi faˈi ˈiri ka bolo faˈinia ngwae ˈoro
ˈuri kwa?”
34 Ma sa Jesus ka saefilo kira ka ˈuri, “Fita afu beret ki neˈe kamu toˈo
ana?”
Fafarongo nia ki olisia kira ka fata ˈuri fuana, “Fiu afu ru ki goˈo, faˈinia
bara gwaˈi iˈa goˈo neˈe kami toˈo ana.”
35 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saea ngwae ki kira ka tua ˈi ano.
36 Sui, nia ka ngalia fiu afu beret ki faˈinia gwaˈi iˈa neˈeri ki, ka
baˈatafea God. Sui nia ka ngiia, ma ka kwatea fuana fafarongo nia ki,
ˈiri kira ka daroˈia fuana ngwae neˈeri ki.
37 Ma ngwae neˈeri ki, kira fanga taˈifau, ma kira ka abusu. Buri ˈana
kira fanga ka sui, na fafarongo ki kira ka faˈafungua fiu kukudu ki ˈani
orengana fanga neˈe ore.
38 Ngwae neˈe kira ˈania fanga neˈeri, kira fai toˈoni ngwane ki. Noaˈa
kira kasi toˈomani goˈo na kini ma na ngela ki.

39 Aia, ma buri ˈana kira fanga ka sui naˈa, sa Jesus ka fiˈi olitaˈinida
ˈuana ˈi fanoa kira ki. Ma nia faˈinia na fafarongo nia ki, kira ka koso, ma
kika raˈe saena taˈi gwaˈi baru, kira ka leka ˈuana maˈe fanoa kira saea
ˈani Magadan.

16

Na ngwae ki ilitoˈona sa Jesus
(Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

1 Aia, ti Farasi faˈinia ti Sadusi, kira ka leka maˈi siana sa Jesus ˈiri kika
ilitoˈona goˈo ˈada, ma kira ka saefiloa fasi ˈiri nia ka fulia ta faˈanadaˈa
ˈiri ka faˈataˈinia God neˈe asungaˈi nia ka leka maˈi.
2 Sa Jesus ka olisida ka fata ˈuri fuada, “Ana kaidaˈi neˈe sina ka suu,
diˈia kamu lisia neˈe gwaˈi salo ki niˈi meo, kamu saiana uta noaˈa kasi
toˈo rorodo.
3 ˈIu, ma ˈi ˈofodangi, diˈia kamu lisia neˈe gwaˈi salo ki niˈi meo ma ka
goa, kamu ke saiana logo neˈe uta ke baˈa toˈo. Kamu saiana lisilana
mamanga, bore ma noaˈa kamu kasi lia saiana ru neˈe God fulia ana
kaidaˈi neˈe ki.
4 Kamu ngwae taˈena neˈe kamu sasia ru taˈa ˈoro ki, ma noaˈa kamu
kasi faˈamamana goˈo ana God. Kamu ka oga lisilana faˈataˈinga ki. Bore
ma nau noaˈa kusi baˈa sasi goˈo ta faˈanadaˈa fuamuˈa. Na faˈanadaˈa
neˈe nau ku sasia fuana kamu ka lisia goˈo neˈe na faˈanadaˈa neˈe nia
fuli fuana na profet sa Jona ˈi naˈo.”
Buri ˈana sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka leka naˈa ˈana faˈasi
kira.

Sulia na Farasi ki ma na Sadusi ki
(Mark 8:14-21)

5 Ana kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira toˈofolo ˈuana na
bali ˈosi loˈoko, na fafarongo nia ki noaˈa kasi toˈo ana ta beret, osiˈana
neˈe kira manata bura ˈani ngalilana faˈi kira.
6 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke lia leˈa suli kamu faˈasia na
isi fuana beret ana Farasi ki ma na Sadusi ki logo.”
7 Ma ana kaidaˈi neˈe fafarongo nia ki kira rongoa na alaˈanga neˈeri
ki, kira ka fata naˈa ˈada sulia ˈi safitana kira taˈifilida, ma sulia kira fia
fasi sa Jesus nia ka fata sulia beret mamana, ma kira ka ˈuri, “Sali sa Jesus
nia fata ˈunaˈeri, osiˈana neˈe noaˈa kulu ˈiri ngalia maˈi ta beret taka
niniˈa!”
8 Ma osiˈana sa Jesus nia sai goˈo ana manatalana na fafarongo nia ki,
nia ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe kamu ka manata ˈabera liu sulia neˈe kamu
kasi ngalia maˈi ta beret? Na faˈamamanaˈanga kaumulu ki tiˈitiˈi liu!
9 Noaˈa kamu kasi malingaˈinia ˈua na manatai ngwae saena na ru nini
nau ku saea fuamuˈa? Ma kamu manata bura naˈa ˈani lima afu beret ba
nau ku sarea ˈani lima toˈoni ngwae ki, ma kamu ka faˈafungua kukudu
ˈoro ˈani fanga ba ore ki.
10 Sali bore kamu manata bura naˈa logo ˈani fiu afu beret ki goˈo ba
nau ku sarea ˈani fai toˈoni ngwae ki, ma kamu ka faˈafungua kukudu
ˈoro ba kiri ˈani fanga neˈe ore ki.
11 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi saiana tae neˈe nau ku fata sulia? Noaˈa
laˈu na beret neˈe nau ku fata sulia. Tae neˈe nau ku saea naˈa neˈe kamu

ke madafi kamu faˈasia na isi neˈe ke faˈa ubua na beret na Farasi ki ma
na Sadusi ki.”
12 Buri ˈana nia fata ˈunaˈeri ka sui, na fafarongo ki kira fiˈi saiana tae
neˈe sa Jesus nia fata sulia. Nia fata lala sulia na faˈamanataˈanga Farasi
ki ma na Sadusi ki.

Na faˈamamanaˈanga sa Peter
(Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 Kaidaˈi sa Jesus nia dao ana na abaˈi kula ˈi Sesarea Filipae, nia ka
saefiloa na fafarongo nia ki ka ˈuri, “ˈUri ma ngwae ki kira sae nau, Ngela
Ngwae, ˈani sa tai?”
14 Kira olisia kika ˈuri, “Ti ngwae kira saeˈo ˈani sa John ngwae ni Siuabu
neˈe nia mauri laˈu, ma ti ngwae kira saeˈo ˈani sa Elaeja neˈe nia mauri
laˈu. Ma ti ngwae laˈu kira ka saeˈo ˈania sa Jeremaea nama ta ngwae ana
profet ki neˈe nia mauri laˈu.”
15 Sui sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri, “ˈIrai ma kaumulu mo, kamu sae nau
mo ˈani sa tai?”
16 Ma sa Simon Peter ka olisia ka ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe na Christ, na
ngwae God nia filia fuana faˈamaurilana ngwae nia ki, na Ngela God neˈe
mauri firi.”
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Simon na ngela sa John ˈae, nia ˈoilakiˈa
fuamu. Sulia ta ngwae kasi faˈataˈinia ru neˈe fuamu. Bore ma na maˈa
nau ˈi langi neˈe nia faˈataˈinia fuamu.
18 Ma nau ku saea fuamu, ˈoe sa Peter, neˈe fadalana ba na fau, ka diˈia
na fau neˈe kira saungaˈinia na luma fafona. Nai alu ˈaeˈo ta ngwae lalifu
neˈe ˈoke faˈangasingasia ngwae neˈe kira ke baˈa faˈamamana aku ki.
Ma na ngasingasilana maeˈa noaˈa kasi bolo faˈinia liufilada.
19 Ma nau ku kwatea ngasingasiˈanga fuamu neˈe nia diˈia na kii ana
sina maa ana Gwaungaˈi ˈanga God. Fuana ta tae neˈe ˈoko luia ngwae
ki noaˈa kasi sasia saena magalia, God ka alafafia logo fatalamu ˈi langi.
Ma ta tae neˈe ˈoko alaˈania ngwae ki ka sasi ˈi saena magalia, God ka
alaˈania logo maˈi ˈi langi.”
20 Sui sa Jesus ka fata totongaˈi fuana na fafarongo nia ki, ˈiri noaˈa kira
kasi faˈarongoa ta ngwae fasi niaˈa neˈe na Christ.

Sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Mark 8:31—9:1; Luke 9:22-27)

21 ˈIta ana kaidaˈi neˈeri ka leka, sa Jesus ka talaˈae ana fata
faˈamadakolana fuana na fafarongo nia ki ka ˈuri, “Nai leka nama ˈuana
ˈi Jerusalem. Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na fata abu doe ki, ma na
ngwae faˈamanata ana taki ki, kike baˈa faˈafii nau, ma kike saungi nau.
Ma ana uulu faˈi asoa, God ke baˈa taˈe nau laˈu ˈuana na mauriˈa.”
22 Ma sa Peter ka talaˈia kwau, ma ka balufia ka ˈuri, “Aofia ˈae, God
luia! Na ru neˈe ki, noaˈa kasi fuli fuamu!”
23 Ma sa Jesus ka kakari abula, ma ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Saetan ˈae,
leka tau kwau ˈamu faˈasi nau! ˈOko uu sauli nau. Sulia neˈe manatalamu
ˈita maˈi faˈasia na ngwae ki goˈo ˈana, ma noaˈa laˈu faˈasia God.”
24 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Sa tai bore ˈana
neˈe oga ke donga nau, noaˈa nia kasi manata ˈabera sulia ru nia ogaˈi ki
goˈo ˈana talana. Nia ke donga nau lala ˈana, ana kaidaˈi nia ke nonifii,
ma ke mae ana ˈai rara folo.

25 Sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga nau duˈungana nia oga ke sasi
ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa talafia na mauriˈa firi.
Bore ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe ke mae fuaku, nia ke toˈo ana mauriˈa
firi.
26 Diˈia neˈe ta ngwae ka toˈo ana ru ˈoro saena magalia neˈe, ma nia ka
mae, ma nia ka tua tau faˈasia God, ru neˈeri kasi fulia goˈo ta leˈangaˈa
fuana. Noaˈa ta ngwae kasi totolia folilana na mauriˈa firi ˈani ta mani.
27 Nau ku saea ru neˈe osiˈana nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa leka
maˈi faˈinia na ˈainsel nau ki, ana ˈInotoˈanga na Maˈa nau, ma nai baˈa
kwatea na kwaiaraˈa nama na kwaˈikwaˈinga fuana na ngwae ki taˈifau,
osiˈana na ru neˈe kira sasia.
28 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ti ngwae aumulu noaˈa kira kasi
mae leleka kira ka lisia nau ku dao maˈi, ma nau ku gwaungaˈi.”

17

Sa Jesus nia faˈataˈinia na ngasingasiˈanga nia faˈinia raraˈa nia (Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Na ono faˈi asoa ki ˈi buri, sa Jesus ka talaˈia sa Peter, ma na ro ngwae
asina ki sa James ma sa John taˈifilida ˈuana ˈi gwauna taˈi faˈi ua neˈe
fane.
2 Ma kaidaˈi kira lia kwau, kira ka lisia naˈa maana sa Jesus nia rokisi.
Na maana ka ngwasinasina diˈia na sina, ma na ifi nia ki ka kwao liu.
3 Ma na uulu ngwae fafarongo neˈe ki, kira ka lisia sa Moses faˈinia sa
Elaeja kera alaˈa adaroˈo faˈinia sa Jesus.
4 Ma sa Peter ka fata ˈuri kwau fuana sa Jesus, “Aofia ˈae, nia leˈa liu
neˈe kulu ka tua naˈa akulu ˈi neˈe. Diˈia ˈoko oga, nai saungaˈinia ta uulu
babala, ta ai fuamu, ta ai fuana sa Moses, ma ta ai fuana sa Elaeja.”
5 Ma ana kaidaˈi sa Peter nia fata goˈo ˈana ˈua ˈunaˈeri, taˈi gwaˈi salo
neˈe ngwasinasina liu uku maˈi, ma nunufilana ka buta fafida, ma kira ka
rongoa naˈa lingalinga ˈi ru nia fata maˈi ˈuri faˈasia saena na gwaˈi salo
neˈeri, “Na ngela mutaˈi nau niniˈa neˈe nau ku alafe liu naˈa ana. Nau
ku saeleˈa faˈinia. Kamu ke rongo sulia niaˈa!”
6 Ma kaidaˈi neˈe fafarongo nia ki kira rongoa naˈa lingalinga ˈi ru neˈe,
kira ka maˈu liu, ma kira ka teo naˈa ˈada fafia na maada ˈi ano.
7 Ma sa Jesus ka dao maˈi siada, ma ka sama toˈoda, ka fata ˈuri, “Muke
ataˈe. Noaˈa kamu kasi maˈu.”
8 Ma ana kaidaˈi kira lia kwau, noaˈa kira kasi lisia naˈa ta ngwae, bore
ma taˈifilia sa Jesus goˈo.
9 Ma ana kaidaˈi kira koso maˈi faˈasia ˈi gwauna faˈi ua neˈeri, sa Jesus
ka fata totongaˈi fuada ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi faˈarongoa ta ngwae
ana ru niniˈa kamu lisiˈi ki, leleka ka dao ana kaidaˈi God ke taˈe nau, na
Ngela Ngwae, faˈasia na maeˈa.”
10 Uulu fafarongo nia ki saefiloa kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe faˈamanata
ana taki ki kira saea sa Elaeja ke baˈa oli laˈu maˈi, sui mala na ngwae ba
God filia ka fiˈi leka maˈi?”
11 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nia mamana. Sa Elaeja neˈe ke eta oli
naˈa maˈi, ˈiri ka ˈafia ngwae ki fuana na sasi akaˈu ˈanga.
12 Ma nau ku saea laˈu fuamuˈa, sa Elaeja nia dao maˈi ka sui naˈa. Bore
ma na ngwae ki noaˈa kasi lia sai goˈo ana. Nia neˈe, kira ka sasia goˈo

ˈada ru taˈa ki ana niaˈa sulia na kwaiogaiˈanga kira ki. Ma kike baˈa sasi
ˈunaˈeri logo ana nauˈa.”
13 Ana kaidaˈi uulu fafarongo neˈeri ki kira rongoa, kira fiˈi saiana neˈe
sa Jesus alaˈa fuada sulia sa John ngwae ni Siuabu.

Sa Jesus nia ifulani na anoˈi ru taˈa
(Mark 9:14-29; Luke 9:37-43)

14 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia uulu fafarongo nia ki kira koso maˈi ˈuana
ˈaena ua neˈeri, na ngwae ˈoro ki kira fiku naˈa, ma taˈi ngwae ka leka
maˈi, ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena sa Jesus, ma ka fata ˈuri,
15 “Aofia ˈae, ˈoke manataia maˈi na ngela ngwane nau, osiˈana neˈe na
noˈomae nia saungia. Na mataˈinga neˈe sasi ma nia ka bolebole ˈa, ma
ana kaidaˈi ˈoro nia ˈui ˈani niaˈa naˈa saena mafula, ma ˈi saena kafo
logo.
16 Nau ku ngalia maˈi fuana fafarongo ˈoe ki. Bore ma nia ˈafitaˈi liu
fuada fuana guralana.”
17 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamuˈa manatamuˈa ngasi liu, ma ngwae
taˈa ki! Noaˈa kamu kasi faˈamamana nau ˈua! Nau ku noni maruku naˈa
ˈani abu fitoˈonga nini kamu. Nau ku tua faˈi kamu ka dao naˈa ˈuri, fuila
kaumulu ka faˈamamana nau naˈa.” Sui nia ka fata ˈuri fuana ngwae
neˈeri, “ˈOke ngalia maˈi na ngela ˈoe ˈi neˈe.”
18 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuana na anoˈi ru taˈa neˈeri, ma nia ka
leka faˈasia ngela neˈeri. Ma na ngela neˈeri ka ˈakwa naˈa ana kaidaˈi
neˈeri nama goˈo.
19 Sui, kaidaˈi kira tua taˈifilida, na fafarongo ki leka maˈi siana sa
Jesus, ma kira ka saefiloa kika ˈuri, “Faˈuta neˈe nia ˈafitaˈi fuaimili fuana
ifulangaˈilana na anoˈi ru taˈa baera kwa?”
20-21 Ma sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Nia ˈunaˈeri, osiˈana neˈe
faˈamamanaˈanga kaumulu nia olidoko liu. Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia
na faˈamamanaˈanga kaumulu ana God doe ka diˈia bore ˈana na maga
ˈai tiˈitiˈi neˈe kira saea ˈani mastad, kaumulu saiana muke sasia goˈo
ˈaumulu na tae neˈe nia ka ˈafitaˈi. Diˈia nia ˈunaˈeri, faˈi ua loˈoko bore,
kamu ka ˈidua faˈasia fuila ˈani fatalaumulu. Ma diˈia kamu faˈamamana
ana ngasingasiˈanga ana God, noaˈa ta ru kasi ˈafitaˈi fuana muke sasia.”*

Ruana kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Mark 9:30-32; Luke 9:43-45)

22 Ma ana kaidaˈi fafarongo nia ki kira fiku maˈi ˈi Galili, sa Jesus ka fata
ˈuri fuada, “Nauˈa, na Ngela Ngwae, kike baˈa kwate nau fuana malimae
nau ki,
23 ˈiri kira ka saungi nau. Bore ma ana uulu faˈi asoa, God ke baˈa taˈe
nau laˈu ˈuana mauriˈa.” Ma kaidaˈi fafarongo ki kira rongoa sa Jesus nia
fata ˈunaˈeri, kira ka kwaimanatai liu.

Kaidaˈi sa Jesus folia takisi fuana Luma Abu God

24 Ana kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira leka maˈi ˈuana
fanoa ˈi Kapaneam, na ngwae kira goni mani ana takisi fuana Luma Abu
God ki, kira leka maˈi siana sa Peter, ma kira ka saefiloa, “ˈUri ma ngwae

---

* **17:20-21** Ti kerekereˈa ˈua ana sa Matthew, kira ˈadoa laˈu verse 21, “Taˈifilia foˈongaˈa faˈinia abu fangaˈa goˈo neˈe nia bolo faˈinia ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ˈuri ki, ma noaˈa laˈu ta ru.”

fa'amanata kaumulu saiana ka kwatea logo mani ne'e kami liu fuana gonilana fuana Luma Abu God?”

25 Ma sa Peter olisida ka 'uri, “'Iu, nia saiana ka kwatea.”

Ma kaida'i sa Peter ka ru'u saena luma, sa Jesus eta saefiloa basi ka 'uri, “Simon 'ae, 'oko manata fa'uta? Tai na'a ne'e tatalafa'a ana magalia saiana ka ngalia mani fa'asida? Na ngela kira ki talada, nama fa'asia ngwae kwaita ki?”

26 Sa Peter olisia ka 'uri, “Fa'asia ngwae kwaita ki.”

Ma sa Jesus ka 'uri, “Nia 'una'eri, na ngela kira ki noa'a kasi kwatea go'o na takisi ne'e. Nia ne'e, di'ia nau noa'a kusi kwatea bore na takisi fuana Luma Abu na Ma'a nau, nia le'a go'o 'ana.

27 Ma sui bore 'ana ka 'una'eri, noa'a kasi le'a kulu ka fa'alia na manata'anga kira ki fuakulu. 'Oke leka 'i saena 'osi, 'oko a'oa ma'i. Na gwa'i i'a ne'e 'oko eta lafua, 'oko 'ifingia kwakwana, 'oke ba'a lisia mani ne'e bolo fa'i koro fuana folilana takisi fuana ta'i fa'i ngali. Ngalia mani ne'eri, ma 'oko kwatea fuada.”

18

Sa tai ne'e doe?
(Mark 9:33-37; Luke 9:46-48)

1 Ana kaida'i ne'eri, na fafarongo sa Jesus ki kira leka ma'i siana, ma kira ka saefiloa kira ka 'uri, “'Uri ma? Kaida'i God ke ba'a gwaunga'i, sa tai ana kaimili ne'e ke 'inoto'a ka tasa kwa?”

2 Ana kaida'i ne'eri, sa Jesus ka saea ma'i ta'i kala ngela siana, ma ka fa'auua 'i safitada.

3 Ma nia ka fata 'uri, “Ru mamana nau ku saea fuaumulu, di'ia kamu ka olisia na abula'anga kamu, ma kamu ka fa'ati'iti'i kaumulu talamu'a di'ia kala ngela ki, kamu totolia fuana God ka gwaunga'i fafi kamu.

4 Ma sa tai ne'e ka fa'ati'iti'i nia 'i talana di'ia kala ngela ne'e, nia ke 'inoto'a kaida'i God ke gwaunga'i.

5 Di'ia sa tai ne'e 'oko kwaloa ta ngela 'uri du'ungana ne'e nia fa'amamana nau, 'oko kwalo nau la'u go'o.

Sa Jesus fa'abasua ngwae ki 'ani ta'anga'a
(Mark 9:42-48; Luke 17:1-2)

6 “Di'ia ta ngwae ka kwatea ngwae nini'a kira enoeno ki ka 'asi fa'asia fito'onga kira aku, nia le'a fuana kike firi'ia ta fau doe 'i luana, ma kika 'ui 'ania 'i saena na 'atako.

7 Kwaimanatai fuana ngwae 'i saena magalia sulia ru 'oro fuana fa'aroralada ni'i ke ba'a leka talau. Ma kwaimanatai liu fuana ngwae ne'e ke ba'a sasia ru ne'eri ki fasi 'iri ka kwatea ngwae ki ka 'asi fa'asia fito'onga kira aku.

8 “Ma di'ia limamu nama 'aemu kwate 'oko 'asi fa'asia fito'onga 'oe aku, 'oke siki muusia fa'asi'o. Nia ta'i le'a go'o 'ana fuamu di'ia 'oko tua tau 'amu saena mauri'a 'i langi fa'inia na ngurunguru lima nama ngurunguru 'ae, 'asu 'ubani 'oko fi'i koso 'i saena kula ana kwa'ikwa'inga fa'inia ro lima ki nama ro 'ae ki, kula ne'e mafula nia du'adu'a kasi mae.

9 Ma di'ia maamu kwate 'oko 'asi fa'asia fito'onga 'oe aku, 'oke lafua 'amu fa'asi'o, ma 'oke to'osia. Nia ta'i le'a go'o 'ana fuamu di'ia 'oko

ruˈu ˈi saena mauri ˈi langi faˈinia taˈi bali maa, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana mafula neˈe noaˈa kasi mae faˈinia ro bali maa ki.”

Na sipsip ba nia oˈosi
(Luke 15:3-7)

10-11 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa kamu kasi silolongaˈinia na kala ngela neˈe ki. Sulia neˈe ˈainsel kira ki faˈarongoa ˈani God na Maˈa nau ˈi langi, sulia tae neˈe kamu sasi ada.

12 “Ma diˈia ta ngwae ka toˈo ana taˈi talangaˈi sipsip, ma taˈi ai ada ka oˈosi naˈa, ma tae neˈe ngwae neˈe ke baˈa sasia? Ngwae neˈe ke baˈa faˈasia siko akwala ma siko sipsip ki ana kula kira fanga ana, ma ka leka ka lulu ˈuana taˈi sipsip neˈe nia oˈosi ma ka noˈana.

13 Kaidaˈi nia dao naˈa toˈona, nia saeleˈa ka tasa liufia naˈa saeleˈanga nia faˈinia na sipsip neˈe kira tua goˈo ˈada faˈinia.

14 Na Maˈa kamu maˈi langi, nia ka manata logo ˈunaˈeri, sulia noaˈa nia kasi oga fuana ta kala ngela ana neˈe ka funu sulia na abula taˈangaˈa nia ki.”

Roraˈa ta ngwae

15 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Diˈia neˈe toˈolamu sasia ta ru ka rora fuamu, ˈoke leka siana, ˈoko faˈarongoa ˈani na roraˈa nia ˈi safitamuroˈo taˈifili koroˈo. Ma diˈia nia ka fafarongo fuamu, moro ka kwaima laˈu.

16 Ma diˈia nia kasi fafarongo fuamu, ˈoko talaˈia ta taˈi ngwae nama ta ro ngwae laˈu faˈi ˈoe, ˈiri kera ka faˈamamana ru ki taˈifau neˈe ˈoko saea, fasi ˈiri ˈoko sasi sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, ‘Na ro ngwae nama ta uulu ngwae fasi ˈiri kira ka faˈamamana na alaˈanga neˈe nia saea.’

17 Ma diˈia noaˈa nia kasi ala goˈo fafia fata faˈamamana ˈanga kira, ˈoko faˈarongoa ˈani na fikutaˈi ngwae God ki. Ma diˈia neˈe fikutaˈi ngwae God ki bore, nia kasi fafarongo goˈo fuada, ˈoko alua ˈi maa faˈasia fiku taˈi ngwae kamu ka diˈia na ngwae kira kina God, nama ta ngwae taˈa neˈe nia gonia na mani ana takisi.

18 “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ta tae neˈe kamu luia ngwae ki noaˈa kasi sasi saena magalia, God alafafia logo ˈi langi. Ma ta tae neˈe kamu alaˈania ngwae ki ka sasi ˈi saena magalia, God alaˈania logo maˈi ˈi langi.

19 “Nau ku saea laˈu fuaumulu, diˈia ta ro ngwae ana kaumulu kera ka alafafia ta ru ˈi saena magalia, ma kera ka foˈo ˈuana, na Maˈa nau ˈi langi nia ke baˈa kwatea fuadaroˈo.

20 Sulia diˈia ta ro ngwae nama ta uulu ngwae kira fiku ana ta kula, osiˈana kira faˈamamana nau, nau ku tua logo ˈi neˈeri faˈi kira.”

Sulia na rufuanataˈanga ana taˈangaˈa

21 Sa Peter dao siana sa Jesus, ma ka saefiloa ka ˈuri, “Aofia ˈae, ta fita kaidaˈi neˈe nau ku saiana nai rufuanata ana toˈolaku, kaidaˈi nia ka sasia ta ru ka taˈa fuaku? Nia leleka ka dao ana fiu kaidaˈi ki?”

22 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nau ku saea fuamu, noaˈa laˈu fiu kaidaˈi ki, bore ma ana kaidaˈi ki taˈifau goˈo neˈe ˈoke rufuanata ana.

23 Nau ku saea ˈunaˈeri osiˈana gwaungaˈi ˈanga God diˈia ta ngwae tatalafaˈa neˈe nia oga na faˈasagalana na ngali langaˈanga ki faˈinia na ngwae rao nia ki.

24 Aia, na etana ngwae ni rao ka dao maˈi neˈe nia ngali langa ana moleˈe
mani.
25 Ma na ngwae ni rao neˈeri noaˈa kasi bolo naˈa faˈinia na duˈulana
na ngali langaˈanga nia, ma na ngwae tatalafaˈa neˈe asungaˈinia fasi ˈiri
kira ka ˈoifoli ˈani niaˈa, faˈinia na ˈafe nia, ma na ngela nia ki, ma na ru
nia ki taˈifau fuana na duˈulana na ngali langaˈanga nia.
26 “Ma na ngwae rao neˈeri leka maˈi ka bobo uruuru ˈi naˈo ana na
ngwae tatalafaˈa neˈe, ma ka amasia ka ˈuri, ‘ˈOke mabetau basi faˈi nau,
ˈiri nai baˈa duˈua na ru ˈoe ki taˈifau.’
27 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka kwaimanatai fuana, ma nia ka
rufuanata naˈa ana ngali langaˈa nia ˈiri nia kasi duˈua naˈa, ma nia ka
alaˈania ka leka naˈa ˈana.
28 “Aia, ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri ka ruˈu kwau ˈi maa, nia ka saka
fuana taˈi ngwae ana na ngwae rao ki neˈe nia ngali langa ana kala bara
mani siana. Nia ka daua, ma ka talaˈae naˈa ˈinilana kukuna, ma ka fata
ˈuri, ‘ˈOke duˈua naˈa ru ba ˈoko ngali langa ani siaku ki!’
29 “Ma ngwae rao neˈeri ka bobo uruuru, ma ka amasia ka ˈuri, ‘ˈOke
mabetau basi faˈi nau, ma nai baˈa duˈu fuamu.’
30 “Bore ma nia ka ˈaila, ma ka ngali nia, ma ka alu nia saena na luma
ni lokafo, leleka nia ka duˈua nama na ngali langaˈa neˈeri.
31 Ma kaidaˈi ti ngwae rao kira lisia na ru neˈeri, manatalada ka
kwaimanatai liu. Ma kira ka leka siana na ngwae tatalafaˈa neˈeri, ma
kira ka faˈarongoa ˈani na ru ki taˈifau.
32 “Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka saea maˈi na ngwae rao etaeta
neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana, ‘ˈAeˈo na ngwae taˈa liu! Nau ku rufuanata
naˈa ana ngali langaˈa ba ˈoe ki taˈifau, sulia ˈoko amasi nau ˈuana.
33 Fuila ˈoke kwaimanatai goˈo fuana na ngwae rao neˈeri, diˈia ba nau
ku sasia logo fuamu.’
34 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka saetaˈa liu, ma ka kwatea fuana na
kwaˈilana saena na luma ni lokafo, leleka nia ka duˈua nama na ru ki
taˈifau neˈe nia ngali langa ani.”
35 Ma sa Jesus ka faˈasuia na tarifulaˈa neˈeri ka ˈuri, “Ma na ru neˈeri
logo neˈe na Maˈa nau ˈi langi ke baˈa sasia fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu
kasi rufuanata mamana goˈo ana toˈolamuˈa faˈida.”

19

Sulia na ilangaˈilana na ˈafe
(Mark 10:1-12)

1 Kaidaˈi sa Jesus alaˈa ka sui naˈa, nia ka leka faˈasia abaˈi kula neˈeri
ˈi Galili. Ma nia ka leka toˈofolo ana kafo ˈi Jodan, ma ka dao ana ta bali
ana abaˈi kula ˈi Judea.
2 Ma na ngwae ˈoro liu kira leka sulia. Ma na ngwae neˈe kira mataˈi
ki, sa Jesus ka gurada ma kira ka ˈakwa.
3 Ma ti Farasi kira leka logo maˈi fuana na ilitoˈolana goˈo ˈada sa Jesus.
Ma kira saefiloa, kika ˈuri, “ˈUri ma ana na taki sa Moses, nia leˈa goˈo
ˈana fuana ngwae ka ilangaˈinia na ˈafe nia ˈuana ta ru bore ˈana neˈe
nia oga?”
4 Sa Jesus olisida ka ˈuri, “ˈUri ma noaˈa kamu kasi manata leˈa sulia
ru neˈe kaumulu toˈomaˈiniˈi saena Kerekereˈa Abu? Na Kerekereˈa

Abu fata ˈuri, ‘Ana etangilana maˈi, God nia saungaˈinia ngwae ki ˈania
ngwangwane ma na kini.’
5 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata logo ˈuri, ‘Duˈungana ru neˈeri, ngwae
ka faˈasia na maˈa nia faˈinia teˈa nia, ma ka tua ratai faˈinia na ˈafe nia,
ma kera ke alua naˈa taˈi manataˈanga diˈia taˈi ngwae goˈo.’
6 Noaˈa laˈu ta ro ngwae toˈotoˈo, bore ma diˈia taˈi ngwae naˈa.
ˈUnaˈeri ru neˈe God firi fikua ka sui naˈa, noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae
ke logea laˈu.”
7 Ma na Farasi ki kira saefiloa laˈu kira ka fata ˈuri, “Ma taˈi taki sa Moses
fata ˈuri, ‘Sa Moses nia alaˈania neˈe ngwae ke keresia ta ˈaba ru ana kwai
ilangaˈinga, ma ka kwatea fuana na ˈafe nia ˈiri nia ka ilangaˈinia naˈa.’
Ma faˈuta neˈe sa Moses ka alaˈania fuana ngwae ki kika sasi ˈunaˈeri?”
8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Sa Moses nia alaˈania fuamuˈa Jiu ki fuana
ilangaˈilana ˈafe kamu ki, osiˈana nia ˈafitaˈi fuana faˈamanata lamuˈa,
osiˈana neˈe manatamuˈa ngasi liu. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, ˈi naˈo
maˈi ana kaidaˈi God nia saungaˈinia na ngwae ma na kini, noaˈa nia kasi
ˈunaˈeri.
9 Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia ˈafe ta ngwae noaˈa kasi kakabara goˈo
ˈana, ma na araˈi nia ka ˈaila ˈania ma ka korea lala ta kini laˈu, na ngwae
neˈe nia rora naˈa ˈania kakabaraˈanga.”
10 Buri ˈana sa Jesus ka fata ˈunaˈeri fuada taˈifau, fafarongo nia ki kira
ka fata ˈuri fuana, “Ma diˈia nia ˈafitaˈi liu fuana ngwae ka ilangani na
ˈafe nia ˈunaˈeri, ni leˈa fuana ngwae noaˈa kasi araˈi goˈo.”
11 Ma sa Jesus ka ˈuri fuada, “Ngwae ˈoro ki noaˈa ˈiri sai leˈa ana ru
mamana sulia araˈinga. Bore ma bara ngwae goˈo neˈe God kwatea liatoˈo
fuada ˈiri kike malingaˈinia faˈamanataˈanga neˈe.
12 Nau ku saea ru neˈe osiˈana ti ngwae noaˈa kasi araˈi, sulia talaˈae
ana kaidaˈi kira futa maˈi ana noaˈa ta ru ˈiri ˈoloˈolo saena na nonida,
nia neˈe sasia noaˈa kira kasi bolo fuana araˈinga. Ma ti ngwae noaˈa kasi
araˈi sulia na ngwae ki kira saungaˈinia na nonida neˈe sasia ma noaˈa
kira kasi bolo naˈa fuana araˈinga. Ma ti ngwae noaˈa kira kasi araˈi ˈiri
kika rao tatai naˈa fuana God. Ma na ngwae neˈe kira totolia kika araˈi,
alaˈani kika leka sulia na faˈamanataˈanga niniˈa sulia araˈinga neˈe.”

Sa Jesus faˈaleˈa kaela ngela ki
(Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe, ti ngwae kira ngalia maˈi na kaela ngela ki
siana sa Jesus, fasi ˈiri nia alua limana fafida, ma ka foˈo fafida. Ma na
fafarongo nia ki ka balufida.
14 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Muke alaˈania na kala ngela ki ka
leka maˈi siaku, noaˈa kamu kasi luida laˈu. Sulia God nia gwaungaˈi fafia
ngwae neˈe enoeno ka diˈia kala ngela neˈe ki.”
15 Sui sa Jesus ka alua naˈa limana ˈi fafona kala ngela neˈeri ki, ma ka
faˈaleˈa kira. Sui, nia ka leka naˈa ˈana.

Sulia na toˈoruˈa
(Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Ana taˈi kaidaˈi, taˈi ngwae ˈalako nia leka maˈi siana sa Jesus, ma ka
saefilo ˈuri, “Faˈamanata ˈae, na ru leˈa tae ki neˈe nau ku sasi ˈiri nau ku
toˈo ana na mauriˈa firi?”

17 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Faˈuta neˈe ˈoko saefilo nau sulia na ru leˈa ki kwa? Taˈi God goˈo neˈe nia leˈa. Diˈia ˈoko oga ˈoke toˈo ana mauriˈa firi faˈinia God, ˈoke roˈo sulia na taki nia ki neˈe nia saeˈe.”
18 Ma na ngwae neˈeri ka saefiloa laˈu sa Jesus ka ˈuri, “Taki tae ki kwa?”
Sa Jesus ka olisi ˈuri ana, “ˈOe kosi sau ngwae, ˈoe kosi kakabara, ˈoe kosi bilia ta ru, ˈoe kosi soke fafia ta ngwae.
19 Ma ˈoko fuˈusi doe ana maˈa ˈoe ma teˈa ˈoe. Ma ˈoke alafe fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.”
20 Sui ngwae ˈalako neˈe ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ru neˈeri ki, nau ku sasi naˈa maˈi suliˈi. ˈUri ma tae laˈu neˈe nai sasia laˈu kwa?”
21 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri fuana, “Diˈia ˈoko oga ˈoe tua leˈa taˈifau, leka ˈoko ˈoifoli ˈani ru ˈoe ki taˈifau, ngalia mani neˈeri, ˈoko kwatea fuana ngwae dalaˈa ki, ma ˈoke baˈa toˈo ana toˈoruˈa ˈi langi. Sui ˈoko fiˈi leka maˈi suli nau.”
22 Ma ana kaidaˈi ngwae ˈalako neˈeri ka rongoa na ru neˈeri ki, na liana ka kwaimanatai liu naˈa, ma nia ka leka naˈa ˈana, sulia nia na ngwae toˈoru liu.
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Nau ku saea fuamuˈa, nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana na ngwae toˈoru ki kike ruˈu saena mauriˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia.
24 Ma nau ku saea logo fuamuˈa, nia ˈafitaˈi liu fuana ta kamel ke ruˈu sulia na maˈe kwakwa tiˈitiˈi ˈi ˈaena sugila. Nia ˈafitaˈi ka liu laˈu fuana ta ngwae toˈoru neˈe God ke gwaungaˈi fafia maurilana.”
25 Aia, ma ana kaidaˈi fafarongo nia ki kira rongoa naˈa ru neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu, ma kika fata ˈuri, “Ma diˈia nia ˈafitaˈi fuana ngwae toˈoru ki ˈunaˈeri, sa tai mo neˈe ka bolo fuana mauriˈa firi?”
26 Ma ana kaidaˈi sa Jesus alaˈa, nia ka lia saga kwau fuana fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu fuana na ngwae ki ke toda mauriˈa firi, bore ma fuana God noaˈa nia kasi ˈafitaˈi goˈo. Na ru ki taˈifau nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana God.”
27 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Peter ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Ma kaimili faˈuta mo? Osiˈana kami faˈasia naˈa toˈoruˈa kaimili ki taˈifau, ma kami ka leka naˈa suliˈo. Ma tae neˈe God ke kwatea fuaimili?”
28 Ma sa Jesus ka olisia fuada ka ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa, ana kaidaˈi God ke baˈa alua na magalia faolu, nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa tua ana fuli tuaˈa nau fuana na matalangaˈilana ngwae ki taˈifau. Ana kaidaˈi neˈeri, kaumulu akwala ma ro ngwae fafarongo nau ki, kamu ke baˈa tua faˈi nau ana kula ana ˈinotoˈanga fuana matalangaˈilana ngwae ki ana akwala ma ro kwalafa ana Israel ki.
29 Ma sa tai neˈe ka faˈasia luma nia, ma na ngwaefuta nia ki, ma na ngwaingwaena nia ki, ma na maˈa faˈinia teˈa nia, ma ngela nia ki, nama ta ano bore ˈana, sulia nia leka suli nau, na ngwae neˈeri nia ke baˈa ngalia ru leˈa ˈoro ki liufia ru ba nia toˈo ana ˈi naˈo ki. Ma God ke baˈa kwatea logo mauriˈa firi fuana.
30 Ma ngwae ˈoro neˈe kira ˈaˈana ana kaidaˈi neˈeri, kike baˈa tiˈitiˈi. Ma ngwae ˈoro neˈe kira faˈatiˈitiˈi kira ana kaidaˈi neˈe, kike baˈa ˈaˈana.”

20

Na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao ki

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Na ˈInotoˈanga
God nia ˈuri: Nia diˈia na ngwae neˈe toˈo ana ano, ma ka leka ˈi ˈofodangi
fuana na laefilana ngwae ki fuana raoˈa ˈi saena oˈola nia.
2 Ma nia ka alafafia na folilada ˈani mani neˈe bolo fuana taˈi asoa, ma
ka baˈeda naˈa fuana raoˈa saena na oˈola nia.
3 “Ma ana sikona kadi sina ˈi ˈofodangi, nia ka leka laˈu, ma ka lisia ti
ngwae neˈe kira uu ˈoˈo goˈo ˈada ˈi saena usiˈa, ma noaˈa kira kasi sasia
goˈo ta ru.
4 Ma nia ka ˈuri fuada, ‘Kaumulu ke leka logo maˈi, ˈiri kuke rao ˈi saena
na oˈola nau, ma nau kui baˈa foli kaumulu ˈani ru neˈe totolia.’
5 Ma kira ka leka naˈa.
“Ma tofongana asoa, ma ana uula kadi sina asoa, nia ka leka laˈu, ma
ka sasi logo ˈunaˈeri.
6 Ma saˈulafi naˈa, nia ka leka ma ka dao toˈona ti ngwae neˈe kira uu
ˈoˈo goˈo ˈada maana fuli usiˈa. Ma nia ka saefiloda ka ˈuri, ‘Faˈuta neˈe
kamu ka uu ˈoˈo goˈo aumulu ˈi neˈe sulia asoa laˈulaˈu neˈe, ma noaˈa
kamu kasi sasia goˈo ta ru?’
7 “Ma kira olisia kika ˈuri, ‘Noaˈa ta ngwae kasi sae kaimili goˈo.’
“Ma nia ka fata ˈuri fuada, ‘Kaumulu ke leka logo maˈi, ˈiri kuke rao ˈi
saena na oˈola nau.’
8 “Ma kaidaˈi neˈe sina ka suu naˈa, ngwae neˈe toˈo ana oˈola, ka fata
ˈuri fuana na ngwae ˈaˈana ana na raoˈa nia, ‘ˈOke saea maˈi na ngwae
rao ki, ma ˈoko foli kira ˈani na mani kira ki. ˈOke talaˈae ana na ngwae
ba nau ku saeda ˈisi, leleka ka dao ana na ngwae ba nau ku eta saeda ki.’
9 “Na ngwae rao ba nia saeda ˈi buri ˈi saˈulafi ki, kira dao maˈi, ma nia
ka folida ˈani mani neˈe totolia taˈi asoa fuana taˈi ngwae.
10 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ba nia saeda maˈi ˈi naˈo kira dao maˈi, kira
fia fasi nia ke baˈa foli kira ka taˈi doe. Bore ma kira taˈifau kira ngalia
goˈo mani neˈe totolia taˈi asoa fuana taˈi ngwaeˈa.
11 Ma kaidaˈi kira ngalia naˈa, kira ka ngununguru buri fuana na ngwae
neˈe toˈo ana na oˈola, kira ka fata ˈuri,
12 ‘Na ngwae nini ˈoko saeda maˈi buri, kira rao goˈo sulia kaidaˈi tiˈitiˈi,
ma ˈoko folida ka bolo logo faˈi kaimili neˈe kami ngali kuluˈa naˈa ana na
raoˈa sulia faˈi asoa laˈulaˈu neˈe, ma na sina ka sina fifi liu naˈa aimili.’
13 “Ma nia ka olisia taˈi ngwae ada ka ˈuri, ‘Kwala ngwade ˈae, nau kusi
ˈaurafu ˈoe goˈo. ˈOko alafafia na raoˈa fuana taˈi mani goˈo ba.
14 Ngalia naˈa fofoliˈa ˈoe, ma ˈoko leka naˈa kwau ˈamu. Nau ku oga
nai kwatea fuana ngwae neˈe nau ku laefia ˈisiˈisi ka diˈia logo neˈe nau
ku kwate fuamu.
15 Ma nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana sasilana tae neˈe nau ku
oga kui sasia ˈania na mani nau talaku. Faˈuta ˈoko ˈuga, osiˈana nau ku
kwate ru doe fuana ngwae matamata loˈoko ki?’ ”
16 Ma ˈisilana sa Jesus ka fata ˈuri, “Nia neˈe, na ngwae neˈe ˈisiˈisi
niniˈari, ke baˈa etaeta laˈu. Ma na ngwae neˈe kira etaeta niniˈari, kike
baˈa ˈisiˈisi laˈu.”

Uula kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Kaidaˈi sa Jesus nia leka ˈuana ˈi Jerusalem, nia ka talaˈia na fafarongo
nia ki kira ka leka karangi nia taˈifilida, ma nia ka alaˈa fuada taˈifilida
ka ˈuri,

18 “Kamu ke fafarongo leˈa maˈi fuaku. Kulu leka kwau ˈuana ˈi
Jerusalem. Ma taˈi ngwae ke baˈa kwate nau, na Ngela Ngwae, fuana
fata abu doe ki, ma na faˈamanata ana taki ki, fasi ˈiri kira ka matalangaˈi
taˈa aku fuana na saungilaku.
19 Ma kike baˈa kwate nau fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma kike
baˈa ˈoidorole ˈani nau, ma kika ulasi nau. Sui kike baˈa fotoˈi nau ana
ˈai rara folo fuana saungilaku. Aia, ma ana uula asoa, God ke baˈa taˈe
nau laˈu fuana mauri.”

Na teˈa ro fafarongo ki gania sa Jesus ˈuana kwaiˈadomi ˈanga (Mark 10:35-45)

20 Buri ˈana ru neˈeri, ˈafe sa Sebedi faˈinia na ro ngela nia ki, sa James
ma sa John, kira ka dao maˈi fuana lisilana sa Jesus. Na kini neˈeri ka leka
maˈi, ka bobo uruuru ˈi naˈona sa Jesus, ma ka gania ˈuana sasilana ta ru
fuana ro ngela nia ki.
21 Ma sa Jesus ka saefiloa kini neˈe ka ˈuri, “Tae neˈe ˈoko oga?”

Nia ka fata ˈuri, “Nau ku oga ˈoke eta fataˈa fuaku ˈoko alaˈania ro ngela
neˈe nau ki, kera ka tua karangi ˈoe, ta ngwae ka tua ˈi bali ˈoloˈolo amu,
ma ta ngwae ˈi bali mauli ˈamu, kaidaˈi ˈoke tatalafaˈa ˈi saena ˈInotoˈanga
ˈoe.”
22 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngela neˈeri ki, “Ru neˈe
koroˈo gania, koroˈo noaˈa ˈiri sai goˈo ana na fadalana. Koroˈo totolia
goˈo ˈamuroˈo nonifiiˈanga diˈia neˈe nai baˈa nonifii ˈania?”

Ma kera ka fata ˈuri, “ˈIu, keroˈo totolia goˈo ˈamiroˈo.”
23 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuadaroˈo, “Nia mamana na nonifiiˈanga
neˈe ke baˈa dao ana koroˈo. Bore ma fuana ta ngwae neˈe ka tua bali
ˈoloˈolo aku, ma ta ngwae bali mauli aku diˈia neˈe koroˈo oga, noaˈa laˈu
nauˈa neˈe nai filia. Taˈifilia Maˈa nau maˈi langi goˈo ˈana neˈe saiana
kwatelana fuana sa tai faˈida neˈe nia filida fuana ka sui naˈa.”
24 Kaidaˈi neˈe akwala fafarongo neˈeri ki kira rongoa ru neˈe, kira ka
saetaˈa fuana ro ngwae asina neˈeri ki.
25 Nia neˈe, sa Jesus ka sae kira taˈifau goˈo maˈi siana, ka fata ˈuri,
“Kaumulu saiana na ngwae gwaungaˈi ki neˈe kira gwaungaˈi fuana
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira toˈo ana ngasingasiˈanga, ma kira sai
liu ana usungaˈilana ngwae ki fuana sasilana ru kira ogaˈi ki.
26 Sui bore ˈana, noaˈa nia kasi ˈunaˈeri laˈu ˈi safitamuˈa. Diˈia ta
ngwae aumulu nia oga ka faˈinaˈonaˈo, nia ke saiana nia ngwae rao
kaumulu.
27 Ma diˈia sa tai aumulu neˈe nia oga ka ˈinotoˈa, nia ke rao ˈoˈo fuana
ngwae ki.
28 Nia ka sasi diˈia nauˈa, na Ngela Ngwae. Duˈungana nau noaˈa kusi
leka maˈi ˈiri neˈe ngwae ki kira ka rao fuaku. Ma nau ku leka lala maˈi
ˈiri nai rao fuana ngwae ki taˈifau, ma nau ku kwatea naˈa maurilaku
fuana faˈamaurilana na ngwae ˈoro ki faˈasi taˈangaˈa kira ki.”

Sa Jesus gura ro ngwae maada rodo ki (Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Ma ana kaidaˈi sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki kira leka kwau ˈuana
ˈi Jerusalem, kira ka liufia naˈa kwau maˈe fanoa ˈi Jeriko. Ma kaidaˈi kira
ka leka faˈasia na fanoa neˈeri, na ngwae ˈoro liu kira leka maˈi sulida.

30 Ma na ro ngwae maada rodo ki kera tua ninimana tala. Ma kaidaˈi
kera rongoa sa Jesus leka maˈi sulia tala, kera ka ri naˈa, kera ka ˈuri,
“ˈAeˈo na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke manatai keroˈo maˈi.”
31 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira rongo kera, kira ka balufi kera, ma kika
ˈuri, “Moke tua aroaro!” Bore ma kaidaˈi kira fata ˈunaˈeri, kera fiˈi ri
doe ka tasa laˈu ˈuri, “ˈAeˈo na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke manatai
keroˈo maˈi.”
32 Ma kaidaˈi sa Jesus rongo kera ri maˈi ˈunaˈeri, nia ka uutoˈo, ma
ka saeda maˈi, ma ka saefiloda ka ˈuri, “Tae neˈe koroˈo oga nai sasia
fuamuroˈo?”
33 Kera olisia, keka ˈuri fuana, “Keroˈo oga ˈoke ˈifingia maamiroˈo fasi
ˈiri keroˈo ke lia laˈu.”
34 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka kwaimanatai liu fuadaroˈo, ma nia ka sama
toˈona maadaroˈo. Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na maadaroˈo ka
lia naˈa, ma kera ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

21

Ngwae ˈoro ki baˈatafea sa Jesus
(Mark 11:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira dao karangia naˈa ˈi
Jerusalem, ana fanoa ˈi Betfeis, ˈi gwauna faˈi ua ˈi Olif. ˈI neˈeri, sa Jesus
ka kwatea ta ro ngwae ana na fafarongo nia ki, kera ka etaeta ˈi naˈo,
2 ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moke leka ˈuana fanoa loˈoko neˈana
koroˈo leka kwau ˈuana, ma koroˈo ke baˈa dao toˈona taˈi dongki, kira
firiˈia ˈi neˈeri faˈinia na bibina. Koroˈo ka logedaroˈo, ma moro ka
ngalida maˈi siaku.
3 Ma diˈia ta ngwae ka saefilo koroˈo, koroˈo ka saea fuana moka ˈuri,
‘Na Aofia neˈe ogaˈi.’ Ma ˈunaˈeri nia ke baˈa alaˈanida fuamuroˈo.”
4 Ru neˈe nia fuli fasi ˈiri ka faˈamamana tae ba na profet nia saea ka
ˈuri,
5 “Muke saea fuana ngwae ki ˈi Jerusalem muka ˈuri,
‘Lisia basi.
Na ngwae tatalafaˈa kamu, nia leka naˈa maˈi siaumulu.
Nia ka faˈatiˈitiˈi nia, ma ka leka maˈi ˈi fafona na dongki.
Nia ka leka maˈi ˈi fafona na kala dongki.’ ”✡

6 Ma na ro ngwae ana na fafarongo nia ki, kera ka etaeta naˈa ˈi naˈo,
ma kera ka sasia naˈa ru neˈe sa Jesus saea fuadaroˈo ki.
7 Kera talaˈia maˈi na dongki neˈeri faˈinia na bibina, ma kira ka
safataˈinia na ifi kira ki ˈi fafona ilina bibina, ma sa Jesus ka tua ˈi fafona.
8 Ma na ngwae ˈoro liu ki kira safataˈinia na ifi kira ki sulia na tala, ma
ti ngwae kira ka tufua na uila niniu ki, ma kira ka safataˈinia sulia na tala
fuana faˈaˈinotoˈalana sa Jesus.
9 Na fikuˈa doe neˈe kira etaeta ˈi naˈo ana sa Jesus, ma kira ka ˈisi kwau
ˈi burina, kira ako ma kika ˈuri,
“Auraˈe ˈanga fuana ngela ana kwalafa sa David na tatalafaˈa!
Ma God ˈoko ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasin-
gasiˈanga ˈoe!✡
Kulu baˈatafea God!”

✡ **21:5** Sekaraea 9:9 ✡ **21:9** Sam 118:26

10 Ma kaidaˈi sa Jesus nia dao ˈi Jerusalem, na fanoa ka ngalu liu naˈa,
ma ti ngwae kira saefiloda kira ka ˈuri, “Sa tai niniˈa?”
11 Ma na fikuˈa neˈeri kira ka ˈuri, “Niaˈa sa Jesus na profet, na ngwae
faˈasia na fanoa ˈi Nasaret ˈi saena na abaˈi kula ˈi Galili.”

Sa Jesus balufia ngwae neˈe kira faˈalia Luma Abu God ki
(Mark 11:15-19; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

12 Kaidaˈi sa Jesus leka maˈi ka dao saena Luma Abu God, nia ka lalia
na ngwae neˈe kira usi ˈada ˈi neˈeri ki. Ma nia ka giosia na tatafe ana
ngwae neˈe kira rokisi mani neˈeri ki, ma ka gilosia na ru fuana tuaˈa na
ngwae neˈe kira ˈoifoli ˈani na faˈi fao ki.
13 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae neˈeri ki, “Na Fatalana God saena
Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri, ‘Na Luma nau, na luma ni foˈo.’ Bore ma
kamu faˈitaˈinia ka alua lala kula fuana bililana ru ngwae ki.”
14 Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae ˈaeda mae, kira leka logo maˈi siana sa Jesus
saena Luma Abu God, ma nia ka gurada taˈifau.
15 Aia, ma na fata abu doe ki, ma na faˈamanata ana taki ki, kira ka
saetaˈa liu kaidaˈi kira lisia ru leˈa ki neˈe sa Jesus nia sasiˈi, ma kira
ka rongoa kala ngela ki kira ri kika ˈuri, “Auraˈe ˈanga fuana ngela ana
kwalafa sa David na tatalafaˈa!”
16 Ma na fata abu doe ki faˈinia na faˈamanata ki, kira ka fata ˈuri fuana
sa Jesus, “ˈOko rongoa tae neˈe kira saea! Faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi luida
kwa?”
Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “ˈIu, nau ku rongoa. Noaˈa kamu ˈiri
toˈomani goˈo alaˈanga ba saena Kerekereˈa Abu? Nia fata ˈuri, ‘ˈOko
faˈamanata na kaela ngela ki fasi ˈiri kira ka baˈatafe ˈoe talamu.’ ”✡
17 Sui ˈi buri ˈana, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira ka leka naˈa
faˈasia ˈi Jerusalem, ma kira ka leka ˈuana ˈi Betani. Ma kaidaˈi nia rodo
naˈa, kira ka teo ˈi neˈeri.

Sa Jesus agia na ˈai figi
(Mark 11:12-14, 20-24)

18 ˈOfodangi ana ruana asoa, kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki
kira oli maˈi ˈuana ˈi Jerusalem, ma sa Jesus ka fiolo.
19 Ma nia ka lisia taˈi ˈai figi neˈe uu ˈi ninimana tala, ma ka leka ˈi
ˈaena, bore ma noaˈa nia kasi lisia goˈo ta fuaˈi ru ana, ma na rauna goˈo
neˈe ulubono. Ma nia ka fata ˈuri fuana ˈai figi neˈeri, “Osiˈana noaˈa ˈoe
kosi alua goˈo ta fuaˈi ru, ˈira ˈita ana kaidaˈi neˈe noaˈa ˈoe kosi fungu
laˈu!” Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na ˈai neˈeri ka kuku naˈa.
20 Kaidaˈi fafarongo ki kira lisia ru neˈeri, kira ka ˈarefo liu. Ma kira ka
saefiloa ˈuri, “Tae neˈe sasi ma na ˈai neˈe ka mae ˈaliˈali goˈo ˈana ˈuri
kwa?”
21 Ma sa Jesus olisida ka ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa, diˈia kamu
faˈamamana ma noaˈa kamu kasi manata ruarua, kaumulu saiana muke
sasia goˈo ˈaumulu ru doe ki liufia ru neˈe nau ku sasia ana ˈai figi neˈe.
Diˈia kamu saea fuana faˈi ua neˈe, ‘ˈOke leka, ˈoko tua saena asi,’ ˈira nia
ke baˈa leka goˈo ˈana.
22 Diˈia kamu foˈosia God, ma kamu ka faˈamamana neˈe God ke sasi ru
neˈe kamu gania, nia ke sasi goˈo ˈana.”

✡ **21:16** Sam 8:2

Na ngasingasiˈanga sa Jesus
(Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

23 Aia, ana kaidaˈi sa Jesus nia oli laˈu saena Luma Abu God fuana
faˈamanatalana ngwae ki, na fata abu doe ki, ma ti ngwae faˈinaˈonaˈo
ana Jiu ki, kira ka leka maˈi siana. Ma kira ka saefiloa ˈuri, “Na
ngasingasiˈanga tae neˈe ˈoko toˈo ana fuana na sasilana ru neˈe ki kwa?
Ma sa tai mo neˈe nia kwatea na mamanaˈanga neˈe fuamu?”
24 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “ˈIu, nau ku saefilo kaumulu basi
ˈuana taˈi ru. Diˈia kamu olisia, nau ku fiˈi faˈarongo kaumulu ana na
mamanaˈanga neˈe nau ku toˈo ana fuana sasilana ru neˈe ki.
25 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku, na mamanaˈanga neˈe sa John nia toˈo
ana fuana na siuabuˈanga, nia ˈita maˈi faˈasia ˈi fai? Nia ˈita maˈi ana
God, nama nia ˈita maˈi ana na ngwae ki goˈo?”
Ma kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga ˈi safitada kwailiu kira ka ˈuri,
“Tae neˈe kulu ke saea? Diˈia kulu olisia ma kulu ka ˈuri, ‘Faˈasia maˈi
God,’ nia ke baˈa fata ˈuri, ‘ˈIrai ma faˈuta mo neˈe kamu kasi faˈamamana
sa John?’
26 Ma diˈia kulu fata ˈuri, ‘Ngwae goˈo ˈana neˈe kwatea ngasingasiˈanga
fuana sa John ka siuabu ana ngwae ki, noaˈa laˈu God,’ ngwae ki kira ke
baˈa saetaˈa fuakulu.” Kira maˈu, sulia na ngwae ki kira saea sa John niaˈa
neˈe na profet.
27 Nia neˈe kira ka olisia ˈuri goˈo ˈada ana fuana sa Jesus, “Kaimili kina
goˈo sa tai neˈe saea fuana sa John ka siuabua ngwae ki.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈIu, diˈia nia ˈunaˈeri, noaˈa nau kusi
saea logo fuamuˈa sa tai neˈe kwatea na ngasingasiˈanga neˈe fuaku.”

Tarifulaˈanga sulia na ro ˈalako ki

28 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Kamu manata faˈuta sulia ru
neˈe? Taˈi ngwae nia toˈo ana ro ngela ngwane ki. Ma nia ka leka siana
na ngela ˈi naˈo, ma ka fata ˈuri fuana, ‘ˈAlako nau ˈae, taˈena ˈoke leka,
ma ˈoke rao ˈi saena na oˈola ba kulu.’
29 “Ma nia ka olisia ka ˈuri, ‘Nau ku ˈaila goˈo kwa.’ Ma sui ˈi buri, nia
ka rokisia na manataˈanga neˈeri, ma ka leka naˈa ˈi saena na oˈola.
30 Ma ˈi buri, na maˈa ka leka laˈu siana na ruana ngela ana, ma ka saea
logo taˈi alaˈanga neˈeri. Ma na ngela neˈe ka olisia ka ˈuri, ‘Nia leˈa goˈo
ˈana nai baˈa leka.’ Bore ma noaˈa nia kasi leka goˈo.
31 “ˈUri ma sa tai adaroˈo naˈa neˈe sasia ru ba na maˈa kera nia oga?”
Ma kira olisia kika ˈuri, “Na ngela ba ˈi naˈo.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na
ngwae taˈa ki neˈe kira gonia na mani ana na takisi, ma na kini sesele
ki, kike baˈa eta ruˈu ˈi saena na mauriˈa neˈe God nia gwaungaˈi fafia ˈi
naˈo ana kamuˈa.
32 Sa John ngwae ni Siuabu ba dao naˈa maˈi siaumulu fuana na
faˈataˈilana na tuaˈa neˈe God nia oga fuamuˈa muke tua sulia, ma noaˈa
kamu kasi faˈamamana goˈo ana niaˈa. Bore ma, na ngwae ˈaurafu ki neˈe
kira gonia mani ana na takisi, ma na kini sesele ki, kira ka faˈamamana
ana niaˈa. Ma sui bore ˈana muka lisia na ru neˈeri ki, noaˈa kamu
kasi faˈamamana goˈo ana sa John, ma noaˈa kamu kasi rokisia goˈo
manatamuˈa.”

Na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao taˈa ki
(Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 Sa Jesus ka fata laˈu fuada ka ˈuri, “Muke rongoa basi taˈi tarifulaˈanga neˈe laˈu. Taˈi ngwae nia fasia na oˈola. Ma nia ka saungaˈinia sakali kalikalia, ma ka ˈilia taˈi kilu fuana na ngisilana na fuaˈi ˈai ki fuana saungaˈilana waen, ma ka saungaˈinia taˈi luma fuana na foloˈa. Ma nia ka alua na oˈola nia saena limana ngwae ki neˈe kira rao ˈi saena. ˈUnaˈeri, nia ka leka naˈa ˈana ˈuana ta maˈe fanoa.
34 Ma kaidaˈi neˈe oˈola neˈeri nia maua, nia ka kwatea na ngwae ni rao nia ki fuana na ngwae neˈe kira lia sulia na oˈola nia, fasi ˈiri kira ke kwatea maˈi ta bali ana fuaˈi ru neˈe kira loiˈi ki.
35 “Ma na ngwae neˈe lia sulia na oˈola ki, kira daua na ngwae rao nia ki, ma kira ka ulasia taˈi ngwae, ma ruana ngwae kira ka saungia ka mae naˈa, ma uula ngwae kira ka ˈuia naˈa ˈani fau fuana saungilana.
36 Sui nia ka kwatea laˈu ti ngwae rao ˈoro laˈu fuada ka liufia ˈi naˈo. Ma na ngwae neˈe kira lia sulia na oˈola neˈeri, kira ka sasi ˈunaˈeri logo ada.
37 Ma ˈisilana, nia ka kwatea naˈa ngela mutaˈi nia fuada. Ma nia ka manata ˈuri, ‘Kike baˈa fuˈusi doe goˈo ˈada ana na ngela nau.’
38 “Sui ma ana kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri ki kira lisia naˈa ngela nia, kira ka saea kwailiu naˈa fuada kira ka ˈuri, ‘Nia naˈa neˈe ngela na ngwae neˈe toˈo ana na oˈola neˈe. Kulu saungia ka mae, fasi ˈiri kuke ngalia ˈakulu na ru neˈe nia ki taˈifau.’
39 Ma kira daua, ma kika ˈui ˈania ˈi maa faˈasia na oˈola neˈeri, ma kira ka saungia ka mae.
40 “ˈUnaˈeri ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈe toˈo ana na oˈola ka dao maˈi, tae neˈe nia ke baˈa sasia fuana na ngwae neˈe kira lia sulia na oˈola ki?”
41 Ma kira olisia kika ˈuri, “Nia ke baˈa saungia na ngwae taˈa neˈeri ki ka mae, ma nia ka kwatea laˈu na oˈola nia fuana ti ngwae matamata neˈe kike baˈa kwatea ta bali fuana ana kaidaˈi ˈana goniruˈa.”
42 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nia mamana kamu toˈomani na Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri,
‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi luma ki kira ˈaila ˈania, nia neˈe na fau
neˈe talingaˈi ka liufia na fau ki taˈifau ana ˈodoa.
God neˈe fulingani ru neˈeri, ma na lisilana ka leˈa liu.’✡

43 “Ma nia neˈe nau ku saea fuamuˈa, na ngwanganeˈanga ana gwaungaˈinga God ke baˈa lafua faˈasi kamu, ma ka kwatea ˈana fuada na ngwae neˈe kira roˈosulia ki.
44 Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈasia fafona fau neˈeri, nia ke mangisia naˈa. Ma diˈia sa tai neˈe fau neˈeri ka ˈasia fafia, na nonina ka meme taˈifau naˈa.”
45 Ma kaidaˈi neˈe fata abu doe ki ma na Farasi ki, kira rongoa tarifulaˈa neˈeri, kira lia saiana sa Jesus nia fata sulida.
46 Ta neˈe kira oga kira ka daua. Bore ma kira maˈu, osiˈana neˈe ngwae ˈoro ki kira fiku ana kaidaˈi neˈeri, kira faˈamamana ana sa Jesus neˈe niaˈa na profet.

22

Sa Jesus faˈabolotaˈinia niaˈa faˈinia na tatalafaˈa
(Luke 14:15-24)

✡ **21:42** Sam 118:22-23

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈani tarifulaˈanga fuada na ngwae ki ka ˈuri,
2 “Na ˈInotoˈanga God nia ˈuri: Taˈi ngwae tatalafaˈa nia saungaˈinia na
fafangaˈa ana araˈinga fuana na ˈalako nia neˈe ke araˈi.
3 Ma nia ka kwatea na ngwae rao nia ki fuada na ngwae ki neˈe nia
laefida maˈi ki fuana na fafangaˈa neˈeri, fasi ˈiri kira ka leka maˈi. Bore
ma kira ka ˈaila lala ˈani lekaˈa maˈi.
4 “Sui nia ka kwatea laˈu ti ngwae rao, ka fata ˈuri fuada, ‘Kamu ke
faˈarongoa na ngwae neˈe nau ku laefida ki, na fangaˈa nau kwaibobori
naˈa. Nau ku saungia taˈifau naˈa na buluka doe nau ki ma na kala buluka
leˈa nau ki, ma na ru ki taˈifau ka kwaibobori naˈa. Muke leka naˈa maˈi
ana na fafangaˈa nau.’
5 “Bore ma noaˈa kira kasi oga goˈo roˈongaˈa sulia, ma kira ka leka
matamata lala ˈada. Ta ngwae ka leka naˈa ˈana saena oˈola nia, ma ta
ngwae ka leka naˈa ˈana saena na sitoa nia.
6 Ma ti ngwae kira daua naˈa ngwae rao neˈeri ki, kira ka kwaiˈida, ma
kira ka saungida.
7 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈe ka saetaˈa liu, ma nia ka kwatea naˈa
ngwae fuani oro nia ki, ma kira ka saungia naˈa ngwae neˈeri ki neˈe kira
saungia naˈa ngwae rao nia ki. Ma kira ka duˈafia naˈa fanoa doe kira.
8 “Sui nia ka fata ˈuri fuana na ngwae rao nia ki, ‘Na fangaˈa kwaibobori
naˈa, bore ma na ngwae ba nau ku laefida ki, kira kasi totolia lekaˈa maˈi
ana na fafanga faˈi kaimili.
9 Kamu ke leka sulia na tala ki, ma kamu ka saea maˈi na ngwae ki
taˈifau neˈe kamu dao toˈoda, kira ka leka maˈi ana fangaˈa neˈe.’
10 Ma na ngwae rao ki kira ka leka sulia na tala ki, ma kika fikua maˈi
na ngwae ki taˈifau neˈe kira dao toˈoda. Ma na fangaˈa ana na araˈinga
neˈeri ka fungu ˈani ngwae leˈa ki ma na ngwae taˈa ki.
11 “Sui kaidaˈi neˈe ngwae tatalafaˈa ka dao maˈi fuana lisilana na ngwae
neˈe kira dao ki, nia ka lisia taˈi ngwae neˈe noaˈa kasi toro goˈo ˈani na
toro ana na araˈinga.
12 Ma na ngwae tatalafaˈa ka fata ka ˈuri, ‘Noaˈa ˈoko ˈiri toro goˈo ˈani
na toro fuana fangaˈa ana araˈinga, ˈunaˈeri noaˈa ˈiri leˈa fuana ˈoe tua
ˈi neˈe.’ Ma na ngwae neˈeri noaˈa kasi saea naˈa ta ru.
13 “Sui na ngwae tatalafaˈa ka saea fuana na ngwae rao nia ki ka ˈuri,
‘Kamu ke firi fafia na limana ma na ˈaena ngwae neˈe, ma kamu ka ˈui
ˈani niaˈa saena na kula rorodoˈa neˈe ˈi maa, ana kula neˈe ngwae ke
angi ma ka ˈala girigiri ana lifada, osiˈana kira nonifii.’ ”
14 Sui sa Jesus ka fata naˈa ˈuri, “Na ngwae ˈoro ki mala neˈe God laefida,
bore ma bara ngwae goˈo neˈe nia filida.”

Sa Jesus olisia na saefiloˈa sulia na takisi
(Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)

15 Na ngwae Farasi ki kira leka, ma kira ka lokoˈi ru fuana na
faˈaroralana sa Jesus ˈani ru neˈe nia saeˈe ki.
16 Ma kira ka kwatea fafarongo kira ki faˈinia ti ngwae neˈe oga kwalafa
sa Herod ka tatalafaˈa siana sa Jesus. Ma kira ka fata ˈuri, “Ngwae
Faˈamanata ˈae, kaimili saiana ru ˈoko saeˈe ki, ru mamana ki taˈifau goˈo.
ˈOko faˈamanata goˈo ˈamu sulia mamanaˈanga ma kwaiogaiˈanga God
fuana na ngwae ki. Ma ˈoe kosi ˈado goˈo faˈinia ta ngwae ˈani ta tae neˈe
kira manata sulia. Ma noaˈa ˈoe kosi manata goˈo ˈuana na ˈinotoˈalana
na ngwae.

17 ˈIu, ˈoke saea basi fuaimili! ˈUri ma na taki kia, nia luia na kwatelana
na mani ana takisi fuana na ngwae gwaungaˈi ana ˈafutana ˈi Rom? ˈUri
ma nia bolo faˈinia kaimili ke kwatea takisi baera, nama noaˈa?”
18 Ma sa Jesus ka sai naˈa ana na manataˈanga taˈa kira, ma ka fata
ˈuri, “Kaumulu na ngwae kwalabasa ki, faˈuta neˈe kamu ka sasi ˈuana
na faˈaroralaku?
19 Muke faˈataˈinia basi na mani neˈe kamu folia ˈani na takisi.” Ma
kira ka ngalia maˈi taˈi selene, kira ka faˈataˈinia fuana.
20 Ma nia ka saefilo kira ka ˈuri, “Na nununa sa tai niniˈa? Ma na satana
sa tai mo niniˈa?”
21 Ma kira olisia, kira ka ˈuri, “Na nununa ma na satana na tatalafaˈa ˈi
Rom.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu ke kwatea fuana na tatalafaˈa ˈi Rom
na ru nia ki, ma kamu ka kwatea logo ru God ki fuana God.”
22 Ma kaidaˈi kira rongoa naˈa na olisiˈanga neˈeri ka leˈa ˈunaˈeri, kira
ka ˈarefo liu, ma kira ka leka naˈa ˈada faˈasia.

Sulia na tataˈe oliˈa faˈasia maeˈa
(Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Ma ana faˈi asoa neˈeri logo, ti Sadusi kira leka maˈi siana sa Jesus.
Na Sadusi ki kira saea fasi na ngwae ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu faˈasia
na maeˈa.
24 Ma kira ka saefiloa sa Jesus, kira ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata
kwa, sa Moses nia keresia na taki fuaka ka alangaˈi ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae
nia mae, ma na ˈafe nia ka mauri ˈua, bore ma noaˈa nia kasi toˈo ana ta
ngela, na ngwaefuta nia ka korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri, fasi ˈiri kera
ka toˈo ana ta ngela fuana ka talafuila na ngwae neˈe nia mae naˈa.’
25 Ma taˈi kwalafa ana kuluˈa Jiu ki, kira toˈo ana fiu ngwae asina ki.
Ma na ngwae etaeta ka korea taˈi sariˈi. Aia, ma ana kaidaˈi kera kasi toˈo
ˈua ana ta ngela, ngwae neˈeri ka mae naˈa ˈana.
26 Na ruana ngwae ka korea laˈu na kini neˈeri. Aia, ma noaˈa kera kasi
toˈo ˈua ana ta ngela logo, ma nia ka mae logo ˈana. Uula ngwae ka korea
laˈu, ma ka mae logo. Nia ˈunaˈeri leleka fiu ngwae asina neˈeri ki, kira
maemae ka sui.
27 Buri ˈana bara ngwae asina neˈe kira mae, kini neˈe bore ka mae naˈa
logo.
28 Aia, ma na kini neˈe nia ˈafe ˈafe maˈi fuana fiu ngwae asina neˈe ki.
Diˈia ˈunaˈeri, kaidaˈi ngwae ki kira tataˈe faˈasia maeˈa, sa tai ana fiu
ngwae asina neˈeri ki neˈe araˈi mamana nia?”
29 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Kaumulu rora naˈa, sulia kamu kasi sai
goˈo ana na Kerekereˈa Abu ki ma na ngasingasiˈanga God.
30 Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae mae ki kike tataˈe laˈu fuana na mauriˈa,
kira diˈia naˈa ˈada na ˈainsel ki ˈi langi neˈe noaˈa kira kasi kore kini
naˈa.
31 “ˈIu, nau ku faˈamanata kamu sulia na tataˈenga faˈasia na maeˈa.
Nau ku saiana kamu toˈomani sulia ba God saea ˈua naˈa maˈi ka ˈuri,
32 ‘Nauˈa na God sa Abraham, ma na God sa Aesak, ma na God sa Jakob.’
Na fadalana neˈe ˈuri, ngwae neˈeri ki neˈe kira mae naˈa, God nia saea
neˈe nia God kira ˈua, osiˈana kira mauri naˈa faˈinia.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈoro ki kira fiku kalia sa Jesus, kira rongoa
na ru neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu ana faˈamanataˈanga nia.

Na taki talingaˈi ka tasa
(Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Ana kaidaˈi neˈe Farasi ki kira rongoa sa Jesus neˈe faˈanotoa naˈa
Sadusi ki ˈani na olisiˈanga nia, kika fiku maˈi siana.
35 Ma taˈi ngwae ada neˈe faˈamanata ˈani taki ki, nia ka iliili ˈuana ka
faˈarora sa Jesus ˈani na saefiloˈa ka ˈuri,
36 “Ngwae faˈamanata ˈae, na taki tae neˈe talingaˈi ka liufia taki kia ki
taˈifau kwa?”
37 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ ‘ˈOke alafe ana God ˈoe, ˈania
manatamu taˈifau, ma ˈani mangomu taˈifau, ma ˈani liamu taˈifau.’
38 Niaˈa naˈa neˈe taki etaeta ma ka talingaˈi ka tasa.
39 Ma ruana taki ka diˈia logo ka ˈuri, ‘ˈOke alafe fuana toˈolamu ka diˈia
logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.’
40 Ma na taki faˈasia sa Moses ki taˈifau, ma na faˈamanataˈanga na
profet ki kira fiku taˈifau goˈo ana ro taki neˈe ki.”

Sa Jesus niaˈa ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo
(Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Ana kaidaˈi ti Farasi kira fiku kalia sa Jesus, nia saefiloda ka ˈuri,
42 “Na Christ, ngwae neˈe God nia filia fuana faˈamaurilana ngwae ki,
kaumulu saea nia futa maˈi ana sa tai niniˈa?”
Kira ka olisi ˈuri ana, “Na Christ ke baˈa futa maˈi ana kwalafa sa David
na tatalafaˈa.”
43 Sui sa Jesus ka saefilo kira laˈu, “Diˈia nia ka futa goˈo ˈana ana
kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa, faˈuta mo neˈe na Anoˈi ru Abu
ba nia faˈafata sa David ka ˈuri,
44 ‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko gwaungaˈi faˈinau, masia kaidaˈi nau
kui alua malimae ˈoe ki ke roˈosuliˈo.’✡

45 “Sa David ˈana talana neˈe nia saea na Christ ˈani na ‘Aofia.’ Nia neˈe,
na Christ nia noaˈa laˈu ˈalako ana kwalafa sa David goˈo ˈana. Niaˈa Aofia
nia logo.”
46 Ma ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa ta ngwae ada kasi bolo naˈa fuana
olisilana ˈani ta ru. Ma kira ka ˈeke naˈa ˈada fuana saefilolana laˈu sa
Jesus.

23

Sulia na Farasi ki faˈinia na ngwae faˈamanata ana taki ki
(Mark 12:38-39; Luke 11:43, 46; 20:45-46)

1 ˈI buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus ka fata fuana na ngwae neˈe kira fiku
maˈi ki, ma na fafarongo nia ki ka ˈuri,
2 “Na ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na Farasi ki, kira toˈo ana
ngasingasiˈanga fuana na faˈamanataˈanga ˈani taki sa Moses ki.
3 Nia neˈe, kamu ka roˈosulida, ma kamu ka sasia na ru ki taˈifau neˈe
kira saea fuamuˈa. Bore ma noaˈa kamu kasi sasi laˈu sulia na ru neˈe
kira sasiˈi ki, osiˈana noaˈa kira kasi sasi goˈo sulia na ru neˈe kira fata
sulia.

✡ **22:44** Sam 110:1

4 Kira alua laˈu ti taki ˈoro neˈe ˈafitaˈi fuana na ngwae ki ka roˈo sulia,
bore ma noaˈa kira kasi maˈudi goˈo fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae ki
fuana sasiˈa sulia na taki neˈeri ki.
5 “Ma kira sasi naˈa ru ki taˈifau fasi ˈiri na ngwae ki ka lisida ma ka
fia fasi kira ngwae leˈa ki. Ma na ru ˈuri ki neˈe kira sasiˈi. Kira ka
firiˈia ˈi maana darada ma ˈi limada na reba ru doe ki neˈe kira keresia
na Kerekereˈa Abu ki ana. Ma kira taia na namunamuna ifi kira ki ka keta.
6 Ma kira ka oga liu na tuaˈa ana kula ˈinotoˈa ana na fangaˈa ki, ma
kula ˈinotoˈa ki fuana tuaˈa saena luma fuana foˈongaˈa ki.
7 Ma kira ka oga liu na faˈadoelada ˈi maana usiˈa ki, ma kira oga
ngwae ki ka fata ˈuri ada, ‘Ngwae Faˈamanata nau, neˈe nau ku roˈo sulia
fatalamu.’
8 “Bore ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae goˈo ˈana neˈe ka fata ˈuri
amuˈa, ‘Ngwae Faˈamanata nau, neˈe nau ku roˈo sulia fatalamu,’ osiˈana
nauˈa goˈo neˈe taˈi ngwae faˈamanata kamu, ma kaumulu na barangwai
asina saena fikuˈa faˈamamanaˈanga.
9 Ma noaˈa kamu kasi faˈaˈinotoˈa ta ngwae faˈamanata saena magalia
neˈe ˈani alaˈanga ˈuri, ‘Maˈa kami,’ osiˈana kaumulu ke faˈaˈinotoˈa goˈo
taˈi Maˈa kamu neˈe nia tua maˈi langi.
10 Ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae goˈo ˈana neˈe ka fata ˈuri amuˈa,
‘Ngwae ˈaˈana,’ osiˈana kaumulu toˈo goˈo ana taˈi ngwae ˈaˈana, ma
niaˈa naˈa neˈe nauˈa, na Christ, na ngwae neˈe God nia filia fuana
faˈamaurilana ngwae ki.
11 Diˈia ta ngwae neˈe oga ka ˈaˈana ˈi safitamuˈa, nia ka diˈia naˈa
ngwae rao.
12 Ma ta ngwae neˈe ka faˈadoea nia ˈana talana, God ke baˈa faˈatiˈitiˈia
niaˈa. Ma ta ngwae bore ˈana neˈe ka faˈatiˈitiˈi nia ˈana talana, God ke
baˈa fuˈusi doe ana.”

Sa Jesus foneda faˈasia taˈangaˈa gwaungaˈi ngwae Jiu ki (Mark 12:40; Luke 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13-14 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nia taˈa liu fuamuˈa na faˈamanata
ana taki ki ma kamuˈa na Farasi ki, kamu ngwae kwalabasa ki! God
ke baˈa kwaˈi kamu, osiˈana neˈe kamu fono ˈusia na sinamaa ana
ˈInotoˈanga God faˈasia na ngwae ki. Kamuˈa logo noaˈa kamu kasi oga
goˈo neˈe muka ruˈu saena ˈInotoˈanga God, ma kamu ka fonea ngwae
neˈe kira faˈisuˈusuˈu ˈuana ruˈungaˈa.*
15 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamu na Farasi ki
na ngwae kwalabasa neˈe kamu ˈoi ˈana ngwae ki, fasi ˈiri kira ka saea
kamu ˈani na ngwae leˈa ki. Aia, God ke baˈa kwaˈi kamu, sulia kamu laga
ulafu liu ˈani galilana kula ki taˈifau, saena asi ma saena tolo, ˈuana daoˈa
toˈona ta ngwae, fasi ˈiri ka leka sulia na taki sa Moses ki. Aia, ma ana
kaidaˈi ngwae neˈe ka leka goˈo suli kaumulu, kamu fiˈi sasi akaˈu goˈo
ana niaˈa fuana lekaˈa ˈuana kula ana maeˈa. Ma na kwaˈikwaˈinga nia

* **23:13-14** verse 14 noaˈa kasi tua saena ˈorolana kerekereˈa ˈua sa Matthew, “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamuˈa na Farasi ki neˈe mulu sasia na ru ki fasi ˈiri ngwae ki kira ka sae kamu na ngwae leˈa ki. Bore ma God ka baˈa kwaˈi kamu, sulia mulu mala taˈa ana gwaˈi ˈuru ki ma muke laua na luma kira ki fuamuˈa. Sui bore ˈana kamu ka ˈunaˈeri, kamu ka sasia foˈongaˈa keta ki, fasi ˈiri na ngwae ki kira ka saea kamu na ngwae God ki. Sulia mulu sasi ˈunaˈeri, na kwaˈikwaˈinga kamu ki ka baˈa doe ka tasa.”

ke baˈa tasa ka liufia kaumulu sulia na abulalana taˈa ka liufi kaumulu taˈifau naˈa.
16 “Nia taˈa fuamuˈa, ma kaumulu diˈia naˈa ngwae maa rodo ki neˈe
kira talaˈia na ngwae ki. Nia neˈe, God ke kwaˈi kamu liu, sulia kamu
faˈamanata ˈuri ana ngwae ki, ‘Sui bore ˈana sa tai neˈe ka faˈangasia
alangaˈinga nia ˈani na Luma Abu God, nia leˈa goˈo ˈana diˈia noaˈa
nia kasi sasi tae neˈe nia alangaˈi fuana. Bore ma diˈia nia ka faˈangasia
alangaˈinga nia ˈani na gol ba saena Luma Abu God, nia neˈe ka abu liu
fuana ˈoilana alangaˈi ˈanga nia.’
17 Kamu maa rodo, ma muka boleboleˈa liu. Tae neˈe doe, na gol nama
na Luma Abu God neˈe sasia gol neˈe ka abu? Na Luma Abu God neˈe doe
ka liufia na gol!
18 Ma muke faˈamanata logo na ngwae ki ˈuri, ‘Sui bore ˈana sa tai neˈe
ka faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na fuli fuˈa, nia leˈa goˈo ˈana diˈia
noaˈa nia kasi sasia tae neˈe nia alangaˈi ˈani. Ma diˈia nia ka faˈangasia
alangaˈinga nia ˈani na kwaisuˈusiˈanga neˈe tua fafona fuli fuˈa, nia neˈe
abu ka tasa fuana ˈoilana alangaˈi ˈanga ba nia.’
19 Kamu maa rodo. Tae neˈe doe, kwaisuˈusiˈanga nama na fuli fuˈa
neˈe nia kwatea kwaisuˈusiˈanga neˈe ka abu? Na fuli fuˈa neˈe ˈinotoˈa
ka liufia na kwaisuˈusiˈanga.
20 Duˈungana na fuli fuˈa neˈe ˈinotoˈa ka liufia na kwaisuˈusiˈanga,
ma sa tai neˈe nia faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na fuli fuˈa, tama nia
alangaˈi ˈani na fuli fuˈa loˈoko faˈinia kwaisuˈusiˈa ki taˈifau neˈe kira
tua ˈi fafona fuli fuˈa neˈeri.
21 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka faˈangasia alangaˈinga nia ˈani Luma Abu
God, ˈunaˈeri tama nia alangaˈi naˈa ˈani God neˈe nia tua saena Luma
Abu neˈeri.
22 Ma diˈia ta ngwae ka faˈangasia alangaˈinga nia ˈani ˈi langi, tama
nia alangaˈi ˈani fuli tuaˈa God neˈeriˈa, ma God neˈe tua logo ˈi langi.
23 “Nia taˈa fuamuˈa na ngwae faˈamanata ana taki ki ma kamuˈa na
Farasi ki, kamu ngwae kwalabasa ki. God ke baˈa kwaˈi kamu. Kamu
kwatea tangafula ana ru ki fuana God ˈani kala ru neˈe kamu fasiˈi saena
oˈola kamu ki fuana faˈa rakufa lana fanga kamu ki,† ma noaˈa kamu kasi
manata ˈabera goˈo fuana roˈongaˈa sulia faˈamanataˈanga doe ana taki
ki. Na faˈamanataˈanga doe ana taki ki fata ˈuri, ‘Ngwae ka sasia naˈa ru
ki taˈifau neˈe ˈoloˈolo fuana ngwae ki. Nia ka kwaimanatai fuana ngwae
ma ka saea ru mamana ki.’ Muke sasia naˈa ru neˈeri ki, faˈinia na ru
tiˈitiˈi ki saena taki ki logo.
24 Kamu diˈia na ngwae maa rodo neˈe talaˈia na ngwae ki. Kamu saiana
goˈo amuˈa manata ˈabera ˈuana lekaˈa sulia kala ru saena taki ki. Ma
noaˈa kamu kasi manata ˈabera goˈo ˈani ru doe ki saena taki ki. Kaidaˈi
kamu sasi ˈunaˈeri, ru neˈe nia lia diˈia kamu lafua goˈo ˈaumulu na lango
faˈasia tae neˈe kamu kwaˈufia, bore ma muke onomia goˈo ˈaumulu na
kamel doe.
25 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamu na Farasi ki
neˈe kamu saiana sasilana ru ki fasi ˈiri ngwae ki kira ka saeleˈa ˈani
kamu. Aia, God ke baˈa kwaˈi kamu, osiˈana kamu madafia liu saˈulana
nonina na titiu fuana fanga ki, bore ma kamu faˈafunguˈi ˈani na fanga
neˈe kamu ngali ˈani suulangaˈi lana ngwae ki sulia guguta ˈanga.

† **23:23** Mint, Dill, ma Cummin

26 Kamu na Farasi ki neˈe diˈia maamuˈa nia rodo! Mulu rokisia naˈa manataˈanga kamu ki ka sikasika. Diˈia neˈe manataˈanga kamu ki sikasika, na abulaˈanga kamu ki bore ka sikasika logo. ˈUnaˈeri, na maurilamuˈa diˈia na titiu ki neˈe sikasika ˈi nonina ma saena logo.

27 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamu na Farasi ki, kamu kwatea ngwae ki kira ka saea kamu na ngwae leˈa ki. Bore ma God ke baˈa kwaˈi kamu, sulia kaumulu diˈia kilu gwaˈu ki neˈe kira rafua lisilana ka leˈa ˈi maa, bore ma ˈi saena nia fungu ˈani suli faˈinia na nonina ngwae neˈe kira mae, ma kira ka ngwaˈa naˈa ki.

28 Ru neˈe nia mamana ˈani kamu, sulia tae ki neˈe kamu sasia nia lia leˈa liu maana ngwae ki. Bore ma na manataˈanga kamu ki taˈa liu, ma kamu ka saiana na sokelana ngwae.

29-30 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki, ma kamuˈa logo na Farasi ki, kamu saiana sasilana na ru ki fuana ngwae ki kira ka saea kamu ngwae leˈa liu. Bore ma God ke baˈa kwaˈi kamu, sulia kamu saea diˈia kamu tuatua ana kaidaˈi ˈi naˈo, noaˈa kamu kasi ˈafia goˈo na koˈo bora kamu ki fuana saungilana na profet ki. Ma ˈi taˈena muka alua naˈa fau leˈa fafona kilu gwaˈu na profet neˈeri ki ma na ngwae leˈa ki ˈi naˈo fuana faˈakwangalana.

31 Kaidaˈi kamu saea kira na koˈo kamu ki, nia faˈataˈinia kamu futa olitana naˈa na kwalafa koˈo taˈa kamu ki neˈe kira saungia na profet ki ˈi naˈo.

32 Aia, ma diˈia ˈunaˈeri, faˈasuia naˈa amuˈa na raoˈa neˈe koˈo kamu ki etangia maˈi ˈi naˈo!

33 Kamuˈa naˈa neˈe abulaˈanga kamu ki diˈia na faˈi loi ki. Ka ˈafitaˈi liu fasi kamu ka tafi faˈasia kwaˈikwaˈinga ˈani mafula ana kula ni maeˈa.

34 Duˈungana ru neˈeri ki, nau ku saea ru neˈe fuamuˈa, nai baˈa kwatea ti profet ma ti ngwae sae ˈi ru ma ti faˈamanata siaumulu. Ma ti ai ada muke baˈa saungida ma muke fotoˈida ana ˈai rara folo. Ma ti ai ada muke baˈa dauda ma muke ulasida saena luma fuana foˈongaˈa kamu ki, ma muke lali kwailiu ada faˈasia saena fanoa kamu ki.

35 Nia neˈe kwatea God ke baˈa kwaˈi kamu fafia na saungilana na ngwae leˈa taˈifau, talaˈae maˈi ana maelana sa Abel, na ngwae saga, leleka maˈi ka dao ana maelana sa Sekaraea, na ngela sa Barakaea neˈe kamu saungia ka mae karangia na fuli foˈosi saena Luma Abu God.‡

36 Nau ku saea fuamuˈa neˈe matalangaˈinga fuana maelana ngwae neˈeri ki taˈifau ke baˈa tua fafomuˈa ngwae ana kaidaˈi neˈe.”

Sa Jesus nia kwaimanatai fuana ngwae ana ˈi Jerusalem (Luke 13:34-35)

37 Ma sa Jesus ka lia kwau fuana fanoa ˈi Jerusalem, ma ka fata ˈuri, “Ngwae ana Jerusalem ˈae! Kamu ba ˈuilaˈi fau ana na profet ba God nia asungaˈinida maˈi fuamuˈa ki, ma muka saungida. Ana kaidaˈi ˈoro nau ku oga muke leka maˈi siaku ˈiri nau ku lia suli kamu diˈia ta karai nia ofia na bibina ˈi olofana ˈabaˈabana. Bore ma noaˈa kamu kasi oga goˈo.

38 Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, God ke baˈa leka faˈasi kamu, ma ka danga faˈiburi naˈa ˈani fanoa kamu.

---

‡ **23:35** Sa Abel na ngwae ˈoloˈolo etaeta neˈe kira saungia saena Fau Alangaˈinga ˈUa. Ma sa Sekaraea na ngwae ˈoloˈolo ˈisiˈisi neˈe kira saungia logo saena na Fau Alangaˈinga ˈUa.

39 Ma nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu kasi lisi nau laˈu, leleka ka dao
ana na kaidaˈi neˈe muke fata ˈuri, ‘God, ˈoko ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe
nia leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!’ ”✡

24

Sa Jesus saea na malimae ki ke malangisia na Luma Abu God
(Mark 13:1-27; Luke 21:5-28)

1 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka leka faˈasia
Luma Abu God. Ma ana kaidaˈi sa Jesus ka leka kwau, na fafarongo nia
ki kira ka leka maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “ˈOko lisia basi ˈamu na
Luma Abu leˈa neˈe ki.”
2 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈIu, ˈoko lisia na luma doe neˈe ki. Noaˈa
ta taˈi gwaˈi fau ˈi neˈe ana Luma Abu God ke baˈa teo laˈu ˈi fuila. Kira
taˈifau kike baˈa takalo ˈi ano.”
3 Buri ˈana, sa Jesus ka raˈe gwauna faˈi ua ˈi Olif, ma ana kaidaˈi nia tua
ˈana, na fafarongo nia ki kira leka maˈi siana, ma kira ka tua taˈifili kira.
Ma kira ka saefiloa sa Jesus kika ˈuri, “Kaidaˈi tae neˈe na ru nini ˈoko
saea fuaimili ki ke baˈa dao maˈi? Aia, ma tae neˈe ke baˈa dao maˈi fasi
ˈiri ke faˈataˈinia kaidaˈi ˈoe fuana oliˈa maˈi faˈinia kaidaˈi neˈe magalia
ke baˈa sui ana?”
4-5 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri fuada, “Muke lia suli kamu, sulia ngwae
ˈoro ki neˈe kike baˈa leka maˈi ˈi nunufana sataku, ma kike soke kamu,
kike fata ˈuri, ‘Nauˈa na Christ, na ngwae ba God filia.’ Ma ana kaidaˈi
kira sasia naˈa ru neˈeri ki, na ngwae ˈoro ki kike baˈa faˈamamana ana
sokeˈa nari kira ki. Aia, ma kamu ke lia suli kamu, ˈasu ˈubani ta ngwae
ada kata soke kamu, ma muke faˈamamana ana sokeˈa kira ki.
6 Ma taˈi ru laˈu, muke baˈa rongoa lingana fuˈanga ana fanoa karangi
ki, ma na alaˈanga ki sulia fuˈanga ki ana ti fanoa tau logo maˈi. Ka
ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulida. Ru ˈunaˈeri
ki ke baˈa dao nama maˈi, bore ma noaˈa kasi faˈataˈinia laˈu ˈisilana
magalia neˈeriˈa.
7 Na maˈe fanoa ki kike baˈa fuˈalida kwailiu, ma na ˈinotoˈanga ki kike
fuˈalida kwailiu. Ma na unifioloˈa ma tikitiki ki ke liu ana kula ki taˈifau.
8 Ma ru neˈeri ki niˈi neˈe etangilana nonifiiˈa, diˈia goˈo ˈana na kini
faˈafuta ba nia talaˈae ka ngela fii.
9 “Ana kaidaˈi neˈeri logo, na ngwae ana maˈe fanoa matamata kwailiu
saena magalia neˈe ki, noaˈa kira kasi oga kamu, sulia kamuˈa na ngwae
nau ki. Ma ti ngwae ada kike baˈa dau kamu, ma kike kwate kamu fuana
malimae kamu ki fuana kwaˈilamuˈa ma fuana saungilamuˈa.
10 Ma ngwae ˈoro ki neˈe kira faˈamamana ana nauˈa, noaˈa kira kasi
ngangata ana faˈamamanaˈanga. Ma ngwae ki kike baˈa malimaeˈa ana
kiraˈa kwailiu. Ma kira ke kwatea na ngwae God ki fuana malimae kira
ki.
11 Ma ana kaidaˈi neˈeri, profet ˈosoˈoso ˈoro kira ke dao maˈi, ma
kira ke talaˈia, ma kike sokea ngwae ˈoro ki, ma kike leka sulia na
faˈamanataˈanga rora kira ki.
12 Ma kike baˈa sasia ru rora ˈoro liu ki. Ma sulia ru neˈe, na alafeˈanga
ngwae ˈoro ki ke baˈa ngwataˈutaˈu.

✡ **23:39** Sam 118:26

13 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia sa tai neˈe nia ngangata fuana lekaˈa
sulia God leleka ka dao ˈisilana kaidaˈi neˈeri, nia neˈe God ke baˈa
faˈamauria.
14 Ma Faˈarongoˈanga Leˈa neˈe sulia ˈInotoˈanga God, kike baˈa
faˈarongo ˈani saena magalia fuana ngwae ki taˈifau. Buri ˈana naˈa,
ˈisilana magalia fiˈi dao maˈi.
15 “Ma kaumulu ke baˈa lisia na Ru Sua ke tataˈe maˈi ana kula abu.
Na ru taˈa neˈeri ke faˈasua na Luma Abu God, ma ke sasi ˈiri God ke
malangisia. Aia, ru neˈe profet Daniel eta fata naˈa maˈi sulia ˈi naˈo.”
(Na alaˈanga fuana na ngwae neˈe nia toˈomaˈi nia ˈuri: ˈOko malingaˈi
leˈa ana na fadalana ru neˈe.)
16 “Kaidaˈi muke lisia na ru neˈe ki ka dao maˈi, na ngwae ki neˈe kira
tua ana na abaˈi kula ˈi Judea, kike tafi ˈuana gwauna faˈi ua ki.
17 Ana kaidaˈi neˈeri, diˈia ta ngwae ka tua maˈi ˈi maa ana luma nia,
nia ka tafi ˈaliˈali, ma noaˈa nia kasi manata laˈu ˈuana ruˈungaˈa saena
luma nia ˈuana ngalilana ta ru ˈana.
18 Ma sa tai neˈe ka tua maˈi ˈana saena oˈola, noaˈa nia kasi oli laˈu
maˈi luma ˈuana ta toro ˈana.
19 Kwaimanataiˈanga doe liu fuada bara kini neˈe kira ina ki, ma kira
ka faˈasusufia kala ngela tiˈitiˈi ki ana kaidaˈi neˈeri, sulia nia ˈafitaˈi liu
kira ka tafi ˈaliˈali.
20 ˈIu, muke foˈo ma muka gania God, fasi ˈiri ru neˈe noaˈa kasi fuli
laˈu ana ma kamu ka tafi ana kaidaˈi ana gwariˈa, nama na Sabat, asoa
ana mamaloˈa.
21 Duˈungana na nonifiiˈanga ana faˈi asoa neˈeri ki, nia ke baˈa taˈa
ka liufia na nonifiiˈanga neˈe ngwae saena magalia ki kira saiana, ˈita ˈua
maˈi ana safalilana kaidaˈi God nia saungaˈinia na magalia ka dao ana
kaidaˈi neˈe. Ma noaˈa naˈa ta ru ˈunaˈeri neˈe ke fuli maˈi ˈi buri.
22 Ma diˈia God kasi faˈadokodokoa kaidaˈi ana nonifiiˈanga, nia ˈafitaˈi
neˈe ta ngwae ke mauri. Ma nia faˈadokodokoa kaidaˈi neˈeri fuana
leˈalana ngwae neˈe nia filida ki.
23 “ˈIu, diˈia ta ngwae ka fata ˈuri fuaumulu, ‘Lisia basi, nia naˈa ne na
Christ,’ nama ka fata ˈuri, ‘Lisia basi, nia naˈa ˈi loˈoko,’ noaˈa kamu kasi
faˈamamana nia.
24 Sulia na ngwae ˈosoˈoso ki ke baˈa dao maˈi, ma kike fata ˈuri, ‘Nauˈa
na Christ,’ faˈinia na ngwae ˈosoˈoso ki kike fata ˈuri, ‘Nauˈa ta profet.’
Ma kike fulia faˈanadaˈa doe ki fasi ˈiri ke talaˈi rora ana na ngwae neˈe
God nia filida ki bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada.
25 Nia neˈe, sui bore ˈana ru neˈe ki noaˈa kira kasi dao ˈua maˈi, nau
ku saea naˈa fuamuˈa ˈi naˈo, fasi ˈiri muke saiana.
26-27 “Ana kaidaˈi nau, na Ngela Ngwae, nau ku oli maˈi, ngwae ki taˈifau
kike baˈa lisi nau. Diˈia logo neˈe kamu saiana lisilana meamea kaidaˈi
nia mea maˈi ana bali tataˈelana sina leka ka dao maˈi bali sulana sina
saena mamanga. Aia, diˈia ti ngwae kira fata ˈuri fuamuˈa, ‘Na Christ tua
saena abaˈi kula kwasi,’ noaˈa kamu kasi leka ˈuana kula neˈeri. Diˈia
ti ngwae kira fata ˈuri fuamuˈa, ‘Christ ba ago ˈi neˈe,’ noaˈa kamu kasi
faˈamamana ana alaˈanga ˈunaˈeri ki.
28 “Na olilaku maˈi noaˈa ta ngwae kasi talafia, ka diˈia logo neˈe na afa
noaˈa kasi talafia ta ru mae.

Sa Jesus fata sulia olilana maˈi
(Mark 13:24-31; Luke 21:25-33)

29 “ˈI buri ˈana kaidaˈi neˈe nonifiiˈanga neˈeri ki ka sui mala,
‘God ke fonea na madaˈafi, ma na madamo, ma noaˈa keroˈa kasi sina.
Ma God ke kwate na bulubulu ki kike baˈa ˈasida faˈasia mamanga.
Ma God ke sasi na ru ˈi langi ki, kike leka rora faˈasia fulida.’✡

30 “Buri ˈana ru neˈe ki, na maˈetoto ana olilaku maˈi fiˈi faˈataˈi maˈi
saena mamanga.✡ Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na ngwae ki taˈifau saena
magalia, kike angi sulia kira ka lisi nau ku oli maˈi fafona gwaˈi salo saena
mamanga, ma nai baˈa leka maˈi faˈinia ngasingasiˈanga nau faˈinia na
madakoˈanga doe nau.
31 Ma na ˈainsel ke ufia na bungu ke baˈa angi doe fuana fikulana na
ngwae nau ki neˈe nau ku filida taˈifau naˈa. Ana kaidaˈi neˈeri, nau ku
kwatea maˈi ˈainsel nau ki, ˈiri kike baˈa ukua maˈi ngwae nau ki taˈifau
faˈasia na fanoa ki taˈifau saena magalia.”
32 Goˈo, sa Jesus ka fata sulia tarifulaˈa ka ˈuri, “Kamu ke manata basi
sulia na ˈai figi ki. Kaidaˈi kamu lisia na rauna nia ngosa, muke saiana na
kaidaˈi fuana unitaˈi ˈakoˈakoˈa nia dao karangi naˈa.
33 Ka ˈunaˈeri logo, kaidaˈi kamu lisia na nonifiiˈanga neˈeri ki taˈifau
ke baˈa dao maˈi, muke saiana na olilaku maˈi nia karangi naˈa.
34 Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, ngwae ki taˈifau neˈe kira
mauri ana kaidaˈi neˈe, kira kasi mae ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke
baˈa dao maˈi.*
35 Na ru ki taˈifau maˈi langi ma saena magalia kike baˈa sui. Bore ma
na fatalaku goˈo neˈe tuatua noaˈa kasi sui.

Noaˈa ta ngwae kasi saiana asoa nama kaidaˈi neˈeri
(Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

36 “Noaˈa ta ngwae kasi saiana kaidaˈi nai baˈa oli maˈi ana. Na ˈainsel
ki bore noaˈa kasi sai logo ana, ma nauˈa, na Ngela bore, nau kusi sai logo
ana. God na Maˈa taˈifilia goˈo neˈe nia saiana.
37 Na olilaku maˈi ke baˈa diˈia ru ba fuli ana kaidaˈi ba sa Noa.
38 Ana faˈi asoa ba ˈi naˈo ki, ana na igo doe baera, na ngwae ki kira
fanga ma kira ka kwaˈu ˈada, ma na ngwae ki ma na kini ki kira ka araˈi
ˈada ma kira ka kwate kini ˈada kwailiu, leleka ka dao goˈo ana faˈi asoa
ba sa Noa nia raˈe saena na faka doe ba nia.
39 Bore ˈana, kira kina ˈua na tae neˈe ka dao maˈi, leleka ka dao ana
kaidaˈi neˈe igo doe baera dao maˈi, ma ka lauda naˈa ˈana. Ma nia ke
baˈa dao logo maˈi ˈuri ana kaidaˈi nai baˈa dao maˈi ana.
40 Ana kaidaˈi neˈeri, ro ngwae ki kera rao saena na oˈola. Ma nau ku
ngalia ta taˈi ngwae faˈi nau, ma ta taˈi ngwae nau ku faˈasia.
41 Ma ro kini ki logo kera ka rao adaroˈo ana fanga ki, ma ta taˈi ai nau
ku ngalia, ma ruana nau ku faˈasia.
42 Muke lialia leˈa, sulia kamu kina faˈi asoa tae neˈe nau, na Aofia kamu,
nai dao maˈi ana.
43 Muke manata toˈona ru neˈe, diˈia na ngwae ana luma ka sai goˈo
ˈana ana kaidaˈi neˈe ngwae bili ke baˈa dao maˈi ana, nia ka lialia leˈa
ma noaˈa kasi alaˈania na ngwae bili neˈeri ka ruˈu maˈi saena luma nia.

✡ **24:29** Aesea 13:10; 34:4; Esikiel 13:7; Joel 2:10, 31; 3:15 ✡ **24:30** 1 Tesalonika 4:16 * **24:34** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.

44 Nia neˈe, muke kwaimasi logo, sulia nai baˈa dao maˈi ana kaidaˈi
neˈe noaˈa kamu kasi saiana.”

Tarifulaˈa sulia ro ngwae rao ki
(Luke 12:41-48)

45 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana na fafarongo ki, “Kamu diˈia na
ngwae rao neˈe nia liatoˈo ma nia ka rao saga. Ma na araˈi ˈaˈana ke alua
nia ka lia sulia na ngwae rao ki, ma ka kwatea na fanga fuada ana kaidaˈi
fuana kwate fangaˈa.
46 Ma ˈoilakiˈa fuana na ngwae rao neˈeri neˈe ngwae ˈaˈana nia dao
toˈona ma nia sasi ru neˈeri ki, ana kaidaˈi neˈe nia dao maˈi ana ˈi luma
nia!
47 Nau ku saea na ru mamana fuamuˈa, na ngwae ˈaˈana alu nia ka lia
sulia ru nia ki taˈifau.
48 “Bore ma, diˈia nia na ngwae rao taˈa, nia ka manata ˈuri, ‘Na ngwae
ˈaˈana nau, daolana maˈi nia tau ˈua.’
49 Ma nia ka talaˈae fuana kwaˈilana na ngwae rao ki, ma nia ka tua ni
fanga naˈa ˈana ma ka kwaˈu lilinga naˈa ˈana faˈinia ngwae kwaˈu lilinga
ki.
50 Sui ma na ngwae ˈaˈana ka dao maˈi ana ta asoa neˈe nia noaˈa kasi
kwaimaˈakwali ana, ma ana kaidaˈi neˈe nia kina goˈo ˈana.
51 Na ngwae ˈaˈana ke kwatea na kwaˈikwaˈinga ˈafae fuana niaˈa, ma
ka alua niaˈa faˈinia ngwae kwalabasa ki neˈe sokeˈe roˈo sulia God. Ma
kaidaˈi nia ka tua ana kula neˈeri, nia ka angi angi goˈo ˈana faˈinia na
ˈala girigiri ˈanga, osiˈana nia ka nonifii liu.”

25

Tarifulaˈanga sulia taˈi akwala kini sariˈi

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ana kaidaˈi neˈe nau ku oli laˈu maˈi, na
ˈInotoˈanga God ke baˈa diˈia na akwala kini sariˈi neˈe kira ngalia naˈa
faˈi unu kira ki, ma kira ka kwaimaˈakwali ana na araˈi faolu neˈe ke leka
maˈi ka ngalida ˈuana saena na fafangaˈa ana ara araˈinga.
2 Ma ta lima kini sariˈi ada kira taˈi boleboleˈa, ma ta lima ai ada kira
ka manataˈa.
3 Na kini sariˈi boleboleˈa neˈeri ki kira ngalia naˈa faˈi unu kira ki, bore
ma noaˈa kira kasi ngalia goˈo ta suliˈi ru neˈe ka bolo fuana faˈaduˈalana
unu kira ki faˈinida.
4 Ma na ai neˈe manataˈa ki kira ngalia na biˈi suliˈi ru doe fuana
faˈaduˈalana unu faˈinia na faˈi unu kira ki.
5 Ma na araˈi faolu neˈeri noaˈa kasi dao ˈaliˈali, ma na kini sariˈi neˈeri
ki maada ka mamaliuˈa taˈifau, ma kira ka maliu naˈa ˈada.
6 “Ma saena tofongana rodo, na ngwae ki kira ri kika ˈuri, ‘Na araˈi faolu
nia dao naˈa maˈi! Muke leka, ma muke saka fuana.’
7 Na akwala kini sariˈi neˈeri kira ka tataˈe, ma kira ka faˈaduˈa na faˈi
unu kira ki.
8 Ma na kini sariˈi boleboleˈa neˈeri ki kira ka fata ˈuri fuana na kini
sariˈi manataˈa neˈeri ki, ‘Muke kwatea ta suliˈi ru fuana duˈangaˈa
ˈaimili, sulia neˈe suliˈi ru kaimili ki fuana duˈangaˈa karangi ka sui naˈa.’
9 “Sui kira olisida kika ˈuri, ‘Noaˈa goˈo, osiˈana noaˈa nia kasi bolo naˈa
faˈi kulu taˈifau. Muke leka ˈaumulu ana ta luma, ˈiri muke folia ta suliˈi
ru fuana duˈangaˈa ˈaumulu.’

10 Ma kaidaˈi kira leka fuana foliˈa, na araˈi faolu neˈeri ka dao maˈi.
Ma na sariˈi neˈeri ki neˈe kira sasi akaˈu, kira ka leka naˈa ˈada faˈinia
ˈuana na fangaˈa ana araˈinga. Ma kira ka fono naˈa ˈusia na sinamaa.
11 “Ma ˈi buri ˈana na kini sariˈi ba kiri, kira ka dao logo maˈi, kira ka
ˈuri, ‘Araˈi ˈae! ˈOke ˈifingia kwau na sinamaa fuamiˈa!’
12 Ma na araˈi faolu neˈeri ka olisida ka ˈuri, ‘Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, nau ku kina kaumulu.’ ”
13 Ma sa Jesus ka faˈasuia naˈa tarifulaˈanga neˈe ka ˈuri, “Ta neˈe, kamu
ke lialia leˈa, sulia kamu kina faˈi asoa nama kaidaˈi neˈe nai baˈa dao laˈu
maˈi ana.”

Na tarifulaˈanga sulia olilana maˈi ngwae ˈinotoˈa (Luke 19:11-27)

14 Sui sa Jesus ka saea laˈu na tarifulaˈanga neˈe fuana na fafarongo nia
ki ka ˈuri, “Ana kaidaˈi nai baˈa oli maˈi, na ˈInotoˈanga God nia diˈia taˈi
ngwae ba nia leka ana ta kula tau, ma ka saea naˈa ngwae rao nia ki, ma
ka kwate kira ka lia sulia na toˈoruˈa nia ki.
15 Ma nia ka kwatea lima toˈoni selene ki fuana taˈi ngwae. Ma fuana
ta ngwae laˈu, nia ka kwatea ro toˈoni selene ki. Ma fuana ta ngwae laˈu,
nia ka kwatea taˈi toˈoni selene. Nia ka kwatea ka bolo naˈa faˈinia na sai
ˈi ruˈanga kira ki. Sui nia ka leka naˈa ˈana ana lekaˈa nia.
16 Ma na ngwae neˈe ngalia naˈa lima toˈoni selene ki, nia ka rao ˈani,
ma ka toˈo laˈu ana ta lima toˈoni selene.
17 Ma na ngwae ba ngalia naˈa ro toˈoni selene ki, nia ka rao logo ˈani,
ma ka toda ta ro toˈoni selene laˈu.
18 Bore ma na ngwae ba ngalia taˈi toˈoni selene, nia ka leka, ma ka ˈilia
taˈi kilu saena na ano, ma ka sofongaˈinia ˈana selene ba na araˈi ˈaˈana
nia kwatea fuana.
19 “Ma buri ˈana kala kaidaˈi tau, na araˈi ˈaˈana ba kira ka oli maˈi, ma
nia oga ka saiana selene ba nia ki faˈinida.
20 Ma na ngwae ba ngalia lima toˈoni selene ki, ka ngalia laˈu maˈi ta
lima toˈoni selene, ma ka fata ˈuri, ‘Araˈi ˈaˈana ˈae, ˈoko kwatea lima
toˈoni selene ki fuaku ba. ˈOke lisia basi, nau ku toda laˈu ta lima toˈoni
selene fafia.’
21 “Ma na araˈi ˈaˈana nia ka olisia ka ˈuri, ‘ˈOe ngwae ni rao leˈa nau.
Nau ku saiana, nau ku manata fitoˈamu! ˈOko rao leˈa ˈani ru tiˈitiˈi ki,
nia neˈe nau ku alu ˈoe, ˈoko doe fafia naˈa ru ˈoro ki. ˈOke leka maˈi, ma
ˈoko saeleˈa ˈamu faˈi nau.’
22 “Ma na ngwae neˈe ngalia ro toˈoni selene ki ka dao logo maˈi. Ma ka
fata ˈuri, ‘Araˈi ˈaˈana ˈae, ˈoko kwatea goˈo ro toˈoni selene ki fuaku ba.
ˈOke lisia basi, nau ku toda laˈu ta ro toˈoni selene fafia.’
23 “Ma na araˈi ˈaˈana nia ka olisia ka ˈuri, ‘ˈOe ngwae ni rao leˈa nau,
nau ku saiana nau ku fitoˈamu! ˈOko rao leˈa ˈani ru tiˈitiˈi ki. Nia neˈe
nai baˈa alu ˈoe, ˈoke doe fafia na ru ˈoro ki. ˈOke leka maˈi, ma ˈoko
saeleˈa ˈamu faˈi nau.’
24 “Sui na ngwae ba ngalia taˈi toˈoni selene, ka dao maˈi. Ma nia ka
fofoni ru goˈo ˈana ka fata ˈuri, ‘Araˈi ˈaˈana ˈae, nau ku saiana ˈaeˈo na
ngwae neˈe fatalamu ˈinikere. ˈOko loia naˈa ru ki goˈo ˈamu ana kula
neˈe noaˈa ˈoe kosi fasia, ma ˈoko ngalia goˈo ˈamu ru ngwae matamata
ki.
25 Nia neˈe nau ku maˈu, ma nau ku leka sofongaˈinia naˈa selene ba
ˈoe saena na ano. ˈOko lisia mani ba ˈoe nama goˈo niniˈa.’

26 “Ma na araˈi ˈaˈana nia ka olisia ka ˈuri, ‘ˈAeˈo na ngwae rao taˈa, ma
ˈoko ˈaila busu. ˈOko sai goˈo ˈamu ana neˈe nau ku loia ru ana kula neˈe
noaˈa kusi fasia, ma ku ngalia goˈo ˈaku ru ngwae matamata ki.
27 Diˈia ˈoko manata ˈunaˈeri, faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi alua ˈamu na
selene nau ki saena kula ni alu maniˈa fasi ˈiri ka ˈoro, ma ka dao ana
kaidaˈi nau ku oli maˈi ana, nau ku ngalia naˈa selene neˈeri ma na selene
tarenga ki faˈinia.’
28 “Sui na araˈi ˈaˈana neˈeri ka fata ˈuri fuana na ngwae ni rao nia ki
laˈu, ‘Muke ngalia naˈa selene neˈe ki faˈasia, ma kamu ka kwatea fuana
na ngwae neˈe toˈo ana taˈi akwala toˈoni selene.
29 Sulia na ngwae ki taˈifau neˈe kira toˈo ana ru ˈoro ki, nai baˈa kwatea
laˈu ti ru fuada, fasi ˈiri kira ka toˈo ana ru ki ka tatakolaˈa. Ma sa tai bore
ˈana neˈe noaˈa kasi toˈo ana ta ru, ma nia ka toˈo ana ta ru tiˈitiˈi bore
ˈana, nai baˈa lafua faˈasi nia.
30 Ma na ngwae ni rao neˈe, muke ˈui ˈania ˈi maa saena na maˈe rodo,
kula neˈe ngwae ki ka angi angi goˈo ˈada faˈinia na ˈala girigiri ˈanga,
osiˈana nia nonifii liu.’ ”
31 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Kaidaˈi nauˈa,
na Ngela Ngwae, nai baˈa oli laˈu maˈi ˈuana na tatalafaˈanga faˈinia na
ˈainsel ki, nai baˈa tua ana fuli gwauruˈa na ngwae tatalafaˈa.
32 Ma na ngwae ki taˈifau faˈasia fanoa ki taˈifau kike baˈa fiku maˈi ˈi
naˈoku. Ma nai baˈa daroˈia na ngwae ki taˈifau, diˈia ta ngwae ba nia lia
sulia na sipsip ki ka daroˈia na sipsip ki faˈasia na nanigot ki.
33 Ma nau ku alua naˈa ngwae saga ki ˈi bali ˈoloˈolo aku, ma na ngwae
taˈa ki ˈi bali mauli aku.
34 “Sui nau ku fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira tua ˈi bali ˈoloˈolo aku,
‘Kaumulu naˈa ngwae neˈe Maˈa nau faˈasaeleˈa kamu ki. Muke ruˈu maˈi
ˈi saena ˈInotoˈanga neˈe nia sasi akaˈu ana fuamuˈa ˈita naˈa maˈi ana
etangilana naˈa maˈi na magalia.
35 Sulia kaidaˈi nau ku fiolo ana, kamu kwatea fanga fuaku. Ma kaidaˈi
nau ku silikwaˈu ana, kamu kwatea kafo fuaku. Ma bore ˈana nau na
ngwae dao faˈasia ta fanoa matamata, kamu kwalo nau ˈuana saena luma
kamu ki.
36 Ma kaidaˈi ka noaˈa ˈaku ta toro, kamu kwate toro fuaku. Ma kaidaˈi
nau ku mataˈi, kamu lia sulia nau. Ma kaidaˈi nau ku tua ˈi saena luma
ni lokafo, kamu maa toˈoku.’
37 “Sui naˈa ngwae saga ki kira ka olisia kika ˈuri, ‘Aofia kwa, kaidaˈi
tae neˈe kami lisia ˈoko fiolo, ma kami ka sareˈo? Kaidaˈi tae neˈe ˈoko
silikwaˈu, ma kami ka kwatea kafo fuamu?
38 Ma kaidaˈi tae neˈe ˈoe na ngwae dao faˈasia na fanoa matamata, ma
kami ka kwalo ˈoe ˈi luma, nama kaidaˈi tae neˈe noaˈa ˈamu ta toro, ma
kami ka kwate toro fuamu?
39 Ma kaidaˈi tae neˈe kami lisia neˈe ˈoko mataˈi ana, nama ˈoko tua
saena na luma ni lokafo, ma kami ka leka maa toˈomu?’
40 “Ma nau ku olisida nau ku ˈuri, ‘Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
kaidaˈi kamu sasia ta ru ˈunaˈeri fuana ta ngwae bore ˈana neˈe noaˈa
kira kasi lia doe ana, kamu sasia naˈa fuaku.’
41 “Sui nai baˈa fata ˈuri fuada na ngwae neˈe kira tua ˈi bali mauli aku,
‘Kamu ke leka tau kwau faˈasi nau. God ke baˈa kwaˈi kamu. Ma kamu ke
leka saena na mafula neˈe tuatua firi, neˈe God nia sasi akaˈu ana fuana
sa Saetan ma na ˈainsel taˈa nia ki.

42 Sulia nau ku fiolo, ma kamu kasi kwatea goˈo ta fanga fuaku. Ma
kaidaˈi nau ku silikwaˈu, noaˈa kamu kasi kwatea goˈo ta kafo fuaku.
43 Ma kaidaˈi nau ku dao maˈi, kamu kasi kwalo nau goˈo fuana luma
kamu ki. Ma kaidaˈi ka noaˈa ˈaku ta toro, noaˈa kamu kasi kwate toro
goˈo fuaku. Ma kaidaˈi nau ku mataˈi ma ku tua ˈi saena na luma ni lokafo,
noaˈa kamu kasi lia goˈo suli nau.’
44 “Ma kira ka olisia kira ka ˈuri, ‘Aofia kwa, kaidaˈi tae neˈe kami lisiˈo,
ˈoko fiolo, nama ˈoko silikwaˈu, nama ˈoe na ngwae dao, nama ka noaˈa
ˈamu ta toro, nama ˈoko mataˈi nama ˈoko tua ˈi saena na luma ni lokafo,
ma noaˈa kami kasi ˈafiˈo goˈo?’
45 “Ma nau ku olisida ku ˈuri, ‘Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, kaidaˈi
kamu kasi kwaiˈafi ana ta ngwae bore ana neˈe noaˈa kira kasi lia doe ana,
kamu sasia naˈa fuaku.’
46 “Sui kira ka leka naˈa ˈada ˈuana na kwaˈikwaˈinga neˈe tuatua firi,
ma na ngwae saga ki kira ka leka naˈa ˈuana na mauriˈa firi.”

26

Ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki lokoa saungilana sa Jesus
(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈamanata ˈani ru neˈe ki ka sui, nia ka fata ˈuri
fuana na fafarongo nia ki,
2 “Kaumulu saiana ka sui naˈa, Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa ke baˈa fuli
fafonai. Ma ana kaidaˈi neˈeri, kike baˈa kwate nau, na Ngela Ngwae,
fuana malimae nau ki, ˈiri kike foto fafi nau ana ˈai rara folo.”
3 Ma ana taˈi kaidaˈi neˈeri logo, na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka fiku saena luma doe na ˈingataˈi fata abu neˈe
satana sa Kaeafas.
4 Ma kira ka lokoa, fasi ˈiri kike dao toˈona ta kaidaˈi fuana kike dau ago
ana sa Jesus, ma kira ka saungia.
5 Ma kira ka fata kwailiu ˈuri, “Noaˈa kulu kasi daua ana faˈi asoa ana
fangaˈa, ˈasu ˈubani ngwae ki kira kata fuˈali kulu.”

Taˈi kini nia kisitani ngwaingwai moko leˈa fafona gwauna sa Jesus
(Mark 14:3-9; John 12:1-8)

6 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira leka kwau ˈuana ˈi Betani,
kira ka tua saena luma sa Simon, na ngwae ba na kuu saungia ˈi naˈo.
7 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fanga, taˈi kini leka maˈi siana faˈinia na biˈi
nura neˈe kwanga liu,* ma nia fungu ˈani na ngwaingwai neˈe moko ufiufi
leˈa, ma na folilana ka doe liu. Nia leka maˈi, ma ka kisitani ˈi fafona
gwauna sa Jesus.
8 Ma ana kaidaˈi neˈe fafarongo nia ki kira lisia, kira ka saetaˈa, ma kika
fata ˈada talada ˈuri, “Faˈuta neˈe kini neˈe ka faˈalia ngwaingwai leˈa
neˈe?
9 Ngwaingwai neˈe, diˈia kulu foli ˈani, mani doe neˈe kulu ke baˈa ngalia
ˈuana. Ma kulu ka ngalia na mani neˈeri fuana ˈafilana ngwae dalaˈa ki!”
10 Ma sulia sa Jesus nia sai goˈo ˈana ana tae neˈe kira fata sulia, nia ka
fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka fata ˈunaˈeri, ma kamu ka faˈaˈekea
kini neˈe? Ru leˈa liu neˈe nia sasia naˈa fuaku.

* **26:7** Na kufikufi ru neˈe kwanga liu neˈe kira saea ˈani alabaster, na fau neˈe madumadu liu.

11 Na ngwae dalaˈa ki kira tua goˈo ˈada faˈi kamu sulia asoa ki. Bore
ma nauˈa, kaidaˈi dokodoko goˈo ˈana neˈe nai baˈa tua faˈi kamu.
12 Ma ana kaidaˈi na kini neˈe nia kisitani na ngwaingwai neˈe ana na
noniku, nia sasi akaˈu ana nauˈa masia kwaiatolaku saena kilu gwaˈu ana
faˈi asoa ana maelaku.
13 Ma nau ku saea fuamuˈa, ana fanoa ki taˈifau saena magalia neˈe
na Faˈarongoˈanga Leˈa kira ke fatataloˈania sulia, tae neˈe kini neˈe nia
sasia fuaku, kike baˈa rongoa naˈa logo fuana na manataˈanga toˈona.”

Sa Judas nia alafafia ke foli ˈani sa Jesus fuana malimae ki
(Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

14 Buri ˈana ru neˈe ki sui, taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo sa
Jesus ki, satana sa Judas Iskariot ka leka siana na fata abu doe ki.
15 Ma ka saefilo kira ka ˈuri, “Diˈia nau ku kwatea sa Jesus fuaumulu,
tae neˈe kamu ke baˈa kwatea fuaku?” Ma kira ka toˈomani uulu akwala
selene ki, ma kira ka kwatea fuana.
16 Talaˈae ana kaidaˈi neˈeri, sa Judas ka lialia naˈa ˈuana ta kaidaˈi neˈe
bolo fuana kwatelana sa Jesus fuada.

Sa Jesus ˈania naˈa Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa
(Mark 14:12-21; Luke 22:7-13, 21-23; John 13:21-30)

17 Ma ana etana asoa ana fangaˈa neˈe kira saea ˈani, “Beret neˈe noaˈa
ta Isi ana,” na fafarongo ki kira leka maˈi siana sa Jesus, ma kira ka saefilo
ˈuri ana, “ˈI fai neˈe ˈoko oga kami ka sasi akaˈu ana Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa fuamu?”
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem.
Ana kaidaˈi kamu dao siana taˈi ngwae neˈe nau ku filia, kamu ka fata ˈuri
fuana, ‘Ngwae faˈamanata kaimili, nia saea kaidaˈi nia dao karangi naˈa.
Nia faˈinia na fafarongo nia ki kike ˈania na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa ˈi
luma ˈoe.’ ”
19 Ana kaidaˈi neˈe, fafarongo ki kira leka, ma kika alaˈa faˈinia na
ngwae neˈeri diˈia ba sa Jesus saea naˈa fuada, ma kira ka sasi akaˈu
naˈa ana fangaˈa neˈeri.
20 Ma ˈi saˈulafi, sa Jesus ka tua ˈi neˈeri ˈiri ka fanga faˈinia na akwala
ma ro fafarongo nia ki.
21 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru mamana
nau ku saea fuamuˈa, taˈi ngwae ana kaumulu ke kwate nau fuana
malimae nau ki.”
22 Kaidaˈi na fafarongo ki kira rongoa ru neˈe, kira ka kwaimanatai liu.
Ma taˈi taˈi ngwaeˈa ada kira fiˈi talaˈae ana saefilolana sa Jesus kika ˈuri,
“Aofia kwa, ˈuri ma ˈoko fata ˈani nauˈa neˈeriˈa?” Ma kiraˈa taˈifau goˈo
neˈe kira fata ˈunaˈeri.
23 Sui sa Jesus ka ˈuri, “Taˈi ngwae aumulu, neˈe nia ke tongani afu beret
nia ˈi saena na dako faˈi nau, nia neˈe ke baˈa kwate nau fuana malimae
nau ki.
24 Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa mae diˈia na Kerekereˈa Abu ba saea
ka sui naˈa maˈi naˈo. Ma kwaimanatai liu fuana na ngwae neˈe ke baˈa
kwate nau fuana malimae nau ki. Nia leˈa fuana na ngwae neˈeri diˈia
nia kasi futafuta goˈo.”
25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Judas ba, na ngwae neˈe ke baˈa kwatea sa Jesus
fuana malimae nia ki, nia ka fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa. ˈUri ma
ˈoko saea ˈani nauˈa neˈeriˈa kwa?”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈAeˈo talamu neˈe ˈoko saea naˈa.”

Na fangaˈa na Aofia
(Mark 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

26 Ma ana kaidaˈi kira fanga, sa Jesus ka ngalia afu beret, ma nia ka
baˈatafea God, sui ka ngiia, ma ka kwatea fuana na fafarongo nia ki, ma
ka fata ˈuri, “Muke ngalia, ma muka ˈania, nia naˈa neˈe noniku.”
27 Sui nia ka ngalia na titiu ni kwaˈunga, ma ka baˈatafea God, sui ka
kwatea fuada, ma ka fata ˈuri, “Kaumulu taˈifau, muke kwaˈufia.
28 Nia naˈa neˈe ˈabuku neˈe God faˈangasia ˈani na fau alangaˈinga
faolu, sulia neˈe ˈabuku ke baˈa igo fuana ngwae ˈoro ki, fasi ˈiri God ka
rufuanata naˈa ana taˈangaˈa ki.
29 Ru mamana nau ku saea fuaumulu, nau kusi kwaˈufia laˈu na waen
neˈe leleka ka dao ana faˈi asoa nau ku kwaˈufia naˈa waen faolu faˈi
kaumulu ˈi saena na ˈInotoˈanga Maˈa nau.”
30 Sui kira ka ngulia faˈi ngu, ma kira ka leka ˈuana faˈi ua neˈe kira
saea ˈani Olif.

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke baˈa tofea
(Mark 14:27-31; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

31 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ana faˈi rodo neˈe, kaumulu taˈifau
goˈo muke tafi faˈasi nau. Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, ‘God ke
saungia ngwae neˈe nia lia sulia na sipsip ki, ma na sipsip ki taˈifau kika
takalo.’✡
32 Ka ˈunaˈeri bore ana, ˈi buri ˈana nau kui tataˈe laˈu ˈuana mauriˈa,
nau kui etaeta ˈi naˈo aumulu ˈuana ˈi Galili.”
33 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Nauˈa ˈafitaˈi nau ku leka faˈasi ˈoe, sui
bore ˈana ngwae neˈe ki kira ka leka faˈasiˈo!”
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Nau ku saea fuamu, ˈi naˈona
neˈe karai ke angi ˈi saena faˈi rodo taˈena, ˈoke baˈa sae uulufau ana neˈe
ˈoko kina nau.”
35 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Sui bore ˈana nau ku mae faˈi ˈoe, nia
ˈafitaˈi nau ku saea fasi nau ku kinaˈo!”
Ma na fafarongo ki taˈifau goˈo, kira ka fata logo ˈunaˈeri.

Sa Jesus foˈosia God ana kula kira saea ˈani ˈi Getsemani
(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 Sui sa Jesus ka leka faˈinia na fafarongo nia ki ana taˈi kula kira saea
ˈani ˈi Getsemani, ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke tua ˈaumulu ˈi neˈe
ana kaidaˈi nau ku leka kwau ˈi loˈoko ˈiri nai foˈo.”
37 Ma nia ka talaˈia sa Peter, ma na ro ngela sa Sebedi ki faˈinia. Ma nia
ka fiˈi eta ˈaena kwaimanatai ˈanga doe liu faˈinia liadilaˈa.
38 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na liaku nia figwanu ka doe liu, ma nia
bolo faˈinia naˈa saungilaku. Muke tua ˈi neˈe, kamu ke ada, ma muke
lialia faˈi nau.”
39 Sui nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu faˈasi kira, ma ka bobo uruuru leleka na
maana darana ka toˈo naˈa ˈi ano, ma ka foˈo ka ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia
nia talangwaraˈu goˈo ˈana, ˈoko lafua ˈamu na nonifiiˈanga neˈe faˈasi
nau. Sui bore ˈana, noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia na
kwaiogai ˈanga ˈoe lala niniˈa.”

✡ **26:31** Sekaraea 13:7

40 Sui sa Jesus ka oli siana na uulu fafarongo nia ki, ma ka lisia kira
maliu naˈa, ma nia ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Kwala Peter kwa, faˈuta
neˈe kamu kasi ada faˈi nau sulia ta taˈi kaidaˈi?
41 Kamu ke ada, muke lialia ˈani foˈongaˈa sasi na ilitoˈonga kata liufi
kamu. Sulia kaumulu oga sasilana ru leˈa ki, bore ma nonimuˈa nia
ngwataˈutaˈu liu.”
42 Sa Jesus ka leka laˈu, ma ka foˈo ana ruana kaidaˈi ka ˈuri, “Maˈasi
ˈae, diˈia noaˈa kasi bolo fuana ˈoke fonea na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau,
leˈa goˈo ˈana, nau ku roˈo naˈa ˈaku sulia na kwaiogai ˈanga ˈoe.”
43 Ma kaidaˈi nia oli maˈi siada na fafarongo nia ki, nia ka lisia kira
maliu laˈu, sulia na maada mamaliuˈa liu naˈa.
44 Ma sa Jesus ka leka laˈu faˈasida, ma ka foˈo laˈu ana uula kaidaˈi, ka
saea logo na alaˈanga ba kiri.
45 Sui nia ka leka laˈu siada na uulu fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri
fuada, “Kaumulu maliu ˈua niniˈa? Ma kamu ka mamalo ˈua niniˈa? Lia
basi, kira ke kwate nauˈa naˈa, na Ngela Ngwae, saena limana na ngwae
taˈa ki. Na kaidaˈi baera nia dao naˈa maˈi!
46 Mulu tataˈe, kulu ka leka naˈa. Kamu lisia na ngwae ba ke kwate nau
fuana na malimae nau ki, nia dao naˈa maˈi.”

Kira daua sa Jesus
(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

47 Ma ana kaidaˈi sa Jesus ka alaˈa ˈua, sa Judas, taˈi ngwae ana akwala
ma ro fafarongo ba nia ki, ka dao naˈa maˈi. Taˈi fikuˈa doe leka maˈi
faˈinia faˈasia na fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki. Ma kira ka ngalia
maˈi na sele ni ofoˈa ki, ma na subi ki.
48 Aia, sa Judas kwatea ka sui naˈa maˈetoto fuada ka ˈuri, “Na ngwae
neˈe nau ku nonoˈia, niaˈa naˈa neˈe na ngwae neˈe kamu oga.”†
49 Ma ˈaliˈali nia ka leka saga naˈa siana sa Jesus ma ka fata ˈuri, “Ngwae
faˈamanata kwa, aroaroˈa tua faˈi ˈoe.” Sui nia ka nonoˈia.
50 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Kwala ngwade, sasia naˈa ru neˈe
ˈaliˈali.”
Sui kira ka ˈidu karangi maˈi ana, ma kira ka daua sa Jesus, ma kira ka
dau ngasi naˈa fafia.
51 Ma taˈi ngwae ana fafarongo sa Jesus ki ka lafua naˈa nini ni ofoˈa
nia, ma ka kwaiˈia naˈa ngwae rao na ˈingataˈi fata abu, ma ka kwaˈi tafia
naˈa na bali alinga ˈoloˈolo nia.
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke alua ˈamu na sele ni ofoˈa ˈoe
fuila, sulia sa tai faˈida neˈe kira fuˈa ˈani sele ni ofoˈa, kira ke baˈa mae
logo ˈani sele ni ofoˈa.
53 Nau ku oga ˈoke saiana, diˈia nau ku gania Maˈa nau, nia fiˈi kwatea
maˈi na ˈainsel ˈoro ki liufia akwala ma ro fuani oro ki!
54 Ma diˈia nau ku saea na ˈainsel ki ka ˈafi nau ˈunaˈeri, noaˈa naisi
faˈamamana na ru neˈe na Kerekereˈa Abu saea sulia na Christ ka nonifii
ˈani ki.”
55 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae ki, “ˈUri ma, kaumulu fia nauˈa
ta ngwae bili niniˈa? Nia nini muka dao naˈa maˈi faˈinia na sele ki, ma na
subi ki fuana daulaku? Tau naˈa maˈi, nau ku faˈamanata kamu ˈi saena
na Luma Abu God, bore ma kamu kasi dau nau goˈo.

---

† **26:48** Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈianga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia.

56 Na ru neˈe ki taˈifau ka fuli ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈamamana na
kerekereˈa na profet ki ana Kerekereˈa Abu.”

Sui na fafarongo nia ki taˈifau goˈo kira ka danga faˈiburi naˈa ˈani, ma
kira ka tafi naˈa ˈada.

Kira matalangaˈinia sa Jesus
(Mark 14:53-65; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

57 Ma na ngwae neˈe kira daua sa Jesus ki, kira ka talaˈi nia ˈuana saena
luma sa Kaeafas, na ˈingataˈi fata abu. Ma na ngwae faˈamanata ana taki
ki, faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki logo, kira fiku ˈi neˈeri.

58 Ma sa Peter nia ˈisi buri tau naˈa kwau, ma ka dao logo ˈi saena na
labata ana na luma ˈingataˈi fata abu, ma ka ruˈu kwau saena labata, ma
ka tua siana ngwae folo ki, fasi ˈiri nia ka lisia tae neˈe kira ke sasia ana
sa Jesus.

59 Ma na fata abu doe ki, faˈinia na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru taˈifau, kira
sasi ˈuana dao toˈona ti alaˈanga ˈosoˈoso sulia sa Jesus, neˈe bolo faˈinia
kika saungia duˈungana.

60 Sui bore ˈana ngwae ˈoro fata ˈosoˈoso ki kira leka logo maˈi, noaˈa
kira kasi dao goˈo toˈona ta ru. Sui ˈi buri, ta ro ngwae ˈosoˈoso kera taˈe
maˈi, kera ka fata ˈuri,

61 “Na ngwae neˈe nia fata ˈuri, ‘Nau ku saiana nai osia na Luma Abu
God, ma nau ku saungaˈi faolu logo ˈaku ana saena uulu faˈi asoa ki.’ ”

62 Sui na ˈingataˈi fata abu ka tataˈe, ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “ˈUri
ma, noaˈa ˈoe kosi olisia goˈo ta ru, ana ru taˈa neˈe kera saea amu ki?”

63 Bore ma, sa Jesus ka noto goˈo ˈana. Ma na ˈingataˈi fata abu ka
fata laˈu ˈuri, “Nau ku saefilo ˈoe ˈiri ˈoke talitali ˈani satana God neˈe
mauri, ma ˈoko saea fuamiˈa fasi ˈaeˈo neˈe na Christ, na Ngela God, nama
noaˈa?”

64 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nia neˈana ˈoko saea naˈa. Ru mamana
nau ku saea fuamuˈa, ˈita ana kaidaˈi neˈe ka oli ˈalaˈa, muke lisi nau,
na Ngela Ngwae, nau ku tua ˈi bali ˈoloˈolo ana God neˈe ngasingasiˈa ka
tasa, ma nau ku leka maˈi ˈi fafona gwaˈi salo ki ˈi langi.”

65 Goˈo na ˈingataˈi fata abu neˈeri, nia ka gasia na toro keta nia talana
ka faˈataˈinia na saetaˈanga nia, ma ka fata ˈuri, “Kulu kasi oga laˈu ta
ngwae ni fata faˈamamana! Kulu rongoa taˈifau naˈa nia faˈabolotaˈinia
naˈa faˈinia God.

66 Kamu manata faˈuta?”

Ma kira olisia kika ˈuri, “Nia totolia nia ke mae naˈa.”

67 Sui kira ka ngisulia maana, ma kira ka kwaiˈia. Ma ti ngwae kika
fidalia, kira ka ˈuri,

68 “Christ ˈae, diˈia ˈaeˈo naˈa ta profet, ˈoko saea maˈi, sa tai neˈe fidali
ˈoe ˈuri?”

Sa Peter nia tofea sa Jesus
(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

69 Ma sa Peter ka tua saena labata, ma taˈi kini sariˈi rao ka leka maˈi
siana ka fata ˈuri, “ˈOko tua logo faˈinia sa Jesus, na ngwae niniˈa faˈasia
ˈi Galili.”

70 Sui sa Peter ka tofe ˈi naˈoda ka ˈuri, “Nau ku ˈiri saiana ru neˈe ˈoko
saea.”

71 Sui, sa Peter leka ka tua karangia ana maˈe tafaa, ma taˈi kini sariˈi
rao laˈu ka lisia, ma ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira tua neˈeri ki, “Na
ngwae neˈe tuatua logo faˈinia sa Jesus, na ngwae neˈe faˈasia ˈi Nasaret.”
72 Ma sa Peter ka tofe laˈu, ma nia talitali ka ˈuri, “Nau ku ˈiri saiana na
ngwae neˈana.”
73 Ma noaˈa kasi tau goˈo ˈi buri ˈana, na ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri ki,
kira leka siana sa Peter, ma kira ka fata ˈuri fuana, “ˈAeˈo logo ta ngwae
ada mamana naˈa, sulia na lingana fatalamu neˈe faˈataˈi ˈoe.”
74 Kaidaˈi neˈeri nia ka talitali laˈu ka ˈuri, “Diˈia nau ku soke, God ke
baˈa kwaˈi nau. Noaˈa nau ku ˈiri saiana na ngwae neˈana.”
Ma ˈunaˈeri goˈo, karai ka angi naˈa.
75 Ma sa Peter nia manata toˈona alaˈanga ba sa Jesus saea, “ˈI naˈo ana
na karai ka angi saena faˈi rodo neˈe taˈena, ˈoko saea uulufau ana neˈe
ˈoko kina nau.” Kaidaˈi sa Peter ka manata toˈona ru neˈeri, nia ka ruˈu
kwau ˈi maa, ma ka angi ikaika naˈa ˈania liadilaˈanga doe liu.

27

Kira ngalia sa Jesus siana sa Paelat
(Mark 15:1; Luke 23:1-2; John 18:28-32)

1 Ana ˈofodangi laˈa bilabila, na fata abu doe ki taˈifau faˈinia na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, kira ka lokoˈi ru naˈa fuana saungilana sa Jesus.
2 Sui kika firiˈia, ma kira ka talaˈia naˈa siana sa Paelat, na ngwae
gwaungaˈi faˈasia ˈi Rom.

Sa Judas nia mae
(Acts 1:18-19)

3 Ma sa Judas, na ngwae ba kwatea sa Jesus fuana malimae nia ki, ana
kaidaˈi nia saiana kira matalangani naˈa sa Jesus fuana na maelana, nia
ka manata oli, ma ka oli faˈinia na uulu akwala selene baera ki fuada na
fata abu doe ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma ka fata ˈuri,
4 “Nau ku abula taˈa naˈa, sulia nau ku kwatea naˈa ngwae saga fuana
saungilana.”
Sui kira olisia kika ˈuri, “Ma noaˈa laˈu ˈaberaˈanga kaimili neˈana.
Sulia bali neˈeri na bali ˈoe lala ˈamu neˈana.”
5 Ma sa Judas ka ˈui ˈania na selene neˈeri ki ˈi saena na Luma Abu
God, ma ka leka naˈa ˈana. Nia ka leka kwau ˈi maa, ma ka liˈo naˈa ˈana
talana.
6 Ma na fata abu doe ki, kira ka ngalia na selene neˈeri ki, ma kira ka fata
ˈuri, “Noaˈa kasi bolo ana taki kulu fuana kulu ka alua naˈa selene neˈe ki
faˈinia na mani ana na Luma Abu God, osiˈana selene neˈe na mani ana
sau ngwaeˈa naˈa.”
7 Ma kira ka alaˈa ka sui naˈa, kira ka alafafia ma kika folia ˈani taˈi afu
ano, na ano taˈi ngwae neˈe saungaˈi titiu. Ma kira ka rokisia ano neˈe
ˈani kula fuana alulana ngwae mae ki ana, na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki saena.
8 Duˈungana neˈe nia folia na ano neˈeri ˈani na mani neˈe nia ngalia
fuana saungilana na ngwae, kira ka saea ano neˈe ˈani, “Ano ana ˈAbu”
leleka ka dao ˈi taˈena.
9 ˈUnaˈeri, kira ka faˈamamana alaˈanga na profet Jeremaea ba fata ˈuri,
“Kira ngalia naˈa uulu akwala selene baera ki, na mani ba na ngwae ˈi
Israel ki kira folia ˈani na ngwae,

10 ma kira ka kwatea ˈuana folilana na ano na ngwae neˈe saungaˈinia
titiu ki, diˈia ba God nia saea fuaku.”

Sa Paelat nia matalangani sa Jesus
(Mark 15:2-15; Luke 23:3-5, 13-25; John 18:33—19:16)

11 Ma sa Jesus ka uu ˈi naˈona sa Paelat, na ngwae gwaungaˈi faˈasia
ˈi Rom. Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈOe na ngwae tatalafaˈa Jiu ki
niniˈa?”
Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia neˈana ˈoko saea naˈa.”
12 Kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, kira fai fafia sa
Jesus, noaˈa nia kasi olisida ˈani ta alaˈanga.
13 Sui sa Paelat ka fata ˈuri fuana, “ˈOe kosi rongo goˈo na ru taˈa ˈoro
niniˈa kira fai fafiˈo ˈani ki?”
14 Ma sa Jesus noaˈa kasi olisida goˈo ˈani ta alaˈanga. Nia neˈe sa Paelat
ka ˈarefo liu ana.
15 ˈIu, ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ngwae gwaungaˈi faˈasia ˈi
Rom, nia ˈidufaˈi logea taˈi ngwae neˈe Jiu ki kira oga faˈasia na lokafo.
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae ka tua logo saena luma ni lokafo
neˈe satana sa Barabas, na ngwae ki taˈifau kira saiana.
17 Nia neˈe, kaidaˈi neˈe ngwae ki kira fiku maˈi, sa Paelat ka saefiloda
ka ˈuri, “Sa tai neˈe kaumulu oga nai logea fuamuˈa, sa Barabas, nama sa
Jesus neˈe kira saea ˈani na Christ?”
18 Nia ka fata ˈunaˈeri, sulia nia saiana neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu
ki, kira kwatea sa Jesus fuana sulia kira ogalaˈa goˈo niaˈa.
19 Ma kaidaˈi sa Paelat nia tua ana kula ni matalangaˈinga, na ˈafe nia ka
kwatea ta alaˈanga fuana ka ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi sasi ta ru ana na ngwae
ˈoloˈolo neˈana. Sulia nau ku maliu bole, ma ku figwanu liu sulia niaˈa
saena faˈi rodo ba sui.”
20 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira fata liana
na ngwae ki, fasi ˈiri kira ka gania sa Paelat fuana logelana sa Barabas,
ma ka alua sa Jesus fuana maeˈa.
21 Ma sa Paelat ka saefiloda na fikuˈa neˈeri laˈu ka ˈuri, “Sa tai ana
keroˈa neˈe kamu oga ˈiri nai logea?”
Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Sa Barabas.”
22 Sa Paelat ka fata ˈuri, “Ma tae neˈe nai baˈa sasia ana sa Jesus, neˈe
kira saea ˈani na Christ?”
Kira taˈifau kira ka fata ˈuri, “ˈOke foto fafia ana ˈai rara folo.”
23 Ma sa Paelat ka fata ˈuri laˈu, “Osiˈana ta tae taˈa neˈe nia sasia?”
Sui kira ka ako doe kika ˈuri, “Fotoˈia ana ˈai rara folo.”
24 Ma kaidaˈi sa Paelat lisia nia ˈafitaˈi ka sasia naˈa ta ru, ma na fuˈanga
ka karangi talaˈae, nia ka ngalia kafo, ma ka taufia naˈa limana ˈi naˈo ˈada
taˈifau, ka fata ˈuri, “Noaˈa nau kusi oga na maelana na ngwae neˈe. Bali
kaumulu naˈa neˈeriˈa.”
25 Na fikuˈa taˈifau kira olisia, kika ˈuri, “Na maelana ke teo fafi kaimili,
ma fafia na ngela kami ki.”
26 Aia, sa Paelat ka logea kwau sa Barabas fuada, ma ka kwatea na ngwae
fuani oro nia ki kira ka ulasia sa Jesus. Sui nia ka kwatea fuada ˈiri kika
fotoˈia ana na ˈai rara folo.

Na ngwae ana ofoˈa ki kira ngongoa sa Jesus
(Mark 15:16-20; John 19:2-3)

27 Ma na ngwae fuani oro sa Paelat ki, kira talaˈia sa Jesus saena na luma
sa Paelat, ma na fuani oro neˈeri ki taˈifau, kira ka fiku maˈi kalia sa Jesus.
28 Ma kira ka kanusua naˈa ifi nia, ma kira ka faˈaruˈufia ˈani ifi meo
borabora ˈa.
29 Sui kira ka ngalia na ˈeregwau ana kwalo ngarangaraˈa, ma kira ka
alua fafona gwauna, ma kira ka kwatea taˈi rara ˈai fasi ˈiri ka dau ana
ˈani bali lima ˈoloˈolo nia, diˈia niaˈa ta ngwae tatalafaˈa. Ma kira ka
bobo uruuru fuana, ma kira ka ˈoidorole ˈani, kira ka ˈuri, “ˈOke mauri
tau ˈamu, na ngwae tatalafaˈa Jiu ki.”
30 Ma kira ka ngisulia, ma kira ka ngalia na rara ˈai baera, ma kira ka
kwaiˈia na gwauna.
31 Kaidaˈi kira ˈoidorole ana ka sui, kira ka kanusua laˈu na ifi baera,
ma kira ka faˈaruˈufia laˈu ˈani ifi nia ki, sui kira ka talaˈia kwau fuana
na fotoˈilana ana ˈai rara folo.

Kira foto fafia sa Jesus ana ˈai rara folo
(Mark 15:21-32; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

32 Ma kaidaˈi kira leka naˈa kwau, kira ka lisia taˈi ngwae faˈasia ˈi
Saeren, neˈe satana sa Simon. Ma na ngwae fuani oro ki, kira ka kwatea
fasi ˈiri nia ngalia na ˈai rara folo sa Jesus.
33 Sui kira dao ana kula kira saea ˈani ˈi Golgota. (Na fadalana alaˈanga
Golgota, “Na kula ana lasi ngwae”.)
34 ˈI neˈeri, kira kwatea na waen neˈe kira dola ˈani ˈai ˈafae* fuana sa
Jesus. Ma sa Jesus ka kwaˈu toˈona, ma noaˈa nia kasi kwaˈufia goˈo.
35 Sui kira ka foto fafia ana na ˈai rara folo, ma kira ka masa ˈani na ru
diˈia daisi fuana kika daroˈia na ifi nia ki.
36 Sui kira ka tua ˈi ano, ma kika lialia ˈafia goˈo ˈada.
37 Ma ˈi gwauna na ˈai rara folo kira alua na kerekereˈa ˈuri, “Na ngwae
neˈe sa Jesus, na Ngwae Tatalafaˈa na Jiu ki.”
38 Sui, kira ka fotoˈia logo ro ngwae bili ki ana na ˈai rara folo ki faˈinia,
ta ngwae bali ˈoloˈolo ana, ma ta ngwae ana bali mauli.
39 Ma na ngwae neˈe kira liu ki, kira ka nanga nangataˈinia gwauda, ma
kira ka fata buri tolingaˈi kwau fuana sa Jesus, ma kira ka fata ˈuri,
40 “ˈOko saea ˈoko osia naˈa Luma Abu God, ma ˈoko saungaˈi faolu
laˈu ana sulia uulu faˈi asoa ki goˈo. Aia, diˈia ˈaeˈo na Ngela God, ˈoko
faˈamauri ˈoe basi talamu, ma ˈoko koso maˈi faˈasia na ˈai rara folo
neˈana.”
41 Ma na fata abu doe ki kira ka ˈoidorole logo ˈani ˈunaˈeri, faˈinia na
ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira ka ˈuri,
42 “Nia ba faˈamauria na ngwae matamata ki, ma noaˈa nia kasi
faˈamauria goˈo niaˈa talana. Diˈia nia na ngwae tatalafaˈa kia ngwae Jiu
ki, nia ka koso maˈi faˈasia na ˈai rara folo, fasi ˈiri kulu ka faˈamamana
ana niaˈa.
43 Nia fitoˈo ana God, ma ka fata ˈuri, ‘Nauˈa neˈe na Ngela God.’ Kulu
lialia basi ˈiri kuke lisia neˈe God ke baˈa faˈamauria nama noaˈa.”
44 Ma na ro ngwae taˈa neˈe kira fotoˈida faˈinia ki, kera fata buri
tolingaˈi logo ˈunaˈeri ana niaˈa.

Maelana sa Jesus
(Mark 15:33-41; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

---

* **27:34** ˈai ˈafae: nia ta kuinini neˈe kira dola faˈinia waen fuana faˈagwarilana fiiˈa.

45 Ka ˈita ana tofongana asoa, leleka ka dao ana uula kadi sina, na maˈe
rodo ka buta fafia na fanoa ki taˈifau ˈi neˈeri.
46 Ma saˈulafi, sa Jesus ka ako doe ka ˈuri, *"ˈIlae, ˈIlae, lema sabaktani."*
Na fadalana neˈe ˈuri, "God nau ˈae, God nau ˈae, faˈuta neˈe ˈoko danga
faˈi buri ˈani nau?"
47 Ma ti ngwae neˈe tua karangi ana, kira rongoa, ma kira ka fata ˈuri,
"Nia ri ˈuana sa Elaeja."
48 Ma taˈi ngwae ada ka lalili ka ngalia maˈi taˈi lumulumu asi, ma ka
faˈafungua ˈani na waen ˈafae, ma ka usuiˈa ana maˈe ˈai, ma ka kwatea
fuana fasi ˈiri nia ka kwaˈufia.
49 Ma ti ngwae laˈu kira ka ˈuri, "Mango basi, kulu ka lisia diˈia sa Elaeja
nia dao maˈi fuana faˈamaurilana nama noaˈa."
50 Sui, sa Jesus ka ako doe laˈu, ma ka mae naˈa.
51 Ma ifi doe neˈe bokota naˈa kula abu saena Luma Abu God ka gaa
ˈania ro baliˈi ru, ka ˈita maˈi ˈi gwauna leleka ka dao ˈi ano. Ma na
tikitiki ka liu, ma na fau ki ka foga,
52 ma ti faoda gwaˈu kira ka ˈifi, ma na ngwae ˈoro ana ngwae God ki
neˈe kira mae naˈa, kira ka mauri laˈu.
53 Ma kira ka ruˈu faˈasia faoda kira ki. Ma buri ˈana sa Jesus ka tataˈe
oli logo, kira ka ruˈu saena fanoa abu ˈi Jerusalem. Ma na ngwae ˈoro ki
kira ka lisida.
54 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fuani oro neˈe kira saungia sa Jesus,
faˈinia na fuani oro nia ki, ana kaidaˈi kira lisia na tikitiki, ma na ru
matamata ki taˈifau logo neˈe fuli, kira ka maˈu liu ma kira ka fata ˈuri,
"Nia mamana liu naˈa, niaˈa na Ngela God."
55 Ma ti kini ˈoro logo neˈe kira leka ˈi buri ˈana sa Jesus ˈita maˈi ˈi
Galili ma kira ˈafia, kira tua logo ˈi neˈeri, ma kira ka lialia tau logo maˈi
ˈada.
56 Ta ai ada neˈe ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala, ma ˈi Mary na teˈa sa James
ma sa Josef, ma ˈafe sa Sebedi, ma ti kini laˈu.

Kira kwaiatoa sa Jesus
(Mark 15:42-47; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

57 Ana kaidaˈi nia saˈulafi naˈa ma ka karangia rodo, taˈi ngwae toˈoru
nia leka maˈi. Niaˈa taˈi ngwae faˈasia fanoa ˈi Arimetea, ma na satana sa
Josef. Ma nia taˈi ngwae fafarongo sa Jesus logo.
58 Ma nia ka leka siana sa Paelat, ma ka gania na nonina sa Jesus. Ma
sa Paelat ka saea kira ka kwatea fuana.
59 Ma sa Josef ka ngalia naˈa nonina sa Jesus, ma ka buta ˈani ˈaba ifi
kwao faolu.
60 Sui nia ka alua saena na faoda gwaˈu faolu nia, neˈe kira saruˈia ˈi
saena na fau doe. Sui nia ka bokota naˈa maana na faoda neˈeri ˈani na
babaˈi fau doe, sui ka leka naˈa ˈana.
61 ˈI Mary faˈasia Magdala, ma ta Mary laˈu, kera tua tua ˈi maa ana na
faoda neˈeri.
62 Ma ana faˈi asoa ˈi buri ˈana, na Sabat asoa ana mamaloˈanga, na
fata abu doe ki, ma na Farasi ki, kira fiku fuana lokoˈi ru ˈanga faˈinia sa
Paelat.
63 Ma kira ka fata ˈuri fuana, "Ngwae ˈaˈana ˈae, kaimili manata toˈona
kaidaˈi ngwae ˈosoˈoso neˈe nia mauri ˈua, nia fata ˈuri, 'Nai baˈa mauri
laˈu ana uula asoa!'

64 Ma ˈoko faˈarongoa ngwae ˈoe ki kika leka, ma kika folo ˈafia na
faodaˈi ngwae mae leleka ka dao ana uula asoa. Noaˈa kasi leˈa neˈe na
fafarongo nia ki kira ka ngalia ˈada na nonina, ma kira ka sofongaˈinia,
ma kira ka sokea ngwae ki, kira ka saea fasi sa Jesus nia mauri laˈu. Ma
ˈoko saiana fasi diˈia kira soke ˈunaˈeri, nia ke baˈa taˈa ka liufia naˈa
sokeˈa ba nia eta sokea maˈi ˈani ngwae ki.”
65 Ma sa Paelat ka ˈuri fuada, “Aia, diˈia ˈunaˈeri, kaumulu neˈe kamu
ka filia ti ngwae ana fuani oro nau ki, fasi ˈiri kira ka leka folo, ma kira
ka folo leˈa ˈafia na faoda neˈeri.”
66 Ma ana kaidaˈi fata abu doe ki, ma na Farasi ki kira rongoa ru neˈeri,
kira ka sasi akaˈu naˈa, ma kira ka leka naˈa ˈuana na faoda neˈeri. Ma
kaidaˈi kira dao ana faoda neˈeri, kira ka alua naˈa maˈetoto ana faoda
neˈeri, ˈiri diˈia ta ngwae ka ˈidua bore na sinamaa ana faoda, kira ka
saiana. Ana kaidaˈi neˈeri logo, kira ka alua naˈa ngwae folo ki.

28

Sa Jesus nia mauri laˈu
(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 ˈI buri ˈana na Sabat, faˈi asoa ana mamaloˈanga, kaidaˈi nia laˈa
bilabila ˈua ana na Sande ˈi ˈofodangi, ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala, ma
ta Mary laˈu, kera ka leka ˈuana na faoda baera ˈiri kera ka lisia.
2 Ma ngwano ma na tikitiki doe nia ˈiginia, ma taˈi ˈainsel God ka koso
maˈi faˈasia ˈi langi, ma ka gilosia naˈa babaˈi fau baera faˈasia maana na
faoda, ma ka tua ˈi fafona.
3 Na lisilana diˈia naˈa meamea ma na ifi nia ki ka kwao liu.
4 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae folo ki kira lisia, kira ka maˈu liu, ma kira
ka ˈasida, ma kira ka lebelebe, ma kika diˈia naˈa ˈada na ngwae mae ki.
5 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Noaˈa moro kasi maˈu.
Nau ku saiana koroˈo lulu ˈuana sa Jesus ba kira saungia ana ˈai rara folo.
6 Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe. Nia mauri naˈa diˈia ba nia saea
fuamuˈa. Moro leka maˈi ˈi neˈe, ma moro ka lisia amuroˈo kula ba nia
teo teo ana.
7 Aia, moro ka leka ˈaliˈali naˈa, ma moro ka faˈarongo ˈuri ana
fafarongo nia ki, ‘Sa Jesus nia mauri naˈa, ma nia ka leka ˈi naˈo mulu
ˈuana ˈi Galili, ma kamu ke baˈa lisia naˈa ˈi neˈeri.’ Ma moro ka manata
toˈona ru neˈeri nau ku saea fuamuroˈo ki.”
8 ˈUnaˈeri goˈo, kera ka leka ˈaliˈali naˈa faˈasia faoda ˈani maˈungaˈa.
Ma sui bore ˈana, kera ka saeleˈa liu. Ma kera ka lalili ˈiri kike faˈarongoa
na fafarongo nia ki.
9 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saka fuadaroˈo, ka fata ˈuri, “Na
aroaroˈa ka tua faˈi koroˈo.” Ma kera ka leka maˈi siana, ma kera ka bobo
uruuru fuana, ma kera ka dau kwau ˈi ˈaena, ma kera ka faˈa aofia.
10 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Noaˈa moro kasi maˈu. Moro leka,
ma moro ka faˈarongoa na ngwaefuta nau ki, fasi ˈiri kike leka ˈuana ˈi
Galili. Ma kike baˈa lisi nau naˈa ˈi neˈeri.”

Na sokeˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki

11 Ana kaidaˈi ro kini neˈe ki kira oli kwau sulia na tala, ti ngwae ana
ngwae folo neˈeri ki, kira leka naˈa faˈasia faoda gwaˈu sa Jesus, ma kira
ka oli naˈa ˈuana ˈi Jerusalem. Kaidaˈi kira dao ana maˈe fanoa doe neˈeri,
kira ka alaˈa naˈa sulia ru ki taˈifau neˈe kira lisia siana fata abu doe ki.

12 Ma kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma ti ngwae faˈinaˈonaˈo laˈu ana Jiu
ki, kira ka alaˈa fiku ka sui naˈa, kira ka kwatea mani doe fuana ngwae ni
folo ki.
13 Kaidaˈi kira kwatea mani neˈe fuada ngwae folo ki, kira ka fata ˈuri,
“Kamu ke soke ˈuri fuana ngwae ki taˈifau, ‘Kaidaˈi kami maliu saena
rodo, na fafarongo sa Jesus ki kira leka maˈi, ma kira ka bilia na nonina.’ ”
14 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo neˈe ki, kira fata logo ˈuri, “Diˈia sa Paelat
nia rongoa na ru neˈe, noaˈa kamu kasi manata ˈabera laˈu, sulia kaimili
neˈe kami ke baˈa faˈasaga fuana, ˈiri noaˈa nia kasi saetaˈa fuaumulu.”
15 Ma kaidaˈi ngwae folo neˈe ki kira ngalia mani neˈeri ka sui naˈa, kira
ka leka, ma kira ka sasi naˈa ˈada ru neˈe fata abu doe ki ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira saea fuada. Ma na alaˈanga neˈeri ana sokeˈa ka
talofia taˈifau naˈa Jiu ki, leleka dao ˈi taˈena.

Sa Jesus dao tafangaˈi fuana fafarongo nia ki
(Mark 16:14-18; Luke 24:36-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

16 Na akwala ma taˈi ngwae fafarongo nia ki kira leka naˈa ˈuana ˈi Galili,
ˈuana taˈi faˈi ua neˈe sa Jesus saea fuada fasi ˈiri kira ka leka ˈuana.
17 Ma kaidaˈi kira lisia naˈa sa Jesus, kira ka faˈa aofia, ˈunaˈeri bore
ˈana ti ngwae ada kira ka manata ruarua ˈua.
18 Ma sa Jesus ka dao maˈi siada, ka fata ˈuri, “God nia kwate dangalu
naˈa ana ngasingasi ˈanga ki taˈifau ˈi langi ma saena magalia fuaku.
19 Nia neˈe, kamu ke leka, ma kamu ke faˈamanata na ngwae ki taˈifau
ana fanoa ki taˈifau, ˈiri kira na ngwae fafarongo nau ki logo. Ma kamu
ke siuabuda ˈani satana na Maˈa, ma na Ngela, ma na Anoˈi ru Abu.
20 Ma kamu ke faˈamanatada fasi ˈiri kira ka roˈosulia na ru ki taˈifau
neˈe nau ku faˈamanata kamu naˈa ˈani. Ma nai tua faˈi kamu leleka ka
dao ana na suilana na magalia.”

Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa Mark Nia Keresia

Sa Mark noaˈa laˈu ta lifurongo ana sa Jesus, bore ma nia rao fiku faˈinia sa Peter (1 Peter 5:13). ˈUnaˈeri nia sai leˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa faˈasia sa Peter. Sa Mark keresia buka neˈe fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira tua ˈi Rom.

Buka neˈe fata goˈo sulia na tualana sa Jesus ma na faˈamanata ˈanga nia ki. Sa Mark inaˈu ana saelana na faˈanadaˈa neˈe sa Jesus nia sasiˈi ki, osiˈana na faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈinia neˈe nia fuliˈi nama ˈani na ngasingasiˈanga ana God, ma ka faˈataˈinia logo neˈe niaˈa ngela God neˈe leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae ki. Na taˈi faˈanadaˈa ngasingasiˈa neˈe sa Jesus faˈataˈinia ˈania maelana ma na tataˈe olilana. Bore ma Jiu ki taˈifau kira fia kaidaˈi na Christ dao maˈi, nia ka tatalafaˈa firi naˈa saena ˈinotoˈanga nia fuada, ma nia ka fuˈalia ˈinotoˈanga ˈi Rom. Na Farasi ki, ma na Sadusi ki, ma na gwaungaˈi ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈani sa Jesus si neˈe noaˈa kira ˈiri faˈamamana neˈe sa Jesus leka maˈi faˈasia God.

Sa Mark keresia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe ana kaidaˈi neˈe ngwae gwaungaˈi ˈi Rom kira faˈakaisia na ngwae faˈamamana ki. Sa Mark oga ka radua sa tai neˈe ke toˈomani na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, nia ke fitoˈo ana na ngasingasiˈanga sa Jesus neˈe ke ˈafida faˈasia mataˈinga ki, ma anoˈi ru taˈa ki, ma na maeˈa. Sa Mark oga logo ka faˈamanata oli adaˈa neˈe na mauriˈa faolu sulia na fitoˈo ˈanga noaˈa ˈiri talangwaraˈu.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

ˈI naˈona neˈe sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia 1:1-13
Sa Jesus sasi na raoˈa nia ˈi Galili 1:14—9:50
Lekalana sa Jesus faˈasi ˈi Galili ˈuana ˈi Jerusalem 10:1-52
Wiki ˈisiˈisi neˈe sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem 11:1—13:37
Sa Jesus mae ma ka tataˈe oli laˈu 14:1—16:20

*Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu fuana daoˈa toˈona na Christ**
(Matthew 3:1-12; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Na etangilana maˈi na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe sulia sa Jesus Christ na Ngela God neˈe ˈuri:
2 Nia talaˈae diˈia maˈi sa Aesea na profet ba nia keresia ru neˈe God nia saea fuana na Christ neˈe ˈuri,
“Nai baˈa kwatea kwau na ngwae ni ngali alaˈanga nau ˈi naˈomu, fasi ˈiri nia ke sasi akaˈu ana ngwae ki fuamu.
3 Taˈi ngwae nia ri fuana ngwae ki saena na abaˈi kula kwasi.
Ma nia ka ˈuri, ‘Na Aofia nia ke dao maˈi!
Kamu ke faˈasaga na tala fuana!’ ”✡

4-6 ˈUnaˈeri sa John nia ka dao naˈa maˈi saena abaˈi kula kwasi neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia ta ngwae ka tua ana. Nia ruˈufia na ifi ˈania ifuna

* **1:** Christ na sata ˈi ru fuana ngwae neˈe God filia ka leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae God ki. Kira saea logo ˈani na Mesaea. ✡ **1:3** Malaki 3:1; Aesea 40:3

kamel, ma nia ka nikia na foˈosae nia ana na ˈuˈuila buluka. Ma nia ka
ˈania na siko ki ma na ngingidua kwasi.†
Ma nia siuabua ngwae ki, ma ka alaˈa fuana ngwae ki, ka fata ˈuri,
“Muke kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kamu ki, ma muke siuabu ˈiri God
ke rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki.” Ma na ngwae ˈoro ki faˈasia na
abaˈi kula ˈi Judea, ma na fanoa ˈi Jerusalem, kira ka leka maˈi fuana
rongolana na fatalana sa John. Kira ka fulangaˈinia taˈangaˈa kira ki, ma
nia ka siuabuda saena kafo ˈi Jodan.
7 Ma sa John ka fata ˈuri fuana ngwae ki, “Taˈi ngwae ke baˈa leka maˈi ˈi
buriku, nia talingaˈi ka liufi nau, ma nau kusi bolo faˈinia neˈe nai orooro,
ma ku logea na taˈe butu nia ki.
8 Ma nau ku siufi kamu goˈo ˈaku ˈani kafo, bore ma nia neˈe ke baˈa
siuabu kamu ˈani na Anoˈi ru Abu.”

Na siuabulana ma na ilitoˈolana sa Jesus
(Matthew 3:13—4:11; Luke 3:21-22; 4:1-13)

9 Noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus ka dao naˈa
maˈi faˈasia na fanoa ˈi Nasaret saena na abaˈi kula ˈi Galili. Nia ka dao
naˈa maˈi siana sa John ˈiri ke siuabu. Ma sa John ka ngalia ka lolomani
nia saena na kafo ˈi Jodan.
10 Ma kaidaˈi sa Jesus nia tataˈe maˈi faˈasia saena kafo, nia ka lisia na
lofana salo nia ˈifi, ma na Anoˈi ru Abu ka koso maˈi fafia diˈia ta bola.
11 Ma taˈi lingalingaˈi ru nia talo maˈi faˈasia ˈi langi ma ka ˈuri, “ˈAeˈo
naˈa neˈe ngela mutaˈi nau neˈe nau ku alafe liu amu, ma nau ku saeleˈa
liu faˈiniˈo.”
12 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na Anoˈi ru Abu ka talaˈia sa Jesus ˈuana
saena abaˈi kula kwasi.
13 Ma nia ka tua ˈi neˈeri sulia fai akwala asoa ki, ma sa Saetan ka
ilitoˈona. Na ru ˈaeˈaela kwasi ki, kira tua logo ˈi neˈeri, bore ma na
ˈainsel ki kira ka leka maˈi, ma kika kwaiˈafi ana.

Sa Jesus nia filia fai ngwae ki fuana fafarongo nia ki
(Matthew 4:12-22; Luke 4:14-15; 5:1-11)

14 ˈI buri ˈana neˈe kira alua naˈa sa John saena na lokafo, sa Jesus ka
leka ˈi Galili ma ka faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe leka maˈi
faˈasia God.
15 Nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi nia karangi naˈa maˈi fuana neˈe God ke
ˈinotoˈa fafia na ngwae nia ki. Muke kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa
kamu ki, ma muke faˈamamana na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe.”
16 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka sulia na ˈosi ˈi Galili, nia ka lisia sa
Simon faˈinia ngwaefuta nia sa Andrew. Keroˈa ro ngwae dee ki. Keroˈa
dee adaroˈo ana furai kera saena na ˈosi neˈeri.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro leka maˈi faˈinau, koroˈo ro
ngwae dee iˈa ki, bore ma nai baˈa faˈamanata koroˈo ˈani ngali ngwaeˈa
maˈi fuaku.”
18 Ma kaidaˈi neˈeri nama goˈo, kera ka faˈasia naˈa na furai keroˈa ki,
ma kera ka leka naˈa faˈinia.
19 Ma sa Jesus ka leka tiˈitiˈi laˈu kwau, nia ka lisia sa James faˈinia sa
John, na ro ngela sa Sebedi ki. Kera tua adaroˈo ˈi saena na gwaˈi baru,
ma kera ke subungia furai keroˈa.

---

† **1:4-6** Na toro ma na fanga neˈe, nia talangwaraˈu fuana daoˈa toˈona saena abaˈi kula kwasi. Sa Elaeja na profet ruˈufia ifi ˈuri. 2 Kings 1:8; Matthew 17:11-13.

20 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisidaroˈo goˈo, nia ka sae keroˈa naˈa, ma
kera ka faˈasia naˈa maˈa kera sa Sebedi ˈi saena na gwaˈi baru faˈinia na
ngwae ni rao ki, ma kera ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ifulangaˈilana ano ˈi ru taˈa ki
(Luke 4:31-37)

21 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira dao ana fanoa ˈi Kapaneam. Ma
ana na Sabat, asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus ka ruˈu ˈi saena na luma
fuana foˈongaˈa, ma ka faˈamanata ngwae ˈoro ki.
22 Kaidaˈi kira rongoa, kira ka ˈarefo liu ana na faˈamanataˈanga nia,
sulia kira sai leˈa ana neˈe sa Jesus nia faˈamanata ˈani ngasingasiˈanga
ma na mamanaˈanga maˈi ana God. Noaˈa nia kasi donga laˈu sai
ˈi ruˈanga ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki, osiˈana neˈe kira
faˈamanata lala ˈani ngasingasiˈanga kira talada.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, taˈi ngwae neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia,
nia ka ako ma ka ˈuri,
24 “Jesus ˈae! ˈAeˈo na ngwae ˈi Nasaret! Tae niniˈa ˈoke sasia aimili?
Sali ˈoke leka maˈi fuana malangisi laimili taka niniˈa! Nau ku sai goˈo
ˈaku amu, ˈaeˈo neˈana Ngwae Abu God!”
25 Ma sa Jesus ka balufia na ano ˈi ru taˈa neˈeri ka ˈuri, “ˈOke noto amu
kwa, ma ˈoko ruˈu maˈi ˈi maa faˈasia na ngwae neˈana!”
26 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈeri, nia ka ako doe, ma ka lebesia na ngwae
neˈeri, ma ka ruˈu tafa naˈa maˈi faˈasia.
27 Ma na toˈa neˈe kira fiku ˈi neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu, ma kira ka lidi
kwailiu ada ma kika ˈuri, “Na tae naˈa neˈe ˈuri re? Ta faˈamanataˈanga
faolu taka niniˈa? Ngwae neˈe nia fata ˈani na ngasingasiˈanga. Nia baˈea
ano ˈi ru taˈa ki, ma kira ka roˈosulia na fatalana.”
28 ˈI neˈeri goˈo, ˈaliˈali goˈo alaˈanga sulia sa Jesus ka talo naˈa saena
abaˈi kula kalikali ana ˈi Galili.

Sa Jesus nia gura na toˈa ˈoro neˈe kira mataˈi ki
(Matthew 8:14-17; Luke 4:38-41)

29 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia sa James, ma sa John, kira leka naˈa kwau
faˈasia na luma fuana foˈongaˈa neˈeri, kira ka leka ˈuana luma sa Simon
ma sa Andrew.
30 Kaidaˈi sa Jesus nia dao saena luma neˈeri, kira faˈarongoa neˈe na
funga kini sa Simon nia mataˈi ˈani ˈakoˈakoˈanga, ma nia ka maliu goˈo
ˈana saena na ˈifitaˈi nia.
31 Ma sa Jesus nia ka leka siana kini neˈeri, ma ka dau ˈi limana, ma ka
taˈea. Ma na ˈakoˈakoˈanga neˈeri ka sui naˈa faˈasia, ma kini neˈeri ka
kwatea fanga fuada.
32 Ma ana faˈi saˈulafi neˈeri, kaidaˈi sina nia suu, ma ana asoa Jiu ki
fuana mamaloˈanga nia sui naˈa, na ngwae ki ka ngalia maˈi ngwae mataˈi
ki, ma toˈa ano ˈi ru taˈa ruˈufida ki logo siana sa Jesus.
33 Ma toˈa ana fanoa neˈeri kira ka fiku taˈifau maˈi ˈi maana luma
neˈeri.
34 Ma sa Jesus ka gura naˈa ngwae ˈoro ki neˈe kira mataˈi ana na
mataˈinga ˈoro toˈotoˈo ki. Ma nia ka ifulangaˈinia logo na ano ˈi ru taˈa
ˈoro ki. Ma nia kasi alaˈania neˈe ano ˈi ru taˈa neˈeri ki kike fata, sulia
kira sai sui goˈo ana neˈe niaˈa Ngela God.

Sa Jesus nia faˈatalo saena abaˈi kula ˈi Galili
(Luke 4:42-44)

35 Ma ˈofodangi goˈo, kaidaˈi nia rorodoˈa ˈua, sa Jesus nia ada ka tataˈe,
ma ka ruˈu kwau ˈi maa faˈasia na luma neˈeri. Ma nia ka leka foˈo ˈana
ana kula neˈe nia aroaro.
36 Ma sa Simon faˈinia na ngwae kwaima nia ki kika lulu ˈuana.
37 Ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka fata ˈuri fuana, “Ngwae ki taˈifau
kira lulu ˈuamu.”
38 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, “Nau ku saiana, bore ma kulu leka
kwau ana ti maˈe fanoa karangi logo, fasi ˈiri nau kui faˈamanatada logo,
duˈungana ru neˈeri na raoˈa nau ku leka naˈa maˈi fuana.”
39 ˈUnaˈeri goˈo, sa Jesus nia ka leka saena maˈe fanoa ki taˈifau saena
abaˈi kula ˈi Galili, ma ka fulangaˈinia fatalana God ˈi saena Luma fuana
foˈongaˈa kira ki, ma ka ifulangaˈinia ano ˈi ru taˈa ki faˈasia na ngwae
ki.

Na faˈanadaˈa sa Jesus fulia neˈe fikua maˈi ngwae ki siana
(Matthew 8:1-4; Luke 5:12-16)

40 ˈUnaˈeri laˈu, taˈi ngwae kuuˈa nia leka maˈi siana sa Jesus, ma ka
bobo uruuru ˈi ˈaena, ma ka amasia ka ˈuri, “Diˈia ˈoko maˈudi, ˈoke gura
nau kwa.”
41 Ma sa Jesus ka kwaimanatai liu ana, ma ka taga naˈa limana kwau,
ma ka sama toˈona na ngwae neˈeri, ka fata ˈuri, “Nau ku maˈudi kwa.
Na nonimu neˈe ke mafo naˈa!”
42 Ma ˈaliˈali goˈo na kuu neˈeri ka siki naˈa faˈasia, ma na nonina ka
mafo taˈifau naˈa.
43 Sa Jesus ka fata totongaˈi fuana ngwae neˈeri ka ˈuri,
44 “Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa laˈu ta ngwae ana ru neˈe nau ku sasia
fuamu. Bore ma ˈoke leka basi, ma ˈoko faˈataˈinia naˈa nonimu fuana na
fata abu God, ˈoko alaˈania fata abu God ka iroˈo. Sui ma ˈoko kwatea na
kwaisuˈusiˈanga ˈoe diˈia ba sa Moses nia saea fuana kwatelana, fasi ˈiri
ke kwatea faˈamamanaˈanga fuana na ngwae ki taˈifau neˈe nonimu nia
mafo naˈa.” Ma sa Jesus ka kwatea ngwae neˈeri ka leka naˈa ˈana.
45 Bore ma, na ngwae neˈeri nia leka, ma ka alaˈa kwailiu ana saena
fanoa ki taˈifau sulia tae neˈe sa Jesus nia sasia ana nonina ka leˈa naˈa.
Osiˈana faˈarongoˈanga neˈeri talofida naˈa neˈe, ngwae ˈoro ki kira ka
fiku fafia sa Jesus fuana rongolana. ˈUnaˈeri ma nia ka ˈafitaˈi naˈa fuana
sa Jesus neˈe ke leka tafangaˈi maˈi saena fanoa kira ki, ma nia ka tua nene
goˈo ˈana ana kula aroaro ki. Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na ngwae saena fanoa
ki taˈifau kira leka goˈo maˈi ˈada siana sa Jesus.

2

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fuana rufuanatalana ˈani taˈangaˈa
(Matthew 9:1-8; Luke 5:17-26)

1 Ma ˈi buri ˈana bara faˈi asoa sui, sa Jesus ka oli laˈu maˈi ˈuana ˈi
Kapaneam. Ma kira ka faˈarongo kwailiu ˈani neˈe nia tua goˈo ˈana saena
luma ba nia ˈidufaˈi dao dao ana saena fanoa neˈeri.
2 ˈUnaˈeri na ngwae ˈoro ki kira ka fiku naˈa maˈi siana sa Jesus, leleka
na luma neˈeri kira ka tuafia ka fungu liu naˈa, ma ka noaˈa naˈa ta kula
ni tuaˈa ˈi saena luma neˈeri. Ma ˈi maa bore, ngwae ˈoro ki kira fiku logo
ana. Ma sa Jesus ka fulangaˈinia fatalana God fuada.
3 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, na fai ngwae ki kira leka maˈi, kira ka
ngalia maˈi taˈi ngwae neˈe nonina mae.

4 Ma osiˈana neˈe fikuˈa doe neˈeri, nia ka ˈafitaˈi naˈa fuada ngalilana
kwau siana sa Jesus. ˈUnaˈeri goˈo, kira ka raˈe ˈi fafona luma faˈinia na
ngwae neˈeri. Ma kira ka tafangia taˈi maˈekwakwa doe ˈi fafona luma
bolo faˈinia kula neˈe sa Jesus nia tua ana, ma kira ka faˈakosoa na ngwae
neˈeri ˈi fafona ˈifitaˈi nia siana sa Jesus.
5 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lia saiana faˈamamanaˈanga kira, nia ka fata
ˈuri fuana na ngwae nonina mae neˈeri, "ˈAlako ˈae, nau ku rufuanata
naˈa ana na taˈangaˈa ˈoe ki faˈasiˈo."
6 Ma kaidaˈi neˈeri, ti ngwae faˈamanata ana taki ki kira tua logo ˈi
neˈeri, ma kira ka manata ˈada ˈuri talada,
7 "Reala kwa! Noaˈa nia kasi bolo faˈinia neˈe nia ka fata ˈunaˈeri.
Ngwae ki noaˈa kasi saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki. Talitoˈona goˈo
God neˈe saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki. Nia faˈabolotaˈinia naˈa
faˈinia God."
8 Bore ma sa Jesus ka saiana manatalada, ma ka fata ˈuri fuada, "Kamu
kasi manata laˈu ˈunaˈeri." Ma sa Jesus saiana logo neˈe kira faˈamamana
talitoˈona goˈo God neˈe ke gura ngwae ki. Goˈo ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri,
9 "Diˈia nau ku fata ˈuri fuana ngwae nonina mae neˈe, 'Taˈangaˈa ˈoe
ki rufuanata naˈa,' kaumulu kasi lisia goˈo neˈe nia fuli. Bore ma diˈia
nau ku fata ˈuri, 'Tataˈe, ngalia ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko fali,' ˈi neˈeri kamu
ka fiˈi lisia neˈe ngasingasiˈanga nia aku fuana guraˈa.
10 Kaidaˈi nai gura ngwae neˈe, nai faˈataˈinia fuamuˈa neˈe nauˈa,
Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana rufuanatalana na
taˈangaˈa ki." ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈeri neˈe nonina
mae,
11 "Nau ku saea fuamu, ˈoke tataˈe, ngalia naˈa ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka
naˈa ˈi luma ˈoe."
12 Ma ngwae neˈeri tataˈe, ka ngalia naˈa ˈifitaˈi nia, ma ka leka naˈa.
ˈUnaˈeri, kira taˈifau kira lisia, ma kika ˈarefo liu. Kaidaˈi neˈeri, kira ka
tafea God, ma kira ka fata ˈuri, "Noaˈa kulu kasi lilisia ˈua ta ru ˈuri!"

Na Farasi ki noaˈa kira kasi oga sa Jesus neˈe ka dola ngwae aburongo ki

(Matthew 9:9-13; Luke 5:27-32)

13 Ta kaidaˈi logo, sa Jesus nia oli laˈu ninimana ˈosi ˈi Galili. Ma fikuˈa
doe kira ka leka maˈi siana, ma nia ka talaˈae ka faˈamanata kira.
14 Ma ana kaidaˈi nia liu kwau sulia ˈosi neˈeri, nia ka lisia sa Lifae,
na ngela sa Alfeas. Nia tua goˈo ˈana ana kula fuana ngalilana mani ana
takisi, osiˈana neˈe nia rao ˈi neˈeri. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, "ˈOke
leka maˈi faˈinau." Ma sa Lifae ka tataˈe, ma ka leka naˈa ˈana faˈinia.
15 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus nia baˈea sa Lifae fuana fafarongo nia,
nia ka leka fanga naˈa ˈi luma nia. Ma na ngwaˈi toˈa ngali mani ana
na takisi ki tua logo ˈi neˈeri, ma ti "ngwae aburongo"* logo, kira fanga
faˈinia sa Jesus ma na fafarongo nia ki. Na ngwae ˈoro ˈunaˈeri ki, kira
leka faˈinia sa Jesus.
16 Ti Farasi† neˈe kira faˈamanata ˈani taki sa Moses ki, kira lisia neˈe sa
Jesus nia fanga faˈinia "ngwaˈi toˈa aburongo ki" ma na ngwaˈi toˈa kira

---

* **2:15** ngwae aburongo Na Farasi saea ta ngwae ka aburongo sulia nia aburongo ana taki Farasi ki. † **2:16** Taˈi fikutaˈi ngwae ana Jiu ki neˈe kira manata doe sulia roˈongaˈa sulia taki sa Moses nia keresia faˈinia logo faˈamanataˈanga kira ki talada.

ngali mani ana takisi ki. Goˈo Farasi ki kira ka fata ˈuri fuana fafarongo sa Jesus ki, “Nia bolo faˈinia nia kasi fanga laˈu faˈinia ngwae ˈufuni ki.”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia rongoa ru neˈeri, nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu saiana, noaˈa laˈu na ngwae ˈakwa ki neˈe kira oga na ngwae kwaigurai. Ngwae mataˈi ki tari, kira ka oga na ngwae kwaigurai fasi ˈiri ke gurada. Nau ku ˈiri leka laˈu maˈi fuana na ngwae tualada ˈoloˈolo naˈa ki ˈi naˈona God, bore ma nau ku leka lala maˈi fuana ngwae abula taˈa ki.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga ke noaˈa, muke sae saeleˈa (Matthew 9:14-17; Luke 5:33-39)

18 Ana taˈi kaidaˈi, ti fafarongo ana sa John ngwae ni siuabu, ma na fafarongo Farasi ki, kira abu fanga fuana foˈongaˈa. Ma ti ngwae kira ka leka maˈi, ma kira ka fata fuana sa Jesus kika ˈuri, “Fafarongo sa John ki, ma na fafarongo na Farasi ki, kira abu fanga. Nia ˈiri leˈa fuana na fafarongo ˈoe ki neˈe noaˈa kira kasi abu fanga.”
19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nia kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira tua ana fafangaˈa ana ara araˈinga, kika abu fanga. Duˈungana neˈe, kaidaˈi araˈi faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida ngwae ki, kira saeleˈa. Noaˈa daofaˈi liu kira ka abu fanga, osiˈana kira tua ana fafangaˈa.
20 Bore ma kaidaˈi ke dao maˈi aigaˈi neˈe kira ke baˈea na araˈi faolu faˈasida. ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu fanga laˈu, osiˈana neˈe kira kwaimanatai. Nia neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia na fafarongo nau ki neˈe kira ke abu fanga kaidaˈi nau ku tua ˈua goˈo aku faˈi kira.”
21 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa ta ngwae kasi subungia ta toro neˈe nia muu naˈa ana ta ngisingisi toro neˈe nia faolu. Si diˈia nia sasia na ru neˈeri, na ngisingisi toro faolu neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri, duˈungana toro faolu nia lukuluku ˈi buri ˈana saˈulana, ma nia ka sasi na maˈekwakwa neˈe doe.
22 Ma muke saiana logo, noaˈa nia kasi bolo fuana ta ngwae ka alua naˈa waen faolu ˈi saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila nanigot, duˈungana ngwaˈi ru ˈua neˈeri kasi baˈu. Si diˈia nia sasia ru ˈunaˈeri, kaidaˈi na waen neˈeri ke totoro goˈo maˈi, nia ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua neˈeri, ma na waen neˈeri ka kisitaˈi, ma na ngwaˈi ru neˈeri ka taˈa naˈa. Nia neˈe ngwae ke alua nama waen faolu ˈi saena na ngwaˈi ru faolu neˈe nia saiana ke baˈu.”

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fafia asoa ana mamaloˈanga (Matthew 12:1-8; Luke 6:1-5)

23 Ana taˈi Sabat, asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus ma na fafarongo nia ki, kira leka sulia na tala neˈe nia liu ˈi saena oˈola witi, na ru kira saungani fuana beret. Ma kaidaˈi kira liu ana, na fafarongo nia ki kira ka loia fingi witi ki, ma kira ka ˈania.
24 Ma na Farasi ki kira lisia, ma kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Lisia basi kwa! Ru neˈe kaumulu sasia nia ˈoia na taki sa Moses, osiˈana kamu loia witi neˈe ana Sabat, asoa ana mamaloˈanga.”
25-26 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, “Nau ku saiana kaumulu toˈomaˈi saena Buka Abu sulia ru ba sa David nia sasia, kaidaˈi ba sa Abiata nia ˈingataˈi fata abuˈa. Kaidaˈi baera, sa David faˈinia ngwae nia ki kira fiolo liu, sulia noaˈa naˈa ta fanga fuada. Ma nia ka leka ˈi saena na luma God, ma na ˈingataˈi fata abu kwatea fuana sa David na beret neˈe kira ˈau abua fuana God. Ma sa David ka ˈania naˈa beret neˈeri, ma ka kwatea logo fuana ngwae nia ki, ma kira ka ˈania. Bore ma na taki kulu alaˈani

fuana taˈifilia goˈo na fata abu God ki neˈe kira saiana ˈanilana. Ma noaˈa
kulu kasi lisia saena Buka Abu neˈe God ni saetaˈa fuana sa David.”✡
27 Sui goˈo sa Jesus ka fata ˈuri fuana na Farasi ki, “God nia saungaˈinia
asoa ana mamaloˈanga fuana ˈafilana ngwae ki. Ma noaˈa nia kasi
saungaˈinia laˈu asoa ana mamalo ˈanga fuana ngwae neˈe ke lae roroto
olofana.
28 Duˈungana neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana na
ngasingasiˈanga fuana saelana ru ki fuana ngwae ki kira saiana kike sasia
goˈo ˈada ana asoa ana mamaloˈanga.”

3

Ngwae ki manata ˈuana saungilana sa Jesus
(Matthew 12:9-14; Luke 6:6-11)

1 Ta kidaˈi logo, sa Jesus nia ka leka laˈu saena na luma fuana foˈongaˈa,
ma taˈi ngwae neˈe limana mae, nia tua ˈi neˈeri.
2 Ma ti Farasi ˈi neˈeri, kira ka lialia diˈia sa Jesus ke gura ngwae neˈeri
ana asoa ana mamaloˈanga ana Sabat. Diˈia ˈunaˈeri, kira ka fata maana
sa Jesus ana ˈoilana taki God ana guraˈa, ru neˈeri kira manata sulia neˈe
diˈia raoˈa.
3 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈe limana mae, “Tataˈe maˈi
ˈi neˈe, ko uu ˈi naˈo ana ngwae ki taˈifau.”
4 Goˈo, sa Jesus ka lidia na Farasi ki ka ˈuri, “Tae neˈe taki kulu nia
alaˈania fasi ˈiri kulu ka sasia ana asoa ana mamaloˈanga? Nia alaˈania
sasilana ru leˈa ki, nama sasilana ru taˈa ki? Nia alaˈania na faˈamaurilana
ta ngwae, nama saungilana ta ngwae?”
Bore ma kira kasi saea goˈo ta ru.
5 Sa Jesus nia lia kalikalida, ma nia ka lia saetaˈa, osiˈana neˈe kira noaˈa
kasi kwaimanatai naˈa ana ngwae mataˈi neˈeri, ma nia ka kwaimanatai
logo fuada sulia manatada ngasi liu naˈa. Sui goˈo, ma nia ka fata ˈuri
fuana na ngwae neˈeri, “Taga maˈi na limamu.” Ma nia ka taga naˈa
limana, goˈo ma na limana ka leˈa naˈa.
6 ˈUnaˈeri goˈo Farasi ki kira ka ruˈu kwau ˈi maa, ma kira ka alaˈa fiku
faˈinia ti ngwae ana ngwaˈi toˈa sa Herod* ki, ma kira ka manata ˈuana
saungilana sa Jesus.

Na fiku taˈi ngwae ˈoro ki leka maˈi siana sa Jesus

7-8 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira ka faˈasia ngwaˈi toˈa neˈeri, ma
kira ka leka ˈuana na ˈosi ˈi Galili. Na ngwae ˈoro kira ka leka logo ˈi buri
ˈada. Kira leka maˈi faˈasia na abaˈi kula ˈi Galili, ˈi Judea ma ˈi Idumea
ki. Ma ti ngwae logo faˈasia ˈingataˈi fanoa ˈi Jerusalem, ma faˈasia na bali
fanoa ana raˈelana sina ana kafo ˈi Jodan. Ma ti ngwae kira ka leka maˈi
faˈasia na fanoa ki kalikalia ˈi Taea ma ˈi Saedon. Na fikuˈa doe neˈeri,
kira leka maˈi siana sa Jesus, sulia kira rongoa ru doe ki neˈe nia sasiˈi.
9 Sulia na fikuˈa neˈeri doe liu, sa Jesus ka saea fuana fafarongo nia ki
fasi ˈiri kike sasi akaˈu ana na gwaˈi baru, ˈasu ˈubani na ngwaˈi toˈa kira
kata kwaibekesi.

✡ **2:25-26** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9 * **3:6** Fiku taˈi ngwae sa Herod nia ti ngwaˈi toˈa Jiu ki neˈe kira oga sa Herod faˈinia ngwae nia kira ke ˈaˈana fuada.

10 Nia gura ngwae ˈoro ki ka sui naˈa, nia neˈe ngwae ˈoro mataˈi ki
ka suˈumaˈi kira kwau, fasi ˈiri kike sama toˈona nama sa Jesus ˈiri kike
ˈakwa.
11 Ma kaidaˈi na ngwaˈi toˈa ano ˈi ru taˈa ki nia ruˈufida kira lisia, kira
ka bobo uruuru ˈi naˈona, ma kira ka ri ma kika ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe, na
Ngela mamana God!”
12 Bore ma sa Jesus fata ka luia liu na ano ˈi ru taˈa neˈeri ki, fasi ˈiri
kira kasi faˈarongoa laˈu ta ngwae ˈani niaˈa.

Sa Jesus nia filia na akwala ma ro lifurongo ki (Matthew 10:1-4; Luke 6:12-16)

13 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus ka raˈe ˈalaˈa ˈi gwauna taˈi faˈi ua, ma ka baˈea
maˈi ngwae ki fuana raoˈa faˈinia. Goˈo kira ka leka maˈi siana,
14 ma nia ka filia na akwala ma ro ngwae, ma ka faˈasata kira ˈani
lifurongo ki. Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Nau ku fili kamu fasi ˈiri muke
tua tari faˈinau, ma nau ku baˈe kamu logo fuana faˈamanataˈanga sulia
fatalana God fuana ngwae ki.
15 Ma kamu ka toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana na ifulangaˈilana na
ano ˈi ru taˈa ki.”
16 ˈIu, na satana na akwala ma ro ngwae neˈe nia filida ki: sa Simon,
neˈe sa Jesus nia faˈasata logo ˈani sa Peter,
17 ma sa James faˈinia sa John na ro ngela sa Sebedi ki, neˈe sa Jesus
nia faˈasata kera ˈani “Boneges,” na fadalana neˈe ngwae neˈe saetaˈa
ladaroˈo ˈaliˈali diˈia na kwangakwanga.
18 Ma sa Andrew, ma sa Filip, ma sa Batolomiu, ma sa Matthew, ma
sa Tomas, ma sa James, ngela sa Alfeas, ma sa Tadeas, ma sa Simon, ta
ngwae ana ngwaˈi toˈa Jiu neˈe kira oga lalilana na ngwaˈi toˈa ˈi Rom
faˈasia Israel.
19 Ma sa Judas Iskariot na ngwae nia ke baˈa ˈolosaea sa Jesus fuana
malimae nia ki.

Ngasingasiˈanga sa Jesus nia tasa liu ana sa Saetan (Matthew 12:22-32; Luke 11:14-23; 12:10)

20 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka oli logo saena luma ba nia ˈidufaˈi dao dao ana.
Ma na ngwae ˈoro ki, kira ka inaˈu naˈa maˈi ana fikuˈa. ˈUnaˈeri noaˈa
naˈa ta kaidaˈi fuana sa Jesus ma na fafarongo nia ki fuana sasilana ta ru
ma na fangaˈa bore.
21 Ma kaidaˈi neˈe ngwaefuta nia ki kira rongoa ru neˈeri, kira ka leka
siana fuana olitaˈilana ˈuana ˈi fanoa, sulia kira fata ˈuri, “Nia bolebole ˈa
liu naˈa.”
22 Ma ti ngwae faˈamanata ana taki sa Moses neˈe kira leka maˈi faˈasia
ˈi Jerusalem, kira ka fata ˈuri, “Sa Jesus nia ifulani naˈa ano ˈi ru taˈa ki
ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan, na ˈingataˈi ano ˈi ru taˈa.”†
23 Nia neˈe, sa Jesus ka saea maˈi ngwae ki ka fata ˈuri fuada ˈania
tarifulaˈa ki ka ˈuri, “Sa Saetan nia ˈafitaˈi ka ifulani ano ˈi ru taˈa ki
faˈasia ngwae nia ki.
24 Diˈia ngwaˈi toˈa saena ta fanoa doe kira fuˈali kira talada, ˈirai na
fanoa doe neˈeri ke angosi, ma ka takalo naˈa.
25 Ma diˈia neˈe ngwae, ma na ˈafe, ma na ngela nia ki, kira fuˈa faˈi
kira talada, nia ˈafitaˈi fuana kira ka tua fiku.

† **3:22** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

26 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan neˈe ˈunaˈeri logo. Diˈia sa Saetan ke
fuˈa faˈinia toˈa neˈe kira leka sulia, ˈirai kira ke takalo kwailiu goˈo, ma
ngasingasiˈanga nia fafida ka dao ana ˈisilana.”
27 ˈI buri ˈana, sa Jesus ka saea laˈu taˈi tarifulaˈa, ka fata ˈuri, “Diˈia
ta ngwae goˈo ˈana oga ka ifulani ta ano ˈi ru taˈa, ngwae neˈeri ke
ngasingasiˈa ka liufia sa Saetan. Ka diˈia logo ta ngwae neˈe oga ke ruˈu
saena luma na ngwae ngasingasiˈa fuana ngalilana ru nia ki. Nia ke
ngasingasiˈa ka liufia mala ngwae neˈeri, fasi ˈiri ke talangwaraˈu fuana
firiˈilana ngwae ngasingasiˈa neˈeri sui mala nia ka fiˈi ngali ru nia ki.✡
28 “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na abula taˈangaˈa ki, ma na fata
faˈalilana God neˈe ngwae ki kira sasi, God nia rufuanata goˈo ˈana.
29 Bore ma, diˈia ta ngwae ke inaˈo ana fata faˈalilana na Anoˈi ru Abu,
God noaˈa kasi rufuanata, sulia taˈangaˈa neˈeri nia teoteo firi.”
30 Sa Jesus nia fata ˈunaˈeri sulia na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira
saea nia toˈo ana na ano ˈi ru taˈa.

Tuaˈa mamana sa Jesus neˈe ngwae neˈe kira roˈosulia God
(Matthew 12:46-50; Luke 8:19-21)

31 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, teˈa sa Jesus ma na ngwaefuta nia ki, kira
ka dao naˈa. Ma kira ka uu goˈo ˈada ˈi maana luma, ma kira ka kwate
alaˈanga kwau fuana sa Jesus, ma kira ka lidi ˈuana.
32 Na ngwaˈi toˈa ˈoro liu ki neˈe kira tua kalikalia sa Jesus, ma kira ka
faˈarongoa kika ˈuri, “Teˈa ˈoe, ma na ngwaefuta ˈoe ki, kira uu maˈi ˈi
maa, kira oga lisilamu.”
33 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nai saea fuamuˈa ˈi tai neˈe teˈa
mamana nau, ma ngwaefuta nau ki!”
34 Goˈo kaidaˈi nia ka lia kwau fuana na ngwaˈi toˈa ˈoro neˈe kira tua
kalikalia, nia ka fata ˈuri, “Nia naˈa neˈe ngwaˈi toˈa kira diˈia naˈa teˈa
nau ki, ma na ngwaefuta nau ki!
35 Sulia sa tai goˈo ˈana neˈe nia sasia ru neˈe God nia ogaˈi ki, nia naˈa
neˈe ngwaefuta nau, ma na ngwaingwaena nau, ma teˈa nau.”

4

Na tarifulaˈa sulia na ngwae neˈe nia tasali maga ru ki saena oˈola nia
(Matthew 13:1-9; Luke 8:19-21)

1 Ana taˈi kaidaˈi laˈu, sa Jesus nia faˈamanata ˈi ninimana ˈosi ˈi Galili.
Ma na fikuˈa doe liu kira ka fiku kalikalia, ma nia ka raˈe saena taˈi gwaˈi
baru, ma ka tua ˈi saena, ma nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu folo saena ˈosi. Ma na
fikuˈa neˈeri, kira ka uu kwau ˈi ninimana ˈosi.
2 Ma sa Jesus ka faˈamanata ˈani ru ˈoro ki fuada ana tarifulaˈa ki ma
ka ˈuri,
3 “Mulu fafarongo basi! Taˈi ngwae nia leka ka tasalia na maga witi ki
ˈi saena oˈola nia.
4 Ma kaidaˈi nia tasalia na maga witi neˈeri ki, ti maga witi kira ˈasia
sulia na talalinga, ma na noˈo ki kira ka lofo maˈi, ma kira ka ˈanida
taˈifau.
5 Ma ti maga witi kira ka ˈasida ana kula faula ki, kula neˈe ano kasi
doe. Ma kira ka bulao ˈaliˈali, sulia neˈe ano nia kasi ˈoro.
6 Ma ana ta kaidaˈi neˈe sina nia taˈe maˈi, nia ka sinafia na witi neˈe
masubu ki, ma kira ka kuku logo, sulia neˈe lali ru ki noaˈa kasi koso lalo.

✡ **3:27** Aesea 49:24-26

7 Ma ti maga witi kira ˈasida ˈi safitana na kwalo ˈabui ki, ma kwalo
neˈeri ka nuku fafia na witi ki, ma witi neˈeri ki noaˈa kasi fungu goˈo.
8 Ma ti maga witi laˈu, kira ˈasida ˈi saena na ano neˈe nia leˈa, ma
kaidaˈi kira taˈe maˈi, kira ka fungu ana fuaˈi ru ˈoro ki. Ma ti witi kira ka
fungu ana uulu akwala faˈiruˈa, ma ti witi kira ka fungu ana ono akwala
faˈiruˈa, ma ti witi laˈu kira ka fungu ana taˈi talangaˈi faˈiruˈa.”
9 Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae oga ka sai leˈa
ana ru neˈe ki, nia ka sailinga leˈa mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki
(Matthew 13:10-17; Luke 8:9-10)

10 Kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈana taˈifilia, na akwala ma ro fafarongo ba
nia ki, faˈinia ta bali ana ngwae neˈe kira rongoa na fatalana, kira ka leka
maˈi siana. Ma kira ka lidia fasi ˈiri nia ke fada madakola ana fadalana
tarifulaˈa neˈeri ki.
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Kaidaˈi sui ki, God noaˈa kasi faˈamadakola
ˈua faˈuta neˈe nia ke baˈa gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Bore ma taˈena,
na madakolaˈa ninˈa dao naˈa fuamuˈa. Ngwae neˈe noaˈa kira kasi oga
fafarongo aku, nau ku fata ˈani tarifulaˈa ki, ma noaˈa naisi faˈamadakola
12 fasi ˈiri,
‘Kira ke lia, ma kira ke lia, bore ma noaˈa kira kasi lisia tae neˈe God nia
sasi fuada.
Ma kira ke fafarongo, ma kike fafarongo, bore ma noaˈa kira kasi saiana
faˈarongoˈa God.
Sulia diˈia kira lia saiana, ma kira ka rongo saiana, ˈirai kira ke abula maˈi
fuana God, ma nia ke rufuanata ana taˈangaˈa kira ki.’ ”✡

Sa Jesus nia fada tarifulaˈanga fuana fafarongo nia ki
(Matthew 13:18-23; Luke 8:11-15)

13 ˈUnaˈeri sa Jesus ka saefilo ˈuri ada, “ˈUri ma noaˈa kamu kasi sai
goˈo ana tarifulaˈa neˈe? Diˈia noaˈa kamu kasi saiana tarifulaˈa neˈe,
kamu ke fiˈi sai mo faˈuta ana tarifulaˈa ki?
14 Na ngwae ba nia tasali maga witi, nia tasalia na fatalana God ba.
15 Ma ngwae neˈe kira rongoa na fatalana God, kira diˈia na maga witi
neˈe nia ˈasia sulia na talalinga. Ma kaidaˈi kira rongoa, sa Saetan nia leka
maˈi, ma ka lafua logo ˈana fatalana God faˈasida.
16 Ma ti ngwae laˈu kira diˈia na maga witi neˈe kira ˈasida ana kula
faula. Kaidaˈi kira rongoa na fatalana God, kira ngalia, ma kira ka
saesaeleˈa liu.
17 Bore ma fatalana God noaˈa kasi lalisusu goˈo saena maurilada.
Nia neˈe fitoˈonga kira ki ka mauri goˈo sulia kala kaidaˈi tiˈitiˈi. Ma
kaidaˈi neˈe kira dao toˈona ˈafitaˈiˈanga, ma na nonifiiˈanga ki duˈungana
faˈarongoˈa leˈa neˈe, kira ka danga ˈania goˈo na fatalana God.
18 Ma ti ngwae neˈe kira diˈia maga witi neˈe kira ˈasida ˈi safitana na
kwalo ˈabui ki. Kira rongoa na fatalana God,
19 bore ma kira manata ˈabera ˈada sulia ru ki ana mauriˈa kira, ma
kira ka manata doe ana na mani. Ma ru neˈeri ki, nia diˈia na kwalo ˈabui
ki nia nuku fafia na fatalana God saena maurilada. Noaˈa kira kasi rokisi
goˈo saena maurilada, ka diˈia na witi neˈe noaˈa kasi fungu goˈo ˈani ta
fuaˈi ru.

✡ **4:12** Aesea 6:9-10

20 Ma ti ngwae laˈu neˈe kira diˈia na maga witi neˈe kira ˈasida ˈi
saena ta ano leˈa. Kira rongoa fatalana God, ma kira ka roˈosulia, ma
kira faˈataˈinia tuaˈa ˈoloˈolo, ka diˈia witi neˈe nia fungu ana fuaˈi ru ki.
Ti witi neˈe uulu akwala fuaˈi ruˈanga, ma ti witi neˈe ono akwala fuaˈi
ruˈanga, ma ti ai neˈe taˈi talangaˈi fuaˈi ruˈanga.”

Sa Jesus faˈabasua na ngwaˈi toˈa ka sailinga leˈa mala (Luke 8:16-18)

21 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus ka saefilo laˈu ˈuri ada, “Nia faˈuta? ˈUri ma
diˈia ta ngwae ngalia maˈi na unu, nia ke alua goˈo ˈana ˈi olofana ta dako
nama ta ˈifitaˈi? Noaˈa goˈo! Nia ke alua nama ˈi fuila ˈi lifua!
22 Ta ru ngwae ki noaˈa ˈiri sai sai ana ˈi naˈo, kike baˈa saiana.
23 Diˈia ta ngwae neˈe oga ka sai leˈa ana ru neˈe ki, nia ka sailinga leˈa
mala.”
24 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Muke manata leˈa sulia ru neˈe
kamu rongoˈi ki. God ke baˈa kwate tatakolaˈa ana liatoˈo ˈanga fuamuˈa,
si diˈia kamu roˈosulia na faˈamanataˈanga nau ki.
25 Sa tai bore ˈana neˈe toˈo ana ta madakolaˈa ˈanga tiˈitiˈi sulia
ˈinotoˈanga God, God ke baˈa luda gwauna fuana. Bore ma sa tai neˈe
noaˈa kasi roˈosulia faˈamanata ˈanga neˈe ki, ta madakolaˈanga tiˈitiˈi
bore ˈana neˈe nia toˈo ana sulia ˈinotoˈanga God, God ke ngali olitaˈinia
faˈasia.”

Taˈifilia God goˈo neˈe faˈa uua na ˈinotoˈanga nia

26 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Na ˈInotoˈanga God nia diˈia na
ngwae neˈe nia fasia ta maga ru ˈi saena na oˈola nia.
27 Nia ada, ka liliu ˈana asoa ki, ma ka maliu ˈana saena rodo ki. ˈUnaˈeri
bore ˈana, kaidaˈi neˈe maga ru ki nia bulao, ma ka tataˈe naˈa, noaˈa laˈu
ˈaberaˈanga nia. Osiˈana ngwae neˈe noaˈa kasi sai logo ˈana ana ru neˈe
nia sasia maga ru ka bulao.
28 Na ano talana naˈa neˈe nia faˈamauria maga ru neˈeri ki niˈi ka doe,
ma ka fungu ˈani fuaˈi ru ki. Na ˈingataˈi ˈai nia raˈe maˈi ˈi naˈo, sui na
fingi ru ki, ˈi buri na maga ru ki fiˈi raˈe maˈi.
29 Ma kaidaˈi neˈe maga ru neˈeri ki nia maua, na ngwae neˈeri ka
talaˈae fuana sikililana naˈa fingi ru ki, sulia nia dao naˈa ana kaidaˈi
fuana loi ruˈa.”

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi, bore ma nia ka doe ana aliˈafulana (Matthew 13:31-32, 34; Luke 13:18-19)

30 Sa Jesus nia fata laˈu ka ˈuri, “Nai fata laˈu kwau sulia ta ˈaˈemae neˈe
ke faˈataˈinia na ru neˈe bolo faˈinia ˈinotoˈanga God fafia ngwae nia ki.
31 Nia ka ˈuri: Taˈi ngwae nia ngalia na magana ˈai neˈe kira saea ˈani
mastad, nia tiˈitiˈi ka liufia magana ˈai ki taˈifau, ma nia ka fasia saena
ano.
32 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia fasia ka sui, na maga ru baera ka taˈe, ma ka
alua naˈa ˈai. ˈAi neˈeri doe ka liufia naˈa ˈai ˈoro ki. Ma nia ka toˈo ana
na rara ˈai doe ki, ma na noˈo ki kira ka lofo maˈi, ma kira ka saungaˈinia
na nuˈi kira ki ana.”
33 ˈUnaˈeri neˈe, sa Jesus ka fata fuana na ngwae ki ana tarifulaˈa neˈeri
ki, ma nia ka saea ru neˈe nia bolo faˈinia kike saiana ki.

34 Ma nia ka fata fuada ˈania tarifulaˈa ki. Bore ma, kaidaˈi neˈe nia
tua ˈana taˈifilia faˈinia na fafarongo nia ki, nia ka fiˈi faˈamadakola ru ki
taˈifau fuada.

Sa Jesus nia toˈo ana ngasingasiˈanga fafia kauburu
(Matthew 8:23-27; Luke 8:22-25)

35 Nia saˈulafi naˈa ana asoa neˈeri, sa Jesus nia ka fata ˈuri fuana
fafarongo nia ki, “Kulu toˈofolo basi ˈuana bali ˈosi loˈoba.”
36 Ma kika faˈasia naˈa fikuˈa neˈeri, ma kira ka leka faˈinia sa Jesus ˈi
saena baru neˈeri neˈe nia ka tua ˈi saena. Ma ti baru logo teo ˈi neˈeri.
37 Ma na iru doe nia taˈe maˈi, ma na nafo ka magara naˈa maˈi saena
na baru neˈeri, ma ka karangi kuru naˈa.
38 Ma sa Jesus nia maliu ˈana ˈi burina na baru, ma ka alu gwau ana
bogwau nia. Ma na fafarongo nia ki kira ka faˈaada, ma kira ka fata ˈuri,
“Aofia kwa, kulu karangi kuke mae naˈa! ˈOe kosi manata ˈabera goˈo
niniˈa?”
39 Ma sa Jesus ka tataˈe, ma ka balufia na iru neˈeri ka ˈuri, “ˈOke aroaro
naˈa!” Ma nia ka fata logo fuana na nafo neˈeri ka ˈuri, “Kamu ke tua nene
naˈa!” ˈUnaˈeri goˈo, na iru baera ka aroaro naˈa, ma ˈosi ka folaˈa naˈa.
40 Ma nia ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Faˈuta neˈe kamu ka maˈu?
Nau ku lisia na faˈamamana ˈanga kamu aku noaˈa ˈiri doe.”
41 Ma kira ka maˈu kika felo naˈa, ma kira ka lidi kwailiu ada kira ka
ˈuri, “Ngwae faˈuta naˈa niniˈa re? Na iru ma na nafo bore kika roˈo naˈa
sulia!”

5

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia
(Matthew 8:28-34; Luke 8:26-39)

1 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira toˈofolo ˈuana bali ˈosi ˈi Galili,
ma kira ka dao ana bali ˈosi neˈe ana abaˈi kula ˈi Gerasa.
2 Ma kaidaˈi sa Jesus nia koso faˈasia na baru, taˈi ngwae neˈe ano ˈi ru
taˈa nia ruˈufia ka leka maˈi faˈasia na faoda fuana kwaiatoˈa ki, ma nia
ka leka maˈi siana sa Jesus.
3 Na ngwae neˈeri tualana saena faoda ˈunaˈeri ki, ma noaˈa ta ngwae
kasi bolo faˈinia firiˈilana ˈani ta sene.
4 Sulia kaidaˈi ˈoro ki, kira firi fafia na limana ma na ˈaena ˈani sene
ki, sui nia ka muusia goˈo na sene neˈeri ki, ma ka ˈoia goˈo ˈana na sene
neˈeri ki ˈi ˈaena. Ma noaˈa ta ngwae kasi ngasingasiˈa kasi bolo faˈinia
na daulana.
5 Ma na rodo ki ma na asoa ki, nia tua ˈi safitana na faoda ana kwaiatoˈa
ki, ma nia ka raˈe saena faˈi ua ki, ma nia ka ako, ma ka afasia talana ˈani
naki ki.
6 Kaidaˈi nia tua tau maˈi, nia ka lisia sa Jesus, ma ka lalili maˈi, ma ka
bobo uruuru ˈi naˈona.
7-8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ano ˈi ru taˈa neˈe, ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa
faˈasia na ngwae neˈe.”
Ma nia ka ako doe ka ˈuri, “Jesus! ˈAeˈo, na Ngela God neˈe nia
ngasingasiˈa liu. Na tae neˈe ˈoko oga ˈoke sasia aku? Nau ku amasiˈo
ˈania satana God, ˈoe kosi kwatea ta kwaˈikwaˈinga fuaku!”
9 Sui sa Jesus ka saefiloa ka ˈuri, “Satamu sa tai kwa?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Na sataku sa Fuani Oro, sulia kaimili ˈoro liu.”

10 Ma nia ka amasia sa Jesus fasi ˈiri noaˈa nia kasi baˈeda laˈu faˈasia
na bali fanoa neˈeri.
11 Ma na ngwaˈi gwata ˈoro liu kira fanga goˈo ada logo ˈi babaraˈo ana
ua neˈeri.
12 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈeri ki, kira amasia sa Jesus kira ka ˈuri, “ˈOke
kwate kaimili fuana na gwata loˈoko ki, fasi ˈiri kaimili ke ruˈu ˈaimili ˈi
saeda.”
13 Ma sa Jesus ka alaˈanida, ma na ano ˈi ru taˈa neˈeri ki kira ka ruˈu
maˈi faˈasia ngwae neˈe, ma kira ka leka, kika ruˈu ˈi saena na gwata
neˈeri ki. Ma na ngwaˈi gwata neˈeri nia bolo faˈinia na ro toˈoni gwata
ki, ma kira ka lalili saena kwata ˈato neˈeri, ma kira ka ˈasia ˈi saena na
ˈosi neˈeri, ma kira ka kwaˈu kika mae taˈifau naˈa.
14 Ma ngwae neˈe kira lia sulia na gwata neˈeri ki, kira ka tafi, ma kira
ka faˈarongo ˈani ru neˈe nia fuli ana gwata ki ˈi saena fanoa neˈeri, ma na
fanoa tiˈitiˈi kalikalida ki. Ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka fuana lisilana
ru neˈe nia fuli.
15 Ma ana kaidaˈi kira dao siana sa Jesus, kira ka lisia naˈa ngwae baera
neˈe ano ˈi ru taˈa ˈoro ki kira ruˈufia, nia tua naˈa ˈana ˈi neˈeri, ma nia
ka toro naˈa, ma nia ka manata saga naˈa. Ma na ngwae ki kira ka maˈu,
kira ka ˈarefo liu.
16 Ma na ngwae neˈe kira lisia ru neˈeri nia fuli, kira ka alaˈa fuana
ngwae ki sulia na ngwae ano ˈi ru taˈa ki tuatua ana, ma kira ka alaˈa
logo sulia na gwata neˈeri ki.
17 Ma buri ˈana, ngwaˈi toˈa neˈeri kika ˈengoa sa Jesus ka leka faˈasia
na bali fanoa kira.
18 Ma kaidaˈi sa Jesus nia raˈe naˈa saena na baru, na ngwae ba na ano
ˈi ru taˈa ki kira ruˈufia ˈi naˈo, nia ka ˈengoa sa Jesus ˈiri ke leka faˈinia.
19 Bore ma sa Jesus kasi alaˈania, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOke oli ˈi
fanoa siana na ngwae ˈoe ki, ma ˈoko faˈarongoda ˈani ru leˈa ki taˈifau
neˈe God nia sasia fuamu, ma na kwaimanataiˈanga nia fuamu.”
20 Ma na ngwae neˈeri nia leka, ma ka faˈarongoa naˈa ngwae ki ana
abaˈi kula ˈi Dekapolis ana ru ki taˈifau neˈe sa Jesus nia sasia fuana. Ma
na ngwae ki taˈifau kira ka ˈarefo liu.

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fafia mataˈinga ki ma na maeˈa (Matthew 9:18-26; Luke 8:40-56)

21 Sa Jesus nia toˈofolo laˈu kwau ˈuana ta bali ˈosi. Ma ana kaidaˈi nia
ka dao naˈa ana ta bali, ngwae ˈoro ki kira ka fiku kalikalia.
22 Ma taˈi ngwae ada neˈe ngwae fai naˈonaˈo saena na Luma fuana
foˈongaˈa ana fanoa neˈeri, satana sa Jaeras, ka leka maˈi. Ma kaidaˈi nia
lisia sa Jesus, nia ka bobo uruuru ˈi maana ˈaena,
23 ma nia ka amasia ma ka ˈuri, “Kala defo nau nia teo naˈa fuana
maelana. ˈOke leka maˈi, ˈiri ˈoke alua na limamu ˈi fafona, fasi ˈiri nia
ke ˈakwa ma ka mauri.”
24 Ma sa Jesus ka leka naˈa faˈinia. Ma na fikuˈa doe kika leka ˈi burina,
ma kira ka kwaibekesi naˈa.
25 Ma taˈi ˈafe neˈe na gwaˈi ˈabu tafangia sulia taˈi akwala ma ro faˈi
ngali sui naˈa, nia tua logo ˈi neˈeri.
26 Ma nia ka nonifii liu naˈa. Ma nia ka faˈalia naˈa mani ˈoro nia ki
fuana na ngwae kwaigurai ˈoro ki, bore ma tualana kasi leˈa goˈo. Nia fiˈi
taˈa ka tasa liu mo.

27 Ma kaidaˈi neˈe nia rongoa alaˈanga sulia sa Jesus, nia ka kwako maˈi
ˈi burina ˈi safitana na fikuˈa neˈeri, nia ka sama toˈona na ifi keta sa
Jesus.
28 Sulia nia manata ˈuri, “Diˈia nau ku sama toˈona bore aku na
mumuduˈana ifi nia, nai leˈa naˈa.”

29 Ma kaidaˈi neˈe nia sama toˈona goˈo ifi sa Jesus, ˈaliˈali naˈa ˈabu
neˈe tafangia nia ka langa naˈa, ma nia ka saiana na nonina nia ˈakwa
naˈa faˈasia na mataˈinga nia.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, sa Jesus nia saiana neˈe ngasingasiˈanga
nia gura ta ngwae. Ma nia ka abula ˈi safitana na fikuˈa neˈeri, ma ka
lidida ka ˈuri, “Sa tai naˈa niniˈa sama toˈona kwau na ifi nau?”

31 Ma na fafarongo nia ki, kira ka olisia kika ˈuri, “ˈOko lisia goˈo ˈamu
na ngwaˈi toˈa ˈoro neˈe nini kira bekesiˈo naˈa. Faˈuta neˈe ˈoko lidi
ˈuana fasi ta ngwae nia sama toˈomu?”

32 Bore ma sa Jesus ka lia kwailiu fasi ˈiri ke lisia sa tai neˈe nia sasia ru
neˈe.
33 Ma na ˈafe neˈe nia saiana ru neˈe fuli fuana, ma nia ka leka lebelebe
maˈi ˈani maˈungaˈa, ma ka bobo uruuru ˈi maana ˈaena sa Jesus. Ma nia
ka faˈarongoa mamana ana ru neˈe nia sasiˈi ki.
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈAfe neˈe ˈae, God nia guraˈo naˈa
sulia neˈe ˈoko faˈamamana nau. ˈOke leka naˈa ˈamu, ma ˈoe kosi manata
ˈabera, ma ˈoko ˈakwa naˈa faˈasia na mataˈinga ˈoe.”

35 Ma kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa goˈo ˈana ˈua, ti ngwae kira ka dao maˈi
faˈasia na luma sa Jaeras, ma kira ka fata ˈuri fuana sa Jaeras, “Kala defo
ba ˈoe nia mae naˈa. ˈOe kosi faˈa ˈabera laˈu na ngwae faˈamanata.”

36 Ma sa Jesus kasi ˈabera goˈo sulia ru neˈe kira saea, ma ka fata naˈa
ˈuri fuana sa Jaeras, “Noaˈa ˈoe kosi fitala laˈu. ˈOke faˈamamana nau lala
ˈamu.”
37 Ma nia kasi alaˈania ta ngwae ke leka faˈinia, taˈifilia goˈo sa Peter,
ma sa James, ma sa John na ngwaefuta nia sa James.
38 Ma kaidaˈi kira dao ˈi luma sa Jaeras, sa Jesus ka rongoa na isiˈa faˈinia
na angiˈa ma na oˈomaeˈanga nia doe liu.
39 Ma nia ka ruˈu kwau, ma ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe kamu angi,
ma muka oˈomae ka ˈuri naˈa? Ngela neˈe noaˈa kasi mae, nia maliu goˈo
ˈana ne.”

40 Bore ma, kira ka fiˈi gaˈasia lala sa Jesus. Ma nia ka baˈeda kwau ˈi
maa, ma ka talaˈia na maˈa nia, ma teˈa ngela neˈeri, ma na fafarongo
nia ki neˈe kira tua faˈinia, ma kira ka ruˈu saena maˈe luma neˈe ngela
neˈeri nia teo ana.

41 Ma nia ka dau ana na limana na ngela neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana,
“Talita kom!” Na fadalana nia ˈuri, “Kala defo ˈae, nau ku saea fuamu
ˈoke tataˈe!”

42 Ma nia ka tataˈe, ma ka uu, ma ka fali. Na ngela neˈeri taˈi akwala
ma ro faˈi ngali goˈo neˈe sui fafia futalana. Ma kira ka ˈarefo liu ana ru
neˈeri.
43 Bore ma sa Jesus fata ka luida, fasi ˈiri noaˈa kira kasi faˈarongoa laˈu
ta ngwae ˈani ru neˈeri. Ma nia ka saea kira ka kwatea fanga fuana na
ngela neˈeri ˈiri nia ke ˈania.

6

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus
(Matthew 13:53-58; Luke 4:16-30)

1 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira faˈasia na kula neˈeri, ma kira
ka oli ˈuana fanoa neˈe nia doe maˈi saena ˈi Nasaret.
2 Ma ana Sabat, na asoa ana mamaloˈanga, nia ka faˈamanata ˈi saena
na luma fuana foˈongaˈa. Ma toˈa ˈoro ki kira rongoa, ma kira ka ˈarefo
liu. Ma kira ka saefiloda kwailiu ma kika ˈuri, “Na ngasingasiˈanga ana
sa tai niniˈa kwate nia ka faˈamanata ˈania fatalana God ˈuri, ma faˈinia
sasilana na faˈanadaˈa ki?
3 Na ngwae neˈe kulu sai leˈa goˈo ana. Nia ngwae saungaˈi luma niniˈa.
Teˈa nia ba ˈi Mary goˈo. Ti ngwaefuta ana ba sa James, ma sa Josef, ma
sa Judas, ma sa Simon. Ma na ngwaingwaena nia ki kira tua goˈo ˈada ˈi
neˈe.” ˈUnaˈeri, kira ka ˈaila ˈani niaˈa.
4 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Na ngwae ana fanoa ki kira saiana
kira ke faˈadoea na profet. Bore ma ngwae ana fanoa nia ˈi talana, ma na
ngwaefuta nia ki, ˈafitaˈi kira ka faˈadoea.”
5 Ma nia kasi bolo naˈa faˈinia sasilana laˈu faˈanadaˈa ˈoro ki ˈi neˈeri.
Ma nia ka alua na limana fafia bara ngwae mataˈi ma ka gurada.
6 Ma nia ka ˈarefo liu, osiˈana na ngwae ki noaˈa kasi faˈamamana.

Sa Jesus nia asungani kwau na ngwae lifurongo ki
(Matthew 10:5-15; Luke 9:1-6)

ˈUnaˈeri sa Jesus nia leka ana maˈe fanoa ki kalikalia ˈi neˈeri, ma ka
faˈamanata na ngwae ki.
7 Nia ka ri ˈuana na akwala ma ro ngwae ana fafarongo nia ki siana, ma
nia ka kwatea naˈa ngasingasiˈanga fuada fuana ifulangaˈilana na ano ˈi
ru taˈa ki, ma ka baˈeda maˈi taˈifau, ma ka alu na ro ngwaeˈa kera ka
leka fiku.
8 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuada ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi ngalia
ta ru fuana lekaˈa neˈe, taˈifilia faˈi kuba goˈo neˈe kamu ke ngalia. Ma
noaˈa kamu kasi ngalia fanga, ma ta ngwaˈi, ma ta mani.
9 Kamu ke ruˈufia na taˈe butu ki, bore ma kamu kasi ngalia laˈu ruana
ˈaba toro rengorengo.
10 Ma kaidaˈi ta ngwae nia kwalo kamu, kamu ke tua faˈinia, leleka ka
dao ana kaidaˈi kamu ke leka faˈasia na fanoa neˈeri.
11 Ma diˈia kamu dao ana na fanoa, ma na ngwae ki ˈi neˈeri noaˈa kasi
kwalo kamu, ma kira kasi oga goˈo rongolamuˈa, kamu ka leka amuˈa
faˈasida. Ma kamu ke tafula fulafulana ano faˈasia na ˈaemuˈa ˈuana na
faˈabasuˈanga naˈa fuada neˈe God ke baˈa matalangaˈi kira, duˈungana
kira ˈaila ˈania rongolana fatalana God.”
12 Ma kira ka leka, ma kira ka fulangaˈinia fuana ngwae ki ˈiri kike rokisi
faˈasia na abula taˈangaˈa kira ki.
13 Ma kira ka ifulani naˈa ano ˈi ru taˈa ˈoro ki, ma kira ka ngwaia naˈa
ngwae mataˈi ˈoro ki, ma kira ka gurada laˈu goˈo.

Na maelana sa John ngwae ni Siuabu
(Matthew 14:1-12; Luke 9:7-9)

14 ˈIu, sa Herod na tatalafaˈa nia rongoa ru neˈe ki sulia sa Jesus neˈe
nia faˈamanata ma ka gura ngwae ki. Ma satana sa Jesus ka talofia naˈa

fanoa ki taˈifau. Ma ti ngwae kira ka ˈuri, “Sa John ngwae ni siuabu nia mauri laˈu! Nia niniˈa ke sasia laˈu na ru ni ˈarefoˈa ki.”
15 Ma ti ngwae laˈu kira ka fata ˈuri, “Niaˈa sa Elaeja.”
Ma ti ngwae kira ka fata ˈuri, “Niaˈa ta profet, diˈia na profet ba ˈi naˈo ki maˈi.”
16 Ana kaidaˈi sa Herod nia rongoa ru neˈeri ki neˈe na ngwae ki fata ˈunaˈeri sulia sa Jesus, nia ka fata ˈuri, “Sa John na ngwae ba nau ku kwatea fuana siki musilana gwauna, nia tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa niniˈa.”
17-20 Sa Herod nia korea logo ˈi Herodias, na ˈafe ngwaefuta nia sa Filip. Ma sa John ka fata fata ˈuri fuana sa Herod, “Na taki God nia luia ˈoe kosi korea ˈafe ngwaefuta ˈoe.” ˈUnaˈeri, liana ˈi Herodias ka taˈa liu naˈa fuana sa John, ma nia ka oga saungilana, bore ma ka ˈafitaˈi liu fuana, duˈungana sa Herod nia saiana sa John nia na ngwae saga, ma na ngwae nia abu. Sa Herod nia maˈungia sa John, ma nia ka gonia sa John. Sa Herod talana neˈe nia udua ngwae ki fuana daulana sa John, ma kira ka alua ˈi saena lokafo faˈasia ˈi Herodias. ˈIu, sa Herod nia oga liua naˈa rongolana sa John, bore ˈana nia ka manata ˈabera kaidaˈi neˈe nia rongoa.
21 Goˈo ma ˈi Herodias ka dao toˈona taˈi kaidaˈi leˈa nia fuana saungilana sa John. Ana faˈi asoa neˈe sa Herod nia faˈadoea asoa neˈe nia futa ana, nia ka saungaˈinia taˈi fangaˈa fuana na ngwae doe nia ki, ma na ngwae doe nia ki fuana fuˈanga, ma na faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira tua ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili.
22 Ma kaidaˈi neˈe, sariˈi ˈi Herodias nia ruˈu maˈi ma ka ngwaˈe, sa Herod faˈinia na ngwae nia ki neˈe kira fanga faˈinia, kika saeleˈa liu faˈinia. Ma sa Herod ka fata ˈuri fuana na sariˈi neˈeri, “ˈOke gani nau maˈi ˈuana ta ru neˈe ˈoko oga, nau kui kwatea fuamu.”
23 Ma nia ka fata alangaˈi ana alafuˈa fuana ka ˈuri, “Ta tae neˈe ˈoko gania aku, nau kui kwatea fuamu, sui bore ˈana ta bali ana na ˈinotoˈanga nau.”
24 Ma na sariˈi neˈeri ka ruˈu kwau ˈi maa ka leka naˈa siana teˈa nia, ma ka saefilo ˈuri, “Ta tae neˈe nai baˈa gania?”
Ma teˈa nia ka olisia ka ˈuri, “Na gwauna sa John ngwae ni siuabu.”
25 Ma na sariˈi neˈeri ka oli ˈaliˈali siana sa Herod, ma ka gani ka ˈuri, “Nau ku oga ˈoke kwatea maˈi na gwauna sa John Siuabu fuaku ˈi fafona ta taˈe ru ana kaidaˈi neˈe naˈa.”
26 Ma sa Herod ka kwaimanatai liu duˈungana ru neˈeri. Sui bore ˈana, sulia na fata alangaˈinga neˈe nia sasia ˈi naˈona na ngwae ki neˈe kira fanga faˈinia, nia kasi luia naˈa faˈasia.
27 Ma nia ka kwatea taˈi ngwae ni ofo fuana ngalilana maˈi na gwauna sa John. Ma na ngwae neˈeri ka leka ˈi saena na lokafo, ma ka siki muusia na luana sa John,
28 ma ka ngalia maˈi na gwauna ˈi fafona na taˈe ru dakodakoˈa, ma ka kwatea fuana sariˈi neˈeri, ma nia ka kwatea fuana teˈa nia.
29 Ma kaidaˈi neˈe fafarongo sa John ki kira rongoa ru neˈeri, kira leka maˈi, ma kira ka ngalia naˈa nonina, ma kira ka kwaiatoa naˈa.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwae ki
(Matthew 14:13-21; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

30 Na ngwae lifurongo ki kira oli naˈa maˈi, ma kira ka fiku taˈifau maˈi siana sa Jesus, ma kira ka faˈarongoa ˈani ru neˈe kira sasiˈi, ma kira faˈamanata suliˈi ki.

31 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira ˈabera liu, sulia neˈe ngwae
ˈoro ki kira dao faˈi oli ana kula neˈe kira tua ana. Ma sa Jesus faˈinia
na fafarongo nia ki, kira noaˈa kasi toˈo naˈa ana ta kaidaˈi fuana fangaˈa
bore. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Mulu leka maˈi faˈinau ˈuana ta
kula buringaˈi, fasi ˈiri kuke mamalo basi ˈakulu.”
32 Ma kira ka leka taˈifilida ˈania baru ˈuana kula neˈe aroaro.
33 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na ngwae ˈoro ki faˈasia na fanoa ki taˈifau
kira lia saiada, ma kira ka lalili ˈi naˈoda, ma kira ka eta dao ada ˈi neˈeri.
34 Ma kaidaˈi sa Jesus nia koso faˈasia na baru, nia ka lisia na fikuˈa doe
neˈeri, ma nia ka kwaimanatai liu ada, sulia kira diˈia naˈa sipsip ki neˈe
noaˈa ta ngwae fuana liaˈa sulida. Ma nia ka faˈamanata kira ˈani ru ˈoro
ki.
35 Ma kaidaˈi neˈe na sina nia ego folo naˈa, fafarongo nia ki kira ka leka
maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “Kula neˈe noaˈa ta ngwae ˈiri tua ana,
ma na sina ka ego folo naˈa.
36 ˈOke baˈea na ngwaˈi toˈa neˈe ki kira ka leka naˈa ˈada, ˈiri kira ka
leka ana maˈe fanoa neˈe kalikalida ki, ˈiri kike foli fanga.”
37 Bore ma nia olisida ka ˈuri, “Kaumulu, muke kwatea fanga fuada.”
Ma kira ka saefilo ˈuri ana, “ˈUri ma ˈoko oga kaimili ke kwatea maˈi
mani ˈoro ki* fuana folilana beret ˈiri ke bolo faˈinia sarelana fikuˈa neˈe?”
38 Ma sa Jesus ka lidi kira ka fata ˈuri, “Ta fita afu beret neˈe kamu toˈo
ana? Leka muke lia maˈi ˈuani.”
Ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka fata ˈuri, “Lima afu beret ki goˈo
faˈinia na ro gwaˈi iˈa ki.”
39 ˈUnaˈeri sa Jesus ka saea fuana fafarongo nia ki ˈiri kika saea fuana
ngwae ki kira ke tua ˈi ano ˈani gwaˈi tuaˈa ki ˈi fafona na karasi faka
marako.
40 Ma kira ka tua ˈi ano ˈani talangaˈi ngwae ˈanga, ma ti gwaˈi tuaˈa na
lima akwala ngwaeˈa.
41 Ma sa Jesus ka ngalia na lima afu beret neˈeri ki ma na ro gwaˈi iˈa
neˈeri ki, ma ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka baˈatafea God. Ma nia ka
ngiia afu beret neˈe ki, ma ka kwatea fuana fafarongo nia ki, fasi ˈiri kira
ka daroˈia fuana ngwaˈi toˈa neˈeri. Ma nia ka daroˈia logo na ro gwaˈi
iˈa neˈeri ki fuada.
42 Ma na ngwae ˈoro neˈeri ki kira ka fanga, ma kira ka abusu taˈifau
naˈa.
43 Goˈo, na fafarongo nia ki kira ka gonia naˈa orengana na beret ma na
iˈa neˈeri ki, ma kira ka faˈafungua taˈi akwala ma ro kokofi ki.
44 Na lima toˈoni ngwae ki neˈe kira fanga.†

Sa Jesus nia leka ˈi fafona na ˈosi
(Matthew 14:22-33; John 6:15-21)

45 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus nia asungaˈinia na fafarongo nia ki
kira ka etaeta ˈuana ta bali ana ˈosi neˈeri saena na baru ˈuana fanoa ˈi
Betsaeda. Ma nia ka tua buri fasi ˈiri ke saea fuana na fikuˈa neˈeri kira
ka leka naˈa ˈada.
46 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia olioli ana ngwae ˈoro neˈeri ki, nia ka leka ˈi
gwauna taˈi faˈi ua fasi ke foˈo ˈana.

---

* **6:37** mani ˈoro Na ˈorolana mani neˈe nia bolo faˈinia folifoliˈa taˈi ngwae fuana kwalu madamo ki.
† **6:44** Kira kasi toˈoa goˈo ˈafe ki faˈinia ngela ki neˈe kira fanga logo saena fikuˈa neˈe.

47 Ma kaidaˈi nia talaˈae ka rodo naˈa maˈi, na baru baera nia naˈa saena
tofongana ˈosi, ma sa Jesus tua goˈo ˈana ˈua taˈifilia ˈi sara.
48 Ma nia ka lisia na fafarongo nia ki, kira laga ulafu liu naˈa ana
faluta ˈanga, duˈungana kira naˈofia naˈa iru. Ma ana agi rodo ˈofodangi,
sa Jesus ka leka ˈi fafona na kafo, ma ka leka maˈi fuada. Ma nia ka karangi
liufida naˈa.
49 Ma ana kaidaˈi kira lisia neˈe nia leka ˈi fafona na kafo, kira ka fia
fasi nia na anoano ru. Ma kira ka fai araarai,
50 duˈungana kira maˈu liu naˈa, ana kaidaˈi kira lisia nia leka fafona
kafo.
Ma sa Jesus nia ka ˈaliˈali ma ka fata kwau fuada ka ˈuri, “Nauˈa goˈo
niniˈa! Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu.”
51 ˈUnaˈeri goˈo, nia ka taˈe ˈi saena na baru faˈinida, ma na iru ka
aroaro naˈa. Ma kira ka ˈarefo liu,
52 duˈungana noaˈa kira kasi saiana na malingaˈilana ngasingasiˈanga
sa Jesus toˈo ana fuana sarelana lima toˈoni ngwae baera ki ˈani lima afu
beret ki goˈo. Sulia manata ˈanga kira ki dole liu fuana malingaˈilana na
ru neˈe kira lisia.

Sa Jesus nia gura na ngwae mataˈi ki
(Matthew 14:34-36)

53 Kira toˈofolo ana ˈosi neˈeri, ma kira ka koso ana bali fanoa ˈi
Genesaret, ma kira ka gwalua na baru ˈi neˈeri.
54 Ma kaidaˈi kira faˈasia na baru, na ngwae ˈi neˈeri ki, kira ˈaliˈali kira
ka lia saiana sa Jesus.
55 Ma na ngwae ki kira ka lalili saena ˈafutana bali fanoa neˈeri, ma kira
ka ngalia maˈi na ngwae mataˈi ki ˈi fafona na tatafe ki ˈuana kula ki neˈe
kira rongoa sa Jesus nia tua ana.
56 Ma kula ki taˈifau neˈe sa Jesus nia leka ana, na ngwae ki kira ngalia
maˈi na ngwae mataˈi ki ˈuana foli usiˈa ki, ma kira ka gania sa Jesus
fuana na ngwae mataˈi ki ˈiri kira ka sama toˈona namunamuna ifi keta
nia. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira sama toˈona, ma kira ka ˈakwa naˈa.

7

Na falafala ngwae Farasi ki
(Matthew 15:1-9)

1 Na Farasi ki ma ti ngwae faˈamanata ana na taki ki, kira leka maˈi
faˈasia ˈi Jerusalem, ma kira ka fiku kalia sa Jesus.
2 Ma kira ka lisia ti ngwae ana fafarongo nia ki noaˈa kasi taufia goˈo
limada ˈi naˈo, ma kira fiˈi fanga. Noaˈa kira kasi taufia limada diˈia na
falafala neˈe Farasi ki kira saea fuana na ngwaˈi toˈa Jiu ki kira ke sasi
sulia.*
3 Aia, na Jiu ki ma tasa naˈa na Farasi ki logo, kira sasi sulia falafala
neˈe koˈo bora kira ki kira faˈamanata nama maˈi ˈania. Nia ˈafitaˈi
kira ka fanga diˈia noaˈa kira kasi taufia limada diˈia na falafala ana tau
limaˈanga.
4 Ma kaidaˈi kira oli maˈi faˈasia na usiˈa, nia ˈafitaˈi kira kasi fanga,
diˈia noaˈa kira kasi tau lima basi sulia na falafala kira naˈa. ˈUnaˈeri

* **7:2** Ngwae Jiu ki toˈona taki ki neˈe kira ka eta taufia basi na limana sui mala kira fiˈi fanga.

kira ka roˈo sulia na falafala ˈoro kira ki, diˈia na taufilana titiu ki, ma na faˈi tini ki, ma na dako ki.
5 ˈUnaˈeri na Farasi ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira ka
lidia sa Jesus ma kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe fafarongo ˈoe ki noaˈa kasi
roˈosulia na faˈamanataˈanga neˈe koˈo bora kia ki kira alua naˈa maˈi
fuaka, osiˈana noaˈa kira kasi taufia goˈo na limada ˈi naˈo basi, ma kira
fiˈi fanga?”
6 Ma nia ka olisida ma ka ˈuri, “Sa Aesea nia fata mamana kaidaˈi ba
nia alaˈa suli kamu. Kamuˈa na ngwae ˈosoˈoso ki, diˈia ba nia keresia ka
ˈuri,
‘God nia saea, na ngwaˈi toˈa neˈe ki, kira faˈadoe nau goˈo ˈada ˈani
alaˈanga kira ki, bore ma na manatada nia tau liu faˈasi nau.
7 Kira foˈosi nau ˈoˈo goˈo ˈada, duˈungana kira faˈamanata goˈo ˈada sulia
taki kira ki talada, ma kira ka saea fasi taki God ki naˈa neˈeriˈa!’✡

8 “Kamu aburongo ana taki God ki, ma muka roˈosulia amuˈa lala na
faˈamanataˈanga na ngwae ki.”
9 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Kamu sai liu naˈa ana ilangaˈilana
ma rokisilana taki God ki, ma muka roˈosulia lala amuˈa sulia na falafala
kamu ki talamuˈa.
10 Sulia sa Moses ba nia fata ka ˈuri, ‘ˈOke faˈadoea na maˈa ˈoe, ma na
teˈa ˈoe.’ Ma ‘Diˈia sa tai neˈe nia taofia maˈa nia nama teˈa nia, kira ke
saungia ka mae.’
11 Bore ma, kamu faˈamanata rora ˈuri, diˈia ta ngwae nia toˈo ana ti ru
neˈe nia saiana ke ˈafia ˈani maˈa nia nama teˈa nia, ma ka fata lala ˈuri,
‘Nai baˈa kwatea naˈa ru baera ki fuana God.’
12 Kamu saea, nia leˈa goˈo ˈana fuana neˈe nia noaˈa kasi ˈafia naˈa
maˈa nia ma na teˈa nia ˈani ru baera ki ba nia eta fataˈa ˈani fuana God.
13 Ma diˈia nia ˈunaˈeri, na faˈamanataˈanga neˈe kamu alua, nia ka
kware teˈeteˈe naˈa ana fatalana God. Ma ru ˈoro taˈa ˈunaˈeri ki neˈe
kamu sasiˈi.”

Ru ki neˈe ke faˈasua na ngwae
(Matthew 15:10-20)

14 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka ri laˈu maˈi ˈuana na fikuˈa doe neˈeri siana,
ma ka fata ˈuri fuada, “Mulu fafarongo maˈi fuaku, ma muke saiana.
15-16 Noaˈa ta ru neˈe ta ngwae nia ke ˈania neˈe nia kwatea na suaˈa
fuana. Na ru neˈe sasia taˈangaˈa ki, nia ˈita maˈi faˈasia na lia na ngwae
lala, nia neˈe ka kwatea ngwae ka sua.”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia faˈasia naˈa fikuˈa neˈeri, nia ka ruˈu saena
luma, ma na fafarongo nia ki kira ka lidia fasi ˈiri nia ka fada na alaˈanga
neˈeri ki.
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈUri ma noaˈa kaumulu kasi sai goˈo
ana ru neˈe ki niniˈa? Na ru neˈe ngwae nia ˈania noaˈa kasi faˈasua na
ngwae ˈi naˈona God,
19 duˈungana fanga noaˈa nia kasi leka ˈi saena na lia na ngwae. Nia
leka goˈo ˈana saena na ogana, ma ka sakatafa logo ˈana ˈi maa faˈasia na
nonina.” Ana alaˈanga sa Jesus naˈa neˈe, nia saea na fanga ki taˈifau, nia
leˈa goˈo ˈana fuana ˈanilaniˈi.
20 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ta ru neˈe ta ngwae nia fulia ka taˈa
ma ka saea ka rora, nia neˈe faˈasua ˈi naˈona God.

✡ **7:7** Aesea 29:13

21 Osiˈana na manataˈanga taˈa ki nia saka maˈi faˈasia saena na liana
ngwae, nia ka sasia ru taˈa ki, ma nia ka bili, ma nia ka sau ngwae,
22 ma nia ka kakabara, ma nia ka guguta, ma nia ka sasia ru taˈa ˈoro
ki, ma ka sokea na ngwae ki, ma ka kwaimamagolai, ma ka alaˈa ˈosoˈoso
ˈana sulia ta ngwae, ma nia ka manata lafua talana, ma nia ka bolebeleˈa.
23 Ma duˈungana ru ˈoro taˈa neˈeri ki taˈifau nia ruˈu maˈi faˈasia na
manatalana, nia ka faˈasua na ngwae ˈi naˈona God.”

Mamanalana raoˈa sa Jesus nia eta ˈafia basi ngwae Jiu ki (Matthew 15:21-28)

24 Sui goˈo, sa Jesus ka leka naˈa faˈasia na kula neˈeri, ma ka leka ˈuana
na bali fanoa ˈi Taea. Ma nia ka ruˈu ˈi saena taˈi luma, sulia noaˈa nia
kasi oga ta ngwae ke saiana neˈe nia tua ˈi neˈeri, sui bore ˈana nia ˈafitaˈi
fuana nia ka ago.
25 Ma taˈi kini ka rongo sulia neˈe sa Jesus nia dao, ma nia ka leka ˈaliˈali
maˈi, ma ka bobo uruuru ˈi maana ˈaena sa Jesus.
26 Ma na kini neˈeri, nia neˈe kini kwaita faˈasia ˈi Fonisia saena tuaˈa
ˈi Siria, ma nia noaˈa laˈu kini Jiu, ma na sariˈi nia na ano ˈi ru taˈa nia
ruˈufia. ˈUnaˈeri, nia ka amasia sa Jesus fasi ˈiri ke ifulani na ano ˈi ru
taˈa neˈeri faˈasia na sariˈi nia.
27 Ma sa Jesus ka fata sulia na Jiu ki neˈe diˈia na ngela ki ka ˈuri,† “Mike
sarea basi amiˈa na ngela ki ˈi naˈo. Noaˈa nia kasi leˈa fuamiˈa ka eta ˈui
ˈania basi na fanga ngela ki fuana na kui ki.”
28 Ma na kini neˈeri nia olisia ma ka ˈuri, “Aofia ˈae, na kui ki bore, kira
saiana kira ka ˈania logo orengana fanga neˈe nia ˈasia ˈi olofana tatafe
ni fangaˈa na ngela ki.”
29 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke oli ˈamu ˈi fanoa ˈoe. Na ano ˈi
ru taˈa baera, nia leka naˈa faˈasia na sariˈi ˈoe. Osiˈana olisiˈanga neˈeri
nia faˈataˈinia ˈoko faˈamamana.”
30 Ma nia ka oli ˈi fanoa, ma ka lisia na sariˈi ba nia maliu goˈo ˈana ˈi
saena na ˈifitaˈi. Ma na ano ˈi ru taˈa baera ka leka mamana naˈa faˈasia.

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae neˈe alingana bani ma na kwakwana ka kulu

31 Sui sa Jesus nia faˈasia naˈa bali fanoa ˈi Taea, ma ka daofaˈi liu faˈasia
ˈi Saedon, ma bali fanoa ˈi Dekapolis, ma ka koso naˈa kwau fafona na ˈosi
ˈi Galili.
32 Ma ngwae ki ˈi neˈeri, kira ka ngalia maˈi taˈi ngwae neˈe alingana
bani ma na kwakwana ka kulu siana sa Jesus, ma kira ka amasia sa Jesus
fasi ˈiri nia ke alua na limana ˈi fafona na ngwae neˈe.
33 Ma sa Jesus ka talaˈia ˈuana taˈi kula taˈifilidaroˈo faˈasia na fikuˈa
neˈeri, ma nia ka ruˈungaˈinia na ˈuˈuna ˈi saena na alingana ngwae
neˈeri. Ma nia ka ngisu ana na ˈuˈuna, ma ka sama toˈona na meana
na ngwae neˈe.
34 Goˈo, nia ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka mango doe, ma ka fata
ˈuri fuana ˈani fatalana, *“Efata!”* na fadalana neˈe ˈuri, “ˈIfi naˈa!”
35 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na alingana na ngwae neˈeri ka ˈifi, ma nia ka
rongo naˈa, ma na kwakwana ka sasala naˈa, ma nia ka talaˈae ka fata
madakola naˈa.

---

† **7:27** Sa Jesus nia alaˈa ˈani tarifulaˈa ˈi neˈe sulia mamanalana raoˈa nia neˈe nia eta ˈafia basi ngwae Jiu ki.

36 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka luia na ngwae ki noaˈa kasi faˈarongoa laˈu ti
ngwae. Sui bore ˈana nia ka lui totongaˈi ana, na ngwae ki kira ka donga
alaˈa sulia sa Jesus neˈe nia gura na ngwae neˈeri ka leleka naˈa ˈana.
37 Ma na ngwae ki neˈe kira rongoa, kira ka ˈarefo liu naˈa, ma kira
ka fata ˈuri, “Reala! Nia sasia ru ki taˈifau ka leˈa liu! Nia saungaˈinia na
ngwae neˈe alingana bani ma ka rongo naˈa, ma na ngwae neˈe kwakwana
nia nonoto bore, ka fata naˈa.”

8

Sa Jesus nia sarea na fai toˈoni ngwae ki
(Matthew 15:32-39)

1 Noaˈa kasi tau goˈo ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, taˈi fikuˈa doe ka fiku
maˈi. Ma kaidaˈi neˈeri noaˈa naˈa ta fanga ada, sa Jesus ka saea maˈi
fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri,
2 “Nau ku kwaimanatai naˈa ana ngwaˈi toˈa neˈe, sulia kira tua faˈinau
sulia uulu asoa ki, ma ka noaˈa naˈa ta fanga ada taˈena.
3 Ma diˈia niniˈa kira fiolo, ma nau ku olitaˈinida ˈi fanoa, kira ke baˈa
ˈasida sulia tala, sulia ta bali ada neˈe fanoa kira ki tua tau.”
4 Ma na fafarongo nia ki kira ka saefilo ˈuri, “ˈI faˈi neˈe kuke dao toˈona
ta fanga neˈe ke bolo faˈinia na sarelana ngwaˈi toˈa ˈoro ˈuri ki saena na
abaˈi kula kwasi neˈe kasi bolo faˈinia ta ngwae ka tua ana ˈuri?”
5 Ma sa Jesus ka lidida ma ka ˈuri, “Ta fita afu beret neˈe kamu toˈo
ana?”
Ma kira ka olisia kika ˈuri, “Fiu afu beret ki.”
6 Ma sa Jesus ka saea fuana na fikuˈa neˈeri kira ka tua ˈi ano. Goˈo, nia
ka ngalia na fiu afu beret neˈeri ki, ma ka baˈatafea God, sui ka ngiia ma
ka kwatea fuana fafarongo nia ki, ma kira ka daroˈia ana na fikuˈa neˈeri.
7 Ma kira toˈo logo ana bara gwaˈi iˈa tiˈitiˈi. Ma sa Jesus nia ka kwatea
logo baˈatafea fuana God, ma ka saea fuana fafarongo nia ki kira ka
daroˈia logo ana na ngwaˈi toˈa neˈeri.
8 Ma kira ka fanga leleka kira ka abusu taˈifau. Ma ˈi buri, na fafarongo
nia ki kira ka gonia naˈa ngisingisi fanga neˈe nia ore ˈi saena fiu kokofi
ki leleka ka fungu.
9 Ma na fikuˈa neˈeri, nia bolo faˈinia na fai toˈoni ngwae ki. Sui sa Jesus
ka olitaˈinida naˈa ˈuana fanoa kira,
10 ma niaˈa faˈinia na fafarongo nia ki, kira ˈaliˈali kira ka raˈe ˈi saena
gwaˈi baru, ma kira ka leka ˈuana na bali fanoa ˈi Dalmanuta.

Na Farasi ki kira gania sa Jesus fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa
(Matthew 16:1-4)

11 Ma ti Farasi kira leka maˈi, ma kira ka olisuˈusuˈu faˈinia sa Jesus, ma
kira oga fasi ˈiri kike ilitoˈona. Nia neˈe kira ka gania fasi ˈiri nia ke fulia
ta faˈanadaˈa, fasi ˈiri ke faˈataˈinia mamanaˈanga God neˈe kwate maˈi
niaˈa.
12 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka mango doe, ma ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe
ngwae ki ana talaˈi ngwae neˈe kira ka gania faˈanadaˈa ki re? Nau ku
saea na ru mamana fuamuˈa, nau noaˈa kusi faˈataˈinia goˈo ta faˈanadaˈa
fuana na talaˈi ngwae neˈe.”

Na Farasi ki ma sa Herod noaˈa kasi faˈamamana sa Jesus neˈe na Christ
(Matthew 16:5-12)

13 Ma nia ka faˈasida, ma ka raˈe logo ˈana ˈi saena gwaˈi baru, ma ka toˈofolo ˈuana ta bali ˈosi.
14 Kaidaˈi kira saena ˈosi naˈa, na fafarongo nia ki kira manata bura ana
ngalilana maˈi ti afu beret, bore ma taˈi afu beret goˈo neˈe kira toˈo ana
saena na gwaˈi baru.
15 Ma sa Jesus ka faˈabasuda ma ka ˈuri, “Kamu ke lia leˈa suli kamu
faˈasia na isi fuana beret ana Farasi ki ma sa Herod logo.”
16 Ma kira ka alaˈa ˈi safitada kwailiu, ma kira ka ˈuri, “Nia fata ˈunaˈeri
sulia neˈe noaˈa kulu ˈisi ngalia maˈi ta afu beret.”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia saiana neˈe kira kina neˈe nia fata sulia na
faˈamanataˈanga taˈa Farasi ki ma sa Herod, nia ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta
neˈe kamu ka alaˈa sulia neˈe noaˈa kamu ˈisi ngalia maˈi ti afu beret?
Noaˈa kamu ˈisi malingaˈi ru ˈua ana manatai ngwae saena na ru nini
nau ku saea fuamuˈa? Nau ku lisia manatamuˈa dole liu fuana kamu ka
faˈamamana.
18 Kamu lisia ma muka rongoa na ru ˈoro nau ku sasiˈi ki, bore ma noaˈa
kaumulu kasi malingaˈiniˈi goˈo. Noaˈa kamu ˈisi manata goˈo toˈona,
19 kaidaˈi ba nau ku ngiia na lima afu beret baera ki fuana na lima toˈoni
ngwane baera ki? Ma ta fita kokofi ba kamu gonia naˈa ngisingisi fanga
baera ˈi saena leleka ka fungu?”
Ma kira ka olisia kira ka ˈuri, “Na taˈi akwala ma ro kokofi.”
20 Ma sa Jesus nia lidi laˈu ka ˈuri, “Ma kaidaˈi ba nau ku ngiia fiu
afu beret ki fuana fai toˈoni ngwae ki, na fita kokofi ki ba kamu gonia
ngisingisina fanga ˈi saena leka ka fungu?”
Ma kira ka olisia ma kira ka ˈuri, “Na fiu kokofi ki.”
21 Ma nia ka saefilo ˈuri ada, “Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi saiana tae
neˈe nau ku fata sulia?”

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae maana rodo

22 Kira dao ana na fanoa ˈi Betsaeda, ma ngwae ki kira ka ngali maˈi
taˈi ngwae neˈe maana nia rodo, ma kira ka gania sa Jesus fasi ˈiri nia ke
sama toˈona.
23 Ma sa Jesus ka dau ˈi limana na ngwae neˈeri, ma ka talaˈia ˈuana ˈi
maa faˈasia na fanoa neˈeri. Ma sa Jesus ka ngisu ˈi saena na maana na
ngwae neˈeri, ma nia ka alua na limana fafia. Sui, nia lidia ka ˈuri, “ˈOko
lisia ta ru?”
24 Goˈo, na ngwae baera nia ka lia ˈalaˈa, ma ka fata ˈuri, “Nau ku lisia
na ngwae ki, kira diˈia ˈai ki, ma kira fali.”
25 ˈUnaˈeri sa Jesus ka alua laˈu na limana fafia na maana na ngwae
neˈeri. Ma na ngwae neˈeri ka lia mamana naˈa, ma ka lia madako naˈa
ana ru ki taˈifau.
26 Ma sa Jesus ka baˈea naˈa ˈuana na luma nia, ma ka fata ˈuri fuana,
“Noaˈa ˈoe kosi leka ˈua ˈuana fanoa neˈeri.”

Sa Peter nia fulangaˈinia sa Jesus neˈe na Christ (Matthew 16:13-20; Luke 9:18-21)

27 Sui sa Jesus ma na fafarongo nia ki, kira ka leka ˈuana fanoa ki
kalikalia na fanoa ˈi Sesarea Filipae. Ma ana kaidaˈi kira leka ˈada, nia ka
lidia fafarongo nia ki ka ˈuri, “ˈUri ma ngwae ki kira sae nau ˈani sa tai
niniˈa re?”
28 Ma kira ka olisia kira ka ˈuri, “Ti ngwae ki kira saea ˈaeˈo ˈania sa
John ngwae ni siuabu neˈe nia mauri laˈu, ma ti ngwae kira ka saea ˈaeˈo

ˈania sa Elaeja neˈe nia mauri laˈu, ma ti ngwae laˈu kira ka saea ˈaeˈo
ˈania ta ngwae ana profet baera ki neˈe nia mauri laˈu.”
29 Ma sa Jesus lidida laˈu ka ˈuri, “Ma kamuˈa, kamu sae nau mo ˈani sa
tai?”
Ma sa Peter ka olisia ma ka ˈuri, “ˈAeˈo na Christ, ngwae God nia filia
fuana ˈafilana ngwae nia ki.”
30 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuada ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
faˈarongo laˈu ˈani nau fuana ta ngwae.”

Sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Matthew 16:21-28; Luke 9:22-27)

31 Ma sa Jesus ka talaˈae fuana faˈamanatalana fafarongo nia ki ka
ˈuri, “Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa nonifii ana ru ˈoro ki. Ma na
faˈinaˈonaˈo ki, ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana na
taki ki, kike baˈa ilangaˈi nau. Ma kike baˈa saungi nau, ma ana uula faˈi
asoa, nau kui tataˈe faˈasia maeˈa.”
32 Ma nia ka fata madako sulia ru neˈeri. Ma sa Peter ka talaˈia tiˈitiˈi
kwau, ma ka balufia.
33 Bore ma sa Jesus nia abula, ma ka lia fuana fafarongo nia ki, ma
ka balufia sa Peter ka ˈuri, “Saetan leka tau kwau fasi nau kwa. Na
manataˈanga ˈoe ki neˈe manataˈanga ngwae ki goˈo, nia noaˈa laˈu na
manataˈanga God.”
34 Goˈo ˈunaˈeri, sa Jesus ka saea maˈi na fikuˈa neˈeri ma na fafarongo
nia ki siana, ma ka fata ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe oga ke donga nau,
noaˈa nia kasi manata ˈabera sulia ru nia ogaˈi ki goˈo ˈana talana. Nia ke
maˈudi fuana dongalaku, sui bore ˈana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke mae
ana ˈai rara folo.
35 Sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga nau, duˈungana nia oga ke sasi
ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa talafia na mauriˈa firi.
Bore ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe ke mae fuaku ma fuana na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe, nia ka toˈo ana mauriˈa firi.
36 Diˈia neˈe na ngwae ka toˈo ana ru ki taˈifau saena magalia, ma nia
mae, ma nia tua tau faˈasia God, ru neˈeri kasi fulia goˈo ta leˈangaˈa
fuana.
37 Noaˈa ta ngwae kasi totolia folilana na mauri firi ˈani ta mani.
38 Ma diˈia ta ngwae nia ˈeke ˈani nau faˈinia fatalaku ˈi saena asoa taˈa
ki, neˈe ngwae ki noaˈa kasi foˈosia God, ˈirai ana kaidaˈi nau kui dao maˈi
faˈinia na ngwasinasinaˈanga Maˈa nau ma na ˈainsel abu ki, Nauˈa, na
Ngela Ngwae, nai baˈa ˈeke logo ˈania.”

9

1 Goˈo sa Jesus ka fata laˈu ka ˈuri, “Nau ku saea naˈa fuamuˈa, ti ngwae
aumulu ˈi neˈe logo, kira noaˈa kasi mae leleka kike lisia God ke gwaungaˈi
fafia ngwae nia ki ˈania ngasingasiˈanga.”

Sa Jesus nia faˈataˈinia na ngasingasiˈanga nia faˈinia raraˈa nia
(Matthew 17:1-13; Luke 9:28-36)

2 ˈI buri ˈana ono asoa ki, sa Jesus ka talaˈia sa Peter, ma sa James, ma
sa John, ma kira raˈe ˈuana gwauna taˈi faˈi ua neˈe fane, ma kira ka tua
taˈifili ˈada ˈi neˈeri. Ma ana kaidaˈi kira lia, kira ka lisia sa Jesus nia
rokisi ˈi naˈoda,

3 ma na ifi nia ka ngwasinasina, ma ka kwao liu. Ma nia kwao ka liufia
mala ta ifi kwao neˈe ta ngwae saena fanoa neˈe ˈi ano neˈe ke taufia.
4 Ma na uulu fafarongo neˈeri ki kira ka lisia sa Elaeja ma sa Moses, kera
dao tafangaˈi maˈi siada, ma kera ka alaˈa faˈinia sa Jesus.
5 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Aofia kwa, nia leˈa liu fuakulu
kuke tua ˈakulu ˈi neˈe. Alu kaimili ke saungaˈinia uulu babala ki, ta ai
fuamu, ta ai fuana sa Moses, ma ta ai fuana sa Elaeja.”
6 Sa Peter nia fata ˈunaˈeri, sulia noaˈa nia kasi saiana naˈa ta ru neˈe
nia ke saea, duˈungana kira maˈu liu naˈa.
7 Ma taˈi gwaˈi salo ka dao maˈi ma na nunufilana ka buta fafida. Ma
taˈi lingaˈi ru nia talo maˈi faˈasia na gwaˈi salo neˈeri ma ka ˈuri, “Na
ngela mutaˈi nau neˈe nau ku alafe liu naˈa ana. Muke rongo sulia niaˈa!”
8 Ma kira ka lia ˈaliˈali kalikalida, ma kira kasi lisia naˈa ta ngwae
faˈinida, taˈifilia goˈo sa Jesus.
9 Kaidaˈi kira koso naˈa maˈi faˈasia faˈi ua neˈeri, sa Jesus ka fata luida
ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi faˈarongoa ta ngwae ana ru niniˈa kamu lisia,
leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae, nai tataˈe faˈasia
na maeˈa.”
10 Ma kira ka roˈosulia na fatalana, ma kira ka fata ˈi safitada kwailiu,
ma kira ka ˈuri, “Na manataˈi ngwae faˈuta niniˈa nia saea, ‘Nai tataˈe
faˈasia na maeˈa re?’ ”
11 Ma kira ka lidia, kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe ngwae faˈamanata ana taki
kira ka saea sa Elaeja neˈe ke baˈa eta dao maˈi?”✡
12 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, “Sa Elaeja eta dao mamana maˈi
ˈi naˈo, fasi ˈiri nia ke sasi akaˈu ana ru ki taˈifau. Bore ma kamu ˈisi
rorongoa ba na Kerekereˈa Abu ba saea neˈe, Ngela Ngwae ke baˈa nonifii
liu nama ma na ngwae ki kira ke ilangaˈinia.
13 Nau ku saea fuamuˈa, sa Elaeja nia eta dao naˈa, ma na ngwae ki kika
sasia naˈa ru taˈa neˈe kira oga kike sasi ana, diˈia Kerekereˈa Abu ba nia
fata naˈa maˈi sulia.”✡

Sa Jesus nia gura taˈi ngela neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia (Matthew 17:14-21; Luke 9:37-43)

14 Ma kaidaˈi kira dao maˈi fuana ˈafutana fafarongo ki, kira ka lisia
taˈi fikuˈa doe kira fiku kalida. Ma ti ngwae faˈamanata ana taki ki kira
olisuˈusuˈu faˈinida.
15 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia sa Jesus, kira ka ˈarefo liu, ma kira
lalili kwau, ma kira ka kwalo saesaeleˈa ana.
16 Ma sa Jesus ka lidia fafarongo nia ki ka ˈuri, “Ru faˈuta niniˈa kamu
olisuˈusuˈu faˈinida fani?”
17 Ma taˈi ngwae ˈi saena na fikuˈa neˈeri, nia olisia ka ˈuri, “Faˈamanata
ˈae, nau ku ngalia maˈi kala ˈalako nai fuamu. Na ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia,
ma noaˈa nia kasi fata naˈa.
18 Ma kaidaˈi na ano ˈi ru taˈa neˈeri nia dao ana, nia ke ˈui ˈania ˈi ano.
Ma na kwakwana ka ngisungisuˈa, nia ke ˈala girigiri, ma na nonina ka
gagaˈai taˈifau. Ma nau ku amasia na fafarongo ˈoe ki fasi ˈiri kira ka lalia
na ano ˈi ru taˈa neˈe, bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada.”
19 Ma sa Jesus ka saea fuada ka ˈuri, “Kamu noaˈa mu kasi faˈamamana
nauˈa ˈua! Nau ku noni maruku naˈa ˈani abu fitoˈonga nini kamu. Nau

✡ **9:11** Malaki 4:5 ✡ **9:13** Mark 1:1-8

ku tua faˈi kamu ka dao naˈa ˈuri, fuila kaumulu ka faˈamamana nau naˈa.
Ngalia maˈi na ngela neˈeri fuaku.”
20 Ma kira ka ngalia maˈi na ngela neˈeri fuana sa Jesus.
Ma kaidaˈi neˈe ano ˈi ru taˈa neˈeri nia lisia sa Jesus, nia ka ˈui ˈania
na ngela neˈeri ˈi ano, ma ka failadusu, ma na kwakwana ka ngisungisuˈa
taˈifau naˈa.
21 Ma sa Jesus ka lidia na maˈa ngela neˈeri ka ˈuri, “ˈI angita mala neˈe
nia talaˈae ˈuri kwa?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Nia ˈita naˈa maˈi ˈua ana kaidaˈi nia tiˈitiˈi.
22 Ma kaidaˈi ˈoro neˈe nia ˈui ˈania saena na mafula ma ˈi saena na
kafo, fasi ˈiri ke saungia ke mae. Ma diˈia nia bolo goˈo ˈana fuamu, ˈoke
manatai keroˈo maˈi, ma ˈoko kwaiˈafi amiroˈo.”
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈIu, ˈoke faˈamamana nau! Na ru ki taˈifau
nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana sa tai neˈe nia faˈamamana nau.”
24 Ma ˈaliˈali goˈo maˈa ngela neˈeri ka ako ka ˈuri, “Nau ku
faˈamamana! Bore ˈana ˈafi nau maˈi, fasi ˈiri neˈe faˈamamanaˈanga
nau ke ngasingasiˈa ma ka lalifu!”
25 Ma kaidaˈi sa Jesus lisia na fikuˈa neˈeri kira lalili maˈi ˈuana kula
neˈeri, nia ka fata ˈuri fuana na ano ˈi ru taˈa neˈeri, “ˈAeˈo na ano ˈi ru
nini ˈoko faˈabania alingana ngela neˈe, ma ˈoko faˈanotoa na kwakwana
ngela neˈe, nau ku baeˈo ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa, ma ˈoe kosi oli kosi ruˈufia
laˈu na ngela neˈe.”
26 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈe ka ri, ma ka lebesia na ngela neˈeri, ma ka
ruˈu naˈa maˈi ˈi maa faˈasia. Ma na ngela neˈeri na lisilana ka diˈia naˈa
neˈe nia mae. Ma na ngwae ˈoro kira ka fata ˈuri, “Nia mae naˈa.”
27 Bore ma, sa Jesus ka dau ana limana na ngela neˈeri, ma ka taˈea, ma
nia ka tataˈe.
28 Ma kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu saena luma, na fafarongo nia ki kira ka
lidia kaidaˈi kira tua taˈifilida ma kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe nia ˈafitaˈi
fuaimili fuana ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa baera kwa?”
29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Taˈifilia foˈongaˈa goˈo neˈe nia bolo
faˈinia ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ˈuri ki, ma noaˈa laˈu ta ru.”

Sa Jesus nia fata laˈu sulia na maelana
(Matthew 17:22-23; Luke 9:43-45)

30 Kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ma na fafarongo nia ki kira faˈasia kula neˈeri,
ma kira ka leka liu naˈa ˈuana bali fanoa ˈi Galili. Ma sa Jesus ka ˈiri oga
neˈe ta ngwae ke saiana kula neˈe kira tua ana,
31 duˈungana nia faˈamanata fafarongo nia ki ka ˈuri, “Nau, na Ngela
Ngwae, kike baˈa kwate nau fuana malimae nau ki, ma kike saungi nau.
Ma uulu asoa ki ˈi buri, nai baˈa tataˈe oli laˈu faˈasia maeˈa.”
32 Bore ma fafarongo sa Jesus ki noaˈa kasi saiana na tae neˈe nia saea,
ma kira ka maˈu ˈania lidilana.

Noaˈa kamu kasi olisuˈusuˈu sulia gwaungaˈinga bore ma muke rao fuamuˈa kwailiu
(Matthew 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Ma kaidaˈi kira dao ana fanoa ˈi Kapaneam, ma kira ka ruˈu ˈi saena
luma, sa Jesus ka lidia na fafarongo nia ki ka ˈuri, “Na tae ba kamu
olisuˈusuˈu maˈi faˈinia sulia na tala?”
34 Bore ma kira kasi saea ta ru, duˈungana kira olisuˈusuˈu maˈi faˈinia
sa tai adulu neˈe ka doe ka gwaungaˈi fafida taˈifau.

35 Ma sa Jesus ka tua ˈi ano, ma ka saea maˈi na akwala ma ro fafarongo
ba nia ki siana, ma ka fata ˈuri, “Diˈia sa tai neˈe nia oga ke faˈinaˈonaˈo,
nia ke alu niaˈa ka ˈisi, ma nia na ngwae ni rao fuana ngwae ki taˈifau.”
36 Sui sa Jesus ka talaˈia maˈi taˈi ngela, ma ka faˈauua ˈi safitada. Nia
ka ofia na ngela neˈeri, ma ka fata ˈuri fuada,
37 “Diˈia sa tai neˈe ke kwaloa ta ngela tiˈitiˈi ˈuri ana sataku, nia kwalo
nau logo. Ma diˈia sa tai neˈe nia kwalo nau, noaˈa nia kasi kwalo nau
laˈu taˈifili nau, bore ma nia kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.”

Sa tai neˈe kasi uu bokota kamu, nia tua faˈi kamu (Luke 9:49-50)

38 Sa John nia fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ngwae Faˈamanata kwa, kaimili
lisia taˈi ngwae nia ifulani na ano ˈi ru taˈa ki ana satamu. Ma kaimili ka
luia nia noaˈa kasi sasia ru neˈeri, sulia nia noaˈa laˈu ta ngwae ana fikuˈa
kulu.”
39 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi luia laˈu, sulia sa tai neˈe
nia sasia ta faˈanadaˈa ana sataku, nia ˈafitaˈi neˈe nia ke saea laˈu ta ru
taˈa aku.
40 Diˈia ta ngwae neˈe noaˈa nia kasi malimae akulu, nia ngwae kulu
neˈana.
41 Nau ku saea ru mamana fuaumulu, diˈia ta ngwae neˈe nia kwatea
ta maˈe kafo fuaumulu, sulia kaumulu na ngwae nau ki, nia ke baˈa ngali
mamana naˈa ana kwaiaraˈanga nia.

Sa Jesus faˈabasua ngwae ki ˈani taˈangaˈa (Matthew 18:6-9; Luke 17:1-2)

42 “Diˈia ta ngwae ka kwatea ngwae niniˈa kira enoeno ki ka ˈasi faˈasia
fitoˈonga kira aku, nia leˈa fuana kira ke firiˈia ta fau doe ˈi luana, ma kira
ka ˈui ˈania ˈi saena na ˈatako.
43-44 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasi ta ru taˈa ˈani limamu, ˈoke siki muusia
faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko tua tau ˈamu saena
mauriˈa ˈi langi faˈinia na ngurunguru lima, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso
ˈi saena kula ana kwaˈikwaˈinga faˈinia ro lima ki, kula neˈe mafula nia
duˈaduˈa kasi mae.
45-46 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasi ta ru taˈa ˈani ˈaemu, ˈoke siki muusia
faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko tua tau ˈamu saena
mauriˈa ˈi langi faˈinia na ngurunguru ˈae, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi
saena kula ana kwaˈikwaˈinga faˈinia na ro ˈae ki.
47 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasia ta ru taˈa ˈani maamu, ˈoke lafua ˈamu
faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko ruˈu ˈi saena na
ˈInotoˈanga God faˈinia taˈi bali maa, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena
kula ana kwaˈikwaˈinga faˈinia ro bali maa ki.
48 Na kula neˈeri, na ngwangwa ki neˈe kira ˈania na ngwae ki, ma noaˈa
kira kasi mae, ma na mafula neˈe nia duˈafia ngwae ki nia duˈaduˈa firi.
49 “Sulia kira alua na mafula ˈi fafona ngwae ki taˈifau, diˈia neˈe meme
asi kira takalongaˈinia saena ta fanga.
50 “Ma na fiki asi nia leˈa mo, bore ma si diˈia neˈe asilalana nia noaˈa
naˈa faˈasia, nia ˈafitaˈi liu kira ka sasia ˈani ta ru ˈiri ka asila laˈu.
“ˈUnaˈeri logo, muke faˈasaeleˈa ngwae ki diˈia logo na meme asi neˈe
faˈaleˈa na fanga. Ma muke tua ˈani aroaroˈanga ˈi safitamuˈa kwailiu.”

10

Sa Jesus nia faˈamanata sulia ilangaˈilana ˈafe
(Matthew 19:1-12; Luke 16:18)

1 Sui ma sa Jesus ka faˈasia ˈi Kapaneam, ma ka leka ˈuana na bali fanoa
ˈi Judea, ma ka toˈofolo ana kafo ˈi Jodan. Ma ngwae ˈoro ki kira ka fiku
maˈi siana, ma nia ka faˈamanata kira, diˈia ba nia ˈita ka faˈamanata
naˈa maˈi.
2 Ma ti Farasi kira ke leka siana sa Jesus, ma kira ka iliili ˈuana
faˈaroralana faˈasia na taki sa Moses, ma kira ka ˈuri, "ˈUri ma, na taki sa
Moses nia alaˈania goˈo ˈana neˈe ngwae ke ilangaˈinia na ˈafe nia kwa?"
3 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, "Na tae ba sa Moses nia fata totongaˈi
fuamuˈa ˈania sulia ru neˈe?"
4 Ma kira ka fata ˈuri, "Sa Moses nia alaˈania neˈe ngwae ke keresia ta
ˈaba ru ana kwai ilangaˈinga, ma ka kwatea fuana na ˈafe nia, fasi ˈiri nia
ka logea naˈa."
5 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Sa Moses nia keresia na taki neˈe fuamuˈa
sulia nia ˈafitaˈi fuana faˈamanata lamuˈa.
6 Bore ma, ˈita nama maˈi ana kaidaˈi God nia saungaˈinia na ru
ki taˈifau, na Kerekereˈa Abu nia saea, 'Nia saungaˈinia ngwae ki ˈani
ngwangwane ma kini.
7 Duˈungana ru neˈeri, ngwae ka faˈasia na maˈa nia faˈinia teˈa nia, ma
ka tua ratai faˈinia na ˈafe nia,
8 ma kera ke alua taˈi manataˈanga diˈia taˈi ngwae goˈo.' Nia noaˈa
laˈu ta ro ngwae toˈotoˈo, bore ma diˈia taˈi ngwae naˈa.
9 Nia neˈe, ru God nia firi fikua ka sui naˈa ˈunaˈeri, noaˈa nia kasi leˈa
fuana ta ngwae ke logea laˈu."
10 Ma kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira oli ˈi luma, kira ka
lidia ˈuana malutana ru neˈeri.
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, "Ta ngwae bore ˈana neˈe nia ilangaˈinia
na ˈafe nia, ma ka korea lala ta ˈafe matamata, nia kakabara naˈa fafia na
ˈafe nia.
12 Ma nia ˈunaˈeri logo, diˈia ta ˈafe nia ilangaˈinia na araˈi nia, ma ka
ˈafe laˈu fuana ta ngwae matamata, nia kakabara naˈa fafia na araˈi nia."

Sa Jesus nia faˈaleˈa na ngela tiˈitiˈi ki
(Matthew 19:13-15; Luke 18:15-17)

13 Ti ngwae kira ngalia maˈi na kaela ngela tiˈitiˈi siana sa Jesus, fasi
ˈiri nia ka sama toˈoda ma ka faˈaleˈada, bore ma fafarongo nia ki kira ka
balufida.
14 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ru neˈeri, nia ka saetaˈa, ma ka fata ˈuri
fuada, "Muke alaˈania na kaela ngela tiˈitiˈi kira ke leka maˈi siaku, ma
noaˈa kamu kasi foneda laˈu. Duˈungana sa tai neˈe nia manata mamana
ka diˈia ngela tiˈitiˈi ki, nia bolo fuana tuaˈa olofana ˈInotoˈanga God.
15 Nau ku saea ru mamana fuamuˈa, diˈia ta ngwae neˈe noaˈa nia kasi
faˈamamana diˈia ta ngela tiˈitiˈi, nia ˈafitaˈi liu nia ka ruˈu ˈi saena na
ˈInotoˈanga God."
16 Ma nia ka ofia na ngela tiˈitiˈi neˈeri ki, ma ka alua na limana ada,
ma ka faˈaleˈada.

Na ngwae toˈoru
(Matthew 19:16-30; Luke 18:18-30)

17 Kaidaˈi sa Jesus nia talaˈae ka leka laˈu kwau sulia taˈi tala, taˈi ngwae
nia lalili maˈi, ma ka bobo uruuru ˈi naˈona. Ma nia ka lidia ka ˈuri,
“Ngwae faˈamanata leˈa ˈae, ta tae leˈa neˈe nau kui sasia ˈiri nai toˈo ana
na mauriˈa firi?”
18 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoko sae nau ˈani ngwae leˈa?
Noaˈa ta ngwae ˈiri leˈa goˈo, taˈifilia God goˈo neˈe nia leˈa.
19 Nia leˈa ˈoko saiana alaˈanga totongaˈi God ki ba ˈuri, ‘ˈOe kosi sau
ngwae, ma ˈoe kosi ˈusu, ma ˈoe kosi bili, ma ˈoe kosi soke fafia ta ngwae,
ma ˈoe kosi ˈosoa ta ngwae, ma ˈoko fuˈusi doe ana maˈa ˈoe ma teˈa
ˈoe.’ ”✡
20 Ma nia ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata kwa, nia ˈita nama maˈi ana
kaidaˈi nau ku tiˈitiˈi, nau ku roˈosulia na taki neˈeri ki taˈifau.”
21 Goˈo, sa Jesus ka lia kwau fuana ˈania alafeˈanga, ma ka fata ˈuri
fuana, “Taˈi ru goˈo neˈe nia noaˈa ˈua. ˈOke leka kwau, ma ˈoko ˈoifoli
ˈania na ru ba ˈoe ki taˈifau, ma ˈoko ngalia mani neˈeri ki, ma ˈoko
kwatea fuana na ngwae dalaˈa ki, ma ˈoko fiˈi toˈo ana na toˈoruˈa ˈi
langi. ˈUnaˈeri goˈo, ˈoko leka maˈi suli nau.”
22 Ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri nia rongoa goˈo ru neˈeri ki, na maana
ka ˈaruˈaru naˈa. Ma nia ka leka naˈa ˈana faˈinia na kwaimanataiˈanga,
duˈungana neˈe niaˈa ngwae toˈoru liu.
23 Sui ma sa Jesus ka lia fuana na fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri, “Nia
ˈafitaˈi liu naˈa fuana na ngwae toˈoru ki kike ruˈu saena ˈInotoˈanga
God.”
24 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo liu naˈa ana alaˈanga neˈeri ki.
Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Ngela nau kina, nia ˈafitaˈi liu naˈa
fuana na ruˈungaˈa saena ˈInotoˈanga God.
25 Nia ˈafitaˈi liu neˈe ta kamel ke ruˈu sulia na maˈe kwakwa tiˈitiˈi ˈi
ˈaena sugila. Nia ˈafitaˈi ka liufia laˈu fuana ta ngwae toˈoru ke ruˈu ˈi
saena na ˈInotoˈanga God.”
26 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo liu, osiˈana kira fia fasi na
toˈoruˈanga neˈe na faˈaleˈanga maˈi faˈasia God. Ma kira saefilo kwailiu
ada, kira ka ˈuri, “ˈIrai ma noaˈa ta ngwae goˈo neˈe ke toda mauriˈa firi
reala?”
27 Ma sa Jesus ka lia funufunu fuada ma ka fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi fuana
na ngwae ki ke toda mauriˈa firi, bore ma fuana God noaˈa nia kasi ˈafitaˈi
goˈo. Na ru ki taˈifau nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana God.”
28 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Kaimili faˈasia naˈa ru ki taˈifau ˈiri
mika donga ˈoe naˈa!”
29 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, nau ku saea fuamuˈa, diˈia ta
ngwae neˈe ke faˈasia na luma nia, nama na ngwaefuta nia ki, nama na
ngwaingwaena nia ki, nama na maˈa nia, nama teˈa nia, nama na ngela
nia ki, nama na ano nia, duˈungaku faˈinia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe,
30 nia ke baˈa ngalia laˈu ru neˈeri ki ka ˈoro ka liufia kaidaˈi neˈe.
Nia ke baˈa ngalia ru ˈoro ana na luma ki, ma na ngwaefuta ki, ma na
ngwaingwaena ki, ma teˈa ki, ma na ngela ki, ma na ano. Ma nia ke baˈa
toda logo nonifiiˈa ki. Ma ana kaidaˈi neˈe ke baˈa dao maˈi, nia ke baˈa
toˈo ana mauriˈa firi.
31 Bore ˈana na ngwae ˈoro neˈe kira etaeta ˈi naˈo ki, kike baˈa ˈisiburi,
ma na ngwae ˈoro neˈe kira ˈisiburi ki, kike baˈa etaeta ˈi naˈo.”

✡ **10:19** Eksodas 20:12-20; Diutronomi 5:16-20

Na uula kaidaˈi neˈe sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Matthew 20:17-19; Luke 18:31-34)

32 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira leka sulia na tala ˈuana ˈi
Jerusalem, ma sa Jesus ka etaeta ada. Ma fafarongo nia ki kira ka ˈarefo
liu, ma ti ngwae logo neˈe kira leka kwau ˈi burida, kira ka maˈu liu. Ma
sa Jesus ka talaˈia na akwala ma ro fafarongo nia ki ka taˈi ˈidu tau laˈu
kwau faˈasia ngwae ki. Ma nia ka fiˈi faˈarongoda ˈani na ru ki neˈe ke
baˈa fuli fuana.
33 Ma nia ka fata ˈuri, "Mulu fafarongo! Kulu raˈe ˈalaˈa ˈuana ˈi
Jerusalem, ma kira ke baˈa ˈolosae nau, na Ngela Ngwae, fuana na fata abu
doe ki faˈinia na ngwae faˈamanata ki ana taki. Ma kike baˈa matalangaˈi
nau fuana maelaku, ma kike kwate nau fuana na ngwae kwaita ki.
34 Ma na ngwae neˈeri ki kike baˈa ˈoidorole ˈani nau, ma kike ngisuli
nau, ma kike kwaiˈi nau, ma kike saungi nau. Ma ana uula asoa, nai baˈa
tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa."

Sa James faˈinia sa John kera gania sa Jesus
(Matthew 20:20-28)

35 ˈUnaˈeri goˈo, sa James ma sa John, ro ngela sa Sebedi ki, kera ka leka
maˈi siana sa Jesus, ma kera ka fata ˈuri, "Ngwae Faˈamanata kwa, keroˈo
oga ˈoke kwatea taˈi ru neˈe keroˈo gania amu."
36 Ma sa Jesus ka lidi ˈuri adaroˈo, "Tae neˈe koroˈo oga nai sasia
fuamuroˈo?"
37 Ma kera ka olisia kera ka ˈuri, "Kaidaˈi neˈe ˈoke baˈa ˈinotoˈa fafia
magalia faˈinia ru ki taˈifau, ˈoke alaˈania ta ngwae amiroˈo ke tua ˈi bali
ˈoloˈolo amu, ma ta ngwae ana bali mauli amu fuana gwaungaˈinga fafia
ngwae ki."
38 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, "Koroˈo kina goˈo ru neˈe
koroˈo gania. Koroˈo bolo goˈo amuroˈo faˈinia nonifiiˈanga nini nai baˈa
nonifii ˈania?"
39 Ma kera ka olisia kera ka ˈuri, "Keroˈo bolo goˈo amiroˈo fuana
sasilana."
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, "ˈIu, nia leˈa koroˈo ke baˈa nonifii
logo diˈia nauˈa.
40 Bore ma noaˈa nau kusi filia sa tai neˈe ke tua ˈi bali ˈoloˈolo aku ma
neˈe ˈi bali mauli aku. Talitoˈona God goˈo neˈe ke kwatea kula ˈunaˈeri
ki fuana sa tai faˈida neˈe nia ka sasi akaˈu ada masida."
41 Ma kaidaˈi na akwala fafarongo neˈeri ki kira rongoa ru neˈeri, kira
ka saetaˈa fuana sa James ma sa John.
42 Ma sa Jesus nia fikuda ma ka fata ˈuri fuada, "Kaumulu saiana na
ngwae gwaungaˈi ki neˈe kira gwaungaˈi fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki, kira toˈo ana ngasingasiˈanga, ma kira sai liu ana usungaˈilana ngwae
fuana sasilana ru kira ogaˈi ki.
43 Sui bore ˈana, noaˈa nia kasi ˈunaˈeri laˈu ˈi safitamuˈa. Diˈia ta
ngwae aumulu nia oga ka faˈinaˈonaˈo, nia ke saiana nia ngwae rao
kaumulu.
44 Ma diˈia sa tai aumulu neˈe nia oga ka ˈinotoˈa, nia ke rao ˈoˈo fuana
ngwae ki taˈifau.
45 Osiˈana nauˈa, na Ngela Ngwae, nau noaˈa kusi leka maˈi fasi ˈiri na
ngwae ki kike rao fuaku. Bore ma nau ku leka lala maˈi fasi ˈiri nau kui
rao fuana na ngwae ki taˈifau, ma nau ku kwatea na maurilaku fuana
faˈamaurilana na ngwae ˈoro ki."

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae maana rodo
(Matthew 20:29-34; Luke 18:35-43)

46 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira dao naˈa
maˈi ana fanoa ˈi Jeriko. Ma kaidaˈi kira faˈasia naˈa fanoa neˈeri faˈinia
na fikuˈa doe neˈeri, taˈi ngwae neˈe maana rodo nia tua goˈo ˈana ˈi
ninimana na tala fuana na ganiˈa. Na satana sa Batimeas, na ngela sa
Timeas.
47 Ma kaidaˈi nia rongoa sa Jesus, na ngwae ˈi Nasaret, nia ka leka maˈi,
nia ka ako ka ˈuri, “Jesus ˈaeˈo na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke
manatai nau maˈi.”
48 Ma na ngwae ki kira ka kwaifone ana, ma kira ka saea fuana fasi ˈiri
nia tua aroaro. Bore ma nia fiˈi ako ka tasa liu mala ka ˈuri, “ˈAlako ana
kwalafa sa David ˈae, ˈoke manatai nau maˈi!”
49 Ma sa Jesus ka uutoˈo ma ka fata ˈuri, “Mulu saea maˈi.”
Ma kika ri ˈuana sa Batimeas, kira ka ˈuri, “ˈOke saeleˈa naˈa amu!
Tataˈe naˈa, sa Jesus nia saeˈo naˈa.”
50 Goˈo nia ka toˈosia ifi fafo doe nia, ma ka tataˈe ˈaliˈali, ma ka leka
siana sa Jesus.
51 Ma sa Jesus ka lidia ka ˈuri, “Tae neˈe ˈoko oga nai sasia fuamu kwa?”
Ma na ngwae maana rodo neˈeri olisia sa Jesus ka ˈuri, “Faˈamanata
ˈae, nau ku oga nai lia logo kwa.”
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Leka naˈa kwau amu. Lia naˈa
duˈungana neˈe ˈoko faˈamamana nau.”
Ma ˈaliˈali na maana ka lia naˈa, ma nia ka donga naˈa sa Jesus sulia na
tala.

11

Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena na fanoa ˈi Jerusalem
(Matthew 21:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira dao karangia na fanoa
ˈi Jerusalem, kira dao ana fanoa ˈi Betfeis ma ˈi Betani, gwauna faˈi ua
kira saea ˈani ˈi Olif. Goˈo, nia ka kwatea ta ro ngwae ana fafarongo nia
ki, kera ka etaeta ˈi naˈo.
2 Ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro leka ana fanoa loˈoko koroˈo
naˈofia kwau. Ma kaidaˈi koroˈo dao ˈi neˈeri, koroˈo ke lisia taˈi dongki.
Kira firiˈia goˈo ˈada dongki neˈeri, ma noaˈa ta ngwae kasi raˈeraˈe ˈua
fafona. Koroˈo ke logea, ma moro ka talaˈia maˈi ˈi neˈe.
3 Ma diˈia ta ngwae nia lidi koroˈo, ‘Faˈuta neˈe koroˈo ka logea na
dongki neˈe re?’ Moro ke saea fuana, ‘Na Aofia nia boˈoboˈo ˈuana, ma
nia ke baˈa olitaˈi ˈaliˈali logo maˈi ana ˈi neˈe.’ ”
4 Ma kera ka leka, ma kera ka lisia taˈi kala dongki kira firiˈia goˈo ˈada
ˈi ninimana na tala ˈi maana taˈi luma. Ma kaidaˈi kera logea naˈa,
5 ti ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri, kira ka lidia keroˈa ka ˈuri, “Tae neˈe
koroˈo logea na kala dongki neˈe fuana?”
6 Ma kera ka olisida diˈia ba sa Jesus nia saea fuadaroˈo, ma na ngwae
neˈeri ki kira ka alaˈania fuadaroˈo.
7 Ma kera ka talaˈia maˈi na kala dongki neˈeri siana sa Jesus, ma kera
ka safataˈinia na ˈaba ifi kera ki ˈi fafona, ma sa Jesus ka raˈe fafona.
8 Na ngwae ˈoro ki kira ka safataˈinia na ˈaba ifi keta kira ki ˈi sulia
na tala, ma ti ngwae kira ka tufua na uila niniu ki, ma kira ka safataˈinia
sulia na tala. Kira sasia ru neˈeri fuana faˈadoelana sa Jesus.

9 Ma ngwae ki taˈifau neˈe leka faˈinia, ti ngwae kira ka etaeta ˈi naˈo,
faˈinia ti ngwae neˈe kira ˈisi, kira ako ma kira ka ˈuri,

“Auraˈea God!
Ma God ˈoke ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasin-
gasiˈanga ˈoe!
10 Ma God ˈoke ˈoilakitaˈinia maˈi daolana na ˈinotoˈanga neˈe nia diˈia
na ˈinotoˈanga sa David koˈo bora kia!
Auraˈea God nia tua ˈi langi!”

11 Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena na fanoa ˈi Jerusalem, ma ka leka ˈi saena na
Luma Abu God. ˈUnaˈeri, nia ka lia kwailiu, ma ka lisia ru ki taˈifau. Bore
ma sulia nia karangi rodo naˈa, nia ka leka naˈa ˈuana ˈi Betani faˈinia na
akwala ma ro fafarongo nia ki.

Sa Jesus nia agia na ˈai kira saea ˈani na figi
(Matthew 21:18-19)

12 Ma ana faˈi asoa ˈi buri, kaidaˈi sa Jesus ma na fafarongo nia ki kira
oli naˈa maˈi faˈasia ˈi Betani, sa Jesus ka fiolo.
13 Ma nia ka lia kwau, ma ka lisia taˈi ˈai uluuluˈa neˈe kira saea ˈani
na figi. Ma nia ka leka karangia fasi ˈiri ke lisia ta fuaˈi ru ana. Bore ma
kaidaˈi nia dao ˈi ˈaena, nia ka lisia goˈo ana na raˈi ru ki, sulia kaidaˈi
neˈeri na ˈai figi ki kira lua ˈao.
14 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ˈai figi neˈeri, “Ta ngwae kata ˈani
ˈania laˈu ta fuaˈi ru amu!” Ma na fafarongo nia ki kira ka rongoa ru
neˈeri.

Sa Jesus nia leka ˈi saena na Luma Abu God
(Matthew 21:12-17; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

15 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi Jerusalem, sa Jesus ka leka ˈi saena na
Luma Abu God. ˈUnaˈeri, nia ka lalia na ngwae ki taˈifau neˈe kira foli ma
kira ka ˈoifoli ana ru fuana kwaisuˈusiˈanga ki, ma kira ka obosia ngwae
ki ˈi neˈeri. Ma nia ka giosia na tatafe ana ngwae neˈeri ki neˈe kira rokisi
mani ki, ma ka giosia na ru fuana tuaˈa ana ngwae ki neˈe kira ˈoifoli ana
na faˈi fao ki.
16 Ma noaˈa nia kasi alaˈania ta ngwae ke ngalia ta ru ˈi saena na ana
Luma Abu God.
17 Ma nia ka faˈamanata na ngwae ki, ka fata ˈuri, “God nia saea ˈi
saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri, ‘Na luma nau, kira saea ˈani na luma
fuana foˈongaˈa fuana na ngwae ana magalia ki taˈifau.’ Bore ma kamu
faˈitaˈinia ka alua lala kula fuana bililana ngwae ki.”
18 Ana kaidaˈi, na fata abu doe ki faˈinia na ngwae faˈamanata ana na
taki ki, kira rongoa ru neˈeri, ma kira ka talaˈae kika lulu ˈuana ta ru kike
sasia fuana saungilana sa Jesus. Ma kira ka maˈungia, sulia neˈe fikuˈa
neˈeri taˈifau, kira ˈarefo liu ana na faˈamanataˈanga nia.
19 Nia saˈulafi naˈa, sa Jesus ma na fafarongo nia ki, kira ka leka naˈa
faˈasia ˈi Jerusalem.

Faˈataˈinga ana ˈai figi
(Matthew 21:20-22)

20 Ana ˈofodangi ana faˈi asoa ˈi buri, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki
kira ka leka kwau sulia na tala. Kira lisia na ˈai figi baera nia kuku taˈifau
naˈa leka ka koso naˈa sulia na lalina.

21 Ma sa Peter ka manata toˈona ru ba sa Jesus nia sasia ana ˈai neˈeri,
ma ka fata ˈuri fuana, “Ngwae faˈamanata ˈae, lisia basi na ˈai figi ba ˈoko
agia, nia mae naˈa!”
22 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Kamu ka manata mamana naˈa ana
God.
23 Nau ku saea fuamuˈa, diˈia kamu ke fata ˈuri fuana faˈi ua neˈe,
‘ˈOke tataˈe, ma ˈoko ˈui ˈaniˈo talamu saena na asi,’ ma noaˈa kamu kasi
manata ruarua ˈi saena na liamuˈa, ma kamu ka manata mamana ana ru
neˈe kamu saea nia ke fuli, ru neˈeri ke fuli goˈo ana fuamuˈa.
24 Ta neˈe, nau ku saea fuamuˈa ˈuri, kaidaˈi kamu foˈo, ma muke gani
ˈuana ta ru, kamu ke manata mamana diˈia neˈe kamu ngalia naˈa, ma
God ke baˈa kwatea goˈo ˈana ru neˈe kamu gani ˈuana.
25-26 ˈIu, kaidaˈi kamu foˈo, muke rufuanata ana taˈangaˈa neˈe ta
ngwae nia sasia amuˈa, ˈiri neˈe Maˈa kamu neˈe nia tua maˈi ˈi langi
ke rufuanata logo ana taˈangaˈa kamu ki.”

Gwaungaˈi ngwae Jiu ki kira kwaingilongiloi sulia gwaungaˈinga sa Jesus
(Matthew 21:23-27; Luke 20:1-8)

27 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Jerusalem.
Ma kaidaˈi sa Jesus leka kwau ˈi saena Luma Abu God, na fata abu doe
ki, ma na ngwae faˈamanata ana na taki ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki,
kira ka leka maˈi siana.
28 Ma kira ka lidi ˈuri ana, “Na mamanaˈanga tae neˈe ˈoko toˈo ana
fuana na sasilana ru neˈe ki kwa? Ma sa tai mo neˈe nia kwatea na
mamanaˈanga neˈe fuamu?”
29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “ˈIu, nau ku lidi kaumulu basi ˈuana taˈi
ru. Diˈia kamu olisia, nau ku fiˈi faˈarongo kaumulu ana na mamanaˈanga
neˈe nau ku toˈo ana fuana sasilana ru neˈe ki.
30 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku, na mamanaˈanga neˈe sa John nia toˈo
ana fuana na siuabuˈanga nia ˈita maˈi faˈasia ˈi fai? Nia ˈita maˈi ana
God, nama nia ˈita maˈi ana na ngwae ki goˈo?”
31 Ma kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga ˈi safitada kwailiu kira ka ˈuri,
“Tae neˈe kulu ke saea? Diˈia kulu olisia ma kulu ka ˈuri, ‘Faˈasia maˈi
God,’ nia ke baˈa fata ˈuri, ‘ˈIrai ma faˈuta mo neˈe noaˈa kamu kasi
faˈamamana sa John?’
32 Ma noaˈa nia kasi leˈa logo fuana neˈe kulu ka fata ˈuri, ‘Nia ˈita goˈo
maˈi ana na ngwae ki.’ ” Kira sasi ˈuri osiˈana kira maˈungia na ngwae ki,
duˈungana na ngwae ki taˈifau kira saiana sa John nia na profet mamana.
33 Nia neˈe, kira olisia sa Jesus ma kira ka ˈuri, “Kaimili kina goˈo.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nauˈa bore naisi faˈarongo kamu logo
ana na mamanaˈanga faˈuta neˈe nau ku sasia ˈani ru neˈe ki.”

12

Na tarifulaˈa sulia na ngwae ni rao ˈi saena oˈola
(Matthew 21:33-46; Luke 20:9-19)

1 Sui, sa Jesus nia alaˈa fuana gwaungaˈi ngwae Jiu baera ki ˈani
tarifulaˈa ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia fasia na oˈola. Ma nia ka saungaˈinia
sakali kalia, ma ka ˈilia taˈi kilu fuana na ngisilana na fuaˈi ˈai ki fuana
saungaˈilana waen, ma ka saungaˈinia taˈi luma fuana na foloˈa. Ma nia
ka alua na oˈola nia saena limana ngwae ki neˈe kira rao ˈi saena. ˈUnaˈeri,
nia ka leka naˈa ˈana ˈuana ta maˈe fanoa.

2 Ma kaidaˈi neˈe oˈola neˈeri nia maua, nia ka kwatea na ngwae ni rao
nia fuana na ngwae neˈe kira rao ˈi saena oˈola nia, fasi ˈiri kike kwatea
maˈi ta bali ana fuaˈi ru neˈe kira loiˈi ki.
3 Bore ma ngwae ni rao neˈeri ki kira firi ngasi ana, ma kira ka ulasia,
ma kira ka olitaˈi ˈoˈo goˈo ˈada ana.
4 Goˈo, na ngwae ba nia toˈo ana na oˈola neˈeri ka kwatea laˈu ta ngwae
ni rao. Ma na ngwae ni rao ˈi saena oˈola, kira ka kwaiˈia gwauna, ma
kira ka mala taˈa liu naˈa ana.
5 ˈUnaˈeri na ngwae ba toˈo ana na oˈola, nia ka kwatea laˈu ta ngwae
ni rao, ma kira ka saungia ka mae naˈa. Ma kira ka sasi logo ˈunaˈeri ana
na ngwae ˈoro neˈe nia baˈeda ˈi buri ki. Kira ulasia ti ngwae, ma kira ka
saungia ti ngwae ka mae.
6 ˈIu, ma taˈi ngwae naˈa neˈe nia toˈo ana fuana baˈelana, taˈi ngela
mutaˈi nia naˈa neˈe ngwae neˈeri. Ma nia ka baˈea kwau, ma ka manata
ˈuri, ‘Kira ke baˈa fuˈusi doe ana ngela nau.’
7 Bore ma, ngwae neˈe kira rao ˈi saena oˈola, kira fata fuada kwailiu
ma kira ka ˈuri, ‘Nia naˈa neˈe na ngela na ngwae ba nia toˈo ana na oˈola.
Leka maˈi kuke saungia, fasi ˈiri kulu ka toˈo ˈakulu ana ru nia ki taˈifau.’
8 Ma kira ka ngalia na ngela neˈeri, kira ka saungia ka mae, goˈo kira ka
ˈui ˈania naˈa nonina ˈi maa faˈasia saena na oˈola neˈeri.”
9 Ma sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri, “Tae neˈe na ngwae neˈe nia toˈo ana
na oˈola neˈeri ke baˈa sasia? Nia ke baˈa dao maˈi, ka saumusia na ngwae
neˈeri ki. Sui nia ka kwatea naˈa oˈola nia fuana ngwae matamata ki.
10 Nia mamana kamu toˈomani na Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri,
‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi luma ki kira ˈaila ˈania, nia neˈe na fau
neˈe talingaˈi ka liufia na fau ki taˈifau ana ˈodoa.
11 God neˈe faˈafulingani ru neˈeri, ma na lisilana ka leˈa liu.’ ”✡

12 Na faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira oga kike daua sa Jesus, osiˈana kira saiana
neˈe sa Jesus nia fata sulia tarifulaˈa neˈeri fuana giosilada. Bore ma, kira
maˈu ˈani fikuˈa neˈe, ma kira ka faˈasia, ma kira ka leka naˈa ˈada.

Na kwatelana na mani ana na takisi fuana na tatalafaˈa ˈi Rom (Matthew 22:15-22; Luke 20:20-26)

13 Ti faˈinaˈonaˈo, kira kwatea ti Farasi ma ti ngwae ana ngwae sa Herod
ki fuana saefilolana sa Jesus fasi ˈiri kike faˈarora niaˈa.
14 ˈIu, kira dao naˈa siana, ma kika fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata
ˈae, kaimili saiana ru ˈoko saeˈe ki, ru mamana ki taˈifau goˈo. ˈOko
faˈamanata goˈo ˈamu sulia mamanaˈanga ma kwaiogaiˈanga God fuana
na ngwae ki. Ma ˈoe kosi ˈado goˈo faˈinia ta ngwae ˈani ta tae neˈe kira
manata sulia. Ma noaˈa ˈoe kosi manata goˈo ˈuana na ˈinotoˈalana na
ngwae. ˈIu, ˈoke saea basi fuaimili! Nia faˈuta? Na taki kia, nia luia na
kwatelana na mani ana takisi fuana na ngwae gwaungaˈi ana ˈafutana ˈi
Rom? Nia faˈuta? Nia bolo faˈinia kaimili ke kwatea takisi baera, nama
noaˈa?”
15 Bore ma, sa Jesus nia sai goˈo ana sokeˈa kira, ma nia ka olisia ka
ˈuri, “Faˈuta neˈe kamu ka sasi ˈuana na faˈaroralaku? Mulu ngalia maˈi
ta selene. Nai lisia basi.”
16 Ma kira ka ngalia maˈi taˈi selene, ma nia ka saefiloda ka ˈuri, “Na
nununa sa tai niniˈa? Ma na satana sa tai mo niniˈa?”

✡ **12:11** Sam 118:22-23

Ma kira olisia, kira ka ˈuri, “Na nununa ma na satana na tatalafaˈa ˈi Rom.”
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu ka kwatea fuana na tatalafaˈa ˈi Rom
na ru nia ki, ma kamu ka kwatea logo ru God ki fuana God.”
Ma kira ka ˈarefo liu ˈania.

Tarifulaˈa sulia na tataˈenga faˈasia na maeˈa
(Matthew 22:23-33; Luke 20:27-40)

18 Sui, ti Sadusi kira leka maˈi siana sa Jesus. Na Sadusi ki kira saea fasi
na ngwae ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.
19 Ma kira ka saefiloa sa Jesus kira ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata
kwa, sa Moses nia keresia na taki fuaka ka alangaˈi ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae
nia mae, ma na ˈafe nia ka mauri ˈua, bore ma noaˈa nia kasi toˈo ana ta
ngela, na ngwaefuta nia ka korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri, fasi ˈiri kera
ka toˈo ana ta ngela fuana ka talafuila na ngwae neˈe nia mae naˈa.’
20 ˈIu, ma ana taˈi kaidaˈi, fiu ngwae asina ki kira tua. Ma na ngwae
ˈi naˈo ka korea ta kini, ma ka noaˈa kasi alua goˈo ta ngela, ma ngwae
neˈeri ka mae naˈa ana.
21 Sui ma, ruana ngwae ka korea laˈu na kini baera, ma noaˈa nia kasi
alua logo ta ngela, ma ka mae logo ˈana. Sui ma uula ngwae ka ˈunaˈeri
logo.
22 Ma ka ˈunaˈeri logo fuana ai burina ki taˈifau. Na fiu ngwae asina
neˈeri ki taˈifau goˈo neˈe kira korea kini neˈeri, ma ka noaˈa kira kasi
toˈo goˈo ana ta ngela, ma kira ka mae taˈifau naˈa. Ma ˈisilana, kini
neˈeri ka mae logo.
23 ˈUri ma, ana asoa neˈe God ke taˈea ngwae mae ki taˈifau faˈasia
maeˈa, sa tai ada neˈe na ˈafe nia? Sulia na fiu ngwae asina neˈeri ki ba
kira korekorea na kini neˈeri taˈifau.”
24 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kaumulu rora liu naˈa, sulia kamu kasi
sai goˈo ana na Kerekereˈa Abu ki, ma na ngasingasiˈanga God.
25 Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae mae ki kira ke tataˈe laˈu fuana na mauriˈa,
kira diˈia naˈa ˈada na ˈainsel ki ˈi langi neˈe noaˈa kira kasi kore kini
naˈa.
26 ˈIu, nau ku faˈamanata kamu sulia na tataˈenga faˈasia na maeˈa. Nau
ku saiana kamu toˈomani naˈa ˈi saena na kerekereˈa sa Moses ana kula
ba sulia na mafula nia duˈafia na busuˈi ˈai baera. God ka fata fuana sa
Moses ka ˈuri, ‘Nauˈa na God sa Abraham, ma na God sa Aesak, ma na
God sa Jakob.’
27 Na fadalana neˈe ˈuri, ngwae neˈeri ki neˈe kira mae naˈa, God nia
saea neˈe nia God kira ˈua, osiˈana kira mauri ˈua faˈinia. Kaumulu rora
liu naˈa!”

Na fata totongaˈinga neˈe ˈinotoˈa
(Matthew 22:34-40; Luke 10:25-28)

28 Ma taˈi ngwae faˈamanata ana taki sa Moses, nia ka rongoa alaˈanga
neˈeri ki. Ma nia ka saiana na olisiˈanga leˈa neˈe sa Jesus sasia fuana
ngwae Sadusi ki. Ma nia ka leka maˈi, ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Na taki
faˈuta neˈe nia doe ka liufia na taki sa Moses ki taˈifau kwa?”
29 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na taki doe ka liufia taki ki taˈifau neˈe
nia ˈuri, ‘Ngwae Jiu ki, muke fafarongo basi! Na God kia, nia taˈi God goˈo.
30 ˈOke kwaima ana God ˈoe ˈani manatamu taˈifau, ma ˈani mangomu
taˈifau, ma ˈani liamu taˈifau, ma ˈani ngasingasi lamuˈa taˈifau.’

31 Ma na ruana taki ka ˈuri, ‘ˈOke alafe fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia
logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.’ Noaˈa naˈa ta taki laˈu neˈe nia doe
ka liufia na ro taki neˈeri ki.”
32 Ma na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Ngwae faˈamanata ˈae, na olisiˈanga ˈoe nia leˈa liu. Nia ka mamana,
taˈifilia na Aofia goˈo ˈana neˈe God, ma noaˈa naˈa ta god matamata laˈu.
33 Ma ngwae ki kira ke alafe nama ana God ˈania mangoda taˈifau, ma
ˈania na liada taˈifau, ma ˈania na ngasingasilada taˈifau. Ma kira ka alafe
fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe kira ke alafe fuada talada. Ngwae
neˈe roˈosulia ro taki neˈeri ki, kira sasi ru talingaˈi ka liufia kwatelana
na kwaisuˈusiˈanga fuana God.”
34 Ma sa Jesus ka lia saiana na liatoˈongaˈa nia, ma ka fata ˈuri fuana,
“ˈOko karangi naˈa fuana God ke gwaungaˈi fafia maurilamu.”
Ma buri ˈana naˈa, noaˈa ta ngwae kasi nonираˈa naˈa fuana saefilolana
sa Jesus laˈu.

Sa Jesus nia ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo
(Matthew 22:41-46; Luke 20:41-44)

35 ˈUnaˈeri sa Jesus ka faˈamanata saena na Luma Abu God, nia ka saefilo
ˈuri, “Nia faˈuta neˈe ngwae faˈamanata ana na taki sa Moses ki, kira saea
na Christ neˈe ngwae ana na kwalafa sa David?
36 Na Anoˈi ru Abu ba nia faˈafata sa David ka ˈuri,
‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko gwaungaˈi faˈinau, masia kaidaˈi nau
kui alua malimae ˈoe ki ka roˈosuliˈo.’✡

37 “Sa David ana talana neˈe nia saea na Christ ˈani na ‘Aofia.’ Nia neˈe,
na Christ nia noaˈa laˈu ˈalako ana kwalafa sa David goˈo ˈana. Niaˈa
Aofia nia logo.”
Na fikuˈa doe neˈeri, kira saeleˈa liu kaidaˈi kira fafarongoa sa Jesus.

Sa Jesus nia faˈamaˈu ˈania faˈamanataˈanga ana ngwae faˈamanata ana taki ki
(Matthew 23:1-36; Luke 20:45-47)

38 Ma sa Jesus ka faˈamanatada ka ˈuri, “Muke madafi kamu faˈasia
na faˈamanata ana taki sa Moses ki, sulia kira oga liuˈa faˈinia toro
rengorengo keta ki. Ma kira ka oga liu logo fasi na ngwae ki kike
faˈaˈinotoˈada, ma ke fata leˈaleˈa fuada ˈi maana usiˈa ki.
39 Ma kira ka oga tuaˈa ˈi naˈo ana kula ˈinotoˈa ni tuaˈa ki saena luma
fuana foˈongaˈa ki, ma ana kula leˈa ki kaidaˈi ana fangaˈa ki.
40 Sui bore ˈana, ngwae neˈe ki kira bilia na luma ma na ru gwaˈi ˈuru
ki toˈo ani. Ma kira ka foˈo keta fasi ˈiri na ngwae ki ke tangoda. ˈIu, na
ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki neˈe kwaˈikwaˈinga kira ke baˈa
taˈa liu fuada!”

Na kwateˈa na gwaˈi ˈuru
(Luke 21:1-4)

41 Sa Jesus nia tua saena na Luma Abu God karangia na kufikufi ru fuana
alu maniˈa ˈi saena. Nia ka lisia ngwae neˈe kira kwatea mani kira ki. Ma
na ngwae ˈoro neˈe kira toˈoru ki kira ka kwatea mani ˈoro.

✡ **12:36** Sam 110:1

42 Sui, nia ka lisia taˈi gwaˈi ˈuru dalaˈa liu. Nia leka maˈi, ma ka kwatea
logo ro maga mani tiˈitiˈi ki.
43 Ma sa Jesus ka saea maˈi na fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri fuada,
“Ru mamana nau ku saea fuaumulu, tae neˈe na gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe
nia kwateˈa, nia doe ka liufia ngwae ki taˈifau neˈe kira kwate mani doe.
44 Osiˈana ngwae neˈe kira toˈoru ki, kira kwatea goˈo ˈada kala bali
tiˈitiˈi ana toˈoruˈa kira ki. Bore ma, gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe, nia kwate
taˈifau naˈa ana ru ki neˈe nia toˈo ani fuana tualana.”

13

Kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga
(Matthew 24:1-14; Luke 21:5-19)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈasia na Luma Abu God, taˈi ngwae ana fafarongo
nia ki ka fata ˈuri fuana, “Ngwae faˈamanata kwa, lisia basi na fau doe
neˈe ki, ma na luma leˈa neˈe ki ana Luma Abu God!”
2 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, ˈoko oga na luma doe neˈe ki ana
Luma Abu God taka, ne baˈa! Noaˈa ta taˈi gwaˈi fau ˈi neˈe ana Luma
Abu God ke baˈa teo laˈu ˈi fuila. Kira taˈifau kike baˈa takalo ˈi ano.”
3 Ma kaidaˈi sa Jesus nia tua gwauna faˈi ua ˈi Olif neˈe nia tua bolo
faˈinia na Luma Abu God, sa Peter, ma sa James, ma sa John, ma sa Andrew
taˈifilida, kira leka maˈi siana, ma kira ka saefilo ˈuri ana,
4 “ˈOke saea basi fuaimili, ˈi angita neˈe ru neˈe ki ke baˈa dao maˈi?
Ma ta tae neˈe ke baˈa fuli, fasi ˈiri ke faˈataˈinia kaidaˈi fuana ru neˈe ki
taˈifau ke fuli, ma ka dao ˈani?”
5 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke lialia leˈa, ma noaˈa kamu
kasi alaˈania ta ngwae ka talaˈi rora amuˈa.
6 Sulia neˈe ngwae ˈoro ki kira ke baˈa dao maˈi ˈani sataku, ma kike
fata ˈuri, ‘Nauˈa naˈa neˈe na Christ!’ Ma kike talaˈi rora ana ngwae ˈoro
ki.
7 Ma kaidaˈi kamu rongoa fuˈanga ki, ma na alaˈanga sulia na fuˈanga
ki, noaˈa kamu kasi figwanu. Ru ˈunaˈeri ki ke baˈa dao maˈi, bore ˈana
na ˈisilana ru ki taˈifau noaˈa ˈua.
8 Na maˈe fanoa ki kira ke fuˈalida kwailiu, ma na ˈinotoˈanga ki kira
ke fuˈalida kwailiu. Ma na tikitiki ki ke liu ana kula ki taˈifau, ma na
unifioloˈa ki ke liu. Ma ru neˈeri ki kira neˈe etangilana nonifiiˈa, diˈia
goˈo ˈana na kini faˈafuta ba nia talaˈae ka ngelafii.
9 “Ma kaumulu ke lialia leˈa. Ti ngwae ki ke baˈa dau kaumulu, ma kira
ke ngali kaumulu fuana na matalangaˈi lamuˈa. Kike baˈa nangasi kamu
ˈi saena na luma fuana foˈongaˈa ki. Sulia kamu faˈamamana nau, kike
kwate kamu ke uu ˈi naˈofana na gwaungaˈi ki ma na ngwae ˈinotoˈa ki.
Kaidaˈi neˈeri kamu ke faˈarongoda ˈani nauˈa.
10 Ma kamu ke fata sulia na Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae ki taˈifau
saena magalia.
11 Ma kaidaˈi kira ke dau kaumulu, ma kira ka ngali kamu ˈuana na
matalangaˈilamuˈa, noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈuana ta alaˈanga
faˈuta neˈe kamu ke saea. Kamu ke saea goˈo amuˈa ta alaˈanga neˈe
Anoˈi ru Abu nia kwatea fuaumulu ana kaidaˈi neˈeri. Sulia alaˈanga
ki neˈe kamu ke baˈa saea, nia noaˈa laˈu na fatalaumulu talamuˈa. Na
alaˈanga neˈeri ki, nia ka leka maˈi faˈasia na Anoˈi ru Abu.
12 Ma na ngwae ki, kike kwatea na ngwaefuta kira ki talada fuana
saungilada. Ma na maˈa ki, kira ke sasi ˈunaˈeri logo ana ngela kira ki.

Ma na ngela ki, kira ke olisuˈusuˈu ma kike baˈa kwatea na maˈa ma teˈa
kira ki fuana saungilada.
13 Ma na ngwae ki taˈifau, kira ke baˈa suulangaˈi kaumulu, osiˈana
kaumulu na ngwae nau ki. ˈIu, ma diˈia sa tai neˈe nia manata mamana
aku ka dao ana faˈi asoa isi, God ke baˈa faˈamauria.

Osilana Luma Abu God
(Matthew 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 “Ma kaumulu ke baˈa lisia na Ru Sua ke tataˈe maˈi ana kula abu neˈe
fuila noaˈa nia kasi uu ana. Na ru taˈa neˈeri ke faˈasua na Luma Abu
God, ma ke sasi ˈiri God ke malangisia.” (Na alaˈanga fuana na ngwae
neˈe nia toˈomaˈi nia ˈuri: ˈOko malingaˈi leˈa ana na fadalana ru neˈe.)
“Kaidaˈi muke lisia na ru neˈe ki ke dao maˈi, na ngwae ki neˈe kira tua
ana na abaˈi kula ˈi Judea, kira ke tafi ˈuana gwauna faˈi ua ki.
15 Ma ta ngwae neˈe ˈoko tua ˈi gwaofana luma, tafi naˈa, noaˈa ˈoe kosi
koso laˈu maˈi ˈuana saena na luma ˈoe fuana ngalilana ta ru.
16 Ma na ngwae neˈe ˈoko tua ˈi saena na oˈola ˈoe, tafi naˈa, noaˈa ˈoe
kosi oli laˈu ˈi fanoa ˈuana na toro keta ˈoe.
17 Ma ana faˈi asoa neˈeri ki, nia ke baˈa taˈa fuana na ˈafe ina ki, osiˈana
neˈe nia ˈafitaˈi fuada neˈe kike tafi, ma ka taˈa logo fuana na ˈafe ki neˈe
kira toˈo ana na ngela tiˈitiˈi ki.
18 Kamu ke foˈo fuana God fasi ˈiri ru neˈeri ki noaˈa kasi dao laˈu maˈi
ana kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa.
19 Duˈungana na nonifiiˈanga ana faˈi asoa neˈeri ki, nia ke baˈa taˈa
ka liufia na nonifiiˈanga neˈe ngwae saena magalia ki kira saiana, ˈita ˈua
maˈi ana safalilana kaidaˈi God nia saungaˈinia na magalia ka dao ana
kaidaˈi neˈe. Ma nia noaˈa naˈa ta ru ˈunaˈeri neˈe ke fuli maˈi ˈi buri.
20 Ma diˈia God kasi faˈadokodokoa kaidaˈi ana nonifiiˈanga, nia ˈafitaˈi
neˈe ta ngwae ke mauri. Ma nia faˈadokodokoa kaidaˈi neˈeri fuana
leˈalana ngwae neˈe nia filida ki.
21 “ˈIu, diˈia ta ngwae fata ˈuri fuaumulu, ‘Lisia basi, nia naˈa neˈe na
Christ,’ nama ka fata ˈuri, ‘Lisia basi, nia naˈa ˈi loˈoko,’ noaˈa kamu kasi
faˈamamana nia.
22 Sulia na ngwae ˈosoˈoso ki ke baˈa dao maˈi, kira ke fata ˈuri, ‘Nauˈa
na Christ,’ faˈinia na ngwae ˈosoˈoso ki kira ke fata ˈuri, ‘Nauˈa na profet.’
Ma kira ke sasia faˈanadaˈa ki fasi ˈiri ke talaˈi rora ana na ngwae neˈe
God nia filida ki, bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada.
23 Kamu ke lialia leˈa! Nau ku faˈarongo kaumulu naˈa ˈi naˈo, sui mala
ru neˈe ki ka fiˈi dao maˈi.

Na daolana maˈi na Ngela Ngwae
(Matthew 24:29-35; Luke 21:25-33)

24 “Ma kaidaˈi neˈe nonifiiˈanga neˈeri ke sui,
‘God ke fonea na madaˈafi, ma na madamo, ma noaˈa keroˈa kasi sina.
25 Ma God ke sasi na bulubulu ki, kira ke baˈa ˈasida faˈasia mamanga.
Ma God ke sasi na ru ˈi langi ki, kira ke leka rora faˈasia fulida.’✡

26 “ˈUnaˈeri mala, nauˈa na Ngela Ngwae, nau ku fiˈi dao tafa maˈi. Nau
kui dao maˈi faˈinia na ngasingasiˈanga doe, ma na ngwasinasinaˈanga
doe ˈi fafona na gwaˈi salo ki.

✡ **13:25** Aesea 13:10; 34:4; Esikiel 13:7; Joel 2:10, 31; 3:15

27 Ma nau kui baˈa kwatea na ˈainsel nau ki saena magalia taˈifau, fasi
ˈiri kira ke ukua maˈi na ngwae neˈe God filida ki.”

Ru neˈeri ki taˈifau neˈe Jesus saea fuada ke baˈa dao mamana

28 Goˈo, sa Jesus ka fata sulia tarifulaˈa ka ˈuri, “Kamu ke manata basi
sulia na ˈai figi ki. Kaidaˈi kamu lisia na rauna nia ngosa, muke saiana na
kaidaˈi fuana unitaˈi ˈakoˈakoˈa nia dao karangi naˈa.
29 Ka ˈunaˈeri logo, kaidaˈi kamu lisia na nonifiiˈanga neˈeri ki ke baˈa
dao maˈi, muke saiana na olilaku maˈi nia karangi naˈa.
30 Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, ngwae ki taˈifau neˈe kira
mauri ana kaidaˈi neˈe, noaˈa kira kasi mae ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau
ke baˈa dao maˈi.*
31 ˈI langi ma na magalia neˈe ke baˈa sui, bore ma fatalaku noaˈa kasi
sui.

Noaˈa ta ngwae kasi saiana asoa nama kaidaˈi neˈeri
(Matthew 24:36-44)

32 “Noaˈa ta ngwae kasi saiana kaidaˈi mamana neˈe nau kui oli maˈi
ana. Na ˈainsel ki ˈi langi bore noaˈa kasi saiana, ma nauˈa na Ngela bore,
noaˈa naisi sai logo ana. God na Maˈa taˈifilia goˈo neˈe nia saiana.
33 Kamu ke lialia leˈa, ma muke kwaimasi, sulia kamu kina ˈi angita neˈe
kaidaˈi neˈeri ke dao maˈi ana.
34 Na olilaku maˈi neˈe ke diˈia ta ngwae neˈe nia leka ana fanoa tau,
ma ka alua na luma nia saena limana na ngwae ni rao nia ki. Nia kwatea
raoˈa ki fuada toˈotoˈo. Ma nia ka saea fuana na ngwae neˈe nia lia sulia
sinamaa fasi ˈiri ke lialia leˈa masia daolana.
35 Nia neˈe, kamu ke lialia leˈa, sulia nia noaˈa kamu kasi saiana na
kaidaˈi neˈe nai baˈa dao maˈi, diˈia ngwae ˈaˈana ana luma. Nia ke dao
maˈi saˈulafi taka, nama saena tofongana na rodo, nama kalokaloˈa, nama
ˈofodangi kaidaˈi sina fiˈi raˈe maˈi.
36 Ma diˈia nia dao ˈaliˈali goˈo maˈi, nia ka taˈa liu fuamuˈa, diˈia nia
dao toˈomulu kaidaˈi neˈe kamu maliu.
37 Ma ta ru neˈe nau ku saea fuaumulu, na ru ba nau ku saea logo fuana
na ngwae ki taˈifau nia ˈuri: Kamu ke lialia leˈa!”

14

Na fata abu doe ki kira saungaˈinia manataˈanga ago fuana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Ro faˈi asoa ki ˈi naˈona na Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa,* ma na fangaˈa neˈe
Jiu ki kira saiana ˈanilana na beret neˈe nia noaˈa ta isi ˈi saena. Na fata
abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira ka fiku lokoˈi ru
fuana dau agolana ma saungilana sa Jesus.
2 Kira fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi sasia ana kaidaˈi ana Fangaˈa, ˈasu
ˈubani na ngwae ki kira ka fiˈi fuˈalikulu.”

Taˈi kini nia ngwaia sa Jesus ana fanoa ˈi Betani
(Matthew 26:6-13; John 12:1-8)

---

* **13:30** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi. * **14:1** Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa Fangaˈa neˈe Jiu ki sasi fuana manataˈanga toˈona kaidaˈi koˈo bora kira ki leka faˈasia Ejipt.

3 Ana kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈi saena maˈe fanoa ˈi Betani, nia ka fanga
ˈi saena luma sa Simon na ngwae neˈe kuu nia saungia ˈi naˈo. Ma taˈi
kini ka leka maˈi siana faˈinia na biˈi nura neˈe kwanga liu,† ma nia fungu
ˈani na ngwaingwai neˈe moko ufiufi leˈa,‡ ma na folilana ka doe liu. Nia
ˈifingia na maana biˈi nura neˈeri, ma ka kisitani naˈa ngwaingwai moko
leˈa neˈeri fafona gwauna sa Jesus.
4 Ma ti ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri, kira ka saetaˈa, ma kira ka fata
fuada kwailiu kira ka ˈuri, “Fuila noaˈa nia kasi faˈalia na ngwaingwai
moko leˈa neˈe re!
5 Fuila nia ka ˈoifoli ˈani ˈuana ti mani ˈoro,§ fasi ˈiri nia ke ngalia mani
neˈeri, ma ka kwatea fuana na ngwae dalaˈa ki.” Ma kira ka balufia kini
neˈeri.
6 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka rongoa, ma ka fata ˈuri, “Mulu alua nia tua
ˈana! Noaˈa kamu kasi fata faˈalia laˈu. Nia sasia raoˈa leˈa liu fuaku.
7 Na ngwae dalaˈa ki kira tua tari goˈo ˈada faˈi kamu. Ma diˈia kamu
oga, kamu ke ˈafida goˈo amuˈa ana ta kaidaˈi. Bore ma nau noaˈa kusi
tua tau goˈo faˈi kamu.
8 Nia sasia ru neˈe nia bolo faˈinia sasilana. Nia kisitaˈinia na
ngwaingwai moko leˈa neˈe ˈi noniku ˈi naˈo ana maelaku fuana sasi akaˈu
ˈanga fuana kwaiatolaku.
9 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ana kula ki taˈifau saena magalia
neˈe kira ke alaˈa sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, kira ke baˈa alaˈa logo
sulia ru neˈe nia sasia aku fuana manataˈanga toˈona.”

Sa Judas nia alafafia na kwatelana sa Jesus fuana na malimae nia ki (Matthew 26:14-16; Luke 22:3-6)

10 Sui sa Judas Iskariot, taˈi ngwae ana na akwala ma ro fafarongo nia ki,
nia leka fuana na fata abu doe ki, ka faˈarongoda ˈuri, “Nai baˈa kwatea
sa Jesus fuaumulu.”
11 Ma kira ka saeleˈa liu sulia ru neˈe nia saea, ma kira ka alangaˈi fuana
kwatelana selene fuana. Ma sa Judas ka talaˈae naˈa fuana liaˈa ˈuana ta
kaidaˈi leˈa fuana kwatelana sa Jesus fuada.

Na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa (Matthew 26:17-25; Luke 22:7-14, 21-23; John 13:21-30)

12 Ana etana faˈi asoa ana Fangaˈa ana beret neˈe nia noaˈa ta isi ˈi
saena, faˈi asoa neˈeri neˈe kira saungia kala sipsip fuana na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa. Kaidaˈi neˈeri, fafarongo sa Jesus ki kira ka saefilo ˈuri ana,
“ˈI fai neˈe ˈoko oga kaimili ke leka ma mika sasi akaˈu ana na Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa fuamu?”
13 Ma sa Jesus ka fata fuana ta ro ngwae ada ka ˈuri, “Moro ruˈu saena
ˈi Jerusalem, ma taˈi ngwae neˈe nia ngalia na faˈi kafo, nia ke baˈa saka
fuamuroˈo. Moke leka ˈi burina
14 ˈuana ta luma ˈi neˈeri neˈe nia ruˈu ˈi saena. Moro ke saefilo ˈuri
ana na ngwae neˈe nia toˈo ana na luma neˈana, ‘Na ngwae Faˈamanata
nia saea neˈe maˈe luma ˈi faˈi neˈe nia ke ˈania na Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa faˈinia na fafarongo nia ki?’

---

† **14:3** Na kukfikufi ru neˈe kwanga liu neˈe kira saea ˈani alabaster na fau neˈe madumadu liu.

‡ **14:3** Na ngwaingwai neˈe moko ufiufi leˈa neˈe kira saea ˈani nad.

§ **14:5** mani ˈoro Faˈafoli ˈani ˈuana mani bolo faˈinia folifoliˈa ana taˈi faˈi ngali.

15 Ma nia ke baˈa faˈataˈinia taˈi maˈe luma doe neˈe nia tua ˈi lifua. ˈI neˈeri na ru ki taˈifau nia kwaimaˈakwali naˈa. Ma moro ka sasi akaˈu ana na ru ki taˈifau fuakulu ˈi neˈeri.”
16 ˈUnaˈeri ma, na ro fafarongo neˈeri ki kera leka, ma kera ka ruˈu naˈa ˈi Jerusalem, ma kera ka lisia na ru ki taˈifau nia diˈia nama neˈe sa Jesus nia saea fuadaroˈo. Ma kera ka sasi akaˈu ana ru ki taˈifau fuana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.
17 Ma nia saˈulafi naˈa, sa Jesus ka dao maˈi faˈinia na akwala ma ro fafarongo nia ki.
18 Ma kaidaˈi kira fanga, sa Jesus ka fata ˈuri, “Na ru mamana nau ku saea fuaumulu, taˈi ngwae aumulu ke baˈa kwate nau fuana na malimae nau ki. Taˈi ngwae aumulu neˈe nia fanga goˈo ˈana faˈinau ana kaidaˈi neˈe.”
19 Ma na fafarongo nia ki, kira ka talaˈae naˈa ana liadilaˈanga, ma kira ka saefiloa sa Jesus, taˈi taˈi ngwaeˈa, ma kira ka ˈuri, “Noaˈa naisi kwateˈo fuana malimae ˈoe ki kwa!”
20 Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, “Nia neˈe taˈi naˈa aumulu na akwala ma ro fafarongo nau ki, ma nia ta ngwae neˈe ke alua afu beret nia ˈi saena na dako faˈinau.
21 Ma nau, na Ngela Ngwae, nai baˈa mae diˈia na Kerekereˈa Abu ki ba fata suli nau. ˈUnaˈeri bore ana, kwaimanatai liu fuana na ngwae neˈe ke baˈa kwate nau fuana na malimae nau ki! Nia leˈa fuana na ngwae neˈeri diˈia nia noaˈa kasi futafuta goˈo.”

Na fangaˈa Aofia saˈulafi
(Matthew 26:26-30; Luke 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

22 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa, sa Jesus nia ngalia taˈi afu beret, ma ka baˈatafea God, sui ka ngiia. Nia ka kwatea fuana na fafarongo nia ki, ka fata ˈuri, “Ngalia muke ˈania. Nia naˈa neˈe noniku.”
23 Sui nia ka ngalia na titiu ˈi waen, ma ka baˈatafea God, sui ka kwatea fuada. Ma kira taˈifau kika kwaˈu ana.
24 Ma nia ka fata ˈuri, “Nia naˈa neˈe ˈabuku neˈe nia igo fuana ngwae ˈoro ki fuana faˈangasilana na fau alangaˈinga faolu God.✡
25 Ru mamana nau ku saea fuaumulu, nau noaˈa kusi kwaˈufia naˈa na waen neˈe leleka ka dao ana faˈi asoa nau kui kwaˈufia laˈu na waen neˈe, kaidaˈi God ke gwaungaˈi fafia ngwae ki taˈifau.”
26 Buri ˈana kira ka ngulia faˈi ngu, sui kira ka leka ˈuana na ua ˈi Olif.*

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke baˈa tofea niaˈa
(Matthew 26:31-35; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

27 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu taˈifau goˈo neˈe kamu ke baˈa tafi faˈasi nau. Sulia na Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri,
‘God ke saungia ngwae neˈe nia lia sulia na sipsip ki, ma na sipsip ki taˈifau kira ka takalo.’✡

28 “Ka ˈunaˈeri bore ˈana, ˈi buri ˈana nau kui tataˈe laˈu ˈuana mauriˈa, nau kui etaeta ˈi naˈo aumulu ˈuana ˈi Galili.”
29 Ma sa Peter nia olisia ka ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu neˈe nau kui leka faˈasiˈo, sui bore ˈana ngwae ki taˈifau kira ke leka faˈasiˈo!”

✡ **14:24** Jeremaea 31:31 * **14:26** ua ˈi Olif Na ua neˈe, na ˈai neˈe kira saea ˈani Olif ki ˈoro liu ana. ✡ **14:27** Sekaraea 13:7

30 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Nau ku saea fuamu. Naˈona
na karai ke angi ro ru saena rodo neˈe ˈi taˈena, ˈoke tofe uulufau ˈoko
kina nau.”
31 Ma sa Peter nia olisi ngasingasiˈa ana ka ˈuri, “Sui bore ˈana nau ku
mae faˈi ˈoe, nia ˈafitaˈi nau ku saea fasi nau ku kina ˈoe!”
Ma na fafarongo ki taˈifau goˈo neˈe, kira saea logo taˈi ru neˈeri.

Sa Jesus nia foˈo ˈi Getsemani
(Matthew 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 Sui sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira ka leka ˈuana taˈi kula
kira saea ˈani ˈi Getsemani. Kaidaˈi kira dao naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Kamu ke tua ˈaumulu ˈi neˈe kaidaˈi nau kui foˈo ˈaku.”
33 Sui nia ka talaˈia sa Peter, ma sa James, ma sa John faˈinia. Ma nia ka
kwaimanatai liu ma ka liadila.
34 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na liaku nia figwanu ka doe liu, ma nia
bolo faˈinia naˈa saungilaku. Muke tua ˈi neˈe, kamu ka ada, ma muke
lialia faˈinau.”
35 Ma nia ka ˈidu tiˈitiˈi kwau, ma ka bobo uruuru ˈi ano. Ma nia ka foˈo
fasi ˈiri diˈia nia talangwaraˈu goˈo ˈana, kwate noaˈa nia kasi liu saena
kaidaˈi ana nonifiiˈanga.
36 Ma nia ka foˈo ka ˈuri, “Maˈa ˈae, na ru ki taˈifau nia talangwaraˈu
goˈo ˈana fuamu. ˈOke lafua ˈamu na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau.
Sui bore ˈana, nia noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia
kwaiogaiˈanga ˈoe lala.”
37 Sui sa Jesus ka oli maˈi, ma ka dao toˈona na uulu fafarongo nia ki,
kira maliu goˈo ˈada. Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Simon ˈae, faˈuta
neˈe ˈoko maliu kwa? Fuila ˈoke ada faˈinau sulia ta taˈi agi rodo tiˈitiˈi
bore ˈana.”
38 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke ada, muke lialia ˈani foˈongaˈa
sasi na ilitoˈonga kata liufi kamu. Sulia kaumulu oga sasilana ru leˈa ki,
bore ma nonimuˈa nia ngwataˈutaˈu liu.”
39 Ma sa Jesus ka leka laˈu faˈasida, ma ka foˈo, ma ka saea logo taˈi
alaˈanga ba kiri.
40 Sui nia ka oli laˈu maˈi fuada, ma ka dao toˈoda kira maliu laˈu, sulia
neˈe maada mamaliuˈa liu. Ma noaˈa kira kasi sai naˈa ana na ru neˈe
kira ke saea fuana.
41 Ma kaidaˈi nia oli laˈu maˈi ana uula kaidaˈi, nia ka fata ˈuri fuada,
“Kaumulu maliu ˈua niniˈa? Nia leˈa naˈa! Lia basi, kira ke kwate nau
naˈa, na Ngela Ngwae, saena limana na ngwae taˈa ki. Na kaidaˈi baera
nia dao naˈa maˈi!
42 Tataˈe, kulu leka naˈa. Lia basi, na ngwae ba nia kwate nau fuana na
malimae nau ki, nia dao naˈa maˈi!”

Na daulana sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

43 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa goˈo ˈana, sa Judas, taˈi ngwae ana
na akwala ma ro fafarongo nia ki, ka dao naˈa maˈi. Taˈi fikuˈa doe leka
maˈi faˈinia faˈasia na fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae
faˈamanata ana taki ki. Ma kira ka ngalia maˈi na sele ni ofoˈa ki ma na
subi ki.

44 Ma sa Judas, na ngwae neˈe ke kwate sa Jesus fuada, nia ka kwatea
na maˈetoto fuana fikuˈa neˈeri ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nau kui nonoˈia,†
na ngwae neˈe kamu oga. Kamu ke daua, ma kamu ke talaˈia kwau.”
45 ˈUnaˈeri, sa Judas nia dao, nia ka leka naˈa kwau siana sa Jesus, ma
ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata ˈae!” Goˈo, nia ka nonoˈia naˈa.
46 Ma kira ka daua naˈa sa Jesus, ma kira ka loba.
47 ˈIu, ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae neˈe nia tataˈe karangi goˈo
ana, nia lafua naˈa sele nia, ma ka kwaˈi muusia na alingana na ngwae
rao ˈingataˈi fata abu.
48 Ma sa Jesus ka saefilo ˈuri ada, “ˈUri ma kaumulu fia nauˈa ta ngwae
bili niniˈa? Nia niniˈa muka dao naˈa maˈi faˈinia na sele ki, ma na subi
ki fuana daulaku?
49 Tau naˈa maˈi, nau ku faˈamanata kamu ˈi saena na Luma Abu God,
bore ma noaˈa kamu kasi dau nau goˈo. Ma na ru niniˈa kamu sasia, nia
faˈamamana na Kerekereˈa Abu.”
50 ˈUnaˈeri goˈo, fafarongo nia ki taˈifau kira ka faˈasia, ma kira ka tafi
naˈa ˈada.
51 Ma taˈi ngwae fiˈi doe neˈe nia toro goˈo ana na toro folo, nia leka
maˈi buri ˈana sa Jesus. Ana kaidaˈi kira daua naˈa ngwae fiˈi doe neˈe,
52 na toro nia ka angosi naˈa faˈasia, ma nia ka tafi dadara naˈa ˈana.

Sa Jesus nia uu ˈi naˈona faˈinaˈonaˈo ki
(Matthew 26:57-68; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

53 ˈUnaˈeri, kira ka talaˈia sa Jesus ˈuana luma ˈingataˈi fata abu. Ma na
fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae faˈamanata ana na
taki ki, kira fiku ˈi neˈeri.
54 Ma sa Peter nia ˈisi buri tau naˈa kwau, ma ka ruˈu logo saena na faˈi
labu ana luma na ˈingataˈi fata abu. Nia ka tua ˈana ˈi neˈeri faˈinia na
ngwae folo ki, ma nia ka rara ˈana ˈi ninimana na mafula.
55 Goˈo, na fata abu doe ki, ma na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru taˈifau, kira
ka sasi ˈuana daoˈa toˈona ta ru taˈa fuana fafilana ana sa Jesus fasi ˈiri
kira ke saungia, bore ma kira kasi dao toˈona goˈo ta ru ana niaˈa.
56 Ma na ngwae ˈoro ki, kira ka soke fafia sa Jesus, bore ma alaˈanga
kira ki noaˈa kasi alu taˈi ru.
57 Ma ti ngwae kira tataˈe logo, ma kira ka soke fuana sa Jesus kira ka
ˈuri,
58 “Kaimili rongoa nia fata ˈuri, ‘Nau kui baˈa osia na Luma Abu God
neˈe ngwae ki kira saungaˈinia, ma ˈi saena uulu faˈi asoa ki, nau kui
saungaˈinia laˈu ta Luma Abu neˈe noaˈa laˈu na ngwae ki neˈe kira
saungaˈinia.’ ”
59 Ma kiraˈa bore, na alaˈanga kira ki noaˈa kasi alu taˈi ru.
60 Ma na ˈingataˈi fata abu nia uu ˈi naˈoda, ma nia ka lidia sa Jesus
ka ˈuri, “ˈUri ma, noaˈa ˈoe kosi toˈo goˈo ana ta alaˈanga fuana olisilana
alaˈanga neˈe ki, neˈe ngwae neˈe ki kira fai fafiˈo ˈania?”
61 Bore ma sa Jesus noto goˈo ˈana, ma ka noaˈa kasi olisia goˈo. Ma na
ˈingataˈi fata abu nia saefiloa laˈu ka ˈuri, “ˈUri ma, ˈaeˈo neˈe na Christ
baera, na Ngela God?”

---

† **14:44** Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈianga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia. Nia bolo faˈinia na fafarongo ka fata leˈaleˈa na faˈamanata nia ˈani nonoˈilana limana.

62 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, nauˈa neˈe niaˈa. Ma ˈoke baˈa
lisia nauˈa, na Ngela Ngwae, ke tua ˈi bali lima ˈoloˈolo ana na God
ngasingasiˈa. Nai baˈa gwaungaˈi faˈinia, ma nau kui oli maˈi faˈasia ˈi
langi fafona na gwaˈi salo ki.”
63 Goˈo na ˈingataˈi fata abu neˈeri nia ka gasia na toro keta nia talana
ka faˈataˈinia na saetaˈanga nia, ma ka fata ˈuri, “Kulu kasi oga laˈu ta
ngwae ni fata faˈamamana!
64 Kaumulu tala rongoa naˈa nia faˈabolotaˈinia faˈinia God! Kamu
manata faˈuta ana?”
Ma kira taˈifau goˈo, kira ka saea fasi nia rora naˈa, ma nia bolo faˈinia
kira ke saungia naˈa.
65 Ma ti ngwae ada kira ka talaˈae fuana ngisulilana sa Jesus, ma kira ka
firi bokota na maana, ma kira ka kumua. Ma kira ka fata ˈuri, “Saea basi
sa tai neˈe nia kumuˈu?” Ma na ngwae folo ki kira ka talaˈia, ma kira ka
suulangani kwai liu ana.

Sa Peter nia tofe fafia sa Jesus
(Matthew 26:69-75; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

66 Sa Peter nia tua ˈua goˈo ˈana ˈi saena faˈi labu, kaidaˈi kira
matalangani sa Jesus. Taˈi kini sariˈi rao fuana ˈingataˈi fata abu nia dao
maˈi.
67 Ma kaidaˈi nia lisia sa Peter neˈe nia rara ˈana, nia ka lia saga kwau
fuana, ma ka fata ˈuri, “ˈOko tua logo faˈinia sa Jesus, na ngwae ba faˈasia
na maˈe fanoa ˈi Nasaret.”
68 Ma sa Peter nia tofe ka ˈuri, “Nau ku kina, nau kusi saiana ru neˈe
ˈoke fata sulia.” Ma nia ka ruˈu kwau ana maˈe taˈelo. Ma ana kaidaˈi
neˈe goˈo, na karai ka angi naˈa.
69 Ma na kini sariˈi rao baera nia lisia laˈu ˈi neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana
ngwae ki neˈe kira uu kalikalia ˈi neˈeri, “Nia ta ngwae logo ada ne!”
70 Ma sa Peter ka tofea logo.
Ma kaidaˈi tiˈitiˈi ˈi buri ˈana, na ngwae ki neˈe kira uu karangi, kira
ka fata ˈuri laˈu fuana sa Peter, “Nia ˈafitaˈi liu ˈoko tofea fasi ˈaeˈo noaˈa
laˈu ta ngwae ada, sulia ˈaeˈo logo neˈe ˈoko leka maˈi faˈasia na abaˈi
kulu ˈi Galili.”
71 Sui sa Peter ka talitali ka ˈuri, “Alu God ke kwatea na kwaˈikwaˈinga
fuaku, diˈia nau kusi fata mamana! Nau noaˈa kusi saiana na ngwae neˈe
kamu fata sulia!”
72 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na karai ka ruana fai angiˈa naˈa. Ma sa
Peter ka manata toˈona na alaˈanga ba sa Jesus nia saea fuana ba nia ˈuri,
“ˈI naˈona na karai ka angi ro fau, ˈoko sae uulu fau ana, ˈoko kina nau.”
Ma kaidaˈi sa Peter nia manata toˈona ru neˈeri, nia ka angi ikaika naˈa.

15

Kira talaˈia sa Jesus siana sa Paelat
(Matthew 27:1-2, 11-16; Luke 23:1-5, 13-25; John 18:28—19:16)

1 Ana ˈofodangi laˈa bilabila, na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru kira fiku ˈaliˈali
maˈi. Goˈo na fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae
faˈamanata ana taki sa Moses ki, kira ˈi saena fikutaˈi ngwae neˈe. Kira
fiku lokoˈi ru fuana tae neˈe kira ke sasi ana sa Jesus. Sui kira ka firiˈia sa
Jesus ˈani sene, ma kira ka talaˈia kwau fuana kwatelana fuana sa Paelat,
na ngwae doe faˈasia ˈi Rom.

2 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo neˈe tatalafaˈa ngwae
ˈi Jiu ki kwa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia neˈana ˈoko saea naˈa.”
3 Na fata abu doe ki kira ka fai fafia ana ru rora ˈoro ki.
4 Ma sa Paelat ka saefiloa laˈu ka ˈuri, “ˈOke rongoa basi na ru ˈoro ki
neˈe kira fai fafiˈo naˈa ˈani! ˈUri ma ˈoe kosi olisida laˈu kwa?”
5 Bore ma sa Jesus noaˈa kasi saea goˈo ta alaˈanga, ma sa Paelat ka
ˈarefo liu.
6 ˈIu, ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, sa Paelat nia ˈidufaˈi logea taˈi
ngwae faˈasia na lokafo neˈe ngwae ki kira gani ˈuana.
7 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae neˈe satana sa Barabas nia tua logo
ˈi saena lokafo, osiˈana nia logo neˈe taˈi ana ngwae taˈa neˈe kira sau
ngwae ana fuˈanga faˈinia ngwae Rom ki.
8 ˈUnaˈeri na fikuˈa ki kira fiku maˈi, kira ka gania sa Paelat fuana ke
logea taˈi ngwae faˈasia na lokafo sulia falafala neˈe nia ˈidufaˈi sasia maˈi
ana kaidaˈi ˈunaˈeri ki.
9 Ma nia ka saefilo kira ma ka ˈuri, “ˈUri ma kaumulu oga nau kui logea
na tatalafaˈa Jiu ki fuamuˈa?”
10 Sulia sa Paelat saiana naˈa neˈe fata abu doe ki kira kwatea maˈi sa
Jesus siana, duˈungana manataˈi ngwae ogalaˈa kira goˈo.
11 Bore ma, na fata abu doe ki kira fataliana na fikuˈa neˈeri, fasi ˈiri
kike gania sa Paelat fuana logelana maˈi sa Barabas fuada.
12 Ma sa Paelat ka saefilo laˈu ˈuri ana na fikuˈa neˈeri, “ˈIrai ma ta tae
neˈe nau kui sasia ana na ngwae neˈe kamu saea ˈani tatalafaˈa Jiu ki?”
13 Ma kira ka ako kira ka ˈuri, “ˈOke fotofafia ana ˈai rara folo!”
14 Ma sa Paelat nia saefiloda ka ˈuri, “Ta roraˈa tae neˈe nia sasia?”
Ma kira ka ako doe liu laˈu, kira ka ˈuri, “Fotofafia ana ˈai rara folo!”
15 Ma sa Paelat ka logea kwau sa Barabas fuada, sulia nia oga ke
faˈasaeleˈa na manatalana na fikuˈa neˈeri. Sui, nia ka kwatea sa Jesus
fuana na nangasilana, ma ka kwatea fuana fotoˈilana ˈi tufungana na ˈai
rara folo.

Na ngwae ana ofoˈa ki kira ngongoa sa Jesus
(Matthew 27:27-31; John 19:2-3)

16 Na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka talaˈia naˈa kwau sa Jesus ˈi saena na
faˈi labu ana luma doe sa Paelat, ma kira ka karumia maˈi na ngwae ana
ofoˈa ki taˈifau.
17 Ma kira ka faˈaruˈufia ˈani taˈi ifi borabora ˈa keta, ma kira ka ˈerea
na taˈi ˈeregwau ana kwalo ngarangaraˈa, ma kira ka duˈua ˈani gwauna
diˈia ta tatalafaˈa.
18 Sui kira ka ilifaˈinia na faˈadoelana ma kira ka fata ˈuri, “Na tatalafaˈa
Jiu ki, ˈoke mauri tau amu!”
19 Sui kira ka kwaiˈia gwauna ˈani afu ˈai, ma kira ka ngisulia, ma kira
ka bobo uruuru ˈi naˈona, diˈia neˈe kira faˈadoea.
20 Ma kaidaˈi neˈe kira ngongoa ka sui naˈa, kira ka kanusua na ifi
borabora ˈa keta nia faˈasia. Sui kira ka faˈaruˈufia laˈu ˈani ifi nia talana.
ˈUnaˈeri kira ka talaˈia naˈa fuana na fotoˈilana ana ˈai rara folo.

Kira fotofafia sa Jesus ana ˈai rara folo
(Matthew 27:32-44; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

21 Ma ana kaidaˈi kira leka kwau sulia na tala, kira dao toˈona taˈi
ngwae satana sa Simon, maˈa sa Aleksanda, faˈinia sa Rufus. Niaˈa na

ngwae faˈasia na fanoa ˈi Saeren. Nia leka maˈi ma ka ruˈu saena ˈi Jerusalem faˈasia taˈi kula maˈi ˈi maa. Ma na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka suˈumaˈinia fasi ˈiri nia ngalia na ˈai rara folo sa Jesus.

22 Ma kira ka talaˈia kwau sa Jesus ˈuana taˈi kula neˈe kira saea ˈani ˈi Golgota. Ma fadalana neˈe ˈuri, "Na Lasi Ngwae."

23 Ma kira ka kwatea na waen neˈe kira dola faˈinia ru neˈe kira saea ˈani Mira, taˈi suluˈi ru fuana faˈamabelana fiiˈa, bore ma sa Jesus noaˈa kasi kwaˈufia goˈo.

24 Ma kira ka fotofafia ˈi tufungana ˈai rara folo. Ma kira ka daroˈia na ifi nia ki ˈi safitada kwailiu. Kira ka masa diˈia daisiˈanga fasi ˈiri kira ke dao toˈona sa tai ada neˈe ke ngalia ta ifi.

25 Ana na sikona kadi sina ˈofodangi, kira fotofafia ana ˈai rara folo.

26 Ma kira ka alua ˈi gwauna ˈai rara folo taˈi kerekereˈa ana kwaigiosi ˈanga. Kira keresia ka ˈuri, "Na ngwae tatalafaˈa Jiu ki."

27-28 Ma kira ka fotofafia logo ro ngwae bili ki ˈi tufungana na ro ˈai rara folo ki faˈinia sa Jesus. Ta ngwae ˈi bali ˈoloˈolo ana, ma ta ngwae ˈi bali mauli ana.

29 Ma na ngwae ki kira liu, kira ka nanga nangataˈinia gwauda, ma kira ka fata buri tolingaˈi kwau ana sa Jesus, ma kira ka fata ˈuri, "Kwaraˈae! ˈOko saea ˈoke osia na Luma Abu God, ma ˈoko saungaˈinia goˈo sulia uulu asoa ki bani kwa!

30 ˈOke faˈamauriˈo talamu! Koso maˈi faˈasia na ˈai rara folo neˈana!"

31 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira ka fata logo ˈunaˈeri. Ma kira ka fata ˈoidorole ana sa Jesus, ma kira ka fata ˈuri fuada kwailiu, "Nia faˈamauria ngwae matamata ki, bore ma noaˈa nia kasi faˈamauria niaˈa talana!

32 Kulu lia basi diˈia niaˈa na Christ, na tatalafaˈa Jiu ki. Nia ke baˈa koso goˈo maˈi faˈasia na ˈai rara folo loeri, ˈiri kulu ke faˈamamana niaˈa!"

Ma na ro ngwae neˈe kira fotoˈida ana ˈai rara folo ki faˈinia sa Jesus, kera bore, kera fata buri tolingaˈi logo ana sa Jesus.

Na maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

33 ˈIta ana tofongana asoa, na ˈafutana abaˈi kula neˈe nia rodoˈa, leleka ka dao ana sina nia egofolo.

34 Ma ana uula kadi sina saˈulafi, sa Jesus nia ako doe ma ka ˈuri, *"Eloi, Eloi, lama sabaktani?"* Na fadalana alaˈanga neˈeri ki nia ˈuri kwau, "God nau ˈae, God nau ˈae, faˈuta naˈa neˈe ˈoko faˈasi dangalu naˈa aku?"

35 Ma ti ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri, kira ka rongoa, ma kira ka fia fasi nia ri ˈuana sa Elaeja.

36 Ma taˈi ngwae ˈada lalili kwau, ma ka tongani taˈi lumulumu ˈasi saena waen ˈafae, ma ka alua ˈi maana taˈi maˈe ˈai, ma ka kwatea kwau ˈi maana ngiduna sa Jesus, fasi ˈiri nia ka kwaˈufia, ma nia ka fata ˈuri, "Kulu lia basi, sali sa Elaeja ka leka maˈi ma ka lafua maˈi ˈi ano faˈasia na ˈai rara folo!"

37 Ma sa Jesus ka ako doe, sui nia ka mae naˈa.

38 Ma na ifi doe neˈe nia bokota na kula abu ˈi saena na Luma Abu God nia ka gaa ˈita maˈi ˈi gwauna leleka ka dao ˈi ˈaena.

39 Ma na ngwae ˈaˈana ana ngwae ni ofoˈa ki, neˈe nia uu ˈi neˈeri ˈi ˈaena na ˈai rara folo, nia rongoa na rilana, ma ka lisia na maelana, nia ka fata ˈuri, "Nia mamana liu, na ngwae neˈe na Ngela God naˈa!"

40 Ma ti kini kira tua logo ˈi neˈeri, ma kira ka lialia tau naˈa kwau. ˈI
Mary kini ˈi Magdala, ma ˈi Mary neˈe teˈa sa James na ngela ˈi buri sa
Joses, ma ˈi Salome.
41 Kira leka logo ˈi burina sa Jesus ana kaidaˈi nia tua ˈua ˈi Galili, ma
kira ka kwaiˈafi ana. Ma na kini ˈoro ki logo neˈe kira leka maˈi faˈinia
ˈuana ˈi Jerusalem, kira tua logo ˈi neˈeri.

Na alulana sa Jesus
(Matthew 27:57-61; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

42-43 Ma nia ka saˈulafi naˈa, sa Josef na ngwae faˈasia fanoa ˈi Arimetea,
nia ka leka maˈi. Nia taˈi ngwae talingaˈi ana na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru
neˈe nia lia kwaimasi logo ˈuana lisilana kaidaˈi God ke gwaungaˈi fafia
ngwae nia ki. Nia noniraˈa, ma ka leka maˈi siana sa Paelat. Ma nia ka
gani ˈuana na nonina sa Jesus, sulia faˈi asoa neˈeri na asoa ana na sasi
akaˈu ˈanga masia na Sabat, na asoa ana mamaloˈanga.
44 Ma sa Paelat ka ˈarefo neˈe nia rongoa sa Jesus nia mae naˈa. Ma nia
ka ri ˈuana ngwae ˈaˈana ana ngwae ni ofoˈa ki, ma ka saefiloa diˈia sa
Jesus mae naˈa.
45 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Paelat nia rongoa ngwae ˈaˈana neˈeri nia
saea neˈe nia mae naˈa, sa Paelat fiˈi alaˈania sa Josef ka ngalia nonina sa
Jesus.
46 ˈUnaˈeri, sa Josef ka folia taˈi ˈaba ifi kwao, ma ka kanusua nonina
sa Jesus ˈi ano, ma ka buta ana ifi neˈeri, ma ka alua ˈi saena na faoda
gwaˈu neˈe kira ˈilia ˈi saena na fau. Sui ka gilosia taˈi babaˈi fau doe, ma
ka bokota naˈa maana na faoda gwaˈu neˈeri.
47 Ma ˈi Mary na kini ˈi Magdala, ma ˈi Mary neˈe teˈa sa Joses, kera lisia
naˈa kula neˈe kira kwaiatoa sa Jesus ana.

16

Na tataˈelana sa Jesus faˈasia maeˈa
(Matthew 28:1-8; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Ma ˈi buri ˈana na Sabat, na asoa ana mamaloˈanga nia sui naˈa, ˈi
Mary kini ˈi Magdala, ma ˈi Mary na teˈa sa James, ma ˈi Salome, kira
folia maˈi na ru moko leˈa ki fuana na ngwailana ana nonina sa Jesus.
2 Ana ˈofodangi makalokaloˈa ˈua ana Sande, kaidaˈi sina ni raˈe naˈa,
kira ka leka maˈi ˈuana na faodaˈi ngwae mae.
3 Kaidaˈi kira leka, kira ka saefiloda kwailiu, kira ka ˈuri, “Sa tai neˈe
ke baˈa gilosia na babaˈi fau baera faˈasia maana faoda baera?” Sulia fau
neˈeri nia doe liu.
4 Sui, kaidaˈi kira dao ana, kira ka lisia na babaˈi fau baera abuli naˈa.
5 Ma kaidaˈi kira ruˈu kwau ˈi saena na faoda, kira ka lisia taˈi ngwae
fiˈi doe nia ruˈufia ifi kwao, ma ka tua ana bali ˈoloˈolo saena faoda neˈeri.
Ma kira ka maˈu liu.
6 Ma nia ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi maˈu. Nau ku saiana kamu lulu
ˈuana sa Jesus, na ngwae ˈi Nasaret neˈe kira saungia ˈi tufungana na ˈai
rara folo. Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe. Sulia nia tataˈe naˈa faˈasia
maeˈa! Mulu lisia na kula ba kira kwaiatoa ana!
7 Muke leka kwau siana fafarongo nia ki faˈinia sa Peter, ma kamu ka
faˈarongo ˈuri ada naˈa, ‘Sa Jesus leka naˈa ˈi naˈo maˈakwali kaumulu ˈi
Galili, kamu ke baˈa lisia ˈi neˈeri, diˈia ba nia saea naˈa fuamuˈa.’ ”

8 Ma na kini neˈeri ki kira ka ruˈu naˈa kwau ˈi maa, ma kira ka lalili
naˈa faˈasia na faoda neˈeri, sulia kira maˈu, ma kira ka lebelebe liu. Noaˈa
kira kasi saea naˈa ta ru fuana ta ngwae, sulia kira maˈu liu.

Sa Jesus nia daotafa fuana ˈi Mary kini ˈi Magdala
(Matthew 28:9-10; John 20:11-18)

9 Ana ˈofodangi laˈa bilabila ana Sande, sa Jesus nia mauri laˈu, ma ka
daotafa fuana ˈi Mary kini ˈi Magdala, na kini ba sa Jesus nia ifulangaˈinia
na fiu ano ˈi ru taˈa baera ki faˈasia.
10 Ma ˈi Mary ka leka siana na fafarongo nia ki. Kira kwaimanatai, ma
kira ka angi liu naˈa. Ma ˈi Mary ka faˈarongoda.
11 Ma ana kaidaˈi neˈe kira rongoa neˈe sa Jesus nia mauri, ma ˈi Mary
ka lisia naˈa, kira noaˈa kasi faˈamamana goˈo ˈi Mary.

Sa Jesus nia faˈataˈi fuana ro fafarongo nia ki
(Matthew 28:16-20; Luke 24:13-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

12 Ma ˈi buri laˈu, sa Jesus ka dao tafa logo fuana ta ro fafarongo ana,
kaidaˈi kera leka naˈa sulia na tala faˈasia ˈi Jerusalem.
13 Ma kera ka oli maˈi, ma kera ka faˈarongoa laˈu ti fafarongo ada, bore
ma kira kasi faˈamamana goˈo.

Sa Jesus nia daotafa fuana fafarongo nia ki

14 Ma ˈi buri ˈana naˈa, sa Jesus ka daotafa fuana na akwala ma taˈi
ngwae ana fafarongo nia ki, kaidaˈi kira fanga ˈada. Ma nia ka balufi
kira sulia kira kasi faˈamamana, ma sulia manatada ngasi liu fuana na
faˈamamanalana ngwae ki neˈe kira lisia naˈa ˈi buri ˈana neˈe nia tataˈe
faˈasia maeˈa.
15 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Muke leka ˈi saena ˈafutana na magalia,
ma muke faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana na ngwae ki taˈifau.
16 Ma sa tai neˈe nia faˈamamana na Faˈarongoˈa Leˈa, ma ka siuabu, nia
ke baˈa mauri firi faˈinia God. Ma sa tai neˈe noaˈa nia kasi faˈamamana,
God ke baˈa matalangaˈinia.
17 Ma na ngwae ki neˈe kira faˈamamana, kira ke toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fuana sasilana faˈanadaˈa ˈuri ki: Kike ifulani ano ˈi ru taˈa
ki ˈani na sataku, ma kira ka fata ˈani na alaˈanga matamata ki neˈe kira
ˈiri saisaiana.
18 Ma diˈia kira daua ta baˈeko tolo nama kira ka kwaˈufia bore ti kafo
ni maelilani noaˈa nia kasi faˈalida goˈo. Ma diˈia kira alu lima ˈi fafona
na ngwae mataˈi ki, kira ka ˈakwa naˈa.”

Sa Jesus nia fane naˈa ˈuana ˈi langi
(Luke 24:50-53; Acts 1:9-11)

19 ˈI buri ˈana neˈe na Aofia sa Jesus nia alaˈa faˈi kira, nia ka fane naˈa
ˈuana ˈi langi, ma ka tua ˈi bali ˈoloˈolo ana God ka gwaungaˈi faˈinia.
20 Ma na fafarongo nia ki kira ka leka, ma kira ka lifurongo ˈani fatalana
God ana kula ki taˈifau. Ma na Aofia ka rao faˈinida, ma ka kwatea na
ngasingasiˈanga fuada fuana sasilana faˈanadaˈa ki, fasi ˈiri ke faˈataˈinia
na faˈamanataˈanga kira nia mamana.

Na Faˈarongoˈanga Leˈa Neˈe Sa Luke Nia Keresia

Sa Luke taˈi ngwae kwaigurai neˈe nia sai liu ana keresilana buka leˈa ki. Sa Luke noaˈa laˈu na fafarongo sa Jesus Christ kaidaˈi sa Jesus mauri, ma niaˈa ka noaˈa logo ta Jiu, ma na alaˈanga nia neˈe Grik. ˈI naˈo ma nia fiˈi keresia na buka neˈe, kaidaˈi ˈoro ki nia tua faˈinia sa Paul na lifurongo. Ana ti kaidaˈi logo, nia leka ˈi Jerusalem fuana lisilana kula neˈe ru ki fuli ana kaidaˈi ana sa Jesus. ˈI buri mala, nia ka fiˈi keresia buka neˈe. Nia ka keresia laˈu ta buka sulia tae neˈe lifurongo ki sasia, neˈe kira saea ˈani Acts.

Sa Luke keresia buka neˈe fuana ngwae ˈaˈana sa Tiofilas. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nia keresia logo fuana ngwae ˈoro neˈe kira noaˈa laˈu ngwae Jiu ki, ˈiri kike saiana toˈomaˈilana. Sa Luke keresia buka neˈe logo fuana faˈataˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus nia ru mamana liu. Ma nia oga ke faˈataˈi madako ana neˈe sa Jesus leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae ki taˈifau saena magalia. Ti ru neˈe sa Luke nia kerekere suliˈi ki neˈe sa Jesus nia fuˈusi doe ana kini ki, ma nia ka maˈudi liu fuana kwaiˈafilana ngwae taˈa ki, ma ngwae dalaˈa ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Futalana ma doelana sa Jesus, ma sa John Siuabu & 1:5—2:52
ˈI naˈo ana sa Jesus ka fiˈi talaˈae ana raoˈa nia & 3:1—4:13
Sa Jesus fulia raoˈa nia ˈi Galili & 4:14—9:50
Sa Jesus leka ka dao ˈi Jerusalem & 9:51—19:27
Wiki ˈisi sa Jesus tua ˈi Jerusalem & 19:28—21:38
Sa Jesus mae ma ka mauri faolu laˈu & 22:1-24

1 Kwala Tiofilas kwa, na ngwae ˈoro ki kira kerekere sulia ru ki taˈifau neˈe sa Jesus nia fuliˈi safitamiˈa.
2 Kira keresia ru neˈe kami rongoa faˈasia na ngwae neˈe kira lia talitali ana ru neˈeri ki. Ma ngwae neˈe kira lisia ru neˈeri ki neˈe fuli, kira ka fata logo sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri fuamiˈa.
3 Nia neˈe ngwae ˈinotoˈa sa Tiofilas, nau ku manata sulia nia leˈa nau kui kerekere sulia ru neˈe ki fuamu, osiˈana nau ku sai leˈa ana ru ki taˈifau, nia ˈita nama maˈi ana etangilana alaˈanga neˈe.
4 Ma nau ku kere sulia ru neˈe ki fasi ˈiri ˈoke saiana na mamanalana taˈifau ru neˈe kira faˈamanata ˈani fuamu.

Kaidaˈi na ˈainsel faˈarongo ˈani futalana sa John Siuabu

5 Ana na kaidaˈi sa Herod nia gwaungaˈi fafia abaˈi kula ˈi Judea, taˈi fata abu neˈe satana sa Sekaraea nia tua logo ana kaidaˈi neˈeri, ma niaˈa ana fiku taˈi fata abu fuana foˈongaˈa sulia sa Abaeja. Na ˈafe nia ˈi Elisabet nia saka logo maˈi ana na kwalafa fata abu ki neˈe kira ˈita maˈi ana sa Aaron, ngwaefuta sa Moses.
6 Na abula ladaroˈo taˈifau nia saga, ma ka ˈoloˈolo ˈi naˈona God, sulia kera roˈo leˈa liu sulia na taki God ki faˈinia na alaˈanga totongaˈi nia ki taˈifau.

7 Bore ma taˈi ru goˈo, neˈe noaˈa kera kasi toˈo ana ta ngela, osiˈana ˈi
Elisabet nia ˈabaraˈa. Ma niaˈa faˈinia araˈi nia sa Sekaraea bore, keroˈa
ngwaro logo naˈa.
8 Taˈi asoa sa Sekaraea nia leka saena Luma Abu God, osiˈana kaidaˈi
neˈeri na kaidaˈi na fiku taˈi fata abu sa Sekaraea ˈiri ke sasia na raoˈa
fata abu ki.
9 Na falafala ana fata abu ki fuana fililana taˈi fata abu laˈu fuana
doˈofilana ˈai moko leˈa, neˈe nia ˈuri: Kira ka ˈui ˈania ru diˈia daisi
fuana fililana sa tai laˈu neˈe ka sasia raoˈa fata abu fuana doˈofilana ˈai
moko leˈa ˈi fafona fulifuˈa saena Luma Abu God. Ana kaidaˈi neˈeri, kira
ka filia sa Sekaraea, ma nia ka ruˈu ˈi saena Luma Abu,
10 ma na ngwae ˈoro neˈe kira ka tua ˈi maa ki, kira ka foˈo ana kaidaˈi
neˈe nia doˈofia na ˈai moko leˈa neˈeri.
11 Ma taˈi ˈainsel God ka faˈataˈi fuana, nia uu ˈi bali ˈoloˈolo ana fulifuˈa
neˈeri.
12 Kaidaˈi sa Sekaraea nia lisia na ˈainsel neˈeri, nia ka lebe ma ka maˈu
liu.
13 Bore ma, na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri fuana, “Sekaraea, noaˈa ˈoe
kosi maˈu laˈu! God nia rongoa na lingana foˈongaˈa ˈoe, ma na ˈafe ˈoe
ˈi Elisabet ke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane. Ma ˈoke saea ˈani sa John.
14 ˈOke baˈa saeleˈa liu, ma na ngwae ˈoro ki logo, kira ka saeleˈa ana
kaidaˈi neˈe nia ke futa maˈi ana!
15 Osiˈana niaˈa na ngwae talingaˈi ˈi naˈona God. Noaˈa nia kasi
kwaˈufia ta waen nama ta ru ni kwaˈufilana ngasingasiˈa neˈe lilinga. Ma
ana kaidaˈi nia fiˈi futa maˈi, na Anoˈi ru Abu ka tua naˈa faˈinia.
16 Nia ke baˈa olitaˈinia maˈi na ngwae ˈoro ki ˈi Israel fuana God kira.
17 Ma nia ke baˈa etaeta naˈa maˈi ˈi naˈo ana na Aofia, ma ke baˈa
ngasingasiˈa diˈia sa Elaeja na profet. Sa tai faˈida neˈe kira olisuˈusuˈu,
nia ke fikuda laˈu, fasi ˈiri na maˈa ki, ma na ngela kira ki, kira ke alafe
fuada kwailiu. Ma nia ke baˈa rokisia manatana na ngwae aburongo ki,
ˈiri kira ka manata saga. Ma nia ke baˈa sasi akaˈu ana na ngwae ki fuana
na Aofia, ˈiri kira ke masia na daolana maˈi.”
18 Sui, sa Sekaraea ka fata ˈuri fuana ˈainsel neˈeri, “Nau kui baˈa sai
faˈuta ana mamanalana ru neˈeri? Sulia nauˈa faˈinia ˈafe nau, keroˈo
ngwaro taˈifau naˈa.”
19 Ma na ˈainsel nia olisia ka fata ˈuri: “Nauˈa sa Gebriel neˈe nau ku tua
faˈinia God sulia asoa ki taˈifau. Ma God naˈa niniˈa asungaˈi nau maˈi,
ˈiri nai alaˈa faˈiniˈo, ma nau ku faˈarongo ˈoe ˈani na faˈarongoˈa leˈa
neˈe.
20 Ma diˈia ˈoe kosi faˈamamana goˈo ana faˈarongoˈanga neˈe nau, ˈoke
lisia na mamanalana ana kaidaˈi neˈe God nia ˈolea fuana ru neˈe ka fuli
ana. Ma osiˈana ˈoe kosi faˈamamana ana fatalaku, na kwakwamu ke
kulu, ma noaˈa ˈoe kosi alaˈa tafa leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe ru neˈe
nau ku eta fata ˈani ˈi naˈo fuamu ka mamana.”
21 Ana kaidaˈi neˈeri na ngwae neˈe kira tua masia sa Sekaraea ki, kira
ka ˈarefo liu, sulia nia tua tau maˈi ˈi saena Luma Abu.
22 Ma kaidaˈi sa Sekaraea nia leka maˈi ˈi maa siana ngwae neˈeri ki, na
kwakwana ka kulu naˈa, ma noaˈa nia kasi alaˈa naˈa faˈinia na ngwae
neˈeri ki. ˈUnaˈeri goˈo na ngwae ki taˈifau, kira ka manata naˈa ˈuri:
“Mamana liu, sali nia lisia ta faˈataˈinga ˈi saena Luma Abu.” Si neˈe
kwakwana nia kulu naˈa, ma nia ka alaˈa goˈo ˈani limana fuana ngwae
ki.

23 Ma na kaidaˈi nia ki fuana raoˈa saena Luma Abu God nia sui naˈa,
sa Sekaraea fiˈi oli laˈu ˈuana luma nia.
24 Ma noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri ˈana, na ˈafe nia ˈi Elisabet ka ina
naˈa, ma sulia lima madamo ki, nia kasi liliu naˈa ˈi maa faˈasia luma
kera,
25 ma nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe, God nia ˈafi nau naˈa, ma ka lafu
nau naˈa faˈasia ˈekeˈa ba nau ku tua maˈi saena ˈani ˈabaraˈanga ˈi
maana ngwae ˈoro ki.”

Kaidaˈi na ˈainsel nia faˈarongo ˈani futalana sa Jesus

26 Kaidaˈi ˈi Elisabet nia ina ka tua naˈa sulia ono madamo ki, God ka
kwatea maˈi ˈainsel Gebriel ˈuana taˈi fanoa saena abaˈi kula ˈi Galili neˈe
kira saea ˈani ˈi Nasaret.
27 Nia ngalia maˈi taˈi faˈarongoa fuana taˈi sariˈi neˈe kira alu fafia
fuana ngwae neˈe satana sa Josef fasi ˈiri ka korea. Sa Josef nia futa maˈi
olitana na kwalafa sa David na tatalafaˈa. Na satana sariˈi neˈeri ˈi Mary.
28 Na ˈainsel nia leka maˈi, ka fata ˈuri fuana, “Asoa leˈa kwau! God nia
tua faˈi ˈoe, ma ka faˈaleˈa ˈoe, ma na kwaiˈofeˈa nia fuamu ka lilisu!”
29 Kaidaˈi ˈi Mary nia rongoa na fatalana ˈainsel neˈeri, nia ka manata
ˈabera, ma ka lulu ˈuana na fadalana na alaˈanga neˈeri neˈe ˈainsel nia
saea fuana.
30 Sui na ˈainsel ka fata laˈu ˈuri fuana, “Mary kwa, noaˈa ˈoe kosi maˈu
laˈu, duˈungana God nia ˈofeˈo.
31 Duˈungana nia fili ˈoe, ˈoke baˈa ina, ma ˈoke faˈafuta taˈi ngela
ngwane, ma ˈoko faˈasata ˈani sa Jesus.
32 Ma nia ke baˈa ˈinotoˈa liu, ma kira ka saea ˈani Ngela God. God
kwatea nia ke gwaungaˈi, diˈia koˈo bora nia sa David.
33 Ma nia ka gwaungaˈi fuana Jiu ki neˈe fuuˈi ngwae ana sa Jakob tuatua
firi, ma na ˈInotoˈanga noaˈa nia kasi sui!”
34 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri fuana ˈainsel neˈeri, “Nau ku abungaˈi nau
ˈua goˈo ˈaku kwa. ˈUri ma alaˈanga ˈoko saea fuaku ke baˈa mamana
faˈuta?”
35 Ma na ˈainsel neˈeri nia olisia ka ˈuri, “Na Anoˈi ru Abu ke baˈa koso
maˈi fafiˈo, ma na ngasingasiˈanga God ka tua faˈiniˈo. Osiˈana niniˈa na
Ngela Abu neˈeri, kira ke saea ˈani na Ngela God.
36 ˈOko saiana toˈolamu ˈi Elisabet. Na ngwae ki taˈifau kira saea nia
ˈafitaˈi naˈa fuana nia ka toˈo ana ta ngela. Sui bore ˈana nia ka ngwaro,
ma taˈena nia ina ka tua naˈa sulia ono madamo ki.
37 Osiˈana noaˈa ta ru kasi ˈafitaˈi goˈo fuana God.”
38 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri, “Nau ku oga ru niniˈa ˈoko saea fuaku ki ke
fuli mamana naˈa maˈi fuaku, osiˈana nau na kini rao God.” Kaidaˈi ˈi
Mary nia fata goˈo ˈunaˈeri, na ˈainsel ka leka naˈa ˈana faˈasia.

ˈI Mary nia leka siana ˈi Elisabet

39 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, ˈi Mary ka sasi akaˈu, ma ka leka ˈaliˈali
naˈa ˈuana kala fanoa ˈi tolo ana bali abaˈi kula ˈi Judea.
40 Kaidaˈi nia dao, nia ka ruˈu ˈi luma sa Sekaraea, ma ka fata leˈa leˈa
fuana ˈi Elisabet.
41 Ma kaidaˈi ˈi Elisabet nia rongoa na fatalana ˈi Mary, na ngela neˈe
nia ina ˈani lebe ka saola saena sirana. Ma na Anoˈi ru Abu ka sura ana
ˈi Elisabet,

42 ma nia ka fata doe ma ka ˈuri, “Na ˈoilakiˈa fuamu liufia na kini ki taˈifau, ma na ˈoilakiˈa logo fuana na ngela neˈe ˈoko ina ˈani.
43 Noaˈa nau ku ˈiri totolia neˈe ru doe neˈe ka fuli fuaku, sulia na teˈa Aofia nau ka leka maˈi fuana na lisilaku!
44 Duˈungana kaidaˈi nau ku rongoa goˈo na alaˈanga ˈoe ki, na ngela niniˈa nau ku ina ˈani ka leotaˈi naˈa saena siraku, osiˈana nia saeleˈa liu.
45 Na ˈoilakiˈanga fuamu osiˈana ˈoko faˈamamana ana fatalana God fuamu ke fuli.”

ˈI Mary nia tafea God

46 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri,
“Na manatalaku tafea God,
47 ma na mangoku nia saeleˈa sulia God neˈe nia faˈamauri nau.
48 Nau ku ngu tafea aku, sulia nia manata toˈo aku, nau na kini ku enoeno goˈo aku, ma ku tua goˈo aku fuana na raoˈa fuana.
Nia ˈita ˈi taˈena ka oli alaˈa, na ngwae ki taˈifau kira ka saea nau ku tua ˈani ˈoilakiˈa doe,
49 sulia na ru doe ki neˈe God nia sasiˈi fuaku ˈani ngasingasilana taˈifau. Ma na satana God abu.
50 Nia ˈita ka leka naˈa maˈi sulia na unitaˈi ngwae ki taˈifau, nia faˈataˈinia kwaimanataiˈanga nia fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira fuˈusi doe ana.
51 Nia taga na limana neˈe nia ngasingasiˈa liu, ma ka takalongaˈinia na ngwae neˈe kira fataleˈa ada ˈi talada ki.
52 Nia faˈakosoa na tatalafaˈa ngasingasiˈa ki faˈasia na ˈinotoˈanga kira ki, ma ka faˈaˈinotoˈa ngwae kira enoeno ki.
53 Na ngwae kira fiolo ki, nia sare kira ˈani ru leˈa ki, ma nia ka sasi ngwae toˈoruˈa ki ka dalaˈa.
54-55 Nia manata toˈona na fata alangaˈinga nia* sasia fuana koˈo bora kia ki, ma ka kwaiˈafi aka na ngwae rao nia ki ˈi Israel.
Noaˈa nia kasi manata bura ana faˈataˈilana kwaimanataiˈanga nia eta fataˈa ˈani fuana sa Abraham, ma fuaka logo na kwalafa nia ki tuatua firi!”
56 ˈI Mary nia tua faˈinia ˈi Elisabet sulia uulu madamo ki, sui nia ka fiˈi oli ˈuana fanoa nia.

Na futalana sa John Siuabu

57 Kaidaˈi fuana ˈi Elisabet ka faˈafuta nia dao naˈa, nia ka faˈafuta taˈi ngela ngwane.
58 Na ngwae kwaima nia ki, ma na ngwae goˈo ana kwalafa nia ki, kira rongoa na ru leˈa neˈe God nia sasia fuana, ma kira ka saeleˈa liu fafia.
59 Fiu asoa ki sui buri ˈana futalana ngela neˈeri, kira ka roˈosulia na falafala Jiu ki fuana ˈolo faˈataˈinia. Ma kira ka oga kike faˈasata nia ˈani maˈa nia sa Sekaraea.
60 Bore ma teˈa nia olisida ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi saea ˈani sata neˈana! Na satana sa John lala.”
61 Ma na ngwae ki taˈifau kira olisia kira ka ˈuri, “Noaˈa ta ngwae ana kwalafa koroˈo ˈiri toˈo ana sata neˈeri.”
62 Sui kira ka alaˈa ˈani limada, kira ka kwatea maˈetoto fuana maˈa nia sa Sekaraea, ma kira ka saefilo ˈuana sata tae neˈe nia oga kira ke faˈasata ˈani ngela neˈe.

---

* **1:54-55** fata alangaˈinga God eta fataˈa fuana sa Abraham saena Genesis 17:7.

63 Ma sa Sekaraea ka kwaikarui, ma ka gania ˈuana taˈi ˈaba ru fuana
kerekereˈa, ma nia ka kerekere ka ˈuri, “Na satana ngela neˈe sa John.”
Ma ngwae ki taˈifau kira ka ˈarefo liu.
64 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, na ngiduna sa Sekaraea ka fata tafa, ma
nia ka tafea God.
65 Ma na ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira fiku maˈi ˈi neˈeri, kira ka ˈarefo
liu, ma na faˈarongoˈanga sulia na ru neˈeri ki ka talofia naˈa ngwae kira
tua ˈi tolo ki, saena ˈafutana abaˈi kula ˈi Judea.
66 Ma na ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira rongoa ru neˈeri ki, kira ka
manata kalida, ma kira ka fata ˈuri, “Na ngela neˈe ke baˈa alua ta ngwae
faˈuta niniˈa?” Kira fata ˈunaˈeri, sulia kira saiana na ngasingasiˈanga
God nia tua faˈinia ngela neˈeri.

Sa Sekaraea nia tafea God

67 Ma na Anoˈi ru Abu ka tua naˈa faˈinia sa Sekaraea maˈa sa John, ma
sa Sekaraea ka fatataloˈania na faˈarongoˈanga God ka fata ˈuri,
68 “Kuke tafea God neˈe niaˈa God ana ngwae Jiu ki.
Nia leka maˈi fuana ˈafilaka na ngwae nia ki, ma fuana na faˈamaurilaka.
69 Nia ke kwatea maˈi fuaka taˈi ngwae Kwaifaˈamauri neˈe nia toˈo ana
ngasingasiˈanga doe, neˈe nia leka maˈi faˈasia kwalafa sa David na
tatalafaˈa, na ngwae rao na Aofia.
70 Nia fata alangaˈinia maˈi fuaka ru neˈe ki, ana fatalana profet abu ki ˈi
naˈo,
71 fasi ˈiri nia ke faˈamauri kia faˈasia na malimae kia ki ma faˈasia na
ngasingasiˈanga ana ngwae neˈe kira ogalaˈa fuaka ki.
72 Nia ka alangaˈi maˈi nia ke faˈataˈinia na kwaimanataiˈanga nia fuana
koˈo bora kia ki, ma nia ka manata toˈona na fau alangaˈinga abu
nia
73 neˈe nia sasia fuana koˈo bora kia sa Abraham, ma nia ke baˈa lafu kia
faˈasia na malimae kia ki,
74 fasi ˈiri kuke rao fuana ma noaˈa kulu kasi maˈu,
75 ma fasi ˈiri kuke tua saga ˈi maana sulia asoa ki taˈifau.”

76 Ma sa Sekaraea ka fata ˈuri fuana ngela nia sa John,
“Ngela nau ˈae, kira ke saeˈo ˈani profet God neˈe ˈinotoˈa fafia ru ki
taˈifau.
Ma ˈoke etaeta ˈi naˈo ana na Aofia, fasi ˈiri ˈoko saea ngwae ki kira ka
sasi akaˈu ana maurilada maˈakwalia niaˈa.
77 Ma ˈoke faˈarongoa na ngwae nia ki, neˈe kira ke toˈo ana mauriˈa
kaidaˈi God ke rufuanata ana taˈangaˈa kira ki.
78 Sulia God kia, nia kwaimanatai liu fuaka.
Diˈia na sina neˈe raˈe maˈi faˈinia madakolaˈa,
79 na ngwae Faˈamauri kia nia dao maˈi faˈasia God faˈinia madakolaˈanga
fuana ai neˈe kira tua saena maˈe rodo ana maeˈa.
Ma nia kwaiˈafi aka ˈiri ke talaˈi kia ˈuana na aroaroˈanga faˈinia God.”

80 Ma ngela neˈeri sa John ka doe ana noni, ma na manatana taˈifau ka
ngasingasiˈa. Ma kaidaˈi nia doe, nia ka tua saena abaˈi kula kwasi, leleka
ka dao ana asoa nia sakatafangaˈi fuana ngwae ˈi Israel ki.

2

Sa Jesus nia futa
(Matthew 1:18-25)

1 Ana kaidaˈi neˈeri ana teˈeteˈelana sa John, na ngwae gwaungaˈi ana
fanoa doe ˈi Rom neˈe satana sa Ogastas, nia alua taˈi taki fuana ngwae
ana fanoa ki taˈifau olofana ˈinotoˈanga nia, fasi ˈiri kike leka ˈi fanoa
koˈo bora kira ki fuana na keresilana satada.
2 Ma nia na etana kerekereˈa neˈe kira sasia kaidaˈi sa Kwirinias nia
ˈinotoˈa fafia profins ˈi Siria.
3 Ma na ngwae ki taˈifau, kira ka leka fuana na keresilana satada, taˈi
taˈi ngwaeˈa ke oli ˈuana fanoa nia.
4 Ma sa Josef ka leka logo maˈi faˈasia na fanoa nia ˈi Nasaret ana abaˈi
kula ˈi Galili, ma ka leka ˈuana abaˈi kula ˈi Judea ˈuana na maˈe fanoa
sa David na tatalafaˈa neˈe kira saea ˈani ˈi Betlehem, osiˈana sa Josef nia
na ngwae ana kwalafa sa David.
5 Sa Josef nia leka fuana ka keresia na satana faˈinia ˈi Mary, na kini ba
kira alu fafia fuana. Ma ana kaidaˈi neˈeri, ˈi Mary nia ina naˈa.
6 Ma ana kaidaˈi kera tua ˈi Betlehem, nia ngela fii naˈa fuana
faˈafutaˈanga.
7 Ma nia ka faˈafuta na ngela etaeta nia, ma ka ˈafua ˈani ifi ki, ma ka
faˈateoa ˈi saena kula ni sare bulukaˈanga, osiˈana noaˈa naˈa ta luma
fuana kera ka folia kera ka tua ana.

ˈAinsel ki faˈarongo ˈania futalana sa Jesus

8 Ma na ngwaˈi toˈa kira lia sulia sipsip ki, kira tua karangia logo na
fanoa neˈeri, ma kira ka lia sulia na sipsip kira ki ˈi saena rodo.
9 Ma na ˈainsel God ka faˈataˈi fuada, ma na madakolana God ka rara
ˈafida, ma kira ka maˈu liu.
10 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu,
osiˈana nau ku ngalia maˈi faˈarongoˈanga leˈa neˈe nia faˈasaeleˈa ngwae
ki taˈifau.
11 ˈI taˈena na Faˈamauri kamu nia futa ˈi saena maˈe fanoa sa David ˈi
Betlehem, ma nia neˈe na Christ na Aofia.
12 Ma na maˈetoto fuamuˈa nia ˈuri: Muke baˈa lisia taˈi ngela tiˈitiˈi
neˈe kira ˈafua ˈani ifi ki, ma nia teo ana kula fuana sarelana buluka ki.”
13 ˈAsu bore ma moleˈe ˈainsel faˈasia ˈi langi kira ka fiku faˈataˈi laˈu
faˈinia ˈainsel baera, ma kira ka tafea God kira ka ˈuri,
14 “Fuˈusi ˈinotoˈa ana God ˈi langi.
Ma na aroaroˈa fuana ngwae ki ˈi ano neˈe God nia saeleˈa faˈinida.”

15 ˈI buri ˈana neˈe ˈainsel ki kira oli naˈa ˈuana ˈi langi, na ngwae lia
sulia sipsip neˈeri ki kira ka alaˈa kwailiu fuada kira ka ˈuri, “Kulu leka
basi ˈuana ˈi Betlehem fasi ˈiri kulu ke lisia na ru niniˈa God nia fata sulia
fuakulu.”
16 Ma kira ka leka ˈaliˈali, ma kira ka dao toˈona ˈi Mary faˈinia sa
Josef, ma kira ka lisia na ngela tiˈitiˈi neˈe nia teo ana kula fuana sare
bulukaˈanga.
17 Ma kaidaˈi kira lisia, kira ka fata sulia na ru neˈe na ˈainsel ki kira
saea fuada sulia na ngela neˈeri.
18 Ma na ngwae ki kira ka rongoa, ma kira ka ˈarefo liu ana alaˈanga
neˈe kira faˈarongo ˈani.

19 Ma ˈi Mary nia manata toˈona ru neˈeri ki, ma ka goniˈi saena
maurilana ka tau.
20 Ma na ngwae folo ˈusia sipsip ki kira ka oli, ma kira ka baˈatafea God
fafia ru ki taˈifau neˈe kira rongoa, ma kira ka lisia logo neˈe nia mamana
ka diˈia nama neˈe ˈainsel saea fuada.
21 Ma ana wiki ˈi buri, kaidaˈi neˈe kira ˈolo faˈataˈinia ana ngela neˈeri,
kera ka faˈasata ˈani sa Jesus, na sata ba na ˈainsel nia saea fuana ˈi Mary,
kaidaˈi nia kasi ina ua.

Kira ngalia sa Jesus ˈuana saena Luma Abu

22 Ma na kaidaˈi nia dao naˈa fuana sa Josef faˈinia ˈi Mary kera
ka faˈasikasika naˈa diˈia na taki ba sa Moses* nia saea ˈi burina
faˈafutaˈanga. ˈUnaˈeri goˈo, kera ka ngalia na ngela neˈeri ˈuana saena
Luma Abu God ˈi Jerusalem ˈiri kera ka kwatea fuana God,
23 diˈia ba kira keresia ka sui naˈa ˈi saena taki God ki kira ˈuri, “Na
ngela ngwane etaeta, kira ke kwatea nama fuana God.”
24 Kera ke kwatea logo na kwaisuˈusiˈanga ˈani ro faˈi fao ki, nama ta
ro faˈi bola, diˈia na taki God nia oga fuana faˈasikasika lana ˈi Mary.
25 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae satana sa Simion nia tua ˈi
Jerusalem. Niaˈa na ngwae leˈa, ma ka dangiˈi foˈosia God, ma ka tua
ni kwaimasi ˈuana kaidaˈi God ke faˈamauria na ngwae Israel ki. Ma na
Anoˈi ru Abu nia ka tua ana,
26 ma ka saea nia ke mauri leleka ka dao ana kaidaˈi nia ke lisia na Christ
neˈe God nia fata alangaˈi ˈani fuana lafulana ngwae nia ki.
27 Na Anoˈi ru Abu nia talaˈia sa Simion ka leka ˈuana Luma Abu God,
ma nia ka dao toˈona sa Josef faˈinia ˈi Mary, kaidaˈi kera ngalia maˈi na
ngela tiˈitiˈi neˈeri sa Jesus, ˈiri kera ka sasia na ru ki neˈe taki nia saea
fuana sasilana.
28 ˈUnaˈeri goˈo, sa Simion ka toˈia naˈa ngela neˈeri ˈani limana, ma ka
baˈatafea God ka ˈuri,
29 “God ˈae, kaidaˈi neˈe fata alangaˈinga ba ˈoe nia mamana naˈa.
Nia neˈe, nauˈa na ngwae raˈo ˈoe, nau ku fiˈi bolo naˈa fuana maeˈa, ma
nau ku saeleˈa liu.
30 Duˈungana kaidaˈi neˈeri, nau ku lisia naˈa ˈania maaku talaku na
ngwae neˈe ˈoko kwatea maˈi ˈiri ke faˈamauria na ngwae ki.
31 Nia na ngwae neˈe ˈoko sasi akaˈu ana, fasi ˈiri ngwae ki taˈifau kira ke
lisia.
32 Ngwae ni Faˈamauri neˈe, nia diˈia na unu, osiˈana nia ke faˈataˈinia
na kwaiogaiˈanga ˈoe fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
Ma nia ka faˈa ˈinotoˈa kami ngwae Jiu ki neˈe ngwae ˈoe ki.”

33 Ma na maˈa nia ma na teˈa nia, kera ka ˈarefo liu kaidaˈi kera rongoa
ru neˈeri ki sa Simion nia alaˈa sulia na ngela neˈe.
34 Ma sa Simion ka faˈaleˈa kera. Sui, nia ka fata ˈuri fuana ˈi Mary, na
teˈa nia, “Na ngela neˈe na ngela God nia filia ˈua naˈa maˈi, na ngwae
ˈoro ki ˈi Israel kira ke toˈo ana mauriˈa ana niaˈa, ma na ˈorolana logo
ngwae ki ˈi Israel maurilada mae osiˈana kira ˈiri saiana niaˈa. Niaˈa neˈe

* **2:22** Levitikus 12:6-8 ˈI burina ˈafe Jiu nia faˈafuta na ngela ngwane, kira saea ni sua. ˈUnaˈeri neˈe nia tua ˈi luma sulia uulu akwala ma uulu asoa ki burina ˈolo faˈataˈinia ka sui mala, nia ka fiˈi kwatea kwai suˈusi ˈanga fuana na Aofia.

na maˈetoto ke faˈataˈinia God fuana ngwae ki, ma ˈorolana ngwae ki kira
ˈaila ˈania,
35 ˈunaˈeri nia ke faˈataˈinia na manata ago ˈanga kira ki. Ma na
kwaimanataiˈanga doe ke baˈa dao amu, ka diˈia ta naifi neˈe ke toˈo
mala ana nonimu ka fii liu.”
36 Ma na taˈi gwaˈi ˈuru kini nia tua logo ana kaidaˈi neˈeri, na satana
ˈi Ana, ma nia taˈi profet logo, ma nia ka ngwaro naˈa. Nia na ngela kini
sa Faniuel ana kwalafa sa Asa. Ana kaidaˈi nia sariˈi, nia ˈafe ma ka tua
faˈinia araˈi nia sulia fiu faˈi ngali ki goˈo,
37 ma ˈi burina araˈi nia mae, nia ˈuru ka tua naˈa sulia kwalu akwala
ma fai faˈi ngali. Nia tua goˈo ˈana, ma ka ˈidufaˈi leka saena Luma Abu
God fuana abu fangaˈa ma na foˈosilana God sulia asoa ma rodo.
38 Ana kaidaˈi neˈeri logo, nia dao toˈona sa Josef faˈinia ˈi Mary, ma ka
baˈatafea God, ma ka alaˈa sulia na ngela neˈeri fuana ngwae ki taˈifau
neˈe kira tua goˈo ˈada masia kaidaˈi God ke faˈamauria ngwae Jerusalem
ki.
39 Kaidaˈi sa Josef faˈinia ˈi Mary kera faˈasuia na ru ki taˈifau neˈe taki
God nia saea, kera ka oli naˈa ˈuana fanoa kera ˈi Nasaret, fanoa neˈe
saena abaˈi kula ˈi Galili.
40 Na ngela neˈeri nia doe maˈi, ma ka ngasingasiˈa, ma ka toˈo ana
liatoˈo. Ma kwaiˈofeˈanga God ka tua faˈinia.

Sa Jesus nia tua saena na Luma Abu God

41 Ana faˈi ngali ki taˈifau, na maˈa sa Jesus ma teˈa nia kera leka ˈuana
fanoa doe ˈi Jerusalem fuana faˈi asoa doe ana Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa.
42 Ma kaidaˈi sa Jesus nia dao ana akwala ma ro faˈi ngali, kira ka leka
ana fangaˈa neˈeri sulia na falafala kira.
43 ˈI buri ˈana fangaˈa neˈeri nia sui, na maˈa nia ma teˈa nia kera ka
oli naˈa adaroˈo, ma sa Jesus ka tua goˈo ˈana ˈi Jerusalem, ma kera kasi
saiana.
44 Kera fia fasi nia leka naˈa faˈinia na fikuˈa neˈeri, ma kera ka leka
naˈa adaroˈo sulia faˈi asoa laˈulaˈu neˈeri. Sui, kera ka fiˈi talaˈae ˈuana
lululana ˈi safitana na ngwaefuta kera ki, ma na ngwae kwaima kera ki.
45 Ma kaidaˈi kera lulu, ma kera kasi lisia, kera ka oli, kera ka lulu laˈu
maˈi ˈi Jerusalem.
46 Ma na uula faˈi asoa, kera fiˈi dao toˈona saena Luma Abu God. Nia
tua ˈana faˈinia ngwae faˈamanata ana Jiu ki, ma nia ka fafarongoda, ma
ka saefiloda sulia ru kira faˈamanata ˈani.
47 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira rongo nia, kira ka ˈarefo liu ana sai
ˈi ruˈanga nia ma ana olisiˈanga nia ki.
48 Ma kaidaˈi sa Josef ma ˈi Mary kera lisia, kera ka ˈarefo liu. Ma teˈa
nia ka fata ˈuri fuana, “Ngela nau ˈae, ˈoko sasi faˈuta amiroˈo niniˈa? Na
maˈa ˈoe ma nauˈa, keroˈo lulu maˈi ˈuamu, ma keroˈo ka manata ˈabera
liu.”
49 Ma sa Jesus ka olisi kera ka ˈuri, “Faˈuta neˈe koroˈo ka lulu maˈi
ˈuaku ana kula ki dalafa? Fuila koroˈo ka sai goˈo ana neˈe nau ku tua
goˈo aku ˈi neˈe saena luma Maˈa nau.”
50 ˈUnaˈeri ma kera kasi sai goˈo ana na fadalana na alaˈanga neˈe nia
saea fuadaroˈo.
51 Sui, sa Jesus ka oli faˈi kera ˈuana ˈi Nasaret, ma ka roˈo naˈa ˈana
sulidaroˈo. Ma teˈa nia ka manata naˈa sulia ru neˈeri ki taˈifau sulia
kaidaˈi tau.

52 Ma sa Jesus ka doe maˈi ana noni, ma na liatoˈo ˈanga nia ka doe logo,
ma God faˈinia ngwae ki kika saeleˈa logo faˈinia.

3

Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu fuana daoˈa toˈona na Christ
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; John 1:19-28)

1 Ana kaidaˈi neˈeri, nia dao naˈa ana akwala ma lima faˈi ngali neˈe
sa Taebirias nia ˈinotoˈa ana fanoa doe ˈi Rom, ma sa Pontias Paelat ka
ˈinotoˈa fafia ˈi Judea, ma sa Herod nia ngwae ˈinotoˈa fafia ˈi Galili, ma
sa Filip na ngwaefuta nia ka lia sulia ˈi Iturea ma ˈi Trakonaetis, ma sa
Lisanias ka lia sulia abaˈi kula ˈi Abilin.
2 Kaidaˈi neˈeri logo, sa Anas ma sa Kaeafas keroˈa ro ˈingataˈi fata abu
ki ana fanoa ˈi Jerusalem. Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fatalana God ka dao
maˈi siana sa John na ngela sa Sekaraea, kaidaˈi nia tua naˈa ˈi saena abaˈi
kula kwasi.
3 Ma sa John ka leka ana abaˈi kula kalikalia kafo ˈi Jodan. Ma nia ka
fata ˈuri fuana ngwae ki, “Muke kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kamu ki,
ma muke siuabu, ˈiri God ke rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki.”
4 Nia diˈia nama ba sa Aesea na profet nia keresia✡ ka ˈuri,
“Taˈi ngwae nia ke baˈa ri ˈi saena abaˈi kula kwasi ka ˈuri,
‘Na Aofia nia ke dao maˈi!
Kamu ke faˈasaga na tala fuana!
5 Ma muke faˈafungua na oteotea ki, ma muke faˈaotea na laˈebusua ki
ma faˈi ua ki.
Ma muke faˈasaga na tala eˈeoˈa ki, ma muke faˈadada na tala kilukiluˈa
ki.
6 Ma ngwae ki taˈifau kike baˈa lisia neˈe God ke faˈamaurida.’ ”

7 Ma ngwae ˈoro ki kira leka maˈi siana sa John fasi ˈiri nia ke siuabuda.
Ma sa John ka fata ˈuri fuada, “Kamu diˈia goˈo amuˈa kaela na baˈeko tolo
ki! Noaˈa nau ku ˈiri saea laˈu fuamuˈa neˈe na siuabuˈanga ke faˈatafi
kamu faˈasia na kwaˈikwaˈinga God sui bore ˈana noaˈa kamu kasi kakari
alifaˈi.
8 Muke sasia lala ru ki neˈe nia faˈataˈinia kamu kakari alifaˈi naˈa
faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki! Ma noaˈa kamu kasi manata ˈuri ˈi
saena liamuˈa, ‘Kami na ngwae kami futa maˈi ana kwalafa sa Abraham
naˈa. ˈAfitaˈi ta kwaˈikwaˈinga faˈasia God ka dao amiˈa.’ Ma nau ku sae
saga ana fuamuˈa, nia talangwaraˈu goˈo ana fuana God ka ngalia ta gwaˈi
fau ana fau ki, ma ka saungaˈinia ˈani kwalafa sa Abraham ki!
9 Ana kaidaˈi neˈe, God nia sasi akaˈu naˈa ana kwaˈikwaˈinga, diˈia ta
ngwae ba nia dau ana ta kwaˈikwaˈi, ma ka sasi akaˈu fuana tufulana ˈai
ki. Ma na ˈai ki taˈifau neˈe noaˈa kasi fungu ˈani ta fuaˈi ai leˈa ki, nia
ke tufuda, ma ka toˈosida ˈi saena mafula.”
10 Sui, na ngwae ki kira ka saefiloa sa John kira ka ˈuri, “Ta tae neˈe
kami ke sasia ka faˈataˈinia neˈe kami kakari alifaˈi kwa?”
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Diˈia sa tai neˈe nia toˈo ana ro ifi ki, nia
ka kwatea na ruana ifi fuana ta ngwae neˈe noaˈa nia kasi toˈo ana ta ifi.
Ma diˈia ta ngwae neˈe nia toˈo ana fanga ki, nia ka daroˈia.”

✡ **3:4** Aesea 40:3-5

12 Ma ti ngwae kwalabasa ana gonilana mani fuana takisi, kira dao logo
ma'i fuana siuabu'anga, ma kira saefilo kira ka 'uri, "Ngwae fa'amanata
kwa, ta tae mo ne'e kami ke sasi ka fa'ata'inia ne'e kami kakari alifa'i
kwa?"
13 Ma sa John nia olisida ka 'uri, "Muke fikua go'o mani ne'e nia bolo
fa'inia mani ne'e taki nia saea. Noa'a kamu kasi gani liufia na mani
ne'eri."
14 Ma ti ngwae ni ofo'a kira ka saefiloa logo kira ka 'uri, "Ma kaimili
nini'a, ta tae ne'e kami ke sasi ka fa'ata'inia ne'e kami kakari alifa'i kwa?"
Ma nia ka fata 'uri fuada, "Kamu kasi tuara'inia ta ngwae fuana
kwatelana mani fuaumulu. Ma noa'a kamu kasi gaurafua ta ngwae. Ma
muke saele'a go'o amu'a fafia na mani ne'e kira foli kaumulu 'ania."
15 Ngwae ki kira kwaimamani ana daolana ma'i na Christ, na ngwae
ne'e God filia ka lafua ngwae nia ki, 'una'eri ma kira fia 'uri, "Sali sa
John na'a ne'e na Christ."
16 Bore ma sa John ka fata lala 'uri fuada, "Nau ku siufi kamu go'o 'aku
'ani kafo, bore ma ngwae ne'e ke ba'a dao ma'i nia talinga'i ka liufi nau.
Ma nau noa'a kusi bolo fa'inia ne'e nai logea na ta'e butu nia ki 'i 'aena.
Ma nia ke ba'a siuabu kamu 'ani Ano'i ru Abu ma 'ani mafula.
17 Ma nia sasi aka'u na'a fuana matalanga'ilana ngwae ki ta'ifau, ka
di'ia ta ngwae ba nia efoa na maga ru le'a ki fa'asia na ta'eta'eru ki. Ma
nia ka fikua na maga ru le'a ki 'i saena na luma ni goniru'a, ma ka du'afia
na'a ta'eta'eru ki saena na mafula ne'e noa'a nia kasi mae."
18 Ma sa John ka fata sulia na Fa'arongo'a Le'a fuada 'ani ala'anga 'oro
'uri ki, ma nia ka iribobo ada fasi 'iri kira ke rokisia falafala kira ki.
19 Ma ana kaida'i ne'eri logo, sa John ka fata ngasingasi'a liu fuana sa
Herod, na ngwae ne'e nia gwaunga'i fafia aba'i kula ne'eri, du'ungana
sa Herod nia korea 'i Herodias, na 'afe ngwaefuta nia sa Filip, ma nia ka
sasia na'a ru ta'a 'oro ki logo.
20 Ma ta ru la'u ne'e ta'a ka tasa na'a ne'e sa Herod nia sasia ne'e, nia
ngalia sa John, ma ka alua saena lokafo.

Na siuabu'anga sa Jesus
(Matthew 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 Ma 'i na'ona kaida'i sa John nia tua saena lokafo, nia siuabua na'a
ngwae 'oro ki. Sa Jesus nia leka ma'i, ma sa John ka siuabua logo. Ma ana
kaida'i nia fo'o, na lofana salo ka 'ifi,
22 ma na Ano'i ru Abu nia koso ma'i fafia di'ia ta bola. Ma ta'i linga'i
fata'a nia talo ma'i fa'asia 'i langi ka 'uri, "'Ae'o na'a ne'e ngela nau ne'e
nau ku alafe liu amu. Nau ku saele'a liu fa'ini'o."

Na kwalafa ana 'a'ebaralana ma'i sa Jesus
(Matthew 1:1-17)

23 Ana kaida'i sa Jesus nia bolo fa'inia uulu akwala fa'i ngali burina
futa lana, nia ka tala'ae ka leka liliu na'a fuana fa'amanata'anga. Ma na
ngwae ki ta'ifau, kira manata fasi sa Jesus nia na ngela sa Josef go'o. Bore
ma
Sa Josef ne'eri ne'e nia futa ma'i ana sa Hilae.
24 Sa Hilae nia futa ana sa Matat,
sa Matat ka futa ana sa Lifae,
sa Lifae ka futa ana sa Melkae,
sa Melkae ka futa ana sa Janae,

sa Janae ka futa ana sa Josef.
25 Sa Josef na ngela sa Matataeas,
sa Matataeas ka futa ana sa Emos,
sa Emos ka futa ana sa Neham,
sa Neham ka futa ana sa Eslae,
sa Eslae ka futa ana sa Nagae.
26 Sa Nagae ne'e ngela sa Meata,
sa Meata ka futa ana sa Matataeas,
sa Matataeas ka futa ana sa Semein,
sa Semein ka futa ana sa Josek,
sa Josek ka futa ana sa Joda.
27 Sa Joda na ngela sa Joanan,
sa Joanan ka futa ana sa Risa,
sa Risa ka futa ana sa Serababel,
sa Serababel ka futa ana sa Sialtiel,
sa Sialtiel ka futa ana sa Nirae.
28 Sa Nirae na ngela sa Melkae,
sa Melkae ka futa ana sa Adae,
sa Adae ka futa ana sa Kosam,
sa Kosam ka futa ana sa Elmadam,
sa Elmadam ka futa ana sa Ere.
29 Sa Ere na ngela sa Josua,
sa Josua ka futa ana sa Eliesa,
sa Eliesa ka futa ana sa Jorim,
sa Jorim ka futa ana sa Matat,
sa Matat ka futa ana sa Lifae.
30 Sa Lifae na ngela sa Simion,
sa Simion ka futa ana sa Juda,
sa Juda ka futa ana sa Josef,
sa Josef ka futa ana sa Jonam,
sa Jonam ka futa ana sa Elaeakim.
31 Sa Elaeakim na ngela sa Milia,
sa Milia ka futa ana sa Mena,
sa Mena ka futa ana sa Matata,
sa Matata ka futa ana sa Netan,
sa Netan ka futa ana sa David na tatalafa'a.
32 Sa David na ngela sa Jesi,
sa Jesi ka futa ana sa Obed,
sa Obed ka futa ana sa Boas,
sa Boas ka futa ana sa Salmon,
sa Salmon ka futa ana sa Nason.
33 Sa Nason na ngela sa Aminadab,
sa Aminadab ka futa ana sa Admin,
sa Admin ka futa ana sa Anae,
sa Anae ka futa ana sa Hesron,
sa Hesron ka futa ana sa Peres,
sa Peres ka futa ana sa Juda.
34 Sa Juda na ngela sa Jakob,
sa Jakob ka futa ana sa Aesak,
sa Aesak ka futa ana sa Abraham,
sa Abraham ka futa ana sa Tera,
sa Tera ka futa ana sa Neho.

35 Sa Neho na ngela sa Sirag,
sa Sirag ka futa ana sa Riu,
sa Riu ka futa ana sa Pileg,
sa Pileg ka futa ana sa Eba,
sa Eba ka futa ana sa Sela.
36 Sa Sela na ngela sa Keinan,
sa Keinan ka futa ana sa Afaksad,
sa Afaksad ka futa ana sa Siem,
sa Siem ka futa ana sa Noa,
sa Noa ka futa ana sa Lamek.
37 Sa Lamek na ngela sa Metusala,
sa Metusala ka futa ana sa Enok,
sa Enok ka futa ana sa Jered,
sa Jered ka futa ana sa Mahelalel,
sa Mahelalel ka futa ana sa Kenan.
38 Sa Kenan na ngela sa Enos,
sa Enos ka futa ana sa Set,
sa Set ka futa ana sa Adam na ngela God.

4

Sa Saetan nia ilitoˈona sa Jesus
(Matthew 4:1-11; Mark 1:12-13)

1 Na Anoˈi ru Abu nia sura ana sa Jesus, ma sa Jesus ka oli maˈi faˈasia
na kafo ˈi Jodan, ma na Anoˈi ru Abu ka talaˈia ˈuana saena abaˈi kula
kwasi.
2 Ma sa Saetan ka ilitoˈona ˈi neˈeri sulia fai akwala faˈi asoa ki. Ma
sulia asoa neˈeri ki, sa Jesus kasi ˈania goˈo ta fanga, ma nia ka fiolo liu
naˈa.
3 Ma sa Saetan ka fata ˈuri fuana, “Osiˈana neˈe ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke
fata fuana gwaˈi fau neˈe ˈiri ke alua ta afu beret.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia saea, ‘Na ngwae
noaˈa kasi mauri goˈo ˈani fanga taˈifilia.’ ”
5 Sui sa Saetan ka talaˈia ˈuana gwauna totoloa neˈe fane liu, ma ana
kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, nia ka faˈataˈinia naˈa fuana na ˈinotoˈanga ki taˈifau
ana magalia.
6 Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Nai baˈa kwatea na ˈinotoˈanga
neˈe ki taˈifau, ma na ru leˈa ki taˈifau fuamu. Osiˈana na ru neˈe ki, na
ru nau ki goˈo taˈifau, ma nau ku saiana nai kwateˈe taˈifau goˈo fuana ta
ngwae goˈo ˈana neˈe nau ku filia.
7 Ma diˈia ˈoko bobo uruuru, ma ˈoko foˈosi nau, nau kui kwatea na
ˈinotoˈanga neˈe taˈifau goˈo fuamu.”
8 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia saea, ‘Taˈifilia
God ˈoe goˈo neˈe ˈoke foˈosia, ma ˈoke rao fuana.’ ”
9 Sui, sa Saetan ka talaˈi laˈu ˈuana na fanoa doe ba ˈi Jerusalem, ma
nia ka faˈauua ana taˈi kula neˈe nia raˈe liu ˈi langi fafona na Luma Abu
God. Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Diˈia ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke
lofo toli ˈi ano faˈasia ˈi neˈe.
10 Sulia na Kerekereˈa Abu✡ nia saea,

✡ **4:4** Diutronomi 8:3 ✡ **4:8** Diutronomi 6:13 ✡ **4:10** Sam 91:11, 12

‘God ke baˈa kwatea maˈi na ˈainsel nia ki, ˈiri kira ka tagi suliˈo.
11 Ma kira ka sakua ˈaeˈo, fasi ˈiri na ˈaemu bore kasi foto ana ta gwaˈi
fau.’ ”
12 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia fata logo ˈuri,
‘Noaˈa ˈoe kosi ilitoˈona God ˈoe.’ ”
13 ˈI buri ˈana sa Saetan nia ilitoˈona sa Jesus ˈani ru neˈeri ki taˈifau,
nia ka leka naˈa faˈasia sa Jesus, ma ka maˈasia ta kaidaˈi leˈa ka oli.

Sa Jesus ka talaˈae ana raoˈa nia
(Matthew 4:12-17; Mark 1:14-15)

14 Ma na ngasingasiˈanga ana na Anoˈi ru Abu nia tua faˈinia sa Jesus,
ma nia ka oli naˈa ˈuana na abaˈi kula ˈi Galili. Ma na alaˈanga sulia ka
talofia saena na bali abaˈi kula neˈeri taˈifau.
15 Ma nia ka faˈamanata saena na luma fuana foˈongaˈa kira ki, ma na
ngwae ki taˈifau kira ka auraˈea niaˈa.

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus
(Matthew 13:53-58; Mark 6:1-6)

16 Sui sa Jesus ka leka ˈuana ˈi Nasaret, fanoa ba nia doe maˈi saena. Ma
ana Sabat, na asoa ana mamaloˈanga, nia ka leka ˈi saena na luma fuana
foˈongaˈa sulia na falafala nia. Ma nia ka tataˈe fuana na toˈomaˈilana na
Kerekereˈa Abu,
17 ma kira ka kwatea fuana na kerekereˈa na profet Aesea nia keresia.
Ma nia ka ˈifingia, ma ka dao toˈona kula neˈe sa Aesea nia keresia✡ ka
fata ˈuri,
18 “Na Anoˈi ru God nia sura naˈa aku, osiˈana nia fili nau ˈiri nai fata
sulia na Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae dalaˈa ki.
Ma nia ka kwate nau maˈi ˈiri nai faˈatalo ˈania fuana ngwae ki neˈe kira
tua ˈi saena lokafo, kira ke baˈa aloge.
Ma nai baˈa gura na ngwae neˈe maada rodo ki.
Ma nai baˈa logea na ngwae ki neˈe kira mala taˈa ada ki.
19 Ma nai faˈarongo ˈania kaidaˈi nia dao naˈa maˈi fuana na Aofia ka
faˈamauria na ngwae nia ki.”

20 Kaidaˈi sa Jesus nia toˈomani ka sui, nia ka laˈu naˈa fafia na
kerekereˈa neˈeri, ma ka olitaˈinia fuana ngwae neˈe nia lia sulia luma
fuana foˈongaˈa, ma ka tua ˈi ano ka faˈamanata. Ma na ngwae ki taˈifau
neˈe kira tua ˈi saena na luma fuana foˈongaˈa neˈeri, kira ka bubu
totongaˈi naˈa fuana.
21 Ma nia talaˈae ka alaˈa fuada ka ˈuri, “Kerekereˈa Abu neˈe, nia fuli
mamana naˈa ˈi taˈena, ana kaidaˈi neˈe kamu rongoa nau ku toˈomani
kwau fuamuˈa.”
22 Ma na ngwae ki taˈifau kira ka fataleˈa leˈa ana, ma kira ka ˈarefo
liu duˈungana alaˈalana leˈa. Ma kira ka fata ˈuri, “ˈUri ma noaˈa laˈu
na ngela ba sa Josef goˈo niniˈa re? Ma nia saea neˈe nia faˈamamana na
Kerekereˈa Abu neˈe.”
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nau ku saiana kamu ke fata ˈuri fuaku,
‘Ngwae kwaigurai ˈae, ˈoke gura ˈoe basi talamu.’ Ma kamu ke fata logo
ˈuri fuaku, ‘ˈOke sasia basi saena fanoa ˈoe na ru ba kami rongoa ˈoko
sasiˈi ki maˈi ana fanoa ˈi Kapaneam.’ ”

✡ **4:12** Diutronomi 6:16 ✡ **4:17** Aesea 61:1-2

24 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saea na ru mamana fuamuˈa,
nia ˈafitaˈi fuana kira ka kwaloa na profet ˈi saena fanoa nia talana.
25 Nau ku saea laˈu fuamuˈa, na kini ˈoro Jiu ki neˈe kira ˈuru, kira tua
ˈi Israel ana kaidaˈi sa Elaeja nia tua ana. Ma kaidaˈi baera na uta noaˈa
kasi toˈo sulia uulu faˈi ngali ma ono madamo ki, ma na fioloˈa doe ka liu
logo ana fanoa kia ki taˈifau.
26 Ma God noaˈa kasi kwatea laˈu sa Elaeja siana gwaˈi ˈuru neˈe kira
ˈi Israel ki. Bore ma nia kwatea lala sa Elaeja siana taˈi gwaˈi ˈuru neˈe
noaˈa laˈu kini Jiu neˈe nia tua ˈi Serefat, fanoa saena abaˈi kula ˈi Saedon.
27 Ma na ngwae ˈoro Jiu ki ˈi Israel na kuu nia saungida, ana kaidaˈi
sa Elaesa nia profet. Ma nia noaˈa kasi gura goˈo ta ngwae ada. Taˈifilia
goˈo sa Neman na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu neˈe leka maˈi faˈasia fanoa
ˈi Siria goˈo neˈe sa Elaesa nia gura.”
28 Ma kaidaˈi kira rongoa ru neˈeri, na ngwae ki taˈifau saena na luma
fuana foˈongaˈa, kira ka saetaˈa. Kira saetaˈa duˈungana neˈe sa Jesus
saea God ke baˈa ˈafia lala na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma kira ka
noaˈa.
29 Ma kira ka tataˈe, ma kira ka lalia sa Jesus faˈasia na fanoa neˈeri.
Ma kira ka tori kwailiu ana sa Jesus ˈuana gwauna faˈi ua neˈe kira
saungaˈinia na fanoa kira ˈi fafona, fasi ˈiri kira ka ˈui ˈania sa Jesus ˈi
ano, ˈiri nia ke mae.
30 Bore ma, nia dola goˈo ˈana ˈi safitana na fikuˈa neˈeri, ma ka leka
naˈa ˈana faˈasida.

Na ngwae neˈe anoˈi ru taˈa nia saungia
(Mark 1:21-28)

31 Sui, sa Jesus ka leka ˈuana ˈi Kapaneam, taˈi fanoa ana abaˈi kula ˈi
Galili. Ma ana taˈi Sabat, na asoa ana mamaloˈanga, nia ka faˈamanata
ngwae ki ˈi neˈeri.
32 Ma na ngwae neˈe kira fiku maˈi siana ˈi saena luma fuana foˈongaˈa,
kira ˈarefo liu ana faˈamanataˈanga nia ki, osiˈana sa Jesus nia alaˈa ˈani
ngasingasiˈanga ma na mamanaˈanga maˈi ana God.
33 Ma taˈi ngwae neˈe anoˈi ru taˈa ruˈufia, nia tua logo ˈi neˈeri. Goˈo
nia ka ako ka ˈuri,
34 “Sa Jesus ngwae ˈi Nasaret ˈae, nau ku saiamu ˈaeˈo na Ngwae Abu
God. Tae nini ˈoko oga ˈoke sasi aimili? Sali ˈoko leka maˈi fuana malangisi
laimili taka niniˈa?”
35 Sa Jesus ka balufia na anoˈi ru taˈa neˈeri, ka ˈuri, “ˈOke noto ˈamu,
ma ˈoko ruˈu maˈi ˈi maa faˈasia ngwae neˈana!” Ma na anoˈi ru taˈa
neˈeri ka ˈui ˈania ngwae neˈeri ˈi ano ˈi naˈona fikuˈa neˈeri, ma ka fiˈi
ruˈu tafa naˈa maˈi faˈasia. Ma na ngwae neˈeri noaˈa kasi maala goˈo.
36 Na ngwae neˈe kira fiku ˈi neˈeri ki, kira ˈarefo liu, ma kira ka saefilo
kwailiu ada, ma kira ka ˈuri, “Na faˈamanataˈanga tae naˈa neˈe ˈuri re?
Ngwae neˈe nia ifulangani na anoˈi ru taˈa ki ˈani mamanaˈanga faˈinia
ngasingasiˈanga, ma kira ka sakatafa taˈifau maˈi ˈi maa!”
37 Ma na alaˈanga sulia sa Jesus ka talo ana fanoa ki taˈifau kalikalia
abaˈi kula neˈeri.

Sa Jesus nia gura na ngwae ˈoro ki
(Matthew 8:14-17; Mark 1:29-34)

38 Sui sa Jesus nia ka leka faˈasia na luma fuana foˈongaˈa, ma ka leka
ˈi luma sa Simon. ˈUnaˈeri ma na funga kini sa Simon, nia mataˈi ˈania

ˈakoˈakoˈanga doe ana kaidaˈi neˈeri. Ma kira ka gania sa Jesus fasi ˈiri ke gura.
39 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus leka ka uu ˈi ninimana ˈifitaˈi kini neˈeri, ma nia ka fiˈi balufia na ˈakoˈakoˈanga neˈeri faˈasia. Ma na ˈafe neˈeri ka ˈakwa naˈa, ma nia tataˈe ka duˈuru, ma ka kwatea naˈa fanga fuada.
40 Ana kaidaˈi neˈe sina nia suu naˈa, ma ana asoa Jiu ki fuana mamaloˈanga ni sui naˈa, ngwae ˈoro ki kira ngalia maˈi na ngwae kwaima kira ki neˈe mataˈinga toˈotoˈo ki saungida siana sa Jesus. Ma sa Jesus ka alua limana ˈi fafida, ma ka gurada taˈifau.
41 Ka ˈunaˈeri laˈu, anoˈi ru taˈa ˈoro ki kira tafi faˈasia ngwae ki, ma kira ka ako ˈuri, “ˈAeˈo na Ngela God!”
Ma sa Jesus ka lui totongaˈi ana anoˈi ru taˈa neˈeri ki noaˈa kira kasi alaˈa, osiˈana kira saiana ka sui naˈa neˈe niaˈa na Christ, na ngwae God nia filia fuana lafulana ngwae nia ki.

Sa Jesus nia faˈatalo saena abaˈi kula ki ˈi Israel
(Mark 1:35-39)

42 ˈOfodangi kaidaˈi nia laˈa naˈa, sa Jesus nia leka faˈasia fanoa ˈi Kapaneam, ka leka ˈuana taˈi kula neˈe aroaro. Ma na ngwae ki kira ka talaˈae kika lulu ˈuana, ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOe kasi leka faˈasia na fanoa neˈeri.”
43 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “God nia kwate nau maˈi fuana faˈataloˈanga ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa, ˈunaˈeri neˈe nai leka nama kwau saena ti fanoa matamata logo, ˈiri nai talongaˈinia neˈe God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki.”
44 Ma sa Jesus ka faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa saena luma fuana foˈongaˈa ki ana abaˈi kula ki ˈi Israel.

5

Sa Jesus nia filia na fafarongo etaeta nia ki
(Matthew 4:18-22; Mark 1:16-20)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia uu ka faˈamanata ˈi ninimana ˈosi doe ˈi Galili, ma na ngwae ˈoro ki kira faisuˈusuˈu maˈi siana fuana rongolana na fatalana God.
2 Ma nia ka lisia na ro gwaˈi baru na ngwae dee ki kira faˈasiˈi ka teo goˈo ˈani ˈi malitako, ma kira ka taufia na furai kira ki.
3 Ma sa Jesus nia ka raˈe ˈi saena gwaˈi baru sa Simon, ma ka saea fuana nia ke usungaˈi tiˈitiˈi kwau ana faˈasia ˈi sara. Ma sa Jesus ka tua ˈi saena na gwaˈi baru neˈeri, ma ka inaˈu ana faˈamanatalana na ngwae ki.
4 Ma kaidaˈi nia faˈamanata na ngwae ki ka sui naˈa, nia ka fata ˈuri fuana sa Simon, “Mulu usungaˈinia laˈu kwau na gwaˈi baru neˈe ˈuana kula ˈato, sui kamu ka ala ˈania na furai kamu ki fuana deelana maˈi na iˈa ki.”
5 Ma sa Simon ka olisia ma ka ˈuri, “Faˈamanata ˈae, kaimili rao laga ulafu naˈa maˈi sulia rodo laˈulaˈu neˈe, bore ma noaˈa kami kasi deea goˈo ta iˈa. Bore ma sulia fatalamu, nau kui ala naˈa aku ˈani furai neˈe ki.”
6 Ma kaidaˈi kira ala ˈani na furai neˈeri ki, kira ka deea naˈa iˈa ˈoro liu ki, ma na furai ki karangi ka muu naˈa.
7 Sui kira ka karumia maˈi na ngwae kwaima kira ki ˈi saena ta gwaˈi baru laˈu, fasi ˈiri kira ke leka maˈi, kira ke kwaiˈafi ada. ˈUnaˈeri kira

ka dao maˈi, ma kira ka faˈafungua ro gwaˈi baru neˈeri ki ˈani iˈa leleka karangi kira ka kuru goˈo.
8 Ma kaidaˈi sa Simon Peter nia lisia na ru neˈeri, nia leka maˈi ka bobo uruuru ˈi naˈona sa Jesus, ma ka fata ˈuri, “Aofia ˈae, leka kwau ˈamu faˈasi nau! Nauˈa na ngwae taˈa liu!”
9 Sa Simon faˈinia na ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu ana iˈa ˈoro neˈe kira deea.
10 Ma na ro ngwae neˈe kera rao faˈinia sa Simon, neˈe satada sa James ma sa John, na ro ngela sa Sebedi ki, kera ka ˈarefo liu logo. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Simon, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu laˈu. ˈI naˈo ba ˈoko deea iˈa ki, bore ma ˈita ˈi taˈena ka oli ˈalaˈa, ˈoke deea lala na ngwae ki ˈiri kira ke faˈamamana ana God.”
11 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi sara, kira ka faˈasia naˈa gwaˈi baru ki sulia one, ma kira ka faˈasia ru ki taˈifau, ma kira ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

Sa Jesus gura taˈi ngwae kuuˈa
(Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)

12 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia tua ˈi saena taˈi fanoa, ma taˈi ngwae neˈe kuu nia saungia, nia tua logo ˈi neˈeri. Kaidaˈi nia lisia sa Jesus, nia leka maˈi siana, ka bobo uruuru ˈi naˈona, ma ka gania ka fata ˈuri, “Araˈi kwa, diˈia ˈoko maˈudi, ˈoko saiana ˈoke gura nau goˈo ˈamu kwa.”
13 Sui sa Jesus ka taga kwau na limana, ma ka sama toˈona nonina, ma ka fata ˈuri, “ˈIu, nau ku maˈudi. ˈOke mafo naˈa.” Ma ˈaliˈali ˈi buri ˈana alaˈanga neˈeri ki sa Jesus saea goˈo, na kuu neˈeri ka siki naˈa faˈasia ngwae neˈeri.
14 Sui sa Jesus ka olitani kwau na ngwae neˈeri ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa laˈu ˈani ta ngwae ana ru neˈe ki. Bore ma ˈoke leka basi ˈamu siana na fata abu, ma ˈoke faˈataˈinia na nonimu fuana, ˈiri nia ke saiana neˈe ˈoko ˈakwa naˈa. Sui ˈoko kwatea na kwaisuˈusiˈanga sa Moses nia saea ˈiri ngwae ki taˈifau kira ka faˈamamana neˈe na kuu neˈe teoteo ˈi nonimu nia siki naˈa.”
15 Nia ka ˈunaˈeri bore ˈana, na faˈarongoˈanga sulia ru neˈe sa Jesus fuliˈi ki, nia talofia naˈa kula ˈoro ki, ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi siana fuana rongolana faˈamanataˈanga nia ki, ma fasi ˈiri sa Jesus ka gurada logo faˈasia na mataˈinga kira ki.
16 Ma kaidaˈi ˈoro, sa Jesus nia leka nama faˈasia ngwae ki ˈuana kula aroaro ki fuana foˈongaˈa.

Sa Jesus gura na ngwae neˈe nonina taˈu
(Matthew 9:1-8; Mark 2:1-12)

17 Taˈi asoa, kaidaˈi sa Jesus nia faˈamanata saena taˈi luma, ti Farasi faˈinia ngwae faˈamanata ana taki ki, kira tua logo ˈi neˈeri. Kira leka maˈi faˈasia fanoa ˈoro ki ana abaˈi kula ˈi Galili faˈinia ˈi Judea, ma ˈi Jerusalem. Ma na ngasingasiˈanga God ka tua faˈinia sa Jesus, ˈiri nia ka gura ngwae neˈe kira mataˈi ki.
18 Ma ti ngwae ngalia maˈi taˈi ngwae neˈe nonina taˈu, kira ngalia maˈi ˈi fafona ˈifitaˈi. Kira ka sasi ngangata ˈuana ruˈungaˈa ˈi luma faˈinia, fasi ˈiri kira ka alua ˈi naˈona sa Jesus, fuana nia ka gura.
19 Bore ma osiˈana na fikuˈa neˈeri doe liu, ngwae kwaima ana ngwae neˈe kasi bolo naˈa fuana ruˈungaˈa kwau ˈi luma siana sa Jesus. ˈUnaˈeri kira ka ngalia ngwae neˈeri, kira ka raˈe faˈinia ˈi fafona luma, ma kira ka

tafangia taˈi maˈe kwakwa doe, kira ka faˈakosoa maˈi na ngwae neˈeri ˈi fafona ˈifitaˈi siana sa Jesus.
20 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia na faˈamamanaˈanga kira, nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe nonina taˈu, “Ngwade ˈae, nau ku rufuanata naˈa ana taˈangaˈa ˈoe ki.”
21 Ma na ngwae faˈamanata ana taki ki faˈinia Farasi ki, kira ka ngunungunu buri fuada kwailiu ma kira ka fata ˈuri, “Reala kwa! Nia saea niaˈa ta ngwae faˈuta mala niniˈa? Nia faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia God. Ngwae ki noaˈa kasi rufuanata ana taˈangaˈa ki. Talitoˈona goˈo God neˈe saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki.”
22 Sa Jesus nia sai logo ana manataˈanga kira ki saena liada, ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu kasi manata laˈu ˈunaˈeri.”
Ma sa Jesus sai logo ana neˈe kira faˈamamana talitoˈona goˈo God neˈe ke gura ngwae ki.
23 Goˈo ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri, “Diˈia nau ku fata ˈuri fuana ngwae nonina taˈu neˈe ku ˈuri, ‘Taˈangaˈa ˈoe ki, nau ku rufuanata naˈa ani,’ kaumulu kasi lisia goˈo neˈe nia fuli. Bore ma diˈia nau ku fata ˈuri, ‘Tataˈe, ma ˈoko fali,’ ˈi neˈeri kamu ka fiˈi lisia neˈe ngasingasiˈanga nia aku fuana guraˈa.
24 Kaidaˈi nai gura ngwae neˈe, nai faˈataˈinia fuamuˈa neˈe nauˈa, Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana nai rufuanata ana taˈangaˈa ki.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae nonina taˈu neˈeri, “Nau ku saea fuamu, ˈoke tataˈe naˈa, ngalia ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa ˈi fanoa ˈoe.”
25 Ma na ngwae neˈeri, ˈaliˈali nia ka tataˈe naˈa ˈi naˈoda, goˈo nia ka ngalia ˈifitaˈi neˈe nia teo ˈi fafona, ma ka oli ˈi fanoa faˈinia baˈatafeˈanga doe fuana God.
26 Ma kira taˈifau kira ka ˈarefo liu naˈa, ma kira ka baˈatafea God. Ru neˈe kira lisia kira ˈarefo liu, kika ˈuri, “ˈIu, ru ni ˈarefoˈa doe liu niniˈa kulu lisia ˈi taˈena.”

Sa Jesus nia ri ˈuana sa Lifae
(Matthew 9:9-13; Mark 2:13-17)

27 Buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus nia leka kwau ˈi maa, ma ka lisia sa Lifae, na ngwae ni gonilana mani ana takisi, nia tua ana kula neˈe nia rao ana. Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke leka maˈi faˈinau.”
28 Sa Lifae ka tataˈe, ma ka faˈasi buri ana ru nia ki taˈifau, ma ka leka faˈinia sa Jesus.
29 Sui sa Lifae ka sasia taˈi fangaˈa doe fuana sa Jesus ˈi luma nia. Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, na ngwae ˈoro neˈe kira gonia mani ˈani takisi ki faˈinia ti ngwae laˈu, kira fanga faˈinia sa Jesus.
30 Ti Farasi ma ngwae faˈamanata ana taki ki kira ka saetaˈa, ma kira ka fata ˈuri fuana fafarongo sa Jesus ki, “Nia bolo faˈinia nia kasi fanga ma ka kwaˈu laˈu faˈinia ngwae goni mani ana takisi ma ngwae taˈa ˈufuni ki.”
31 Sa Jesus nia olisida ka fata ˈuri, “Ngwae neˈe noaˈa kira kasi mataˈi ki, kira kasi oga goˈo ta ngwae kwaigurai, bore ma ngwae neˈe kira mataˈi ki tari, kira ka boˈoboˈo ˈuana ngwae kwaigurai.
32 Nau ˈiri leka laˈu maˈi fuana laefilana ngwae ˈoloˈolo ki ˈiri kira ke kakari alifaˈi, bore ma na ngwae neˈe abulalada taˈa ki lala tari, nau ku leka maˈi fuana laefilada ˈuana rokisi manataˈanga.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga ke noaˈa, muke sae saeleˈa
(Matthew 9:14-17; Mark 2:18-22)

33 Ti ngwae kira fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ana kaidaˈi ˈoro ki, na
fafarongo sa John ki kira abu fanga fuana foˈongaˈa, ma na fafarongo
Farasi ki kira ka ˈunaˈeri logo. Bore ma na fafarongo ˈoe ki, kira fanga ma
kira ka kwaˈu goˈo ˈada.”
34 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Nia kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira tua
ana fafangaˈa ana ara araˈinga neˈe kira ka abu fanga. Duˈungana neˈe,
kaidaˈi araˈi faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida ngwae ki, kira saeleˈa.
35 Bore ma kaidaˈi ke dao maˈi aigaˈi neˈe kira ke baˈea na araˈi
faolu faˈasida. ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu fanga laˈu, osiˈana neˈe kira
kwaimanatai. Ta neˈe noaˈa ˈiri bolo fuana na fafarongo nau ki kira ka
abu fanga goˈo ˈada kaidaˈi nau ku tua faˈinida.”
36 Sui sa Jesus ka fata ˈani tarifulaˈa fuada logo ˈuri, “Nia kasi bolo fuana
muke ngali ta ngisingisi toro faolu fuana subungilana ta toro neˈe nia ˈua.
Si diˈia ta ngwae sasia na ru neˈeri, na ngisingisi toro faolu neˈeri ka
gasia na toro ˈua neˈeri, duˈungana toro faolu nia lukuluku ˈi buri ˈana
ngwasilana, ma na toro faolu kasi lia leˈa goˈo faˈinia na toro ˈua.
37 Ma muke sai logo ana, noaˈa nia kasi bolo fuana ta ngwae ka alua naˈa
waen faolu ˈi saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila nanigot, duˈungana ngwaˈi ru
ˈua neˈeri noaˈa kasi baˈu. Si diˈia nia sasia ru ˈunaˈeri, kaidaˈi na waen
neˈeri ke totoro goˈo maˈi, nia ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua neˈeri, ma na
waen neˈeri ka kisitaˈi, ma na ngwaˈi ru neˈeri ka taˈa naˈa.
38 Nia neˈe ngwae ke alua nama waen faolu ˈi saena na ngwaˈi ru faolu
neˈe nia saiana ke baˈu.
39 “Ta ngwae neˈe ˈidufaˈi kwaˈufia goˈo ana waen ˈua, noaˈa nia kasi
oga na waen faolu. Osiˈana nia fata ˈuri, ‘Na waen ˈua neˈe kwaˈufilana
mamasiˈa ka leˈa kwa.’ ”

6

Sa Jesus nia ˈaˈana fuana Sabat
(Matthew 12:1-14; Mark 2:23—3:6)

1 Taˈi Sabat, asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki kira
leleka, ma kira ka liu toˈo folo ana taˈi oˈolaˈi witi, na ru kira saungani
fuana beret. Ma kaidaˈi kira liu ana, na fafarongo nia ki kira ka loia ti
fingi ru, ma kira ka ˈasaˈasanga saena limada, ma kira ka ˈania.
2 Ma kaidaˈi ngwae ana Farasi ki kira lisia, kira ka fata ˈuri, “Ru neˈe
kaumulu sasia nia ˈoia na taki sa Moses, osiˈana kamu loia witi neˈe ana
Sabat, asoa ana mamaloˈa.”
3 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku saiana kaumulu toˈomaˈi sulia
saena Buka Abu na ru ba sa David na tatalafaˈa nia sasia ˈi naˈo. Ana
kaidaˈi neˈeri, sa David faˈinia ngwae nia ki kira fiolo liu,
4 nia ka leka ˈi saena na luma God, ma na ˈingataˈi fata abu ka kwatea
fuana sa David na beret neˈe kira ˈau abua fuana God. Ma sa David ka
ˈania naˈa beret neˈeri, ma ka kwatea logo fuana ngwae nia ki, ma kira
ka ˈania. Bore ma na taki kulu alaˈani fuana talitoˈona goˈo na fata abu
God ki neˈe kira saiana ˈanilana. Ma noaˈa kulu kasi lisia saena Buka Abu
neˈe God nia saetaˈa fuana sa David.”✡

✡ **6:4** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9

5 Sui sa Jesus ka fata naˈa ˈuri, “Nau, na Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana
na ngasingasiˈanga fuana saelana ru ki fuana ngwae ki kira saiana kike
sasia goˈo ˈada ana asoa ana mamaloˈanga.”
6 Ma ana ta asoa ana Sabat logo, sa Jesus ka leka saena luma fuana
foˈongaˈa ma ka faˈamanata. Ma taˈi ngwae nia tua logo ˈi neˈeri neˈe
lima ˈoloˈolo ana nia mae.
7 Ma ti ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na Farasi ki, kira ka tua logo
ˈi neˈeri, ma kira ka lialia ˈuana diˈia sa Jesus ke gura ngwae neˈeri ana
Sabat, asoa ana mamaloˈa. Diˈia ˈunaˈeri, kira ka fata maana sa Jesus ana
ˈoilana taki God ana guraˈa, ru neˈeri kira manata sulia ma nia díˈia raoˈa.
8 Ma sa Jesus nia saiana goˈo ˈana manatada, ma nia ka fata ˈuri fuana
ngwae neˈe limana mae, “Tataˈe maˈi, ˈoko uu maˈi ˈi naˈona ngwae ki
taˈifau.” Ma ngwae neˈeri ka tataˈe, ma ka leka maˈi siana sa Jesus.
9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana Farasi ki, ma na ngwae faˈamanata ana
taki ki, “Nau ku saefilo kamu basi. Tae neˈe taki kulu nia alaˈania fasi ˈiri
kulu ka sasia ana asoa ana mamaloˈanga? Nia alaˈania sasilana ru leˈa ki,
nama sasilana ru taˈa ki? Nia alaˈania na faˈamaurilana ta ngwae, nama
saungilana ta ngwae?”
10 Sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka lia kwailiu fuada, goˈo nia ka
fata ˈuri fuana ngwae neˈe limana nia mae, “Taga maˈi limamu.” Ma nia
ka taga, ma na limana ka leˈa naˈa.
11 Ana kaidaˈi kira lisia, kira ka saetaˈa liu, ma kira ka alaˈa fiku ma kira
ka manata ˈoi ru ˈuana tae neˈe kike sasia ana sa Jesus.

Sa Jesus filia na lifurongo nia ki
(Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

12 Ana ta kaidaˈi logo, sa Jesus ka raˈe ˈuana gwauna faˈi ua ˈiri nia ka
foˈo. Ma saena rodo laˈulaˈu neˈeri, nia ka foˈosia God.
13 Kaidaˈi nia ˈofodangi naˈa, nia ka saea maˈi fafarongo nia ki siana,
ma ka filia akwala ma ro ngwae, ma ka saeda ˈani lifurongo ki.
14 Na satada: sa Simon neˈe sa Jesus faˈasata ˈani sa Peter, ma sa Andrew
na ngwaefuta nia, ma sa James, ma sa John, ma sa Filip, ma sa Batolomiu,
15 ma sa Matthew, ma sa Tomas, ma sa James na ngela sa Alfeas, ma sa
Simon ta ngwae ana ngwae Jiu ki ba kira oga lalilana ngwae ˈi Rom ki
faˈasia ˈi Israel,
16 ma sa Judas na ngela sa James, ma sa Judas Iskariot na ngwae neˈe
nia ke baˈa ˈolosaea sa Jesus fuana malimae nia ki.

Sa Jesus nia faˈamanata ma ka gura na ngwae ki
(Matthew 4:23-25)

17 Sa Jesus nia koso maˈi faˈasia ˈi gwauna ua neˈeri faˈinia na akwala
ma ro lifurongo nia ki, ma ka uu ana kula ote faˈinia na fikuˈa doe neˈeri
neˈe ti ngwae laˈu ana fafarongo nia ki. Ma ti ngwae ˈoro laˈu neˈe kira
leka maˈi faˈasia abaˈi kula ˈi Judea, ma faˈinia fanoa doe ˈi Jerusalem,
ma na fanoa ki ˈi Taea ma ˈi Saedon neˈe kira tua ˈi sulia asi, kira tua logo
ˈi neˈeri.
18 Kira leka maˈi fuana rongolana sa Jesus, ma ˈiri sa Jesus ke gurada
faˈasia na mataˈinga kira ki. Ma na ngwae neˈe kira toˈo ana anoˈi ru taˈa
ki, kira leka logo maˈi, ma sa Jesus ka gurada.
19 Na ngwae ki taˈifau kira iliili ˈuana samaˈa toˈona sa Jesus, osiˈana na
ngasingasiˈanga nia leka kwau faˈasia fuana guralana na ngwae ki taˈifau.

Saesaeleˈanga ma kwaimanataiˈanga
(Matthew 5:1-12)

20 Sa Jesus ka lia kwau fuana fafarongo nia ki ma ka fata ˈuri,
“Saesaeleˈanga fuamuˈa ngwae neˈe kamu dalaˈa ki, osiˈana neˈe God ka gwaungaˈi fafi kamu.
21 Saesaeleˈanga fuamuˈa ngwae neˈe kamu fiolo ana kaidaˈi neˈe ki, osiˈana kamu ke baˈa abusu.
Saesaeleˈanga fuamuˈa ngwae neˈe kamu angi ana kaidaˈi neˈe ki, osiˈana kamu ke baˈa gaˈa.
22 Saesaeleˈanga fuamuˈa kaidaˈi na ngwae ki kira ke silolongaˈi kamu, ma kike ifulangaˈi kamu, ma kira ka fata faˈali kamu, ma fuˈusi taˈa amuˈa, osiˈana kamu roˈosuli nau na Ngela Ngwae.
23 Kamu ke saesaeleˈa, ma muke ngwaˈe sakasaka ˈani saeleˈanga doe kaidaˈi neˈe ngwae ki kike sasi ˈunaˈeri amuˈa, osiˈana na kwaiaraˈa doe nia maˈakwali kamu ˈi langi. Nau ku saea ru neˈeri osiˈana kira ke baˈa sasia logo ru taˈa fuamuˈa neˈe koˈo bora kira ki sasia ana profet ki maˈi ˈi naˈo.
24 Bore ma, nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa na ngwae neˈe kamu toˈo ana toˈoruˈa ki ana kaidaˈi neˈe, osiˈana ngwangwaneˈanga ki kamu toˈo ani ka sui naˈa.
25 Nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa na ngwae neˈe kamu fanga abusu ki ana kaidaˈi neˈe, osiˈana kamu ke baˈa fiolo.
Nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa na ngwae neˈe kamu gaˈa ki ana kaidaˈi neˈe, osiˈana kamu ke baˈa oˈomae, ma muke angi.
26 Nia taˈa ka lilisu fuamuˈa kaidaˈi neˈe ngwae ki kira fataleˈa amuˈa, osiˈana na koˈo bora kira ki, kira sasia logo ru neˈeri ki fuana na profet ˈosoˈoso ki.”

Alafeˈanga fuana malimae
(Matthew 5:38-48; 7:12)

27 Sa Jesus nia faˈamanata logo ka ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa na ngwae neˈe kamu rongo sulia fatalaku, muke kwaima ana na malimae kamu ki, ma muke sasi leˈa fuana ngwae neˈe kira silolongaˈi kamu ki.
28 Ma muke foˈosia God, ˈiri nia ke faˈaleˈa ngwae neˈe kira agia kamuˈa, ma muke foˈo fuana na ngwae neˈe kira sasia ru taˈa ki amuˈa.
29 Ma diˈia ta ngwae ka fidalia na satemu, ˈoke alaˈania nia ka fidalia laˈu ta bali sate. Ma diˈia ta ngwae ka ngalia na toˈongi fafo doe ˈoe, ˈoke alaˈania nia ke ngalia logo na toˈongi sae ˈoe fuana.
30 Ma ˈoke kwatea fuana ta ngwae bore ˈana neˈe nia ke gania ta ru amuˈa. Ma diˈia ta ngwae nia ngalia ta ru ana ru ˈoe ki, noaˈa ˈoe kosi gania laˈu fuana olitaˈilana fuamu.
31 Ta tae neˈe kamu oga na ngwae matamata ki kira ke sasia fuamuˈa, kamu ke sasia logo fuada.
32 “Ma diˈia kamu kwaima goˈo amuˈa ana ngwae neˈe kira kwaima amuˈa ki, noaˈa kamu kasi ngalia goˈo ta kwaiaraˈanga. Osiˈana na ngwae taˈa ki bore, kira kwaima logo ana ngwae neˈe kira kwaima ada ki.
33 Ma diˈia kamu sasi leˈa goˈo ˈamuˈa fuana ngwae neˈe kira sasi leˈa fuamuˈa ki, noaˈa kamu kasi ngalia goˈo ta kwaiaraˈanga. Osiˈana neˈe ngwae abula taˈa ki bore, kira sasi logo ˈunaˈeri.
34 Ma diˈia kamu kwate ru goˈo ˈamuˈa fuana ngwae neˈe kira saiana kike duˈua fuamuˈa, noaˈa kamu kasi ngalia goˈo ta kwaiaraˈanga.

Osiˈana neˈe ngwae abula taˈa ki bore, kira sasi logo ˈunaˈeri fuana ngwae
abula taˈa ki, fasi ˈiri kira ka duˈua nama fuada.
35 Bore ma kamu ke kwaima nama ana malimae kamu ki, ma muke
sasi leˈa fuada, ma kamu ke kwate ru ma noaˈa kamu kasi masia laˈu na
duˈulana. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, kamu ke baˈa ngalia na kwaiaraˈanga
doe, ma na abulalamuˈa neˈe ke diˈia God na maˈa kamu neˈe nia ˈinotoˈa
ka tasa. Osiˈana God nia sasi leˈa fuana ngwae taˈa ki ma ngwae neˈe
noaˈa kira kasi saeleˈa faˈinia tae neˈe God sasia fuada.
36 Muke kwaimanatai ana ngwae ki, ka diˈia logo na Maˈa kamu neˈe
nia kwaimanatai amuˈa.

Faˈamanataˈanga sulia matalangaˈilana ta ngwae (Matthew 7:1-5)

37 “Noaˈa kamu kasi matalangaˈinia ta ngwae matamata, ˈasu ˈubani
God kata matalangaˈi kamu logo. Ma noaˈa kamu kasi saea na
kwaˈikwaˈinga fuana ti ngwae matamata, ma God noaˈa kasi kwatea logo
na kwaˈikwaˈinga fuamuˈa. Muke rufuanata nama ana ngwae ki, ma God
ke rufuanata kamu logo.
38 Muke kwate nama ru ki fuana ngwae ki, ma God ke kwate ru logo
fuamuˈa. Ma God ke baˈa kwatea na kwateˈa neˈe nia diˈia ta ngwae ba
nia faˈafungua ta ngwaˈi ru neˈe nia nekea, leleka nia ka fungufungu ma
ka ˈalasaka naˈa. Ma God ke baˈa kwate fuamuˈa, diˈia logo neˈe kamu
kwatea fuana na ngwae matamata ki.”

Na tualana fafarongo ki

39 Sa Jesus nia fata logo sulia tarifulaˈa fuada ka ˈuri, “Ta ngwae neˈe
maana nia rodo, nia ˈafitaˈi ka talaˈia laˈu ta ngwae neˈe maana rodo.
Diˈia nia sasi ˈunaˈeri, keroˈa taˈifau goˈo neˈe kera ke ˈasia saena kilu.
40 Aia, na ngwae neˈe nia saesaeˈi ru goˈo ˈana, nia ˈafitaˈi ka liufia
na ngwae neˈe faˈamanata nia. Ma diˈia na ngwae saesaeˈi ru nia ngali
taˈifau ru neˈe ngwae faˈamanata nia kwate fuana ki, nia diˈia naˈa na
ngwae faˈamanata nia.
41 “ˈOko toˈo ana taˈangaˈa doe ki, bore ma ˈoko balufia naˈa ˈamu ta
ngwae neˈe nia toˈo ana taˈangaˈa tiˈitiˈi. ˈOko diˈia taˈi ngwae neˈe nia
lisia na gegeo ˈi saena na maana toˈolana, bore ma nia kasi lisia goˈo ta
buli ano doe neˈe nia saena maana talana.
42 Ma ˈoko fata ˈuri fuana na ngwae matamata, ‘ˈOe kosi sasia ta ru neˈe
nia taˈa.’ Bore ma ˈoe kosi manata ˈabera goˈo ana taˈangaˈa doe neˈe
ˈoko sasiˈi ki. ˈAeˈo ngwae kwalabasa. ˈOke faˈasia basi na taˈangaˈa ˈoe
ki. Sui, ˈoko fiˈi bolo fuana kwaiˈafiˈanga kwau ana ta ngwae matamata
fuana na taˈangaˈa nia ki.”

Na ˈai faˈinia na fufuaˈi ru (Matthew 7:16-20; 12:33-35)

43 Sa Jesus ka fata logo ˈania taˈi tarifulaˈa fuada ka ˈuri, “Na ˈai neˈe
nia bulao ka leˈa, nia ˈafitaˈi ka fungu ˈani fuaˈi ru taˈa ki. Ka diˈia logo,
na ˈai neˈe nia bulao ka taˈa, nia ˈafitaˈi ka fungu ˈani na fuaˈi ru leˈa ki.
44 Kulu saiana ˈai ki taˈifau, osiˈana fufuaˈi ru kira ki neˈe kira fungu
ˈani. Ma nia ˈafitaˈi ta ngwae ka fisua na fufuana ˈai leˈa faˈasia na
kwalongarangaraˈa.
45 Ma na ngwae leˈa nia sasia logo na ru leˈa ki sulia na manataˈi ngwae
raola nia. Ma na ngwae taˈa nia sasia logo na ru taˈa ki sulia na manataˈi

ngwae bulibuli nia. Na ru neˈe nia tua ˈi saena na manatalana ngwae, nia neˈe ka ruˈu maˈi ˈi maa ˈani fatalana.”

Fafarongo mamana
(Matthew 7:24-27)

46 Ma sa Jesus ka alaˈa laˈu ˈuri, “Faˈuta neˈe, ana kaidaˈi kamu alaˈa faˈinau, kamu ka saea nau ˈani Aofia, bore ma noaˈa kamu kasi sasi goˈo sulia na ru neˈe nau ku saeˈe fuamuˈa ki?
47 Sa tai bore ana neˈe nia leka maˈi siaku, ma ka rongo sulia na fatalaku, ma ka sasi sulia, nai faˈataˈinia fuamuˈa na fitoˈonga nia, ma na tualana.
48 Nia diˈia na ngwae neˈe nia saungaˈinia luma nia, ma nia ka ˈilia na diro ˈai ki ka koso lalo. Aia, ma ana kaidaˈi na uta ka toˈo, ma na kafo nia afetafa maˈi, nia ˈafitaˈi ka malangisia, osiˈana nia saungaˈinia luma nia ˈi fafona na diro ˈai ki neˈe nia ˈilia ka koso lalo.
49 Ma na ngwae neˈe nia rongoa na fatalaku, ma noaˈa kasi sasi sulia, nia diˈia ngwae neˈe nia saungaˈinia luma nia fafona one, noaˈa nia kasi ˈilia diro ˈai kasi koso lalo goˈo. Kaidaˈi kafo nia afetafa maˈi, ma ka foto ana luma neˈeri, luma neˈeri ka ˈasia, ma ka takalo taˈifau naˈa.”

7

Sa Jesus gura taˈi ngwae rao
(Matthew 8:5-13)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈasuia naˈa fatalana fuana ngwae ki, nia ka leka naˈa ˈuana fanoa ˈi Kapaneam.
2 Ma taˈi ngwae ˈi neˈeri, nia mataˈi ka doe ma ka karangi mae naˈa. Na ngwae neˈeri, niaˈa na ngwae rao ana taˈi gwaungaˈi ngwae ramo ana fuˈanga ki faˈasia na fanoa doe ˈi Rom. Ma gwaungaˈi ngwae ramo neˈeri, nia lia doe liu ana na ngwae rao nia.
3 Ma kaidaˈi neˈe gwaungaˈi ngwae ramo neˈeri nia rongoa neˈe sa Jesus nia dao maˈi, nia ka kwatea ti ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, fasi ˈiri kira ka saea sa Jesus ke leka maˈi, ˈiri ke gura na ngwae rao nia.
4 Kaidaˈi kira dao siana sa Jesus, kira ka amasia, kira ka ˈuri, “Na gwaungaˈi ngwae ramo neˈe nia bolo faˈinia ˈoke kwaiˈafi ana na ngwae rao nia,
5 osiˈana gwaungaˈi ngwae ramo neˈeri nia kwaima liu fuamiˈa Jiu ki, ma nia ka saungaˈinia taˈi luma fuana foˈongaˈa fuamiˈa ˈi neˈe.”
6 ˈUnaˈeri sa Jesus ka leka naˈa faˈinida. Ma kaidaˈi nia dao karangia naˈa kwau na luma, na ngwae gwaungaˈi neˈeri ˈi Rom ka kwatea laˈu kwau na ngwae kwaima nia ki, ˈiri kira ke fata ˈuri fuana, “Araˈi ˈaˈana neˈe kwa, ˈoe kosi ˈabera laˈu. Nau noaˈa kusi totolia neˈe ˈoke leka maˈi ˈi saena luma nau.
7 Ma nau bore kusi bolo logo fuana lekaˈa kwau fuamu talaku. ˈOke fata goˈo maˈi ˈamu, ma na ngwae ni rao nau ka ˈakwa naˈa.
8 Nau ku saiana ˈoko bolo goˈo ˈamu fuana sasilana ru neˈeri, duˈungana nauˈa talaku na ngwae nau ku rao ˈi olofana na ngwae doe ki, ma nau ku toˈo ana ngwae ni fuˈa ki neˈe kira rao ˈi olofana na gwaungaˈinga nau. Ma diˈia nau ku saea ta ngwae ku ˈuri, ‘ˈOke leka,’ ma nia ka leka. Ma diˈia nau ku saea ta ngwae ku ˈuri, ‘ˈOke leka maˈi,’ nia ka leka maˈi. Ma diˈia nau ku saea ta ngwae rao ulafu ma nau ku ˈuri, ‘ˈOke sasia nama ru neˈe,’ nia ka sasia naˈa.”

9 Ana kaidaˈi sa Jesus nia rongoa ru neˈeri, nia ka ˈarefo liu. Ma nia ka
abula, ma ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈe kira leka ˈi burina ki, “Nau ku
saea fuamuˈa, nau noaˈa kusi lisia ˈua ta ngwae neˈe nia faˈamamana ka
ˈuri, sui bore ˈana saena ˈi Israel.”
10 Ma na ngwae ngali alaˈanga neˈeri ki, kira ka oli ˈuana ˈi luma na
gwaungaˈi ngwae ramo baera, ma kira ka lisia na ngwae mataˈi baera nia
ˈakwa naˈa.

Sa Jesus faˈamauria na ngwae neˈe nia mae naˈa

11 Ma noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus faˈinia
na fafarongo nia ki, ma ngwae ˈoro ki logo, kira leka ˈuana taˈi fanoa neˈe
kira saea ˈani ˈi Nen.
12 Ma kaidaˈi nia dao karangia maana na sakasakaˈa ana na fanoa neˈeri,
taˈi fikuˈa kira ngalia maˈi taˈi ngwae mae, ma kira ka leka naˈa maˈi ˈi
maa. Na ngwae mae neˈeri, niaˈa na ˈalako mutaˈi taˈi gwaˈi ˈuru. Ma na
fikuˈa doe kira ka leka maˈi faˈinia fuana kwaiatolana.
13 Ma kaidaˈi sa Jesus, na Aofia, nia lisia na gwaˈi ˈuru neˈeri, nia ka
kwaimanatai liu ana, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOe kosi angi laˈu.”
14 Sui nia ka leka kwau, ma ka sama toˈona na tatafe neˈe ngwae mae
neˈeri nia teo saena, ma na ngwae neˈe kira ngalia ngwae mae neˈeri ki,
kira ka uu toˈo. Goˈo sa Jesus ka fata ˈuri, “Ngwae ˈalako neˈe kwa, nau
ku saea fuamu, ˈoke tataˈe!”
15 Ma na ngwae ˈalako baera ka tataˈe naˈa, ma ka talaˈae ka alaˈa. Ma
sa Jesus ka kwatea naˈa kwau fuana teˈa nia.
16 Ma na ngwae neˈe kira lisia ru neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu, ma kira
ka baˈatafea God, kika ˈuri, “Taˈi profet ˈinotoˈa nia sakatafa naˈa maˈi ˈi
safitakulu. God nia dao naˈa maˈi fuana ˈafilakulu na ngwae nia ki.”
17 Ma na alaˈanga sulia sa Jesus, ka talo naˈa ˈi saena ˈafutana abaˈi kula
ˈi Israel, ma na bali ana fanoa ki kalikalia logo.

Sa John ngwae ni Siuabu nia kwatea ro fafarongo nia ki siana sa Jesus (Matthew 11:2-19)

18 Ana kaidaˈi neˈe fafarongo sa John ki kira faˈarongo nia ˈania na
raolana sa Jesus, sa John ka saea maˈi ro fafarongo nia ki siana,
19 ma ka baˈe keroˈa ka leka kwau siana sa Jesus, na Aofia, ˈuana
saefilolana kika ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo naˈa neˈe na Christ, ngwae neˈe ke
baˈa dao maˈi niniˈa, nama mike masia laˈu ta ngwae matamata?”
20 Ma ana kaidaˈi kera dao siana sa Jesus, kera ka saefiloa ˈuri ana, “Sa
John ngwae ni Siuabu nia baˈe keroˈo maˈi fuana saefilolamu, ˈUri ma
ˈaeˈo naˈa neˈe na Christ, ngwae neˈe ke baˈa dao maˈi, nama mike masia
laˈu ta ngwae matamata?”
21 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Jesus nia gura ngwae mataˈi ˈoro ki, ma
nia ka ifulangaˈinia na anoˈi ru taˈa ki faˈasia na ngwae ki, ma ka gura na
ngwae neˈe maada rodo ki.
22 Nia neˈe sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro oli kwau, moro ka
faˈarongoa sa John ˈania ru ki neˈe koroˈo lisiˈi ki, ma moro ka rongoˈi
ki ˈi taˈena. Ngwae maada rodo ki, kira lia naˈa. Ma ngwae ˈaeda mae
ki, kira ka fali naˈa. Ma na ngwae neˈe kuu nia saungida ki, kira ka mafo
naˈa. Ma ngwae neˈe alingada bani ki, kira ka rongo naˈa. Ma ngwae
neˈe kira mae ki, kira ka mauri laˈu. Aia, ma na Faˈarongoˈa Leˈa, nau ku
faˈatalo naˈa ˈani fuana ngwae dalaˈa ki.

23 God ke ˈoilakitaˈinia na ngwae ki taˈifau neˈe noaˈa kira kasi ilangaˈi
nau, osiˈana na ru nau ku sasiˈi ki.”
24 ˈI buri ˈana na ro fafarongo sa John ki kera oli naˈa, sa Jesus nia talaˈae
ka alaˈa sulia sa John fuana ngwae neˈe kira fiku ˈi neˈeri ki ka ˈuri, “Ana
kaidaˈi kamu leka siana sa John saena abaˈi kula kwasi, ta tae niniˈa kamu
leka fuana lisilana ˈi neˈeri? Ta ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ka
diˈia goˈo ˈana ta gwango rade neˈe nia saola ana iru? Noaˈa! Sa John nia
noaˈa laˈu ngwae ˈunaˈeri.
25 ˈUri ma, tae neˈe kamu leka fuana lisilana? Ta ngwae neˈe nia toro
ˈania ifi neˈe folilana doe? Noaˈa! Osiˈana ngwae neˈe kira toro ˈunaˈeri
ki, kira toˈoru, ma kira ka tua ˈi saena luma leˈa liu ki.
26 Kamu ke faˈarongo nau maˈi. Tae neˈe kamu leka kwau fuana lisilana?
Na profet? ˈIu! Nia na profet mamana! Ma nia liufia mala na profet ˈi
naˈo ki taˈifau.
27 Sa John naˈa ba kira kerekere sulia saena Kerekereˈa Abu ana kaidaˈi
God nia fata ˈuri, ‘Lia basi, nai baˈa kwatea kwau na ngwae ni ngali
alaˈanga nau ˈi naˈo amu, fasi ˈiri nia ke sasi akaˈu ana ngwae ki fuamu.’ ”
28 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa, sa John nia talingaˈi
ka liufia na ngwae ki taˈifau neˈe kira futa maˈi ˈi saena magalia neˈe.
Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, na ngwae neˈe kira faˈatiˈitiˈi ada ki saena na
ˈInotoˈanga God, kira doe ka tasa ka liu ana sa John.”*
29 Ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa fatalana, ma na ngwae goni mani
ana takisi ki bore, kaidaˈi kira rongo sulia fatalana sa Jesus, kira ka saiana
taˈi tala God nia saga ma ka mamana, osiˈana kira kakari alifaˈi, ma sa
John ka siuabu kira taˈifau.
30 Ma na Farasi ki faˈinia ngwae faˈamanata ana taki ki, osiˈana neˈe
kira ˈaila ˈania kakari alifaˈi ˈanga ma na siuabuˈanga ana sa John, kira
noaˈa kasi oga goˈo na roˈongaˈa sulia na kwaiogaiˈanga God neˈe nia sasi
akaˈu ana fuada.
31 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Nau kui faˈabolotaˈinia fuamuˈa
na tua lamuˈa ngwae ana ˈi taˈena, kamuˈa diˈia na kaela ngela
32 neˈe kira fiku ˈi maana usiˈa ˈani ro fikuˈa ki. Ma kira ka ri kwailiu
fuada, ‘Kaimili ufi ˈau, ma kamu kasi ngwaˈe goˈo sulia. Ma kaimili ka
ngulia na faˈi ngu sulia maeˈa fuaumulu, ma kamu kasi kwaimanatai goˈo.’
33 Kaidaˈi sa John Siuabu nia dao maˈi, nia abu fanga, ma noaˈa kasi
kwaˈufia ta waen, ma kamu ka saea fasi nia toˈo ana anoˈi ru taˈa.
34 Sui, kaidaˈi nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku dao maˈi, nau ku fanga
fiku, ma nau ku kwaˈu faˈinia ngwae ki, ma kamu ka fata logo ˈuri, ‘Kamu
lisia! Nia fanga doe, ma ka kwaˈu doe ana waen, ma nia ka kwaima faˈinia
ngwae neˈe kira goni mani ana takisi ki ma ngwae abulalada taˈa ki logo.’
35 Bore ma, ngwae neˈe kira roˈosulia na liatoˈo God ki, kira faˈataˈinia
neˈe God nia mamana.”

Sa Jesus nia saena luma sa Simon na Farasi

36 Taˈi ngwae ana Farasi ki neˈe satana sa Simon, nia laefia sa Jesus fasi
ˈiri ke fanga faˈinia. Ma sa Jesus ka leka ˈi luma nia, ma ka tua egoego,
ma ka fanga faˈinia.

---

* **7:28** Sa Jesus saea ru neˈe osiˈana noaˈa ta raoˈa ˈiri talingaˈi ka liufia talongaˈilana neˈe na Christ ke baˈa dao likotaˈi maˈi. Na raoˈa neˈe ba sa John sasia.

37 Ma taˈi kini neˈe abulalana taˈa nia tua logo ˈi saena na fanoa neˈeri.
Ana kaidaˈi neˈe kini neˈeri nia saiana sa Jesus nia fanga ˈi saena luma
na Farasi neˈeri, nia ka ngalia maˈi taˈi biˈi nura leˈa neˈe nia fungu ˈania
ngwaingwai neˈe nia moko leˈa liu.
38 Ma nia ka ruˈu saena luma, ka uu maˈi ˈi buri ˈana sa Jesus talaˈana
ˈaena, ma nia ka angi, ma ka faˈaisila na ˈaena sa Jesus ˈani na kafo ana
maana. Sui, nia ka ongoa ˈaena sa Jesus ˈani ifuna, ma ka nonoˈia. Sui nia
ka kisitaˈinia na ngwaingwai moko leˈa neˈeri ˈi fafona ˈaena sa Jesus.
39 Ma kaidaˈi neˈe Farasi ba nia laefia sa Jesus, nia lisia na ru neˈeri, nia
ka manata ˈana ˈuri, “Diˈia na ngwae neˈe niaˈa na profet, nia ke saiana
abulalana kini neˈe nia taˈa liu.”
40 Ma sa Jesus ka saiana na manataˈanga na Farasi neˈeri, ma nia ka fata
ˈuri fuana, “Simon kwa! Taˈi ru neˈe nau ku oga nai saea fuamu.”

Ma sa Simon ka ˈuri, “Faˈamanata ˈae, ˈoke saea maˈi fuaku kwa.”

41 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ro ngwae ki kera ngali langa ana mani
faˈasia taˈi ngwae neˈe nia alaˈania ngwae ki kira ka ngali langa ana mani
nia ki. Taˈi ngwae nia ngali langa ana lima talangaˈi mani ki, ma taˈi
ngwae ka ngali langa ana lima akwala mani ki.
42 Ma kera taˈifau goˈo noaˈa kera kasi bolo faˈinia duˈulana mani neˈeri
ki, ma na ngwae neˈe nia alaˈania ngali langaˈa fuadaroˈo ka rufuanata
na ngali langaˈa kera ki taˈifau. ˈUri ma sa taˈi adaroˈo neˈe nia saeleˈa
ka tasa fuana, ana ro ngwae neˈe nia kwatea mani neˈeri ki fuadaroˈo?”
43 Ma sa Simon nia olisia ka ˈuri, “Nau ku fia fasi na ngwae neˈe nia
ngalia mani ˈoro.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈOko olisi saga ana.”

44 Sui sa Jesus ka abula fuana na kini neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana sa
Simon, “ˈOke lisia basi na kini neˈe. Kaidaˈi nau ku ruˈu maˈi saena luma
ˈoe, ˈoko ˈiri kwatea goˈo kafo fuaku fuana taufilana ˈaeku.† Bore ma, nia
taufia ˈaeku ˈani na kafo ana maana, ma ka ongoa ˈani na ifuna gwauna.
45 Ma ˈoko ˈiri kwalo nau goˈo ˈani na nonoˈilaku. Bore ma kini neˈe,
nia ˈita ana kaidaˈi ba nau ku ruˈu maˈi luma, nia ka inaˈu naˈa ana
nonoˈilana ˈaeku.
46 Ma ˈoko ˈiri ngwaia goˈo na gwauku ˈani ta ngwaingwai. Ma kini
neˈe, nia kisitaˈinia na ngwaingwai moko leˈa neˈe ana ˈaeku.
47 Nia neˈe, nau ku saea fuamu, na alafeˈanga doe nia, nia faˈataˈinia
neˈe na roraˈa ˈoro nia ki kira aloge taˈifau naˈa. Bore ma, sa tai neˈe
roraˈa nia neˈe kira rufuanata ka tiˈitiˈi, na alafeˈanga nia tiˈitiˈi logo.”
48 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na kini neˈeri, “Nau ku rufuanata naˈa
ana na taˈangaˈa ˈoe ki.”
49 Ma ti ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri, kira ka saetaˈa fuana sa Jesus,
ma kira ka fata ˈuri ˈi safitada kwailiu, “Na ngwae faˈuta niniˈa neˈe ka
rufuanata mala na taˈangaˈa ki ˈuri re?”

---

† **7:44** Ana asoa ˈinotoˈa ki, na ngwae Jiu ki ˈidufaˈi sasi sulia na falafala ana ngwae Grik ki, ma na ngwae Rom ki, fuana teo ego egoˈa ˈani bali mauli, kira ka riri ˈani suˈusuˈuna lima mauli, ma kira ka fanga ˈani lima ˈoloˈolo. ˈUnaˈeri neˈe ka talangwaraˈu fuana na kini neˈe ka saˈua ˈaena. Kaidaˈi kira ruˈu maˈi ˈi luma, kira kwatea kafo fuana ngwae dao ki ˈiri kira taufia ˈaeda, osiˈana ngwae kira ka ruˈufia taˈe butu garagara neˈe kwate ma ˈaeda ka rafurafuˈa liu. Kwalolana ngwae dao ki bore, kira nonoˈia babalilida, ma asoa ˈinotoˈa ki na biˈi nura ana olif moko leˈa ki ka kisitani fafona gwauda.

50 Sui sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuana na kini neˈeri, “ˈOke leka naˈa,
ma noaˈa ˈoe kosi manata ˈabera naˈa. God nia faˈamauriˈo, osiˈana ˈoko
faˈamamana.”

8

Ti kini kira leka faˈinia sa Jesus

1 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus ka leka daraninia naˈa na fanoa
tiˈitiˈi ki, ma na fanoa doe ki, ma nia ka faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia neˈe God ke baˈa gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Ma na akwala
ma ro fafarongo nia ki, kira leka logo faˈinia,
2 ma ti kini logo neˈe sa Jesus ifulangaˈinia na anoˈi ru taˈa ki ma na
mataˈinga ki logo faˈasida. Ma kiraˈa neˈe: ˈi Mary, kini ˈi Magdala ba sa
Jesus nia ifulangaˈinia na fiu anoˈi ru taˈa ki faˈasia,
3 ma ˈi Joana, na ˈafe sa Kusa na ngwae ˈaˈana ana ngwae neˈe kira rao
ˈi saena na luma sa Herod na tatalafaˈa ki, ma ˈi Susana, ma ti kini ˈoro
laˈu. Na kini neˈeri ki neˈe kira foli ru ˈani mani kira ki fuana ˈafilana sa
Jesus faˈinia fafarongo nia ki.

Tarifulaˈa sulia ngwae takalongaˈi maga ˈai
(Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)

4 Na ngwae ˈoro ki kira fiku maˈi siana sa Jesus. Kira leka maˈi faˈasia
fanoa matamata kwailiu ki taˈifau. Sa Jesus fata ˈani tarifulaˈa fuada ka
ˈuri,
5 “Taˈi ngwae nia leka ka takaloa maga ˈai ki saena oˈola witi nia. Ma
ana kaidaˈi nia takaloa maga ˈai ki, ti maga ru niˈi ˈasiˈi sulia na talalinga.
Ma na ngwae ki kira liu, ma kira ka urida, ma na noˈo ki kira ka ˈaniˈi
logo.
6 Aia, ti maga ru ka ˈasiˈi fafona ano faula. Ma ana kaidaˈi kira bulao
maˈi, nia ˈaliˈali goˈo kira ka kuku naˈa, sulia na ano neˈeri noaˈa nia kasi
ngwangakwaˈa.
7 Ma ti maga ru ka ˈasi logo ˈi safitana na kwalo ˈabui ki. Ma na kwalo
ˈabui ki kira ka bulao maˈi faˈinia na maga ru leˈa ki, ma ka nuku fafia
na witi neˈeri ki.
8 Ma ti maga ru ka ˈasiˈi logo ˈi fafona ano leˈa, ma kira ka bulao, ma
kira ka fungu ˈani fuaˈi ru ˈoro liu ki.”

Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae oga ka sai leˈa
ana ru neˈe ki, nia ka sailinga leˈa mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki
(Matthew 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 Sui na fafarongo sa Jesus ki kira ka saefiloa ˈuana na fadalana tarifulaˈa
neˈeri,
10 ma nia ka olisida ka ˈuri, “Kaidaˈi sui ki, God noaˈa kasi faˈamadakola
ˈua faˈuta neˈe nia ke baˈa gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Bore ma taˈena,
na madakolaˈa niniˈa dao naˈa fuamuˈa. Fuana ta ngwae laˈu, nau ku fata
ˈani tarifulaˈa ki, ma noaˈa naisi faˈamadakola, fasi ˈiri,
‘Kira ke fafarongo, ma kike fafarongo, bore ma noaˈa kira kasi saiana
faˈarongoˈa God.
Ma kira ke lia, ma kira ke lia, bore ma noaˈa kira kasi lisia tae neˈe God
sasia fuada.’ ”

Fadalana na tarifulaˈa ba sulia na ngwae takaloa maga ˈai
(Matthew 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na fadalana na tarifulaˈa neˈeri:
Na maga ru, nia diˈia na fatalana God.
12 Na maga ru neˈe kira ˈasida sulia na talalinga ki, kira diˈia ngwae neˈe
kira rongoa fatalana God, ma sa Saetan ka leka maˈi ka lafua alaˈanga
neˈeri faˈasi kira. Nia neˈe nia kwate noaˈa kira kasi faˈamamana fuana
maurilada.
13 Ma na maga ˈai neˈe kira ˈasiˈi ˈi fafona ano neˈe nia faula, nia
diˈia na ngwae neˈe kira rongoa fatalana God, ma kira ka ngalia faˈinia
na saeleˈanga. Bore ma, fatalana God noaˈa kasi lalisusu goˈo saena
maurilada. Kira ka faˈamamana goˈo sulia kaidaˈi tiˈitiˈi. Bore ma kaidaˈi
ilitoˈonga nia dao goˈo maˈi, noaˈa kira kasi faˈamamana naˈa.
14 Maga ˈai neˈe kira ˈasida ˈi safitana na kwalo ˈabui ki, nia diˈia ngwae
neˈe kira rongo, bore ma kira ka manata ˈabera ˈada sulia ru matamata
ki, diˈia na toˈoruˈa ki, ma na saeleˈanga ˈoˈo saena magalia neˈe nia
suˈusida. Nia neˈe nia sasia kira ka doe ˈidiˈa.
15 Na maga ru neˈe kira ˈasida ˈi fafona na ano neˈe nia leˈa, nia diˈia
ngwae neˈe kira rongoa fatalana God ma kira ka gonia saena manataˈi
ngwae ˈoloˈolo ma ka leˈa. Ma kira ka suˈute ˈani fitoˈonga fuana sasilana
raoˈa ˈoro leˈa ki.”

Kamu ke rongoa ma muke kwairoˈoi ana fatalana God
(Mark 4:21-25)

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa ta ngwae kasi faˈaduˈa na faˈi unu,
ma ka alua goˈo ˈana ˈi olofana ta dako nama ta ˈifitaˈi. Bore ma nia ke
alua nama ˈi fuila, fasi ˈiri na ngwae neˈe nia ruˈu maˈi ˈi luma nia ke
lisia.
17 “Nia ka ˈunaˈeri logo ana na ta ru neˈe nia tua ago ana kaidaˈi neˈe,
ta asoa niˈi ke baˈa sakatafa taˈifau maˈi. Ma ti alaˈanga neˈe kira suu
fafia, nia ke baˈa raˈe tafa taˈifau maˈi ˈi maa.
18 “Nia neˈe muke sailinga leˈa, osiˈana God ke baˈa kwate tatakolaˈa
ana liatoˈo ˈanga fuamuˈa, si diˈia kamu roˈosulia na faˈamanataˈanga
nau ki. Sa tai bore ˈana neˈe nia toˈo ana ta madakolaˈanga tiˈitiˈi sulia
ˈinotoˈanga God, God ke baˈa luda gwauna fuana. Bore ma sa tai neˈe
noaˈa kasi roˈosulia faˈamanataˈanga neˈe ki, ta madakolaˈanga tiˈitiˈi
bore ˈana neˈe nia fia fasi nia toˈo ana sulia ˈinotoˈanga God, God ke
olitaˈinia faˈasia.”

Tuaˈa mamana sa Jesus neˈe ngwae neˈe kira roˈosulia God
(Matthew 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 ˈI buri ˈana, teˈa sa Jesus faˈinia na ngwaefuta nia ki, kira dao maˈi,
ma kira ka oga lisilana, bore ma nia ˈafitaˈi fuada fuana ˈidu karangilana,
sulia na ngwae ˈoro ki kira fiku kalia sa Jesus ana kaidaˈi neˈeri.
20 Ma taˈi ngwae ˈi saena fikuˈa neˈeri ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Teˈa
ˈoe faˈinia na ngwaefuta ˈoe ki, kira uu goˈo maˈi ˈada ˈi maa, ma kira oga
lisilamu.”
21 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada taˈifau, “Sa tai faˈida neˈe kira rongo, ma
kira ka roˈosulia fatalana God, kira naˈa neˈe teˈa nau ki, ma na ngwaefuta
nau ki.”

Sa Jesus nia toˈo ana ngasingasiˈanga fuana fonelana iru faˈinia nafo
(Matthew 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 Ta'i kaida'i, sa Jesus fa'inia na fafarongo nia ki, kira ta'e 'i saena ta'i
gwa'i baru, ma nia ka fata 'uri fuada, "Kulu to'ofolo basi 'uana bali 'osi
lo'oba." Ma kira ka tala'ae, kira ka to'ofolo na'a.
23 Ma ana kaida'i kira leka na'a kwau, sa Jesus ka maliu 'ana. Ana
kaida'i ne'eri go'o, na iru doe nia ta'e ma'i, ma na nafo ki ka magara
na'a ma'i saena na baru ne'eri, ma na baru ne'eri karangi ka kuru na'a.
24 Fafarongo nia ki kira ka fa'aada sa Jesus kira ka 'uri, "Ara'i kwa! Kulu
karangi kuru na'a!"

Sui sa Jesus ka tata'e ka balufia na iru ma na nafo ne'e magara na'a,
ma kira ka ro'osulia, ma na 'osi ka fola na'a.
25 Sui sa Jesus ka balufia fafarongo nia ki ka 'uri, "Fa'uta ne'e kamu kasi
fa'amamana nau?"

Ma kira ka 'arefo, ma kira ka ma'u, ma kira ka saefilo kira kwailiu kika
'uri, "Ngwae fa'uta na'a nini'a re? Nia fata totonga'i go'o, ma na iru
fa'inia nafo doe ki bore, kera ka ro'o na'a sulia."

Sa Jesus gura ta'i ngwae ne'e to'o ana ano'i ru ta'a
(Matthew 8:28-34; Mark 5:1-20)

26 Sui sa Jesus fa'inia fafarongo nia ki, kira ka to'ofolo saena 'osi ne'e
leleka ka dao ana aba'i kula 'i Gerasa, ana bali 'osi ne'e teo kwai to'oi
fa'asia aba'i kula 'i Galili.
27 Ana kaida'i sa Jesus nia koso kwau 'i sara fa'asia gwa'i baru, nia ka
dao to'ona ta'i ngwae fa'asia kula ne'eri. Na ngwae ne'eri, na ano'i ru
ta'a ki kira tua fa'inia, ma nia ka dadara go'o 'ana sulia kaida'i tau na'a
ma'i, ma noa'a nia kasi tua logo 'i saena ta luma. Bore ma nia tua go'o
'ana 'i saena na faoda fuana kwaiatolana ngwae mae ki.
28-29 Ana kaida'i 'oro sui na'a ma'i ki, kira firi fafia ro 'ae nia ki ma
limana logo, ma kira ka alua ngwae fuana folo'a 'usia. Bore ma, nia ka
muusia go'o 'ana na sene ne'eri ki, ma na ano'i ru ta'a ne'eri ki kira ka
lalia na'a kwau 'uana saena aba'i kula kwasi.

Ma kaida'i nia lisia go'o sa Jesus, nia ka ako doe, ma ka bobo uruuru
na'a 'i maana 'aena sa Jesus. Sa Jesus nia fata 'uri fuana, "Ano'i ru ta'a
ne'e, 'oke ru'u ma'i 'i maa fa'asia na ngwae ne'e."

Ma ngwae ne'eri ka ri 'uri, "Jesus kwa, 'Ae'o Ngela God ne'e
ngasingasi'a liu! Tae ne'e 'oko oga 'oke sasi aku? Nau ku gani'o 'oe
kosi kwatea ta kwa'ikwa'inga fuaku."
30 Sa Jesus ka saefiloa, "Satamu sa tai kwa?"

Ma nia ka olisia ka 'uri, "Sataku sa Fuani oro." Nia fata 'una'eri sulia
na ano'i ru ta'a 'oro liu ki ne'e kira ru'ufia.
31 Na ano'i ru ta'a ne'eri ki kira ka 'engoa sa Jesus fasi 'iri nia kasi
ba'eda fuana saena kula gwagwa lingalinga fuana kwa'ikwa'inga.
32 Ma na gwata 'oro ki, kira fanga 'ada 'i babara'oa ana fa'i ua ne'e
karangi logo ana kula ne'eri. Ma na ano'i ru ta'a ne'eri ki, kira ka gania
sa Jesus fasi 'iri kira ke ru'ufia 'ada na gwata ne'eri ki. Ma sa Jesus ka
ala'anida.
33 Kira sakatafa na'a ma'i fa'asia na ngwae baera, ma kira ka ru'ufia
na'a na ngwa'i gwata baera ki ta'ifau. Na ngwa'i gwata baera ki ta'ifau,
kira ka lalili saena kwata 'ato ne'eri 'uana saena 'osi, ma kira ka kwa'u,
ma kira ka mae ta'ifau na'a.
34 Ana kaida'i ngwae ne'e kira lia sulia ngwa'i gwata ne'eri kira lisia ru
ne'eri, kira ka tafi, ma kira ka fa'arongo 'ani saena fanoa ne'eri ma na
fanoa ti'iti'i kalikalia ki logo.

35 Na ngwae ki neˈe kira rongoa, kira ka leka maˈi fuana lisilana ru neˈe
nia fuli. Ma ana kaidaˈi kira dao maˈi siana sa Jesus, kira ka lisia na ngwae
neˈeri neˈe anoˈi ru taˈa nia leka naˈa faˈasia, ma nia ka tua naˈa ˈana ˈi
maana ˈaena sa Jesus, ma nia ka toro naˈa, ma nia ka manata saga naˈa.
Ma kira taˈifau kira ka maˈu.
36 Ma ngwae neˈe kira lisia kaidaˈi neˈe sa Jesus nia ifulangaˈinia naˈa
anoˈi ru taˈa neˈeri ki faˈasia na ngwae neˈeri, kira ka alaˈa naˈa sulia
fuana ngwae neˈe fiku maˈi ki.
37 Sui ngwae ki taˈifau neˈe kira tua ana abaˈi kula neˈeri, kira saea
fuana sa Jesus ˈiri ke leka faˈasida, osiˈana kira maˈu liu. Sui sa Jesus ka
raˈe naˈa ˈi saena gwaˈi baru ka salisali fuana lekaˈa.
38 Na ngwae ba na anoˈi ru taˈa nia leka faˈasia, nia ˈengo ana sa Jesus
ka ˈuri, “ˈOke alaˈani nau ˈiri nai leka faˈiniˈo.”
Bore ma sa Jesus ka baˈea kwau, ka fata ˈuri fuana,
39 “ˈOke oli ˈamu ˈi fanoa ˈoe, ma ˈoko faˈarongo ˈani ru neˈe God nia
fulia fuamu ki.” Sui, na ngwae neˈeri ka oli naˈa ˈuana fanoa nia, ma ka
alaˈa naˈa sulia ru neˈe sa Jesus nia fulia fuana ki.

Sa Jesus gura ro kini ki
(Matthew 9:18-26; Mark 5:21-43)

40 Sui, ana kaidaˈi sa Jesus nia oli laˈu maˈi faˈasia bali ˈosi loˈoba, ngwae
ki kira maˈakwalia, ma kira ka saeleˈa liu fuana lisilana.
41 Ma taˈi ngwae neˈe satana sa Jaeras ka dao maˈi. Na ngwae neˈeri
nia ta ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi saena luma fuana foˈongaˈa. Nia leka maˈi
ka bobo uruuru ˈi ˈaena sa Jesus, ma ka ˈengoa naˈa sa Jesus ˈiri nia ke
leka faˈinia ˈuana luma nia.
42 Osiˈana taˈi kala defo mutaˈi nia neˈe nia mataˈi, ma ka karangi mae
naˈa. Taˈi akwala ma ro faˈi ngali goˈo neˈe nia doe maˈi sulia.
Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka faˈinia, na ngwae ˈoro kira fiku kalia
logo.
43 Ma taˈi kini neˈe gwaˈi ˈabu nia tafangia tua logo ˈi neˈeri. Na
mataˈinga taˈa neˈeri nia saungia naˈa sulia akwala ma ro faˈi ngali ki.
Ma nia ka faˈalia naˈa toˈoruˈa nia taˈifau fuana ngwae kwaigura ki, bore
ma noaˈa ta ngwae kasi gura goˈo.
44 Ma na kini neˈeri ka kwako maˈi ˈi burina sa Jesus, ma ka sama toˈona
ˈaena ifi sa Jesus, ma na gwaˈi ˈabu neˈeri ka langa naˈa faˈasia ana kaidaˈi
neˈeri nama.
45 Sa Jesus ka saefilo ka ˈuri, “Sa tai niniˈa sama toˈoku?”
Ana kaidaˈi neˈeri, na fikuˈa neˈeri taˈifau kira ka tofe goˈo ˈada.
Ma sa Peter ka fata ˈuri, “Araˈi kwa, ngwaˈi toˈa ˈoro niniˈa kira bekesiˈo
naˈa.”
46 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Taˈi ngwae nia sama toˈoku, osiˈana
nau ku saiana kaidaˈi neˈe na ngasingasiˈanga nau nia gura ta ngwae.”
47 ˈIu, na kini neˈeri nia saiana sa Jesus nia sai filoa naˈa, ma nia ka fali
maˈi, ma ka lebelebe, ma ka maˈu, ma nia ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena
sa Jesus. Ma kaidaˈi ngwaˈi toˈa ˈoro neˈeri kira liafunufunu fuana, nia
ka faˈarongo kira taˈifau duˈungana tae neˈe nia sama toˈona sa Jesus, ma
ka kwatea neˈe nia ka ˈakwa ˈaliˈali naˈa.
48 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Kini neˈe ˈae, God nia gura ˈoe naˈa,
osiˈana neˈe ˈoko faˈamamana nau. Leka naˈa kwau amu, ma noaˈa ˈoe
kosi manata ˈabera naˈa.”

49 Kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa goˈo ana ˈua, taˈi ngwae nia dao naˈa maˈi
faˈasia luma sa Jaeras, ka faˈarongoa sa Jaeras ka ˈuri, “Na kala defo ba
ˈoe, nia mae naˈa. Noaˈa ˈoe kosi faˈa ˈabera laˈu na ngwae faˈamanata.”
50 Ma sa Jesus ka rongoa, ma ka fata ˈuri fuana sa Jaeras, “Noaˈa ˈoe
kosi maˈu. Diˈia ˈoko faˈamamana nau, na kala defo ˈoe ke leˈa logo.”
51 Ana kaidaˈi kira dao kwau ˈi luma, sa Jesus ka talaˈia sa Peter, faˈinia
sa John, ma sa James faˈinia maˈa ma teˈa ngela neˈeri goˈo, kira ka ruˈu
ˈi luma. Sa Jesus ka luia ta ngwae laˈu noaˈa kasi leka faˈinida ˈi luma.
52 Ma na fikuˈa neˈeri ki taˈifau, kira oˈomae, ma kira ka angisia na
ngela neˈeri. Sui sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu kasi angi laˈu. Na ngela neˈe
noaˈa nia kasi mae, bore ma nia maliu goˈo ˈana.”
53 Ma kira ka gaˈasia lala sa Jesus, osiˈana kira saiana neˈe ngela neˈe
nia mae mamana naˈa.
54 Sui sa Jesus ka dau ˈi limana na ngela neˈeri, ma ka ri ka ˈuri, “Ngela
neˈe ˈae, tataˈe naˈa!”
55 Ma na mangona ka oli laˈu maˈi, ma nia ka tataˈe. Ma sa Jesus ka saea
fuada ˈiri kira ke kwatea ta fanga fuana.
56 Na teˈa nia faˈinia na maˈa ngela neˈeri, kira ka ˈarefo liu ana ru
neˈeri. Sui sa Jesus ka luida noaˈa kira kasi alaˈa laˈu sulia ru neˈeri ki
fuana ta ngwae.

9

Sa Jesus asungaˈinia na lifurongo nia ki fuana raoˈa
(Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

1 Sa Jesus nia saea maˈi na akwala ma ro fafarongo nia ki siana. Ma
nia ka kwatea na ngasingasiˈanga ma na gwaungaˈi ˈanga fuana guralana
mataˈinga ki, ma na ifulangaˈilana anoˈi ru taˈa ki.
2 Nia ka asungaˈinida kwau fuana faˈafulangaˈilana na ˈInotoˈanga God,
ma guralana ngwae mataˈi ki.
3 Ma nia ka fata fuada ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi dau fafia ta ru fuana
lekaˈa kamu. Kamu kasi ngalia ta faˈi kuba, ma ta ngwaˈi, ma ta fanga,
ma ta mani, ma ta ro toro fuana rokisiˈanga.
4 Ma ti ngwae ana ta luma neˈe kira kwalo kamu, muke tua babatoˈo ˈi
saena luma neˈeri, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe kamu ke leka ana.
5 Diˈia ta ngwae ana ta fanoa neˈe noaˈa kira kasi kwalo kamu, muke
leka ˈamuˈa faˈasida, ma kamu ke tafula fulafulana ano faˈasia na ˈaemuˈa
diˈia na faˈabasuˈanga naˈa fuada neˈe God ke baˈa matalangaˈi kira,
duˈungana kira ˈaila ˈania rongolana fatalana God.”
6 Ma na fafarongo ki kira ka leka, ma kira ka liu naˈa ana fanoa ki taˈifau
fuana alaˈanga sulia Faˈarongoˈa Leˈa sulia God, ma faˈinia guralana
ngwae ki ana kula ki taˈifau.

Kaidaˈi sa Herod nia rongoa alaˈanga ki sulia sa Jesus
(Matthew 14:1-12; Mark 6:14-29)

7 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Herod Antipas na tatalafaˈa ˈi Galili, nia
rongoa na alaˈanga ki sulia ru neˈe sa Jesus nia sasiˈi ki. Ma na manatana
ka bulia musia kula naˈa sulia ti ngwae kira saea sa John Siuabu neˈe nia
mauri laˈu,
8 ma ti ngwae laˈu kira ka saea niaˈa ˈani sa Elaeja na profet, ma ti
ngwae laˈu kira ka saea niaˈa ta profet ˈua maˈi ˈi naˈo neˈe nia tataˈe
laˈu faˈasia na maeˈa.

9 Goˈo ma sa Herod ka fata ˈuri, “Sa John ba nau ku kwatea na ngwae
ni ofoˈa ki ka siki muusia naˈa gwauna! Ma na ngwae faˈuta niniˈa kira
alaˈa sulia ˈuri?” ˈUnaˈeri, ka talaˈae ana kaidaˈi neˈeri, sa Herod oga liua
lisilana sa Jesus.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwane ki
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; John 6:1-14)

10 Ma ana kaidaˈi neˈe akwala ma ro lifurongo sa Jesus ki kira oli naˈa
maˈi faˈasia faˈafulangaˈilana na ˈInotoˈanga God ma na guralana ngwae
mataˈi ki, kira ka alaˈa sulia ru neˈe kira sasiˈi ki. Sui, sa Jesus faˈinia
fafarongo nia ki, kira ka leka taˈifilida ˈuana fanoa ˈi Betsaeda.
11 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, ngwae ki kira rongoa naˈa sa Jesus nia
liu, kira ka leka logo sulia. Ma sa Jesus ka kwaloda, ma ka fata sulia na
ˈInotoˈanga God fuada, ma ka faˈamauria naˈa ngwae neˈe kira mataˈi ki.
12 Ma ˈi saˈulafi naˈa, kaidaˈi sina karangi suu, na akwala ma ro
fafarongo nia ki kira ka leka maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “ˈOke
olitaˈinia na fikuˈa neˈe, ˈiri kira ke leka ˈada ana fanoa ki, ma kira ke
dao toˈona ta fanga faˈinia ta kula fuana teoˈa, osiˈana neˈe kula neˈe
noaˈa ta ngwae kasi tua goˈo ana.”
13 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke kwatea lala fanga fuada
fuana ˈanilana.”
Ma kira ka olisia kika ˈuri, “Kaimili toˈo goˈo ana lima afu beret ki, ma
na ro gwaˈi iˈa ki. ˈUri ma ˈoko oga kaimili ke leka folia maˈi fanga fuana
fikuˈa doe neˈe?”
14 Na fikuˈa neˈe nia bolo faˈinia na lima toˈoni ngwae ki neˈe kira tua
ˈi neˈe.*
Sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Muke saea fuada kira
ke tua ˈi ano ˈani ti gwaˈi tuaˈa ana lima akwala ngwaeˈa.”
15 Buri ˈana neˈe fafarongo ki kira sasi ˈunaˈeri ka sui, na ngwae ki
taˈifau kira ka tua ˈi ano naˈa.
16 Sui sa Jesus ka ngalia na lima afu beret neˈeri ki, ma na ro gwaˈi iˈa
neˈeri ki, ma nia ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka baˈatafea God. Sui nia
ka ngiia na afu beret ki, ma na iˈa ki, ma ka kwatea fuana na fafarongo
nia ki, ˈiri kira ka daroˈia ana ngwae ki.
17 Ma kira taˈifau kira ka fanga, ma kira ka abusu liu. Ma na fafarongo
nia ki, kira ka gonia na orengana fanga neˈe nia ore ˈi saena akwala ma
ro kokofi ki leleka ka fungu.

Sa Peter faˈinia sa Jesus
(Matthew 16:13-19; Mark 8:27-29)

18 Taˈi kaidaˈi sa Jesus nia foˈo ana taˈifilia, ma na fafarongo nia ki kira
ka leka maˈi siana, ma nia ka saefiloda ka ˈuri, “Ngwae ki kira saea nau
ˈania sa tai?”
19 Ma kira olisia kika ˈuri, “Ti ngwae kira saea fasi ˈaeˈo sa John Siuabu
neˈe nia mauri laˈu. Ma ti ngwae laˈu kira saea fasi ˈaeˈo sa Elaeja neˈe
nia mauri laˈu. Ma ti ngwae laˈu kira saea fasi ˈaeˈo ta ngwae ana na
profet ba ˈi naˈo ki maˈi neˈe nia mauri laˈu.”
20 Ma sa Jesus ka lidi kira ka ˈuri, “Ma kaumulu sae nau mo ˈania sa
tai?”

* **9:14** Kira kasi toˈoa goˈo ˈafe ki faˈinia ngela ki neˈe kira fanga logo saena fikuˈa neˈe.

Sa Peter nia olisia ka ˈuri, “ˈAeˈo neˈe na Christ, na ngwae neˈe God nia filia fuana ˈafilana ngwae nia ki.”

Sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Matthew 16:20-28; Mark 8:30—9:1)

21 Sui sa Jesus ka fata totongaˈi fuada fasi ˈiri noaˈa kira kasi faˈarongoa laˈu ta ngwae ana ru neˈeri.
22 Ma nia ka fata logo ˈuri, “Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa nonifii ka doe liu ˈani ru ˈoro ki. Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ˈani na taki ki, kira ke ilangaˈi nau. Ma kira ke saungi nau, sui ana uula asoa, God ke baˈa taˈe nau fuana mauriˈa.”
23 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada taˈifau, “Sa tai bore ˈana neˈe oga ke donga nau, noaˈa nia kasi manata ˈabera sulia ru nia oga ki goˈo ˈana talana. Asoa ki taˈifau nia ke maˈudi fuana dongalaku, sui bore ˈana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke mae ana ˈai rara folo.
24 Sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga nau duˈungana nia oga ke sasi ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa talafia na mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe noaˈa nia kasi manata ˈabera sulia ru nia oga ki goˈo ˈana talana, ma nia maˈudi ke mae fuaku, nia ka toˈo ana mauriˈa firi.
25 Diˈia neˈe na ngwae toˈo ana ru ki taˈifau saena magalia, kaidaˈi nia mae, ma nia ke tua tau faˈasia God, ru neˈeri kasi fulia goˈo ta leˈangaˈa fuana.
26 Ma diˈia ta ngwae nia ˈeke ˈani nau faˈinia fatalaku, ˈirai Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa ˈeke logo ˈania, ana kaidaˈi nai dao maˈi faˈinia na ngwasinasinaˈanga nau, ma na ngwasinasinaˈanga Maˈa nau, ma na ngwasinasinaˈanga ˈainsel abu ki laˈu.
27 Nau ku saea naˈa fuamuˈa, ti ngwae aumulu ˈi neˈe logo, noaˈa kira kasi mae leleka kira ka lisia God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki.”

Sa Jesus nia faˈataˈinia raralana ma na ngasingasiˈanga nia
(Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 Bolo faˈinia kwalu asoa ki ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus saea ru neˈeri ki, nia ka talaˈia sa Peter, ma sa John, ma sa James, ma kira ka raˈe ˈi gwauna taˈi faˈi ua fuana foˈongaˈa.
29 Ma kaidaˈi sa Jesus nia foˈo ana, na maana ka rokisi ka ngwasinasina, ma na ifi nia ki ka kwao ma ka ngwasinasina liu.
30 Ma ˈaliˈali goˈo ro ngwae ki kera tua logo ˈi neˈeri, ma kera ka alaˈa faˈinia sa Jesus. Keraˈa neˈe sa Moses ma sa Elaeja.
31 Ma kera ka sakatafa maˈi ˈi saena na ngwasinasinaˈanga ˈi langi, ma kera ka alaˈa faˈinia sa Jesus sulia na maelana ma lekalana faˈasia na magalia ˈuana ˈi langi neˈe nia ke faˈa aliˈafua ˈi Jerusalem.
32 Bore ma sa Peter ma na ro kwaima nia ki, kira ka maliu naˈa ˈada. Sui ana kaidaˈi kira ada naˈa, kira ka lisia na ngwasinasinalana sa Jesus ma na ro ngwae neˈe kera uu faˈinia ki.
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ro ngwae neˈeri ki kera sasi fuana lekaˈa faˈasia sa Jesus, sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Araˈi kwa, nia leˈa liu neˈe kulu ka tua naˈa akulu ˈi neˈe. Alu kaimili ke saungaˈinia uulu babala ki, ta ai fuamu, ma ta ai fuana sa Moses, ma ta ai fuana sa Elaeja.” (Nia kina logo ˈana ru neˈe nia saea.)

34 Ma kaidaˈi sa Peter nia alaˈa goˈo ana ˈua, taˈi gwaˈi salo nia dao
ma nunufilana ka buta fafida. Ma na uulu fafarongo ki, kira ka maˈu ana
kaidaˈi neˈe gwaˈi salo neˈeri nia leka maˈi ka dau fafida.
35 Ma taˈi lingaˈi fataˈa saka maˈi faˈasia ˈi saena na gwaˈi salo neˈeri
ma ka ˈuri, “Niaˈa neˈe na ngela nau. Nau nau ku filia naˈa. Muke rongo
sulia!”
36 Ma kaidaˈi lingaˈi fataˈa neˈeri nia sui naˈa, taˈi sa Jesus naˈa ˈana
neˈe nia tua faˈinia na uulu fafarongo nia ki ˈi neˈeri. Ma kira ka noto
fafia na ru neˈeri, ma ana kaidaˈi neˈeri noaˈa kira kasi faˈarongoa naˈa
ta ngwae ana ru neˈe kira lisia.

Sa Jesus nia ifulangani anoˈi ru taˈa faˈasia na ngwae fii doe
(Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Sui faˈi asoa ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus faˈinia uulu fafarongo
nia ki, kira ka koso maˈi faˈasia gwauna faˈi ua neˈe sa Jesus nia rokisi
ana, ma na ngwae ˈoro ki kira ka saka toˈona sa Jesus.
38 Ma taˈi ngwae faˈasia na fikuˈa neˈe nia ri ka fata ˈuri, “Faˈamanata
kwa, nau ku gani ˈoe, ˈoke ifulani kwau anoˈi ru taˈa neˈe faˈasia na ngela
nau, sulia nia neˈe taˈi ngela mutaˈi nau naˈa.
39 Na anoˈi ru taˈa nia olofia ˈaliˈali goˈo, ma nia ka ako doe, ma ka ˈui
ˈania ˈi ano ma ka lebesia, ma na kwakwana ka ngisungisuˈa. Kaidaˈi nia
saungia, nia ka ˈafitaˈi liu fuana suiˈa faˈasia, ma ka faˈakaisia liu naˈa.
40 Nau ku gania fafarongo ˈoe ki fuana ifulangaˈilana faˈasia, ma ka
ˈafitaˈi liu fuada fuana sasilana.”
41 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamuˈa manatamuˈa ngasi liu, ma ngwae taˈa
ki! Kamu noaˈa kasi faˈamamana nau ˈua! Nau ku noni maruku naˈa
ˈani abu fitoˈonga nini kamu. Nau ku tua faˈi kamu ka dao naˈa ˈuri, fuila
kaumulu ka faˈamamana nau naˈa.” Sui nia ka fata ˈuri fuana ngwae
neˈeri, “ˈOke ngalia maˈi na ngela ˈoe ˈi neˈe.”
42 Ana kaidaˈi neˈe ngela neˈeri nia dao maˈi ana kula neˈe sa Jesus nia
uu ana, na anoˈi ru taˈa neˈeri nia ka fiˈi ˈui ˈania ngela neˈeri ˈi ano, ma
ka lebesia. Ma sa Jesus ka balufia na anoˈi ru taˈa neˈeri, ma nia ka fiˈi
saka faˈasia ngela neˈeri, ma na tualana ngela neˈeri fiˈi leˈa, ma sa Jesus
ka kwatea ngela neˈeri fuana maˈa nia.
43 Ma na ngwae neˈe kira fiku ki, kira ka ˈarefo liu ana ngasingasiˈanga
God.

Na ruana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa sulia na maelana
(Matthew 17:22-23; Mark 9:30-32)

Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira ˈarefo goˈo ˈada ˈua ana ru neˈe sa Jesus
nia fulia ki, nia ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki,
44 “Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani na ru neˈe nau ku saea fuamuˈa
ki. Nauˈa, na Ngela Ngwae, kira ke kwate nau saena limana malimae nau
ki.”
45 Bore ma fafarongo nia ki kira kasi saiana ta tae neˈe nia fada ˈani
alaˈanga neˈe nia saea. God nia sofongaˈinia na fadalana alaˈanga neˈe
faˈasida. Ma kira maˈu logo fuana saefilo lana fadalana alaˈanga neˈeri.

Sa tai neˈe nia doe ka tasa
(Matthew 18:1-5; Mark 9:33-37)

46 Ma na olisuˈusuˈunga ka leka ˈi safitana na fafarongo sa Jesus ki, sulia
sa tai ada neˈe ke doe ka gwaungaˈi fafida taˈifau.

47 Ma sulia neˈe sa Jesus nia saiana manatalada, nia ka ngalia taˈi ngela,
ma ka faˈauua ˈi safitada,
48 ma ka fata ˈuri fuada, “Diˈia sa tai neˈe ˈoko kwaloa ta ngela ˈuri
duˈungana neˈe ˈoko faˈamamana nau, ˈoko kwalo nau laˈu goˈo. Ma
diˈia sa tai neˈe ˈoko kwalo nau, ˈoko kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi
nau maˈi. Duˈungana sa tai neˈe ˈoko faˈatiˈitiˈi ˈoe talamu ˈi safitamuˈa,
ˈaeˈo neˈe ngwae doe ka gwaungaˈi fafi kamu taˈifau.”

Sa tai neˈe kasi uu bokota kamu, nia tua faˈi kamu
(Mark 9:38-40)

49 Sui sa John ka fata ˈuri, “Araˈi kwa, kaimili lisia taˈi ngwae nia ifulani
na anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga ˈoe, ma kaimili ka fonea faˈasia
sasilana, osiˈana noaˈa nia kasi ˈado faˈi kulu.”
50 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa kamu kasi fonea laˈu, osiˈana sa
tai neˈe noaˈa kasi uu bokota kulu, nia na ngwae faˈi kulu.”

Na ngwaˈe ˈi Samaria ki kira ˈaila liu ˈania sa Jesus

51 Kaidaˈi nia dao karangi naˈa fuana sa Jesus ke fane naˈa ˈi langi, nia
ka manata doe ana lekaˈa ˈuana ˈi Jerusalem.
52 Ma nia ka kwatea ngwae ki kira ka etaeta ˈi naˈo ana. Kira leka, ma
kira ka dao ana taˈi fanoa ana na abaˈi kula ˈi Samaria ˈiri kira ke sasi
akaˈu ana ru ki taˈifau maˈakwalia.
53 Bore ana na ngwae ki ˈi neˈeri noaˈa kira kasi oga goˈo kwalolana,
sulia nia na ngwae Jiu lala neˈe nia leka ˈuana ˈi Jerusalem.
54 Ma kaidaˈi na ro ngwae ana fafarongo nia ki sa James ma sa John,
kera lisia ru neˈeri, kera ka fata ˈuri fuana, “Aofia kwa, nia faˈuta? ˈUri
ma ˈoko oga keroˈo ke gani ˈuana ta mafula faˈasia maˈi ˈi langi ˈiri ke
doˈofida taˈifau kwa?”
55 Sui sa Jesus ka abula ma ka balufidaroˈo.
56 Ma kira ka leka naˈa ˈada ˈuana ta fanoa matamata.

Dongalana sa Jesus neˈe ˈuri mala
(Matthew 8:19-22)

57 Ma ana kaidaˈi kira leka naˈa sulia na taˈi tala, taˈi ngwae ka fata ˈuri
fuana sa Jesus, “Nau ku oga nai leka faˈi ˈoe ˈi faˈi bore ˈana neˈe ˈoke
leka ˈuana.”
58 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa nia kasi talangwaraˈu. Na kui
kwasi ki kira toˈo ana na kula kira ki fuana teoˈa, ma na noˈo ki logo kira
ka toˈo ana na nuˈi kira ki. Bore ma nauˈa, na Ngela Ngwae, nau noaˈa
kusi toˈo ana ta luma fuana maliuˈa ana.”
59 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana ta ngwae laˈu, “ˈOke leka maˈi faˈi nau.”
Bore ma na ngwae neˈeri ka fata lala ˈuri, “Araˈi kwa, ˈoke alaˈani nau
ˈiri nau kui leka, ku tua basi faˈinia maˈa nau, leleka nia ka mae mala,
nau ku kwaiatoa ka sui, nau ku fiˈi dongaˈo.”
60 Ma sa Jesus ka olisia ma ka ˈuri fuana, “Alaˈania na ngwae neˈe noaˈa
kira kasi toˈo ana mauriˈa ana God ki, kira ka kwaiatoa naˈa ˈada na ngwae
mae kira ki. ˈAeˈo niniˈa, ˈoke leka, ma ˈoko fata sulia na ˈInotoˈanga
God.”
61 Ma ta ngwae laˈu ka fata ˈuri, “Araˈi kwa, nau kui leka mo ˈi burimu.
Bore ma, ˈoke alaˈani nau ˈiri nai leka ma ku olioli basi ana ngwae nau ki
ˈi fanoa.”

62 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ta ngwae neˈe nia oga ke leka faˈi nau,
ma nia ka manata doe sulia na ru neˈe nia faˈasiˈi ki, noaˈa nia kasi bolo
faˈinia God ka ˈinotoˈa fafia maurilana.”

10

Sa Jesus nia kwatea fiu akwala ma ro fafarongo nia ki

1 ˈI buri ˈana na ru neˈeri ki, na Aofia sa Jesus ka filia fiu akwala ma ro
ngwae ki, ma ka kwatea kira ka leka ro ngwaeˈa fasi ˈiri kira ke leka ˈi
naˈona ˈuana fanoa ki taˈifau goˈo neˈe nia manata fuana lekaˈa ˈuani.
2 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na ngwae neˈe kira sasi akaˈu naˈa fuana
faˈamamanaˈanga ana God ki, kira diˈia na ru ˈoro ki ˈi saena oˈola fuana
fikulani. Bore ma, ngwae fuana fikulana na ru neˈeri ki, kira kasi ˈoro.
Nia neˈe, muke foˈosia God ˈiri nia ke kwatea maˈi ngwae ni rao ki faˈi
kamu.
3 Muke leka naˈa. Nau ku asungaˈi kamu diˈia na kala sipsip ki ˈi safitana
na kui kwasi ki, sulia ngwae ˈoro ki kira oga kike faˈali kamu.
4 Noaˈa kamu kasi ngalia ta mani, ma noaˈa ta ngwaˈi ni ru fuana alu
maniˈa ˈi saena, ma noaˈa ta taˈe butu. Ma noaˈa kamu kasi ˈabera ˈani
alaˈanga faˈinia ta ngwae sulia tala.
5 Ma kaidaˈi kamu ruˈu ana ta luma, muke fata ˈuri, ‘God ke faˈaleˈa
kamu, ma na aroaroˈanga nia ka tua faˈi kamu ˈi saena na luma neˈe.’
6 Ma diˈia na ngwae neˈe nia tua ˈi neˈeri nia kwalo kamu ˈania aroaroˈa,
na faˈaleˈanga kamu ke tua logo faˈinia na ngwae neˈeri. Ma diˈia ka
noaˈa, na faˈaleˈanga neˈeri ka oli logo maˈi fuamuˈa.
7 Muke tua ˈi saena na luma neˈeri, ma muke ˈania, ma muke kwaˈufia
ta ru neˈe kira kwatea fuamuˈa. Osiˈana na ngwae neˈe nia rao, nia ke
ngalia nama ˈana na folifoliˈa nia. Kamu ke tua toˈo, ma noaˈa kamu kasi
lae luma kwailiu.
8 “Ma kaidaˈi kamu dao ana ta fanoa, ma kira ka kwalo kamu, muke
ˈania fanga tae neˈe kira kwatea fuamuˈa.
9 Ma muke gura na ngwae mataˈi ki ˈi saena na fanoa neˈeri, ma muke
fata ˈuri fuana na ngwae ˈi neˈeri ki, ‘Kaidaˈi God ke gwaungaˈi fafia
ngwae nia ki, nia dao karangi kamu naˈa.’
10 Ma diˈia kamu dao ana ta fanoa, ma noaˈa kira kasi kwalo kamu,
muke leka sulia na tala ˈi saena fanoa neˈeri, ma kamu fata ka ˈuri,
11 ‘Na fulafulana ano ana fanoa neˈe kamu niniˈa ratai olofana ˈaemili,
kami tafula naˈa kwau ˈusi kamu. Niniˈa na faˈabasuˈanga naˈa fuamuˈa
neˈe God ke baˈa matalangaˈi kamu duˈungana kamu ˈaila ˈania rongolana
fatalana God. Kamu ke manata toˈona ru neˈe: ˈInotoˈanga God nia dao
karangi kamu naˈa.’
12 Nau ku saea fuamuˈa, na asoa ana kwaˈikwaˈinga neˈe ke dao maˈi,
God ke kwatea na matalangaˈinga fuana na ngwae ana fanoa taˈa ba ˈi
Sodom. Bore ma nia ke baˈa kwatea na matalangaˈinga doe ka tasa fuana
ngwae ana fanoa neˈe ka liufia ngwae ana fanoa ba ˈi Sodom!”

Fanoa doe ki noaˈa kira kasi faˈamamana sa Jesus
(Matthew 11:20-24)

13 Sa Jesus nia fata ˈuri, “Nia taˈa lilisu naˈa fuamuˈa neˈe kamu tua ˈi
Koresin. Ma kamuˈa neˈe kamu tua ˈi Betsaeda ka ˈunaˈeri logo. Osiˈana
kamu ˈiri faˈamamana na faˈanadaˈa ˈoro ba nau ku sasia fuamuˈa ki.

Diˈia kira sasi faˈanadaˈa neˈeri ki ˈi Taea ma ˈi Saedon* ˈi naˈo, na ngwae ˈi neˈeri ki kira ka tua ˈi ano, ma kira ka ruˈufia toro biliˈa ki, ma kira ka rafua nonida ana fuˈa, fasi ˈiri ka faˈataˈinia neˈe kira kakari alifaˈi taˈifau naˈa faˈasia abula taˈangaˈa kira ki.

14 Aia, ana faˈi asoa God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ana magalia neˈe, na kwaˈikwaˈinga kamu ke baˈa tasa ka liufia na ngwae ˈi Taea faˈinia Saedon ki.

15 ˈIu, kamuˈa na tuaˈa ˈi Kapaneam, kamu fia God ke baˈa lafu kamu ˈuana ˈi langi. Bore ma, nia ke baˈa ˈui ˈani kamu ˈi saena kilu ana nonifiiˈa.”

16 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Diˈia sa tai neˈe nia rongo suli kamu, nia rongo logo suli nau. Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈaila ˈani kamu, nia ˈaila logo ˈani nau. Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈaila ˈani nau, nia ˈaila logo ˈania God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.”

17 Ma na fiu akwala ma ro ngwae baera kira ka leka naˈa. Ma ana kaidaˈi kira oli maˈi, kira ka saeleˈa liu, ma kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa, na anoˈi ru taˈa ki bore kira roˈosuli kaimili kaidaˈi kami ifulangaˈinida ˈani ngasingasiˈanga ˈoe!”

18 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku lisia na ngasingasiˈanga sa Saetan karasu faˈasia ma ka ˈasi ka inasisi maˈi ka diˈia na meamea faˈasia ˈi langi.

19 Mulu rongo basi! Nau ku kwatea naˈa na ngasingasiˈanga fuamuˈa fasi ˈiri muke liu bore ana baˈeko tolo ki ma na farifari ki, ma noaˈa kira kasi ˈala fifi amuˈa. Nau ku kwatea naˈa fuamuˈa na ngasingasiˈanga neˈe doe ka liufia sa Saetan na malimae kia. Noaˈa ta ru ana sa Saetan kasi faˈafii kamu naˈa.

20 Kamu ka saeleˈa ˈamuˈa duˈungana na anoˈi ru taˈa ki kira roˈosuli kamu. Bore ma muke saeleˈa liu mala ˈamuˈa duˈungana God nia keresia naˈa na satamuˈa ˈi langi.”

Sa Jesus nia saeleˈa ma ka baˈatafea God (Matthew 11:25-27; 13:16-17)

21 Ma ana kaidaˈi neˈeri, Anoˈi ru Abu ka faˈasaeleˈa sa Jesus, ma nia ka fata ˈuri, “Maˈasi, ˈaeˈo neˈe ˈoko gwaungaˈi fafia ru ki taˈifau ˈi langi ma ˈi ano logo. Nau ku baˈatafe ˈoe, duˈungana neˈe ˈoko faˈataˈinia na ru neˈe ki fuana ngwae neˈe kira diˈia ngela tiˈitiˈi ki, ma ˈoko sofongaˈinia ru neˈe ki faˈasia ngwae neˈe kira auraˈeda duˈungana kira liatoˈo, ma kira lia saiana ru ˈoro ki. ˈIu Maˈasi, na ru neˈeri ki nia ˈunaˈeri naˈa sulia na kwaiogaiˈanga ˈoe ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo.”

22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri, “Maˈa nau nia kwatea ru ki taˈifau naˈa fuaku. Ma taˈifilia na Maˈa goˈo neˈe nia saiaku na ngela nia. Ma taˈifilia logo na Ngela talana neˈe nia saiana Maˈa nia, ma taˈifili goˈo ngwae neˈe na Ngela nia filida fuana faˈataˈilana fuada ki, neˈe kira saiana na Maˈa.”

23 Sui sa Jesus ka abula fuana fafarongo nia ki taˈifilida, ka fata ˈuri fuada, “ˈOilakiˈa fuamuˈa, osiˈana kamu lisia na ru ni ˈarefoˈa neˈe ki ˈi taˈena.

24 Nau ku saea fuamuˈa, na profet ˈoro ki ma na tatalafaˈa ˈoro ˈi naˈo ki, kira oga logo lisilana na ru neˈe kamu lisia ˈi taˈena ki, bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada. Ma kira ka oga liua logo rongolana na ru neˈe kamu rongoa ˈi taˈena ki, bore ma nia ˈafitaˈi logo fuada.”

---

* **10:13** ˈi Taea ma ˈi Saedon Na ro fanoa doe neˈe ki, kira talo faˈinia taˈangaˈa kira ki.

Na tarifulaˈa sulia na ngwae leˈa ˈi Samaria

25 Taˈi ngwae faˈamanata ana na taki ki, nia leka maˈi siana sa Jesus.
Nia oga ke ilitoˈona, ma ka fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, ta tae neˈe
nai baˈa sasia ˈiri nai toˈo ana na mauriˈa firi?”
26 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri fuana, “Tae neˈe na Kerekereˈa Abu ki
saea? ˈUri ma ˈoko malingaˈi faˈuta ˈani?”
27 Ma na ngwae neˈeri nia olisia ka alaˈa ˈuri, “ˈOke alafe ana
God ˈoe, ˈania manatamu taˈifau, ma ˈani mangomu taˈifau, ma ˈani
ngasingasilamu taˈifau, ma ˈani liamu taˈifau. Ma ˈoke alafe fuana
toˈolamu ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.”
28 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na olisiˈanga ˈoe nia saga. ˈOke sasi
ˈunaˈeri, ma ˈoke mauri.”
29 Bore ma na ngwae faˈamanata neˈeri, nia oga ke faˈataˈinia neˈe na
tualana saga goˈo ˈana, ma nia ka saefiloa laˈu sa Jesus ka ˈuri, “Sa tai mo
neˈe na toˈolaku neˈe nai alafe fuada?”
30 Ma sa Jesus saiana ngwae Jiu ki ˈaila ˈania ngwae ˈi Samaria ma nia
ka olisia ka ˈuri, “Taˈi ngwae Jiu nia tuatua maˈi ˈi Jerusalem ma ka leka
ˈuana ˈi Jeriko. Ma kaidaˈi nia leka goˈo ˈana sulia na tala, na ngwae fofolo
bili ki kira ka saungia, ma kira ka ngalia na ru nia ki taˈifau faˈinia na toro
nia ki. Ma kira ka kwaiˈia leleka nia ka maefelo naˈa, ma kira ka faidanga
ˈania, ma kira ka leka naˈa ˈada faˈasia.
31 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi fata abu ana na Luma Abu God nia leka
logo sulia na tala neˈeri, ma kaidaˈi nia lisia na ngwae baera, nia ka rafi
logo ˈana sulia ta bali tala, ma ka leka ˈana.
32 Sui, taˈi ngwae rao kwaiˈafi saena na Luma Abu God nia ka leka logo
maˈi sulia na tala neˈeri. Ma kaidaˈi nia dao ˈi neˈeri, nia ka lisia na ngwae
baera. Bore ma nia rafi logo ˈana faˈasia ana ta bali tala, ma ka leka logo
ˈana faˈasia naˈa.
33 Sui taˈi ngwae faˈasia na abaˈi kula kwaita ˈi Samaria nia leka
logo maˈi sulia na tala neˈeri. Kaidaˈi nia lisia na ngwae baera, nia ka
kwaimanatai liu fuana.
34 Ma nia ka leka maˈi siana, ma ka taufia na maala nia ki ˈani na
ngwaingwai ma na waen, ma ka ˈafua. Sui nia ka lafua ˈi fafona na dongki
nia, ma ka ngalia naˈa ˈuana taˈi luma fuana folilana fuana tuaˈa ˈi saena,
ma nia ka lia sulia ˈi neˈeri.
35 Ma ana ruana faˈi asoa, nia ka lafua ro ngisingisi mani ki neˈe bolo
faˈinia folifoliˈa fuana ro asoa ki, ma ka kwatea fuana na ngwae neˈe nia
lia sulia na luma neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana, ‘ˈOke lia sulia na ngwae
neˈe, ma ana kaidaˈi neˈe nai oli laˈu maˈi, nai duˈua taˈifau na mani neˈe
ˈoko ˈafia ˈania ki.’ ”
36 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOko manata faˈuta? Sa tai ana uulu
ngwae neˈeri ki kira saea ˈani toˈolana fuana na ngwae ba na ngwae fofolo
bili ki kira kwaiˈia?”
37 Ma na ngwae faˈamanata ana taki ki ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe nia
kwaimanatai fuana.”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈOke leka, ma ˈoko sasi logo ˈunaˈeri.”

ˈI Mata faˈinia ˈi Mary

38 Kaidaˈi sa Jesus ma na fafarongo nia ki kira leka, kira ka dao ana taˈi
fanoa, ma taˈi kini neˈe satana ˈi Mata ka kwaloa sa Jesus ˈuana ˈi luma
nia.

39 Ma na kini futa nia ˈi Mary ka tua karangia na ˈaena na Aofia sa Jesus,
ma ka fafarongo ˈana fuana na faˈamanataˈanga sa Jesus ki.
40 Ma na manatalana ˈi Mata ka ˈabera sulia nia goˈo neˈe nia sasia na
raoˈa ki taˈifau ˈi luma. Ma nia ka leka maˈi siana sa Jesus, ka fata ˈuri
fuana, “Aofia kwa, ˈUri ma, ˈoko ˈiri manata ˈabera goˈo sulia na sasiku
neˈe nia faˈasi nau goˈo ˈana, ma nau ku sasia goˈo ˈaku na raoˈa neˈe ki
taˈifau taˈifili nau kwa? ˈOke saea fuana ˈiri nia ke leka maˈi ke kwaiˈafi
logo aku!”
41 Ma na Aofia olisia ka ˈuri, “Mata kwa, ˈoko matafiru ma na
manatalamu ka ˈabera naˈa sulia ru ˈoro ki.
42 Bore ma taˈi ru goˈo neˈe nia talingaˈi. ˈI Mary nia filia na ru talingaˈi,
ma nia ˈafitaˈi ta ngwae ka lafua naˈa faˈasia.”

11

Sa Jesus faˈamanata sulia na foˈongaˈa
(Matthew 6:9-13; 7:7-11)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia foˈo ˈana, ana taˈi kula. Ma kaidaˈi nia foˈo
ka sui goˈo, taˈi ngwae ana fafarongo nia ki ka fata ˈuri fuana, “Aofia kwa,
ˈoke faˈamanata kami ˈani foˈongaˈa, diˈia ba sa John nia faˈamanata logo
na fafarongo nia ki ˈani foˈongaˈa.”
2 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kaidaˈi kamu foˈo, kamu ke fata ˈuri,
‘Maˈasi,
Kami oga ngwae ki taˈifau kike faˈadoea na satamu, osiˈana nia abu liu.
Dao maˈi ˈani gwaungaˈi ˈanga ˈoe fafia maurilana ngwae ki taˈifau.
3 Ma ˈoke kwatea maˈi fuamiˈa na fanga neˈe nia bolo fuamiˈa sulia asoa
ki.
4 Ma ˈoke rufuanata na taˈangaˈa kami ki, diˈia logo neˈe kami rufuanata
ana taˈangaˈa ngwae ki taˈifau neˈe kira sasia ru taˈa ki fuamiˈa.
Ma ˈoe kosi danga ˈani kami fuana ilitoˈonga ka liufi kami.’ ”

5 Ma sa Jesus ka fata ˈani taˈi tarifulaˈa ˈuri fuana na fafarongo nia ki,
“Diˈia ta ngwae ana kaumulu leka siana na ngwae kwaima nia ˈi luma nia
saena tofongana rodo, ma ka fata ˈuri fuana, ‘Ngwade kwa, ˈoe kwatea
basi maˈi ta uulu afu beret fuaku,
6 osiˈana taˈi ngwae kwaima nau logo, nia tua tua maˈi ana fanoa tau,
ma nia ka dao maˈi siaku. Bore ma noaˈa nau kusi toˈo ana ta fanga neˈe
nai kwatea fuana.’
7 Ma na ngwae kwaima neˈeri nia saena luma ka fata ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi
faˈa ˈabera nau laˈu! Na sinamaa nia fono naˈa, ma na ngela nau ki kaimili
ka maliu taˈifau naˈa. Nia ˈafitaˈi nau ku tataˈe laˈu fuana kwatelana ta
ru fuamu.’
8 Aia, nau ku saea fuaumulu, bore ˈana diˈia noaˈa nia kasi oga sasilana
ta ru, diˈia na ngwae neˈeri nia gani, ma ka inaˈu ana ganiˈa, na ngwae
neˈe ˈi saena luma, nia ke tataˈe ma ka kwatea goˈo na ru ki taˈifau neˈe
nia ogaˈi. Ma nia noaˈa kasi sasia laˈu duˈungana na ngwae neˈeri neˈe na
ngwae kwaima nia, bore ma osiˈana sulia neˈe nia inaˈu naˈa ana ganiˈa.
9 Nia neˈe nau ku saea fuaumulu. Kamu ke gani ana God ˈiri muke ngalia
ru neˈe kamu gani ˈuana. Kamu ke lulua ru kamu boˈoboˈo ˈuani ki ana
God, ma nia ka ˈafi kamu ˈiri muke lisia. Kamu ke faˈafo ana sinamaa, ma
God ke ˈifi fuamuˈa.

10 Osiˈana na ngwae ki taˈifau neˈe kira gani ana God, kira ka ngalia naˈa ru neˈe kira gania. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira lulua ru kira boˈoboˈo ˈuani ki ana God, kira ka lisia. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈafo ana sinamaa, ma God ke ˈifi fuada.
11 “ˈUri ma, sa tai aumulu na maˈa ki, neˈe diˈia na ngela ˈoe nia gania iˈa, ˈoke kwatea lala na faˈi loi fuana?
12 Ma diˈia na ngela ˈoe nia gani ˈuana ta fakaleˈe karai, ˈoke kwatea lala ta farifari fuana? Noaˈa liu!
13 Sui bore ˈana kamuˈa taˈifau ngwae taˈa ki, kaumulu saiana kwatelana na ru leˈa ki fuana ngela kaumulu ki. Bore ma na Maˈa kamu neˈe nia ˈi langi, nia leˈa ka tasa liufi kamu. ˈUnaˈeri neˈe nia ka kwatea na Anoˈi ru Abu fuana ngwae ki neˈe kira gani nia ˈuana!”

Sa Jesus ma sa Saetan
(Matthew 12:2-30; Mark 3:20-27)

14 Ana taˈi kaidaˈi, sa Jesus nia ifulani taˈi anoˈi ru taˈa faˈasia taˈi ngwae neˈe kwakwana nia ˈato ˈani fataˈa. Ma kaidaˈi anoˈi ru taˈa neˈe nia tafi faˈasia, nia ka fata laˈu. Ma na ngwaˈi toˈa ˈoro neˈe kira fiku ˈi neˈeri, kira ka ˈarefo.
15 Ma ti ngwae ada kira ka fata ˈuri, “Sa Jesus ifulani naˈa anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan, na ˈingataˈi anoˈi ru taˈa.”*
16 Ma ti ngwae ada, kira oga kike ilitoˈona sa Jesus. Ma kira ka gania fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa, fasi ˈiri ke faˈataˈinia neˈe nia toˈo ana na ngasingasiˈanga faˈasia God.
17 Ma osiˈana neˈe sa Jesus nia sai goˈo ana na manatalada, nia ka fata ˈuri fuada, “Diˈia ngwaˈi toˈa saena ta fanoa doe kira fuˈali kira talada, ˈirai na fanoa doe neˈeri ke takalo naˈa. Ma diˈia neˈe ngwae, ma na ˈafe, ma na ngela nia ki, kira fuˈa faˈi kira talada, nia ˈafitaˈi fuana kira ka tua fiku.
18 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan neˈe ˈunaˈeri logo. Diˈia sa Saetan ke fuˈa faˈinia toˈa neˈe kira leka sulia, ˈirai kira ke takalo kwailiu goˈo. Nau ku saea ru neˈeri ki, duˈungana kamu saea nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈania ngasingasiˈanga sa Saetan.
19 Aia, ma kaumulu saea nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan. ˈIrai ma ngasingasiˈanga sa tai mo niniˈa ti fafarongo aumulu ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani? Sa Saetan? Noaˈa liu! Duˈungana ru neˈeri ki, nia faˈataˈinia neˈe kaumulu rora.
20 Nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga God. Ma nia ka faˈataˈinia naˈa fuamuˈa neˈe na gwaungaˈinga God fafia ngwae ki dao karangi naˈa maˈi siamuˈa.”
21 Sa Jesus ka fata laˈu sulia taˈi tarifulaˈa ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae ramo nia sasi akaˈu ana raˈunga nia ki fuana fuˈanga, ma ka folo leˈa ˈusia luma nia, nia ˈafitaˈi ta ngwae ka bilia na ru nia ki ˈi saena luma nia.
22 Ma diˈia ta ngwae neˈe nia ngasingasiˈa ka tasa mala ana niaˈa, nia leka maˈi, ma ka fuˈa faˈinia, ma ka liufia nia, na ngwae neˈeri ka ngali taˈifau naˈa ˈana na ru ni fuˈanga nia ki neˈe nia fitoˈo ˈani, ma ka daroˈia taˈifau naˈa ru nia ki taˈifau fuana ngwae kwaima nia ki.

* **11:15** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

23 “Ma sa tai neˈe noaˈa nia kasi leka maˈi buriku, nia na malimae nau.
Ma sa tai neˈe noaˈa kasi kwaiˈafi aku fuana fikulana maˈi ngwae ki siana
God, nia takalongaˈi kira naˈa faˈasia God.”

Olilana maˈi anoˈi ru taˈa
(Matthew 12:43-45)

24 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kaidaˈi kira ifulaˈinia anoˈi ru taˈa nia leka
faˈasia ta ngwae, nia ka liliu saena kula kwasilaˈa, ma ka lulu ˈuana ta
kula fasi ˈiri nia ke tua laˈu ana. Ma diˈia nia lulu ma ka noaˈa naˈa, nia
ke manata ˈuri, ‘Nai oli ˈuana na ngwae ba nau ku tuatua maˈi ana ˈi naˈo,
ma nau ku leka maˈi faˈasia.’
25 Ana kaidaˈi nia oli maˈi ka dao, nia ka lisia ngwae baera nia
faˈasikasika ma ka faˈasaga naˈa maurilana taˈifau.
26 Kaidaˈi nia lisia neˈe nia ˈunaˈeri, nia ka oli, ma ka talaˈia laˈu maˈi ta
fiu anoˈi ru neˈe taˈa ka tasa liufia niaˈa, kira ka leka maˈi, ma kira ka tua
naˈa ˈi saena ngwae baera. Ana kaidaˈi neˈeri, na tualana ngwae neˈeri
ka fiˈi taˈa ka liufia naˈa ˈi naˈo.”

Na saeleˈanga mamana

27 Kaidaˈi sa Jesus nia saea ru neˈeri ki fuada taˈifau, taˈi ˈafe ˈi saena
fikuˈa neˈeri ka ako ˈuri, “Na kini neˈe nia faˈafutaˈo ma ka faˈasusufiˈo
mo neˈe nia saeleˈa ka tasa.”
28 Bore ma sa Jesus nia olisia ka fata ˈuri, “Mamana liu. Bore ma ngwae
neˈe kira rongoa fatalana God, ma kira ka roˈo sulia, kira lala neˈe kira
saesaeleˈa ka tasa.”

Ngwae ki kira oga sa Jesus ke fulia ti faˈanadaˈa
(Matthew 12:38-42)

29 Ma kaidaˈi neˈe ngwaˈi toˈa ˈoro kira fiku kalikalia maˈi sa Jesus,
nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu na unitaˈi ngwae neˈe, kamu na unitaˈi
ngwae taˈa. Duˈungana kamu oga lisilana ta faˈanadaˈa neˈe ke faˈataˈinia
ngasingasiˈanga God, bore ma nia ka ˈafitaˈi fuamuˈa fuana lisilana. Kamu
ke baˈa lisia goˈo ˈamuˈa na faˈanadaˈa diˈia na ru ba nia fuli fuana sa
Jona na profet.†
30 Na ru neˈe fuli fuana sa Jona, nia diˈia ta maˈetoto neˈe faˈataˈinia
fuana ngwaˈi toˈa ˈi Ninifa ki neˈe nia leka maˈi faˈasia God. Na ru neˈe
fuli fuaku nia diˈia ta maˈetoto neˈe faˈataˈinia logo neˈe God kwate nau
maˈi, na Ngela Ngwae, fuana ngwae ki ana kaidaˈi neˈe.
31 Ma ana asoa neˈe God ke matalangaˈinia ngwae ki, na ˈafe ba nia
gwaungaˈi ana fanoa ˈi Siba, nia ke baˈa tataˈe, ma ka faˈataˈinia na
taˈangaˈa kamu ki ngwaˈi toˈa ana unitaˈi ngwae neˈe ki, osiˈana neˈe
abulaˈanga kamu ki nia rora liu naˈa. Nia leka tau maˈi faˈasia ˈisilana
fanoa neˈe ˈi ano fuana rongolana liatoˈonga sa Solomon. Bore ma, nauˈa,
taˈi ngwae neˈe nau ku talingaˈi ka tasa liufia sa Solomon, nau ku tua ˈi
neˈe ˈi taˈena, ma kamu kasi rongo goˈo suli nau.
32 Ka diˈia logo ana asoa God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki, na
ngwae ˈi Ninifa ki kira ke baˈa faˈataˈinia na taˈangaˈa kamu ki, sulia
kira kakari alifaˈi taˈifau naˈa faˈasia roraˈa kira ki, kaidaˈi kira rongoa
na faˈataloˈanga sa Jona fuada. Bore ma nau taˈi ngwae talingaˈi ka tasa
liufia sa Jona, nau ku tua naˈa ˈi neˈe ˈi taˈena, bore ma noaˈa kamu kasi
kakari alifaˈi goˈo.”

---

† **11:29** Lisia Matthew 12:40

Faˈamanataˈanga sa Jesus diˈia na unu
(Matthew 5:15; 6:22-23)

33 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa ta ngwae kasi faˈaduˈa na faˈi unu, ma nia
ka sofongaˈinia nama ka alua ˈana olofana ta dako. Kaidaˈi nia faˈaduˈa
faˈi unu ka sui mala, nia ka alua naˈa ana kula fuana dauraˈi unuˈa, fasi
ˈiri sa tai neˈe nia ruˈu maˈi saena luma, nia saiana ka lisia madakolana.
34 Diˈia noaˈa ˈoe kosi lisia na madakolaˈa neˈe, maamu neˈe taˈa,
ma ˈoko tua goˈo ˈamu saena maˈerodo. Si diˈia maamu leˈa ma ˈoko
tua saena na madakolaˈa neˈe, osiˈana na maamu neˈe dau talaˈia maˈi
madakolaˈa saena nonimu.
35 Muke madafi kamu si diˈia kamu ilangani na madakolaˈa nau, ma
saena maurilamuˈa nia rodoˈa.
36 Diˈia kamu fungu ˈani madakolaˈa, noaˈa naˈa ta kula laˈu ana
nonimuˈa neˈe ka suˈusia na madakolaˈa, ˈunaˈeri neˈe nia ka diˈia neˈe
kamu tua ana kula neˈe unu nia duˈa ana.”

Sa Jesus balufia na Farasi ki ma na faˈamanata ki
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ka sui naˈa, taˈi ngwae ana Farasi ki
ka laefia fuana fangaˈa ˈi luma nia. Sa Jesus ka leka faˈinia, ma ka fanga
faˈinia.
38 Ma na Farasi neˈe ka ˈarefo liu, osiˈana nia lisia sa Jesus noaˈa nia
kasi taufia goˈo na limana ˈi naˈona na fangaˈa.
39 Ma na Aofia sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Kamu Farasi ki, kamu manata
ˈabera liu fuana taufilana na ru ki ana bali ˈi maa ana titiu ni kwaˈu ki,
ma na ru ni fanga kamu ki. Bore ma ˈi saena na maurilamuˈa kira fungu
ˈani ru taˈa ki taˈifau.
40 Kaumulu bolebeleˈa liu! God nia saungaˈinia na bali ˈi maa ana ru ki
taˈifau, nia logo neˈe saungaˈinia saena ru ki.
41 Aia, muke kwatea tae ki neˈe nia saena titiu ni kwaˈu kamu ki faˈinia
tae ki neˈe nia ˈi saena ru ni fanga kamu ki fuana ngwae dalaˈa ki, fasi
ˈiri na ru kamu ki taˈifau ke sikasika ˈi maana God.
42 “Taˈangaˈa fuamuˈa Farasi ki, duˈungana kamu kwatea goˈo ˈamuˈa
fuana God ta bali ana tangafulana ngisingisi fanga kamu ki neˈe kamu
fasia ˈi saena oˈola kamu ki. Bore ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera
goˈo fuana faˈasagalana tuaˈa kamu ki faˈinia toˈolamuˈa faˈida, ma na
alafeˈanga kamu ki fuana God. Nia leˈa neˈe muke sasia kala ru ana
kwatelana tangafulana ngisingisi fanga kamu ki fuana God, ma muke
manata toˈona logo na ru doe ana alafeˈanga ana God, ma ngwae ana
fanoa kamu ki taˈifau.
43 “Taˈangaˈa fuamuˈa Farasi ki, duˈungana kaidaˈi kamu leka saena
luma fuana foˈongaˈa, kamu oga tuaˈa ana fuli tuaˈa fuana ngwae talingaˈi
ki. Ma kaidaˈi kamu leka ˈi maana usiˈa ki, kamu oga ngwae ki kira ke
faˈaˈinotoˈa kamu.
44 Taˈangaˈa fuamuˈa Farasi ki, duˈungana kamu diˈia na kilu gwaˈu ki
neˈe noaˈa kira kasi ˈuia ta sulufaua ˈi fafona, ma kaidaˈi ngwae ki kira liu
ˈi fafona, noaˈa kira kasi lia saiana na ru moko ngwaˈa neˈe nia ˈi saena.”
45 Sui taˈi ngwae faˈamanata ana taki ki ka fata ˈuri, “Faˈamanata kwa,
kaidaˈi ˈoko fata ˈunaˈeri, ˈoko fata faˈali kaimili logo.”
46 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Taˈangaˈa fuamuˈa faˈamanata ana taki ki,
duˈungana kamu saungaˈinia taki ˈafitaˈi ˈoro ki fuana ngwae ki, ma ka
ˈafitaˈi liu fuada fuana roˈosulilani, ma noaˈa kamu kasi kwaiˈafi ada.

47 Taˈangaˈa logo fuamuˈa, duˈungana kamu faˈakwanga fafona kilu
gwau profet ki ka lia leˈa liu, na profet ba koˈo bora kamu ki kira saungida.
48 Duˈungana ru neˈeri ki, neˈe nia faˈataˈinia neˈe kamu alafafia sasiˈa
taˈa neˈe koˈo bora kamu ki kira sasi ada. Duˈungana kira saungida, ma
kamu ka saungaˈinia kilu gwaˈu kira ki.
49 Ma duˈungana ru neˈeri, God ana liatoˈongaˈa nia, nia ka fata ˈuri,
‘Nai baˈa kwatea kwau na profet, ma na ngwae ni lifurongo ki fuada, bore
ma kira ka saungia ti ai ada, ma kira ka faˈakaisia logo ti ai ada.’
50 Duˈungana nia ˈunaˈeri, na ngwae ki ana unitaˈi ngwae neˈe, God ke
baˈa matalangaˈi kira fafia na saungilana profet ki taˈifau, ˈita naˈa maˈi
ana etangilana fanoa neˈe ˈi ano,
51 talaˈae maˈi ana maelana sa Abel leleka ka dao ana maelana sa
Sekaraea‡ na ngwae ba kira saungia saena Luma Abu God ˈi safitana fuli
fuˈa ma na kula abu. Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, na ngwae
ki ana unitaˈi ngwae neˈe, God ke matalangaˈi kira fafia maelana ngwae
neˈeri ki.
52 “Taˈangaˈa fuamuˈa faˈamanata ana taki ki, duˈungana kamu
sofongaˈinia na mamanaˈanga God, fasi ˈiri na ngwae ki noaˈa kasi sai
laˈu ana. Noaˈa kamu kasi faˈamamana logo ana, ma kamu ka fonea na
ngwae ki faˈasia saiˈa ana.”
53 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka naˈa faˈasia fanoa neˈeri, na ngwae
faˈamanata ana taki ki, ma na Farasi ki, kira ka talaˈae fuana ngengelana,
ma kira ka saefiloa naˈa ru ˈoro ki.
54 Ma kira ka ili ˈuana sokelana sa Jesus fuana daoˈa toˈona ta tae neˈe
nia saea ka rora.

12

Faˈamanataˈanga sulia kwalabasaˈanga
(Matthew 10:26-27)

1 Ana kaidaˈi neˈeri logo, raˈi ngwane uria, nia bolo faˈinia mole ana
toˈoni ngwae, kira fiku maˈi fuana rongolana sa Jesus. Raˈi ngwane uria
neˈeri doe liu neˈe kika urida kwailiu naˈa. ˈI naˈona sa Jesus nia alaˈa
fuana raˈi ngwane uria neˈeri, nia eta fata ˈuri fuana fafarongo nia ki,
“Muke madafi kamu faˈasia roˈongaˈa sulia manataˈi ngwae taˈa Farasi
ki, osiˈana kira ngwae kwalabasa ki.
2 Ta tae neˈe ngwae kwalabasa nia sofongaˈinia, God ke baˈa
faˈasakalangani. Ma na ru ago ki, kike sai logo ana.
3 Ma ta tae neˈe kamu saea ˈi saena maˈe rodo, kira ke rongoa saena
dangi dadara. Ma ta tae neˈe kamu kwaroro ˈani saena alingana ta ngwae
ana ta kula banitaˈi taˈifili ˈamuroˈo, kira ke faˈarongoa ˈani ngwae ki
taˈifau ˈiri kika rongo abitako ana.”

God taˈifilia goˈo neˈe kamu ke maˈungia
(Matthew 10:28-33; 12:32; 10:19-20)

4 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa ngwae kwaima nau
kina, noaˈa kamu kasi maˈungia sa tai neˈe ke saungia na nonimuˈa, ma
ˈi buri ˈana noaˈa kira kasi sasia goˈo ta ru taˈa laˈu ana mangomuˈa.

‡ **11:51** Sa Abel na ngwae ˈoloˈolo etaeta neˈe kira saungia saena Fau alangaˈinga ˈUa. Ma sa Sekaraea na ngwae ˈoloˈolo ˈisiˈisi neˈe kira saungia logo saena na Fau alangaˈinga ˈUa.

5 Bore ma nau ku faˈataˈinia fuamuˈa ngwae neˈe muke maˈungia, muke
maˈungia God. Osiˈana niaˈa naˈa neˈe nia saiana ke saungia nonimuˈa,
ma nia ka toˈo logo ana ngasingasiˈanga fuana toˈosilana mangomuˈa
saena kula ni faˈakaisi ˈanga. ˈIu, nau ku saea laˈu fuamuˈa, God taˈifilia
goˈo neˈe muke maˈungia.
6 “Na lima faˈi suba ki, kira folida goˈo ˈani kala ro mangisiˈi mani tiˈitiˈi
ki. Faˈi suba ki kira ka miga bore ˈada, God noaˈa kasi takadalafa goˈo ˈana
taˈi ai ada.
7 Na ifu ana gwaumuˈa ki bore, God sai goˈo ani taˈifau. Nia neˈe noaˈa
kamu kasi maˈu, osiˈana God nia manata doe ana ngwae ki ka liufia na
faˈi suba miga ˈoro neˈe ki.”
8 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa, diˈia ta ngwae nia
fulangaˈinia ˈi naˈona ngwae ki neˈe nia na fafarongo nau, ˈirai nauˈa, na
Ngela Ngwae bore, nai baˈa fulangaˈinia logo ˈi naˈona ˈainsel God ki.
9 Ma diˈia ta ngwae ke tofe fafi nau ˈi maana ngwae ki, nai baˈa tofe
logo fafia ngwae neˈeri ˈi naˈona ˈainsel God ki.
10 “Ma diˈia ta ngwae ka fata faˈali nau, God saiana ka rufuanata goˈo
ˈana ana. Bore ma diˈia ta ngwae ka fata faˈalia na raoˈa Anoˈi ru Abu,
noaˈa liu God kasi rufuanata ana ngwae neˈeri.
11 “Ma kira ke baˈa ngali kamu ˈuana matalangaˈilamuˈa ˈi saena luma
fuana foˈongaˈa nama ˈi naˈona ngwae ˈinotoˈa ki. Ana kaidaˈi neˈeri,
noaˈa kamu kasi maˈu, ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈuana ta
alaˈanga faˈuta neˈe muke baˈa saea, ma muke olisi kira ˈani.
12 Sulia kaidaˈi neˈeri, na Anoˈi ru Abu nia ke baˈa faˈamanata kamu
ˈani ru neˈe muke baˈa saeˈe ki.”

Na tarifulaˈa sulia na ngwae toˈoru gwaubaliˈa

13 Taˈi ngwae ˈi saena na fikuˈa neˈeri, nia fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Faˈamanata kwa, ˈoke saea fuana ai naˈo ku ke daroˈia na toˈoruˈa keroˈo
ki neˈe maˈa keroˈo nia faˈasia fuamiroˈo.”
14 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri, “Kwala ngwade kwa, sa tai neˈe nia kwatea
na ngasingasiˈanga fuaku fuana matalangaˈilana ma fuana daroˈilana na
ru ˈuri ki ˈi safitamuroˈo?”
15 Ma nia ka fata ˈuri fuada taˈifau, “Muke manata leˈa, ˈasu ˈubani
kamu kata fiˈi guguta ru. Osiˈana na mauriˈa mamana ngwae noaˈa laˈu
ana mani nama toˈoruˈa nia ki.”
16 ˈUnaˈeri sa Jesus ka fata ˈania tarifulaˈa fuada ka ˈuri, “Taˈi ngwae
toˈoru nia toˈo ana taˈi ano leˈa neˈe nia fasi ru ˈi saena, ma ka loia na ru
leˈa ˈoro ki neˈe nia fasiˈi ˈi saena.
17 Ma nia ka tua ka manata ˈana sulia niaˈa talana ma ka ˈuri, ‘Tae neˈe
nai baˈa sasia naˈa? Osiˈana noaˈa nau kusi toˈo naˈa ana ta kula fuana
na taingaˈilana na ru nau ki.
18 ˈIu, nau kui baˈa sasi ˈuri, nau kui osia na babala nini nau ku fiku ru
ˈi saena ka sui, nau ku saungaˈinia laˈu ti babala faolu neˈe doe mala. Ma
nau ku fiˈi gonia maˈi na fuaˈi ru nau ki ma ti ru laˈu ˈi neˈe.
19 Sui nau ku fii fata laˈu ˈuri fuaku talaku, ˈOilakiˈa liu fuamu! ˈOko
toˈo naˈa ana ru leˈa ˈoro ki neˈe ˈoko ogaˈi fuana faˈi ngali ˈoro ki. ˈOke
tua ko kakaruˈae naˈa ˈamu! ˈOko fanga leˈa ˈamu, ma ˈoko kwaˈu naˈa
amu, ma ˈoko sasi naˈa ru neˈe fuana ke faˈasaeleˈa maurilamu.’
20 Bore ma God nia fata ˈuri fuana, ‘ˈOko gwaubaliˈa liu! Saena faˈi rodo
neˈe taˈena nama neˈe ˈoke mae, ma ˈoke ˈiri saiana sa tai neˈe ke baˈa
toˈo ana na ru neˈe ˈoko goniˈi fuamu talamu ki.’ ”

21 Ma sa Jesus ka faˈasuia naˈa faˈamanataˈanga neˈeri ka ˈuri, “Nia ke baˈa fuli ˈunaˈeri logo fuana na ngwae neˈe kira goni ru taˈifau fuada talada ki, bore ma ˈi naˈona God kira dalaˈa liu.”

Fitoˈo ana God
(Matthew 6:25-34)

22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia tae neˈe kamu ke ˈania, ma tae neˈe kamu ke toro ˈani fafia nonimuˈa.
23 Osiˈana na mauriˈa neˈe, nia leˈa ka tasa liufia na fanga, ma na noni neˈe nia leˈa ka tasa liufia na toro.
24 Lisia na faˈi noˈo ki, noaˈa kira kasi ˈabera goˈo sulia raoˈa ana ta oˈola. Ma noaˈa kira kasi loia goˈo ta fanga, ma kira kasi saungaˈinia goˈo ta babala fuana alu fangaˈa. Bore ma God sareda goˈo ˈana. Ma God nia lia doe liu amuˈa ka liufia mala faˈi noˈo ki. Nia neˈe, God ke sare kamu goˈo ˈana.
25 “Sui bore ˈana kamu ka manata ˈabera ˈania mauriˈa kamu ki, nia ˈafitaˈi liu kamu ka sasia maurilamuˈa ka tau tiˈitiˈi laˈu.
26 Ma diˈia noaˈa kamu kasi bolo goˈo faˈinia sasilana kala ru fuana faˈataulana maurilamuˈa, faˈuta neˈe muke manata ˈabera lala ana ru matamata ki?
27 “Muke lisia basi na takana ˈai neˈe kira taka afola ki. Noaˈa kira kasi rao goˈo, ma noaˈa kira kasi saungaˈinia goˈo ta toro fuada. Ma nau ku saea fuamuˈa, kira lia kwanga ka tasa liufia toro neˈe sa Solomon na tatalafaˈa nia ruˈufiˈi ki.
28 Ma na takana ˈai ki kira tua goˈo ˈada sulia kala kaidaˈi dokodoko, ma kira ka ˈui logo ˈanida saena mafula. Sui ka ˈunaˈeri bore ana, God nia faˈaruˈufida ˈani ru leˈa ki. ˈUri ma kamu fitala fasi God noaˈa kasi faˈatoro kamu logo? Na fitoˈonga kamu ki nia tiˈitiˈi.
29 “Ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera liu sulia tae neˈe muke ˈania, ma tae neˈe muke kwaˈufia.
30 Osiˈana na ngwae tua kwaikinai ana God ki neˈe kira saiana kike manata ˈaberaˈa sulia ru neˈeri ki. Ma kamuˈa, Maˈa kamu nia saiana ka sui naˈa neˈe kaumulu boˈoboˈo ˈuana ru neˈeri ki.
31 Muke manata nama sulia na mauriˈa neˈe God nia gwaungaˈi fafia, ˈiri nia ke kwatea fuamuˈa na ru neˈe kamu ogaˈi ki.”

Faˈamanataˈanga sulia toˈoruˈa ˈi langi
(Matthew 6:19-21)

32 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamuˈa ngwae nau ki, sui bore ˈana kamu ka diˈia na ngwaˈi sipsip tiˈitiˈi, noaˈa kamu kasi maˈu, duˈungana God na Maˈa kamu, nia saeleˈa liu fuana kwatelana ˈinotoˈanga nia fuamuˈa.
33 Muke ˈoifoli ˈani ru kamu ki, ma muke kwatea mani fuana ngwae dalaˈa ki. Diˈia kamu ke sasi ˈunaˈeri, muke baˈa toˈo ana suˈukela fuana goni maniˈa ki ˈi langi neˈe nia ˈafitaˈi ka fura. Kamu ke gonia na toˈoruˈa kamu ki ˈi langi, ana kula neˈe nia ˈafitaˈi kira ka faˈasuia, ma na kula neˈe ngwae bili ki noaˈa kasi dao ana, ma noaˈa ta sufusufu kasi faˈalida.
34 Osiˈana kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia teo ˈi langi, na maurilamuˈa nia agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana ˈi langi. Ma kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia teo saena magalia, na maurilamuˈa ka agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana ru saena na magalia ki.

Ngwae rao ki muke lialia

35 “Kamu ke tua ni lialia masia ta tae neˈe ke baˈa dao maˈi. Ma muke ruˈufia na toro kamu ki, ma muke faˈaduˈa na unu kamu ki,
36 diˈia nama ngwae rao ki neˈe kira masia na ngwae ˈinotoˈa kira neˈe ke oli maˈi faˈasia ta fafangaˈa ana araˈinga. Kaidaˈi nia dao maˈi ma ka faˈafo, kira ˈaliˈali goˈo kika ˈifingia naˈa sinamaa fuana.
37 ˈOilakiˈa fuana na ngwae rao neˈeri ki neˈe ngwae ˈinotoˈa kira nia dao toˈoda, ma kira ada goˈo ˈada ˈua, ma kira masia ana kaidaˈi nia oli maˈi ana. Nau ku saea na ru mamana fuamuˈa, nia ka sasi akaˈu, ma ka faˈatuada taˈifau, ma ka sareda.
38 ˈOilakiˈa fuada diˈia nia dao toˈoda kira kwaimasi, diˈia nia ke dao maˈi saena tofongana rodo, nama agi rodo ˈi ˈofodangi!
39 “Ma muke manata toˈona ru neˈe, diˈia na ngwae ana luma nia saiana na kaidaˈi neˈe ngwae bili ke dao maˈi ana, nia ˈafitaˈi na ngwae bili ka ruˈu saena luma nia.
40 Kamuˈa logo, muke tua ni kwaimasi aku, na Ngela Ngwae. Nau kui baˈa dao maˈi ana na kaidaˈi neˈe kamu fia noaˈa naisi dao maˈi ana.”

Tarifulaˈa sulia ro ngwae rao ki
(Matthew 24:45-51)

41 Sa Peter ka fata ˈuri, “Aofia kwa. ˈUri ma ˈoko saea na tarifulaˈa neˈe fuaimili goˈo niniˈa, nama fuana na ngwae ki taˈifau?”
42 Na Aofia nia olisia ka ˈuri, “Kamu ke diˈia na ngwae rao neˈe nia liatoˈo ma nia ka rao saga. Ma na araˈi ˈaˈana ke alua nia ka lia sulia na ngwae rao ki, ma ka kwatea na fanga fuada ana kaidaˈi fuana kwate fangaˈa.
43 Ma ˈoilakiˈa fuana na ngwae rao neˈeri neˈe ngwae ˈaˈana nia dao toˈona, ma nia sasia ru neˈeri ki ana kaidaˈi neˈe nia dao maˈi ˈi luma nia!
44 Nau ku saea na ru mamana fuamuˈa, na ngwae ˈaˈana ka alua nia ka lia sulia ru nia ki taˈifau.
45 Bore ma, ka taˈa liu diˈia na ngwae rao neˈeri ka manata ˈuri, ‘Na ngwae ˈaˈana nau, daolana maˈi nia tau ˈua,’ ma nia ka talaˈae fuana kwaˈilana na ngwae rao ki, ma na kini rao ki, ma nia ka tua ni fanga naˈa ˈana ma ka kwaˈu lilinga naˈa ˈana leleka gwauna ka lilinga naˈa.
46 Sui ma na ngwae ˈaˈana ka dao maˈi ana ta asoa neˈe nia noaˈa kasi kwaimaˈakwali ana, ma ana kaidaˈi neˈe nia kina goˈo ˈana. Na ngwae ˈaˈana ke kwatea na kwaˈikwaˈinga ˈafae fuana niaˈa, ma ka alua ana na kula fuana ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ki.
47 “Ma na ngwae rao neˈe nia saiana tae neˈe na ngwae ˈaˈana nia oga nia ka sasia, bore ma nia noaˈa kasi sasi akaˈu ma kasi sasia goˈo na ru neˈe na ngwae ˈaˈana nia oga, kike baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga doe fuana.
48 Bore ma na ngwae ni rao neˈe noaˈa nia kasi saiana na ru neˈe ngwae ˈaˈana nia oga, ma nia ka sasia ru neˈe bolo faˈinia kika nangasia faˈinia, kira ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga tiˈitiˈi goˈo fuana.

“Diˈia God nia kwate tatakolaˈa ana ru ki fuana ta ngwae, God nia oga ngwae neˈeri ka olitaˈi tatakolaˈa logo ana ru ki fuana. Ma diˈia God nia kwatea ru ˈoro liu ki mala fuana ta ngwae, nia ka oga logo ru ˈoro liu ki mala faˈasia ngwae neˈeri.”

Barangisiˈa osiˈana faˈamamanalana sa Jesus
(Matthew 10:34-36)

49 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku leka maˈi fuana doˈofilana na
magalia, ma nau ku oga na mafula neˈeri ke talaˈae ke duˈa naˈa!
50 Nai baˈa ruˈu saena fiiˈa doe liu neˈe nia diˈia kaidaˈi neˈe ngwae nia
lolomo saena kafo ana siuabuˈa. Ma nau ku manata mu naˈa fuana leleka
na siuabuˈanga ana fiiˈa doe neˈeri ka aliˈafu nama!
51 ˈUri ma kamu fia fasi nau ku dao maˈi faˈinia aroaroˈa saena magalia?
Noaˈa liu! Bore ma nau ku dao logo maˈi faˈinia barangisiˈa.
52 Nia eta ana kaidaˈi neˈe ka oli ˈalaˈa, na luma neˈe lima ngwae ki kira
tua ˈi saena, kira ke takalo osiˈana nauˈa. Uulu ngwae ki ana ta bali, ma
ro ngwae ki ana ta bali.
53 Na maˈa ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na ˈalako kira ki, ma na ngwae
ˈalako ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na maˈa kira ki. Ma na teˈa ki kira
ke olisuˈusuˈu faˈinia na sariˈi kira ki, ma na sariˈi ki kira ke olisuˈusuˈu
faˈinia na teˈa kira ki. Ma na funga kini ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na
kini folia kira ki, ma na kini folia ki kira ka olisuˈusuˈu faˈinia na funga
kini kira ki.”

Ngwae ki kina mamanalana raoˈa sa Jesus ki
(Matthew 16:2-3)

54 Sa Jesus ka fata laˈu fuana raˈi ngwane uria ka ˈuri, “Diˈia kamu lisia
gwaˈi salo ki kira raˈe maˈi faˈasia sulana sina, muke saiana na uta ke
baˈa toˈo. Ma nia ke toˈo mamana naˈa.
55 Ma diˈia na iru nia raˈe alaˈa maˈi, muke saiana logo nia ke baˈa
ˈakoˈako. Ma nia ke baˈa ˈakoˈako mamana naˈa.
56 Kamu ngwae kwalabasa ki! Osiˈana kamu saiana lisilana mamanga
faˈinia na magalia, bore ma noaˈa kamu kasi lia saiana ru neˈe God fulia
ana kaidaˈi neˈe ki.”

ˈOke faˈasagaˈo faˈinia God
(Matthew 5:25-26)

57 Sa Jesus nia alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi filia
ˈaumulu ru ˈoloˈolo ki fuana sasilana?
58 Diˈia ta ngwae ke ngaliˈo fuana kwai matalangaˈinga, ˈi naˈona neˈe
koroˈo ka alaˈa saena kwai matalangaˈinga, ˈoke iliili ˈuana faˈasagalana
ru ki ˈi safitamuroˈo. Si diˈia noaˈa ˈoe kosi sasi ˈunaˈeri, ma nia ka ngaliˈo
siana ngwae kwaigiosi, ma ˈi buri ˈana nia ka matalangaˈi ˈoe, nia ka fiˈi
kwate ˈoe laˈu fuana ngwae firi ngwae ki, ma na ngwae firi ngwae ki fiˈi
alu ˈoe laˈu saena lokafo.
59 Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia nia ˈunaˈeri, nia ˈafitaˈi liu fuana ˈoko
ruˈu faˈasia na lokafo, leleka ˈoke kwatea na mani ˈisi ˈoe neˈe nia bolo
faˈinia kwaˈikwaˈinga ˈoe.”

13

Kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa nama ˈoke mae

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, ti ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri, kira
faˈarongoa sa Jesus ˈania na ngwae faˈasia ˈi Galili ki neˈe sa Paelat nia
saungida ka mae, kaidaˈi kira foˈosi ana God.
2 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Faˈuta? Duˈungana neˈe kira saungia ngwaˈi
toˈa neˈeri, kira ka mae naˈa ˈunaˈeri, kamu fia fasi kira na ngwaˈi toˈa
neˈe taˈangaˈa kira ki nia doe ka liufia na ngwae Galili ki taˈifau neˈeriˈa?

3 Noaˈa liu! Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kamu ki, kamuˈa taˈifau goˈo neˈe muke baˈa mae logo diˈida.
4 Kamu manata faˈuta sulia na akwala ma kwalu ngwae ba kiri saena fanoa ˈi Saelom neˈe luma doe nia ˈasia fafida, ma kira ka mae taˈifau? ˈUri ma, kamu fia fasi ru neˈeri nia faˈataˈinia neˈe kira naˈa neˈe ngwae taˈa ki, ka liufia na ngwae neˈe kira tua ˈi saena fanoa ˈi Jerusalem ki?
5 Noaˈa! Nau ku saea fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kamu ki, kamuˈa taˈifau muke baˈa mae logo diˈida.”

Na tarifulaˈa sulia na ˈai figi neˈe lua ˈao

6 Sui sa Jesus ka alaˈa fuada ˈania tarifulaˈa neˈe ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia fasia taˈi ˈai neˈe kira saea ˈani na figi ˈi saena na oˈola nia. Ana taˈi kaidaˈi, nia leka ma ka lulu ˈuana ti fuaˈi ru ˈi gwauna ˈai neˈeri, ma noaˈa nia kasi lisia goˈo ta fuaˈi ru ana.
7 Ma nia ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈe rao ˈi saena na oˈola nia, ‘Lisia basi, uulu faˈi ngali ki nau ku lialia maˈi ˈuana na fuaˈi ru ki, ma noaˈa nau kusi lisia goˈo ta fuaˈi ru ana. ˈUri ˈoke tufua naˈa ˈamu! Faˈuta neˈe nia ka tua goˈo ˈana fuana suˈusilana na ano fuana raoˈa?’
8 Bore ma na ngwae ni rao neˈeri nia olisia ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, ˈoke alaˈania na ˈai neˈe ka teo basi ˈana sulia laˈu ta taˈi faˈi ngali. Nai baˈa ˈilia ta kakaloa kalikalia, ma nau kui alua tafu ki ˈi ˈaena, fasi ˈiri ke faˈaleˈa na ano neˈe.
9 Ma diˈia na ˈai neˈe ka fungu ˈani fuaˈi ru ki ana faˈi ngali loeri maˈi, nia leˈa. Ma diˈia ka noaˈa, ˈoke tufua naˈa ˈamu.’ ”

Sa Jesus nia gura taˈi ˈafe ana Sabat asoa ana mamaloˈanga

10 Ana taˈi Sabat asoa ana mamaloˈa, sa Jesus nia faˈamanata ˈi saena taˈi luma fuana foˈongaˈa.
11 Ma taˈi kini nia tua ˈi neˈeri neˈe na anoˈi ru taˈa neˈe nia dosia na sulina ka baˈu, ma nia ka mataˈi sulia akwala ma kwalu faˈi ngali ki, ma noaˈa nia kasi totolia neˈe nia uu saga.
12 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia, nia saea maˈi siana ka fata ˈuri fuana, “ˈOke ˈakwa naˈa faˈasia na mataˈinga niniˈa saungiˈo.”
13 Ma nia ka alua limana ˈi fafona sulina, ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na kini neˈeri ka tataˈe saga, ma ka baˈatafea God.
14 Ma kaidaˈi faˈinaˈonaˈo ana luma fuana foˈongaˈa neˈeri nia lisia sa Jesus sasi ru neˈeri ana kini neˈe ana Sabat na asoa ana mamaloˈanga, nia oli ma ka saetaˈa liu, ma nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈeri ki, “Ono asoa ki neˈe fuana sasilana raoˈa kamu ki. Ma ana asoa neˈeri ki logo neˈe, muke leka maˈi fuana guraˈa. Noaˈa kamu kasi leka maˈi fuana guraˈa ana Sabat asoa ana mamaloˈanga.”
15 Ma na Aofia sa Jesus nia olisia ka fata ˈuri, “Kamu ngwae kwalabasa ki! Osiˈana kamu ˈidufaˈi sasia goˈo raoˈa ki kaidaˈi kamu logea na buluka ma dongki kamu ki, ma muke talaˈida ˈuana kafo fuana faˈakwaˈufilada ana Sabat asoa ana mamaloˈa.
16 Ma na kini neˈe, nia neˈe ana kwalafa koˈo bora kia sa Abraham logo, ma sa Saetan ka firi maˈi fafia ˈani mataˈinga sulia akwala ma kwalu faˈi ngali ki. Ma nia leˈa fuana nai gura na mataˈinga neˈe faˈasia ana asoa ana Sabat.”

17 Kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, na malimae nia ki kira ka ˈeke liu,
ma na ngwae ki kira fiˈi saeleˈa lala, osiˈana ru ni ˈarefoˈa ki neˈe sa Jesus
nia sasiˈi.

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi, bore ma nia ka doe ana aliˈafulana
(Matthew 13:31-33; Mark 4:30-32)

18 Sa Jesus alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Nai alaˈa laˈu kwau sulia ta ˈaˈemae
neˈe ke faˈataˈinia na ru neˈe bolo faˈinia ˈinotoˈanga God fafia ngwae nia
ki.
19 Nia ka ˈuri: Taˈi ngwae nia ngalia na magana ˈai tiˈitiˈi neˈe kira saea
ˈani mastad, ma nia ka fasia saena oˈola nia. Sui nia ka bulao maˈi, ma ka
alua na ˈai doe, ma na noˈo ki kira ka leka maˈi, ma kira ka tua, ma kira
ka saungaˈinia na nuˈi kira ki ana rarana ˈai neˈeri.”
20 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nai alaˈa laˈu kwau sulia ta ˈaˈemae
neˈe ke faˈataˈinia na ru neˈe ka bolo faˈinia ˈinotoˈanga God fafia ngwae
nia ki.
21 Nia diˈia na isi tiˈitiˈi fuana faˈa ubulana na beret neˈe ta kini nia
ngalia, ma ka dola faˈinia flaoa ˈoro, leleka ka nongalia na kaˈakaˈa neˈeri
ka ubu ma ka fane.”

Ngwae ˈoro noaˈa kira kasi mauri
(Matthew 7:13-14, 21-23)

22 Kaidaˈi sa Jesus leka ˈuana ˈi Jerusalem, nia ka liu daraninia naˈa
maˈe fanoa doe ki, ma na maˈe fanoa tiˈitiˈi ki, ma ka faˈamanata ngwae
ˈoro ki.
23 Ma taˈi ngwae nia saefiloa ma ka ˈuri, “Araˈi ˈae. ˈUri ma ta bara
ngwae goˈo neˈe God ke faˈamaurida?”
Sa Jesus nia olisia ma ka ˈuri,
24 “Nau ku saea fuamuˈa, muke fai suˈusuˈu, fasi ˈiri muke ruˈu ana
sinamaa neˈe nia susukuru neˈe leka ˈuana ˈi langi. Duˈungana na ngwae
ˈoro kike sasi ˈuana na ruˈungaˈa, ma nia ˈafitaˈi liu fuada duˈungana na
sinamaa ke baˈa fono ˈusida.
25 Kaidaˈi ngwae ˈaˈana ana luma ˈi langi nia ka tataˈe, ma ka fono ˈusia
na sina maa, kamu ke uu maˈi ˈi maa, ma muke faˈafo ana maa, ma muke
fata ˈuri, ‘Araˈi ˈae, ˈoe ˈifi kwau fuamiˈa.’ Bore ma nia ka olisia ma ka
ˈuri, ‘Noaˈa nau kusi sai amuˈa, ma noaˈa nau kusi saiana kula neˈe kamu
leka maˈi faˈasia.’
26 Sui kamu ke olisi ˈuri ana, ‘Kami fangafanga faˈi ˈoe, ma mika kwaˈu
kwaˈu logo faˈi ˈoe, ma ˈoko faˈamanata naˈa ˈi saena na fanoa kami ki.’
27 Bore ma nia ka fata ˈuri, ‘Kamu na ngwae taˈa ki, muke leka tau kwau
faˈasi nau. Nau kusi sai amuˈa, ma noaˈa nau kusi saiana kula neˈe kamu
leka maˈi faˈasia.’
28 “Ma kaidaˈi kamu lisia sa Abraham, ma sa Aesak, ma sa Jakob, ma
profet ki taˈifau ˈi saena ˈInotoˈanga God, God ke toˈosi kamu ˈi maa, muke
baˈa kwaimanatai, muke angi, ma muke saetaˈa faˈinia ˈala girigiriˈa ˈani
lifamuˈa!
29 Ma na ngwae ki kike baˈa dao maˈi faˈasia fanelana sina, ma ˈi sulana
sina, ma faˈasia gwauna fanoa, ma ˈi ˈaena fanoa, ma kira ka fiku ana
fangaˈa loˈoko ˈi saena ˈInotoˈanga God.
30 Sulia na ngwae neˈe kira ˈisiˈisi ana kaidaˈi neˈe ki, kira ke baˈa etaeta
ˈi naˈo. Ma na ngwae neˈe kira etaeta ˈi naˈo ana kaidaˈi neˈe ki, kira ke
baˈa ˈisiˈisi.”

Alafeˈanga sa Jesus fuana ˈi Jerusalem
(Matthew 23:37-39)

31 Ana kaidaˈi neˈeri, ti Farasi kira leka maˈi siana sa Jesus, ma kira ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke leka faˈasia ˈi neˈe ˈuana ta fanoa matamata, osiˈana
sa Herod na tatalafaˈa nia oga liu saungilamu.”
32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa Herod nia diˈia na kui kwasi, duˈungana
nia ˈosoˈoso liu. Muke leka saea fuana, taˈena faˈinia rorodo, nai sasia
nama ˈaku na raoˈa nai ana ifulangaˈilana anoˈi ru taˈa ki, ma guralana
ngwae mataˈi ki. Ma ana uula asoa, nau ku fiˈi faˈasuia na raoˈa nau.
33 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, nau ku daofaˈi liu nama ˈaku ˈuana ˈi
Jerusalem ˈi taˈena, ma ˈi rorodo, ma saena asoa loeri ki laˈu. Osiˈana
noaˈa kasi bolo fuana kira ke saungia na profet ana ta fanoa matamata,
bore ma saena ˈi Jerusalem goˈo.”
34 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ngwae ana ˈi Jerusalem ˈae! Kamu ba
ˈuilaˈi fau ana na profet ba God nia asungaˈinida maˈi fuamuˈa ki, ma
muka saungida. Ana kaidaˈi ˈoro nau ku oga muke leka maˈi siaku, fasi
ˈiri nai lia suli kamu diˈia ta karai nia ofia na bibina ˈi olofana ˈabaˈabana.
Bore ma noaˈa kamu kasi oga goˈo.
35 Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, God ke baˈa leka faˈasi kamu, ma ka danga
faˈiburi naˈa ˈani fanoa kamu. Ma nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu kasi
lisi nau laˈu, leleka ka dao ana na kaidaˈi neˈe kamu ke fata ˈuri, ‘God
ˈoke ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga
ˈoe!’ ”✡

14

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae ana asoa ana Sabat

1 Ana taˈi Sabat asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus leka ka fanga ana luma
taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo ana Farasi ki. Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae ki
kira ka lialia ˈuana lisilana ta tae neˈe nia ke baˈa sasia.
2 Ma taˈi ngwae neˈe ro lima nia ki ma na ro ˈaa nia ki kira ubu liu, nia
leka maˈi siana sa Jesus.
3 Ma sa Jesus ka saefiloa na Farasi ki ma na faˈamanata ana taki ki ka
ˈuri, “Na taki kia ki alaˈania kulu ka gura ta ngwae mataˈi ana Sabat, nama
noaˈa?”
4 Bore ma noaˈa kira kasi taˈi olisia nama. Sui sa Jesus ka sama toˈona
ngwae mataˈi neˈeri, ma nia ka ˈakwa naˈa, ma sa Jesus ka alaˈania ka
leka naˈa ˈana.
5 Sui sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri, “ˈUri ma diˈia ta ngela amu nama ta
buluka amu, nia ˈasia ˈi saena ta kilu ana na Sabat asoa ana mamaloˈanga,
ˈoko saiana ˈoke leka lafua goˈo ˈamu?”
6 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia saefilo ˈunaˈeri, noaˈa ta ngwae kasi taˈi
olisia nama.
7 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia na ngwae ki neˈe kira dao maˈi fuana
fangaˈa, ma kira ka filia ˈada kula ˈinotoˈa ki fuana tuaˈa, nia ka fata ˈani
tarifulaˈa neˈe fuada ka ˈuri,
8 “Kaidaˈi ta ngwae nia laefiˈo fuana ta fangaˈa ana araˈinga, noaˈa ˈoe
kosi tua ana fuli tuaˈa fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ˈasu ˈubani kira kata
fiˈi laefia logo ta ngwae neˈe nia talingaˈi ka tasa amu.
9 Ma na ngwae neˈe nia laefi koroˈo maˈi ka dao, ma ka fata ˈuri fuamu,
‘ˈOke tataˈe basi, ˈiri ngwae neˈe ke tua ˈi neˈana.’ ˈUnaˈeri ˈoko fiˈi ˈeke

✡ **13:35** Sam 118:26

liu lala, osiˈana kira ˈiduˈu ˈoko tua naˈa ana kula ˈi ano fuana na ngwae dalaˈa ki.
10 Aia, kaidaˈi ta ngwae nia laefiˈo, tua lala ˈamu ana ta kula ˈi ano, ma kaidaˈi na ngwae neˈe nia laefiˈo maˈi nia dao, nia ka fata ˈuri fuamu, ‘Kwala ngwade, ˈoe ˈidu maˈi ˈuana ta kula leˈa mala.’ ˈUnaˈeri, nia ka faˈadoe ˈoe ˈi naˈoda na ngwae neˈe kamu fiku ˈi neˈeri ki.
11 Osiˈana na ngwae neˈe nia faˈadoe nia talana, God ke faˈatiˈitiˈi nia. Ma na ngwae neˈe nia faˈatiˈitiˈi nia ˈi talana, God ke faˈadoea.”

12 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈe nia saungaˈinia na fangaˈa neˈeri, “Kaidaˈi ˈoko saungaˈinia ta fangaˈa, noaˈa ˈoe kosi laefia goˈo ˈamu maˈi na kwaima ˈoe ki, ma na futaˈa ˈoe ki, nama na ngwae toˈoru ki neˈe kira tua karangiˈo. Duˈungana kira saiana kira ke baˈa saungaˈinia ta fangaˈa ˈunaˈeri, ma kira ke laefiˈo logo fuana duˈulana logo na ru neˈe ˈoko sasi fuada.
13 Bore ma kaidaˈi ˈoko saungaˈinia ta fangaˈa, ˈoke laefia maˈi na ngwae dalaˈa ki, ma na ngwae neˈe ˈaeda nama limada mae ki, ma na ngwae neˈe maada rodo ki.
14 Diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri, nia ˈoilakiˈa fuamu. Sui bore ˈana noaˈa kira kasi duˈu fuamu, God ke baˈa duˈua fuamu, ana kaidaˈi neˈe ngwae saga ki kira tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.”

Ta tarifulaˈa sulia na fafangaˈa ˈi langi (Matthew 22:1-10)

15 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae ana ngwaˈi toˈa neˈe kira tua fuana fangaˈa, nia rongoa tae neˈe sa Jesus nia saea, nia ka fata ˈuri, “Na ˈoilakiˈanga fuana ngwae neˈe kira ke baˈa fanga ana fafangaˈa ˈi saena ˈInotoˈanga God.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Ana taˈi kaidaˈi, taˈi ngwae nia saungaˈinia taˈi fafangaˈa doe, ma ka laefia maˈi ngwae ˈoro ki fuana fangaˈa.
17 Ma ana kaidaˈi ru ki taˈifau nia kwaimaˈakwali naˈa, nia ka kwatea ngwae rao nia ka leka fuana baˈelana maˈi ngwae neˈe nia saeda fuana kika leka maˈi. Nia fata ˈuri, ‘Kamu ke leka naˈa maˈi sulia na ru ki nia kwaimaˈakwali taˈifau naˈa.’
18 Bore ma kira ka talaˈae kira ka fofoni ru, kira ka saea ru ki nia suˈusida neˈe noaˈa kira kasi leka maˈi. Taˈi ngwae nia fata ˈuri, ‘Nau ku folia taˈi afu ano, ma nau ku oga nai leka lisia basi. ˈOe faˈarongoa, nau ku kwaimanatai liu.’
19 Ma ruana ngwae ka fata ˈuri, ‘Nau ku folia akwala buluka ana kaidaˈi neˈe, ma nau ku oga nai leka ilida basi, sali kira rao leˈa nama noaˈa. ˈOke faˈarongoa nau ku kwaimanatai liu noaˈa naisi leka goˈo kwau.’
20 Ma uula ngwae ka fata ˈuri, ‘Nau ku fiˈi araˈi goˈo, ma nia ka ˈafitaˈi liu fuaku fuana lekaˈa kwau. ˈOe faˈarongoa nau ku kwaimanatai.’
21 Kaidaˈi neˈe ngwae rao nia oli maˈi, ma ka faˈarongoa ngwae ˈaˈana nia ˈani ru neˈeri ki, ngwae ˈaˈana neˈe nia saetaˈa liu, ma ka fata ˈuri fuana ngwae rao nia, ‘ˈOke leka ˈaliˈali sulia tala doe ki, ma sulia tala tiˈitiˈi ki, ˈoko baˈea maˈi na ngwae dalaˈa ki, ma na ngwae neˈe ˈaeda nama limada mae ki, ma na ngwae neˈe maada rodo ki, ma faˈinia ti ngwae logo neˈe nonida taˈu.’
22 Kaidaˈi ngwae rao neˈeri nia oli maˈi, nia ka fata ˈuri fuana ngwae ˈaˈana nia, ‘Araˈi ˈae, ru ba ˈoko saeˈe fuaku ki, nau ku sasiˈi taˈifau naˈa, ma kula ni tuaˈa ana fangaˈa ˈoe noaˈa nia kasi fungu ˈua ana ngwae ki.’

23 Ngwae ˈaˈana neˈe ka fata laˈu ˈuri, ‘ˈOe leka laˈu sulia kala tala ki
neˈe kira tua tau, ˈoko laefida, ma ˈoko ˈengoa laˈu maˈi ti ngwae fasi ˈiri
na luma nau ke fungu.
24 Ma nau ku saea fuamu, nia ˈafitaˈi liu fuana ta ngwae ana ngwae ba
nau ku laefida maˈi ˈi naˈo ki, kira ke fanga ana fafangaˈa nau.’ ”

Na ˈatoˈanga neˈe ngwae ke dao toˈona duˈungana raoˈa neˈe
(Matthew 10:37-38)

25 Ana taˈi kaidaˈi, na fikuˈa doe kira leka faˈinia sa Jesus. Ma nia ka
abula ka fata ˈuri fuada,
26 “Ta ngwae neˈe nia oga ke donga nau, nia ke alafe fuaku ka liufia
na maˈa nia, ma na teˈa nia, ma na ˈafe nia, ma na ngela nia ki, ma na
ngwaefuta nia ki, ma na ngwaingwaena nia ki, ma niaˈa talana logo.
27 Nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka diˈia ta fafarongo aku, si diˈia nia kasi
maˈudi fuana dongalaku, sui bore ˈana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke mae
ana ˈai rara folo.
28 “Diˈia ta ngwae amuˈa nia oga ke saungaˈinia ta luma doe, nia ke tua,
ma ka manata basi sulia ta fita mani neˈe nia toˈo ana fasi ˈiri ke bolo
faˈinia faˈasuilana na luma neˈeri.
29 Diˈia nia kasi sasi ˈunaˈeri, ma nia ka alua naˈa na faˈangasilana na
luma neˈeri taˈifau, ma na ngwae ki kira lisia noaˈa nia kasi toˈo ana mani
neˈe nia bolo fuana na faˈasuilana, kira ke ˈoidorole ˈania, ma kira ka fata
ˈuri,
30 ‘Na ngwae neˈe nia talaˈae naˈa ana faˈa uulana na luma neˈe, bore
ma nia noaˈa kasi totolia nia ka faˈasuia.’
31 “Ma diˈia ta tatalafaˈa neˈe nia leka faˈinia taˈi akwala toˈoni ngwae
nia ki fuana na fuˈanga faˈinia ta tatalafaˈa mo neˈe nia leka maˈi faˈinia
na ro akwala toˈoni ngwae nia ki fuana fuˈanga, nia ke tua basi ˈi ano ka
manata ˈana sulia ˈasu ˈubani noaˈa nia kasi ngasingasiˈa kasi bolo goˈo
fuana na fuˈalilana na mae faˈinia na tatalafaˈa neˈeri.
32 Ma diˈia nia noaˈa goˈo, nia ka kwatea ta ngwae ana, ˈiri ke leka, ma
ka gani ˈuana na aroaroˈanga ˈi safitadaroˈo, ana kaidaˈi kira tua tau ˈua
maˈi.
33 Ka ˈunaˈeri logo, kamu ka eta manata leˈa basi sulia na fiiˈa neˈe kamu
ke dao toˈona kaidaˈi neˈe kamu ke donga nau, diˈia ta ngwae amuˈa neˈe
noaˈa nia kasi danga faˈiburi ˈani ru nia ki taˈifau, nia ˈafitaˈi liu nia ke
donga nau.”

Fiki asi dalakwai
(Matthew 5:13; Mark 9:50)

34 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na fiki asi nia na ru leˈa. ˈUnaˈeri bore
ˈana, diˈia neˈe asila lana nia dalakwai naˈa faˈasia, nia ˈafitaˈi liu ˈoko
kwate nia ka asila laˈu.
35 Ma noaˈa nia kasi leˈa naˈa fuana sasilana ˈani ta ru. Noaˈa nia kasi
leˈa naˈa fuana ano ma fuana ˈafilana ta ru. Ma nia bolo faˈinia kira ka
toˈosia goˈo ˈada. Kamu ke sailinga leˈa sulia na alaˈanga neˈe ki.”

15

Na sipsip neˈe oˈosi
(Matthew 18:12-14)

1 Ana taˈi kaidaˈi, na ngwae ˈoro neˈe kira rao ana gonilana na mani ana
na takisi, ma na ngwae neˈe kira fia fasi kira ngwae taˈa ˈufuni ki logo,
kira dao fuana na fafarongolana sa Jesus.
2 Na Farasi ki ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira etangia
ngunungunuˈanga kira ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nia kwaloa na ngwae taˈa
ki ma ka fanga goˈo ˈana faˈinida!”

3 Nia neˈe sa Jesus ka alaˈa ˈani na tarifulaˈa ki fuada ka ˈuri,
4 “Diˈia ta ngwae amuˈa nia toˈo ana taˈi talangaˈi sipsip, ma taˈi ai ada
ka noˈana, tae neˈe ngwae neˈeri ke sasi? Nia ke faˈasia na siko akwala ma
siko sipsip neˈeri ki, ma nia ka leka ka lulu ˈuana taˈi ai neˈe nia noˈana,
leleka nia ka dao nama toˈona.
5 Ma kaidaˈi neˈe nia dao toˈona, nia ka saeleˈa liu, ma ka ngalia ˈi
gwauna ˈabaˈabana,
6 ma ka ngalia maˈi ˈi fanoa. Sui nia ka ri maˈi ˈuana ngwae kwaima nia
ki, ma na ngwae ana fanoa nia ki, fasi ˈiri kika fiku maˈi, ma nia ka fata
ˈuri fuada, ‘Nau ku saeleˈa liu, osiˈana nau ku dao naˈa toˈona na sipsip
ba nau ba nia noˈana. Ta neˈe muke saeleˈa faˈinau!’ ”
7 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa, na saeleˈanga doe
ˈunaˈeri logo ˈi langi fafia taˈi ngwae neˈe taˈa ma nia ka kakari alifaˈi. Na
saeleˈanga faˈinia ka liufia na saeleˈanga fafia siko akwala ma siko ngwae
neˈe kira saga goˈo ˈada ki.”

8 Ma sa Jesus ka alaˈa laˈu ˈania tarifulaˈa ka ˈuri, “Diˈia ta kini neˈe
nia toˈo ana ta akwala selene, ma ta taˈi selene ka noˈana, tae neˈe nia ke
sasia? Nia ke faˈaduˈa ta unu, ma ka salofia na luma nia, ma ka lulu ana
kula ki taˈifau leleka nia ka dao nama toˈona.
9 Ma kaidaˈi nia dao naˈa toˈona, nia ka ri naˈa ˈuana ngwae kwaima
nia ki, ma na ngwae ana fanoa nia ki kira ka fiku maˈi siana, ma nia ka
fata ˈuri fuada, ‘Nau ku saeleˈa liu, osiˈana nau ku dao naˈa toˈona na
selene ba nau ba noˈana. Nia neˈe muke saeleˈa amuˈa faˈinau!’ ”
10 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa, ru neˈeri ka
ˈunaˈeri logo ˈi langi. Na ˈainsel God ki faˈinia God, kira saeleˈa liu fafia
taˈi ngwae neˈe nia abula taˈa, ma nia ka kakari alifaˈi maˈi.”

Na ngela aˈabasa

11 Ma sa Jesus ka alaˈa laˈu ˈani ta tarifulaˈa ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia
toˈo ana ro ngela ngwane ki.
12 Na ngela ˈi buri nia fata ˈuri fuana na maˈa nia, ‘Maˈasi, ˈoke kwatea
naˈa maˈi bali nau ana na toˈoruˈa kulu.’ ˈUnaˈeri goˈo, na ngwae neˈeri
ka daroˈia naˈa na toˈoruˈa kira ˈi safitana na ro ˈalako nia ki.
13 Ma ˈi buri ˈana bara faˈi asoa sui, na ˈalako ba ˈi buri ka ˈoifoli naˈa
ˈani na bali nia ana toˈoruˈa kira, ma ka leka naˈa ˈana faˈinia mani nia.
Ma nia ka leka naˈa ˈana ˈuana na fanoa tau, ma ka faˈalia taˈifau naˈa
ˈana na mani nia ki ana na tuaˈa taˈa.
14 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia faˈasuia naˈa na mani nia ki, na fioloˈa doe
ka liu ana na bali fanoa neˈeri, ma noaˈa nia kasi toˈo naˈa ana ta ru.
15 Ma nia ka leka siana taˈi ngwae ana fanoa neˈeri ka saefilo ˈuana ta
raoˈa, ma na ngwae neˈeri ka kwate fuana na raoˈa bulibuli ana liaˈa sulia
na gwata nia ki.
16 Ma nia ka oga fasi ke ˈania ti ngisingisi fanga ana na fanga gwata ki,
duˈungana ta ngwae ˈi neˈeri kasi kwatea goˈo ta fanga fuana.

17 Bore ma kaidaˈi nia manata leˈa, nia ka fata ˈuri fuana talana, ‘Na
ngwae ni rao maˈa nau ki, kira fanga leˈa taˈifau goˈo ˈada niniˈari, ma
kira ka abusu, ma nau niniˈa nau ku fiolo goˈo ˈaku fuana na maelaku!
18 Nia leˈa fuana nau kui oli siana maˈa nau, ma nau ku fata ˈuri fuana,
Maˈasi kwa, nau ku rora liu naˈa ˈi maana God, ma ˈi maamu logo.
19 Nau noaˈa kusi totolia naˈa neˈe ˈoke sae nau laˈu ˈani na ngela ˈoe.
ˈOke alaˈani nau kui rao naˈa ˈaku fuamu diˈia ta ngwae ni rao ˈoe.’
20 Ma nia ka tataˈe, ma ka oli siana maˈa nia.
“Ma kaidaˈi nia dao tau ˈua kwau faˈasia ˈi fanoa, na maˈa nia ka lia
kwau, ma ka lisia. Ma nia ka kwaimanatai liu ana na ngela nia. Ma nia
ka lalili kwau, ma ka ofia maˈi na ngela nia, ma ka nonoˈia.
21 Ma na ngela neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘Maˈasi, nau ku rora liu naˈa ˈi
maana God ma ˈi maamu logo. Nau noaˈa kusi totolia naˈa neˈe ˈoko sae
nau laˈu ˈani na ngela ˈoe.’
22 Bore ma na maˈa nia ka ri ˈuana na ngwae rao nia ki ka ˈuri, ‘Mulu
ˈaliˈali! Muka ngalia maˈi na toro keta neˈe kwanga ka tasa, ma muka
faˈaruˈufi ˈania. Ma kamu ka alua faˈi kome ana limana, ma kamu ka
alua na taˈe butu ki ˈi ˈaena.
23 Sui, kamu ka leka, muka saungia maˈi na kala buluka kubu baera fasi
ˈiri kulu ke saungaˈinia na fangaˈa ma kulu ka saeleˈa ˈakulu.
24 Duˈungana na ngela nau, nia diˈia neˈe nia maemae naˈa, bore ma
nia ka mauri laˈu. Ma nia ka diˈia neˈe nia noˈana, bore ma nau ku lisia
laˈu naˈa.’ Ma na fangaˈa neˈeri ka talaˈae naˈa.
25 “Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngela ˈi naˈo baera nia tua ˈua maˈi ˈana ˈi
saena na oˈola. Ma kaidaˈi neˈe nia oli maˈi ma nia ka dao karangia naˈa
maˈi na luma, nia ka rongoa na lingana na masaˈa ma na ngwaˈengaˈa.
26 Ma nia ka karumia maˈi taˈi ngwae ana ngwae rao ki, ma ka saefiloa
ˈuana na tae funiˈa kira ngwaˈe faˈinia.
27 Ma na ngwae ni rao neˈeri nia olisia ka ˈuri, ‘Na ai burimu ba nia oli
naˈa maˈi ˈi fanoa, ma na maˈa ˈoe ka saungia naˈa na kala buluka kubu
baera, osiˈana na ai burimu nia mauri, ma ka oli maˈi ka dao naˈa.’
28 Ma na ngela ˈi naˈo ka saetaˈa liu, noaˈa nia kasi ruˈu naˈa kwau
saena luma. Ma na maˈa nia ka ruˈu maˈi ˈi maa, ma ka ˈengoa ˈiri nia
ruˈu kwau saena luma.
29 Ma nia ka olisia na maˈa nia ma ka fata ˈuri, ‘Lisia basi, nau ku rao
fuamu diˈia na ngwae rao ˈoˈo ˈoe sulia faˈi ngali ˈoro neˈe ki, ma nau ku
roˈosulia na fatalamu. Sui bore ˈana, ˈoe kosi kwatea goˈo ta kala nanigot
fuaku, fasi ˈiri nau ku sasi ˈaku ta fangaˈa faˈinia na ngwae kwaima nau
ki!
30 Bore ma na ngela nini ˈoe, nia faˈalia naˈa toˈoruˈa ˈoe ana na kini
sesele ki, ma kaidaˈi nia oli maˈi ka dao ˈi fanoa, ˈoko saungia mala na
kala buluka kubu doe leˈa baera fuana!’
31 Ma na maˈa nia ka olisia ka ˈuri, ‘Ngela nau ˈae, ˈoko tua tari naˈa
faˈi nau, ma na ru nau ki taˈifau, neˈe ru ˈoe ki logo.
32 Sui bore ˈana, kulu ke sasi naˈa ˈakulu na fangaˈa neˈe, ma kulu ka
saeleˈa ˈakulu, osiˈana na ai burimu lisilana diˈia nia maemae naˈa, bore
ma nia ka mauri laˈu naˈa. Ma nia ka nonoˈana naˈa, bore ma kaidaˈi
neˈe kulu ka lisia laˈu.’ ”

16

Na ngwae rao abu ˈoloˈolo

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈani tarifulaˈanga fuana fafarongo nia ki ka ˈuri,
“Taˈi ngwae toˈoru nia toˈo ana taˈi ngwae ni rao neˈe nia alua ka ˈaˈana
fuana toˈoruˈa nia ki. Ma na ngwae ki kira ka saea fuana na ngwae toˈoru
neˈeri neˈe na ngwae rao nia, nia ˈaurafu, ma ka faˈalia goˈo ˈana na
toˈoruˈa nia ki.
2 Ma na ngwae toˈoru neˈeri ka saea maˈi ngwae rao nia ma ka saefiloa
ka ˈuri, ‘Na tae neˈe nau ku rongoa amu kwa? ˈOe keresia na fita mani
nau ki taˈifau neˈe ˈoko rao ˈani, osiˈana neˈe noaˈa ˈoe kosi ˈaˈana naˈa
ana toˈoruˈa nau ki.’
3 “Ma na ngwae rao ˈaurafu neˈeri ka manata ˈuri, ‘Na ngwae ˈaˈana
nau nia ke faˈasui nau naˈa faˈasia na raoˈa nau. ˈUri ma ta tae naˈa neˈe
nau kui sasia ˈiri nai toˈo ana ta raoˈa faolu? Nau kusi ngasingasiˈa naˈa
fuana ˈililana na kilu ki, ma nau ku ˈeke liu logo ˈani ganiˈa.
4 Nau ku saiana ru neˈe nai baˈa sasia ˈiri kaidaˈi nau ku sui faˈasia na
raoˈa nau, na ngwae ki kira ke kwalo nau goˈo ˈada saena luma kira ki.’
5 “Ma nia ka ri maˈi ˈuana na ngwae neˈe kira ngali langa faˈasia na
ngwae ˈaˈana nia, ma nia ka fata ˈuri fuana na etana ngwae, ‘Fita ru neˈe
ˈoko ngali langa ana faˈasia na ngwae ˈaˈana nau?’
6 Nia ka olisia ka ˈuri, ‘Taˈi talangaˈi biˈi* ngwaingwai.’ Ma na ngwae
rao ˈaurafu neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘Na ˈaba ru ana na ngali langaˈa ˈoe
niniˈa, ˈoe tua, ma ˈoko keresia lima akwala ru ki.’
7 Ma nia ka fata ˈuri fuana na ruana ngwae, ‘Ma ˈaeˈo ta fita ru neˈe
ˈoko ngali langa ana?’ Ma nia ka olisia ka ˈuri, ‘Na taˈi talangaˈi ngwaˈi
flaoa.’ Ma na ngwae rao ˈaurafu neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘Na aba ru ana
na ngali langaˈa ˈoe ne, ˈoke keresia kwalu akwala ru ki.’
8 Ma na ngwae ˈaˈana nia ka baˈatafea na ngwae rao ˈaurafu neˈeri
fuana liatoˈongaˈa neˈe nia sasia. Si neˈe na ngwae neˈe ki saena magalia
kira liatoˈo ka tasa ana ru saena na magalia neˈe ka liufia na ngwae ana
na madakolaˈa ki.
9 “Nau ku saea fuamuˈa, muke kwatea na toˈoruˈa kamu ki fuana
ˈafilana ngwae matamata ki. Ma kaidaˈi na mani kamu nia sui, God ke
baˈa kwalo kamu ˈi langi.
10 “Diˈia sa tai neˈe nia rao leˈa ana toˈoruˈa tiˈitiˈi ki, nia ka rao leˈa
logo ana toˈoruˈa doe ki. Ma diˈia sa tai neˈe nia rao ˈaila ana toˈoruˈa
tiˈitiˈi ki, nia ka rao ˈaila logo ana toˈoruˈa doe ki.
11 Ka ˈunaˈeri logo, diˈia noaˈa kamu kasi rao leˈa ana na toˈoruˈa ki
saena magalia, God noaˈa kasi faˈamamana kamu logo faˈinia na toˈoruˈa
mamana.
12 Ma diˈia kamu kasi rao leˈa ana ru ta ngwae matamata, God noaˈa
kasi kwatea logo ru ki fuamuˈa ˈi langi.
13 “Noaˈa ta ngwae rao kasi rao fuana ta ro ngwae ˈaˈana matamata.
Diˈia nia ˈunaˈeri mo, nia ke baˈa malimaeˈa ana ta ngwae ˈaˈana, ma ka
kwaima ana ta ngwae ˈaˈana. Ma nia ka rao leˈa fuana ta ngwae, ma ka
danga faˈiburi ˈani ta ngwae. Ta neˈe, nia ˈafitaˈi liu diˈia neˈe muke rao
laˈu fuana God, ma na mani laˈu ana taˈi kaidaˈi.”
14 Ma kaidaˈi Farasi ki kira rongoa ru neˈeri, kira ka ˈoidorole ˈani sa
Jesus, duˈungana kira ngwae oga guguta liu ana mani ki.
15 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu sasia ru leˈa ki ˈi naˈo ana ngwae ki,
fasi ˈiri kira ke baˈatafe kamu. Bore ma God nia sai goˈo ana mangomuˈa.

* **16:6** Taˈi biˈi ngwaingwai diˈia 40 lita.

Osiˈana ta tae neˈe na ngwae nia manata doe ana, God noaˈa kasi manata doe goˈo ana.”

Faˈamanataˈanga sulia taki sa Moses ki
(Matthew 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na taki sa Moses ki, ma na kerekereˈa ana na profet ki, nia rao ka talaˈi kamu maˈi leleka ka dao ana kaidaˈi sa John ngwae ni Siuabu nia dao ana. Ma nia ka talaˈae maˈi ana sa John nia faˈatalo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa sulia God neˈe ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki, na ngwae ˈoro ki kira saeleˈa fuana ruˈungaˈa ˈi saena na mauriˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia.
17 Bore ma noaˈa ˈiri fada laˈu neˈe na ngasingasiˈanga ana taki nia sui, bore ana nia ka tiˈitiˈi. Na salo ma na magalia ke baˈa sui, bore ma na ngasingasilana na taki ki ka teo tari noaˈa kasi sui.
18 “Diˈia ta ngwae ke ilangaˈinia na ˈafe nia ma ka korea laˈu ta kini matamata, nia ˈusu naˈa. Ma diˈia ta ngwae ka korea na ˈafe neˈe kira ilangaˈinia, nia ˈusu logo.”

Ngwae toˈoru faˈinia sa Lasaros

19 Sa Jesus ka alaˈa laˈu ma ka ˈuri, “Taˈi ngwae toˈoru neˈe nia toro ˈani na toro leˈa ki neˈe folilani doe, nia ka tua ˈani tuaˈa leˈa sulia asoa ki taˈifau.
20 Ma taˈi ngwae dalaˈa neˈe duˈa sufusufu liu ana nonina, neˈe satana sa Lasaros, nia tua ˈi ano ˈaena na maa ana luma na ngwae toˈoru neˈeri.
21 Ma sa Lasaros oga ka ˈania orengana na fanga neˈe ˈasia faˈasia na tatafe ni fanga na ngwae toˈoru neˈeri. Ma kaidaˈi sa Lasaros nia tua ˈi ano, na kui ki bore, kira dao maˈi, ma kira ka milia na duˈaduˈa nia ki.
22 Sa Lasaros ka mae, ma na ˈainsel ki kira ka ngalia ˈalaˈa siana sa Abraham ˈuana na fangaˈa doe ˈi langi. Ma na ngwae toˈoru neˈeri ka mae logo, ma kira ka kwaiatoa naˈa.
23 Ma nia ka tua saena kula fuana ngwae mae ki ˈani na nonifiiˈa doe. Ma nia ka lia kwau ˈalaˈa, ma ka lisia kwau sa Abraham ma sa Lasaros tua ˈana faˈinia.
24 Ma nia ka ako kwau fuana sa Abraham ma ka ˈuri, ‘Koˈosi Abraham ˈae, ˈoke manatai nau maˈi. Kwatea maˈi sa Lasaros, fasi ˈiri ka kutumani maˈi na ˈuˈuna saena kafo, ma ka faˈagwaria na meaku, osiˈana nau ku tua naˈa ˈani na nonifiiˈa ˈi saena na mafula neˈe.’
25 Bore ma sa Abraham ka fata ˈuri fuana, ‘Ngela nau ˈae, ˈoke manata toˈona basi ˈamu kaidaˈi ba ˈoko mauri, ˈoko toˈo ana na ru leˈa ˈoro ki, ma sa Lasaros ka toˈo goˈo ˈana ana ru taˈa ki. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, nia ka tua naˈa saena saeleˈanga ˈi neˈe, ana kaidaˈi neˈe ˈoko tua ˈamu saena na nonifiiˈanga.
26 Ma ta ru laˈu, God nia alua taˈi lagasinasina doe ˈi safitakulu, ma noaˈa kasi bolo faˈinia ta ngwae ke toˈofolo kwau ˈuana bali neˈana. Ma ka noaˈa kasi bolo logo fuana neˈe ta ngwae ka toˈofolo maˈi siaimili.’
27 “Ma nia ka olisia ka ˈuri, ‘Koˈosi, nau ku amasiˈo kwau fasi ˈiri ˈoke kwatea sa Lasaros ˈuana luma maˈa nau,
28 fasi ˈiri nia ka faˈabasua na lima ngwaefuta nau ki, ˈasu ˈubani kira kata leka logo maˈi ana kula ni nonifiiˈanga neˈe.’
29 Ma sa Abraham nia olisia ka fata ˈuri, ‘Na kerekereˈa sa Moses, ma na profet ki niˈi teo taˈifau goˈo ˈani faˈinida. Nia bolo fuana kira ka roˈosuliˈi.’

30 Ma nia ka fata ˈuri, ‘Koˈosi Abraham ˈae, noaˈa goˈo. Diˈia ta ngwae neˈe nia maemae ma ka mauri laˈu, ma nia leka siada tari, kira ka kakari alifaˈi faˈasia na abulaˈanga taˈa kira ki.’
31 Ma sa Abraham ka fata ˈuri fuana, ‘Diˈia noaˈa kira kasi roˈosulia na kerekereˈa sa Moses ma na profet ki, nia ˈafitaˈi goˈo fuana kira ka faˈamamana, sui bore ˈana diˈia ta ngwae ka tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.’ ”

17

Taˈangaˈa
(Matthew 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

1 Sa Jesus fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Na ru neˈe kwate ma ngwae ki kira ka abula taˈa ki neˈe, niˈi ke fuli nama. Bore ma nia ke baˈa taˈa liu fuana ngwae neˈe nia kwatea ma ru neˈeri ki ka fuli!
2 Diˈia ta ngwae ka kwatea ngwae niniˈa kira enoeno ki ka ˈasi faˈasia fitoˈonga kira aku, nia leˈa fuana kira ke firiˈia ta fau doe ˈi luana, ma kira ka ˈui ˈania ˈi saena na ˈatako.
3 Muke madafi kamu!
“Diˈia na toˈolamu nia abula taˈa, ˈoke balufia. Diˈia nia kakari alifaˈi, ˈoke rufuanata ana taˈangaˈa nia.
4 Ma diˈia na abulalana nia taˈa fuamu ana fiu kaidaˈi ki saena taˈi asoa, ma nia ka leka logo maˈi fuamu burina fiu kaidaˈi neˈeri ki, ma ka fata ˈuri, ‘Nau ku kakari alifaˈi naˈa,’ ˈoke rufuanata naˈa ana niaˈa.”
5 Na lifurongo nia ki kira ka fata ˈuri fuana na Aofia sa Jesus, “ˈOke faˈangasingasia na fitoˈonga kami ki.”
6 Ma sa Jesus olisida ka ˈuri, “Diˈia kamu toˈo ana fitoˈonga tiˈitiˈi bore ˈana ka diˈia ta maga mastad neˈe nia tiˈitiˈi liu, kamu saiana muke saea goˈo ˈamuˈa fuana ta ˈai doe, ‘Lafu faˈi lalimu, ma ˈoko uu kwau ˈi saena na asi.’ Ma nia ke baˈa roˈo goˈo ˈana sulia na fatalamuˈa.
7 “Diˈia ta ngwae amuˈa nia ka toˈo ana ta ngwae ni rao neˈe nia ˈilia na ano, nama ka lia sulia na sipsip ki, ma kaidaˈi nia oli maˈi faˈasia na oˈola, na tae neˈe ˈoke saea fuana? ˈOke saea fuana nia ke leka ˈaliˈali maˈi, ma ka fanga basi?
8 Noaˈa! ˈOke fata lala ˈuri fuana, ‘ˈOke doˈofia basi maˈi na fanga nau ki, sui ˈoko toro faolu mala, ˈoko ngali fanga maˈi, nai nguta ma ku kwaˈu ka sui mala, ˈi buri, ˈoko fiˈi nguta, ma ˈoko fiˈi kwaˈu ˈamu.’
9 Ma na ngwae gwaungaˈi neˈe noaˈa kasi fata leˈa goˈo ana na ngwae rao nia, duˈungana nia sasi nama sulia na ru nia saea fuana.
10 Ka ˈunaˈeri logo fuamuˈa. Kaidaˈi kamu sasia na ru ki taˈifau ka sui neˈe God nia laefi kamu fuani, muke fata ˈuri, ‘Kami na ngwae rao ki goˈo niniˈa, kami sasi goˈo ˈamiˈa na raoˈa neˈe ˈoga kami ki.’ ”

Sa Jesus nia gura na akwala ngwae

11 Sa Jesus nia leka ˈuana ˈi Jerusalem, ma ka liu safitana abaˈi kula ˈi Samaria ma ˈi Galili ki.
12 Ma kaidaˈi nia dao ana taˈi maˈe fanoa, nia ka dao toˈona taˈi akwala ngwae neˈe kuu nia saungida. Kira uu tau maˈi,
13 ma kira ka ako doe maˈi kika ˈuri, “Jesus na ngwae ˈaˈana kwa, ˈoke manatai kami maˈi!”
14 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisida, nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke leka, muka faˈataˈinia nonimuˈa fuana na fata abu God ki, fasi ˈiri kira ke

faˈamamana neˈe na nonimuˈa mafo naˈa.” Ma kaidaˈi kira leka naˈa,
na nonida ka mafo taˈifau naˈa.
15 Kaidaˈi taˈi ngwae ada nia lisia neˈe nonina nia mafo naˈa, nia ka oli
maˈi, ma ka ako doe, ma ka baˈatafea God.
16 Ma nia ka ˈasi ka lafafi maana ˈi ˈaena sa Jesus ma ka baˈatafea. Niaˈa
neˈeriˈa noaˈa laˈu na ngwae Jiu, niaˈa lala faˈasia ˈi Samaria.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Na akwala ngwae mala ba nau ku gurada
ma na nonida ka mafo naˈa. Ma ta siko ngwae laˈu, kira mo ˈi faˈi?
18 Faˈuta neˈe ngwae baera ki taˈifau noaˈa kasi oli maˈi fuana na
baˈatafelana God, ma taˈifilia goˈo na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ninˈiˈa?”
19 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Tataˈe, ˈoko leka naˈa ˈamu. God nia
guraˈo naˈa duˈungana ˈoko faˈamamana nau.”

Daolana maˈi Ngwae filia God
(Matthew 24:23-28, 37-41)

20 Ti Farasi kira saefiloa sa Jesus kika ˈuri, “Kaidaˈi faˈuta neˈe God ke
baˈa gwaungaˈi fafia magalia kwa?”
Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, “Na kaidaˈi neˈe God ke gwaungaˈi fafia
ngwae nia ki, noaˈa kamu kasi lisia ˈani ta maˈetoto doe.
21 Ma noaˈa ta ngwae kasi fata ˈuri, ‘Lisia basi, gwaungaˈinga God nia
ˈi neˈe!’ Nama ka ˈuri, ‘Nia naˈa ˈi loˈoko!’ Duˈungana na kula neˈe God
nia gwaungaˈi ana nia lala ˈi saena maurilana ngwae ki.”
22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Na kaidaˈi ke baˈa
dao maˈi, kaidaˈi muke oga lisilana na asoa nau, na Ngela Ngwae. Bore
ma noaˈa kamu kasi lisia.
23 Ma ti ngwae kike baˈa fata ˈuri fuamuˈa, ‘Lia basi, na Christ nia naˈa
ˈi loˈoko!’ Nama kike ˈuri, ‘Lia basi, nia naˈa ˈi neˈe!’ ˈUnaˈeri bore, noaˈa
kamu kasi leka fuana liaˈa ˈuana.
24 Duˈungana na olilaku maˈi, na Ngela Ngwae, nia ke baˈa diˈia na
meamea neˈe nia madako ˈi lofana mamanga, ma na madakolana ke rara
saena mamanga taˈifau, ma ngwae ki taˈifau ka lisia.
25 Bore ma ˈi naˈona olilaku maˈi, nai baˈa nonifii, ma na ngwae ki kike
baˈa ˈaila ˈani nau.
26 Kaidaˈi nau kui baˈa oli maˈi ana, nia ke diˈia logo kaidaˈi ana sa Noa.
27 Kaidaˈi sa Noa, na ngwae ki kira nguta, ma kira ka kwaˈu, ma ngwae
ki faˈinia kini ki kira ka ˈafe ma kira ka araˈi. Goˈo kira ka lebe naˈa sulia
faˈi asoa sa Noa nia raˈe saena faka doe, ma na kafo ka fungu maˈi, ma
ka kuruda taˈifau naˈa.
28 Ma kaidaˈi nai baˈa oli maˈi ana, nia diˈia logo na asoa ba sa Lot,
duˈungana ngwae ki kira nguta, ma kira ka kwaˈu, ma kira ka foli, ma
kira ka ˈoifoliˈa, kira ka fasi fanga, ma kira ka saungaˈi luma.
29 Ana asoa neˈe sa Lot nia leka faˈasia ˈi Sodom, kira lebe, ma na mafula
ma na fau ˈakoˈako ki ka ˈasi naˈa maˈi faˈasia ˈi langi ma ka duˈafida
taˈifau.
30 Nia ke ˈunaˈeri logo ana faˈi asoa nau kui oli maˈi ana.
31 “Ma ana faˈi asoa neˈeri, na ngwae neˈe nia tua tua ˈi maa ana luma
nia, noaˈa nia kasi oli laˈu maˈi saena fuana ngalilana ru nia ki. Ka
ˈunaˈeri logo fuana ngwae neˈe nia saena oˈola, noaˈa nia kasi oli laˈu
maˈi ˈi luma.
32 Muke manata toˈona ru neˈe fuli fuana ˈafe sa Lot.*

---

* **17:32** Nia akaˈu ana lia faˈi buriˈa ˈuana ˈi Sodom ma God ka kwaiˈia nia ka mae. Genesis 19:26

33 Diˈia sa tai neˈe nia oga ke dau fafia na maurilana fuana talana, nia
ke baˈa mae. Ma diˈia sa tai neˈe ka danga ˈani na maurilana osiˈana nia
donga nau, nia ke mauri mamana naˈa.
34 Nau ku saea fuamuˈa, ana faˈi rodo neˈeri, ro ngwae neˈe kira maliu
saena taˈi ˈifitaˈi, taˈi ngwae God ke ngalia, ma taˈi ngwae ke ore.
35-36 Ro kini ki kera sasi fanga fiku, taˈi kini God ke ngalia, ma ta taˈi kini
ke ore.”
37 Ma na fafarongo nia ki ka saefiloa kika ˈuri, “Aofia kwa, ˈi faˈi mo
neˈe na ru neˈeri ki niˈi ke fuli ana kwa?”
Ma sa Jesus olisida ka ˈuri, “Na olilaku maˈi noaˈa ta ngwae kasi talafia
ka diˈia logo neˈe na afa kasi talafia ta ru mae.”

18

Na gwaˈi ˈuru faˈinia ngwae kwai matalangaˈi

1 Sa Jesus nia alaˈa fuana fafarongo nia ki ˈania tarifulaˈa neˈe, fasi ˈiri
ke faˈataˈinia fuada neˈe kira ke foˈo sulia asoa ki taˈifau, ma noaˈa kira
kasi fitala.
2 Nia ka fata ˈuri, “Taˈi ngwae ni kwai matalangaˈi, nia tua ana taˈi
fanoa, ma noaˈa nia kasi faˈadufa God, ma noaˈa nia kasi fuˈusi doe goˈo
ana ta ngwae.
3 Ma taˈi gwaˈi ˈuru ˈi saena na fanoa neˈeri, nia leka maˈi sulia asoa
ki siana fuana ˈengolana ma ka fata ˈuri, ‘Nau ku oga ˈoke kwatea kwai
matalangaˈi ˈanga ˈoloˈolo fuaku fonea na malimae nau ki.’
4 Ma sulia kala kaidaˈi tau naˈa, na ngwae ni kwai matalangaˈi neˈeri
kasi ala goˈo fafia. Sui ˈi buri nia ka manata ˈuri fuana niaˈa talana, ‘Sui
bore ˈana noaˈa nau kusi faˈadufa goˈo God, ma noaˈa nau kusi fuˈusi doe
goˈo ana ta ngwae,
5 nai kwate naˈa ˈaku kwai matalangaˈi ˈanga saga fuana na gwaˈi ˈuru
neˈe, nia faˈa ˈabera liu nau ˈani lekaˈa maˈi siaku, ˈasu nia kata fiˈi
faˈalaga nau ˈani ˈidufaˈi lekaˈa maˈi siaku!’ ”
6 Ma na Aofia sa Jesus ka fata ˈuri, “Mulu rongoa basi na ru neˈe ngwae
kwai matalangaˈi taˈa neˈeri nia saea.
7 ˈUnaˈeri bore nia kwatea na matalangaˈi ˈanga ˈoloˈolo fuana, nia neˈe
noaˈa kamu kasi manata ruarua ana God neˈe ka kwatea ˈoloˈoloˈa fuana
ngwae nia ki, neˈe kira angisia sulia rodo ma dangi. God noaˈa kasi dole
fuana ˈafilada.
8 Nau ku saea fuamuˈa, God ka kwate likotaˈi ana na ˈoloˈoloˈanga fuada.
Ma kaidaˈi nauˈa, na Ngela Ngwae, nau kui oli maˈi saena magalia, ˈuri
ma nai baˈa dao toˈona ngwae ˈoro ki neˈe kira faˈamamana nau, nama
ta bara ngwae goˈo?”

Na ro ngwae ki leka foˈo saena Luma Abu God

9 Sa Jesus nia alaˈa ˈania tarifulaˈa fuana ti ngwae neˈe kira faˈamamana
kira talada fasi kira saga ma kira ka sisikoˈa ˈani ti ngwae mo, ka ˈuri,
10 “Ro ngwae ki kira leka ˈi saena na Luma Abu God ˈiri keroˈa ka foˈo.
Taˈi ngwae neˈe Farasi, ma taˈi ngwae neˈe nia rao ana gonilana mani ana
takisi.
11 Na Farasi neˈeri nia uu taˈifilia, ma ka foˈo ˈuri, ‘God ˈae, nau ku
baˈatafeˈo osiˈana noaˈa nau kusi diˈia na ngwae matamata ki taˈifau.
Sulia kira bili, ma kira ka sasia ru taˈa ki, ma kira ka kakabara. Noaˈa nau
kusi diˈia na ngwae taˈa loˈoko neˈe nia gonia na mani ana takisi.

12 Nau ku abu fanga ana ro asoa ˈi saena taˈi wiki, ma nau ku kwatea
na tangafulana na toˈoruˈa nau ki fuamu.’
13 “Bore ma na ngwae neˈe nia gonia na mani ana takisi, nia uu tau maˈi
ˈana. Ma nia kasi taˈea goˈo maana ˈuana ˈi langi, osiˈana nia ˈeke liu naˈa.
Ma nia ka faˈataˈinia na olidokoˈa nia ˈani fidalilana na fuˈufuˈuna, ma
ka fata ˈuri, ‘God ˈae, manatai nau maˈi, nau na ngwae abula taˈa!’ ”
14 Ma sa Jesus ka fata logo ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa, na ngwae neˈe
nia olidokoˈa naˈa neˈe, God nia faˈa ˈoloˈoloa ana kaidaˈi nia ruˈu kwau
ˈi maa, ma noaˈa laˈu na Farasi. Osiˈana na ngwae ki neˈe kira faˈadoe
kira talada, God ke baˈa faˈatiˈitiˈi kira. Ma na ngwae neˈe kira faˈatiˈitiˈi
kira talada ki, God ke baˈa faˈadoe kira.”

Sa Jesus nia faˈaleˈa kaela ngela ki
(Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)

15 Ti ngwae kira ngalia maˈi na kaela ngela tiˈitiˈi siana sa Jesus, fasi
ˈiri nia ka sama toˈoda ma ka faˈaleˈada. Ma kaidaˈi fafarongo nia ki kira
lisia, kira ka balufida.
16 Bore ma sa Jesus ka saea maˈi kaela ngela neˈeri ki siana, ma ka
fata ˈuri fuada, “Muke alaˈania na kaela ngela tiˈitiˈi kira ke leka maˈi
siaku, ma noaˈa kamu kasi foneda laˈu. Duˈungana sa tai neˈe nia manata
mamana ka diˈia ngela tiˈitiˈi ki, nia bolo fuana tuaˈa olofana ˈInotoˈanga
God.
17 Nau ku saea ru mamana fuamuˈa, diˈia ta ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana diˈia ta ngela tiˈitiˈi, nia ˈafitaˈi liu fuana God ka gwaungaˈi
fafia maurilana.”

Faˈamanataˈanga sulia ngwae toˈoru
(Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 Taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, nia saefiloa sa Jesus ka fata ˈuri,
“Ngwae faˈamanata leˈa neˈe kwa, ta tae leˈa neˈe nau kui sasia ˈiri nai
toˈo ana na mauriˈa firi?”
19 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoko sae nau ˈani ngwae leˈa?
Noaˈa ta ngwae ˈiri leˈa goˈo, taˈifilia God goˈo neˈe nia leˈa.
20 Nia leˈa ˈoko saiana alaˈanga totongaˈi God ki ba ˈuri, ‘ˈOe kosi sau
ngwae, ma ˈoe kosi ˈusu, ma ˈoe kosi bili, ma ˈoe kosi soke fafia ta ngwae,
ma ˈoko fuˈusi doe ana maˈa ˈoe ma teˈa ˈoe.’ ”
21 Ngwae neˈeri nia olisia ka fata ˈuri, “Nia ˈita nama maˈi ana kaidaˈi
nau ku tiˈitiˈi, nau ku roˈosulia na taki neˈeri ki taˈifau* leleka ka dao ˈi
taˈena.”
22 Ma kaidaˈi sa Jesus nia rongoa ru neˈeri, nia ka fata ˈuri fuana, “Taˈi
ru goˈo neˈe nia noaˈa ˈua. ˈOke ˈoifoli ˈania na ru ba ˈoe ki taˈifau, ma
ˈoko ngalia mani neˈeri ki, ma ˈoko kwatea fuana na ngwae dalaˈa ki, ma
ˈoko fiˈi toˈo ana na toˈoruˈa ˈi langi. ˈUnaˈeri goˈo, ˈoko leka maˈi suli
nau.”
23 Ma kaidaˈi ngwae neˈeri nia rongoa ru neˈeri, na liana ka dila liu,
sulia nia na ngwae toˈoru.
24 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ngwae neˈeri na liana nia dila, nia ka
fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana na ngwae toˈoru ki kike ruˈu saena
mauriˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia.

---

* **18:21** Lisia ana buka Eksodas 20:12-16 logo ana buka Diutronomi 5:16-20.

25 Nia ˈafitaˈi liu fuana ta kamel ke ruˈu sulia na maˈe kwakwa tiˈitiˈi
ˈi ˈaena sugila. Nia ˈafitaˈi ka liu laˈu fuana ta ngwae toˈoru neˈe God ke
gwaungaˈi fafia maurilana.”
26 Aia, kaidaˈi ngwae ki kira rongoa na alaˈanga neˈeri, kira ka saefiloa
ˈuri, “ˈIrai ma noaˈa ta ngwae kasi toda goˈo mauriˈa firi kwa?”
27 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na ru neˈeri nia ˈafitaˈi liu fuana ngwae,
bore ma fuana God noaˈa nia kasi ˈafitaˈi goˈo.”
28 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Kaimili faˈasia naˈa toˈoruˈa
kami ki taˈifau, ˈiri mika dongaˈo naˈa!”
29 Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈIu. Nau ku saea fuamuˈa, diˈia sa tai neˈe nia
faˈasia na luma nia, ma na ˈafe nia, ma na bara ngwaefuta nia ki, ma maˈa
nia ma na teˈa nia, ma na ngela nia ki, osiˈana ˈInotoˈanga God,
30 nia ke baˈa toda ru ˈoro ki saena magalia neˈe liufia ru ba nia faˈasiˈi
ki. Ma ana mauriˈa faolu neˈe nia leka maˈi, ngwae neˈeri ke toˈo naˈa
ana mauriˈa firi.”

Uula kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Matthew 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 Ma kaidaˈi sa Jesus nia leka faˈinia fafarongo nia ki taˈifili kira, nia ka
fata ˈuri fuada, “Kulu leka kwau ˈi Jerusalem fasi ˈiri kira ke faˈa aliˈafua
na ru ba na profet ki kira keresia sulia nauˈa, na Ngela Ngwae, ana.
32 Kike baˈa kwate nau saena limana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, fasi
ˈiri kira ke ˈoinonga ˈani nau, ma kira ka fata buri tolingaˈi aku, ma kira
ka ngisuli nau. Kira ka ulasi nau, ma kira ke saungi nau.
33 Ma ana uula faˈi asoa, nai baˈa mauri laˈu.”
34 Bore ˈana fafarongo ki noaˈa kira kasi sai goˈo ana alaˈanga neˈeri
ki neˈe sa Jesus nia saea fuada, osiˈana manatalada ngasi liu fuana
malingaˈilana na ru neˈe sa Jesus fata sulia. Nia neˈe kwate ma noaˈa
kira kasi saiana tae neˈe sa Jesus nia fata sulia.

Sa Jesus gura na ngwae maana rodo
(Matthew 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 Kaidaˈi sa Jesus nia dao karangia maˈe fanoa ˈi Jeriko, taˈi ngwae
maana rodo nia tua ˈi ninimana tala. Ana asoa ki nia gani mani ana
ngwae ki.
36 Ma kaidaˈi nia rongoa ngwae ˈoro ki kira liu, nia ka saefilo kira ka
fata ˈuri, “Tae neˈe ˈuri?”
37 Ma kira olisia kira ka fata ˈuri, “Sa Jesus na ngwae ba ˈi Nasaret niniˈa
nia leka maˈi.”
38 Ma ngwae maana rodo neˈeri ka ako ma ka fata ˈuri, “Jesus ˈaeˈo na
ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke manatai nau maˈi!”
39 Ma ngwae neˈe kira etaeta ˈi naˈona kira ka balufia, ma kira ka saea
nia ke tua nene. Bore ma nia fiˈi ako doe mo, ma ka fata ˈuri, “ˈAeˈo na
ngela ana kwalafa sa David, ˈoke manataˈi nau maˈi!”
40 Ma sa Jesus ka mango ma ka saea fuada ˈiri kira ka talaˈia maˈi siana.
Ma kaidaˈi nia dao karangi, sa Jesus ka saefiloa,
41 “Tae neˈe ˈoko oga nai sasi fuamu kwa?”
Ma ngwae maana rodo neˈeri ka fata ˈuri, “Aofia kwa, nau ku oga fasi
ˈiri maaku ke lia.”
42 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOko lia naˈa. God nia guraˈo naˈa,
duˈungana ˈoko faˈamamana nau.”

43 Ma ˈunaˈeri goˈo nia ka lia naˈa, ma nia ka leka naˈa faˈinia sa Jesus,
ma nia ka baˈatafea God. Ma kaidaˈi ngwae ki kira lisia, kira ka baˈatafea
logo God.

19

Sa Sakias

1 Sa Jesus nia dao ˈi Jeriko, ma ka liu kwau ˈi saena.
2 Ma taˈi faˈinaˈonaˈo ana ngwae goni mani ana takisi, neˈe satana sa
Sakias, nia ngwae toˈoru liu.
3 Ma nia ka sasi liu ˈuana lisilana sa Jesus. Bore ma ka ˈafitaˈi, duˈungana
nia ngwae dokodoko liu, ma noaˈa nia kasi lisia sa Jesus, osiˈana na fikuˈa
neˈeri fonea.
4 Ma nia ka lalili kwau ˈi naˈo ana fikuˈa neˈeri, ma ka raˈe ˈi gwauna
taˈi ˈai neˈe kira saea ˈania Sikamo, fasi ˈiri ke lisia sa Jesus neˈe nia leka
maˈi sulia na tala.
5 Kaidaˈi sa Jesus nia dao ana kula neˈeri, nia ka lia kwau ˈalaˈa ˈi
gwauna, ma ka lisia sa Sakias, ma ka fata ˈuri fuana, “Sakias kwa, koso
ˈaliˈali maˈi, osiˈana nai baˈa tua ˈi luma ˈoe taˈena.”
6 Sa Sakias ka saeleˈa liu, ma ka koso ˈaliˈali maˈi, ma ka kwaloa naˈa
sa Jesus saena luma nia.
7 Na ngwae ki taˈifau kira lisia ru neˈeri, ma kira ka ngununguru buri
ana, kika ˈuri, “Sa Jesus nia leka naˈa fuana ka tua faˈinia na ngwae taˈa
ˈuri reala.”
8 Ma sa Sakias tataˈe, ma ka fata ˈuri fuana na Aofia sa Jesus, “Aofia kwa,
nai baˈa kwatea ta bali ana na toˈoruˈa nai fuana na ngwae dalaˈa ki. Ma
diˈia nau ku ngali liua ti ru ana ngwae ki, nai baˈa duˈu fai ru ana fuana.”
9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Taˈena God nia faˈamauria
naˈa na tuaˈa neˈe, osiˈana ngwae neˈe nia faˈamamana God diˈia
faˈamamanaˈanga ba na koˈo bora kia sa Abraham.
10 Nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku leka maˈi fuana lululana na ngwae
neˈe kira leka rora ki, fasi ˈiri nai faˈamaurida logo.”

Na tarifulaˈanga sulia olilana maˈi ngwae ˈinotoˈa
(Matthew 25:14-30)

11 Na fikuˈa doe neˈe kira sailinga ru ki taˈifau neˈe sa Jesus saea. Osiˈana
nia dao karangia naˈa ˈi Jerusalem, nia saea na tarifulaˈa neˈe ˈiri ke
faˈasaga manatada, si kira fia fasi ˈInotoˈanga God ke fuli ˈaliˈali goˈo.
12 Nia neˈe kwate sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Taˈi ngwae ana tuaˈa
ˈinotoˈa, nia sasi akaˈu fuana ka leka siana taˈi tatalafaˈa doe neˈe nia tua
tau maˈi, fasi ˈiri nia ke gania ˈuana na gwaungaˈinga ma na ˈinotoˈanga
fasi ˈiri ana kaidaˈi nia ka oli maˈi, nia ke tatalafaˈa fuana fanoa nia.
13 Ma ˈi naˈona neˈe nia leka, nia saea maˈi akwala ngwae rao nia ki
siana, ka kwatea na mani doe fuada, ka fata ˈuri, ‘Muke rao ˈani mani
neˈe ki, fasi ˈiri muke ngalia laˈu ti mani maana maˈakwali nau.’
14 Bore ma na ngwae ana ngwae ˈinotoˈa neˈeri, kira ogalaˈa fuana, ma
kira ka kwatea ti ngwae fasi ˈiri kira ke alaˈa faˈinia tatalafaˈa doe neˈeri,
osiˈana noaˈa kira kasi oga goˈo neˈe na ngwae neˈeri ka tatalafaˈa fuada.
15 “Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na tatalafaˈa doe nia alua ngwae neˈeri ka
tatalafaˈa naˈa fuada, ma ana kaidaˈi nia oli maˈi, nia ka saea fuana ngwae
ni rao ba nia ki ba nia kwate mani fuada, fasi ˈiri ka dao toˈona ta fita mani
laˈu neˈe kira toda maana na mani ba nia kwatea fuada ki.

16 Na etana ngwae rao nia leka maˈi, ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, nau ku
toda ta akwala mani laˈu faˈinia mani ba ˈoko kwatea fuaku ki.’
17 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘ˈAeˈo ngwae rao leˈa.
Duˈungana nau ku saiana nau ku fitoˈo amu ana ru tiˈitiˈi ki, ˈunaˈeri nau
ku alua ˈoke lia sulia akwala maˈe fanoa ki.’
18 ˈUnaˈeri ma ruana ngwae ni rao leka maˈi ma ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa,
nau ku toda laˈu ta lima mani faˈinia na mani ba ˈoko kwateˈe fuaku ki.’
19 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘ˈOke baˈa lia sulia lima
maˈe fanoa ki.’
20 Buri ˈana, uula ngwae ni rao ka leka laˈu maˈi, ka fata ˈuri, ‘Araˈi
kwa, mani ˈoe ki ba nau ku ngaliˈi, nau ku buta ngiringiri fafia ˈani ˈaba
ifi.
21 Sulia nau ku maˈu ˈani ˈaeˈo ngwae ˈinikere. ˈOko diˈia ta ngwae
neˈe saiana ka ngalia goˈo ˈamu ru ngwae matamata ki, ma ˈoko saiana
ˈoe ngalia logo fanga faˈasia oˈola ngwae ki.’
22 Sui ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘ˈAeˈo ngwae raolamu
taˈa. Nau kui matalangaˈi ˈoe ˈani alaˈanga ˈoe ki talamu. ˈOko saea fasi
nau ngwae ˈinikere, ma nau ku diˈia ta ngwae neˈe ngalia ru neˈe noaˈa
laˈu ru nau ki, ma nau ku ngalia fanga faˈasia oˈola ti ngwae ki.
23 Diˈia ˈoko manata ˈunaˈeri, faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi ngalia na mani
nau, ma ˈoko alua ˈamu saena kula ni alu maniˈa, fasi ˈiri ana kaidaˈi nau
ku oli maˈi, nau ku ngalia ti selene tarenga ˈi maana?’
24 ˈUnaˈeri goˈo ngwae ˈinotoˈa nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira uu
ˈi neˈeri, ‘Muke ngalia mani neˈe faˈasia, ma muka kwatea fuana ngwae
neˈe nia toˈo ana akwala mani.’
25 Kira ka fata ˈuri, ‘Aofia kwa, nia toˈo naˈa ana akwala mani kwa.’
26 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri olisia ka ˈuri, ‘Nau ku saea fuamuˈa diˈia
sa tai neˈe nia rao leˈa ˈani ru neˈe nau ku kwatea fuana, nau ku saiana
nai kwatea laˈu ti ru ˈoro fuana. Bore ma diˈia sa tai neˈe noaˈa kasi rao
leˈa ˈani ta tae neˈe nau ku kwatea fuana, sui bore ˈana ta ru tiˈitiˈi neˈe
nia toˈo ana, nau ku saiana nai lafua faˈasia.
27 Bore ma fuana malimae nau ki ba kira ˈaila ˈani neˈe nai tatalafaˈa
fuada, talaˈida maˈi, muke saungida ˈi neˈe ˈi naˈoku.’ ”

Kaidaˈi ngwae ki kira manata doe ana sa Jesus
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; John 12:12-19)

28 Buri ˈana sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka leka kwau naˈa ˈi
naˈoda ˈuana ˈi Jerusalem.
29 Ma kaidaˈi nia dao karangia fanoa ˈi Betfeis ma ˈi Betani siana gwaˈi
ua kira saea ˈania ˈi Olif, nia ka kwatea ro fafarongo nia ki ˈi naˈo, ka fata
ˈuri,
30 “Moro leka ana fanoa loˈoko moro leka kwau ˈuana. Ma kaidaˈi koroˈo
dao ˈi neˈeri, koroˈo ke lisia taˈi dongki. Kira firiˈia goˈo ˈada dongki
neˈeri, ma noaˈa ta ngwae kasi raˈeraˈe ˈua fafona. Koroˈo ke logea, ma
moro ka talaˈia maˈi ˈi neˈe.
31 Ma diˈia ta ngwae nia saefilo koroˈo, ‘Faˈuta neˈe koroˈo ka logea na
dongki neˈe re?’ Moro ke saea fuana, ‘Na Aofia nia boˈoboˈo ˈuana.’ ”
32 Aia, ro ngwae neˈeri ki kera leka, ma kera ka dao toˈona, diˈia nama
ba sa Jesus nia saea.
33 Kaidaˈi kera logea na dongki neˈeri, na ngwae neˈe toˈo ana dongki
neˈe kira ka fata ˈuri, “Tae neˈe koroˈo logea na kala dongki neˈe fuana?”
34 Kera ka fata ˈuri, “Na Aofia nia boˈoboˈo ˈuana.”

35 Ma kera ka talaˈia naˈa maˈi siana sa Jesus, ma kera ka alua ifi kera
ki ˈi fafona ilina na dongki neˈeri, ma kira ka ˈafia sa Jesus ˈiri ka tua ˈi
fafona.
36 Ma kaidaˈi sa Jesus nia leka kwau sulia tala, ngwae ki kira ka
safataˈinia ifi kira ki sulia tala, fasi ˈiri nia ka fali ˈi fafoni.
37 Ma ana kaidaˈi nia dao karangia ˈi Jerusalem ana kula neˈe tala nia
koso toli ˈuana faˈi ua ˈi Olif, neˈe ngwae ˈoro ana fafarongo nia ki kira
tua ˈi neˈeri, ma kira ka talaˈae fuana baˈatafelana God ˈani taˈi akoˈa
doe, fafia faˈanadaˈa doe ki neˈe kira lisiˈi.
38 Ma kira ka fata ˈuri,
"God ˈoke ˈoilakitaˈinia na tatalafaˈa neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasin-
gasiˈanga ˈoe!✡
Ma na aroaroˈanga faˈinia God.
Kuke baˈatafea God neˈe gwaungaˈi ˈanga nia tasa!"✡

39 Ma ti Farasi kira logo ˈi neˈeri, ma kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
"Faˈamanata kwa, ˈoke saea fuana fafarongo ˈoe ki, kira ke tua nene."
40 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Nau ku saea fuamuˈa, diˈia kira tua
nene, na fau neˈe ki kike baˈa inaˈu ana baˈatafelana God."

Sa Jesus nia angi fafia ˈi Jerusalem

41 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia dao karangia ˈi Jerusalem, nia ka lia kwau,
ma ka lisia na maˈe fanoa neˈeri, ma nia ka angi, duˈungana na liana nia
kwaimanatai fuana ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri ki.
42 Ma ka fata ˈuri, "Nia leˈa diˈia kamu ka saiana ˈi taˈena na ru neˈe nia
talaˈia ngwae ˈuana aroaroˈanga. Bore ma taˈena neˈe kamu kina goˈo.
43 Na kaidaˈi ke baˈa dao maˈi, fasi ˈiri na malimae kamu ki, kira ka leka
maˈi, kira ka fuˈali kamu, ma kira ka fone kamu, ma ka ˈafitaˈi muke ruˈu
ˈi maˈa.
44 Ma kira ke takalongaˈinia fanoa kamu ma na ngwae ki taˈifau ˈi saena.
Ma ta taˈi gwaˈi fau bore kasi teo naˈa ana kula neˈe kira teo teo ana ˈi
naˈo ana fanoa kamu. Kira ke faˈalia fanoa kamu, osiˈana noaˈa kamu
kasi saiana na kaidaˈi God leka naˈa maˈi ana fuana faˈamaurilamuˈa."*

Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena Luma Abu God
(Matthew 21:12-17; Mark 11:15-19; John 2:13-22)

45 Kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu kwau saena na Luma Abu God, nia ka lalia
na ngwae neˈe kira ˈoifoli ki.
46 Ma nia ka fata ˈuri fuada, "Ana kerekere ˈua maˈi saena Kerekereˈa
Abu, God nia fata ˈuri, 'Na luma nau, na luma ni foˈo.' Bore ma kamu
faˈitaˈinia ka alua lala kula fuana bililana ru ngwae ki."
47 Ma ana asoa ki taˈifau, sa Jesus nia faˈamanata ˈi saena Luma Abu
God. Ma na fata abu doe ki, ma ngwae faˈamanata ana taki ki, ma ti
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira sasi ˈuana saungilana sa Jesus.
48 Bore ma kira ka ˈiri dao toˈona ta masikwaˈa, osiˈana ngwae ki kira
tua faˈinia sulia asoa ki fuana rongolana faˈamanataˈanga nia.

✡ **19:38** Sam 118:26 ✡ **19:38** Sam 148:1 * **19:44** kaidaˈi God leka naˈa maˈi ana fuana faˈamaurilamuˈa Na ngwae Jiu ki kira kwaimasia na kaidaˈi God ke leka maˈi fuana faˈamaurida faˈasia malimae kira ki. Bore ma kaidaˈi sa Jesus dao, ˈorolana ngwae Jiu ˈaila ˈani nia.

20

Saefiloˈa sulia mamanaˈanga sa Jesus
(Matthew 21:23-27; Mark 11:27-33)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia faˈamanata ngwae ki ˈi saena Luma Abu God.
Ma nia ka faˈarongo logo ˈania Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na fata abu doe ki, ma ngwae faˈamanata ana taki ki, ma ti faˈinaˈonaˈo
logo, kira leka maˈi siana sa Jesus.
2 Ma kira ka saefilo ˈuri ana, “Na ngasingasiˈanga tae neˈe ˈoko toˈo
ana fuana na sasilana ru neˈe ki kwa? Ma sa tai mo neˈe nia kwatea na
ngasingasiˈanga neˈe fuamu?”
3 ˈI neˈeri, sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈIu, nau ku saefilo kaumulu basi
ˈuana taˈi ru.
4 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku, na ngasingasiˈanga neˈe sa John toˈo ana
fuana na siuabuˈanga, nia ˈita maˈi faˈasia ˈi faˈi? Nia ˈita maˈi ana God,
nama nia ˈita maˈi ana na ngwae ki goˈo?”
5 Ma kira ka saefilo ˈi safitada kwailiu kira ka ˈuri, “Tae neˈe kulu ke
saea? Diˈia kulu olisia ma kulu ka ˈuri, ‘Faˈasia maˈi God,’ nia ke baˈa
fata ˈuri, ‘ˈIrai ma faˈuta mo neˈe noaˈa kamu kasi faˈamamana sa John?’
6 Ma noaˈa nia kasi leˈa logo fuana neˈe kulu ka fata ˈuri, ‘Nia ˈita goˈo
maˈi ana na ngwae ki,’ sulia na ngwae ki kira ke baˈa ˈuilaˈi fau akulu,
ma kira ke saungi kulu, osiˈana kira faˈamamana ana sa John nia ta profet
logo.”
7 ˈI neˈeri, kira ka olisia sa Jesus ma kira ka ˈuri, “Kaimili noaˈa kasi sai
goˈo ana.”
8 Ma sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada, “Nauˈa bore noaˈa kusi faˈarongo
kamu goˈo ˈani na ngasingasiˈanga faˈuta neˈe nau ku sasia ˈani ru neˈe
ki.”

Tarifulaˈa sulia na ngwae rao neˈe tualada taˈa ki
(Matthew 21:33-46; Mark 12:1-12)

9 ˈI buri ˈana, sa Jesus ka faˈarongo kira laˈu ˈani ta tarifulaˈanga ka
ˈuri, “Taˈi kaidaˈi, taˈi ngwae nia fasia taˈi oˈolaˈi grep, ma nia ka alua ti
ngwae rao kira ka lia sulia oˈola neˈeri. Ma ngwae ˈaˈana ana na oˈola
neˈe ka leka ana taˈi fanoa tau, ma noaˈa kasi oli ˈaliˈali maˈi.
10 Leleka ka dao naˈa ana kaidaˈi neˈe oˈola neˈeri maua, ngwae ˈaˈana
neˈeri ka kwatea taˈi ngwae ni rao nia, fasi ˈiri ka ngalia maˈi ti fuaˈi grep
ana ˈai neˈe nia fasia saena oˈola neˈeri. Bore ma kaidaˈi ngwae ni rao
neˈeri nia dao saena oˈola neˈeri, na ngwae rao neˈe lia sulia oˈola neˈeri
ki, kira ka kwaiˈia, sui kira ka olitaˈi ˈoˈo ana siana ngwae ˈaˈana nia.
11 Ma na ngwae ˈaˈana neˈeri ka kwatea laˈu ruana ngwae ni rao. Bore
ma ngwae rao neˈe lia sulia oˈola neˈeri ki, kira ka kwaiˈia logo, ma kira
ka fata taˈa naˈa ana, ma kira ka olitaˈi ˈoˈo logo ana.
12 ˈUnaˈeri, ngwae ˈaˈana neˈeri ka kwatea laˈu uula ngwae ni rao nia,
ma kira ka kwaˈi maala logo ana, ma kira ka ˈui ˈania faˈasia kula neˈeri.
13 ˈI buri ˈana, na ngwae ˈaˈana neˈeri ka manata ˈuri, ‘Ta tae laˈu neˈe
nai baˈa sasi? Bore nai kwatea naˈa ˈaku na ngela ngwane nau neˈe nau
ku alafe liu naˈa ana. Ma niaˈa naˈa neˈe ngwae rao neˈe lia sulia oˈola ki
ke baˈa fuˈusi doe ana.’
14 Goˈo kaidaˈi ngwae neˈe kira rao ana oˈola neˈeri, kira lisia na ngwae
neˈeri, kira ka fata ˈuri ˈi safitada kwailiu, ‘Nia ngela mamana ana ngwae

ˈaˈana baera naˈa niniˈa, neˈe nia ke baˈa ngali oˈola neˈe. Kulu saungia
ke mae fasi ˈiri kulu ke ngalia naˈa ˈakulu na oˈola neˈe fuakulu.’
15 ˈUnaˈeri goˈo kira ka kwaˈi laelae sulia ngwae neˈeri ˈi maa faˈasia
saena oˈola baera, ma kira ka saungia ka mae naˈa.”
Ma sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri,
16 “Tae neˈe na ngwae ˈaˈana ana na oˈola neˈeri ke baˈa sasia? Nia
ke baˈa dao maˈi, ka saungia na ngwae neˈeri ki. Sui nia ka kwatea naˈa
oˈola nia fuana ngwae matamata ki.”
Kaidaˈi ngwae ki kira rongoa na alaˈanga neˈe sa Jesus, kira ka fata naˈa
ˈuri, “Noaˈa liu, nia ˈafitaˈi ka ˈunaˈeri!”
17 Sui sa Jesus ka lia ngasingasiˈa fuada, ka fata ˈuri, “Diˈia noaˈa nia
kasi ˈunaˈeri, tae neˈe fadalana alaˈanga ba saena Kerekereˈa Abu✡ ba nia
fata ˈuri,
‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi luma ki kira ˈaila ˈania,
niaˈa neˈe na fau neˈe talingaˈi ka liufia na fau ki taˈifau ana ˈodoa.’

18 “Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈasia fafona fau neˈeri, nia ke mangisia naˈa.
Ma diˈia sa tai neˈe fau neˈeri ka ˈasia fafia, na nonina ka meme taˈifau
naˈa.”
19 Ana kaidaˈi neˈeri, na fata abu doe ki faˈinia na ngwae faˈamanata
ana taki ki, kira fiˈi lia saiana alaˈanga sa Jesus nia alaˈa suli kiraˈa, ma
kira ka oga kike daua ana kaidaˈi neˈeri. Bore ma kira ka maˈu logo ˈada
ˈani ngwae ki.

Na saefiloˈanga sulia takisi
(Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17)

20 Ma na faˈinaˈonaˈo ki kira ka iliili ˈuana daoˈa toˈona ta masikwaˈa
fuana daulana sa Jesus. Ma kira ka folia ti ngwae fasi ˈiri kira ka soke
ˈani saefilolana sa Jesus. Osiˈana kira oga kira ke fai fafia ˈani ta ru neˈe
noaˈa kasi saga, fasi ˈiri neˈe ka bolo faˈinia kwatelana kwau fuana ngwae
gwaungaˈi ˈi Rom neˈe lia sulia ˈi Judea.
21 Kira dao siana, ma kira ka fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, kaimili
saiana ˈoko faˈamanata, ma ˈoko saea na ru mamana ki. Ma ˈoe kosi ˈado
goˈo faˈinia ta ngwae ˈani ta tae neˈe kira manata sulia. ˈOko faˈamanata
goˈo ˈamu sulia mamanaˈanga ma kwaiogaiˈanga God fuana na ngwae ki.
22 Saea maˈi fuaimili, ˈUri ma nia bolo goˈo ˈana fuakulu fuana
kwatelana mani ana takisi fuana tatalafaˈa ˈi Rom nama noaˈa?”
23 Ma sa Jesus ka lia saiana na ˈosoˈa kira, ma nia ka fata ˈuri,
24 “Faˈataˈinia basi maˈi taˈi selene fuaku.” Ma kaidaˈi kira ngalia maˈi
taˈi selene fuana, nia saefiloda ka ˈuri, “ˈUri ma, nununa sa tai niniˈa ˈi
fafona selene neˈe? Ma na satana sa tai niniˈa?”
Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Na ngwae tatalafaˈa ˈi Rom.”
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Diˈia ˈunaˈeri, kamu ka kwatea fuana
na tatalafaˈa ˈi Rom na ru nia ki, ma kamu ka kwatea logo ru God ki fuana
God.”
26 Ma kira ka tua aroaro, osiˈana kira ˈarefo liu ana olisiˈanga sa Jesus.
Ma noaˈa kira kasi bolo naˈa fuana neˈe kira ka dao toˈona ta sokeˈa laˈu
fuana sa Jesus ˈi maana ngwae ki.

Na saefiloˈa ˈuana na tataˈe ˈanga faˈasia maeˈa
(Matthew 22:23-33; Mark 12:18-27)

✡ **20:17** Sam 118:22

27 Sui, ti Sadusi kira leka maˈi siana sa Jesus. Na Sadusi ki neˈe kira saea
fasi na ngwae ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa. Ma kira ka
saefiloa sa Jesus kira ka fata ˈuri,
28 “Ngwae Faˈamanata kwa, sa Moses nia keresia na taki fuaka ka
alangaˈi ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae nia mae, ma na ˈafe nia ka mauri ˈua, bore
ma noaˈa nia kasi toˈo ana ta ngela, na ngwaefuta nia ka korea laˈu na
gwaˈi ˈuru neˈeri, fasi ˈiri kera ka toˈo ana ta ngela fuana ka talafuila na
ngwae neˈe nia mae naˈa.’
29 “ˈIu ma, ana taˈi kaidaˈi, fiu ngwae asina ki kira tua. Ma na ngwae
ˈi naˈo korea kini, ma noaˈa kasi alua goˈo ta ngela, ma ngwae neˈeri ka
mae naˈa ˈana.
30 “Ma na ruana ngwae ka korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri, ma nia ka
mae logo.
31 Sui uula ngwae ka ˈunaˈeri logo. Ma ka ˈunaˈeri logo fuana ai burina
ki taˈifau. Na fiu ngwae asina neˈeri ki taˈifau goˈo, kira korekorea kini
neˈeri, ma noaˈa kira kasi toˈo goˈo ana ta ngela, ma kira ka mae taˈifau
naˈa.
32 Ma ˈisilana, kini neˈeri ka mae logo.
33 ˈUri ma, ana asoa neˈe God ke taˈea ngwae mae ki taˈifau faˈasia
maeˈa, sa tai ada neˈe na ˈafe nia? Osiˈana na fiu ngwae asina neˈeri ki
taˈifau goˈo ba kira korekorea kini neˈeri.”
34 Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, “Kaidaˈi neˈe, na ngwae ki ma na kini
ki, kira araˈi ma kira ka ˈafe.
35 Bore ma ana kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua, na ngwae ki ma na kini ki neˈe
kira bolo faˈinia na tataˈenga faˈasia na maeˈa, ma kira ka toˈo naˈa ana
na mauriˈa firi ˈi langi, noaˈa kira kasi araˈi ma kira kasi ˈafe naˈa,
36 duˈungana kira diˈia naˈa ˈada na ˈainsel ki, ma noaˈa kira kasi mae
naˈa. Kiraˈa na ngela God ki naˈa, osiˈana kira tataˈe naˈa faˈasia na
maeˈa.
37 “ˈUnaˈeri, ma na kerekereˈa sa Moses nia faˈamadakola naˈa fuaka
neˈe na ngwae mae ki, kira ka mauri laˈu. Osiˈana kaidaˈi ba God nia
faˈataˈinia fuana sa Moses ana mafula ba duˈafia ˈai tiˈitiˈi baera, sa Moses
nia saea God ˈania, ‘God sa Abraham, ma God sa Aesak, ma God sa Jakob.’✡
38 Na fadalana ˈuri: Ti ngwae neˈe kira mae naˈa, kira foˈosia goˈo ˈada
God, osiˈana kira mauri naˈa faˈinia.”
39 Ma ti ngwae adulu na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira ka fata ˈuri,
“Ngwae faˈamanata kwa, na olisiˈanga ˈoe nia leˈa liu!”
40 Ma kira ka maˈu naˈa fuana saefiloˈanga laˈu.

Sa Jesus nia ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo (Matthew 22:41—23:36; Mark 12:35-40)

41 Sui sa Jesus ka saefilo ˈuri ada, “Nia faˈuta, neˈe kira saea na Christ
neˈe ngwae ana na kwalafa sa David?
42 Sa David ba fata ˈuri ana ˈi saena Kerekereˈa Sam ki,✡
‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko gwaungaˈi faˈinau,
43 masia kaidaˈi nau kui alua malimae ˈoe ki ka roˈosuliˈo.’

✡ **20:37** Eksodas 3:6 ✡ **20:42** Sam 110:1

44 “Sa David ˈana talana neˈe nia saea na Christ ˈani na ‘Aofia.’ Nia neˈe,
na Christ nia noaˈa laˈu ˈalako ana kwalafa sa David goˈo ˈana. Niaˈa Aofia
nia logo.”
45 Kaidaˈi ngwae ˈoro ki kira sailinga, sa Jesus ka fata ˈuri fuana na
fafarongo nia ki,
46 “Muke madafi kamu faˈasia na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses
ki, sulia kira oga leka liliu faˈinia toro rengorengo keta ki. Ma kira ka oga
liu logo fasi na ngwae ki kira ke faˈaˈinotoˈada, ma ke fata leˈaleˈa fuada
ˈi maana usiˈa ki. Ma kira ka oga tuaˈa ˈi naˈona kula ˈinotoˈa ni tuaˈa ki
saena luma fuana foˈongaˈa ki, ma ana kula leˈa ki kaidaˈi ana fangaˈa ki.
47 Sui bore ˈana, ngwae neˈe ki kira bilia na luma ma na ru gwaˈi ˈuru ki
toˈo ani. Ma kira ka foˈo keta, fasi ˈiri na ngwae ki ke fata leˈa sulida. ˈIu,
na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki, kwaˈikwaˈinga kira ke baˈa
taˈa liu fuada!”

21

Sa Jesus tafea na kwateˈa taˈi gwaˈi ˈuru dalaˈa
(Mark 12:41-44)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈua saena Luma Abu God, nia ka lialia, ma ka
lisia ngwae toˈoru ki kira leka maˈi fuana kwate maniˈa saena na kufikufi
ru fuana alu maniˈa ˈi saena.
2 Ma nia ka lisia logo taˈi gwaˈi ˈuru neˈe nia dalaˈa liu. Nia leka maˈi,
ma ka kwatea ro mangisiˈi mani tiˈitiˈi ki.
3 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na kwateˈa
neˈe gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe nia kwate, nia doe ka tasa liufia ngwae neˈe
kira kwate mani doe ki.
4 Osiˈana ngwae toˈoru ki, kira kwatea goˈo ˈada ta bali tiˈitiˈi ana
toˈoruˈa kira ki. Bore ma gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe, nia kwate taˈifau naˈa
ana ru ki neˈe nia toˈo ana fuana tualana.”

Sa Jesus fata sulia malangisilana na Luma Abu God
(Matthew 24:1-21; Mark 13:1-19)

5 Ma ti fafarongo ana sa Jesus, kira ka tafea na Luma Abu God, sulia neˈe
lisilana nia kwanga leˈa liu ana gwaˈi fau leˈa neˈe kira laungia ˈani ki ma
ana kwateˈa ki logo neˈe kira kwatea fuana God. Sui sa Jesus ka fata ˈuri
fuada,
6 “Ru neˈe ki taˈifau niniˈa kamu lisiˈi naˈa, na asoa nia ke dao maˈi
neˈe noaˈa ta taˈi gwaˈi fau kasi teo ˈi fuila, bore ma kike takalo taˈifau ˈi
ano!”
7 Ma kira ka saefiloa kira ka ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, angita neˈe ru
neˈeri ki ke dao maˈi ana? Ma ta tae neˈe ke baˈa fuli fasi ˈiri ke faˈataˈinia
kaidaˈi fuana ru neˈe ki taˈifau ke fuli ma ka dao ana?”
8 Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, “Kaumulu ke lialia leˈa, ma noaˈa kamu
kasi alaˈania ta ngwae ka talaˈi rora amuˈa. Osiˈana na ngwae ˈoro ki
kike baˈa dao maˈi ˈania sataku, ma kira ke fata ˈuri, ‘Nauˈa naˈa neˈe na
Christ!’ Ma kira ke fata logo ˈuri, ‘Na kaidaˈi ˈolea nia dao naˈa!’ Noaˈa
kamu kasi leka sulida.
9 Ma noaˈa kamu kasi maˈu ana kaidaˈi kamu rongoa na fuˈanga ki, ma
na alaˈanga sulia na fuˈanga ki, duˈungana ru neˈeri ki ke fuli basi ˈi naˈo.
Sui bore ˈana ru neˈeri ki ka fuli, na ˈisilana kaidaˈi noaˈa kasi karangi
ˈua.”

10 Sui sa Jesus ka fata laˈu fuana fafarongoa nia ki ka ˈuri, “Na maˈe
fanoa ki kira ke fuˈalida kwailiu, ma na ˈinotoˈanga ki kira ke fuˈalida
kwailiu.
11 Ma na tikitiki doe ki ka dao, ma na fioloˈa ki, ma na unuˈi mataˈinga
doe liu ki ke liu ana fanoa ki taˈifau, ma ru doe matamata fuana
maˈungilana ki, ma na maˈetoto ka sakatafa maˈi faˈasia saena lofana
mamanga.
12 “Ma ˈi naˈona ru neˈeri ki ka fuli, kike baˈa fulia ru taˈa ki amuˈa,
osiˈana kamu roˈosuli nau. Kike baˈa firiˈi kamu, ma kira ke faˈanonifii
kamu, ma kira ke kwate kamu saena na luma fuana foˈongaˈa ki fuana
na ilitoˈolamuˈa, ma kira ke alu kamu ˈi saena na lokafo, ma kira ke ngali
kamu ˈi naˈona faˈinaˈonaˈo ki fuana matalangaˈi lamuˈa.
13 Ka ˈunaˈeri ma na kaidaˈi neˈe leˈa naˈa fuamuˈa fuana fataˈa sulia
na Faˈarongoˈa Leˈa God neˈeriˈa.
14 Ma kamu kasi manata ˈabera laˈu ˈuana ta tae neˈe muke olisida ˈania.
15 Osiˈana nai baˈa kwatea taˈifau naˈa fuamuˈa na alaˈanga ana na
liatoˈonga, ma noaˈa ta malimae amuˈa neˈe ke fata sauli kamu, nama ka
fata dalea ru neˈe kamu saeˈe ki.
16 Ma na maˈa kamu ki, ma teˈa kamu ki, ma na ai burimuˈa ki, ma na
ngwaefuta kamu ki, ma na kwaima kamu ki, kike baˈa kwate kamu fuana
na faˈinaˈonaˈo ki. Ma ti ngwae amuˈa kike baˈa saungida.
17 Na ngwae ki taˈifau kike baˈa sulangaˈi kamu duˈungaku.
18 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, ˈafitaˈi ta taˈi ifu tiˈitiˈi ana gwaumuˈa ka
noˈana.
19 Muke uu ngasi ˈani faˈamamanaˈanga kamu ki, ma muke mauri firi.”
20 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Kaidaˈi kamu lisia na ngwae ni
fuˈa ki, kira ala kalia ˈi Jerusalem, muke saiana kike baˈa takalongaˈinia
na fanoa doe neˈe.
21 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae neˈe kira tua ˈi Judea, kira ke tafi taˈifau
ˈuana gwauna faˈi ua ki. Ma ngwae neˈe kira tuatua saena maˈe fanoa doe
neˈe, kira ke tafi fasia. Ma na ngwae neˈe kira tua kalikalia maˈi noaˈa
kira kasi oli laˈu maˈi ˈuana fanoa doe neˈe.
22 Duˈungana kaidaˈi naˈa ana matalangaˈinga niniˈa, fasi ˈiri na tae ki
ba kira kerekere sulia ˈi saena Kerekereˈa Abu ke dao mamana nama maˈi.
23 Ana kaidaˈi neˈeri, kwaimanatai ˈanga doe fuana kini ki neˈe kira
ina, ma na kini neˈe kira faˈasusufia kala ngela ki, osiˈana neˈe nia ˈafitaˈi
fuada neˈe kike tafi. Ma na kwaimanatai ˈanga doe logo ke baˈa toˈea
ngwae ana fanoa neˈe, duˈungana God ke kwaiˈia na ngwae ˈi neˈeri ki.
24 Ti ngwae ada kira ke saungida ˈani sele ni ofoˈa. Ma ti ngwae ada kira
ke dauda, ma kike firi fafida, ma kira ka ngalida ˈuana fanoa matamata
ki. Ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kike faˈalia fanoa doe ˈi Jerusalem
leleka ka dao ana ˈisilana kaidaˈi kira ki.

Sa Jesus fata sulia olilana maˈi
(Matthew 24:29-35; Mark 13:24-31)

25 “Ru matamata ki ke fuli fuana na sina, ma na madamo, ma na
bulubulu ki. Ma na ngwae ana na maˈe fanoa doe ki taˈifau ˈi saena na
magalia, kira ke fitala, ma kira ka maˈu ˈania na ngalulana ma na raˈelana
asi, ma na rurulana faˈi nafo ki.
26 Ma na ngwae ki kira ke maefelo sulia kira maˈu liu, kaidaˈi kira masia
na daolana maˈi ru neˈe fafia na magalia neˈe taˈifau. Osiˈana na ru ˈi
lofana mamanga ki, kira ke leka rora.

27 ˈUnaˈeri mala, nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku fiˈi dao sakatafa maˈi.
Nau kui dao maˈi faˈinia na ngasingasiˈanga doe, ma na madakoˈanga doe
ˈi fafona na gwaˈi salo ki.
28 Ma kaidaˈi na ru neˈeri ki nia talaˈae ke fuli, muke uu, ma muke lia
alaˈa, osiˈana kaidaˈi God ke faˈamauri kamu, nia dao karangi naˈa maˈi.”
29 Sui sa Jesus ka fata sulia na tarifulaˈa neˈe fuada ka ˈuri, “Muke
manata basi sulia ˈai neˈe kira saea ˈania figi faˈinia ˈai ki taˈifau laˈu
ˈi neˈe.
30 Kaidaˈi kamu lisia na rauna nia ngosa, muke saiana na kaidaˈi fuana
unitaˈi ˈakoˈakoˈa nia karangi naˈa.
31 Ka ˈunaˈeri logo, ana kaidaˈi kamu lisia ru neˈeri ki nia fuli, muke sai
naˈa ana kaidaˈi fuana God ke gwaungaˈi, nia dao karangi naˈa.
32 Ru mamana liu nau ku saea fuamuˈa, ru neˈeri ki taˈifau ke dao maˈi
sui mala ngwae neˈe kira mauri ana kaidaˈi neˈe ki, kike fiˈi mae.*
33 Na mamanga ma na magalia neˈe kike baˈa sui, bore ma fatalaku
tutua noaˈa kasi sui.
34 “Muke lia lia leˈa. Noaˈa kamu kasi roˈo ana fangaˈa doe ki, ma na
kwaˈu lilingaˈanga ki, ma na manata ˈaberaˈanga ki ana na mauriˈa neˈe
saena magalia. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, faˈi asoa neˈeri ka dao faˈatona
kamu diˈia ta ˈaisiki.
35 Sulia asoa neˈeri ka dao maˈi fafia na ngwae ki taˈifau, ana kula ki
taˈifau ˈi saena magalia neˈe.
36 Muke lialia leˈa, ma muke foˈo ana kaidaˈi ki taˈifau, fasi ˈiri muke
toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana na mauriˈa ˈi saena ru neˈeri ki neˈe
ke fuli. Ma fasi ˈiri kamu kasi ˈeke laˈu kaidaˈi kamu ke uu ˈi naˈoku, na
Ngela Ngwae.”
37 Ana asoa ki taˈifau, sa Jesus nia faˈamanata ngwae ki saena Luma Abu
God. Ma saˈulafi ki nia ka leka ˈuana gwauna faˈi ua ˈi Olif.
38 Ma ana ˈofodangi makalokaloˈa ki taˈifau, ngwae ˈoro ki kira ka leka
maˈi saena Luma Abu God fuana rongolana fatalana sa Jesus.

22

Na lokoˈi ruˈanga ngwae ki fuana saungilana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; John 11:45-53)

1 Na kaidaˈi fuana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa Jiu ki, nia karangi naˈa.
Ana fangaˈa neˈe, kira saiana ˈanilana beret neˈe noaˈa ta isi ana.
2 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira ka
manata ˈuana sau ago lana sa Jesus, osiˈana kira maˈungia na ngwae ki.

Sa Judas nia alafafia na kwatelana sa Jesus fuana malimae nia ki
(Matthew 26:14-16; Mark 14:10-11)

3 Ma sa Saetan ka dao maˈi ˈi saena manatana sa Judas Iskariot, ta ngwae
ana akwala ma na ro fafarongoa ba sa Jesus ki.
4 Nia neˈe sa Judas ka leka kwau siana fata abu doe ki, ma na
faˈinaˈonaˈo ki ana ngwae neˈe kira lia sulia Luma Abu God, ma ka saea
fuada nia saiana ke kwaiˈafi naˈa fuana daulana sa Jesus.
5 Ma kira ka saeleˈa liu, ma kira ke kwate mani fuana.

---

* **21:32** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.

6 Sa Judas ka alafafia, ma ka talaˈae ka lia ˈuana ta kaidaˈi neˈe noaˈa
ta ngwae kasi tua faˈinia sa Jesus, fasi ˈiri nia ka ˈolosaea sa Jesus fuada.

Sa Jesus sasi akaˈu fuana faˈi asoa ana Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa
(Matthew 26:17-25; Mark 14:12-21; John 13:21-30)

7 ˈUnaˈeri, na asoa neˈe na ngwae Jiu ki fuana ˈanilana beret neˈe noaˈa
ta isi ˈi saena, nia dao naˈa. Asoa neˈeri, kira saungia logo kala sipsip ki,
ma kira ka sasi akaˈu ana fanga fuana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.
8 Ma sa Jesus ka kwatea sa Peter faˈinia sa John ka fata ˈuri fuadaroˈo,
“Moro leka sasi akaˈu ana fanga fuakulu fuana ˈanilana na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa.”
9 Kera ka saefilo ˈuri ana sa Jesus, “ˈI faˈi neˈe ˈoko oga keroˈo ke sasi
akaˈu ana kula fuana fangaˈa?”
10 Sa Jesus olisi kera ka fata ˈuri, “Kaidaˈi koroˈo dao kwau ana fanoa,
moke dao toˈona taˈi ngwae nia ngalia na faˈi ru fuana ngali kafoˈa. Moke
leka sulia ˈuana luma neˈe nia leka ˈuana.
11 Moke fata ˈuri fuana ngwae neˈe luma nia, ‘Na ngwae faˈamanata
nia fata maˈi ˈuri fuamu: ˈI faˈi neˈe maˈe luma fuana nau kui ˈania na
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa faˈinia fafarongo nau ki?’
12 Ma na ngwae neˈeri ke faˈataˈinia maˈe luma doe ana luma neˈeri nia
tua ˈi lifua, kula neˈe ru ki kira sasi akaˈu naˈa ani, ma ˈi neˈeri moro ke
sasi akaˈu ana fanga ki.”
13 ˈUnaˈeri, kera ka leka naˈa, ma kera ka dao toˈona ru ki taˈifau diˈia
nama ba sa Jesus nia saea fuadaroˈo. Ma kera ka sasi akaˈu naˈa ana fanga
ˈi neˈeri.

Na fangaˈa na Aofia
(Matthew 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Korint 11:23-25)

14 Nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana ˈanilana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa,
ma sa Jesus faˈinia na lifurongo nia ki, kira ka tua naˈa ana kula ni fangaˈa.
15 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Nau ku oga liu naˈa ˈanilana na Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa faˈi kaumulu, sui mala nau ku fiˈi nonifii ˈaku.
16 Ma nau ku saea fuaumulu, nia ˈafitaˈi nau ku ˈania laˈu na
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa faˈi kamu, leleka ka dao ana kaidaˈi ana
faˈamamanalana ana kaidaˈi God ke gwaungaˈi.”
17 Sui sa Jesus ka ngalia na titiu, ma ka baˈatafea God. Sui nia ka fata
ˈuri fuada, “Muke ngalia, ma muke ˈado ana ˈi safitamulu.
18 Nau ku saea fuaumulu, ˈita ˈi taˈena ka oli alaˈa, nau kusi kwaˈufia
laˈu na waen neˈe, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe God ke gwaungaˈi ana
ke dao maˈi.”
19 Sui sa Jesus ka ngalia na beret, ma ka baˈatafea God, sui nia ka ngiia,
ma ka kwatea fuada. Ma ka fata ˈuri, “Na noniku neˈe nau ku kwatea
olisi kamu niniˈa. Muke ˈani funifaraˈa ana ru neˈe fuana manataˈanga
toˈoku.”
20 ˈI buri ˈana na fangaˈa, nia ngalia logo na titiu, ka fata ˈuri, “Nia naˈa
neˈe ˈabuku neˈe nia afe ka foˈosi ˈani olisi kamu. ˈAni ˈabuku, God ka
faˈangasia na fau alangaˈinga faolu.
21 “Lisia basi! Na ngwae neˈe ke baˈa kwate nau fuana malimae nau ki,
nia tua goˈo ˈana faˈi nau ˈi neˈe ana kula ni fangaˈa.
22 Duˈungana nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa mae diˈia nama God nia
oga fuaku. Bore ma nia taˈa liu fuana na ngwae neˈe nia kwate nau fuana
malimae nau ki!”

23 Ma kira ka talaˈae fuana saefilo kwailiuˈanga ˈi safitada ˈuana sa tai
ada neˈe ke baˈa sasi ru neˈeri.

Na olisuˈusuˈunga sulia na ˈinotoˈanga
(Matthew 20:25-26; Mark 10:42-43)

24 Ma na fafarongo nia ki kira ka olisuˈusuˈu ˈi safitada kwailiu fuana
sa tai ada neˈe nia talingaˈi ka tasa.
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu saiana na ngwae gwaungaˈi
ki neˈe kira gwaungaˈi fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, kira toˈo ana
ngasingasiˈanga, ma kira sai liu ana usungaˈilana ngwae fuana sasilana
ru kira ogaˈi ki. Ma kira ka oga na ngwae ki kira ka saeda ˈani na ngwae
talingaˈi ki.
26 Sui bore ˈana, noaˈa kamu kasi sasi laˈu ˈunaˈeri ˈi safitamuˈa. Ma
sa tai aumulu neˈe nia kwaitalaˈi, nia ke diˈia na ngwae neˈe nia enoeno.
Ma na ngwae neˈe nia talingaˈi, nia ke diˈia na ngwae ni rao.
27 ˈUri ma sa tai neˈe kira saea neˈe nia ngwae talingaˈi, na ngwae neˈe
nia tua fuana na fangaˈa, nama na ngwae neˈe nia rao fuana? Na ngwae
neˈe nia tua fuana fangaˈa neˈe nia talangaˈi. Bore ma nau ku tua ˈi
safitamuˈa diˈia na ngwae neˈe nia rao.
28 “Kamu tua naˈa faˈi nau ˈi saena na ilitoˈonga nau ki taˈifau.
29 Diˈia na Maˈa nau nia kwatea taˈifau naˈa gwaungaˈi ˈanga fuaku,
nauˈa bore nau ku kwatea logo na gwaungaˈi ˈanga fuamuˈa,
30 fasi ˈiri muke fanga faˈi nau, ma muke kwaˈu faˈi nau ˈi saena
ˈInotoˈanga nau. Ma kamu ke tua ana kula ni tuaˈa ana na gwaungaˈi
ˈanga ki, ma muke gwaungaˈi fafia na akwala ma ro fuuˈi ngwae ba ˈi
Israel ki.”

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke tofea niaˈa
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; John 13:36-38)

31 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Simon Peter kwa! ˈOke
fafarongo basi. God nia alaˈania naˈa sa Saetan, fasi ˈiri ke ili ˈuana ke
takalongaˈi kamu taˈifau faˈasi nau, diˈia ngwae neˈe nia rao ˈi saena oˈola
fuana efolana maga ru leˈa ki faˈasia na taˈetaˈe ru taˈa ki.
32 Ka ˈunaˈeri bore ana kwala Simon, nau ku foˈo fuamu, fasi ˈiri neˈe
noaˈa ˈoe kosi oli faˈi buri ˈani na fitoˈonga ˈoe. Ma ana ta kaidaˈi neˈe
ˈoke manata oli laˈu maˈi ˈuaku, ˈoko faˈangasingasia naˈa ngwae neˈe
kira faˈamamana nau ki.”
33 Ma sa Peter nia olisia ka ˈuri, “Aofia ˈae, nau ku kwaimaˈakwali goˈo
ˈaku fuana lekaˈa faˈi ˈoe ˈi saena lokafo ma fuana maeˈa faˈi ˈoe!”
34 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Peter kwa, nau ku saea fuamu, ˈi taˈena
saena faˈi rodo neˈe, ˈi naˈona na karai nia ke baˈa angi, ˈoke tofe uulu
fau aku fasi ˈoko kina nau.”
35 Sui sa Jesus ka saefilo ˈuri ana fafarongo nia ki, “ˈUri ma kaidaˈi ba
nau ku asungaˈi kamu kwau, ma noaˈa kamu kasi toˈo ana ta mani, nama
ta ngwaˈi, nama ta taˈe butu, ˈuri ma kamu olidoko ana ta ru ba?”
Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Noaˈa goˈo.”
36 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Bore ma ana kaidaˈi neˈe, diˈia sa tai neˈe
nia toˈo ana ta mani nama ta ngwaˈi, nia ka ngalia nama ˈana. Ma sa tai
neˈe noaˈa kasi toˈo ana ta sele ni ofoˈa, nia ke ˈoifoli ˈani na toro ˈi sae
doe nia, ma ka folia ta sele ˈana.*

* **22:36** Sa Jesus saea ru neˈe fuana ka faˈabasua fafarongo nia ki ˈiri kike sasi akaˈu si neˈe kike baˈa dao toˈona malimae ki neˈe ke faˈakaisida.

37 Nau ku saea ru neˈe fuamuˈa, osiˈana neˈe Kerekereˈa Abu ba fata
suli nau ˈuri, ‘Kira fikua faˈinia na ngwae taˈa ki.’✡ Ru neˈeri ke baˈa fuli
naˈa fuaku, duˈungana na kerekereˈa ki taˈifau goˈo suli nau ke baˈa fuli
mamana naˈa.”
38 Ma na fafarongo nia ki kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa, lisia basi, kulu
toˈo naˈa ana ro sele ni ofoˈa ki ˈi neˈe!”
Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Nia leˈa naˈa. Mango naˈa ˈira.”

Sa Jesus nia foˈo gwauna ua ˈi Olif
(Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

39 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira faˈasia naˈa fanoa doe neˈeri,
ma kira ka leka naˈa ˈuana faˈi ua kira saea ˈani Olif, diˈia ba kira ˈidu
faˈi leka leka ana kaidaˈi ki.
40 Ma kaidaˈi kira dao ana kula neˈeri, nia ka fata ˈuri fuada, “Muke
foˈo, ˈasu ˈubani na ilitoˈonga ki kata liufi kamu.”
41 Sui sa Jesus nia leka tiˈitiˈi laˈu kwau faˈasida ka bolo faˈinia ˈuiˈa
ˈania na fau, ma ka bobo uruuru ˈi ano, ma ka foˈo.
42 Nia ka fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia ˈoko maˈudi, ˈoke lafua ˈamu na
nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau. Sui bore ˈana, noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga
nau, bore ma sulia kwaiogaiˈanga ˈoe lala.”
43 Ma taˈi ˈainsel faˈasia ˈi langi nia dao maˈi, ma ka faˈangasingasia
niaˈa.
44 Ma kaidaˈi neˈe liana nia fii liu, nia ka foˈo ngasingasiˈa laˈu. Ma na
ˈidaˈida neˈe ˈi nonina udu ka ˈasi ˈi ano diˈia ta giragira ˈabu.
45 Ma kaidaˈi nia tataˈe faˈasia na foˈongaˈa, nia ka oli siana na fafarongo
nia ki. Kira maliu ˈada, duˈungana kira esela liu duˈungana liadilaˈanga.
46 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka maliu re? Mulu
ataˈe, ma muke foˈo, ˈasu ˈubani na ilitoˈonga ki kata liufi kamu.”

Kira daua sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:3-11)

47 Kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈua goˈo ˈana faˈinida, taˈi fikuˈa doe kira ka
dao naˈa maˈi. Ma taˈi ngwae ana na fafarongo ba nia ki, neˈe satana sa
Judas, nia talaˈida maˈi. Ma nia ka dao maˈi siana sa Jesus, ma ka nonoˈia.†
48 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Judas kwa, ˈoko kwate nau, na
Ngela Ngwae, fuana na malimae nau ˈani nonoˈilaku!”
49 Ma kaidaˈi na fafarongo ki kira tua faˈinia sa Jesus, kira ka lisia ru
neˈe, kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa! ˈUri ma kaimili ke kumulida ˈani sele
ni ofoˈa neˈe kami ki?”
50 Ma taˈi ngwae ada, ka kwaiˈia taˈi ngwae ni rao na ˈingataˈi fata abu,
ma ka kwaˈi tafia naˈa na bali alinga ˈoloˈolo ana.
51 Goˈo sa Jesus ka fata ˈuri, “Mango naˈa ˈira!” Ma nia ka sama toˈona
na alingana na ngwae neˈeri, ma ka gura nia naˈa.
52 Sui sa Jesus ka fata fuana na fata abu doe ki, ma na ngwae neˈe kira
folo ˈusia na Luma Abu God, ma na ngwae ˈaˈana ki neˈe kira leka maˈi
neˈeri fuana na daulana, nia ka ˈuri, “ˈUri ma, nauˈa ta ngwae bili niniˈa,
ˈiri kamu ke dao maˈi ˈuaku faˈinia na sele ki ma na subi ki re?
53 Nau ku tua goˈo ˈaku siaumulu ˈi saena na Luma Abu God sulia asoa ki,
bore ma noaˈa kamu kasi sasi goˈo ˈuana daulaku. Bore ma kaidaˈi kamu

✡ **22:37** Aesea 53:12 † **22:47** nonoˈia Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈi ˈanga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia. Nia bolo faˈinia na fafarongo ka fata leˈaleˈa na faˈamanata nia ˈani nonoˈilana limana.

na'a nini'a, 'iri kamu ke rao na'a 'ani na ngasingasi'anga sa Saetan, na ngwae ne'e gwaunga'i fafia ma'e rodo."

Sa Peter nia tofe fafia sa Jesus
(Matthew 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; John 18:12-18, 25-27)

54 Sui kira ka daua na'a sa Jesus, ma kira ka tala'ia na'a 'i saena na luma na 'ingata'i fata abu. Ma sa Peter ka leka daudau na'a ma'i burida ana ta agi tala ne'e tau logo fa'asida.
55 Ma ta'i mafula kira kedea 'i tofongana kula abitako saena fa'i labu ana luma, ma sa Peter ka tua na'a fa'inia na ngwae ne'e kira tua kalikalia na mafula ne'eri ki.
56 Ma kaida'i ta'i kini sari'i ni rao nia lisia sa Peter ne'e tua 'i ne'eri karangia na mafula, nia ka lia filoa mala ma ka fata 'uri, "Na ngwae ne'e nia tua logo fa'inia sa Jesus."
57 Bore ma sa Peter ka tofe ka 'uri, "Kini ne'e kwa, nau ku 'iri saiana na ngwae ne'ana!"
58 Ma noa'a kasi tau logo 'i buri 'ana, ta'i ngwae ka lisia sa Peter ma ka fata 'uri, "'Oe ta ngwae logo ada nini'a!"
Bore ma sa Peter nia olisia ka 'uri, "Kwara'ae, nau ku noa'a kwa."
59 Ma fulingana kala kadi kaida'i ti'iti'i la'u 'i buri 'ana, ta'i ngwae la'u ka fata ngasingasi'a ka 'uri, "Nia mamana. Na ngwae ne'e nia tua logo fa'inia sa Jesus, du'ungana nia'a logo na ngwae fa'asia 'i Galili!"
60 Bore ma sa Peter nia olisia ka 'uri, "Se ngwae ne'e kwa, nau ku kina na ru ne'e 'oko fata sulia kwa!"
Ma kaida'i nia fata go'o 'ana 'una'eri, na karai ka angi na'a.
61 Ma na Aofia ka abula, ma ka lia saga kwau fuana sa Peter. Ma sa Peter ka manata na'a to'ona ala'anga ba na Aofia nia saea fuana ba 'uri, "'I na'ona karai ka angi, 'oke tofe uulu fau aku fasi 'oko kina nau."
62 Ma sa Peter ka ru'u kwau 'i maa, ma ka angi ikaika na'a 'ania liadila'anga doe liu.

Kira nangasia sa Jesus
(Matthew 26:59-68; Mark 14:55-65; John 18:19-24)

63 Ma na ngwae ni ofo'a ki ne'e kira folo kalia sa Jesus, kira 'oidorole 'ania, ma kira ka nangasia.
64 Ma kira ka firi bokota na maana, ma kira ka saefiloa kira ka 'uri, "'Oke saea basi sa tai nini'a nangasi'o?"
65 Ma kira ka saea ala'anga ta'a 'oro ki logo ana.
66 Ma 'ofodangi kaida'i nia la'a na'a, na ngwae kwai tala'i Jiu ki, ma na fata abu doe ki, ma na ngwae fa'amanata ana na taki ki, kira ala'a fiku, ma kira ka tala'ia ma'i sa Jesus fuada.
67 Ma kira ka fata 'uri fuana, "'Oke saea fuaimili. 'Uri ma 'ae'o ne'e na Christ, na ngwae ne'e God nia filia fuana fa'amaurilami'a?"
Ma nia olisida ka 'uri, "Di'ia nau ku saea fuamu'a, nia 'afita'i muka fa'amamana nau.
68 Ma di'ia nau ku saefilo kamu 'uana ta'i ru, nia 'afita'i muka olisia.
69 Bore ma nia 'ita ana kaida'i ne'e ka oli ala'a, nau'a, na Ngela Ngwae, nai ba'a tua 'i bali lima 'olo'olo ana God ne'e nia ngasingasi'a ka tasa, ma nau ku gwaunga'i fa'inia."
70 Ma kira ta'ifau go'o kira saefiloa kira ka 'uri, "'Uri ma 'ae'o na'a ne'e na Ngela God?"
Ma nia olisida ka 'uri, "Nia ne'ana kamu tala saea na'a."

71 Ma kira ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi oga naˈa ta fata
faˈamamanaˈanga laˈu. Osiˈana kulu tala rongoa taˈifau naˈa ana fatalana
neˈe nia saea niaˈa Ngela God!”

23

Sa Jesus nia uu ˈi naˈona sa Paelat
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; John 18:28-38)

1 Ma na fikuˈa ana ngwae faˈinaˈonaˈo neˈeri taˈifau, kira tataˈe, ma
kira ka talaˈia sa Jesus siana sa Paelat fuana na matangaˈilana.
2 Ma kira ka talaˈae fuana fai fafilana ˈania ru rora ki, ma kira ka ˈuri,
“Kaimili dao toˈona na ngwae neˈe nia fata alingana na ngwae kami ki.
Ma ka saea fuada fasi noaˈa kira kasi kwatea laˈu na mani ana na takisi
fuana na tatalafaˈa ˈi Rom, ma nia ka saea fasi nia naˈa neˈe na Christ, na
ngwae neˈe God nia filia fuana tatalafaˈanga.”
3 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo neˈe tatalafaˈa ngwae
Jiu ki kwa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia neˈana ˈoko saea naˈa.”
4 Sui sa Paelat ka fata ˈuri fuana na fata abu doe ki, ma na fikuˈa
neˈeri, “Nau ku ˈiri dao toˈona goˈo ta roraˈa ana na ngwae neˈe fuana
saungilana.”
5 Ma kira ka fata ngasingasiˈa ma kira ka ˈuri, “Bore ma saena abaˈi
kula taˈifau ˈi Judea, na ngwae neˈe nia faˈalia naˈa ngwaˈi toˈa ˈania
faˈamanataˈanga nia. Nia ˈita nama maˈi ˈi Galili leleka ka dao naˈa ˈi
neˈe logo.”
6 Ma kaidaˈi sa Paelat nia rongoa ru neˈeri, nia ka saefiloda ka ˈuri, “ˈUri
ma na ngwae neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi Galili niniˈa?”
7 Ma kaidaˈi nia saiana neˈe sa Jesus nia leka maˈi faˈasia na kula neˈe
sa Herod nia gwaungaˈi fafia, nia ka kwate kwau sa Jesus siana sa Herod.
Osiˈana sa Herod nia tua logo ˈi Jerusalem ana kaidaˈi neˈeri.
8 Ma kaidaˈi sa Herod nia lisia sa Jesus, nia ka saeleˈa liu, osiˈana nia
rongoa na alaˈanga sulia, ma ka kwaimasi ana ka tau naˈa maˈi fuana na
lisilana. Ma nia oga lisilana sa Jesus fuana sasilana ta ru ni ˈarefoˈanga
ana.
9 Sa Herod nia saefiloa ru ˈoro ki ana, bore ma sa Jesus noaˈa kasi olisia
goˈo ˈani ta ru.
10 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana na taki ki, kira
uu logo ˈi neˈeri, ma kira ka alaˈa ngangata fuana giosilana sa Jesus.
11 Ma sa Herod faˈinia na ngwae ni fuˈanga nia ki, kira ka ˈoidorole ˈada
ˈani sa Jesus, ma kira ka fata taˈa ana. Ma kira ka faˈaruˈufia ˈani taˈi ifi
keta leˈa, ma kira ka oli laˈu faˈinia siana sa Paelat.
12 Ma nia ˈita ana faˈi asoa neˈeri, sa Herod ma sa Paelat kera fiˈi fiku
kwaima laˈu. ˈI naˈo keroˈa na ro malimae ki.

Kira matalangani sa Jesus fuana maeˈa
(Matthew 27:15-26; Mark 15:6-15; John 18:39—19:16)

13 Sa Paelat ka fikua naˈa fata abu doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki,
ma na ngwae ki.
14 Ma ka fata ˈuri fuada, “Kamu kwatea naˈa maˈi na ngwae neˈe
siaku, muka saea fasi nia tala ˈi rora ana ngwae ki faˈasia na dongalana
gwaungaˈi ˈi Rom. Ma lia basi, nau ku saefiloa ˈi maamulu, ma noaˈa nau

ku ˈiri dao goˈo toˈona ta roraˈa ana faˈinia ru neˈe kamu giosia faˈinia ki.
15 Ma sa Herod bore kasi dao goˈo toˈona ta roraˈa ana, nia neˈe nia ka olitaˈinia logo maˈi ˈana. Na ngwae neˈe noaˈa kasi sasia goˈo ta ru neˈe nia rora fasi ˈiri nia ka mae.
16 Nia neˈe, nau ku kwatea goˈo kwau ˈiri kira ke kwaiˈia. Sui nau ku kwatea ka leka naˈa ˈana.”
17 Ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, sa Paelat ka logea taˈi ngwae neˈe nia tua ˈi saena lokafo fuana na Jiu ki, osiˈana na falafala kira neˈe ˈunaˈeri naˈa.
18 Bore ma kira taˈifau goˈo neˈe kira ako kira ka ˈuri, “Mulu saungia ngwae neˈe ke mae! Ma mulu logea lala maˈi ˈamulu sa Barabas fuaimili!”
19 Sa Barabas kira alua saena na lokafo, osiˈana nia etangia na fuˈanga doe ˈi saena na fanoa doe neˈeri, ma niaˈa na ngwae sau ngwae.
20 Sa Paelat nia oga ke logea sa Jesus, ma nia ka saefiloa laˈu kwau na fikuˈa neˈeri.
21 Bore ma kira ka inaˈu ana akoˈa ma kira ka ˈuri, “Mulu saungia ke mae! Muka fotoˈia ana na ˈai rara folo!”
22 Ma sa Paelat ka fata ˈuri laˈu fuada ana uula kaidaˈi, “Bore ma ta roraˈa tae neˈe nia sasia? Noaˈa naisi dao goˈo toˈona ta ru neˈe nia sasi fasi ˈiri nia ke mae. Nia neˈe nai kwatea kwau ˈiri kike kwaiˈia goˈo, sui nai logea, ma nia ke leka naˈa ˈana.”
23 Bore ma kira ka ako ma ka inaˈu ana ma kira ka suˈusuˈu faˈinia fuana fotoˈilana sa Jesus ana ˈai rara folo. Ma na akoˈa kira ka liufia naˈa.
24 Ma sa Paelat ka kwatea na kwaˈikwaˈinga neˈe kira suˈusuˈu faˈinia osiˈana ganiˈa kira.
25 Ma nia ka logea sa Barabas na ngwae ba kira oga, na ngwae ba kira alua ˈi saena lokafo fuana etangilana na fuˈanga doe, ma na sau ngwaeˈa. Sui sa Paelat ka kwatea sa Jesus fuada, sulia na kwaiogaiˈanga kira.

Kira foto fafia sa Jesus ana na ˈai rara folo
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; John 19:17-27)

26 Ma na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka talaˈia naˈa sa Jesus fuana na maeˈa. Ma kaidaˈi kira leka kwau, kira ka saka toˈona taˈi ngwae neˈe satana sa Simon, faˈasia na fanoa ˈi Saeren. Kira daua sa Simon kaidaˈi nia leka maˈi ma ka ruˈu saena labu ˈi Jerusalem faˈasia taˈi kula maˈi ˈi maa. Ma kira ka alua naˈa ˈai rara folo ˈi gwauna ˈabaˈabana, ma kira ka suˈumaˈinia ˈiri nia ka ngalia ˈi burina sa Jesus.
27 Ma taˈi fikuˈa doe kira ka leka ˈi burina. Ma ti kini ˈi saena na fikuˈa neˈeri kira oˈomae, ma kira ka angisia.
28 Sa Jesus nia abula fuada ma ka fata ˈuri, “Kini ana ˈi Jerusalem ˈae! Noaˈa kamu kasi angi laˈu ˈuaku. Muke angisi kamu lala talamuˈa, ma na ngela kamu ki.
29 Osiˈana nia ke baˈa dao ana faˈi asoa neˈe ngwae ki kike fata ˈuri, ‘Na ˈoilakiˈa fuana na kini neˈe kira ˈabaraˈa ki, ma na kini neˈe noaˈa kasi faˈafuta ki, ma noaˈa kira kasi faˈasusu ki!’
30 Ma kaidaˈi neˈeri na ngwae ki kike baˈa fata ˈuri fuana na faˈi ua ki, ‘Muke ˈasi maˈi fafi kami.’ Ma kira ka fata ˈuri fuana na totoloa ki, ‘Muke ofo maˈi fafi kami.’
31 Osiˈana diˈia kira sasia ru ˈunaˈeri aku, na ngwae neˈe nau ku saga, kike baˈa sasia ru neˈe nia taˈa ka tasa amuˈa neˈe kamu toˈo ana na taˈangaˈa ki.”

32 Ma kira ka ngalia logo ro ngwae folofolo bili ki fuana na saungilada
faˈinia sa Jesus.
33 Ma kaidaˈi kira dao ana kula neˈe kira saea ˈani “Na Lasi Ngwae,”
kira ka fotoˈia sa Jesus ana na ˈai rara folo. Ma na ro ngwae folofolo bili
ba kiri, kira ka fotoˈidaroˈo logo ana ro ˈai rara folo ki, taˈi ngwae ana bali
ˈoloˈolo ana sa Jesus, ma ta ai ana bali mauli ana.
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Maˈasi, ˈoke rufuanata ada, osiˈana kira kina
ru neˈe kira sasia.”
Ma na ngwae ni ofoˈa ki ka masa diˈia daisiˈanga, fasi ˈiri kira ke dao
toˈona sa tai ada neˈe ke ngalia ta ifi ana sa Jesus.
35 Na ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri ki, kira ka ada goˈo ˈada ana, ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira ka ˈoidorole ˈani kira ka ˈuri, “Nia
faˈamauria na ngwae matamata ki. Diˈia nia neˈe na Christ, na ngwae
neˈe God nia filia, nia totolia nia ke faˈamauria niaˈa talana.”
36 Ma na ngwae ni ofoˈa ki, kira ka ˈoidorole logo ana, ma kira ka leka
kwau siana, ma kira ka kwatea na waen ˈafae fuana.
37 Ma kira ka fata ˈuri, “Diˈia ˈaeˈo na tatalafaˈa ngwae Jiu ki, ˈoke
faˈamauriˈo talamu!”
38 Ma kira ka keresia na alaˈanga ˈuri maˈi gwauna na ˈai rara folo,
“Niaˈa naˈa neˈe na ngwae tatalafaˈa Jiu ki.”
39 Ma taˈi ngwae ana na ro ngwae ba kira fotoˈida faˈinia sa Jesus, nia
ka fata buri tolingaˈi ana ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na Christ? ˈOke
faˈamauriˈo talamu ma keroˈo logo!”
40 Bore ma na ruana ngwae ka balufia ka ˈuri, “ˈUri ma, ˈoe kosi
maˈungia goˈo kwaˈikwaˈinga God kwa? Kulu bolo taˈifau goˈo, osiˈana
kira kwatea goˈo taˈi kwaˈikwaˈinga fuakulu.
41 Ma koroˈa niniˈa, na kwaˈikwaˈinga neˈe nia saga goˈo ˈana, osiˈana
koro ngalia naˈa ˈi maana ru taˈa neˈe koro sasiˈi ki. Bore ma noaˈa nia
kasi sasia goˈo ta ru rora.”
42 Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Jesus ˈae, ˈoke manata toˈoku,
kaidaˈi ˈoke oli maˈi ˈani gwaungaˈinga ˈoe.”
43 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nau ku saea na ru mamana fuamu, ˈi
taˈena ˈoke tua faˈi nau ˈi langi.”

Na maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; John 19:28-30)

44 Nia ˈita ˈi tofongana na asoa, na sina ka bulumae, ma abaˈi kula neˈeri
taˈifau ka rodoˈa, leleka ka dao ana uula kadi sina saˈulafi.
45 Ma na ifi doe neˈe nia bokota na kula abu ˈi saena na Luma Abu God
ka gaa ˈani ro baliˈi ru ki.
46 Ma sa Jesus nia ka ako doe ka ˈuri, “Maˈasi, nau ku kwatea naˈa kwau
na mangoku fuamu.” Nia ka fata ˈunaˈeri ka sui goˈo, nia ka mae naˈa.
47 Ma na faˈinaˈonaˈo ana ngwae ni ofoˈa ki nia lisia ru neˈeri, ma nia
ka baˈatafea God ka ˈuri, “Nia mamana, niaˈa na ngwae ˈoloˈolo!”
48 Ma kaidaˈi na ngwae neˈeri ki kira fiku, ma kika bubungia, kira lisia
maelana sa Jesus ka sui, kira taˈifau oli naˈa ˈada ˈi fanoa kira ki. Ma kira
ka fidalia fuˈufuˈuda fuana faˈataˈilana na liadilaˈanga kira ki.
49 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira saiana sa Jesus, faˈinia na kini neˈe
kira leka ˈi burina faˈasia ˈi Galili ki, kira uu tau goˈo ˈada, ma kira ka
lisia ru neˈeri ki taˈifau.

Kira kwaiatoa sa Jesus
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; John 19:38-42)

50-51 Ma taˈi ngwae faˈasia na fanoa ˈi Arimetea ˈi saena na abaˈi kula ˈi
Judea, neˈe satana sa Josef, nia tua logo ˈi neˈeri. Ma nia na ngwae saga,
ma na ngwae leˈa, ma nia ka kwaimasi logo fuana lisilana neˈe God ke
gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Ma sui bore ˈana nia ta ngwae ana na fiku
taˈi ngwae lokoˈi ru Jiu ki, nia kasi ala goˈo fafia ru neˈe kira saea, ma kira
ka sasiˈi ana sa Jesus ki.
52 Nia ka leka siana sa Paelat, ma ka gani ˈuana na nonina sa Jesus.
53 Ma nia ka lafua naˈa nonina sa Jesus, ma ka buta ˈani na ˈaba ifi kwao.
Ma nia ka alua ˈi saena na faoda faolu fuana kwaiatolana ngwae mae ki
neˈe kira ˈilia ˈi saena na fau doe.
54 Ma faˈi asoa neˈeri na Farere. Ma na asoa fuana sasi akaˈu ˈanga na
Sabat, na asoa ana mamaloˈanga, nia karangi talaˈae naˈa.
55 Na kini neˈe kira leka maˈi burina sa Jesus faˈasia ˈi Galili ki, kira leka
logo faˈinia sa Josef. Ma kira ka lisia naˈa faoda neˈeri, ma kira ka lisia
naˈa alulana sa Jesus ˈi saena.
56 Sui kira ka oli ˈi fanoa, ma kira ka sasi akaˈu ana ngwaingwai ki, ma
na ru moko leˈa ki fuana na ongolana ˈania nonina sa Jesus. Bore ma ana
asoa ana Sabat, kira ka mamalo naˈa, diˈia na taki nia saea.

24

Sa Jesus nia mauri laˈu
(Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8; John 20:1-10)

1 Ma ana Sande ˈofodangi laˈa bilabila, na ngwaˈi kini baera kira ngalia
na ngwaingwai moko leˈa ki neˈe kira sasi akaˈu ani, ma kira ka leka naˈa
ˈi maana faoda neˈeri.
2 Ma kira ka lisia faoda neˈeri nia ˈifi naˈa, duˈungana na babaˈi fau
noaˈa kasi teo naˈa ˈi maana na faoda.
3 Ma kira ka ruˈu kwau, bore ma noaˈa kira kasi lisia naˈa na nonina na
Aofia sa Jesus.
4 Ma kaidaˈi kira manata goˈo ˈada ˈua sulia ru neˈeri, ro ˈainsel neˈe
kira ruˈufia na ifi neˈe ngwasinasina liu ki, kera ka sakatafa maˈi, ma kira
ka uu ˈi sulida.
5 Na kini neˈeri ki kira ka maˈu liu, ma kira ka gwautoli ˈi ano. Bore ma
na ro ngwae neˈeri ki, kera ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka lulu
ˈuana na ngwae neˈe nia mauri goˈo ˈana ˈi saena kula fuana na ngwae
mae ki re?
6 Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe, nia mauri laˈu naˈa. Kamu manata
toˈona basi, nia faˈarongo kaumulu taˈifau ana, kaidaˈi ba nia tua ˈua faˈi
kamu ˈi Galili. Nia fata ˈuri ba,
7 ‘Kike baˈa kwate nau, na Ngela Ngwae, fuana na ngwae taˈa ki, ma
kira ke saungi nau ana na ˈai rara folo, sui ana uula asoa, nau kui mauri
laˈu.’ ”
8 Sui na kini neˈeri ki kira ka manata toˈona na fatalana.
9 Ma kira ka oli naˈa faˈasia na faoda, ma kira ka faˈarongoa na akwala
ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki, ma ti ngwae laˈu neˈe kira dao toˈoda.
10 Na kini neˈe kira faˈarongoa na lifurongo nia ki, neˈe ˈi Mary faˈasia
ˈi Magdala, ma ˈi Joana, ma ˈi Mary na teˈa sa James, ma ti kini laˈu.
11 Bore ma na lifurongo ki kira ka fia fasi na kini neˈeri ki kira alaˈa
bani goˈo ˈada, ma noaˈa kira kasi faˈamamana goˈo fatalada.

12 Bore ma sa Peter nia tataˈe, ma ka lalili ˈuana maana faoda. Ma nia
orooro kwau, ma ka lisia goˈo na ifi kwao ki neˈe teo ˈi neˈeri. Sui nia ka
oli, ma ka ˈarefo liu ana ru neˈe nia fuli.

Ro ngwae ki lisia sa Jesus nia mauri laˈu
(Mark 16:12-13)

13 Ana faˈi asoa neˈeri, ta ro ngwae ana fafarongo sa Jesus ki, kera leka
ˈuana na fanoa ˈi Emeas. Nia bolo faˈinia taˈi akwala kadi tala* faˈasia ˈi
Jerusalem.
14 Ma kera ka alaˈa adaroˈo sulia ru neˈeri ki taˈifau neˈe nia fuli.
15 Ma kaidaˈi kera alaˈa adaroˈo, sa Jesus nia leka karangi kera maˈi, ma
ka leka logo faˈi kera.
16 Kera ka lisia goˈo adaroˈo, bore ma God noaˈa ˈiri alaˈani fuana kera
ka lia saiana.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Tae niniˈa koroˈo alaˈa maˈi sulia
kaidaˈi nini koroˈo leka maˈi ana?”
Ma kera ka uu nene, ma manataladaroˈo ka dila.
18 Ma taˈi ngwae adaroˈo neˈe satana sa Kleopas, nia fata ka ˈuri, “Nau
ku fia sali ˈaeˈo goˈo neˈe ˈoko tua ˈi Jerusalem, ma ˈoko kina goˈo ˈamu
na ru neˈe fuli saena asoa neˈe ki.”
19 Ma sa Jesus nia saefiloda ka ˈuri, “Ru faˈuta ki neˈana re?”
Ma kera olisia, kera ka ˈuri, “Ru neˈe kira sasia ana sa Jesus, na ngwae
ba ˈi Nasaret. Na ngwae neˈeri, niaˈa na profet, na ngwae fuana alaˈanga
ˈania fatalana God, duˈungana God ma na ngwae ki kira saiana na fatalana
nia ngasingasiˈa, ma na raolana ka talingaˈi liu.
20 Na fata abu doe kami ki, ma na ngwae kwaitalaˈi ki, kira kwatea fuana
saungilana, ma kira ka fotoˈia ana na ˈai rara folo.
21 Ma kaimili ka manata ˈaimili sulia fasi nia naˈa neˈe ke baˈa logea
ngwae ˈi Israel ki. Ma taˈena na uula asoa naˈa ˈi buri ˈana ru neˈe ki niˈi
fuli.
22 Ma kami ka ˈarefo liu, duˈungana ti kini ana fikuˈa kaimili, kira leka
dao ana na faoda.
23 Bore ma noaˈa kira kasi lisia na nonina. Ma kira ka oli maˈi, kira ka
saea neˈe kira lisia na ˈainsel ki neˈe faˈarongoda ˈani neˈe nia mauri laˈu.
24 Ma ti ngwae laˈu ana fikuˈa kaimili, kira leka logo ana na faoda neˈeri,
ma kira ka dao toˈona nia mamana naˈa, diˈia nama ba kini neˈeri ki kira
saea. Bore ma kira ka ˈiri lisia naˈa nonina sa Jesus.”
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Koroˈo bolebeleˈa liu! Ma na
manatamuroˈo kasi ˈaliˈali fuana na faˈamamana lana ru ba na profet ki
kira saea naˈa maˈi ˈi naˈo.
26 Na Christ ke nonifii basi, sui nia ka fiˈi gwaungaˈi ˈania ˈinotoˈanga
doe.”
27 Ma sa Jesus ka faˈamanata kera ˈani ru ba kira saea sulia na Christ
ˈi saena na Kerekereˈa Abu ki. Nia talaˈae ana na kerekereˈa sa Moses ki
ma na kerekereˈa na Profet ki.
28 Ma kaidaˈi kira dao karangia naˈa fanoa neˈe kira leka ˈuana, sa Jesus
ka sasi diˈia nia ke liu dao faˈi liu adaroˈo.
29 Ma kera ka luia, ma kera ka fata ˈuri, “ˈOke tua basi maˈi ˈamu faˈi
keroˈo, osiˈana bali ana asoa nia liu naˈa, ma karangi ka rodo naˈa.” Ma
nia ka leka naˈa ˈana faˈinidaroˈo.

* **24:13** 11 kilomita

30 Kaidaˈi nia tua naˈa fuana fangaˈa faˈi kera, nia ka ngalia afu beret,
ma ka baˈatafea God, sui ka ngiia na beret neˈeri, ma ka kwatea fuadaroˈo.
31 Kaidaˈi kera lisia ru neˈeri, God ka alaˈanida kera ka fiˈi lia saiana,
ma nia ka noˈana naˈa faˈasidaroˈo.
32 Ma kera ka alaˈa kwailiu fuadaroˈo, kera ka ˈuri, “Se! Kaidaˈi ba nia
alaˈa faˈi koro sulia maˈi tala, ma ka faˈamanata koro ˈani na Kerekereˈa
Abu ki, koro saeleˈa liu.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, kera tataˈe, kera ka oli laˈu ˈuana ˈi
Jerusalem. Ma kera ka dao toˈona na akwala ma taˈi fafarongo neˈe kira
fiku goˈo ˈada, faˈinia ti ngwae laˈu.
34 Ma ngwae ki saena fikuˈa neˈeri ka faˈarongodaroˈo ˈuri, “Na Aofia
nia mauri laˈu, mamana naˈa! Nia dao tafa fuana sa Simon!”
35 Ma kera ka alaˈa sulia na ru ba nia fuli sulia na tala, ma sulia na
kaidaˈi kera lia saiana kaidaˈi nia ngiia na afu beret.

Sa Jesus faˈataˈinia talana fuana fafarongo nia ki
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

36 Kaidaˈi ro ngwae neˈeri ki kera alaˈa goˈo ˈadaroˈo fuada ˈua, sa Jesus
nia daotafa, ma ka uu ˈi safitada, ma ka fata ˈuri fuadulu, “Na aroaroˈanga
ke tua faˈi kamu.”
37 Ma kira ka lebe, ma kira ka maˈu liu, osiˈana kira fia fasi kira lisia ta
anoano ru.
38 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Tae neˈe sasia ma kamu ka maˈu? Noaˈa
kamu kasi manata ruarua!
39 Nauˈa goˈo niniˈa. Mulu lisia ro lima nau ki faˈinia na ro ˈae nau ki.
Mulu sama toˈona basi maˈi na noniku, ˈiri muke saiana, duˈungana neˈe
anoano ru noaˈa kasi toˈo ana ta suli faˈinia ta fasiˈa, diˈia niniˈa kamu
lisia nau ku toˈo ana.”
40 Buri ˈana neˈe nia saea ru neˈeri ki ka sui, nia ka faˈataˈinia naˈa fuila
mala ana nila ki ana ro lima nia ki ma na ro ˈae nia ki fuada.
41 Ma kira ka saeleˈa liu faˈinia na ˈarefoˈanga. Sui bore ˈana, kira
manata ruarua goˈo ˈada, duˈungana noaˈa kira kasi sai leˈa ˈua ana. Ma
sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Mulu kwatea ta fanga fuaku.”
42 Ma kira ka kwatea taˈi afu iˈa fuana.
43 Ma nia ka ngalia, ma ka ˈania ˈi naˈoda.
44 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuada, “Ru neˈe ki nau ku saea naˈa maˈi ˈua
fuamuˈa, kaidaˈi nau ku tua ˈua maˈi faˈi kamu. Ru neˈe ki taˈifau ba kira
keresiˈi suli nau saena taki sa Moses ki, ma ˈi saena kerekereˈa Profet ki,
ma ˈi saena Sam ki, kike baˈa dao mamana naˈa maˈi.”

Sa Jesus fane ˈuana ˈi langi
(Mark 16:19-20; Acts 1:9-11)

45 Sui sa Jesus ka ˈifingia manatalada ˈiri kike saiana na Kerekereˈa Abu.
46 Nia ka fata ˈuri fuada, “Kira kerekere suli nau, na Christ, nai baˈa
nonifii, ma ana uula asoa, nau kui tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.
47 Ma nia ka ˈita maˈi ˈi Jerusalem leleka ka dao saena fanoa ki
taˈifau, muke fata sulia na kakari alifaˈi ˈanga ma na rufuanataˈanga ana
taˈangaˈa ki ˈani na sataku.
48 Ma kamuˈa naˈa neˈe muke faˈarongo ˈania ru neˈe ki.
49 Ma nauˈa talaku, nai baˈa kwatea fuamuˈa na Anoˈi ru Abu neˈe
Maˈa nau nia eta fataˈa ˈani. Ma muke kwaimasi ˈi Jerusalem, leleka na
ngasingasiˈanga faˈasia ˈi langi ka koso maˈi fafi kamu.”

50 Sui ma nia ka talaˈida naˈa faˈasia ˈi saena fanoa doe neˈeri, leleka
kira ka dao ana fanoa ˈi Betani, ma nia ka taˈea naˈa limana ˈi langi, ma
ka faˈaleˈa kira.
51 Ma kaidaˈi nia faˈaleˈa kira goˈo ˈana ˈua, nia ka faˈasi kira, ma ka
fane naˈa ana ˈuana ˈi langi.
52 Ma kira ka faˈa aofia, sui kira ka oli naˈa ˈada ˈi Jerusalem faˈinia na
saeleˈanga doe.
53 Ma ana kaidaˈi ˈoro ki kira tua goˈo ˈada ˈi saena na Luma Abu God
fuana na baˈatafelana God.

Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa John Nia Keresia

Sa John na ngwae fafarongo sa Jesus niniˈa keresia buka neˈe. Sa John saea neˈe si diˈia ta ngwae oga ke lisia God, nia ke lia leˈa ana abulalana sa Jesus. Sa John nia keresia buka neˈe fuana ˈafilana ngwae ki fuana fitoˈonga ana sa Jesus Christ na Ngela God fasi ˈiri kike toˈo ana na mauriˈa mamana neˈe noaˈa kasi sui.

Saena buka neˈe, sa Jesus saea nia talana ˈani, "Nauˈa Niniˈa." Sataˈi ru neˈe, satana God niniˈa. God faˈataˈinia sata neˈe fuana sa Moses, kaidaˈi sa Moses nia lisia na mafula ba duˈa ana busu ˈai, bore ma na busu ˈai neˈeri noaˈa ta mafula ˈiri duˈafia. Ma kaidaˈi sa Jesus fata ˈuri, "Nauˈa Niniˈa," nia faˈataˈinia neˈe nia God.

Bali buka 2:1—12:50, sa John alaˈa sulia fiu faˈanadaˈa neˈe sa Jesus sasiˈi ki. Taˈi taˈi faˈanadaˈa faˈataˈi fuakulu ru sulia sa Jesus nia na Ngela God. Na faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈiniˈi sa Jesus naˈa neˈe na Christ, na ngwae ba God nia filia fuana ˈafilana na ngwae ki, ma niaˈa naˈa neˈe na Ngela God. Ma faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈiniˈi sa Jesus kwate ma mauriˈa firi.

Na ru talingaˈi ki saena na buka neˈe:

ˈI naˈona neˈe sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia & 1:1-51
Sa Jesus sasi na raoˈa nia & 2:1—12:50
Wiki ˈisi ˈisi sa Jesus tua ˈi Jerusalem & 13:1—17:26
Sa Jesus mae ma ka mauri laˈu & 18:1—21:25

Na Christ nia alua naˈa ngwae

1 ˈIta ˈua naˈa maˈi ˈi naˈona mala neˈe God nia saungaˈinia na magalia,
na ru neˈe kira saea ˈani na Alaˈanga nia tua naˈa, ma nia ka tua naˈa maˈi
faˈinia God. Ma na Alaˈanga neˈeri, niaˈa neˈe God.
2 Ana etangilana, na Alaˈanga neˈe nia tua naˈa maˈi faˈinia God.
3 Ma God ka saungaˈinia na ru ki taˈifau ˈani niaˈa. ˈIu, na ru ki taˈifau
neˈe God nia saungaˈiniˈi, nia saungaˈiniˈi ˈani na Alaˈanga.
4 Ma na mauriˈa mamana ka ˈita maˈi faˈasia na Alaˈanga neˈe. Ma na
mauriˈa mamana neˈeri neˈe na madakolaˈa mamana neˈe faˈamadakola
ru mamana ki sulia God fuana ngwae ki.
5 Ma na madakolaˈa neˈeri ka rara ˈi saena na maˈerodo, ma na
maˈerodo ka noaˈa kasi faˈamaea.
6 God ka kwatea maˈi taˈi ngwae neˈe satana sa John ngwae ni Siuabu,
7 ka leka maˈi fuana na faˈarongolana na ngwae ki ˈani na madakolaˈa
neˈe. Nia ka leka maˈi ka faˈarongo kira ˈani, fasi ˈiri na ngwae ki taˈifau
kira ka rongoa ma kika faˈamamana.
8 Ma sa John ˈana talana noaˈa laˈu na madakolaˈa, nia leka lala maˈi
fasi ˈiri ka faˈarongo ˈani na madakolaˈa neˈeri.
9 Sui, na madakolaˈa mamana neˈeri fiˈi leka maˈi ˈi saena magalia, ma
ka raraˈafia na ngwae ki taˈifau.
10 Ma Alaˈanga neˈe nia tua naˈa ˈi saena magalia. God ka saungaˈinia
naˈa magalia neˈe ˈani niaˈa, bore ma na ngwae ki noaˈa kira kasi lia sai
goˈo ana.

11 Nia ka dao maˈi saena fanoa nia, bore ma na ngwae nia ki noaˈa kasi
kwaloa goˈo.
12 Ma ti ngwae kira ka kwaloa, ma kira ka faˈamamana ana niaˈa, ma
nia ka kwatea naˈa mamanaˈanga fuada ˈiri ka faˈitaˈinida ˈani na ngela
God ki.
13 Kira futa faolu diˈia ngela God ki! Futaˈa faolu neˈe fuli maˈi ana God.
Noaˈa nia ˈiri fuli sulia liaˈi ngwae ana magalia, nama ka futa ana ngwae
saena magalia.
14 Na Alaˈanga neˈe ka alu naˈa ngwae, ma ka tua naˈa faˈi kia. Kami
lisia naˈa na ˈinotoˈanga nia neˈe nia toˈo ana, osiˈana nia neˈe ngela
mutaˈi God na Maˈa. Na leˈangaˈa ma na mamanaˈanga God ki taˈifau
koso maˈi ˈuakulu ana niaˈa.
15 Sa John ngwae ni Siuabu ka faˈarongo sulia niaˈa, kaidaˈi ba nia ako
ka fata ˈuri, “Nia naˈa na ngwae ba nau ku fata sulia ana kaidaˈi ba nau
ku fata ˈuri, ‘Na ngwae neˈe nia leka maˈi ˈi buriku, nia talingaˈi ka tasa
liufi nau, osiˈana nia tua ˈua naˈa maˈi ˈi naˈona mala neˈe nau ku futa.’ ”
16 Ma sulia na kwaiˈofeˈanga doe nia, Christ ka kwatea naˈa ru leˈa ki
taˈifau fuaka sulia asoa ki.
17 God ka kwatea logo na taki nia ki fuaka ana sa Moses. Bore ma nia
kwatea maˈi na kwaiˈofeˈanga nia ma na mamanaˈanga sulia niaˈa ˈani
sa Jesus Christ.
18 Ma noaˈa ta ngwae kasi lisia God. Talitoˈona goˈo na Ngela God, neˈe
nia bolo faˈinia God na Maˈa, ma ka tua faˈinia, niaˈa neˈe ka faˈataˈinia
God fuaka.

Sa John Siuabu saea fuana ngwae ki ke sasi akaˈu masia na Christ (Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; Luke 3:1-18)

19 Na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana ngwae Jiu ki ˈi Jerusalem, kira ka kwatea
naˈa fata abu ki, ma na ngwae kwaiˈafi ana fata abu ki, fasi ˈiri kira ka
saefiloa sa John ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
20 Ma sa John ka olisi madako ada ka ˈuri, “Nauˈa noaˈa laˈu na Christ,
na ngwae ba God filia fuana lafulana na ngwae ki.”
21 Ma kira ka saefiloa laˈu kika ˈuri, “Aia, ˈirai ma ˈaeˈo sa tai mo niniˈa
kwa? ˈAeˈo sa Elaeja?”
Ma nia ka olisida laˈu ka ˈuri, “Noaˈa.”
Ma kira saefiloa laˈu kira ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na profet neˈe
kami masia?”
Ma sa John ka olisida ka ˈuri, “Noaˈa.”
22 Ma kira ka saefilo ˈisi laˈu ana, kira ka ˈuri, “Aia, ˈunaˈeri ma ˈaeˈo sa
tai lala niniˈa? ˈOke saea maˈi ta ru fuaimili, fasi ˈiri kami ka faˈarongoa
ˈani na ngwae neˈe kira asungaˈi kaimili maˈi. Ta tae neˈe ˈoko saea maˈi
suliˈo talamu?”
23 Ma sa John ka olisida ˈani alaˈanga ba sa profet Aesea nia keresia ka
ˈuri, “Nauˈa na ngwae ba ri ˈi saena na abaˈi kula kwasi ka ˈuri, ‘Na Aofia
ke dao naˈa maˈi! Muke faˈasaga na tala fuana.’ ”✡
24 Ma na ngwae neˈe leka maˈi faˈasia na Farasi ki, kira saefiloa laˈu kira
ka ˈuri,
25 “Ma faˈuta neˈe ˈoko siuabua na ngwae ki, si diˈia neˈe ˈaeˈo noaˈa
laˈu na Christ, nama sa Elaeja, ma nama na profet baera?”
26 Ma sa John ka olisida ka ˈuri, “Nau ku siuabu goˈo ˈaku ˈani na kafo.
Bore ma taˈi ngwae neˈe kamu kina, nia uu goˈo ˈana ˈi safitamuˈa.

✡ **1:23** Aesea 40:3

27 Ma nia'a ne'e na ngwae ne'e ka leka ma'i 'i buriku, bore ma noa'a
nau kusi totolia ne'e nai orooro, ma ku logea na ta'e butu nia ki."
28 Ma ru ne'e ki ta'ifau ka fuli 'i Betani, na fanoa 'i bali 'uana tata'elana
sina ana kafo 'i Jodan, kula ba sa John nia siuabua ngwae ki ana.

Kala sipsip ni kwaisu'usi'anga God

29 Ana fa'i asoa 'i buri, sa John ka lisia sa Jesus ka leka ma'i siana, ma
ka saea fuana ngwae ki, "Muke lisia, nia'a ne'e na ngwae ne'e nia di'ia
na kala sipsip God ne'e ke lafua na'a abula ta'anga'a na ngwae ki 'i saena
na magalia.
30 Nia'a na'a ne'e ngwae ba nau ku fata sulia ana kaida'i ba nau ku fata
'uri, 'Ta'i ngwae ke ba'a leka ma'i 'i buriku. Nia ka talinga'i ka tasa liufi
nau, osi'ana nia tua 'ua na'a ma'i 'i na'ona mala ne'e nau ku futa.'
31 'I na'o ma'i, noa'a nau kusi lia sai 'ua ana ta ngwae fa'uta ne'e nia'a,
'una'eri bore 'ana nau ku leka ma'i, ma nau ku siuabu 'ani na kafo fasi
'iri na ngwae 'i Israel ki kira ka saiana."
32 Ma sa John ka fata la'u 'uri, "Nau ku lisia na Ano'i ru Abu ka koso
ma'i fa'asia 'i langi di'ia ta fa'i bola, ma ka to'o 'i fafona.
33 Noa'a nau kusi lia sai 'ua ana. Bore ma God ba kwate nau ma'i fasi
'iri nau ku siuabu 'ani na kafo, nia ka fata 'uri fuaku, '"Oke ba'a lisia na
Ano'i ru Abu ke koso ma'i, ma ke to'o 'i fafona ta'i ngwae. Nia'a na'a
ne'e na ngwae ne'e ke ba'a siuabu 'ani na Ano'i ru Abu.' "
34 Ma sa John ka fata la'u 'uri, "Nau ku lisia na'a, ma nau ku saea
fuamu'a, nia na'a ne'e Ngela God."

Na fafarongo etaeta sa Jesus ki

35 Ma ana ta'i fa'i asoa la'u 'i buri, sa John ka uu logo 'i ne'eri fa'inia
ta ro ngwae ana fafarongo nia ki.
36 Ana kaida'i sa Jesus ka liu 'ana, sa John ka lisia, nia ka fata 'uri, "Nia
na'a na Kala Sipsip God."
37 Ma na ro ngwae fafarongo nia ki, kira rongoa ru ne'eri, ma kero'a ka
leka na'a adaro'o sulia sa Jesus.
38 Ma sa Jesus ka abula, ma ka lisidaro'o kera leka suli nia, ma nia ka
saefilo kero'a ka 'uri, "Na tae nini'a koro'o lulu 'uana?"
Ma kera olisia kika 'uri, "Rabae kwa, 'oko tua 'i fa'i?" Na fadalana
rabae ne'e, "ngwae fa'amanata."
39 Ma nia ka olisia kero'a ka 'uri, "Moro leka ma'i, 'iri moro ka lisia."
Ma kera ka leka fa'inia, ma kera ka lisia na kula ne'e nia tua ana. Ma
kera ka tua fa'inia sulia fa'i asoa ne'eri. Ma agi asoa ne'eri ka bolo na'a
fa'inia 4 kiloko'i sa'ulafi.
40 Ma ta'i ngwae adaro'o ne'e sa Andrew, na ngwaefuta sa Simon Peter.
41 Ma sa Andrew fi'i leka ma ka dao to'ona sa Simon na ngwaefuta
nia, ma ka fa'arongo nia ka 'uri, "Kero'o dao na'a to'ona na Mesaea." Na
fadalana ala'anga ne'eri ne'e na "Christ," na ngwae ba God nia filia fuana
'afilana na ngwae ki.
42 'Una'eri ma nia ka tala'ia sa Simon siana sa Jesus.
Ma sa Jesus ka bubu totonga'i fuana, ma ka fata 'uri, "'Ae'o sa Simon,
na ngela sa John, nau ku fa'asata 'oe na'a 'ani sa Sifas." Na sata ne'eri
ne'e kira saea logo 'ani sa Peter, ma na fadalana ne'e, "Na Fau."

Sa Jesus saea sa Filip ma sa Nataniel fuana leka'a fa'inia

43 Sui ana ruana faˈi asoa, sa Jesus ka manata ˈuana lekaˈa ˈuana abaˈi
kula ˈi Galili, ma nia ka dao toˈona sa Filip, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOke
leka maˈi faˈi nau.”
44 Ma sa Filip niaˈa neˈe ngwae faˈasia ˈi Betsaeda, na maˈe fanoa sa
Andrew ma sa Peter.
45 Aia, sa Filip ka dao toˈona sa Nataniel, ma ka faˈarongo nia ka ˈuri,
“Kaimili dao naˈa toˈona na ngwae ba sa Moses kerekere sulia saena taki
ki, ma na profet ki logo ba kira kerekere sulia. Niaˈa sa Jesus na ngela sa
Josef faˈasia ˈi Nasaret.”
46 Ma sa Nataniel ka fata ˈuri, “ˈOko fia ta ru leˈa ka leka maˈi faˈasia ˈi
Nasaret kwa?”
Ma sa Filip ka olisia ka fata ˈuri fuana, “Leka maˈi ko tala lisia ˈamu.”
47 Kaidaˈi sa Jesus nia lisia sa Nataniel nia leka maˈi siana, nia ka fata
sulia ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nia bolo liu naˈa fuana kira ka saea niaˈa
ˈani ngwae Jiu mamana, osiˈana noaˈa naˈa ta sokeˈa ana niaˈa!”
48 Sa Nataniel ka olisia ka ˈuri, “ˈOko sai faˈuta aku kwa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri fuana, “Nau ku lisi ˈoe ˈi ˈaena ˈai figi
ˈi naˈona neˈe sa Filip nia sae ˈoe.”
49 Ma kaidaˈi sa Nataniel ka rongoa na ru neˈe, nia ka fata ˈuri,
“Faˈamanata ˈae, ˈaeˈo naˈa neˈe Ngela God! ˈAeˈo neˈe na ngwae
tatalafaˈa ngwae Jiu ki!”
50 Sa Jesus ka ˈuri fuana, “ˈOko fiˈi faˈamamana goˈo neˈeriˈa,
duˈungana ba nau ku saea nau ku lisi ˈoe ˈi ˈaena ˈai figi? Ma nau ku
saea fuamu, ˈoke baˈa lisia ru doe ki liufia mala ru neˈe.”
51 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
muke baˈa lisia ˈi langi ke ˈifi, ma muke baˈa lisia logo na ˈainsel God ki
kike raˈe ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma kike koso maˈi fafoku nauˈa, na Ngela
Ngwae.”

2

Na araˈinga ˈi Kena

1 Buri ˈana ro asoa ki sui, taˈi ara araˈinga ka fuli ana taˈi maˈe fanoa
neˈe satana ˈi Kena ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili. Ma teˈa sa Jesus ka tua
logo ˈi neˈeri ana kaidaˈi neˈeri.
2 Ma kira ka laefia logo maˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki ˈuana
na ara araˈinga neˈeri.
3 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira kwaˈu, ma na waen kira ka sui, teˈa sa
Jesus ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa kira kasi toˈo naˈa ana ta waen.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Teˈa ˈae, noaˈa ˈoe kosi sae nau laˈu
fuana sasilana ta ru, osiˈana na kaidaˈi nau noaˈa ˈua.”
5 Ma teˈa sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ngwae rao ki, “Muke sasi sulia
ta ru neˈe nia ke saea fuaumulu.”
6 Ma na ono kufikufi ru doe ki fuana ngali kafoˈa neˈe kira saungaˈinia
ˈani fau niˈi teo ˈi neˈeri, fuana na tau limaˈanga fuana na ngwae ki sulia
na falafala Jiu ki. Taˈi kufikufi ru nia bolo faˈinia ka ngalia 75 nama 115
lita kafo.
7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ngwae rao ki, “Kamu ka ongia na faˈi
kufikufi ru neˈe ki ˈani na kafo.” Ma kira ka ongiˈi leleka ka fungu.
8 Sui nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke ongia na kafo, ma kamu ka kwatea
fuana na ngwae ˈaˈana ana na fangaˈa.”

Ma kira ka kwatea fuana,
9 ma nia ka kwaˈu toˈona na kafo neˈeri, neˈe ka alu naˈa na waen. Ma
noaˈa nia kasi saiana na waen neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi faˈi. Bore ma
na ngwae rao neˈe kira ongia maˈi na kafo neˈeri goˈo neˈe kira saiana
taˈifau. ˈUnaˈeri na ngwae ˈaˈana neˈe ka ri maˈi ˈuana na araˈi faolu
neˈeri,
10 ma ka fata ˈuri fuana, “Na ngwae ki taˈifau kira kwatea na waen leˈa
ˈi naˈo, ma ˈi buri ˈana na ngwae ki kira kwaˈu ka sui naˈa, nia ka fiˈi
kwatea naˈa waen neˈe dalakwai. Ma ˈoko gonia na waen leˈa liu leleka
ka dao naˈa ana kaidaˈi neˈe!”
11 Nia naˈa neˈe etana ru faˈanadaˈa neˈe sa Jesus nia sasi ˈi Galili, ˈi
saena na fanoa ˈi Kena. Neˈeri nia ka faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga nia,
ma na fafarongo nia ki kira ka faˈamamana ana.
12 Ma ˈi buri, sa Jesus faˈinia teˈa nia, ma na ngwaefuta nia ki, ma na
fafarongo nia ki, kira ka leka naˈa ˈuana na fanoa ˈi Kapaneam. Ma kira
ka tua ˈi neˈeri sulia bara faˈi asoa.

Sa Jesus lalia na ngwae ki faˈasia saena na Luma Abu God (Matthew 21:12-13; Mark 11:15-17; Luke 19:45-46)

13 Aia, ma karangia naˈa na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa na ngwae Jiu ki,
sa Jesus ka leka ˈuana na fanoa doe ˈi Jerusalem.
14 Ma ˈi neˈeri saena Luma Abu God, nia ka lisia na ngwae neˈe
kira ˈoifoliˈa ˈani na buluka ki, ma na sipsip ki, ma na bola ki fuana
kwaisuˈusiˈanga. Ma nia ka lisia logo na ngwae neˈe kira rokisi ˈani na
mani ki, kira tua ˈada ˈi ninimana na tatafe kira ki.
15 Ma nia ka saungaˈinia ru fuana kwaˈinga ˈani niliˈi kwalo ki, ma ka
lalia naˈa buluka ki, ma na sipsip ki, ma na ru ki taˈifau faˈasia saena
Luma Abu God. Ma nia ka gilosia naˈa tatafe na ngwae neˈe kira rokisi
ˈani na mani ki, ma ka takalongaˈinia naˈa mani kira ki.
16 Ma nia ka kwaˈi laelae sulia na ngwae neˈe kira ˈoifoliˈa ˈani na bola
ki ka ˈuri, “Kamu ke ngalia naˈa ru neˈe ki ˈi maa! Noaˈa kamu kasi
saungaˈinia na Luma Maˈa nau ˈani kula ni usiˈa!”
17 Ma na fafarongo nia ki kira ka manata toˈona na Kerekereˈa Abu ba
nia fata ˈuri, “God ˈae, na alafeˈanga nau fuana na Luma ˈoe, ka diˈia na
mafula neˈe ˈako ˈi saena mangoku.”✡
18 Sui na ngwae gwaungaˈi Jiu ki kira ka saefiloa sa Jesus kira ka ˈuri,
“Sa tai neˈe kwatea mamanaˈanga fuamu fuana sasilana ru neˈeri ki kwa?
Diˈia God neˈe kwatea mamanaˈanga fuamu, faˈataˈinia ta faˈanadaˈa ˈiri
neˈe kami ke faˈamamana amu!”
19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Diˈia muke osia bore na Luma Abu
neˈe, nai baˈa faˈauua laˈu saena uulu faˈi asoa ki.”
20 Ma kira saefilo nia laˈu kira ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoke faˈauua laˈu saena
uulu faˈi asoa ki goˈo kwa? Na Luma Abu God niniˈa, kira saungaˈinia
mala sulia fai akwala ma ono faˈi ngali ki!”
21 Bore ma na Luma Abu neˈe sa Jesus nia fata sulia neˈe na nonina lala
ˈana.
22 Ma ana kaidaˈi God ka taˈea niaˈa faˈasia na maeˈa neˈe na fafarongo
nia ki fiˈi manata toˈona neˈe nia saea na ru neˈe, ma kika fiˈi faˈamamana
ana na Kerekereˈa Abu ma na ru neˈe sa Jesus ka saea.

✡ **2:17** Sam 69:9

23 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem ana na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa, na ngwae ˈoro ki kira faˈamamana ana niaˈa, osiˈana kira
lisia naˈa ru faˈanadaˈa ki neˈe nia sasiˈi.
24 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, sa Jesus noaˈa kasi fitoˈoda goˈo, osiˈana
nia sai taˈifau goˈo ada.
25 Sui bore ˈana ta ngwae noaˈa kasi faˈarongo nia ˈani ta ru sulia na
ngwae, nia sai goˈo ˈana ana na ru ki taˈifau saena manatalada.

3

Sa Jesus faˈinia sa Nikodimas

1-2 Ana taˈi kaidaˈi, taˈi ngwae ˈinotoˈa Jiu ki, nia leka maˈi siana sa Jesus.
Na ngwae neˈeri satana sa Nikodimas, niaˈa ta ngwae ana Farasi ki. Nia
leka maˈi siana sa Jesus saena rodo, ma ka fata ˈuri fuana, “Faˈamanata
ˈae, kami saiana ˈaeˈo na ngwae faˈamanata neˈe God kwatea maˈi,
osiˈana na ru faˈanadaˈa ki neˈe ˈoko fuliˈi, ˈafitaˈi ta ngwae ka sasia diˈia
God noaˈa kasi tua faˈinia.”
3 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri fuana, “Ru mamana nau ku saea fuamu,
ˈafitaˈi ta ngwae ka lisia na mauriˈa neˈe God gwaungaˈi fafia, diˈia noaˈa
nia kasi futa faolu laˈu.”
4 Ma sa Nikodimas ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Na ngwae neˈe doe naˈa,
nia ke futa laˈu maˈi faˈuta kwa? ˈAfitaˈi liu fuana na ngwae neˈe ka oli
laˈu saena sirana teˈa nia, ma ka futa laˈu maˈi!”
5 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ru mamana nau ku saea fuamu. ˈAfitaˈi
liu fuana ta ngwae ke ruˈu saena mauriˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia,
diˈia noaˈa nia kasi futa ana kafo ma na Anoˈi ru Abu.*
6 Kaidaˈi ngwae nia futa ana na maˈa nia faˈinia na teˈa nia, nia sau ana
ngwae. Ma sa tai neˈe ka futa ana Anoˈi ru Abu God, nia futa faolu maˈi
faˈasia ˈi langi.
7 Noaˈa ˈoe kosi ˈarefo, osiˈana nau ku saea fuamu kamu ke futa faolu
nama laˈu.
8 Na Anoˈi ru Abu nia diˈia na iru. Sulia sui bore ˈoko rongoa na iru,
noaˈa ˈoe kosi lisia goˈo neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi faˈi, nama ka leka
ˈuana ˈi faˈi. Ma na Anoˈi ru Abu logo, noaˈa ˈoe kosi lisia nia ka rokisi
faˈuta ana ngwae fuana ka alua na ngwae faolu.”
9 Sa Nikodimas ka saefiloa laˈu ka ˈuri, “ˈUri ma na ru neˈe ki ke mamana
faˈuta kwa?”
10 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri fuana, “ˈAeˈo neˈe na faˈamanata ˈinotoˈa
Jiu ki naˈa. Ma faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi sai goˈo ana na fadalana ru neˈe
ki?
11 Ru mamana nau ku saea fuamu, kami faˈarongo ˈani na ru neˈe kami
saiani ki, ma mika fata sulia na ru neˈe kami lisiˈi ki. Ma noaˈa ta ngwae
amuˈa kasi faˈamamana goˈo.
12 Aia, ma diˈia noaˈa kamu kasi faˈamamana ana na ru neˈe nau ku
faˈarongo kamu ˈani sulia ru ana magalia neˈe, kamu ka fiˈi faˈamamana
mo faˈuta aku diˈia nau ku faˈarongo kamu ˈani na ru maˈi langi ki?
13 Ma nauˈa, na Ngela Ngwae, goˈo neˈe nau ku saiana na ru neˈe kira
saungani maˈi ˈi langi, osiˈana nau ku koso maˈi faˈasia ˈi langi. Ma ka
noaˈa ta ngwae laˈu neˈe ka leka maˈi faˈasia ˈi langi.

* **3:5** Lisia Esikiel 36:25-26

14 “Diˈia ana kaidaˈi ba ˈi naˈo, sa Moses nia saungaˈinia na faˈi loi
ˈani na barasi baera ˈi saena na abaˈi kula kwasi, ma ka faˈauua ˈi langi
ˈi gwauna na ˈai baera. Ma ka ˈunaˈeri logo, kira ke faˈauua na Ngela
Ngwae ˈi langi gwauna na ˈai,
15 fasi ˈiri sa tai faˈida neˈe kira faˈamamana ana nauˈa, kira ke mauri
firi.
16 God faˈataˈinia na alafeˈanga doe nia fuana na ngwae ki taˈifau saena
magalia neˈe ˈuri, nia ka kwatea maˈi taˈi Ngela mutaˈi nia, fasi ˈiri sa tai
neˈe kira faˈamamana ana niaˈa, noaˈa kira kasi funu, bore ma kira ke
baˈa mauri firi.
17 God noaˈa kasi kwatea maˈi na Ngela nia saena magalia fuana na
matalangaˈilana na ngwae ki, bore ma nia ka kwatea lala maˈi fuana
faˈamaurilada.
18 “Ma sa tai bore ˈana neˈe faˈamamana ana na Ngela nia, noaˈa God
kasi matalangaˈinia. Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana
niaˈa, God matalangaˈinia ka sui naˈa, osiˈana nia noaˈa kasi faˈamamana
ana taˈi ngela mutaˈi nia.
19 Na kwaˈikwaˈinga neˈe ˈuri, na ngwae neˈe diˈia na madakolaˈa, nia
dao naˈa maˈi ˈi saena na magalia. Bore ma na ngwae ki, kira ka saeleˈa
lala faˈinia na maˈerodo ka liufia lala na madakolaˈa, osiˈana na abulalada
taˈa.
20 Duˈungana sa tai neˈe abulalana nia taˈa, nia ka ˈaila ˈani madakolaˈa,
ma noaˈa nia kasi oga lekaˈa maˈi fuana madakolaˈa, osiˈana noaˈa nia
kasi oga abula taˈangaˈa nia ki ka faˈataˈi.
21 Bore ma sa tai bore ˈana neˈe fulirulana ka saga, nia leka maˈi fuana
madakolaˈa, fasi ˈiri na madakolaˈanga ka faˈataˈinia na ru neˈe nia sasiˈi
ki niˈi leka sulia kwaiogaiˈanga God.”

Sa John Siuabu faˈaˈinotoˈa sa Jesus

22 Ma buri ˈana, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira leka ˈuana ˈi
Judea, ma kira ka tua ˈi neˈeri. Ma kira ka siuabua na ngwae ki ˈi neˈeri.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa John ka siuabua na ngwae ki ana maˈe
fanoa ˈi Aenon karangia ˈi Salim. Sa John ka siuabuda ˈi neˈeri, osiˈana
kula neˈe kafo nia ˈoro ana. Aia, ma ngwae ˈoro ki logo kira ka leka siana
fuana siuabuˈanga.
24 (Ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa kira kasi alua ˈua sa John saena luma ni
lokafo.)
25 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae ana fafarongo sa John ki, kira
olisuˈusuˈu faˈinia taˈi ngwae ana Jiu ki sulia na falafala Jiu ki sulia na
taufilana nonida, fasi ˈiri kika sikasika ˈi naˈona God.
26 Ma fafarongo sa John ki kira leka siana sa John, ma kira ka saefiloa
kira ka ˈuri, “Faˈamanata ˈae, ˈoko saiana na ngwae ba nia uu faˈi ˈoe bali
loˈoba ana kafo ˈi Jodan, neˈe ˈoko saea ru leˈa ki sulia? Ana kaidaˈi neˈe,
nia siuabua naˈa ngwae ki, ma na ngwae ˈoro ki, kira ka leka taˈifau naˈa
siana!”
27 Ma sa John ka olisida ka ˈuri, “Na ngwae nia toˈo goˈo ana tae neˈe
God kwatea fuana.
28 Kaumulu rongoa taˈifau naˈa ba nau ku saea fuamuˈa, nauˈa noaˈa
laˈu na Christ, na ngwae neˈe God filia. Nauˈa ngwae nau ku leka maˈi ˈi
naˈo fuana nai faˈatalo ˈani faˈarongoˈa sulia niaˈa.

29 Na Christ nia diˈia na ngwae ba nia araˈi faolu. Ma nau ku diˈia na
ngwae kwaima ana araˈi faolu. Ma na ngwae kwaima ana araˈi faolu
neˈeri, nia ka saeleˈa liu kaidaˈi neˈe ngwae araˈi faolu nia dao fuana
araˈinga nia. Ma ka ˈunaˈeri logo ana nauˈa. Nau ku saeleˈa liu ana
kaidaˈi neˈeri, osiˈana sa Jesus nia dao naˈa.
30 Kira ke baˈa faˈa ˈinotoˈa na Christ. Ma nauˈa, kira ke baˈa faˈatiˈitiˈi
nau laˈu.
31 "ˈIu, ma na Christ leka maˈi faˈasia ˈi langi, nia talingaˈi ka tasa liufia
ngwae ki taˈifau. Sa John Siuabu nia ngwae ana magalia goˈo. Ma nia ka
saiana alaˈanga sulia ru neˈe fuli saena magalia ki goˈo. Ma nia mamana
liu, na Christ leka maˈi faˈasia ˈi langi, nia talingaˈi ka tasa liufia ngwae
ki taˈifau.
32 Nia alaˈa madako sulia tae neˈe nia lisia, ma ka rongoa faˈasia ˈi langi.
Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa ta ngwae kasi oga goˈo faˈamamanaˈanga
ana tae ki neˈe nia saeˈe.
33 Ma na ngwae neˈe nia faˈamamana ana tae neˈe nia saea, na ngwae
neˈeri nia faˈataˈinia ru neˈe God saea nia mamana.
34 Ma na Christ neˈe God kwatea maˈi faˈasia ˈi langi, nia ka faˈataloˈania
fatalana God, osiˈana God kwatea taˈifau naˈa Anoˈi ru Abu nia fasi ˈiri
ka ˈafia.
35 Ma God na Maˈa ka alafe liu naˈa fuana Ngela nia, ma ka alua nia ka
gwaungaˈi fuana na ru ki taˈifau.
36 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka faˈamamana ana na Ngela neˈe, nia ka
mauri firi. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana Ngela neˈe, nia ka
funu, si neˈe nia tua tari naˈa olofana kwai matalangaˈi ˈanga God."

4

Sa Jesus alaˈa faˈinia na kini ˈi Samaria

1-3 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira ka leka faˈasia ˈi Judea, ma
kira ka leka ˈuana ˈi Galili. Kira leka, osiˈana sa Jesus nia saiana na Farasi
ki kira rongoa fasi nia sasi na ngwae ˈoro liu ki kira ka leka sulia ka liufia
sa John Siuabu, ma ka tasa laˈu faˈinia siuabulada. Sa Jesus noaˈa kasi
siuabua goˈo ta ngwae. Bore ma na fafarongo nia ki lala neˈe kira sasi
ˈunaˈeri.
4 Ma ana kaidaˈi kira leka kwau ˈuana ˈi Galili, kira ka liu nama ana
abaˈi kula ˈi Samaria.
5 Ma kira ka dao ana taˈi maˈe fanoa neˈe satana ˈi Saeka ˈi saena na
abaˈi kula ˈi Samaria, neˈe nia teo karangia na ano neˈe sa Jakob nia
kwatea fuana sa Josef na ngela nia ˈi naˈo ˈua maˈi.
6 Ma na maˈe kafo ˈilia sa Jakob ka teo logo ˈi neˈeri. Ma sa Jesus ka noni
maruku ana na lekaˈa, ma nia ka tua ˈana ninimana na kafo ˈilia neˈeri.
Ma ana kaidaˈi neˈeri, nia bolo naˈa faˈinia na tofongana naˈa asoa.
7-8 Ma na fafarongo nia ki, kira ka leka ˈi fanoa neˈeri ˈiri kike foli fanga.
Ma taˈi kini faˈasia ˈi Samaria ka leka maˈi fasi ˈiri ka ufi kafo. Ma sa Jesus
ka fata ˈuri fuana, "ˈOke kwatea maˈi ta kafo, nai kwaˈu basi kwa."
9 Ma na kini neˈeri ka olisia ka ˈuri, "Se kwala araˈi kwa, ˈaeˈo na ngwae
Jiu, ma nau na kini ˈi Samaria. Faˈuta neˈe ˈoko gani nau ˈuana kafo fuana
kwaˈunga?" Nia fata ˈunaˈeri, osiˈana neˈe ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi
kwaima faˈinia na ngwae Samaria ki.

10 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia ˈoko saiana na tae neˈe God kwatea,
ma ˈoko saiana sa tai neˈe ka gani ˈoe ˈuana kafo, sali ˈoko gani nau lala
ˈamu, ma nau ku kwatea na kafo ana mauriˈa fuamu.”
11 Ma na kini neˈeri ka fata ˈuri fuana, “Kwala araˈi kwa, noaˈa ˈamu
ta ru ni ufilana kafo, ma na kilu kafo neˈe bore ka koso ka ˈato liu logo.
ˈOke baˈa dao mo toˈona na kafo ana mauriˈa neˈana ˈi faˈi kwa?
12 Na koˈo kia sa Jakob neˈe nia kwatea na mae kafo ˈilia neˈe fuaka.
Ma nia, faˈinia na ngela nia ki, ma na ru ˈaeˈaela sareˈe nia ki, kira kwaˈu
logo ana na maˈe kafo ˈilia neˈe. ˈUri ma ˈoko fia fasi neˈe ˈoko talingaˈi
ka liufia sa Jakob kwa? Nama faˈuta?”
13 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa tai neˈe nia kwaˈufia na kafo neˈe, nia
saiana ke baˈa silikwaˈu laˈu.
14 Bore ma sa tai bore ˈana neˈe ka kwaˈufia na kafo neˈe nau ku kwatea,
noaˈa nia kasi silikwaˈu laˈu. Ma na kafo neˈe nau ku kwatea fuana ka
alu naˈa na maˈe busu neˈe ka kwatea na mauriˈa firi fuana.”
15 Ma na kini neˈe ka fata ˈuri, “Kwala araˈi kwa, ˈoke kwatea naˈa kafo
neˈana fuaku, fasi ˈiri noaˈa naisi silikwaˈu laˈu, ma ka noaˈa nau kusi
leka laˈu maˈi ˈi neˈe fuana ngali kafoˈa.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOe leka, ˈoko saea maˈi na araˈi ˈoe,
ma moro ka oli maˈi ˈi neˈe.”
17 Ma na kini neˈe ka olisia ka ˈuri, “Noaˈa nau kusi toˈo ana ta araˈi.”
Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈOko fata mamana ana kaidaˈi neˈe ˈoko saea
noaˈa ˈoe kosi toˈo ana ta araˈi.
18 Osiˈana ˈoko toˈotoˈo ana na lima araˈi ki, ma na ngwae neˈana ˈoko
tua faˈinia ana kaidaˈi neˈe, niaˈa noaˈa laˈu na araˈi mamana ˈoe. Na ru
mamana neˈana ˈoko saea fuaku.”
19 Ma na kini neˈe ka olisia ka ˈuri, “Kwala araˈi kwa, nau ku saiana
ˈaeˈo ta profet.
20 Na koˈo kami ki ˈi Samaria, kira foˈosia God ˈi gwauna faˈi ua neˈe.
Ma kamu na ngwae ˈi Jiu ki, kamu saea kula fuana foˈosilana God neˈe ˈi
Jerusalem naˈa. ˈUri ma ˈi faˈi ana ro kula neˈe ki neˈe mamana kwa?”
21 Ma sa Jesus ka fata fuana ka ˈuri, “Kwala kini neˈe ˈae, ˈoke
faˈamamana nau, na kaidaˈi ke baˈa dao maˈi fuana na ngwae ki neˈe
noaˈa kira kasi foˈosia naˈa na Maˈa ˈi gwauna faˈi ua neˈe nama ˈi
Jerusalem bore.
22 Kamuˈa na ngwae ˈi Samaria ki, kamu kina goˈo ˈamuˈa sa tai neˈe
kamu foˈosia. Bore ma kamiˈa na ngwae ˈi Jiu ki, kami saiana sa tai neˈe
kami foˈosia, ma kami saiana faˈataloˈa sulia na tala neˈe God faˈamauria
ngwae ki.
23-24 Bore ma ta kaidaˈi ke baˈa dao maˈi, ma nia talaˈae naˈa, kaidaˈi
na Anoˈi ru ke faˈataˈinia Mamanaˈanga God, nia kwate ka talangwaraˈu
ˈiri ngwae ki kike foˈosia God ana kula ki taˈifau. God neˈe na Anoˈi ru,
ma na ngwae ki neˈe kike foˈosia, kira ke futa faolu nama ˈani na Anoˈi
ru ana Mamanaˈanga. Na ngwae ˈunaˈeri ki neˈe saiana kike foˈosia na
Maˈa.”
25 Ma na kini neˈeri ka fata ˈuri fuana, “Nau ku saiana na ngwae neˈe
God nia filia neˈe kira saea ˈani na Christ ke baˈa dao maˈi. Ma ana kaidaˈi
neˈe nia ke dao maˈi, nia ke baˈa faˈarongo kia ˈani na ru ki taˈifau.”
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nauˈa niniˈa naˈa.”
27 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo nia ki kira ka dao naˈa maˈi, ma
kira ka ˈarefo liu, osiˈana kira lisia sa Jesus nia alaˈa ˈana faˈinia na kini

neˈe. Bore ma noaˈa ta ngwae adulu kasi saefiloa goˈo na kini neˈe, “Na tae neˈe ˈoko oga?” Ma noaˈa kira kasi saefiloa goˈo sa Jesus, “Faˈuta neˈe ˈoko alaˈa faˈinia na kini neˈe?”

28 Ma na kini baera ka fai danga naˈa ˈani na ru ni ngali kafoˈa nia, ma ka oli ˈi fanoa, ma ka fata ˈuri fuana na ngwae ki ˈi neˈeri.

29 “Muke leka maˈi, ˈiri muka lisia ˈaumulu na taˈi ngwae neˈe nia faˈarongo nau ˈani na ru ki taˈifau neˈe nau ku sasiˈi. Sali niaˈa na ngwae ba God filia taka niniˈa?”

30 Ma kika faˈasia na maˈe fanoa baera, ma kira ka leka maˈi siana sa Jesus.

31 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo nia ki kika saefiloa sa Jesus kira ka ˈuri, “Ngwae faˈamanata ˈae, ˈania basi ta fanga kwa!”

32 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku toˈo ana na fanga ni ˈanilana nau neˈe kamu kina.”

33 Ma na fafarongo nia ki, kira ka saefilo kira kwailiu kira ka ˈuri, “Sali ta ngwae ngali fanga maˈi fuana taka niniˈa?”

34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Na fanga nau naˈa neˈe roˈongaˈa sulia na fatalana God neˈe nia kwate nau maˈi, ma na faˈasuilana na raoˈa nia ki neˈe nia kwatea fuaku fuana sasilana.

35 Aia, ma kamu toˈo ana na taˈi tarifulaˈanga ba nia ˈuri, ‘Fai madamo ki laˈu, sui mala na unuˈi loi ruˈanga.’ Ma nau ku saea fuamuˈa, muke lisia basi na ngwae ki neˈe kira leka maˈi. Kira ka diˈia na oˈola neˈe nia maua naˈa, ma ka kwaimasi naˈa fuana loilana.

36 God ke kwaiara nama na ngwae neˈe nia loiru saena oˈola. Ma nia ka fikua naˈa na alu ruˈa ˈuana na mauriˈa firi, fasi ˈiri na ngwae neˈe nia fasi ru, ma na ngwae neˈe ka loi ru, kera ka saeleˈa taˈifau.

37 Ma na tarifulaˈanga ka mamana ana neˈe nia fata ˈuri, ‘Taˈi ngwae nia fasi ru, ma ta ngwae ka loia.’

38 Nau ku baˈe kamu fuana na loilana ru ki saena oˈola neˈe noaˈa kamu kasi rao ana. Osiˈana ti ngwae lala neˈe kira rao ana ma kamu ka ngali sakongaˈi naˈa ana leˈalana raolada.”

39 Ma na ngwae ˈoro ki ˈi saena na fanoa neˈe ana na abaˈi kula neˈe ˈi Samaria, kira faˈamamana ana sa Jesus, osiˈana na kini neˈe nia saea, “Nia faˈarongo nau ˈani ru ki taˈifau neˈe nau ku sasiˈi.”

40 Ma ana kaidaˈi kira ka leka maˈi siana sa Jesus, kira ka ˈengoa fasi ˈiri nia ka tua laˈu ˈana faˈinida. Ma sa Jesus ka tua laˈu ˈi neˈeri sulia ro asoa ki.

41 Ma na ngwae ˈoro ki laˈu neˈe kira ka faˈamamana, osiˈana na faˈarongoˈanga sa Jesus ki.

42 Ma kira ka saea fuana na kini neˈe ma kira ka ˈuri, “Kami faˈamamana naˈa neˈeriˈa, ma noaˈa laˈu sulia na ru ba ˈoko saeˈe fuamiˈa ki, bore ma duˈungana lala neˈe kami tala rongoa ˈamiˈa na fatalana logo. Ma mika saiana neˈe niaˈa mamana naˈa neˈe Ngwae Faˈamauri mamana fuana ngwae ki taˈifau.”

43 Buri ˈana sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki kira tua ana maˈe fanoa neˈe sulia ro asoa ki sui, kira ka fiˈi leka ˈuana ˈi Galili.

44 Sa Jesus ˈana talana neˈe nia fata ˈuri, “Na ngwae ki noaˈa kira kasi fuˈusi doe goˈo ana ta profet saena fanoa nia ˈana talana.”

45 Ma kaidaˈi sa Jesus ka oli maˈi ˈuana ˈi Galili, na ngwae neˈeri ki kira
kwalo nia, sulia kira leka logo ˈi Jerusalem ana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa,
ma kira ka lisia na ru neˈe sa Jesus nia fuliˈi ˈi neˈeri ki.

Sa Jesus nia gura na ngela taˈi ngwae ˈinotoˈa

46 Sui sa Jesus ka oli laˈu ˈuana ˈi Kena na fanoa ˈi Galili, na kula ba nia
rokisia na kafo ka alu naˈa na waen. Ma ana kaidaˈi nia tua ˈana ˈi neˈeri,
na ˈalako taˈi ngwae ˈinotoˈa faˈasia ˈi Kapaneam, nia mataˈi ka doe liu.
47 Ma ana kaidaˈi ngwae neˈe rongoa sa Jesus nia leka naˈa faˈasia ˈi
Judea ma ka oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Galili, nia ka leka maˈi siana sa Jesus,
ˈiri ka ˈengo nia fuana lekaˈa faˈinia ˈuana ˈi Kapaneam, ˈiri ke gura na
ˈalako nia, osiˈana nia mataˈi ka karangi mae naˈa.
48 Buri ˈana ngwae neˈe fata ˈunaˈeri ka sui, sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Kamu oga goˈo ˈamuˈa lisilana ru ni faˈanadaˈa ki ma na ru ni
ˈarefoˈanga ˈani ki, sui mala kamu fiˈi faˈamamana aku.”

49 Sui bore ˈana sa Jesus ka fata ˈunaˈeri, na ngwae neˈe nia inaˈu goˈo
ˈana ana fuana alaˈanga ˈuri fuana sa Jesus, “Aofia kwa, ˈoke leka basi
maˈi faˈi nau, ˈasu ˈubani na ngela nau kata mae.”

50 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke oli ˈamu, na ˈalako ˈoe nia ˈakwa
naˈa.”

Ma na ngwae neˈe ka leka, osiˈana nia faˈamamana ana na fatalana sa
Jesus.
51 Ma kaidaˈi nia ka leka kwau ˈana sulia tala, na ngwae rao nia ki, kira
ka lalili maˈi fuana faˈarongolana, ma kira ka fata ˈuri, “Kwala araˈi ˈae,
na ngela ba ˈoe, nia ˈakwa naˈa, ma ka mauri naˈa!”

52 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka saefiloda, “Agi asoa tae neˈe na ˈalako
nau nia ˈakwa ana?”

Ma kira olisia kika fata ˈuri, “Na ˈakoˈakoˈanga sui faˈasia ˈi roˈoki ana
etana kadi sina ˈi asoa.”
53 Ma na maˈa ngela neˈe ka saiana agi asoa ba sa Jesus saea naˈa na
alaˈanga ba kiri neˈeriˈa. Ma ˈi buri ˈana ru neˈe, na ngwae ˈinotoˈa neˈe
faˈinia na ngwae ki taˈifau saena luma nia, kira ka faˈamamana ana sa
Jesus.

54 Ma ru neˈeri na ruana ru faˈanadaˈa neˈe sa Jesus ka fulia ana kaidaˈi
nia oli maˈi faˈasia ˈi Judea ˈuana ˈi Galili.

5

Sa Jesus gura taˈi ngwae ana Sabat asoa ana mamaloˈanga

1 ˈI buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus ka leka ˈuana ˈi Jerusalem, ana taˈi
fafanga Jiu ki.
2 ˈI Jerusalem, taˈi namo kafo nia teo karangia na kula neˈe kira saea
ˈani maˈe taˈelo ana sipsip. Aia, ma ˈani alaˈanga ngwae Jiu, kira saea
na namo neˈeri ˈani ˈi Betsaeda. Ma na lima taofa keta ki neˈe kira teo ˈi
ninimana na gwaˈi namo neˈeri.
3-4 Ngwae ˈoro liu ki neˈe kira teo saena taofa neˈeri ki. Ngwae neˈe kira
mataˈi ˈani kwalukaela mataˈinga matamata ki kwailiu: ngwae maada ka

rodo, ngwae nonida taˈu ki, ma ngwae limada ma na ˈaeda ka mae ki logo.*
5 Ma taˈi ngwae ka teo faˈi kira ˈi neˈeri, nia mataˈi naˈa sulia uulu akwala ma kwalu faˈi ngali ki.
6 Ma sa Jesus ka lisia nia teo goˈo ˈana ana kula neˈeri, ma nia ka saiana neˈe nia mataˈi ka tau liu naˈa, ma nia ka saefiloa na ngwae neˈeri ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoko oga ˈoke ˈakwa?”
7 Ma na ngwae mataˈi neˈeri ka olisia sa Jesus ka ˈuri, “Araˈi kwa, noaˈa ta ngwae fuana neˈe ka ngali nau kwau ˈuana saena namo, ana kaidaˈi neˈe kafo ka salongwetengwete. Ana kaidaˈi ki taˈifau, kaidaˈi nau ku sasi faˈinia lekaˈa saena kafo neˈe, ta ngwae leka naˈa ˈana ˈi naˈo faˈasi nau.”
8 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Tataˈe, ˈoko ngalia naˈa ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa ˈamu.”
9 Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na ngwae neˈeri ka leˈa naˈa, ma nia ka tataˈe, ma ka ngalia naˈa ˈifitaˈi nia, ma ka leka naˈa ˈana.
Ma na asoa neˈeri na Sabat asoa ana mamaloˈanga.
10 Nia neˈe na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe nia ˈakwa naˈa, “Taˈena na asoa Sabat, ma ka abu liu ana taki kia ki fuana ˈoko ngalia na ˈifitaˈi ˈoe.”
11 Ngwae neˈeri ka fata ˈuri fuada, “Na ngwae neˈe nia gura nau neˈe nia saea nau ku ngalia ˈifitaˈi nau, ma nau ku fali.”
12 Ma kira ka saefiloa laˈu kira ka ˈuri, “Ngwae tae neˈe saea ˈoko sasia na ru neˈana kwa?”
13 Bore ma na ngwae neˈe ka kina logo ˈana sa Jesus, osiˈana na ngwae ˈoro liu ki neˈe kira tua ana kula neˈeri. Ma sa Jesus ka leka naˈa ˈana ˈi safitada.
14 Ma ˈi buri ˈana naˈa, sa Jesus ka fiˈi dao toˈona saena Luma Abu God, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOke fafarongo basi, ana kaidaˈi neˈe, ˈoko leˈa naˈa. Ma ˈoko kakari alifaˈi faˈasia abula taˈangaˈa ˈoe ki, ˈasu ˈubani ta ru taˈa liu kata fiˈi saungi ˈoe laˈu ˈi buri. Sulia ru neˈeri ke baˈa taˈa ka tasa liufia ru neˈe eta saungiˈo ˈi naˈo.”
15 Ana kaidaˈi ngwae neˈe nia ka ruˈu naˈa ˈi maa faˈasia na Luma Abu God, nia ka leka siana ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Sa Jesus ba nia gura nau, ma nau ku ˈakwa laˈu.”
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, kira ka talaˈae naˈa ana malimaeˈanga ana sa Jesus, osiˈana nia gura na ngwae neˈe ana Sabat asoa ana mamaloˈanga.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Diˈia nama neˈe Maˈa nau nia rao sulia asoa ki, nauˈa bore nau ku rao logo.”
18 Aia, ma osiˈana na alaˈanga neˈeri ki, nia sasia ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki neˈe manatada ka ngasingasiˈa liu fuana kike saungia sa Jesus ka mae. Kira ka oga saungilana, osiˈana nia kasi manata doe ana falafala ki sulia na Sabat, ma osiˈana logo neˈe nia saea God naˈa neˈe Maˈa nia. Ma osiˈana neˈe nia ka ˈunaˈeri, nia ka faˈataˈinia fasi nia ka bolo faˈinia God.
19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa. Nauˈa, na Ngela God, ka ˈafitaˈi nau ku sasia ta ru talaku. Nau ku saiana

* **5:3-4** 3b-4. Ti kerekereˈa ˈua kira ˈadoa verse neˈe, “Ti ngwae kira masia ana kaidaˈi toˈoa ki kafo ka etangia saolaˈanga, 4 osiˈana kira fia goˈo neˈe na taˈi ˈainsel God koso maˈi ma ka salonga na kafo neˈeri. Ma sa tai neˈe eta koso saena kafo burina neˈe nia salongwetengwete nia ke ˈakwa, sui bore ˈana ta mataˈinga tae neˈe nia toˈo ana.”

nau ku sasia goˈo ˈaku ru neˈe nau ku lisia ana Maˈa nau nia sasiˈi. Ma tae neˈe Maˈa nau ka sasiˈi, nia logo neˈe nau ku sasiˈi.
20 Osiˈana Maˈa nau nia alafe fuaku, ma nia ka faˈataˈinia fuaku na ru ki taˈifau neˈe nia ka sasiˈi. Ma nia ke baˈa faˈataˈinia logo fuaku na raoˈa doe ki laˈu neˈe liufia mala guralana na ngwae neˈe, ma muke ˈarefo liu ana ru niniˈa nau ku sasiˈi.
21 Maˈa nau nia saiana ka taˈea ngwae mae ki ma ka faˈamaurida. Ma ru ˈunaˈeri logo neˈe nauˈa na Ngela nia, nai baˈa sasia logo. Nau ku kwatea mauriˈa logo fuana sa tai faˈida neˈe nau ku filida.
22 Maˈa nau taˈifilia noaˈa kasi matalangaˈinia ta ngwae, osiˈana nia kwatea naˈa na mamanaˈanga fuana kwai matalangaˈinga fuana na Ngela nia.
23 Nia kwatea ru neˈe fuaku fasi ˈiri na ngwae ki taˈifau kira ka fuˈusi doe aku, diˈia logo neˈe kira fuˈusi doe ana na Maˈa nau. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi fuˈusi doe ana nauˈa, nia noaˈa kasi fuˈusi doe logo ana Maˈa nau neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
24 “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa. Diˈia sa tai neˈe nia rongoa na fatalaku, ma ka faˈamamana ana God neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia ka toˈo ana mauriˈa firi. Noaˈa naisi matalangaˈinia naˈa. Ma nia daofaˈi liu naˈa faˈasia maeˈa, ma ka ruˈu naˈa saena mauriˈa mamana.
25 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, kaidaˈi ke baˈa dao maˈi, ma nia ka dao naˈa maˈi, fuana sa tai neˈe kira mae naˈa ki, kira ke rongo nau, na Ngela God. Ma sa tai neˈe kira roˈosuli nau, kira ke baˈa mauri.
26 Ka diˈia na Maˈa neˈe na gwalona mauriˈa mamana, ma nia kwate nauˈa, na Ngela nia, nai baˈa diˈia logo gwalona mauriˈa mamana fuana ngwae ki.
27 Ma nia ka kwatea naˈa mamanaˈanga fuaku, fasi ˈiri nau ku matalangaˈinia na ngwae ki, duˈungana neˈe nauˈa na Ngela Ngwae.
28 Noaˈa kamu kasi ˈarefo ana ru neˈe, kaidaˈi ke baˈa dao maˈi fuana ngwae neˈe kira mae naˈa ki, kira ke baˈa rongo nau,
29 ma kira ka ruˈu maˈi faˈasia na kilu gwau kira ki, fasi ˈiri sa tai neˈe kira sasia ru leˈa ki, kira ka tataˈe maˈi, ma kira ka mauriˈa firi. Ma sa tai neˈe kira sasia ru taˈa ki, kira ka tataˈe maˈi, ma kira ke baˈa tua saena na kwai matalangaˈinga firi.
30 Noaˈa nau kusi sasia ta ru sulia manataku talaku. Nau ku saiana nau ku matalangaˈinia ngwae sulia tae neˈe nau ku rongoa God nia saea fuaku. Na kwai matalangaˈi ˈanga nau nia saga taˈifau, osiˈana God baˈe nau maˈi, ma nau ku sasi sulia na tae ki neˈe nia oga, ma noaˈa nau kusi sasi sulia na kwaiogaiˈanga nau talaku.
31 “Diˈia nau ku faˈarongo ˈania ru suli nauˈa talaku, noaˈa ta ngwae kasi faˈamamana goˈo ana faˈarongoˈanga nau.
32 Bore ma taˈi ngwae neˈe nia tua goˈo ˈana, nia lala neˈe ka faˈarongo ˈani tae neˈe nia saiana suli nau. Ma nau ku saiana tae neˈe nia faˈarongo ˈani suli nau nia mamana taˈifau.
33 Aia, ma kaumulu ba kwatea kwau ngwae kamu ki siana sa John, ma nia faˈarongo kamu ˈani ru mamana suli nau.
34 Noaˈa naisi riri goˈo ana ta ngwae neˈe ka fata faˈamamana leˈa suli nau, sui bore ˈana nau ku fata sulia fata faˈamamana ˈanga sa John ˈiri ka ˈafi kamu ˈuana mauriˈa faolu.
35 Ma sa John ka usulia ta faˈi unu neˈe sina leˈa. Aia, ma sulia kaidaˈi tiˈitiˈi, kamu ka saeleˈa sulia tae ki neˈe nia saeˈe.

36 Bore ma nau ku toˈo logo ana ru fuana fata faˈamamana ˈanga suli
nau neˈe talingaˈi ka liufia sa John: na faˈamanata ˈanga nau ki faˈinia
na faˈanadaˈa neˈe nau ku fuliˈi ki. Ma na ru neˈeri ki naˈa neˈe na raoˈa
neˈe nau ku sasiˈi sulia na Maˈa neˈe nia kwateˈe fuaku nau ku sasiˈi. Na
raoˈa neˈe nau ki faˈamamana neˈe Maˈa nau neˈe asungaˈi nau maˈi.
37 Ma na Maˈa ˈana talana logo neˈe fata faˈamamana ˈani nau. Noaˈa
kamu ˈiri rongoa lingana, nama noaˈa kamu ˈiri lisia maana,
38 ma noaˈa kamu kasi kwaloa goˈo fatalana saena maurilamuˈa, osiˈana
neˈe noaˈa kamu ˈiri faˈamamana nau neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
39 Kamu ˈidufaˈi toˈomani na Kerekereˈa Abu ki, osiˈana neˈe kamu fia
fasi kamu ke baˈa toˈo ana na mauriˈa firi sulia. Ma na Kerekereˈa Abu
neˈeri ki nia faˈataˈinia ru mamana ki taˈifau suli nau.
40 ˈIu ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa kamu kasi oga goˈo lekaˈa maˈi siaku
fuana nau ku faˈamauri kamu.
41 “Ma nauˈa neˈe, noaˈa nau kusi lulu ˈuana ta ngwae fuana ka fuˈusi
doe aku.
42 Bore ma nau ku sai amuˈa neˈe noaˈa kamu kasi toˈo goˈo ana ta
alafeˈanga fuana God.
43 Nau ku leka maˈi faˈinia na mamana ˈanga Maˈa nau, bore ma noaˈa
kamu kasi kwalo nau goˈo. Aia, ma diˈia ta ngwae nia leka maˈi ˈana
faˈinia mamana ˈanga nia talana, kamu ka kwalo saesaeleˈa ana.
44 Nia ˈunaˈeri osiˈana neˈe kamu oga na ngwae ki kira ka tango kamu.
Bore ma noaˈa kamu kasi oga goˈo na sasilana ru leˈa ki fasi ˈiri God ka
tango kamu. Ma diˈia nia ˈunaˈeri, nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana kamu ka
faˈamamana nau.
45 Noaˈa laˈu nauˈa neˈe nai giosi kamu ˈi naˈona Maˈa nau. Sa Moses
ba nia keresia na taki ki neˈe kamu faˈamamana ana, niaˈa lala neˈe ke
baˈa giosi kamu.
46 Diˈia kamu faˈamamana ana sa Moses naˈa, fuila kamu ke
faˈamamana nau logo, osiˈana nia ba kerekere maˈi sulia nauˈa.
47 Aia, ma osiˈana noaˈa kamu kasi faˈamamana ana tae neˈe sa Moses
nia keresia suli nau, nia ˈafitaˈi liu fuamuˈa muke faˈamamana ana tae ki
neˈe nau ku saea fuamuˈa.”

6

Sa Jesus sarea na lima toˈoni ngwae ki
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; Luke 9:10-17)

1 Ma ˈi buri, sa Jesus ka toˈofolo ana na ˈosi ˈi Galili neˈe kira saea laˈu
ˈani ˈosi ˈi Taebirias.
2 Ma taˈi fikuˈa doe ka leka ˈi burina, osiˈana kira lisia na ru faˈanadaˈa
ki neˈe nia sasiˈi ˈani na guralana na ngwae mataˈi ki.
3 Ma sa Jesus ka raˈe ˈi gwauna taˈi kula neˈe fane, ma ka tua ˈi ano
faˈinia na fafarongo nia ki.
4 Ana kaidaˈi neˈeri, na Fangaˈa ana na Daofaˈi Liuˈa na Jiu ki nia
karangi naˈa.
5 Sa Jesus ka lia kali nia, ma ka lisia na fikuˈa doe liu kira dao maˈi siana,
ma ka fata ˈuri fuana sa Filip, “ˈI faˈi neˈe kulu ke folia ta fanga neˈe ke
bolo fuana kulu ka sarea ˈani na ngwae neˈe ki taˈifau?”
6 Nia ka fata ˈuri ˈani na ru neˈe fasi ˈiri ka ilitoˈona sa Filip, ˈunaˈeri
bore ˈana nia ka sai naˈa ana ru neˈe nia ke baˈa sasia.

7 Ma sa Filip ka olisia ka ˈuri, “Ta ro talangaˈi mani* bore kasi bolo goˈo
faˈinia na folilana na fanga fasi ˈiri diˈia kira ka fanga tiˈitiˈi bore ˈada
ana.”
8 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki sa Andrew, na ngwaefuta sa Simon
Peter, nia ka fata ˈuri,
9 “Taˈi ngela ngwane nia ˈi neˈe, ma nia toˈo goˈo ana kala lima afu beret
ki faˈinia ro gwaˈi iˈa ki. Bore ma nia ˈafitaˈi ka bolo faˈinia na ngwae ˈoro
neˈe ki.”
10 Ma sa Jesus ka saea fuada ka ˈuri, “Kamu ke saea fuana na ngwae ki,
kira ka tua ˈi ano.” ˈI neˈeri na karasi nia ˈoro liu ana. Ma na ngwae ki
taˈifau kira ka tua ˈi ano, ma nia bolo faˈinia na lima toˈoni ngwane ki.
11 Ma sa Jesus ka ngalia afu beret neˈeri ki, ma ka baˈatafea God, ma ka
daroˈia fuana na ngwae ki neˈe kira tua ˈi neˈeri. Ma nia ka sasi ˈunaˈeri
logo ana gwaˈi iˈa neˈeri ki. Ma kira taˈifau, kira ngali ka bolo faˈinia neˈe
kira oga taˈifau.
12 Ma kaidaˈi kira abusu naˈa, nia ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia
ki, “Muke gonia naˈa ngisingisina fanga neˈe ore, fasi ˈiri noaˈa kulu kasi
faˈali ta ru.”
13 Ma kira ka goni taˈifau ana, ma kira ka faˈafungua taˈi akwala ma ro
kokofi ki ˈani na ngisingisina fanga neˈe ore ana na lima afu beret ba kira
ˈaniˈi ki.
14 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia ru faˈanadaˈa neˈe sa Jesus
nia sasia, kira ka fata ˈuri, “Na profet ba nia ke baˈa dao maˈi saena na
magalia, mamana naˈa niniˈa!”
15 Ma sa Jesus ka leka naˈa kwau ˈana faˈasi kira ˈuana na kula neˈe
fane taˈifilia, osiˈana nia ka saiana kira karangi leka naˈa maˈi fuana
suˈungaˈilana fasi ˈiri nia ka uu taˈi ngwae tatalafaˈa fuada.

Sa Jesus leka fafona ˈosi ˈi Galili
(Matthew 14:22-33; Mark 6:45-52)

16 Ma ˈi saˈulafi ana kaidaˈi na sina karangi ka suu naˈa, na fafarongo
nia ki kira ka koso naˈa ˈada ninimani ˈosi neˈeri.
17 Ma na rodo ka rodo naˈa maˈi. Sa Jesus noaˈa kasi dao ˈua siada. Ma
kira ka taˈelia saena taˈi gwaˈi baru, ma kira ka toˈo folo ana ˈosi neˈeri
ˈuana na maˈe fanoa kira saea ˈani ˈi Kapaneam.
18 Ma ka dao ana kaidaˈi neˈeri neˈe iru ka dao maˈi, ma na nafo ka
magara liu.
19 Ma ana kaidaˈi kira faluta ka dao ana fulingana ta uulu nama ta fai
agi asi,† kira lia kwau, ma kira ka lisia sa Jesus nia leka maˈi fafona ˈosi,
ma ka leka karangia naˈa maˈi na gwaˈi baru. Ma na fafarongo nia ki kira
ka fai araarai.
20 Ma sa Jesus ka fata ˈuri kwau fuada, “Noaˈa kamu kasi maˈu! Nau
goˈo niniˈa!”
21 Ma ˈi buri ˈana na ru neˈe, nia ka raˈe faˈi kira saena baru, ma kira
ka saeleˈa liu. Ma ˈasu bore ma, kira ka dao naˈa ana maˈe fanoa neˈe
kira leka ˈuana.
22-23 Ma kaidaˈi nia dangi faolu naˈa maˈi, na ngwae ˈoro neˈe kira tua
ˈua ana bali ˈosi loˈoko, kira lulu ˈuana sa Jesus ana kula ba sa Jesus
baˈatafea God fafia na fanga ba kiri, ma ka fiˈi kwatea fuana ngwae ˈoro

---

* **6:7** ro talangaˈi mani Na ˈorolana mani neˈe nia bolo faˈinia folifoliˈa taˈi ngwae fuana kwalu madamo ki. † **6:19** 5 nama 6 kilomita

baera ki. Ma kira ka lia saiana taˈi gwaˈi baru goˈo ˈana neˈe teo ˈi neˈeri. Ma kira ka sai logo ana neˈe sa Jesus noaˈa kasi leka goˈo faˈinia na fafarongo nia ki saena na gwaˈi baru neˈeri. Ma kira ka sai logo ana neˈe fafarongo ki kira leka goˈo taˈifilida. Ma ti gwaˈi baru dao maˈi faˈasia ˈi Taebirias, kira leka maˈi, kira ka olo ˈi neˈeri.
24 Ma ana kaidaˈi neˈe fikuˈa neˈeri kasi lisia naˈa sa Jesus ma na fafarongo nia ki, kira taˈelia na gwaˈi baru ki, kira ka leka, kira ka lulu ˈuana sa Jesus ˈi Kapaneam.

Sa Jesus nia na beret ana mauriˈa

25 Ma kaidaˈi kira dao toˈona bali ˈosi neˈeri, kira ka saefilo ˈuri ana, “Ngwae faˈamanata kwa, kaidaˈi tae goˈo neˈe ˈoko leka logo maˈi ˈi neˈe kwa?”
26 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, kaumulu lulu ˈuaku, osiˈana neˈe kamu ˈania afu beret baera ki ma muka abusu, ma ka noaˈa laˈu duˈungana neˈe kamu malingaˈinia na fadalana na ru faˈanadaˈa ba nau ku sasiˈi ki.
27 Noaˈa kamu kasi rao ulafu laˈu ˈuana na fanga neˈe ke baˈa funu goˈo ˈana. Muke rao lala ˈuana na fanga neˈe ka kwatea mauriˈa firi fuamuˈa. Nauˈa, na Ngela Ngwae neˈe, nai baˈa kwatea fuamuˈa na fanga ana mauriˈa firi neˈeri, osiˈana God na Maˈa nia faˈataˈinia neˈe niaˈa naˈa neˈe asungaˈi nau maˈi.”
28 Ta neˈe na ngwae ki kira ka saefilo nia kika ˈuri, “Na tae neˈe mike sasia fasi ˈiri kami ka sasia na raoˈa neˈe God nia oga fuaimili?”
29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Na kwaiogaiˈanga God nia ˈuri: Muke faˈamamana ana na ngwae neˈe nia kwatea maˈi.”
30 Ma kira ka saefilo laˈu ˈuri ana, “Ta ru faˈanadaˈa faˈuta neˈe ˈoke baˈa fulia, fasi ˈiri kami ka lisia ma kami ka faˈamamana amu? Ta tae neˈe ˈoko sasia?
31 Na koˈo kia ki kira ˈania na beret ba kira saea ˈani ‘mana’ ˈi saena na abaˈi kula kwasi, diˈia ba kira keresia naˈa ˈuri, ‘Sa Moses nia kwatea na beret faˈasia ˈi langi fuada fuana ˈanilana.’ ”
32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa Moses noaˈa laˈu ba kwatea na beret faˈasia ˈi langi fuamuˈa. Na Maˈa nau lala neˈe kwatea na beret mamana faˈasia ˈi langi fuamuˈa.
33 Na beret mamana neˈe God nia kwatea, nia na ngwae neˈe ka koso maˈi faˈasia ˈi langi, ma ka kwatea na mauriˈa fuana na ngwae ki taˈifau saena na magalia.”
34 Ma kira ka fata ˈuri fuana, “Kwala araˈi kwa, toˈo ˈi taˈena ka oli ˈalaˈa, ˈoke kwatea naˈa beret neˈe fuamiˈa.”
35 Sui sa Jesus ka fata ˈuri, “Nau naˈa neˈe beret ana mauriˈa. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka leka maˈi siaku, nia ˈafitaˈi ka fiolo laˈu. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka faˈamamana nau, nia ˈafitaˈi ka silikwaˈu laˈu.
36 ˈIu, ma nau ku saea fuamuˈa ka sui naˈa, sui bore ˈana neˈe muka lisi nau, noaˈa kamu kasi faˈamamana nau.
37 Ngwae ki taˈifau goˈo neˈe Maˈa nau nia kwateda fuaku, kira ke baˈa leka taˈifau goˈo maˈi siaku. Ma sui bore ˈana sa tai neˈe nia oga lekaˈa maˈi siaku, noaˈa nau kusi ˈaila ˈania.
38 Nia ˈunaˈeri, osiˈana nau ku koso maˈi faˈasia ˈi langi, ka noaˈa laˈu fuana sasilana ru sulia kwaiogaiˈanga nau ki talaku. Nau ku leka maˈi fuana sasilana lala ru neˈe God asungaˈi nau maˈi neˈe nia oga.

39 Tae neˈe God nia oga neˈe nau ku dau sulia na ngwae ki taˈifau neˈe
nia kwateda fuaku, ma taˈi ai bore kasi noˈana, fasi ˈiri ana asoa ˈisi nau
ku fiˈi taˈeda ˈuana na mauriˈa firi.
40 God na Maˈa nau nia oga sa tai faˈida neˈe kira lia saiaku, ma kira ka
faˈamamana nau, kira ka mauri firi. Ma nai baˈa taˈeda ˈuana mauriˈa
ana asoa ˈisi.”
41 Ma na ngwae ki kira ka talaˈae kika ngununguru buri naˈa ana niaˈa,
duˈungana neˈe nia fata ˈuri, “Nauˈa naˈa neˈe beret neˈe koso maˈi faˈasia
ˈi langi.”
42 Ma kira ka fata ˈuri fuada kwailiu, “Na ngwae neˈe sa Jesus na ngela
sa Josef goˈo niniˈa, ma kulu sai goˈo ˈakulu ana na maˈa nia, ma na teˈa
nia. Ma ka faˈuta neˈe nia ka saea fasi nia koso maˈi faˈasia ˈi langi?”
43 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Muke mango faˈasia na ngununguˈanga ˈi safitamuˈa.
44 Maˈa nau neˈe asungaˈi nau maˈi. Ma talitoˈona goˈo na ngwae neˈe
Maˈa nau talaˈida maˈi ˈuaku ki neˈe kike leka maˈi siaku. Ma nai baˈa
taˈeda ˈuana na mauriˈa ana faˈi asoa ˈisi.
45 Na profet ki kira kerekere kira ka ˈuri, ‘God nia faˈamanata na ngwae
ki taˈifau goˈo.’ Ma sa tai bore ˈana neˈe ka rongoa naˈa Maˈa ma ka
ngalia naˈa saiˈi ruˈa faˈasi nia, kira ka leka maˈi siaku.
46 Ma noaˈa ta ngwae kasi lisia na Maˈa. Taˈifilia goˈo na ngwae neˈe
ˈita maˈi faˈasia God goˈo neˈe nia lisia na Maˈa.
47 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa tai neˈe nia faˈamamana ana
nauˈa, nia ka mauri firi.
48 Ma nauˈa naˈa neˈe beret ana na mauriˈa.
49 Na koˈo kamu ki kira ˈania na beret ba kira saea ˈani ‘mana’ saena
abaˈi kula kwasi, ma kira ka mae goˈo ˈada.
50 Bore ma na beret neˈe koso maˈi faˈasia ˈi langi, ta ngwae bore ˈana
neˈe ka ˈania, ˈafitaˈi nia ka mae.
51 Ma nauˈa naˈa neˈe beret ana na mauriˈa faˈasia ˈi langi. Diˈia ta
ngwae ka ˈania na beret neˈe, nia ka mauri firi. Ma na beret neˈeri naˈa
neˈe fasiˈaku, neˈe nau ku kwatea fasi ˈiri na ngwae ki saena magalia kira
ka mauri duˈungaku.”
52 Ma na ngwae ki kira ka talaˈae olisuˈusuˈu ˈi safitada kwailiu, ma kira
ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe ke kwate faˈuta ana na fasiˈana fuaka fuana
ˈanilana niniˈa?”
53 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
diˈia noaˈa kamu kasi ˈania na fasiˈaku, ma noaˈa kamu kasi kwaˈufia na
ˈabuku, nia ˈafitaˈi liu muke mauri firi.
54 Ma sa tai neˈe ka ˈania na fasiˈaku, ma ka kwaˈufia na ˈabuku, nia ka
toˈo ana na mauriˈa firi, ma nai baˈa taˈea ana faˈi asoa ˈisi.
55 Duˈungana na fasiˈaku naˈa neˈe beret mamana, ma na ˈabuku naˈa
neˈe ru ni kwaˈufilana mamana.
56 Ma sa tai neˈe ka ˈania na fasiˈaku, ma ka kwaˈufia na ˈabuku, nia ka
tua tari aku, ma nau ku tua tari ana niaˈa.
57 God neˈe kwatea mauriˈa, nia neˈe kwatea nau maˈi. Ma nau ku mauri
logo osiˈana niaˈa. Ka ˈunaˈeri logo sa tai neˈe ka ˈani nau, nia ka mauri
logo duˈungaku.
58 Ma nia naˈa neˈe beret neˈe koso maˈi faˈasia ˈi langi. Ma nia noaˈa
kasi diˈia laˈu na beret ba na koˈo kia ki, kira ˈania, ma kira ka mae naˈa.
Bore ma sa tai bore ˈana neˈe ka ˈania na beret neˈe, nia ka mauri tua tua
firi.”

59 Sa Jesus ka saea na ru neˈe ki kaidaˈi nia faˈamanata saena na luma
fuana foˈongaˈa ˈi Kapaneam.
60 Ma na fafarongo ˈoro nia ki neˈe kira rongoa na ru neˈe sa Jesus nia
saeˈe ki, ma kira ka fata ˈuri, “Na faˈamanataˈanga neˈe nia ˈafitaˈi liu. Sa
tai neˈe ke baˈa faˈamamana?”
61 Ma sa Jesus ka saiana na fafarongo nia ki kira ngunungunu buri ana
duˈungana ru neˈe, ma nia ka fata ˈuri fuada, “ˈUri ma na alaˈanga neˈeri
nia faˈali kamu?
62 Nia faˈuta diˈia neˈe kamu lisia nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku oli
ˈuana na kula ba nau ku tua tua maˈi ana ˈi naˈo?
63 Na ru neˈe ka kwatea na mauriˈa neˈe na Anoˈi ru Abu. Ma na
ngasingasiˈanga ngwae, nia ru ˈoˈo goˈo ˈana. Ma na alaˈanga neˈe nau
ku saea fuamuˈa ki neˈe kwate kamu ka toˈo ana na Anoˈi ru Abu neˈe
kwatea na mauriˈa.
64 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, ti ngwae aumulu noaˈa kasi faˈamamana
goˈo.” Osiˈana ˈita ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo, sa Jesus ka saiana taˈifau naˈa
sa tai ada neˈe noaˈa kasi faˈamamana, ma sa tai neˈe ke baˈa kwate nia
fuana na malimae nia ki.
65 Ma nia ka fata laˈu ˈuri osiˈana neˈe ti ngwae ada noaˈa kasi
faˈamamana, “Nia ba nau ku saea naˈa fuamuˈa neˈe noaˈa ta ngwae kasi
leka maˈi siaku, diˈia Maˈa nau noaˈa kasi ngwaluda fuana.”
66 Ma ka ˈita ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo ˈoro nia ki, kira abula
matamata naˈa ˈada, ma noaˈa kira kasi leka naˈa faˈinia.
67 Ma sa Jesus ka saefiloa na akwala ma ro ngwae fafarongo nia ki ka
ˈuri, “ˈUri ma kaumulu oga muke leka logo faˈasi nau?”
68 Ma sa Simon Peter ka olisia ka ˈuri, “Aofia kwa, ˈirai ma sa tai laˈu
neˈe kami ke leka siana? ˈAeˈo naˈa neˈe ˈoko toˈo ana na alaˈanga ana
na mauriˈa firi ki.
69 Ma kaimili faˈamamana, ma kami ka saiana ˈaeˈo naˈa neˈe Ngwae
Abu neˈe ˈoko leka maˈi faˈasia God.”
70 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Nauˈa neˈe nau ku fili kamu naˈa akwala
ma ro ngwae ki. Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, taˈi ngwae ana kamuˈa nia
diˈia na ano ˈi ru taˈa.”
71 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, nia ka sai goˈo ˈana ana sa Judas
neˈeriˈa, na ngela sa Simon Iskariot. Sa Judas sui bore ˈana nia ta ngwae
ana akwala ma ro fafarongo nia ki, nia neˈe ke baˈa kwatea sa Jesus fuana
na malimae nia ki.

7

Sa Jesus faˈinia na ngwaefuta nia ki

1 Ma ˈi buri ˈana naˈa ru neˈe ki, sa Jesus ka liu kalia goˈo ˈana maˈe
fanoa ˈi Galili ki, osiˈana noaˈa nia kasi oga ˈua lekaˈa ˈuana ˈi Judea,
duˈungana na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki kira oga saungilana ˈi neˈeri.
2 Ma taˈi fangaˈa Jiu ki nia karangi naˈa. Ma na fangaˈa neˈeri kira saea
ˈania na “Babala ki.”
3 Aia, na ngwaefuta sa Jesus ki, kira ka leka maˈi siana, ma kira ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke leka ˈuana ˈi Judea, ˈiri ˈoke faˈataˈinia laˈu ti ru
faˈanadaˈa, ˈiri na fafarongo ˈoe ki kira ka lisia.
4 Osiˈana diˈia ta ngwae nia oga na ngwae ki kira ka rongoa na satana
ma kira ka saiana, noaˈa nia kasi sasi sofongaˈi ana ta ru. Diˈia ˈoko sasia

ru doe ˈoro ki, nia leˈa fuana neˈe ˈoe leka ˈoko sasi tafangaˈi ana, ˈiri neˈe na magalia taˈifau kira ka saiana.”
5 Na ngwaefuta nia ki kira fata ˈunaˈeri fuana, osiˈana kiraˈa bore noaˈa kira kasi faˈamamana goˈo ana niaˈa.
6 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa nia kasi dao ˈua ana kaidaˈi fuana nai leka. Bore ma kamu saiana muke leka goˈo ˈamuˈa ana ta kaidaˈi bore ˈana. Ma kaidaˈi ki taˈifau bolo goˈo ˈana fuamuˈa.
7 Ngwae saena magalia neˈe ki noaˈa kasi toˈo ana ta ru fuana kira ka ˈaila ˈani kamu. Bore ma nauˈa neˈe, kira ˈaila ˈani nau, osiˈana nau ku sae tafangaˈi ana tae ki neˈe kira sasiˈi ka taˈa.
8 Kamu ke leka ˈaumulu ana fangaˈa. ˈIu, ma noaˈa nau kusi leka goˈo, osiˈana noaˈa nia kasi dao ˈua ana kaidaˈi nau.”
9 Nia fata ˈunaˈeri ka sui, ma nia ka tua laˈu ˈana ˈi Galili.

Sa Jesus leka ana fangaˈa ana Babala ki

10 ˈI buri ˈana na ai burina sa Jesus ki kira leka naˈa ˈada ana fangaˈa doe neˈeri ˈi Jerusalem, sa Jesus ka leka ˈi burida. Ma nia ka leka ago goˈo ˈana, ˈasu ta ngwae kata fiˈi saiana.
11 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka lulu ˈuana safitana na fangaˈa neˈeri, ma kira ka saefiloda kira ka ˈuri, “Na ngwae baera nia naˈa ˈi faˈi?”
12 Ma ngwae ˈoro liu ki, kira ka kwaroro ago suli nia kira ka ˈuri, “Na ngwae baera niaˈa na ngwae leˈa.”
Ma ti ngwae kira ka saea, “Nia talaˈia ngwae ˈoro liu ki fuana lekaˈa sulia na sokeˈa nia ki.”
13 Sui bore ˈana kira ka fata ˈunaˈeri, noaˈa ta ngwae ada kasi alaˈa tafa goˈo ana manataˈanga kira ki sulia sa Jesus, osiˈana kira maˈu ˈani ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki.
14 Na fangaˈa neˈe nia leka naˈa sulia fai asoa ka sui naˈa mala, sa Jesus ka fiˈi ruˈu kwau saena Luma Abu God, ma ka fiˈi talaˈae ana faˈamanatalana na ngwae ki.
15 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kaidaˈi kira rongoa, kira ka ˈarefo liu ana faˈamanataˈanga nia. Ma kira ka ˈuri, “Ngwae neˈe noaˈa kasi saesaeˈi ru goˈo maˈi ana ta fanoa. Ma ka faˈuta mo neˈe nia ka saiana na ru ki taˈifau?”
16 Ana kaidaˈi sa Jesus ka rongo kira, nia ka olisi kira ka fata ˈuri, “Faˈamanataˈanga nau noaˈa laˈu na ru nau, na ru God ˈana neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
17 Tai neˈe oga ka sasia na kwaiogai ˈanga God, nia ke baˈa saiana tae neˈe nau ku faˈamanata ˈani fuana ngwae ki, diˈia nia ka leka maˈi faˈasia God, nama na manataˈanga nau ki goˈo ˈaku talaku neˈe nau ku faˈarongo ˈani.
18 Diˈia ngwae ka faˈarongo goˈo ˈana ˈani ru sulia na manataˈanga nia ki talana, nia oga goˈo ˈana fuana ngwae ki kira ka tangoa. Bore ma na ngwae neˈe nia oga ngwae ki kira ka tangoa na ngwae neˈe nia asungaˈinia maˈi niaˈa neˈe na ngwae mamana, ma noaˈa nia kasi saiana sokeˈa.”
19 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Sa Moses ba kwatea naˈa taki ki fuamuˈa. Ma noaˈa ta ngwae ana kamuˈa kasi sasi goˈo sulia taki neˈeri ki. Ma faˈuta neˈe kamu ka oga muke saungi nau nai mae?”
20 Ma na ngwae neˈe kira fiku ana kula neˈeri, kira ka fata ˈuri, “ˈAeˈo neˈana na ano ˈi ru taˈa nia manu amu! Sa tai neˈe oga ke saungiˈo kwa?”

21 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Nau ku gura taˈi ngwae ana Sabat asoa
ana mamaloˈanga, ma kamu ka ˈarefo liu ana.
22-23 Ma kamu saiana sa Moses kwatea taˈi taki fuaumulu, fuana kala
ngela ngwane kamu ki ˈiri kira ka ˈolo faˈataˈinia. (Ma noaˈa laˈu sa
Moses neˈe etangia, bore ma na koˈo bora kamu ki lala maˈi ˈi naˈo.) Si
diˈia kaidaˈi leˈa fuana kamu ka ˈolo faˈataˈinia ana ngela kamu ki nia
fuli naˈa ana na Sabat, kamu ka sasi nama, sui bore ˈana faˈi asoa ana
mamaloˈanga ana Sabat ˈiri neˈe kamu kasi ˈoia na taki sa Moses sulia
ˈolo faˈataˈinia ˈanga. Diˈia nia leˈa fuana kamu ka ˈolo faˈataˈinia ana
Sabat, ma faˈuta mo neˈe kamu ka saetaˈa fuaku kaidaˈi ba nau ku gura
na ngwae baera ana Sabat asoa ana mamaloˈanga?
24 Noaˈa kamu kasi matalangani nau laˈu sulia na liaˈi ngwae ana ru
kamu lisia goˈo ˈamuˈa ˈi maa ki. Bore ma muke kwai matalangaˈi lala
ˈani ˈoloˈoloˈa.”

Ti ngwae fia sa Jesus neˈe na Christ

25 Ma ti ngwae ˈi Jerusalem kira ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe goˈo ba na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira oga saungilana!
26 Lia basi! Ngwae neˈe nia fata tafangaˈi goˈo ˈana, ma noaˈa kira kasi
saea goˈo ta ru olisia niaˈa. Kira ka saiana taka neˈe niaˈa na Christ, na
ngwae ba God filia fuana faˈamaurilana ngwae ki!
27 Bore ma kaidaˈi na Christ ke leka maˈi, noaˈa ta ngwae kasi saiana na
kula neˈe nia leka maˈi faˈasia. Ma na ngwae neˈe, kulu sai goˈo ˈakulu
ana kula neˈe nia leka maˈi faˈasia.”
28 Aia, ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka faˈamanata na ngwae ki saena
Luma Abu God. Ma nia ka fata doe ka ˈuri, “ˈUri ma kamu sai mamana
aku, ma kamu ka saiana kula neˈe nau ku leka maˈi faˈasia? Bore ma noaˈa
nau kusi leka maˈi ˈani na mamana ˈanga nau talaku! Ma na ngwae neˈe
nia asungaˈi nau maˈi, nia saea ru mamana ki taˈifau, ma noaˈa kamu
kasi sai goˈo ana niaˈa.
29 Bore ma nau ku saiana, osiˈana nia neˈe nia asungaˈi nau maˈi, ma
nau ku leka maˈi faˈasia.”
30 Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira ka oga daulana, bore
ma ka ˈafitaˈi, osiˈana kaidaˈi nia noaˈa kasi dao ˈua fasi ˈiri kira ka sasi
ˈunaˈeri ana.
31 Sui bore ˈana kira ka oga sasilana na ru neˈeri, ˈorolana ngwae ˈi
saena fikuˈa neˈeri kira faˈamamana ana niaˈa. Ma kira ka fata ˈuri,
“Talitoˈona na Christ goˈo neˈe saiana ka fulia na faˈanadaˈa nini nia fuliˈi
ki.”
32 Ma ana kaidaˈi neˈe Farasi ki kira rongoa ngwae ki kira kwaroro ˈada
sulia sa Jesus ˈunaˈeri, kira faˈinia na fata abu doe ki, kira ka kwatea kwau
ti ngwae folo neˈe kira folo ˈafia Luma Abu God, fasi ˈiri kira ka daua ana
kaidaˈi neˈeri.
33 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Nai baˈa tua faˈi kamu goˈo ˈaku sulia
kala kaidaˈi dokodoko, ma nai baˈa oli logo ˈaku siana na ngwae neˈe
nia asungaˈi nau maˈi.
34 Sui kamu ke baˈa lulu nau, ma ke baˈa ˈafitaˈi kamu ka dao toˈoku.
Osiˈana nia ˈafitaˈi kamu ka dao ana kula neˈe nai baˈa tua ana.”
35 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira ka lokoˈi ru ˈada ˈi safitada
kwailiu kika ˈuri, “Ngwae neˈe ke baˈa leka ˈuana ˈi faˈi neˈe noaˈa kulu
kasi lisia? ˈUri ma nia ka leka ˈuana fanoa Grik ki, na kula neˈe ti ngwae
akulu kira tua maˈi ana, fasi ˈiri ka faˈamanatada taˈifau?

36 Ma nia ka saea logo kulu ke baˈa lulu ˈuana, ma noaˈa kulu kasi lisia niaˈa, osiˈana noaˈa kulu kasi saiana daoˈa ana kula neˈe nia ke baˈa tua ana. Aia, ma na tae neˈe teo saena manatana ana kaidaˈi nia fata ˈunaˈeri?”

Na Anoˈi ru Abu nia diˈia na kafo mauri

37 Aia, ma ana faˈi asoa ˈisi ana fangaˈa neˈe, niaˈa faˈi asoa ˈinotoˈa ka tasa. Ma ana faˈi asoa neˈeri, sa Jesus ka tataˈe ka uu, ma ka fata doe ka ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe nia silikwaˈu, nia ka leka maˈi siaku ka kwaˈu ˈana.

38 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka faˈamamana nau, nia ke baˈa diˈia tae ba na Kerekereˈa Abu nia saea, ‘Na kafo mauri ke baˈa igo maˈi faˈasia na maurilana.’ ”✡

39 Ma sa Jesus ka saea ru neˈe, osiˈana na Anoˈi ru Abu neˈe ke baˈa leka maˈi fuada sa tai neˈe kira faˈamamana ana. Aia ana kaidaˈi neˈeri, God noaˈa kasi kwatea ˈua maˈi na Anoˈi ru Abu siana sa tai neˈe kira faˈamamana, osiˈana sa Jesus noaˈa kasi fane ˈua fasi ˈiri ke oli ˈuana saena ˈinotoˈanga nia.

40 Ti ngwae ana fikuˈa neˈe, kira rongoa fatalana sa Jesus, kira ka ˈuri, “Ngwae neˈe nia na profet ˈinotoˈa neˈe kulu masia!”

41 Ma ti ngwae kira ka saea, “Nia na Christ, na ngwae ba God filia fuana faˈamaurilana ngwae ki!”

Aia, ma ti ngwae laˈu, kira ka saea, “Na ngwae filia noaˈa kasi leka laˈu maˈi faˈasia ˈi Galili!

42 Osiˈana na Kerekereˈa Abu nia saea na Christ ke baˈa futa maˈi ana kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa, ma ke futa ˈi Betlehem, maˈe fanoa neˈe sa David nia doe logo maˈi ana.”

43 Ma na ngwae neˈe ki, noaˈa kira kasi alua goˈo taˈi manataˈanga sulia sa Jesus.

44 Ma bali ana ngwae kira oga liu kira ka daua sa Jesus, bore ma noaˈa ta ngwae kasi sasia goˈo ta ru ana.

45 Na ngwae folo baera ki noaˈa kira kasi daua goˈo sa Jesus, ma kira oli kwau siana na fata abu doe ki, ma na Farasi ki. Ma kaidaˈi kira dao naˈa, na fata abu doe ki, ma na Farasi ki, kira ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi ngalia maˈi?”

46 Ma kira ka olisida ˈuri, “Kaimili ˈarefo liu ana niaˈa, osiˈana noaˈa ta ngwae kasi alaˈa ˈunaˈeri diˈia niaˈa.”

47 Na Farasi ki kira ka fata ˈuri fuada, “Sali kaumulu faˈamamana logo ˈaumulu ana sokeˈa nia ki taka?

48 Noaˈa ta ngwae ana faˈinaˈonaˈo kulu ki nama ta Farasi, kira kasi faˈamamana goˈo ana!

49 Na fikuˈa neˈeri goˈo ˈana neˈe kira faˈamamana ana niaˈa. Ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana na taki sa Moses ki. Nia ˈunaˈeri ma God ke baˈa kwaiˈida.”

50 Aia, ma taˈi ngwae ana na Farasi ki satana sa Nikodimas ba nia leleka maˈi siana sa Jesus ˈi naˈo, nia ka fata ˈuri fuana na Farasi ki,

51 “Na taki kulu ki ba saea noaˈa kulu kasi matalangani ta ngwae si diˈia noaˈa kulu kasi rongo leˈa ana fatalana ka sui mala kulu fiˈi ngalia maˈi fuana na matalangaˈi lana.”

52 Ma kira ka fata ˈuri fuana sa Nikodimas, “ˈIrai ma ˈaeˈo logo ta ngwae faˈasia ˈi Galili niniˈa? Diˈia ˈoko toˈomaˈi leˈa ana Kerekereˈa Abu, ˈoko

✡ **7:38** Esikiel 47:1; Sekaraea 14:8

lisia talamu. Na profet ˈinotoˈa neˈe kulu masia noaˈa kasi baˈa leka goˈo maˈi faˈasia ˈi Galili!”

Na kini kakabara

53 Aia, ngwae ki taˈifau kira oli naˈa ˈuana na luma kira ki,

8

1 bore ma sa Jesus ka raˈe ˈuana gwauna faˈi ua neˈe kira saea ˈani Olif.*
2 Ma ˈi ˈofodangi laˈa bilabila ana faˈi asoa ˈi buri, nia ka oli laˈu ˈuana saena Luma Abu God. Ma na fikuˈa doe liu, kira ka fiku kalia niaˈa, ma nia ka tua ˈi ano, ma ka faˈamanatada.
3 Ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na Farasi ki, kira ka ngalia maˈi taˈi kini neˈe kira daua faˈinia na ˈusuˈa. Ma kira ka faˈa uua ˈi safitada.
4 Ma kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ngwae faˈamanata ˈae, na kini neˈe kami daua faˈinia ˈusuˈa.
5 Aia, ma ˈi saena na taki neˈe sa Moses nia kwatea fuaka ki, nia saea fasi neˈe kini ˈuri, kika ˈuia ˈani na fau ˈiri nia ka mae. Ma na tae neˈe ˈoko saea ana niaˈa kwa?”
6 Kira saea ru neˈe ˈiri kira ka ilitoˈona fuana kika dao toˈona ta ru, fasi ˈiri kira ka giosia ˈani sa Jesus.

Ma sa Jesus ka gwauru ˈana ˈi ano, ma ka kerekere ˈani ˈuˈuna ˈi fafona ano.
7 Ma kaidaˈi kira saefilo goˈo ˈada, nia ka tataˈe, ma ka fata ˈuri fuada, “Sa tai amuˈa neˈe noaˈa kasi sasia ta ru taˈa, nia ke eta ˈuia ˈani ta gwaˈi fau.”
8 Sui, nia ka gwauru laˈu, ma ka kerekere laˈu ˈi fafona ano.
9 Ma kaidaˈi kira rongoa ru neˈe, kira ka leka naˈa ˈada, taˈi taˈi ngwaeˈa, talaˈae ana na ngwae ngwaro ki. Ma kira ka faˈasia sa Jesus ka tua naˈa taˈifili nia faˈinia na kini baera neˈe nia uu goˈo ˈana ˈi neˈeri.
10 Ma nia ka tataˈe laˈu, ma ka fata ˈuri, “Kini neˈe ˈae, na ngwae baera ki, kira naˈa ˈi faˈi? Nia faˈuta? Noaˈa ta ngwae ada kasi ore naˈa fasi ˈiri nia matalangaˈi ˈoe kwa?”
11 Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Ngwae ˈaˈana ˈae, noaˈa naˈa ta ngwae.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ma nauˈa bore, noaˈa nau kusi matalangaˈi ˈoe logo. ˈOke leka naˈa ˈamu, ma talaˈae taˈena noaˈa ˈoe kosi sasia naˈa ta ru taˈa laˈu.”

Sa Jesus neˈe na madakolaˈanga

12 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana Farasi ki, “Nauˈa neˈe, nau ku diˈia na madakolaˈanga fuana ngwae ki saena magalia neˈe. Ngwae neˈe nia leka maˈi suli nau, noaˈa nia kasi liu ˈi saena maˈerodo. Nia ka liu saena madakolaˈanga, ma nia ke baˈa mauri firi.”
13 Ma na Farasi ki kira ka fata ˈuri fuana, “ˈAeˈo ˈamu talamu neˈe ˈoko faˈarongo ˈaniˈo. Na fatalamu sulia ˈaeˈo talamu noaˈa kasi mamana.”
14 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa goˈo. Sui bore ˈana nau ku faˈarongo ˈani nau talaku, tae neˈe nau ku saeˈe ki niˈi mamana, osiˈana nau ku saiana kula neˈe nau ku leka maˈi faˈasia, ma ˈi faˈi neˈe nai baˈa leka ˈuana. Ma noaˈa kamu kasi sai goˈo ana kula neˈe nau ku leka maˈi faˈasia, ma kula neˈe nai baˈa leka ˈuana.

* **8:1** Kira saea ˈani ua Olif, osiˈana neˈe ˈai olif ki ˈoro ˈi neˈeri.

15 Kamu matalangani ru ki sulia manataˈanga ngwae saena magalia neˈe goˈo ˈana. Aia, ma noaˈa nau kusi matalangani ta ngwae.
16 Bore ma diˈia nau ku matalangani ta ngwae, nau ku matalangaˈi sulia manata ˈanga saga. Nau noaˈa kusi matalangani ta ngwae taˈifili nau, ma keroˈo taˈifau goˈo Maˈa neˈe nia asungaˈi nau maˈi neˈe rao faˈi nau.
17 Na taki kamu ki saea ka sui naˈa, diˈia ro ngwae ki kira alangaˈi sulia ta ru, tae neˈe kera saea nia mamana.
18 Nau ku faˈarongo ˈani nau talaku, ma na Maˈa neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia logo neˈe ka faˈarongo ˈani nau.”
19 Sui, kira ka saefiloa sa Jesus kika ˈuri, “ˈUri ma maˈa ˈoe nia ˈi faˈi kwa?”
Ma sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi saiaku ma na Maˈa nau bore. Diˈia kamu saiaku, kamu ka sai logo ana Maˈa nau.”
20 Sa Jesus ka saea na ru neˈe ki ana kaidaˈi nia faˈamanata na ngwae ki ˈi saena Luma Abu God, ˈi saena agi luma neˈe kira alua kufikufi ru neˈe kira alua ˈani na kwatea kira ki ˈi saena. Aia, ma ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa ta ngwae kasi daua goˈo, osiˈana noaˈa kasi dao ˈua ana kaidaˈi nia.

Nia ˈafitaˈi kamu ka leka ˈuana na kula neˈe nai baˈa leka ˈuana

21 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada, “Nai baˈa leka, ma muke baˈa lulu nau. Ma muke baˈa mae, ma God noaˈa kasi rufuanata goˈo ana taˈangaˈa kamu ki. Ma nia ˈafitaˈi kamu ka leka ana kula neˈe nai baˈa leka ˈuana.”
22 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira ka fata ˈuri, “Nia saea ni ke baˈa ˈafitaˈi goˈo kulu ka leka ˈuana kula neˈe nia ke baˈa leka ˈuana. ˈUri ma nia ke baˈa saungi nia ˈana talana taka?”
23 Sa Jesus ka olisi kira ka fata ˈuri, “Kaumulu leka maˈi faˈasia na fanoa neˈe ˈi ano goˈo. Bore ma nau ku leka maˈi faˈasia ˈi langi. Kaumulu neˈe faˈasia na magalia neˈe. Ma nauˈa noaˈa laˈu faˈasia na magalia.
24 Nia neˈe, nau ku saea ka sui naˈa muke baˈa mae, ma God noaˈa kasi rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki. Nia mamana naˈa, diˈia noaˈa kamu kasi faˈamamana neˈe Nauˈa Niniˈa,† God noaˈa kasi rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki.”
25 Sui kira saefiloa kira ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
Ma sa Jesus ka olisida ka fata ˈuri, “Nau niniˈa diˈia nama ba nau ku eta saea naˈa fuamuˈa saena faˈamanataˈanga nau ki.
26 Nau ku toˈo ana na ru ˈoro liu ki neˈe nau ku saiana nau ku alaˈa suli kamu fuana matalangaˈilamuˈa ˈani. Ngwae neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia neˈe na ngwae mamana. Aia, ma tae neˈe nia saea fuaku, nia neˈe nau ku saea fuana ngwae ki taˈifau.”
27 Ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana neˈe sa Jesus nia fata sulia Maˈa nia maˈi ˈi langi.
28 Nia neˈe, nia ka fata ˈuri fuada, “Kaidaˈi muke alu nau, na Ngela Ngwae, fafona ˈai rara folo, muke saiaku neˈe Nau Niniˈa. Ma ana kaidaˈi neˈeri, muke baˈa saiana neˈe noaˈa nau kusi sasia ta ru sulia na manatalaku talaku. Bore ma nau ku saea goˈo ru neˈe Maˈa nia faˈamanata nau ˈani, nia neˈe nau ku saeˈe fuamuˈa.
29 ˈIu, ma Maˈa neˈe nia asungaˈi nau naˈa maˈi, nia ka tua faˈi nau sulia asoa ki. Noaˈa nia kasi danga ˈani nau, duˈungana nau ku sasia ru neˈe nia faˈasaeleˈa nia sulia asoa ki.”

---

† **8:24** Na sata neˈe, “Nauˈa Niniˈa,” ba God saea ˈani niaˈa talana saena. Aesea 41:4, 43:10-13,25, 46:4, 48:12 ma Diutronomi 32:39

30 Ma ngwae ˈoro ki kira ka faˈamamana ana sa Jesus, kaidaˈi kira
rongoa nia saea na ru neˈeri ki.

Sa Jesus faˈinia sa Abraham

31 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ana niaˈa
ki, “Diˈia muke sasi sulia na faˈamanataˈanga nau ki, kamu na ngwae
fafarongo mamana nau ki naˈa.
32 Ma muke baˈa saiana ru mamana ki sulia God, ma na ru mamana
sulia God ki neˈe kwate kamu ke tua aloge.”
33 Kira olisia sa Jesus, kira ka ˈuri, “Kami na ngwae ana kwalafa sa
Abraham ki naˈa. Noaˈa kami ˈisi rao ˈoˈo laˈu fuana ta ngwae. Faˈuta
neˈe ˈoko saea mike tua aloge?”
34 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa.
Ngwae neˈe kira roˈosulia na falafala taˈa ki, na falafala taˈa neˈeri ki neˈe
gwaungaˈi fafida, ma kira ka rao ˈoˈo naˈa ˈada ˈi olofana.
35 Na ngwae neˈe nia tua aloge, nia neˈe na ngwae neˈe nia futa ana
kwalafa, ma ka toˈo ana mamanaˈanga fuana tuaˈa saena luma maˈa nia.
Ma na ngwae neˈe ka rao ˈoˈo goˈo ˈana, nia noaˈa kasi tua mamana ana
kwalafa.
36 Nia neˈe, diˈia nauˈa, na Ngela God, nau ku faˈasakadola kamu, nia
neˈe kamu fiˈi aloge mamana.
37 Nau ku saiana kamu na ngwae ana kwalafa sa Abraham. Ka ˈunaˈeri
bore ˈana ma, kamu ka oga saungilaku, osiˈana noaˈa kamu kasi oga goˈo
sasiˈa sulia na faˈamanataˈanga nau ki.
38 Nau ku fata sulia tae neˈe Maˈa nau nia faˈataˈinia fuaku. Aia, ma
kamu ka sasia tae ki neˈe maˈa kamu nia saeˈe fuamuˈa.”
39 Kira olisia sa Jesus kira ka ˈuri, “Maˈa kami naˈa neˈe sa Abraham!”

Sa Jesus ka ˈuri fuada, “Diˈia kamu na kwalafa sa Abraham ki mamana,
muke sasia logo na ru neˈe nia saunganiˈi ki.
40 Aia, ma nau ku saea goˈo ˈaku na ru mamana ki neˈe nau ku rongoa
maˈi faˈasia God fuamuˈa sulia asoa ki. Bore ma kamu ka oga goˈo
ˈaumulu saungilaku. Bore ma sa Abraham noaˈa kasi sasia goˈo ta ru
ˈunaˈeri.
41 Kamu sasia goˈo ˈamuˈa na ru neˈe maˈa kamu nia sasiˈi ki.”

Kira ka fata ˈuri fuana, “Taˈifilia God goˈo neˈe Maˈa kaimili, ma kaimili
neˈe na ngela mamana nia ki.”
42 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Diˈia God neˈe maˈa kamu mamana,
muke alafe fuaku, osiˈana neˈe nau ku leka maˈi faˈasia God, ma nau ku
tua faˈi kamu ˈi neˈe. Noaˈa nau kusi leka maˈi sulia na mamana ˈanga
nau talaku. God neˈe asungaˈi nau maˈi.
43 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi rongo saiana fatalaku re? Nia ˈunaˈeri
osiˈana noaˈa kamu kasi oga goˈo rongolana.
44 Aia, ma kamuˈa neˈana, na maˈa kamu neˈe sa Saetan naˈa. Nia neˈe,
kamu ka oga sasilana na ru ki, diˈia logo neˈe nia sasiˈi. Sa Saetan neˈe
nia na ngwae fuana saungwaeˈa naˈa, sulia nia ˈita ka sasia ˈua naˈa maˈi.
Ma nia ka kina na mamanaˈanga, osiˈana noaˈa nia kasi toˈo ana ta tae
neˈe ka mamana ana niaˈa. Kaidaˈi nia sokea ˈana ta ngwae, na falafala
nia naˈa neˈeriˈa, duˈungana nia neˈe ngwae fuana sokeˈa naˈa, ma nia
neˈe maˈa naˈa fuana na ngwae soke ki taˈifau.
45 Ma ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ru neˈeri neˈe sasia noaˈa kamu
kasi oga goˈo faˈamamana laku.

46 Ma sa tai amuˈa neˈe saiana ka faˈataˈinia na tae neˈe nau ku sasia ka taˈa ana? Noaˈa! Aia, ma faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi faˈamamana nau,
kaidaˈi nau ku saea ru mamana ki fuamuˈa?
47 Aia, sa tai neˈe kira ˈita maˈi siana God, kira saiana kira ka rongo sulia
na fatalana. Ma kamuˈa neˈe, noaˈa kamu kasi ˈita maˈi ana God. Ma nia
neˈe ka sasia noaˈa kamu kasi sailinga.”
48 Sui, kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Na ru ba kami saea suliˈo nia
mamana ba kami saea ˈaeˈo ngwae faˈasia Samaria, ma ˈoko toˈo ana na
ano ˈi ru taˈa.”
49 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Noaˈa goˈo, noaˈa nau kusi toˈo ana ta
anoˈi ru taˈa. Ma nau ku faˈaˈinotoˈa na Maˈa nau, bore ma noaˈa kamu
kasi faˈaˈinotoˈa goˈo nauˈa.
50 Ma noaˈa nau kusi oga goˈo neˈe na ngwae ki kira ka fuˈusi ˈinotoˈa
aku. Maˈa nau lala neˈe nia oga fuana ngwae ki kira ka fuˈusi ˈinotoˈa
aku. Ma niaˈa logo neˈe ke baˈa kwai matalangaˈi ˈani ˈoloˈoloˈa.
51 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa tai neˈe nia sasi sulia
faˈamanataˈanga nau, noaˈa nia kasi mae.”
52 Sui kira olisia sa Jesus kira ka fata ˈuri, “Kaimili fiˈi saiamu, neˈe ˈoko
toˈo ana anoˈi ru taˈa! Sulia koˈo kia sa Abraham nia mae naˈa, ma na
profet ki logo kira ka mae. Faˈuta neˈe ˈoko saea diˈia ngwae sasia sulia
faˈamanataˈanga ˈoe, noaˈa nia kasi mae?
53 Koˈo kia sa Abraham nia na ngwae ˈinotoˈa, bore ma nia mae naˈa.
Ma ˈaeˈo neˈe, ˈoko fia fasi ˈoko ˈinotoˈa ka liufia sa Abraham kwa? Ma
na profet ki logo ba kira mae naˈa. ˈIrai ma ˈoko saeˈo mo ˈania sa tai?”
54 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Diˈia nauˈa goˈo ˈana neˈe nau ku fuˈusi
ˈinotoˈa ana nauˈa talaku, ˈirai ˈinotoˈanga nau nia ru ˈoˈo goˈo ˈana. Aia,
ma na ngwae fuana neˈe ka fuˈusi ˈinotoˈa aku neˈe Maˈa nau neˈe kamu
saea nia neˈe God kamu.
55 Sui bore ˈana, noaˈa kamu kasi saiana goˈo God. Ma nau ku saiana
niaˈa. Bore ma diˈia nau ku saea noaˈa nau kusi saiana, nau ku diˈia logo
kamuˈa neˈe kamu sai liu ana sokeˈa. Aia, ma nau ku sai leˈa liu naˈa ana,
ma nau ku sasi sulia fatalana.
56 Ma na koˈo kamu sa Abraham nia saeleˈa liu, osiˈana nia lisia naˈa
daolaku maˈi. Ma nia ka lisia naˈa, ma ka saeleˈa liu sulia.”
57 Ma kira ka fata laˈu ˈuri fuana, “Kwaraˈae! Lima akwala faˈi ngali ki
kasi sui ˈua fafia futa lamu, ma ˈoko saea ˈoko lisia sa Abraham kwa?”
58 Sa Jesus ka olisi kira ka fata ˈuri, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa:
Kaidaˈi sa Abraham noaˈa kasi futa ˈua, Nau Niniˈa, nau ku tua naˈa.”
59 Ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ngalia naˈa fau ki fuana ˈuimaelana,
duˈungana nia fata ˈunaˈeri. Sui, nia ka ago naˈa faˈasi kira, ma ka leka
naˈa faˈasia na Luma Abu God.

9

Sa Jesus nia gura na ngwae maana rodo

1 Kaidaˈi sa Jesus nia liliu ˈana, nia ka lisia taˈi ngwae neˈe maana rodo
ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi nia futa ana.
2 Ma na fafarongo nia ki kira saefilo nia kira ka ˈuri, “Ngwae faˈamanata
ˈae, na taˈangaˈa sa tai neˈe sasia na maana na ngwae neˈe ka rodo ˈita
naˈa maˈi ana futalana kwa? Na abula taˈangaˈa nia ˈana talana nama na
abula taˈalana na maˈa nia ma na teˈa nia?”
3 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Na maa rodo neˈe saungia, noaˈa laˈu
sulia na abula taˈangaˈa nia ˈana talana, ma noaˈa laˈu na abula taˈalana

na maˈa nia nama na teˈa nia. Na maana ka rodo fasi ˈiri muke lisia na
ngasingasiˈanga God neˈe rao ana niaˈa.
4 Ana kaidaˈi nia dangi ˈua, kuke sasia nama na raoˈa God neˈe nia
kwate nau maˈi fuana. Sulia na rodo nia karangi naˈa, kaidaˈi ba noaˈa
ta ngwae kasi rao naˈa.
5 Kaidaˈi nau ku tua ˈua ˈi saena magalia, nauˈa neˈe na madakolaˈanga
fuana na ngwae ana magalia.”
6 Ma ˈi buri ˈana sa Jesus nia saea ru neˈe, nia ka ngisu saena ano, ma
ka bunia moˈa ˈani ngisuna, ma ka ongoa ˈani na maana na ngwae neˈeri.
7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOe leka ˈoko taufia naˈa maamu ˈi
saena na namo ˈi Saelom.” (Sata neˈe, na fadalana neˈe, “Alungaˈinia.”)
Ma na ngwae neˈeri ka leka ka taufia naˈa maana, ma nia ka lia naˈa.
8 Ma na ngwae ana fanoa nia, ma na ngwae neˈe kira lisia ba nia gani
gani ru goˈo ˈana ˈi naˈo, kira ka saefiloda kwailiu, “Nia na ngwae ba nia
tua ma ka gani gani ru goˈo ˈana niniˈa?”
9 Ma ti ngwae kika ˈuri, “Niaˈa naˈa niniˈa.”
Ma ti ngwae laˈu kira ka fata ˈuri, “Noaˈa laˈu niaˈa niniˈa, bore ma
lisilana diˈia na ngwae baera.”
Ma na ngwae neˈeri ˈana talana ka fata ˈuri, “Nauˈa naˈa ngwae baera
niniˈa.”
10 Ma kira ka saefiloa, “Faˈuta neˈe na maamu ka ˈifi naˈa ˈira kwa?”
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Na ngwae neˈe satana sa Jesus neˈe nia
saungaˈinia moˈa, ma ka ongoa ˈani na maaku. Ma nia ka saea fuaku nau
ku leka, nau ku taufia naˈa maaku ˈi saena na namo ˈi Saelom. Sui nau
ku leka, ma kaidaˈi nau ku taufia naˈa na maaku goˈo neˈe maaku ka lia
naˈa.”
12 Ma kira ka saefiloa laˈu ˈuri ana, “Ma nia naˈa ˈi faˈi kwa?”
Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Nau ku kina.”
13 Ma ˈi buri, kira ka talaˈia naˈa na ngwae baera siana na Farasi ki.
14 Aia, ma faˈi asoa neˈeri sa Jesus saungaˈinia na moˈa ma ka gura naˈa
maana na ngwae neˈeri, na faˈi asoa Sabat asoa ana mamaloˈanga.
15 Ma na Farasi ki kika saefiloa laˈu na ngwae neˈeri, “Faˈuta neˈe nia
sasi ˈoko lia naˈa.” Ma nia ka saea ka ˈuri fuada, “Sa Jesus nia alua moˈa
fafia na maaku. Sui nau ku taufia naˈa maaku, ma na maaku ka lia naˈa.”
16 Ma ti ngwae ada neˈe Farasi ki kira ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe nia
sasia ru neˈe, noaˈa nia kasi leka laˈu maˈi faˈasia God, osiˈana nia ˈoia
na taki ana Sabat, ˈani guralana na ngwae neˈe ana Sabat.”
Ma ti ngwae laˈu kira ka ˈuri, “Noaˈa, ma faˈuta mo neˈe na ngwae abula
taˈa ˈuri ka fulia na faˈanadaˈa doe ˈunaˈeri ki?” Ma noaˈa kira kasi ˈado
fiku goˈo osiˈana na ru neˈeri.
17 Sui na Farasi ki kira ka saefilo ˈuri laˈu ana na ngwae neˈeri, “ˈOko
saea sa Jesus neˈe gura naˈa maamu, na tae neˈe ˈoko saea ana?”
Ma nia ka ˈuri, “Niaˈa ta profet.”
18 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira ka ˈaila ˈani
faˈamamanalana ana neˈe maana nia rodo naˈa maˈi ˈi naˈo. Ma kira
ka saea maˈi na maˈa nia faˈinia teˈa nia.
19 Ma kira ka saefilo kera ˈuri, “Na ngela koroˈo nama niniˈa? Koroˈo
saea fasi na maana nia rodo naˈa, ana kaidaˈi nia futa maˈi ana. Ma tae
neˈe sasia nia ka lia naˈa ana kaidaˈi neˈe?”

20 Ma na maˈa nia faˈinia teˈa nia kera olisida kira ka ˈuri, “Keroˈo saiana
nia na ngela keroˈo, ma keroˈo ka saiana neˈe maana nia rodo ˈua naˈa
maˈi ana kaidaˈi nia futa ana.
21 Bore ma keroˈo kina logo tae neˈe kwate ma nia ka lia naˈa, nama
sa tai neˈe ka ˈifingia maana. Kamu ke saefilo nia kwau, sulia nia ˈaˈana
naˈa, ma nia ka tala alaˈa naˈa ˈana talana!”
22 Na maˈa nia faˈinia teˈa nia kera saea ru neˈe sulia kera maˈu ˈani
na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki. Sulia kira alafafia ka sui naˈa, fasi diˈia
ta ngwae neˈe ka saea sa Jesus neˈe na Christ, na ngwae ba God nia filia,
noaˈa kira kasi alaˈania ka ruˈu saena luma fuana foˈongaˈa ki.
23 Nia neˈe maˈa nia faˈinia teˈa nia kera ka saea, “Nia ˈaˈana naˈa.
Kamu ke saefiloa kwau!”
24 Sui kira ka saea laˈu maˈi na ngwae ba na maana nia rodo ˈi naˈo, ma
kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOke fata alangaˈi ˈi naˈona God neˈe ˈoko saea
naˈa ru mamana ki! Kaimili saiana na ngwae neˈe niaˈa na ngwae taˈa.”
25 Ma na ngwae neˈe ka olisida ka ˈuri, “Nau ku kina niaˈa na ngwae
taˈa nama noaˈa. Taˈi ru nau ku saiana goˈo ˈaku neˈe ˈuri, na maaku nia
rodo ˈi naˈo, bore ma ana kaidaˈi neˈe nau ku lia naˈa.”
26 Ma kira ka saefilo laˈu ˈuri ana, “Na tae neˈe nia sasia amu kwa? Ma
nia ka gura faˈuta ana maamu?”
27 Ma na ngwae neˈe ka olisida ka ˈuri, “Nau ku saea ka sui naˈa fuamuˈa
ba, bore ma noaˈa kamu kasi rongoa goˈo. Faˈuta neˈe kamu ka oga laˈu
rongolana? Sali kaumulu oga kamu ka faˈamamana ma kamu ka leka logo
sulia niaˈa.”
28 Kira fata buri tolingaˈi fuana ma kira ka ˈuri, “ˈAeˈo neˈe ngwae
fafarongo nia kwa. Bore ma kaimili na ngwae fafarongo sa Moses ki lala.
29 Sulia kaimili saiana God nia fata fuana sa Moses. Ma na ngwae neˈe,
kami kina nia leka maˈi faˈasia ˈi faˈi!”
30 Ma na ngwae neˈe ka olisida ka ˈuri, “Nau ku ˈarefo liu naˈa ana
kaumulu. Osiˈana nia ˈifingia naˈa maaku, bore ma kamu ka saea neˈe
noaˈa kamu kasi saiana goˈo ˈaumulu ˈi faˈi neˈe nia leka maˈi faˈasia.
31 Kulu taˈifau, kulu saiana God noaˈa kasi rongoa na ngwae taˈa ki. Nia
ka rongoa lala na ngwae neˈe kira fuˈusi ˈinotoˈa ana ki, ma kira ka sasia
na ru neˈe nia oga fuana kira ka sasiˈi.
32 Ka ˈita ˈua naˈa maˈi ana etangilana na magalia, noaˈa kulu ˈiri
rorongoa ˈua neˈe ta ngwae ka ˈifingia maana ta ngwae neˈe rodo ˈita
ana kaidaˈi nia futa maˈi ana.
33 Ma diˈia na ngwae neˈe noaˈa kasi leka maˈi faˈasia God, nia ˈafitaˈi
nia ka sasia ta ru ˈunaˈeri.”
34 Ma kira ka saetaˈa liu, ma kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOko doe maˈi
saena taˈangaˈa ˈita naˈa maˈi ana futalamu! Faˈuta neˈe ˈoko oga ˈoke
faˈamanata kaimili lala?” Sui kira ka luia noaˈa nia kasi ruˈu ˈi saena na
luma fuana foˈongaˈa ki.
35 Sui sa Jesus ka rongoa neˈe kira sasi ˈunaˈeri ana ngwae neˈeri. Ma
nia ka dao toˈona ma ka fata ˈuri, “ˈUri ma ˈoko faˈamamana ana na Ngela
Ngwae?”
36 Ma na ngwae neˈe ka olisia ka ˈuri, “Araˈi ˈae, ˈoke faˈarongo nau, sa
tai niniˈa, fasi ˈiri nau ku faˈamamana ana niaˈa?”
37 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOko lisia ka sui naˈa, ma niaˈa naˈa
neˈe ˈoko fata faˈinia ana kaidaˈi neˈe.”

38 Ma na ngwae neˈe ka saea, “Aofia ˈae, nau ku faˈamamana naˈa amu.”
Ma nia ka bobo uruuru ˈi ano ˈi naˈona ˈaena sa Jesus.
39 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Nau ku leka maˈi ˈiri nai toˈolangaˈinia ngwae
ana magalia ki ˈani ro fikutaˈi ngwae ki. Ta fikutaˈi ngwae diˈia ngwae
maa rodo ki osiˈana noaˈa kira kasi saiana ru mamana sulia God. Ngwae
neˈe ki, nau ku kwatea kike lia saiana ru mamana sulia God. Ta fikutaˈi
ngwae kira fia fasi kira lia saiana ru mamana sulia God. Nau ku faˈataˈinia
neˈe noaˈa kira ˈiri saiana ru mamana sulia God.”
40 Ma ti ngwae ada neˈe Farasi ki neˈe kira tua ˈi neˈeri faˈinia, kira
rongoa nia saea ru neˈe, ma kira ka saefiloa, “ˈUri ma ˈoko saea fasi neˈe
maamiˈa rodo logo niniˈa?”
41 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Diˈia maamuˈa nia rodo ˈira noaˈa God
kasi matalangaˈi kamu, sui bore ˈana kamu ka abula taˈa. Bore ma kamu
saea neˈe kamu lia saiana ru mamana. Nia neˈe kwate God ka matalangaˈi
kamu.”

10

Sa Jesus neˈe na ngwae leˈa fuana liaˈa sulia na sipsip ki

1 Sa Jesus ka saea fuana na fafarongo nia ki ka ˈuri, “Ru mamana nau ku
saea fuamuˈa, na ngwae neˈe noaˈa kasi ruˈu ana na sinamaa ana na foka
na sipsip ki, ma ka ruˈu goˈo maˈi ˈana ˈi burina na fokaˈi sipsip, niaˈa na
ngwae bili.
2 Ma na ngwae neˈe nia ruˈu maˈi ana sinamaa, niaˈa naˈa neˈe na
ngwae mamana neˈe ka lia sulia na sipsip ki.
3 Na ngwae folo ana sinamaa ka ˈifingia na sinamaa ana foka fuana, ma
na sipsip ki kira ka rongo saiana na lingana, ma kira ka leka maˈi siana.
Nia ka saea satana na sipsip nia ki, ma ka talaˈida ˈi maa.
4 Ma kaidaˈi nia ka talaˈia na sipsip nia ki taˈifau ˈi maa, nia ka etaeta
ˈi naˈoda, ma kira ka leka ˈi burina, sulia kira rongo saiana na lingana.
5 Ma nia ˈafitaˈi kira ka leka ˈi burina ta ngwae matamata. Kira ka tafi
faˈasia, osiˈana noaˈa ki kasi rongo saiana na lingana.”
6 Ana kaidaˈi sa Jesus ka alaˈa ˈani na tarifulaˈanga neˈe fuada, bore ma
noaˈa kira kasi sai goˈo ana na fadalana.
7 Nia neˈe, sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
nauˈa neˈe na sinamaa fuana na sipsip ki ke ruˈu ana.
8 Na ngwae ba kira dao maˈi ˈi naˈo ana nauˈa ki, kira diˈia na ngwae
bili ki, ma na sipsip ki noaˈa kasi roˈo goˈo suli kira.
9 Nau ku diˈia na sinamaa fuana ruˈungaˈa. Sa tai bore ˈana neˈe nia
ruˈu maˈi ana nauˈa, nai baˈa faˈamauria. Nia ke baˈa ruˈu maˈi ma ka
ruˈu kwau ma ka dao toˈona na ru leˈa ki.
10 Na ngwae bili nia dao goˈo maˈi ˈana fuana bili lana ru ki ma ka
saungwae ma faˈinia faˈali ruˈanga. Bore ma nau ku dao maˈi fasi ˈiri
muke toˈo ana na mauriˈa neˈe nia leˈa ka tasa.
11 “Nau ku diˈia logo na ngwae neˈe nia lia leˈa sulia sipsip ki. Ma nau
ku maˈudi fuana maeˈa ˈusia na sipsip nau ki.
12 Ma na ngwae neˈe nia rao goˈo fuana na folifoliˈa, ma na sipsip ki
noaˈa laˈu ru nia ki, kaidaˈi nia lisia na kui kwasi ka leka maˈi, nia ka
faˈasia naˈa sipsip ki, ma ka tafi naˈa ˈana. Ma na kui kwasi ka leka maˈi
ka saungia na sipsip ki, ma ka takalongaˈinia na sipsip ki.
13 Na ngwae neˈeri ka tafi naˈa ˈana sulia nia rao goˈo ˈana fuana
folifoliˈa, ma noaˈa kasi gerea goˈo na sipsip ki.

14-15 Nau ku lia leˈa sulia na sipsip ki, ma nau ku maˈudi fuana maeˈa
ˈusia na sipsip nau ki. Ma kira ka saiaku, ma nau ku saiada logo, diˈia
logo neˈe Maˈa nia saiaku, ma nau ku sai logo ana.
16 Ma ti sipsip aku logo neˈe noaˈa kira kasi tua ˈua saena foka. Ma nai
baˈa ngalida logo maˈi. Ma kira ka rongo saiana lingaku. Ma kira ke baˈa
tua fiku saena taˈi amuˈi sipsip nau faˈinia na sipsip neˈe kira eta tua naˈa
ˈi neˈe ki. Ma nai baˈa lia sulida taˈifau.
17 “Na Maˈa nia alafe fuaku, osiˈana nau ku maˈudi fuana nai mae, fasi
ˈiri nau ku mauri laˈu.
18 Noaˈa ta ngwae kasi saungi nau, diˈia noaˈa nau kusi danga
ˈania fuana. Ma nia naˈa neˈe kwaiogaiˈanga nau. Nau ku toˈo ana
ngasingasiˈanga fuana kwatelana nauˈa talaku fuana maeˈa ma fuana
mauriˈa logo. Na ru neˈe na Maˈa nau saea fuaku, nai sasia neˈeriˈa.”
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi alua naˈa taˈi
manataˈanga sulia sa Jesus osiˈana na ru neˈe nia saeˈe ki.
20 ˈOrolada kira saea, “Ngwae neˈe nia bolebeleˈa, ma ka toˈo ana anoˈi
ru taˈa. Noaˈa kamu kasi roˈosulia!”
21 Bore ma ti ngwae ada kira ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe nia toˈo ana
anoˈi ru taˈa, nia ˈafitaˈi ka fata ˈuri re! Ma na ngwae neˈe toˈo ana anoˈi
ru taˈa, nia ˈafitaˈi ka gura ngwae maada rodo ki, ma kira ka lia laˈu!”

Na ngwae ki kira ˈaila ˈania sa Jesus

22 Ana kaidaˈi ana uniˈi gwariˈa, na ngwae Jiu ki kira fiku ˈi Jerusalem
fuana Fangaˈa ana Faˈa Abulana Luma Abu God.
23 Ma sa Jesus ka tua logo saena Luma Abu neˈeri, ma ka liliu goˈo ˈana
saena taofa sa Solomon.
24 Aia, ma ana kaidaˈi ngwae ki kira lisia, kira ka fiku maˈi siana, ma
kira ka saefiloa kira ka ˈuri, “Kami kwaimasi ka tau liu naˈa. ˈOke sae
saga ana fuamiˈa! ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na Christ, na ngwae ba God filia ˈiri
ka ˈafia na ngwae ki, nama noaˈa?”
25 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa ka sui naˈa, bore ma
noaˈa kamu kasi oga goˈo faˈamamana laku. Na raoˈa neˈe nau ku sasiˈi
ki, na Maˈa nau neˈe saea nau ku sasiˈi, ma kira ka faˈataˈinia nauˈa naˈa.
26 Bore ma kamu kasi oga goˈo faˈamamana ˈanga, osiˈana neˈe kamuˈa
noaˈa laˈu na sipsip nau ki.
27 Na sipsip nau ki neˈe kira rongo saiana na lingana fatalaku, ma nau
ku saiada, ma kira ka leka ˈi buriku.
28 Ma nau ku kwatea na mauriˈa firi fuada, ma noaˈa kira kasi mae. Ma
ka ˈafitaˈi ta ngwae ka lauda faˈasi nau.
29 Na Maˈa nau neˈe kwatea na sipsip neˈe ki fuaku, nia ka ngasingasiˈa
ka liufia naˈa ru ki taˈifau. Ma ka ˈafitaˈi ta ngwae ka laua na sipsip neˈe
ki faˈasi nia.
30 Nauˈa faˈinia na Maˈa, keroˈo taˈi ru goˈo.”
31 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae ki kira ka goe fau laˈu maˈi, fasi ˈiri
kira ka ˈuia sa Jesus ka mae.
32 Ma sa Jesus ka saefilo kira ˈuri, “Kaumulu lisia ka sui naˈa na raoˈa
leˈa ˈoro ki neˈe nau ku sasia faˈasia na Maˈa. ˈUri ma na raoˈa faˈuta ana
na raoˈa neˈe ki neˈe kamu oga saungilaku fafia?”
33 Ma kira olisia kika ˈuri, “Kaimili kasi ˈui ˈoe laˈu fafia na raoˈa leˈa
neˈe ˈoko sasiˈi ki. Kami oga mika ˈui ˈoe lala fafia neˈe ˈoko fata buri
tolingaˈi ana God. Osiˈana ˈaeˈo na ngwae goˈo ˈana, ma ˈoko saea ˈaeˈo
God!”

34 Sa Jesus ka olisi kira laˈu ka ˈuri, “Na alaˈanga ki niˈi teo naˈa saena
Kerekereˈa Abu kamu, God nia saea ka ˈuri, ‘Kamuˈa na god ki.’✡
35 Ma kulu saiana na ru ki taˈifau saena Kerekereˈa Abu, nia mamana
daofaˈi liu sulia kaidaˈi ki. Ma God noaˈa kasi rora kaidaˈi nia fata fuana
koˈo kia ki, ma ka saeda naˈa ˈani god ki.
36 Ma nauˈa na ngwae neˈe God nia fili nau, ma ka asungaˈi nau naˈa
maˈi saena na magalia neˈe. Ma ka faˈuta neˈe kamu ka saea nau ku fata
buri tolingaˈi ana God, kaidaˈi nau ku saea nau ˈani Ngela nia?
37 Diˈia noaˈa nau kusi sasia na raoˈa ki neˈe Maˈa nau oga nau ku sasiˈi,
noaˈa kamu kasi faˈamamana nau goˈo.
38 Bore ma si diˈia nau ku sasia na raoˈa neˈe na Maˈa nia ogaˈi ki, kamu
ka faˈamamana ˈaumulu ana raoˈa neˈeri ki, sui bore ˈana noaˈa kamu
kasi faˈamamana ana na ru neˈe nau ku saeˈe fuamuˈa ki. Diˈia kamu ka
sasia na ru neˈe ki, muke baˈa sai leˈa ana neˈe na Maˈa nia tua ratai aku,
ma nau ku tua ratai logo ana na Maˈa.”
39 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, kira oga kika daua sa Jesus, bore ma nia
ka ago naˈa ˈana faˈasi kira.
40 Ma sa Jesus ka oli laˈu ana bali kafo ˈi Jodan, ma nia ka tua ˈi neˈeri
ana kula ba sa John nia siuabua na ngwae ki ˈi naˈo.
41 Ma na ngwae ˈoro liu ki kira leka maˈi siana sa Jesus, ma kira ka fata
fuada kwailiu kira ka ˈuri, “Sa John noaˈa kasi sasia goˈo ti ru faˈanadaˈa,
bore ma na ru neˈe nia fata sulia ana ngwae neˈe, nia mamana taˈifau
goˈo.”
42 Ma na ngwae ˈoro ki ana kula neˈe kira ka faˈamamana ana sa Jesus.

11

Maelana sa Lasaros

1 Taˈi ngwae satana sa Lasaros nia mataˈi. Ma nia ka tua ana fanoa ˈi
Betani faˈinia na ro ngwaingwaena nia ki, ˈi Mary ma ˈi Mata.
2 ˈI Mary neˈeri ba nia kisitani na ngwaingwai moko leˈa ana ˈaena sa
Jesus na Aofia, ma ka ongoa ˈani na ifuna.
3 Ma na ro kini neˈe ki kira kwate alaˈanga ˈuana sa Jesus kira ka ˈuri,
“Aofia ˈae, na ngwae neˈe ˈoko kwaima liu ana nia mataˈi.”
4 Ma kaidaˈi sa Jesus rongoa na ru neˈeri, nia ka fata ˈuri fuana na
fafarongo nia ki, “Sa Lasaros noaˈa kasi mae ana mataˈinga neˈe. Na
mataˈinga neˈe saungia fasi ˈiri ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga God, ma fasi
ˈiri neˈe ngwae ki kira ke faˈa ˈinotoˈa nau, na Ngela God, ana.”
5 Ma sa Jesus ka kwaima liu ana sa Lasaros, ma na ro ngwaingwaena
nia ki ˈi Mata ma ˈi Mary.
6 ˈUnaˈeri bore ˈana, kaidaˈi sa Jesus nia rongoa sa Lasaros nia mataˈi
naˈa, nia ka tua laˈu ˈana ana kula neˈeri nia tua ana, sulia ro asoa ki.
7 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Kulu oli laˈu ˈuana
ˈi Judea.”
8 Ma na fafarongo nia ki kira olisia kira ka ˈuri, “Faˈamanata ˈae, noaˈa
nia kasi tau goˈo ba, na ngwae Jiu ki kira oga naˈa saungilamu ˈani ˈuilaˈi
fau lamu. Ma ˈoko oga logo ˈoe oli laˈu ˈi neˈeri?”
9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Ana taˈi faˈi asoa na madaˈafi ka sina ˈita ˈi
ˈofodangi leleka ka dao ˈi saˈulafi. Diˈia ta ngwae ka liu ana kaidaˈi neˈe

✡ **10:34** Sam 82:6

madaˈafi ka sina, ˈafitaˈi nia ka firute, sulia nia lisia na madakolana na magalia neˈe.
10 Bore ma diˈia ta ngwae ka galo ˈi saena rodo, nia ka firute, osiˈana noaˈa ta madakolaˈa fuana.”
11 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na ngwae kwaima ba kulu sa Lasaros, nia maliu naˈa, ma nai baˈa leka, nau ku faˈaada.”
12 Ma na fafarongo nia ki kira olisia kira ka ˈuri, “Aofia ˈae, diˈia neˈe nia maliu goˈo ˈana, nia ke baˈa leˈa goˈo.”
13 Na fadalana na alaˈanga sa Jesus fasi sa Lasaros nia mae naˈa. Bore ma kira fia fasi nia maliu mamana goˈo ˈana.
14 Nia neˈe, sa Jesus ka faˈarongo madako ana fuada ka ˈuri, “Sa Lasaros nia mae naˈa.
15 Bore ma fuana na leˈangaˈa kamu, nau ku saeleˈa neˈe noaˈa nau kusi tua faˈinia, fasi ˈiri kamu ka faˈamamana nau. Aia, kulu leka siana.”
16 Sa Tomas (neˈe kira saea ˈani Na ˈIˈiu) ka fata ˈuri fuana na fafarongo ki, “Kulu leka ˈakulu faˈinia na ngwae faˈamanata, fasi ˈiri kulu ke mae logo faˈinia!”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus dao ana, fai asoa ki neˈe sui naˈa ˈi buri ˈana neˈe kira kwaiatoa naˈa sa Lasaros.
18 Na fanoa ˈi Betani tua karangia ˈi Jerusalem, ka bolo faˈinia uulu agi tala ki goˈo.
19 Ma ngwae ˈoro ˈi Judea ki kira dao ˈuana na maa toˈolana ˈi Mata ma ˈi Mary, ˈuana na gwale ladaroˈo, osiˈana ai ngwane keroˈa nia mae.
20 Ma kaidaˈi ˈi Mata ka rongoa sa Jesus nia dao maˈi, nia ka leka ˈuana lisilana. Ma ˈi Mary ka tua goˈo ˈana ˈi luma.
21 ˈI Mata ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Aofia ˈae, diˈia ˈoko tua tua goˈo ˈamu ˈi neˈe, ˈirai na ai ngwane nau kasi mae goˈo.
22 Bore ma nau ku saiana kaidaˈi neˈe bore ˈana, God saiana ka kwatea goˈo ˈana ta tae bore ˈana neˈe ˈoko gania ˈuana.”
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Na ai ngwane ˈoe ke baˈa mauri laˈu.”
24 Ma nia ka fata fuana sa Jesus ka ˈuri, “Nau ku saiana nia ke baˈa mauri laˈu ana faˈi asoa ˈisi.”
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nau naˈa neˈe nai taˈea na ngwae mae ki, ma ku kwatea laˈu na mauriˈa fuada. Sa tai bore ˈana neˈe nia faˈamamana nau, nia ke mauri laˈu, sui bore ˈana nia ka mae naˈa.
26 Ma sa tai bore ˈana neˈe kira faˈamamana nau ki, kike baˈa toˈo ana mauriˈa firi, ma noaˈa kira kasi mae. ˈUri ma ˈoko faˈamamana ana ru neˈe kwa?”
27 Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu Aofia. Nau ku faˈamamana ana ˈaeˈo naˈa neˈe na Christ, na Ngela God neˈe nia leka maˈi saena magalia.”
28 Ma buri ˈana neˈe ˈi Mata saea ru neˈeri, nia ka oli, ma ka kwaroro fuana na kini futa nia ˈi Mary, ma ka fata ˈuri fuana, “Na ngwae faˈamanata dao naˈa, ma nia oga ka lisiˈo.”
29 Ma kaidaˈi ˈi Mary nia rongoa ru neˈe, nia ka tataˈe, ma ka leka ˈaliˈali siana.
30 Ma sa Jesus kasi dao ˈua maˈi fanoa, bore ma nia tua ˈua goˈo ˈana maˈi ana kula ba ˈi Mata nia dao toˈona ana.
31 Ma na ngwae ki neˈe kira tua ˈi luma faˈinia ˈi Mary fuana na gwalelana na manatana, kira leka logo ˈi burina kaidaˈi kira lisia nia tataˈe ma ka leka ˈaliˈali kwau ˈi maa. Kira fia fasi neˈe nia ka leka ˈi maana na kilu gwaˈu ˈiri ka angi ˈi neˈeri.

32 Ma kaidaˈi ˈi Mary ka dao ana kula neˈe sa Jesus nia tua ana, nia ka
lisia, ma ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena, ma ka fata ˈuri, “Aofia ˈae, diˈia
ˈoko tua tua goˈo ˈamu ˈi neˈe ˈirai, na ai ngwane nau noaˈa kasi mae
goˈo.”
33 Ma sa Jesus ka lisia ˈi Mary nia angi, ma na ngwae ki neˈe kira leka
maˈi faˈinia kira angi logo, ma nia ka kwaimanatai liu.
34 Ma sa Jesus ka saefilo kira ka ˈuri, “ˈI faˈi neˈe kamu alua ana?”
Kira ka olisi ˈuri ana, “Aofia ˈae, leka maˈi, ma ˈoko lisia ˈamu.”
35 Ma sa Jesus ka angi.
36 Ma na ngwae Jiu ki kira ka fata fuada kwailiu kika ˈuri, “Kamu lisia
na alafeˈanga doe nia fuana sa Lasaros!”
37 Ma ti ngwae ada laˈu kira ka fata ˈuri, “Nia gura na ngwae maada
rodo ki. ˈUri ma noaˈa nia kasi luia sa Lasaros faˈasia na maeˈa?”
38 Sa Jesus ka kwaimanatai liu laˈu, ma ka leka ˈi maana na kilu gwaˈu.
Na kilu gwaˈu neˈeri, neˈe na faoda neˈe taˈi gwaˈi fau doe neˈe kira alua
ˈi maana.
39 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuada ka ˈuri, “Kamu ke lafua na fau
neˈana!”
Ma ˈi Mata na ngwaingwaena na ngwae neˈe mae, ka olisia ka ˈuri,
“Aofia ˈae, na fai asoa ki neˈe sui naˈa ˈi burina neˈe kira kwaiatoa. Dao
ˈuri, sali nia moko ngwaˈa naˈa!”
40 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nau ku saea ka sui naˈa fuamu ba
diˈia ˈoko faˈamamana nau, ˈoke baˈa lisia na ˈinotoˈanga God.”
41 Ma kira ka lafua na fau neˈeri. Sui sa Jesus ka lia ˈalaˈa ˈi langi ma ka
foˈo ˈuri, “Maˈasi ˈae, nau ku baˈatafe ˈoe sulia ˈoko fafarongo naˈa maˈi
fuaku.
42 Nau ku saiana neˈe ˈoko rongo nau sulia asoa ki. Nau ku saea ru neˈe,
fasi ˈiri neˈe ngwae neˈe ki kira ka faˈamamana ana neˈe ˈoko asungaˈi
nau maˈi.”
43 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia saea alaˈanga neˈeri, nia ka ri doe ka ˈuri,
“Lasaros ˈae, ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa!”
44 Ma na ngwae neˈe mae naˈa ka mauri laˈu, ma ka ruˈu naˈa maˈi ˈi
maa. Ma na ro ˈae nia ki, ma na ro lima nia ki, kira buta ˈani na ifi fuana
ˈafulana na ngwae mae ki, ma na maana kira buta logo. Ma sa Jesus ka
fata ˈuri fuada, “Muke logea naˈa ifi neˈe ki faˈasia, ma kamu ke alaˈani
ka leka naˈa ana.”

Kira lokoa saungilana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; Luke 22:1-2)

45 Ma na ngwae ˈoro Jiu ki neˈe kira dao maˈi siana ˈi Mary, kira lisia ru
neˈe sa Jesus sasia, ma kira ka faˈamamana ana niaˈa.
46 Bore ma ti ngwae ada, kira oli siana Farasi ki, ma kira ka alaˈa suli ru
neˈe sa Jesus nia sasia.
47 Ma na Farasi ki, ma na fata abu doe ki, kira ka fiku lokoˈi ru faˈinia na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma kira ka fata ˈuri, “Tae neˈe kulu ke baˈa sasia
ana ngwae neˈe? Sulia ru faˈanadaˈa ˈoro ki naˈa neˈe nia fuliˈi.
48 Ma diˈia kulu ka alaˈania ngwae neˈe ka sasi goˈo ˈana ˈuri, na ngwae
ˈoro ki kira ka faˈamamana ana. Sui, na ngwae gwaungaˈi ki faˈasia ˈi
Rom, kira ke baˈa saetaˈa naˈa fuakulu. Ma leleka ka ˈuri naˈa, ngwae
Rom ki ke baˈa takalongaˈinia na Luma Abu God, ma kira ke faˈalia naˈa
maˈe fanoa kia!”

49 Ma taˈi ngwae ada satana sa Kaeafas na ˈingataˈi fata abu ana kaidaˈi
neˈeri ka fata ˈuri, “Noaˈa kaumulu ˈiri sai goˈo ana ta ru!
50 Fuila kaumulu ka saiana neˈe nia leˈa goˈo fuana taˈi ngwae neˈe ka
mae, fasi ˈiri noaˈa kira kasi saungia ngwae ki taˈifau?”
51 Aia, ma na alaˈanga neˈe sa Kaeafas nia saea naˈa, noaˈa laˈu na ru
ˈi manatana taˈifilia. Sulia nia neˈe ˈingataˈi fata abu ana kaidaˈi neˈeri,
ma nia neˈe God ka alua na manataˈanga neˈeri ˈi liana. Ma alaˈanga neˈe
nia saea sulia sa Jesus ke baˈa mae fuana ˈafilana na ngwae Jiu ki.
52 Ma noaˈa nia kasi mae fuana na ngwae Jiu ki goˈo ˈana taˈifilida. Nia
mae fasi ˈiri na ngela God ki taˈifau neˈe kira tua ana fanoa ki taˈifau, kira
ka fiku faˈinia na Jiu ki, fasi ˈiri ka alua taˈi fikuˈa.
53 Ma talaˈae ana faˈi asoa neˈe sa Kaeafas saea alaˈanga neˈeri ki, kira
ka talaˈae naˈa lokolana manataˈi ngwae ˈoro ki fuana kira ka saungia sa
Jesus.
54 Duˈungana ru neˈeri, sa Jesus noaˈa kasi liu tafangaˈi naˈa ana abaˈi
kula ˈi Judea. Ana kaidaˈi neˈeri, nia ka leka faˈasia kula neˈeri, ma ka
leka faˈinia na fafarongo nia ki kira ka leka, kira ka tua ana fanoa ˈi Ifrem
neˈe karangia naˈa abaˈi kula kwasi.
55 Ana kaidaˈi neˈeri, nia karangia naˈa asoa ana Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa Jiu ki. Ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem ˈi
naˈona na Fangaˈa neˈe, fuana faˈasikasikalada fuana na fafangaˈa sulia
na falafala kira ki.
56 Ma na ngwae ki kira ka lulu ˈuana sa Jesus. Ma ana kaidaˈi neˈeri, kira
fiku taˈifau maˈi ˈi saena ana Luma Abu God, kira ka saefilo kira kwailiu
kira ka ˈuri, “ˈUri ma kaumulu fia nia ke dao maˈi ana na Fangaˈa neˈe?
Sali noaˈa goˈo taka!”
57 Kira fata ˈunaˈeri sulia na fata abu doe ki, ma na Farasi ki, kira alu
alaˈanga siana ngwae ki ˈuri, “Diˈia ta ngwae ka saiana kula neˈe sa Jesus
nia tua ana, nia ke faˈarongo kami ˈani fasi ˈiri mike daua.”

12

ˈI Mary nia kisitani ngwaingwai fafona ˈaena sa Jesus
(Matthew 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 Ma ono asoa ki ˈi naˈona Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki kira oli laˈu ˈuana ˈi Betani, na maˈe fanoa sa Lasaros ba
sa Jesus nia faˈamauria faˈasia na maeˈa.
2 Kira sasi akaˈu ana fanga ki fuana sa Jesus. Sa Lasaros ta ngwae logo
ana na ngwae neˈe kira saea maˈi ˈuana fanga fikuˈa faˈinia sa Jesus. Ma
ˈi Mata ka ngali fanga maˈi fuada.
3 Ma ˈi Mary ka ngalia maˈi taˈi biˈi* nura ni kwainuraˈa neˈe kira saea
ˈani “nad” neˈe folilana ka doe liu. ˈI Mary ka ngalia maˈi ka kisitani ˈi
fafona ˈaena sa Jesus fuana faˈa ˈinotoˈalana. Sui ˈi Mary ka ongoa ˈaena
sa Jesus ˈani ifuna. Ma ana kaidaˈi neˈeri, na luma neˈe ka fungu ˈani
mokofana na ngwaingwai moko leˈa neˈe.
4 Bore ma sa Judas Iskariot, na fafarongo ba ke baˈa kwatea sa Jesus
fuana malimae nia ki, nia ka fata kwau ka ˈuri,
5 “Faˈuta noaˈa nia kasi ˈoifoli ˈani na ngwaingwai leˈa neˈe? Na
ngwaingwai neˈe diˈia nia ˈoifoli ˈani, nia ke baˈa ngalia mani neˈe bolo

* **12:3** Na biˈi nura tiˈitiˈi neˈe kulufana diˈia 327 grams.

faˈinia na folifoliˈa neˈe taˈi ngwae ka rao ˈuana sulia taˈi faˈi ngali. Ma mani neˈeri fuila ˈoko ngalia ˈoko kwatea fuana na ngwae dalaˈa ki.”

6 Sa Judas nia saea na ru neˈe, noaˈa laˈu osiˈana neˈe nia manata ˈuana ˈafilana ngwae neˈe kira dalaˈa ki, bore ma duˈungana lala neˈe niaˈa ta ngwae bili. Ma nia logo neˈe na ngwae fuana liaˈa sulia na ngwaˈi mani kira. Ma kaidaˈi ki taˈifau, nia saiana ka faˈalia goˈo ˈana mani neˈe fuana niaˈa talana.

7 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi fonea laˈu na kini neˈe! Ma nia ka gonia ˈana na ngwaingwai neˈe fuana ongolana ˈani noniku ana kaidaˈi ana kwaiatolaku.

8 Ma ngwae neˈe kira dalaˈa ki, kira tua goˈo ˈada faˈi kamu sulia asoa ki. Bore ma noaˈa nau kusi tua tau laˈu faˈi kamu.”

Kira lokoˈi ru fuana saungilana sa Lasaros

9 Ngwae ˈoro ki kira rongoa sa Jesus nia tua ˈi Betani, ma kira ka leka maˈi siana. Kira ˈiri leka laˈu osiˈana sa Jesus goˈo ˈana taˈifilia neˈe tua ˈi fanoa neˈeri. Ma kira leka logo maˈi fuana lisilana sa Lasaros ba sa Jesus nia faˈamauri nia faˈasia maeˈa.

10-11 Ma na ˈorolana ngwae Jiu ki, kira leka naˈa faˈasia na fata abu doe ki, ma kira ka faˈamamana naˈa ˈada ana sa Jesus osiˈana nia faˈamauria sa Lasaros faˈasia na maeˈa. Nia neˈe, na fata abu doe ki kira ka lokoa logo na saungilana sa Lasaros diˈia logo neˈe kira naia saungilana sa Jesus.

Sa Jesus ruˈu ˈi Jerusalem diˈia ta ngwae tatalafaˈa (Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; Luke 19:28-40)

12 Sui ana ruana asoa, ngwae ˈoro neˈe kira leka maˈi ˈana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, kira rongoa sa Jesus neˈe leka maˈi ˈuana ˈi Jerusalem.

13 Kira leka, kira ka ngalia maˈi uila niniu ki, ma kira ka leka maˈi ˈiri kika saka toˈona sa Jesus. Ma kira ka ri kira ka ˈuri,

“Baˈatafea God!
God ˈoko ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!✡
God ke faˈaleˈa na ngwae tatalafaˈa kia ˈi Israel.”

14 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka ngalia taˈi dongki, ma ka raˈe maˈi ˈi fafona. Na ru neˈe nia faˈamamana goˈo maˈi na ru neˈe Kerekereˈa Abu ba saea ka ˈuri,

15 “Kamu ngwae ˈi Jerusalem ki, noaˈa kamu kasi maˈu! Mulu lisia na ngwae tatalafaˈa kamu neˈe nia leka maˈi ˈi fafona kala dongki.”✡

16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo ki noaˈa kira kasi sai ˈua ana na ru neˈe. Sui ˈi burina neˈe sa Jesus nia mauri laˈu ma ka oli ˈuana ˈi langi, kira fiˈi manata toˈona na Kerekereˈa Abu sulia, ma na ru neˈe kira ka sasia ana.

17 Na ngwae neˈe kira tua faˈinia sa Jesus ana kaidaˈi nia saea maˈi sa Lasaros faˈasia saena faodaˈi ngwae mae ma ka kwatea nia ka mauri laˈu, kira faˈarongo ˈani ru neˈeri fuana ngwae ˈoro ki.

18 Nia neˈe sasi ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi, ˈiri kike saka toˈona sa Jesus. Kira leka sulia kira rongoa taˈifau neˈe sa Jesus fulia na ru faˈanadaˈa neˈeri.

✡ **12:13** Sam 118:26 ✡ **12:15** Sekaraea 9:9

19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na Farasi ki kira ka fata ˈuri ˈada fuada kwailiu,
“Kamu lisia! Sui bore ˈana kulu ka lokoˈi ru ˈani liaˈi ngwae ˈoro ki, nia
ˈafitaˈi naˈa. Sulia ngwae ˈoro ki kira leka naˈa ˈada sulia na ngwae neˈe!”

Na ngwae ˈi Grik ki lulua sa Jesus

20 Ti ngwae faˈasia ˈi Grik, kira tua logo safitada na ngwae neˈe kira
leka maˈi ˈuana ˈi Jerusalem fuana na foˈongaˈa ana Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa.
21 Kira leka siana sa Filip, na ngwae faˈasia ˈi Betsaeda saena na abaˈi
kula ˈi Galili, ma kira ka fata ˈuri fuana, “Araˈi ˈae, kaimili oga mike lisia
sa Jesus.”
22 Sui sa Filip ka leka, ma ka faˈarongoa sa Andrew, ma kera ka leka, ma
kera ka faˈarongoa sa Jesus.
23 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Na kaidaˈi nau, na Ngela Ngwae, dao
naˈa fasi ˈiri God ka faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga nau.
24 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa. Diˈia ta taˈi maga witi noaˈa kasi
ˈasia saena na ano ma noaˈa kasi mae, na maga witi neˈeri ka teo taˈifilia
goˈo ˈana. Ma diˈia nia ka mae tari, nia fiˈi kalea naˈa maga witi ˈoro ki.
25 Ma diˈia ta ngwae ka lia doe ana na maurilana ˈana talana, nia ke baˈa
mae goˈo ˈana. Bore ma diˈia ta ngwae noaˈa kasi lia doe ana maurilana
saena na magalia neˈe, nia ke baˈa toˈo ana mauri firi.
26 Ma ta ngwae bore ˈana neˈe nia oga ka rao fuaku, nia ke leka suli nau,
fasi ˈiri niaˈa ngwae rao mamana nau, ma ka tua ana na kula neˈe nau ku
tua ana. Ma na Maˈa nau ka kwaiara na ngwae neˈe nia rao fuaku.
27 “Ma na kaidaˈi neˈe, na liaku nia figwanu, ma ta tae neˈe nai baˈa
saea? Nai baˈa fata ˈuri, ‘Maˈasi ˈae, ˈoe kosi alaˈania kaidaˈi neˈe ka dao
maˈi fafi nau.’ Noaˈa. Sulia nia naˈa neˈe na ru neˈe nau ku leka maˈi
fuana, fasi ˈiri nau ku liu nama ana kaidaˈi neˈe ana na nonifiiˈanga.
28 Maˈasi ˈae, ˈoko faˈaˈinotoˈa na satamu.”
Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi lingalingaˈi ru ka fata maˈi faˈasia ˈi langi ka
ˈuri, “Nau ku ngalia taˈifau naˈa maˈi na ˈinotoˈanga fuana na sataku, ma
nai baˈa sasi laˈu.”
29 Ma na fikuˈa neˈe kira uu ˈi neˈeri, kira rongoa na lingalingaˈi ru
neˈeri, ma ti ngwae ada kira ka saea fasi na kiri. Ma ti ngwae kira ka fata
ˈuri, “Ta ˈainsel neˈana fata maˈi fuana!”
30 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Na lingalingaˈi ru neˈe nia fata maˈi,
noaˈa laˈu fuana na ˈafilaku, bore ma nia fata lala maˈi fuana na ˈafi
lamuˈa.
31 Ma na kaidaˈi dao naˈa fuana God ka matalangani na ngwae ki saena
magalia neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈe, God ka lafua naˈa sa Saetan, na ngwae
gwaungaˈi ana na magalia neˈe.
32 Ma ana kaidaˈi kira ke baˈa lafutaˈi nau ana ˈai rara folo, nai baˈa
talaˈia maˈi na ngwae ki taˈifau siaku.”
33 (Ma ˈani na alaˈanga neˈe ki, nia ka faˈataˈinia goˈo ˈana na maeˈa
faˈuta neˈe nia ke baˈa mae ˈani.)
34 Ma na ngwae ki kira ka fata ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu kia nia saea
neˈe na Christ ke baˈa mauri firi. ˈIrai ma faˈuta ˈoko saea kira ke baˈa
lafutaˈinia na Ngela Ngwae ana ˈai rara folo? Ma sa tai naˈa neˈe na Ngela
Ngwae neˈe kwa?”
35 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku diˈia na madakolaˈa doe. Ana
kaidaˈi tiˈitiˈi neˈe nau ku tua ˈua faˈi kamu. Fuila kamu ke roˈosulia

na'a fatalaku ana kaida'i ne'e nau ku tua 'ua fa'i kamu, fasi 'iri muke lia
saiana na tala le'a. Sulia sa tai ne'e nia leka saena ma'e rodo, nia ka kina
'i fa'i ne'e nia leka 'uana.
36 Kaida'i ne'e na madakola'a nia tua 'ua fa'i kamu, muke fa'amamana
ana, fasi 'iri kamu'a na ngela ana madakola'a ki."

Sa Jesus ka saea na ru ne'e ki, sui nia ka leka na'a 'ana fa'asida, ma ka
ago na'a 'ana fa'asida.

Ngwae ki noa'a kasi fa'amamana

37 Sui bore 'ana sa Jesus ka sasia ru fa'anada'a 'oro ki ma kira ka lisia,
noa'a kira kasi fa'amamana go'o ana nia'a.
38 Na ru ne'e ki nia 'una'eri, 'iri ka fa'amamana na ala'anga sa Aesea
na profet ba nia saea na'a ma'i 'i na'o, ba nia fata 'uri,

"Aofia, noa'a kira kasi fa'amamana go'o ana ala'anga ne'e kami fa'atalo
'ani ki.
Ma noa'a kira kasi lia sai logo ana na ngasingasi 'anga 'oe ne'e 'oko
fa'ata'inia fuada."✡

39 Ma osi'ana kaida'i ne'e noa'a kira kasi saiana fa'amamana'anga 'ana,
na fatalana God ne'e sa Aesea na profet ne'e fa'arongo 'ua na'a ma'i 'ani
'i na'o nini'a fi'i mamana.
40 Saena Kerekere'a Abu, God nia fata 'uri,

"Nau ku bokota na'a na maada fasi 'iri noa'a kira kasi lisia tae ne'e nau
ku sasi fuada.
Nau ku fa'angasia na'a manatalada fasi 'iri noa'a kira kasi saiana tae ne'e
nau ku sasi fuada.
Nau ku sasi 'una'eri 'ada fasi 'iri noa'a kira kasi saiana kakari alifa'i
'anga la'u ma'i 'uaku 'iri nau kui fa'amauri kira."✡

41 Sa Aesea ka saea ru ki osi'ana nia lisia na'a na 'inoto'anga sa Jesus,
ma nia ka fata sulia.
42 Sui bore 'ana ka 'una'eri, ngwae fa'ina'ona'o 'oro ana Jiu ki ne'e kira
fa'amamana ana sa Jesus. Bore ma noa'a kira kasi fata go'o sulia fuana
ngwae matamata ki, osi'ana kira ma'ungia na Farasi ki, 'asu 'ubani kira
kata luida fa'asia ru'unga'a saena na luma fuana fo'onga'a kira ki.
43 Kira manata 'abera liu lala sulia sasilana ru fuana ngwae go'o 'ana
ne'e ka saele'a fafia. Bore ma noa'a kira kasi manata 'abera go'o sulia
sasilana ru fuana God 'iri nia saele'a fafia.
44 Ma sa Jesus ka fata doe ma ka 'uri, "Di'ia ta ngwae bore 'ana nia
fa'amamana aku, nia fa'amamana logo God ne'e asunga'i nau ma'i.
45 Ma di'ia ta ngwae nia lisi nau, nia lisia logo God ne'e nia asunga'i
nau ma'i.
46 Nau ku leka ma'i saena magalia ne'e di'ia madakola'anga fuana
ngwae ki, fasi 'iri sa tai ne'e fa'amamana nau, noa'a kira kasi tua saena
ma'erodo.
47 Ma sa tai bore 'ana ne'e ka rongoa fatalaku, ma noa'a kasi sasi sulia,
noa'a nau kusi matalanga'inia, du'ungana noa'a nau kusi leka la'u ma'i
saena magalia ne'e fuana kwai matalanga'i 'anga. Ma nau ku leka lala
ma'i fuana fa'amaurilana ngwae ki.

✡ **12:38** Aesea 53:1 ✡ **12:40** Aesea 6:10

48 Ngwae noaˈa kasi oga nau, ma noaˈa kasi oga sasilana ru nau ku saeˈe
ki, na ru nia teo naˈa fuana matalangaˈi lana na ngwae neˈeri. Na alaˈanga
nau ki neˈe na ru neˈe ke baˈa matalangaˈinia ana asoa ˈisi.
49 Na ru neˈe nia mamana, sulia kaidaˈi nau ku fata ˈani, noaˈa nau
kusi fata sulia na ru sulia manataku talaku. Bore ma Maˈa nau neˈe nia
asungaˈi nau maˈi, nia saea fuaku na fataˈa totongaˈi ki fuana nau ku saea,
ma nau ku fata suliˈi.
50 Ma nau ku saiana, na fata totongaˈi ˈanga Maˈa nau ki neˈe kwatea
mauri firi fuana ngwae ki. Ma na tae neˈe nau ku saea, nia naˈa neˈe ru
neˈe Maˈa nau nia saea fuaku, fasi ˈiri nau ku faˈatalo ˈania.”

13

Sa Jesus taufia naˈa ˈaeda na fafarongo nia ki

1 Taˈi faˈi asoa ˈi naˈo ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, sa Jesus ka
sai naˈa ana kaidaˈi nia karangi dao naˈa fasi ˈiri nia ka leka naˈa faˈasia
na magalia neˈe, ma ka leka siana na Maˈa nia. Ma nia alafe fuana na
fafarongo nia ki neˈe kira tua naˈa saena na magalia neˈe, ma nia ka alafe
fuada leleka ka dao ana kaidaˈi nia mae.
2 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira fanga ˈada ˈi saˈulafi. Ma
sa Saetan ka alua naˈa manataˈanga saena na liana sa Judas, na ngela sa
Simon Iskariot, fasi ˈiri ka kwatea sa Jesus fuana malimae nia ki.
3 Ma sa Jesus ka saiana neˈe Maˈa nia kwatea ka sui naˈa na
ngasingasiˈanga ki taˈifau fuana. Ma nia ka saiana logo, neˈe nia leka
maˈi faˈasia God, ma nia ke baˈa oli logo siana God.
4 Nia neˈe sa Jesus ka tataˈe faˈasia na tatafe ana fangaˈa, ma ka kanusua
na toˈongi fafo nia, ma ka nikia naˈa ˈaba lauˈua ni ongo noni ˈi liˈitana.
5 Sui nia ka kisitani na kafo ˈi saena na dako, ma ka taufia naˈa ˈaena
na fafarongo nia ki, ma ka ongoˈi ˈani na ˈaba lauˈua neˈe nia nikia ˈi
liˈitana.
6 Ma kaidaˈi nia dao ana sa Simon Peter, nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Aofia kwa, ˈuri ma ˈoko taufia logo ˈaeku niniˈa?”
7 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Ana kaidaˈi neˈe, ˈoko kina ˈua na ru
neˈe nau ku sasia amu, bore ma ˈoke baˈa saiana ˈi buri.”
8 Ma sa Peter ka fata ˈuri, “Nauˈa niniˈa, noaˈa liu ˈoe kosi taufia ˈaeku!”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia noaˈa nau kusi taufia naˈa ˈaemu,
ˈaeˈo noaˈa laˈu na fafarongo nau.”
9 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Aofia ˈae, noaˈa ˈoe kosi taufia laˈu ˈaeku
taˈifilia goˈo. Bore ma ˈoke taufia logo na limaku, ma na gwauku!”
10 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa tai neˈe siu ka sui naˈa, na nonina nia sikasika
taˈifau naˈa, ma noaˈa nia kasi siufia laˈu na nonina taˈifau. Nia ka taufia
goˈo na ˈaena. Kaumulu sikasika taˈifau naˈa, ma taˈi ngwae goˈo aumulu
neˈe noaˈa kasi sikasika.”
11 Sa Jesus nia saiana ka sui naˈa sa tai neˈe ke baˈa ˈolosaea niaˈa fuana
na malimae ki, ma nia neˈe nia ka fata ˈuri, “Kaumulu sikasika taˈifau
naˈa, ma taˈi ngwae goˈo aumulu neˈe noaˈa kasi sikasika.”
12 Ana kaidaˈi sa Jesus nia taufia ˈaeda ka sui, nia ka ruˈufia laˈu na
toˈongi fafo nia sui, nia ka oli ka tua faˈi kira. Ma nia ka saefiloda ka ˈuri,
“ˈUri ma kaumulu saiana fadalana na ru niniˈa nau ku sasia fuaumulu?

13 Na fadalana nia ˈuri: Kaumulu sae nau ˈania ngwae Faˈamanata
faˈinia na Aofia kamu, ma ka bolo liu fuana kamu ka sae nau ˈunaˈeri,
osiˈana nauˈa neˈe na ngwae faˈamanata ma na Aofia kamu.
14 Ma sui bore ˈana nau na ngwae faˈamanata ma na Aofia kamu, nau ku
fiˈi taufia goˈo na ˈaemuˈa. Ta neˈe kamu ke taufia nama ˈaemuˈa kwailiu
logo.
15 Nau ku sasia ru neˈeri fuamuˈa fasi ˈiri kaumulu logo muke sasia logo
diˈia niniˈa nau ku sasia amuˈa.
16 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na ngwae rao noaˈa nia kasi
ˈinotoˈa ka liufia ngwae ˈaˈana nia. Ma na ngwae neˈe ka ngali faˈarongoa,
noaˈa kasi ˈinotoˈa liufia na ngwae neˈe asungaˈinia.
17 Muke sai leˈa ana na ru niniˈa nau ku saea fuamuˈa ki. Ma diˈia muke
sasi logo sulia, muke baˈa saeleˈa mamana.
18 “Nau ku saea na ru neˈe ki noaˈa laˈu fuamuˈa taˈifau. Nau ku sai
goˈo ˈaku ana sa tai faˈida neˈe nau ku filida. Ma nau ku saiana taˈi ngwae
aumulu ke baˈa ˈolosae nau fuana malimae nau ki, fasi ˈiri ke faˈamamana
Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, ‘Na ngwae neˈe keroˈo fanga fiku ana fanga
nau, niaˈa logo neˈe na malimae nau.’✡
19 Na ru neˈe noaˈa kasi dao ˈua maˈi, ma nia leˈa fuana nau ku saea
fuamuˈa ana kaidaˈi neˈe, ˈiri diˈia ana kaidaˈi nia ke dao bore maˈi, muke
baˈa faˈamamana neˈe Nauˈa Niniˈa.
20 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa tai bore ˈana neˈe ka kwaloa sa
tai neˈe nau ku asungaˈinida kwau, nia ka kwalo nau logo. Ma sa tai bore
ˈana neˈe ka kwalo nau, nia kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi nau logo
maˈi.”

Alaˈanga sulia sa Judas
(Matthew 26:20-25; Mark 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Buri ˈana sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka kwaimanatai liu.
Ma nia ka faˈarongo madako naˈa ˈani fuana na fafarongo nia ki ka ˈuri,
“Ru mamana nau ku saea naˈa fuamuˈa. Taˈi ngwae aumulu nia ke baˈa
ˈolosae nau fuana malimae nau ki.”
22 Ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo ki kira ka bubu kwailiu naˈa fuada,
sulia noaˈa kira kasi saiana sa tai neˈe sa Jesus nia fata sulia.
23 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki ba sa Jesus nia alafe fuana, nia
neˈe ka tua karangia sa Jesus.
24 Ma sa Simon Peter ka faˈataˈi ˈania na limana fuana fafarongo neˈeri,
fasi ˈiri ka saefiloa sa Jesus ˈuana sa tai neˈe nia fata sulia.
25 Na fafarongo neˈe ka ˈidu karangia kwau sa Jesus, ma ka kwaroro
fuana ka ˈuri, “Aofia kwa, sa tai neˈe na ngwae neˈana ˈoko fata sulia?”
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nai baˈa taufia na beret
saena na dakoˈi sulu, ma nau ku kwatea fuana. Ngwae neˈe nau ku sasia
ru neˈeri fuana, nia naˈa neˈe na ngwae neˈeri.” Goˈo sa Jesus nia taufia
na beret saena dakoˈi sulu, sui ka kwatea fuana sa Judas ngela sa Simon
Iskariot.
27 Ana kaidaˈi neˈeri goˈo sa Judas ka ngalia naˈa na beret neˈeri, sa
Saetan ka ruˈufia naˈa. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke ˈaliˈali faˈinia
na ru neˈe ˈoke sasia.”
28 Ma na fafarongo ki neˈe kira tua kalia na tatafe ni fanga neˈeri, kira
ka kina tae neˈe sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ˈania fuana sa Judas.

✡ **13:18** Sam 41:9

29 Ma osiˈana sa Judas niaˈa na ngwae neˈe lia sulia na ngwaˈi mani
kira, ti ai ana na fafarongo ki kira fia fasi sa Jesus nia saea fuana sa Judas,
ˈiri nia leka ka folia maˈi ti fanga neˈe kira boˈoboˈo ˈuana fuana fangaˈa
neˈeri, nama nia leka ka ngalia maˈi ti ru fasi ˈiri kira ke kwatea fuana
ngwae dalaˈa ki.
30 Buri ˈana sa Judas ka ngalia naˈa fanga baera, nia ka ruˈu ˈaliˈali naˈa
ˈi maa. Ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka rodo naˈa.

Muke alafe fuamuˈa kwailiu

31 Kaidaˈi sa Judas nia leka naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri, “Kaidaˈi fuana
faˈa ˈinotoˈa laku, na Ngela Ngwae, nia dao naˈa. Ma God ke ngalia naˈa
faˈa ˈinotoˈalana osiˈana ru niniˈa fuli fuaku ki.
32 Ma diˈia na faˈa ˈinotoˈa lana God ke faˈataˈi ana nauˈa, ˈunaˈeri God
naˈa neˈe ke tala faˈataˈinia ˈaliˈali ana na faˈa ˈinotoˈa laku ˈani niaˈa
talana.
33 Ngela nau kina ˈae, noaˈa nau kusi tua tau goˈo faˈi kamu. Kamu ke
baˈa lulu ˈuaku, bore ma nau ku saea naˈa fuamuˈa na ru ba nau ku saea
naˈa fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki ba ˈuri, ‘ˈAfitaˈi muke leka ana
kula neˈe nau ku leka ana.’
34 Ma na taki faolu nau ku kwatea fuamuˈa neˈe ˈuri: Muke alafe
fuamuˈa kwailiu, diˈia logo neˈe nau ku alafe fuamuˈa.
35 Ma diˈia muke toˈo ana na alafeˈanga fuamuˈa kwailiu, na ngwae ki
taˈifau kira ke baˈa saiana neˈe kamu na fafarongo nau ki.”

Sa Peter ke tofea sa Jesus
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; Luke 22:31-34)

36 Sui sa Simon Peter ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Aofia kwa, ˈi faˈi neˈe
ˈoke baˈa leka ˈuana?”
Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Kula neˈe nai baˈa leka ˈuana, noaˈa kamu
kasi saiana lekaˈa faˈi nau ˈuana. Bore ma ta asoa, muke baˈa leka maˈi
buriku.”
37 Sui sa Peter ka saefilo laˈu ka ˈuri, “Kwala Aofia kwa, tae neˈe ke kwate
ma ka ˈafitaˈi fuaimili fuana lekaˈa faˈiniˈo ana kaidaˈi neˈe? Osiˈana nau
ku sasi akaˈu naˈa fuana maeˈa ˈusiˈo.”
38 Sa Jesus olisia ka fata ˈuri fuana, “ˈUri ma ˈoko sasi akaˈu mamana
fuana maeˈa ˈusi nau kwa? Ru mamana nau ku saea fuamu. ˈI naˈona
mala neˈe na karai ka angi, ˈoke baˈa sae uulu fau ana neˈe ˈoko kina
nau.”

14

Sa Jesus na tala ˈuana lekaˈa siana God na Maˈa

1 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Noaˈa kamu kasi
manata ˈabera ma na manatalamuˈa kasi ˈasia. Muke faˈamamana ana
God, ma muke faˈamamana logo aku.
2 Osiˈana kula ˈoro ni tuaˈa ki ˈi saena na luma Maˈa nau. Aia, ma nau
ku leka ˈiri neˈe nai sasi akaˈu ana kula fuamuˈa. ˈAfitaˈi nau ku saea na
ru neˈe fuamuˈa, diˈia noaˈa nia kasi mamana.
3 Ma kaidaˈi neˈe nau ku leka, ma nau ku sasi akaˈu ana kula fuamuˈa,
ka sui nai baˈa oli maˈi ma nau ku talaˈi kamu fuaku talaku, fasi ˈiri na
kula neˈe nau ku tua ana, kamu ke tua logo ana.
4 Ma kaumulu sai goˈo ˈamuˈa ana na tala neˈe leka ˈuana na kula neˈe
nai leka ˈuana.”

5 Ma sa Tomas ka fata ˈuri, “Aofia kwa, kaimili kina na kula neˈe ˈoke
leka ˈuana. ˈUri ma kami ke baˈa sai faˈuta ana na tala neˈeri kwa?”
6 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nauˈa naˈa neˈe na tala fuana faˈataˈilana
ru mamana sulia God, ma ka kwatea na mauriˈa fuana ngwae ki. Noaˈa
ta ngwae kasi leka siana God na Maˈa diˈia nia noaˈa kasi leka suli nau.
7 Ma diˈia kamu ka sai mamana naˈa aku, tama muka sai logo ana na
Maˈa nau. ˈIta ana kaidaˈi neˈe ka oli alaˈa, kaumulu sai naˈa ana Maˈa
nau, ma muka lisia naˈa.”
8 Ma sa Filip ka fata ˈuri, “Aofia ˈae, kami oga ˈoke faˈataˈinia basi na
Maˈa fuamiˈa kwa.”
9 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Kwala Filip kwa, nau ku tua faˈi kamu
ka tau naˈa, ma ˈoe kosi sai ˈua aku niniˈa? Ma sa tai bore ˈana neˈe nia
lisi nau, nia ka lisia naˈa na Maˈa logo. Ma faˈuta neˈe ˈoko saea fasi nai
faˈataˈinia laˈu na Maˈa nau kwa?
10 ˈUri ma noaˈa ˈoe kosi faˈamamana goˈo ana neˈe nau ku tua ana
na Maˈa, ma na Maˈa logo ka tua ana nauˈa? Alaˈanga neˈe nau ku saea
fuamuˈa ki, noaˈa laˈu na alaˈanga nau ki talaku. Na Maˈa neˈe nia tua
aku nia sasia na raoˈa nia ki suli nau.
11 Muke faˈamamana ana ru neˈe, nau ku tua ana na Maˈa, ma na Maˈa
ka tua aku. Diˈia noaˈa, muke faˈamamana ana ru neˈe sulia na raoˈa neˈe
nau ku sasiˈi ki.
12 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, diˈia sa tai bore ˈana neˈe ka
faˈamamana ana nauˈa, nia sasia logo na raoˈa neˈe nau ku sasiˈi ki. Ma
nia ka sasia laˈu na raoˈa doe ki mala, sulia neˈe nau ku leka siana na
Maˈa.
13 Ma ta tae bore ˈana neˈe muke gania na Maˈa osiˈana kamu fafarongo
nau ki, nai baˈa sasi, fasi ˈiri ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira ka lisia, kira
ka lia saiana na Maˈa neˈe talingaˈi ka tasa.
14 Ta tae bore ˈana neˈe muke gani nia ˈuana sulia kamu ngwae nau ki,
nai baˈa sasia fuamuˈa.”

Alafeˈanga ma roˈongaˈa sulia sa Jesus

15 Sa Jesus ka fata laˈu ka ˈuri, “Diˈia kamu alafe fuaku, muke roˈosulia
na taki nau ki.
16 Nai baˈa gania na Maˈa, ma nia ke baˈa kwatea maˈi na Ngwae ni
Kwaiˈafi fuamuˈa, ma nia ke baˈa tua tari faˈi kamu.
17 Niaˈa na Anoˈi ru Abu neˈe faˈataˈinia naˈa mamanaˈanga sulia God.
Ma na ngwae neˈe kira kasi faˈamamana ki, noaˈa kira kasi kwaloa goˈo,
sulia noaˈa kira kasi lisia, ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana. Bore ma kamu
sai naˈa ana, osiˈana nia tua faˈi kamu, ma nia ke tua saena maurilamuˈa.
18 “Kaidaˈi nai baˈa leka, ˈafitaˈi nau ku faˈasi kamu diˈia na ngela
inamae ki. Nai baˈa oli logo maˈi siaumulu.
19 Ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, na ngwae neˈe kira kasi faˈamamana, noaˈa
kira kasi baˈa lisi nau laˈu. Bore ma kamuˈa niniˈa, muke baˈa lisi nau
logo amuˈa. Ma osiˈana nau ku mauri, kamu ke mauri logo.
20 Ma ana kaidaˈi neˈe nai baˈa mauri laˈu, muke baˈa saiana neˈe nau
ku tua ratai ana na Maˈa nau, ma kamu ke tua ratai faˈi nau, ma nau ku
tua ratai faˈi kamu.
21 “Ma sa tai bore ˈana neˈe roˈosulia na taki nau ki, niaˈa neˈe na ngwae
neˈe nia alafe fuaku. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka alafe fuaku, Maˈa nau
ka alafe logo fuana, ma nauˈa bore nau ku alafe logo fuana, ma nau ku
faˈataˈi nau talaku fuana.”

22 Sa Judas (noaˈa laˈu sa Iskariot) ka saefiloa ka ˈuri, “Aofia kwa, faˈuta neˈe kaimili goˈo neˈe kami saiana mike lisiˈo, ma na ngwae neˈe noaˈa
kira kasi faˈamamana noaˈa kira kasi lisiˈo?”
23 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae neˈe alafe aku, nia ke
roˈosulia na faˈamanataˈanga nau ki. Ma na Maˈa nau ke alafe fuana,
ma na Maˈa nau, keroˈo ka leka maˈi siana, ma keroˈo ka tua faˈinia.
24 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi alafe aku, nia kasi roˈosulia
na faˈamanataˈanga nau ki. Ma na faˈamanataˈanga nau ki neˈe kamu
rongoˈi, noaˈa laˈu na ru nau ki talaku. Sulia nia ˈita maˈi faˈasia na
Maˈa, neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
25 “Nau ku saea na ru neˈe ki fuamuˈa ana kaidaˈi nau ku tua ˈua faˈi
kamu.
26 Na Maˈa nau ke baˈa kwatea maˈi na Anoˈi ru Abu ˈani sataku, fasi ˈiri
nia ke ˈafi kaumulu. Nia ke baˈa faˈamanata kamu ˈani na ru ki taˈifau,
ma ka faˈamanata oli amuˈa ˈani na ru ki taˈifau neˈe nau ku faˈarongo
kamu naˈa ˈani ˈi naˈo.
27 “Nau ku faˈasia naˈa aroaroˈanga nau fuamuˈa. Na aroaroˈanga nau
neˈe nau ku kwatea fuamuˈa, noaˈa nia kasi diˈia na aroaroˈanga saena
na magalia. Nia neˈe, noaˈa kamu kasi manata ˈabera, ma noaˈa kamu
kasi maˈu.
28 Kamu rongoa taˈifau naˈa na fatalaku ba ˈuri, ‘Nai baˈa leka, ma nai
baˈa oli logo maˈi siaumulu.’ Diˈia kamu ka alafe aku, muke saeleˈa sulia
nau ku leka siana Maˈa, sulia nia talingaˈi ka tasa liufi nau.
29 Nau ku saea naˈa ru neˈe ki, sui mala niˈi ka fiˈi dao maˈi, fasi ˈiri ana
kaidaˈi niˈi ke dao maˈi ana, kamu ke fiˈi faˈamamana.
30 Noaˈa nau kusi alaˈa tau laˈu faˈi kamu, sulia sa Saetan na ngwae
gwaungaˈi ana magalia neˈe, nia karangi dao naˈa maˈi. Bore ma nia
noaˈa kasi gwaungaˈi fafi nau.
31 Ma nauˈa talaku, nau ku sasia ru ki taˈifau sulia tae neˈe Maˈa nau
nia saea fuaku fuana na sasilana, fasi ˈiri na ngwae ana magalia neˈe, kira
ka saiana nau ku alafe fuana Maˈa nau.
“Aia, kulu tataˈe, kulu ke leka naˈa faˈasia kula neˈe.”

15

Sa Jesus nia diˈia na fuuˈi grep mamana

1 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuana na fafarongo nia ki, “Nauˈa naˈa neˈe
fuuˈi grep mamana, ma na Maˈa nau neˈe ngwae rao ana na oˈola.
2 Ma nia saiana ka tufua na rara ˈai ki faˈasi nau neˈe noaˈa kira kasi
fungu, ma ka lufusia na rara ˈai ki neˈe kira fungu, fasi ˈiri kira ka fungu
leˈa.
3 Ma kaumulu sikasika taˈifau naˈa ˈani na faˈamanataˈanga nau ki
fuamuˈa.
4 Muke tua ratai faˈi nau, ˈiri nau ku tua ratai faˈi kamu. Na rara ˈai nia
ˈafitaˈi ka fungu ˈana talana, diˈia noaˈa nia kasi tua ratai ana na fuuˈi
ˈai. Ma ka ˈunaˈeri logo ana kamuˈa, ka ˈafitaˈi muke sasia na ru leˈa ki,
diˈia noaˈa kamu kasi tua ratai aku.
5 “Nauˈa naˈa neˈe fuuˈi grep, ma kamu naˈa neˈe rara ˈai ki. Ma diˈia
sa tai neˈe ka tua ratai aku, nau ku tua ratai ana niaˈa, nia saiana ka fungu
ˈani fuaˈi grep ˈoro ki. Ma diˈia noaˈa kamu kasi tua ratai aku, nia ˈafitaˈi
muke sasia ta ru leˈa.

6 Ma diˈia sa tai neˈe noaˈa kasi tua ratai aku, nia diˈia ta rara ˈai neˈe
kira ˈui ˈania ma ka mae. Ma na rara ˈai ˈunaˈeri ki, kira ka ngaliˈi, ma
kika ˈui ˈaniˈi ˈi saena na mafula ka duˈafia ˈana.
7 Ma diˈia muke tua ratai aku, ma na fatalaku ka tua tari amuˈa, muke
gania ta ru bore ˈana neˈe kamu oga, ma nai baˈa kwatea fuamuˈa.
8 Ma na raoˈa leˈa ˈoro neˈe kamu sasia, nia ka faˈataˈinia naˈa
ˈinotoˈanga na Maˈa nau. Ma nia ˈunaˈeri ka faˈataˈinia logo neˈe kamuˈa
na fafarongo nau ki.
9 Nau ku alafe fuamuˈa diˈia logo Maˈa nau neˈe alafe fuaku. Nia neˈe,
muke tua tari saena na alafeˈanga nau.
10 Ma diˈia muke roˈosulia na taki nau ki, muke tua tari saena na
alafeˈanga nau, diˈia logo neˈe nau ku roˈosulia na taki Maˈa nau ki, ma
nau ku tua tari logo saena na alafeˈanga nia.
11 Nau ku saea muke roˈosulia na taki nau ki, muke tua tari saena
na alafeˈanga nau fasi ˈiri muke toˈo ana saeleˈanga doe, diˈia logo na
saeleˈanga nau, ma na saeleˈanga kamu ke leka talau.
12 Ma na taki nau fuamuˈa, nia ˈuri: Muke alafe fuamuˈa kwailiu, diˈia
logo neˈe nau ku alafe fuamuˈa.
13 Noaˈa ta alafeˈanga kasi liufia na alafeˈanga neˈe ngwae ka kwatea
na maurilana fuana kwaima nia ki, fasi ˈiri ka faˈamaurida.
14 Ma kamu neˈe na kwaima nau ki, diˈia kamu sasia na ru neˈe nau ku
asungaˈi kamu fuana.
15 Ma noaˈa nau kusi sae kamu laˈu ˈani na ngwae rao ki, sulia neˈe
ngwae rao noaˈa kasi saiana ru neˈe na ngwae gwaungaˈi nia sasia. Nau
ku sae kamu ˈani na kwaima nau ki lala, sulia nau ku faˈarongo kamu
taˈifau naˈa ˈani na ru ki taˈifau neˈe nau ku rongoa maˈi faˈasia na Maˈa
nau.
16 Ma noaˈa kamu kasi fili nau, nauˈa lala neˈe nau ku fili kamu, fasi ˈiri
muke sasia na ru leˈa ˈoro ki, diˈia na ˈai neˈe nia fungu leˈa ˈani fuaˈi ru
ka leka talau. Ma na Maˈa ke baˈa kwatea ta ru bore ˈana neˈe muke gani
ˈuana, osiˈana kamu fafarongo nau ki.
17 Ma na taki nau fuamuˈa ka ˈuri: Muke alafe fuamuˈa kwailiu.

Ngwae ana magalia ke lia taˈafi kamu

18 “Diˈia na ngwae saena magalia neˈe kira ka lia taˈafi kamu, muke
manata toˈona neˈe kira eta lia taˈafi nau logo ˈi naˈo.
19 Diˈia kamu ti ngwae taˈa logo saena na magalia neˈe, kira ka alafe
amuˈa, osiˈana kamu diˈia logo kiraˈa. Bore ma nau ku fili kamu taˈifau
naˈa, fasi ˈiri muke matamata faˈasia ngwae taˈa ki saena magalia. Noaˈa
kamu kasi tua laˈu diˈia kiraˈa, ma nia neˈe sasia noaˈa kira kasi oga kamu.
20 Muke manata toˈona tae ki ba nau ku saeˈe ka sui naˈa fuamuˈa,
‘Na ngwae rao nia noaˈa kasi talingaˈi ana ngwae gwaungaˈi nia.’ Ma
osiˈana neˈe kira faˈakaisi nau, kira ke faˈakaisi kamu logo. Ma ti ngwae
kira roˈosulia na fatalaku, ma ˈunaˈeri ti ngwae ke baˈa roˈo logo sulia
fatalamuˈa.
21 Ma kike baˈa faˈakaisi kamu, si neˈe kamuˈa na ngwae nau ki. Kira ke
sasi ˈunaˈeri logo sulia kira noaˈa kasi saiana God neˈe nia asungaˈi nau
maˈi.
22 Ma diˈia noaˈa nau kusi leka maˈi saena magalia, ma noaˈa nau kusi
faˈarongo kira ˈani ˈunaˈeri, noaˈa kira kasi ˈeke ˈani sasia taˈangaˈa. Ma
ana kaidaˈi neˈe, nia ka ˈafitaˈi naˈa fuana sa tai neˈe ka saea nia noaˈa
kasi rora, sulia nau ku leka maˈi, ma nau ku saea ka sui naˈa fuada.

23 Ma sa tai neˈe ka ˈaila ˈani nau, nia ˈaila logo ˈani Maˈa nau.
24 Nau ku fulia na ru neˈe noaˈa ta ngwae ˈiri fulia ˈi naˈo. Kira lisia nau
ku fulia na ru neˈe ki, ˈiri kike ˈeke ˈani sasi taˈangaˈa kira ki, ma kira ka
lia taˈafi nau goˈo ˈada ma faˈinia Maˈa nau logo.
25 Ru neˈe nia dao maˈi, fasi ˈiri na Kerekereˈa ana Taki kira ki ka
mamana ˈani alaˈanga ba nia ˈuri, ‘Kira ilangaˈi ˈoˈo goˈo ˈada aku.’
26 “Na Anoˈi ru Abu ke baˈa leka maˈi ma ka ˈafi kamu. Ma nia ke baˈa
faˈataˈinia na ru mamana ki sulia God. Nai baˈa kwatea maˈi siaumulu
faˈasia na Maˈa nau. Ana kaidaˈi nia leka maˈi, nia ka fata faˈamamana
suli nau fuamuˈa.
27 Ma kamu logo muke baˈa fata faˈamamana suli nau, sulia kulu tua
fiku ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi nau ku talaˈae ana raoˈa nau.”

16

1 Sa Jesus nia fata laˈu ka ˈuri, “Nau ku saea naˈa ru neˈe ki fuamuˈa,
fasi ˈiri neˈe faˈamamana ˈanga kamu ke ngasi.
2 Kira ke baˈa fone kamu faˈasia ruˈungaˈa saena na luma fuana
foˈongaˈa kira ki. Ma nia ke baˈa dao ana kaidaˈi neˈe, diˈia ta ngwae
ke saungi kamu ke mae, nia ka fia fasi nia sasia na ru neˈe God nia oga.
3 Na ngwae neˈe ki, kira ke sasia ru neˈeri ki amuˈa, osiˈana noaˈa kira
kasi saiana na Maˈa nau, ma noaˈa kira kasi sai logo aku.
4 Bore ma nau ku saea naˈa ˈaku na ru neˈe ki fuamuˈa, fasi ˈiri ana
kaidaˈi kira talaˈae fuana sasilana ru neˈe ki amuˈa, muke baˈa manata
toˈona na alaˈanga ba nau ku saeˈe naˈa fuamuˈa ki.”

Na ru neˈe Anoˈi ru Abu nia fulia

Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa nau kusi saea maˈi na ru neˈe ki
fuamuˈa ˈi naˈo, osiˈana nau ku tua ˈua faˈi kamu.
5 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku karangi oli naˈa siana God neˈe nia
asungaˈi nau maˈi. Ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa ta ngwae amuˈa kasi
saefilo nau ˈua sulia ˈi faˈi neˈe nai baˈa leka ˈuana.
6 Ana kaidaˈi neˈe, na liamuˈa ka figwanu liu, sulia nau ku saea naˈa ru
neˈe ki fuamuˈa.
7 Bore ma nau ku saea ru mamana fuamuˈa, nia leˈa liu fuamuˈa neˈe
nai baˈa leka faˈasi kamu ˈunaˈeri. Osiˈana diˈia noaˈa nau kusi leka, na
Anoˈi ru Abu neˈe ke baˈa leka maˈi fuana na ˈafilamuˈa, nia noaˈa kasi
leka goˈo maˈi fuamuˈa. Bore ma kaidaˈi nai leka, nai baˈa asungaˈinia
maˈi siaumulu.
8 Ma kaidaˈi nia ke dao maˈi, nia ke baˈa faˈataˈinia fuana ngwae saena
magalia ki neˈe kira manata rora sulia na abula taˈangaˈa, ma sulia na
ˈoloˈoloˈa, ma sulia na kwaˈikwaˈinga God.
9 Kira rora sulia na abula taˈangaˈa, osiˈana noaˈa kira kasi faˈamamana
aku.
10 Ma kira rora sulia na ˈoloˈoloˈa, osiˈana nai baˈa oli siana na Maˈa
ma noaˈa kamu kasi lisi nau laˈu.
11 Ma kira rora sulia na kwaˈikwaˈinga God, osiˈana God nia mata-
langaˈinia naˈa na ngwae taˈa neˈe nia gwaungaˈi fafia na magalia neˈe.
12 “Nau ku toˈo ˈana na ru ˈoro liu ki fuana saelani fuamuˈa, bore ma
noaˈa kamu ˈiri totolia rongolaniˈi taˈifau naˈa ˈi niniˈari.
13 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na Anoˈi ru Abu ke dao maˈi, nia ke
faˈamanata kamu ˈania na mamanaˈanga, ma nia ke baˈa faˈataˈinia na
ru ki taˈifau fuamuˈa. Ma nia noaˈa kasi fata ˈana talana, bore ma nia ke

fata sulia na ru neˈe nia rongoˈi ki faˈasia God. Ma nia ke baˈa fata sulia
na ru neˈe ke baˈa dao maˈi ki.
14 Nia ka faˈaˈinotoˈa nau, sulia nia ke baˈa ngalia na alaˈanga nau ki,
ma ka faˈarongo kamu ˈani.
15 Ma na ru Maˈa nau ki taˈifau neˈe, na ru nau ki logo. Nia ba nau
ku saea neˈe na Anoˈi ru Abu ke ngalia maˈi na alaˈanga nau ki ma ka
faˈarongo kamu ˈani.”

Kwaimanataiˈanga ke rokisi ˈani saesaleˈanga

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ana kaidaˈi tiˈitiˈi, noaˈa kamu kasi baˈa
lisi nau. Sui ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi logo, muke baˈa lisi nau laˈu.”
17 Ma ti ngwae ana na fafarongo nia ki kira ka saefilo kira kwailiu, kira
ka ˈuri, “Tae neˈe manataˈanga ana alaˈanga niniˈa nia saea, ‘Ana kaidaˈi
tiˈitiˈi noaˈa kamu kasi baˈa lisi nau, ma ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi logo, kamu
ke baˈa lisi nau laˈu?’ Ma nia ka saea laˈu, ‘Noaˈa kamu kasi baˈa lisi nau
sulia neˈe nau ku leka siana na Maˈa.’ ”
18 Ma na fafarongo nia ki kira ka saefilo kira kwailiu laˈu ˈuana, “Tae
neˈe manataˈanga ana alaˈanga neˈe, ‘Ana kaidaˈi tiˈitiˈi?’ Kulu kina tae
niniˈa nia fata sulia.”
19 Sui sa Jesus ka saiana kira oga kike saefiloa, ma nia ka fata ˈuri fuada,
“Kamu manata sulia ru ba nau ku saea, ‘Ana kaidaˈi tiˈitiˈi, noaˈa kamu
kasi lisi nau. Ma ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi logo, muke baˈa lisi nau laˈu.’ ˈUri
ma na ru neˈeri neˈe kamu saefilo kaumulu talamuˈa sulia?
20 Ru mamana nau ku saea fuaumulu. Ana kaidaˈi neˈeri, muke baˈa
oˈomae ma muke nagu. Bore ma ngwae taˈa ana magalia ki, kira ke saeleˈa
ˈada. Kamu ke baˈa kwaimanatai, sui ˈi buri ˈana na liadilaˈanga kamu
ke sui, ma muke saeleˈa laˈu.
21 Kamu saiana kaidaˈi neˈe kini nia karangi faˈafuta, nia ka
kwaimanatai, sulia nia dao naˈa ana kaidaˈi ana nonifiiˈa. Bore ma kaidaˈi
nia faˈafuta na ngela ka sui, nia ka manata bura naˈa ˈani nonifiiˈa baera,
osiˈana nia saeleˈa naˈa ˈana sulia na ngela nia futa naˈa.
22 Kamu ˈunaˈeri logo. Ana kaidaˈi neˈe goˈo neˈe kamu kwaimanatai.
Bore ma nai baˈa lisi kamu laˈu, ma saena maurilamuˈa muke baˈa saeleˈa
liu. Ma na saeleˈa ˈanga neˈe noaˈa ta ngwae kasi totolia neˈe ke laua naˈa
faˈasi kamu.
23 Ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa kamu kasi gani nau naˈa ˈuana ta ru laˈu.
Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, diˈia ta ru bore ˈana neˈe muke gania
siana na Maˈa osiˈana kamu fafarongo nau ki, nia ke baˈa kwatea fuamuˈa.
24 ˈIta ˈua maˈi leleka ka dao ˈi taˈena, noaˈa kamu kasi gania goˈo ta ru
ana Maˈa nau sulia kamu fafarongo nau ki. Kamu ke gania Maˈa nau, nia
ke baˈa kwatea fuamuˈa, fasi ˈiri muke saeleˈa liu.”

Sa Jesus nia liufia na ngasingasiˈanga ana magalia

25 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saea na ru neˈe ki fuamuˈa ˈania
na tarifulaˈa ki. Bore ma kaidaˈi ke baˈa dao maˈi neˈe noaˈa nau kusi
fata laˈu ˈani na tarifulaˈa ki, bore ma nau ku fata abitako goˈo ˈaku sulia
Maˈa fuamuˈa.
26 Ana kaidaˈi neˈeri, kamu ke tala gania God naˈa amuˈa osiˈana kamu
fafarongo nau ki. Ma nau ku saea fuamuˈa neˈe noaˈa nau kusi baˈa gani
naˈa ˈuana ta ru fuamuˈa.
27 Nia ke baˈa ˈunaˈeri naˈa sulia na Maˈa ˈana talana neˈe nia alafe
fuamuˈa, osiˈana kamu alafe fuaku, duˈungana kamu faˈamamana ana
neˈe niaˈa nama neˈe asungaˈi nau maˈi.

28 ˈI naˈo, nau ku leka maˈi faˈasia na Maˈa ˈuana saena na magalia neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku leka naˈa faˈasia na magalia, ma nau ku oli laˈu siana na Maˈa nau.”
29 ˈUnaˈeri na fafarongo nia ki kira ka fata ˈuri fuana, “Ana kaidaˈi neˈe ˈoko fiˈi fata madako naˈa fuamiˈa, sulia noaˈa ˈoe kosi fata naˈa ˈania na tarifulaˈa ki.
30 Kaidaˈi neˈe, kami fiˈi saiana neˈe ˈoko saiana na ru ki taˈifau, diˈia ta ngwae noaˈa kasi saefilo ˈoe bore, ˈoko saiana tae neˈe nia ˈi saena manatana. Ma nia neˈe kwatea ma mika faˈamamana neˈe God nia asungaˈi ˈoe maˈi.”
31 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈUri ma kaumulu faˈamamana ngasingasiˈa naˈa neˈeriˈa?
32 Na kaidaˈi nia dao naˈa neˈe kamu ke baˈa takalo taˈifau faˈasi nau. Ma kamu ke baˈa tafi ˈuana fanoa kamu ki, sulia ru neˈe kike baˈa sasi aku. Bore ma noaˈa nau kusi tua taˈifili nau, osiˈana na Maˈa neˈe nia tua faˈi nau.
33 Nau ku saea na ru neˈe ki fuamuˈa, fasi ˈiri muke toˈo ana aroaroˈanga saena maurilamuˈa, sulia neˈe kaumulu tua fiku faˈi nau. Sui bore ˈana muke tua saena magalia ma kira ke baˈa faˈakaisi kamu liu naˈa, noaˈa kamu kasi maˈu, sulia nau ku liufia na ngasingasiˈanga ana na magalia neˈe ka sui naˈa.”

17

Sa Jesus nia foˈo

1 Kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka lia ˈalaˈa ˈi langi, ma ka fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana neˈe ˈoko faˈaˈinotoˈa nau, fasi ˈiri nau ku faˈaˈinotoˈa ˈoe.
2 Sulia ˈoko kwatea naˈa na ngasingasiˈanga fuaku fafia na ngwae ki taˈifau, fasi ˈiri nau ku ˈafia na ngwae neˈe ˈoko kwateda fuaku ki ˈiri kike mauri firi.
3 Aia, ma na mauriˈa firi neˈe nia ˈuri: Diˈia na ngwae ki kira ka saiamu neˈe taˈi God mamana, ma kira ka saiaku, sa Jesus na Christ, neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.
4 Nau ku faˈataˈinia naˈa ˈinotoˈanga ˈoe saena magalia, ma nau ku faˈasuia naˈa raoˈa ba ˈoko asungaˈi nau maˈi fuana sasilana.
5 Maˈasi ˈae, kaidaˈi neˈe, ˈoko faˈaˈinotoˈa nau laˈu ˈani ˈinotoˈanga neˈe nau ku toˈo maˈi ana faˈi ˈoe, ˈi naˈona mala maˈi saungaˈilana na magalia.
6 “Nau ku faˈamanata suli ˈoe fuana na ngwae ki neˈe ˈoko kwateda naˈa maˈi fuaku saena magalia neˈe. Kiraˈa neˈe ngwae ˈoe ki, ma ˈoko kwateda naˈa maˈi fuaku. Kira roˈo naˈa sulia na fatalamu.
7 Ma kaidaˈi neˈe, kira sai naˈa ana na ru ki taˈifau neˈe ˈoko kwateˈe fuaku, niˈi leka taˈifau maˈi faˈasi ˈoe.
8 Nau ku saea naˈa fuada na alaˈanga ki neˈe ˈoko kwatea fuaku, ma kira ka faˈamamana naˈa. Ma kira ka sai mamana naˈa ana neˈe nau ku leka maˈi faˈasi ˈoe, ma kira ka faˈamamana ana neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.
9 “Ma nau ku foˈo fuada. Noaˈa nau kusi foˈo laˈu fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu ngwae ˈoe ki, bore ma nau ku foˈo lala ˈaku fuana na ngwae neˈe ˈoko kwateda maˈi fuaku, sulia kira na ngwae ˈoe ki.

10 Na ngwae nau ki taˈifau neˈe, kira na ngwae ˈoe ki laˈu goˈo. Ma
ngwae ˈoe ki taˈifau, kira na ngwae nau ki laˈu goˈo. Ma kira ke faˈataˈinia
naˈa na ˈinotoˈanga nau ˈania tualada.
11 Nau kusi tua tau naˈa saena magalia, nai baˈa leka naˈa kwau siamu.
Bore ma kira goˈo neˈe kira ka tua ˈua saena magalia. Maˈasi Abu ˈae, tagi
sulida ˈani na ngasingasi ˈanga ba ˈoko kwatea fuaku, fasi ˈiri kira ka alu
naˈa taˈi ru, diˈia nama neˈe koro taˈi ru logo.
12 Ma kaidaˈi ba nau ku tua faˈinida, nau ku tagi sulida ˈani na
ngasingasiˈanga ba ˈoko kwatea fuaku. Nau ku gonida, ma noaˈa ta ngwae
ada kasi funu goˈo, taˈifilia goˈo na ngwae taˈa ba na Kerekereˈa Abu saea
nia ke funu nama.
13 Nai baˈa leka kwau siamu, ma nau ku saea na ru neˈe ki ana
kaidaˈi nau ku tua ˈua saena magalia, fasi ˈiri kira ka saeleˈa liu diˈia
na saeleˈanga nau.
14 Ma nau ku kwatea naˈa na fatalamu fuada. Bore ma na ngwae saena
magalia ki neˈe noaˈa laˈu ngwae ˈoe ki, kira liataˈafida, osiˈana kiraˈa
neˈe ngwae ˈoe ki, diˈia logo neˈe nauˈa ngwae ˈoe.
15 Noaˈa nau kusi gani ˈoe fasi ˈiri ˈoko lafuda faˈasia saena magalia,
bore ma nau ku gani ˈoe fasi ˈiri ˈoke tagi sulida faˈasia na Ngwae Taˈa.
16 Kiraˈa noaˈa laˈu ngwae saena fanoa neˈe ˈi ano, diˈia logo neˈe nauˈa
noaˈa laˈu ngwae saena fanoa neˈe ˈi ano.
17 ˈOko faˈa abuda fuamu ˈani na mamanaˈanga. Na fatalamu naˈa neˈe
mamanaˈanga.
18 Nau ku asungaˈi kira fuana faˈamanatalana na ngwae ki, diˈia logo
neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi ˈuana saena magalia.
19 Ma fuana na leˈalada, nau ku abungaˈi nau talaku fuamu, fasi ˈiri kira
logo kira ka abungaˈi mamana ada talada fuamu.
20 “Nau kusi foˈo goˈo fuada taˈifili kira. Bore ma nau ku foˈo logo fuana
na ngwae neˈe kike baˈa faˈamamana ana nauˈa sulia na faˈarongoˈanga
kira.
21 Ma nau ku foˈo fasi ˈiri kira ka alua taˈi ru goˈo. Maˈasi ˈae, kira ka
tua ratai faˈi koro, diˈia logo neˈe ˈoko tua ratai aku, ma nau ku tua ratai
amu. Kira ka alua naˈa taˈi ru, fasi ˈiri na ngwae neˈe saena magalia ki
kira ka faˈamamana ana neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.
22 Nau ku kwatea fuada na ˈinotoˈanga ba ˈoko kwatea logo fuaku, fasi
ˈiri kira ka alua taˈi ru, diˈia logo neˈe koro taˈi ru goˈo.
23 Fadalana ru neˈe nia ˈuri: Nau ku tua ratai ana kiraˈa, ma ˈoko tua
ratai aku, fasi ˈiri kira ka taˈi ru taˈifau, ma fasi ˈiri na ngwae ki saena
magalia kira ka saiana neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi, ma ˈoko alafe fuada,
diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuaku.
24 “Maˈasi ˈae, nau ku oga na ngwae neˈe ˈoko kwateda fuaku, kira ka tua
faˈi nau ana kula neˈe nau ku tua ana, fasi ˈiri kira ka lisia naˈa ˈinotoˈanga
nau neˈe ˈoko kwatea fuaku. ˈOko kwatea ˈinotoˈanga neˈe fuaku, osiˈana
neˈe ˈoko alafe fuaku ˈi naˈona mala na saungaˈilana na magalia.
25 Maˈasi ˈae, ˈaeˈo ngwae ana ˈoloˈoloˈa. Na ngwae taˈa ki saena na
magalia neˈe noaˈa kira kasi saiamu, bore ma nau ku sai goˈo ˈaku amu,
ma na ngwae fafarongo nau ki, kira saiana neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.
26 Nau ku faˈarongo kira naˈa ˈaniˈo. Ma nau ku sasi funifaraˈa goˈo
ˈaku ana, fasi ˈiri neˈe alafeˈanga ˈoe fuaku ka tua logo saena maurilada,
ma nauˈa bore, nau ku tua neketaˈi logo faˈinida saena maurilada.”

18

Kaidaˈi kira daua sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; Luke 22:47-53)

1 Buri ˈana sa Jesus nia foˈo ka sui naˈa, niaˈa faˈinia na fafarongo nia ki, kika leka kwau, ma kira ka toˈofolo ana dodo kira saea ˈani Kidron. Ma kira leka kwau ˈuana kula neˈe na oˈola ˈi ˈai ki nia ana.
2 Ma sa Judas, na ngwae neˈe ke baˈa ˈolosaea sa Jesus fuana malimae nia ki, nia sai naˈa ana na kula neˈeri. Sulia kaidaˈi ˈoro sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira ˈidufaˈi leka leka ˈi neˈeri.
3 Nia neˈe sa Judas ka dautalaˈia kwau ngwae ana ofoˈa ki faˈasia Rom faˈinia na ngwae neˈe kira folo kalia na Luma Abu God. Na fata abu doe ki, ma na Farasi ki neˈe, kira asungaˈinida kwau. Aia, na ngwae neˈe kira leka maˈi ki, kira dau ana na unu ki, ma na raˈunga fuana fuˈanga ki.
4 Ma sulia sa Jesus nia saiana ka sui naˈa ru neˈe ke baˈa dao ana ki, nia ka fali kwau ˈusida, ma ka saefiloda ka ˈuri, “Tai neˈana kamu lulu ˈuana?”
5 Kira olisia kira ka ˈuri, “Kaimili lulu ˈuana sa Jesus, na ngwae ba faˈasia ˈi Nasaret.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Nau niniˈa naˈa.”
Aia, ma sa Judas na ngwae ba nia talaˈida kwau siana sa Jesus, nia ka uu logo ˈi neˈeri faˈinida.
6 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈuri, “Nau niniˈa naˈa,” na ngwae neˈeri ki kira dudufaˈi buri, ma kira ka ˈasida ˈi ano.
7 Sui sa Jesus ka saefilo kira laˈu ka ˈuri, “Tai neˈe kamu lulu ˈuana?”
Ma kira ka ˈuri laˈu, “Kaimili lulu ˈuana sa Jesus, na ngwae ba faˈasia ˈi Nasaret.”
8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nau ku saea ka sui naˈa fuamuˈa, ‘Nauˈa niniˈa naˈa.’ Sulia nauˈa niniˈa naˈa neˈe kamu lulu nau maˈi ˈunaˈeri, ˈirai kamu ke alaˈania na ngwae neˈe ki kike leka ˈada.”
9 Sa Jesus ka saea ru neˈeri ˈiri ka faˈamamana tae neˈe nia saea ka sui naˈa maˈi suli kira, ba nia fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, noaˈa ta ngwae ana ngwae nau ki neˈe ˈoko kwateda fuaku ki kika funu.”
10 Ma sa Simon Peter ka toˈo ana taˈi sele ni ofoˈa, nia ka tara, ma ka kwaˈi ˈani, ma ka kwaˈi muusia alinga ˈoloˈolo ana na taˈi ngwae rao na ˈingataˈi fata abu. Na ngwae rao neˈeri satana sa Malakas.
11 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, “ˈOke olitaˈinia ˈamu na sele ni ofoˈa neˈana ˈi fuila! ˈUri ma ˈoko fia fasi noaˈa nau kusi ruˈu saena kaidaˈi ana nonifiiˈanga neˈe Maˈa nau kwatea fuaku?”

Kira talaˈia sa Jesus siana sa Anas

12 Sui na ngwae folo ki, ma na ngwae ana ofoˈa ki, faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira daua sa Jesus, ma kira ka firi fafia ro lima nia ki.
13 Ma kira ka eta talaˈia kwau sa Jesus siana sa Anas, sulia nia neˈe funga sa Kaeafas, na ˈingataˈi fata abu ana faˈi ngali neˈeri.
14 Ma sa Kaeafas ba saea fuana ngwae faˈinaˈonaˈo kira Jiu ki ˈuri, “Nia leˈa goˈo fuana taˈi ngwae ke mae, fasi ˈiri noaˈa kira kasi saungia ngwae ki taˈifau.”

Sa Peter tofea sa Jesus
(Matthew 26:69-70; Mark 14:66-68; Luke 22:55-57)

15 Sa Simon Peter faˈinia taˈi fafarongo laˈu, kera ka leka sulia sa Jesus. Ma na ruana fafarongo, na ˈingataˈi fata abu neˈeri nia sai leˈa ana. Ma

na ruana fafarongo nia ka leka donga buri naˈa ana sa Jesus, leleka ka tua maˈi saena labata ana luma na ˈingataˈi fata abu.
16 Sa Peter nia uu goˈo ˈana maˈi ˈi maa. Sui na ruana fafarongo nia ka ruˈu kwau ˈi maa, ma ka fata fuana kini neˈe nia folo ˈafia na sinamaa, fasi ˈiri ka talaˈia maˈi sa Peter saena.
17 Ana kaidaˈi sa Peter ka ruˈu maˈi, na kini neˈe ka fata ˈuri fuana, “Sali ˈaeˈo ta ngwae logo ana fafarongo na ngwae neˈe kira ngalia maˈi taka niniˈa!”
Sa Peter ka olisia ka fata ˈuri, “Nauˈa noaˈa!”
18 Sulia kaidaˈi neˈeri kaidaˈi ana uniˈi gwariˈa, neˈe ngwae rao ki faˈinia na ngwae folo ki, kira ka ukua na mafula ˈi leleo, ma kira ka uu ˈada kalia, ma sa Peter ka uu logo faˈinida ˈi neˈeri, ma ka rara logo ˈana.

Na ˈingataˈi fata abu ka saefiloa sa Jesus
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; Luke 22:66-71)

19 Na ˈingataˈi fata abu ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Tai faˈida neˈe na fafarongo ˈoe ki? Ma na tae ki neˈe ˈoko faˈamanatada ˈani?”
20 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nau ku alaˈa sulia ru ki taˈifau fuana na ngwae ki ˈiri kira ka rongoa taˈifau. Noaˈa nau kusi sofongaˈinia goˈo ta ru, kaidaˈi nau ku faˈamanata na ngwae ki. Nau ku sasia ru neˈeri ana asoa ki saena luma fuana foˈongaˈa ki, ma ˈi saena na Luma Abu God ˈi neˈe, fasi ˈiri ana kaidaˈi ngwae ki kira fiku maˈi, kira ka rongoa. Ma noaˈa nau kusi fata ago goˈo ˈani ta ru.
21 Faˈuta neˈe ˈoko saefilo nau ˈunaˈeri? ˈOke saefiloa lala ˈamu na ngwae neˈe kira rongoa na ru neˈe nau ku saea fuada ki. Kira neˈe saiana na ru neˈe nau ku saea fuada ki.”
22 Kaidaˈi sa Jesus ka fata goˈo ˈunaˈeri, taˈi ngwae ana ngwae folo ki ka leka maˈi, ma ka fidalia, ma ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoko fata ˈunaˈeri fuana ˈingataˈi fata abu kwa?”
23 Sa Jesus ka olisia kwau ka ˈuri, “Diˈia nau ku saea ta ru neˈe nia rora, ˈoke saea naˈa ru neˈe nau ku rora ana. Ma diˈia noaˈa nau kusi saea goˈo ta ru rora, faˈuta neˈe ˈoko fidali nau kwa?”
24 Buri ˈana na ru neˈe sa Anas ka kwatea naˈa kwau sa Jesus siana sa Kaeafas, na ˈingataˈi fata abu. Ma na limana kira firi ˈua fafia.

Sa Peter tofea laˈu sa Jesus
(Matthew 26:71-75; Mark 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Ma kaidaˈi sa Peter nia uu, ma ka rarangia ˈua ˈana nonina, na ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri faˈinia, kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOe ta ngwae ana fafarongo na ngwae niniˈa kira matalangaˈinia niniˈa?”
Ma sa Peter nia tofe, ma ka fata ˈuri, “Noaˈa liu, nauˈa noaˈa!”
26 Ma taˈi ngwae ana ngwae rao ˈingataˈi fata abu ka tua logo ˈi neˈeri. Na ngwae neˈe niaˈa na ngwaefuta faˈinia na ngwae rao ba sa Peter nia kwaˈi muusia na alingana, ma nia ka fata ˈuri, “ˈIu! Kaidaˈi ba kira daua sa Jesus saena oˈola baera, nau ku lisiˈo faˈinia.”
27 Ma sa Peter ka fata ˈuri, “Noaˈa! Noaˈa laˈu nauˈa baniˈa.” Ana kaidaˈi neˈeri goˈo na karai ka angi naˈa.

Kira talaˈia kwau sa Jesus siana sa Paelat
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; Luke 23:1-5)

28 Ma ana laˈa bilabila ˈi ˈofodangi, kira ka talaˈia kwau sa Jesus faˈasia luma sa Kaeafas, kira ka talaˈia ˈuana saena luma sa Paelat, na ngwae

gwaunga'i ana kula ne'eri. Kaida'i ne'eri, ngwae fa'ina'ona'o Jiu ki kira uu go'o 'ada kwau 'i maa, sulia di'ia kira ru'u saena luma ngwae ne'e nia noa'a la'u na ngwae Jiu, kira fia fasi kira ke ba'a sua 'i na'ona God. Ana kaida'i ne'eri, kira oga kira ka tua sikasika masia 'anilana na Fanga'a ana Daofa'i Liu'a.

29 Ma sa Paelat ka ru'u kwau fuada 'i maa, ma ka saefilo 'uri, "Ru fa'uta ne'e kamu giosia 'ani ngwae ne'e fuana matalanga'ilana?"

30 Kira olisia kira ka fata 'uri, "Ngwae ne'e nia sasia na ru ta'a ki nini'a kami ka tala'ia ma'i siamu. Di'ia noa'a, nia 'afita'i kami ka tala'ia ma'i siamu."

31 Sa Paelat ka fata 'uri fuada, "Di'ia ni 'irai, mulu tala'ia kwau, kamu ka matalanga'inia sulia na tae ne'e taki kamu ki saea."

Kira ka fata 'uri, "Na taki kamu ki 'i Rom ne'e kami tua olofana, nia luia noa'a kami kasi saungia ta ngwae."

32 Nia 'una'eri, fasi 'iri ka fa'amamana tae ki ba sa Jesus nia saea ka sui na'a sulia na maelana. Sulia na ngwae fa'asia 'i Rom ki, kira saungia na ngwae ki ana na 'ai rara folo.

33 Sa Paelat ka oli la'u 'uana saena na luma nia, ma ka saea ma'i sa Jesus siana, ma ka saefiloa ka 'uri, "'Uri ma 'ae'o ne'e na ngwae tatalafa'a na ngwae Jiu ki kwa?"

34 Ma sa Jesus ka saefiloa kwau ka 'uri, "'Uri ma na saefilo'anga ne'e nia leka ma'i fa'asi'o talamu, nama ti ngwae ne'e kira fa'arongo 'oe suli nau?"

35 Ma sa Paelat ka fata la'u ka 'uri, "Nau'a noa'a la'u na ngwae Jiu nini'a! Na ngwae 'oe ki, ma na fata abu doe ki ne'e talada nini'a, kira tala'i 'oe ma'i siaku. Na tae ta'a ne'e 'oko sasia?"

36 Ma sa Jesus ka olisia ka 'uri, "Na 'inoto'anga nau noa'a la'u saena magalia ne'e. Ma di'ia na 'inoto'anga nau ne'e ru saena magalia, na ngwae nau ki kira ka fu'a usi nau fa'asia na kwatelaku fuada na ngwae fa'ina'ona'o 'i Jiu ki. Na 'inoto'anga nau, noa'a la'u na ru 'i saena magalia ne'e go'o."

37 Ma sa Paelat ka saefiloa ka 'uri, "'Uri ma 'ae'o ta ngwae tatalafa'a nini'a?"

Ma sa Jesus ka olisia ka 'uri, "'Ae'o ne'e 'oko saea nau'a na tatalafa'a. Nau ku futa, ma nau ku dao ma'i saena na magalia ne'e fuana ta'i ru go'o, fuana nai ala'a sulia na ru mamana. Ma sa tai ne'e ka oga na ru mamana, nia ro'o suli nau."

38 Sui sa Paelat ka saefiloa la'u ka 'uri, "'Uri ma na tae ne'e mamana'anga kwa?"

Kira matalanga'inia sa Jesus fuana mae'a
(Matthew 27:15-31; Mark 15:6-20; Luke 23:13-25)

Ma sa Paelat ka oli la'u 'i maa siana ngwae ki, ma ka fata 'uri fuada, "Noa'a nau kusi dao go'o to'ona ta ta'anga'a ana na ngwae ne'e.

39 Bore ma sulia na falafala kamu, nai ba'a logea ta'i ngwae fuamu'a ana kaida'i ana Fanga'a ana Daofa'i Liu'a. 'Uri ma kaumulu oga nai logea na ngwae tatalafa'a Jiu ki fuamu'a?"

40 Ma kira ka 'ada kokolada kira ka fata 'uri, "Noa'a! Na ngwae ne'e noa'a 'oe kosi logea! Kaimili oga 'oke logea ma'i sa Barabas!" Aia, sa Barabas nia'a na ngwae fofolo bili.

19

1 ˈUnaˈeri goˈo sa Paelat ka kwatea naˈa sa Jesus fuana na ngwae ana
ofoˈa ki, ma ka saea kira ka ulasia.
2 Ma kira ka ˈerea na ˈeregwau ˈani na kwalo ngarangaraˈa, ma kira
ka alua ana gwauna sa Jesus. Sui kira ka faˈaruˈufia ˈani na ifi meo
boraboraˈa, diˈia ta ngwae tatalafaˈa.
3 Sui kira ka leka maˈi siana, ma kira ka ˈuri, “ˈAeˈo neˈe na tatalafaˈa
ngwae Jiu ki.” Ma kira ka fidalia.
4 Ma sa Paelat ka ruˈu laˈu kwau siana ngwae ˈoro neˈe kira fiku ki, ka
fata ˈuri, “Nai baˈa ngalia maˈi na ngwae neˈe siaumulu, fasi ˈiri muke
saiana neˈe noaˈa nau kusi lisia goˈo ta taˈangaˈa ana niaˈa.”
5 Sui, sa Jesus ka ruˈu maˈi ˈi maa, ma ka ruˈufia na ˈeregwau ana kwalo
ngarangaraˈa, ma na ifi meo boraboraˈa. Ma sa Paelat ka fata ˈuri fuada
“Lisia basi na ngwae neˈe!”
6 Ma ana kaidaˈi fata abu doe ki, ma na ngwae neˈe kira folo ˈusia na
Luma Abu God, kira lisia, kira fiˈi ako doe laˈu, ma kira ka ˈuri, “ˈOke
saungia! Fotoˈia ana ˈai rara folo!”
Sa Paelat ka fata ˈuri, “Diˈia ˈunaˈeri, kamu ka ngalia, ma muke fotoˈia
ana ˈai rara folo. Osiˈana noaˈa nau kusi dao goˈo toˈona ta taˈangaˈa ana
niaˈa.”
7 Na ngwae ki kira ka fata ˈuri fuana sa Paelat, “Kaimili toˈo ana na taki
fuana ngwae ˈuri nia ka mae, osiˈana nia saea niaˈa na Ngela God.”
8 Kaidaˈi sa Paelat nia rongoa ru neˈe, nia ka maˈu liu liufia naˈa ˈi naˈo.
9 Ma nia ka oli laˈu ˈi luma ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “ˈAeˈo ngwae
faˈasia ˈi fai niniˈa kwa?”
Ma sa Jesus noaˈa kasi saea goˈo ta ru.
10 Sa Paelat ka fata laˈu ˈuri fuana, “ˈUri ma noaˈa ˈoe kosi oga goˈo
alaˈanga faˈi nau? Noaˈa ˈoe kosi sai goˈo ana neˈe, nau ku toˈo ana
na ngasingasiˈanga fuana saelana kike logeˈo, nama diˈia noaˈa, kira ka
saungiˈo ana ˈai rara folo?”
11 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri, “Nia mamana ˈoko toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fuana ˈoke sasi ˈunaˈeri aku. Bore ma God goˈo neˈe nia kwatea
na ngasingasiˈanga neˈeri fuamu. Nia neˈe na ngwae niniˈa nia kwate nau
fuamu, nia sasia na ru neˈe taˈa ka tasa ka liufia na ru ˈoko sasia.”
12 Ana kaidaˈi sa Paelat nia rongoa fatalana sa Jesus, nia ka lulu ˈuana ta
masikwaˈa neˈe nia ka sasia fasi ˈiri ke logea. Bore ma na Jiu ki, kira ako
doe kira ka ˈuri, “Diˈia ˈoko logea ngwae neˈe, noaˈa ˈoe kosi bali faˈinia
na tatalafaˈa ˈi Rom. Osiˈana diˈia ta ngwae saea nia neˈe na tatalafaˈa,
nia suˈusia na ngwae tatalafaˈa ˈi Rom.”
13 Kaidaˈi sa Paelat nia rongoa na alaˈanga neˈeri ki sui, nia ka talaˈia
kwau sa Jesus ˈi maa, ka tua ana kula ana kwai matalangaˈinga ˈi saena
na maˈe luma neˈe kira saea ˈani “Tatafeˈe fau,” ma na alaˈanga Jiu neˈe
“Gabata.”
14 Ma kaidaˈi neˈeri, na asoa ana sasi akaˈu ˈanga na faˈi asoa naˈona
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ma nia karangi tofongaˈi asoa naˈa. Ma sa
Paelat ka fata ˈuri fuana na ngwae ki, “Lisia basi na ngwae tatalafaˈa
kamu.”
15 Ma na ngwae ki kira ri, kika fata ˈuri, “Saungia! Saungia! Fotoˈia ˈana
ˈai rara folo!”

Sa Paelat ka saefiloda laˈu ka ˈuri, “ˈUri ma kamu oga nai fotoˈia na ngwae tatalafaˈa kamu ana ˈai rara folo?”

Ana kaidaˈi neˈeri, na fata abu doe ki olisia kika ˈuri, “Niaˈa noaˈa laˈu na ngwae tatalafaˈa kami. Taˈi ngwae tatalafaˈa neˈe ˈi Rom goˈo neˈe na gwaungaˈi kami!”

16 Ma sa Paelat ka kwatea sa Jesus fuana na ngwae ana ofoˈa ki, fasi ˈiri kike fotoˈia ana ˈai rara folo.

Kira fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara folo
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; Luke 23:26-43)

Ma kira ka talaˈia naˈa kwau sa Jesus.

17 Ma nia ka leka ka ngalia na ˈai rara folo nia talana ˈuana na kula neˈe kira saea ˈani ˈi Golgota ana alaˈanga ngwae Jiu. (Na fadalana satana kula neˈeri neˈe “Na Lasi Ngwae.”)

18 Ma ˈi neˈeri kira ka fotoˈia ana ˈai rara folo. Ma na ro ngwae ki logo neˈe kira fotoˈida ˈi neˈeri, taˈi ngwae ana bali mauli ma ta ngwae ana bali ˈoloˈolo, ma kira ka fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara folo neˈe uu ˈi safitadaroˈo.

19 Ma sa Paelat ka keresia na alaˈanga, ma kira ka alua ˈi gwauna ˈai rara folo sa Jesus. Na alaˈanga neˈeri ki nia keresia ka ˈuri, “Sa Jesus faˈasia ˈi Nasaret, na ngwae tatalafaˈa Jiu ki.”

20 Kula neˈe kira alua na ˈai rara folo neˈe kira fotoˈia sa Jesus ana, noaˈa kasi teo tau goˈo faˈasia ˈi Jerusalem. Ma na ngwae ˈoro ana Jiu ki kira toˈomani alaˈanga neˈe. Ma na alaˈanga neˈe kira ka keresia logo ˈani uulu alaˈanga matamata ki. Alaˈanga ngwae Jiu ki, alaˈanga ngwae Rom ki, ma na alaˈanga ngwae Grik ki logo.

21 Ma na fata abu doe ki, kira ka fata ˈuri fuana sa Paelat, “Noaˈa ˈoe kosi keresia laˈu na ‘Tatalafaˈa Jiu ki!’ Bore ma ˈoke keresia lala ˈuri, ‘Nia ˈana talana neˈe nia fata ˈuri, nauˈa na ngwae tatalafaˈa fuana ngwae Jiu ki.’ ”

22 Sui sa Paelat ka olisida ka fata ˈuri, “Tae neˈe nau ku keresia ka sui naˈa, nia ka teo naˈa ˈana ˈunaˈeri.”

23 Ma ˈi buri ˈana na ngwae ana ofoˈa ki kira fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara folo ka sui, kira ka ngalia na ifi nia ki, ma kira ka daroˈia ˈani na fai baliˈi ru ki fuana na fai ngwae neˈeri ki. Ma na toˈongi fafo doe nia, neˈe noaˈa ta ladoˈa ana tailana, ma kira usu laˈulaˈu goˈo ˈada ana.

24 Ma na ngwae ni ofoˈa ki kira ka fata ˈuri fuada kwailiu, “Noaˈa kulu kasi gasia faˈalia laˈu na ifi neˈe. Kulu daisi ˈuana, diˈia sa tai neˈe daisi ka dao siana, nia neˈe ke ngalia.” Nia ka ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈamamana na Kerekereˈa Abu ba nia ˈuri, “Kira daroˈia naˈa ifi nau ki fuada, ma kira ka daisi ˈuana toˈongi fafo doe nau.” Na ru neˈe ki na ngwae ni ofoˈa ki neˈe kira sasia.

25 Na teˈa sa Jesus, ma na ai kini futa teˈa sa Jesus, ma ˈi Mary ˈafe sa Klopas, faˈinia ˈi Mary kini faˈasia ˈi Magdala neˈe kira uu ˈi ˈaena na ˈai rara folo sa Jesus.

26 Ma na fafarongo ba sa Jesus nia alafe fuana, nia uu logo ˈi neˈeri faˈinia teˈa sa Jesus. Kaidaˈi sa Jesus nia lisia teˈa nia faˈinia na fafarongo neˈe nia alafe fuana kera uu karangia, nia ka fata ˈuri fuana teˈa nia, “Teˈasi ˈae, na ngela ˈoe neˈana naˈa.”

27 Sui, nia ka fata ˈuri laˈu fuana na fafarongo neˈeri, “Na teˈa ˈoe neˈana naˈa.” Ma ka talaˈae ana agi asoa neˈeri, na fafarongo neˈeri ka talaˈia naˈa teˈa sa Jesus ˈuana luma nia ˈiri nia ka tagi sulia.

Maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; Luke 23:44-49)

28 ˈI buri ˈana ru neˈe ki sui, sa Jesus saiana neˈe na raoˈa nia ki, niˈi sui taˈifau naˈa. Ma nia ka fata ˈuri, “Nau ku silikwaˈu” ˈiri ka faˈamamana na alaˈanga saena Kerekereˈa Abu.✡

29 Ma ana kula neˈeri, kira alua taˈi dako neˈe fungu ˈani waen ˈafae. Ma kira ngalia taˈi lumulumu asi, ma kira ka taufia saena dakoˈi waen neˈe, sui kira ka alua ˈi maana na maˈe ˈai kira saea ˈani “hisop,” sui kira ka kwatea ˈuana maana ngiduna sa Jesus.

30 Ana kaidaˈi sa Jesus nia kwaˈufia ka sui, nia ka fata ˈuri, “Nia sui naˈa.” Buri ˈana nia saea alaˈanga neˈeri ki ka sui goˈo, na gwauna ka gwautoli naˈa, ma nia ka mae naˈa.

Kira labua kakarona sa Jesus ˈani sua

31 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe ki sui, ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira leka maˈi, ma kira ka saefiloa sa Paelat ˈiri ke alaˈania fuana ngwae ni ofoˈa ki kike leka, ma kike ˈoia naˈa ˈaena na uulu ngwae neˈe kira fotoˈida ana ˈai rara folo ki, fasi ˈiri kike mae ˈaliˈali. Sulia kira oga kike lafua naˈa nonida faˈasia na ˈai rara folo ki ana faˈi asoa neˈeri. Sulia faˈi asoa neˈe na faˈi asoa fuana sasi akaˈu ˈanga Jiu ki masia asoa ana Sabat. Ma noaˈa kira kasi oga neˈe ngwae mae ki kira ka daukulukulu ana ˈai rara folo ana Sabat asoa ana mamaloˈanga. Sulia neˈe Sabat neˈeri nia na asoa ˈinotoˈa Jiu ki.

32 Ma na ngwae ana ofoˈa ki kira leka maˈi, kira ka ˈoia ˈaena ro ngwae ba kira fotoˈida ki ana ˈai rara folo.

33 Bore ma kaidaˈi kira dao ana sa Jesus, kira ka lisia nia mae ka sui naˈa. Nia neˈe, noaˈa kira kasi ˈoia laˈu na ˈaena sa Jesus.

34 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, taˈi ngwae ada neˈe nia oga ka faˈamamana leˈa ana, nia ka ngalia na maˈe sua, ma ka labua ˈani ˈi kakarona sa Jesus. Ma kira ka lisia naˈa ˈabu ma na kafo ka afe maˈi.

35 Nau ku lisia ru neˈeri, ma nau ku alaˈa sulia, fasi ˈiri kamu taˈifau muke faˈamamana logo. Na ru neˈe nau ku saea nia mamana, ma nau ku saiana na fatalaku nia mamana logo.

36 Ma ru neˈeri ki ka ˈunaˈeri, fasi ˈiri ka faˈamamana Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri, “Taˈi suli bore ana noaˈa ˈiri maˈoi goˈo.”✡

37 Ma ta bali Kerekereˈa Abu logo nia ˈuri, “Na ngwae ki kike baˈa bubungia naˈa ngwae neˈe, kira labua na nonina.”✡

Kira alua nonina sa Jesus saena kilu gwaˈu
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; Luke 23:50-56)

38 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Josef na ngwae faˈasia ˈi Arimetea, nia leka maˈi ka gania sa Paelat ˈuana nonina sa Jesus, fasi ˈiri kike ngalia. Sa Josef ba, nia ta ngwae ana fafarongo sa Jesus ki logo, bore ma nia ago naˈa, osiˈana nia maˈu ˈani na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki. ˈUnaˈeri sa Paelat ka alaˈania, ma nia ka leka maˈi ka ngalia.

39 Ma sa Nikodimas ba nia leleka maˈi siana sa Jesus saena rodo ˈi naˈo ba, nia ka leka faˈinia sa Josef, ma ka ngalia uulu akwala kilo ˈana ru moko leˈa ki fuana alulana faˈinia nonina ngwae mae. Na satana ru neˈe “Mira,” faˈinia “Alos.”

✡ **19:28** Sam 69:21 ✡ **19:36** Eksodas 12:46; Nambas 9:12; Sam 34:20 ✡ **19:37** Sekaraea 12:10

40 Ro ngwae neˈe ki, kera ka ngalia nonina sa Jesus, ma kera ka buta
ˈani ˈaba ifi kwao leˈa faˈinia na ru moko leˈa neˈeri ki. Kira sasia ru neˈe
sulia falafala Jiu ki ana sasi akaˈu ˈanga ana ngwae mae ki fuana alulana
saena kilu gwaˈu.
41 Ma taˈi oˈola nia teo karangia kula neˈe kira saungia sa Jesus ana. Ma
taˈi faoda fuana alulana nonina ngwae mae ki teo logo ana kula neˈeri.
Ma na faoda neˈeri neˈe ru faolu goˈo ˈana, noaˈa kira kasi alua ˈua ta
ngwae ˈi saena.
42 Ma ana kaidaˈi neˈeri faˈi asoa kira Jiu ki fuana sasi akaˈu ˈanga masia
na Sabat asoa ana mamaloˈanga. Ma faˈi asoa Sabat nia karangi naˈa. Ma
ro ngwae neˈeri ki, kera leka, kera ka alua nonina sa Jesus ˈi saena faoda
neˈeri, sulia nia teo karangi goˈo ˈana.

20

Sa Jesus nia tataˈe faˈasia na maeˈa
(Matthew 28:1-8; Mark 16:1-8; Luke 24:1-12)

1 ˈI ˈofodangi ana na Sande kaidaˈi rodoˈa ˈua, ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala
ka leka ˈi maana na faoda, ma ka lisia na fau ba kira alua bokota na maana,
nia abuli ka sui naˈa.
2 Ma nia ka lalili ˈaliˈali siana sa Simon Peter, ma na fafarongo ba sa
Jesus nia alafe fuana, ma ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Ti ngwae kira ngalia
naˈa na nonina na Aofia faˈasia na faoda baera, ma kami ka kina naˈa ˈi
faˈi neˈe kira alua ana.”
3 Sui sa Peter ma na fafarongo baera, kera ka leka naˈa ˈuana na faoda
gwaˈu neˈeri.
4 Ma kera ka lalili taˈifau, ma na fafarongo neˈeri ka lalili ˈaliˈali ka liufia
sa Peter, ma ka eta dao ˈi maana na faoda ˈi naˈo.
5 Ma nia ka oro oro, ma ka lisia na ifi kwao ba kiri taˈifau, ma noaˈa nia
kasi ruˈu goˈo ˈi saena.
6 Ma sa Simon Peter ka dao maˈi ˈi buri, ma ka leka daofaˈi liu naˈa
ˈuana ˈi saena na faoda neˈeri. Nia ka lisia na ifi kwao ba kiri niˈi teo goˈo
ˈani ˈi neˈeri,
7 faˈinia na ˈaba ifi ba kira buta ˈani gwauna sa Jesus. Na ˈaba ifi neˈeri
noaˈa kasi teo goˈo faˈinia na ˈaba ifi kwao neˈeri ki, bore ma nia boliboliˈa
ˈana, ma nia ka teo naˈa ˈana taˈifilia.
8 ˈUnaˈeri mala na ngwae eta dao maana na faoda ka fiˈi ruˈu logo kwau
ˈi saena. Nia ka lisia, ma ka faˈamamana ana.
9 Ma noaˈa keraˈa kasi sai ˈua ana na Kerekereˈa Abu ba saea fasi nia
ke baˈa mauri laˈu faˈasia na maeˈa.
10 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe, na ro fafarongo neˈeri ki, kera ka oli naˈa
adaroˈo.

ˈI Mary faˈasia ˈi Magdala nia lisia sa Jesus
(Matthew 28:9-10; Mark 16:9-11)

11 Ma ˈi Mary ka uu ˈua ˈi maana faoda, ma ka angi goˈo ˈana. Ma ana
kaidaˈi nia angi ˈana, nia oro oro ka lia kwau saena faoda gwaˈu.
12 Ma nia ka lisia na ro ˈainsel ki, kera ruˈufia ifi kwao ki. Ma na ro
ˈainsel neˈeri ki, kera tua ana kula neˈe nonina sa Jesus teo teo ana ˈi
naˈo, ta ai ana kula neˈe gwauna teo ana, ma ta ai ana kula neˈe ˈaena teo
ana.
13 Na ro ˈainsel neˈeri ki, kera ka saefilo ˈuri ana ˈi Mary, “Kini neˈe ˈae,
ˈuri ma ˈoko angi ˈuana tae niniˈa kwa?”

Ma nia ka olisidaroˈo ka ˈuri, “Na nonina na Aofia nau neˈe kira ngalia faˈasia ˈi neˈe, ma nau ku kina ˈi faˈi laˈu neˈe kira alua ana.”
14 Ma ˈi buri ˈana nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka kakari abula, ma ka
lisia taˈi ngwae nia uu goˈo ˈana, ma noaˈa nia kasi lia saiana goˈo neˈe
na ngwae neˈe niaˈa sa Jesus.
15 Ma sa Jesus ka saefiloa ka ˈuri, “Kini neˈe ˈae, faˈuta neˈe ˈoko angi
kwa? Ma sa tai neˈe ˈoko lulu ˈuana?”
Ma ˈi Mary ka fia fasi niaˈa na ngwae neˈe lia sulia na oˈola neˈeri. Ma
nia ka ˈuri fuana, “Araˈi kwa, diˈia ˈoko ngalia kwau na nonina Aofia nau,
nau ku oga ˈoke faˈarongo nau ˈani ˈi faˈi neˈe ˈoko alua ana, fasi ˈiri nai
leka ku ngalia.”
16 Sui, sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Mary ˈae!”
Ma ˈi Mary ka kakari abula, ma ka lia kwau, ma ka lia saiana, ma ka
fata ˈuri fuana, “ˈOi Raboni ˈae!” Ma na fataˈa neˈe “Raboni” ana alaˈanga
ngwae Jiu fadalana neˈe “Ngwae Faˈamanata.”
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi dau nau laˈu, osiˈana
nau kusi oli ˈua siana na Maˈa ˈi langi. ˈOke oli siana na ngwaefuta nau
ki, ma ˈoko faˈarongoda, nau ku leka naˈa siana Maˈa nau, ma na Maˈa
kira. Nia neˈe na God nau, ma na God kira.”
18 Sui ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala ka oli, ma ka faˈarongoa na fafarongo
ki neˈe nia lisia na Aofia. Ma ˈi Mary ka alaˈa logo fuada sulia na ru neˈe
sa Jesus nia saea fuana.

Na fafarongo ki lisia sa Jesus
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; Luke 24:36-49)

19 Ma ˈi saˈulafi ana na Sande, na fafarongo ki kira fiku ˈi saena taˈi
luma, ma kira ka fono ˈusia na sinamaa ki. Ma kira ka sakisia logo na
sinamaa ki, sulia kira maˈu ˈani na ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae ˈi Jiu
ki. Ma sa Jesus ka sakatafa, ma ka uu ˈi safitada, ma nia ka fata ˈuri, “Na
aroaro ˈanga ka tua faˈi kamu.”
20 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia saea na alaˈanga neˈe, nia ka faˈataˈinia naˈa
ro lima nia ki ma na kakarona fuada. Ma na fafarongo ki kira ka saeleˈa
liu ana kaidaˈi kira lisia na Aofia.
21 Ma sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada, “Na aroaro ˈanga ka tua faˈi kamu.
Diˈia na Maˈa ba nia asungaˈi nau maˈi, nau ku asungaˈi kamu logo.”
22 Sa Jesus ka saea alaˈanga neˈe, sui ka mangofi kira, ma ka fata ˈuri,
“Muke ngalia na Anoˈi ru Abu.
23 Diˈia kamu ke rufuanata ana taˈangaˈa na ngwae ki, God ke baˈa
rufuanata logo ada, ma na taˈangaˈa kira ki ke aloge naˈa faˈasida. Ma
diˈia noaˈa kamu kasi rufuanata ada, God bore noaˈa kasi rufuanata logo
ada, ma na taˈangaˈa kira ki bore noaˈa kasi aloge logo faˈasida.”

Sa Tomas lisia sa Jesus

24 Ma taˈi ngwae ada na akwala ma ro fafarongo neˈeri ki neˈe satana
sa Tomas neˈe kira saea logo ˈani na ˈIˈiu, noaˈa nia kasi tua faˈinida ana
kaidaˈi neˈe sa Jesus dao ana.
25 Ma na fafarongo neˈe kira tua ki, kira ka fata ˈuri fuana sa Tomas,
“Kaimili lisia naˈa na Aofia.”
Sui sa Tomas ka fata ˈuri fuada, “Diˈia nau ku lisia mala na sibasiba
baera ki ˈi fuila na nila ki ˈi limana, ma nau ku sama toˈona na sibasiba
neˈeri ki ˈania limaku, ma nau ku alua na limaku ˈi saena fuila na maˈe

maala ba ˈi kakarona tari, nau ku fiˈi faˈamamana ana. Ma diˈia noaˈa
nau kusi sasia goˈo ˈunaˈeri, noaˈa nau kusi faˈamamana goˈo ana.”
26 Ma ana fiuna faˈi asoa ˈi buri, na fafarongo ba kiri kira fiku logo
ˈi saena na luma baera, ma sa Tomas ka tua naˈa faˈinida. Ma kira ka
sakisi logo ˈusia na sinamaa ki. Sui sa Jesus ka sakatafa maˈi, ma ka uu ˈi
safitada, ma ka fata ˈuri, “Aroaro ˈanga ka tua faˈi kamu.”
27 ˈUnaˈeri sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Tomas, “Tomas ˈae, ˈoke alua
na ˈuˈumu ˈi neˈe saena limaku, ma ˈoko lisia logo na ro lima nau ki.
Sui ˈoko taga maˈi na limamu, ma ˈoko alua limamu ˈi saena fuila maˈe
maala neˈe ˈi kakaroku. Noaˈa ˈoe kosi manata ruarua naˈa, bore ma ˈoko
faˈamamana naˈa!”
28 Ma sa Tomas ka olisia ka ˈuri, “ˈOe na Aofia nau, ma na God nau.”
29 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOko faˈamamana goˈo ˈamu, osiˈana
ˈoko lisi nau. Na ˈoilakiˈa fuana sa tai neˈe noaˈa kasi lisi nau, bore ma
kira faˈamamana goˈo ˈada ana nauˈa.”
30 Na ru faˈanadaˈa ˈoro ki neˈe sa Jesus ka sasiˈi laˈu ˈi maana na
fafarongo nia ki, bore ma noaˈa nau kusi keresiˈi goˈo ˈi saena buka neˈe.
31 Nau ku keresia naˈa ru neˈe ki, fasi ˈiri muke faˈamamana ana sa Jesus
naˈa neˈe na Christ, na ngwae ba God nia filia fuana ˈafilana na ngwae ki,
ma niaˈa naˈa neˈe na Ngela God. Ma sulia na faˈamamana ˈanga kamu
ana sa Jesus, muke toˈo ana na mauriˈa firi.

21

Sa Jesus nia dao tafangaˈi laˈu

1 ˈI buri ˈana ru neˈe, sa Jesus ka faˈataˈi laˈu fuada na fafarongo nia ki
ˈi ninimana na ˈosi ˈi Galili.* Ma ru neˈeri ka fuli ˈuri:
2 Sa Simon Peter, ma sa Tomas neˈe kira saea ˈani na ˈIˈiu, ma sa Nataniel
na ngwae faˈasia ˈi Kena saena abaˈi kula ˈi Galili, ma na ro ngela sa Sebedi
ki, ma ta ro fafarongo laˈu, kira fiku.
3 Ma sa Simon Peter ka fata ˈuri fuada na ngwae neˈeri ki, “Nai leka dee
iˈa naˈa ˈaku.”
Ma kira saea fuana kira ka ˈuri, “Kaimili oga logo mike leka maˈi faˈi
ˈoe.” Ma kira leka, kika taˈelia naˈa gwaˈi baru. Bore ma ana faˈi rodo
neˈeri, noaˈa kira kasi deea goˈo ta taˈi gwaˈi iˈa.
4 Ma ˈofodangi kaidaˈi nia laˈa naˈa, sa Jesus ka uu naˈa ˈi ninimana na
ˈosi. Ma na fafarongo nia ki, noaˈa kira kasi lia sai goˈo ana.
5 Sui sa Jesus ka fata kwau fuada ka ˈuri, “Kwaima nau kina ˈae, ˈuri ma
kaumulu deea ta iˈa?”
Ma kira olisia kika ˈuri, “Noaˈa goˈo!”
6 Ma nia ka fata ˈuri, “Muke ˈui ˈania na furai kaumulu ˈi bali ˈoloˈolo
ana na gwaˈi baru, ma kamu ke baˈa deea ti gwaˈi iˈa.” Ma kira ka ala
ˈania na furai, ma ka ˈafitaˈi liu naˈa fuana lafulana maˈi, osiˈana na iˈa
ki ˈoro liu.
7 Sui na fafarongo ba sa Jesus nia alafe fuana, ka fata ˈuri fuana sa Peter,
“Na Aofia lokoniˈa!” Ma kaidaˈi sa Simon Peter nia rongoa na ru neˈe, nia
ka toro ˈani na toro keta nia, osiˈana nia kanusua na toro nia, ma ka
faˈasaka saena kafo, ma ka ˈaranga ˈuana ˈi sara.
8 Ma na fafarongo ki kira ka leka naˈa maˈi ˈi sara ˈani na gwaˈi baru.
Ma kira ka tara naˈa maˈi na furai neˈe fungu ˈani iˈa, sulia kira noaˈa

* **21:1** Taebirias neˈe ta sata logo fuana ˈosi ˈi Galili.

kasi tua tau goˈo faˈasia ˈi sara, ka bolo goˈo ˈana faˈinia taˈi talangaˈi faˈi faliˈa.
9 Ma kaidaˈi kira koso ˈi sara, kira ka lisia taˈi mafula nia nanaoˈa naˈa
faˈinia na iˈa ki ˈi saena faˈinia afu beret ki logo.
10 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke ngalia maˈi ti gwaˈi iˈa ana
na iˈa neˈe kamu deeˈe ki.”
11 Sa Simon Peter ka leka kwau saena na gwaˈi baru, ma ka tara maˈi
na furai neˈeri ˈi sara. Na furai neˈeri ka fungu ˈani na iˈa doe ki taˈifau
goˈo, taˈi talangaˈi ma lima akwala ma uulu gwaˈi iˈa. Sui bore ˈana na
iˈa ka ˈoro ˈunaˈeri ˈi saena na furai, na furai neˈeri noaˈa kasi foga goˈo.
12 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Leka maˈi, muka fanga ˈaumulu.”
Bore ma noaˈa ta ngwae ada kasi saefilo goˈo ˈuri, “ˈAeˈo sa tai niniˈa?”
Osiˈana kira saiana goˈo ˈada neˈe niaˈa na Aofia.
13 Ma sa Jesus ka leka kwau ka ngalia na beret, ma ka kwatea fuana na
fafarongo nia ki, ma ka sasi logo ˈunaˈeri ana gwaˈi iˈa ki.
14 Na uula kaidaˈi naˈa neˈe sa Jesus nia faˈataˈi fuana na fafarongo nia
ki ˈi buri ˈana neˈe nia tataˈe faˈasia na maeˈa neˈeri.

Sa Jesus faˈinia sa Peter

15 Ma kaidaˈi kira fanga taˈifau ka sui naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri fuana
sa Simon Peter, “Simon na ngela sa John ˈae, ˈuri ma ˈoko alafe fuaku, ka
liufia na fafarongo neˈe ki neˈe kira alafe fuaku?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, Aofia. ˈOko sai goˈo ˈamu ana neˈe nau ku
alafe fuamu.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke lia sulia na kala sipsip nau ki.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuana ruana kaidaˈi, “Simon na ngela sa
John ˈae, ˈuri ma ˈoko alafe fuaku?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, Aofia. ˈOko saiana goˈo ˈamu neˈe nau ku
alafe fuamu.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke lia sulia na sipsip nau ki.”
17 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri ana uula kaidaˈi, “Simon na ngela sa John
ˈae, ˈoko alafe fuaku?”
Ma sa Peter ka liadila naˈa, sulia sa Jesus nia saefilo uulu ru naˈa ana
ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoko alafe fuaku?” Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Aofia
kwa, ˈoko sai naˈa ana ru ki taˈifau, ma ˈoko sai goˈo ˈamu ana neˈe nau
ku alafe fuamu.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke lia sulia na sipsip nau ki.
18 Ru mamana nau ku saea fuamu, kaidaˈi ˈoko ˈalako ana, ˈoko toro
ˈamu talamu, ma ˈoko leka ˈamu talamu ana kula neˈe ˈoko oga lekaˈa
ˈuana. Bore ma ana kaidaˈi ˈoke baˈa ngwaro, ˈoke taga naˈa limamu, ma
ta ngwae matamata neˈe ka firi fafi ˈoe, ma ka talaˈi ˈoe kwau ˈuana kula
neˈe noaˈa ˈoe kosi oga lekaˈa ˈuana.”
19 Sa Jesus ka saea ru neˈe, fasi ˈiri ka faˈataˈinia na maeˈa neˈe sa Peter
ke baˈa mae ˈani, neˈe ke faˈaˈinotoˈa nama God ˈania. Sui sa Jesus ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke leka maˈi ˈi buriku.”
20 Ma sa Peter ka kakari abula, ma ka lisia na fafarongo ba sa Jesus nia
alafe fuana. (Nia ngwae neˈe nia tua karangia sa Jesus ana kaidaˈi kira
fanga, ma ka saefiloa ˈuri, “Aofia ˈae, sa tai neˈe ke baˈa ˈolosaeˈo, ma ka
kwateˈo fuana na malimae ˈoe ki?”)
21 ˈUnaˈeri ana kaidaˈi sa Peter lisia, nia ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri,
“Aofia kwa, tae mo neˈe fuana na ngwae neˈe?”

22 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Si diˈia nau ku oga na ngwae neˈe ke mauri
ˈana, leleka ka dao ana kaidaˈi nau ku oli maˈi, nia noaˈa laˈu na ˈabera
ˈanga ˈoe neˈeriˈa. Ma ˈoko leka lala maˈi ˈamu suli nau.”
23 Aia, na alaˈanga ka talofia naˈa na fafarongo sa Jesus ki. Kira saea
na fafarongo neˈeri noaˈa nia kasi mae. Bore ma sa Jesus noaˈa kasi saea
laˈu neˈe na ngwae neˈe noaˈa kasi mae. Nia fata goˈo ˈana ˈuri ba, “Si
diˈia nau ku oga na ngwae ke mauri ˈana, leleka ka dao ana kaidaˈi nau
ku oli maˈi, nia noaˈa laˈu na ˈabera ˈanga ˈoe neˈeriˈa.”

Alaˈanga ˈisi ki

24 Ma na fafarongo neˈe sa Peter ka saefiloa sa Jesus sulia, niaˈa goˈo
neˈe alaˈa sulia ru neˈe ki taˈifau, ma ka keresia. Ma kaimili saiana na ru
neˈe nia fata sulia, nia mamana naˈa.
25 Sa Jesus sasia ru ˈoro liu ki laˈu. Ma diˈia kira kerekere suliˈi taˈifau,
nau ku fia sali neˈe na magalia neˈe bore, noaˈa kasi bolo fuana dauˈa
fafia na buka ki neˈe kira keresia ru neˈeri ki ˈi saena.

Na Raoˈa Na Lifurongo Ki

Sa Luke niniˈa keresia na buka neˈe sulia raoˈa na ngwae lifurongo ki. Nia keresia buka neˈe fuana taˈi ngwae neˈe satana sa Tiofilas. Nia keresia logo na buka neˈe kulu saea ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ neˈe sa Luke nia keresia.

Sa Luke kerekere sulia tae neˈe nia fuli ana fikutaˈi ngwae faˈamamana, burina neˈe sa Jesus nia oli naˈa ˈuana ˈi langi. Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae faˈamamana ana God ki, kira taˈi ˈoro liu, ma kira ka talaˈae fuana liuˈa fuana sae kwailiulana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ ana kula ˈoro ki, leleka na ngwae ˈoro ki ka faˈamamana, ma na fikutaˈi ngwae ˈoro ki ka taˈe saena magalia.

Sa Luke ili ili ˈuana ke faˈataˈi madakola ana neˈe na ngwae faˈamamana ki, noaˈa kira kasi oga faˈalilana na gwaungaˈi ˈanga ˈi Rom, nama ti ngwae laˈu. Bore ma kira oga lala kiraˈa taˈifau fuana rongolana ma na faˈamamanalana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ.

Na ru talingaˈi ana na buka neˈe, na alaˈanga sulia raolana Anoˈi ru Abu ana asoa ana Pentekos. Anoˈi ru Abu leka maˈi ˈiri nia kwaitalaˈi, ma ka kwaiˈafi ana ngwae God ki ana kaidaˈi ki taˈifau, sui bore ˈana ta kula ˈi faˈi nia saea kike leka ˈuana. Ta ru laˈu neˈe sa Luke kerekere sulia ti fataˈa talingaˈi ana na lifurongo ki neˈe kira saea fuana ngwae ki. Ma nia kerekere suliˈi na ru neˈe fuli fuana ngwae faˈamamana ki ana kaidaˈi neˈeri. Nia faˈataˈi madako ana fuakulu neˈe God nia toˈo ana ngasingasiˈanga doe liu, ma noaˈa ta ru kasi fonea Faˈarongoˈa Leˈa.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Na Faˈarongoˈa Leˈa liu kwailiu saena ˈi Jerusalem 1:1—8:3
Faˈarongoˈa leˈa talofia ˈi Judea ma ˈi Samaria 8:4—12:25
Etana lekaˈa sa Paul fuana talongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa 13:1—14:28
Faˈinaˈonaˈo ana siosi, kira fiku ˈi Jerusalem 15:1-35
Ruana lekaˈa sa Paul fuana talongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa 15:36—18:22
Uula lekaˈa sa Paul fuana talongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa 18:23—21:16
Kira ngali sa Paul ˈuana ˈi Rom 21:17—28:31

Sa Luke kerekere laˈu fuana sa Tiofilas

1 Fuamu kwala Tiofilas ˈae, saena etana kerekereˈa ba nau, nau ku
kerekere sulia ru ki taˈifau neˈe sa Jesus sasiˈi, ma ka faˈamanata ˈani,
2 leleka ka dao ana faˈi asoa ba God ngalia ˈuana ˈi langi. ˈI naˈona neˈe
nia fane ˈuana ˈi langi, nia ka kwatea alaˈanga totongaˈi ki ˈani Anoˈi ru
Abu fuana na ngwae neˈe nia filida fuana lifurongo nia ki.
3 Ma sulia fai akwala faˈi asoa ki laˈu buri ˈana na maelana, ana kaidaˈi
ˈoro ki nia faˈataˈinia talana fuana na ngwae lifurongo ki, ma nia ka fulia
ru ki, fasi ˈiri ka faˈamamana neˈe nia mauri. Kira ka lisia, ma nia ka alaˈa
faˈinida sulia na falafala neˈe God ke baˈa gwaungaˈi ˈani fafia ngwae nia
ki.
4 Ma ana ta kaidaˈi ana fikuˈa kira ki faˈinia sa Jesus, nia kwatea na
taki neˈe fuada ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi leka faˈasia ˈi Jerusalem. Muke
masia na kwateˈa ba Maˈa nau eta fataˈa ˈani. Kamu ba rongoa nau ku
fata naˈa maˈi sulia ka ˈuri,

5 ‘Sa John nia siuabua goˈo ngwae ki ˈani kafo, ma noaˈa kasi tau, God
ke baˈa siuabu kamu ˈani na Anoˈi ru Abu.’ ”

Sa Jesus fane ˈuana ˈi langi

6 Ma ana kaidaˈi neˈe lifurongo ki kira fiku laˈu faˈinia sa Jesus, kira
saefilo kika fata ˈuri, “Aofia kwa, ˈuri ma, kaidaˈi neˈe naˈa neˈe ˈoke ˈui
ˈania ˈinotoˈanga ˈi Rom, ma ˈoko olitaˈinia na ˈinotoˈanga baera fuamiˈa
ngwae ˈi Israel ki?”
7 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Noaˈa laˈu ta ru fuana neˈe muke saiana
faˈi asoa ki ma na kaidaˈi ˈunaˈeri ki, osiˈana Maˈa nau neˈe alua taˈifau
naˈa kaidaˈi fuana ru neˈe ki ke dao maˈi.
8 Bore ma kamuˈa niniˈa, kaidaˈi neˈe Anoˈi ru Abu ke dao maˈi fafi
kamu, muke baˈa toˈo naˈa ana ngasingasi ˈanga. Ma muke baˈa alaˈa
suli nau neˈe ˈi Jerusalem, ma ana fanoa ki taˈifau ˈi Judea ma ˈi Samaria,
ma ka dao ana fanoa ki taˈifau saena na magalia.”
9 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia saea ru neˈe ki taˈifau, God ka ngalia naˈa
ˈuana ˈi langi. Ma kaidaˈi kira bubu goˈo ˈada ˈua, taˈi gwaˈi salo ka
fonea, ma noaˈa kira kasi lisia naˈa.
10 Ma kaidaˈi kira bubu totongaˈi ˈalaˈa goˈo ˈada ˈuana ˈi langi fuana
lisilana, ana kaidaˈi neˈe nia fane naˈa, na ro ngwae kira toro ˈani ifi kwao
ki ˈaliˈali maˈi, kera ka uu naˈa faˈinida.
11 Ma keroˈa ka saefiloda kika ˈuri, “Kamu ngwae ˈi Galili ki, faˈuta neˈe
kamu uu goˈo ˈamuˈa ˈi neˈe, ma muka lialia ˈalaˈa goˈo amuˈa ˈuana
saena mamanga? Sa Jesus ba God ngalia faˈasi kamu ˈuana ˈi langi, nia
ke baˈa oli logo maˈi, diˈia ba kamu lisia nia fane ˈuana ˈi langi.”

Na ngwae fuana didifulilana sa Judas

12 Sui na ngwae ni lifurongo ki, kira ka oli ˈuana ˈi Jerusalem faˈasia
gwauna faˈi ua neˈe kira saea ˈani Olif, neˈe bolo faˈinia taˈi kadi tala*
faˈasia ˈi Jerusalem.
13 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi Jerusalem, kira ka raˈe ˈuana na maˈe
luma neˈe kira tua ana ˈi lifua. Ma na satana na ngwae neˈeri ki neˈe: sa
Peter, ma sa John, ma sa James, ma sa Andrew, ma sa Filip, ma sa Tomas,
ma sa Batolomiu, ma sa Matthew, ma sa James na ngela sa Alfeas, ma sa
Simon ta ngwae ana na ngwae ba kira oga lalilana na ngwae ˈi Rom ki
faˈasia ˈi Israel, ma sa Judas na ngela sa James.
14 Ma kira ˈidufaˈi fiku ˈunaˈeri sulia taˈi liaˈi ngwae fuana foˈongaˈa
faˈinia ti kini logo, ma ˈi Mary na teˈa sa Jesus, faˈinia na ngwaefuta sa
Jesus ki.
15 Ma ana taˈi kaidaˈi kira fiku ˈi neˈeri, taˈi talangaˈi ngwae ma ro
akwala ngwae faˈamamana ki neˈe kira fiku maˈi. Ma sa Peter ka tataˈe
ka fata ˈuri fuada,
16-17 “Ngwaefuta nau kina, na Kerekereˈa Abu sulia sa Judas fuli mamana
naˈa, osiˈana na Anoˈi ru Abu ba fata ˈani sa David sulia sa Judas. Sa Jesus
ba filia logo sa Judas ˈiri niaˈa ta taˈi ngwae akulu fuana sasilana na raoˈa
neˈe fuana lifurongo ˈanga, bore ma sa Judas ba dau talaˈia na ngwae ki
fuana daulana sa Jesus.”
18 (ˈUnaˈeri sa Judas ka ngalia mani ba kira folia ˈania ˈiri nia ke ˈolosaea
sa Jesus, ma ka folia ˈani na afu ano. Ma saena ano neˈeri, nia ˈasi, ma
sirana ka foga, ma na ogana ka busu tafa naˈa ˈi maa.

* **1:12** Taˈi kilomita

19 Ma na ngwae neˈe kira tua ˈi Jerusalem, kira ka rongoa na ru neˈe
fuli fuana sa Judas, ma kira ka saea na ano neˈeri ˈani alaˈanga kira
“Akeldama.” Ma fadalana na alaˈanga neˈeri na “Ano Ana ˈAbu.”)
20 Ma sa Peter ka alaˈa laˈu ka ˈuri, “Ru neˈe ka fuli nama diˈia ba kira
keresia saena buka Sam ki nia ˈuri, ‘Na luma nia ka gwaˈu, ma noaˈa ta
ngwae kasi tua ˈi saena.’✡ Ma taˈi kerekereˈa logo ba nia ˈuri, ‘Nia leˈa
fuana ta ngwae laˈu neˈe ke didifulia fasi ˈiri ke ngalia raoˈa ba nia.’✡
21-22 “Ta neˈe nia leˈa fuana kuke filia laˈu ta ngwae ˈiri ke rao fiku nama
faˈi kaimili na lifurongo ki fuana alaˈanga sulia na tataˈelana na Aofia sa
Jesus faˈasia na maeˈa. Na ngwae neˈe kuke filia, niaˈa ta ngwae nama
ana fikutaˈi ngwae ba kira leka leka fiku faˈi kulu ana kaidaˈi ba sa Jesus
nia tua ˈua faˈi kulu, talaˈae maˈi ana kaidaˈi ba sa John siuabu ana sa
Jesus, leleka maˈi ka dao ana faˈi asoa ba God ngalia naˈa sa Jesus faˈasi
kulu ˈuana ˈi langi.”
23 Ma kira ka filia ro ngwae ki. Ma satana ta ngwae neˈe sa Josef, neˈe
kira saea ˈani sa Barsabas, ma kira ka saea logo ˈani sa Justus. Ma satana
na ruana ngwae neˈe sa Mataeas.
24 ˈUnaˈeri kira foˈo kira ka ˈuri, “Aofia ˈae, ˈaeˈo neˈe ˈoko saiana
manatalana ngwae ki taˈifau. Aia, ˈoke faˈataˈinia maˈi fuamiˈa ana
kaidaˈi neˈe sa tai ana ro ngwae neˈe ki neˈe ˈoko filia,
25 ˈiri ke ngalia na raoˈa neˈe ana lifurongoˈa neˈe sa Judas ba faidanga
ˈania ma ka leka naˈa ˈana ˈuana na kula neˈe bolo faˈinia nia ke tua ana.”
26 Ma ˈi buri ˈana neˈe kira foˈo taˈifau, kira ka masa ˈani ru diˈia daisi,
fasi ˈiri kike dao toˈona sa tai ana ro ngwae neˈe ki neˈe God filia, ma kira
ka filia sa Mataeas ˈiri ka rao faˈinia akwala ma taˈi ngwae ni lifurongo
neˈeri.

2

Daolana maˈi na Anoˈi ru Abu

1 Ma na faˈi asoa doe Jiu ki neˈe kira saea ˈani Pentekos nia dao naˈa
maˈi, ma na ngwae neˈe kira faˈamamana ki, kira fiku ana taˈi kula saena
fanoa doe ˈi Jerusalem.
2 Ma ˈasu bore ma taˈi lingalingaˈi ru diˈia na iru doe, nia dao maˈi
faˈasia ˈi langi, ma ka longasia naˈa na luma neˈe kira tua ana.
3 Ma kira ka lisia na ru diˈia na meamea ana mafula ki, ma na ru neˈeri
ka takalo ma ka dau ˈi fafona ngwae ki taˈifau neˈe kira tua ˈi neˈeri.
4 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura adaˈa taˈifau, ma kira ka etangia fataˈa
ˈani na alaˈanga matamata ki, diˈia neˈe Anoˈi ru Abu faˈafata kira ˈani.
5 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae ˈi Jiu ki neˈe kira foˈosia God, kira
tua logo ˈi Jerusalem. Kira leka maˈi faˈasia na maˈe fanoa toˈotoˈo doe ki
saena magalia.
6 Ma kaidaˈi kira rongoa na lingalingaˈi ru neˈeri, ngwae ˈoro ki kira ka
fiku. Ma kira ka ˈarefo liu, duˈungana neˈe ngwae faˈamamana ki, kira
fata ˈani na alaˈanga kira ki taˈifau.
7 Ma osiˈana kira ˈarefo liu, kira ka fata ˈuri fuada talada, “Na ngwae
niniˈa kira fata ˈuri ki, kira ngwae ˈi Galili ki taˈifau goˈo.
8 Ma faˈuta neˈe mika rongo kira ka fata ˈani alaˈanga kami ki?
9 Osiˈana kami leka maˈi faˈasia fanoa ˈi Partia, ma ˈi Media, ma ˈi Elam,
ma ˈi Mesopotemia, ma ˈi Judea, ma ˈi Kapadosia, ma ˈi Pontus, ma ˈi Asia,

✡ **1:20** Sam 69:25 ✡ **1:20** Sam 109:8

10 ma faˈasia ˈi Frigia, ma ˈi Pamfilia, ma ˈi Ejipt, ma faˈasia fanoa ki ˈi
Libia karangia ˈi Saeren, ma ti ngwae kami leka maˈi faˈasia ˈi Rom. (Aia,
ma ti ai aimili kiraˈa ngwae Jiu ki, ma ti ai aimili laˈu kira fiˈi ruˈu goˈo
maˈi ˈi Jiu ˈi buri.)
11 Ma ti ngwae kira leka maˈi faˈasia ˈi Krit, ma faˈasia ˈi Arabia, ma
kulu ka rongoa neˈe ngwae neˈe ki kira fata sulia na ru ni ˈarefoˈanga
ani ki neˈe God nia sasiˈi, ma kulu ka rongo saiana alaˈanga kira ki neˈe
alaˈanga mamana kia goˈo talaka!”
12 Kira ka ˈarefo liu, ma kira kina na ru neˈe kira lisia. Ma kira ka saefilo
kira talada kika ˈuri, “Tae naˈa neˈe ˈuri re?”
13 Ma ti ngwae ada ka fata ˈoidorole ˈani kira ka ˈuri, “Sali ˈuri bore kira
kwaˈufia liua naˈa waen taka niniˈa, ma gwauda ka rora.”

Na faˈataloˈanga sa Peter

14 Sui sa Peter ka uu faˈinia akwala ma taˈi ngwae ni lifurongo neˈeri ki,
ma ka alaˈa doe fuana fikuˈa neˈeri ka ˈuri, “Kamu na sasiku kina ngwae
ˈi Jiu ki, ma kamu na ngwae ki taˈifau neˈe kamu tua ˈi Jerusalem, muke
fafarongo basi maˈi fuaku, ˈiri nau ku faˈarongo kamu ˈani fadalana ru
neˈe.
15 Na ngwae neˈe ki noaˈa kira ˈiri boleboleˈa laˈu ˈani kwaˈufilana waen
niniˈa, diˈia neˈe kamu manata toˈona. Osiˈana nia fiˈi dao goˈo ana sikona
agi sina ˈi ˈofodangi.
16 Aia, ma na ru neˈe ba sa Joel na profet fata naˈa maˈi sulia ˈua ba
ˈuri,
17 ‘God ka fata ˈuri,
Ana asoa ˈisi ki, nai baˈa kwate dangalu ana na Anoˈi ru Abu nau fuana
ngwae nau ki taˈifau.
Ma na ˈalako kamu ki, ma na sariˈi kamu ki, kike baˈa faˈarongo ˈani
fatalaku.
Ma na ngwae ˈalako kamu ki kike baˈa lisia na faˈataˈi ˈanga ki, ma na
ngwae ngwaro kamu ki kike baˈa lisia ru ki ˈani maliu boleˈa kira
ki.
18 Ana kaidaˈi neˈeri ki, nau ku baˈa kwatea logo na Anoˈi ru Abu nau
fuana ngwae nau ki neˈe kira rao ˈoˈo ma kika faˈamamana, ˈiri
kira logo kike faˈarongo ˈani fatalaku.
19 Ma nai baˈa fulia na ru ni ˈarefoˈanga ani ki saena mamanga ˈi langi,
ma nau ku sasia na faˈanadaˈa ki ˈi ano saena magalia.
Saena magalia na ngwae ki kike baˈa lisia na ngwae ki kike mae, ma na
mafula, ma na gwaˈi sasu ki.
20 Ma ˈi langi na ngwae ki kike lisia na sina ke baˈa rodoˈa, ma na madamo
ke baˈa meo diˈia ta ˈabu.
ˈUnaˈeri ka sui mala faˈi asoa ˈinotoˈa liu neˈeri ka fiˈi dao maˈi, neˈe God
ke baˈa matalangaˈinia na ngwae ki taˈifau.
21 Sa tai bore ˈana neˈe ka gani ˈuana kwaiˈafiˈanga ana Aofia, nia ke baˈa
mauri.’ ”✡

22 Ma sa Peter ka fata laˈu ˈuri, “Kamu ngwae ˈi Israel ki, muke
fafarongoa na alaˈanga neˈe ki! Sa Jesus ngwae faˈasia ˈi Nasaret, nia na
ngwae neˈe God asungaˈinia. God ka faˈataˈinia fuamuˈa ˈani faˈanadaˈa,

✡ **2:21** Joel 2:28-32

ma na ru ni ˈarefoˈanga ki neˈe God ka sasiˈi maˈi ˈani niaˈa. Kamu
talamuˈa muke saiana taˈifau na ru neˈe ki neˈe fuli ˈi safitamuˈa.
23 Aia, ma God ka saiana, ma nia ka naia naˈa sa Judas neˈe ke ˈolosaea
sa Jesus, ma ka kwatea fuamuˈa, ma muka saungia, osiˈana kamu alaˈania
fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka fotoˈia ana ˈai rara folo.
24 Bore ma God taˈea laˈu faˈasia na maeˈa, ma ka logea faˈasia na
ngasingasiˈanga ana maeˈa, osiˈana nia ˈafitaˈi fuana na maeˈa ka dau
fafia sa Jesus.
25 ˈI naˈo maˈi sa David ba fata ˈuri suli niaˈa,
‘Nau ku lisia God ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nia tua faˈi nau, ma noaˈa
naisi maˈu, osiˈana nia tua karangi aku.
26 Ma osiˈana ru neˈe, nau ku saeleˈa liu, ma na fatalaku ka fungu ˈani
saeleˈa ˈanga.
Nau kui fitoˈo ana God,
27 osiˈana noaˈa ˈoe kosi alaˈani nau ˈuana na kula ana maeˈa, ma noaˈa
ˈoe kosi lugataˈi nau, na Ngwae Abu ˈoe ka fura saena kilu gwaˈu.
28 Ma ˈoko faˈataˈinia fuaku neˈe nai baˈa mauri laˈu.
Ma ana tualamu faˈi nau, ˈoke baˈa faˈafungu nau ˈani saeleˈanga.’ ”✡

29 Ma sa Peter nia fata noniraˈa laˈu ka ˈuri, “Ngwaefuta nau kina
ˈae, nau ku alaˈa madako fuaumulu sulia na koˈo bora kia sa David na
tatalafaˈa. Nia mae, ma kira ka alua naˈa. Ma na kilu gwaˈu nia ka tua
karangi kulu goˈo ˈana ˈi neˈe ˈi taˈena.
30 Sa David noaˈa ˈiri alaˈa laˈu sulia niaˈa talana kaidaˈi nia saea ru
neˈe. Niaˈa ta profet, ma nia ka sai goˈo ˈana ana na fata alangaˈinga God
fuana. God fata alangaˈi fuana nia ke baˈa alua ta ngwae ana kwalafa sa
David na tatalafaˈa, nia ke baˈa gwaungaˈi diˈia niaˈa.
31 Sa David ka lisia taˈifau naˈa tae neˈe God ke baˈa sasia, ma sa David
ka fata sulia na tataˈelana na Christ, na ngwae filia God, faˈasia na maeˈa,
ma God noaˈa kasi danga ˈania saena kula ana maeˈa, ma na nonina noaˈa
kasi ngwaˈa.
32 Sa Jesus ba, God taˈea faˈasia na maeˈa, ma kaimili taˈifau goˈo neˈe
kami lisia, ma mika fata faˈamamana sulia ˈunaˈeri.
33 God nia faˈa ˈinotoˈa sa Jesus ˈani faˈagwaurulana ˈiri nia ka
gwaungaˈi faˈinia, ma God ka kwatea na Anoˈi ru Abu fuana, diˈia ba nia
eta fataˈa ˈani. Aia, ma na ru neˈe kamu lisia, ma kamu ka rongoa taˈena
naˈa neˈe sa Jesus ke kwate dangalu maˈi ana na Anoˈi ru Abu fuamiˈa.
34 Osiˈana noaˈa laˈu sa David neˈe fane ˈuana ˈi langi. Bore ma sa David
ka fata lala ˈuri,
‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko gwaungaˈi faˈinau,
35 masia kaidaˈi nau kui alua malimae ˈoe ki ka roˈosuliˈo.’✡

36 “Ta neˈe kamuˈa, ngwae ˈi Israel ki, nau ku oga muke sai leˈa ana sa
Jesus neˈe nau ku fata sulia, ba kamu fotoˈia ana na ˈai rara folo, ma God
ka alua sa Jesus, na Christ neˈe ngwae filia nia, ma nia ka alua sa Jesus ka
gwaungaˈi!”
37 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira rongoa ru neˈe, kira ˈeke, ma
mangoda ka ˈaruˈaru. Ma kira ka fata ˈuri fuana sa Peter faˈinia na ngwae

✡ **2:28** Sam 16:8-11 ✡ **2:35** Sam 110:1

ni lifurongo ki, “Ngwaefuta kina ˈae, tae neˈe kami ke baˈa sasi ˈiri God
ke rufuanata amiˈa?”
38 Sa Peter olisida ka ˈuri, “Kamuˈa taˈifau, muke kakari alifaˈi faˈasia na
taˈangaˈa kamu ki, ma kami ke siuabu kamu, osiˈana kamu faˈamamana
sa Jesus Christ ˈiri God ka rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki, ma God ka
kwatea na Anoˈi ru Abu nia fuamuˈa.
39 God kia nia eta fataˈa ke kwatea na Anoˈi ru Abu fuana ngwae neˈe
nia laefida fuana niaˈa talana ki. Na eta fata ˈanga neˈe nia ˈafutaˈi kamu
naˈa faˈinia ngelamuˈa, ma na ngwae neˈe kira tua tau ki logo.”
40 Sa Peter ka saea na ru neˈe ki fuada faˈinia alaˈanga ni kwairaduˈanga
ˈoro ki laˈu ka ˈuri, “Muke tagi leˈa suli kamu talamuˈa faˈasia na
kwaˈikwaˈinga neˈe ke leka maˈi fuana na ngwae taˈa ki!”
41 Ma na ngwae ˈoro ki, kira ka faˈamamana ana na fatalana, ma kira
ka siuabu. Ma ana faˈi asoa neˈeri, bolo faˈinia na uulu toˈoni ngwae ki
neˈe kira ruˈu laˈu maˈi ˈi saena na fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈeri.
42 Ma ana asoa ki taˈifau, kira ka fafarongoa na faˈamanataˈanga na
ngwae lifurongo ki, ma kira ˈidufaˈi tua fiku, ma kira ka fanga kwaima
fiku, ma kira ka foˈo fiku.
43 Ma na ngwae lifurongo ki, kira fulia ru faˈanadaˈa ˈoro ki ma na ru
ni ˈarefoˈanga ˈani ki, ma na ngwae ki taˈifau kira ka ˈarefo.
44 Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ki, kira ka ˈado
faˈinia na fikuˈa kwaima, ma kira ka daroˈia safitada kwailiu toˈo ruˈa
kira ki.
45 Ma ti kaidaˈi kira ka ˈoifoliˈa logo ˈani na aluruˈanga kira ki, ma na
ano kira ki, ma kira ka daroˈia na mani kira ngaliˈi ki ˈi safitada kwailiu,
ka bolo faˈinia boˈoboˈo ˈanga ana taˈi taˈi ngwaeˈa adulu neˈe oga.
46 Ma kira ka fiku ana asoa ki taˈifau saena faˈi labu ana Luma Abu God.
Ma kira ka fanga fiku kwaima saena luma kira ki, ma kaidaˈi kira fiku
ˈunaˈeri, kira ka saeleˈa liu faˈinia na enoenoˈanga saena maurilada.
47 Ma kira ka fata leˈa ana God, ma na ngwae ki taˈifau ˈi Jerusalem ka
saeleˈa faˈinida. Ma ana asoa ki taˈifau, na Aofia ka faˈamauria ti ngwae
laˈu, ma kira ka ruˈu maˈi saena fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe.

3

Sa Peter faˈinia sa John gura na ngwae ˈaena mae

1 Ana taˈi asoa, sa Peter faˈinia sa John, kera ka leka ˈuana Luma Abu
God ana uula kadi sina ˈi saˈulafi, osiˈana kadi sina neˈeri, kaidaˈi Jiu ki
nama fuana foˈongaˈa.
2 Ana asoa ki taˈifau, ngwae ki kira ˈidufaˈi ngalia maˈi taˈi ngwae ˈaena
mae talaˈae maˈi ana kaidaˈi ana futalana. Ma kira ka alua ˈi ˈaena sina
maa ana Luma Abu God. (Na tafa neˈeri, kira saea ˈani “Mae Taˈelo
Kwanga.”) Ana asoa ki taˈifau, nia tua ˈi neˈeri, ˈiri ka gani mani ana
ngwae neˈe kira ruˈu kwau saena Luma Abu God.
3 Ma ana kaidaˈi nia lisia sa Peter faˈinia sa John kera ruˈu kwau, nia ka
gani kera ˈiri kera ka kwatea ta ru fuana.
4 Ma keroˈa ka bubu totongaˈi fuana, ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Lia
maˈi fuamiroˈo.”
5 Ma nia ka bubungi kera, ka manata ˈana fasi keroˈa kata kwatea ta ru
fuana.

6 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa nau kusi toˈo goˈo ana ta mani.
Bore ma nai kwatea fuamu na ru neˈe nau ku toˈo ana. Nau ku saea ˈoe
tataˈe, ma ˈoko fali, osiˈana sa Jesus Christ na ngwae faˈasia ˈi Nasaret
kwatea ngasingasi ˈanga fuaku.”
7 Goˈo sa Peter ka dau ana na lima ˈoloˈolo nia, ma ka taˈea. Ma ˈaliˈali
goˈo ˈaena taˈifau ka ngasingasiˈa naˈa,
8 ma nia ka faˈasaka, ma ka uu ˈani ro ˈaa nia ki, ma nia ka fiˈi talaˈae
ka fali kwailiu. Ma nia ka ruˈu kwau faˈi keroˈa ˈuana saena faˈi labu ana
Luma Abu God, ka fali, ma ka ngwaˈe sakasaka faˈinia na fata leˈa ˈanga
ana God.
9 Ma kaidaˈi na ngwae neˈeri ki, kira lisia nia fali, ma ka auraˈea God,
10 kira lia saiana neˈe niaˈa na ngwae gani gani ba leka ruˈu ka tuatua ˈi
ˈaena sina maa ana Luma Abu God. Ma kira ka ˈarefo liu ana na ru neˈe
fuli fuana ngwae neˈeri.

Alaˈanga sa Peter saea saena Luma Abu God

11 Kaidaˈi neˈeri, ngwae neˈe ka daubibi liu naˈa ana sa Peter ma sa
John, na ngwae ˈoro ki kira ka ˈarefo liu, ma kira ka lalili siada saena kula
ana Luma Abu God neˈe kira saea ˈani “Taofa sa Solomon.”
12 Kaidaˈi sa Peter lisia naˈa ngwae neˈeri ki, nia ka fata ˈuri fuada,
“Kamu ngwae Israel ki, faˈuta neˈe kamu ka ˈarefo ana ru neˈe, ma
kamu ka bubungi keroˈo naˈa ˈaumulu ˈuira? Sali kaumulu fia fasi na
ngasingasiˈanga keroˈo talamiroˈo, ma na tuaˈa abu keroˈo niniˈa keroˈo
gura ˈani na ngwae neˈe ma ka fali?
13 God neˈe sa Abraham, ma sa Aesak, ma sa Jakob kira foˈosia, God ba
koˈo kia ki, nia tala faˈa ˈinotoˈa na ngwae rao nia sa Jesus. Bore ma kamu
ka kwatea lala sa Jesus fuana na faˈinaˈonaˈo ki. Ma kaidaˈi sa Paelat nia
matalangani, kamu ˈaila ˈania niaˈa, ma kamu ka sae taˈa liu lala ana
kaidaˈi ba sa Paelat saea ke logea.
14 Sa Jesus neˈe na ngwae abu, ma ka ˈoloˈolo ba God filia fuana
faˈamaurilana ngwae nia ki, bore ma kamu ka ˈaila ˈania, ma kamu ka
ˈengoa lala sa Paelat fuana logelana na ngwae neˈe sau ngwae.
15 Ma kamu ka saungia sa Jesus na ngwae neˈe gwalona na mauriˈa.
Bore ma God ka taˈea faˈasia na maeˈa, ma keroˈo ka lisia mamanalana
ru neˈe.
16 Kamu lisia na ngwae neˈe, ma kamu ka lia saiana. Nia faˈamamana
na ngasingasiˈanga sa Jesus neˈe ka faˈamauria. Fitoˈonga ana sa Jesus
neˈe kwate ngwae neˈe ka tatakila neˈe kamu ka lisia taˈifau naˈa.
17 “ˈUnaˈeri ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku saiana kaumulu faˈinia na
faˈinaˈonaˈo ki kamu sasi ˈunaˈeri ana sa Jesus, osiˈana kamu kinaˈi ru.
18 Bore ma God saea naˈa maˈi ˈua ˈi naˈo ˈani na profet ki taˈifau fasi
na ngwae filia nia ke baˈa nonifii. Ma nia ˈunaˈeri fuana ka faˈamamana
nama na fatalana God.
19 ˈUnaˈeri muke kakari alifaˈi naˈa, ma kamu ke faˈitaˈi ˈuana God,
ˈiri nia ke rufuanata na abula taˈangaˈa kamu ki, ma ˈiri God ke baˈa
faˈasaeleˈa na maurilamuˈa,
20 ma nia ke baˈa kwatea maˈi sa Jesus na Christ na ngwae ba nia filia
naˈa fuamuˈa.
21 Nia tua maˈi ˈana ˈi langi leleka ka dao ana kaidaˈi God ke faˈafaolua
na ru ki taˈifau, diˈia ba nia saea naˈa maˈi ˈua ˈani na profet abu nia ki.

22 Osiˈana sa Moses fata sulia na Aofia ka ˈuri, ‘God kamu ke baˈa kwatea
kwau taˈi profet siaumulu, diˈia logo neˈe nia baˈe nau maˈi. Niaˈa ta
ngwae nama amuˈa ngwae Jiu ki. Kamu ke roˈosulia na tae ki neˈe nia
saea fuamuˈa.
23 Sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi roˈosulia na tae neˈe na profet neˈeri
saea, God ke baˈa daroˈia nia ka tua matali faˈasia ngwae nia ki ma ka
malangisia.’✡
24 Sa Samuel, ma na profet ki taˈifau neˈe kira leka maˈi ˈi buri, kira
toˈo ana na faˈarongoˈanga neˈe faˈasia God, kira ka faˈatalo logo ˈania
tae neˈe niˈi fuli naˈa maˈi ana kaidaˈi neˈe.
25 Na fata alangaˈinga God ki fuamuˈa niˈi dao maˈi ˈani na profet nia
ki. Ma kamu ˈado logo ana faˈinia na koˈo kamu ki ˈani fau alangaˈinga
God fuada, diˈia nia saea fuana sa Abraham ka ˈuri, ‘Nau kui baˈa faˈaleˈa
na ngwae ki taˈifau saena magalia, sulia na ngwae neˈe futa olitamu.’✡
26 Nia neˈe, God ka filia maˈi ma ka kwatea maˈi na ngwae rao nia sa
Jesus siaumulu, fasi ˈiri nia ka faˈaleˈa kamu, ana kaidaˈi kamu kakari
alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kamu ki.”

4

Kira matalangani sa Peter ma sa John

1 Ana kaidaˈi sa Peter faˈinia sa John kera alaˈa ˈua fuana ngwae ki, ti
fata abu, ma ti Sadusi, ma na faˈinaˈonaˈo ana ngwae neˈe kira folo ˈusia
Luma Abu God, kira ka dao maˈi siadaroˈo.
2 Kira oga taˈa, osiˈana na ro ngwae lifurongo neˈe ki kera faˈamanata na
ngwae ki neˈe sa Jesus nia tataˈe naˈa faˈasia na maeˈa, ma ka faˈataˈinia
neˈe na ngwae neˈe kira mae ki bore kira ke tataˈe logo faˈasia na maeˈa.
3 Nia neˈe kwatea kira ka daudaroˈo, ma kira ka aludaroˈo saena luma
ni lokafo, kera ka tua ˈi neˈeri masia ruana asoa, duˈungana nia saˈulafi
naˈa.
4 Ma na ngwae ˈoro neˈe kira rongoa alaˈanga kera, kira ka faˈamamana.
Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana na faˈarongoˈa leˈa kaidaˈi neˈeri, nia
bolo faˈinia lima toˈoni ngwane ki.*
5 Ana na asoa ˈi buri, na ˈingataˈi fata abu fikua maˈi na fata abu doe
ki, na ngwae faˈamanata ana taki ki, faˈinia ti ngwae ana fikutaˈi ngwae
ni lokoˈi ru, ma kika fiku ana taˈi kula ˈi Jerusalem.
6 Kira fiku faˈinia sa Anas na ˈingataˈi fata abu, ma sa Kaeafas, ma sa
John, ma sa Aleksanda faˈinia ti ngwae laˈu ana kwalafa ana ˈingataˈi fata
abu.
7 Sui kira ka faˈauua sa Peter faˈinia sa John ˈi naˈoda taˈifau, ma kira
ka saefilodaroˈo kika ˈuri, “Koroˈo gura faˈuta ana na ngwae taˈu neˈe?
Na mamanaˈanga tae neˈe koroˈo toˈo ana, ma na ngasingasiˈanga ana sa
tai niniˈa koroˈo gura ˈani?”
8 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura ana sa Peter nia fata ˈuri fuada, “Kamuˈa
ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na gwaungaˈi ngwae ki,
9 kamu saefilo keroˈo taˈena sulia na ru leˈa neˈe keroˈo sasia fuana
ngwae ˈaena taˈu, ma tae niniˈa kwate nia ka leˈa.

✡ **3:23** Diutronomi 18:15, 18 ✡ **3:25** Jenesis 22:18 * **4:4** Lima toˈoni ngwae neˈe noaˈa kira kasi toˈomani goˈo kini faˈinia na ngela ki neˈe kira faˈamamana logo na faˈarongoˈa leˈa.

10 Kero'o oga kamu'a fa'inia na ngwae ki ta'ifau 'i Israel muke saiana ru ne'e, na ngwae ne'e kamu lisia, nia 'akwa, ma ka uu na'a fa'i kamu, nia 'akwa 'ani na ngasingasi'anga sa Jesus Christ na ngwae fa'asia 'i Nasaret ba kamu saungia ana 'ai rara folo ma God ka ta'ea fa'asia na mae'a.
11 Sa Jesus ba na Kerekere'a Abu fata sulia ka 'uri,
'Nia'a na fau ne'e kamu na ngwae saunga'i luma ki, kamu 'aila 'ania.
Nia ne'e na fau ne'e talinga'i ka liufia na fau ki ta'ifau ana 'odoa.'
12 Ta'ifilia nia'a go'o ne'e saiana ka fa'amauria na ngwae ki, noa'a na'a ta ngwae la'u saena magalia, ne'e God kwatea fasi 'iri ka fa'amauri kia 'ani."
13 Ma na gwaunga'i ngwae ki, kira ka 'arefo liu ana sa Peter ma sa John, osi'ana noa'a kera kasi ma'u 'ani fata nonira'anga. Ma kira ka 'arefo logo ana sai'i ru'anga kera'a, ro ngwae ne'e ki noa'a kero'a kasi saesae'e ru go'o. Ma kira saiana kero'a ro ngwae dee i'a ki go'o. Ma kira ka sai logo ana kero'a ro ngwae ne'e ki ba liliu fiku fa'inia sa Jesus.
14 Ma kira ka kina na'a saelana la'u ta ru, osi'ana na ngwae ba kera gura nia uu logo fa'i kera.
15 'Una'eri ne'e kira ka kwatea sa Peter, ma sa John, fa'inia na ngwae ne'eri, kira ka ru'u kwau 'i maa fa'asia kula ni fiku'a ne'eri. Sui, kira ka fata basi 'ada sulia tae ne'e kike ba'a sasia ana sa Peter ma sa John.
16 Ma kira ka fata 'uri, "Tae ne'e kulu ke ba'a sasia ana ro ngwae ne'e ki? Osi'ana na ngwae ki ta'ifau ne'e kira tua 'i Jerusalem, kira sai go'o ana ta'ifau na ru fa'anada'a ne'e kera sasia, ma noa'a kulu kasi bolo fuana tofelana.
17 Bore ma fuana ru ne'e noa'a kasi talo fuana ti ngwae la'u, kulu saea fuada noa'a kera kasi fata la'u sulia sa Jesus fuana ti ngwae la'u."
18 Sui kira ka ri la'u ma'i 'uana sa Peter ma sa John, kira ka fata totonga'i 'uri fuadaro'o, "Noa'a koro'o kasi fata la'u 'ani ma noa'a koro'o kasi fa'amanata na'a sulia sa Jesus."
19 Ma sa Peter fa'inia sa John olisida kera ka 'uri, "Kamu ke manata basi na tae ne'e saga 'i maana God, ana ro'onga'a suli kamu, nama ro'onga'a sulia God?
20 Noa'a kero'o kasi mango na'a fa'asia ala'anga sulia tae ne'e kero'o tala lisia, ma kero'o ka rongoa, osi'ana kero'o ro'o sulia God."
21 Ma na fiku'a ne'e ana ngwae loko'i ru ki, kira ka fata ngasingasi'a la'u fuadaro'o. Sui kira ka logedaro'o, 'asu 'ubani ngwae ki kata fu'alida fafia kwa'i ladaro'o, du'ungana na ngwae ki ta'ifau, kira ba'atafea liu God fafia tae ne'e kera fulia.
22 Osi'ana ne'e ngwae ki saiana talito'ona God go'o ne'e saiana ke gura ngwae nini'a mata'i na'a sulia fai akwala fa'i ngali ma ka tarenga ana maurilana.

Ngwae fa'amamana ki kira fo'o 'uana nonira'anga

23 Kaida'i kira logea go'o sa Peter ma sa John, kera ka oli la'u siana fiku ta'i ngwae kira, ma kera ka fa'arongoda 'ania na ru ne'e fata abu doe ki ma na ngwae fa'ina'ona'o ki kira saea.
24 Ana kaida'i kira rongoa, kira ka fo'osia God kika 'uri, "God 'inoto'a 'ae, 'ae'o ne'e 'oko saunga'inia na mamanga, ma na magalia, ma na asi, ma na ru mauri ki ta'ifau 'i ne'e.
25 Ma 'oko kwatea na'a Ano'i ru Abu 'oe fuana ko'o kami sa David na ngwae rao 'oe, fasi 'iri ka fata 'uri,

‘Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira saetaˈa fuaku, ma kira ka tataˈe
sauli nau sulia manataˈi ngwae boleboleˈa kira ki.
26 Na tatalafaˈa ki kira ka sasi akaˈu ˈada talada ma na ngwae ˈinotoˈa
ki kira ka fiku fuana fuˈanga faˈinia God ma Christ na ngwae filia
nia.’✡
27 “Sulia ru neˈe fuli kaidaˈi sa Herod Antipas ma sa Pontias Paelat, kera
fiku saena fanoa neˈeri faˈinia ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki ma na ngwae
ˈi Israel ki logo. Kira fiku fuana matalangaˈilana sa Jesus, na ngwae rao
abu ˈoe neˈe ˈoko filia naˈa.
28 Kira fiku fuana faˈamamanalana ma sasilana na ru ki taˈifau, diˈia ba
ˈoko naia naˈa maˈi, sulia ˈani ngasingasiˈanga ˈoe, ma na kwaiogaiˈanga
ˈoe fuana ka fuli naˈa ˈunaˈeri.
29 Ma ana kaidaˈi neˈe God ˈae, ˈoke lisia basi alaˈanga totongaˈi kira ki,
ma ˈoko kwatea maˈi na ngasingasiˈanga ˈoe fuamiˈa na ngwae rao ˈoe ki,
fasi ˈiri mike fata nonираˈa ˈani fatalamu.
30 ˈOke faˈataˈinia maˈi na mamanaˈanga ma ˈoko gura ngwae ki, fasi ˈiri
kira ka lisia fulilana ru faˈanadaˈa ki, ma na ru ni ˈarefoˈanga ki, ˈani na
ngasingasiˈanga ngwae rao abu ˈoe sa Jesus.”
31 Ma ana kaidaˈi kira foˈo ka sui goˈo, kula neˈe kira fiku ana ka
ngwaˈigiˈigi naˈa. Ma na Anoˈi ru Abu ka sura adulu taˈifau, ma kira
ka fata nonираˈa naˈa ˈani fatalana God.

Kira daroˈia na toˈoruˈa kira ki

32 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana, kira ka fiku ˈani taˈi
manataˈanga faˈinia taˈi liaˈi ngwae. Ma noaˈa ta ngwae ˈiri toˈo ana ta
ru neˈe nia ke saea ˈani ru nia talana, bore ma kira ka daroˈia ˈi safitada
na ru kira ki taˈifau.
33 Ma na ngwae lifurongo ki ka faˈatalo nonираˈa sulia tataˈelana na
Aofia sa Jesus faˈasia na maeˈa, ma God ka faˈaleˈa kira taˈifau goˈo.
34 Ma noaˈa ta ngwae saena fiku taˈi ngwae ana tuaˈa kira neˈe ka
boˈoboˈo ˈuana ta ru, duˈungana ti kaidaˈi neˈe kira boˈoboˈo, ti ngwae
ada neˈe kira toˈo ana ano nama ta luma, kira ka ˈoifoliˈa ˈaniˈi, sui ma
kira ka ngalia maˈi mani neˈeri ki,
35 kira ka kwatea fuana ngwae lifurongo ki, kira ngalia, kika daroˈia
fuada sulia boˈoboˈo ˈanga kira ki taˈifau.
36 Ma sa Josef taˈi ngwae ana kwalafa sa Lifae ba futa ˈi Saeprus ba na
ngwae lifurongo ki kira saea ˈani sa Banabas (fadalana neˈe sa Kwairadui),
37 nia ka ˈoifoli ˈani taˈi afu ano nia, ka ngalia mani neˈeri, ka kwatea
fuana na ngwae lifurongo ki.

5

Sa Ananias faˈinia ˈafe nia ˈi Safira

1 Bore ma taˈi ngwae neˈe satana sa Ananias, faˈinia ˈafe nia satana ˈi
Safira, kera tua logo faˈinia na fiku taˈi ngwae faˈamamana neˈeri. Ma
kera ka foli logo ˈani ta bali ana ano kera.
2 Ma sa Ananias ka alua ˈana ta bali ana mani neˈeri fuadaroˈo, ka ngalia
goˈo maˈi ˈana ta bali ana mani neˈeri ka kwatea fuana ngwae lifurongo
ki, ma nia ka saea fasi niˈi taˈifau naˈa neˈeriˈa. Ma na ˈafe nia bore ka
ala logo fafia sokeˈa neˈeri.

✡ **4:26** Sam 2:1-2

3 ˈUnaˈeri sa Peter ka saefilo ˈuri ana, “Ananias kwa, faˈuta neˈe ˈoko
alaˈania sa Saetan ka talaˈiˈo, ma ka sasi ˈoko sokea na Anoˈi ru Abu ˈani
sofongaˈilana ta bali ana mani ba koroˈo ngalia kwa?
4 ˈI naˈona neˈe ˈoko foli ˈani na ano baera, niaˈa neˈe ru ˈoe. Ma
buri ˈana ˈoko ˈoifoli ˈani, mani ˈoko ngalia ˈuana ru neˈana, ˈaeˈo
neˈe ˈoko ˈaˈana fuana, ma ˈoko saiana ˈoe sasia ˈamu ˈani ta ru sulia
na kwaiogaiˈanga ˈoe. ˈUri ma faˈuta neˈe ˈoko manata ˈunaˈeri saena
manatalamu? Noaˈa ˈoko ˈiri sokea goˈo ngwae, ˈoko sokea logo God!”
5 Kaidaˈi sa Ananias rongoa ru neˈeri, nia ka ˈasi ˈi ano, ma ka mae naˈa.
Ma na ngwae neˈe kira rongoa ru neˈeri, kira ka maˈu liu.
6 Na ngwae ˈalako ki kira ruˈu maˈi, kira ka buta nonina. Ma kira ka
ngalia ˈi maa, ma kira ka kwaiatoa.
7 Nia bolo faˈinia ta uulu kadi sina ˈi buri ˈana, na ˈafe nia ka ruˈu maˈi
saena luma ana kula neˈe sa Peter nia tua ana, ma noaˈa kasi sai logo ana
tae neˈe fuli fuana na araˈi nia.
8 Ma sa Peter ka saefilo ˈuri ana, “Faˈarongo nau basi maˈi, ˈuri ma na
mani baera taˈifau naˈa niniˈa neˈe araˈi ˈoe faˈiniˈo moro ngalia ˈuana
na ano ba koroˈo ˈoifoli ˈani?”
Ma nia olisia ka ˈuri, “ˈIu, nia taˈifau naˈa niniˈa.”
9 Goˈo sa Peter ka saefilo laˈu ˈuri ana, “Faˈuta neˈe araˈi ˈoe faˈiniˈo,
moro ka sokea na Anoˈi ru Abu God, ma koroˈo fia fasi nia kasi matalangaˈi
koroˈo goˈo? Na ngwae ba kira kwaiatoa na araˈi ˈoe neˈana, kira uu goˈo
ˈada ˈi ˈaena sinamaa ana kaidaˈi neˈe. Ma kira ke baˈa ngaliˈo logo ˈiri
kika kwaiatoˈo.”
10 Ma ˈunaˈeri goˈo kini neˈe ka ˈasia logo ˈi ano ˈi naˈona ˈaena sa Peter,
ma ka mae naˈa. Ma na ngwae ˈalako baera ki kira ruˈu maˈi, ma kira ka
lisia nia mae naˈa, kira ka ngalia ˈi maa, ma kika leka kwaiatoa logo ˈi
ninimana araˈi nia.
11 Na ngwae faˈamamana ki taˈifau, ma ngwae ki taˈifau logo neˈe kira
rongoa ru neˈeri, kira ka maˈu liu logo.

Ru faˈanadaˈa ki

12 Na ngwae lifurongo ki, kira fulia ru ˈoro ni ˈarefoˈanga ani ki ma
na faˈanadaˈa ki ˈi safitana na ngwae ki. Ma na ngwae faˈamamana ki
taˈifau, kira ka fiku ˈi saena Luma Abu God ana kula neˈe kira saea ˈani
Taofa sa Solomon.
13 Ma ta ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana, noaˈa kasi noniraˈa fuana
ka fiku faˈinida, sui bore ˈana na ngwae ki ka tafea na ngwae faˈamamana
ki ma ka saea kira leˈa.
14 Bore ma na ngwae ˈoro ki, ma na kini ˈoro ki logo, kira ka faˈamamana
ana na Aofia, ma kira ka fiku logo ˈi saena na fiku taˈi ngwae neˈeri.
15 Ma duˈungana na ru neˈe na ngwae lifurongo ki kira fuliˈi ki, na
ngwae ˈi neˈeri ki kira ka ngalia naˈa ngwae mataˈi ki, ma kika aluda
sulia na taˈi tala fafona na ˈifitaˈi kira ki, fasi ˈiri kaidaˈi sa Peter ka liu
ana, nununa bore ka liu fafida, ma kira ka ˈakwa.
16 Ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi faˈasia na fanoa ki kalia
ˈi Jerusalem, kira ngalia maˈi na ngwae kira ki neˈe kira mataˈi faˈinia
na ngwae neˈe anoˈi ru taˈa ki faˈafiida, ma na ngwae lifurongo ki kika
gurada, ma kira taˈifau kika ˈakwa logo.

Kira faˈakaisia na ngwae lifurongo ki

17 Ma na ˈingataˈi fata abu, faˈinia na ngwae nia ki neˈe kira tua saena
fiku taˈi ngwae ana Sadusi ki, kira ka ogalaˈa liu fuana na ngwae lifurongo
ki.
18 Ma kira dauda, ma kira ka aluda saena luma ni lokafo.
19 Bore ma ana faˈi rodo neˈeri, na ˈainsel God dao maˈi, ma ka ˈifingia
na sinamaa ki ana luma ni lokafo neˈeri, ma ka talaˈida ˈi maa, ma ka fata
ˈuri fuada,
20 “Muke leka, muke uu saena Luma Abu God, kamu ke faˈarongoa
ngwae ki sulia na mauriˈa faolu neˈe.”
21 Na ngwae lifurongo ki kira ka roˈo sulia na ˈainsel neˈeri, ma ˈi
ˈofodangi laˈa bilabila, kira ka leka naˈa saena Luma Abu God, ma kira ka
talaˈae naˈa ana faˈamanataˈanga.

Na ˈingataˈi fata abu faˈinia ngwae nia ki, kira ka ri maˈi ˈuana na
ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki fuana fikutaˈi ngwae lokoˈi ru, ˈiri kika
filoa na ngwae lifurongo ki. Ma kira ka kwate alaˈanga fuana na ngwae
ana ofoˈa ki, kira ka talaˈia naˈa maˈi ngwae lifurongo ki faˈasia saena
luma ni lokafo siada.
22 Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae ana ofoˈa ki kira dao kwau, noaˈa kira
kasi lisia naˈa ta taˈi ana ngwae lifurongo saena luma ni lokafo. Ma kira
oli kika faˈarongoa na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kika ˈuri,
23 “Kaidaˈi kami dao kwau saena luma ni lokafo, kami lisia neˈe ngwae
folo ki kira fono ngasi liu mala ana sinamaa ki, ma kira ka folo goˈo ˈada
maana sinamaa ki. Bore ma kaidaˈi kami ˈifi, kami ka lia kwau saena
luma, ma noaˈa kami kasi lisia goˈo taˈi ana na ngwae lifurongo ki ˈi
saena.”
24 Kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana na ngwae
folo ki ana Luma Abu God, kira rongoa ru neˈe, kira ka filo kwailiu tae
laˈu neˈe ke baˈa fuli.

25 ˈUnaˈeri taˈi ngwae ka ruˈu maˈi, ma ka fata ˈuri fuada, “Muke sailinga
basi, na ngwae ba kamu aluda saena luma ni lokafo, kira uu naˈa ˈada
saena Luma Abu God, ma kira ka faˈamanata naˈa ngwae ki!”
26 Ma na gwaungaˈi ngwae ana ngwae folo ki faˈinia na ngwae nia ki,
kira leka, kira ka oli maˈi faˈinia na lifurongo ki. Noaˈa kira kasi kwaˈi
laelae laˈu sulida fuana oliˈa maˈi, osiˈana kira maˈu ˈani ngwae ki, ˈasu
kira kata ˈuilaˈi fauda lala.

27 Ma kaidaˈi kira talaˈia maˈi na ngwae lifurongo ki, ma kira ka faˈa
uuda ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈe kira fiku maˈi, na ˈingataˈi
fata abu ka fata fuada ka ˈuri,
28 “Kaimili lui totongaˈi ana noaˈa kaumulu kasi faˈamanata laˈu ˈani
sa Jesus. Bore ma na faˈamanataˈanga kamu talofia naˈa saena fanoa ˈi
Jerusalem. Ma kamu ka fafi kaimili fasi kaimili lala neˈe kami saungia sa
Jesus ka mae!”
29 Sui sa Peter faˈinia na lifurongo ki ka olisida kika ˈuri, “Kami ka roˈo
nama sulia God ma noaˈa laˈu ngwae ki.
30 Ma buri ˈana neˈe kamu saungia sa Jesus ana na ˈai rara folo ka mae,
God ba koˈo kia ki neˈe taˈea faˈasia na maeˈa.
31 Ma God taˈea nia ka gwaungaˈi faˈinia fasi ˈiri nia ka kwaitalaˈi ma
ka faˈamauri, fasi ˈiri ka kwatea kaidaˈi fuana ngwae Israel ki, ˈiri kike
kakari alifaˈi, ma God ka rufuanata ana taˈangaˈa kira ki.

32 Kaimili lisia naˈa ru neˈe fuli fuana sa Jesus ki, ma kamiˈa faˈinia na
Anoˈi ru Abu ka fata faˈamamana naˈa suliˈi. God kwatea maˈi na Anoˈi
ru Abu fuana sa tai faˈida neˈe roˈosulia.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae saena fikutaˈi ngwae lokoˈi ru ki kira
rongoa ru neˈe, kira ka saetaˈa liu, ma kira ka oga kike saungia na ngwae
lifurongo neˈeri ki.
34 Bore ma taˈi ngwae ana fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri, ma niaˈa tai
ana fikutaˈi ngwae ana Farasi satana sa Gamaliel neˈe ngwae faˈamanata
ˈani taki ki, ma nia neˈe ngwae ki kira fuˈusi doe liu ana, nia tataˈe ka
saea kira ka olitaˈinia basi ˈada na ngwae lifurongo neˈe ki ˈi maa fuana
kaidaˈi tiˈitiˈi.
35 Sui, nia ka fata ˈuri fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo neˈeri ki, “Kaumulu
ngwae ˈi Israel ki, kamu ke manata leˈa sulia na ru neˈe kamu ke baˈa
sasia ana ngwae neˈe ki.
36 Osiˈana noaˈa ˈisi tau goˈo kwau, sa Tedas leka maˈi ka saea niaˈa ta
ngwae ˈinotoˈa liu, ma ka bolo faˈinia fai talangaˈi ngwae ki neˈe kira leka
sulia. Ma noaˈa kasi tau goˈo, na ngwae ki kika saungia, ma na fafarongo
nia ki kira ka takalo taˈifau, ma na raoˈa ba nia sasia ka sui logo ˈana.
37 Sui buri ˈana sa Judas na ngwae ˈi Galili ka leka laˈu maˈi ana kaidaˈi
kira keresia satana na ngwae ki taˈifau. Ma na ngwae ˈoro ki neˈe kira
leka sulia ma kira ka ofolia ngwae ˈi Rom ki, bore ma ngwae ana ofoˈa ˈi
Rom ki kira ka saungia logo. Ma na fafarongo nia ki, kira ka takalo logo
ˈada.
38 Ma sulia na ru neˈe fafarongo sa Jesus ki kira sasi, nau ku saea
fuaumulu, noaˈa kamu kasi sasia ta ru ada. Muke alaˈanida kika leka
kwau ˈada ma muka leka faˈasida. Diˈia na manataˈanga ma na raoˈa
neˈe kira sasia neˈe ru goˈo ana ngwae, nia ke baˈa funu logo ˈana.
39 Ma diˈia nia leka maˈi faˈasia God, nia ˈafitaˈi kamu ke tataˈe saulida,
ma kamu ke dao toˈona neˈe kamu fuˈa saulia God.”
Ma na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri, kira ka roˈosulia fatalana sa
Gamaliel.
40 Sui kira ka oli laˈu maˈi faˈinia na ngwae ni lifurongo ki, ma kira ka
saea fuana ngwae folo ki kira ka ulasida. Ma kira ka luida noaˈa kira kasi
fata laˈu sulia sa Jesus. Sui, kira ka kanusuda.
41 Ma ana kaidaˈi neˈe na ngwae lifurongo ki kira leka naˈa faˈasia na
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri, kira ka saeleˈa liu, osiˈana God nia alafafida
neˈe kira totolia nonifiiˈanga duˈungana sa Jesus.
42 Ma ana asoa ki taˈifau, na ngwae lifurongo ki kira ka liu ˈi saena Luma
Abu God, ma ˈi saena na luma ngwae ki, ma kira ka faˈamanata, ma kika
fatataloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe sa Jesus nia na Christ, na ngwae
filia God.

6

Kira filia na fiu ngwae ki fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae lifurongo ki

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus
ki, kira ˈoro naˈa. Ma na ˈugaˈa ka tataˈe safitana Jiu neˈe kira fata ˈani
na alaˈanga ngwae Jiu faˈinia na Jiu neˈe kira fata ˈani na alaˈanga Grik.
Ti ai ada neˈe kira fata ˈani alaˈanga Grik, kira ˈuga, osiˈana neˈe Jiu neˈe
kira fata ˈani alaˈanga ngwae Jiu noaˈa kasi ˈafia goˈo na gwaˈi ˈuru kira

ki ka bolo logo faˈinia ˈuru Jiu neˈe kira alaˈa ˈani alaˈanga ngwae Jiu ˈani
na fanga, ma na mani neˈe kira daroˈia ana asoa ki.
2 Ma na akwala ma ro ngwae lifurongo neˈe ki, kira ka ri maˈi ˈuana
ngwae faˈamamana ki taˈifau, kira ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈiri leˈa neˈe kami
ka ˈabera laˈu ˈani na daroˈilana na mani kulu ki, ma kami ka manata
buru naˈa ˈaimili ˈani na faˈatalongaˈi lana fatalana God.
3 Nia ˈunaˈeri ngwaefuta nau kina ˈae, kamu ke filia ta fiu ngwae leˈa ˈi
safitamuˈa neˈe kamu saiada neˈe na Anoˈi ru Abu nia sura ada, ma kira
ka liatoˈo, fasi ˈiri kike lia sulia na raoˈa neˈe.
4 Ma kaimili ka rao taˈi bali naˈa ˈaimili ˈani foˈongaˈa ma na
faˈatalongaˈi lana fatalana God.”
5 Ma na ngwae neˈeri ki, kira fiku, ma kika saeleˈa kaidaˈi kira rongoa
ru neˈe, ma kira ka filia sa Stefen, na ngwae neˈe faˈamamanaˈanga nia
ngasingasiˈa ma na Anoˈi ru Abu ka tua faˈinia. Ma kira ka filia logo sa
Filip, sa Prokorus, sa Nikanor, sa Timon, sa Parmenas, ma sa Nikolaus na
ngwae faˈasia ˈi Antiok neˈe nia dau sulia faˈamanataˈanga ngwae Jiu ki,
bore ˈana nia noaˈa ˈiri futa laˈu maˈi ana ta ngwae Jiu.
6 Sui, na fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈeri, kira ka talaˈia maˈi fiu
ngwae neˈeri ki siana na lifurongo ki, ma na lifurongo neˈeri ki kira ka
foˈo faˈi kira, ma kira ka alua limada fafia na gwauda.
7 Ma na fatalana God ka talofia taˈifau naˈa ˈafutana ˈi Jerusalem. Ma
na ngwae ˈi Jerusalem ki neˈe kira faˈamamana, kira ka ˈoro liu maˈi, ma
na fata abu ˈoro ki logo, kira ka faˈamamana.

Na daulana sa Stefen

8 Sa Stefen na ngwae neˈe God faˈaleˈa, ma ka toˈo ana na ngasin-
gasiˈanga fuana sasilana ru faˈanadaˈa ˈoro ki ma na ru ni ˈarefoˈanga
ani ki ˈi safitana ngwae ki.
9 Ma ti ngwae neˈe kira ˈaila ˈani sa Stefen, kira ka tua logo saena fiku
taˈi ngwae kira saea ˈani “Na luma fuana foˈongaˈa ana ngwae kira tua
sakadola ki.” Ti ngwae adaˈa kira Jiu neˈe leka maˈi faˈasia ˈi Saeren, ma
ˈi Aleksandria. Kira faˈinia ti Jiu faˈasia abaˈi kula ˈi Silisia, ma ˈi Asia ki,
kira ka etangia olisuˈusuˈunga faˈinia sa Stefen.
10 Ma na Anoˈi ru Abu ka kwatea na liatoˈo fuana sa Stefen, fasi ˈiri
kaidaˈi nia ka fata ˈani, ˈafitaˈi liu ta ngwae ka olisia.
11 Sui kira ka foli ago ana ti ngwae ˈiri kira ka saea, “Kaimili rongoa nia
fata buri tolingaˈi ana sa Moses faˈinia God.”
12 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe ki kika radua na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma
na faˈamanata ana taki ki, kira ka saetaˈa liu, ma kira leka maˈi siana sa
Stefen, ma kira ka daua, ma kira ka talaˈia maˈi siana na fiku taˈi ngwae
lokoˈi ru.
13 Sui kira ka ri maˈi ˈuana ti ngwae ˈiri kira ka soke fafia. Kira fata
ˈuri, “Sulia asoa ki, na ngwae neˈe fata buri tolingaˈi ˈana Luma Abu God,
faˈinia na taki sa Moses ki.
14 Kami rongoa nia saea sa Jesus ngwae ˈi Nasaret nia ke baˈa osia na
Luma Abu God, ma ke olisia logo na falafala kia ki neˈe sa Moses kwateˈe
naˈa fuaka.”
15 Ma na ngwae neˈe kira tua saena fiku taˈi ngwae lokoˈi ru neˈe, kira ka
alu naˈa maada ana sa Stefen, ma kira ka lisia neˈe maana ngwasinasina
ka diˈia naˈa ta ˈainsel.

7

Sa Stefen suˈusia nia ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru

1 ˈUnaˈeri na ˈingataˈi fata abu ka saefiloa sa Stefen ma ka fata ˈuri, “ˈUri ma na ru niniˈa kira fai fafiˈo ˈaniˈi ki, nia mamana niniˈa?”
2 Sa Stefen olisida ka ˈuri, “Ngwaefuta nau kina, ma maˈasi nau kina, muke fafarongo nau basi! God neˈe ˈinotoˈa ma ka ngasingasiˈa, nia faˈataˈi fuana koˈo bora kia sa Abraham kaidaˈi nia tua ˈua ˈi Mesopotemia, sui mala nia ka fiˈi leka tua ˈi Haran.
3 God fata ˈuri fuana, ‘ˈOke taˈe faˈasia na fuuˈi ngwae ˈoe, ma na fanoa ˈoe, ˈoke leka ˈuana na fanoa neˈe nau ku saea fuamu ˈoke baˈa leka ˈuana.’✡
4 Sui nia ka leka faˈasia abaˈi kula nia ˈi Kaldia, ma ka leka tua ˈi Haran. Ma buri ˈana na maˈa sa Abraham nia mae, God ka saea nia ka ˈidu maˈi ˈuana na fanoa neˈe kamu tua naˈa ana ˈi taˈena, neˈe kira saea ˈani ˈi Kenan ˈi naˈo.
5 Aia, God noaˈa kasi kwatea goˈo ta bali ana ano neˈe fuana sa Abraham, ta bali tiˈitiˈi bore ˈana fasi ˈiri sa Abraham ka toˈo ana bore ka noaˈa logo. Bore ma God nia eta fataˈa fuana nia ke baˈa kwatea na ano neˈeri ˈiri ano nia naˈa ˈana, faˈinia na olitana kwalafa nia. Ma kaidaˈi God nia eta fataˈa fuana, sa Abraham noaˈa nia kasi toˈo ˈua ana ta ngela.
6 ˈI buri God ka fata ˈuri fuana, ‘Na olitamu kike baˈa tua ana fanoa neˈe noaˈa laˈu na fanoa kira, ma ˈi neˈeri kira ke baˈa rao ˈoˈo. Ma na ngwae ki kike baˈa faˈakaisida sulia fai talangaˈi faˈi ngali ki.
7 Bore ma nau ku kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae neˈe kira rao fuada ki. Ma ˈi buri, na olitamu kike sakatafa maˈi faˈasia fanoa neˈeri, ma kike foˈosi nau saena kula neˈe.’✡
8 “God eta fataˈa fuana sa Abraham ma ka saea fuana, diˈia na ngwae nia ki kira ˈolo faˈataˈinia, kira alafafia na fau alangaˈinga nia.✡ Ta neˈe sa Abraham ka ˈolo faˈataˈinia ana sa Aesak, fiu asoa ki ˈi buri ˈana neˈe nia futa. ˈUnaˈeri logo, sa Aesak ka ˈolo faˈataˈinia ana ngela nia sa Jakob, ma sa Jakob ka ˈolo faˈataˈinia ana akwala ma ro ngela nia ki neˈe kiraˈa naˈa neˈe na koˈo kia ki.
9 “Sa Josef neˈe ta ngwae naˈa ana akwala ma ro ngela nari sa Jakob faˈafutada ki. Na ai naˈona ki taˈifau liada kwaimamagolai fuana, ma kira ka foli ˈani fuana na ngwae neˈe kira leka ˈuana ˈi Ejipt ki, fasi ˈiri nia ke baˈa rao ˈoˈo ˈi neˈeri. Bore ma God tua faˈinia,
10 ma ka tagi sulia saena ˈafitaˈiˈanga nia ki. Kaidaˈi sa Josef nia dao siana sa Fero, na tatalafaˈa ˈi Ejipt, God kwatea naˈa liatoˈo fuana, ma ka kwaiˈafi ana neˈe kwate ma sa Fero ka oga, ma sa Fero ka alua nia ka gwaungaˈi fafia tuaˈa ˈi Ejipt, ma ka alua nia ka lia logo sulia na toˈoruˈa nia ki taˈifau.
11 Ma kaidaˈi neˈeri logo neˈe na uniˈi fioloˈa doe ka liu saena fanoa ˈi Ejipt ma ˈi Kenan,* neˈe ka kwatea naˈa ˈafitaˈiˈanga doe fuana na ngwae ki. Ma kaidaˈi neˈeri, nia ˈafitaˈi liu fuana sa Jakob faˈinia ngela nia ki ka dao toˈona ta fanga.
12 Ta neˈe ana kaidaˈi sa Jakob rongoa neˈe fanga ˈoro ˈi Ejipt, nia ka kwatea naˈa ngela nia ki (neˈe koˈo kia ki), kira ka eta leka dao ˈi neˈeri.

✡ **7:3** Jenesis 12:1 ✡ **7:7** Eksodas 3:12 ✡ **7:8** Jenesis 17:10-14 * **7:11** ˈI Kenan na sata ˈua fuana abaˈi kula ˈi Israel. Lisia logo verse 4,5,7,11.

13 ˈUnaˈeri ana ruana kaidaˈi kira leka laˈu maˈi, sa Josef ka
faˈatafalangaˈinia fuana ai naˈona ki kira ka fiˈi lia saiana. Ma sa Fero
bore ka sai logo ana fuuˈi ngwae sa Josef neˈe kira tua ˈi Kenan.
14 Ma sa Josef ka kwate alaˈanga ˈuana na maˈa nia sa Jakob, ma ka saea
niaˈa faˈinia na kwalafa nia ki taˈifau kika leka maˈi ˈuana ˈi Ejipt. Ma
kiraˈa taˈifau naˈa neˈe kira fiu akwala ma lima ngwae ki.
15 Sa Jakob ka leka ˈuana ˈi Ejipt faˈinia na ngela nia ki, ma kira ka mae
naˈa ˈi neˈeri.
16 Kira ka ngalia nonidaˈa kika kwaiatoda ˈi Sekem taˈi fanoa saena abaˈi
kula ˈi Kenan, na ano ba sa Abraham folia faˈasia na kwalafa sa Hamor.
17 “Ma na kaidaˈi karangi naˈa fuana God ka faˈamamana na fata
alangaˈinga neˈe nia sasi fuana sa Abraham, na ngwae kulu ki neˈe kira
tua ˈi Ejipt, kira ˈoro liu naˈa.
18 Ana kaidaˈi neˈeri, na tatalafaˈa faolu, neˈe noaˈa kasi saiana ta
falafala sulia sa Josef, nia talaˈae ka gwaungaˈi fafia ˈi Ejipt.
19 Nia ka ˈoiˈana na koˈo kia ki, ma ka faˈakaisida liu naˈa, ma ka
fata totongaˈi fuada, ˈiri kira ka toˈosia ngela kira ki ˈi maa, ˈiri kika
saumaelida.
20 Ma ana kaidaˈi neˈeri neˈe, sa Moses nia futa maˈi ana, na ngela
ˈoloˈolo leˈa liu. Ma teˈa nia ka gonia goˈo sulia uulu madamo ki ˈi luma
nia.
21 Ma kaidaˈi kira ngali kwau sa Moses faˈasia luma nia, na sariˈi sa Fero
ngalia, ma ka sarea, ma ka gonia diˈia na ngela nia naˈa.
22 Ngwae ˈi Ejipt ki kira faˈamanata sa Moses ˈani na ru ˈoro neˈe ngwae
ˈi Ejipt ki oga kika saiana. Ma nia ka ˈaˈana naˈa, ma niaˈa ta ngwae
talingaˈi ˈani fatalana ma na abulalana.

23 “Ma ana kaidaˈi sa Moses doe maˈi ka dao ana fai akwala faˈi ngali
ki, nia ka manata ˈuana ka dao toˈona ngwae nia ki ana kwalafa sa Israel.
24 Ma kaidaˈi nia dao, nia ka lisia taˈi ngwae Jiu neˈe ngwae Ejipt nia
mala taˈa liu naˈa ana. Ma nia leka kwau ka kwaiˈafi ana, ma ka duˈua
fuana, ma ka saungia naˈa na ngwae ˈi Ejipt neˈeri.
25 Nia ka fia fasi na ngwae nia ki fuila kira ka saiana neˈe God filia fuana
talaˈilada faˈasia na faˈakaisiˈanga ˈi Ejipt, bore ma na ngwae ki taˈifau
noaˈa ki kasi sai goˈo ana.
26 Ma ana taˈi asoa laˈu, nia ka lisia ro ngwae Jiu ki kera fuˈa, ma nia
ka ili ˈuana kwatelana aroaroˈa ˈi safitadaroˈo ka fata ˈuri, ‘Moro rongo
basi, koroˈo neˈana na ro ngwai asina ki goˈo. Fuila noaˈa koroˈo kasi fuˈa
laˈu.’
27 Ma taˈi ngwae ana keroˈa neˈe mala taˈa ana toˈolana ka suiˈia sa
Moses, ka fata ˈuri, ‘Sa tai neˈe aluˈu ˈoko gwaungaˈi fuamiroˈo, ma ˈoko
tua ni ngwae kwai matalangaˈi ˈi safitamiroˈo kwa?
28 ˈOko oga ˈoe saungi nau logo, diˈia ba ˈoko saungia na ngwae ba ˈi
Ejipt ˈi roˈoki?’
29 Kaidaˈi sa Moses nia rongoa ru neˈeri, nia ka tafi faˈasia ˈi Ejipt, ma
ka leka tua naˈa ˈana ˈi Midia, ma nia ka araˈi naˈa ˈi neˈeri, ma na ˈafe
nia ka faˈafuta ro ngela ngwane ki.

30 “Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Moses nia tua naˈa ˈi neˈeri sulia fai akwala
faˈi ngali ki, na ˈainsel ka faˈataˈi fuana saena meamea ana mafula neˈe
kwasufia na ˈai neˈe uu karangia totoloa ˈi Saenae, ˈi saena abaˈi kula
kwasi neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia ta ngwae ka tua ana.

31 Sa Moses ka ˈarefo liu ana ru neˈe nia lisia, ma ka ˈidu karangia kwau
na ˈai neˈeri, fasi ˈiri nia lia leˈa ana. Bore ma nia rongoa lala na lingana
God
32 neˈe ˈuri, ‘Nauˈa na God koˈo bora ˈoe ki, God sa Abraham, ma sa
Aesak, ma sa Jakob.’✡ Ma sa Moses ka lebelebe, ma ka ˈaila lia naˈa kwau,
osiˈana nia maˈu liu.
33 Ma God ka fata ˈuri fuana, ‘ˈOke kanusua na taˈe butu ˈoe ki faˈasia
na ˈaemu, duˈungana kula niniˈa ˈoko uu ana, neˈe ano abu.
34 Nau ku lisia naˈa faˈakaisiˈanga taˈa liu niniˈa kira sasi ana ngwae
nau ki neˈe kira tua ˈi Ejipt, ma nau ku rongoa naˈa lingana na angiˈa
kira ki. Ta neˈe nau ku koso maˈi fuana nai lafuda faˈasia. ˈOke leka naˈa
kwau ˈi Ejipt, osiˈana nau ku filiˈo naˈa.’
35 “Sa Moses na ngwae ba na ngwae ˈi Israel ki kira ˈaila ˈania, ma kira
ka fata ˈuri fuana, ‘Tai neˈe aluˈu ˈoko gwaungaˈi fafi kami, ma ˈoko uu
fuana kwai matalangaˈi lamiˈa?’ Nia ba God ka kwatea maˈi fasi ˈiri ka
gwaungaˈi, ma ka logeda faˈinia kwaiˈafiˈanga faˈasia na ˈainsel ba nia
faˈataˈi fuana ana ˈai ba na mafula duˈafia.
36 Ma sa Moses ka talaˈia ngwae Jiu ki faˈasia ˈi Ejipt, ma ka fulia
faˈanadaˈa ki ma ru ni ˈarefoˈanga ani ki ˈi Ejipt, ma saena asi neˈe kira
saea ‘Asi Meo,’ ma ˈi saena abaˈi kula kwasi sulia fai akwala faˈi ngali ki.
37 Sa Moses logo ba nia fata ˈuri fuana ngwae Israel ki, ‘God ke
baˈa kwatea maˈi taˈi profet siaumulu, diˈia neˈe nia asungaˈi nau maˈi
siaumulu, ma niaˈa neˈeriˈa ta ngwae goˈo ˈana, ana ngwae kamu ki.’✡
38 Ma sa Moses ka tua faˈinia ngwae ˈi Israel ana fikuˈa ba saena abaˈi
kula kwasi, nia ka tua faˈinia na koˈo kia ki, ma faˈinia na ˈainsel neˈe
alaˈa faˈinia ˈi gwauna totoloa ba ˈi Saenae. Ma nia ka ngalia naˈa
faˈarongoˈanga sulia mauriˈa faˈasia God fasi ˈiri ke kwatea fuaka.
39 “Bore ma na koˈo kia ki, kira ka ˈaila liu ˈania roˈongaˈa sulia sa
Moses. Ma kira ka abula ˈada faˈasia, ma kira oga liua oliˈa ˈuana ˈi Ejipt.
40 Kaidaˈi sa Moses tua ˈua gwauna totoloa, kira ka fata ˈuri fuana sa
Aaron, ‘ˈOke saungaˈinia maˈi ti nunuˈi ru neˈe diˈia ti god fuaimili, fasi
ˈiri kira ke talaˈi kaimili. Osiˈana kami kina naˈa tae neˈe sasi ma sa Moses,
na ngwae ba talaˈi kaimili maˈi faˈasia ˈi Ejipt, ka dole maˈi gwauna totoloa
loeri.’
41 Ma kira ka saungaˈinia naˈa na nunuˈi ru lisilana diˈia na buluka
fuada fuana foˈosilana, ma na sungilana na kwaisuˈusiˈanga ki fuana, ma
kira ka sasia naˈa fangaˈa fuana faˈadoelana ru neˈe kira saungaˈinia ˈada
talada.
42 Duˈungana neˈe kira sasi ˈunaˈeri, God ka abula faˈasida, ma ka
faˈasida ˈiri kira ka foˈosia naˈa ˈada na madaˈafi, ma na madamo, ma
na bulubulu ki ˈi langi, diˈia ba na profet ki kira keresia kika ˈuri,
‘Kamu ngwae Israel ki, noaˈa kamu ˈiri saungia laˈu ru mauri kamu ki, ma
na kwaisuˈusiˈanga niniˈa kamu ka sasiˈi sulia fai akwala faˈi ngali
neˈe ki saena abaˈi kula kwasi, noaˈa kamu ˈiri sasiˈi laˈu fuaku.
43 Na babala neˈe kamu ngalia faˈi kamu, ru fuana nunuˈi ru Molok.
Kamu ngalia logo faˈi kamu nunuˈi ru diˈia na bulubulu neˈe kira saea
ˈani Refan, keraˈa neˈe nunuˈi ru kamu saungaˈinida ki goˈo fuana
foˈosilada.
Ma osiˈana ru neˈeri ki, nau ku lali kamu kwau faˈasia ˈi Israel ka daofaˈi
liu ana fanoa ˈi Babilon.’✡

✡ **7:32** Eksodas 3:1-10 ✡ **7:37** Diutronomi 18:15, 18 ✡ **7:43** Emos 5:25-27

44 “Na koˈo kia ki bore, kira ngalia logo na Babala Abu God faˈi kira
saena abaˈi kula kwasi. Kira saungaˈinia na Babala Abu neˈe sulia tae
neˈe God saea ma ka faˈataˈinia fuana sa Moses.
45 ˈI buri ˈana, na koˈo kia ki kira ngalia naˈa babala neˈe faˈasia na
maˈa kira ki. Kaidaˈi kira leka faˈinia sa Josua, kira ngalia kwau na babala.
Kaidaˈi neˈeri neˈe God lalia na ngwae ki faˈasia na ano kira, ma na ngwae
Israel ki ka ngalia naˈa fuada. Ma na babala neˈeri ka tua ˈi neˈeri, leleka
ka dao ana kaidaˈi sa David nia tatalafaˈa.
46 Ma God ka saeleˈa faˈinia sa David, ma nia ka gania God ka alaˈania
ˈiri nia ka saungaˈinia ta luma fuana God neˈe sa Jakob foˈosia.
47 Bore ma sa Solomon lala neˈe ka saungaˈinia na luma fuana.
48 “Bore ma God neˈe ˈinotoˈa ka tasa, noaˈa kasi tua ˈi saena babala
neˈe ngwae ki kira saungaˈiniˈi. Diˈia na profet Aesea ba keresia fatalana
God fuana ngwae Jiu ki ka ˈuri,
49 ‘Nauˈa neˈe nau ku gwaungaˈi maˈi ˈi langi fafia ru ki taˈifau, ma na
magalia neˈe na kula fuana alulana ˈaeku ana.
Noaˈa kamu kasi totolia neˈe kamu ka saungaˈinia ta luma neˈe leˈa ka
diˈia kula neˈe nau ku tua ana.
Ma noaˈa kamu kasi totolia neˈe kamu ka saungaˈinia ta luma neˈe doe
ka bolo faˈinia neˈe nai tua ˈi saena.
50 Osiˈana nauˈa neˈe nau ku saungaˈinia na ru neˈe ki taˈifau ˈi langi ma
saena magalia.’ ”✡

51 Ma sa Stefen ka fata laˈu ka ˈuri, “Sui bore ˈana kamu na ngwae Jiu ki,
na maurilamuˈa ngasi ka diˈia lala na ngwae neˈe noaˈa kasi oga roˈongaˈa
sulia God, ma na maurilamuˈa ka rodoˈa. Nia neˈe kwatea ma noaˈa kamu
kasi oga rongolana ma kwairoˈoi ˈanga ana fatalana God. Kamu diˈia naˈa
koˈo kamu ki, duˈungana kamu iliili logo ˈuana suˈungengelana na Anoˈi
ru Abu.
52 Na koˈo kamu ki kira faˈakaisia na profet ki taˈifau. Osiˈana ˈi naˈo
maˈi ba kira saungia na ngwae ni faˈataloˈa God ki, neˈe kira faˈarongo
ˈani lekalana maˈi na Christ, na ngwae ba God filia fuana faˈamaurilana
ngwae nia ki. Ma ana kaidaˈi neˈeri, kamu ka kwatea niaˈa fuana na
malimae nia ki, ma muka saungia ka mae.
53 ˈIu, ma kamuˈa ba ngalia naˈa taki God ki ba na ˈainsel ki kira kwateˈe
maˈi fuamuˈa, bore ma noaˈa kamu kasi roˈo goˈo suliˈi!”

Kira saungia sa Stefen

54 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ki saena fikuˈa neˈe kira
rongoa sa Stefen, na manatalada ka ngeˈengeˈela liu, ma kira ka ˈala
girigiri fuana, osiˈana kira saetaˈa liu fuana.
55 Ma osiˈana na Anoˈi ru Abu nia sura naˈa ana sa Stefen, nia lia ˈalaˈa
ˈuana ˈi langi, ma ka lisia God ˈinotoˈa ma ka ngasingasiˈa, ma ka lisia logo
sa Jesus nia uu ana bali lima ˈoloˈolo ana God ma ka gwaungaˈi faˈinia.
56 Ma sa Stefen ka fata ˈuri, “Lia basi! Nau ku lisia na fanoa ˈi langi nia
ˈifi, ma na Ngela Ngwae ka uu ˈi bali lima ˈoloˈolo ana God!”
57 Ma kaidaˈi neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira rongoa ru neˈe, kira ka
bokota naˈa alingada, ma kira ka ri koko, ma kira ka afaˈiriˈiri naˈa fafia.
58 Ma kira ka suulangaˈinia ˈuana ˈi maa faˈasia ˈi saena na fanoa, ma
kira ka talaˈae naˈa ana ˈuilana ˈani fau ki. Ma na ngwae neˈe kira ˈuia

✡ **7:50** Aesea 66:1

sa Stefen ˈani fau ki, kira ka kanusua na toˈongi kira ki, ma kira ka aluˈi
ˈi ˈaena taˈi ngwae ˈalako neˈe satana sa Saul, ˈiri kira ka abitako fuana
ˈuilana.
59 Ma kaidaˈi kira ˈuia, sa Stefen foˈo ka ˈuri, “Jesus Aofia nau ˈae, ˈoke
ngalia naˈa mangoku.”
60 Ma nia ka bobo uruuru ˈi ano, ma ka fata doe ka ˈuri, “Aofia, ˈoke
rufuanata ada fuana saungilaku!” Buri ˈana neˈe nia saea ru neˈe ki
taˈifau, nia ka mae naˈa.

8

Sa Saul faˈakaisia na ngwae faˈamamana ki

1-2 Ma sa Saul ka alafafia maelana sa Stefen. Ma ti ngwae neˈe
fitoˈonga kira ki ngasingasiˈa, kira ngalia nonina sa Stefen, ma kira ka
kwaiatoa, ma kira ka angi liu faˈinia. Ma ana faˈi asoa neˈeri logo, na
ngwae faˈamamana ki ˈi Jerusalem kira talaˈae kika ruˈu naˈa saena
faˈakaisiˈanga, osiˈana neˈe faˈakaisiˈanga nia doe liu. Ma na ngwae ki
taˈifau neˈe kira faˈamamana kira ka takalo taˈifau naˈa ˈuana fanoa ki
saena abaˈi kula ˈi Judea ma ˈi Samaria, bore ma noaˈa laˈu na ngwae
lifurongo ki.
3 Sa Saul ka sasi ngangata liu ˈuana malangisilana na ngwae
faˈamamana ki. Ma nia ka ruˈu saena luma ki ˈuana daulana sa tai faˈida
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus, ngwae ki ma na kini ki logo, ma ka
aluda saena luma ni lokafo.

Kira faˈatalo logo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ˈi Samaria

4 Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana, kira ka takalo ana fanoa ki taˈifau.
Ma kaidaˈi kira liu kwau, kira ka faˈatalo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa
Jesus.
5 Sa Filip ka leka ˈuana taˈi maˈe fanoa doe saena abaˈi kula ˈi Samaria,
ma ka faˈarongo ˈani sa Jesus, na ngwae faˈamauri, fuana ngwae ki ˈi
neˈeri.
6 Kaidaˈi ngwae ˈi neˈeri ki kira rongoa naˈa fatalana sa Filip, ma kira
ka lisia logo na ru faˈanadaˈa ki neˈe nia fuliˈi, kira ka fafarongo mamana
ana ru neˈe sa Filip nia saeˈe ki.
7 Osiˈana nia ka lalia anoˈi ru taˈa ki faˈasia ngwae ˈoro ki, ma kira ka
ri koko, ana kaidaˈi kira ruˈu maˈi faˈasida. Ma na ngwae neˈe nonida ka
taˈu, ma ngwae ˈaeda mae ki, nia ka gurada taˈifau.
8 Ma na ngwae ˈi Samaria ki, kira ka saeleˈa liu faˈinia.
9 Ma saena fanoa neˈeri, taˈi ngwae ka tua logo neˈe satana sa Simon,
ma ka tau naˈa maˈi nia faˈa ˈarefoa na ngwae ˈi Samaria ki ˈani raoˈa
neˈe nia sasi ˈania na lufina ngwai. Ma kira ka saea nia ta ngwae talingaˈi
liu.
10 Ma na ngwae ki taˈifau ˈi fanoa neˈeri, na ngwae ˈaˈana ki, ma
kaela ngela tiˈitiˈi ki logo, kira ka fafarongoa, ma kira ka saea nia na
ngwae neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga faˈasia God, ma kira ka saea ˈani
“Ngasingasiˈanga Doe.”
11 Kira donga ka tau naˈa maˈi sulia nia ka sasia raoˈa neˈeri ki ˈani
lufina ngwai.
12 Bore ma ana kaidaˈi kira rongoa sa Filip nia fata sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na ˈInotoˈanga God ma sa Jesus Christ, kira ka faˈamamana, ma
kira ka siuabu ngwae ki ma na kini ki logo.

13 Sa Simon bore ka faˈamamana logo, ma ka siuabu. ˈI buri ˈana, nia
ka leka naˈa faˈinia sa Filip ˈuana kula neˈe nia leka ˈuana. Ma kaidaˈi
nia lisia sa Filip fulia naˈa ru faˈanadaˈa ki, ma na ru ni ˈarefoˈa ki, nia
ka ˈarefo liu.
14 Na ngwae lifurongo ki neˈe kira tua ˈi Jerusalem, ana kaidaˈi neˈeri
kira rongoa ngwae ˈi Samaria ki kira faˈamamana logo ana na fatalana
God, goˈo kira ka kwatea sa Peter faˈinia sa John ka leka kwau siada.
15 Kaidaˈi kera dao, kera ka foˈo fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ki,
ˈiri kira ka toˈo ana na Anoˈi ru Abu.
16 Kira taˈifau kira siuabu naˈa kaidaˈi kira faˈamamana naˈa ana sa
Jesus, bore ma na Anoˈi ru Abu noaˈa kasi koso ˈua fafia ta ngwae ada.
17 ˈUnaˈeri sa Peter ma sa John, kera ka alua limada ˈi fafoda, mala kira
ka fiˈi toˈo naˈa ana Anoˈi ru Abu.
18 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Simon ka lisia na ngwae lifurongo ki kera alua
limada fafida, ma na Anoˈi ru Abu ka sifolida naˈa, nia ka ngalia mani ka
sasi ˈuana kwatelana fuana sa Peter ma sa John,
19 ka fata ˈuri, “Koroˈo ke kwatea logo na ngasingasiˈanga neˈana fuaku,
ˈiri diˈia nau ku alua bore na limaku ˈi fafona ta ngwae, nia ke baˈa toˈo
logo ana Anoˈi ru Abu.”
20 Bore ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Nia bolo faˈinia mani ˈoe faˈiniˈo
koroˈo ke funu, osiˈana ˈoko fia fasi neˈe na kwateˈa God na ru lala fuana
folilana ˈani mani.
21 Noaˈa ˈoe kosi bolo goˈo fuana raoˈa faˈi kaimili, osiˈana na
manatalamu noaˈa kasi saga ˈi naˈona God.
22 ˈOke kakari alifaˈi faˈasia manataˈanga taˈa neˈe ˈoe ki, ma ˈoke
foˈosia God fasi ˈiri nia ke manata logeˈo faˈasia manataˈanga taˈa nini
ˈoe ki.
23 Osiˈana nau ku lisia neˈe ˈoko ˈuga ka taˈa liu, ma ˈoko tua ˈani
laeroroto ˈanga ˈi olofana taˈangaˈa.”
24 Sui sa Simon ka fata ˈuri fuana sa Peter ma sa John, “Moro foˈosia
God ka ˈafi nau, fasi ˈiri ta ru ana ru niniˈa koroˈo saeˈe ki kasi toˈe nau.”
25 Ma ˈi buri ˈana, sa Peter faˈinia sa John kera alaˈa sulia tae ki neˈe
kera saiana sulia sa Jesus, ma kera ka fata sulia fatalana na Aofia. Sui
kera ka oli ˈuana ˈi Jerusalem. Ma ana oliˈa kera, kera ka faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa ana maˈe fanoa ˈoro ki ˈi Samaria.

Sa Filip faˈinia ngwae ˈinotoˈa ˈi Etiopia

26 Ma taˈi ˈainsel na Aofia ka alaˈa fuana sa Filip ka ˈuri, “ˈOke sasi
akaˈu, ˈoko leka ˈi bali ˈalaˈa sulia na tala neˈe toˈo ˈi Jerusalem ka leka
ˈuana ˈi Gasa sulia tala neˈe liu saena kula ˈeˈerede.”
27-28 Ma sa Filip ka sasi akaˈu ma ka leka. Ma na taˈi ngwae ˈinotoˈa
faˈasia ˈi Etiopia ka leka logo maˈi sulia tala neˈeri, ka oli ˈuana fanoa nia.
Na ngwae neˈe, nia* lia sulia na mani na tatalafaˈa kini ˈi Etiopia. Nia tua
maˈi ˈi Jerusalem fuana foˈosilana God, sui nia ka oli naˈa ˈi fanoa saena
ru ni lekaˈa nia neˈe hos nia tara. Ma kaidaˈi nia leka ˈana, nia tua ka
toˈomani na buka sa Aesea na profet nia keresia.
29 Goˈo na Anoˈi ru Abu ka fata ˈuri fuana sa Filip, “Leka, ˈoko leka
karangia na ngwae loˈoko.”

---

* **8:27-28** Ngwae ˈinotoˈa faˈasia ˈi Etiopia, nia ta ‘eunuch.’ Na fadalana ana ‘eunuch’ neˈe ngwae falasia. Saena Fau Alangaˈinga ˈUa, ta ngwae ˈuri nia sua, ma noaˈa kasi leka saena Luma Abu God.

30 Ma sa Filip ka lalili kwau siana, ma ka rongoa nia toˈomani na buka sa
Aesea na profet, ma nia ka saefiloa ka fata ˈuri, “ˈOko saiana na ru neˈana
ˈoko toˈomani?”
31 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka olisia ka ˈuri, “ˈUri ma nai sai faˈuta
ana, diˈia noaˈa ta ngwae kasi faˈamanata nau ˈani?” Ma nia ka saea maˈi
sa Filip, fasi ˈiri ke raˈe kwau siana ma ka tua faˈinia.
32 Na Kerekereˈa Abu neˈe nia toˈomani, nia ˈuri,
“Ngwae ki talaˈia fuana saungilana, ka diˈia neˈe ngwae ki talaˈia na sipsip
fuana saungilana, ma noaˈa nia kasi saea goˈo ta alaˈanga, ma ka
diˈia naˈa kala sipsip neˈe nia tua nene kaidaˈi kira sufia ifuna.
33 Ma kira ka ˈoidorole ˈani niaˈa, ma kira ka matalangaˈinia ˈani sokeˈa
ki.
Ma nia noaˈa kasi toˈo ana ta kwalafa, osiˈana kira saungia ka mae.”✡

34 Goˈo na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka fata ˈuri fuana sa Filip, “Faˈarongo
nau basi maˈi kwa, ˈuri ma sa tai niniˈa na profet neˈe fata sulia? Suli
niaˈa talana, nama sulia ta ngwae matamata lala ˈana?”
35 Ma sa Filip ka talaˈae ka alaˈa fuana sulia na Faˈarongoˈa Leˈa sulia
sa Jesus, nia talaˈae ana Kerekereˈa Abu neˈeri.
36-37 Ma ana kaidaˈi kira leka sulia tala, kira ka liu bolo faˈinia taˈi gwaˈi
kafo. Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata ˈuri fuana sa Filip, “Na kafo
niniˈa goˈo kwa, siuabu nau naˈa.”†
38 Sui na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka saea na hos nia ka uu toˈo, ma sa Filip
kera ka koso saena kafo, ma sa Filip ka siuabua naˈa.
39 Ana kaidaˈi kera raˈe maˈi faˈasia saena kafo, na Anoˈi ru God fiˈi
leka maˈi ka laua naˈa sa Filip. Sui bore ˈana na ngwae ˈinotoˈa neˈeri
noaˈa kasi lisia naˈa laˈu sa Filip, nia ka leka naˈa kwau ˈana faˈinia na
saeleˈanga doe.
40 Bore ma sa Filip ka ngwano ma niaˈa lala naˈa ˈi Asotus, ma
ka liu daraninia naˈa maˈe fanoa neˈeri ki faˈinia faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈa Leˈa ana fanoa neˈeri ki, leleka ka dao ana fanoa ˈi Sesarea.

9

Sa Saul kakari alifaˈi ma ka faˈamamana

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Saul ka ngangata naˈa faˈinia na alaˈanga
nia ki fuana na saungilana fafarongo na Aofia ki. Ma nia ka leka siana na
ˈingataˈi fata abu,
2 ma ka gania ˈiri nia ka keresia ta alaˈanga fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo
ki ana luma fuana foˈongaˈa ki ˈi Damaskas, ˈiri kira ka alaˈania fuana nia
lulua ˈuana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana na Aofia ki, ma diˈia nia
dao toˈona ta ngwae nama ta kini ˈunaˈeri, nia ke dauda, ma ke oli maˈi
faˈinida ˈuana ˈi Jerusalem.
3 Ma ana kaidaˈi nia leka ˈuana ˈi Damaskas, ma ka dao karangia naˈa
kwau na fanoa, tona ma na binabina faˈasia saena mamanga rara naˈa
ˈafia niaˈa.

✡ **8:33** Aesea 53:7, 8 † **8:36-37** Ti kerekereˈa ua ana Acts noaˈa kasi ˈadoa verse 37, Ma sa Filip ka fata ˈuri fuana, “ˈOko saiana ˈoe siuabu goˈo ˈamu, diˈia ˈoko faˈamamana ana sa Jesus ˈani maurilamu taˈifau.” Nia olisia ka ˈuri, “ˈIu, nau ku faˈamamana ana sa Jesus Christ niaˈa neˈe Ngela God.”

4 Ma nia ka ˈasi ˈi ano, ma nia ka rongoa taˈi lingalingaˈi alaˈangai fata
ˈuri fuana, “Saul, Saul! Faˈuta laˈu neˈe ˈoko faˈakaisi nau kwa?”
5 Sui sa Saul ka olisia ka ˈuri, “Araˈi kwa, ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
Ma na lingalingaˈi alaˈanga neˈeri olisia ka ˈuri, “Nauˈa sa Jesus, na
ngwae neˈe ˈoko faˈakaisia.
6 ˈOke tataˈe, ˈoko leka ˈi fanoa, ma kika faˈarongoˈo ˈani tae neˈe ˈoke
baˈa sasia.”
7 Ma na ngwae neˈe kira leka faˈinia sa Saul ki, kira ka uu nene, ma
noaˈa kira kasi saea naˈa ta alaˈanga, kira rongoa na lingalingaˈi alaˈanga
neˈeri, bore ma noaˈa ki kasi lisia goˈo ta ngwae.
8 Sui sa Saul ka tataˈe maˈi, ma ka kwadalani naˈa maana, bore ma noaˈa
nia kasi lisia goˈo ta ru. Ma kira ka dau ana limana, kira ka talaˈia ˈuana
ˈi Damaskas.
9 Ma sa Saul noaˈa kasi lisia naˈa ta taˈi ru, osiˈana maana rodo naˈa
sulia uulu asoa ki. Ma sulia uulu asoa neˈeri ki logo, noaˈa nia kasi ˈania
ta fanga, ma noaˈa kasi kwaˈufia logo ta kafo.
10 Ma na taˈi fafarongo sa Jesus logo neˈe satana sa Ananias, nia tua logo
ˈi Damaskas, ma nia ka lisia na Aofia ana faˈataˈinga. Ma na Aofia ka fata
ˈuri fuana, “Ananias kwa!”
Ma sa Ananias ka olisia ka ˈuri, “Aofia ˈae, nauˈa niniˈa.”
11 Na Aofia ka fata ˈuri fuana, “ˈOke sasi akaˈu, ko leka ˈuana na tala
neˈe kira saea ˈani ‘Tala Saga,’ ma ˈoko leka ˈuana luma sa Judas, ˈoko
saefiloa ˈuana taˈi ngwae faˈasia ˈi Tarsus neˈe satana sa Saul. Nia foˈo
ˈana ˈi neˈeri,
12 ma nia ka lisiˈo ˈani faˈataˈinga neˈe ˈoko ruˈu maˈi siana, ma ˈoko
alua naˈa limamu fafia, fasi ˈiri neˈe ro maana nia ki ka lia laˈu.”
13 Sui sa Ananias ka olisia ka ˈuri, “Aofia kwa, ngwae ˈoro ki kira
faˈarongo nau sulia ngwae neˈe ma na ru taˈa ˈoro nia sasi fuana ngwae
ˈoe ki ˈi Jerusalem.
14 Ma nia ka leka naˈa maˈi ˈi neˈe ˈi Damaskas, ˈiri nia ke daua sa tai
faˈida neˈe kira foˈosi ˈoe, osiˈana na fata abu doe ki neˈe kira alaˈania
fuana.”
15 Bore ma na Aofia olisia ka fata ˈuri fuana, “ˈOke leka ˈamu, osiˈana
nau ku filia naˈa ˈiri nia ke rao fuaku, ma ke faˈatalo sulia nauˈa fuana
ngwae neˈe noaˈa laˈu ngwae Jiu ki, ma na tatalafaˈa kira ki, ma fuana
ngwae ˈi Israel ki logo.
16 Ma nauˈa talaku neˈe nau kui baˈa faˈataˈinia fuana tae ki neˈe nia
ke baˈa nonifii ˈani ana kaidaˈi nia ke faˈatalo ˈani nau.”
17 ˈUnaˈeri sa Ananias ka leka, ka ruˈu saena luma neˈeri, ma ka alua
limana fafona sa Saul, ma ka fata ˈuri, “Ngwaefuta nau Saul ˈae, sa Jesus
na Aofia talana neˈe asungaˈi nau maˈi. Nia ba faˈataˈi fuamu sulia na
tala, ana kaidaˈi ba ˈoko leka maˈi ˈi neˈe. Nia ka asungaˈi nau maˈi, fasi
ˈiri ˈoko lia laˈu, ma ˈoko toˈo ana na Anoˈi ru Abu.”
18 Ma ˈaliˈali goˈo na ru diˈia na reforefo iˈa ki ka ˈasia faˈasia naˈa
maana sa Saul, ma nia ka lia laˈu. Sui nia ka tataˈe, ma ka siuabu.
19 Ma buri ˈana nia fanga ka sui naˈa, nonina ka fiˈi ngasingasiˈa laˈu.

Sa Saul faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ˈi Damaskas

Ma sa Saul ka tua faˈinia na fafarongo ki ˈi Damaskas sulia bara asoa.
20 Ma nia ka leka ˈaliˈali ˈuana luma fuana foˈongaˈa, ma ka talaˈae ana
alaˈanga sulia sa Jesus ka ˈuri, “Niaˈa neˈe na Ngela God.”
21 Ma sa tai faˈida neˈe kira rongoa niaˈa, kira ka ˈarefo liu, ma kira ka
saefilo kwailiu safitada kira ka ˈuri, “Se reala na ngwae neˈe ba tua tua ˈi

Jerusalem, ma ka saungia ngwae neˈe kira foˈosia sa Jesus ki. Ma nia leka naˈa maˈi ˈi neˈe, ˈiri ke dauda, ma ke talaˈida siana na fata abu doe ki.”
22 God ka radua sa Saul, ma na fatalana ka ngasingasiˈa liu. Ma sa Saul
ka faˈataˈinia sulia sa Jesus saena na Kerekereˈa Abu neˈe niaˈa na ngwae
neˈe God filia. Ma ka ˈunaˈeri, ngwae Jiu ki neˈe kira tua ˈi Damaskas,
kira ka kina naˈa olisilana ˈani ta ru.
23 Ma ˈi buri ˈana asoa ˈoro ki ka sui,* ngwae Jiu ki kira ka fiku fuana
lokoˈi ru ˈanga fuana saungilana sa Saul.
24 Sulia asoa ma na rodo, kira ka folo ˈusia maana na sakasakaˈa ana
fanoa neˈeri fasi ˈiri kira ke saungia. Bore ma sa Saul ka rongoa na
manataˈanga kira ki.
25 Ma ana taˈi faˈi rodo, na fafarongo nia ki kira ngalia, kira ka faˈakosoa
saena na kaibaru doe ˈuana ˈi maa sulia maˈe kwakwa tofongana sulufau
neˈe kira ˈuia kalia ˈania na fanoa neˈeri.

Sa Saul tua ˈi Jerusalem

26 Ma sa Saul ka leka ˈi Jerusalem, ma ka iliili ˈuana leka fikuˈa faˈinia
na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ki. Ma noaˈa kira kasi
faˈamamana ana fasi niaˈa neˈe ta fafarongo logo ana sa Jesus, ma kira ka
maˈu ˈani niaˈa.
27 Goˈo sa Banabas ka leka maˈi, ka talaˈia siana na ngwae lifurongo ki,
ma ka faˈarongo kira ˈani neˈe sa Saul nia lisia na Aofia sulia tala, ma na
Aofia ka alaˈa logo fuana. ˈUnaˈeri nia ka faˈarongo kira logo ˈani sa Saul
neˈe nia fata falataliˈa sulia sa Jesus ˈi Damaskas.
28 Ma kira fiˈi faˈamamana, ma sa Saul ka fiˈi tua naˈa faˈinida, ma ka
liu saena ˈafutana ˈi Jerusalem, ma ka fata noniraˈa sulia sa Jesus.
29 Ma nia ka fata ma ka olisuˈusuˈu faˈinia ngwae Jiu ki neˈe kira fata
ˈani alaˈanga Grik, ma kira ka iliili ˈuana saungilana.
30 Ma ana kaidaˈi na ngwae neˈe kira faˈamamana ki kira rongoa ru
neˈeri, kira ka talaˈia sa Saul ˈuana ˈi Sesarea, ma kira ka kwatea ˈuana ˈi
Tarsus.
31 Ma na ngwae faˈamamana ki saena abaˈi kula ˈi Judea, ma ˈi Galili,
ma ˈi Samaria ki, kira ka fiˈi tua naˈa ˈani aroaroˈanga ana kaidaˈi neˈeri.
Ma na fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈeri ka ngasingasiˈa, ma ka doe laˈu
ˈani ngwae ˈoro ki neˈe kira faˈamamana. Nia ˈunaˈeri, osiˈana na Anoˈi
ru Abu kwaiˈafi ada, ma kira ka faˈadufa na Aofia.

Sa Peter leka kwau ˈuana ˈi Lida ma ˈi Jopa

32 Ma sa Peter ka leka ana maˈe fanoa ˈoro ki, ma ana taˈi kaidaˈi nia ka
leka ˈi Lida ˈiri nia ka maa toˈona na ngwae God ki neˈe kira tua ˈi saena
maˈe fanoa neˈeri.
33 Ma ˈi neˈeri, nia ka dao toˈona taˈi ngwae satana sa Aeneas neˈe
nonina taˈu ma noaˈa nia kasi tataˈe naˈa faˈasia na ˈifitaˈi nia sulia kwalu
faˈi ngali ki.
34 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Aeneas ˈae, sa Jesus Christ ka guraˈo
naˈa ana kaidaˈi neˈe. ˈOke tataˈe, ko laˈumia na ˈifitaˈi ˈoe.” Ma ˈaliˈali
goˈo sa Aeneas ka tataˈe.
35 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua ˈi Lida ma ˈi Saron, kira lisia,
ma kira ka faˈamamana ana na Aofia.

---

* **9:23** Ti ngwae fia asoa ˈoro neˈe ki bolo faˈinia ta ro faˈi ngali nama uulu faˈi ngali ˈunaˈeri. Lisia Galesia 1:17,18

36 Ana fanoa ˈi Jopa, taˈi kini neˈe faˈamamana, nia tua logo ˈi neˈeri,
neˈe satana ˈi Tabita. (Ana alaˈanga ˈi Grik niaˈa ˈi Dorkas.) Nia ka sasia
ru leˈa ˈoro liu ki, ma ka kwaiˈafi liu logo ana ngwae neˈe kira dalaˈa ki.
37 Ma ana kaidaˈi neˈeri, nia mataˈi, ma ka mae. Ma kika taufia nonina
ka sui, kira ka ˈafua, ma kira ka ngalia ˈuana maˈe luma ˈi lifua, ma kira
egola ˈi neˈeri.
38 Ma na fanoa ˈi Jopa noaˈa kasi tau goˈo faˈasia ˈi Lida, ma ana kaidaˈi
neˈe ngwae neˈe kira faˈamamana ki kira rongoa sa Peter nia tua ˈi Lida,
kira ka kwatea ro ngwae ki siana faˈinia na alaˈanga ˈuri, “ˈOke leka
ˈaliˈali maˈi siaimili.”
39 ˈUnaˈeri sa Peter ka leka faˈi kera. Ma kaidaˈi nia dao ana, kira ka
talaˈia ˈuana maˈe luma neˈe ˈi lifua. Na gwaˈi ˈuru ki taˈifau goˈo neˈe,
kira fiku siana sa Peter ˈi neˈeri, ma kira ka angi. Ma kira ka faˈataˈinia
na toro ˈoro ki neˈe kini neˈeri nia taiˈi ana kaidaˈi nia mauri ˈua.
40 Sui sa Peter ka baˈe kira taˈifau, kira ka ruˈu ˈi maa faˈasia maˈe luma
neˈeri, ma nia ka bobo uruuru, ka foˈo. Sui nia ka abula fuana noniˈi ru
neˈeri, ka fata ˈuri fuana, “Tabita ˈae, ˈoke tataˈe.” Ma na kini neˈeri ka
kwadalani maana, ma kaidaˈi nia lia kwau, nia ka lisia sa Peter, ma nia ka
sula tataˈe ma ka gwauru.
41 Ma sa Peter ka dau ana na limana, ma ka ˈafia nia ka tataˈe ka uu. Sui
nia ka ri maˈi ˈuana na gwaˈi ˈuru baera ki, faˈinia na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki, ma ka faˈataˈinia ˈi Dorkas neˈe nia mauri naˈa.
42 Na alaˈanga sulia na ru neˈe ka talofia ˈafutana naˈa fanoa ˈi Jopa
taˈifau, ma na ngwae ˈoro ki kira ka faˈamamana naˈa ana na Aofia.
43 Ma sa Peter ka tua ˈi Jopa sulia asoa ˈoro ki faˈinia na ngwae neˈe
satana sa Simon, na ngwae neˈe raoˈa nia fuana saungilana na ˈuˈuila ru
ana buluka ki.

10

Sa Peter faˈinia sa Kornelius

1 Ma taˈi ngwae ˈi Sesarea neˈe satana sa Kornelius, na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana ngwae fuana ofoˈa ki ˈi Rom neˈe kira saea ˈani “Fikutaˈi
ngwae ˈi Itali.”
2 Niaˈa na ngwae neˈe nia faˈaˈinotoˈa God, ma ka dangiˈi foˈosia logo.
Niaˈa faˈinia na ngwae saena luma nia ki taˈifau neˈe kira foˈosia God, ma
ka sasi ru ˈoro leˈa ki fuana ˈafilana ngwae dalaˈa Jiu ki logo.
3 Aia, ma ka bolo faˈinia uula kadi sina ˈi saˈulafi ana taˈi faˈi asoa, nia
ka lisia taˈi faˈataˈinga neˈe faˈataˈi madako ana na ˈainsel God nia leka
maˈi, ma ka fata ˈuri fuana, “Kornelius kwa!”
4 Ma nia ka alu naˈa maana ana ˈainsel neˈeri, ma ka maˈu, ma ka ˈuri,
“Ngwae ˈaˈana nau ˈae, tae naˈa neˈe ˈoko oga?”

Ma na ˈainsel neˈeri ka olisia ka ˈuri, “God nia saeleˈa liu faˈiniˈo, ma
ka alafafia na foˈongaˈa ˈoe ki faˈinia na raoˈa leˈa neˈe ˈoko sasiˈi fuana
ˈafilana na ngwae dalaˈa ki, ma God ke kwaiaraˈo duˈunganiˈi.
5 Ana kaidaˈi neˈe naˈa, ˈoke kwatea ti ngwae ke leka ˈuana ˈi Jopa fasi
ˈiri kike saea maˈi taˈi ngwae neˈe satana sa Simon Peter.
6 Nia tua saena luma taˈi ngwae rao ana ˈuˈuila ru ana buluka ki, satana
sa Simon ba na luma nia tua sulia asi.”
7 Na ˈainsel neˈe ka alaˈa ˈunaˈeri fuana ka sui, nia ka leka naˈa ˈana.
Ma sa Kornelius ka saea maˈi ro ngwae ki ana ngwae neˈe kira rao ˈi saena

luma nia ki siana, faˈinia taˈi ngwae ana ofoˈa nia, na ngwae neˈe nia ka foˈosia logo God.
8 Ma nia ka faˈarongo kira ˈani na ru neˈe nia lisia ma ka rongoa. Sui nia ka asungaˈi kira kwau ˈuana ˈi Jopa.
9 Ana asoa ˈi buri, kaidaˈi ngwae neˈeri ki kira leka ˈua kwau, ma kira ka karangi dao naˈa ana maˈe fanoa ˈi Jopa, ma ana kaidaˈi neˈeri sa Peter raˈe ˈi fafona luma, ˈiri nia ka foˈo ˈi asoa.
10 Ma nia ka fiolo, ma nia ka oga ka fanga. Ma ana kaidaˈi kira sasi akaˈu ˈua ana fanga ki, nia ka lisia taˈi faˈataˈinga.
11 Nia ka lisia ˈi langi nia ˈifi, ma ka lisia na ru diˈia ˈaba ifi reba neˈe kira faˈakosoa maˈi ˈi ano saena magalia, ma lisilana diˈia ta ngwae neˈe dau ana ˈani fai suˈusuˈuˈi ru ki.
12 Ma saena ˈaba ifi neˈeri na ru mauri ki, ma ru ˈaeˈaela ki, ru angoango ki, ma na noˈo kwasi ki. Na ru neˈeri ki, taki sa Moses luia noaˈa ta ngwae kasi ˈaniˈi.
13 Sui nia ka rongoa taˈi lingalingaˈi ru ka fata ˈuri fuana, “Peter, tataˈe, ko saungida, ma ˈoko ˈanida.”
14 Ma sa Peter ka olisia ka fata ˈuri, “Aofia ˈae, noaˈa liu, osiˈana noaˈa nau kusi ˈaniˈania ta ru neˈe sua ma ka bulibuli.”
15 ˈUnaˈeri na lingalingaˈi ru neˈeri ka fata laˈu ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi saea ta ru sua ma ka bulibuli ana ta tae neˈe God ka saea nia leˈa, ma ka sikasika fuana ˈanilana.”
16 Uulu kaidaˈi ki neˈe ru neˈeri nia faˈataˈi ˈunaˈeri ana ka sui, kira ka olitaˈinia logo ˈada na ˈaba ifi baera faˈinia na ru ki taˈifau ˈuana ˈi langi.
17 Ma sa Peter ka manata sulia fadalana faˈataˈinga neˈe nia lisia. Ma ana kaidaˈi neˈeri logo neˈe ngwae ba sa Kornelius asungaˈinida maˈi ki, kira ka saefilo ˈuana luma sa Simon, ma kira ka dao naˈa maana maˈe taˈelo.
18 Ma kira saefilo kira ka ˈuri, “ˈUri ma taˈi ngwae satana sa Simon Peter nia tua ˈi neˈe?”
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Peter ka manata goˈo ˈana ˈua sulia na faˈataˈinga neˈe nia lisia, osiˈana nia oga ka saiana na fadalana. Ma na Anoˈi ru Abu ka fata ˈuri fuana, “Fafarongo basi, na uulu ngwae ki kira dao ˈi neˈe, ma kira ka lulu ˈuamu.
20 Tataˈe, ˈoko koso kwau siada, ma noaˈa ˈoe kosi manata naˈi oreore ˈuana lekaˈa faˈi kira, osiˈana nauˈa neˈe nau ku asungaˈinida maˈi.”
21 Sui sa Peter ka koso kwau siada, ka fata ˈuri, “Nauˈa naˈa ngwae baniˈa kamu lulu ˈuaku niniˈa. ˈUri ma kamu leka maˈi faˈuta niniˈa?”
22 Kira olisia kira ka fata ˈuri, “Sa Kornelius na ngwae faˈinaˈonaˈo ana ofoˈa neˈe asungaˈi kaimili maˈi. Niaˈa na ngwae leˈa, ma ka foˈosia logo God. Ma na ngwae ˈi Jiu ki taˈifau kira ka fuˈusi doe liu ana niaˈa. Ma taˈi ˈainsel God ka saea fuana fasi ˈiri nia ka saeˈo ˈuana luma nia, ma nia oga ka rongoa tae neˈe ˈoke baˈa saea.”
23 Ma sa Peter ka kwaloa kwau ngwae neˈeri ki ˈi luma neˈe nia tua ana, fasi ˈiri kike maliu basi faˈinia ana rodo neˈeri.
Sui ˈofodangi ana ruana asoa, sa Peter ka sasi akaˈu, ma ka leka faˈinida ma ti ngwae laˈu ˈi Jopa neˈe kira faˈamamana.
24 Ana faˈi asoa ˈi buri, kira ka dao naˈa ˈi Sesarea, na kula ba sa Kornelius maˈakwalia ana. Ma na ngwaefuta nia ki, ma na toˈolana faˈida, ma na ngwae kwaima nia ki neˈe nia laefida maˈi, kira ka masia logo sa Peter faˈinia sa Kornelius.

25 Ma kaidaˈi sa Peter fasi ke ruˈu goˈo kwau, sa Kornelius ka dao toˈona,
ma ka ˈasia ˈi naˈona ˈaena sa Peter, ma ka faˈa aofia.
26 Bore ma sa Peter ka taˈea ka fata ˈuri, “ˈOke tataˈe, osiˈana nauˈa
niniˈa na ngwae diˈia logo ˈaeˈo.”
27 Ma sa Peter ka alaˈa faˈinia sa Kornelius, ma kera ka ruˈu naˈa kwau
saena luma. Ma nia ka lisia ngwae ˈoro liu ki kira fiku.
28 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu muke sai leˈa naˈa ana taˈifau
goˈo neˈe na taki kaimili Jiu ki, nia luia noaˈa kami kasi ruˈu saena luma
kaumulu ki, ma noaˈa kami kasi rao fiku faˈi kamu ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki. Bore ma God faˈataˈinia fuaku noaˈa nau kusi saea ta ngwae ˈani
ngwae bulibuli ma ka sua.
29 Nia neˈe kwate ma nau ku leka maˈi ana kaidaˈi neˈe ˈoko sae nau
maˈi, ma noaˈa naisi leka maˈi faˈinia ta manata ruaruaˈanga. ˈIrai nai
saefilo kamu, faˈuta neˈe kamu ka laefi nau maˈi ˈiri nai leka maˈi?”
30 Sa Kornelius ka olisia ka ˈuri, “ˈI gwanulafi, nau ku foˈo ˈaku ˈi luma
nau ana uula kadi sina ˈi saˈulafi ˈunaˈeri, ma ngwano ma taˈi ngwae toro
ˈani ifi ngwasinasina, nia uu naˈa ˈi naˈoku,
31 ma ka fata ˈuri, ‘Kornelius ˈae, God rongoa foˈongaˈa ˈoe, ma ka lisia
na raoˈa leˈa ˈoe ki ana ˈafilana na ngwae dalaˈa ki.
32 ˈOke kwatea ta ngwae ke leka ˈi Jopa fasi ˈiri ke saea maˈi taˈi ngwae
satana sa Simon Peter. Nia tua faˈinia sa Simon, na ngwae ba rao ana na
ˈuˈuila buluka ki, ma na luma nia teo ˈi ˈaˈe one sulia asi.’
33 Nia neˈe, nau ku ˈaliˈali ku laefi ˈoe maˈi. Ma nia leˈa liu neˈe ˈoko leka
maˈi. ˈIu, God tua faˈi kulu taˈifau, ma kami ka kwaimasi fuana rongolana
ta tae neˈe God oga ˈoke saea.”

Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira fiˈi rongoa na Faˈarongoˈa Leˈa

34 Sa Peter alaˈa ma ka fata ka ˈuri, “Nau ku sai leˈa ana neˈe God nia
lisia na ngwae ki taˈifau ka bolo goˈo, ma noaˈa kasi ˈinifilifili ana ngwae
ki.
35 Ma sa tai bore ˈana neˈe nia fuˈusi doe ana God, ma ka sasia ru saga
ki, niaˈa naˈa neˈe na ngwae neˈe God ka kwaloa, sui bore ˈana ta kwalafa
tae neˈe nia ka leka maˈi faˈasia.
36 Nau ku saiana kaumulu rongo naˈa sulia na Faˈarongoˈa Leˈa fuana
Jiu ki neˈe aroaroˈanga faˈinia God sulia sa Jesus Christ na ngwae neˈe
Aofia fuana ngwae ki taˈifau.
37 Kamu ka sai logo ana neˈe na ru doe ki ba fuli ˈi Israel, talaˈae maˈi
ˈi Galili, buri ˈana ba sa John faˈamanata ˈiri neˈe ngwae ki kike kakari
alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kira ki ma kike siuabu.
38 Ma kamu ka sai logo ana sa Jesus na ngwae ˈi Nasaret, ma kamu ka
sai logo ana neˈe God ka kwatea na Anoˈi ru Abu ma na ngasingasiˈanga
fuana. Sa Jesus ka leka ana kula ˈoro ki, ma ka sasia na ru leˈa ki, ma ka
gura na ngwae neˈe kira tua olofana ngasingasiˈanga ana sa Saetan. Sa
Jesus sasia ru neˈeri ki, duˈungana God tua faˈinia.
39 Kami lisia na ru neˈe sa Jesus nia fuliˈi ki ˈi Israel ma ˈi Jerusalem.
Sui kira ka saungia ka mae ˈani fotoˈilana ana ˈai rara folo.
40 Bore ma, God ka taˈea faˈasia na maeˈa ana uula asoa, ma ka faˈataˈi
nia fuaimili.
41 Noaˈa nia ˈiri faˈataˈi laˈu fuana ngwae ki taˈifau, bore ma nia ka
faˈataˈi goˈo ˈana fuaimili na ngwae neˈe God nia fili kami ka lisia, ma

kami ka fata faˈamamana suliˈi. Ma kaimili neˈe kami fanga ma kami ka kwaˈu faˈinia ˈi buri ˈana neˈe nia tataˈe faˈasia na maeˈa.
42 Ma nia ka fata totongaˈi ˈani fuaimili, ˈiri kami ke fata faˈamamana
ma mike faˈatalo ˈania sa Jesus na ngwae neˈe God filia ˈiri ke matalangani
ngwae mauri ki faˈinia ngwae neˈe mae naˈa ki.
43 Ma na profet ki taˈifau neˈe kira fata sulia na Christ, na ngwae neˈe
God filia fuana faˈamaurilana ngwae nia ki. Na profet ki ka saea na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana niaˈa, God ke baˈa rufuanata ana taˈangaˈa kira
ki, osiˈana na ru neˈe na Christ nia sasia fuada.”

Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira toˈo logo ana Anoˈi ru Abu

44 Ma ana kaidaˈi sa Peter ka alaˈa goˈo ˈana ˈua, na Anoˈi ru Abu ka
koso fafia na ngwae neˈe kira fafarongoa na fatalana.
45 Ma na ngwae Jiu neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus, ma kira ka leka
maˈi faˈasia ˈi Jopa faˈinia sa Peter, kira ka ˈarefo liu, osiˈana God nia
kwate dangalu naˈa ana na Anoˈi ru Abu fafia na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki logo.
46 ˈIu, kira rongoa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira fata logo ˈani
alaˈanga matamata ki, ma kira ka faˈa ˈinotoˈa God. Ma sa Peter ka fata
ˈuri,
47 “Na ngwae neˈe ki, kira toˈo logo ana na Anoˈi ru Abu diˈia logo
kaimili. Ma noaˈa ta ngwae kasi totolia neˈe ka luida faˈasia siuabuˈa ˈani
kafo.”
48 Ma sa Peter ka saea kira ka siuabu naˈa, osiˈana kira faˈamamana ana
sa Jesus Christ. Sui kira ka gania ˈiri nia ke tua laˈu faˈinida sulia ta bara
asoa.

11

Sa Peter faˈarongoa na ngwae faˈamamana ki ˈi Jerusalem

1 Na ngwae lifurongo ki faˈinia na ngwae neˈe kira faˈamamana ki
neˈe kira tua ˈi Judea, kira rongoa na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira
faˈamamana logo ana fatalana God.
2 Ma ana kaidaˈi sa Peter faˈinia ono ngwae faˈamamana ki kira dao ˈi
Jerusalem faˈasia ˈi Sesarea, na ngwae Jiu ki neˈe kira faˈamamana ana
sa Jesus, kira ka balufia sa Peter,
3 kira ka fata ˈuri, “Se! ˈOko ruˈu saena luma ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki neˈe noaˈa kira kasi ˈolo faˈataˈinia, ma ˈoko fanga goˈo ˈamu faˈinida!”
4 Ma sa Peter ka alaˈa fuada sulia na ru neˈe fuli ki taˈifau ka ˈuri,
5 “Ana kaidaˈi nau ku tua ana fanoa ˈi Jopa, nau ku foˈo, ma nau ku lisia
taˈi faˈataˈinga. Nau ku lisia ru diˈia ˈaba ifi reba neˈe kira faˈakosoa maˈi
faˈasia ˈi langi, diˈia ti ngwae kira dau ana fai suˈusuˈuˈi ru ki, ma nia ka
koso maˈi siaku.
6 Ma nau ku lia saena, ma nau ku lisia ru mauri ki saena ano, ru ˈaeˈaela
ki, ru angoango ki, ma na noˈo kwasi ki.
7 ˈUnaˈeri, nau ku rongoa na lingalingaˈi ru ka fata ˈuri, ‘Peter tataˈe,
ˈoko saungida, ma ˈoko ˈanida!’
8 Bore ma nau ku fata ˈuri, ‘Aofia ˈae, noaˈa liu goˈo, osiˈana noaˈa nau
kusi ˈaniˈania ˈua ta ru neˈe sua ma ka bulibuli, na ru neˈe ki taki sa Moses
luia noaˈa ta ngwae kasi ˈaniˈi.’

9 Sui na lingalingaˈi ru neˈe faˈasia langi ka fata laˈu ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe
kosi saea ta ru nia sua ma ka bulibuli ana ru neˈe God saea niˈi sikasika
naˈa.’
10 Na ru neˈeri ka ˈunaˈeri uulu fau sui, kira ka olitaˈinia logo ˈada ˈi
langi.
11 Ana kaidaˈi neˈeri, na uulu ngwae ki neˈe taˈi ngwae ka asungaˈinida
maˈi siaku faˈasia ˈi Sesarea, kira dao naˈa ˈi maana luma neˈe nau ku tua
ana.
12 Ma na Anoˈi ru Abu ka saea fuaku, nai leka faˈinida, ma noaˈa nau
kusi manata naˈi oreore sulia kiraˈa ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma na ono
ngwae neˈe ki, neˈe kira faˈamamana ma kira tua ˈi Jopa, kira ka leka logo
faˈinau ˈuana ˈi Sesarea, ma kami ka ruˈu ˈi saena luma sa Kornelius.
13 Ma nia ka faˈarongo kaimili ˈani neˈe nia lisia na ˈainsel nia uu saena
luma nia ma ka saea fuana, ‘ˈOke asungaˈinia ta ngwae ˈuana ˈi Jopa ˈiri
ke saea maˈi na ngwae neˈe satana sa Simon Peter.
14 Nia ke baˈa saea na alaˈanga ki fuamu, ˈiri ˈaeˈo faˈinia na kwalafa
ˈoe kamu ke mauri firi.’
15 Ana kaidaˈi nau ku talaˈae ku alaˈa goˈo fuada, na Anoˈi ru Abu ka
koso naˈa maˈi fafida, diˈia logo ba nia koso maˈi fafi kulu ana asoa ana
Pentekos.
16 Ma nau ku manata toˈona na ru ba Aofia nia saea ba ˈuri, ‘Sa John
nia siuabua ngwae ki goˈo ˈani na kafo, bore ma God ke baˈa siufi kamu
ˈani na Anoˈi ru Abu.’
17 God ka kwatea logo na Anoˈi ru Abu fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki, diˈia logo neˈe nia kwatea fuakulu, ana kaidaˈi ba kulu faˈamamana
ana na Aofia sa Jesus Christ. ˈUnaˈeri neˈe noaˈa nau kusi totolia neˈe nai
luia God, kaidaˈi nia alafafia na ngwae neˈe ki!”
18 Ma ana kaidaˈi kira rongoa naˈa ru neˈeri, na ˈugaˈa kira ki ka mango
naˈa, ma kira ka baˈatafea naˈa God, kira ka ˈuri, “God alaˈania logo
na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki bore, ˈiri kira ke kakari alifaˈi faˈasia
taˈangaˈa kira ki, ma kira ke mauri firi!”

Na fiku taˈi ngwae faˈamamana ki ˈi Antiok

19 Ma osiˈana na kwai faˈakaisiˈanga ana kaidaˈi ba kira saungia sa
Stefen nia silolo, neˈe kwate ma na ngwae neˈe kira faˈamamana ki kira
ka takalo. Ma ti ai ada kira leka ˈuana abaˈi kula ˈi Fonisia, ma ˈuana
bubunga ˈi Saeprus, ma fanoa doe ˈi Antiok, ma kira ka faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae ˈi Jiu ki goˈo ti ˈada.
20 Ma ti ngwae neˈe kira faˈamamana ki neˈe kira leka maˈi faˈasia
bubunga ˈi Saeprus, ma taˈi fanoa doe ˈi Saeren, kira ka leka logo ˈuana ˈi
Antiok, ma kira ka faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Aofia sa Jesus
fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.
21 Ma na ngasingasiˈanga God ka tua faˈinia na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki, ma na ngwae ˈoro ki, kira ka faˈamamana logo, ma kira
ka abula ˈuana na Aofia.
22 Na faˈarongoˈa sulia na ru neˈeri ki ka talofia naˈa fiku taˈi ngwae
faˈamamana ˈi Jerusalem ma na ngwae faˈinaˈonaˈo kira ki, ma kika
kwatea sa Banabas ˈuana ˈi Antiok.
23 Ma ana kaidaˈi nia dao, nia ka lia saiana neˈe God faˈaleˈa ngwae ˈi
neˈeri ki, ma nia ka saeleˈa liu, ma ka amasida taˈifau fasi ˈiri kira ka uu
ngasi ˈani faˈamamanaˈanga kira ki ana na Aofia.

24 Sa Banabas nia'a ngwae le'a, ma na fa'amamana'anga nia ka
ngasingasi'a, ma na Ano'i ru Abu ka sura ana. Ma osi'ana sa Banabas,
ngwae 'oro ki kira ka eta kika fa'amamana na'a ana na Aofia.
25 'Una'eri sa Banabas ka leka 'uana 'i Tarsus, ka lulu 'uana sa Saul.
26 Ma kaida'i nia dao to'ona, nia ka tala'ia, kera ka leka 'uana 'i Antiok.
Ma kera ka tua 'i ne'eri sulia ta'i fa'i ngali. Ma kera ka fiku fa'inia ngwae
'oro ne'e kira fa'amamana 'i ne'eri ki, ma kera ka fa'amanatada. Ma 'i
Antiok ne'e ngwae ki kira etangia saelana na ngwae ne'e kira fa'amamana
ki 'ani na "Ngwae sa Christ ki."
27 Ma ana kaida'i ne'eri, ti profet kira leka fa'asia 'i Jerusalem, kira ka
leka 'uana 'i Antiok.
28 Ta'i ngwae ada ne'e satana sa Agabus, nia uu, ma ka fata 'ani
ngasingasi'anga ana Ano'i ru Abu, ka saea na uni'i fiolo'a doe ke ba'a
liu saena magalia. Nia dao ma'i ana kaida'i sa Kladius nia tatalafa'a 'i
Rom.
29 Ma na fafarongo ki, kira ka manata 'uana kwate mani'a fuana 'afilana
ngwae ne'e kira fa'amamana ma kika tua 'i Judea. Ma na ngwae ki ta'ifau,
kira ka kwatea tae ne'e totolia kika kwatea.
30 Ma kira ka sasi 'una'eri, ma kira ka kwatea mani fuana sa Banabas
ma sa Saul, 'iri kera'a ne'e ka ngalia fuana ngwae fa'ina'ona'o ana ngwae
fa'amamana ki 'i ne'eri 'i Jerusalem.

12

Kira fa'akaisia na ngwae fa'amamana ki 'i Judea

1 Ma ana kaida'i ne'eri, sa Herod na tatalafa'a nia daua ti ngwae ana
ngwae fa'amamana ki, ma nia oga ka fa'akaisida.
2 Ma nia kwatea na ngwae ana ofo'a nia ki 'iri kike saungia sa James,
na ai na'ona sa John, 'ani sele ni ofo'a.
3 Ma kaida'i nia lisia ne'e na Jiu ki kira saele'a liu fa'inia na ru ne'e nia
sasia, nia ka kwatea na ngwae ana ofo'a nia ki, kira ka daua logo sa Peter.
Nia sasia na ru ne'e ana kaida'i ana Fanga'a kira saea 'ani "Fanga'a ana
Daofa'i Liu'a."*
4 Ma buri 'ana kira daua sa Peter ka sui na'a, kira ka alua 'i saena luma
ni lokafo, ma na fai fiku ta'i ngwae ana ofo'a ki ne'e kira folo 'usia, ma
saena fiku ta'i ngwae ne'eri ki, kira alua fai ngwae'a saena ta'i fiku ta'i
ngwae'anga. Du'ungana sa Herod manata 'uana matalanga'ilana sa Peter
'i maana ngwae ki buri 'ana na Fanga'a ana Daofa'i Liu'a.
5 Ma sa Peter ka tua go'o 'ana saena luma ni lokafo. Ma na ngwae
fa'amamana ki, kira ka fo'o 'alata'a liu fuana God fuana sa Peter.

Na 'ainsel tala'ia sa Peter fa'asia saena luma ni lokafo

6 Ma ana fa'i rodo 'i na'ona ne'e sa Herod ke matalangani sa Peter 'i
maana ngwae ki, sa Peter nia maliu 'ana safitana ro ngwae folo ki. Kira
firi'ia 'ani ro sene ki, ma na ngwae folo ki kira ka folo logo ma'i 'i maana
sinamaa ana luma ni lokafo.
7 Ma ngwano bore ma na 'ainsel na Aofia leka ma'i ka uu siana, ma na
madako'anga ka rara 'afia saena ma'e luma ni lokafo ne'e nia maliu ana.
Ma na 'ainsel ka dau ana gwauna 'aba'abana sa Peter ka fa'a ada, ka fata

* **12:3** Ta'i sata la'u fuana "Fanga'a ana Daofa'i Liu'a" kira saea 'ani "Beret ne'e noa'a ta isi 'i saena."

ˈuri, “ˈOke tataˈe ˈaliˈali!” Goˈo, na dadalo sene ba kira firiˈia ˈani limana
ki ka ˈasiˈi naˈa faˈasia na limana.
8 ˈUnaˈeri na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri, “ˈOke toro ˈani toro ˈoe, ma ˈoke
alua taˈe butu ˈoe ki ˈaemu.” Ma sa Peter ka sasi sulia. Sui na ˈainsel ka
fata laˈu ˈuri, “ˈOke ruˈufia na toˈongi fafo doe ˈoe fafiˈo, ˈoko leka maˈi
faˈi nau.”
9 Ma sa Peter ka leka sulia ˈi maa faˈasia saena luma ni lokafo. Ma noaˈa
nia kasi saiana na ru neˈe ˈainsel neˈeri nia sasia ana, na ru mamana,
osiˈana nia fia fasi nia lisia goˈo ˈana na faˈataˈinga.
10 Ma na ˈainsel neˈeri faˈinia sa Peter, kera ka leka, kera ka liufia naˈa
etana ngwae folo, sui na ruana ngwae laˈu, sui kera ka fiˈi dao ana maa
neˈe kira saungaˈinia ˈani na babalitaˈi kaˈikaˈi salo ki, neˈe nia leka kwau
ˈuana saena fanoa. Ma na sinamaa neˈeri ka tala ˈifi goˈo ˈana fuadaroˈo,
ma kera ka ruˈu kwau. Ma kaidaˈi kera leka kwau sulia tala doe, ˈunaˈeri
goˈo na ˈainsel neˈeri ka leka naˈa ˈana faˈasia sa Peter.
11 Ma sa Peter ka fiˈi saiana na ru neˈe fuli fuana ma ka fata ˈuri, “ˈIu
nau ku fiˈi saiana nia mamana liu. God nia tala kwatea maˈi na ˈainsel
nia, ma ka ˈafi nau faˈasia sa Herod faˈinia na ngwae Jiu ki, ma noaˈa kira
kasi saungi nau diˈia neˈe kira lokoˈi ru fuana sasilana.”
12 Kaidaˈi sa Peter nia sai naˈa ana ru neˈe, nia ka leka naˈa ˈuana luma
ˈi Mary teˈa sa John Mark. Ma na ngwae ˈoro ki kira fiku saena luma
neˈeri, ˈiri kika foˈo ˈada.
13 Kaidaˈi sa Peter dao maˈi, nia uu ˈi burina sinamaa, nia ka kidikidi.
Ma taˈi sariˈi rao ˈi luma neˈeri neˈe satana ˈi Roda ka leka maˈi.
14 Ma kaidaˈi nia rongo saiana lingana sa Peter, nia ka saeleˈa liu, ma
noaˈa nia kasi ˈifingia laˈu na maa. Bore ma nia lalili ka oli, ka faˈarongo
basi ˈani neˈe sa Peter nia uu maˈi ˈi maa.
15 Noaˈa kira kasi faˈamamana ana, ma kira ka saea nia bolebole ˈa lala.
Bore ma nia suˈusuˈu faˈinia ka fata ˈuri, “Nau ku fata mamana.”
ˈUnaˈeri kira ka olisia kika ˈuri, “Sali na ˈainsel nia taka neˈana.”
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Peter ka inaˈu ana kidikidi ˈanga. Ma
ana kaidaˈi kira ˈifingia naˈa sinamaa, kira ka lisia sa Peter, ma kira ka
ˈarefo liu.
17 Ma nia ka kwaikarui ˈani limana fuada ˈiri kira ke tua aroaro. Ma nia
ka faˈarongo kira ˈani neˈe God logea naˈa faˈasia saena luma ni lokafo.
Ma nia ka fata ˈuri, “Kamu ke leka kwau, ma muke faˈarongo ˈani ru neˈe
ki fuana sa James[†] faˈinia na barangwai asina neˈe kira faˈamamana ki.”
ˈI buri ˈana nia ka saea na ru neˈeri ki taˈifau, nia ka leka naˈa kwau ˈana
ˈuana ta kula matamata.
18 Ma ˈofodangi naˈa, na ngalungaluˈa doe ka tataˈe safitana na ngwae
folo ki, osiˈana kira kina na tae neˈe fuli fuana sa Peter.
19 Ma sa Herod ka kwatea fatalana ˈiri kira ke lulu ˈuana sa Peter. Bore
ma noaˈa kira kasi dao goˈo toˈona. Ma nia ka ri maˈi ˈuana na ngwae
folo ki, ka saefiloda, ma noaˈa kira kasi saiana na tae neˈe fuli fuana sa
Peter, goˈo nia ka kwatea na ngwae ana ofoˈa nia ki, kika saungida taˈifau.
Ma ˈi buri ˈana, sa Herod ka leka faˈasia ˈi Judea, ma ka leka tua basi
ˈana ˈi Sesarea.

Na maelana sa Herod

20 Ma sa Herod ka saetaˈa liu fuana ngwae ana ˈi Taea ma ˈi Saedon ki.
Ma kira fiku ˈada talada, ma kira ka leka siana sa Herod. Kira eta leka dao

† **12:17** James neˈe niaˈa ai burina sa Jesus. Ma nia na ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae faˈamamana ˈi Jerusalem.

basi ˈada siana sa Blastas fasi ˈiri ka ˈafida, osiˈana niaˈa neˈe na ngwae doe saena luma sa Herod. Sui ˈunaˈeri mala kira fiˈi leka siana sa Herod, kira ka gania ˈuana aroaroˈanga. Kira gania ˈunaˈeri, osiˈana kira oga folilana fanga faˈasia na abaˈi kula neˈe sa Herod nia tatalafaˈa fafia.
21 Ma asoa neˈe sa Herod filia fuana nia ke alaˈa fuana ngwae ki, nia dao naˈa maˈi. ˈUnaˈeri nia ka ruˈufia na ifi kwanga nia ki, ma ka fiˈi tua ana kula ni tua na tatalafaˈa, ma nia ka alaˈa fuada.
22 Kaidaˈi nia alaˈa ka sui goˈo, na ngwae ki kira ka norea akoˈa kira ka ˈuri, “Noaˈa laˈu lingana na ngwae neˈeriˈa, bore ma na lingana god lala!”
23 Ma ˈunaˈeri goˈo na ˈainsel God ka leka maˈi ma ka kwaiˈia sa Herod, ma nia ka mataˈi, osiˈana noaˈa nia kasi faˈa ˈinotoˈa God. Ma na ngwangwa ki kira ka ˈania nonina, ma buri ˈana nia ka mae naˈa.
24 Ma na fatalana God ka takalo ana fanoa ˈoro ki, ma na ngwae ˈoro ki kira ka faˈamamana ana.
25 Ma sa Banabas ma sa Saul, kera tuatua ˈi Jerusalem sui kira ka oli naˈa ˈuana ˈi Antiok ˈi buri ˈana neˈe kera faˈasuia na raoˈa neˈe kira kwatea fuadaroˈo. Ma kera ka baˈea sa John Mark faˈi kera.

13

Kira filia sa Banabas ma sa Saul

1 Ma ti profet, ngwae neˈe kira talongaˈinia faˈarongoˈa leˈa, ma na ngwae faˈamanata ki neˈe kira faˈamanata na ngwae faˈamamana ki, kira tua logo ˈi Antiok, saena na fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈeri, ma kiraˈa neˈe: sa Banabas, sa Simion ba kira saea ˈani “ngwae bulu,” sa Lusius faˈasia ˈi Saeren, sa Manaen ba kira gonia faˈinia sa Herod na tatalafaˈa, ma sa Saul.
2 Ana kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri ki kira foˈosia God faˈinia na abu fangaˈa, na Anoˈi ru Abu ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke filia sa Banabas ma sa Saul fuaku ˈiri kike sasia na raoˈa neˈe nau ku filidaroˈo fuana.”
3 Buri ˈana kira abu fanga ma kira foˈo, kira taˈifau kika alua naˈa limada fafia keraˈa, sui kira ka asungaˈinidaroˈo naˈa kwau.

Etana kaidaˈi sa Saul leka lifurongo

4 Ma osiˈana na Anoˈi ru Abu ba kwatea sa Banabas ma sa Saul, kera ka leka naˈa ˈuana ˈi Selusia faˈasia ˈi Antiok, kera ka toˈo folo ˈuana na bubunga ˈi Saeprus.
5 Kaidaˈi kera dao ana fanoa ˈi Salamis, kera ka faˈarongo ˈani fatalana God saena luma abu fuana foˈongaˈa Jiu ki. Ma sa John Mark ka leka logo faˈinida fuana ˈafiladaroˈo.
6 Ma kaidaˈi kira leka faˈasia ˈi Salamis, kira ka leka daofaˈi liu kika toˈofolo ana bubunga neˈeri ˈuana ˈi Pafos. Neˈeri, kira ka dao toˈona taˈi ngwae neˈe satana sa Barjesus neˈe nia rao ˈani talana na lufina ngwai. Niaˈa na ngwae ˈi Jiu, ma kira saea niaˈa na profet ma noaˈa ˈiri mamana goˈo.
7 Nia kwaima faˈinia na gwaungaˈi ngwae ana bubunga neˈeri satana sa Sergius Paulus, neˈe ngwae liatoˈo liu. Na gwaungaˈi ngwae neˈeri ka ri ˈuana sa Banabas ma sa Saul siana, osiˈana nia oga ka rongoa fatalana God. Ma keraˈa ka dao kika alaˈa faˈinia.
8 Bore ma sa Barjesus neˈe rao ˈani talana ˈilu, neˈe ta sata laˈu ana sa Elaemas ˈani alaˈanga ˈi Grik, nia tataˈe saulida, nia ka iliili ˈuana folilana gwaungaˈi ngwae neˈeri ˈiri nia kasi faˈamamana laˈu ana sa Jesus.

9 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura ana sa Saul neˈe kira saea logo ˈani sa
Paul, nia ka alu naˈa maana ana ngwae neˈe rao ˈani talana lufina ngwai,
10 ka fata ˈuri fuana, “ˈOko futa olitana na akalo! ˈOko malimaeˈa ana
ru leˈa ki taˈifau, ma ˈoko sai liu logo ana na kwalukaela sokeˈa taˈa ki,
ma ana asoa ki ˈoko ili ˈuana rokisilana mamanaˈanga God ˈani sokea ki.
11 ˈOko saiana God ke baˈa kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuamu ana
kaidaˈi neˈe naˈa. Na maamu ke rodo, ma noaˈa ˈoe kosi lisia na madakola
lana na madaˈafi sulia taˈi kala kaidaˈi.”
Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, maana sa Elaemas ka rodo naˈa, ma
ka fali galogalo naˈa ˈana ˈuana ta ngwae ˈiri ka dau ana limana ma ka
talaˈia.
12 Ma na gwaungaˈi ngwae neˈeri, kaidaˈi nia ka lisia na ru neˈeri ki, nia
ka faˈamamana naˈa ana sa Jesus, ma ka ˈarefo liu ana faˈamanataˈanga
kera sulia na Aofia.

Kira tua ˈi Antiok maˈe fanoa saena abaˈi kula ˈi Pisidia

13 Sui sa Paul ma ti ngwae neˈe kira leka faˈinia, kira toˈo toˈofolo maˈi
faˈasia ˈi Pafos, ma kira ka dao ana fanoa ˈi Perga, saena abaˈi kula ˈi
Pamfilia. Ma sa John Mark ka leka faˈasidaroˈo ˈi neˈeri, ma ka oli ˈuana
ˈi Jerusalem.
14 Bore ma kira leka faˈasia ˈi Perga, kira ka dao naˈa ˈi Antiok, maˈe
fanoa saena abaˈi kula ˈi Pisidia. Ma ana Sabat asoa ana mamaloˈanga,
kira ka leka saena luma fuana foˈongaˈa Jiu ki, ma kira ka tua naˈa ˈi ano.
15 Buri ˈana naˈa toˈomaˈi ˈanga ki faˈasia na Taki sa Moses ki ma
na Kerekereˈa na Profet ki, na ngwae faˈinaˈonaˈo ana luma abu fuana
foˈongaˈa ki neˈe kira ka kwatea alaˈanga fuada kira ka ˈuri, “Ngwaefuta
kina ˈae, diˈia koroˈo toˈo ana ti alaˈanga ana kwairaduˈanga fuana na
ngwae neˈe ki, kaimili oga koroˈo ka alaˈa fuada.”
16 ˈUnaˈeri, sa Paul ka tataˈe, ma ka kwaikaru ˈani limana ˈiri kira ke
aroaro, ma ka talaˈae alaˈa ka ˈuri, “Ngwae ˈi Jiu ki, ma kamu ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kamu tua ˈi neˈe fuana foˈosilana God, muke
fafarongo nau basi maˈi!
17 God kia ngwae Jiu ki, nia filia koˈo kia ki ma ka kwate kira ka ˈoro liu
ana kaidaˈi kira tua ˈi Ejipt, ana kula neˈe noaˈa laˈu fanoa kira. Ma God
ka olitaˈi kira faˈasia ˈi Ejipt ˈania na ngasingasiˈanga doe nia.
18 Ma sali karangi fai akwala faˈi ngali ki neˈe, nia lia sulida saena abaˈi
kula kwasi.
19 Nia ka malangisia fiu fuuˈi ngwae ki ˈi Kenan, ma ka alua ngwae nia
ki kira ka toˈo ana na ano neˈeri.
20 Nia ngalida fuana kika leka tua ˈi Ejipt ka dao ana neˈe kira leka ˈi
Kenan, sulia bali ana fai talangaˈi ma lima akwala faˈi ngali. ˈI buri ˈana,
God ka kwatea na ngwae ni kwai matalangaˈi ki fuada, leleka ka dao ana
kaidaˈi ba sa Samuel niaˈa na profet.
21 Ma ana kaidaˈi kira gani ˈuana ta tatalafaˈa, God ka filia sa Saul ka
gwaungaˈi fuada. Sa Saul neˈe na ngela sa Kis, faˈasia na fuuˈi ngwae sa
Benjamin. Ma nia ka gwaungaˈi fuada sulia fai akwala faˈi ngali ki.
22 Sui God ka lafua sa Saul, ma ka alua sa David ka tatalafaˈa fuada. Ma
God ka fata ˈuri sulia sa David, ‘Sa David, na ngela sa Jesi, niaˈa neˈe na
ngwae neˈe nau ku saeleˈa liu faˈinia, nia na ngwae neˈe saiana ka sasia
ru neˈe nau ku oga nia ka sasiˈi ki.’✡

✡ **13:22** 1 Samuel 16:12

23 Ana kwalafa ngwae neˈe sa David neˈe God filia sa Jesus ka alu niaˈa
na ngwae ni faˈamauriˈanga fuana ngwae Israel ki, diˈia ba nia eta fata
naˈa ˈani.
24 ˈI naˈona neˈe sa Jesus nia talaˈae ana raoˈa nia, sa John ba
faˈataloˈania fuana ngwae ki taˈifau Israel, fasi ˈiri kira ke kakari alifaˈi
faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma kira ke siuabu.
25 Ma ana kaidaˈi sa John nia karangi ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈe nia
sasia, nia ka fata ˈuri fuana ngwae ki, ‘Sali kamu fia fasi nauˈa na ngwae
ba God filia naˈa niniˈa, bore ma noaˈa. Nauˈa noaˈa laˈu na ngwae neˈe
kamu kwaikwaimasi ana. Nia ke baˈa leka maˈi buriku, ma noaˈa nau
kusi totolia neˈe nai orooro, ma ku logea na butu nia ki ˈi ˈaena.’✡
26 “Ma kamu ngwaefuta nau kina ana kwalafa sa Abraham, ma kamu
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kamu fiku ˈi neˈe fuana foˈosilana
God, God nia kwatea naˈa maˈi fuakulu na alaˈanga sulia sa Jesus neˈe
faˈamauri kulu.
27 Aia, ma na ngwae neˈe kira tua ˈi Jerusalem, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo kira ki, noaˈa kira kasi saiana neˈe sa Jesus nia na ngwae
faˈamauri. Ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana na fatalana profet ki, sui bore
ˈana kika toˈomani ana na Sabat asoa ana mamaloˈanga ki taˈifau. Kaidaˈi
kira matalangaˈinia sa Jesus, kira faˈataˈinia neˈe fatalana na profet ki nia
mamana.
28 Sui bore ˈana noaˈa kira kasi dao toˈona goˈo ta ru neˈe kira ke saungia
duˈungana, kira ka gania sa Paelat ˈiri ke saungia ka mae.
29 Ma ˈi buri ˈana kira sasia ru ki taˈifau neˈe Kerekereˈa Abu nia alaˈa
sulia, sui kira ka lafua faˈasia na ˈai rara folo, ma kira ka alu nia saena
faoda gwaˈu.
30 Bore ma God ka taˈea faˈasia maeˈa.
31 Ma sulia na asoa ˈoro ki, ngwae neˈe kira leleka funifaraˈa faˈinia
faˈasia ˈi Galili ˈuana ˈi Jerusalem, kira ˈidufaˈi lisia goˈo ˈada logo. Ma
kaidaˈi neˈe, kira ka alaˈa naˈa sulia fuana ngwae ˈi Israel ki.
32 “Keroˈo leka maˈi ˈiri mike faˈarongo kamu ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa.
Na ru neˈe God eta fataˈa ˈani fuana koˈo kia ki,
33 kuluˈa naˈa na ngela kira ki neˈe God ka faˈamamana eta fataˈanga
neˈeri fuakulu ˈani taˈelana sa Jesus ˈuana mauriˈa. Osiˈana God ba saea
ˈani Sam✡ ro ru ki ka ˈuri,
‘ˈAeˈo na Ngela nau.
Taˈena nauˈa neˈe Maˈa ˈoe naˈa.’✡

34 “Aia, God eta fata ˈani tataˈelana faˈasia na maeˈa, ma nia ˈafitaˈi
fuana nia ka mae laˈu. Ru neˈeri kira keresia saena Kerekereˈa Abu ka
ˈuri,
‘Nai baˈa kwatea fuamu na faˈaleˈanga abu ki neˈe nau ku eta fataˈa ˈani
fuana sa David.’✡
35 “Nia mamana liu, sulia nia saea logo saena taˈi Kerekereˈa Abu ma ka
ˈuri,
‘Noaˈa ˈoe kosi alaˈania ngwae rao abu ˈoe ka mae ma ka ngwaˈa.’✡
36 “Ana kaidaˈi neˈe sa David mauri ˈua, nia ka sasia naˈa ru neˈe God
ogaˈi ki. ˈUnaˈeri ma nia ka mae naˈa, kira ka alua saena kilu gwaˈu ˈi
ninimana koˈo nia ki, ma na nonina ka ngwaˈa.

✡ **13:25** Mark 1:7; Luke 3:16; John 1:27 ✡ **13:33** Sam 2:7 ✡ **13:33** Sam 2:7 ✡ **13:34** Aesea 55:3 ✡ **13:35** Sam 16:10

37 Bore ma sa Jesus na ngwae neˈe God nia taˈea faˈasia na maeˈa, na
nonina noaˈa kasi ngwaˈa.
38-39 Ngwaefuta kina, kamu ka sai leˈa ana, neˈe kami faˈarongo ˈani
siaumulu neˈe God ke baˈa rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki ˈani maelana
sa Jesus. Ngwae ki taˈifau neˈe kira fitoˈo ana sa Jesus, kira aloge ma noaˈa
kira kasi ˈeke naˈa, osiˈana God ka fulangani nia ˈoloˈolo. Roˈongaˈa sulia
taki sa Moses ki, noaˈa kasi totolia neˈe ka sasia ngwae ka ˈoloˈolo.
40 Muke lia suli kamu, ˈiri na ru neˈe profet ki kira fata sulia noaˈa kasi
fuli fuamuˈa,
41 kira ka ˈuri,
‘Mulu sailinga, ngwae neˈe kamu ˈoinonga ˈania fatalana God ki.
God ke baˈa sasi raoˈa doe liu ana kaidaˈi kamu mauri ˈua.
Noaˈa kamu kasi faˈamamana neˈe God sasia ru neˈeri, sui bore ˈana diˈia
ta ngwae nia faˈarongo kamu sulia.
Mulu lisia! Kamu ke baˈa ˈarefo, ma muke mae.’ ”✡

42 Ma kaidaˈi sa Paul ma sa Banabas, kera ruˈu naˈa kwau ˈi maa faˈasia
na luma abu fuana foˈongaˈa, na ngwae ki kira ka ganida ˈiri kira ke
oli laˈu maˈi ana Sabat asoa ana mamaloˈanga ˈi buri, fasi ˈiri kira ke
faˈarongoda laˈu ˈani na ru neˈe ki.
43 ˈI buri ˈana neˈe ngwae ki kira leka naˈa faˈasia na fikuˈa ana
foˈongaˈa neˈeri, ngwae ˈoro kira leka sulia sa Paul ma sa Banabas. Kiraˈa
ti ngwae Jiu ma ti ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo neˈe kira ˈado naˈa
faˈinia ngwae Jiu ki saena abuˈa kira. Ma sa Paul faˈinia sa Banabas alaˈa
fuada faˈinia na radulada ˈuana uu ngasiˈa ana faˈamamanaˈanga ana na
kwaiˈofeˈanga God.
44 Ma ana Sabat asoa ana mamaloˈanga ˈi buri, karangi na ngwae ki
taˈifau saena na fanoa neˈe, kira dao maˈi fuana rongolana na fatalana sa
Paul ma sa Banabas sulia na Aofia.
45 Ma kaidaˈi neˈe ngwae Jiu ki kira lisia neˈe fikuˈa neˈeri doe, liada ka
ogalaˈa liu. Ma kira fata ngengea naˈa ru neˈe sa Paul nia saea, ma kira
ka fata buri logo ana.
46 Bore ma sa Paul ma sa Banabas kera ka fata noniraˈa mala, kera ka
ˈuri, “Nia bolo fuana keroˈo ka eta fata basi sulia na fatalana God fuamuˈa
Jiu ki ˈi naˈo. Bore ma duˈungana neˈe kamu ˈaila ˈania, kamu faˈataˈinia
fasi neˈe noaˈa kamu kasi totolia goˈo ngalilana na mauriˈa firi. Nia neˈe
keroˈo ka faˈasi kamu, ma keroˈo ka leka naˈa ˈamiroˈo fuada na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
47 Keroˈo leka siana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, osiˈana God nia
asungaˈi keroˈo ka ˈuri,
‘Nau ku alu ˈoe ˈoko diˈia naˈa unu fuada na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
Nau ku asungaˈiniˈo ˈiri ˈoke faˈarongoa ngwae ki taˈifau saena magalia
ˈani tae neˈe nai sasi fuana faˈamaurilada.’ ”✡

48 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira rongoa ru neˈe,
kira ka saeleˈa liu, ma kira ka baˈatafea na faˈarongoˈa na Aofia. Ma na
ngwae neˈe God ka filida fuana na mauriˈa firi, kira ka faˈamamana naˈa.
49 Ma na fatalana God ka talo naˈa ana kula ki taˈifau, ma na ngwae ˈoro
ki ka rongoa naˈa fatalana God saena ˈafutana abaˈi kula neˈeri.

✡ **13:41** Habakuk 1:5 ✡ **13:47** Aesea 42:6; 49:6

50 Bore ma na ngwae Jiu ki kira ka fata liana na ngwae faˈinaˈonaˈo ki
saena na fanoa doe neˈeri faˈinia na gwaungaˈi kini ki ana ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira foˈosia God. Ma na Jiu neˈeri ki, kira ka talaˈae
naˈa ana faˈakaisilana sa Paul ma sa Banabas, ma kira ka lalidaroˈo naˈa
faˈasia na bali fanoa neˈeri.
51 Ma kera ka kwaˈitafula na gegeo ana ano ki faˈasia na ˈaedaroˈo diˈia
na faˈabasuˈanga naˈa fuada neˈe God ke baˈa matalangaˈi kira duˈungana
kira ˈaila ˈania rongolana fatalana God. Ma kera ka leka naˈa adaroˈo
ˈuana ˈi Ikonium.
52 Ma na ngwae ˈi Antiok ki neˈe kira faˈamamana, kira ka saeleˈa liu,
ma na Anoˈi ru Abu ka sura ada.

14

ˈI Ikonium

1 Ma sa Paul faˈinia sa Banabas dao ˈi Ikonium, kera ka leka laˈu saena
na luma fuana foˈongaˈa Jiu ki, diˈia ba kera ˈidufaˈi sasi. Ma kera ka fata
ˈani ngasingasi ˈanga neˈe na ngwae ˈoro Jiu ki, ma na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, kira ka faˈamamana ana sa Jesus.
2 Bore ma na Jiu neˈe kira ˈaila faˈamamana, kira ka fata liana ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma kira ka faˈalia na manatada kira ka tataˈe saulia
na ngwae neˈe kira faˈamamana ki.
3 Sa Paul ma sa Banabas, kera ka tua laˈu ˈi neˈeri sulia kala kaidaˈi
tau, kera ka fata noniraˈa sulia na Aofia. Ma na Aofia ka faˈataˈinia neˈe
fataladaroˈo sulia sa Jesus nia mamana ˈani kwatelana na ngasingasiˈanga
fuadaroˈo fuana sasilana ru ni ˈarefoˈa ki ma na faˈanadaˈa ki.
4 Ma na ngwae ki saena maˈe fanoa neˈeri, kira ka daro toˈotoˈo ma kika
takalo. Ti ngwae faˈinia Jiu ki, ma ti ngwae faˈinia na ngwae lifurongo ki.
5 ˈUnaˈeri ti ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki faˈinia ti Jiu ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo kira ki, kira ka lokoˈi ru fuana faˈakaisilana na ngwae
lifurongo ki ma kike saungida ˈani ˈuilada ˈani fau ˈiri kike mae goˈo.
6 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na ngwae lifurongo ki kera rongo sai ana,
kera ka tafi ˈuana fanoa ˈi Listra, ma fanoa ˈi Derbe saena abaˈi kula ˈi
Laekonia, ma ˈuana na maˈe fanoa ki kalikalida.
7 Neˈeri, kera ka faˈatalo ˈania Faˈarongoˈa Leˈa.

ˈI Listra ma ˈi Derbe

8 Ma taˈi ngwae nia tua ˈi Listra neˈe ˈaena taˈu. Na ˈaena mae talaˈae
mala maˈi ana futalana, ma noaˈa nia kasi fali naˈa.
9 Nia tua ˈi ano, ma ka fafarongoa fatalana sa Paul. Ma sa Paul ka alu
naˈa maana ana, ma ka saiana neˈe nia faˈamamana sa Jesus saiana ke
gura goˈo ˈana niaˈa,
10 ma ka fata ˈani lingaˈi ngwae doe fuana ka ˈuri, “ˈOke tataˈe, ma ˈoko
uu saga ˈani ˈaemu!” Ma na ngwae neˈe ka fafusaka, ma ka fali kwailiu
naˈa ˈi safitada.
11 Kaidaˈi fikuˈa neˈe kira lisia ru neˈe sa Paul sasia, kira ka ri koko ˈani
alaˈanga kira ngwae ˈi Laekonia, kira ka ˈuri, “Na god ki kira ngwaeˈa
naˈa, ma kera ka koso naˈa maˈi siaka!”
12 Kira ka saea sa Banabas ˈani na gwaungaˈi god Sus, ma sa Paul kira
ka saea ˈani sa Hermes na ngwae ngali alaˈanga ana god ki, osiˈana nia
ngwae neˈe fata ˈani keraˈa.

13 Ma na luma ni foˈongaˈa ana god Sus ni taˈi teo toli ˈi ili ana fanoa neˈeri. Ma na fata abu fuana god Sus, nia ka leka ma ka ngalia maˈi buluka ki, ma na takana ˈai ki, ka alua maana tafa ana fanoa neˈeri. Osiˈana nia faˈinia na fikuˈa neˈeri, kira oga kwatelana na kwaisuˈusiˈanga fuana na ngwae lifurongo ki.
14 Ana kaidaˈi sa Banabas ma sa Paul kera rongoa neˈe kira sasi ˈunaˈeri, kera ka gasia na toˈongi kera ki fuana faˈataˈilana kera ˈaila ˈani, ma kera ka ˈuri,
15 “Reala kwa, faˈuta neˈe kamu ka oga sasilana ru neˈe re? Ma keroˈo neˈe ngwae ki goˈo diˈia logo kamuˈa. Keroˈo leka maˈi fuana faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa sulia taˈi God mauri. Fuila muke foˈosia lala niaˈa. Ma noaˈa kamu kasi foˈosia laˈu na mala mala god neˈe ki, osiˈana noaˈa kira kasi ˈafi kamu goˈo. God saungaˈinia ˈi langi, ma na magalia, ma na asi, ma na ru ki taˈifau neˈe kira tua ˈi saena ki.
16 Ana kaidaˈi sui toli ki, nia alaˈania na ngwae ki taˈifau kira ka leka ˈada sulia kwaiogaiˈanga kira ki.
17 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa nia kasi mutala faˈasia kwatelana ru leˈa ki fuana ngwae ki taˈifau sulia asoa ki, ma nia ka faˈataˈinia niaˈa talana ˈani ru leˈa neˈe nia sasiˈi ki. Nia kwatea uta fuamuˈa faˈasia saena mamanga, ma ka kwatea fuaˈi ˈai ki ana kaidaˈi kira ki, ma nia ka kwatea fanga fuamuˈa, ma ka kwatea maurilamuˈa ka saeleˈa.”
18 Sui bore ˈana na ngwae lifurongo ki kira ka fata ˈunaˈeri, na fikuˈa neˈe, kira oga kika kwatea nama ˈada na kwaisuˈusiˈanga kira ki fuadaroˈo.
19 Ma ti Jiu neˈe kira leka maˈi faˈasia fanoa ˈi Antiok saena abaˈi kula ˈi Pisidia, ma fanoa ˈi Ikonium, kira dao maˈi, kira ka kwate alaˈanga fuana fikuˈa neˈe, ma kira ka oga taˈa fuana sa Paul ma sa Banabas. Ma kira ka ˈuia naˈa sa Paul ˈani fau ki, ma kira ka ˈabalangaˈi nia ˈi maa faˈasia saena fanoa, ma kira ka dangalua, osiˈana kira fia fasi nia mae naˈa.
20 Bore ma kaidaˈi ngwae neˈe kira faˈamamana ki, kira leka maˈi, ma kira ka uu kalia sa Paul, nia ka tataˈe, ka oli faˈinida ˈuana ˈi fanoa. Sui ana faˈi asoa ˈi buri, sa Paul ma sa Banabas kera ka leka ˈuana fanoa ˈi Derbe.

Kera oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Antiok

21 Sa Paul ma sa Banabas kera ka faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa saena fanoa ˈi Derbe, ma na ngwae ˈoro ki kira ka faˈamamana ana sa Jesus. Sui kera ka oli ˈuana fanoa ˈi Listra, ma fanoa ˈi Ikonium, ma fanoa ˈi Antiok saena abaˈi kula ˈi Pisidia.
22 Ma kera ka faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga na ngwae neˈe kira faˈamamana ki, ma kera ka falangi ada ˈiri na faˈamamanaˈanga kira ki ka ngasi. Ma kera ka saea, “ˈI naˈona neˈe kuke ruˈu saena mauriˈa firi neˈe God ke gwaungaˈi fafia, kulu ke dao taˈifau nama toˈona na ˈafitaˈi ˈanga.”
23 Ma ana fanoa neˈeri ki taˈifau, kera ka filia naˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki fuana fikulana ngwae God ki. ˈAni foˈongaˈa ma abu fangaˈa, kera ka kwatea naˈa na ngwae neˈeri fuana na Aofia neˈe kira faˈamamana ˈana.
24 Sui kera ka leka faˈasia abaˈi kula ˈi Pisidia, kera ka dao ana abaˈi kula ˈi Pamfilia.
25 Ma kera ka faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa saena fanoa ˈi Perga, sui kera ka leka ˈuana fanoa ˈi Atalia.

26 Sui kera ka leka ˈani gwaˈi baru faˈasia ˈi neˈeri, ma keraˈa ka oli naˈa
ˈuana fanoa ˈi Antiok. Na fanoa ba kira talaˈae ana lekaˈa kera faˈasia.
Na fanoa ba ngwae faˈamamana ki kira kwatedaroˈo saena kwaiˈofeˈanga
God, ˈiri ke ˈafida fuana na raoˈa niniˈa kera faˈasuia naˈa.
27 Ma ana kaidaˈi kera dao naˈa ˈi Antiok, kera ka fikua naˈa ngwae
faˈamamana ki, ma kera ka faˈarongoda ˈani na ru ki taˈifau neˈe God
sasia ˈanidaroˈo. Ma kera ka faˈarongo logo ˈani neˈe God ˈafida na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki bore kira ka faˈamamana logo.
28 Ma kera ka taˈi tua tau ˈi neˈeri faˈinia na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki.

15

Na fiku lokoˈi ruˈa ˈi Jerusalem

1 Ti ngwae neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi Judea ˈuana ˈi Antiok, kika
faˈamanata na ngwae neˈe faˈamamana naˈa ki kira ka ˈuri, “Nia ˈafitaˈi
liu fuana God ke lafu kamu faˈasia taˈangaˈa kamu ki, diˈia noaˈa kamu
kasi ˈolo faˈataˈinia diˈia ba na taki sa Moses ki saea.”
2 Ma sa Paul faˈinia sa Banabas kera ka kwaingenge liu faˈi kira sulia
ru neˈe. Ma kira taˈifau kira ka filia sa Paul ma sa Banabas ma ti ngwae
faˈamamana ˈi Antiok, ˈiri kira ke leka ˈi Jerusalem fuana alaˈanga faˈinia
na ngwae lifurongo ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki sulia ru neˈe.
3 Ma na fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe ka asungaˈinida naˈa kwau.
Ma kaidaˈi kira leka naˈa, kira liu ana abaˈi kula ˈi Fonisia ma ˈi Samaria
ki, kira ka faˈarongoa ˈani neˈe na ngwae ba noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira
abula naˈa ˈuana God. Ma kaidaˈi na ngwae neˈe kira faˈamamana ki
rongoa naˈa faˈarongoˈanga neˈeri, kira ka saeleˈa liu.
4 Kaidaˈi sa Paul ma sa Banabas kira dao naˈa ˈi Jerusalem, na ngwae
faˈamamana ki, ma na ngwae lifurongo ki faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo
ki, kira ka kwaloda. Ma kira ka faˈarongo ˈani na ru neˈe God ka sasiˈi
ˈanida ˈi safitana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
5 Bore ma ti ngwae ana ngwae neˈe kira faˈamamana ma kira ana
fikutaˈi ngwae Farasi ki, kira tataˈe kira ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, diˈia kira faˈamamana ana sa Jesus, kike ˈolo faˈataˈinia nama,
ma kulu saea fuada kika roˈo logo sulia na taki sa Moses ki diˈia nama
kiaˈa na ngwae Jiu ki.”
6 Ma na ngwae lifurongo ki faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira ka
fiku fuana lokoˈi ru ˈanga sulia ru neˈe.
7 Ma buri ˈana na alaˈanga keta neˈe kira sasia ka sui, sa Peter ka tataˈe,
ka fata ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈae, kaumulu saiana, tau naˈa maˈi God
nia fili nau safitamuˈa ˈiri nai faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa neˈe fuana
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ˈiri kira ke rongoa logo ˈada ma kira ke
faˈamamana.
8 Ma God neˈe nia saiana manatalana ngwae ki taˈifau, nia ka faˈataˈinia
kwalolana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki ˈani kwatelana Anoˈi ru Abu
fuada, diˈia logo neˈe nia kwatea fuakulu.
9 Ma ka noaˈa ta ˈinifilifiliˈanga safitakulu ma faˈinia kiraˈa. Nia ka
rufuanata ana taˈangaˈa kira ki, duˈungana kira faˈamamana ana sa Jesus.
10 Ma God faˈataˈinia fuaka ka sui naˈa, noaˈa nia kasi oga neˈe kamu
ke kwatea laˈu ta ˈafitaˈiˈanga fuada ˈani taki ki, osiˈana neˈe koˈo kia
ki ma kiaˈa bore, noaˈa kulu kasi sai goˈo ana roˈongaˈa sulia. Aia, ma

diˈia kaumulu kwatea naˈa ta ˈafitaˈiˈanga ˈunaˈeri fuana ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus ki, God ke baˈa saetaˈa fuamuˈa.
11 Kulu faˈamamana neˈe God faˈamauri kulu faˈasia taˈangaˈa kulu
ki ˈani tae neˈe sa Jesus sasia fuakulu ˈani leˈangaˈa nia fuaka. God
faˈamauri logo ˈunaˈeri ana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.”
12 Ma na fikuˈa neˈe, kira ka tua aroaro kaidaˈi kira rongoa sa Banabas
ma sa Paul kera faˈarongo ˈani ru ni ˈarefoˈanga ki ma na ru faˈanadaˈa
ki neˈe God ka sasiˈi ˈani keraˈa fuada ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
13 Ma ˈi buri ˈana kera alaˈa ka sui, sa James ka fata ˈuri, “Ngwaefuta
nau kina ˈae, muke fafarongo nau basi.
14 Sa Peter ba fata ka fiˈi sui goˈo kwau sulia ba God eta faˈataˈinia naˈa
alafeˈanga nia fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki ˈani kwalolada faˈasia
ˈi safitana ngwae ki ˈiri kira ka roˈosulia.
15 Ma na profet ki kira ka fata logo ˈunaˈeri, diˈia naˈa ba na Kerekereˈa
Abu saea,
16 ‘God ka fata ˈuri, Ta asoa ˈana, nai baˈa oli maˈi, ma nai baˈa taˈea na
gwaungaˈinga sa David neˈe nia ˈasia naˈa.
Nai baˈa taˈea oretana ru ana, ma nai faˈa uua laˈu.
17 Ma na ngwae matamata ki, kira ke baˈa leka maˈi siaku.
Ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, nau ku saeda naˈa ˈani ngwae nau ki.
18 God neˈe saea, ba nia faˈarongo ˈua naˈa maˈi ˈani ru neˈe ˈi naˈo.’ ”✡

19 Aia, ma sa James ka alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Nau ku manata ˈuri, noaˈa
kulu kasi kwatea laˈu ta ˈafitaˈiˈanga fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
neˈe kira abula taˈifau naˈa ˈuana God.
20 Nia leˈa kulu ke kerekere fuada, kulu ka faˈarongo kira ˈani neˈe noaˈa
kira kasi ˈania ta fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana malamala god ki, ma
kira ka lia sulida faˈasia na kakabaraˈanga, ma noaˈa kira kasi ˈania logo
ta ru mauri neˈe kira liˈoa, ma noaˈa kira kasi ˈania logo ta ˈabu.
21 Osiˈana na taki niniˈa sa Moses ki, kira toˈomani ˈua naˈa maˈi ˈi
saena luma fuana foˈongaˈa kira ki ana asoa ana Sabat ki taˈifau, ma na
fatalada ka faˈatalo naˈa ˈania saena fanoa kira ki taˈifau.”

Kerekereˈa fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki

22 ˈUnaˈeri na ngwae lifurongo ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na
fikutaˈi ngwae faˈamamana ki taˈifau, kira ka filia ti ngwae ada ˈiri kira ka
asungaˈinida kwau ˈuana Antiok faˈinia sa Paul ma sa Banabas. Kira filia
sa Judas neˈe kira saea logo ˈani sa Barsabas, ma sa Silas, osiˈana keroˈa
ro ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae kira.
23 Ma na kerekereˈa ˈuri neˈe kira kwatea faˈinida,
“Kaimili na ngwae lifurongo ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe na
ngwaefuta kamu ki ana na Aofia, kami kwatea kwau alaˈanga leˈa leˈa
kami ki fuamuˈa na bara ngwai asina na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
neˈe kamu tua ˈi Antiok, ma ˈi Siria, ma ˈi Silisia.
24 Kaimili rongoa fasi ti ngwae ana kaimili neˈe kira leka kwau, ma kira
ka kwatea naˈa manata buli musikulaˈanga fuamuˈa ˈani fatalada. Ma
noaˈa kami kasi asungaˈinida fuana sasilana ru neˈeri.
25 Ta neˈe kami ka fiku alafafia ru neˈe ˈi safitamiˈa, ma kami filia ti
ngwae ngali alaˈanga, ma kami ka asungaˈinida kwau siaumulu. Kira ke
baˈa leka kwau faˈinia kwaima leˈa kia ki sa Paul ma sa Banabas.

✡ **15:18** Emos 9:11-12

26 Kera ro ngwae neˈe kera kwate dangalu ana na mauri ladaroˈo fuana
na raoˈa madumadu fuana na Aofia kia sa Jesus Christ.
27 ˈUnaˈeri niniˈa kami ka kwatea logo kwau sa Judas ma sa Silas ˈiri
kera ke tala fata adaroˈo sulia na ru neˈe kami keresia kwau.
28 Osiˈana na Anoˈi ru Abu faˈi kaimili, kami alafafia, noaˈa kami kasi
alua laˈu ta ˈafitaˈiˈanga ˈi fafi kamu. Ru neˈe ki goˈo neˈe muke roˈo
nama suliˈi:
29 Noaˈa kamu kasi ˈania ta fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana na
malamala god ki, ma noaˈa kamu kasi ˈania ta ˈabu. Ma noaˈa kamu kasi
ˈania ta ru mauri neˈe kira liˈoa. Ma muke tua faˈasia na kakabaraˈanga.
Ma diˈia neˈe kamu tua faˈasia na ru neˈeri ki, nia leˈa liu.”

30 Ma kira ka kwatea na ngwae neˈeri ki neˈe kira ngali faˈarongoˈanga,
kira ka leka ˈuana ˈi Antiok. Ma kika fikua naˈa ngwae neˈe kira
faˈamamana ki taˈifau, ma kira ka kwatea naˈa ru neˈe kira keresia fuada.
31 Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira toˈomani taˈifau naˈa, kira ka saeleˈa
liu, osiˈana neˈe alaˈanga neˈeri ki gwalea naˈa manatalada.
32 Ma sa Judas ma sa Silas, kera ka alaˈa fuada ka tau liu naˈa, ma kera
ka kwatea ramoˈalaˈalaˈanga ma na ngasingasiˈanga fuada, osiˈana keraˈa
ro profet ki.
33-34 Ma ˈi buri ˈana keraˈa tua ˈi neˈeri sulia bara asoa ka sui, na bara
ngwai asina neˈeri ka asungaˈinidaroˈo ˈani na aroaroˈanga, ma kera ka
oli naˈa ˈi Jerusalem.*
35 Ma sa Paul ma sa Banabas keraˈa ka tua laˈu ˈi Antiok. Ma keroˈa
faˈinia na ngwae ˈoro ki kira ka faˈamanata, ma kika faˈatalo ˈani fatalana
na Aofia.

Sa Paul ma sa Banabas kera tua matali naˈa

36 Buri ˈana bara madamo ka sui naˈa, sa Paul ka fata ˈuri fuana sa
Banabas, “Koro oli laˈu fasi ˈiri koro ke maa toˈona na ngwaefuta koro ki
ana maˈe fanoa ba koro faˈarongo maˈi ˈani na fatalana na Aofia, fasi ˈiri
koro ke saiana na tualada faˈuta naˈa niniˈa.”
37 Ma sa Banabas ka oga liua fasi sa John Mark ka leka faˈinidaroˈo.
38 Bore ma sa Paul neˈe manatana sulia noaˈa kasi leˈa fuana sa John
Mark neˈe ka leka faˈi keroˈa, osiˈana nia oli logo faˈasidaroˈo ˈi Pamfilia,
ma noaˈa kasi leka naˈa faˈi keraˈa fuana na faˈasuilana na raoˈa.
39 Ma sa Paul faˈinia sa Banabas kera ka kwaingilongiloi ˈi safitadaroˈo,
ma kera ka takalongaˈinidaroˈo naˈa kwailiu. ˈUnaˈeri sa Banabas ka
baˈea naˈa sa Mark, kera ka toˈofolo ˈuana bubunga ˈi Saeprus.
40 Ma sa Paul ka filia naˈa sa Silas, ˈiri kera ke leka. Ma ti ngwae neˈe
kira faˈamamana ki kira ka asungaˈinidaroˈo naˈa, buri ˈana neˈe kira
kwateda naˈa fuana na Aofia fasi ˈiri ke lia suli kera.
41 Ma kera ka leka, ma kera ka liu saena abaˈi kula ˈi Siria ma ˈi Silisia
ki. Ma kera ka faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki.

16

Sa Timoti leka faˈinia sa Paul ma sa Silas

---

* **15:33-34** ˈOrolana kerekereˈa ˈua noaˈa kasi ˈadoa verse 34, “Bore ma sa Silas ka manata ˈakoˈako liu fasi ˈiri ka tua goˈo ˈana ˈi neˈeri ˈi Antiok.”

1 Ma sa Paul ka leka ma ka dao ana fanoa ˈi Derbe ma ˈi Listra ki. Ma
taˈi ngwae fafarongo neˈe satana sa Timoti nia tua ˈi neˈeri. Ma teˈa nia
neˈe kini Jiu ma nia faˈamamana logo, bore ma na maˈa nia goˈo neˈe
ngwae ˈi Grik.
2 Ma na bara ngwai asina ana Aofia ki ˈi Listra ma ˈi Ikonium ki, kira ka
saeleˈa liu faˈinia sa Timoti.
3 Ma osiˈana neˈe sa Paul oga sa Timoti ka leka faˈinia, nia ka ˈolo
faˈataˈinia nama ana ˈiri ke faˈa ogaleˈa ngwae Jiu ki. Nia sasia ru neˈeri,
osiˈana neˈe Jiu ki taˈifau neˈe kira tua ana fanoa neˈeri ki, kira sai logo
ana neˈe na maˈa sa Timoti nia na ngwae Grik neˈe sasi ma noaˈa nia kasi
ˈolo faˈataˈinia ˈua sa Timoti.
4 Ma ana kaidaˈi kira leka ma kira ka liu ana fanoa ki, kira ka kwatea na
taki ki fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ki. Na taki neˈeri ki, na ngwae
lifurongo ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira keresia ˈi Jerusalem.
Ma kira ka saea nama fuana ngwae ki ˈiri kira ke roˈosulia.
5 Ma kira ka faˈangasingasia na fikutaˈi ngwae faˈamamana saena fanoa
neˈeri ki, ma ana asoa ki taˈifau ˈi burina, ngwae faolu ˈoro ki logo kira
ka faˈamamana.

Kaidaˈi sa Paul lisia na faˈataˈinga

6 Ma sa Paul faˈinia na ngwae kwaima nia ki, kira leka liu saena abaˈi
kula ˈi Frigia ma ˈi Galesia ki, osiˈana neˈe Anoˈi ru Abu luia noaˈa kira
kasi faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ana abaˈi kula ˈi Asia.
7 Kaidaˈi kira dao bolo faˈinia abaˈi kula ˈi Misia, kira ka ili ˈuana lekaˈa
ˈuana ˈi Bitinia. Bore ma na Anoˈi ru Abu noaˈa kasi alaˈanida.
8 ˈUnaˈeri neˈe, kira ka daofaˈi liu naˈa adulu faˈasia ˈi Misia, ma kira
ka leka ˈuana fanoa ˈi Troas.
9 Ma ana rodo neˈe kira teo ˈi neˈeri, sa Paul ka lisia na faˈataˈinga. Nia
lisia taˈi ngwae ana abaˈi kula ˈi Masedonia uu, ma ka kwaiamasi ka ˈuri,
“ˈOke leka maˈi ˈi Masedonia ˈiri ˈoke kwaiˈafi aimili!”
10 Ma kaidaˈi sa Paul nia lisia naˈa faˈataˈinga neˈeri, kami ka sasi akaˈu
naˈa fuana lekaˈa ˈuana abaˈi kula ˈi Masedonia,* duˈungana kami saiana
God oga kaimili ke leka faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa logo fuana ngwae
ki ˈi neˈeri.

ˈI Lidia nia faˈamamana ana sa Jesus

11 Sui kami ka leka faˈasia fanoa ˈi Troas ˈani faka, kami ka toˈofolo
ˈuana bubunga ˈi Samotres, ma faˈi asoa buri ˈana, kami ka leka ˈuana
fanoa ˈi Neapolis.
12 Kami taˈe faˈasia ˈi neˈeri, kami ka leka sulia tala ˈi tolo ˈuana fanoa ˈi
Filipae, na maˈe fanoa ˈinotoˈa saena abaˈi kula ˈi Masedonia, maˈe fanoa
neˈeri ngwae ˈi Rom ki neˈe kira gwaungaˈi ana. Kami ka tua saena maˈe
fanoa neˈeri sulia kala bara asoa.
13 Ma ana Sabat, na asoa ana mamaloˈanga kami leka faˈasia fanoa
neˈeri, kami ka leka ˈuana ninimana taˈi kafo, osiˈana neˈe kami fia fasi
kula fuana foˈongaˈa Jiu ki nia ˈi neˈeri. Ma kami ka tua ˈi ano, mika alaˈa
fuana kini ki neˈe kira fiku ˈi neˈeri.
14 Taˈi kini adulu ˈi neˈeri neˈe kira rongo kaimili neˈe ˈi Lidia, faˈasia
fanoa doe ˈi Taeataera, nia saungani ma ka ˈoifoli ˈani toro neˈe niˈi
meo boraboraˈa ki. Niaˈa bore foˈosia logo God, ma God ka ˈifingia naˈa

* **16:10** Sa Paul faˈinia kwaima nia ki dao toˈona sa Luke ana fanoa ˈi Troas.

manatana ˈiri nia ka fafarongoa sa Paul, ma ka faˈamamana ana na ru neˈe nia saeˈe ki.
15 ˈUnaˈeri niaˈa faˈinia na ngwae saena luma nia ki, kira ka siuabu taˈifau. Ma nia ka sae kaimili ka ˈuri, “Osiˈana neˈe kamu alafafia neˈe nau ku faˈamamana naˈa ana na Aofia, nau ku oga muke leka maˈi ma muka tua ˈi luma nau.” Ma kaimili ka tua ˈi luma nia sulia naˈa fatalana.

Saena luma ni lokafo ˈi Filipae

16 Ana taˈi asoa, kaidaˈi kami leka ˈuana kula ni foˈongaˈa, kami ka dao toˈona taˈi sariˈi neˈe anoˈi ru taˈa sura ana. Na sariˈi neˈeri nia rao ˈoˈo ana ti ngwae saena fanoa neˈeri. Osiˈana neˈe anoˈi ru neˈeri, nia saiana ka saea fuana ngwae ki ˈani na tae ki neˈe ke baˈa dao maˈi fuada. Ma nia ka ngalia naˈa mani ˈoro fuana ngwae neˈe lia sulia ki ˈani raoˈa neˈeri.
17 Ma na sariˈi neˈe ka leka sulia sa Paul faˈi kaimili, ma nia ka ri koko ka ˈuri, “Na ngwae neˈe ki, kiraˈa na ngwae kira rao fuana God neˈe ˈinotoˈa liu. Kira faˈarongo kamu ˈani na tae neˈe God sasia fuana faˈamauri lamuˈa.”
18 Nia sasia ru neˈe sulia asoa ˈoro ki, leleka sa Paul ka toˈetoˈela liu, ma ka abula fuana ka fata ˈuri fuana anoˈi ru taˈa neˈeri, “ˈAni satana sa Jesus Christ, nau ku baˈe ˈoe, ˈoke ruˈu maˈi faˈasia na sariˈi neˈana!” Ma na anoˈi ru taˈa neˈeri ka ruˈu naˈa ˈi maa ana kaidaˈi neˈeri.
19 Ma kaidaˈi na ngwae ˈaˈana ana na sariˈi neˈeri kira saiana neˈe na raoˈa nia ˈani talana anoˈi ru taˈa ka sui naˈa, ma noaˈa kira kasi baˈa ngali mani naˈa faˈasia, kira ka daua sa Paul ma sa Silas, ma kira ka ˈabalangaˈi kera siana na ngwae faˈinaˈonaˈo ki maana usiˈa.
20 Kira ka talaˈidaroˈo maˈi siana ngwae faˈinaˈonaˈo ki faˈasia ˈi Rom, ma kira ka fata ˈuri, “Na ro ngwae neˈe ki, kera ro ngwae Jiu ki, ma kera ka kwatea na firuteˈanga saena fanoa neˈe kulu.
21 Kera ka faˈamanata ˈani na falafala neˈe noaˈa ˈiri bolo faˈinia na taki kulu ki. Osiˈana kuluˈa ngwae Rom ki lala, ma ka ˈafitaˈi liu fuana kulu ka sasi sulia na falafala kera ki!”
22 Aia, na ngwae ˈoro neˈe kira fiku ˈi neˈeri, kira ka fiku fai fafidaroˈo logo. Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ka fata totongaˈi fuana ngwae ni ofoˈa ki ˈiri kira gasia naˈa toro sa Paul ma sa Silas ki, ma kika ulasi keroˈa.
23 Buri ˈana kira ulasidaroˈo ka totonge naˈa, kira ka aludaroˈo saena luma ni lokafo, ma kira ka saea fuana ngwae neˈe folo ˈusia na luma ni lokafo neˈeri ˈiri ka fono ngasi ˈusidaroˈo.
24 Ma na ngwae folo neˈeri, kaidaˈi nia rongoa naˈa alaˈanga neˈeri ki, nia ka ngali kera, ka alu kera ana maˈe luma ˈi saena, sui ka firi fafia naˈa ˈaedaroˈo ˈi safitana ro reba ˈai kulu ki.
25 Aia, kaidaˈi bolo faˈinia tofongana na rodo, sa Paul ma sa Silas kera foˈo, ma kera ka ngulia naˈa ngu ki fuana God. Ma na ngwae neˈe kira tua logo saena luma ni lokafo neˈeri, kira ka fafarongoa keroˈa.
26 Ma ngwano bore ma na tikitiki doe nia ˈasua naˈa luma ni lokafo neˈeri, ma na babatoˈolana luma neˈeri bore ka saola naˈa logo. Ma na babalita ki ana luma neˈeri ka ˈifi taˈifau, ma na kwalo ana lali salo neˈe kira firi fafia ˈani ngwae neˈeri ki saena luma ka aloge taˈifau naˈa faˈasida.
27 Ma na ngwae folo neˈeri ka lebe maˈi faˈasia maliuˈa, ma ka lisia neˈe na babalita ki ˈifi taˈifau naˈa, ma ka fia fasi neˈe ngwae baera ki neˈe kira firi fafida, kira tafi taˈifau naˈa. Ma nia ka lafua na sele ni ofoˈa nia fasi ˈiri ke saungi nia naˈa ˈana talana, osiˈana nia saiana neˈe na

ngwae faˈinaˈonaˈo nia ki, kira ke baˈa saungia diˈia neˈe ngwae neˈeri ki kira tafi.
28 Bore ma sa Paul ka ri koko ka ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi sasi laˈu ta ru ˈira ana ˈaeˈo talamu! Kaimili niniˈa tua taˈifau goˈo ˈaimili!”
29 Ma na ngwae folo neˈe ka saefilo ˈuana faˈi unu ki, ma ka ruˈu likotaˈi maˈi faˈinia na lebelebeˈa, ma ka bobo uruuru ˈi ˈaena sa Paul ma sa Silas.
30 Sui nia ka talaˈidaroˈo ˈi maa, ka saefilo kera ka ˈuri, “Ro ngwae ˈaˈana neˈe ki ˈae, tae neˈe nai baˈa sasia ˈiri God ke faˈamauri nau?”
31 Kera olisia kera ka ˈuri, “ˈOke faˈamamana ana na Aofia sa Jesus ˈiri God ke faˈamauri ˈoe, ˈaeˈo faˈinia na tuaˈa ˈoe.”
32 Ma kera ka faˈarongo ˈani fatalana na Aofia fuana, ma fuana na ngwae neˈe kira tua logo saena luma nia ki, ma kira ka faˈamamana naˈa.
33 Ana agi rodo neˈeri nama goˈo, na ngwae folo neˈeri ka talaˈi keroˈa, ka taufia naˈa maˈe maala ki ˈi nonida, ka sui niaˈa faˈinia na tuaˈa nia, kira ka ˈaliˈali kira ka siuabu naˈa.
34 Sui nia ka talaˈia sa Paul ma sa Silas, kira ka leka ˈuana luma nia, ma nia ka saredaroˈo. Ma nia faˈinia na tuaˈa nia, kira ka saeleˈa liu, sulia kira faˈamamana naˈa ana God.
35 Sui ˈi ˈofodangi, na ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi Rom ki, kira kwatea fatalada fuana ti ngwae ˈaˈana ana ofoˈa kira ka ˈuri, “Muke leka, muka faˈarongoa naˈa ngwae folo baera ˈiri ka talaˈia ro ngwae ba kiri ˈi maa faˈasia saena luma ni lokafo baera.”
36 ˈUnaˈeri goˈo na ngwae folo neˈeri ka leka ka faˈarongoa sa Paul ka ˈuri, “Na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira saea maˈi fuaku ˈaeˈo faˈinia sa Silas, moro ka leka naˈa ˈamuroˈo ˈi maa. Koroˈo ke leka aroaro naˈa ˈamuroˈo ana kaidaˈi neˈe.”
37 Bore ma sa Paul olisia ka fata ˈuri fuana ngwae ˈaˈana kira ki, “Na ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi Rom ki noaˈa ˈiri matalangaˈi keroˈo ˈua, bore ma kira ulasi keroˈo ˈi maana ngwae ˈoro ki. ˈUnaˈeri ma kira ka alu keroˈo saena luma ni lokafo. Ma na ru neˈeri noaˈa ˈiri saga, osiˈana keroˈo na ngwae Rom ki logo niniˈa! Ma kaidaˈi neˈe, kira oga kika olitaˈi ago laˈu ana keroˈo. Noaˈa liu goˈo! Keroˈo oga na ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi Rom ki nama neˈe kike leka maˈi ˈi neˈe, ˈiri kike loge keroˈo!”
38 Ma na ngwae ˈaˈana kira ki ana ofoˈa kira leka, kira ka faˈarongo ˈani na alaˈanga neˈeri ki siana ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi Rom ki. Ma ana kaidaˈi kira rongoa neˈe sa Paul ma sa Silas kera ro ngwae ˈi Rom ki logo, kira ka maˈu liu.
39 Ma kira ka leka maˈi siadaroˈo, ma kira ka kwaimanatai fuadaroˈo. Sui kira ka talaˈi keroˈa ˈi maa faˈasia saena luma ni lokafo, ma kira ka kwaiamasi ana keroˈa, fasi ˈiri kera ke leka naˈa adaroˈo faˈasia fanoa neˈeri.
40 Kaidaˈi sa Paul ma sa Silas kera ruˈu faˈasia luma ni lokafo, kera ka leka saena luma ˈi Lidia. ˈI neˈeri kera ka dao toˈona na ngwae neˈe kira faˈamamana ki, ma kera ka kwatea naˈa alaˈanga ana kwairaduˈanga fuada, sui kera ka fiˈi leka naˈa adaroˈo faˈasia ˈi Filipae.

17

ˈI Tesalonika

1 ˈUnaˈeri sa Paul faˈinia sa Silas, kera leka, kera ka liu ana fanoa ˈi Amfipolis, ma ˈi Apolonia ki, sui kera ka dao ana fanoa ˈi Tesalonika, kula ba na luma fuana foˈongaˈa Jiu ki nia teo ana.

2 Ma ˈi neˈeri, sa Paul leka saena luma fuana foˈongaˈa Jiu ki sulia
na falafala neˈe nia ˈidufaˈi sasia ana fanoa ki. Ma ana uulu asoa ana
Sabat kwalokwalo ki, nia ka alaˈa faˈinia na ngwae ki, ma ka fata sulia na
Kerekereˈa Abu fuada.
3 Nia ka fada ma ka toˈomani na Kerekereˈa Abu fuana faˈataˈilana
neˈe na Christ na ngwae God filia, nia ka nonifii nama nia ka mae, sui
ka fiˈi tataˈe faˈasia maeˈa. Sa Paul ka fata ˈuri, “Sa Jesus nini nau ku
faˈataloˈania fuaumulu neˈe, niaˈa naˈa neˈe na Christ na ngwae neˈe God
filia.”
4 Ma ti ai ana ngwae Jiu ki kira ka faˈamamana, ma kira ka ˈado faˈinia
sa Paul ma Silas, ma ti kini faˈinaˈonaˈo ˈoro logo faˈasia saena maˈe fanoa
neˈeri faˈinia ti ngwae ˈoro faˈasia ˈi Grik neˈe kira auraˈea God.

5 Bore ma ti ngwae Jiu noaˈa kira kasi saeleˈa neˈe na ngwae ˈoro ki leka
sulia sa Paul ma sa Silas, ma kira ka fikua ngwae taˈa ki neˈe kira liliu ˈoˈo
goˈo ˈada maana usiˈa, ˈiri kira ke fiku faˈinia taˈi fikutaˈi ngwae saetaˈa
ki. Ma kira ka faˈangalungalua liu naˈa na fanoa neˈeri, ma kira ka alasia
na luma sa Jason, osiˈana kira oga kika daua sa Paul ma sa Silas, ˈiri kike
talaˈi kera siana na ngwae ki.
6 Bore ma kaidaˈi noaˈa kira kasi dao toˈo adaroˈo, kira ka daua lala sa
Jason faˈinia ti ngwae neˈe kira faˈamamana, ma kira ka ˈabalangaˈi kira
siana ngwae faˈinaˈonaˈo ki saena fanoa, ma kira ka fai fafida, kira ka
rikoko kika ˈuri, “Ngwae neˈe ki, kira sasia ru taˈa liu ki saena fanoa ˈoro
ki! Ma kira ka leka laˈu maˈi saena maˈe fanoa nini kulu,
7 ma sa Jason ka gonida saena luma nia. Kiraˈa taˈifau goˈo kira ˈoia
na taki na tatalafaˈa ˈinotoˈa kulu ˈi Rom, osiˈana kira saea fasi ta taˈi
tatalafaˈa laˈu neˈe satana sa Jesus.”
8 Ma na alaˈanga neˈeri ki, ka kwatea naˈa ngalungaluˈa doe fuana na
fikuˈa neˈeri faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki.
9 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira ka silolongaˈinia sa Jason faˈinia ti
ngwae laˈu, ˈiri kira ka kwate mani fuana logelada. Na mani neˈeri diˈia
na eta fataˈanga neˈe sa Paul ma sa Silas noaˈa keraˈa kasi fulia laˈu ta
ngaluˈa saena na fanoa neˈeri. ˈUnaˈeri kira ka fiˈi logeda naˈa kwau.

ˈI Berea

10 Ana kaidaˈi neˈeri nama ma nia ka rodo naˈa maˈi, na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki kira ka kwatea sa Paul ma sa Silas ˈuana fanoa ˈi Berea.
Kaidaˈi kera dao kwau ana, kera ka leka saena luma fuana foˈongaˈa Jiu
ki.
11 Na ngwae ˈi neˈeri ki kira toˈo ana falafala neˈe leˈa ka liufia mala na
ngwae ana ˈi Tesalonika, osiˈana kira oga liua rongolana tae neˈe sa Paul
nia saea. Ma ana asoa ki taˈifau goˈo, kira toˈomani na Kerekereˈa Abu
fasi ˈiri kira ka saiana tae neˈe sa Paul saea nia mamana.
12 Ma na ngwae ˈoro ˈi Jiu ki, kira ka faˈamamana, ma na kini
faˈinaˈonaˈo ˈoro Grik ki, ma na ngwae ˈoro ki logo ˈi Grik, kira ka
faˈamamana.
13 Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae ˈi Jiu ki neˈe kira tua ˈi Tesalonika, kira
rongoa sa Paul nia faˈarongo logo ˈani fatalana God ˈi Berea, kira ka leka
logo maˈi ˈi neˈeri, ma kira ka kwatea ma na ngwae ˈi Berea ki kika saetaˈa,
ma kika booa taˈi ngalu ngaluˈa doe ˈi neˈeri.

14 Ma ˈunaˈeri goˈo, ti ngwae neˈe kira faˈamamana, kira ka kwatea sa
Paul ˈuana fafona asi faˈasia fanoa ˈi Berea. Bore ma sa Silas ma sa Timoti,
kera ka tua naˈa adaroˈo ˈi Berea.
15 Ma na ngwae neˈe kira talaˈia sa Paul ki kira leka faˈinia, kira ka dao
naˈa ˈi Atens. Sui mala kira fiˈi oli ˈuana ˈi Berea faˈinia alaˈanga sa Paul
ki fuana sa Silas ma sa Timoti, ˈiri kera ka leka ˈaliˈali siana.

ˈI Atens

16 Ma kaidaˈi sa Paul tua naˈa ˈi Atens masia sa Silas ma sa Timoti, nia
kwaimanatai liu, osiˈana nia lisia na nununa malamala god ˈoro ki fuana
foˈosilani niˈi teo saena fanoa neˈeri ˈi Atens.
17 Nia neˈe kwatea ma nia ka leka saena luma fuana foˈongaˈa na Jiu
ki, ma ka alaˈa fuana Jiu ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira
auraˈea God. Ma nia ka alaˈa logo maana fuli usiˈa sulia asoa ki fuana na
ngwae neˈe kira liliu ˈoˈo goˈo ˈada ki.
18 Ma ti faˈamanata logo ana ngwae Grik ki neˈe kira saeda ˈani
“Epikurean” ma “Stoik,” kira olisuˈusuˈu logo faˈinia sa Paul. Ma ti ai
ada kira ka fata ˈuri, “Tae lala niniˈa ngwae lafe kinaˈi ru neˈe oga ke
saea re?”
Ma ti ai ana ngwae neˈeri ki kira ka fata ˈuri, “Lisilana diˈia nia oga
kuke foˈosia lala na god matamata ki niniˈa.” Kira fata ˈunaˈeri osiˈana
sa Paul faˈarongo sulia sa Jesus, ma na tataˈe oliˈa faˈasia na maeˈa.
19 Ma kira ka talaˈia sa Paul ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈe
kira saea ˈani “Areopagus,” kira ka fata ˈuri, “Kaimili oga kami ke saiana
na faˈamanataˈanga faolu niniˈa ˈoko fata sulia kwa.
20 Osiˈana ru niniˈa kami rongoa ˈoko saea nia matamata liu mala faˈasia
na ru neˈe kami rongoˈi ˈi naˈo ki, ma kami ka oga mika saiana na
fadalani.”
21 (Kira fata ˈunaˈeri, osiˈana na ngwae ˈi Atens, ma na ngwae neˈe kira
leka maˈi fuana tuaˈa ˈi Atens ki, kira oga alaˈanga ana asoa ki sulia ma
na fafarongolana na tae ki neˈe faolu.)
22 Ma sa Paul ka uu ˈi naˈoda na fikuˈa neˈeri ana ngwae faˈinaˈonaˈo
ki, ma ka fata ˈuri, “Kamu ngwae ana ˈi Atens, nau ku lisia kaumulu oga
liua foˈosilana god sulia falafala saga ki.
23 Osiˈana kaidaˈi nau ku liu saena fanoa kamu, nau ku lisia na kula
ni foˈo kamu ki, ma nau ku lisia maana taˈi fuli fuˈa, kamu keresia na
alaˈanga ˈuri, ‘Fuana na god neˈe noaˈa kulu ˈiri saiana.’ Ma na God
niniˈa kamu foˈosia ma noaˈa kamu kasi saiana, niaˈa naˈa neˈe nau ku
faˈataloˈania fuamuˈa.
24 God neˈeri saungaˈinia na magalia ma na ru ki taˈifau ˈi saena, niaˈa
neˈe gwaungaˈi fafia asi, ˈi langi, ma ˈi ano, ma noaˈa kasi tua ˈi saena
luma abu neˈe ngwae saungaˈinia.
25 Ma noaˈa nia kasi boˈoboˈo goˈo ˈuana ta ru neˈe ngwae ki saiana
kira ka sasia fuana, osiˈana niaˈa ˈana talana neˈe kwatea mauriˈa fuana
ngwae ki taˈifau, ma ka kwatea fuada na ru ki taˈifau neˈe kira boˈoboˈo
ˈuana.
26 Ma ana na etangilana maˈi, God nia saungaˈinia goˈo taˈi ngwae, ma
faˈasia taˈi ngwae neˈeri nia ka saungaˈinia naˈa ngwae ˈoro matamata
kwailiu ki, ma ka alu kira saena magalia taˈifau. ˈI naˈona mala neˈe nia
saungaˈinia ru ki taˈifau, ma niaˈa ˈana talana ka alua naˈa kaidaˈi ki ma
nia ka faˈiboa naˈa kula ki neˈe kika tua ani.

27 Nia sasia ru neˈe ˈiri ngwae ki kika lulu ˈuana, ma kira fiˈi dao toˈona
taka diˈia kira lulu ngangata ˈuana. ˈUnaˈeri bore ˈana God noaˈa kasi tua
tau goˈo faˈasi kia.
28 Ma ta ngwae ba fata ˈuri, ‘Sulia niaˈa naˈa neˈe kulu ka mauri, ma
kulu ka saola ma kulu ka tua.’ Ma ta ngwae ana ngwae kerekere kamu ki
ka saea logo, ‘Kulu na ngela God ki logo.’
29 Osiˈana kiaˈa na ngela nia ki, noaˈa kulu kasi fia fasi God niaˈa ta
ru goˈo ˈana, diˈia ta nunuˈi ru neˈe ngwae saungaˈinia ˈani gol, nama
silva, nama ta fau. Nia noaˈa kasi diˈia ta ru neˈe ngwae goˈo ˈana ka
saungaˈinia ˈani saiˈi ruˈa nia.
30 ˈI naˈo God noaˈa kasi matalangani ta ngwae neˈe foˈosia na malamala
god ana kaidaˈi noaˈa nia kasi sai ˈua ana. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, nia
saea naˈa fuana ngwae ana fanoa ki taˈifau ˈiri kike kakari alifaˈi faˈasia
na taˈangaˈa kira ki,
31 osiˈana nia alua naˈa asoa ˈiri nia ke baˈa matalangani na ngwae ki
taˈifau. Na matalangaˈinga nia ka ˈoloˈolo, ma nia ka filia naˈa taˈi ngwae
ˈiri nia ke matalangaˈinia na ngwae ki. Ma nia ka faˈataˈinia naˈa na
ngwae ni kwai matalangaˈi neˈeri fuana ngwae ki taˈifau ˈani taˈelana na
ngwae neˈeri faˈasia na maeˈa!”
32 Kaidaˈi ngwae ki kira rongoa neˈe sa Paul alaˈa sulia tataˈenga faˈasia
na maeˈa, ti ngwae ada ka gaˈasia, ma kira ka ˈoidorole ˈani. Bore ma ti
ai ada kira ka saea, “Kaimili oga ˈoke fata laˈu sulia ru neˈe kwa.”
33 Ma sa Paul ka leka naˈa ˈana faˈasia na fikuˈa neˈeri.
34 Ma ti ngwae kira ka ˈado faˈinia, ma kira ka faˈamamana. Ma taˈi
ngwae ada neˈe satana sa Dionisius, ta ngwae ana fikuˈa ana ngwae
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri. Ma taˈi kini logo satana ˈi Damaris, ma
ti ngwae laˈu kira ka faˈamamana.

18

ˈI Korint

1 ˈUnaˈeri goˈo, sa Paul ka leka naˈa faˈasia ˈi Atens, ka daofaˈi liu ˈuana
fanoa ˈi Korint.
2 ˈI neˈeri, nia ka dao toˈona taˈi ngwae ˈi Jiu satana sa Akuila neˈe futa
saena abaˈi kula ˈi Pontus. Nia leka maˈi faˈasia ˈi Itali faˈinia na ˈafe nia
ˈi Prisila, osiˈana neˈe na tatalafaˈa ˈinotoˈa satana sa Kladius ka kwatea
na ngwae ˈi Jiu ki taˈifau, kira ka leka faˈasia ˈi Rom. ˈUnaˈeri, sa Paul ka
leka dao siadaroˈo.
3 Ma nia ka tua ma ka rao ˈana faˈi kera, osiˈana kira sasi goˈo taˈi raoˈa
ˈani saungaˈilana babala ki ˈani ifi ngasi ki fuana ˈoifoliˈanga ˈaniˈi.
4 Ma nia ka alaˈa faˈinia na ngwae ki saena luma fuana foˈongaˈa ana
asoa Sabat ki, fasi ˈiri ka bulasia manatana ngwae ˈi Jiu ki ma na ngwae
ˈi Grik ki logo.
5 Ma ana kaidaˈi sa Silas ma sa Timoti kera dao maˈi faˈasia ˈi Masedonia,
sa Paul ka faidanga naˈa ˈani na raoˈa nia. Ma ana kaidaˈi ki taˈifau nia
ka faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, ma ka fada madako ana fuada Jiu ki
neˈe sa Jesus niaˈa na Christ, na ngwae filia God.
6 Ma ana kaidaˈi kira olisi saetaˈa ana, ma kira ka saea ru taˈa ki sulia,
nia ka saulida ˈani kwaˈi tafulilana na fulafulana ano faˈasia toro nia ki,
ma ka fata ˈuri fuada, “Diˈia noaˈa kamu kasi toˈo ana na mauriˈa faolu
faˈasia God, kaumulu talamuˈa naˈa neˈe kamu sasia! Noaˈa laˈu na roraˈa

nau. Ma ˈita taˈena ka oli ˈalaˈa, nai baˈa leka ˈaku siana ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki.”
7 Ma nia ka leka faˈasi kira, ma ka leka ka tua ˈi saena luma taˈi ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu neˈe satana sa Titius Justus, na ngwae neˈe nia foˈosia
logo God. Na luma nia teo logo ˈi ninimana luma fuana foˈongaˈa Jiu ki.
8 Ma sa Krispus, na ngwae faˈinaˈonaˈo ana luma fuana foˈongaˈa neˈeri,
nia ka faˈamamana ana Aofia faˈinia na ngwae nia ki taˈifau. Ma ti ngwae
ˈoro logo ˈi Korint, kira rongoa fatalana sa Paul, ma kira ka faˈamamana
ana, ma kira ka siuabu.
9 Sui saena taˈi rodo, sa Paul ka lisia taˈi faˈataˈinga, ma na Aofia ka fata
ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu, ma ˈoe kosi mamalo fasi alaˈanga fuada,
ma ˈoe kosi danga ˈania na raoˈa ˈoe.
10 Duˈungana nau ku tua faˈiniˈo. Ma nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka sasia
ta ru fuana faˈalilamu, osiˈana na ngwae nau ki kira ˈoro saena maˈe fanoa
neˈana.”
11 Nia neˈe kwatea ma sa Paul ka tua ˈi neˈeri sulia taˈi faˈi ngali ma ono
madamo ki fuana faˈamanatalana ngwae ki ˈani fatalana God.
12 Ma ana kaidaˈi neˈe tatalafaˈa doe ˈi Rom ka alua sa Galio ka
gwaungaˈi fafia abaˈi kula ˈi Gris, na ngwae Jiu ki kira ka fiku, ma kira ka
daua sa Paul, ma kira ka ngalia siana sa Galio fuana na matalangaˈilana.
13 Ma kira ka fai fafida ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nia iliili ˈuana na
talaˈilana ngwae ki ˈiri kike foˈosia God ˈani falafala neˈe matamata faˈasia
na taki kami ki.”
14 Ma ana kaidaˈi sa Paul oga ka alaˈa, sa Galio ka fata ˈuri fuana ngwae
Jiu ki, “Na ru neˈe, diˈia ta ru ana ta taˈangaˈa nama ana ta roraˈa ana na
taki kami ki, nau ku saiana nai mabetau faˈi kamu Jiu ki.
15 Bore ma sulia na olisuˈusuˈunga kamu ki goˈo ˈana sulia na alaˈanga
ki, ma na sataˈi ru ki, ma na taki kamu ki talamuˈa, nia leˈa fuana kamu
ka faˈasaga amuˈa talamuˈa. Duˈungana noaˈa nau kusi kwatea ta kwai
matalangaˈinga fuana na ru ˈunaˈeri ki.”
16 ˈUnaˈeri nia ka saea fuada taˈifau ˈiri kike leka faˈasia na kula ni kwai
matalangaˈinga.
17 Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae Grik ki ka daua sa Sosetenes, na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana luma fuana foˈongaˈa, ma kira ka ulasia ˈi maana fuli
matalangaˈinga. Bore ma sasiˈa neˈeri noaˈa kasi ˈoga goˈo sa Galio.

Sa Paul oli ˈuana ˈi Antiok

18 Sa Paul ka tua ˈi Korint faˈinia ngwae faˈamamana ki sulia asoa ˈoro
ki. Sui nia ka faˈasi kira, ma ka toˈofolo ˈani faka ˈuana abaˈi kula ˈi
Siria faˈinia ˈi Prisila ma sa Akuila. Ma ˈi naˈona neˈe kira toˈofolo faˈasia
ˈi Kenkrae, nia sufi gugurua naˈa ifuna fasi ˈiri nia faˈataˈinia neˈe nia
faˈasuia naˈa na eta fataˈanga nia✡ fuana God.
19 Kaidaˈi kira dao ˈi Efesus, sa Paul ka leka naˈa faˈasia ˈi Prisila ma sa
Akuila, ma ka leka saena luma fuana foˈongaˈa, ma ka alaˈa fuana Jiu ki.
20 Sui na ngwae ki kira ka gania ˈiri nia ka taˈi tua tau faˈinida, bore ma
noaˈa nia kasi alafafia.
21 ˈUnaˈeri ma nia ka leka lala ˈana, nia ka fata ˈuri fuada, “Diˈia na
kwaiogaiˈanga God fuaku, nai baˈa oli laˈu maˈi siaumulu.” Sui nia ka
toˈofolo naˈa ˈana saena faka faˈasia ˈi Efesus.

✡ **18:18** Nambas 6:1-21

22 Kaidaˈi nia dao naˈa ˈi Sesarea, nia ka leka ˈuana fanoa ˈi Jerusalem,
ma ka fata leˈaleˈa ana na ngwae faˈamamana ki ˈi neˈeri. Sui nia ka leka
ˈuana ˈi Antiok.
23 Ma ˈi buri ˈana nia tua ˈi Antiok sulia bara asoa, nia ka leka, ma ka
liufia naˈa abaˈi kula ˈi Galesia ma ˈi Frigia fuana faˈangasilana sa tai
faˈida neˈe kira faˈamamana.

Sa Apolos

24 Ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae ˈi Jiu satana sa Apolos, neˈe futa saena
fanoa ˈi Aleksandria, nia leka maˈi ˈuana ˈi Efesus. Niaˈa na ngwae alaˈa
lana leˈa, ma nia ka sai leˈa logo ana na Kerekereˈa Abu.
25 Ma nia ka sai logo ana na falafala sulia na Aofia, ma nia ka fata
ngasingasiˈa, ma ka faˈamanata saga sulia sa Jesus. Bore ma, nia sai
goˈo ana neˈe sa John siuabua ngwae neˈe kira kakari alifaˈi faˈasia na
taˈangaˈa kira ki, ma noaˈa nia ˈiri saiana na ngwae neˈe kira faˈamamana
ana sa Jesus ki, kira ka siuabu logo osiˈana kira faˈamamana.
26 Ma nia talaˈae ka fata noniraˈa fuana ngwae ki saena luma fuana
foˈongaˈa. Ma ana kaidaˈi ˈi Prisila ma sa Akuila kera rongoa, kera ka
baˈea ˈuana na luma keroˈa, ma kera ka kwaiˈafi ana, ˈiri nia ka sai leˈa
laˈu ana faˈamanataˈanga sulia God.
27 Ma sa Apolos oga ka leka ˈuana fanoa ˈi Korint saena abaˈi kula ˈi
Gris. Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana ˈi Efesus ki, kira ka kwaiˈafi
ana ˈani kerekereˈa fuana ngwae ˈi Korint neˈe kira faˈamamana osiˈana
na kwaiˈofeˈanga God fuada, fasi ˈiri kira ka kwaloa kaidaˈi nia dao kwau
siada. Ma ana kaidaˈi nia dao kwau, nia ka kwaiˈafi leˈa liu ana ngwae
neˈeri ki.
28 Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae Jiu ki kira olisuˈusuˈu faˈinia, nia ka fata
ngasingasiˈa faˈi kira ma ka liufida taˈifau. ˈUnaˈeri nia ka faˈataˈinia
na Kerekereˈa Abu ki neˈe faˈamamana neˈe sa Jesus niaˈa na Christ, na
ngwae neˈe God nia filia.

19

ˈI Efesus

1 Kaidaˈi sa Apolos nia tua ˈi Korint, sa Paul nia liu ana fanoa ki saena
abaˈi kula ˈi Galesia ma ˈi Frigia ki leleka ka dao ana fanoa ˈi Efesus. Ma
nia ka dao toˈona ti ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ˈi neˈeri.
2 Ma nia ka saefilo kira ka ˈuri, “Kaumulu toˈo naˈa ana na Anoˈi ru Abu
ana kaidaˈi kaumulu faˈamamana ana?”
Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Kaimili niniˈa neˈe rongolana bore na tae
neˈe na Anoˈi ru Abu, noaˈa kami kasi rongoa ˈua.”
3 Sa Paul ka saefilo kira laˈu ka ˈuri, “ˈIrai ma na siuabuˈanga faˈuta mo
neˈe kaumulu siuabu ˈania?”
Ma kira olisia kira ka fata ˈuri, “Na siuabuˈanga ba sa John alaˈa sulia.”
4 Sui sa Paul ka fata laˈu ˈuri fuada, “Sa John nia siuabua lala ana sa
tai faˈida neˈe kira kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kira ki. Ma sa
John ka saea logo fuana ngwae ˈi Israel ki, neˈe kira faˈamamana ana sa
Jesus, na ngwae neˈe ke baˈa dao maˈi ˈi burina.”
5 Ma kaidaˈi kira rongoa na ru neˈeri, kira ka siuabu ˈiri ka faˈataˈinia
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus na Aofia.

6 Goˈo sa Paul ka alua naˈa limana ˈi fafoda, ma na Anoˈi ru Abu ka koso
fafida, ma kira ka fata ˈani na alaˈanga matamata ki, ma kira ka fata sulia
na fatalana God.
7 Kira bolo faˈinia akwala ma ro ngwae.
8 Sa Paul ka ruˈu ˈi saena luma fuana foˈongaˈa ˈi Efesus, ma ka fata
noniraˈa fuana na ngwae ki, ma ka iliili ˈuana rokisilana na manatada
sulia na ˈInotoˈanga God. Ma nia ka sasi ˈunaˈeri sulia uulu madamo ki.
9 Bore ma ti ngwae ada, kira keˈaliliˈa, ma kira ka aburongo, ma noaˈa
kira kasi faˈamamana. Ma kira ka saea alaˈanga taˈa ki sulia Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na Aofia ˈi naˈona na ngwae ˈoro ki. Sui sa Paul ka talaˈia na
fafarongo ki kira ka leka faˈasida, ma ana asoa ki taˈifau nia ka alaˈa fuana
na ngwae ki saena luma ni faˈananauˈanga sa Taeranus.
10 Na ru neˈe kira sasia ka leka talau sulia ro faˈi ngali ki. Ma na ngwae
ki taˈifau neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi Asia, na Jiu ki ma na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka rongoa fatalana na Aofia.

Na ngela sa Skefa ki

11 Ma God ka kwatea na ngasingasiˈanga doe fuana sa Paul, fasi ˈiri nia
ka fulia naˈa ru faˈanadaˈa ki ma na ru ni ˈarefoˈanga ani ki.
12 Ma diˈia kira ngalia ta kala ˈaba lauˈua tiˈitiˈi bore ˈana ana ˈaba
lauˈua nia ki siana ta ngwae neˈe mataˈi, na ngwae neˈeri ke baˈa ˈakwa
naˈa. Ma na anoˈi ru taˈa ki logo, kika ruˈu ˈi maa faˈasia na ngwae neˈeri
ki.
13-14 Ma ti Jiu logo kira liu kwailiu sulia asoa ki fuana lalilana na anoˈi ru
taˈa ki. Na fiu ngela na fata abu doe Jiu ki neˈe satana sa Skefa neˈe kira
sasia ru neˈeri. Ma kira bore kira ka iliili ˈuana lalilana na anoˈi ru taˈa
ki ˈani satana na Aofia sa Jesus. Kira fata ˈuri fuana anoˈi ru taˈa ki, “Nau
ku ifulangaˈi kamu ˈani satana sa Jesus ba sa Paul nia faˈarongo ˈani.”
15 Bore ma na anoˈi ru taˈa neˈe nia olisida ka ˈuri, “Nau ku saiana
sa Jesus, ma nau ku sai logo ana sa Paul nia toˈo ana ngasingasiˈanga sa
Jesus. Bore ma kaumulu niniˈa, kaumulu ˈiri toˈo ana na ngasingasiˈanga
sa Jesus.”
16 Ma na ngwae neˈe anoˈi ru taˈa neˈeri nia manu ana ka faˈasaka
ˈuada, ma ka kwaiˈida. Ma kira ka tafi dadara faˈasia luma ngwae neˈeri
faˈinia na maˈe maala ki ˈi nonida.
17 Ana kaidaˈi neˈe ngwae Jiu ki ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe
tua ˈi Efesus, kira rongoa ru neˈe, kira ka maˈu liu, ma kira ka fuˈusi doe
liu ana satana na Aofia sa Jesus.
18 Ma na ngwae ˈoro ana ngwae neˈe kira faˈamamana ki, kira leka maˈi,
kira ka fata tafa, ma kira ka faˈataˈinia na maˈe fataˈa ana kelema kira ki.
19 Ma ti ngwae ˈoro logo ada neˈe kira rao ˈani talana anoˈi ru taˈa ki,
kira ka ngalia logo maˈi na buka kira ki ana raoˈa sulia na anoˈi ru taˈa
ki, ma kira ka doˈofiˈi ˈi safitana fikuˈa neˈeri. Ma kira ka alu fikua naˈa
liulana na buka neˈeri ki, ma nia ka dao ana 50,000 ngisingisi mani ki.
20 Osiˈana na ru neˈeri na fatalana God ka inua ngwae ˈoro ki, ma kira
ka faˈamamana ana na Aofia.

Na sua ngalungaluˈa ˈi Efesus

21 Buri ˈana na ru neˈeri ki sui, sa Paul ka naia naˈa saena manatana
ˈiri nia ke leka ˈuana fanoa ki saena abaˈi kula ˈi Masedonia ma ˈi Gris ki,
ma ka daofaˈi liu ˈuana ˈi Jerusalem. Ma sa Paul ka fata ˈuri, “Buri ˈana
neˈe nai leka ˈi neˈana, nau ku oga nai leka logo ˈuana ˈi Rom.”

22 Ma nia ka kwatea sa Timoti ma sa Erastus, na ro ngwae kwaiˈafi nia
ki, ˈuana ˈi Masedonia, kaidaˈi nia tua basi ˈana ˈua ˈi Efesus saena abaˈi
kula ˈi Asia.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri ba na ngaluˈa doe ka fuli ˈi Efesus sulia na
Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Aofia.
24 ˈUnaˈeri ma taˈi ngwae satana sa Demitrius, niaˈa na ngwae nia rao
ana saungaˈilana na ru ngwasinasina ki, ma nia ka saiana saungaˈilana na
kala nunuˈi ru ki ana na god kini kira neˈe satana ˈi Atemis, fuana luma
abu kira ki. Ma na raoˈa sa Demitrius ka faˈatoˈorua liu na ngwae neˈe
kira rao fuana ki.
25 Ma nia ka saeda kira ka fiku maˈi faˈinia ti ngwae neˈe kira sasia
logo na raoˈa diˈia neˈe kira sasia. Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Reala ˈae,
kaumulu saiana na toˈoruˈa kulu neˈe nia saka goˈo maˈi faˈasia na raoˈa
neˈe kulu sasia ˈani saungaˈilana kala nunuˈi ru ki.
26 Kaumulu lisia ma kamu ka rongoa taˈifau naˈa na ru neˈe sa Paul
nia sasiˈi ki. Nia saea na kala nunuˈi ru neˈe ngwae ki kira saungaˈiniˈi
ki, kiraˈa noaˈa laˈu na god mamana ki. Aia, ma osiˈana neˈe nia ka fata
ˈunaˈeri, na ngwae ˈoro ki ˈi neˈe ˈi Efesus ma na maˈe fanoa ˈoro ki saena
abaˈi kula ˈi Asia logo neˈe manatada ka abula naˈa sulia.
27 Ma diˈia ˈunaˈeri, na ngwae ki kira ke baˈa fata faˈalia na raoˈa neˈe
kulu ki. Noaˈa laˈu taˈifilia ru neˈeri, ma ta ru neˈe ke baˈa taˈa logo, na
luma abu god kini doe nini kulu ˈi Atemis, kike baˈa maladalafa naˈa ˈada,
ma na ˈinotoˈalana ke baˈa dalafaˈa naˈa. Ma na ngwae ˈi Asia ki taˈifau,
ma na magalia taˈifau neˈe, kike baˈa mango faˈasia foˈosilana!”
28 Kaidaˈi na fikuˈa neˈeri kira rongoa alaˈanga neˈeri ki, kira saetaˈa liu,
ma kira ka ri koko kira ka ˈuri, “ˈI Atemis neˈe god ˈi Efesus neˈe ˈinotoˈa
ka tasa!”
29 Sui na sua ngalungaluˈa ka tae saena maˈe fanoa doe neˈeri. Ma kira
ka daua sa Geas faˈinia sa Aristakus, ro ngwae faˈasia abaˈi kula ˈi Mase-
donia neˈe kera leleka faˈinia sa Paul, ma kira ka ˈabalangaˈinidaroˈo, ma
kika lalili faˈinida ˈuana na fuli masaˈa neˈe ngwae ki kira fiku ana.
30 Ma sa Paul ka oga ka leka ˈi naˈona fikuˈa neˈeri, bore ma na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki ka luia.
31 Ma ti ngwae faˈi naˈonaˈo ana abaˈi kula neˈeri ki, kira kwaima faˈinia
sa Paul, kira luia logo noaˈa nia kasi leka ana kula neˈe kira fiku ana.
32 Ma na sua ngalungaluˈa doe liu ka tataˈe saena fikuˈa neˈeri. Ma ti
ngwae kira ka ako kira ka saea naˈa ˈada ta ru, ma ti ngwae kira ka saea
logo ˈada ti ru matamata, duˈungana na ˈorolana ngwae noaˈa kasi sai
goˈo ana tae neˈe kira fiku maˈi fuana.
33 Ma ti ngwae Jiu kira usungaˈinia kwau sa Aleksanda, ma kira ka
talaˈia maˈi ˈi naˈona fikuˈa neˈeri, osiˈana kira oga nia fada madakola
ana ngaluˈa neˈeri. Sui sa Aleksanda ka faˈataˈi fuana fikuˈa neˈeri ma ka
nene fafida ˈani limana, fasi ˈiri nia ka saea ta alaˈanga ni kwaifoneˈanga
ˈi naˈo ana na ngwae ki.
34 Bore ma kaidaˈi kira lia saiana nia na Jiu, kira ka rikoko laˈu kira ka
ˈuri, “Atemis neˈe god kia ˈi Efesus neˈe ˈinotoˈa ka tasa!” Ma kira ka
rikoko ˈunaˈeri sulia kala kaidaˈi tau, bolo faˈinia ta ro kadi sina.
35 Sui na ngwae ˈaˈana ana na fanoa neˈeri ka leka maˈi ka faˈanotoa
na ngwae ki ka ˈuri, “Ngwae ana ˈi Efesus ˈae, na ngwae ki taˈifau kira

saiana kiaˈa naˈa neˈe lia sulia na luma abu ˈi Atemis, faˈinia na gwaˈi fau abu nia ba ˈasia maˈi faˈasia saena mamanga.
36 Noaˈa ta ngwae kasi tofea na ru neˈe ki. Ta neˈe nia leˈa liu kamu ka tua aroaro naˈa, noaˈa kamu kasi sasia laˈu ta ru neˈe ka diˈia lala na ngwae bolebeleˈa ki.
37 Ma kamu ngalia naˈa maˈi ro ngwae neˈe ki, sui bore ˈana noaˈa kera kasi bilia goˈo ta ru faˈasia saena luma abu, ma noaˈa kera kasi fata buri tolingaˈi goˈo ana ta ru sulia na god kini kia.
38 Ma diˈia sa Demitrius, ma na ngwae neˈe kira rao fuana ki, kira oga kike nge maana ta ngwae, tama kira ka matalangaˈinia ana faˈi asoa ana kwaˈikwaˈinga ki saena luma ni kwai matalangaˈinga, ma na ngwae ni kwai matalangaˈi ki, kira saiana rongolada ana alaˈanga.
39 Bore ma diˈia kamu oga ˈua ta ru, muke faˈasaga naˈa ˈi naˈona fikutaˈi ngwae.
40 Nia leˈa kuke lia suli kulu, ˈasu ˈubani na ngwae gwaungaˈi ki kata fai fafi kulu ˈani sua ngalungaluˈa neˈe kulu sasia taˈena. Ma nia ˈafitaˈi liu fuana kulu ka kwatea ta manataˈanga leˈa neˈe kulu ke fofoni ru ˈania sulia.”
41 Buri ˈana nia saea ru neˈe ki taˈifau, nia saea kira ka oli naˈa ˈada.

20

ˈI Masedonia ma ˈi Gris

1 Ma ˈi buri ˈana na sua ngalungaluˈa neˈe aroaro naˈa, sa Paul ka saea maˈi na ngwae faˈamamana ki siana, ma ka kwatea alaˈanga ni kwairaduˈanga ki, ma nia ka falangi ada. Sui nia ka fata olioli ada, ma nia ka leka naˈa ˈuana ˈi Masedonia.
2 Kaidaˈi nia leka naˈa ˈuana ˈi Masedonia, nia ka liufia na fanoa ki, ma ka radua na ngwae faˈamamana ki ˈani alaˈanga ˈoro ki. Sui nia ka dao ana abaˈi kula ˈi Gris.
3 Ma nia ka tua ˈi neˈeri sulia uulu madamo ki. Ma kaidaˈi nia sasi akaˈu fuana lekaˈa ˈuana abaˈi kula ˈi Siria ˈani na faka, nia ka rongoa na Jiu ki kira naia fuana saungilana. ˈUnaˈeri ma nia ka manata agwaˈi naˈa fuana oliˈa ˈi Siria sulia tala ˈi tolo neˈe liu ˈi Masedonia.
4 Ma sa Sofata, na ngela sa Pirus na ngwae ˈi Berea, ma sa Aristakus, ma sa Sekundus neˈe keroˈa ngwae ˈi Tesalonika ki, ma sa Geas ngwae ˈi Derbe, ma sa Tikikus, ma sa Trofimus keroˈa ngwae ˈi Asia ki, ma sa Timoti, neˈe kira leka faˈinia sa Paul.
5 Kira leka kira ka maˈakwalia kaimili ana fanoa ˈi Troas.
6 Ma kami ka toˈofolo faˈasia fanoa ˈi Filipae buri ˈana na Fafangaˈa ˈani beret neˈe noaˈa ta isi ˈi saena, ma lima asoa ki ˈi buri ˈana, kami ka fiku laˈu faˈinida ˈi Troas. ˈI neˈeri kami ka tua sulia fiu asoa ki.

Daoˈa ˈisi sa Paul ˈi Troas

7 Ana Sarere ˈi saˈulafi, kami fiku maˈi fuana na fiku fanga kwaimaˈanga. Ma sa Paul ka alaˈa fuana na ngwae ki, ˈita ˈi saˈulafi leleka ka dao saena tofongana rodo, osiˈana nia ke baˈa leka naˈa kwau ˈana rorodo.
8 Ana na agi luma neˈe ˈi langi neˈe kami fiku ana, neˈe faˈi unu ˈoro ki kira niˈi ˈi neˈeri.
9 Ma taˈi ngwae ˈalako satana sa Iutikus tua ˈana ˈi maana maa olofolo, ma osiˈana neˈe sa Paul nia alaˈa ka tau, na maana ngwae ˈalako neˈe ka kulufefe naˈa, ma ka maliu liu naˈa ˈana, ma nia ka ˈasi naˈa ˈana faˈasia

uula tala luma ˈi lifua ˈuana ˈi ano. Kaidaˈi kira lafua kwau niaˈa, kira ka
lisia, ma nia mae naˈa.
10 Bore ma sa Paul ka koso ˈi ano, ka bobo uruuru, ma ka ofia, sui ka
fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi manata ˈabera, osiˈana nia mauri goˈo ˈana
ˈua.”
11 ˈUnaˈeri nia ka oli logo ˈana ˈuana agi luma neˈe kira fiku ana, ma ka
ngiia na beret, ma kira ka fanga. Ma buri ˈana nia alaˈa faˈinida leleka ka
ˈofodangi naˈa, sa Paul ka fiˈi leka.
12 Ma kira ka olifaˈinia na ngwae ˈalako neˈe ˈuana luma nia, ma kira
ka saeleˈa liu duˈungana neˈe nia mauri naˈa.

Faˈasia ˈi Troas kira ka leka ˈuana ˈi Miletus

13 ˈUnaˈeri kami ka leka etaeta naˈa ˈaimili ˈuana saena faka, ma kami
ka toˈofolo ˈuana fanoa ˈi Asos, fasi ˈiri kami ka ngalia sa Paul ˈi neˈeri.
Nia saea ˈunaˈeri fuaimili, osiˈana nia leka kwau ˈi neˈeri ana tala ˈi tolo.
14 Kaidaˈi nia dao toˈo amiˈa ˈi Asos, nia ka raˈe naˈa faˈi kami saena
faka, mika leka naˈa ˈuana fanoa ˈi Mitilene.
15 Ma kami leka faˈasia ˈi neˈeri, kami ka liu ana bubunga ˈi Kios ana
ruana asoa. Ma ana na uula asoa, kami ka dao ana bubunga ˈi Samos. Ma
ana faina asoa, kami ka dao ana fanoa ˈi Miletus.
16 Sa Paul nia manata ˈuana fasi ke daofaˈi liu kwau ˈuana ˈi Efesus, ˈiri
noaˈa kami kasi tua ana abaˈi kula ˈi Asia, osiˈana kami leka ˈaliˈali ˈiri
mika dao ˈaliˈali goˈo ˈi Jerusalem ˈi naˈona faˈi asoa ana Pentekos, diˈia
nia talangwaraˈu.

Alaˈanga ni olioliˈa sa Paul fuana ngwae ˈi Efesus ki

17 Ana kaidaˈi sa Paul tua ˈi Miletus, nia ka kwate alaˈanga fuana na
ngwae faˈi naˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae faˈamamana ki ˈi Efesus, fasi
ˈiri kike leka maˈi siana.
18 Kaidaˈi kira dao maˈi, nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu saiana ru neˈe
nau ku sasia kaidaˈi nau ku tua faˈi kamu, ˈita ana kaidaˈi nau ku dao
maˈi saena abaˈi kula ˈi Asia.
19 Nau ku sasia na raoˈa fuana na Aofia faˈinia na enoenoˈanga, ma na
angiˈa ana kaidaˈi ˈafitaˈiˈanga ki ka dao aku, osiˈana neˈe ru taˈa ki neˈe
Jiu ki sasiˈi aku.
20 Kamu ka saiana taˈifau naˈa, kaidaˈi nau ku faˈamanata ˈi saena luma
kamu ki, ma fuana na ngwae ki taˈifau, noaˈa nau kusi sofongaˈinia goˈo
ta ru faˈasi kamu fuana ˈafilamuˈa.
21 Fuana Jiu ki, ma fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, nau ku fata
totongaˈi fuada ˈiri kira ke abula faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma kira ke abula
ˈuana God, ma kira ke faˈamamana ana na Aofia sa Jesus.
22 “Bore ma duˈungana nau ku roˈosulia na Anoˈi ru Abu, nau ku leka
ˈuana ˈi Jerusalem, ma noaˈa nau kusi saiana tae neˈe ke baˈa fuli fuaku
ˈi neˈeri.
23 Ma ana na fanoa ki taˈifau neˈe nau ku dao ani, na Anoˈi ru Abu ka
saea fuaku nai baˈa dao toˈona ˈafitaˈiˈanga, ma nai baˈa tua ˈi saena luma
ni lokafo ˈi Jerusalem.
24 Bore ma nia leˈa goˈo ˈana. Noaˈa naisi ˈabera goˈo sulia ru neˈe ke
fuli fuaku, si diˈia nau ku faˈasuia nama na raoˈa neˈe na Aofia sa Jesus
nia kwatea fuaku. Ma na raoˈa neˈeri neˈe faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na kwaiˈofeˈanga God fuana na ngwae ki taˈifau.

25 “Ma nau ku liliu ˈi safitamuˈa taˈifau faˈinia na alaˈanga sulia
ˈInotoˈanga God. Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku saiana noaˈa kamu kasi
baˈa lisi nau laˈu.
26 Bore ma nau ku sae madako naˈa ana fuamuˈa ˈi taˈena neˈe, diˈia ta
ngwae bore ˈana amuˈa neˈe noaˈa kasi toˈo ana na mauriˈa faolu faˈasia
God, nau ku sulitalaˈa faˈasia, ma noaˈa laˈu na ˈabera ˈanga nau fuana.
27 Osiˈana noaˈa nau kusi sofongaˈinia goˈo ta ru ni faˈarongolamuˈa
ˈani sulia na kwaiogaiˈanga God ki fuaka.
28 Ta neˈe kamuˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kamu ke lia suli kamu
talamuˈa, ma na ngwae ki neˈe na Anoˈi ru Abu alua fuana muke lia sulida.
Muke lia sulia na ngwae neˈe kira faˈamamana ana God, diˈia na ngwae
lia sulia na sipsip ki neˈe lia sulida. God ka folida ˈani na maelana na
Ngela nia talana.
29 Nau ku saiana buri ˈana nau ku leka, ti ngwae faˈamanata rora kike
baˈa leka maˈi, ma kike takalongaˈinia na ngwae neˈe kira faˈamamana
ki, diˈia na kui kwasi ki neˈe saungia na sipsip ki.
30 Kaidaˈi ke baˈa dao maˈi neˈe ti ngwae ana fikuˈa kamu kike baˈa
sokea sa tai faˈida neˈe faˈamamana ˈuana lekaˈa sulida.
31 Muke lialia, ma muke manata toˈona sulia uulu faˈi ngali ki, sulia asoa
ma na rodo, nau ku faˈamanata kamu, sui bore ˈana saena ˈafitaˈiˈanga
ma na angiˈa.
32 “Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku kwate kamu naˈa fuana God, fasi ˈiri
nia ka lia suli kamu. Ma manata toˈona alaˈanga sulia kwaiˈofeˈanga leˈa
nia. Osiˈana alaˈanga neˈeri nia bolo fuana faˈangasingasilamuˈa ma ka
kwatea na ru leˈa neˈe God nia toˈo ana fuana na ngwae nia ki taˈifau.
33 Ma kamu ka sai logo ana, noaˈa nau kusi oga goˈo ta mani, nama ta
toro faˈasia ta ngwae aumulu.
34 Ma kamuˈa taˈifau goˈo kamu saiana neˈe nau ku rao ˈani na ro lima
nau ki, fasi ˈiri nau ku ˈafia nauˈa ma kwaima nau ki kaidaˈi kamiˈa
boˈoboˈo.
35 Nau ku faˈataˈinia taˈifau naˈa fuamuˈa ˈani raoˈa ngasingasiˈa
ˈunaˈeri, kulu saiana kulu ka ˈafia na ngwae neˈe kira ngwataˈutaˈu ki.
Muke manata toˈona na alaˈanga ba na Aofia kia sa Jesus nia saea, ‘Na
ngwae neˈe nia kwate ru, nia saeleˈa ka doe liufia na ngwae neˈe nia
ngalia ru.’ ”
36 Kaidaˈi sa Paul nia alaˈa ka sui, nia ka bobo uruuru, ma ka foˈo faˈi
kira.
37 Ma kiraˈa taˈifau goˈo kira ka angi kaidaˈi kira lolofafia sa Paul, ma
kira ka nonoˈia.
38 Ma kira ka kwaimanatai liu sulia nia saea noaˈa kira kasi baˈa lisia
laˈu. ˈUnaˈeri goˈo ma kira ka leka faˈinia ˈuana saena na faka.

21

Sa Paul leka ˈuana ˈi Jerusalem

1 Kami olioli ada ka sui, kami ka taˈelia naˈa na faka, ma kami ka leka
naˈa. Kaidaˈi neˈe kami toˈofolo naˈa, kami ka dao ana bubunga ˈi Kos.
Sui ana ruana asoa, kami ka dao ana bubunga ˈi Rodes. Ma kami ka leka
kwau ˈuana fanoa ˈi Patara faˈasia ˈi neˈeri.
2 ˈI neˈeri, kami ka dao toˈona na faka neˈe ke leka ˈuana abaˈi kula ˈi
Fonisia saena ˈi Siria. Sui kami ka taˈelia na faka neˈeri, ma kami ka leka
laˈu.

3 Kami ka liu ana kula neˈe kami lia kwau ma kami ka lisia bubunga
ˈi Saeprus. ˈUnaˈeri kami ka gali ˈi bali toli, kami ka leka ˈuana abaˈi
kula ˈi Siria. Kami ka koso ˈi sara ana fanoa ˈi Taea, kula neˈe faka kami
faˈakosoa na ludaˈa ki ana.
4 Ma ˈi neˈeri kami ka dao toˈona ti ngwae neˈe kira faˈamamana ki,
ma kami ka tua faˈinida sulia fiu asoa ki. Ma osiˈana na Anoˈi ru Abu ka
kwatea naˈa manataˈanga fuada, kira ka fata ˈabera ˈani sa Paul ˈiri noaˈa
nia kasi leka laˈu ˈuana Jerusalem.
5 ˈUnaˈeri bore ˈana, ma ana kaidaˈi fuana lekaˈa kaimili, kami ka leka
naˈa ˈaimili. Ma na ngwae ki, faˈinia na ˈafe kira ki, ma na ngela kira ki
taˈifau goˈo neˈe kira leka faˈi kaimili ˈuana ˈi fafona asi. Kaidaˈi kami
dao, kami ka bobo uruuru, ma kami ka foˈo.
6 ˈUnaˈeri kami ka olioli ada ka sui, kami fiˈi taˈelia na faka, ma kira ka
oli naˈa ˈadulu ˈi fanoa.
7 Sui kami ka leka faˈasia ˈi Taea, kami ka dao ana fanoa ˈi Tolemais,
kami ka lisia ti ngwae neˈe kira faˈamamana, ma kami ka tua faˈinida
sulia taˈi asoa.
8 Ma ana ruana asoa, kami ka leka laˈu, kami ka dao ana fanoa ˈi
Sesarea. ˈI neˈeri, kami ka tua ˈi luma sa Filip, na ngwae neˈe rao
ˈani faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma niaˈa ta ngwae ana fiu
ngwae ba kira filida ˈi Jerusalem ˈuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae neˈe
kira faˈamamana ki.
9 Nia toˈo ana fai sariˈi ki, ma kira ka faˈarongo logo ˈani fatalana God.
10 Ma kami tua ˈi neˈeri sulia bara asoa, ma taˈi profet satana sa Agabus
ka dao maˈi faˈasia ˈi Judea.
11 Nia ka leka maˈi siaimili, ma ka ngalia na foˈosae sa Paul fuana
lobilana liˈitana, ma ka firi fafia ˈani ro ˈae nia ki talana faˈinia ro lima
nia ki logo, sui ka fata ˈuri, “Na Anoˈi ru Abu ka saea, na ngwae niniˈa na
foˈosae nia, na Jiu ki kira ke baˈa firi ˈuri logo ana ˈi Jerusalem, sui kira
ke kwatea fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.”
12 Ana kaidaˈi kami rongoa na ru neˈeri, kaimili faˈinia na ngwae neˈeri
ki kami ka ˈengoa sa Paul fasi ˈiri noaˈa nia kasi leka ˈuana ˈi Jerusalem.
13 Bore ma nia ka olisi kaimili ka ˈuri, “Faˈuta neˈe kamu ka angi ˈunaˈeri
ma muke kwate nau ku kwaimanatai? Nau ku sasi akaˈu noaˈa laˈu fuana
firiˈilaku goˈo ˈana ˈi Jerusalem, bore ma ˈiri nai mae logo duˈungana na
Aofia sa Jesus.”
14 Ma sulia kami kasi bolo goˈo fuana rokisilana manatana sa Paul,
ˈunaˈeri bore ˈana kami ka fata naˈa ˈaimili ˈuri, “Nia leˈa, alaˈania na
kwaiogaiˈanga God ka fuli naˈa ˈana.”
15 Buri ˈana kami tua ˈi neˈeri sulia bara asoa, kami ka sasi akaˈu naˈa
ana ru kaimili ki, kami ka leka naˈa ˈuana ˈi Jerusalem.
16 Ma ti fafarongo logo faˈasia Sesarea kira leka faˈi kaimili, ma kira ka
talaˈi kaimili ˈuana luma ngwae neˈe kami ke baˈa tua siana, satana sa
Nason ngwae ˈi Saeprus, niaˈa ta ngwae neˈe eta faˈamamana ˈua naˈa
maˈi.

Sa Paul alaˈa faˈinia sa James

17 Kaidaˈi kami dao naˈa ˈi Jerusalem, na ngwae neˈe kira faˈamamana
ki kira ka kwalo leˈa liu ana kaimili.
18 Ana ruana asoa, sa Paul ka leka faˈi kaimili fuana lisilana sa James.
Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki taˈifau saena fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈe, kira tua ˈi neˈeri.

19 Sa Paul ka fata leˈa leˈa fuada, sui nia ka faˈarongo kira ˈani ru neˈe
God nia sasiˈi taˈifau ki ˈani raoˈa neˈe sa Paul sasiˈi safitana na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
20 Ma ˈi buri ˈana kira rongoa niaˈa ka sui, kira taˈifau goˈo kira ka
baˈatafea God. Sui kira ka fata ˈuri fuana sa Paul, “Kwala ngwaefuta
Paul, ˈoko lisia goˈo ˈamu na ngwae ˈoro liu ana ngwae ˈi Jiu ki kira
faˈamamana, ma kira ka fuˈusi doe goˈo ˈada ˈua ana taki sa Moses ki.
21 Kira rongoa neˈe ngwae ki fai fafiˈo, osiˈana ˈoko faˈamanata na Jiu ki
neˈe kira tua ana maˈe fanoa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, fasi ˈiri noaˈa
kira kasi roˈo laˈu sulia na taki neˈe sa Moses nia kwatea, ma ˈoko saea
fuada noaˈa kira kasi ˈolo faˈataˈinia ana ngela kira ki, ma noaˈa kira kasi
sasi sulia na falafala kulu Jiu ki.
22 Ma kira ka rongoa naˈa neˈe ˈoko dao ˈi neˈe. Nia bolo faˈinia
kuke faˈasaga basi na manataˈanga rora niniˈa ˈi safitana na ngwae
faˈamamana ˈi Jiu ki.
23 ˈOke sasia tae neˈe kami saea fuamu. Na fai ngwae ki kira tua ˈi neˈe,
ma kira fata alangaˈi fuana God.
24 ˈOke leka faˈi kira fuana faˈasikasikaˈanga ˈi maana God saena Luma
Abu God, ma ˈoko foli fuana faˈasikasikaˈanga neˈeri, fasi ˈiri kira ke sufi
gugurua na ifuda ka faˈataˈinia neˈe kira faˈasuia naˈa na eta fataˈanga
kira✡ fuana God. Diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri sulia taki sa Moses, na ngwae ki
taˈifau kira ke baˈa saiana na ru neˈe kira rongoa neˈe kira saea suliˈo ki,
noaˈa kasi mamana, bore ma ˈaeˈo bore ˈoko roˈosulia na taki sa Moses
ki.
25 “Ma fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira faˈamamana,
kaimili kerekere fuada taˈifau naˈa, ma kami ka faˈarongoda ˈani na liaˈi
ngwae neˈe kami alafafia: Noaˈa kira kasi ˈania na fanga neˈe kira foˈosi
ˈani fuana malamala god neˈe kira foˈosia, ma noaˈa kira kasi ˈania ˈabu
nama noaˈa ta ru ˈaeˈaela neˈe kira liˈoa, ma kira ka lia suli kira faˈasia
kakabaraˈanga.”
26 Sa Paul alafafia na liaˈi ngwae neˈeri, ma ana ruana asoa, nia ka leka
naˈa faˈinia na fai ngwae neˈeri ki, ma ka faˈasikasika faˈinida. Sui nia
ka leka saena Luma Abu God, ka faˈarongoa na fata abu ˈani na kaidaˈi
faˈuta neˈe na fiu asoa fuana faˈasikasikaˈa ke sui ana, sui mala kira fiˈi
kwatea na kwaisuˈusiˈanga kira ki.

Kira daua sa Paul

27 Ma kaidaˈi fiu asoa neˈeri ki karangi sui, ti ngwae Jiu maˈi faˈasia
abaˈi kula ˈi Asia, kira ka lisia sa Paul saena Luma Abu God. Ma kira ka
bo ˈi burina naˈa na ngwae ki, ma kira ka daua sa Paul.
28 Ma kira ka rikoko kira ka ˈuri, “Ngwae ana ˈi Israel! Muke kwaiˈafi
maˈi aimili! Na ngwae neˈe nia liufia naˈa fanoa ki taˈifau fuana
faˈamanatalana ngwae ki fuana maladalafa lana ngwae ˈi Jiu ki, ma faˈinia
maladalafa lana na taki sa Moses ki faˈinia na Luma Abu neˈe. Ma ana
kaidaˈi neˈe, nia ka talaˈia ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki ˈuana saena Luma
Abu neˈe, ma kira ka faˈasua na kula abu neˈe!”
29 Kira saea ru neˈe, osiˈana neˈe kira lisia sa Trofimus na ngwae ˈi
Efesus nia tua faˈinia sa Paul ˈi neˈeri ˈi Jerusalem ana asoa etaeta, ma
kira ka fia fasi sa Paul nia talaˈia ˈuana saena Luma Abu God.

✡ **21:24** Nambas 6:1-21

30 Ma na sua ngalungaluˈanga ka tataˈe saena fanoa ˈi Jerusalem taˈifau,
ma na ngwae ki kira ka afaˈiriˈiri maˈi taˈifau, ma kira ka daua sa Paul,
ma kira ka taraˈeˈeoˈa ana ˈuana ˈi maa faˈasia saena Luma Abu God. Ma
ˈunaˈeri goˈo na sina maa ki ana Luma Abu neˈeri, kira ka fono naˈa.
31 Kaidaˈi neˈe ngwae ki kira oga kike saungia sa Paul, ti ngwae kira
ka kwate alaˈanga fuana ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ˈi Rom, osiˈana na sua
ngalungaluˈanga doe neˈeri ka liu saena fanoa ˈi Jerusalem.
32 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈinotoˈa nia rongoa na ru neˈeri, nia fiˈi
leka, ma ka talaˈia ti ngwae ana ofoˈa nia ki faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo
kira ki, kira ka leka ˈaliˈali ˈuana kula neˈe ngwae ki kira fiku ana. Ma
ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia naˈa ngwae ˈinotoˈa neˈeri faˈinia na
ngwae ofoˈa nia ki, kira fiˈi mamalo faˈasia na kwaˈilana sa Paul.
33 Kaidaˈi na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka dao naˈa, nia ka leka siana sa
Paul, ma ka daua. Sui nia ka saea fuana ngwae nia ki ˈiri kira ka firi fafia
ˈani ro kwalo sene ki. Sui nia ka saefiloa ngwae ki ka fata ˈuri, “Sa tai
niniˈa ngwae neˈe, ma ru taˈa tae neˈe nia sasia?”
34 Ma na ngwae ki kira ka saea na alaˈanga ˈoro matamata kwailiu ki,
na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka kina naˈa tae neˈe kira saetaˈa fuana sa Paul
duˈungana. Ta neˈe nia ka saea naˈa fuana ngwae ana ofoˈa nia ki, ˈiri
kira ke ngalia sa Paul, kira ke alua saena luma na ngwae ana ofoˈa ki neˈe
kira tua ana.
35 Ma na ngwae ana ofoˈa ki kira ka talaˈia ˈuana ˈaena sinamaa ana
luma neˈeri, ma kira ka ngalia ˈi langi, osiˈana neˈe ngwae neˈeri ki kira
sua ngalungalu ka doe liu.
36 Ma na Jiu ki kira ka lalili faˈinia na akoˈa kira ka ˈuri, “Saungia ke
mae lala kwa! Saungia ke mae lala kwa!”

Sa Paul fata suˈusi nia talana

37 Ana kaidaˈi neˈe ngwae ana ofoˈa ki kira sasi akaˈu fuana ruˈungaˈa
ˈi luma faˈinia sa Paul, nia ka fata ˈuri fuana ngwae ˈinotoˈa neˈeri, “Nau
ku oga nai saea taˈi ru fuamu kwala araˈi kwa.”

Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoko saiana
alaˈanga ˈi Grik?
38 ˈUnaˈeri ma ˈaeˈo noaˈa laˈu na ngwae ba ˈi Ejipt ba ana kaidaˈi ba sui
naˈa toli ba ˈoko tatabula na fuˈanga doe, ma ˈoko talaˈia naˈa fai toˈoni
ngwae ki, ma kira ka leka ˈuana saena abaˈi kula kwasi faˈinia na sele ni
ofoˈa kira fuana fuˈanga?”
39 Sui sa Paul ka olisia ka ˈuri “Noaˈa! Nauˈa na ngwae Jiu lala, nau ku
futa ˈi Tarsus fanoa ˈinotoˈa ˈi Silisia. Nau ku oga ˈoke alaˈani ˈiri nau ku
alaˈa basi fuana ngwae neˈe ki.”
40 Goˈo na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka alaˈania, ma sa Paul ka uu ˈi maana
luma neˈeri ˈi lifua, ma ka faˈataˈi ˈani limana ma ka nene fafia na ngwae
ki. Ana kaidaˈi kira tua aroaro, sa Paul ka alaˈa fuada ˈani alaˈanga ngwae
Jiu ka ˈuri,

22

1 “Ngwaefuta nau kina faˈinia kamuˈa na maˈa nau ki, muke fafarongo
nau basi niniˈa nau ku ili fata ni suˈusilaku faˈasia na ru neˈe kamu fai
fafi nau ˈani!”

2 Kaidaˈi kira rongoa nia fata ˈani alaˈanga ngwae Jiu, kira ka tua aroaro
taˈifau, ma sa Paul ka alaˈa laˈu ka fata ˈuri,
3 “Nauˈa na ngwae Jiu, ma nau ku futa ˈi Tarsus na maˈe fanoa saena
abaˈi kula ˈi Silisia, ma nau ku doe maˈi ˈi Jerusalem kaidaˈi nau ku
saesaeˈe ru siana sa Gamaliel. Ma nia ka faˈamanata leˈa liu aku ˈani
sasiˈa sulia na taki neˈe sa Moses kwatea maˈi fuana koˈo kia ki, ma nau
ku oga logo sasilana na tae ki neˈe God nia oga, diˈia logo neˈe kamu oga
sasilana naˈa ˈi taˈena.
4 Ma nau ku faˈakaisia logo na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa
Jesus, ma nau ku saungida. Nau ku daua logo na ngwae ki, ma na kini ki,
ma nau ku aluda saena luma ni lokafo.
5 Na ˈingataˈi fata abu, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo kulu ki, kira saiana
na ru niniˈa nau ku fata sulia nia mamana. Ma kira keresia naˈa ru ki
fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo ana na Jiu ki ˈi Damaskas, ma kira ka kwatea
fuaku, fasi ˈiri nau ku ngalia fuada. Ma kira ka alaˈani nau fasi ˈiri nai lulu
ˈuana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ki ˈi neˈeri, fasi ˈiri nai
dauda, ma nai firi fafida, ma nai oli maˈi faˈinida ˈuana ˈi neˈe Jerusalem,
fasi ˈiri neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira ke kwatea kwaˈikwaˈinga fuada.

6 “Ana kaidaˈi nau ku leka ma nau ku dao karangia naˈa ˈi Damaskas
bolo faˈinia tofongana asoa, ngwano ma na ngwabinabinaˈanga doe sina
maˈi faˈasia mamanga kalikali nau.
7 Ma nau ku ˈasi ˈi ano, ma nau ku rongoa na lingalingaˈi ru fata ˈuri
fuaku, ‘Saul ˈae, Saul ˈae, faˈuta neˈe ˈoko faˈakaisi nau?’
8 Sui nau ku fata ˈuri fuana, ‘Araˈi kwa, ˈaeˈo sa tai neˈana?’ Ma na
lingalingaˈi ru neˈeri ka olisi nau ka fata ˈuri, ‘Nauˈa sa Jesus ngwae ˈi
Nasaret niniˈa ˈoko faˈakaisi nau.’
9 Ma na ngwae neˈe kira leka faˈinau ki, kira lisia na ngwabinabinaˈanga
neˈeri, ma noaˈa kira kasi rongo goˈo na lingana ngwae neˈe ka alaˈa
faˈinau.
10 Ma nau ku saefiloa, nau ku ˈuri, ‘Aofia ˈae, tae neˈe nai baˈa sasia?’ Ma
na Aofia ka olisi nau ka fata ˈuri, ‘ˈOke tataˈe, ˈoko leka ˈuana ˈi Damaskas.
Ma kika faˈarongo ˈoe ˈani ru neˈe nau ku naia fuana ˈoke sasiˈi.’
11 Ana kaidaˈi neˈeri, na maaku ka rodo, osiˈana na binabinalana ru
neˈeri, ma na ngwae neˈe kira leka faˈi nau, kira ka dau ana limaku, ma
kira ka talaˈi nau ˈuana ˈi Damaskas.

12 “Ma taˈi ngwae nia tua ˈi Damaskas satana sa Ananias, nia na ngwae
neˈe fuˈusi doe ana God, ma ka roˈosulia na taki kiaˈa Jiu ki, ma na ngwae
Jiu ki taˈifau neˈe kira tua ˈi Damaskas, kira fuˈusi doe liu ana.
13 Nia leka maˈi ka uu siaku, ka fata ˈuri, ‘Ngwaefuta nau Saul ˈae, ˈoke
lia naˈa!’ Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na maaku ka lia naˈa, ma nau
ku lisia naˈa.
14 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, ‘God koˈo kia ki nia fili ˈoe, fasi ˈiri ˈoke
saiana na kwaiogaiˈanga nia ki, ma ˈoko lisia na Ngwae ni Rao ˈOloˈolo
nia, ma ˈoko rongoa naˈa lingana.
15 Ma ˈoke baˈa faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa sulia fasi ˈiri ˈoke
faˈarongoa na ngwae ki sulia na ru neˈe ˈoko lisia ma ˈoko rongoa.
16 ˈUri ma na tae laˈu neˈe ˈoko masia? Tataˈe naˈa, ˈoke siuabu, ma
ˈoke foˈosia na Aofia, ˈiri nia ke rufuanata ana taˈangaˈa ˈoe ki.’

17 “Sui nau ku oli laˈu ˈuana ˈi Jerusalem, ma ana kaidaˈi nau ku foˈo
saena na Luma Abu God, nau ku lisia na faˈataˈinga,

18 ma nau ku lisia na Aofia, ma nia ka fata ˈuri fuaku, ‘ˈOke leka likotaˈi
faˈasia ˈi Jerusalem, osiˈana na ngwae neˈe ki noaˈa kira kasi faˈamamana
ana fatalamu suli nau.’
19 Ma nau ku fata ˈuri, ‘Aofia ˈae, kira sai goˈo ˈada ana ba nau ku
leka saena luma fuana foˈongaˈa ki, ma nau ku daua na ngwae neˈe kira
faˈamamana amu ki, ma nau ku ulasida logo.
20 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira saungia naˈa sa Stefen, na ngwae
neˈe ka faˈarongo ˈaniˈo, nau ku tua logo ˈi neˈeri, ma nau ku alafafia na
ru neˈe kira sasia ana, ma nau ku kwaiˈafi fuana liaˈa sulia na toˈongi fafo
kira ki.’
21 Sui na Aofia ka fata ˈuri fuaku, ‘ˈOke leka, osiˈana nai baˈa asungaˈi
tau mala amu siana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.’ ”
22 Na ngwae ki kira fafarongoa sa Paul leleka nia ka saea goˈo na ru neˈe
sulia na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Ma kaidaˈi kira rongoa na ru neˈeri,
kira fiˈi rikoko kira ka ˈuri, “Kamu ke ngalia kwau muka saungia! Noaˈa
nia ˈiri totolia neˈe ka mauri!”
23 Kira ri, ma kira ka kwaikarui ˈani na ifi kira ki, ma kira ka ˈui ˈani
gegeo ana ano ki saena mamanga, osiˈana neˈe kira saetaˈa liu.
24 Ma na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ˈi Rom, nia ka saea fuana ngwae nia
ki ˈiri kira ka talaˈia sa Paul ˈi luma, ma ka saea kira ka ulasia, ˈiri kira
ke dao toˈona duˈungana tae neˈe kwate ma Jiu ki kira ka rikoko fuana
ˈunaˈeri.
25 Bore ma kaidaˈi kira firiˈia sa Paul fuana ulasilana, nia ka fata ˈuri
fuana taˈi ngwae ana ofoˈa, “Nia bolo goˈo ˈana saena taki kia ki ˈi Rom
fuana muke ulasi nau, na ngwae ˈi Rom neˈe noaˈa kamu kasi matalangaˈi
nau ˈua?”
26 Kaidaˈi neˈe ngwae ana ofoˈa neˈeri ka rongoa na ru neˈeri, nia ka
leka siana ngwae ˈinotoˈa nia, ma ka saefiloa ka ˈuri, “Tae niniˈa ˈoko
sasia kwa? Na ngwae loˈoko niaˈa na ngwae ˈi Rom!”
27 ˈUnaˈeri na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka leka siana sa Paul, ka fata ˈuri,
“Faˈarongo nau basi, ˈuri ma ˈaeˈo na ngwae ˈi Rom niniˈa?”
Sui sa Paul ka olisia ka ˈuri, “ˈIu.”
28 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka fata ˈuri, “Nauˈa na ngwae ˈi Rom logo,
duˈungana nau ku foli ˈani mani doe.”
Ma sa Paul ka olisia ka ˈuri, “Nau neˈe ngwae ˈi Rom, osiˈana nau ku
futa ana ngwae ˈi Rom.”
29 Ma na ngwae neˈe kira uu karangia fuana kwaˈilana ma saefilolana,
kira ka dudu faˈiburi faˈasia. Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri logo, kaidaˈi
nia saiana neˈe sa Paul niaˈa na ngwae ˈi Rom, nia ka maˈu, osiˈana nia
firi fafia ˈani kwaloˈi sene ki.

Sa Paul uu ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru Jiu ki

30 Sui na ngwae ˈaˈana ana ofoˈa, nia oga ka sai leˈa ana tae neˈe Jiu
ki kira fai fafia sa Paul ˈani. Ta neˈe ana ruana asoa, nia ka kwatea na
ngwae nia ki, fasi ˈiri kira ke kanusua naˈa kwalo ki faˈasia sa Paul, ma
ke kwatea alaˈanga fuana fata abu doe ki ma na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru
Jiu ki ˈiri kira ke fiku. Sui nia ka talaˈia kwau sa Paul, ma ka faˈauua ˈi
naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri kaidaˈi neˈe kira fiku.

23

1 Ma sa Paul ka bubu teˈeteˈe naˈa fuana ngwae faˈi naˈonaˈo neˈeri
ki neˈe kira fiku, ka fata ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈi Israel, nau ku faˈa

ˈinotoˈa God, ma ˈani na liaku taˈifau, nau ku saiana na maurilaku nia leˈa ka leleka ka dao ana faˈi asoa taˈena.”
2 Kaidaˈi sa Paul nia fata ˈunaˈeri, na ˈingataˈi fata abu sa Ananias ka saea fuana ngwae neˈe kira uu karangia sa Paul ˈiri kira ka fida fafia kwakwana.
3 Ma sa Paul ka fata ˈuri fuana, “God nia ke baˈa fidaliˈo, ˈoko diˈia ta ˈodoa ba kira rafua ka kwao fuana sofongaˈilana na bulibuli ki. ˈOko tua ˈi neˈe logo fuana na matalangaˈi laku ˈani na taki sa Moses ki. Ma ˈaeˈo bore, ˈoe kosi roˈo goˈo sulia na taki neˈe ki kaidaˈi neˈe ˈoko saea kika fidali nau!”
4 Ma na ngwae neˈe kira uu karangia sa Paul, kira rongoa, kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOko fata taˈa ana ngwae ˈingataˈi fata abu God kwa!”
5 Ma sa Paul ka olisida ka ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈi Israel, kwaimanatai, noaˈa nau kusi saiana neˈe niaˈa na ngwae ˈingataˈi fata abu. Osiˈana na Kerekereˈa Abu nia saea, ‘Noaˈa ˈoe kosi fata taˈa ana na ngwae ˈinotoˈa kamu.’ ”
6 Ma kaidaˈi sa Paul ka lisia ti ai ana fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri ki neˈe Sadusi ki, ma ti ai ada neˈe Farasi ki, nia ka fata doe fuana fikuˈa neˈeri ka ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈi Israel, nauˈa na Farasi, na ngela na Farasi ki. Ma kira ka matalangaˈi nau naˈa, osiˈana nau ku faˈamamana na ngwae neˈe kira mae ki, God ke baˈa taˈeda laˈu ˈuana na mauriˈa!”
7 Ma ana kaidaˈi nia saea na alaˈanga neˈeri ki, na Farasi ki ma na Sadusi ki, kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga, ma na fikuˈa neˈeri kira ka toˈolangaˈi kira ana ro fikutaˈi ngwae ki.
8 Kira toˈolangaˈinida, osiˈana na Sadusi ki kira saea diˈia ngwae mae, ˈafitaˈi kira ka mauri laˈu, ma kira saea noaˈa goˈo ta ˈainsel, ma ka noaˈa logo ta anoˈi ru. Bore ma na Farasi ki kira ka faˈamamana ana uulu ru neˈeri ki.
9 Ma na akoˈa fiˈi doe fuada kwailiu, ma ti ngwae faˈamanata ana taki ki neˈe kira Farasi ki logo, kira uu, ma kira ka fata ngasingasiˈa liu kira ka ˈuri, “Noaˈa kaimili kasi dao goˈo toˈona tae neˈe rora ana ngwae neˈe! Bore ma sali na anoˈi ru nama ta ˈainsel taka niniˈa fata ˈania.”
10 ˈUnaˈeri, ma na kwaingilongiloiˈanga doe liu ka tataˈe, ma na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa, nia ka maˈu ˈasu ˈubani kira kata saungia sa Paul. Ma nia ka saea fuana ngwae ki ana ofoˈa ki, kira ka leka siana fikuˈa neˈe fasi ˈiri kira ke talaˈia sa Paul faˈasi kira ˈuana saena luma ngwae ana ofoˈa ki.
11 Sui ka rodo naˈa maˈi na Aofia ka uu siana sa Paul ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu. ˈOke fata falataliˈa naˈa suli nau neˈe ˈi Jerusalem, ma ˈoke baˈa sasi logo ˈunaˈeri ˈi Rom.”

Kira lokoˈi ru fuana saungilana sa Paul

12 Ma ˈi ˈofodangi ti ngwae ana Jiu ki kira ka fiku, ma kira ka lokoˈi ru fuana saungilana sa Paul. Ma kira ka fata alafu noaˈa kira kasi ˈania ta fanga, ma noaˈa kira kasi kwaˈufia ta kafo, leleka ka dao ana kaidaˈi kira ke saungia sa Paul.
13 Sali nia bolo faˈinia fai akwala ngwae ma ka tarenga neˈe kira saungaˈi fiku ana manataˈanga neˈeri.
14 ˈUnaˈeri na ngwae neˈeri ki, kira ka leka siana fata abu doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira ka fata ˈuri, “Kaimili fata alafu noaˈa kami kasi ˈania ta fanga leleka kami ke saungia nama sa Paul.

15 ˈUnaˈeri ma kaumulu faˈinia na ngwae saena fiku taˈi ngwae lokoˈi
ru ki, kamu ka kwate alaˈanga fuana ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ki ˈi Rom,
fasi ˈiri kira ke talaˈia maˈi sa Paul faˈi kamu. Kamu ka sokeˈe saea kamu
oga muke rongo leˈa ana ti alaˈanga laˈu sulia. Bore ma kaimili ke baˈa
sasi akaˈu fuana saungilana kaidaˈi nia ke baˈa dao karangi naˈa maˈi.”

16 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na ngwai sa Paul nia rongo sulia na lokoˈi
ru ˈanga neˈeri, nia leka ˈi luma na ngwae ana ofoˈa ki, ka faˈarongoa ˈani
sa Paul.
17 Kaidaˈi sa Paul nia rongoa, nia ka saea maˈi taˈi ngwae ana ofoˈa, ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke talaˈia kwau na ngwae ˈalako neˈe siana na ngwae
ˈinotoˈa ˈoe, osiˈana nia oga ka saea taˈi ru fuana.”
18 Sui na ngwae ana ofoˈa neˈe ka talaˈia na ngwae ˈalako neˈeri siana
ngwae ˈinotoˈa kira, ka fata ˈuri, “Na ngwae ba nia tua saena luma ni
lokafo ba satana sa Paul neˈe sae nau ku talaˈia maˈi ngwae ˈalako neˈe
siamu, osiˈana nia oga saelana taˈi ru fuamu.”

19 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka dau ana limana na ngwae ˈalako
neˈeri ka talaˈia ka taˈi tau kwau, ma ana kaidaˈi taˈifili kera, nia ka fata
ˈuri, “Tae neˈe ˈoko oga ˈoke faˈarongo nau ˈani?”

20 Sui na ngwae ˈalako neˈeri ka fata ˈuri fuana, “Ti ngwae Jiu, kira
alafafia ka sui naˈa, sali rorodo kike leka maˈi kike gani ˈoe ˈiri ˈoke talaˈia
sa Paul laˈu ˈuana na kula neˈe fikutaˈi ngwae lokoˈi ru ki kira fiku ana,
fasi ˈiri kike dao mamana toˈona tae ki neˈe nia sasiˈi.
21 Bore ma noaˈa ˈoe kosi roˈosulida, osiˈana fai akwala ngwae ma ka
tarenga neˈe kira ago masia fuana saungilana. Osiˈana kira alafu ˈato liu
mala fuana noaˈa kira kasi fanga, ma noaˈa kira kasi kwaˈu, leleka kira ke
saungia sa Paul. Ma kira sasi akaˈu naˈa, ma na ru neˈe kira masia goˈo
neˈe na fatalamu.”

22 Sui na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka fata ˈuri fuana ngwae ˈalako neˈeri,
“Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa ˈani ta ngwae neˈe ˈoko faˈarongo nau ˈani na
ru neˈe.” Sui nia ka kwatea ka leka naˈa ˈana.

Kira kwatea sa Paul siana sa Feliks na ngwae gwaungaˈi

23 Sui naˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae ana ofoˈa ki, nia ka saea maˈi
ro ngwae kira doe ˈi olofana, ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Koroˈo ke sasi akaˈu
ana ro talangaˈi ngwae ana ofoˈa ki fuana lekaˈa ˈuana fanoa ˈi Sesarea,
faˈinia fiu akwala ngwae fuana lekaˈa fafona hos ki, ma ro talangaˈi ngwae
ki neˈe kira dau ana sua ki, kira ka sasi akaˈu fuana lekaˈa ana sikona agi
rodo saena rodo ˈi taˈena.
24 Kamu ke alua ti hos fuana sa Paul ˈiri ke taˈe ˈi fafoni, ma kamu ke
folo leˈa ˈafia, ma kamu ke talaˈia siana sa Feliks na ngwae gwaungaˈi.”

25 ˈUnaˈeri na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ka keresia naˈa alaˈanga fuana
sa Feliks ka ˈuri,
26 “Nauˈa sa Kladius Lisias, nau ku kerekere kwau fuamu ˈoe na ngwae
ˈinotoˈa sa Feliks. Nau ku alaˈa basi faˈi ˈoe.
27 Na Jiu ki kira daua naˈa ngwae neˈe, ma kira ka karangi saungia.
Kaidaˈi nau ku dao toˈona nia na ngwae ˈi Rom, nau ku leka faˈinia ngwae
ana ofoˈa nau ki, kami ka laua niaˈa faˈasida.
28 Ma osiˈana nau ku oga nai saiana tae neˈe kira fai fafi nia ˈani, nau
ku talaˈia siana na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru Jiu ki.

29 Sui nau ku dao toˈona noaˈa nia kasi sasia goˈo ta ru neˈe bolo fuana
kira ka saungia nama kira ka alua saena luma ni lokafo. Na fai fafilana
kira sasi goˈo ˈada sulia na taki kira ki talada.
30 Ma kaidaˈi nau ku rongoa Jiu ki kira ˈolea naˈa fuani oro fuana
saungilana, nia neˈe nau ku manata ˈuana kwatelana kwau siamu. Ma nau
ku faˈarongoa naˈa ngwae ki neˈe kira fai fafia ˈiri kira ke matalangaˈinia
ˈi naˈomu, osiˈana ˈaeˈo naˈa neˈe na ngwae gwaungaˈi.”

31 Sui na ngwae ana ofoˈa ki kira ka sasi naˈa sulia na tae neˈe ngwae
ˈinotoˈa kira saea. Ma kira ka talaˈia sa Paul ana faˈi rodo neˈeri leleka
kira ka dao ana fanoa ˈi Antipatris.
32 Ma ana ruana asoa, na ngwae ana ofoˈa ki neˈe kira fali ˈani ˈaeda,
kira ka oli ˈuana luma kira ˈi Jerusalem. Ma na ngwae ana ofoˈa neˈe kira
leka fafona hos ki, kira ka daofaˈi liu faˈinia sa Paul.
33 Kira talaˈia ka dao ana fanoa ˈi Sesarea, ma kira ka kwatea naˈa
kerekereˈa baera fuana sa Feliks na ngwae gwaungaˈi, ma kira ka faˈasia
naˈa sa Paul siana.
34 Ana kaidaˈi neˈe ngwae gwaungaˈi neˈe nia toˈomani na kerekereˈa
neˈeri ka sui, nia ka saefiloa sa Paul ˈuana na abaˈi kula ˈi faˈi neˈe nia
futa ana. Kaidaˈi nia dao toˈona nia leka maˈi faˈasia Silisia,
35 nia ka fata ˈuri, “Nai baˈa rongo ˈoe ana kaidaˈi ngwae neˈe kira
fai fafiˈo ki kika ka dao maˈi.” Sui nia ka kwatea na ngwae ana ofoˈa
nia ki kira ka folo leˈa ˈusia sa Paul saena luma gwaroa neˈe sa Herod
saungaˈinia.

24

Na Jiu ki kira fai fafia sa Paul ˈi naˈona sa Feliks

1 Buri ˈana lima asoa ki sui, sa Ananias na ˈingataˈi fata abu ka leka
ˈuana fanoa ˈi Sesarea faˈinia ti ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, ma taˈi
ngwae satana sa Tertulus neˈe nia saiana na taki ki. Kira leka maˈi ˈi
naˈona sa Feliks na ngwae gwaungaˈi, ma kira ka fai fafia sa Paul.
2 Sui kira ka saea maˈi sa Paul, ma sa Tertulus ka talaˈae ana giosilana
fuana sa Feliks ka ˈuri, “Ngwae gwaungaˈi ˈae, na kwaitalaˈiˈanga ˈoe ˈani
liatoˈo ˈoko sasia kulu ka toˈo ana aroaroˈanga sulia kala kaidaˈi tau. Ma
neˈe ˈoko sasia naˈa ru ˈoro leˈa faolu ki fuamiˈa ngwae Jiu ki.
3 Ma kaimili taˈifau saeleˈa liu fuana ru neˈeri ki, ma kami ka baˈatafe
ˈoe liu.
4 Ma noaˈa nau kusi oga liu goˈo ngalilana kaidaˈi keta ˈoe. Ma neˈe nau
ku ganiˈo fasi ˈiri ˈoko fafarongo basi maˈi fuana na alaˈanga dokodoko
kaimili neˈe nau ku kwatea.
5 Kaimili dao toˈona ngwae neˈe faˈasaetaˈa na ngwae ki. Nia saiana ka
sua ngalungalua na Jiu ki saena magalia taˈifau, ma niaˈa ta ngwae ˈaˈana
logo ana fikutaˈi ngwae neˈe kira saeda ˈani, ‘Nasarene ki.’
6-7 Ma nia ka iliili logo ˈuana na faˈasualana na Luma Abu God. Kaidaˈi
kami lisia ˈunaˈeri, kami ka daua. Ma kami ka naia fuana matalangaˈilana
sulia na taki kami.*
8 ˈUnaˈeri sa Lisias ka kwatea fatalana fuana sa tai faˈida neˈe ka toˈo
ana ta kwaigiosiˈanga kira ka leka maˈi siamu. Diˈia ˈoko saefiloa na

* **24:6-7** Ti kerekereˈa ˈua ˈadoa verse 7, “bore ma sa Lisias, na ngwae ˈinotoˈa ana fuani oro ki, neˈe leka maˈi ma ka lau balubaluˈa ana faˈasi kaimili.”

ngwae neˈe, ˈoke baˈa dao toˈona ˈamu talamu na ru neˈe kami fai fafia ˈani ki niˈi mamana.”
9 Ma na Jiu ki logo neˈe kira tua ˈi neˈe, kira saea na ru neˈe sa Tertulus ka saea nia mamana, ma kira ka alaˈa giosia logo sa Paul.

Fataˈa ni kwaisuˈusiˈanga sa Paul ˈi naˈona sa Feliks

10 ˈUnaˈeri na ngwae gwaungaˈi neˈe sa Feliks ka karumia sa Paul ˈiri ka alaˈa, ma sa Paul ka fata ˈuri, “Nau ku saiana ˈoko kwai matalangaˈi ˈi neˈe ka tau naˈa maˈi sulia faˈi ngali ˈoro ki, ma nau ku saeleˈa fuana na suˈusilaku ˈi naˈomu.
11 Nia ˈiri bolo ˈua faˈinia akwala ma ro asoa buri ˈana neˈe nau ku leka ˈuana ˈi Jerusalem fuana foˈongaˈa. Diˈia ˈoko saefiloa na ngwae ki, ˈoke baˈa tala dao ˈamu toˈona neˈe nau ku fata mamana.
12 Ma na Jiu ki noaˈa kasi dao goˈo toˈoku neˈe nau ku kwaingenge faˈinia ta ngwae saena Luma Abu God, nama kira kasi dao toˈoku neˈe nau ku alungaˈinia ti ngwae ˈi saena luma fuana foˈongaˈa nama ana ta kula saena fanoa ˈi Jerusalem.
13 Ma noaˈa kira kasi bolo goˈo fuana kwatelana ta ru fuamu, ˈiri ˈoke faˈamamana na tae ki neˈe kira fai fafi nau ˈani.
14 Nau ku saea ru mamana fuamu: Nau ku foˈosia God ba koˈo kami ki, ˈani dauˈa sulia na ‘Tala ana Aofia’ neˈe ngwae neˈeri ki kira saea noaˈa kasi mamana. Ma nau ku faˈamamana ana ru ki taˈifau neˈe sa Moses ma na profet ki kira keresiˈi saena Kerekereˈa Abu.
15 Ma nau ku manata fitoˈo ana God diˈia logo kiraˈa, neˈe God ke baˈa taˈea na ngwae ki taˈifau faˈasia na maeˈa, na ngwae leˈa ki ma na ngwae taˈa ki logo.
16 Ma nia neˈe kwatea nau ku sasi ngangata ˈuana sasilana na ru leˈa ki, fasi ˈiri noaˈa nau kusi ˈeke laˈu ˈi maana God ma na ngwae ki.
17 “Ma buri ˈana nau ku leka faˈasia ˈi Jerusalem sulia bara faˈi ngali, nau ku oli laˈu maˈi ˈi neˈe fuana ngali maniˈa fuana Jiu ki ma ˈuana kwaisuˈusiˈanga logo.
18 Ma ana kaidaˈi nau ku sasia na ru neˈeri, neˈe kira ka lisi nau saena Luma Abu God buri ˈana nau ku faˈasuia naˈa raoˈa ana faˈasikasikaˈanga. Ma noaˈa goˈo ta fikutaˈi ngwae faˈinau ana kaidaˈi neˈeri, ma ka noaˈa goˈo ta ngaluˈa.
19 Bore ma ti Jiu faˈasia abaˈi kula ˈi Asia neˈe kira tua neˈeri. Ma nia bolo faˈinia kira ka leka logo maˈi ˈi naˈomu, ˈiri kira ke giosi nau diˈia kira saiana ta ru neˈe nau ku sasia ka rora.
20 Ma na ngwae neˈe ki, kira saiana kaidaˈi kira giosi nau ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru kami Jiu ki, noaˈa kasi dao goˈo toˈona ta ru neˈe nau ku sasia ka rora.
21 Taˈi ru goˈo neˈe nau ku saea ˈi neˈeri, sali neˈe ka faˈasaetaˈa ta bali ada neˈe ˈuri, ‘Kaumulu matalangaˈi nau ˈi taˈena, osiˈana na faˈamamanaˈanga nau ana ngwae neˈe kira mae naˈa ki, kira ke baˈa mauri laˈu.’ ”
22 Sui sa Feliks, ngwae neˈe sai leˈa naˈa ana falafala sulia na Tala ana Aofia, nia ka saea kira ka mango naˈa. Ma nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi sa Lisias na ngwae ˈinotoˈa ana ngwae ni ofoˈa ki ke dao maˈi, nai baˈa faˈasuia na matalangaˈilamu.”
23 Ma nia ka saea fuana ngwae ana ofoˈa neˈe tagi sulia sa Paul ˈiri nia kwate ka sakadolaˈa fuana ana ti kaidaˈi, ma ka alaˈania na kwaima nia ki saiana kike maa toˈona, ma kike kwate ru goˈo ˈada fuana.

Sa Feliks faˈinia ˈafe nia kira sailinga fatalana sa Paul

24 Ma buri ˈana bara asoa sui, sa Feliks faˈinia ˈafe nia ˈi Drusila neˈe
taˈi kini ˈi Jiu, kera ka kwaiudui ˈuana sa Paul ˈiri kera ke sailinga nia. Ma
sa Paul ka fata sulia na faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ.
25 Bore ma sa Paul ka fata logo sulia na ˈoloˈoloˈa, ma ka saea neˈe
ngwae ki noaˈa kasi sasi sulia na kwaiogaiˈanga taˈa ana nonida ki, ma ka
fata logo sulia faˈi asoa neˈe God ke baˈa matalangani na ngwae ki taˈifau.
Ma kaidaˈi kera rongoa naˈa ru neˈeri ki, sa Feliks ka maˈu, ma ka fata
ˈuri, "ˈOke leka naˈa kwau ˈamu. Nai baˈa saeˈo laˈu maˈi ana ta kaidaˈi
matamata neˈe masikwaˈa fuamu."
26 Ana kaidaˈi neˈeri logo, nia ka fia fasi sa Paul ka kwatea mani fuana.
ˈUnaˈeri neˈe nia ka ˈidufaˈi kwate alaˈanga fuana ˈiri nia ka alaˈa faˈinia
sulia kaidaˈi ˈoro ki.
27 Buri ˈana ro faˈi ngali ki sui, sa Porsius Festus ka leka maˈi ka talafuila
sa Feliks na ngwae gwaungaˈi neˈeri. Bore ma osiˈana sa Feliks ka oga neˈe
Jiu ki kira ka saeleˈa faˈinia, noaˈa nia kasi alaˈani sa Paul ka leka naˈa
ˈana faˈasia saena luma ni lokafo.

25

Sa Paul gani ˈuana lekaˈa siana tatalafaˈa doe ˈi Rom

1 Ma na uulu asoa ki ˈi buri ˈana sa Festus ka dao maˈi ka gwaungaˈi
ana fanoa ˈi Sesarea, nia ka leka ˈuana ˈi Jerusalem.
2 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka
faˈarongo ˈani na ru neˈe kira fai fafia ˈani sa Paul ki fuana sa Festus.
3 Ma kira ka ˈengoa sa Festus ˈiri nia ke kwatea sa Paul ˈuana ˈi
Jerusalem, osiˈana kira naia naˈa fuana saungilana sulia tala.
4 Ma sa Festus ka olisi kira ka fata ˈuri, "Sa Paul nia tua saena luma ni
lokafo ˈi Sesarea. Ma noaˈa kasi tau goˈo ma nai baˈa oli ˈaliˈali logo ˈi
neˈeri.
5 Diˈia nia sasia ta ru ka rora, kamu ke kwatea ngwae faˈinaˈonaˈo kamu
ki ˈiri kike leka faˈinau ˈuana ˈi Sesarea ma kira ke alaˈa giosia ˈi neˈeri."
6 Sui sa Festus ka tua ˈi Jerusalem sulia ta kwalu asoa nama ta akwala
asoa laˈu, sui nia ka oli ˈuana ˈi Sesarea. Aia, ma na asoa ˈi buri ˈana, sa
Festus ka leka ka tua ana kula ni kwai matalangaˈinga, sui ka saea kira ka
baˈea maˈi sa Paul.
7 Ma ana kaidaˈi sa Paul nia dao, na Jiu ki neˈe kira leka maˈi faˈasia
ˈi Jerusalem, kira ka uu kalia, ma kira ka fai fafia ˈani ru ˈoro taˈa liu ki
neˈe noaˈa kasi mamana goˈo.
8 Bore ma sa Paul ka fata ˈani suˈusilana, "Noaˈa nau kusi sasia goˈo ta
ru taˈa neˈe faˈalia na taki kami Jiu ki, ma na Luma Abu God, nama na
tatalafaˈa doe ˈi Rom."
9 Ma osiˈana sa Festus ka oga na Jiu ki kira ka saeleˈa faˈinia, nia ka
saefiloa sa Paul ka ˈuri, "ˈOko oga ˈoke leka ˈuana ˈi Jerusalem, fasi ˈiri
nai matalangaˈi ˈoe ˈi neˈeri ˈani na ru neˈe kira saea suliˈo?"
10 Sui sa Paul ka olisia ka ˈuri, "Kula ni matalangaˈinga na tatalafaˈa doe
ˈi Rom alua niniˈa nau ku uu naˈa ana. ˈI neˈe naˈa neˈe kula neˈe totolia
matalangaˈilaku. Noaˈa nau kusi sasia goˈo ta ru rora fuana ngwae ˈi Jiu
ki. Ma ˈoko sai leˈa naˈa ana taˈifau.
11 Diˈia nau ku ˈoia na taki ki ma ka totolia neˈe ˈoke matalangaˈi nau
fuana maeˈa, noaˈa nau kusi gani ˈuana neˈe nai tafi faˈasia. Bore ma na
alaˈanga kira ki neˈe kira fai fafi nau ˈani, noaˈa nia kasi mamana, ˈirai

ma nia ˈafitaˈi goˈo fuana ta ngwae neˈe ka kwate nau fuada. Ma nau ku
gani ˈuana lekaˈa siana tatalafaˈa doe ˈi Rom fuana matalangaˈilaku.”
12 ˈUnaˈeri sa Festus ka alaˈa faˈinia na ngwae ki neˈe kira ˈafia faˈinia
kwai matalangaˈinga. Sui nia ka fata ˈuri fuana sa Paul, “Osiˈana ˈoko
gani ˈuana lekaˈa siana na tatalafaˈa doe ˈi Rom, nia leˈa, ˈoke baˈa leka
siana.”

Sa Paul nia alaˈa fuana sa Agripa faˈinia ˈi Bernis

13 Buri ˈana bara asoa sui, sa Agripa na tatalafaˈa faˈinia ngwaingwaena
nia ˈi Bernis, kera ka dao ˈi Sesarea ˈiri kike maa toˈona sa Festus ma kika
kwaloa.
14 Ana kaidaˈi kera tua ˈi Sesarea sulia bara asoa neˈeri, sa Festus ka
faˈarongoa sa Agripa ˈani alaˈanga neˈe sulia sa Paul. Nia ka fata ˈuri, “Taˈi
ngwae kira alua saena luma ni lokafo kaidaˈi neˈe sa Feliks nia gwaungaˈi
maˈi mala kaidaˈi naisi dao ˈua.
15 Ma ana kaidaˈi nau ku leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem, na fata abu doe
Jiu ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo kira ki, kika alaˈa giosia, ma kira ka gani
nau ˈiri nai matalangaˈinia fuana saungilana.
16 Bore ma nau ku fata ˈuri fuada, ‘Noaˈa laˈu na falafala kami ngwae ˈi
Rom ki neˈe mike matalangaˈinia ta ngwae ˈi naˈona neˈe nia fata suˈusia
ˈi maana na ngwae neˈe kira giosia ki.’
17 Ma kaidaˈi kira dao naˈa maˈi neˈe ˈi Sesarea, nau ku likotaˈi ku tua
fuana rongolada ana kula fuana kwai matalangaˈinga ana ruana asoa, ma
nau ku saea maˈi ngwae ana ofoˈa ki kira ka baˈea maˈi na ngwae neˈeri.
18 ˈUnaˈeri, na ngwae neˈe kira fai fafia ki kira ka uu, ma noaˈa kira kasi
fai fafia goˈo ˈani ti ru taˈa neˈe nau ku fia fasi kira ke baˈa saea.
19 Ru neˈe kira olisuˈusuˈu naˈa fafia faˈinia neˈe fadalana na foˈosilana
God kira faˈinia taˈi ngwae neˈe satana sa Jesus. Sa Jesus neˈeri nia mae
naˈa, bore ma sa Paul ka saea fasi nia mauri laˈu.
20 Ma osiˈana noaˈa nau kusi saiana neˈe nau ku malingaˈi faˈuta ana
ru neˈe, nau ku saefiloa sa Paul diˈia nia oga ka leka ˈuana ˈi Jerusalem
fuana nau ku matalangaˈinia ˈani na ru neˈe ki ˈi neˈeri.
21 Bore ma sa Paul noaˈa kasi alafafia, ma ka gani ˈuana tuaˈa saena
luma ni lokafo, ma lekaˈa siana na tatalafaˈa ˈi Rom fasi ˈiri niaˈa talana
neˈe ka faˈasaga. Nia neˈe, nau ku saea noaˈa kira kasi lafua faˈasia saena
luma ni lokafo, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe totolia fuana baˈelana siana
na tatalafaˈa doe ˈi Rom.”
22 Sui sa Agripa ka fata ˈuri fuana sa Festus, “Nau ku oga logo rongolana
ngwae neˈana.”
Ma sa Festus ka olisia ka fata ˈuri, “ˈOke baˈa rongoa naˈa niaˈa rorodo.”
23 Ma ana faˈi asoa ˈi buri ˈana, sa Agripa faˈinia ˈi Bernis kera ka dao
maˈi, ma kera ka ruˈufia maˈi na ifi ˈinotoˈa kera ki. Ma kera ka ruˈu saena
luma faˈinia na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki
saena maˈe fanoa neˈeri. Sui sa Festus ka kwate alaˈanga ˈiri kike talaˈia
maˈi sa Paul.
24 Ma sa Festus ka fata ˈuri, “Agripa na tatalafaˈa ˈae, faˈinia na ngwae
neˈe kamu fiku maˈi ˈi neˈe ki, kamu lisia na ngwae neˈe satana sa Paul.
Na Jiu neˈe kira tua ˈi neˈe Sesarea ki ma na Jiu neˈe kira tua ˈi Jerusalem
ki, kira fai fafia niaˈa, ma kira ka ri kira ka gani nau ˈiri nai saungia ka
mae.
25 Bore ma kaidaˈi nau ku saefiloa, noaˈa nau kusi dao goˈo toˈona ta
tae neˈe nia sasia ka taˈa fuana kike saungia ka mae duˈungana. Bore ma

nia ka gani ˈuana ˈiri ke leka siana ngwae tatalafaˈa doe kia ˈi Rom. Nia neˈe nau ku baˈea maˈi siana na ngwae tatalafaˈa doe ˈi Rom.
26 Bore ma noaˈa nau kusi toˈo ana ta ru talingaˈi neˈe nai kerekere
sulia na roraˈa ngwae neˈe fuana na ngwae tatalafaˈa doe. Niniˈa nau ku
talaˈia maˈi siamu ˈi taˈena kwala Agripa na ngwae tatalafaˈa, ˈiri muke
kwaiˈafi aku fuana daoˈa toˈona ta ru mamana fuana keresilana.
27 Osiˈana noaˈa kasi leˈa fuana nau ku kwatea kwau ta ngwae neˈe tua
saena lokafo fuana ngwae tatalafaˈa doe ˈi Rom, diˈia noaˈa naisi faˈataˈi
madako ana manataˈanga ki neˈe kira giosia ˈani.”

26

Sa Paul suˈusia niaˈa ˈi naˈona sa Agripa

1 Sa Agripa ka fata ˈuri fuana sa Paul, “Nia bolo goˈo ˈana fuana ˈoko
faˈarongo kaimili ˈania manatamu.”
Ma sa Paul ka taga na limana ka faˈataˈinia neˈe nia alaˈa, ma ka suˈusi
nia ˈuri,
2 “Kwala Agripa na ngwae tatalafaˈa ˈae, nau ku saeleˈa goˈo ˈaku,
osiˈana nau ku totolia nai faˈarongo ˈoe ˈani na suˈusilaku ˈani na ru
neˈe Jiu ki kira fai fafi nau ˈania.
3 Nau ku saeleˈa ka tasa, osiˈana ˈoko sai leˈa ana falafala kia Jiu ki
faˈinia na olisuˈusuˈunga kia ki. Ta neˈe nau ku gani ˈoe, fasi ˈiri ˈoke
fafarongo nau basi faˈinia mabetauˈa.
4 “Ma na Jiu ki taˈifau kira saiana malitaku ˈita maˈi ana tiˈitiˈilaku.
Kira ka saiana na maurilaku ˈi fanoa nau, ma buri ˈana laˈu ˈi neˈe ˈi
Jerusalem.
5 Ma kira ka saiaku ka tau naˈa maˈi, ana etangilana nauˈa ta ngwae ana
fiku taˈi ngwae neˈe kira faˈangasia naˈa foˈosilana God ˈani falafala Jiu
ki. Ma kira saea na fiku taˈi ngwae neˈeri ˈani, ‘Farasi ki.’ Fuila kika leka
maˈi ˈi neˈe ˈiri kike fata faˈamamana sulia ru neˈeri ki, diˈia kira maˈudi.
6 Ma niniˈa nau ku uu naˈa ˈi neˈe fuana na matalangaˈilaku, osiˈana
nau ku kwaimasi naˈa ana ru neˈe God nia eta fataˈa ˈani fuana koˈo kia
ki.
7 Ma nia naˈa neˈe ru ba na akwala ma ro fuuˈi ngwae kia ki kira
kwaimasi ˈuana ngalilana, kaidaˈi kira foˈosia God sulia asoa ma na rodo.
Kwala Agripa, osiˈana na fitoˈonga neˈe nau ku kwaimasi naˈa ana neˈe
ngwae ˈi Jiu ki kira ka fai fafi nau!
8 Ma faˈuta neˈe ka ˈafitaˈi fuamuˈa ngwae ˈi Jiu ki fuana
faˈamamanaˈanga ana God neˈe nia saiana taˈelana ngwae mae ki?
9 “Ma ˈi naˈo maˈi, nauˈa talaku nau ku ngangata fuana nau ku sasia
na ru ki taˈifau neˈe totolia nau ku takalongaˈinia na fikutaˈi ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus ngwae ˈi Nasaret.
10 Na ru neˈeri neˈe nau ku sasi ˈi Jerusalem. Nau ku ngalia naˈa
ngasingasiˈanga faˈasia na fata abu doe ki, ma nau ku alua ngwae ˈoro
God ki saena luma ni lokafo. Ma ana kaidaˈi kira matalangaˈinida fuana
maelada, nau ku ala logo fafia.
11 Ana kaidaˈi ˈoro ki, nau ku liu ku nangasida saena luma fuana
foˈongaˈa ki, ma nau ku ili ˈuana suˈungaˈilada, fasi ˈiri kike danga ˈania
naˈa faˈamamanaˈanga kira ki. Ma osiˈana nau ku saetaˈa liu fuada, nau
ku leka logo ˈuana fanoa matamata ki fuana faˈakaisilada.

12 “Ma duˈungana ru neˈeri, nau ku leka ˈuana ˈi Damaskas. Nau ku
ngalia na kerekereˈa ki faˈasia na fata abu doe ki fuana daulana na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus.
13 Kwala Agripa, kaidaˈi kami leka sulia tala tofongana asoa, nau ku lisia
na taˈi ngwasinasina ˈanga neˈe rara ka liufia na madakolana sina, ma nia
rara maˈi faˈasia saena mamanga ka leka kalikali nau faˈinia na ngwae
neˈe kami leka ki.
14 Ma kaimili taˈifau goˈo neˈe kami ˈasi ˈi ano, ma nau ku rongoa taˈi
lingalingaˈi ru ka fata ˈuri fuaku ˈani alaˈanga ngwae Jiu, ‘Saul, Saul!
Faˈuta neˈe ˈoko faˈakaisi nau? ˈOko nonifii ana kaidaˈi ˈoko tataˈe sauli
nau, diˈia na buluka nia nonifii kaidaˈi neˈe nia bulia maana sua ana na
ngwae neˈe ka talaˈia.’
15 Ma nau ku fata ˈuri fuana, ‘Araˈi ˈae, ˈaeˈo sa tai niniˈa?’ Ma na Aofia
ka fata ˈuri, ‘Nauˈa sa Jesus, na ngwae neˈe ˈoko faˈakaisia.
16 Tataˈe naˈa. Nau ku faˈataˈi fuamu, ma nau ku fili ˈoe, fasi ˈiri ˈoke
rao fuaku. Ma ˈoko faˈarongoa ngwae ki laˈu ˈani na ru neˈe ˈoko lisiˈi
aku ki ˈi taˈena, ma ti ru laˈu neˈe nai baˈa faˈataˈinia fuamu.
17 Nau ku asungaˈiniˈo siana na ngwae ˈi Israel ki, ma na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, ma nau ku tagi suliˈo fasi ˈiri noaˈa kira kasi saungiˈo.
18 Nau ku asungaˈiniˈo fuada fasi ˈiri ˈoko bulasida faˈasia na rorodoˈa
ˈuana madakolaˈa, faˈasia na ngasingasiˈanga sa Saetan ˈuana God. Ma
God ke baˈa rufuanata ana taˈangaˈa kira ki. Duˈungana kira faˈamamana
aku, God ke baˈa alu kira na ngwae nia ki faˈinia na ngwae ki taˈifau neˈe
God nia filida.’
19 “Aia, kwala Agripa na ngwae tatalafaˈa ˈae, nau ku roˈo naˈa sulia na
faˈataˈinga ba nau ku lisia faˈasia ˈi langi.
20 Etana nau ku leka ˈi Damaskas, sui ˈi Jerusalem, ma ˈafutana ˈi Israel
taˈifau, sui siana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, nau ku faˈarongo ˈani
ˈiri kira ka kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma kira ka abula ˈuana
God ma fuana sasilana na ru leˈa ki ˈiri ke faˈataˈinia kira kakari alifaˈi
mamana.
21 Ma duˈungana na ru neˈeri, na Jiu ki kira ka dau nau kaidaˈi nau ku
tua saena Luma Abu God, ma kira ka iliili ˈuana saungilaku.
22 Bore ma ka leka maˈi ka dao ana faˈi asoa ˈi taˈena, God naˈa neˈe nia
ˈafi nau. Ma nau ku faˈarongoa na ngwae ki taˈifau, fuana ngwae tiˈitiˈi
ki, ma ngwae ˈinotoˈa ki logo. Ma na ru neˈe nau ku saeˈe ki, niˈi logo ba
na profet ki ma sa Moses kira saea ke baˈa dao maˈi.
23 Kira saea na ngwae filia God ke baˈa nonifii ma ka mae, ma niaˈa logo
na ngwae etaeta ke tataˈe faˈasia na maeˈa, fasi ˈiri nia ke faˈarongo ˈani
madakolana mauriˈa firi fuana ngwae Jiu ki ˈi naˈo, ma fuana ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki logo.”

24 Ma kaidaˈi sa Paul ka alaˈa ˈua suli nia ˈunaˈeri, sa Festus ka ri fuana
ka ˈuri, “Paul ˈae, ˈoko boleboleˈa lala neˈana kwa! Na sai ˈi ruˈanga doe
ˈoe neˈe faˈabaniˈo.”

25 Ma sa Paul ka olisia ka ˈuri, “Ngwae gwaungaˈi ˈae, noaˈa nau kusi
boleboleˈa laˈu niniˈa! Na alaˈanga niniˈa nau ku saeˈe ki niˈi mamana
ma ka saga taˈifau.
26 Nau ku saiana nai fata noniraˈa goˈo ˈaku fuana sa Agripa na ngwae
tatalafaˈa, osiˈana nia sai goˈo ˈana ana na ru neˈe ki. Nia ka rongo sulia

na ru neˈe ki taˈifau neˈe fuli ana sa Jesus, osiˈana ru neˈe fuli ana sa Jesus
ki noaˈa ˈiri fuli laˈu ana ta kula ago.
27 Aia, Agripa na ngwae tatalafaˈa ˈae, ˈuri ma ˈoko faˈamamana na
alaˈanga profet ki? Nau ku saiana ˈoko faˈamamana ani.”
28 Sui sa Agripa na ngwae tatalafaˈa ka fata ˈuri fuana sa Paul, “Ana
kala kaidaˈi dokodoko ˈunaˈeri goˈo neˈe, ˈoko fia fasi ˈoke baˈa kwatea
nai faˈamamana ana sa Jesus na Christ?”
29 Sa Paul ka olisia ka ˈuri, “Sui bore ˈana kaidaˈi dokodoko, nama na
kaidaˈi ka tau, nau ku foˈo fuamu ma fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira tua
ˈi neˈe ma kira ka fafarongo nau taˈena, fasi ˈiri muke diˈia logo nauˈa.
Fadalana neˈe, kamu ke faˈamamana ana sa Jesus Christ, bore ma noaˈa
nau kusi oga neˈe muke tua saena luma ni lokafo diˈia nauˈa.”
30 Sui na ngwae tatalafaˈa, ma ˈi Bernis, faˈinia sa Festus na ngwae
gwaungaˈi, ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua faˈinida, kira ka tataˈe,
ma kira ka leka naˈa ˈada.
31 Ma ana kaidaˈi kira leka naˈa kwau ˈada, kira ka fata ˈuri fuada
kwailiu, “Na ngwae neˈe noaˈa kasi sasia goˈo ta ru neˈe bolo fuana nia
ka maelia nama kira ka alu nia saena luma ni lokafo.”
32 Ma sa Agripa ka fata ˈuri fuana sa Festus, “Na ngwae neˈe totolia
ˈoke logea naˈa, diˈia noaˈa nia kasi gani ˈuana na lekaˈa siana na ngwae
tatalafaˈa doe ˈi Rom.”

27

Sa Festus kwate sa Paul ka leka ˈuana ˈi Rom

1 Ma kira manata ˈuana ˈiri kami ke toˈofolo naˈa ˈuana ˈi Rom saena
abaˈi kula ˈi Itali. Kira ka kwatea sa Paul faˈinia ti ngwae neˈe kira firiˈida
ki, fuana sa Julius na ngwae ˈinotoˈa na ngwae ana ofoˈa ki ˈi Rom neˈe
kira saea ˈani “Ngwae ana ofoˈa na ngwae tatalafaˈa doe.”
2 Sui kami ka raˈe saena faka faˈasia na fanoa ˈi Adramitium, neˈe sasi
akaˈu fuana lekaˈa ˈuana loboa ki kalia abaˈi kula ˈi Asia. Ma sa Aristakus,
na ngwae ˈi Tesalonika saena abaˈi kula ˈi Masedonia, ka leka logo faˈi
kaimili. Ma kaimili leka naˈa faˈasia fanoa ˈi Siseria.
3 Ma faˈi asoa buri ˈana, kami ka dao naˈa ana fanoa ˈi Saedon. Ma
sa Julius ka saeleˈa faˈinia sa Paul, ma ka alaˈania ka leka fuana lisilana
kwaima nia ki ˈiri kira ke kwatea tae ki neˈe nia boˈoboˈo ˈuana.
4 Sui kami ka leka faˈasia ˈi neˈeri, ma kami ka liu nunufana bubunga
ˈi Saeprus, osiˈana na iru nia tataˈe maˈi ˈi naˈona faka.
5 Sui kami ka toˈofolo naˈa ana na loboa neˈe karangia abaˈi kula ˈi
Silisia ma ˈi Pamfilia ki, ma kami ka leka maˈi ˈuana ˈi Mira, fanoa doe
saena abaˈi kula ˈi Lisia.
6 ˈUnaˈeri sa Julius, na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa neˈeri, ka dao toˈona
na faka faˈasia ˈi Aleksandria neˈe ke baˈa leka ˈuana ˈi Itali, ma nia ka
alu kaimili saena faka neˈeri.
7 Sui kami ka sarafaˈinia liu lekaˈa sulia bara asoa, ma kami ka dao
toˈona ˈafitaˈiˈanga doe ana lekaˈa ana asoa neˈeri ki, sui leka maˈi kami
ka dao bolo faˈinia fanoa ˈi Kinidus. Ma noaˈa kami kasi leka naˈa ana
bali neˈeri, osiˈana na iru raˈe maˈi ˈusi kaimili. Ma kami ka gali ana
ngongora ˈi Salmone, ma kami ka liu ˈi nunufana bubunga ˈi Krit.
8 Sui kami ka usuli toli maˈi ma ka ˈafitaˈi tiˈitiˈi, kami ka dao ana lauˈua
kira saea ˈani Lauˈua Leˈa, neˈe noaˈa kasi tau goˈo faˈasia maˈe fanoa ˈi
Lasea.

9 Na asoa ˈoro ki neˈe sui naˈa ˈi neˈeri, osiˈana kami loloselo saulia
na iru naˈa ana kaidaˈi neˈeri. Kaidaˈi neˈeri logo faˈi asoa doe kira Jiu
ki fuana manata logelana taˈangaˈa ki liu ka sui naˈa, ma kaidaˈi fuana
kauburu ka talaˈae naˈa, ma ka ˈafitaˈi naˈa fuana kami ka daofaˈi liu ana
lekaˈa, ˈasu ˈubani na faka kata kuru ana kaidaˈi neˈe iru nia doe. Nia
neˈe, sa Paul ka fata ˈuri fuada,
10 “Reala kwa, nau ku lisia ana lekaˈa neˈe kulu faˈasia ˈi neˈe ke baˈa
ˈafitaˈi liu, ma na asi ke baˈa faˈalia na faka neˈe faˈinia na ru neˈe ki ˈi
saena. Ma ti ngwae akulu kike baˈa mae logo.”

11 Bore ma na ngwae ˈinotoˈa ana ngwae ana ofoˈa ki ka faˈamamana
lala ana ngwae neˈe ˈaˈana fuana faka faˈinia na ngwae neˈe nia toˈo ana
faka neˈeri kera saea. Ma noaˈa nia kasi faˈamamana ana fatalana sa Paul.
12 Ma na lauˈua neˈe kami dau ana noaˈa kasi leˈa fuana dauˈa ana
kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa. Nia neˈe, ˈorolana ngwae kira ka oga ˈada
lekaˈa laˈu ˈi asi fasi ˈiri kami ka dao ˈi Finiks, diˈia nia talangwaraˈu,
fasi ˈiri kami ke mamalo ˈi neˈeri ana kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa. Osiˈana
ˈi Finiks neˈe na lauˈua ana bubunga ˈi Krit neˈe ago faˈasia na iru ana
kaidaˈi neˈeri.

Na kauburu dao saena asi

13 Aia, ma ana kaidaˈi neˈe iru nia talaˈae ka ufi maˈi ˈi gwauna bubunga,
ma na ngwae ki kira fia fasi kira totolia fuana sasilana na ru neˈe kira oga.
Nia neˈe, kira ka lafua na gwalu saena faka, kira ka talaˈae lekaˈa naˈa
usulia na nununa na bubunga ˈi Krit.
14 Ma noaˈa kasi tau goˈo, na iru doe neˈe kira saea ˈani, “Ara Toli” ka
kwaˈi, ma ka lala ufiufi naˈa maˈi fafona tolo ma ka susu naˈa.
15 Ma ka toˈea naˈa faka, ma ka ˈafitaˈi liu fuana sagalana sulia na
iru, ma kami ka maruku naˈa ma mika alaˈania naˈa faka ˈiri na iru ka
babalangaˈi nia naˈa ˈana faˈasia ˈi Krit.
16 ˈIu, ma kaidaˈi kami liu kwau nununa bubunga ˈi Kauda, kira lafua
baru saena faka, sui bore ˈana nia ka ˈafitaˈi.
17 Ma kira ka lobi faˈangasia logo faka ˈasu ˈubani nia kata foga. Ma
kira ka faˈakosoa na ˈaba selo doe neˈe kira loloselo ˈani ˈiri na iru
ka ufi babalangaˈinia naˈa faka neˈe ˈania, osiˈana kira maˈu ara kata
sarangaˈinida ˈi ˈaˈe one karangia ˈi Libia.
18 Sui na iru ka iru talau goˈo ˈana ka doe liu, ma ana ruana asoa, kira
ka ˈui ˈania ti ludaˈa faˈasia saena faka.
19 Ma ana faˈi asoa ˈi buri, kira ka ˈui ˈania ti ru laˈu ana faka saena asi.
20 Sulia faˈi asoa ˈoro ki neˈe noaˈa kami kasi lisia naˈa sina nama ta faˈi
bulubulu bore, ma na iru ka ngasingasiˈa liu. Sui kaimili ka fia fasi noaˈa
kami kasi mauri naˈa.
21 Bore ma sulia kala kaidaˈi tau naˈa, na ngwae ki noaˈa kira kasi ˈania
ta fanga, sa Paul ka tataˈe ka uu ˈi naˈoda, ma ka fata ˈuri, “Reala kwa,
faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi roˈo goˈo sulia na ru ba nau ku saea fuaumulu,
noaˈa kulu kasi leka faˈasia ˈi Krit? Diˈia kaumulu roˈo sulia na fatalaku,
noaˈa kulu kasi dao goˈo toˈona na ˈafitaˈiˈanga neˈe.
22 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea naˈa fuaumulu noaˈa kamu kasi
maˈu! Osiˈana noaˈa ta ngwae aumulu kasi mae, taˈifilia na faka neˈe goˈo
neˈe ke baˈa taˈa.
23 Nau ku saiana ru neˈeri ki, osiˈana ana faˈi rodo ba sui kwau na ˈainsel
God, neˈe nau ku tua fuana ma nau ku foˈosia, nia leka maˈi siaku.

24 Ma nia ka fata ˈuri, ‘Paul ˈae, noaˈa ˈoe kosi maˈu! Duˈungana ˈoke
baˈa uu ˈi naˈona na ngwae tatalafaˈa doe ˈi Rom. Ma God ke baˈa ˈafia
na ngwae neˈe kira leka faˈiniˈo ki ˈiri noaˈa kira kasi mae, osiˈana na
kwaiˈofeˈanga nia fuamu.’
25 Ta neˈe ngwae ki, noaˈa kamu kasi maˈu! Sulia nau ku fitoˈo naˈa ana
God ke baˈa sasi ˈunaˈeri naˈa diˈia ba na ˈainsel nia saea fuaku.
26 Bore ma na asi ke baˈa olongaˈi kulu ana ta taˈi bubunga laˈu.”

27 Ma na kauburu ka kwaˈi kaimili naˈa saena asi neˈeri sulia akwala
ma fai faˈi rodo, na iru ka ufi saulungaˈinia naˈa faka saena kula ˈato naˈa
ana asi Mediterenia. Ma ka bolo naˈa faˈinia tofongana na rodo, na ngwae
neˈe kira rao saena faka kira ka fia fasi kaimili karangi dao naˈa ˈi sara.
28 Kaidaˈi kira manata ˈunaˈeri, kira ngalia naˈa kwalo neˈe kira firiˈia
na fau kulu maana, kira ka ˈui ˈania saena asi ˈuana ˈoitoˈolana kula neˈeri
fuana kira ka saiana neˈe nia dao karangia naˈa ˈi sara. Ma kaidaˈi kira
ˈoitoˈo ana ˈani kula neˈeri, nia ˈato ka bolo faˈinia ro akwala tafanga ki.
Sui noaˈa kasi tau, kira ka ˈui laˈu ˈani kwalo neˈeri, ma kira dao toˈona
kula neˈeri akwala ma lima tafanga ki naˈa ana ˈatolana.
29 Ana kaidaˈi kira dao toˈona ˈunaˈeri, kira ka maˈu ˈasu ˈubani na faka
kata raˈe ˈi fafona ta fau. Nia neˈe kira ka ˈui ˈania fai gwalu ki faˈasia
burina na faka, ma kira ka foˈo naˈa ˈuana na dangi.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae neˈe kira rao saena faka ki, kira oga
kike tafi faˈasia na faka, kira ka faˈakosoa naˈa baru saena na asi, kira ka
soke fasi kira leka fuana kike ˈui ˈania laˈu ti gwalu faˈasia ˈi maana na
faka.
31 Ma sa Paul ka fata ˈuri fuana ngwae ana ofoˈa ki faˈinia na ngwae
ˈinotoˈa kira, “Diˈia na ngwae rao neˈe ki noaˈa kira kasi tua saena faka,
noaˈa kamu kasi mauri.”
32 Kaidaˈi ngwae ana ofoˈa ki kira rongoa, kira ka siki muusia naˈa kwalo
ana baru faˈasia na faka fasi ˈiri ka leka naˈa ˈana.
33 Kaidaˈi nia karangi ka dangi naˈa, sa Paul ka ˈengo kira ˈiri kika ˈania
ta fanga nia ka fata ˈuri, “Na akwala ma fai asoa ki neˈe sui naˈa kwau
kamu ka tua kwaimasi ma noaˈa kamu kasi ˈania ta ru.
34 Ma nau ku gani kaumulu naˈa, muke ˈani ti fanga, fasi ˈiri muke
ngasingasiˈa ˈasu ˈubani kamu kata mae. Ma nau ku saea fuamuˈa neˈe
noaˈa kamu kasi nonifii goˈo sui bore ˈana na kauburu neˈe ka kwai kulu.”
35 Buri ˈana nia saea ru neˈeri, sa Paul ka ngalia na beret, ma ka
baˈatafea God ˈi naˈoda, sui ka ngiia, ma ka ˈania.
36 Kaidaˈi kira lisia naˈa, kira ka falataliˈa ma manatada fiˈi tua nene,
ma kira fiˈi fanga.
37 Kaimili ro talangaˈi ma fiu akwala ma ono ngwae ki neˈe kami tua
saena faka.
38 Ma ˈi buri ˈana ngwae ki taˈifau kira fanga kika abusu naˈa, kira ka
ˈui ˈania laˈu na ludaˈa ki taˈifau neˈe kira saea ˈani witi ki saena asi, fasi
ˈiri neˈe faka ka sasala.

Na faka raˈe naˈa ˈi sara

39 Ana kaidaˈi nia dangi naˈa maˈi, na ngwae neˈe kira rao saena faka
noaˈa kira kasi lia saiana ˈi faˈi neˈe kira dao ana. Kira lisia na lauˈua ana
busu one, ma kira ka manata diˈia ka talangwaraˈu kira ka leka ˈani faka
ˈuana na busu one neˈeri.

40 Ma kira ka siki muusia naˈa gwalu ki, kira ka kanusua ˈada saena
asi. Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, kira ka logea naˈa kwalo neˈe kira firi
fafia ˈani na fote ni faˈasagalana na faka. Sui kira ka taga naˈa ˈaba selo
ni loloseloˈanga ˈi maana faka, ˈiri na iru ke ufi ma ke laetaˈinia na faka
ˈuana ˈi sara.
41 Aia, ana kaidaˈi kira sasi ˈua faˈinia na ru neˈeri ki, na faka neˈe ka
olongaˈinia naˈa ˈi fafona na busu one fafona mai, ma na maana faka ka
raˈe naˈa ˈi sara ˈana ˈunaˈeri, ma na burina faka ka madiko naˈa ana
nafo.
42 ˈIu, ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae ana ofoˈa ki kira ka lokoa naˈa
saungilana ngwae neˈe kira firi fafida ki, ˈasu ˈubani ti ngwae ada kira
kata ˈaranga ˈi sara, ma kira ka tafi.
43 Ma osiˈana na ngwae ˈinotoˈa ana ngwae ana ofoˈa ki nia oga ka
faˈamauria sa Paul, nia ka fata luida noaˈa kira kasi sasia ru neˈeri, ma
nia ka saea kira ka logeda, ma ka saea logo fuana na ngwae neˈe kira
saiana ˈarangaˈanga ki kira ka lofo saena asi, fasi ˈiri kira ke ˈaranga ˈi
sara ˈi naˈo.
44 Ma bali ana ngwae kira ka ˈisi kwau ˈi buri, nia ka saea kira ke dau
kwau ana reba ˈai ki neˈe madiko ana faka ˈiri kira ke ˈaranga kwau ˈi
fafoni. Aia, kami sasi ˈunaˈeri neˈe kwate ma kami ka mauri, ma kami ka
dao ˈi sara.

28

ˈI Malta

1 Ma kaidaˈi kami dao naˈa ˈi sara, kami fiˈi dao toˈona na bubunga neˈe
kami dao ana kira saea ˈani ˈi Malta.
2 Na ngwae ˈi neˈeri ki, kira kwaima liu fuaimili. Ma ana kaidaˈi neˈeri
logo neˈe na uta toˈo, ma ka gwari liu, ma kira ka fiku maana mafula, ma
kika kwalo kami taˈifau.
3 Ma ana kaidaˈi sa Paul ka gonia na fofo rara ˈai ˈuana alulana saena
mafula, taˈi faˈi malo ka ruˈu maˈi faˈasia na fofo rara ˈai neˈeri ki osiˈana
na ˈakoˈakolana mafula, ma ka ˈala tatara ana limana sa Paul, ma ka noaˈa
kasi karasu.
4 Kaidaˈi ngwae ana fanoa neˈeri kira lisia na faˈi malo neˈe nia dau
tatara ana limana sa Paul, kira ka fata fuada kwailiu, “Na ngwae neˈe,
ngwae sau ngwae niniˈa, ma na god neˈe satana ‘Duˈunga’ ma noaˈa nia
kasi oga nia ka mauri, sui bore ˈana nia ka mauri maˈi faˈasia saena asi.”
5 Bore ma sa Paul ka nangataˈinia na malo neˈe dau tatara ana limana
ˈuana saena mafula, ma noaˈa ta ru kasi sasia goˈo.
6 Ma kira ka lialia fasi limana sa Paul kata ubu, ma noaˈa kasi ˈasia
likotaˈi goˈo ˈi ano, ma ka mae. Sui kaidaˈi kira kwaimasi ka tau, ma
noaˈa ta ru kasi sasia, kira ka rokisia manatada kira ka ˈuri, “Na ngwae
neˈe, nia ta god!”
7 Ma na kula neˈeri noaˈa kasi tau goˈo faˈasia na ano sa Publius na
ngwae gwaungaˈi ana bubunga neˈeri. Nia ka kwalo leˈa liu aimili, ma
kami ka tua faˈinia sulia uulu asoa ki.
8 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na maˈa sa Publius ka mataˈi ˈani ˈakoˈakoˈanga,
ma nia ka laetaˈinia ˈabu. Ma sa Paul ka ruˈu siana saena agi luma nia,
ma ka foˈo, ma ka alua limana fafia, ma nia ka ˈakwa naˈa.
9 Kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia na ru neˈeri, na ngwae mataˈi ki taˈifau
saena bubunga neˈe, kira ka leka logo maˈi siana sa Paul, ma nia ka gurada.

10 Na ngwae ki kira ka kwatea naˈa ru ˈoro ki fuaimili. Ma kaidaˈi kami
sasi akaˈu ˈuana lekaˈa saena faka, kira ka alua naˈa na ru ˈoro neˈe kami
boˈoboˈo ˈuani ki fuana lekaˈa kami.

Faˈasia ˈi Malta kira ka leka ˈuana ˈi Rom

11 Buri ˈana uulu madamo ki sui naˈa, kami ka leka saena faka neˈe ˈita
maˈi faˈasia ˈi Aleksandria. Ro gwari ˈai kala ki neˈe kira saea ˈani sa
Kasto ma sa Polaks neˈe kira ˈinia ˈi maana na faka neˈeri. Na faka neˈe
nia tua logo ˈi Malta ana kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa.
12 Ma kami ka dao ana fanoa ˈi Sirakus, ma kami ka tua ˈi neˈeri sulia
uulu asoa ki.
13 Ma ˈita ˈi neˈeri, kami ka leka mika dao ˈi Regium. Faˈi asoa ˈi buri
ˈana, na iru ka iru ˈalaˈa maˈi, ma ro asoa ki sui kami ka dao ana maˈe
fanoa ˈi Puteoli.
14 Kami ka dao toˈona ti ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus kira
tua ˈi neˈeri, ma kira ka gani kaimili ˈiri mike tua faˈinida sulia ta fiu asoa.
Sui, kami fiˈi leka ˈuana ˈi Rom sulia tala ˈi tolo.
15 Ma ti ngwae neˈe kira faˈamamana neˈe kira tua ˈi Rom, kira rongoa
kami dao naˈa, kira ka leka maˈi maˈakwali kaimili ana ro maˈe fanoa
neˈe kira saea ˈani “Usiˈa ˈi Apius” ma “Uulu Luma fuana Ngwae Kwaita
ki.” Ma kaidaˈi sa Paul ka lisida, nia ka baˈatafea God, ma nia ka falataliˈa
ma manatana ka babatoˈo.

ˈI Rom

16 Kaidaˈi kami dao ˈi Rom, kira ka alaˈania sa Paul ka tua ˈana taˈifilia
saena luma faˈinia taˈi ngwae ana ofoˈa ˈiri ka folo ˈusia.
17 Kami dao mika tua naˈa sulia uulu asoa ki sui, sa Paul ka saea maˈi na
ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki neˈe kira tua ˈi Rom fuana na alaˈanga fikuˈa.
Kaidaˈi kira fiku maˈi ka sui, nia ka fata ˈuri fuada, “Ngwaefuta nau kina
ngwae ana ˈi Jiu, noaˈa nau kusi sasia goˈo ta ru taˈa fuana ngwae kulu ki,
ma noaˈa nau kusi faˈalia goˈo na falafala kia ki neˈe kulu ngalia faˈasia
na koˈo kia ki. Ma faˈinaˈonaˈo Jiu ki firiˈi nau ˈi Jerusalem, ma kira ka
kwate nau fuana ngwae ˈi Rom ki.
18 Ma kaidaˈi na ngwae Rom ki kira saefilo nau, kira ka oga logelaku
faˈasia saena luma ni lokafo, osiˈana noaˈa kira kasi dao goˈo toˈona ta
roraˈa neˈe nau ku sasia ka bolo fuana nau ku mae duˈungana.
19 Bore ma kaidaˈi na Jiu ˈi neˈeri ki kira lokoa noaˈa kira kasi alafafia,
nau ku gani ˈuana lekaˈa siana na ngwae tatalafaˈa doe ˈi Rom. Noaˈa nau
kusi leka laˈu maˈi ˈi neˈe, ˈiri nai giosia na ngwae kia ki ˈani ta ru.
20 Nia neˈe, nau ku sae kaumulu maˈi, ˈiri nau ku lisi kaumulu, ma
nau ku alaˈa faˈi kaumulu. Osiˈana kira firiˈi nau ˈani kwalo sene neˈe
duˈungana nau ku faˈamamana ana ngwae neˈe na ngwae ˈi Israel ki kira
kwaimasi ana ˈani fitoˈonga, nia dao naˈa.”
21 Sui na Jiu neˈeri ki kira ka olisia sa Paul kika ˈuri, “Noaˈa ta kerekereˈa
kasi dao goˈo aimili suliˈo faˈasia ˈi Judea, nama ta ngwae ana ngwae asina
kia ki neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi neˈeri faˈinia ta faˈarongoˈanga ma
noaˈa kira kasi saea nama ta ru taˈa suliˈo.
22 Bore ma kaimili oga rongolana na manatamu osiˈana kami saiana
saena fanoa ki taˈifau na ngwae ki kira fata ˈeˈe lala sulia na ngwae
faˈamamana neˈe ˈoko ˈado fiku faˈinida.”
23 Ma kira ka ˈolea naˈa asoa faˈinia sa Paul, ma na ngwae ˈoro ki kira
ka leka maˈi ana asoa neˈeri ˈuana kula neˈe sa Paul nia tua ana. Ma

nia talaˈae ˈofodangi leleka ka rodo, nia faˈamanata, ma ka kwatea naˈa
alaˈanga sulia na mauriˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia fuada. Ma nia ka
iliili ˈuana rokisilana manatada sulia sa Jesus neˈe ngwae filia God neˈe
niˈi saena na taki sa Moses ki faˈinia na kerekereˈa na profet ki.
24 Ma ti ngwae ada, kira ka faˈamamana sulia na fatalana, bore ma ti ai
ada noaˈa kira kasi faˈamamana.
25 Ta neˈe kaidaˈi kira leka naˈa ˈada, kira ka olisuˈusuˈu safitada kwailiu
buri ˈana sa Paul nia saea alaˈanga ˈisi neˈe, “Na Anoˈi ru Abu ka fata leˈa
liu ana profet Aesea fuana koˈo kamu ki,
26 ba ka ˈuri,
‘Aesea leka, ˈoko saea fuana ngwae nau ki ko ˈuri: Kamu ke fafarongo, ma
muke fafarongo, bore ma noaˈa kamu kasi saiana faˈarongoˈa God.
Ma kamu ke lia, ma muke lia, bore ma noaˈa kamu kasi lisia tae neˈe God
sasia fuamuˈa.
27 Osiˈana neˈe manatamuˈa nia oˈeoˈela, ma muke bokota na alingamuˈa,
ma muke bokota logo na maamuˈa.
ˈAsu ˈubani maamuˈa kata lisia, nama alingamuˈa kata rongoa, ma na
manatamuˈa kata malingaˈinia fatalana God, ma muka faˈitaˈi maˈi
ˈuana ma nia ka gura kamu.’ ”✡

28-29 Sui sa Paul ka faˈasuia laˈu na fatalana ka ˈuri, “Nau ku oga muke
saiana neˈe na mauriˈa neˈe God ke kwatea, niaˈa logo fuana na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Kiraˈa bore kike toˈo logo ana!”
30 Ma sa Paul ka tua sulia ro faˈi ngali laˈulaˈu ki ana luma neˈe nia folia.
Ma ana luma neˈeri, nia ka kwaloa na ngwae neˈe kira leka maˈi siana ki
fuana lisilana.
31 Ma nia ka faˈatalo ˈania na ˈInotoˈanga God, ma ka faˈamanata sulia
na Aofia sa Jesus Christ ˈani fata noniraˈanga, ma noaˈa ta ngwae kasi luia
faˈasia faˈataloˈanga.

✡ **28:27** Aesea 6:9-10

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Rom

Kaidaˈi sa Paul nia keresia na buka neˈe, nia oga ke ala ˈania ngwae faˈamamana ki kike saiana neˈe nia oga liua lekaˈa maˈi ka dao toˈoda. (1:9-15) God nia ri ˈuana sa Paul fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma sa Paul ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈeri ana bali kula ana raˈelana sina ana ˈi Rom. ˈUnaˈeri, nia salisali naˈa ke leka ana kula ki ana suulana sina ˈi Rom, ka tasa naˈa neˈe ˈi Spen. Ma nia naia neˈe nia ke leka lisia ngwae faˈamamana ki ˈi Rom ana lekalana maˈi ˈuana ˈi Spen.

Ana kaidaˈi neˈe sa Paul ka kerekere fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Rom, na Jiu faˈinia na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, tua fikulada noaˈa kasi leˈa. Sa Paul oga na Jiu ki faˈinia na ngwae noaˈa laˈu Jiu kike tua kwaima leˈa. ˈIu sa Paul ka alaˈa madako ana bali buka 1-12 neˈe God faˈamauria keroˈa Jiu, ma ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, duˈungana fitoˈonga kera ana sa Jesus. Kaidaˈi God nia alafafi kera Jiu faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu, kera bolo faˈinia keroˈa ke alafafi kera goˈo, ma kera ka tua kwaima fiku.

Sa Paul oga logo ke faˈamanata na Kristin ki fuana tuaˈa neˈe faˈasaeleˈa liana God. Ru neˈe fofo ˈafua roˈongaˈa sulia faˈinaˈonaˈo ki ana ˈinotoˈanga, ma folilana takisi, ma kwaimaˈanga fuana ti ngwae faˈamamana neˈe kira manata matamata sulia fanga ma na asoa abu ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Paul neˈe na lifurongoˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa 1:1-17
Ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira abula taˈa 1:18—3:20
God nia faˈasaga na ngwae ki sulia na faˈamamanaˈanga kira ana sa Jesus 3:21—4:25
Mauriˈa faolu sulia ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu 5:1—8:39
God filia ngwae ˈi Jiu ki, bore ma kira ilangaˈinia sa Jesus 9:1—11:36
Na tuaˈa neˈe faˈasaeleˈa liana God 12:1—15:13
Sa Paul nia oga ke leka ˈuana ˈi Rom 15:14—16:27

1 Na kerekereˈa faˈasia sa Paul, na ngwae rao sa Jesus Christ. Nauˈa ta ngwae lifurongo logo osiˈana God nia fili nau, ma ka asungaˈi nau fuana na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa nia.

2 Na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe God nia eta fata ˈani ka tau naˈa maˈi ˈi naˈo ana profet ki, ma kira keresia saena Kerekereˈa Abu.

3 Ma na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri sulia na Ngela nia, na Aofia kia sa Jesus Christ. Nia ngalia noniˈi ngwae, ma ka futa maˈi ana kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa.

4 Ma kulu saiana niaˈa malitana abu osiˈana God ka faˈataˈinia niaˈa na Ngela nia ana kaidaˈi God taˈea faˈasia maeˈa ˈani ngasingasiˈanga doe nia.

5 Ma ˈani sa Jesus Christ, God ka faˈaleˈa nau ˈiri nauˈa ta ngwae lifurongo fuana raoˈa fuana sa Jesus Christ, fasi ˈiri nai talaˈia ngwae neˈe noaˈa laˈu na Jiu ki, ana fanoa ki taˈifau, ˈiri kike faˈamamana ana niaˈa, ma kira ke roˈosulia na fatalana.

6 Ma kamuˈa logo na ngwae neˈe kamu tua ˈi Rom ki, God sae kamu fasi ˈiri kamuˈa na ngwae sa Jesus Christ ki.

7 Aia, nau ku kerekere fuamuˈa taˈifau goˈo na ngwae neˈe kamu tua
ˈi Rom ki neˈe God alafe fuamuˈa ma ka sae kamu ˈiri muke alua naˈa
ngwae nia ki. Nau ku foˈo fasi ˈiri na kwaiˈofeˈanga ma aroaroˈanga God
na Maˈa kia, ma na Aofia sa Jesus Christ ke tua faˈi kamu taˈifau.

Sa Paul oga ke maa toˈona ngwae faˈamamana ki ˈi Rom

8 Ru etaeta, nau ku baˈatafea God nau sulia sa Jesus Christ fuamuˈa
taˈifau, osiˈana ngwae ana fanoa ˈoro ki saena magalia taˈifau kira rongo
naˈa sulia na faˈamamanaˈanga kamu.
9 God nia saiana ru neˈe nau ku saea nia mamana. Niaˈa neˈe God niniˈa
nau ku rao maˈi fuana ˈani na maurilaku taˈifau ˈani faˈatalongaˈilana
Faˈarongoˈa Leˈa sulia Ngela nia. God saiana nau ku manata toˈo amuˈa,
10 ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nau ku foˈo, nau ku gania God, diˈia nia
oga, nia ka kwatea ka talangwaraˈu fuaku fasi ˈiri nau ku leka maˈi ˈiri
nai dao toˈomuˈa ana kaidaˈi neˈe.
11 Sulia nau ku oga liua lisilamuˈa, fasi ˈiri nai alaˈa faˈi kamu sulia ru
leˈa God nia sasi fuakulu taˈifau ˈiri ke faˈangasingasi kamu.
12 ˈUnaˈeri nau ku oga fasi ˈiri kuke ˈafi kulu kwailiu, ma nau
ku ˈafi kamu ˈani faˈamamanaˈanga nau, ma muke kwaiˈafi aku ˈani
faˈamamanaˈanga kamu.
13 Ngwaefuta nau kina ana sa Jesus, nau ku oga muke sai logo ana,
kaidaˈi ˈoro ki neˈe nau ku manata ˈuana daoˈa toˈomuˈa, bore ma kaidaˈi
ki taˈifau nau ku dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga fuana sasilana. Nau ku
oga lekaˈa kwau siamuˈa, ˈiri ti ngwae laˈu neˈe kira tua ˈi Rom kike
faˈamamana ana sa Jesus Christ, diˈia nau ku sasia logo fuana ti ngwae
ana maˈe fanoa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
14 God kwatea nauˈa na ngwae rao fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa fuana ngwae ki taˈifau, sui bore ˈana ngwae neˈe kira sai ˈi ru diˈia
ngwae Grik ki, ma na ngwae neˈe noaˈa kasi sai ˈi ru diˈia ngwae neˈe
noaˈa laˈu Grik ki. Ma na raoˈa neˈe nia ˈoga nau naˈa.
15 Nia neˈe kwatea ma nau ku oga faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa
fuamuˈa ngwae neˈe kamu tua logo ˈi Rom ki.

God faˈamauria ngwae neˈe kira faˈamamana ana Faˈarongoˈa Leˈa

16 Noaˈa nau kusi ˈeke ˈania alaˈanga sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe,
osiˈana neˈe God nia rao ˈani na ngasingasiˈanga nia ka faˈamauria ngwae
ki taˈifau neˈe kira faˈamamana. Kamiˈa ngwae Jiu ki neˈe kami eta
rongoa alaˈanga neˈeri, ma niniˈari laˈu mala kamuˈa ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki.
17 Na Faˈarongoˈa Leˈa ka faˈataˈi madako naˈa ana fadalana falafala
God fuana sagalana na ngwae. Ma nia ka faˈasaga na ngwae sulia kira
faˈamamana ana sa Jesus Christ. Noaˈa laˈu ta ru matamata neˈe God
faˈasaga na ngwae ki ˈani. Osiˈana ru neˈeri ba na Kerekereˈa Abu ka
ˈuri, “Na ngwae neˈe God faˈasagada sulia na faˈamamanaˈanga kira ki
ke baˈa mauri.”✡

Sae taˈangaˈa God fuana ngwae abula taˈa ki

18 Ma God maˈi ˈi langi ka faˈataˈinia neˈe nia saetaˈa fuana ngwae neˈe
kira fulia ru taˈa ki, ma kika aburongo ana niaˈa. Kira fulia ru taˈa ki, ma
kira ka fonea na mamana ˈanga sulia God faˈasida.

✡ **1:17** Habakuk 2:4

19 God ka kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuada, sulia nia faˈataˈi madako
ana ru ki sulia niaˈa talana, ma ka talangwaraˈu naˈa fuada ma kira ka
saiana.
20 Ana etangilana maˈi God nia saungaˈinia na magalia, ma na ngwae ki
kira ka sai naˈa ana na ngasingasiˈanga nia neˈe noaˈa kasi sui, ma kira ka
sai logo ana niaˈa na God mamana. Sui bore ˈana na ngwae ki noaˈa kasi
totolia lisilana God, kira saiana kira ka lisia na ru neˈe nia saungaˈiniˈi ki,
ma nia neˈe kwatea ma kira ka saiana na ru ki sulia God. Ma osiˈana nia
ˈunaˈeri, ka ˈafitaˈi goˈo fuana neˈe kira saea kira kina God.

21 Kira saiana God, bore ma noaˈa kira kasi oga goˈo na faˈadoelana,
ma noaˈa kira kasi oga goˈo na baˈatafelana fuana na ru neˈe nia kwatea
fuada ki. Ma kira ka manata boleboleˈa sulia God. Ma noaˈa kira kasi
malingaˈinia goˈo mamanaˈanga neˈe God oga kika saiana.
22 ˈIu, kira saea kira ngwae liatoˈo sulia God, bore ma kira na ngwae
boleboleˈa ki lala.
23 Ma noaˈa kira kasi foˈosia goˈo God neˈe mauri firi, ma kira ka foˈosia
lala nunuˈi ru neˈe kira saungaˈinia goˈo ˈada ki diˈia nununa ngwae neˈe
noaˈa kasi tuatua firi ki, ma na noˈo ki, ma na ru ˈaeˈaela ki, ma na ru
angoango ki.

24 Ma osiˈana na ru neˈeri ki, God danga naˈa ˈanida fasi ˈiri kike leka
naˈa ˈada sulia liada, ma kira ka fulia naˈa ru taˈa ki fuada kwailiu ˈani
nonida.
25 Kira ka ˈaila ˈani faˈamamanalana na mamanaˈanga sulia God, ma
kira ka faˈamamana ana sokea ki. Ma kira ka foˈosia naˈa ˈada, ma kira
ka rao naˈa fuana na ru neˈe God nia saungaˈinida ki. Ma noaˈa kira kasi
foˈosia God neˈe saungaˈinia na ru neˈeri ki taˈifau, ma noaˈa kira kasi
roˈosulia. Taˈifilia niaˈa neˈe bolo fuana ngwae ki kike baˈatafea firi. ˈIu
ke ˈunaˈeri!

26 Ma osiˈana na abulalana na ngwae ki neˈe taˈa ˈunaˈeri, God ka ˈaila
ˈanida fasi ˈiri kike sasia naˈa ˈada ru ni ˈekeˈa ki neˈe leka sulia na
kwaiogalana nonida. Ma na kini ki logo, kira ka ˈaila naˈa ˈada ˈani na
ngwae ki, ma kike teo naˈa ˈada faˈinia na kini ki lala.
27 Ma ka ˈunaˈeri, na ngwangwane ki logo kira ka ˈaila naˈa ˈada ˈania
na kini ki, ma kira ka oga naˈa teoˈa faˈinia na ngwangwane ki laˈu. Ma
ka ˈunaˈeri, na ngwae ki kira ka sasia naˈa na ru ni ˈekeˈa fafiˈi fuada
kwailiu. Nia neˈe kika ngalia naˈa matalangaˈinga neˈe bolo fuada sulia
na abula taˈangaˈa kira ki.

28 Ma osiˈana na ngwae neˈeri ki kira ˈaila ˈani tae neˈe kira saiana sulia
God, nia ka danga naˈa ˈanida fasi ˈiri kike manata taˈa naˈa ˈada, ma kira
ka sasi naˈa ru neˈe noaˈa kasi leˈa fuana sasilani ki.
29 Kira ka ˈidufaˈi fulia naˈa ru taˈa ki, ma kika guguta, kira ka abula
taˈa naˈa faˈinida kwailiu, kira ka kwaimamagolai, kika saungwae, kika
fuˈa, kika soke, ma kika ˈaila ˈanida kwailiu, ma kika alaˈa sulia ngwae ki.
30 Ma kika fata taˈa sulida kwailiu, ma kika ngasingasiˈa liu fuana
ˈailaˈanga ˈani God, ma kika fata ˈeˈe ada kwailiu, ma kika lafe, ma kika
fata naunau liu, ma kika manata liu ˈuana sasilana ru taˈa ki laˈu, ma kika
aburongo ana maˈa faˈinia teˈa kira ki.
31 Ma kika sasia ru gwaubaliˈa ki, ma noaˈa kira kasi faˈamamana na
fata alangaˈinga kira ki, ma noaˈa kira kasi alafe ma noaˈa kira kasi
kwaimanatai fuana na ngwae matamata ki.

32 Aia, ma kira sai naˈa ana na fata totongaˈi ˈanga ˈoloˈolo God neˈe
saea na ngwae neˈe kira tua ˈunaˈeri ki, kira totolia naˈa maeˈa. Sui ka
ˈunaˈeri bore ˈana, kira kasi mango goˈo faˈasia sasilana ru neˈeri ki, ma
kira ka oga naˈa ngwae matamata neˈe sasia logo ru ˈunaˈeri ki.

2

Na matalangaˈinga God

1 Kamuˈa neˈe kamu matalangaˈinia ngwae neˈe kira abula taˈa ˈunaˈeri
ki, muke matalangaˈi kamu talamuˈa logo. Osiˈana kamu sasia logo na ru
taˈa neˈe kira sasiˈi ki, ma ka ˈafitaˈi muke tofea fasi noaˈa kamu kasi rora.
2 Ma kuluˈa taˈifau goˈo kulu saiana na kwaˈikwaˈinga God nia saga ana
kaidaˈi nia matalangaˈinia na ngwae neˈe kira sasia na ru ˈunaˈeri ki.
3 Ma kaidaˈi kamu sasi logo diˈia na ngwae neˈe kamu matalangaˈi kira
ki, kamu saiana God ke baˈa matalangaˈi kamu logo.
4 Sali kamu manata rora fasi God noaˈa kasi matalangaˈi kamu, osiˈana
na alafelana doe fuamuˈa, ma ka mabetau logo fuamuˈa. Nia leˈa fuana
muke saiana neˈe God sasi leˈa ˈunaˈeri fuamuˈa ˈiri muke kakari alifaˈi
faˈasia abula taˈangaˈa kamu ki.
5 Ma sulia noaˈa kamu kasi oga goˈo kakari alifaˈi ˈanga, ˈunaˈeri kamu
talamuˈa logo neˈe kamu faˈadoea na kwaˈikwaˈinga kamu ki masia Asoa
neˈe God ke baˈa faˈataˈinia na saetaˈanga nia, ma na ngwae ki taˈifau
kike baˈa lisia na kwaˈikwaˈinga saga nia.
6 God ke baˈa kwatea na ru ki fuana ngwae ki taˈifau sulia na raoˈa
toˈotoˈo kira ki.
7 Ti ngwae, God ke baˈa kwatea na mauriˈa firi fuada, sulia kira noni
mabe fuana sasilana ru leˈa ki, ma kira ka oga God ka tafeda ma ka
faˈaˈinotoˈada ma ka kwatea kira ka mauri firi.
8 Bore ma ti ngwae kira fanga taˈa, ma kira ka ˈaila lala ˈania na mamana
ˈanga sulia God, ma kira ka oga lala lekaˈa sulia na ru rora ki. Ma osiˈana
neˈe kira ˈunaˈeri, God ke baˈa faˈataˈinia naˈa neˈe nia saetaˈa fuada, ma
ka kwatea na kwaˈikwaˈinga doe fuada.
9 Ma sa tai faˈida neˈe kira abula taˈa, kike baˈa toˈo ana ˈafitaˈiˈanga
ma na manata ˈabonoˈanga. God ke baˈa sasi ˈunaˈeri fuana na ngwae Jiu
ki, ma fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.
10 Ma God ke baˈa kwatea na ˈinotoˈanga, ma na faˈadoeˈanga, ma na
aroaroˈanga fuana sa tai faˈida neˈe kira sasia ru leˈa ki. Nia sasi ˈunaˈeri
fuana na ngwae ˈi Jiu ki, ma fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.
11 Nia sasi ˈunaˈeri osiˈana na kwaˈikwaˈinga God fuana na ngwae ki
taˈifau nia bolo, ma nia noaˈa kasi ˈinifilifili ana ta ngwae.
12 Ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, noaˈa kira kasi tua olofana taki
sa Moses ki. Ma God noaˈa kasi matalangaˈinida ˈani na taki neˈeri ki.
God ke baˈa matalangaˈi kira osiˈana kira fulia na ru taˈa ki. Nia ke
matalangaˈinida fuana maeˈa, osiˈana na abula taˈangaˈa kira ki. Ma na
ngwae ˈi Jiu ki niniˈa, kira tua olofana na taki sa Moses ki. God ke baˈa
matalangaˈi kira, osiˈana kira fulia naˈa ru taˈa ki ˈani aburongoˈanga ana
taki neˈeri ki,
13 ma osiˈana noaˈa laˈu na rongolana taki ki neˈe ke baˈa faˈasaga na
ngwae ki fuana God, bore ma sasilana lala na ru neˈe na taki ki saea.
14 Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira kasi tua olofana na taki ki. Bore
ma diˈia kira sasia ru leˈa sulia na manatalada, ma ka leka sulia na taki,

kira faˈataˈinia neˈe kira toˈolangaˈinia na sagaˈa faˈasia roraˈa, sui bore
ˈana kira noaˈa kasi rongoa ˈua na taki sa Moses ki.
15 Na abulalada leˈa ˈunaˈeri neˈe faˈataˈinia na taki God nia tua naˈa
ˈi saena na liada. Ma na manataˈanga kira logo ka faˈataˈinia ru neˈe nia
mamana, osiˈana kaidaˈi kira sasia na ru taˈa ki, kira ˈeke, ma kaidaˈi kira
fulia na ru leˈa ki, kira ka saeleˈa.
16 God ke baˈa matalangaˈinia ngwae abula taˈa ki ana na asoa nia
kwatea sa Jesus ke gwaungaˈi fafia na ngwae ki ˈiri nia ke matalangaˈinida
sulia na ru rora kira sasi tafangaˈi ani ki ma na ru rora kira sasi ago logo
ani ki. Na Faˈarongoˈa Leˈa niniˈa nau ku alaˈa sulia nia fata ˈunaˈeri.

Na ngwae ˈi Jiu ki noaˈa kira kasi roˈo sulia na taki sa Moses ki

17 Aia, kamuˈa ngwae Jiu ki, kamu fia neˈe God ke baˈa leˈa fuamuˈa,
osiˈana nia kwatea fuamuˈa na taki ki faˈasia sa Moses. Ma muke baˈatafe
kamu talamuˈa, osiˈana kamu ngwae God ki.
18 Ma muka saea fasi kamu saiana ru neˈe God oga muke sasia, ma muka
saiana fililana ru neˈe saga sulia kamu saiana na taki ki.
19 Ma kamu ka saea logo neˈe, kaumulu saiana talaˈilana sa tai faˈida
neˈe kira diˈia ngwae maa rodo sulia kira kina God. Ma kamu ka saea
logo, kamu diˈia na unu fuana sa tai faˈida neˈe kira tua saena maˈerodo
fasi ˈiri kira ka leka siana God.
20 Muka saea kamu toˈo ana na saiˈi ruˈa aliˈafu, ma na ru ki taˈifau neˈe
mamana, sulia kamu toˈo ana na taki ki faˈasia sa Moses. Ma muka saea
kamuˈa na ngwae faˈamanata ki fuana na ngwae boleboleˈa ma fuana
ngwae kinaˈi ru ki.
21 Ma kamu ka saiana faˈamanatalana na ngwae matamata ki, ma faˈuta
mo neˈe noaˈa kamu kasi faˈamanata kamu talamuˈa? Kamu fata fuana
ngwae ki muka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi bili.” Bore ma kamu talamuˈa
muka bili goˈo amuˈa.
22 Muka saea logo fuana ngwae ki, “Noaˈa kamu kasi kakabara.” Bore
ma kamu kakabara logo. Muka saea logo, neˈe na nunuˈi ru neˈe ngwae
ki kira foˈosia niˈi taˈa liu. Bore ma kaumulu ruˈu saena fera abu kira ki,
ma muka bilia goˈo amuˈa na ru neˈeri ki.
23 Ma muka fata naunau suli kamu talamuˈa, osiˈana kamu toˈo ana taki
sa Moses ki. Bore ma kamu aburongo goˈo ˈamuˈa ana taki neˈeri ki. Ma
nia neˈe kwatea na ngwae ki kira ka fata taˈa ana God.
24 ˈUnaˈeri neˈe Kerekereˈa Abu ka fata ˈuri, “Osiˈana kamuˈa na ngwae
Jiu ki kamu abula taˈa, na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka fata buri
tolingaˈi ana God.”
25 Kamuˈa ngwae Jiu ki, kamu saea fasi na ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe
faˈataˈinia kamuˈa ngwae God ki. Diˈia kamu roˈo sulia taki God ki, na
ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe kamu sasia na ru leˈa. Ma diˈia noaˈa kamu kasi
roˈo sulia na taki neˈeri ki, na ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe kamu sasia bore,
nia noaˈa kasi ˈafi kamu goˈo ˈi maana God. Ma kamu ka diˈia goˈo amuˈa
na ngwae neˈe noaˈa ˈiri saiana God ki.
26 Aia, ma diˈia ta ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka roˈosulia na taki
neˈeri ki, God ke baˈa saea niaˈa na ngwae nia, ka diˈia logo ngwae neˈe
ˈolo faˈataˈinia.
27 Ma ngwae neˈe kira ka roˈosulia na taki ki, sui bore ˈana noaˈa kira
kasi ˈolo faˈataˈinia, kike baˈa faˈataˈinia neˈe kamu rora, ma God ke
baˈa matalangaˈi kamu. God ke baˈa matalangaˈi kamu, osiˈana kamu

aburongo ana taki ki, sui bore ˈana muka toˈo ana na taki keresia neˈeri
ma muka ˈolo faˈataˈinia.
28 Sa tai neˈe na ngwae Jiu mamana? Nia noaˈa laˈu ta ngwae neˈe roˈo
goˈo sulia falafala Jiu ki nama ka ˈolo faˈataˈinia goˈo ˈana ana nonina,
ma liana ka taˈa goˈo ˈana ˈua.
29 Na ngwae mamana ˈi Jiu, nia na ngwae neˈe maurilana saga ˈi maana
God, osiˈana God nia rokisia na manatalamuˈa. Ma na raoˈa ana Anoˈi ru
Abu fuana sagalana na maurilana ngwae, ma noaˈa laˈu na raoˈa na taki
ki. Na ngwae ˈunaˈeri, God nia tafea, sui bore ˈana na ngwae ki noaˈa kasi
baˈatafea.

3

God nia mamana

1 ˈUri ma nia leˈa fuamuˈa ngwae Jiu ki muke ˈolo faˈataˈinia ˈiri ka
faˈataˈi kamu ngwae God ki?
2 ˈIu, ru ˈoro leˈa ana ru neˈeri. Na ru etaeta, God kwatea naˈa fatalana
fuana ngwae ˈi Jiu ki.
3 ˈUnaˈeri bore ˈana, ti ngwae Jiu noaˈa kasi faˈamamana ana fatalana
God. Sui bore ˈana kira ka ˈoia na alangaˈinga kira ki faˈinia God, God
ˈidufaˈi sasia tae neˈe nia eta fataˈa ˈani.
4 Osiˈana God nia mamana, sui bore ˈana ngwae ki kira ka soke. Sulia
na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Ta tae bore ˈana neˈe God saea nia ke
fulia ana ngwae abula rora ki, nia ke fuli goˈo ˈana. Ma sa tai bore ana
neˈe kira saea God noaˈa kasi matalangaˈi saga ana, God faˈataˈinia neˈe
nia saga daofaˈi liu.”✡
5 Ma ti ngwae ana Jiu ki kira saefilo boleboleˈa kika ˈuri, “Si diˈia na
abula taˈangaˈa kia ki faˈataˈi madako ana fuana ngwae ki neˈe God nia
ˈoloˈolo kaidaˈi nia matalangaˈi kia. ˈUri ma God nia rora kaidaˈi nia
kwatea naˈa matalangaˈinga fuaka?”
6 Noaˈa liu! Osiˈana ˈafitaˈi God noaˈa kasi saga, si diˈia nia noaˈa kasi
saga, nia kasi totolia matalangaˈilana na ngwae ki.
7 Ma ti ngwae Jiu kira saefilo boleboleˈa kika ˈuri, “Faˈuta, diˈia kulu
ˈoia fata alangaˈinga kulu ki, ma na ngwae ki kira lia madako ana fasi
God dau sulia alaˈanga nia, ma nia neˈe kwatea ma kira ka baˈatafe God?
Diˈia ˈunaˈeri, faˈuta mo neˈe God ka matalangaˈi kia faˈinia roraˈa kia
ki?”
8 Ma fataˈa ˈuri nia boleboleˈa logo, “Kulu abula taˈa ˈakulu fasi ˈiri ru
leˈa ke dao maˈi.” Ti ngwae kira soke fafi nau fasi nau ku saea ru neˈeri.
Ma na ngwae neˈeri ki, God ke baˈa matalangaˈi kira.

Noaˈa ta ngwae ˈiri saga

9 Ma fuakulu ngwae Jiu ki, ˈuri ma maurilamiˈa ma na abulaˈanga kami
ka leˈa faˈasia na ngwae noaˈa laˈu Jiu? Noaˈa liu! Sulia nau ku faˈataˈinia
naˈa na ngwae ˈi Jiu ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira bolo
taˈifau goˈo ˈada faˈinia tuaˈa ˈi olofana na ngasingasi ˈanga ana taˈangaˈa.
10 Ru neˈeri nia mamana sulia na Kerekereˈa Abu nia saea, “Noaˈa ta
ngwae ˈiri saga.
11 Ma noaˈa ta ngwae kasi malingaˈinia malitana God, ma noaˈa ta
ngwae kasi oga saiˈa ana God.

✡ **3:4** Sam 51:4

12 Sulia kira taˈifau goˈo kira abula faˈasia God, ma kira ka leka rora,
ma ta ngwae kasi sasia goˈo ta ru neˈe saga.✡
13 Na kwakwada diˈia ta kilu gwaˈu neˈe kira ˈiri asi fafia ˈani ano, sulia
na fatalada taˈa liu. Kira saea ru taˈa neˈe noaˈa kasi mamana ki ˈani
meada. Ma kika faˈakaisia ngwae ki ˈani fatalada, diˈia na baˈeko tolo
neˈe ˈalea na ngwae.✡
14 Ma na fatalada logo ka fungu ˈani kwaiagiˈanga neˈe taˈa liu.✡
15 Ma na ngwae neˈe ki kira ˈaliˈali fuana saungwaeˈa.
16 Ma ˈi fai bore ˈana neˈe kira leka ana, kira faˈalia naˈa na ru ki, ma
kira ka kwatea liu naˈa nonifiiˈa fuana ngwae ki.
17 Ma na aroaroˈanga noaˈa kasi tua saena maurilada.✡
18 Ma noaˈa kira kasi maˈu goˈo ˈani God.”✡

19 Ma kulu saiana ru ki taˈifau goˈo neˈe God saea saena taki nia ki, na
ru fuana na ngwae ˈi Jiu ki neˈe nia kwatea fuada. Nia kwatea taki nia ki
fasi ˈiri noaˈa ta ngwae kasi saea noaˈa nia kasi fulia goˈo ta ru taˈa. Ma
God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki taˈifau fuana na roraˈa kira ki.
20 Noaˈa ta ngwae kasi saga ˈi maana God, osiˈana nia kwairoˈoi ana ma
ka sasi sulia tae neˈe taki ki oga. ˈIu, na taki ki tua ˈiri na ngwae ki kike
saiana neˈe kira abula taˈa.

God faˈasaga na ngwae ki

21 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, God faˈataˈinia tala fuana faˈasagalana
ngwae ki ˈi maana. Ma noaˈa laˈu sulia roˈongaˈa sulia na taki ki, sui
bore ˈana na taki faˈasia sa Moses ki ma na profet ki, kira ka kerekere
sulia na tala neˈe.
22 God nia faˈasaga na ngwae ki sulia na faˈamamanaˈanga kira ana
sa Jesus Christ. Nia sasi ˈunaˈeri fuana ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus Christ, osiˈana ngwae ki taˈifau kira bolo goˈo ˈi
maana God.
23 Ngwae ki taˈifau goˈo kira abula taˈa, ma noaˈa ta ngwae ˈiri tua ˈani
falafala neˈe ke faˈadufa God.
24 Bore ma sulia na alafeˈanga God neˈe nia kwate sakongaˈi goˈo ana,
nia ka logeda faˈasia na kwaˈikwaˈinga ana abula taˈangaˈa kira ki ˈani
na kwaisuˈusiˈanga sa Jesus Christ.
25 God ka kwatea maˈi sa Jesus Christ ˈiri ka foˈosi ˈani niaˈa ana
maelana, fasi ˈiri God ke rufuanata na abula taˈangaˈa na ngwae ki,
osiˈana na faˈamamanaˈanga kira ana niaˈa. God sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri
ke faˈataˈinia na kwai matalangaˈinga nia saga liu, sui bore ˈana ka tau
naˈa maˈi nia noaˈa kasi kwatea ta kwaˈikwaˈinga fuana ngwae ki sulia
mabetauˈa nia.
26 Ma God ka faˈataˈinia neˈe nia saga fuana matalangaˈilana taˈangaˈa
ki, ana kaidaˈi nia kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuana sa Jesus Christ.
ˈUnaˈeri God ka faˈataˈinia nia saga ma ka faˈasaga na ngwae ki neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus.

27 Ma osiˈana na tae neˈe kuke baˈa fata baˈalafe? Noaˈa goˈo! Noaˈa
kulu kasi bolo goˈo fuana saelana fasi kulu saga, osiˈana kulu roˈosulia
na taki ki. Bore ma God lala neˈe nia faˈasaga kulu, duˈungana kulu
faˈamamana ana sa Jesus.

✡ **3:12** Sam 14:1-3 ✡ **3:13** Sam 5:9 ✡ **3:14** Sam 10:7 ✡ **3:17** Aesea 59:7-8 ✡ **3:18** Sam 36:1

28 Kulu saiana God nia faˈasaga na ngwae ki osiˈana na
faˈamamanaˈanga kira, ma noaˈa laˈu sulia na roˈongaˈa sulia tae
neˈe taki ki saea.
29 ˈUri ma ˈoko fia fasi God alafafia goˈo taˈifilia ngwae Jiu ki? Noaˈa!
Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki bore God ala logo fafida.
30 God taˈi God goˈo, ma nia saiana ka faˈasaga ngwae Jiu ki diˈia kira
faˈamamana, ma nia saiana ka faˈasaga logo ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
diˈia kira faˈamamana.
31 Osiˈana God nia faˈasaga ngwae ki sulia faˈamamanaˈanga, ˈuri ma
kuke danga naˈa ˈakulu ˈania na taki sa Moses ki? Noaˈa. Bore ma tae
neˈe nau ku faˈamanata ˈani faˈataˈinia neˈe na taki nia ˈinotoˈa logo.

4

God fuˈusi ˈoloˈolo ana sa Abraham osiˈana faˈamamana ˈanga

1 ˈUri ma tae neˈe kuke baˈa saea ana sa Abraham na koˈo bora kami
kwalafa ngwae Jiu ki? Faˈuta neˈe God ka fuˈusi ˈoloˈolo ana ˈi maana?
2 Diˈia God fuˈusi ˈoloˈolo ana sa Abraham osiˈana raoˈa leˈa neˈe nia
sasiˈi ki, sa Abraham saiana ka fata baˈalafe sulia. Bore ma noaˈa nia kasi
bolo fuana fata baˈalafeˈa ˈi maana God.
3 Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Sa Abraham nia faˈamamana
ana fata alangaˈinga God, ma sulia na faˈamamanaˈanga nia neˈe God ka
saea sa Abraham nia ˈoloˈolo ˈi maana.”✡
4 Ana kaidaˈi ta ngwae nia rao, nia ke ngalia nama folifoliˈa. Ma na mani
neˈe nia ngalia, na ngwae ˈaˈana nia noaˈa kasi kwate ˈoˈo ana, sulia na
ngwae rao nia bolo fuana ngalilana folifoliˈa nia.
5 Ma kaidaˈi God nia fuˈusi ˈoloˈolo aka ˈi maana, nia noaˈa ˈiri diˈia laˈu
kaidaˈi ngwae ˈaˈana nia kwatea folifoliˈa fuana ngwae rao nia. Osiˈana
noaˈa laˈu sulia na raolaka neˈe God fuˈusi ˈoloˈolo aka, bore ma osiˈana
kulu fitoˈo ana God lala neˈe nia saiana ka faˈa ˈoloˈoloa na ngwae taˈa ki.
Ma God lisia na fitoˈo laka, ma osiˈana ru neˈeri God ka saea kuluˈa ˈani
ngwae ˈoloˈolo ki.
6 ˈUnaˈeri sa David fata sulia na saeleˈanga ana ngwae ki neˈe God saea
kira ˈoloˈolo, sui bore ˈana noaˈa kira kasi roˈo sulia na taki God ki taˈifau.
Sa David ka fata ˈuri,
7 “ˈOilakiˈa fuana sa tai faˈida neˈe God rufuanata naˈa ana roraˈa kira
ki, ma ka lafua naˈa abula taˈangaˈa kira ki.
8 ˈOilakiˈa logo fuana ngwae neˈe God noaˈa kasi manata toˈona abula
taˈangaˈa nia ki.”
9 ˈUri ma na saeleˈanga neˈe sa David nia fata sulia, na ru goˈo ˈana ana
ngwae Jiu neˈe kulu ˈolo faˈataˈinia ki? Noaˈa! Na ru logo fuana ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe noaˈa kira kasi ˈolo faˈataˈinia. Kulu saiana ka
sui naˈa na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Sa Abraham nia faˈamamana ana
God, ma osiˈana nia ka faˈamamana, God ka saea niaˈa ngwae ˈoloˈolo.”
10 Ana kaidaˈi tae neˈe God saea sa Abraham nia ˈoloˈolo? ˈI buri ˈana
neˈe nia ˈolo faˈataˈinia ka sui naˈa, nama ana kaidaˈi nia noaˈa kasi ˈolo
faˈataˈinia ˈua? ˈI naˈona mala neˈe nia ˈolo faˈataˈinia God ka saea nia
ngwae ˈoloˈolo.
11 ˈI buri ˈana mala neˈe God fuˈusi ˈoloˈolo ana sa Abraham, sa
Abraham ka fiˈi ˈolo faˈataˈinia naˈa. Ma na ˈolo faˈataˈinia ˈanga neˈe
na maˈetoto ˈiri ka faˈataˈinia God saea nia na ngwae ˈoloˈolo sulia na

✡ **4:3** Genesis 15:6

faˈamamanaˈanga nia ana kaidaˈi noaˈa nia kasi ˈolo faˈataˈinia ˈua. Nia neˈe kwate sa Abraham ka diˈia koˈo bora fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira kasi ˈolo faˈataˈinia, ma kira faˈamamana ana God, ma kira ka alua naˈa ngwae ˈoloˈolo ki.

12 Ma nia na koˈo bora fuana ngwae Jiu ki neˈe kira ˈolo faˈataˈinia ma kira ka faˈamamana fata alangaˈinga God. Noaˈa laˈu osiˈana goˈo neˈe kira ˈolo faˈataˈinia, bore ma osiˈana kira faˈamamana diˈia na koˈo bora kira sa Abraham ba nia faˈamamana ka sui mala, nia ka fiˈi ˈolo faˈataˈinia.

13 God nia eta fataˈa ˈania fuana sa Abraham ma na kwalafa nia ki, nia ka saea na magalia neˈe na ru nia. God nia eta fataˈa ˈunaˈeri noaˈa laˈu sulia neˈe sa Abraham roˈosulia na taki ki, bore ma sulia nia faˈamamana, ma God ka saea nia ˈoloˈolo.

14 Ma diˈia God kwatea na fata alangaˈinga nia goˈo fuana sa tai faˈida neˈe kira roˈosulia na taki ki, tama na faˈamamanaˈanga na ngwae ki neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana, ma na fata alangaˈinga God na ru ˈoˈo logo.

15 Na taki noaˈa kasi kwatea maˈi na fata alangaˈinga God, bore ma nia kwatea maˈi na saetaˈanga God, osiˈana ngwae ˈoia na taki nia. Ma kaidaˈi na taki ki tua, na ngwae ˈidufaˈi suˈungenge ana taki ki.

16 God fata alangaˈinia ru ki fuana sa Abraham sulia na faˈamamanaˈanga nia, fasi ˈiri ka faˈataˈinia na fata alangaˈinga neˈeri nia sulia na kwaimanataiˈanga nia neˈe ke baˈa kwate sakongaˈi ana fuana kwalafa sa Abraham. Ma na kwalafa sa Abraham, noaˈa laˈu kira taˈifilida goˈo neˈe roˈosulia na taki ki, bore ma kira ngwae neˈe kira faˈamamana logo diˈia sa Abraham. Sulia sa Abraham niaˈa na koˈo bora kia taˈifau, na ngwae Jiu ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.

17 Ru neˈe nia mamana, osiˈana God saea fuana sa Abraham saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri, “Nau ku filiˈo, ma nau ku aluˈu na maˈa ana kwalafa ki fuana ngwae ana fanoa ˈoro ki.” Na eta fataˈa neˈe God naˈa neˈe tala faˈangasia ka mamana. Sa Abraham faˈamamana ana God neˈeri, nia God neˈe taˈea ngwae mae ki fuana mauriˈa, ma ka saungaˈinia ru faolu ki.

18 Ana kaidaˈi God eta fataˈa fuana sa Abraham neˈe nia na maˈa fuana kwalafaˈa ana ngwae ana fanoa ˈoro ki, sa Abraham faˈamamana. God saea logo ka ˈuri, “Na ngwae neˈe ke futa olitamu ki ke baˈa ˈoro diˈia bulubulu ana salo.” Sa Abraham faˈamamana, sui bore ˈana nia ˈafitaˈi fuana ru neˈeri ka mamana ana.

19 ˈUnaˈeri bore ˈana sa Abraham nia karangi ka talangaˈi faˈi ngali naˈa ana maurilana, na faˈamamanaˈanga nia noaˈa kasi ngwataˈutaˈu kaidaˈi nia manata sulia nonina neˈe ngwataˈutaˈu, ma ˈi Sera bore ka ˈabaraˈa logo.

20 Ma na faˈamamanaˈanga nia noaˈa kasi anafu faˈasi nia, ma noaˈa kasi manata ruarua ana fata alangaˈinga God. Nia ka ngasingasiˈa sulia na faˈamamanaˈanga nia, ma ka baˈatafea God.

21 Sulia nia sai leˈa ana neˈe God totolia sasilana ru neˈe nia eta fataˈa ˈani.

22 Nia neˈe osiˈana faˈamamanaˈanga nia, God ka saea niaˈa ˈania na ngwae ˈoloˈolo.

23 Ma ta kerekereˈa ba ˈuri, “God saea ˈani na ngwae ˈoloˈolo,” noaˈa laˈu fuana sa Abraham taˈifilia.

24 Bore ma kira keresia logo fuaka ngwae neˈe God sae kia ˈani na ngwae
ˈoloˈolo ki, osiˈana kulu faˈamamana ana God neˈe nia taˈea sa Jesus na
Aofia kia faˈasia na maeˈa.
25 God ka kwate ma nia ka mae osiˈana na taˈangaˈa kia ki, ma God ka
taˈea logo ˈuana na mauriˈa fuana na faˈa ˈoloˈoloˈa kulu ˈi maana.

5

God nia faˈa ˈoloˈoloa na ngwae ki

1 Kaidaˈi neˈe, kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma God ka faˈa
ˈoloˈolo kulu ˈi maana. ˈUnaˈeri, kuka tua ˈani na aroaroˈa faˈinia God,
osiˈana na raoˈa sa Jesus Christ na Aofia kia neˈe sasia naˈa.
2 Ma sulia faˈamamana lakulu, sa Jesus Christ nia ngali kia siana God,
fasi ˈiri ka alafe fuaka ma ka faˈaleˈa kia. Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kulu
saeleˈa liu sulia tae neˈe kulu kwaimaˈa kwali ana, neˈe God ke baˈa
kwatea kuke lisia na ˈinotoˈanga nia.
3 Ma noaˈa laˈu na ru leˈa ki goˈo neˈe kulu saeleˈa sulia, bore ma
kulu saeleˈa logo kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki, osiˈana kulu saiana na
ˈafitaˈiˈanga ru fuana faˈangasingasi laka, ma ka kwate kulu ka ˈalatai
babatoˈo.
4 Ma diˈia kulu ka ˈalatai ˈunaˈeri, God ke baˈa saeleˈa faˈi kia. Ma ana
kaidaˈi God saeleˈa suli kia ˈunaˈeri, kuke manata ˈuitoˈo ˈiri God ke baˈa
kwate kuke lisia na ˈinotoˈanga nia.
5 Ma manata ˈuitoˈongaˈa neˈe noaˈa nia kasi kwate kulu ka lia
kwaimaˈa kwali ˈoˈo, osiˈana God nia faˈataˈinia na alafeˈanga doe nia
fuaka ˈani na Anoˈi ru Abu neˈe nia kwatea fuaka.
6 Kulu saiana God alafe fuaka, osiˈana kaidaˈi nia ˈafitaˈi fuana ˈafilaka
talaka, sa Jesus Christ mae ˈusi kia na ngwae taˈa ki ana kaidaˈi neˈe God
filia.
7 Nia ka ˈafitaˈi fuana ta ngwae neˈe ke maˈudi ma ka mae fuana ˈafilana
ta ngwae ˈoloˈolo. ˈUnaˈeri bore ˈana, ti ngwae maˈudi kika mae goˈo ˈada
fuana ˈafilana ta ngwae neˈe leˈa.
8 Bore ma God nia faˈataˈinia taˈifau naˈa na alafeˈanga nia fuaka, ana
kaidaˈi neˈe maurilaka taˈa ˈua, sa Jesus Christ ka mae usi kia.
9 God ka faˈa ˈoloˈolo kulu naˈa osiˈana sa Jesus Christ nia mae naˈa ˈusi
kulu. Diˈia ˈunaˈeri, sa Jesus Christ ke baˈa ˈafi kia ka tasa fasi ˈiri kuke
mauri faˈasia na kwaˈikwaˈinga God.
10 ˈI naˈo maˈi, kuluˈa malimae God ki, bore ma ˈi niniˈari nia kwaima
naˈa faˈi kia osiˈana na maelana na Ngela nia. Ma osiˈana neˈe kuluˈa
kwaima God ki, nia ke baˈa faˈamauri mamana akulu sulia sa Jesus Christ
nia mauri laˈu.
11 ˈIu, ma noaˈa laˈu ru neˈe goˈo ˈana neˈe kulu saeleˈa duˈungana.
Bore ma kulu saeleˈa logo sulia na tae neˈe God fulia ˈani sa Jesus Christ
na Aofia kia neˈe olitaˈi kia ˈiri kuka kwaima faˈinia God.

Sa Adam faˈinia sa Jesus Christ

12 Na ngwae ki taˈifau saena magalia etangia sasilana ru taˈa ki osiˈana
sa Adam na ngwae etaeta nia abula taˈa. Ma God ka kwatea sa Adam ka
mae osiˈana nia abula taˈa. Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, na maeˈa ka dao maˈi
fuana ngwae ki taˈifau, osiˈana na ngwae ki taˈifau kira abula taˈa.
13 Ma ˈi naˈona neˈe God kwatea na taki ki fuana sa Moses, na ngwae ki
noaˈa ˈiri saiana neˈe kira abula taˈa faˈuta ˈi naˈona God.

14 Sui bore ˈana noaˈa kira ˈiri ˈoia na taki neˈe leka naˈa maˈi ana God diˈia sa Adam, ngwae ki taˈifau mae osiˈana kira abula taˈa goˈo ˈada.

Na taˈi ru talingaˈi neˈe matamata ˈi safitana sa Adam ma sa Jesus Christ neˈe dao maˈi ˈi buri ˈana.
15 Na ro ngwae neˈeri ki noaˈa kera kasi bolo, osiˈana na ru leˈa neˈe sa Christ nia sasia fuaka noaˈa ˈiri diˈia laˈu na ru taˈa sa Adam nia sasia. Nia mamana na ngwae ˈoro kira mae duˈungana na abula taˈangaˈa taˈi ngwae neˈeri. Ma nia ka mamana liu na alafeˈanga God, ma na kwatea ˈoˈo ˈanga God doe ka tasa logo fuana na ngwae ˈoro ki duˈungana sa Jesus Christ ma kwaiˈofeˈanga nia.
16 Ma taˈi matamataˈanga laˈu neˈe nia teo ˈi safitana na kwateˈa God ma na taˈangaˈa sa Adam nia fulia. Sulia ˈi buri ˈana na taˈangaˈa sa Adam, God ka kwatea kwaˈikwaˈinga. Ma sulia na ru leˈa neˈe God ka kwate sakongaˈi ana fuaka, nia faˈa ˈoloˈoloa ngwae ˈoro ki ˈi maana, sui bore ˈana kira ka fulia ru ˈoro taˈa ki.
17 Aia, nia mamana ngwae ki taˈifau kira mae osiˈana na abula taˈalana taˈi ngwae. Ma ka mamana liu logo, sa tai faˈida neˈe kira ngalia na alafeˈanga God faˈinia na kwateˈa nia ˈania na ˈoloˈoloˈanga, kira toˈo ana mauriˈa firi ma ˈinotoˈanga duˈungana sa Jesus Christ.

18 Nia neˈe, taˈi ngwae sa Adam nia fulia taˈi ru taˈa, ma God ka kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae ki taˈifau. Ma ka ˈunaˈeri logo, taˈi ngwae sa Jesus nia sasia taˈi ru leˈa, ma ka faˈa ˈoloˈoloa ngwae ki taˈifau, ma nia ka kwatea naˈa mauriˈa firi fuada.
19 Ma ngwae ki taˈifau kira tua ˈani abula taˈangaˈa, sulia na suˈungengeˈa taˈi ngwae. Ma ka ˈunaˈeri, God nia faˈa ˈoloˈolo ngwae ki ˈi maana, sulia na kwairoˈoi ˈanga taˈi ngwae.

20 God kwatea naˈa taki sa Moses ki fasi ˈiri na ngwae ki kike saiana ru ˈoro kira sasiˈi ki nia rora. Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae ki sasia ru ˈoro taˈa ki, God fiˈi faˈataˈinia naˈa alafeˈanga doe ka tasa nia.
21 Nia neˈe, ˈi naˈo mala maˈi, neˈe abula taˈangaˈa gwaungaˈi fafia na ngwae ki fuana maeˈa. Ma ka ˈunaˈeri ana kaidaˈi neˈe, na kwaiˈofeˈanga God nia gwaungaˈi fafia na ngwae ki ˈiri kike ˈoloˈolo. Ma nia neˈe kwate ma kulu ka ngalia naˈa mauriˈa firi osiˈana na ru neˈe sa Jesus Christ na Aofia kia nia fulia fuaka.

6

Kulu mauri faˈasia taˈangaˈa osiˈana maelana sa Jesus Christ

1 Tae neˈe kuke baˈa saea ana alaˈanga niniˈa nau ku keresiˈi ki? Kuke inaˈu ˈakulu ana kwaluˈani abula taˈangaˈa, fasi ˈiri God ke inaˈu logo ana faˈataˈilana na alafeˈanga nia fuaka kaidaˈi nia rufuanata ana taˈangaˈa kia ki?
2 Noaˈa liu! Kaidaˈi manataˈi ngwae taˈa dao ka salonga kulu fuana abula taˈangaˈa, kulu kasi fulia ta ru, diˈia noniˈi ru neˈe nia mae naˈa, ma noaˈa nia kasi lebe kaidaˈi kira salonga.
3 Kaumulu saiana taˈifau naˈa ru neˈe: Na kaidaˈi kulu siuabu ana neˈe faˈataˈilana na fikuˈa kia faˈinia sa Jesus Christ, kulu fiku logo faˈinia ana maelana.
4 ˈIu ana na siuabulaka, kulu mae naˈa faˈinia sa Jesus Christ, ma kira ka kwaiato kulu logo faˈinia, fasi ˈiri kuke tataˈe kuke tua ˈani mauriˈa

faolu, diˈia sa Jesus Christ neˈe God na Maˈa nia taˈea faˈasia na maeˈa ˈani na ngasingasi ˈanga nia.
5 Osiˈana kulu fiku faˈinia sa Jesus Christ ˈani maelana, God ke baˈa taˈe
kulu logo diˈia ba nia taˈea sa Jesus Christ.
6 Ma kulu sai naˈa ana neˈe na mauriˈa ba kulu ˈi naˈo, nia mae naˈa
faˈinia sa Jesus Christ ana ˈai rara folo, fasi ˈiri na falafala ˈua taˈa kia ki
niˈi ka funu, ma na taˈangaˈa noaˈa kasi gwaungaˈi fafi kia.
7 Duˈungana nia ˈunaˈeri, ana kaidaˈi ngwae nia mae, nia noaˈa kasi tua
ˈi olofana ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa.
8 Ma osiˈana kulu mae naˈa faˈinia sa Jesus Christ, kulu faˈamamana
kuke baˈa mauri logo faˈinia.
9 Duˈungana kulu saiana sa Jesus Christ nia tataˈe faˈasia na maeˈa, ma
nia ˈafitaˈi liu nia ka mae laˈu, ma na maeˈa noaˈa kasi gwaungaˈi fafia.
10 Nia mae taˈi ru goˈo ˈiri ke liufia taˈangaˈa, ma niniˈari nia ka mauri
naˈa fuana faˈa ˈinotoˈalana God.
11 Ma ka ˈunaˈeri logo, muke manata diˈia neˈe kamu mae naˈa ma noaˈa
kamu kasi abula taˈa. Ma kamu ka mauri naˈa fuana faˈa ˈinotoˈalana God
sulia sa Jesus Christ.
12 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi alaˈania na abula taˈangaˈa ka gwaungaˈi
naˈa fafia nonimuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi donga na kwaiogaiˈanga taˈa ki.
13 Ma noaˈa kamu kasi alaˈania ta kula ana nonimuˈa fuana taˈangaˈa,
ˈiri muke fulia ˈani ru taˈa ki. Bore ma alu muke kwate kamu talamuˈa
fuana God, diˈia na ngwae neˈe God nia taˈeda faˈasia na maeˈa ˈuana
mauri faolu, ma muke kwatea naˈa nonimuˈa ma na maurilamuˈa taˈifau
fuana God, ˈiri muke sasia ˈani ru saga ki.
14 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi alaˈania na abula taˈangaˈa ka gwaungaˈi
fafi kamu, osiˈana kamu ˈiri tua laˈu ˈi olofana na taki ki, bore ma kamu
tua naˈa ˈi olofana na alafeˈanga God.

Ngwae kira rao fuana sasia ˈoloˈoloˈa ki

15 ˈUri ma kuke dau ˈani abula taˈangaˈa, osiˈana noaˈa kulu ˈiri tua ˈi
olofana na taki ki, bore ma kulu tua goˈo ˈakulu ˈi olofana na alafeˈanga
God? Noaˈa!
16 Aia, ma kamu sai taˈifau naˈa ana, sa taˈi bore ˈana neˈe nia fili kamu
ka rao fuana, muke roˈosulia, osiˈana kamu na ngwae rao nia ki. Ka
ˈunaˈeri logo, diˈia kamu filia na roˈongaˈa sulia abula taˈangaˈa, kamu
ke baˈa mae. Ma si diˈia kamu ka filia roˈongaˈa sulia God, muke baˈa tua
ˈani ˈoloˈoloˈa.
17 Nau ku baˈatafea God! Sui bore ˈana ˈi naˈo kamu ka roˈosulia
abula taˈangaˈa, bore ma niniˈari kamu roˈosulia taˈifau naˈa na
faˈamanataˈanga mamana neˈe God kwatea fuamuˈa.
18 Nia neˈe, God ka loge kamu faˈasia na ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa,
ma muka alua naˈa na ngwae rao God ki ˈiri muke sasia naˈa ru saga ki.
19 Nau ku fata ˈunaˈeri ˈani na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao ki faˈinia
na ngwae ˈaˈana ki, osiˈana nia talangwaraˈu fuana muke malingani.
Ana kaidaˈi ba sui naˈa maˈi, kaumulu kwate kamu taˈifau fuana abula
taˈangaˈa. Kamu ka fulia ru taˈa ki fuamuˈa kwailiu ˈani nonimuˈa ma na
kwaluˈani ru taˈa. Ma niniˈari, muka kwate kamu taˈifau naˈa fuana God
fasi ˈiri muke fulia naˈa ru saga ki.
20 Ana kaidaˈi taˈangaˈa nia gwaungaˈi fafi kaumulu, noaˈa kamu kasi
manata ˈabera goˈo fuana sasilana ru saga ki.

21 Aia, kamu kasi ngalia ta ru leˈa faˈasia na abula taˈangaˈa ba kamu
danga naˈa ˈaniˈi ki. Ma kaidaˈi neˈe, kamu ˈeke sulia na abula taˈangaˈa
neˈe kamu sasiˈi ˈi naˈo ki. Na ngwae neˈe kira abula taˈa ˈunaˈeri ki, kike
mae.
22 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, God loge kamu faˈasia na abula taˈangaˈa,
ma kamuˈa na ngwae rao God ki naˈa. Ma osiˈana kamu ˈunaˈeri, ˈoilakiˈa
fuamuˈa sulia kamu roˈosulia na kwaiogaiˈanga God, ma muka ngalia naˈa
na mauriˈa firi.
23 Sulia na abula taˈangaˈa nia kwatea maeˈa, bore ma na kwateˈa neˈe
God kwate sakongaˈi ana nia naˈa neˈe mauriˈa firi sulia sa Jesus Christ
na Aofia kia.

7

Noaˈa kulu ˈiri tua ˈi olofana na taki faˈasia sa Moses ki

1 Ngwaefuta kina ana sa Jesus Christ, nau ku saiana kamu saiana na taki
ki. Fuila muke saiana na ngwae nia tua ˈi olofana taki ki ana kaidaˈi nia
mauri goˈo.
2 Ka ˈunaˈeri logo fuana na kini neˈe ˈafe naˈa. Kaidaˈi neˈe araˈi nia
mauri ˈua, na taki saea nia noaˈa kasi totolia fuana ka ˈafe laˈu fuana ta
ngwae matamata. Bore ma, diˈia na araˈi nia ka mae, nia fiˈi sakadola
faˈasia na taki ana araˈinga, ma nia ka totolia ka ˈafe laˈu.
3 ˈUnaˈeri ma, diˈia na ˈafe neˈe ka tua faˈinia ta ngwae matamata ana
kaidaˈi araˈi nia mauri ˈua, na ˈafe neˈeri kira saea ˈani ˈafe ˈusu. Ma
diˈia na araˈi nia ka mae naˈa, ma nia ka tua sakadola naˈa faˈasia na taki
ana araˈinga, ma nia ka ˈafe laˈu fuana ta ngwae, noaˈa kira kasi saea ˈani
ˈafe ˈusu.
4 Ngwaefuta nau kina, nia ka ˈunaˈeri logo fuakulu. Sulia kaidaˈi sa Jesus
Christ nia mae, diˈia kuluˈa bore kulu mae logo. Duˈungana kulu mae, kulu
sakadola naˈa faˈasia na taki sa Moses ki. ˈUnaˈeri nia ka talangwaraˈu
fuana God ka ˈado fiku kamu faˈinia ta ngwae laˈu neˈe sa Jesus. Ana
kaidaˈi neˈe, kuluˈa na ngwae sa Jesus Christ ki neˈe God taˈea faˈasia na
maeˈa, fasi ˈiri kuke faˈa ˈinotoˈa God ˈani tuaˈa ˈoloˈolo.
5 Ana kaidaˈi kulu roˈo roˈosulia na kwaiogaiˈanga taˈa kia ki, kulu oga
liua logo sasilana na ru neˈe taki ki saea niˈi abu. Ma osiˈana kulu sasia
naˈa ru taˈa ˈunaˈeri ki, kulu ka totolia naˈa fuana maeˈa sulia kudi.
6 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, kulu sakadola naˈa faˈasia na taki ki neˈe
firi firi fafi kia ˈi naˈo maˈi, osiˈana na mauriˈa kia ki ˈi naˈo niˈi mae
naˈa. Ma ana kaidaˈi neˈe, kuka rao naˈa fuana God, ma kulu ka leka naˈa
sulia na tala faolu ana roˈongaˈa sulia na kwaiogai ˈanga na Anoˈi ru Abu.
Ma noaˈa kulu kasi leka naˈa sulia na tala ˈua ana na taki neˈe sa Moses
keresiˈi ki.

Na taki God ki faˈataˈinia taˈangaˈa kia ki

7 ˈUri ma kulu saea na taki ki taˈa? Noaˈa! Na taki ki noaˈa ˈiri taˈa,
osiˈana na taki ki neˈe kwatea ma nau ku saiana tae neˈe taˈangaˈa. Diˈia
na taki noaˈa kasi ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi oga ru ta ngwae,” nau ku kina goˈo
ˈaku neˈe kwaiogaiˈanga ˈunaˈeri nia taˈa.
8 Ma kaidaˈi na taki ki saea fuaku neˈe kwaiogaiˈanga ˈunaˈeri nia taˈa,
nau ku fuˈa saulia na taki neˈe saea nau ru rora, ˈunaˈeri nau ku oga liua
naˈa ru na ngwae matamata ki. Diˈia noaˈa goˈo ta taki neˈe luia abula
taˈangaˈa, ˈirai na kwaiogai ˈanga fuana fuˈalilana na taki neˈe noaˈa kasi
ngasingasiˈa.

9 Ana tualaku ˈua maˈi, kaidaˈi nau ku kina ˈua na taki ki, noaˈa naisi
dao goˈo toˈona ta ru neˈe ka faˈa ˈeke nau. Bore ma kaidaˈi nau ku dao
toˈona ru mamana ana taki neˈe ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi oga ru ta ngwae,”
nia neˈe kwate ma nau ku fiˈi saiana nauˈa ngwae abula taˈa, ma nau ku
totolia naˈa maeˈa sulia kudi.
10 Na taki ki neˈe God kwatea ˈiri ke faˈataˈinia na tala saga fuana tuaˈa
sulia, nia ka faˈataˈinia neˈe nau ku totolia naˈa maeˈa sulia kudi.
11 Na taˈangaˈa ka soke nau ˈani taki ki. Na kwaiogai ˈanga taˈa nau ki
ngalia na taki leˈa neˈe, ma ka matalangaˈi nau fuana maeˈa.
12 ˈUnaˈeri neˈe, na taki sa Moses ki ka abu, ka saga, ma ka leˈa liu.
13 ˈUri ma na taki leˈa ki neˈe kwate ma nau ku mae? Noaˈa! Na
abula taˈangaˈa lala neˈe kwate ma nau ku mae. Na liana God sulia na
taki nia neˈe na taˈalana taˈangaˈa kia ki ke baˈa sakatafa. Osiˈana na
taˈangaˈa kulu ki, kulu faˈitaˈinia taki leˈa God ˈuana na ru neˈe God ke
kwai matalangaˈi ˈani. ˈUnaˈeri osiˈana na taki, taˈalana taˈangaˈa kulu
ki ke baˈa sakatafa.
14 Kulu saiana na taki ki leka maˈi faˈasia na Anoˈi ru Abu God. Ma
nauˈa na ngwae goˈo ˈana. Ma nau ku diˈia goˈo na ngwae neˈe taˈangaˈa
nia gwaungaˈi fafi nau.
15 Noaˈa nau kusi saiana tae neˈe nau ku sasia, osiˈana noaˈa nau kusi
sasia goˈo ta ru leˈa neˈe nau ku oga fuana sasilana, ma nau ku sasia lala
ru taˈa neˈe nau ku ˈaila ˈani ki.
16 Ma osiˈana nau ku sasia lala ru neˈe noaˈa nau kusi oga sasilana ki,
nia ka faˈataˈinia nau ku alafafia na taki God nia leˈa.
17 Duˈungana ru neˈe, nau ku saiana, noaˈa laˈu nauˈa neˈe nau ku sasia
ru taˈa ki, bore ma na taˈangaˈa neˈe tua lala aku.
18 Nau ku saiana na leˈangaˈa noaˈa kasi tua aku saena malitaˈi ngwae
taˈa nau. Sulia nia noaˈa kasi talangwaraˈu fuaku fuana sasilana ru leˈa
ki, sui bore ˈana nau ku oga sasilana ru leˈa ki.
19 Ma noaˈa nau kusi sasia goˈo na ru leˈa neˈe nau ku oga sasilani ki,
ma noaˈa nau kusi mango goˈo faˈasia sasilana ru taˈa neˈe noaˈa nau kusi
oga sasilani ki.
20 Ma diˈia nau ku sasia naˈa ru neˈe noaˈa nau kusi oga sasilana, tama
noaˈa laˈu nauˈa neˈe nau ku sasia. Bore ma na taˈangaˈa neˈe tua ˈi saena
noniku lala neˈe sasia.
21 Nai olioliˈa laˈu ana ru neˈe nau ku dao toˈona neˈe ˈuri: Kaidaˈi nau
ku oga sasilana na ru leˈa, na taˈangaˈa ˈi noniku ka lui nau.
22 Na maurilaku ka oga liu sasilana taki God ki.
23 Bore ma na taˈangaˈa ˈi noniku ka fuˈa suˈusia na leˈangaˈa neˈe
saena maurilaku. Ma na taˈangaˈa neˈe ka rao saena noniku ka suˈumaˈi
nau fuana sasilana ru taˈa ki.
24 Kwaimanatai fuaku nauˈa na ngwae taˈa ˈuri! Sa tai neˈe ke baˈa ˈafi
nau fasi ˈiri naisi roˈosulia taˈangaˈa neˈe ngali nau ˈuana maeˈa?
25 Nau ku baˈatafea God, sulia nia naˈa neˈe ˈafi nau ˈani sa Jesus
Christ na Aofia kia! ˈOko sai naˈa ana: Saena manatalaku, nau ku oga
nai roˈosulia na taki God, bore ma osiˈana na malitaˈi ngwae taˈa nau,
taˈangaˈa nia ka gwaungaˈi fafi nau.

8

Tua sulia ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu

1 God saea kulu ˈoloˈolo naˈa ˈi naˈona osiˈana kulu faˈamamana ana
sa Jesus. ˈUnaˈeri logo, na ngwae neˈe kira tua fiku naˈa faˈinia sa Jesus
Christ, God noaˈa kasi fai fafida ma ka kwatea na kwaˈikwaˈinga fuada.
2 Kulu saiana nia mamana, osiˈana na ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu
kwatea ma kulu ka tua ˈani mauriˈa faolu sulia kulu ˈado fiku faˈinia sa
Jesus Christ. Ma ˈunaˈeri nia ka loge kia faˈasia na ngasingasiˈanga ana
abula taˈangaˈa neˈe gwaungaˈi fafi kia ma ka talaˈi kia ˈuana maeˈa.
3 Na taki faˈasia sa Moses ki, ˈafitaˈi niˈi ka loge kia faˈasia na
ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa faˈinia maeˈa, osiˈana malitakulu taˈa
kwatea ma kulu ka ngwataˈutaˈu fuana dongalana taki neˈeri ki. Bore
ma God lala neˈe loge kia faˈasia na ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa faˈinia
maeˈa. Sulia nia kwatea naˈa Ngela nia fasi ˈiri ka tua ˈani noni diˈia na
ngwae, bore ma nia noaˈa kasi abula taˈa diˈia ngwae ki, ma God ka foˈosi
ˈani ˈiri ka lafua na taˈangaˈa kulu ki. ˈUnaˈeri God ka matalangani na
abula taˈangaˈa kia ki.
4 God sasi ˈunaˈeri ˈiri kuke totolia naˈa lekaˈa sulia na ru saga ki neˈe
taki ki baˈe kia ˈuana. Ma nia talangwaraˈu goˈo ˈana sulia kulu roˈosulia
na Anoˈi ru Abu, ma noaˈa kulu kasi roˈosulia na kwaiogai ˈanga taˈa ana
noni.
5 Ma sa tai faˈida neˈe kira leka sulia na kwaiogaiˈanga taˈa ana noni,
kira manata goˈo ˈada sulia ru fuana faˈatolilana na kwaiogai ˈanga taˈa
ana noni. Bore ma sa tai faˈida neˈe na Anoˈi ru Abu nia talaˈida, kira
manata goˈo ˈada sulia sasilana na kwaiogai ˈanga Anoˈi ru Abu.
6 Ma diˈia na kwaiogai ˈanga taˈa ana noni nia talaˈia ta ngwae, nia ka
mae. Ma diˈia na Anoˈi ru Abu ka talaˈia ta ngwae, nia ka toˈo ana mauriˈa
faolu faˈinia na aroaroˈanga.
7 Ma diˈia na kwaiogai ˈanga taˈa ana noni nia talaˈia ta ngwae, nia
malimaeˈa ana God, osiˈana noaˈa nia kasi roˈosulia na taki God ki, ma
noaˈa nia kasi bolo fuana roˈongaˈa sulia.
8 Na ngwae neˈe kira roˈosulia na kwaiogai ˈanga taˈa ana noni, nia
ˈafitaˈi liu kira ka faˈasaeleˈa God.
9 Bore ma kamuˈa, noaˈa kamu ˈiri roˈo laˈu sulia na kwaiogai ˈanga taˈa
ana noni. Diˈia na Anoˈi ru Abu nia tua saena maurilamuˈa, tama muke
roˈosulia na kwaiogaiˈanga nia. Ma sa tai neˈe na Anoˈi ru God* noaˈa
kasi tua saena maurilana, niaˈa noaˈa laˈu na ngwae sa Jesus Christ.
10 Ma sa Jesus Christ ka tua saena maurilamuˈa, sui bore ˈana na
nonimuˈa ke baˈa mae osiˈana na abula taˈangaˈa ki. Ma na mangomuˈa
nia mauri, osiˈana God nia faˈa ˈoloˈolo kamu naˈa.
11 Ma na Anoˈi ru God neˈe taˈea sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa, nia
tua naˈa saena maurilamuˈa. Ma God ke baˈa taˈea logo nonimuˈa ˈani na
Anoˈi ru Abu neˈe tua saena maurilamuˈa.
12 Nia neˈe ngwaefuta kina ˈae, kulu toˈo ana taˈi ru fuana sasilana, neˈe
kulu ke tua sulia kwaiogai ˈanga Anoˈi ru Abu. Noaˈa kulu kasi roˈo laˈu
sulia na kwaiogaiˈanga taˈa ana nonika.
13 Diˈia kamu roˈosulia na kwaiogaiˈanga taˈa ana noni, kamu ke funu.
Ma diˈia kamu ka roˈosulia na Anoˈi ru Abu fasi ˈiri muke danga ˈania na
abulaˈanga taˈa, muke baˈa toˈo ana mauriˈa firi.
14 Ma sa tai faˈida neˈe Anoˈi ru God talaˈida, kira naˈa neˈe na ngela
God ki.

---

* **8:9** nama Anoˈi ru sa Christ

15 Na Anoˈi ru Abu neˈe God nia kwatea fuamuˈa, noaˈa nia kasi kwate
kamu ka maˈu liu ˈani God ka diˈia ta ngwae rao neˈe nia maˈu ˈani ngwae
ˈaˈana nia. Bore ma na Anoˈi ru Abu neˈe kwatea ma kamuˈa na ngela
God ki naˈa. Nia neˈe kwatea ka talangwaraˈu naˈa fuaka ˈiri kuke saea
God ˈania “Maˈa kia.”
16 Na Anoˈi ru God saea kulu na ngela God ki, ma kulu ka alafafia ru
neˈeri.
17 Ma osiˈana kiaˈa na ngela nia ki, ma kuke baˈa ngalia naˈa ru leˈa ki
neˈe nia gonia fuana na ngela nia ki, ka diˈia logo neˈe nia kwatea fuana
sa Jesus Christ. Kulu ngalia ru neˈeri ki, osiˈana kulu ˈado fiku faˈinia
sa Jesus Christ ˈania na nonifiiˈanga nia, ˈiri kuke baˈa ˈado logo faˈinia
saena mauriˈa ana ˈinotoˈanga nia.

Na ˈinotoˈanga neˈe ke baˈa dao maˈi

18 Sui bore ˈana kulu ka toˈo ana nonifiiˈanga ki saena magalia neˈe, nau
ku manata toˈo neˈe na ˈinotoˈanga neˈe God ke baˈa kwatea fuaka, nia
doe ka tasa liufia na ˈafitaˈiˈanga neˈe kulu liu ˈi saena ana kaidaˈi neˈe.
19 Na ru ki taˈifau neˈe God nia saungaˈiniˈi, kira kwaimasi taˈifau goˈo
ana kaidaˈi God ke baˈa faˈataˈinia na ngela nia ki, ma kira ka oga kaidaˈi
neˈeri ke dao ˈaliˈali.
20 God nia manata ngasi naˈa fuana kala kaidaˈi goˈo na ru neˈe
nia saungaˈiniˈi ki taˈifau kike mae ma kike ngwaˈa. God nia sasi
ˈunaˈeri noaˈa laˈu sulia na kwaiogai ˈanga na ru neˈeri ki, bore ma sulia
kwaiogaiˈanga God ˈana talana. Ma ru ki taˈifau ka kwaimasi ana
21 kaidaˈi God ke logeda faˈasia maeˈa ma na ngwaˈa ˈanga ˈiri kira ke
tua sakadola daofaˈi liu faˈinia na ngela nia ki.
22 Kulu saiana ˈita naˈa maˈi ˈua leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe, na ru
ki taˈifau goˈo kira tua ˈani nonifiiˈa diˈia na nonifiiˈa ana kaidaˈi kini nia
ngela fii.
23 Ma kuluˈa neˈe kulu toˈo ana Anoˈi ru Abu neˈe God nia kwatea fuaka
fasi ˈiri ke kwate kulu ke manata ˈuitoˈo neˈe nia ke kwatea ru leˈa ki
fuaka, kuke nonifii logo. Kulu oga liua, ma kulu ka kwaimasi ana kaidaˈi
God ke baˈa kwate ma kuluˈa na ngela gwaumauri nia ki, ma ka kwatea
noniˈi ngwae faolu ki fuaka.
24 Talaˈae ana kaidaˈi God nia faˈamauri kia, kulu ka lialia masia fulilana
ru neˈeri ki. Bore ma diˈia kulu ka toˈo naˈa ana tae neˈe kulu lialia masia,
tama na manata ˈuitoˈo ˈanga neˈeri noaˈa ˈiri mamana goˈo. Sulia noaˈa
ta ngwae kasi manata ˈuitoˈo goˈo ˈuana ta ru neˈe nia toˈo naˈa ana.
25 Bore ma diˈia kulu lialia masia ta ru neˈe noaˈa kulu ˈiri toˈo ˈua ana,
kuke kwaimasi ana faˈinia na mabetauˈa.
26 Ma ka ˈunaˈeri logo na Anoˈi ru Abu leka logo maˈi fuana ˈafilaka, ana
kaidaˈi maurilaka nia ngwataˈutaˈu ma kulu ka kina kuke foˈosi faˈuta
ana God ka ˈafi kia. Bore ma na Anoˈi ru Abu ˈana talana neˈe gania God
fuaka saena toloˈofiiˈanga neˈe noaˈa kulu kasi bolo fuana saelana ˈani ta
alaˈanga.
27 Ma God neˈe nia sai filoa na maurilaka taˈifau, nia ka sai logo ana na
manatana na Anoˈi ru Abu. Ma na manatana Anoˈi ru Abu nia ˈuri; nia
gania God ˈi fulikulu na ngwae nia ki, sulia na kwaiogaiˈanga God.
28 Ma kulu saiana ru neˈe: Na ngwae neˈe kulu alafe fuana God, God
faˈaleˈa kia ˈani na ru taˈa ma ru leˈa neˈe fuli fuaka ki. Nia sasi ˈunaˈeri
fuaka, ngwae neˈe nia fili kia, osiˈana na kwaiogaiˈanga nia fuakulu neˈe
ˈunaˈeri.

29 Sulia tau naˈa maˈi, God nia fili kia, ma ka alu kia fasi ˈiri kulu ke diˈia Ngela nia sa Jesus, fasi ˈiri sa Jesus neˈe ka ngwae etaeta fuaka na
ngwaefuta nia ki.
30 Aia, ma fuaka na ngwae neˈe God fili kia ˈua naˈa maˈi fuana ngela
nia ki, nia ka sae kia siana. Ma kuluˈa neˈe nia sae kia ˈunaˈeri, nia ka
faˈasaga kulu ˈi maana. Ma kuluˈa neˈe nia faˈasaga kulu, nia ka kwatea
ˈinotoˈanga logo fuaka.

Noaˈa ta ru kasi fonea alafeˈanga God fuakulu

31 Ma ana kaidaˈi kulu manata sulia ru neˈeri ki, kulu ka saiana noaˈa
ta ngwae kasi bolo naˈa faˈinia tataˈe saulilaka, osiˈana God nia kwaiˈafi
akulu.
32 Sulia na Ngela nia sa Jesus bore, noaˈa nia kasi ogani laˈu ana, bore
ma nia kwatea fuana kwaisuˈusiˈanga fuaka. Ma osiˈana nia sasi ru leˈa
neˈeri fuaka, nia ke baˈa kwatea logo na ru ki taˈifau fuaka.
33 Noaˈa ta ngwae goˈo ˈana neˈe totolia ka giosi kia neˈe God fili kia,
osiˈana God talana saea neˈe kuluˈa saga naˈa.
34 Ma ka noaˈa logo ta ngwae goˈo ˈana neˈe ka matalangaˈi kia, osiˈana
sa Jesus Christ nia mae naˈa fuaka, ma nia ka tataˈe logo, ma ana kaidaˈi
neˈe, nia ka tua ˈi bali ˈoloˈolo ana God, ma nia ka kwaiamasi ˈiri God ke
ˈafi kia.
35 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, tama noaˈa goˈo ta ru fasi ˈiri neˈe ke lafu
kia kuke tua matali faˈasia na alafeˈanga sa Jesus Christ fuaka. Sui bore
ˈana kulu ka tua ˈani ˈafitaˈiˈanga doe, ma na ngwae ki kira ka fuli ru taˈa
fuaka, ma kulu ka fiolo, ma kulu ka dalaˈa, ma kira ka saungi kulu, ka
ˈafitaˈi kira ka lafu kia faˈasia na alafeˈanga sa Jesus Christ fuaka.
36 Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba saea, “Ana kaidaˈi ki taˈifau, kira sasi
ˈuana saungi lamiˈa, osiˈana kami leka suliˈo. Kaimili diˈia naˈa sipsip
neˈe kira sasi akaˈu ana fuana saungilana.”
37 Sui bore ˈana kulu ka tua saena ˈafitaˈiˈanga doe ˈunaˈeri, kulu saiana
kuke baˈa liufia, sulia sa Jesus Christ nia alafe fuaka.
38 Nau ku saiana noaˈa ta ru ˈiri bolo fuana lafulaka faˈasia na alafeˈanga
doe nia fuaka. Sui bore ˈana kaidaˈi kulu mauri ˈua, nama ana kaidaˈi
kuke mae, kulu ngalia na alafeˈanga nia. Noaˈa ta ˈainsel, nama ta anoˈi
ru taˈa, nama ta ngasingasiˈanga kira ka lafua na alafeˈanga sa Jesus Christ
faˈasi kia. Ma ka ˈafitaˈi logo fuana ta ru ana kaidaˈi neˈe, nama ana
kaidaˈi neˈe nia ˈua maˈi noaˈa kasi lafu kia faˈasia na alafeˈanga nia
fuaka.
39 Noaˈa ta ru logo saena magalia, nama ˈi langi, nama ta ru ana ru
neˈe God saungaˈiniˈi ki noaˈa kasi bolo fuana lafulana na alafeˈanga nia.
Nia ˈafitaˈi liu kira ka lafu kia faˈasia na alafeˈanga God fuaka neˈe nia
faˈataˈinia fuaka ˈani sa Jesus Christ na Aofia kia.

9

God filia ngwae ˈi Jiu ki bore ma kira ilangaˈinia sa Jesus

1 Ma taˈi ru neˈe nau ku oga nai saea fuamuˈa, ma ru neˈeri nia mamana
liu. Nau kusi soke kamu, osiˈana nauˈa na ngwae fafarongo sa Jesus Christ.
Ma nau ku saiana na alaˈanga neˈe nai baˈa saea fuamuˈa, nia mamana,
osiˈana na Anoˈi ru Abu neˈe talaˈia na manataˈanga nau.

2 Ru neˈe nau ku saea nia ˈuri, nau ku kwaimanatai liu ana kaidaˈi ki taˈifau, sulia na ngwae ˈi Jiu ki neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus
Christ.
3 Kira neˈe na ngwae nau ki, osiˈana nauˈa ta ngwae ˈi Jiu logo. Nau ku
oga diˈia nia talangwaraˈu, nai akafoˈa faˈasia na ˈado fikuˈa nai faˈinia
sa Jesus Christ, ma nau ku ngalia ˈaku na kwaˈikwaˈinga olisida.
4 Sulia na Jiu ki, kiraˈa na ngwae God ki. Ma God ka suluˈida ˈua
naˈa maˈi, fasi ˈiri kira ka diˈia na ngela nia ki, ma nia ka faˈataˈinia
na ˈinotoˈanga nia fuada. God ka fata alangaˈi fuada, ˈiri ke baˈa faˈaleˈa
kira. Ma God ka kwatea naˈa taki ki fuada. Ma kira ka saiana foˈosi
mamanaˈanga ana God. Ma God ka eta fataˈa fuada.
5 Ma na kwalafa kira na ngwae doe neˈe God nia filida ˈua naˈa maˈi.*
Ma sa Jesus Christ logo, ana kaidaˈi nia ka futa maˈi fasi ˈiri ka alua naˈa
na ngwae, nia neˈe ta ngwae ˈi Jiu. Niaˈa neˈe God neˈe nia gwaungaˈi
fafia ru ki taˈifau. Ma nia ka totolia kike baˈatafea tua tua firi! ˈIu ke
ˈunaˈeri.
6 Sui bore ˈana ngwae ˈi Jiu kira ka ilangaˈinia sa Christ, God noaˈa
kasi ˈoia fataˈa alangaˈinga nia fuada. Sulia noaˈa laˈu na ngwae ˈi Jiu ki
taˈifau goˈo neˈe ngwae filia God ki.
7 Ma noaˈa laˈu ngwae ki taˈifau goˈo neˈe futa ana sa Abraham neˈe
ngela God ki. Sui bore ˈana sa Abraham ka toˈo ana ta ngela laˈu, God
nia fata ˈuri fuana sa Abraham, “Na ngela ˈoe sa Aesak goˈo neˈe nai baˈa
lisia ka diˈia na kwalafaˈa ba nau ku eta fataˈa ˈania fuamu.”
8 Ma na ru neˈe ka faˈataˈinia fuaka neˈe noaˈa laˈu ngwae ki taˈifau
neˈe futa ana sa Abraham neˈe ngela filia God ki. Bore ma na ngwae neˈe
kira futa maˈi sulia na fata alangaˈinga God ki lala neˈe kira na ngela
mamana sa Abraham ki.
9 Na fata alangaˈinga ba God nia saea fuana sa Abraham neˈe ˈuri, “Ana
kaidaˈi ˈolea, nai oli laˈu maˈi siamu, ma ˈi Sera ˈafe ˈoe ke baˈa faˈafuta
taˈi ngela ngwane.”✡ Ma na ngela neˈeri neˈe sa Aesak.
10 Ma noaˈa laˈu ru neˈeri ki goˈo ˈana. Osiˈana sa Aesak faˈinia ˈi
Rebeka na koˈo bora kia ki, kera toˈo ana ro ˈiˈiu ngwane ki.
11-12 Ma ˈi naˈona mala neˈe ˈi Rebeka nia faˈafuta na ˈiˈiu neˈeri ki, God
ka fata ˈuri fuana, “Na ngela faˈinaˈonaˈo ke baˈa rao fuana ngela ˈi buri.”
Nia saea ru neˈeri ka sui mala na ro ˈiˈiu neˈeri ki kera fiˈi futa maˈi, ma
sui mala kera fiˈi fulia ta tae neˈe ka leˈa nama ka taˈa. Nia ka ˈunaˈeri
sulia God faˈataˈinia fuaka nia filia taˈi ngela sulia liana talana, noaˈa laˈu
sulia na raoˈa keroˈa sasiˈi ki.
13 Ma God ba saea saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri, “Nau ku filia sa
Jakob, ma nau ku ˈaila ˈania sa Esau.”
14 Ma diˈia ta ngwae ka saea neˈe God noaˈa kasi saga osiˈana nia filia
taˈi ngela ma taˈi ka noaˈa, alaˈanga neˈeri nia rora liu.
15 Sulia God sae ˈua naˈa maˈi fuana sa Moses ka ˈuri, “Nauˈa lala neˈe
nai filia sa tai neˈe nai baˈa kwaimanatai ana. Ma nau ku filida sulia na
kwaiogaiˈanga nau goˈo talaku.”
16 Osiˈana na ru neˈeri ki, kulu ka saiana God filia na ngwae noaˈa laˈu
sulia na ru neˈe kira oga nama kira ka sasia, bore ma God nia filia ngwae
ki sulia kwaimanataiˈanga nia goˈo ˈana.
17 Ma God ka fata fuana na ngwae tatalafaˈa ˈi Ejipt saena Kerekereˈa
Abu ka ˈuri, “Nau ku alu ˈoe, ˈoko tatalafaˈa ˈiri nai faˈataˈinia na

* **9:5** sa Abraham, sa Aesak, ma sa Jakob ✡ **9:9** Jenesis 18:10

ngasingasi ˈanga nau ˈani ru neˈe nai baˈa sasiˈi fuamu, ma fasi ˈiri na
ngwae ana fanoa ki taˈifau kira ke saiana na ngasingasi ˈanga nau.”
18 Nia neˈe, God saiana ka kwaimanatai goˈo fuana sa tai neˈe nia oga,
ma nia ka faˈangasia manatana sa tai neˈe nia oga.

God nia kwai matalangaˈi ma ka kwaigwale

19 Sali ta ngwae ke baˈa fata ˈuri, “Faˈuta neˈe God ka saetaˈa fuana
ngwae ki sulia manatada ngasi, osiˈana nia ˈafitaˈi fuana kira ka tataˈe
saulia naˈa kwaiogaiˈanga God?”
20 Ma nau ku olisia ˈuri: Kuluˈa na ngwae neˈe God saungaˈi kulu, noaˈa
kulu kasi bolo goˈo fuana olisilana God ˈunaˈeri! Ma kulu diˈia na dako
neˈe ta ngwae nia saungaˈi nia ˈani bobo ˈai. Na dako neˈeri noaˈa kasi
bolo fuana saefiloˈa ˈuri ana ngwae neˈe saungaˈi nia, “Faˈuta neˈe ˈoko
saungaˈi nau ka ˈuri?”
21 Ma na ngwae neˈe saungaˈi nia na dako ki ˈani bobo ai, nia toˈo
ana ngasingasi ˈanga fuana sasiˈa sulia kwaiogaiˈanga nia. Nia saiana
ka laungia taˈi ˈiri ka lia leˈa, ma taˈi ka noaˈa, fasi ˈiri ta dako fuana asoa
ˈinotoˈa ki, ma ta dako fuana kaidaˈi dalafa ki goˈo ˈana.
22 Ma nia ˈunaˈeri logo fuana tae neˈe God nia saungani. Osiˈana
kaidaˈi nia oga ka faˈataˈinia na saetaˈa ˈanga nia ma na ngasingasi ˈanga
nia fuana ngwae abula taˈa ki, nia mabetau liu ma noaˈa kasi ˈaliˈali
fuana faˈataˈilana na saetaˈanga nia fuana na ngwae ki neˈe nia ke baˈa
matalangaˈinida.
23 Ma nia mabetau ˈunaˈeri fuana ka faˈataˈinia na ru ˈinotoˈa leˈa nia
sasi fuaka na ngwae neˈe nia kwaimanatai ka tasa fuaka ki. Sulia God sasi
akaˈu akulu fuana ˈadoˈa faˈinia saena ˈinotoˈanga nia.
24 Osiˈana kiaˈa naˈa neˈe ngwae filia nia ki, noaˈa laˈu faˈasia na Jiu ki
goˈo ˈana, bore ma faˈasia na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.
25 Sulia na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, God ba fata ˈuri saena na
Kerekereˈa Abu neˈe sa Hosea keresia,
“Na ngwae neˈe noaˈa laˈu na ngwae nau ki, nai baˈa saeda ˈania ngwae
nau ki.
Ma na ngwae neˈe noaˈa naisi alafe fuada ki, nai baˈa saeda ˈani ngwae
leˈa leˈa nau ki.”
26 Ma God ka saea fuana sa Hosea ka keresia laˈu ka ˈuri,
“Kamu rongoa ˈi naˈo neˈe nau ku saea, ‘Kamu noaˈa laˈu na ngwae nau
ki.’
Bore ma niniˈari kira sae kamu ˈani ngela God mauri ki.”✡
27 Ma sa Aesea ba fata sulia na ngwae Jiu ki ka ˈuri,
“Sui bore ˈana ngwae ˈi Israel ki kira ka ˈoro diˈia one sulia asi, kala bara
ngwae ki goˈo ada neˈe God faˈamaurida.
28 Osiˈana God ke baˈa matalangaˈi ˈaliˈali goˈo ana na ngwae ki taˈifau
saena magalia.”
29 Nia diˈia logo ba sa Aesea nia saea naˈa maˈi ˈi naˈo logo ka ˈuri,
“Diˈia God ngasingasiˈa liu noaˈa kasi faˈamauria ti ngwae ana kwalafa
kia ana kaidaˈi nia matalangaˈi kia, noaˈa ta ngwae Jiu kasi mauri
goˈo, diˈia naˈa ngwae ki taˈifau ˈi Sodom ma ˈi Gomora neˈe kira
mae naˈa.”

Na ngwae Jiu ki noaˈa kasi faˈamamana

✡ **9:26** Hosea 2:23; 1:10

30 Aia, sulia na ru neˈeri ki, kulu saiana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki, kira dao toˈona na tala neˈe God faˈasagada, sui bore ˈana noaˈa kira
kasi ili ili ˈuana daoˈa toˈona. Ma God ka faˈasagada sulia na faˈamamana
ˈanga kira.
31 Bore ma fuana na ngwae ˈi Jiu ki, sui bore ˈana kira ka ili ili ˈuana
na faˈasagalada talada ˈani roˈongaˈa sulia na taki ki, noaˈa kira kasi dao
goˈo toˈona.
32 Ma noaˈa kira kasi bolo goˈo fuana sasilana, sulia kira fitoˈo ana na
raoˈa leˈa kira ki, ma noaˈa kira kasi fitoˈo ana faˈamamana ˈanga. Kira
ˈasida ˈunaˈeri, osiˈana kira firute ana na gwaˈi fau doe.
33 God fata sulia sa Christ na gwaˈi fau doe neˈeri saena Kerekereˈa Abu
ka ˈuri,
“Lia basi, nai baˈa alua taˈi gwaˈi fau saena fanoa ˈi Sion.
Ma na ngwae ki kira ke baˈa firute ana, ma kira ke ˈasi ana.
Bore ma na ngwae neˈe kira faˈamamana ana niaˈa, noaˈa kira kasi liadila
osiˈana niaˈa.”

10

1 Ngwaefuta kina, nau ku foˈo ma nau ku oga liua God ke faˈamauria na
ngwae nau ki ˈi Jiu.
2 Nau ku saiana ma nau ku saea kwau neˈe kira suˈute fuana dongalana
God. Bore ma noaˈa kira kasi sai leˈa ana tala mamana fuana dongalana
God.
3 Kira kina na tala neˈe God sasi fuana faˈasagalana na ngwae ki ˈi maana
niaˈa. Ma kira ka ili ili lala ˈuana faˈasagalada talada ˈani na tala neˈe
kira tala saungaˈinia ˈada. ˈUnaˈeri kira ka ˈaila ˈani na tala neˈe God sasi
fuana faˈasagalana ngwae ki.
4 Ma na tala fuana faˈasagalana ngwae ki sulia na taki sa Moses ki, sa
Jesus Christ faˈasuia naˈa, fasi ˈiri sa tai faˈida neˈe kira faˈamamana ana,
kira ka saga naˈa ˈi maana God.

God faˈamauri ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus

5 Na tala fuana faˈasagalana ngwae ki sulia na taki ki, sa Moses kerekere
sulia ka ˈuri, “Diˈia ˈoko oga ˈoke dao toˈona mauriˈa osiˈana roˈongaˈa
sulia na taki, ˈoke roˈo nama sulia taki laˈulaˈu God.”✡
6 Bore ma na tala neˈe God sasi fuana faˈasagalana ngwae ki ˈi maana,
osiˈana kira faˈamamana ana sa Jesus, noaˈa ˈiri ˈafitaˈi goˈo fuana
dongalana. Osiˈana God nia fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi alaˈa ˈuri fuamu
talamu, ‘Ta ngwae ke raˈe nama ˈi langi fasi ˈiri ke faˈakosoa maˈi sa
Jesus Christ ˈi ano.’ Noaˈa ˈoe kosi alaˈa ˈunaˈeri osiˈana sa Jesus koso
maˈi ka sui naˈa.
7 Nama ˈoe kosi fata ˈuri, ‘Ta ngwae ke koso nama saena kula ni maeˈa
fasi ˈiri ke taˈea maˈi sa Jesus Christ.’ Noaˈa ˈoe kosi alaˈa ˈunaˈeri osiˈana
sa Jesus tataˈe ka sui naˈa.”
8 Na tala neˈe God sasi fuana faˈasagalana ngwae ki osiˈana kira
faˈamamana ana sa Jesus, nia neˈe faˈarongoˈa neˈe mika fatataloˈania,
ma nia talangwaraˈu fuana muke dao toˈona. Nia neˈe na Kerekereˈa Abu
ka fata logo ˈuri, “Na faˈarongoˈa God teo karangiˈo naˈa, nia teo saena
fatalamu ma ˈi saena maurilamu.”

✡ **10:5** Levitikus 18:5

9 Diˈia kamu saea sa Jesus ˈani na Aofia, ma muke faˈamamana neˈe God
taˈea faˈasia na maeˈa, God ke baˈa faˈamauri kamu.
10 Na ngwae neˈe nia faˈamamana ana sa Jesus saena maurilana nia
ˈoloˈolo ˈi maana God. Ma na ngwae neˈe nia fata tafa ˈania sa Jesus nia
Aofia, God ke baˈa faˈamauria.
11 Diˈia ba na Kerekereˈa Abu nia saea ka ˈuri, “Na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana niaˈa, noaˈa kira kasi liadila osiˈana niaˈa.”
12 God noaˈa kasi ˈinifilifili ana ngwae ˈi Jiu ki ma ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki logo, osiˈana ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana niaˈa, kira
toˈo goˈo ana taˈi Aofia. Ma nia ka faˈaleˈa na ngwae ki taˈifau neˈe kira
gania ˈuana ta kwaiˈafiˈanga.
13 Na Kerekereˈa Abu ka saea laˈu, “God ke baˈa faˈamauria na ngwae
ki taˈifau neˈe kira ri satana ˈuana kwaiˈafi ˈanga.”✡

Na ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi fofoni ru fuana ilangaˈilana sa Christ

14 Sali ti ngwae Jiu kira fata ˈuri, “ˈUri ma ngwae Jiu ki kike baˈa
gani faˈuta ana na Aofia ˈuana kwaiˈafiˈanga faˈuta, diˈia noaˈa kira kasi
faˈamamana ana niaˈa? Ma kira ka faˈamamana faˈuta, diˈia noaˈa kira
kasi rongoa ˈua na faˈarongoˈanga? Ma kira ka rongo na faˈarongoˈanga
faˈuta, diˈia noaˈa ta ngwae kasi faˈatalo ˈania?
15 Ma na ngwae ki kira ka faˈatalo ˈania na faˈarongoˈanga faˈuta, diˈia
God noaˈa kasi kwatea ti ngwae fuana faˈataloˈanga?”
God asungaˈinia ngwae lifurongo nia ki diˈia ba na Kerekereˈa Abu saea,
“Kaidaˈi ti ngwae kira dao maˈi faˈinia na Faˈarongoˈa Leˈa, nia leˈa liu!”
16 Bore ma noaˈa laˈu na ngwae Jiu ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana
na Faˈarongoˈa Leˈa. Sulia sa Aesea ba fata ˈuri fuana God, “Aofia, noaˈa
laˈu na ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana faˈarongoˈanga kami.”
17 Ma na ngwae ki saiana kira faˈamamana kaidaˈi kira rongoa na
Faˈarongoˈa Leˈa. Ma kira ka rongoa na Faˈarongoˈa Leˈa kaidaˈi ngwae
ki faˈatalongaˈinia sa Jesus Christ.
18 Ma nau ku saefilo ˈuri: Nia mamana neˈe ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi
rongoa na Faˈarongoˈa Leˈa? Noaˈa! Kira rongoa, sulia na Kerekereˈa Abu
ba fata ˈuri,
“Na lingana ngwae lifurongo God ki talofia saena magalia taˈifau.
Ma na faˈatalongaˈilana fatalana leka ka dao maˈi saena magalia taˈifau.”✡

19 Ma nau ku saefilo laˈu ˈuri: Na ngwae Jiu ki, noaˈa kasi sai goˈo ana
na faˈarongoˈanga neˈeri? Noaˈa. Kira saiana, sulia sa Moses ba keresia
naˈa alaˈanga God ˈuri,
“Nai baˈa kwate ma kamu ngwae Jiu ki muke ˈuga sulia na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki.
Nai baˈa faˈamaurida sui bore ˈana kamu ka saea kira ˈiri talingaˈi goˈo.
Ma nai baˈa sasi kamu ke saetaˈa, osiˈana nau ku alafe fuana ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki neˈe kamu fia kira ˈiri sai sai aku.”✡

20 Ma sa Aesea ka fata nonираˈa ˈi naˈo sulia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki ka
ˈuri,
“Na ngwae neˈe noaˈa kasi lulu nau ki, kira ka dao toˈo aku.

✡ **10:13** Joel 2:32 ✡ **10:18** Sam 19:4 ✡ **10:19** Diutronomi 32:21

Ma na ngwae neˈe noaˈa kasi saefilo suli nau ki, nau ku faˈataˈi fuada fasi
ˈiri kira ka saiaku.”✡
21 Ma fuana ngwae ˈi Jiu ki, sa Aesea ka alaˈa ˈuri suli kira,
“Tau naˈa maˈi, nau ku saeda ˈiri kira ke leka maˈi siaku, bore ma
manatada ka ngasi ma kira ka aburongo.”

11

God faˈataˈinia na kwaimanataiˈanga nia fuana ngwae Jiu ki

1 ˈUri ma God ka ˈaila ˈani na ngwae nia ki ˈi Jiu? Noaˈa goˈo! Nauˈa
bore talaku nauˈa na ngwae Jiu logo, sulia nauˈa ta ngwae ana kwalafa sa
Abraham ana fuuˈi ngwae sa Benjamin.
2 God noaˈa kasi ˈaila goˈo ˈani ngwae nia ki neˈe nia filida ˈua naˈa
maˈi ana safaliˈanga. Kamu saiana tae ba Kerekereˈa Abu nia saea sulia
sa Elaeja, kaidaˈi nia ˈugalia God sulia na ngwae Jiu ki kira ˈuri,
3 “God, kira saungia naˈa profet ˈoe ki, ma kira ka takalongaˈinia naˈa
fuˈani kwaisuˈusi ˈoe ki. Ma taˈifili nau naˈa neˈe nau ku tua ˈua, ma kira
ka sasi logo ˈuana saungilaku.”
4 Ma God ka olisia ka ˈuri, “Noaˈa laˈu taˈi ˈaeˈo goˈo neˈe ˈoko tua. Nau
ku toˈo ana na fiu toˈoni ngwae Jiu ki talaku neˈe noaˈa kira kasi foˈosia
sa Baal na mala mala god.”
5 Ma nia ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi neˈe, sulia kala bara ngwae Jiu goˈo
neˈe kira faˈamamana. Ma God ka filida sulia na kwaiˈofeˈanga nia.
6 Ma nia filida sulia na kwaiˈofeˈanga nia, noaˈa laˈu sulia na tae ki neˈe
kira sasiˈi. Si diˈia God ka filia naˈa ngwae ki sulia tae ki neˈe kira sasi,
ˈirai ma filifiliˈa God noaˈa laˈu sulia na kwaiˈofeˈanga nia.
7 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, na ngwae ˈoro Jiu ki noaˈa kira kasi dao goˈo
toˈona na ˈoloˈoloˈanga neˈe kira lulu ˈuana. Taˈifilia bara ngwae ada
goˈo neˈe God filida neˈe kira dao toˈona. Ma ti ngwae ada, kira ˈaila
ˈania fafarongolana God.
8 Diˈia ba na Kerekereˈa Abu nia saea,
“God kwatea ma manatada ka oˈeoˈela, ma noaˈa kira kasi saiana tae ki
neˈe kira lisia ma tae ki neˈe kira rongoa, leleka ka dao goˈo ˈi taˈena
bore.”✡
9 Ma sa David ka fata ˈuri saena Kerekereˈa Abu,
“Alaˈania kike saeleˈa ma kike ele ˈada ana fafangaˈa kira ki.
Alu kike fitoˈo ana faˈaleˈanga ˈoe, ma kika ˈarefo kaidaˈi ˈoko kwaˈida,
diˈia ngwae neˈe kira ˈasida saena itoito.
10 Nau ku foˈo fasi ˈiri neˈe maada ka rodo ˈiri noaˈa kira kasi lia.
Ma nau ku foˈo fasi ˈiri kira ka liu ana ˈafitaˈiˈanga ˈoro sulia asoa firi.”✡

11 ˈIu, na Jiu ki kira firute sulia noaˈa kira kasi faˈamamana ana sa Jesus
Christ. Bore ma noaˈa kamu kasi fia goˈo fasi noaˈa kira kasi oli maˈi ˈuana
faˈamamana ˈanga. Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira toˈo logo ana
mauriˈa faolu faˈasia God, osiˈana na abula taˈangaˈa Jiu ki. Na ru neˈe
ka ˈunaˈeri ˈiri na ngwae Jiu ki kira ka kwaimamagolai ˈuana ngalilana
na mauriˈa faolu neˈeri.
12 Sulia na abula taˈangaˈa na Jiu ki, God ka kwatea ru leˈa ˈoro fuakulu
taˈifau ngwae saena magalia. Ma sulia kira ka ˈaila ˈania sa Jesus Christ,

✡ **10:20** Aesea 65:1 ✡ **11:8** Aesea 29:10; Diutronomi 29:4 ✡ **11:10** Sam 69:22, 23

God ka faˈaleˈa lala na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Ma ana kaidaˈi neˈe Jiu ˈoro ki kike faˈamamana ana, God ke baˈa faˈaleˈa kia ka tasa.

God faˈamauria ngwae noaˈa laˈu Jiu ki

13 Aia, nai baˈa alaˈa fuamuˈa na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Nauˈa na
ngwae ni lifurongo fuana na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, ma nau ku saeleˈa liu
sulia na raoˈa nau fuana faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa.
14 Na ngwae Jiu ki neˈe kira diˈia nauˈa, diˈia nau ku alaˈa suli kamu,
ˈirai liada ke kwaimamagolai sulia tae neˈe kamu toˈo ana. ˈUnaˈeri, nai
baˈa ˈafida ˈiri kike toˈo logo ana mauriˈa faolu.
15 Kaidaˈi God ˈaila ˈanida, nia ka rokisia naˈa ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki faˈasia na malimae nia ki ˈuana na kwaima nia ki. Ma ana kaidaˈi
God ka kwaloa laˈu na Jiu ki, nia diˈia nia taˈea na ngwae ki faˈasia na
maeˈa, ma nia ka faˈaleˈa ka tasa ana ngwae nia ki taˈifau.
16 Ma diˈia na ngisingisi beret etaeta ana afu beret neˈe kira kwatea
fuana God, tama na afu beret laˈulaˈu neˈeri taˈifau naˈa neˈe ru God
logo. Ma diˈia neˈe lalina na ˈai kira kwatea fuana God, ˈunaˈeri na rara
ru ki logo.
17 Ma na Jiu ki, kira diˈia ta ˈai neˈe God fasia. Ma ti rara ru ana ˈai neˈe,
God ka ˈoiˈi. Ma fuamuˈa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kaumulu diˈia na
rara ˈai kwasi neˈe God ngalia ma ka labungaˈi kamu ana kula neˈe nia
ˈoia na rara ru ki faˈasia. Ma ka ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi neˈe, sulia God
nia faˈaleˈa kamu ka diˈia logo neˈe nia faˈaleˈa ngwae ˈi Jiu ki ˈua naˈa
maˈi.
18 Ma noaˈa kamu kasi fia fasi kamu talingaˈi ka tasa liufia naˈa ngwae
ˈi Jiu ki neˈe kira diˈia na rara ˈai neˈe God ˈoiˈi ki, sulia kamuˈa neˈe
rara ru ki goˈo ˈana, ma na maurilana rara ˈai ki leka goˈo maˈi faˈasia na
lalina ˈai. Ma na maurilana lalina ˈai noaˈa kasi leka maˈi faˈasia na rara
ru ki.
19 Sali nia talangwaraˈu fuana ta ngwae noaˈa laˈu Jiu ka fata ˈuri, “God
ka lafua naˈa Jiu ki fasi ˈiri kami ka didifulida.”
20 Nia mamana, kamu didifulida. God nia lafua ngwae Jiu ki osiˈana
noaˈa kira kasi faˈamamana. Ma duˈungana ru neˈe, nia alu ma kamu ka
didifulida osiˈana kamu faˈamamana. Ma nia noaˈa kasi leˈa fuana muke
lafe duˈungana na ru neˈeri, bore ma muke maˈu ˈani God.
21 Osiˈana diˈia God ka kwatea kwaˈikwaˈinga fuana na ngwae Jiu
ki neˈe kira diˈia naˈa rara ru mamana ki, nia ke baˈa kwatea logo
na kwaˈikwaˈinga fuamuˈa neˈe kamu diˈia na rara ru faˈasia na ˈai
matamata ki, diˈia neˈe kamu ˈaila ˈani.
22 Duˈungana ru neˈe, kulu saiana na kwaiˈofeˈanga God faˈinia na kwai
matalangaˈinga nia. Nia ka kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuana sa tai faˈida
neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana niaˈa. Ma nia ka ˈofe kamu, diˈia muke
inaˈu ana faˈamamanalana. Ma diˈia kamu noaˈa kasi faˈamamana, nia
ka sikilia kamuˈa logo.
23 Ma diˈia na ngwae Jiu ki kira ka danga naˈa ˈania na abu
faˈamamanaˈanga kira ki, God ke baˈa olitaˈinida ˈuana na kula neˈe kira
tua tua maˈi ana. Osiˈana God saiana ka sasia ru neˈeri.
24 Ma kamu ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kamu noaˈa laˈu na rara ru
mamana faˈasia na ˈai neˈe God fasia. Duˈungana kaumulu leka maˈi
faˈasia na ˈai kwasi, ma God ka ˈoi kamu, ma ka labungaˈi kamu goˈo ana
ˈai neˈe nia fasia. Ma diˈia nia talangwaraˈu fuana God ka labungaˈi kamu

ana ˈai nia, nia ke baˈa talangwaraˈu liu fuana God ke olitaˈinia na Jiu ki ˈuana ˈai neˈe nia ˈoida maˈi faˈasia.

God ke faˈamauria ngwae Jiu ki

25 ˈIu ngwaefuta kina, nau ku oga muke saiana na ru neˈe God noaˈa ˈiri faˈataˈinia ˈi naˈo. Nau ku fada fuamuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi lafe. ˈOrolana ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈania fafarongolana Faˈarongoˈa Leˈa. Bore ma na abu faˈamamana ˈanga kira teo leleka ka dao ana kaidaˈi na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe God ka filida, kira taˈifau kike faˈamamana ana niaˈa.
26 ˈUnaˈeri mala, God ka fiˈi faˈamauria na ngwae Jiu ki taˈifau. Ka diˈia nama Kerekereˈa Abu ba saea,
"Na Ngwae Faˈamauri ke baˈa leka maˈi faˈasia Sion, ma ka lafua naˈa abula taˈangaˈa ki faˈasia na fuuˈi ngwae ˈi Israel.
27 Ma nai baˈa faˈamamana na fau alangaˈinga nau faˈinida, sulia nau ku lafua naˈa abula taˈangaˈa kira ki."✡

28 Ma na ngwae Jiu ki neˈe kira ˈaila ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa, ˈunaˈeri kira naˈa neˈe malimae God ki. Ma osiˈana ru neˈeri neˈe kamu na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki muka rongoa naˈa Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri. Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, God nia alafe fuada, osiˈana nia filida naˈa, sulia na fata alangaˈinga nia ˈua naˈa maˈi fuana koˈo bora kira ki.
29 Osiˈana God noaˈa kasi rokisia naˈa manatana sulia sa tai faˈida neˈe nia filida ma ka faˈaleˈada.
30 Ana kaidaˈi ba sui, kamu ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, noaˈa kamu ˈiri roˈo roˈo goˈo sulia God. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, kamu ngalia naˈa na kwaimanatai ˈanga God, osiˈana na ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi roˈosulia God.
31 Ma ˈunaˈeri logo, na ngwae Jiu ki kira aburongo ana God, fasi ˈiri God ke faˈataˈinia logo kwaimanataiˈanga nia fuada. Nia sasi ˈunaˈeri, osiˈana nia faˈataˈinia kwaimanatai ˈanga nia fuamuˈa.
32 Na ngwae ki taˈifau suˈungenge ana God, ru neˈe kwatea ma nia ka lisida ka diˈia ngwae tua saena lokafo ki neˈe kira tua masia matalangaˈilada. Nia sasi ˈunaˈeri ˈiri neˈe nia ka faˈataˈinia kwaimanatai ˈanga nia fuada taˈifau.

Baˈatafea God

33 ˈOi ˈokalana God! Kwaiˈofeˈanga nia doe liu! Na liatoˈo ma na sai ˈi ruˈanga nia ka doe liu! Noaˈa ta ngwae kasi saiana na filifiliˈanga God ma na falafala nia ki.
34 Ka diˈia ba na Kerekereˈa Abu nia saea,
"Noaˈa ta ngwae ˈiri saiana na manatana God, ma noaˈa ta ngwae ˈiri bolo fuana ˈafilana God ˈani manataˈanga nia.
35 Ma noaˈa ta ngwae kasi bolo fuana kwatelana ta ru fuana God fasi ˈiri God ke duˈua logo fuana."
36 Osiˈana God neˈe saungaˈinia na ru ki taˈifau, ma na ru ki taˈifau kira tua tua maˈi sulia ngasingasi ˈanga nia ma fuana niaˈa. Alu kuke baˈatafea God tua tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

✡ **11:27** Aesea 59:20

12

Raoˈa fuana God

1 Aia, ngwaefuta nau kina ˈae, sulia na kwaimanatai ˈanga God fuaka
nia doe liu, nau ku gani kamu, ˈiri muke kwatea naˈa maurilamuˈa taˈifau
fuana God diˈia ta kwaisuˈusiˈanga. Na kwaisuˈusiˈanga neˈeri nia mauri,
ma ka abu, ma God ka saeleˈa faˈinia. Sulia nia naˈa neˈe falafala mamana
fuana foˈosilana God.
2 Ma noaˈa kamu kasi sasi sulia falafala taˈa saena magalia neˈe. Bore
ma muke alaˈania God ka rokisia naˈa maurilamuˈa ˈani faˈafaolulana
na manataˈanga kamu ki, ˈiri muke saiana tae neˈe God oga muke sasia.
Muke saiana tae neˈe nia leˈa, ma tae neˈe ka faˈasaeleˈa God, ma tae neˈe
nia saga.

3 God ka faˈaleˈa nau ˈiri nauˈa ta ngwae lifurongo fuana, ˈiri nau ku
saea fuamuˈa taˈifau: Noaˈa kamu kasi manata lafu kamu talamuˈa. Bore
ma muke manata saga suli tualamuˈa sulia na faˈamamanaˈanga neˈe God
kwatea fuamuˈa.
4 Kulu saiana na noni ˈi ngwae nia toˈo ana kula toˈotoˈo ˈoro ki. Ma na
taˈi taˈi ru ana ru neˈeri ki toˈo ana raoˈa matamata ki logo.
5 Ma nia ˈunaˈeri logo ana nonina sa Jesus Christ. Kuluˈa kula toˈo toˈo
ki ana nonina. Ma kulu ka toˈo ana raoˈa toˈo toˈo ki. ˈUnaˈeri neˈe kulu
ka rao nama fuana ˈafilakulu kwailiu.
6 Ma kulu ka toˈo ana ngasingasiˈanga matamata ki neˈe God nia kwatea
fuaka sulia na alafeˈanga nia. Ma ta ngwae akulu, diˈia God ka kwatea
ngasingasiˈanga fuana faˈatalo ˈanga ˈani Faˈarongoˈanga nia, tama nia
ke fata nama sulia na faˈamamanaˈanga neˈe God kwatea fuana.
7 Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana
kwaiˈafiˈanga, alu nia ke kwaiˈafi nama ana na ngwae ki. Ma ta ngwae
laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana faˈamanatalana ngwae
ki, alu nia ke faˈamanata nama.
8 Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana na
radulana ngwae ki, nia ke sasia nama. Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka
kwatea ngasingasiˈanga fuana kwate ruˈanga fuana ngwae ki, ˈoko kwate
tatakolaˈa ana. Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga
fuana faˈinaˈonaˈo ˈanga, ˈoko rao ngasingasiˈa ˈi naˈona ngwae ki. Ma ta
ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana kwaigwaleˈanga
ana ngwae ki, nia ka sasia faˈinia na noni alealeˈanga.

9 Ma na alafeˈanga neˈe kulu toˈo ana fuana ngwae ki, nia bolo fuana
alafeˈanga mamana, ma noaˈa kulu kasi kwalabasa. Ma muke ˈaila ˈani
tae neˈe taˈa, bore ma muke dau ngasi ana tae neˈe leˈa.
10 Muke kwaima fuamuˈa kwailiu, sulia kamuˈa neˈe bara ngwae asina
ana sa Jesus Christ. Ma muke fuˈusi doe amuˈa kwailiu.
11 Muke rao ngasingasiˈa, ma noaˈa kamu kasi noni ˈaila. Muke rao
ngasingasiˈa fuana na Aofia.
12 Muke saeleˈa sulia na fitoˈonga kamu. Ma muke mabetau kaidaˈi
kamu dao toˈona ˈafitaˈiˈanga ki. Ma muke foˈo ana kaidaˈi ki taˈifau.
13 Ma muke daroˈia ˈi safitamuˈa na ru kamu ki faˈinia na ngwaefuta
kamu ki ana sa Jesus Christ neˈe kira dalaˈa. Ma muke kwaloa na ngwae
dao ki, fasi ˈiri kira ke tua saena na luma kamu ki.

14 Ma na ngwae neˈe kira faˈakaisi kamu ki, muke foˈo ˈiri God ke
faˈaleˈa kira. Muke foˈo ˈiri God ke faˈaleˈa kira, ma noaˈa kamu kasi
agida.
15 Muke saeleˈa faˈinia na ngwae ki kaidaˈi kira saeleˈa, ma muke
kwaimanatai faˈinia na ngwae ki kaidaˈi kira kwaimanatai.
16 Muke tua kwaima faˈinia ngwae ki taˈifau. Noaˈa kamu kasi naunau,
bore ma muke sasia na raoˈa neˈe ngwae ki noaˈa kira kasi manata doe
ana. Ma noaˈa kamu kasi fia fasi kamu liatoˈo liu.
17 Diˈia ta ngwae nia sasia ta ru taˈa fuamuˈa, noaˈa kamu kasi olisia
ˈani ta ru taˈa. Muke iliili ˈuana sasilana tae neˈe ngwae ki taˈifau kira
manata sulia nia leˈa.
18 Muke sasia na ru ki taˈifau neˈe talangwaraˈu fuamuˈa fasi ˈiri muke
tua kwaima faˈinia ngwae ki taˈifau.
19 Kwaima nau kina ˈae, diˈia ta ngwae ka sasia ta ru taˈa fuamuˈa, alu
noaˈa kamu kasi duˈua ˈani ta ru taˈa. Alaˈania God lala neˈe ke kwaˈida
ˈania oga sasuˈa nia. Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba saea ka ˈuri, “God fata
ˈuri, ‘Nauˈa lala neˈe nai duˈua, ma nau ku olisia na ru ki.’ ”✡
20 Ma muke roˈosulia na Kerekereˈa Abu ba saea, “Diˈia na malimae ˈoe
nia fiolo, ˈoke sarea. Ma diˈia nia silikwaˈu, ˈoke kwatea kafo fuana ˈiri
nia ke kwaˈu. Osiˈana diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri fuana, nia ka baˈa ˈeke liu
sulia ru taˈa ki neˈe nia sasiˈi fuamu.”
21 Ma noaˈa kamu kasi alaˈania na taˈangaˈa ka liufi kamu. Bore ma
muke liufia lala na taˈangaˈa ˈania na sasi leˈangaˈa kamu ki.

13

Roˈosulia na gwaungaˈi ngwae ki

1 Kamu taˈifau, muke roˈosulia na gwaungaˈi ngwae ki ana fanoa kamu
ki, sulia na ˈinotoˈanga kira ki ˈita maˈi faˈasia God, ma God ka alaˈani
kira fuana talaˈi lamuˈa.
2 Ma sa tai neˈe ka sasi ˈuana uuˈa suˈusia na gwaungaˈi ngwae neˈe
ki, nia uu suˈusia logo tae ki neˈe God alua. Ma ta ngwae neˈe nia sasi
ˈunaˈeri, nia ke baˈa ngalia kwaˈikwaˈinga.
3 Na ngwae neˈe sasia ru leˈa ki, noaˈa kira kasi maˈu ˈani gwaungaˈi
ngwae ki. Na ngwae neˈe kira sasia ru rora ki, kira lala neˈe kira maˈu
ˈani gwaungaˈi ngwae ki. Ma diˈia kamu oga noaˈa kamu kasi maˈu ˈani
gwaungaˈi ngwae ki, ˈunaˈeri muke tua saga, ma kike baˈatafe kamu.
4 Sulia kira neˈe ngwae rao God ki fuana ˈafilamuˈa. Ma diˈia kamu
fulia ru rora ki, muke maˈu ˈanida, sulia kira toˈo ana ngasingasi ˈanga
fuana kwaˈikwaˈinga. Sulia kira neˈe ngwae rao God ki fuana kwatelana
kwaˈikwaˈinga fuana sa tai neˈe fulirulana taˈa.
5 Osiˈana nia ˈunaˈeri, muke roˈosulia na gwaungaˈi ngwae ki ana fanoa,
sulia nia saga fuana sasilana, ma diˈia kamu sasia ru taˈa, kike kwaˈi kamu.
6 Duˈungana ru neˈeri ki logo, kamu ka folia takisi, sulia na gwaungaˈi
ngwae ki kira rao fuana God, ma kira ka rao ngangata fuana ˈafilana
ngwae ki.
7 Muke folia takisi ma ru ki taˈifau neˈe taki ki ana fanoa kamu nia ka
saea. Ma muke fuˈusi doe ana na gwaungaˈi ngwae ki taˈifau.

Muke sasia na raoˈa leˈa ki fuamuˈa kwailiu

✡ **12:19** Diutronomi 32:35

8 Diˈia kamu ngali langa ana ta ru ana ta ngwae, muka duˈua ˈaliˈali
nama. Ma ta ru neˈe totolia muke sasi nama neˈe muke tua ni alafe
fuamuˈa kwailiu. Ma sa tai bore ˈana neˈe nia alafe ˈunaˈeri, nia roˈo
naˈa sulia na taki God ki.
9 Sulia na taki ki ba ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi kakabara, noaˈa ˈoe kosi saungia
ta ngwae, noaˈa ˈoe kosi bili, noaˈa ˈoe kosi oga ru ti ngwae ki.” Na taki
neˈeri ki faˈinia na taki ki taˈifau laˈu, kira fiku goˈo ana taˈi taki ba ˈuri,
“ˈOko alafe fuana na ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu
talamu.”
10 Osiˈana diˈia kamu alafe fuana ta ngwae, noaˈa kamu kasi saiana
sasilana ta ru taˈa fuana. Nia neˈe, diˈia kamu alafe, muke roˈosulia na
taki ki taˈifau.
11 Muke sasi ˈunaˈeri, sulia kamu sai naˈa ana kaidaˈi neˈe sa Jesus Christ
ke dao maˈi fuana faˈamauri laka, nia karangi liu naˈa ka liufia na kaidaˈi
ba kulu eta faˈamamana ana. Nia neˈe, muke sasi akaˈu fuana kwalolana
sa Jesus Christ, ma noaˈa kamu kasi diˈia na ngwae neˈe kira maliu goˈo
ˈada.
12 ˈIu, nia rodo ka tau naˈa, ma na asoa fuana faˈamauri lamuˈa ka
karangi naˈa maˈi. Nia neˈe, kuke mango faˈasia na abulaˈanga taˈa ki
diˈia na ngwae neˈe kira fuli ru ana rodo. Ma na raoˈa leˈa kia ki ka diˈia
naˈa raˈunga kia ki fuana fuˈa saulilana taˈangaˈa.
13 Nia bolo fuana abulalaka ka saga, diˈia na ngwae neˈe kira tua saena
madakolaˈanga ana asoa. Noaˈa kamu kasi kwaˈufia ru neˈe ke burasia
ngwae, ma masaˈa ˈani ngwaˈe ngaˈa taˈa ki, noaˈa kamu kasi ˈusu, ma
noaˈa kamu kasi diˈia kui laelae ki, noaˈa kamu kasi fuˈa, ma noaˈa kamu
kasi ˈuga.
14 Bore ma muke tua diˈia na Aofia sa Jesus Christ, ma noaˈa kamu kasi
manata ˈuana faˈasaeleˈalana kwaiogai ˈanga taˈa ana nonimuˈa ki.

14

Noaˈa kamu kasi matalangaˈinia ngwae asina kamu ki

1 Aia, ta ngwae neˈe faˈamamana ana sa Jesus Christ, muke kwaloa, sui
bore ˈana faˈamamana ˈanga nia noaˈa kasi ngasingasiˈa ˈua. Ma noaˈa
kamu kasi olisuˈusuˈu faˈinia sulia na manataˈanga nia ki.
2 Ma ti ngwae neˈe faˈamamanaˈanga kira ki ngasi ngasiˈa, kira saiana
kira ka ˈania goˈo ˈada fanga matamata kwailiu ki taˈifau. Bore ma ti
ngwae neˈe faˈamamanaˈanga kira ngwataˈutaˈu, kira fia na fasi nia abu
fuana ˈanilana.
3 Ma na ngwae neˈe kira saiana kira ka ˈania kwalukaela fanga, noaˈa
kira kasi manata taˈa sulia na ngwae neˈe noaˈa kasi ˈania fasi. Ka ˈunaˈeri
logo, na ngwae neˈe noaˈa kasi ˈania fasi, noaˈa kasi fata faˈalia na ngwae
neˈe saiana kira ka ˈania kwalukaela fanga. Sulia kira na ngwae neˈe God
nia ala naˈa fafida ki.
4 Noaˈa kasi bolo fuana kuke fata faˈalia na ngwae rao God. Osiˈana
God naˈa neˈe ngwae gwaungaˈi kira, niaˈa lala neˈe ke baˈa saea na raoˈa
kira ki taˈa nama ka leˈa. Ma kira sasi leˈa, sulia na Aofia nia bolo fuana
ˈafilada ˈiri kike sasi leˈa.
5 Ma nia ka ˈunaˈeri logo, ti ngwae saea taˈi asoa nia ˈinotoˈa ka tasa
liufia ta asoa matamata. Ma ti ngwae kira ka saea asoa ki taˈifau niˈi bolo
goˈo ˈada. Aia, ma nia leˈa fuada taˈifau kira ka roˈosulia na tae neˈe kira
saiana nia saga.

6 Ma na ngwae neˈe ka manata doe ana taˈi asoa, nia sasia fuana na faˈa
ˈinotoˈa lana na Aofia. Ma na ngwae neˈe saiana ka ˈania ta fanga, nia
sasia fuana faˈa ˈinotoˈa lana na Aofia, sulia nia baˈatangoa God fuana
fanga neˈeri. Ma sa tai neˈe ka ˈaila ˈania ˈanilana fasi, nia sasi ˈunaˈeri
fuana faˈa ˈinotoˈa lana na Aofia, ma nia ka baˈatangoa God.
7 Duˈungana noaˈa ta ngwae kasi mauri goˈo fuana niaˈa talana, ma
noaˈa ta ngwae kasi mae fuana niaˈa talana.
8 Osiˈana diˈia kulu mauri, kulu mauri fuana na Aofia. Ma diˈia kulu
mae, kulu mae fuana na Aofia. Nia neˈe, sui bore ˈana kulu ka mauri
nama kulu ka mae, kuluˈa neˈe ru Aofia ki naˈa.
9 Osiˈana sa Jesus Christ nia mae, ma ka tataˈe naˈa ˈuana na mauriˈa
ˈiri nia gwaungaˈi fuana ngwae mauri ki, ma fuana ngwae neˈe mae ki
logo.
10 ˈIu, ma kamuˈa neˈe noaˈa kamu kasi saiana ˈanilana fasi, muke tua
faˈasia fata faˈalilana na ngwaefuta kamu ki. Ma kamuˈa neˈe kamu ˈania
kwalukaela fanga, muke tua faˈasia lia toliˈa ana ngwaefuta kamu ki. Sulia
kuluˈa taˈifau goˈo kuke baˈa uu ˈi naˈona God fuana matalangaˈi lakulu.
11 Duˈungana na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “God fata ˈuri, ‘Nia
mamana nauˈa naˈa neˈe God mauri. Ma nia mamana logo ˈunaˈeri, na
ngwae ki taˈifau kike baˈa bobo uruuru ˈi naˈoku, ma kike saea neˈe nauˈa
God.’ ”
12 Nia neˈe, kulu saiana taˈifau goˈo kuke baˈa faˈarongoa God ˈania ru
ki taˈifau goˈo neˈe kulu sasiˈi.

Noaˈa kamu kasi faˈarora ngwae asina kamu ki

13 Aia, noaˈa kulu kasi fata faˈali kia kwailiu laˈu. Ma nia leˈa fuana
kuke mango faˈasia sasilana ru neˈe ke baˈa sasia maurilana ngwaefuta
kia ka firute.
14 Sulia na fikuˈa nau faˈinia Aofia sa Jesus, nau ku sai leˈa naˈa ana
noaˈa ta fanga kasi faˈasua ta ngwae ˈi maana God. Si diˈia ta ngwae ka
fia fasi ti fanga ke sua fuana nia ˈania, ˈirai tama nia rora fuana nia ˈania.
15 Ma diˈia ta ngwaefuta amuˈa ka kwaimanatai sulia tae neˈe kamu
ˈania, ˈunaˈeri tama noaˈa kamu kasi faˈataˈinia goˈo na alafeˈanga kamu
fuana. Noaˈa kamu kasi alua na fanga neˈe kamu ˈania ka faˈalia na ngwae
neˈe sa Jesus Christ nia mae ˈusia.
16 Noaˈa kamu kasi sasi ta ru neˈe kamu saea fasi nia leˈa ma ta
ngwaefuta amuˈa ka kwaimanatai duˈungana, ˈiri neˈe ngwae ki kira ke
fuˈusi taˈa amuˈa faˈinia.
17 Kaidaˈi God nia gwaungaˈi fafi kia, na ru talingaˈi noaˈa laˈu sulia
na ru kulu ˈania nama kulu ka kwaˈufia. Bore ma, na ru neˈe talingaˈi
neˈe kuke sasia ru saga fuana ngwae ki, ma kuke tua ˈani aroaroˈa faˈinia
ngwae ki, ma kuke tua ˈani na saesaleˈa ˈanga na Anoˈi ru Abu kwatea
fuaka.
18 Ma diˈia ta ngwae nia rao fuana sa Jesus Christ ˈunaˈeri, God nia
saleˈa sulia, ma ngwae matamata ki bore kira ka alafafia.
19 Nia neˈe, kuke sasi ˈuana sasilana ru neˈe kwatea aroaroˈanga ma
faˈangasilana faˈamamanaˈanga kulu ki kwailiu.
20 Noaˈa kamu kasi takalongaˈinia na raoˈa God sasia saena maurilana
ta ngwae, osiˈana ˈoko ˈania ta fanga nia fia fasi nia abu. Sui bore ˈana
na fanga ki taˈifau goˈo ka leˈa fuana ˈanilana, nia taˈa liu diˈia na fanga
neˈe kamu ˈania, nia faˈarora ta ngwaefuta amuˈa.

21 ˈUnaˈeri nia taˈi leˈa diˈia noaˈa kamu kasi ˈania fasina ta ru mauri,
ma noaˈa kamu kasi kwaˈufia ta kafo ngasingasiˈa neˈe ke burasi kamu,
ma noaˈa kamu kasi sasia ta ru laˈu neˈe ka talaˈia ngwaefuta kamu ki ka
leka rora.
22 Ma na manataˈanga kamu sulia na fanga neˈe ti ngwae kira saea
nia abu, nia ta ru safitamuˈa goˈo faˈinia God. ˈOilakiˈa fuana ngwae
neˈe nia sasia tae neˈe nia saiana nia saga, ma na maurilana noaˈa kasi
matalangaˈinia.
23 Bore ma diˈia na ngwae neˈe manatana ka ruarua sulia tae neˈe nia
abu ˈi maana God fuana ˈanilana, ma nia ka ˈania ru neˈeri, nia sasia ta
ru rora, sulia na ngwae neˈeri kasi roˈosulia na tae neˈe nia manata sulia
nia saga. Osiˈana diˈia kulu sasia ta ru neˈe kulu manata ruarua ana fasi
nia leˈa ˈi maana God, tama ru neˈeri nia taˈa.

15

Faˈasaeleˈa ngwae matamata ki, noaˈa laˈu fuaka talaka

1 ˈIu, kiaˈa na ngwae neˈe faˈamamana ˈanga kia ki ngasingasiˈa, nia
bolo fuana kuke mabetau faˈinia sa tai neˈe faˈamamana ˈanga kira ki
ngwataˈutaˈu. Ma noaˈa kulu kasi manata goˈo sulia kiaˈa talaka.
2 Ma nia ka bolo fuana kuke faˈasaeleˈa na ngwaefuta kia ki ˈiri ka leˈa
fuada, fasi ˈiri kuke faˈangasingasia faˈamamana ˈanga kira ki.
3 Sa Jesus Christ noaˈa kasi sasia laˈu na ru ki fuana faˈasaeleˈalana
talana. Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, “God, na fata fuˈusi taˈangaˈa
kira fuamu faˈali nau logo.”
4 Na ru ki taˈifau neˈe kira keresia saena Kerekereˈa Abu, kira keresia
fuana faˈamanatalaka. Na Kerekereˈa Abu nia ˈafi kia fuana mabetauˈa,
ma nia ka radu kia. Ma ru neˈeri ki kwatea ma kulu ka manata ˈuitoˈo
ana God neˈe faˈamamana eta fataˈa nia ki fuaka.
5 Nau ku foˈo ˈiri God neˈe gwalona mabetauˈanga ma kwairaduˈanga,
ka kwatea ma muke tua sulia taˈi manataˈanga goˈo diˈia logo sa Jesus
Christ nia tua faˈi kamu.
6 ˈUnaˈeri kamu ke toˈo ana taˈi liaˈi ngwae ma taˈi fataˈa, muke faˈa
ˈinotoˈa God na Maˈa sa Jesus Christ na Aofia kia.
7 Ma muke kwalo kamu kwailiu ka diˈia sa Jesus Christ ba kwalo kamu
logo. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, ngwae ki kira ke baˈatafea God.
8 Nau ku saea fuamuˈa, sa Jesus Christ nia leka maˈi saena magalia fasi
ˈiri ka ˈafia ngwae Jiu ki, ˈiri ka faˈataˈinia na fata alangaˈinga God ki
fuana koˈo bora kira ki ke fuli mamana.
9 Ma nia leka logo maˈi ka kwatea na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki kira
ka saiana baˈatafelana God fuana kwaimanatai ˈanga nia. Diˈia ba na
Kerekereˈa Abu nia saea,
“Ana kaidaˈi nau ku tua faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, nau ku baˈatafe
ˈoe, ma nau ku fataleˈa amu ˈania nguˈa ki.”
10 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata laˈu ˈuri,
“Kamu ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, muke saeleˈa faˈinia ngwae God ki ˈi Jiu!”
11 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata laˈu ˈuri,
“Kamu ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, muke baˈatafea God, ma ngwae ki taˈifau,
muke baˈatafe nia!”
12 Ma ana ta Kerekereˈa Abu laˈu, sa Aesea ka fata ˈuri,

“Ta'i ngwae ana kwalafa sa Jesi ke ba'a leka ma'i, ma nia ke ba'a gwaunga'i fafia na ngwae noa'a la'u Jiu ki, ma kira ke ba'a fito'o ana nia'a.”

13 Ma nau ku fo'o 'iri God ne'e kwate kulu ka to'o ana fito'onga, ka fa'asele'a kamu, ma ka kwatea aroaro'anga fuamu'a sulia na fa'amamana'anga kamu ana nia'a, fasi 'iri na fito'onga kamu ke bulao 'ani ngasingasi'anga na Ano'i ru Abu.

Du'ungana tae ne'e sa Paul ka kerekere nonira'a

14 Ngwaefuta nau kina, nau ku sai le'a ana na abula'anga kamu nia le'a liu, ma muka sai'i ru, ma muka bolo fuana na fa'amanatalamu'a kwailiu.
15 Sui bore 'ana nia 'una'eri, saena kerekere'a ne'e nau ku fata madako sulia ti ru ne'e nau ku oga nai fa'amanata oli amu'a 'ani. Nau ku fata nonira'a osi'ana God nia fili nau sulia na kwai'ofe'anga nia,
16 ma nia kwatea ma nau'a na ngwae rao fuana sa Jesus Christ 'i safitana na ngwae noa'a la'u Jiu ki. Nau ku rao di'ia ta fata abu 'ani fa'atalonga'ilana na Fa'arongo'a Le'a fa'asia God, 'iri na ngwae noa'a la'u Jiu ki kike ba'a di'ia ta kwaisu'usi'anga ne'e God nia saele'a fa'inia, ma na Ano'i ru Abu ka fa'afaolu kira.
17 Ma ana fiku'a nau fa'inia sa Jesus Christ, nau ku fata ba'alafe 'ani rao'a nau fuana God.
18 Nau ku fata go'o sulia tae ki ne'e sa Jesus Christ nia sasi 'ani nau fuana tala'ilana ngwae noa'a la'u Jiu ki fuana ro'onga'a sulia God. Kira ro'osulia God osi'ana kira rongoa ala'anga nau ki, ma kira ka lisia ru nau ku sasi'i ki.
19 Ma nau ku fulia fa'anada'a ki ma ru ni 'arefo'anga ki 'ani na ngasingasi 'anga ana Ano'i ru Abu God. 'Una'eri, nau ku etangia rao'a nau 'i Jerusalem, ma nau ku leka kwai liu ana kula ki leleka ka dao 'i Ilirikum. Ma 'i nini'ari, nau ku fatatalo'ania na Fa'arongo'a Le'a sulia sa Jesus Christ ka sui na'a ana kula ne'eri ki.
20 'I fa'i bore 'ana nau ku leka ana, nau ku 'idufa'i sasi 'uri: Nai fatatalo'ania na Fa'arongo'a Le'a ana ma'e fanoa ne'e noa'a kira kasi rongo 'ua sulia sa Jesus Christ, fasi 'iri naisi di'ia ta ngwae ne'e saunga'inia ta luma 'i fafona fau ni babato'o 'anga ta ngwae matamata alua.
21 Di'ia ba na Kerekere'a Abu ala'a sulia na Christ,
“Ngwae ne'e noa'a kasi rongo 'ua sulia, kira ke ba'a lisia, ma kira ka saiana.”

Sa Paul nia ke leka 'uana 'i Rom

22 Ma osi'ana nau ku 'abera sulia fa'atalo'a 'una'eri saena fanoa matamata ki, nia ne'e fonea noa'a naisi leka kwau 'iri nai dao to'omu'a.
23 Ma ana kaida'i ne'e, nau ku fa'asuia na'a na rao'a nau ki 'i ne'e saena ma'e fanoa ne'eri ki. Ma sulia bara fa'i ngali na'a ne'e nau ku oga leka'a kwau siaumulu,
24 ma 'i nini'ari nau ku manata na'a fuana fasi 'iri nai liu kwau siaumulu, kaida'i nai ba'a leka 'uana 'i Spen. Nia ne'e nau ku manata to'o fuana nai dao kwau siamu'a, nau ku ta'i saele'a basi fa'i kamu ka sui, nau ku oga muke kwai'afi aku ana leka'a nau 'uana 'i Spen.
25 Bore ma 'i na'ona ne'e nau ku leka 'uana 'i Spen, nai leka basi 'uana 'i Jerusalem fuana 'afilana ngwae God ki 'i ne'eri.

26 Osiˈana na ngwae faˈamamana ki ˈi Masedonia ma ˈi Gris, kira fia
nia leˈa fuana kwate maniˈa fuana ˈafilana ngwae faˈamamana neˈe kira
dalaˈa ma kira ka tua ˈi Jerusalem.
27 Ma na liaˈi ngwae neˈeri neˈe ru kira talada. Ma ka ˈunaˈeri bore,
nia bolo fuana kike ˈafida. Sulia na ngwae Jiu ki kira daroˈia kwailiu
na Faˈarongoˈa Leˈa faˈinia na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma ka leˈa
fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka daroˈia na toˈo ruˈa kira ki faˈinia
na ngwae Jiu ki.
28 Ma ana kaidaˈi nai faˈasuia naˈa na raoˈa fuana kwatelana na mani
neˈe kira fikua fuada ka sui, nai baˈa leka ˈuana ˈi Spen, ma nau ku liu
siaumulu ana lekaˈa nau.
29 Kaidaˈi nai dao maˈi siaumulu, nau ku saiana sa Jesus Christ ke
faˈaleˈa kamu osiˈana nauˈa.
30 Ngwaefuta nau kina, sulia na Aofia kia sa Jesus Christ, ma sulia na
alafeˈanga neˈe na Anoˈi ru Abu kwatea fuaka, nau ku gani kamu muke
foˈo ngasingasiˈa faˈi nau, fasi ˈiri God ke ˈafi nau.
31 Muke foˈo ˈiri God ke ˈafi nau fasi ˈiri na ngwae ki ˈi Judea neˈe noaˈa
kasi faˈamamana, noaˈa kasi faˈafii nau. Ma muke foˈo logo ˈiri na ngwae
God ki ˈi Jerusalem kike saeleˈa sulia na mani ba nau ku kwatea fuana
ˈafilada.
32 ˈUnaˈeri, diˈia na kwaiogaiˈanga God, ana kaidaˈi nau ku faˈasuia naˈa
raoˈa nau ˈi Jerusalem, nai baˈa leka maˈi siaumulu faˈinia na saeleˈanga
doe, ma nau kui baˈa mamalo leˈa faˈi kamu.
33 Aia, nau ku foˈo ˈiri God neˈe kwatea aroaroˈanga fuaka, ke tua faˈi
kamu taˈifau. ˈIu ke ˈunaˈeri.

16

Sa Paul fata leˈaleˈa ana ti ngwae faˈamamana ˈi Rom

1 ˈIu, nau ku oga nai fata leˈa sulia na ngwaingwaena kia ˈi Fobe neˈe
rao fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Kenkrae.
2 Ana kaidaˈi nia ke baˈa dao maˈi siaumulu, muke kwaloa sulia na
faˈamamanaˈanga nia ana na Aofia, sulia ngwae God ki totolia kike sasi
ˈunaˈeri. Ma muke ˈafia ˈani ta ru neˈe nia oga, osiˈana niaˈa ba ˈafia logo
na ngwae ˈoro ki ma nauˈa logo.
3 Ma nau ku kwatea alaˈanga leˈa leˈa fuana sa Akuila ma ˈi Prisila neˈe
kera rao faˈi nau fuana sa Jesus Christ.
4 Ana kaidaˈi kera ˈafi nau, karangi kira ka saungidaroˈo. Ma sulia ru
neˈe, nau ku tafedaroˈo liu. Ma noaˈa laˈu taˈifili nau, ma na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki taˈifau neˈe kira faˈamamana logo, kira tafedaroˈo.
5 Aia, ma nau ku kwatea alaˈanga leˈa leˈa logo fuana ngwae neˈe kira
faˈamamana, ma kira ka fiku saena luma kera fuana foˈosilana God.
Ma nau ku kwatea alaˈanga leˈa leˈa logo fuana sa Epaenetus, na kwaima
leˈa nau. Nia neˈe ngwae etaeta neˈe nia faˈamamana ana sa Jesus Christ
ˈi Asia.
6 Ma nau ku kwatea alaˈanga leˈa leˈa logo fuana ˈi Mary, kini ba nia
rao ngasingasiˈa fuamuˈa.
7 Ma alaˈanga leˈa leˈa logo fuana sa Andronikus, ma sa Junias, na ro
ngwae Jiu ki diˈia logo nauˈa neˈe kira tua tua faˈi nau saena luma ni
lokafo. Ma keroˈa ro ngwae kera eta faˈamamana ana sa Jesus Christ sui
mala nauˈa. Ma na ngwae ni lifurongo ki, kira sai leˈa logo adaroˈo.

8 Na alaˈanga leˈa leˈa nau fuana sa Ampilatus, na kwaima leˈa nau sulia
na faˈamamanaˈanga keroˈo ana na Aofia.
9 Na alaˈanga leˈa leˈa logo fuana sa Urbanus, na ngwae rao faˈi nau
fuana sa Jesus Christ. Ma na alaˈanga leˈa leˈa logo fuana sa Stakis, na
ngwae kwaima leˈa nau.
10 Ma alaˈanga leˈa leˈa fuana sa Apeles, na ngwae leˈa neˈe sa Jesus
Christ alafafia. Ma fata leˈa leˈa ˈanga fuana sa Aristobulus faˈinia na
tuaˈa nia.
11 Ma alaˈanga leˈa leˈa fuana sa Herodion, ta ngwae Jiu diˈia logo nauˈa.
Ma alaˈanga leˈa leˈa logo fuana sa tai faˈida neˈe kira faˈamamana saena
luma sa Narsisus.
12 Aia, na alaˈanga leˈa leˈa nau ki fuana ˈi Trifaena ma ˈi Trifosa, neˈe
kera rao ngasingasiˈa fuana na Aofia. Ma na alaˈanga leˈa leˈa logo fuana
kwaima nau ˈi Persis, na kini rao maˈudi fuana na Aofia.
13 Nau ku kwatea alaˈanga leˈa leˈa nau ki fuana sa Rufus, ngwae rao
leˈa fuana na Aofia. Ma alaˈanga leˈa leˈa logo fuana teˈa sa Rufus, neˈe
nia ˈafi leˈa aku diˈia naˈa ta ngela ˈana.
14 Alaˈanga leˈa leˈa nau ki fuana sa Asinkritus, sa Flegon, sa Hermes,
sa Patrobas, sa Hermas, ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ma
kira ka tua faˈinida.
15 Alaˈanga leˈa leˈa ki fuana sa Filologus, ma sa Julia, ma sa Nereus
faˈinia ngwaingwaena nia, ma fuana sa Olimpas faˈinia na ngwae God ki
taˈifau neˈe kira tua faˈinida.
16 Ma ana kaidaˈi kamu ke lisi kamu kwailiu, muke faˈataˈinia na
alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu. Aia, ma na ngwae faˈamamana sa
Jesus Christ ki taˈifau ˈi neˈe, kira kwatea kwau na alaˈanga leˈa leˈa kira
ki fuamuˈa.

Fata faˈabasuˈa sulia tuaˈa leˈa fuana ngwae faˈamamana ki

17 Ngwaefuta nau kina, nau ku saea fuamuˈa, muke madafi kamu faˈasia
na ngwae neˈe kira kwate ma kamu ka fuˈa ki, ma kira kwate ma ti ngwae
ka faˈitaˈi faˈasia sa Christ. Kira faˈamanata ˈani na ru neˈe leka matamata
faˈasia na faˈamanataˈanga mamana neˈe kamu faˈamamana ana. Muke
tua tau faˈasida.
18 Sulia sa tai faˈida neˈe kira sasi ˈunaˈeri, noaˈa kira kasi rao goˈo
fuana sa Jesus Christ na Aofia kia, bore ma kira rao goˈo ˈada sulia liada
talada. ˈAnia alaˈanga leˈa kira ki faˈinia na alaˈanga kwaigwafe kira ki,
kira ka sokea ngwae neˈe noaˈa kira kasi saiˈi ru ˈua ki.
19 Bore ma ngwae ki taˈifau kira rongo sulia neˈe kamu roˈosulia sa
Christ. Ma nau ku saeleˈa liu suli kamu. Nau ku oga muke liatoˈo sulia
tae neˈe leˈa, ma muke tua faˈasia na ru taˈa ki.
20 ˈUnaˈeri God neˈe gwalona na aroaroˈanga kia, nia ke baˈa ˈaliˈali ka
kwate ma kamu ke liufia sa Saetan.
Nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia kia sa Jesus ka inaˈu ana ˈofelamuˈa.
21 Ma sa Timoti, na ngwae neˈe rao faˈi nau, kwatea logo kwau na
alaˈanga leˈa leˈa nia ki fuamuˈa. Ma sa Lusius, sa Jason, ma sa Sosipater,
na ngwae Jiu ki diˈia logo nauˈa, kira kwatea na alaˈanga leˈa leˈa kira
logo fuamuˈa.
22 Ma nauˈa sa Tertius, na ngwae neˈe nau ku ˈafia sa Paul fuana
keresilana na alaˈanga neˈe ki, nau ku kwatea kwau na alaˈanga leˈa leˈa
nau fuamuˈa sulia na faˈamamanaˈanga kia ana sa Jesus Christ.

23-24 Aia, ma sa Geas ka kwatea kwau na alaˈanga leˈa leˈa nia ki. Nau
ku tua faˈinia ˈi neˈe, ma na ngwae faˈamamana ki neˈe kira fiku logo ˈi
luma nia. Ma sa Erastus, na ngwae lia sulia mani saena maˈe fanoa doe
neˈeri, faˈinia ngwaefuta kia sa Kuartus, kera kwatea na alaˈanga leˈa leˈa
keroˈa logo fuamuˈa.*

Foˈongaˈa ˈisi ˈani baˈatafeˈanga

25 Kuke fuˈusi ˈinotoˈa ana God, osiˈana nia saiana faˈangasingasi
lamuˈa sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe nau ku faˈataloˈania. Na
Faˈarongoˈa neˈe nia leka sulia sa Jesus Christ. Kaidaˈi tau naˈa maˈi God
noaˈa kasi faˈataˈi madako ana Faˈarongoˈa Leˈa neˈe.
26 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, nia faˈataˈinia naˈa na Faˈarongoˈa Leˈa.
Na profet ki kerekere sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe. Ma God neˈe mauri
firi, nia asungaˈi kami ka takaloa na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe fuana ngwae
ana fanoa ki taˈifau, fasi ˈiri neˈe ngwae ki taˈifau, kike faˈamamana ana,
ma kike roˈo logo sulia.
27 God taˈifilia goˈo neˈe liatoˈo ana ru ki taˈifau, kulu baˈatafea ˈani sa
Jesus Christ tuatua firi. ˈIu ke ˈunaˈeri.

* **16:23-24** Ti kerekereˈa ˈua ˈadoa laˈu alaˈanga neˈe, “Na kwaiˈofeˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ ke tua faˈi kamu taˈifau. ˈIu.”

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Korint

Kaidaˈi sa Paul nia leka ana uula lekaˈa nia, nia dao ka tua ˈi Efesus sulia kala kaidaˈi, ma nia ka keresia ti kerekereˈa fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint. Saena taˈi kerekereˈa, sa Paul faˈamanata kira ˈani tuaˈa saga faˈinia ngwae abu faˈamamana. (Kulu ˈiri toˈo ana kerekereˈa neˈeri ˈi taˈena.) Buri ˈana neˈe ngwae ˈi Korint ki kira toˈomani na kerekereˈa neˈeri, kira ka toˈo ana ti lidiˈa neˈe kira oga kike lidia ˈuana sa Paul. Kira saefiloa ka ˈuri, "ˈUri ma, nia leˈa goˈo ana fuana araˈinga nama noaˈa? ˈUri ma, nia leˈa goˈo ana fuana ngwae faˈamamana ki, kuke leka fanga goˈo ada faˈinia kwaima kulu ki neˈe kira ˈania fanga neˈe kira foˈosi ˈani nunuˈi ru ki? ˈUri ma faˈuta neˈe kulu ka fiku foˈo goˈo aka? Ma kwateˈa faˈuta mo ana Anoˈi ru Abu neˈe leˈa fuaka fuana saefilolana God ˈuana?" Na ngwae faˈamamana ki ˈi Korint kira kerekere fuana sa Paul fuana saefilolana sulia ru neˈeri ki.

Ta uulu ngwae neˈe satada Stafanas, ma sa Fotunatus, ma sa Akaikus, kira leka maˈi faˈasia ˈi Korint faˈinia kerekereˈa baera siana sa Paul. Ma kira ka faˈarongoa logo sa Paul ˈania ti ru taˈa liu fuli ˈi safitana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint. Ti ngwae faˈamamana ˈi Korint, kira ka olisuˈusuˈu ˈi safitada kwailiu, ma kira ka fata baˈalafe sulia sa tai neˈe siuabua kira ma ka faˈamanatada ˈania ru God ki (3:1-23). Ti ngwae oga kike leka sulia sa Paul, ma ti ai ka oga kike leka sulia sa Apolos nama sulia ti ngwae matamata laˈu. ˈUnaˈeri ma taˈi ngwae logo ka kakabara na teˈa fafo nia, ma na faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae God ki noaˈa kira kasi sasia nama ta ru ana falafala taˈa ˈunaˈeri. Ma ta ru laˈu, ti ngwae faˈamamana kira ka ngali logo ti ngwae faˈamamana ana kwai matalangaˈinga ˈi maana ngwae abu faˈamamana ki fuana faˈasagalada.

Sa Paul ka keresia laˈu fuana ngwae faˈamamana ˈi Korint. Ma na kerekereˈa neˈeri kulu ka saea ˈani 1 Korint. Saena bali buka 1-6, sa Paul ka kerekere sulia ru taˈa neˈe fuli safitana ngwae faˈamamana ˈi Korint neˈe nia rongoˈi. Saena bali buka 7-16, nia olisia na lidia neˈe ngwae Korint ki kira saefiloa maˈi saena kerekereˈa kira.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Na ˈafitaˈiˈanga ana barangisiˈa saena siosi & 1:1—4:21
Na ˈafitaˈiˈanga ana kakabaraˈanga & 5:1-13
Na ˈafitaˈiˈanga ana kwaifataiˈanga & 6:1-8
Na ˈafitaˈiˈanga ana kwaiogaiˈanga taˈa & 6:9-20
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana araˈinga & 7:1-40
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana nunuˈi ru ki & 8:1—11:1
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana foˈo fikuˈa & 11:2—14:40
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana tataˈe ˈanga ana noni faolu & 15:1-58
Fata leˈa leˈa ˈanga sa Paul & 16:1-24

1 Na kerekereˈa neˈe nia leka maˈi faˈasi nauˈa sa Paul faˈinia na ngwae asina kia sa Sosetenes. God nia fili nau sulia na kwaiogai ˈanga nia ˈiri nauˈa ta ngwae ni lifurongo ana sa Jesus Christ.

2 Keroˈo kerekere fuamuˈa ngwae neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus, ma muka tua saena na fanoa ˈi Korint. God nia fili kamu, ma ka faˈa abu kamu na ngwae nia ki, sulia na ˈadoˈa kamu faˈinia sa Jesus Christ. God

ka fili kamu faˈinia na ngwae ana fanoa ki taˈifau neˈe kira foˈosia sa Jesus Christ, neˈe na Aofia kira, ma na Aofia kia logo.

3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Kulu toˈo ana na leˈangaˈa ki osiˈana sa Christ

4 Nau ku baˈatafea God suli asoa ki osiˈana kamuˈa, sulia na kwaiˈofeˈanga neˈe nia faˈataˈinia fuamuˈa ˈania sa Jesus Christ.

5 God kwatea naˈa ru leˈa ˈoro ki fuamuˈa, osiˈana kamu tua ratai faˈinia sa Jesus Christ. ˈUnaˈeri muka sai leˈa ana ru ˈoro ki sulia sa Jesus Christ, ma muka faˈatalo leˈa logo sulia.

6 Na ru leˈa neˈe kiri nia kwatea fuamuˈa, nia faˈataˈinia fuamuˈa neˈe na faˈarongoˈa neˈe kami faˈarongo kamu ˈani sulia sa Christ nia mamana.

7 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kamu ka ngalia naˈa ru leˈa ki taˈifau faˈasia God, ana kaidaˈi neˈe muke kwaimasi ana faˈi asoa neˈe na Aofia kia sa Jesus Christ ke baˈa oli laˈu maˈi ana.

8 Ma nia ke baˈa faˈangasingasi kamu leleka ka dao ana asoa ˈisi, fasi ˈiri noaˈa ta ru taˈa kasi teo amuˈa ana faˈi asoa neˈe nia ke baˈa oli maˈi ana.

9 Kulu fitoˈo ana God ke sasi ˈunaˈeri fuamuˈa, osiˈana nia fili kulu ˈiri kulu ka tua kwaima faˈinia sa Jesus Christ na Ngela nia ma na Aofia kia.

Na barangisiˈanga ˈi safitana na fiku taˈi ngwae faˈamamana

10 Aia, ngwae asina nau kina ˈae, nau ku gani kamu ˈania na ngasingasiˈanga ana sa Jesus Christ na Aofia kia, muke mango faˈasia kwaingilongiloiˈanga faˈi kamu kwailiu, fasi ˈiri noaˈa ta barangisiˈanga ˈi safitamuˈa. Ma nia leˈa fuana neˈe manataˈanga kamu ki ma na kwaiogaiˈanga kamu ki ka alua taˈi ru.

11 Nau ku saea ru neˈeri, osiˈana neˈe ti ngwae faˈasia kwalafa ˈi Kloe kira faˈarongo nau ˈani fasi kamu toˈo ana olisuˈusuˈu ˈanga ki faˈi kamu kwailiu.

12 Ma ti ngwae amuˈa fata ˈuri, “Nauˈa na fafarongo sa Paul.” Ma ta ngwae ka saea, “Nauˈa na fafarongo sa Apolos.” Ma ta ngwae laˈu ka saea, “Nauˈa na fafarongo sa Peter.” Ma ta ngwae laˈu ka saea, “Nauˈa na fafarongo sa Jesus Christ.”

13 Na ru taˈa liu neˈeriˈa, si duˈungana kaumulu daroˈia sa Jesus Christ ˈani fikuˈa matamata ki. Noaˈa laˈu nauˈa sa Paul ba nau ku mae fuamuˈa ana na ˈai rara folo! Ma noaˈa kamu ˈiri siuabu ˈani sataku fasi ˈiri kamuˈa na fafarongo nau ki!

14 Nau ku baˈatafea God, duˈungana taˈifilia sa Krispus ma sa Geas goˈo neˈe nau ku siuabuda.

15 Nia neˈe, noaˈa ta ngwae bore ˈana kasi saea nia siuabu ˈiri niaˈa na fafarongo nau.

16 (Aia, nau ku siuabua logo sa Stafanas faˈinia na luˈuluˈua nia, ma noaˈa nau kusi manata toˈona sa tai laˈu neˈe nau ku siuabua.)

17 Osiˈana sa Jesus Christ noaˈa kasi asungaˈi nau maˈi fuana siuabulana ngwae ki. Nia asungaˈi nau lala maˈi ˈiri nau ku faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa. Ma noaˈa nau kusi fata ˈani liatoˈo ˈanga ana magalia, ˈasu ˈubani ti ngwae kira kata faˈamamana sulia na alaˈanga leˈa nau ma noaˈa laˈu sulia na mamanaˈanga ana maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo.

Na maelana sa Jesus faˈataˈinia na ngasingasiˈanga ma na liatoˈongaˈa God

18 Ana kaidaˈi ti ngwae kira rongoa faˈarongoˈa sulia na maelana sa
Jesus Christ ana ˈai rara folo, kira fia na faˈarongoˈanga neˈeri na ru ˈoˈo
goˈo ˈana. Ma na ngwae neˈeri ki, God ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga
fuada. Bore ma kuluˈa, na ngwae neˈe God faˈamauri kulu ki, kulu
saiana na faˈarongoˈanga neˈeri nia neˈe na ngasingasiˈanga God fuana
faˈamaurilana ngwae ki.

19 Osiˈana God nia saea saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
“Ti ngwae ˈi neˈana kira saea fasi kira liatoˈo ma kira ka toˈo ana na liaˈi
ngwae saga ki.
Bore ma nai baˈa faˈataˈinia neˈe noaˈa kira ˈiri liatoˈo goˈo, ma nau kui
baˈa faˈataˈinia neˈe na naiˈi ru ˈanga kira ki ke baˈa sui.”

20 Nia neˈe, kulu saiana na liatoˈongaˈa ngwae Grik ki, ma na
liatoˈongaˈa ngwae Jiu ki, ma na liatoˈongaˈa ngwae alaˈa leˈa ki, nia ke
dalafaˈa goˈo ˈana. God faˈataˈinia neˈe na liatoˈongaˈa ngwae ki niˈi
boleboleˈa goˈo ˈani.

21 God nia liatoˈo liu. Nia neˈe kwate ma ka ˈafitaˈi fuana na ngwae
ki ˈiri kira kasi saiana God ˈani na liatoˈongaˈa kira talada. God
oga faˈamaurilana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana faˈarongoˈanga
neˈe kami faˈarongo ˈani, sui bore ˈana ngwae ˈoro ki kika saea neˈe
faˈarongoˈanga neˈeri nia boleboleˈa goˈo ˈana.

22 Ma na ngwae Jiu ki, kira oga kike lisia na faˈanadaˈa ki sui mala kira ka
fiˈi faˈamamana. Ma na ngwae ˈi Grik ki, kira oga rongolana na alaˈanga
liatoˈo ki sui mala kira ka fiˈi faˈamamana.

23 Bore ma kamiˈa faˈarongo ˈani sa Jesus Christ faˈinia na maelana ana
ˈai rara folo. Ma na ngwae Jiu ki kira ˈaila ˈani na faˈarongoˈa neˈeri. Ma
na ngwae Grik ki, kira saea neˈe faˈarongoˈa neˈeri na alaˈanga boleboleˈa
goˈo ˈana.

24 Bore ma fuana sa tai faˈida neˈe God filida naˈa, ana Jiu ki, ma ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo, na faˈarongoˈa neˈeri sulia sa Jesus Christ neˈe
faˈataˈinia na ngasingasiˈanga God faˈinia na liatoˈongaˈa God.

25 Sui bore ˈana ngwae ˈoro kira ka saea neˈe liatoˈo ˈanga God ru
boleboleˈa goˈo ˈana, na liatoˈo ˈanga God nia tasa liufia na liatoˈo ˈanga
na ngwae ki. Ma sui bore ˈana ngwae ˈoro kira ka saea na ngasingasiˈanga
God neˈe ru tiˈitiˈi goˈo ˈana, na ngasingasiˈanga God, ngasingasiˈa ka tasa
liufia na ngasingasiˈanga ngwae ki.

26 Aia, ngwae asina nau kina ˈae, noaˈa kamu kasi manata bura ˈani
tuaˈa ba kamu tua maˈi ˈani ˈi naˈona mala kaidaˈi ba God nia sae kamu
ˈuana faˈamamanaˈanga. Osiˈana neˈe ˈi maana ngwae ki, bara ngwae
goˈo amuˈa neˈe kira toˈo ana liatoˈongaˈa, ma na ˈinotoˈanga. Ma bara
ngwae goˈo amuˈa neˈe leka maˈi faˈasia na fuuˈi ngwae toˈofu ki.

27 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, God nia fili kamu na ngwae neˈe kira saea
kaumulu boleboleˈa ki, fasi ˈiri nia ke faˈaˈekea na ngwae liatoˈo ki. Ma
nia ka fili kamu na ngwae neˈe kira saea kaumulu ngwataˈutaˈu ki, fasi
ˈiri nia ke faˈaˈekea na ngwae ˈinotoˈa ki.

28 Ma God ka fili kamu na ngwae neˈe kira kasi fuˈusi doe amuˈa ki, ma
kira ka ˈaila ˈani kamu, ma kira ka saea kamu na ru ˈoˈo ki goˈo, fasi ˈiri
nia ke faˈalia na ru neˈe kira saea ˈania na ru talingaˈi ki.

29 Ma sulia nia ˈunaˈeri, noaˈa ta ngwae kasi saiana ka fata leˈa sulia
niaˈa talana ˈi naˈona God.
30 God naˈa neˈe alu kulu ka tua ratai faˈinia sa Jesus Christ, ma God
naˈa neˈe ka kwatea liatoˈo ˈanga fuaka ˈani sa Jesus Christ. Ma God ka
faˈa ˈoloˈolo kulu sulia sa Jesus Christ. Ma osiˈana sa Jesus Christ logo,
God ka loge kia, ma nia ka faˈa abu kia naˈa fuana.
31 Ma nia ka diˈia na Kerekereˈa Abu ba saea, “Sa tai bore ˈana neˈe oga
ka fata baˈalafe, nia ka fata baˈalafe sulia tae neˈe na Aofia nia fulia.”

2

Sa Paul noaˈa kasi faˈatalo ˈani na liatoˈo ˈanga ana magalia neˈe

1 ˈIu, ngwaefuta kina, ana kaidaˈi ba nau ku dao maˈi siaumulu fuana
alaˈanga sulia na alaˈanga God ki fuamuˈa, noaˈa nau kusi fata ˈani ta
alaˈanga liatoˈo diˈia na ngwae sai ˈi ru ki.
2 Osiˈana neˈe ana kaidaˈi ba nau ku tua faˈi kamu, nau ku oga alaˈanga
sulia taˈifilia goˈo sa Jesus Christ ma na maelana ana ˈai rara folo.
3 ˈUnaˈeri, ana kaidaˈi ba nau ku dao kwau siaumulu, nau ku
ngwataˈutaˈu ma nau ku lebelebe, osiˈana nau ku maˈu.
4 Ma ana kaidaˈi nau ku alaˈa faˈi kamu, na alaˈanga nau ki noaˈa laˈu na
liatoˈo ˈanga ana magalia. Bore ma nau ku faˈatalo ˈania ngasingasiˈanga
ana Anoˈi ru Abu.
5 Nia ˈunaˈeri ˈiri faˈamamanaˈanga kamu kasi ego ana liatoˈo ˈanga na
ngwae goˈo ˈana, bore ma muke ego lala ana ngasingasiˈanga God.

God nia faˈataˈinia na lokoruˈa nia fuaka ˈani na Anoˈi ru Abu

6 Fuana ngwae neˈe faˈamamanaˈanga kira ki ngasi naˈa ana God,
nau ku alaˈa fuada ˈani liatoˈo ˈanga. Ma na liatoˈo ˈanga neˈe nau ku
faˈamanatada ˈani noaˈa laˈu faˈasia na ngwae liatoˈo ana magalia neˈe,
nama na ngwae neˈe kira ˈinotoˈa fafia na magalia neˈe. Na ˈinotoˈanga
kira ki ke baˈa sui.
7 Bore ma na faˈamanataˈanga neˈe nau ku fata sulia neˈe na naiˈi ru
ˈanga God, neˈe God noaˈa ˈiri faˈataˈi madako ana fuana ngwae ki ˈi naˈo.
Ma ˈi naˈona mala neˈe God ka saungaˈinia ru ki, nia manata naˈa maˈi
sulia nia ke baˈa fulia na liaˈi ngwae neˈeri fuana faˈaleˈalaka ˈi langi.
8 Ma na ngwae gwaungaˈi ki ana magalia neˈe noaˈa kasi saiana na liaˈi
ngwae neˈeri. Diˈia kira saiana, nia ˈafitaˈi kira ka fotoˈia na Aofia ˈinotoˈa
ana ˈai rara folo.
9 Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“Na ru neˈe God nia sasi akaˈu ana fuana kwatelana fuana ngwae neˈe
kira alafe fuana, noaˈa ta ngwae kasi lia saiana, ma noaˈa kasi rongo
saiana, ma noaˈa ta ngwae kasi malingaˈinia ru neˈeri.”

10 Ma God ka faˈataˈinia na liaˈi ngwae neˈeri fuaka ˈani Anoˈi ru nia,
neˈe saiana na ru ki taˈifau ma na manatana God logo.
11 Taˈifilia goˈo na ngwae talana neˈe saiana tae neˈe nia teo saena
manatalana ngwae. Ma ka ˈunaˈeri logo, na Anoˈi ru Abu taˈifilia goˈo
neˈe saiana tae neˈe nia teo saena manatalana God.
12 Ma kuluˈa ngwae neˈe faˈamamana ki, noaˈa kulu kasi manata diˈia
na ngwae taˈa ki saena magalia. Bore ma na Anoˈi ru Abu faˈasia God
neˈe tua akulu fasi ˈiri kuke saiana ru ki taˈifau neˈe God kwateˈe fuaka.

13 ˈUnaˈeri kaimili kasi faˈamanata laˈu ˈani liatoˈongaˈa na ngwae ki.
Bore ma na Anoˈi ru Abu neˈe ˈafi kaimili mika faˈamanata ˈania ru
mamana ki sulia God fuana ngwae neˈe kira toˈo ana Anoˈi ru Abu saena
maurilada ki.
14 Ma na ngwae neˈe noaˈa kira kasi toˈo ana Anoˈi ru Abu, nia
ˈafitaˈi kira ka saiana na ru mamana ki sulia God neˈe Anoˈi ru Abu
nia faˈataˈinia. Osiˈana ngwae neˈeri ki kira saea na ru neˈe Anoˈi ru
Abu faˈataˈiniˈi ki ru ˈoˈo goˈo ˈani. Noaˈa kira kasi saiana ru neˈeri,
osiˈana kira boˈoboˈo ˈuana na Anoˈi ru Abu ka ˈafida ˈiri kike saiana na
ru mamana neˈeri.
15 Bore ma na ngwae neˈe toˈo ana Anoˈi ru Abu saena maurilana, nia
bolo faˈinia saiˈa ana ru ki taˈifau faˈasia na Anoˈi ru Abu. Ma na ngwae
neˈe noaˈa kasi toˈo ana Anoˈi ru Abu saena maurilana, nia kasi bolo
faˈinia ka malingaˈinia na ngwae neˈe toˈo ana Anoˈi ru Abu.
16 Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“Noaˈa ta ngwae kasi saiana na manatalana na Aofia.
Ma noaˈa ta ngwae ˈiri bolo logo fuana faˈamanatalana ˈani ta ru.”

Bore ma kuluˈa neˈe kulu toˈo naˈa ana na Anoˈi ru, kulu malingaˈinia
na manatana sa Jesus Christ.

3

Ngwae neˈe toˈo ana na Anoˈi ru Abu noaˈa kasi fulia barangisiˈa

1 Ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi ba nau ku tua faˈi kamu, falafala
kamu ki diˈia goˈo na falafala ana ngwae saena magalia. Ta neˈe, noaˈa
nau kusi faˈamanata kamu diˈia neˈe nau ku faˈamanata ngwae neˈe
toˈo ana Anoˈi ru Abu. Ma kamu diˈia goˈo na ngela ki, osiˈana neˈe
faˈamamanaˈanga kamu ana sa Jesus Christ noaˈa kasi ngasingasiˈa ˈua.
2 ˈUnaˈeri nau ku faˈamanata kamu diˈia ta kini ba faˈasusufia na ngela
tiˈitiˈi nia, ma noaˈa kasi kwatea ˈua na fanga ngasi fuana. Ana kaidaˈi
neˈeri, nia ˈafitaˈi ˈua fuana muke saiana na faˈamanataˈanga nau. Ma
ana kaidaˈi neˈe bore, noaˈa kamu kasi totolia ˈua,
3 sulia na abulaˈanga kamu ki diˈia na abulaˈanga taˈa na ngwae ki
saena magalia. Kamu kwaimamagolai, ma muka olisuˈusuˈu faˈi kamuˈa
kwailiu, nia faˈataˈinia neˈe kwaiogai ˈanga taˈa kamu ki goˈo neˈe talaˈi
kamu. Ma falafala kamu ka diˈia na ngwae ki neˈe noaˈa kasi toˈo ana na
Anoˈi ru Abu.
4 Ma ti ai amuˈa kira ka fata ˈuri, “Kaimili na fafarongo sa Paul ki.” Ma
ti ai kira fata ˈuri, “Kaimili neˈe fafarongo sa Apolos ki.” Na alaˈa lamuˈa
neˈeriˈa faˈataˈi madako liu ana falafala kamu ki diˈia naˈa ngwae noaˈa
kasi faˈamamana ki.
5 Muke manata basi sulia nauˈa, sa Paul, faˈinia sa Apolos. Keroˈo na
ro ngwae rao God ki goˈo fuana ˈafilamuˈa ˈuana faˈamamanaˈanga. Ma
keroˈo ka sasia amiroˈo tae neˈe na Aofia kwatea fuamiroˈo fuana sasilana.
6 ˈIu, ma nau ku diˈia ta ngwae neˈe fasia na maga ru ki. Ma sa Apolos
ka diˈia ta ngwae neˈe kikia ana kafo na maga ru neˈe nau ku fasiˈi ki. Ma
God lala neˈe kwatea na mauriˈa fuana maga ru neˈeri ki, ma ka sasia ru
neˈeri ki ka bulao maˈi.
7 ˈUnaˈeri, na ngwae neˈe fasi ru faˈinia na ngwae neˈe kikia ana
kafo maga ru neˈeri ki, kera kasi ˈinotoˈa goˈo. God naˈa neˈe ˈinotoˈa,
duˈungana nia kwatea naˈa mauriˈa fuana maga ru ki ˈiri ka bulao.

8 Ma na ngwae neˈe fasi ru faˈinia na ngwae neˈe kikia kafo ana ˈai ki,
kera rao fiku. Ma taˈi taˈi ngwaeˈa ana ro ngwae neˈe ki, God ke baˈa
kwaiara kera fuana na raoˈa neˈe kera sasiˈi ki.
9 Nau ku rao faˈinia sa Apolos fuana God. Ma kamuˈa naˈa neˈe, kamu
diˈia na oˈola God neˈe keroˈo rao saena.
Ma muka diˈia logo na luma God.
10-11 Ma God ka ˈafi nau sulia nau ku diˈia na ngwae liatoˈo neˈe
saungaˈinia na luma. Ma ana kaidaˈi nau ku eta faˈamanata kamu, nau
ku alu na diro ˈai ana luma neˈeri. Ma talitoˈona sa Jesus neˈe na diro ˈai
ana luma neˈeri. Ma ti ngwae matamata ka saungaˈi fafona diro ˈai neˈeri
ki. Ma ka leˈa fuana sa tai neˈe ka rao ana luma neˈeri, nia ke sasi leˈa
ana na raoˈa nia ki.
12 Ta ngwae bore ˈana neˈe saungaˈi fafona na diro ˈai neˈeri, nia sasi
raoˈa leˈa diˈia na ngwae neˈe saungaˈinia na luma ˈani na ru leˈa diˈia
na gol, ma silva, ma na fau folilani doe ki. Nama nia ka sasia na raoˈa
taˈa, diˈia na ngwae neˈe saungaˈinia na luma ˈani na ˈai ma sao goˈo.
13 Ma na kaidaˈi ke baˈa dao maˈi ana faˈi Asoa sa Jesus Christ fuana
matalangaˈinga, nia ke baˈa ilitoˈona na raoˈa kia ki ˈani mafula. Ma diˈia
na raoˈa ta ngwae ka leˈa, ˈafitaˈi na mafula ke faˈalia. Ma diˈia neˈe raoˈa
ta ngwae ka taˈa, na mafula neˈeri ke baˈa faˈalia taˈifau goˈo.
14 Ma diˈia neˈe mafula kasi faˈalia na raoˈa ta ngwae, nia ke baˈa ngalia
na kwaiaraˈa leˈa.
15 Ma diˈia na mafula ke faˈalia na raoˈa ta ngwae, nia noaˈa kasi ngalia
ta kwaiaraˈa, bore ma God ke baˈa faˈamauria. Sui bore ˈana nia ke baˈa
diˈia na ngwae ba tafi faˈasia na luma neˈe duˈafia, ma noaˈa kasi laua
naˈa ta ru.
16 Aia, ma kamuˈa ngwae neˈe kamu faˈamamana ki, kaumulu saiana
taka neˈe kamuˈa na luma abu God, ma na Anoˈi ru God ka tua saena
maurilamuˈa.
17 ˈUnaˈeri, si diˈia ta ngwae ka faˈalia na luma abu God, God bore ke
faˈalia logo niaˈa. Osiˈana na luma God nia abu liu, ma kamu naˈa neˈe
luma abu God.

Na liatoˈo God nia ˈado fikua ngwae ki ma noaˈa kasi toˈolangaˈinida

18 Aia, noaˈa kamu kasi ˈoi amuˈa talamuˈa. Diˈia ta ngwae amuˈa fia
fasi nia ta ngwae liatoˈo ana manatalana ngwae ki goˈo ˈana, nia leˈa fuana
nia ka ˈaila ˈani liatoˈo neˈeri, fasi ˈiri ke alua niaˈa na ngwae liatoˈo ˈi
maana God.
19 Sulia tae neˈe ngwae saena magalia ki kira saea ˈani na liatoˈongaˈa,
nia neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana ˈi maana God. Osiˈana neˈe Kerekereˈa Abu ba
fata ˈuri, “Na ngwae liatoˈo ki, God faˈataˈinia neˈe manatalada nia rora.”
20 Ma taˈi Kerekereˈa Abu ka ˈuri logo, “Na Aofia saiana fasi neˈe
manatana na ngwae liatoˈo ki neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana.”
21 ˈUnaˈeri, noaˈa ta ngwae amuˈa kasi fata baˈalafe goˈo osiˈana kamu
donga goˈo taˈi ngwae faˈamanata. Ma ru ki taˈifau neˈe ru kamu ki:
22 Kaimili, sa Paul, sa Apolos, ma sa Peter logo, God alu kami na ngwae
rao kamu ki. Na magalia, ma na mauriˈa faˈinia na maeˈa, ma na ru ki
neˈe fuli ana kaidaˈi neˈe, ma ana kaidaˈi neˈe ke baˈa dao maˈi, God ka
kwatea na ru neˈeri ki taˈifau logo fuamuˈa.
23 Ma kamuˈa neˈe ru sa Jesus Christ ki. Ma sa Jesus Christ, niaˈa neˈe
ru God.

4

Na ngwae ˈi Korint ki fuila kike alafafia faˈamanataˈanga sa Paul

1 Ma fuaimili ngwae neˈe kami faˈamanata ki, muke manata toˈo
aimili diˈia ngwae rao sa Jesus Christ ki. God arabaˈe kaimili fuana
faˈamanataˈanga ˈani na naiˈi ru ˈanga nia neˈe noaˈa nia kasi faˈataˈinia
ˈi naˈo.
2 God kwatea na raoˈa neˈe fuaimili, ma kaimili ka sasia nama na raoˈa
leˈa neˈe.
3-4 ˈUri ma na raoˈa nau faˈi kamu nia leˈa? Na Aofia talana neˈe ke baˈa
filongaˈi nau ma ka saiana. ˈUnaˈeri ta tae bore ˈana neˈe kamu nama ta
ngwae bore ˈana ka manata sulia raoˈa nau noaˈa ˈiri talingaˈi goˈo. Noaˈa
nau ku ˈiri saiana ta ru neˈe nau ku fulia ka rora, bore ma noaˈa kasi fada
laˈu neˈe nau ku sasia goˈo raoˈa leˈa ki. ˈUnaˈeri bore ˈana na Aofia lala
neˈe fulangani.
5 ˈUnaˈeri, noaˈa kamu kasi saea na raoˈa ta ngwae nia leˈa nama ka
taˈa, ˈi naˈona na kaidaˈi neˈe na Aofia ke oli logo maˈi ana. Ana kaidaˈi
neˈeri, nia ke baˈa faˈataˈinia na manataˈanga ago ngwae ki faˈinia na ru
sofongaˈiniˈi ki taˈifau. Ma kaidaˈi neˈeri, God ke baˈa tafea na ngwae ki
totolia fulirulada.
6 Ngwaefuta kina, ana kaidaˈi ba nau ku fata sulia sa Apolos ma nauˈa,
nau ku oga muke malingani na alaˈanga ˈuri, “Muke roˈosulia tae neˈe
na Kerekereˈa Abu nia saea.” Ma noaˈa kamu kasi baˈatafea ta ngwae
faˈamanata neˈe leˈa ka liufia ta ai.
7 Ma noaˈa kamu kasi fia fasi kamu talingaˈi ka liufia ti ngwae. God
kwate ˈoˈo ana ru ki taˈifau fuamuˈa neˈe kamu toˈo ani. Nia neˈe,
noaˈa kamu kasi bolo fuana fata baˈalafeˈa, osiˈana God taˈifilia goˈo neˈe
kwatea na ru neˈeri ki fuamuˈa.
8 Kaumulu manata rora sulia neˈe kamu toˈo naˈa ana ru ki taˈifau neˈe
kamu boˈoboˈo ˈuani. Ma kamu ka manata rora logo ana neˈe kamu fia
fasi kamu toˈo naˈa ana na ru leˈa ki taˈifau. Ma kamu ka manata rora logo
ana neˈe kamu fia fasi kamuˈa neˈe na tatalafaˈa ki, bore ma kaimili na
ngwae lifurongo ki neˈe noaˈa. Aia, nau ku oga fasi kaidaˈi neˈeri ke dao
naˈa fuamuˈa fuana tuaˈa naˈa saena ˈinotoˈanga ˈiri kaimili logo mike
tatalafaˈa logo faˈi kamu.
9 Nau ku saea ru neˈeri, sulia nau ku fia fasi God nia alu kaimili, na
ngwae ni lifurongo ki, kami na ngwae enoeno ki, diˈia na ngwae neˈe kira
matalangani fuana maeˈa, fasi ˈiri na ngwae ki taˈifau faˈinia na ˈainsel
ki logo kira ka adaˈi maelamiˈa.
10 Ma na ngwae ˈoro ki kira saea kaimili boleboleˈa goˈo ˈaimili osiˈana
na raoˈa kaimili fuana sa Jesus Christ. Bore ma kamu saea kaumulu
liatoˈo duˈungana kaumulu faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma kira
saea logo fasi kaimili ngwataˈutaˈu. Bore ma kaumulu saea fasi kaumulu
ngasingasiˈa. Ma kira ka ˈaila ˈani kaimili, bore ma kira ka fuˈusi doe lala
amuˈa.
11 Ma kaimili niniˈa, ana kaidaˈi neˈe bore, kaimili fiolo goˈo ˈaimili, ma
kami ka silikwaˈu goˈo ˈaimili, ma na toro kaimili ki ka taˈa, ma kira ka
ulasi kaimili, ma noaˈa logo ta luma ˈaimili.
12 Ma na nonimiˈa ka maruku naˈa sulia na rao ngasilamiˈa. Aia, ana
kaidaˈi ngwae ki kira fata taˈa aimili, kami ka gania God fasi ˈiri ke faˈaleˈa
kira. Ma ana kaidaˈi kira fulia ru taˈa ki aimili, noaˈa kami kasi fuˈalida
goˈo.

13 Ma ana kaidaˈi kira fata faˈali kaimili, kami ka olisida ˈani alaˈanga leˈa ki. Ma leka ka dao bore ˈana kaidaˈi neˈe, na ngwae ˈoro ki saena magalia kira saea fasi kaimili diˈia naˈa tafu.
14 Noaˈa naisi keresia ru neˈe ki fuana faˈa ˈekelamuˈa, bore ma nau ku oga nai faˈamanata kamu. Sulia kaumulu diˈia na ngela nau ki neˈe nau ku alafe fuada.
15 Sui bore ˈana ngwae ˈoro ki kira ka faˈamanata kamu sulia sa Jesus Christ, taˈi ngwae goˈo neˈe nia diˈia na maˈa kamu. Osiˈana nau ku faˈataloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa ˈiri muka faˈamamana ana, ma nauˈa na ngwae diˈia ta maˈa fuamuˈa.
16 Nau ku diˈia naˈa maˈa kamu, nau ku gani kamu ˈiri muke diˈia nauˈa ana na ru neˈe nau ku sasiˈi ki.
17 Nau ku kwatea kwau sa Timoti siaumulu, ˈiri kaumulu ke tua sulia na falafala neˈeri. Nia diˈia na ngela nau neˈe nau ku alafe fuana, ma nia ka rao leˈa fuana na Aofia. Sa Timoti neˈe ke baˈa ˈafi kamu, ˈasu ˈubani mu kata manata bura ˈani falafala saga neˈe bolo fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus Christ ki. Nau ku roˈosulia na falafala saga neˈeri, ma nau ku faˈamanata ˈani ˈi safitana ngwae faˈamamana ki taˈifau neˈe nau ku leka siada.
18 Aia, ma ti ai amuˈa, kira ka saea fasi noaˈa naisi leka laˈu maˈi fuana maaˈa toˈomuˈa. Ma kira ka fata baˈalafe liu sulida talada.
19 Bore ma, diˈia na Aofia nia oga, nai baˈa leka ˈaliˈali kwau siaumulu. Ma ana kaidaˈi nai dao kwau, nai baˈa lisia diˈia na ngwae neˈe kira fata baˈalafe ki kira toˈo naˈa ana ngasingasiˈanga, ma noaˈa laˈu na alaˈanga ˈoˈo ki goˈo ana neˈe kira saeˈe.
20 Kaidaˈi God gwaungaˈi fafi kulu, na ru talingaˈi noaˈa laˈu alaˈanga ki, bore ma na ngasingasiˈanga nia.
21 Aia, ma tae neˈe kamu oga? Diˈia noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki, nai baˈa leka maˈi siaumulu fuana balufilamuˈa. Bore ma, diˈia na fuli ru lamuˈa niˈi leˈa, na daolaku maˈi siaumulu ke baˈa leˈa logo, ma nai baˈa faˈataˈinia fuamuˈa na alafeˈanga nau faˈinia na kwaigere ˈanga nau.

5

Na abula taˈangaˈa ˈi safitana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint

1 Aia, nau ku rongo fasi taˈi ngwae amuˈa neˈe abulalana nia taˈa liu. Kira saea na ngwae neˈeri teo faˈinia teˈa fafo nia. Ma na ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ki bore, kira noaˈa kasi alafafia abulaˈa ˈunaˈeri.
2 Ma faˈuta neˈe kamu ka fata baˈalafe goˈo amuˈa, sui bore ˈana ta ngwae faˈamamana neˈe ka sasi ˈunaˈeri. Ma nia leˈa fuana muke kwaimanatai. Ma ka leˈa logo diˈia kamu kasi alafafia fuana tuaˈa ˈi safitamuˈa.
3-4 Niniˈari nau ku tua tau bore faˈasi kamu. Bore ma nia diˈia goˈo ˈana fasi nau ku tua faˈi kamu, osiˈana na manataku fii liu suli kamu. Ma nau ku matalangaˈinia na ngwae neˈe sasia ru taˈa ˈunaˈeri. Nau ku bolo faˈinia matalangaˈilana sulia na ngasingasi ˈanga nau faˈasia na Aofia kia sa Jesus. Ana kaidaˈi kamu ka fiku, nia diˈia nau ku tua logo faˈi kamu, ma kaimili ka toˈo ana ngasingasiˈanga faˈasia na Aofia kia sa Jesus.
5 Ma ˈania na ngasingasiˈanga neˈeri, nau ku fata totongaˈi muke danga naˈa ˈania ngwae neˈeri fuana sa Saetan neˈe ke baˈa faˈalia na nonina,

ˈiri na mangona ke baˈa mauri faˈasia na kwaˈikwaˈinga neˈe God ke baˈa kwatea ana faˈi Asoa na Aofia sa Jesus ke baˈa oli maˈi.

6 Noaˈa kamu kasi bolo faˈinia neˈe kamu ke fata naunau! Osiˈana kamu saiana neˈe alaˈanga ba fata ˈuri, “Ta kala isi tiˈitiˈi ba nia ke sifolia kaˈakaˈa ana beret taˈifau.” Ma ka ˈunaˈeri logo ta ngwae neˈe abulalana taˈa saiana ke baˈa talaˈia ngwae ˈoro liu fuana lekaˈa sulia.

7 Nia neˈe, ka leˈa fuana muke lafua faˈasi kamu na ngwae taˈa neˈe diˈia isi, ˈiri noaˈa ta taˈangaˈa ˈi safitamuˈa. Ma diˈia kamu roˈosulia na ru neˈe, muke baˈa diˈia na beret faolu neˈe noaˈa ta isi saena. Ma nau ku saiana kaumulu ˈunaˈeri naˈa. Duˈungana neˈe na fafangaˈa kia kwaimamani naˈa, sulia sa Jesus Christ diˈia na kala sipsip neˈe kira foˈosi naˈa ˈani ana fafangaˈa Jiu neˈe kira saea ˈani “Daofaˈi Liuˈa.”

8 Ma osiˈana neˈe nia ˈunaˈeri, ana kaidaˈi kulu fanga ana na fafangaˈa ana “Daofaˈi Liuˈa,” noaˈa kulu kasi ˈania na beret ˈua neˈe toˈo ana isi ana abula taˈangaˈa saena, bore ma kulu ˈania lala na beret neˈe noaˈa ta isi ana abula taˈangaˈa saena, sulia na abulalaka saga taˈifau, ma na fatalaka ka mamana logo.

9 Saena na kerekereˈa ba nau ku kwatea kwau fuamuˈa ˈi naˈo,* nau ku saea kwau fuamuˈa noaˈa kamu kasi ˈado laˈu faˈinia ngwae neˈe maurilada teo ana ˈusuˈa.

10 Ma noaˈa nau kusi fata sulia ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ana God neˈe maurilada teo ana ˈusuˈa, nama na ngwae guguta, nama na ngwae bilibili, ma na ngwae neˈe kira foˈosia nunuˈi ru ki. Si diˈia kulu tua saena magalia neˈe, nia ˈafitaˈi fuana kulu ka tua faˈasia na ngwae taˈa ˈunaˈeri ki.

11 Bore ma, na ru ba nau ku fata sulia nia ˈuri, noaˈa kulu kasi ˈado faˈinia na ngwae neˈe kira saea kira faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma na maurilada ka teo ana ˈusuˈa, ma kira ka guguta, ma kira ka foˈosia na nunuˈi ru ki, ma kira ka fata taˈa sulia ngwae ki, ma kira ka kwaˈu liua na waen, ma kira ka bili. Noaˈa kamu kasi fanga faˈinida ngwae ˈunaˈeri ki.

12-13 Ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ, noaˈa kulu kasi bolo fuana matalangaˈilada. God lala neˈe ke baˈa matalangaˈi kira. Bore ma diˈia ta ngwae akulu na ngwae faˈamamana nia sasia ta ru taˈa ˈunaˈeri, kulu bolo fuana matalangaˈilana. Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Diˈia ta ngwae taˈa amuˈa tua saena fikuˈa kamu, muke lalia faˈasia fikuˈa faˈi kamu.”

6

Na kwaifatai ˈanga safitana ngwae faˈamamana ki

1 Kaidaˈi ta ngwae amuˈa nia kwaifatai faˈinia ta ngwae neˈe faˈamamana logo, noaˈa kasi leˈa fuana nia leka siana ngwae kwaigiosi ki neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ fuana faˈasagalana. Bore ma nia leˈa fuana nia ke leka lala siana ngwae God ki, fasi ˈiri kira ke faˈasaga na ru neˈeri.

2 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe ngwae God ki kike baˈa matalangani na ngwae ki saena magalia. Ma osiˈana kamu totolia sasiˈa ˈunaˈeri, kamu sai logo ana neˈe muke faˈasaga goˈo amuˈa kala ru ki ana kaidaˈi neˈe.

---

* **5:9** Sa Paul keresia kerekereˈa neˈeri fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint, sui mala nia ka fiˈi keresia buka 1 Korint.

3 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe kuke baˈa matalangaˈinia na ˈainsel
ki. Nia neˈe, ka tasa liu fuakulu neˈe kulu bolo fuana faˈasagalana kala ru
ki ana kaidaˈi neˈe.
4 Diˈia ta ngwae amuˈa kwaifatai faˈinia ta ngwae logo neˈe nia
faˈamamana, noaˈa kasi leˈa fuana lekaˈa siana ngwae abu faˈamamana
ki fuana faˈasagaˈa.
5 Kaidaˈi ta ngwae amuˈa nia leka siana ta ngwae kwaigiosi ˈunaˈeri, nia
taˈa liu ma nia totolia ˈekeˈa fafia. Nau ku fia sali ti ngwae faˈamamana
ˈi fanoa kamu kira liatoˈo, ma kira ka sai goˈo ˈada ana faˈasagalana ru ki
safitamuˈa.
6 Bore ma kamuˈa, ana kaidaˈi ta ngwae nia kwaifatai faˈinia ta ngwae
logo ˈi safitamuˈa, nia ka leka siana na ngwae kwaigiosi neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana sa Jesus Christ fuana faˈasagalana. Ma ru neˈeri noaˈa
kasi leˈa!
7 Ma ana kaidaˈi neˈe kamu kwaifatai faˈi kamu kwailiu, nia faˈataˈinia
neˈe noaˈa kamu kasi roˈo goˈo sulia na kwaiogai ˈanga sa Jesus Christ.
Na kwaigiosiˈanga neˈe kamu sasia ana kaidaˈi neˈe ˈi maana ngwae abu
faˈamamana ki, nia noaˈa kasi leˈa. Nia taˈi leˈa diˈia muke alaˈania na
ngwaefuta kamu ki kira ka fulia ru taˈa ki amuˈa, ma kira ka ngalia naˈa
ru kamu ki, ma noaˈa kamu kasi leka fuana na ngwae kwaigiosi ki.
8 Bore ma kamu ngwae neˈe faˈamamana ki, kamu sasi taˈa fuamuˈa
kwailiu, ma muka bili kamu kwailiu naˈa.

Muke tua faˈasia ˈusuˈa

9 Kaumulu saiana na ngwae neˈe abulalada taˈa ki, ˈafitaˈi kira ka tua
saena tuaˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia. Noaˈa kamu kasi faˈamamana
ana ta sokeˈa. Na ngwae neˈe kira tua ˈani ˈusuˈa, ma na ngwae neˈe kira
foˈosia na nunuˈi ru ki, ma na ngwae kakabara ki, ma na ngwangwane
neˈe kira kakabara faˈinia na ngwangwane ki, ma na kini ki neˈe kira
kakabara faˈinia logo na kini ki,
10 ma na ngwae bili ki, ma na ngwae guguta ki, ma na ngwae neˈe kira
kwaˈu doe ana waen, ma na ngwae neˈe kira alaˈa taˈa ki sulia ngwae
matamata ki, ma na ngwae laulau ki, na ngwae neˈeri ki noaˈa ta ngwae
ada kasi ruˈu saena tuaˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia.
11 Ana kaidaˈi ba sui naˈa kwau, ti ngwae amuˈa neˈe abulalamuˈa
ˈunaˈeri. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, God rufuanata naˈa ana abula
taˈangaˈa kamu ki, ma muka sikasika naˈa faˈasia na abula taˈangaˈa
kamu ki, ma God ka kwalo kamu naˈa fuana niaˈa talana. Sulia na Aofia
kia sa Jesus Christ faˈinia na Anoˈi ru God kia kera kwate kamu ka saga.

Muke kwatea naˈa nonimuˈa fuana God

12 Ta ngwae amuˈa fata ˈuri, “Nau ku saiana nai sasia goˈo ˈaku ru ki
taˈifau.” Nau ku olisi ˈuri ana, “Sui bore ˈana ˈoko saiana sasilana ru ki
taˈifau, na ru ki taˈifau noaˈa kasi leˈa fuamu.” Nauˈa logo, nau ku saiana
nau ku sasia goˈo ˈaku na ru ki taˈifau. Bore ma noaˈa naisi alaˈania ta
ru ka gwaungaˈi fafi nau.
13 Ma ta ngwae amuˈa laˈu ka fata ˈuri, “Na fanga ru naˈa fuana ogaˈi
ngwae, ma na ogaˈi ngwae ru naˈa fuana fanga.” Nau ku olisi ˈuri logo
ana, “God ke baˈa faˈasuia na fanga faˈinia na ogaˈi ngwae.” Ka ˈunaˈeri
logo, na nonika noaˈa laˈu ru fuana kakabaraˈanga, osiˈana na Aofia nia
saungaˈinia na nonika fuana niaˈa talana. Ma na Aofia ka tagi logo sulia
na nonika.

14 God ka taˈea na Aofia sa Jesus faˈasia na maeˈa, ma nia ke baˈa taˈea
nonika logo ˈani ngasingasiˈanga doe nia.
15 Kamu saiana kuluˈa ngwae neˈe kulu faˈamamana ki, na nonika nia
ta bali goˈo ana nonina sa Jesus Christ. Nia neˈe, noaˈa kasi bolo fuana
kuke sasia ta ru ˈani ta bali ana nonina sa Jesus Christ fuana fikuˈa faˈinia
ta kini ˈusu!
16 Fuila muke saiana neˈe diˈia ta ngwae teo faˈinia na kini ˈusu, na ro
nonidaroˈo alua naˈa taˈi noni. Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba fata madako
ana ka ˈuri, “Na ro ngwae neˈe ki kera alua naˈa taˈi noni.”
17 Aia, ma na ngwae neˈe faˈamamana ana Aofia sa Jesus, na maurilana
faˈinia na maurilana sa Jesus keroˈa alua goˈo taˈi ru.
18 Muke tua faˈasia na kakabaraˈanga. Na taˈangaˈa ki taˈifau neˈe
ngwae ki fuliˈi noaˈa kasi faˈalia goˈo nonida, bore ma ngwae neˈe kira
tua ˈani ˈusuˈa ki kira faˈalia naˈa nonida talada.
19 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe nonika na kula ni tuaˈa na Anoˈi
ru Abu neˈe God kwatea fuaka. ˈUnaˈeri, noaˈa laˈu kuluˈa talakulu neˈe
gwaungaˈi fafia na nonika, osiˈana kuluˈa neˈe ru God ki.
20 Osiˈana God nia foli kulu ˈani na maelana Ngela nia. Ta neˈe, na ru ki
taˈifau neˈe kamu sasia ˈani na nonimuˈa, muke sasi leˈa ana fuana fuˈusi
ˈinotoˈalana God.

7

Sulia na ˈafeˈa ma na araˈinga

1 Aia, nau ku keresia naˈa kwau na olisiˈanga nau sulia na saefiloˈa kamu
ki ba kamu kerekere ma muka saefiloa maˈi. Kaumulu saefilo ˈuri, “ˈUri
ma, nia leˈa fuana ngwae noaˈa kasi teo faˈinia ˈafe nia?”
2 Ma nau ku saea, nia leˈa fuana ngwae ki taˈifau kira ka toˈo ana ˈafe
ki, ma ka leˈa logo fuana na kini ki taˈifau kira ka toˈo ana araˈi ki, ˈiri ke
dau sulia ngwae ki faˈasia kakabaraˈanga.
3 Ma nia leˈa fuana na araˈi ka teo faˈinia na ˈafe nia. Ma ka leˈa logo
fuana na ˈafe ka teo faˈinia na araˈi nia. Sulia noaˈa nia kasi leˈa fuana ta
ngwae adaroˈo ka ˈaila ˈania ta ai.
4 Osiˈana neˈe na kini noaˈa kasi ˈaˈana ana nonina talana, bore ma
na araˈi neˈe nia ˈaˈana ana ˈafe nia. Ka ˈunaˈeri logo fuana ngwae, nia
noaˈa kasi ˈaˈana fuana na nonina ˈana talana, bore ma na ˈafe niaˈa logo
neˈe ˈaˈana fuana.
5 Noaˈa kasi leˈa fuana kera ka tua toˈo toˈo ˈani kera kwailiu. Sui bore
ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia kera alafafia fuana tuaˈa faˈasia teo fikuˈa fuana ta
kaidaˈi tiˈitiˈi fasi ˈiri kera ka foˈo ngangata, nia leˈa goˈo ˈana. Sui ˈaliˈali
logo kera ka oli keka teo fiku laˈu, ˈasu ˈubani sa Saetan kata liufi kera
ˈania ilitoˈonga ki, sulia nia talangwaraˈu fuamuˈa fuana roˈongaˈa sulia
na kwaiogaiˈanga taˈa ki.
6 Muke sailinga leˈa: Nau ku alafafia neˈe kera ke tua faˈasia teo fikuˈa
faˈinidaroˈo kwailiu sulia ta kala kaidaˈi dokodoko. Bore ma noaˈa nau
ku ˈiri alaˈa totongaˈi neˈe kamu ke sasi nama ˈunaˈeri.
7 Saena manatalaku talaku, diˈia ngwae ki taˈifau ka tua diˈia nauˈa neˈe
noaˈa kusi toˈo ana ta ˈafe, nia leˈa. Bore ma nau ku saiana na kwateˈa
neˈe God kwatea fuaka noaˈa kasi bolo taˈifau. Sulia na kwateˈa nia fuana
ti ngwae nia talangwaraˈu fuana tuaˈa taˈifilida. Ma na kwateˈa nia fuana
ti ngwae laˈu, nia talangwaraˈu fuana kike tua fiku saena araˈinga.

8 Niniˈari nau ku fata fuana na ˈuru ngwae ki ma na gwaˈi ˈuru kini ki,
nau ku saea nia leˈa liu diˈia muke sasi suli nau neˈe noaˈa naisi araˈi.
9 Bore ma, diˈia nia ˈafitaˈi fuana ti ngwae amuˈa ˈiri kamu ka ˈaila ˈani
na kwaiogaiˈanga kamu ki ana noni, nia leˈa fuamuˈa muke ˈafe ma muke
araˈi. Sulia nia leˈa fuamuˈa muke araˈi ˈaumulu ma muke ˈafe ˈaumulu
ˈasu ˈubani kamu kata toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ana kwaiogaiˈanga ana noni.
10 Niniˈari logo nau ku fata fuamuˈa ai neˈe kamu araˈi taˈifau ma muka
ˈafe taˈifau naˈa ki, nau ku saea na taki neˈe noaˈa laˈu sulia liaku, bore
ma na taki na Aofia lala. Na ˈafe noaˈa kasi ilangaˈinia na araˈi nia.
11 Ma diˈia ta ˈafe ka ilangaˈinia naˈa araˈi nia, leˈa fuana nia ka oli
nama maˈi fuana fasi ˈiri kera ka tua fiku laˈu. Ma diˈia noaˈa, noaˈa kasi
totolia nia ka ˈafe laˈu. Ma na ngwae noaˈa kasi ilangaˈinia na ˈafe nia.
12 Nau ku fata laˈu fuamuˈa ngwae faˈamamana neˈe korea ta ai neˈe
noaˈa kasi faˈamamana. Nau ku saea na alaˈanga nau naˈa talaku goˈo
ˈana, ma noaˈa laˈu na alaˈanga totongaˈi na Aofia. Diˈia ta ngwae
faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma nia ka toˈo ana ˈafe neˈe noaˈa kasi
faˈamamana, ma na kini noaˈa kasi oga ilangaˈilana araˈi nia, na ngwae
neˈeri logo noaˈa kasi ilangaˈinia na ˈafe nia.
13 Ma ka ˈunaˈeri logo fuana kini neˈe faˈamamana. Noaˈa nia kasi
ilangaˈinia araˈi nia neˈe noaˈa kasi faˈamamana diˈia na araˈi nia oga
kera ka tua fiku.
14 Noaˈa ˈoe kosi faˈasia osiˈana ta kini faˈamamana, ma na araˈi nia
noaˈa kasi faˈamamana, God ke baˈa faˈasikasika logo na araˈi nia, sulia
na ˈafe nia. Ma ˈunaˈeri logo, God ka faˈasikasika na kini neˈe noaˈa kasi
faˈamamana sulia na araˈi nia neˈe faˈamamana ana sa Jesus Christ. Diˈia
ru neˈeri noaˈa kasi mamana, na ngela kera ki diˈia na ngela ngwae neˈe
noaˈa kasi faˈamamana ki. Bore ma kulu sai naˈa ana neˈe na ngela kera
ki ngwae God ki naˈa.*
15 Ma diˈia ta ai amuˈa toˈo ana ta araˈi nama ta ˈafe neˈe noaˈa kasi
faˈamamana, ma na araˈi neˈeri nama na ˈafe neˈeri ka ˈaila ˈani, muke
alaˈania fuana araˈi neˈeri nama na ˈafe neˈeri ka leka ˈana. Sui bore ˈana
God alaˈania na ru neˈeri, nia oga kamu ka tua ˈani aroaroˈa faˈinia ˈafe
nama na araˈi neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus.
16 Sulia na ngwae neˈe kira faˈamamana ki, noaˈa kira kasi sai leˈa ana
neˈe ˈafe nia nama araˈi nia ke baˈa faˈamamana, nama diˈia noaˈa ka
noaˈa goˈo.
17 Ngwaefuta nau kina, tualamuˈa nia faˈuta kaidaˈi neˈe kamu
faˈamamana ana God, nia noaˈa ˈiri leˈa neˈe muke rokisia, bore ma kamu
sai nama ana neˈe muke faˈasia taˈangaˈa kamu ki. Nia neˈe na Aofia nia
oga. Nia naˈa neˈe faˈamanataˈanga nau fuana ngwae faˈamamana ki ana
fanoa ki taˈifau.
18 Sulia nia ˈunaˈeri, ta ngwae neˈe ka ˈolo faˈataˈinia sulia na falafala
ngwae Jiu ki, diˈia nia ka faˈamamana ana sa Jesus Christ, noaˈa nia kasi
lafua na toto neˈeri ana ˈolo faˈataˈi ˈanga. Ma ka ˈunaˈeri logo, diˈia na
ngwae neˈe nia noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka faˈamamana ana sa Jesus Christ,
noaˈa nia kasi ˈolo faˈataˈinia.

---

* **7:14** Na ngwae ˈi Korint ki fia diˈia na ngwae faˈamamana korea na kini noaˈa kasi faˈamamana, nia faˈasua araˈi nia. Ka ˈunaˈeri bore, sa Paul saea saena verse 12 ka dao ana 14, noaˈa nia ˈiri mamana. Sa Paul saea neˈe na ngwae faˈamamana saiana ka gwalea ˈafe nia faˈinia na ngela nia ki fuana kike faˈamamana.

19 Si diˈia ta ngwae ka ˈolo faˈataˈinia nama ka noaˈa, nia kasi ˈinotoˈa goˈo ana. Osiˈana na ru ˈinotoˈa neˈe, nia roˈo lala sulia na taki God ki.
20 Kamuˈa taˈifau, muke donga tuaˈa neˈe kamu tua maˈi ˈani ˈi naˈo kaidaˈi kamu talaˈae ana faˈamamanalana na Aofia kia.
21 Sulia nia ˈunaˈeri, diˈia ˈaeˈo neˈe ngwae rao ˈoˈo ana kaidaˈi ˈoko faˈamamana, nia leˈa goˈo ˈana, ˈoko uu ngasi naˈa. Bore ma, diˈia ka talangwaraˈu fuamu ˈoko tua sakadolaˈa, ˈoko kwateˈo talamu ˈuana tua sakadolaˈa.
22 Kaidaˈi na Aofia laefia ta ngwae neˈe rao ˈoˈo, nia alu nia ka sau ˈani ngwae sakadola na Aofia. Ma ka ˈunaˈeri logo na ngwae tua sakadola neˈe sa Jesus Christ ka laefia, nia neˈe ngwae rao ˈoˈo sa Jesus Christ.
23 Aia, God foli kamu ˈani na maelana sa Jesus Christ. Nia neˈe, noaˈa kamu kasi rao ˈoˈo fuana ngwae ki.
24 Ngwaefuta nau kina, na tuaˈa faˈuta neˈe kamu tua maˈi ˈani kaidaˈi kamu faˈamamana ana God, noaˈa kasi leˈa fuana muka rokisia, bore ma kamu sai nama ana neˈe muke faˈasia taˈangaˈa kamu ki.
25 Aia, na saefiloˈa kamu sulia na ngwae neˈe noaˈa kasi toˈo ˈua ana ta ˈafe ma noaˈa kasi toˈo ˈua ana ta araˈi, noaˈa nau kusi toˈo ana ta taki faˈasia na Aofia. Bore ma, nau ku keresia na manataku goˈo ˈana, ma kamu ka fitoˈo aku sulia nau na ngwae neˈe Aofia kwaimanatai aku.
26 Ma na manataˈanga nau nia ˈuri: Sulia kulu ngwae faˈamamana ki kulu dao toˈona ˈafitaˈiˈanga doe ana kaidaˈi neˈe, nia leˈa neˈe diˈia muke tua ˈani tuaˈa neˈe kamu tua maˈi ˈani ˈi naˈo.
27 Nia neˈe, diˈia ta ngwae toˈo naˈa ana ˈafe, noaˈa nia kasi faˈasia naˈa. Ma diˈia ta ngwae noaˈa kasi toˈo ˈua ana ta ˈafe, noaˈa nia kasi lulu ˈuana ta kini fuana korelana.
28 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia ta ngwae ka araˈi, nia noaˈa kasi abula rora goˈo. Ma ka ˈunaˈeri logo, diˈia ta kini ka ˈafe, nia noaˈa kasi abula rora goˈo. Aia, duˈungana tae neˈe nau ku saea fuamuˈa nia ka leˈa diˈia noaˈa kamu kasi araˈi ma noaˈa mu kasi ˈafe, osiˈana nau ku oga ˈiri noaˈa kamu kasi toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ˈoro ana magalia.
29 Aia, ngwaefuta kina, na fadalana alaˈanga nau ˈuri: Na tualaka ana mauriˈa noaˈa kasi tau goˈo saena magalia neˈe. Noaˈa goˈo ta ru ana diˈia ˈoko araˈi nama ka noaˈa.
30 Noaˈa goˈo ta ru ana diˈia ˈoko angi, nama ˈoko gaˈa, nama ˈoko foli, nama ˈoko noaˈa daofaˈi liu ana ru ki.
31 Nia ka ˈunaˈeri logo, na ngwae neˈe manata ˈabera sulia ru ana magalia ki, kira noaˈa kasi sasi laˈu diˈia neˈe ru neˈeri ki doe saena maurilada, sulia na magalia neˈe karangi ka sui naˈa.
32 Aia, nau ku oga fasi na ˈafitaˈiˈanga saena magalia neˈe noaˈa kasi faˈa ˈabera kamu. Na ngwae neˈe noaˈa kasi araˈi, nia ˈabera goˈo ˈani na raoˈa fuana na Aofia. Nia oga faˈasaeleˈalana Aofia.
33 Bore ma na ngwae neˈe araˈi, nia manata liu sulia ru ki ana magalia, duˈungana nia oga faˈasaeleˈalana ˈafe nia.
34 Ma ana kaidaˈi ki taˈifau nia manata sulia ro ru ki, na kwaiogaiˈanga na ˈafe nia ma na kwaiogaiˈanga na Aofia. Ma ka ˈunaˈeri logo, na kini neˈe noaˈa kasi toˈo ana araˈi, nia manata goˈo ˈuana na raoˈa fuana na Aofia, sulia nia kwatea naˈa maurilana ma na nonina fuana God. Ma diˈia ta kini toˈo ana araˈi, nia ka manata goˈo ˈana sulia na ru ki saena magalia, duˈungana nia oga faˈasaeleˈalana araˈi nia.

35 Ma noaˈa naisi saea ru neˈeri ki fuana kwatelana ˈafitaˈiˈanga fuamuˈa. Bore ma, nau ku saea ru neˈeri ki, osiˈana nau ku oga ˈafi lamuˈa, ˈiri muke rao leˈa, ma muke alafe fuana na Aofia, ma noaˈa laˈu ru fuana luilamuˈa.
36 Aia, diˈia ta ngwae ˈalako toˈo ana ta sariˈi neˈe kira alu fafia fuana, ma diˈia na kwaiogaiˈanga nia ana noni doe liu, ma nia ka oga korelana na sariˈi neˈe, nia leˈa fuana nia ka korea ˈana. Ma diˈia nia korea na kini neˈeri, kera kasi abula taˈa goˈo.
37 Bore ma, diˈia ngwae ˈalako neˈeri ka ˈaila ˈani araˈinga, ma diˈia nia ka saiana dau fafilana na kwaiogaiˈanga nia ana noni, nia leˈa fuana nia noaˈa kasi korea ta sariˈi.
38 Nia neˈe, ka leˈa goˈo ˈana diˈia kamu araˈi ma kamu ka ˈafe. Ma nia leˈa ka tasa diˈia noaˈa kamu kasi araˈi nama kamu kasi ˈafe.
39 Aia, ma diˈia ta kini ka toˈo ana araˈi, noaˈa kasi leˈa fuana nia ka ilangani araˈi nia. Ma diˈia na araˈi nia ka mae, na kini neˈeri saiana ka ˈafe laˈu fuana ta ngwae neˈe nia oga, bore ma ngwae neˈe nia faˈamamana nama ana sa Jesus Christ diˈia logo niaˈa.
40 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia nia noaˈa kasi ˈafe laˈu, nia ke baˈa saeleˈa ka tasa. Nia neˈe manatalaku goˈo ˈana ˈunaˈeri, bore ma nau ku fia na Anoˈi ru Abu God naˈa neˈe faˈataˈinia fuaku.

8

Sulia na fanga neˈe kira foˈosia ˈani nunuˈi ru ki

1 Aia, nau ku keresia ku olisia kwau na saefiloˈa kamu sulia na fanga neˈe kira foˈosia ˈani nunuˈi ru ki.
Nia mamana, kuluˈa taˈifau goˈo kulu saiana ru oro ki sulia God. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nia noaˈa kasi leˈa fuana lafulakulu sulia na saiˈi ruˈa kulu ki. Bore ma, alafeˈanga neˈe kwate ma kulu ka kwaiˈafi akulu kwailiu.
2 Ma sa tai neˈe ka saea nia saiˈi ru liu, nia noaˈa kasi sai goˈo ana ta ru.
3 Bore ma na ngwae neˈe alafe fuana God, God saiana.
4 ˈIu, sulia na fanga neˈe kira foˈosia ˈani nunuˈi ru ki, kulu saiana na nunuˈi ru ki, noaˈa kira kasi mauri mamana. Osiˈana kulu saiana taˈifilia God goˈo neˈe mamana.
5 Sui bore ˈana ti ngwae kika foˈosia ru ˈoro ki ˈi langi ma saena magalia logo, ma kika saea na ru neˈeri ki neˈe god ki ma na aofia ki,
6 kulu saiana taˈi God goˈo neˈe tua, ma nia na Maˈa neˈe saungaˈinia ru ki taˈifau, ma kulu ka mauri fasi ˈiri kuke rao fuana. Ma kulu toˈo ana taˈi Aofia goˈo sa Jesus Christ, neˈe ˈafia God fuana saungaˈilana na ru ki taˈifau, ma nia ka kwatea logo na mauriˈa fuaka.
7 Ma ti ngwae neˈe kira faˈamamana, noaˈa kira kasi sai goˈo ana na nunuˈi ru neˈe noaˈa laˈu ru mamana ki. Ma osiˈana tau naˈa maˈi, kira lisia naˈa ngwae ki kira foˈosia na nunuˈi ru ˈoro ki, kika manata fasi na fanga neˈe kira foˈosia ˈani nunuˈi ru ki, nia fanga naˈa ana nunuˈi ru ki. Ma talangwaraˈu fuana kika kwaimanatai diˈia kira ˈania na fanga ˈunaˈeri, ma kira ka fia fasi kira fulia ru taˈa ma kika bulibuli ˈi maana God.
8 Bore ma nau ku saea fuamuˈa, ˈafitaˈi fuana ta fanga ka kwaiˈafi aka fuana faˈasaeleˈalana God. Sulia diˈia kulu ˈania ta fanga, nia ru ˈoˈo goˈo ˈana ana God, ma diˈia noaˈa kulu kasi ˈania, nia noaˈa kasi matamata goˈo.

9 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, muke lia suli kamu, ˈasu ˈubani kamu kata
sasi ti ngwae faˈamamana kika sasia ta ru neˈe manatalada talada saea
fuada neˈe kira rora fuana sasilana.
10 Muke madafi kamu ˈasu ˈubani ru neˈe kata fuli: Ngwae faˈamamana
neˈe kira manata sulia fasi nia rora fuana ˈanilana fangaˈa neˈe kira foˈosi
ˈani fuana nunuˈi ru ki. Ma kira lisia kamu ˈania fanga neˈeri saena luma
abu na nunuˈi ru. Kamu saiana nia noaˈa kasi rora fuana ˈanilana fanga
ˈuri ki. Bore ma kamu ke raduda fuana ˈanilana fangaˈa neˈe kira foˈosi
ˈani fuana nunuˈi ru, ma kira ke sasia ru neˈe mangoda saea fuada nia
rora.
11 Ma ˈunaˈeri na toˈolamuˈa neˈe faˈamamanaˈanga nia kasi ngasin-
gasiˈa ˈua, na maurilana ke baˈa taˈa, osiˈana na abulalamuˈa ˈani saiˈi
ru lamuˈa. Ma ngwae neˈeri, sa Jesus Christ mae naˈa fuana.
12 Kaidaˈi kamu fulia ru taˈa ana ti ngwae faˈamamana ˈani radulada
fuana fulilana ru neˈe kira manata sulia nia rora, kamu fulia ru taˈa ana
sa Christ logo.
13 Nia neˈe, ˈafitaˈi liu nau ku ˈania ta fanga neˈe toˈolaku lisia ma ka
leka rora. Osiˈana noaˈa naisi oga neˈe nai kwatea sa toˈolaku ka sasia ta
ru neˈe manatalana talana saea fuana neˈe nia rora fuana sasilana.

9

Sa Paul noaˈa kasi tuaraˈinia ngwae fuana ru neˈe bolo fuana ganilana

1 Aia, nauˈa niniˈa, nau ta ngwae aloge. Ma nau neˈe ta ngwae lifurongo,
ma nau ku lisia naˈa sa Jesus na Aofia kia. Ma kamu faˈamamana ana Aofia
sulia na raoˈa nau fuana.
2 Nia neˈe, kamu ka saiana nauˈa naˈa neˈe ta ngwae lifurongo, bore
ˈana ti ngwae kira saea noaˈa. Kamu saiana taˈifau naˈa, sulia na
faˈamamanaˈanga kamu ki ana na Aofia neˈe faˈataˈinia na raoˈa nau
diˈia ta ngwae lifurongo.
3 Ana kaidaˈi ti ngwae kira balufi nau, nau ku olisi ˈuri ada:
4 Nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ngalilana fanga ma na
kwaˈunga faˈasia sa tai faˈida neˈe nau ku faˈamanatada. Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, nau kusi ngalia.
5 Ma nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana sasiˈa sulia sa Peter faˈinia ti
lifurongo, ma na ngwaefuta sa Jesus ki, neˈe kira toˈo ana ˈafe faˈamamana
ki neˈe kira leka faˈinida ana lekalada. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nau kusi
toˈo ana ta ˈafe.
6 Sa Banabas faˈi nau, keroˈo toˈo logo ana ngasingasiˈanga diˈia
ti lifurongo fuana ngalilana mani ˈiri keroˈo kasi ˈabera ˈani raoˈa
matamata. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, keroˈo rao logo fuana folilana na
fanga keroˈo ki.
7 Ma ta ngwae ana ofoˈa bore, nia noaˈa kasi sasia na raoˈa matamata
fuana folilana na fanga nia. Ma ta ngwae neˈe nia fasia maga ru ki, nia
saiana ˈanilana na fuaˈi ru ana ˈai neˈe nia fasiˈi ki. Ka ˈunaˈeri logo
fuana ngwae neˈe lia sulia na amuˈi sipsip nia, sulia nia saiana ka ngalia
logo ti suluˈi ru ana susuda fuana kwaˈufilana.
8 Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri ki taˈifilida neˈe nau ku faˈabolotaˈinia ˈani
ru ki saena magalia neˈe. Sulia na taki faˈasia sa Moses ki saea logo ru
neˈeri.

9 Osiˈana saena taki sa Moses ki, nia fata ˈuri, “Na buluka neˈe rao fuana
urilana na maga ru ki, nia saiana ke ˈani ti ru, ma noaˈa ˈoe kosi bokota
kwakwana.” Ma God noaˈa kasi fata ˈani ru neˈeri sulia na buluka ki goˈo
ˈana.
10 Bore ma nia fata logo suli kaimili na ngwae faˈamanata ki ana
Faˈarongoˈa Leˈa. Nia naˈa neˈe, ngwae fasia na maga ru ki ma na ngwae
neˈe ka loia ru, kera taˈifau goˈo neˈe kera kwaimasi fuana ngalilana ti
fuaˈi ˈai ana kaidaˈi ana unuˈi ˈai maua.
11 Ka ˈunaˈeri logo fuamiˈa, duˈungana kami fata taloˈania na
Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa diˈia ta ngwae ba fasia na maga ru saena
ano. Nia neˈe, leˈa fuana mika ngalia na ru leˈa ki faˈasi kamu fuana
maurilamiˈa saena magalia neˈe.
12 Ma diˈia ti ngwae neˈe faˈamanata kamu kira bolo fuana ngalilana
na ru neˈeri ki faˈasi kamu, tama kami totolia ka tasa fuana ngalilana ru
neˈeri ki faˈasi kamu. Sui bore ˈana keroˈo ka toˈo ana ngasingasi ˈanga
ˈunaˈeri, noaˈa keroˈo kasi gani kamu goˈo ˈuana ta ru, osiˈana keroˈo
maˈudi fuana liuˈa saena ˈafitaˈiˈanga ki, ˈiri ngwae ˈoro ki kike rongo
ˈaliˈali ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ.
13 Kaumulu saiana ngwae neˈe kira rao saena Luma Abu God, kira
ngalia naˈa fanga kira ki faˈasia saena Luma Abu God, sulia kira ˈania
na kwaisuˈusiˈanga ki faˈasia na fuˈani kwaisuˈusi neˈeri.
14 Ka ˈunaˈeri logo, na Aofia ka saea na ngwae neˈe kira faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa, kira totolia kika ngalia na ru ki fuana maurilada saena
magalia fuana raoˈa neˈeri.
15 Sui bore ˈana nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ngalilana na ru
neˈeri ki faˈasia na ngwae neˈe nau ku faˈamanatada ki, noaˈa naisi gania
ta ru faˈasia ta ngwae. Ma ˈi taˈena, nau kusi keresia na ru neˈe fasi ˈiri
nau ku ngalia ta ru. Nau ku fataleˈa aku talaku, sulia nau kusi ngalia ta
ru faˈasia na ngwae neˈe nau ku faˈamanatada ki. Ma ka leˈa diˈia nau
ku mae ana fioloˈa sui mala nau ku fiˈi gani kamu ˈuana ta ru, sulia nau
kusi oga na fataleˈa laku ka alua goˈo ˈana ta ru ˈoˈo ˈunaˈeri.
16 Ma noaˈa kasi talangwaraˈu fuana nau ku fataleˈa sulia na
faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa, osiˈana na Aofia baˈe nau fuana
sasilana. Nia neˈe, kwaˈikwaˈinga nia fuaku ke baˈa doe diˈia noaˈa naisi
faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa.
17 Diˈia nau ku faˈatalo sulia na kwaiogaiˈanga nau, nia talangwaraˈu
fuana nau ku ngalia naˈa mani. Bore ma noaˈa naisi masia ta mani, sulia
God fitoˈo aku fuana sasilana na raoˈa neˈe nia baˈe nau maˈi ˈuana.
18 Aia, tae neˈe kwaiaraˈanga nau fuana raoˈa neˈe? Na kwaiaraˈanga
nau, nia neˈe fuana faˈarongoˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae ki, ma
noaˈa naisi ngalia ta folifoliˈa fuana tae neˈe nau ku sasia, sui bore ˈana
ka bolo fuana gania ˈuana ti ru fuaku.
19 Ru neˈe fada ˈani neˈe noaˈa ta ngwae kasi suˈumaˈi nau fuana
roˈongaˈa sulia duˈungana kira foli nau. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nau ku
rao ngangata fuana ngwae ki taˈifau diˈia ta ngwae rao, fasi ˈiri na ngwae
ˈoro ki kike faˈamamana ana sa Jesus Christ.
20 Nia neˈe, ana kaidaˈi nau ku tua faˈinia ngwae Jiu ki, nau ku roˈosulia
na falafala Jiu ki, ˈiri nau ku kwaiˈafi ada fuana faˈamamanaˈanga. Ma
sui bore ˈana noaˈa naisi tua olofana taki sa Moses ki, nau ku roˈo logo
sulia diˈida, fasi ˈiri nai ˈafida fuana faˈamamanaˈanga.

21 Nia ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi nau ku tua faˈinia ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki, nau ku roˈosulia na falafala kira ki, ma noaˈa naisi roˈosulia na
falafala Jiu ki, fasi ˈiri nai ˈafida fuana faˈamamanaˈanga. Ma noaˈa naisi
saea neˈe nau ku aburongo ana taki God ki, osiˈana nau ku roˈo lala sulia
na taki sa Jesus Christ ki.
22 Ma ka ˈunaˈeri logo, ana kaidaˈi nau ku tua faˈinia na ngwae neˈe
faˈamamanaˈanga kira ki noaˈa kasi ngasingasiˈa ˈua, nau ku tua diˈida
logo, fasi ˈiri nau ku ˈafida. ˈUnaˈeri, ana falafala ˈoro ki, nau ku tua
diˈia na ngwae ki taˈifau, fasi ˈiri nai baˈa ˈafia ti ngwae ada ˈuana
faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ.
23 Nau ku sasia na ru neˈeri ki, fasi ˈiri neˈe ngwae ˈoro ki kike
faˈamamana ana Faˈarongoˈa Leˈa, ma nai baˈa ngalia na ru leˈa ki neˈe
Faˈarongoˈa Leˈa fata sulia.

Dau fafia maurilamu

24 Aia, kamu saiana diˈia na laliliˈanga ana kwai kwai liufiˈanga, ngwae
ˈoro ki neˈe fuana kwai kwai liufiˈanga, bore ma taˈi ngwae goˈo neˈe
liu ma ka ngalia na kwaiaraˈanga. Aia, kamu ngwae neˈe faˈamamana
ana sa Jesus Christ ki, muke rao ngasingasiˈa ˈuana roˈongaˈa sulia na
kwaiogaiˈanga God diˈia ta ngwae neˈe lalili ˈaliˈali ka tasa ana kwai kwai
liufiˈanga, ˈiri God ke baˈa kwaiara kamu.
25 Aia, ma na ngwae neˈe leka ˈuana laliliˈanga, nia ka dau fafia nonina
talana, fasi ˈiri na nonina ke totolia lalili ˈaliˈali ˈanga, ma nia ke ngalia
ta kwaiaraˈanga neˈe saiana ke funu goˈo ˈana. Ma ngwae neˈe kulu
faˈamamana ki, kuke dau fafia nonika talaka fasi ˈiri kuke ngalia na
kwaiaraˈanga neˈe tuatua firi.
26 Nia neˈe, nau ku dau fafia noniku talaku diˈia ta ngwae neˈe lalili
ˈaliˈali ma ka leka saga ˈuana kula ni faˈasuilana laliliˈanga. Ma nau ku
diˈia logo ta ngwae neˈe fuˈa ˈana kwaikumuliˈanga ma na faˈi kumukumu
nia ki leleka kasi tala goˈo.
27 Ma nau ku dau fafia noniku, ˈasu ˈubani nau na ngwae neˈe nau ku
faˈamanata bore na ngwae ki, God noaˈa kasi kwaiara nau.

10

Na ngwae faˈamamana ki noaˈa kamu kasi foˈosia na nunuˈi ru ki

1 Aia, ngwaefuta nau kina, muke manata sulia na koˈo bora kia ki na
ngwae Jiu ki. Ana kaidaˈi God talaˈida ˈani na gwaˈi salo, ma kira ka leka
toˈo folo ana asi.
2 Nia diˈia kira siuabu ana gwaˈi salo faˈinia na asi ˈiri kira na fafarongo
sa Moses ki.
3 Ma kiraˈa taˈifau goˈo neˈe kira ˈania fanga God kwatea fuada,
4 ma kira ka kwaˈufia logo na kafo neˈe nia kwatea fuada. Osiˈana kira
kwaˈufia na kafo neˈe leka maˈi faˈasia na fau neˈe God faˈataˈinia fuada.
Ma na fau neˈeri naˈa neˈe sa Jesus Christ, ma nia noaˈa kasi leka naˈa
faˈasida.
5 Ma sui bore ˈana God ka kwaiˈafi ada ˈunaˈeri, na abulalada taˈa, ma
God noaˈa kasi saeleˈa sulia ˈorolada abulada taˈa. Ma osiˈana ru neˈeri,
kira ka mae saena na abaˈi kula kwasi neˈe kira liu ana.
6 Ma ru neˈeri ki ka fuli ˈunaˈeri fuada fasi ˈiri ka kwatea na faˈabasuˈa
fuaka ana tae ki neˈe ke baˈa dao maˈi fuaka diˈia kulu sasi sulida ˈuana
ogalana ru taˈa ki,

7 ma fuana foˈosilana nunuˈi ru ki diˈia ti ngwae ada kira sasia maˈi ˈi naˈo. Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, “Kira tua fuana fangaˈa, ma kira
ka kwaˈu doe, faˈinia kakabaraˈanga diˈia na ngwae bali buri ki.”
8 Ma kulu niniˈa, noaˈa kulu kasi sasia na kakabaraˈanga ki diˈia ti
ngwae Israel ki maˈi ˈi naˈo, osiˈana God kwatea kwaˈikwaˈinga fuada
ma 23,000 ngwae ada kika mae ana taˈi faˈi asoa.
9 Ma noaˈa kulu kasi ilitoˈona na Aofia diˈia ti ngwae ada neˈe sasi sulia
na abula taˈangaˈa kira ki, ma fuana baˈeko tolo ka ˈaleda kika mae.
10 Ma noaˈa kulu kasi ˈuga, osiˈana ti ai ada kira sasi logo ˈunaˈeri, ma
God ka kwatea maˈi na ˈainsel fuana saungilada.
11 Ma duˈungana tae neˈe ru neˈeri ki ka fuli fuada ˈiri na ngwae ki
taˈifau kike saiana na sasilana ru ˈunaˈeri ki, God noaˈa kasi saeleˈa goˈo
sulia. Ma na alaˈanga neˈeri ki ka teo naˈa saena Kerekereˈa Abu fuana
fata faˈabasuˈa fuaka neˈe kulu tua saena asoa ˈisi ki.
12 Aia, ma na ngwae neˈe fia fasi na faˈamamanaˈanga nia ngasingasiˈa,
nia ka madafia, nia kata fulia logo ta ru taˈa.
13 Ana kaidaˈi kamu dao toˈona ilitoˈonga, nia noaˈa laˈu ta ru faolu,
sulia ngwae matamata ki bore dao logo toˈona ilitoˈonga ˈunaˈeri ki. Ma
God ka kwaiˈafi ana ngwae neˈe kira fitoˈo ana ki, sulia nia noaˈa kasi
baˈa danga ˈani kamu fuana ilitoˈonga neˈe ke liufia na ngasingasiˈanga
kamu ki. Ma ana kaidaˈi kamu dao toˈona ilitoˈonga, God ke baˈa kwatea
na ngasingasiˈanga fuamuˈa ˈiri muke ˈaila ˈania abula taˈangaˈa.
14 Nia neˈe, kwaima nau kina ˈae, muke tua faˈasia na foˈosilana na
nunuˈi ru ki.
15 Aia, ma kaumulu ngwae liatoˈo ki naˈa. Nia neˈe, muke manata leˈa
sulia na alaˈanga nau ki, ma diˈia kamu alafafia, muke roˈosulia.
16 Aia, ma sulia na Fanga Abuˈa, ana kaidaˈi kulu kwaˈu ana titiu, kulu
ˈado faˈinia ana ˈabuna sa Jesus Christ. Ma na beret neˈe kulu ngiia,
kaidaˈi kulu ka ˈania, kulu ˈado naˈa faˈinia ana nonina sa Jesus Christ.
Ma kulu baˈatafea God sulia na ru neˈeri ki.
17 Ma taˈi afu beret goˈo neˈe sa Jesus. Sui bore ˈana kulu ka ˈoro, kulu
taˈi noni goˈo, sulia kulu ˈado goˈo ana taˈi afu beret neˈeri.
18 Aia, muke manata sulia na ngwae Jiu ki. Kaidaˈi ti ngwae ada neˈe
kira ˈania tae neˈe kira foˈosi ˈani fuana God fafona fuli fuˈa, kira ˈado
logo ˈani foˈosilana God.
19 Nau ku saea na nunuˈi ru ki ma na fanga kira foˈosi ˈani fuana nunuˈi
ru noaˈa kasi ˈinotoˈa. Osiˈana kulu saiana na ru neˈeri ki ru ˈoˈo ki goˈo
ˈana.
20 Ma nau ku saea, ana kaidaˈi kira foˈosia nunuˈi ru, kira foˈosia na
anoˈi ru ki, ma noaˈa kira kasi foˈosia goˈo God. Nia neˈe, noaˈa nau kusi
oga muke ˈado faˈinia na ano ˈi ru ki.
21 Sulia noaˈa kamu kasi bolo faˈinia kwaˈunga ana titiu na Aofia ana
Fanga Abu ma faˈasia na titiu na ano ˈi ru ki logo. Ma noaˈa kamu kasi
bolo faˈinia ˈanilana na Fanga Abu na Aofia faˈinia na fanga na ano ˈi ru
ki logo.
22 Diˈia kulu sasi ˈunaˈeri, na Aofia ke saetaˈa fuaka. Ma noaˈa kulu kasi
bolo fuana uuˈa ˈusia na kwaˈikwaˈinga nia.
23 Ti ngwae kira fata ˈuri, “Kulu saiana kuka sasia goˈo akulu kwaluˈani
ru neˈe kulu oga, osiˈana noaˈa kasi abu goˈo fuaka.” Bore ma nau ku

saea, “Ru ki taˈifau noaˈa kasi leˈa, ma na ru ki taˈifau noaˈa kasi kwaiˈafi akulu kwailiu.”
24 Noaˈa kulu kasi manata goˈo ˈakulu sulia tae ki neˈe leˈa fuaka talaka. Bore ma kuke manata logo sulia tae neˈe ˈafia laˈu ngwae matamata ki.
25 Nia leˈa goˈo ˈana fuana ˈanilana tae neˈe kamu foli ˈi maana usiˈa. Ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia na ru neˈeri leka maˈi faˈasia ˈi faˈi.
26 Noaˈa ta fanga ˈiri abu fuaka fuana ˈanilana, sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, “Na magalia ma na ru ki taˈifau ˈi saena, na ru Aofia ki goˈo.”
27 Ma diˈia ta ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ ka saeˈo fuana fangaˈa ˈi luma nia, ma ˈoko leka, ˈania naˈa tae ki neˈe nia kwatea fuamu fuana ˈanilana. Noaˈa ˈoe kosi manata ˈabera ˈuana saefilolana diˈia na fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana nunuˈi ru.
28 Bore ma diˈia ta ngwae saea fuamu, “Na fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana na nunuˈi ru ki,” ˈirai noaˈa ˈoe kosi ˈania fanga neˈeri, ˈasu ˈubani na liana ngwae neˈeri kata figwanu.
29 Ru neˈeri noaˈa laˈu sulia na liamu. Ma nau kusi oga ˈoko faˈaliadila ta ngwae matamata.

Aia, ta ngwae saefilo ˈuri aku, “Diˈia noaˈa ta fanga kasi abu fuaku, faˈuta neˈe noaˈa naisi bolo fuana ˈanilana sulia liana ta ngwae matamata?
30 Ma diˈia nau ku baˈatangoa God fafia fanga nau, faˈuta neˈe ta ngwae matamata ka balufia nau fafia na fanga neˈe nau ku baˈatangoa God fuana?”
31 Aia, nau ku olisia nau ku ˈuri: Ru ki taˈifau neˈe ˈoko sasia, ma diˈia ˈoko fanga, nama ˈoko kwaˈu, ˈoko sasia na ru neˈeri ki taˈifau fasi ˈiri neˈe ngwae ki kike baˈatafea God.
32 Muke tua ˈania tuaˈa neˈe noaˈa kasi kwatea ta ˈafitaˈiˈanga fuana ta ngwae Jiu, nama ta ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu, nama fuana ta ngwae faˈamamana ana God.
33 Muke diˈia nauˈa, duˈungana nau ku iliili ˈuana faˈasaeleˈalana ngwae ki taˈifau ˈani ru neˈe nau ku sasiˈi ki. Noaˈa nau kusi manata ˈuana faˈasaeleˈalaku talaku, bore ma nau ku manata ˈuana faˈasaeleˈalana ngwae ki taˈifau, ˈiri kike toˈo ana mauriˈa firi.

11

1 Nia neˈe, muke tua diˈia nauˈa, diˈia logo neˈe nau ku tua diˈia sa Jesus Christ.

Falafala saga sulia foˈongaˈa

2 Nau ku baˈatafe kamu sulia kaumulu manata toˈoku sulia asoa ki taˈifau, ma muke leka sulia na faˈamanataˈanga neˈe nau ku kwatea fuamuˈa.
3 Ma nau ku oga muke saiana sa Jesus Christ nia gwaungaˈi fafia na ngwae ki taˈifau, ma na araˈi ki kika gwaungaˈi fafia na ˈafe kira ki, ma God ka gwaungaˈi fafia sa Jesus Christ.
4 Nia neˈe, diˈia ta ngwae foˈo nama ka alaˈa ˈania na fatalana God, nia leˈa nia ka lafua na kifi faˈasia na gwauna, sulia ru neˈeri faˈataˈinia faˈadoelana sa Jesus Christ neˈe nia gwaungaˈi fuana.
5 Ma diˈia ta kini neˈe ka foˈo nama ka alaˈa ˈania na fatalana God, nia leˈa nia ka ˈafu fafia na gwauna, sulia ru neˈeri faˈataˈinia faˈadoelana na

ara'i nia ne'e gwaunga'i fuana. Na kini ne'e noa'a kasi sasi 'una'eri, nia di'ia ta kini ne'e kira sufi guguru ana ifuna fuana fa'a'ekelana.
6 Kaida'i nia noa'a kasi 'afu fafia na gwauna, nia di'ia nia sufi guguru ana ifuna. Nia ne'e, le'a fuana kini ka alua na ru fuana 'afu'a fafia na gwauna, sulia ru ni 'eke'a fuana kini ka sufia ifuna nama ka sufi guguru ana ifuna.
7 Aia, ma na ngwangwane ki ne'e, noa'a kasi 'afu fafia na gwauda, sulia God saunga'inida di'ia nia'a talana, ma kira ka fa'ata'inia na 'inoto'anga nia. Ma na kini ki, kira ka fa'ata'inia na 'inoto'anga na ngwangwane ki.
8 Du'ungana kaida'i God saunga'inia na ngwangwane etaeta, noa'a la'u kini ne'e fa'afuta nia'a. Ma na kini etaeta, God ka saunga'inia fa'asia na nonina na ngwangwane etaeta.
9 Ma God noa'a kasi saunga'inia na ngwangwane fuana 'afilana na kini. Bore ma nia ka saunga'inia na kini fuana 'afilana na ngwangwane.
10 Nia ne'e, na kini ki kira ka to'o ana ru fuana 'afu'a fafia na gwauda 'iri na 'ainsel ki bore kira ka saiana na kini ki kira fu'usi doe ana ara'i kira ki.
11 Bore ma fuakulu ngwae ne'e kulu fa'amamana ana na Aofia, ngwae ma kini, kulu ego akulu talakulu kwailiu. Na kini ke 'afia na ngwangwane, ma na ngwangwane ke 'afia na kini.
12 Sui bore 'ana na kini eta ka leka ma'i fa'asia nonina na ngwangwane etaeta, 'i ta'ena na kini ne'e fa'afuta ngwangwane. Aia, ma na ru ki ta'ifau leka ma'i fa'asia God.
13 Muke manata basi sulia tae ne'e le'a. Kamu ke sai nama ana, noa'a kasi le'a ne'e kini ka fo'o di'ia nia noa'a kasi 'afua gwauna.
14 Ma na ngwae ki nini'a, kulu saiana God noa'a 'iri saunga'inia na ngwangwane fasi 'iri kira ka to'o ana ifu keta di'ia kini ki. Ma di'ia na ifuna ngwangwane ka 'una'eri, nia 'eke liu.
15 Bore ma, di'ia na kini alua na'a ifu keta, lisilana le'a liu. Sulia God kwatea na ifu keta fuana 'iri ka 'afua fafia 'ani gwauna.
16 Aia, di'ia ta ngwae ne'e noa'a kasi oga ala'a fafia na fa'amanata'anga nau sulia ru ne'e, na olisi'anga nau fuana 'uri: Noa'a go'o ta falafala matamata ne'e kaimili fa'amanata 'ani. Ma sa tai fa'ida ne'e kira fa'amamana ana God saena ma'e fanoa ki ta'ifau, kira sasi logo 'una'eri.

Falafala saga sulia na Fanga Abu'a

17 Aia, ma sulia na ru nau ku kerekere na'a fuamu'a nini'ari, noa'a naisi ba'atafe kamu. Sulia kaida'i kaumulu fiku fuana fo'onga'a, na abula'anga kamu ki ta'a, ma noa'a kamu kasi fa'angasingasia go'o na fa'amamana'anga kamu ki, bore ma kamu fa'angwata'uta'u ni lala.
18 Na etana ru nau ku balufi kamu fafia ne'e 'uri: Nau ku rongo ana kaida'i kamu fiku ki, kamu tua to'oto'o 'i safitamu'a, ma muka olisu'usu'u fa'i kamu kwailiu. Ma nau ku sai le'a ana ti ru nau ku rongoa nia mamana.
19 Mamana liu, na daro'a ne'eri fa'ata'i le'a ana sa tai fa'ida ne'e donga mamana ana God.
20 Aia, ana kaida'i kamu leka fiku ma'i fuana Fanga Abu'a, noa'a la'u na Fanga Abu'a mamana ne'e kamu 'ania.
21 Osi'ana ta bali amu'a fanga doe na'a amu'a, ma noa'a kamu kasi 'ado na'a fa'inia ngwae matamata ki. Nia ne'e, ta bali ana ngwae kira ka fiolo go'o 'ada, ma ta bali amu'a ka kwa'u leleka muka gwaulilinga na'a amu'a.

22 Nia neˈe, ka leˈa fuana muke fanga basi ˈi luma kamu ki, fasi ˈiri noaˈa
kamu kasi faˈa ˈekeˈa na ngwae neˈe fanga kira ki noaˈa kasi ˈoro. Osiˈana
kaidaˈi kamu fanga doe ˈi maana na ngwae dalaˈa ki, kamu faˈataˈinia
neˈe noaˈa kamu kasi fuˈusi doe goˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana
God. Faˈuta, kaumulu fia nai baˈatafe kamu osiˈana na abulalamuˈa neˈe
ˈunaˈeri? Noaˈa!

Na Fanga Abuˈa
(Matthew 26:26-29; Mark 14:22-25; Luke 22:14-20)

23 Na faˈamanataˈanga sulia na Fanga Abuˈa neˈe nau ku kwatea
fuamuˈa, nau ku ngalia faˈasia na Aofia ba nia ˈuri: Ana rodo ba kira
ˈolosaea na Aofia sa Jesus fuana malimae nia ki, nia ka ngalia na beret,
24 ma nia ka baˈatafea God fafia, ma ka ngiia, ka fata ˈuri, “Nia naˈa
ne noniku neˈe nau ku kwatea fuamuˈa. Muke ˈania fuana manata ˈanga
toˈoku.”
25 Ma buri ˈana kira fanga ka sui, ˈunaˈeri logo sa Jesus ka ngalia na titiu
ana waen, ma nia ka fata laˈu ˈuri, “Na titiu ana waen neˈe, nia usulia naˈa
na fau alangaˈinga faolu neˈe God saungaˈinia ˈani ˈabuku. Ana kaidaˈi
muke kwaˈufia, muke manata toˈoku.”✡
26 Nia neˈe, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe kamu Fanga Abu ˈani beret
ˈunaˈeri faˈinia na titiu ˈunaˈeri, muke fatatalo ˈani na maelana sa Jesus,
ma muka sasi ˈunaˈeri leleka ka dao ana olilana maˈi sa Jesus.
27 Nia neˈe, diˈia ta ngwae ka ˈania na beret ana na Aofia, ma ka kwaˈufia
na titiu nia, ma ka sasia falafala taˈa,* nia ka abula taˈa fuana nonina na
Aofia faˈinia na ˈabuna.
28 Nia neˈe, sa tai akulu neˈe oga ka Fanga Abu, nia ka manata basi sulia
na abulalana talana, sui nia ka fiˈi ˈania na beret ma ka fiˈi kwaˈu ana na
titiu neˈeri.
29 Sulia diˈia nia noaˈa kasi manata basi sulia na nonina na Aofia ana
kaidaˈi nia ˈania na beret ma ka kwaˈu ana na titiu, nia ngalia naˈa
kwaˈikwaˈinga fuana talana ana kaidaˈi nia Fanga Abu ˈunaˈeri.
30 Nia neˈe kwate ma ngwae ˈoro ka mataˈi, ma kika ngwataˈutaˈu, ma
ti ngwae kira ka mae naˈa.
31 Ma diˈia kulu filo kulu talakulu ˈi naˈo, God noaˈa kasi matalangaˈi
kulu.
32 Bore ma na Aofia nia matalangaˈi kulu ma ka kwatea na
kwaˈikwaˈinga ki fuaka ana kaidaˈi neˈe, fasi ˈiri nia noaˈa kasi mata-
langaˈi kulu fuana maeˈa faˈinia na ngwae ki saena magalia ana kaidaˈi
ke dao maˈi.
33 Nia neˈe, ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi kamu fiku maˈi fuana Fanga
Abuˈa, muke tua maˈakwali kamu taˈifau.
34 Ma diˈia ta ngwae ka fiolo, leˈa fuana nia ka fanga basi ˈana ˈi luma
nia, sui mala nia ka fiˈi leka ana fikuˈa, ˈasu ˈubani God kata kwatea na
kwaˈikwaˈinga fuamuˈa sulia na falafala kamu ki ana kaidaˈi kamu fiku.
Ma, sulia ti ru matamata laˈu, nai baˈa rokisiˈi ana kaidaˈi nai leka maˈi
siamuˈa.

✡ **11:25** Jeremaea 31:31; Eksodas 24:8

* **11:27** Sa Paul alaˈa sulia falafala taˈa ngwae ˈi Korint ki kira sasia ana ngwae ki. Ngwae faˈamamana toˈoru ki kira faˈalia na ngwae dalaˈa faˈamamana ki ana Fanga Abuˈa (11:21-22). Noaˈa kira ˈiri daroˈia fanga kira aniˈi ki. Ma kira sasi na barangisiˈanga ki ˈi safitana ngwae God ki.

12

Na kwateˈa ki faˈasia na Anoˈi ru Abu

1 Aia, ngwaefuta kina, nau ku keresia na alaˈanga fuana olisilana na lidiˈa kamu ki sulia na kwateˈa ki faˈasia na Anoˈi ru Abu. Nau ku oga
muke sai leˈa ana kwateˈa ki neˈe Anoˈi ru Abu nia kwatea fuaka.
2 Kamu saiana ˈi naˈona mala neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus, na
nunuˈi ru neˈe noaˈa kasi mauri ki, kira talaˈia rora amuˈa.
3 Ma nau ku oga muke saiana diˈia na Anoˈi ru God talaˈia ta ngwae,
nia ˈafitaˈi na ngwae neˈeri ka fata kwaiagi ana sa Jesus. Ma ka ˈunaˈeri
logo, diˈia na Anoˈi ru Abu kasi talaˈia ta ngwae, nia ˈafitaˈi nia ka saea
sa Jesus neˈe na Aofia.
4 Bore ˈana na Anoˈi ru Abu ka kwatea na kwateˈa matamata kwailiu
ki, na kwateˈa neˈeri ki ˈita goˈo maˈi taˈifau faˈasia taˈi Anoˈi ru Abu.
5 Sui bore ˈana na raoˈa neˈe na Aofia nia ogaˈi kuke sasiˈi ki niˈi ka
matamata kwailiu, taˈi Aofia goˈo neˈe kulu rao fuana.
6 Sui bore ˈana kulu ka saiana sasilana raoˈa matamata kwailiu ki, taˈi
God goˈo neˈe kwaiˈafi akulu fuana sasilani.
7 Ma na Anoˈi ru Abu ka faˈataˈinia ngasingasiˈanga nia fuakulu taˈifau
ˈiri kuke rao fuana ˈafilaka kwailiu.
8 Ma fuana ti ngwae, na Anoˈi ru Abu kwatea na ngasingasiˈanga fuana
alaˈanga ˈania liatoˈongaˈa. Ma fuana ti ngwae laˈu na Anoˈi ru Abu ka
kwatea na ngasingasiˈanga fuana alaˈanga ˈani saiˈi ruˈanga.
9 Ma fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi ru Abu ka kwatea na fitoˈo ˈanga
neˈe ngasingasiˈa liu. Ma fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi ru Abu ka kwatea
na ngasingasiˈanga fuana guralana ngwae mataˈi ki.
10 Ma fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi ru Abu ka kwatea na ngasingasiˈanga
fuana sasilana ru ni faˈanadaˈa ki. Ma fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi ru
Abu ka ˈafida fuana alaˈanga ˈani fatalana God. Ma fuana ti ngwae laˈu,
na Anoˈi ru Abu ka kwatea na ngasingasiˈanga fuana kika lia saiana ru ki
neˈe ˈita maˈi faˈasia na Anoˈi ru Abu nama ka noaˈa. Ma fuana ti ngwae
laˈu, na Anoˈi ru Abu ka kwatea na ngasingasiˈanga fuana alaˈanga ˈania
alaˈanga matamata neˈe noaˈa kira kasi saiana ki. Ma fuana ti ngwae laˈu,
na Anoˈi ru Abu ka kwatea na ngasingasiˈanga fuana na fadalana alaˈanga
neˈe kira saeˈe.
11 Sui bore ˈana nia ka kwatea na ngasingasiˈanga matamata ki fuaka
taˈifau sulia na kwaiogai ˈanga nia, ma taˈi Anoˈi ru Abu goˈo neˈe
kwateˈe.

Kulu taˈi noni goˈo neˈe toˈo ana kula ˈoro toˈotoˈo ki

12 Kuluˈa na ngwae neˈe kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ ki, kulu
diˈia taˈi noni ana sa Jesus Christ neˈe toˈo ana kula ˈoro toˈotoˈo ki. Ma
sui bore ˈana nia ka toˈo ana kula ˈoro ki, nia taˈi noniˈi ru goˈo ˈana.
13 Kuluˈa taˈifau goˈo, na ngwae Jiu ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki, ma na ngwae neˈe kira rao ˈoˈo ki, ma na ngwae neˈe kira aloge ki,
kulu diˈia taˈi noniˈi ru goˈo, sulia taˈi Anoˈi ru Abu goˈo neˈe siuabu kia,
fasi ˈiri kuke alua taˈi noniˈi ru. Ma God ka kwatea taˈi Anoˈi ru Abu goˈo
ˈiri ka tua saena maurilaka taˈifau.
14 Na noniˈi ru noaˈa kasi toˈo ana taˈi bali ru goˈo, bore ma nia toˈo
ana kula ˈoro toˈotoˈo ki.
15 Ma diˈia na ˈae ka fata ˈuri, “Nau noaˈa laˈu ta bali ana noni, sulia
nauˈa noaˈa laˈu na lima,” na ˈae neˈeri ta bali nama ana noni neˈeriˈa.

16 Ma diˈia na alinga ka fata ˈuri, “Nauˈa noaˈa laˈu ta bali ana noni,
sulia nauˈa noaˈa laˈu na maa,” na alinga neˈe ta bali nama ana noni
neˈeriˈa.
17 Ma diˈia na noniˈi ru taˈifau neˈe na maa goˈo ˈana, nia kasi bolo
fuana rongolana ta ru. Ma diˈia na noniˈi ru taˈifau neˈe alinga goˈo ˈana,
nia kasi bolo fuana mokoˈa toˈona ta ru.
18 Aia, na nonika leˈa liu, osiˈana kaidaˈi God saungaˈi kia, nia alua na
ru neˈeri ki taˈifau goˈo ana noni sulia na kwaiogai ˈanga nia.

19 Ma diˈia na noni toˈo ana taˈi kula goˈo ˈana, nia noaˈa laˈu na noni
mamana!
20 Na noni toˈo ana na kula ˈoro ki, bore ma nia taˈi noni goˈo.
21 Ma duˈungana ˈunaˈeri, na maa ˈafitaˈi ka fata ˈuri fuana lima, “Lima
ˈae, nau kusi ogaˈo goˈo!” Ma ka ˈunaˈeri logo na gwau noaˈa kasi bolo
fuana alaˈanga ˈuri fuana ˈae, “Nau kusi ogaˈo goˈo!”
22 Ti ngwae kira manata neˈe ti kula ana noni niˈi ngwataˈutaˈu. Bore
ma, ˈafitaˈi liu kulu ka mauri diˈia kula neˈeri ki noaˈa faˈasia nonika.
23 Ma ti kula ana noni neˈe kulu saea fasi noaˈa kasi ˈinotoˈa goˈo, nia
neˈe kuke lia leˈa sulida. Ma ta kula ana noni neˈe lisilana kasi leˈa goˈo,
nia neˈe kuke faˈaruˈufia nama ˈani toro.
24 Ma ti kula ana noni neˈe lisida ka leˈa, noaˈa kulu kasi bolo fuana
faˈaruˈufilada. God saungaˈi ˈunaˈeri ana nonika, fasi ˈiri kuke faˈadoea
na kula neˈeri ki ˈania nonika neˈe ngwae ki kira fia kula ˈoˈo ki goˈo ˈana.
25 Nia neˈe, noaˈa goˈo ta daroˈa saena noniˈi ru, sulia neˈe kula ki taˈifau
goˈo kira lia sulida kwailiu.
26 Ma diˈia ta taˈi kula ana noni nia fii, na kula ki taˈifau goˈo neˈe kira
fii logo faˈinia. Ka ˈunaˈeri logo, diˈia ta kula ana noniˈi ru kira tafea, na
noniˈi ru taˈifau kira ngalia na baˈatafeˈa neˈeri.

27 Aia, kaumulu taˈifau goˈo neˈe na nonina sa Jesus Christ, ma taˈi taˈi
ngwaeˈa akulu neˈe ti kula ana nonina.
28 Ma saena fikutaˈi ngwae God nia kwatea na raoˈa matamata kwailiu ki
fuaka. Etana, nia kwatea na raoˈa ˈani lifurongoˈanga fuana ti ngwae. Ma
ruana nia ka kwatea raoˈa ana faˈataloˈa ˈania fatalana God. Ma na uula
nia ka kwatea raoˈa ˈani faˈamanataˈanga. Sui, nia ka kwatea ngasingasi
ˈanga fuana sasilana faˈanadaˈa ki. Sui, nia ka kwatea ngasingasi ˈanga
fuana guralana ngwae mataˈi ki. Sui, nia ka kwatea na ngasingasiˈanga
fuana kwaiˈafiˈanga. Ma nia ka kwatea logo na ngasingasiˈanga fuana
kwaitalaˈiˈanga. Ma nia ka kwatea logo na ngasingasiˈanga fuana alaˈanga
ˈani alaˈanga matamata neˈe noaˈa kira kasi sai ani ki.
29 Aia, kulu taˈifau goˈo noaˈa laˈu na ngwae lifurongo ki, ma noaˈa
laˈu na ngwae ana faˈataloˈa ˈania fatalana God ki, ma noaˈa laˈu na
ngwae faˈamanata ki. Ma noaˈa laˈu ngwae ki taˈifau akulu neˈe toˈo
ana ngasingasiˈanga fuana sasilana faˈanadaˈa ki,
30 nama na ngasingasiˈanga fuana guralana ngwae mataˈi ki. Nama
noaˈa laˈu kuluˈa taˈifau neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga fuana alaˈanga
ˈani alaˈanga matamata ki, ma noaˈa laˈu kuluˈa taˈifau neˈe kulu bolo
fuana fadalana alaˈanga neˈe kira saeˈe ki.
31 Ma nau ku oga muke oga na kwateˈa ˈinotoˈa ki. Nia neˈe, ana kaidaˈi
neˈe, nai baˈa faˈataˈinia naˈa ru neˈe leˈa ka tasa liufia naˈa ru neˈeri ki
taˈifau.

13

Alafeˈanga

1 Diˈia nau ku saiana fataˈa ˈani alaˈanga matamata ngwae ki ma na
alaˈanga ˈainsel ki logo, bore ma diˈia noaˈa naisi alafe fuana ngwae ki,
na alaˈanga nau ki na ru ˈoˈo goˈo ˈana, ma nia diˈia goˈo ˈana na isiˈa
ˈani lingalingaˈi ru neˈe ta ngwae nia ˈuia ta lali salo.
2 Ma diˈia nau ku saiana faˈatalo ˈani fatalana God, ma nau ku toˈo ana
na saiˈi ruˈanga ki taˈifau, ma nau ku saiana na ru ago ki taˈifau, ma nau
ku toˈo ana na faˈamamanaˈanga neˈe bolo faˈinia na ˈidulana na faˈi ua
ki, bore ma diˈia noaˈa naisi alafe fuana ngwae ki, nau na ru ˈoˈo goˈo.
3 Ma diˈia nau ku kwatea na ru nau ki taˈifau fuana ngwae dalaˈa ki,
ma nau ku alaˈania na ngwae ki kira ka saungi nau ˈani mafula, bore ma
diˈia noaˈa naisi alafe fuana ngwae ki, naisi ngalia goˈo ta kwaiaraˈanga.
4 Na ngwae neˈe alafe fuana ngwae ki, nia mabetau ma ka sasi leˈa
fuada. Ma na ngwae neˈe alafe fuana ngwae ki, nia kasi kwaimamagolai
ma kasi fata baˈalafe.
5 Ma na abulalana noaˈa kasi taˈa, ma na ngwae ˈunaˈeri noaˈa kasi
manata goˈo sulia na ru neˈe nia ogaˈi ki, ma nia kasi saetaˈa ˈaliˈali.
Bore ma nia saiana ka rufuanata ana sa tai neˈe kira sasi taˈa fuana.
6 Ma na ngwae neˈe alafe fuana ngwae ki, nia kasi saeleˈa faˈinia na
taˈangaˈa, bore ma nia saeleˈa faˈinia na mamanaˈanga.
7 Ma na ngwae neˈe alafe ˈunaˈeri, nia mabetau, ma nia saiana ka uu
ngasi ana kaidaˈi ˈafitaˈiˈanga ki taˈifau. Ma ana kaidaˈi ki taˈifau, nia ka
faˈamamana ma ka manata ˈuitoˈo ana God.
8 Ma na alafeˈanga ˈunaˈeri nia tuatua firi. Bore ma na kwateˈa ana
faˈataloˈa ˈani fatalana God, niˈi ke baˈa sui. Ma na kwateˈa ˈani alaˈanga
matamata ki, niˈi ke baˈa sui logo. Ma na kwateˈa ˈani saiˈi ruˈa, niˈi ke
baˈa sui logo.
9 Sulia na saiˈi ru ˈanga ki ma na alaˈanga faˈasia God ki, ana kaidaˈi
neˈe noaˈa niˈi kasi aliˈafu ˈua.
10 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na ru aliˈafu ke baˈa dao maˈi, ma na ru
neˈe noaˈa kasi aliˈafu ki kike baˈa sui.
11 Ana kaidaˈi nau ku tiˈitiˈi maˈi, na fatalaku diˈia goˈo ˈana na ngela
tiˈitiˈi, ma na manatalaku ka diˈia logo na ngela tiˈitiˈi, ma na saiˈi ruˈa
nau, nia diˈia goˈo ˈana na ngela tiˈitiˈi. Bore ma ana kaidaˈi nau ku doe
naˈa, nau ku faˈasia naˈa abulalana ngela tiˈitiˈi ki.
12 Ka ˈunaˈeri logo fuakulu, ana kaidaˈi neˈe na saiˈi ru ˈanga kulu ki
niˈi aba aba goˈo ˈana, nia diˈia ta ngwae neˈe lisia na nunuˈi ru rorodoˈa
saena taˈe lialia noaˈa kasi raola. Bore ma, ana kaidaˈi kuke baˈa lisia na
Aofia talana, kuke baˈa sai leˈa ana ru ki taˈifau, diˈia logo God neˈe sai
leˈa akulu taˈifau.
13 Ana kaidaˈi neˈe na uulu ru ki neˈe teo tari: na faˈamamanaˈanga, na
manata ˈuitoˈo ˈanga, ma na alafeˈanga. Ma na alafeˈanga naˈa neˈe tasa
ka liufia na ru neˈeri ki taˈifau.

14

Na kwateˈa faˈasia na Anoˈi ru Abu neˈe leˈa ka tasa

1 Muke sasi ngangata ˈuana alafeˈanga fuana ngwae ki. Ma nia ka leˈa
logo fuana sasiˈa ˈuana na kwateˈa ki faˈasia na Anoˈi ru Abu, tasa naˈa
neˈe ˈuana na kwateˈa fuana faˈarongoa madako ˈani fatalana God.

2 Ma diˈia ta ngwae ka fata ˈani alaˈanga matamata neˈe nia noaˈa kasi
saiana, God lala ˈana neˈe nia fata fuana, nia noaˈa kasi fata fuana ta
ngwae, sulia kira kasi saiana tae neˈe nia saea. Na Anoˈi ru Abu kwatea
nia ka alaˈa sulia na ru ago ki.
3 Bore ma diˈia ta ngwae ka faˈarongoa ˈani fatalana God, nia fata fuana
ngwae ki ˈiri ka ˈafida, ma fuana radulada, ma gwalelada.
4 Na ngwae neˈe fata ˈani alaˈanga matamata ki neˈe nia kina, taˈifilia na
maurilana talana goˈo neˈe nia ˈafia. Bore ma na ngwae neˈe faˈarongoa
ˈani fatalana God, nia ˈafia na ngwae ki taˈifau saena fiku taˈi ngwae.
5 Sui bore ˈana nau ku oga kamuˈa taˈifau goˈo muke fata ˈani alaˈanga
matamata ki neˈe noaˈa kamu kasi saiana, nau ku oga ka tasa fasi ˈiri kamu
ke saiana faˈarongoa ˈani fatalana God. Sulia na ngwae neˈe faˈarongoa
ˈani fatalana God, nia ˈinotoˈa ka liufia na ngwae neˈe fata ˈani alaˈanga
matamata ki neˈe nia kina. Ma diˈia ta ngwae tua fuana fadalana na
alaˈanga neˈe noaˈa nia kasi saiana ki, nia leˈa logo, sulia kera ke baˈa
ˈafia na ngwae faˈamamana ki taˈifau.
6 Ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi nau ku leka maˈi siaumulu, diˈia
nau ku fata ˈaku ˈani alaˈanga neˈe noaˈa kulu kasi saiana, noaˈa naisi
kwaiˈafi goˈo amuˈa. Bore ma diˈia nau ku faˈarongoa ˈania ta ru neˈe God
faˈataˈinia fuaku nama nau ku faˈamanata kamu, tama nau ˈafi kamuˈa
ka doe.
7 Aia, na faˈabolotaˈilana neˈe ˈuri na tala ˈau ni ufilana. Diˈia ta ngwae
neˈe noaˈa kasi saiana ufilana, na ngwae ki noaˈa kira kasi saiana na
lingalinga ˈi ru tae neˈe nia ufia.
8 Ka ˈunaˈeri logo, diˈia ta ngwae ana fuani oro ka ufia na bungu fuana
ganilana maˈi na ngwae ki fuana fuˈanga, ma na lingana bungu neˈeri
noaˈa kasi madako, noaˈa kira kasi leka goˈo maˈi.
9 Ka ˈunaˈeri logo ana kamuˈa, sulia diˈia kamu fata ˈani alaˈanga neˈe
noaˈa ta ngwae kasi saiana, na alaˈanga kamu ki kasi fulia goˈo ta ru.
10 Na alaˈanga oro liu ki teo saena magalia neˈe, ma na alaˈanga neˈeri
ki taˈifau goˈo kira toˈo ana fadalani.
11 Bore ma, diˈia ta ngwae ka alaˈa faˈi nau, ma noaˈa nau kusi saiana
na alaˈanga nia, nia ˈafitaˈi liu keroˈo ka sai amiroˈo kwailiu.
12 Osiˈana neˈe kamu oga liua muke toˈo ana kwateˈa faˈasia na
Anoˈi ru Abu ki, leˈa fuana muke sasi ˈuana na kwateˈa neˈe saiana ka
faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga ngwae ki.
13 Kaidaˈi ta ngwae ka fata ˈania alaˈanga matamata ki neˈe nia kina, nia
ke foˈosia nama God ˈiri nia ka kwatea na ngasingasiˈanga fuana fadalana
tae neˈe nia saea.
14 Sulia diˈia nau ku foˈo ˈani alaˈanga matamata ki neˈe nau ku kina,
na mangoku neˈe foˈo, ma na manatalaku noaˈa kasi foˈo goˈo.
15 Nia neˈe, nai baˈa foˈo ˈani mangoku, ma nai baˈa foˈo logo ˈani
manatalaku. Ma nai baˈa ngu ˈani mangoku, ma nai baˈa ngu logo ˈani
manatalaku.
16 Ana kaidaˈi kamu fiku fuana foˈongaˈa, diˈia kamu baˈatafea God
ˈani mangomuˈa goˈo, ta ngwae noaˈa kasi saiana na alaˈanga kamu, ma
ˈafitaˈi nia ka saea “ˈIu ke ˈunaˈeri” ˈuana faˈataˈilana nia alafafia tae ki
neˈe kamu saea.
17 Ma sui bore ˈana na foˈongaˈa kamu ˈuana baˈatafelana God ka leˈa,
noaˈa kamu kasi ˈafia goˈo ta ngwae.

18 Nau ku baˈatafea God sulia nau ku fata ˈani alaˈanga matamata ki neˈe nau kusi saiana, ma nau ku sasi ˈunaˈeri ana kaidaˈi ˈoro ka liufi kamu taˈifau.
19 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, ana kaidaˈi nau ku tua fiku faˈinia na ngwae ki fuana foˈongaˈa, nau ku oga nau ku saea goˈo lima maˈe fataˈa ki neˈe madako ma kira ka saiana, faˈasia saelana 10,000 maˈe fataˈa ki ˈani alaˈanga neˈe noaˈa kira kasi saiana.

20 Aia, ngwaefuta nau kina, muke tua diˈia ta kala ngela neˈe nia kina fuli ruˈa taˈa. Bore ma, noaˈa kasi leˈa fuana na manatalamuˈa ka diˈia na manatalana kala ngela ki. Nia leˈa fuana na manatalamuˈa ka diˈia na ngwae ˈaˈana ki.
21 Sulia na Aofia ba saea saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri,

“Nau kui baˈa kwatea kwau ti ngwae kwaita siana ngwae nau ki, fasi ˈiri kira ke fata fuada ˈani alaˈanga matamata ki.

Ma sui bore ˈana nau ku sasi ˈunaˈeri, na ngwae nau ki, kasi oga goˈo fafarongolaku.”

22 Nia neˈe, kulu sai naˈa ana, God kwatea na kwateˈa ˈani alaˈanga matamata ki ˈiri sa tai faˈida neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana, kira ka saiana God neˈe talaˈia na ngwae neˈe alaˈa. Ma kwateˈa ˈani faˈarongoˈa ˈani fatalana God, God kwatea ˈiri ka radua ngwae neˈe kira faˈamamana taˈifau naˈa ki.
23 Nia neˈe, ana kaidaˈi ngwae faˈamamana ki kira fiku fuana foˈongaˈa, ma kira ka fata ˈani alaˈanga matamata ki neˈe noaˈa kira kasi saiana, ma diˈia ti ngwae abu faˈamamana kira ruˈu maˈi ˈi neˈe, ma noaˈa kira kasi saiana na alaˈanga kamu ki, kike baˈa fia fasi kamu boleboleˈa.
24 Bore ma diˈia na ngwae ki taˈifau neˈe kira fiku faˈarongo ˈani fatalana God, ma ta ngwae abu faˈamamana ka ruˈu maˈi, nia ke baˈa saiana nia toˈo ana taˈangaˈa ki. Ma sulia na tae neˈe nia rongoa, nia ka saiana logo neˈe God ke baˈa matalangaˈinia,
25 ma nia ke baˈa faˈataˈinia na manataˈanga ago nia ki, ma ka abula faˈasia na ru neˈeri ki, ma nia ka bobo uruuru ˈuana foˈosilana God, ma ka fata ˈuri, “Mamana liu, God tua faˈi kamu.”

Na foˈongaˈa leˈa

26 Ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi neˈe kamu fiku maˈi fuana foˈongaˈa, muke sasi ˈuri: Taˈi ngwae ka ngu baˈatafea God, ma ta ngwae laˈu ke faˈamanata, ma ta ngwae laˈu ke faˈarongo ˈani ru neˈe God faˈataˈinia fuana, ma ta ngwae laˈu ke fata ˈani alaˈanga neˈe noaˈa nia kasi saiana, ma ta ngwae logo ke fada na alaˈanga neˈeri. Aia, na ru kira sasia ki taˈifau goˈo neˈe ru fuana kwaiˈafilana na ngwae faˈamamana ki taˈifau.
27 Ma diˈia ti ngwae kira fata ˈani alaˈanga matamata ki neˈe noaˈa kira kasi saiana, ˈunaˈeri bolo faˈinia ro ngwae goˈo nama ta uulu ngwae neˈe kike alaˈa. Ma kira ka alaˈa ana kaidaˈi matamata ki. Ma ta ngwae ke fada nama na alaˈanga neˈeri ki.
28 Ma diˈia noaˈa ta ngwae kasi saiana fadalana na alaˈanga neˈeri ki, ˈirai noaˈa ta ngwae kasi fata ˈani alaˈanga matamata neˈe noaˈa kira kasi saiana ki. Na ngwae neˈe kira saiana alaˈanga ˈunaˈeri ki, kike aroaro goˈo ˈada, ma kike alaˈa goˈo ada saena manatada faˈinia God.

29 Ka ˈunaˈeri logo, na ngwae neˈe kira faˈarongo ˈania fatalana God ki,
nia bolo fuana ro ngwae nama ta uulu ngwae goˈo neˈe kike alaˈa. Ma na
ngwae ki taˈifau kira ka fafarongo leˈa sulia.
30 Bore ma diˈia ta ngwae fata ˈani fatalana God, ma ta ngwae laˈu neˈe
tua ˈi neˈeri, ma God ka faˈataˈinia ta ru fuana, nia leˈa fuana ta ngwae
neˈe ka eta fata ka noto ˈana, sui mala ka kwate ngwae baera ka alaˈa.
31 ˈUnaˈeri neˈe ngwae ki taˈifau neˈe kira fata ˈania fatalana God kike
kwatea masikwaˈanga fuada taˈifau fuana fataˈa. Muke sasi ˈunaˈeri ˈiri
muke faˈamanata kamu kwailiu faˈinia radulamuˈa.
32 Ma ta ngwae neˈe faˈarongo ˈania na fatalana God, nia ka dau fafia
alaˈanga nia.
33 Sulia God nia oga kuke sasi saoraˈi ana ru ki, ma kulu ka tua ˈani
aroaroˈanga.
Na falafala ana foˈongaˈa fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana
ana fanoa ki taˈifau
34 nia ˈuri: Ana kaidaˈi kamu fiku fuana foˈongaˈa, noaˈa kamu kasi
alaˈania na kini ki kira ka fata, bore ma kira ka tua aroaro goˈo ˈada.
Nia diˈia na taki kami ngwae Jiu ki saea, neˈe kini ki kira ka roˈosulia na
fatalana araˈi kira ki.
35 Diˈia ta kini oga saefilolana ta ru, nia ka saefiloa araˈi nia ana kaidaˈi
kera tua ˈi luma kera, osiˈana ru ni ˈekeˈa fuana na kini ka fata ana kaidaˈi
ngwae ki kira fiku fuana foˈongaˈa.
36 ˈUri ma kamu ngwae Korint ki kamu fia fasi kamu talingaˈi liu naˈa?
Na fatalana God noaˈa kasi ˈita maˈi faˈasi kamu. Ma noaˈa laˈu taˈifili
kamu goˈo neˈe God kwatea na fatalana fuamuˈa.
37 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka fia nia toˈo ana na kwateˈa faˈasia na
Anoˈi ru Abu, nama nia ta ngwae fuana faˈarongoˈa ˈania fatalana God,
leˈa fuana nia ka saiana nau ku keresia na alaˈanga totongaˈi na Aofia.
38 Ma diˈia na ngwae ˈunaˈeri noaˈa kasi roˈosulia ru neˈe ki, ˈirai noaˈa
kamu kasi fafarongoa na tae neˈe nia saea.
39 Nia neˈe, ngwaefuta nau kina, leˈa fuana muke sasi ˈuana faˈarongoa
ˈani fatalana God. Ma noaˈa kamu kasi luia na ngwae neˈe kira oga fataˈa
ˈani alaˈanga matamata neˈe noaˈa kira kasi saiana.
40 Ma nia leˈa fuana na foˈongaˈa kamu ka saoraˈi faˈinia na
aroaroˈanga.

15

Na tataˈelana sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa

1 Aia, ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi neˈe, nau ku oga muke manata
toˈona na Faˈarongoˈa Leˈa ba nau ku faˈarongo ˈani fuamuˈa ma muke
uu ngasi ana.
2 Diˈia na faˈamamanaˈanga kamu ngasi ana Faˈarongoˈa Leˈa niniˈa
nau ku faˈarongo ˈania fuamuˈa, muke toˈo ana mauriˈa firi. Bore
ma diˈia kamu kasi dau ngasi ana Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri, ˈirai na
faˈamamanaˈanga kamu ru ˈoˈo goˈo ˈana.
3 Nau ku faˈamanata naˈa ˈani fuamuˈa, na ru doe ka tasa liu neˈe kira
faˈamanata nau ˈani ki neˈe ˈuri:
Sa Jesus Christ nia mae naˈa fuana lafulana na abula taˈangaˈa kia ki, diˈia
ba na Kerekereˈa Abu ba saea.

4 Ma kira kwaiatoa niaˈa, ma God ka taˈe nia ˈuana mauriˈa ana uula asoa,
diˈia na Kerekereˈa Abu ba saea.
5 Ma nia ka faˈataˈi fuana sa Peter, ma sui fuana akwala ma ro ngwae
lifurongo ki.
6 Sui ana taˈi kaidaˈi laˈu, nia ka faˈataˈi fuana ˈorolana 500 fafarongo nia
ki.
Ma ˈorolada kika mauri goˈo ˈada ˈua saena magalia neˈe, bore ˈana ta
bali ada kira mae naˈa.
7 Sui, nia ka faˈataˈi fuana sa James, ma ˈi buri ˈana nia ka faˈataˈi laˈu
fuana na ngwae ni lifurongo ki taˈifau.

8 Ma ˈi buri, nia ka faˈataˈi logo fuaku neˈe nau ku diˈia ta ngela neˈe
nia futa ana kaidaˈi rora.
9 Osiˈana nauˈa noaˈa laˈu ta ngwae talingaˈi liu ana ngwae lifurongo
ki, ma noaˈa naisi bolo fuana saelaku ˈania na lifurongo, sulia nau ku
faˈakaisia naˈa na ngwae faˈamamana God ki.
10 Ma sui bore ˈana nau ku ˈunaˈeri, nau naˈa neˈe ta ngwae lifurongo,
sulia God neˈe fili nau sulia na kwaiˈofeˈanga nia. Ma na kwaiˈofeˈanga
nia noaˈa nia ˈiri manisuiˈa ana, sulia nau ku rao ngasi ka tasa liufia na
lifurongo matamata ki. Aia, noaˈa laˈu nauˈa talaku neˈe nau ku rao,
osiˈana God kwaiˈofe aku, ma ka ˈafi nau fasi ˈiri nau ku rao fuana.
11 Ma kami ngwae lifurongo ki taˈifau, mika faˈarongo ˈani taˈi
Faˈarongoˈa Leˈa goˈo. Ma nia neˈe na ru neˈe kamu faˈamamana naˈa
ana.

Sulia na tataˈelaka faˈasia maeˈa

12 Aia, kami ka faˈamanata kamu ˈania neˈe God taˈea naˈa sa Jesus
Christ faˈasia na maeˈa. Ma faˈuta neˈe ti ai amuˈa ka saea God noaˈa kasi
baˈa taˈea laˈu na ngwae neˈe mae naˈa ki?
13 Diˈia nia ˈafitaˈi God ka taˈea na ngwae neˈe kira mae ki, ˈirai sa Jesus
Christ logo noaˈa kasi tataˈe naˈa.
14 Ma diˈia sa Jesus Christ noaˈa kasi tataˈe naˈa faˈasia na maeˈa, na
faˈamanataˈanga kaimili nia ru ˈoˈo goˈo, ma na faˈamamanaˈanga kamu
ru ˈoˈo logo.
15 Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri goˈo ˈana, sulia diˈia sa Jesus Christ noaˈa
kasi tataˈe naˈa, na alaˈanga kaimili sulia God nia ˈoso goˈo ˈana, sulia
kami faˈarongo ˈania neˈe God taˈea sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa. Bore
ma diˈia God kasi taˈea na ngwae neˈe kira mae ki, nia noaˈa kasi taˈea
logo sa Jesus Christ.
16 Sulia diˈia noaˈa nia kasi talangwaraˈu fuana ngwae mae ki kira ka
tataˈe laˈu, tama sa Jesus Christ noaˈa kasi tataˈe logo faˈasia na maeˈa
naˈa.
17 Ma diˈia God kasi taˈea sa Jesus Christ, tama faˈamamanaˈanga
kaumulu ru ˈoˈo, ma muke baˈa ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga sulia na abula
taˈangaˈa kamu ki.
18 Ma ka ˈunaˈeri logo, na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus
Christ ma kira ka mae naˈa, kira kasi toˈo ana mauriˈa firi.
19 Ma diˈia na ru leˈa ki ana sa Jesus Christ tua akulu ana kaidaˈi kulu
tua goˈo saena magalia neˈe ma noaˈa laˈu ˈi langi, kulu bolo fuana kuke
kwaimanatai ka tasa liufia ngwae ki taˈifau.

20 Bore ma kulu sai leˈa ana God taˈea mamana naˈa sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa. Nia neˈe, kulu ka sai logo ana God ke baˈa taˈe kia neˈe
kuka faˈamamana kaidaˈi kulu mae.
21 Na ngwae ki taˈifau kira mae, osiˈana na taˈi ngwae sa Adam. Ma ka
ˈunaˈeri logo, God ke baˈa taˈe kulu osiˈana taˈi ngwae sa Christ.
22 Na ngwae ki taˈifau kira mae, osiˈana kulu ana kwalafa sa Adam neˈe
na ngwae etaeta. Ma ka ˈunaˈeri logo, God ke baˈa taˈe kulu taˈifau ˈuana
mauriˈa, osiˈana kulu tua ratai ana sa Jesus Christ.
23 God taˈea sa Christ ˈi naˈo. Ma kuluˈa na ngwae sa Christ ki, God ke
baˈa taˈe kulu ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke oli maˈi.
24 Ma buri ˈana, faˈi asoa ˈisi ke dao maˈi. Sa Jesus Christ ke baˈa
malangisia na malimae nia ki neˈe kira ˈinotoˈa, ma kira ka toˈo ana
ngasingasi ˈanga, ma nia ke baˈa kwatea naˈa ˈInotoˈanga nia fuana Maˈa
nia God.
25 Sulia sa Jesus Christ ke ˈinotoˈa leleka ka dao ana kaidaˈi God ke liufia
na malimae sa Jesus Christ ki taˈifau, ma ka aluda fuana kika kwairoˈoi
ana sa Jesus Christ.
26 Ma na malimae ˈisi neˈe God ke malangisia naˈa neˈe maeˈa.
27 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, “God ka alua naˈa ru ki taˈifau
olofana ngasingasiˈanga nia.” Bore ma kulu saiana God kasi alu nia talana
ˈi olofana ngasingasiˈanga sa Jesus Christ, sulia God alua naˈa ru ki taˈifau
ˈi olofana ngasingasiˈanga sa Jesus Christ.
28 Ma ˈi buri ˈana ru ki taˈifau tua naˈa ˈi olofana ˈinotoˈanga sa Christ
na Ngela God, niaˈa talana logo ke baˈa alu nia talana olofana God neˈe
alua naˈa ru ki taˈifau ˈi olofana sa Christ. Ma ana kaidaˈi neˈeri, God ke
baˈa ˈinotoˈa fafia ru ki taˈifau.
29 Aia, ti ngwae kira siuabu fuana na ngwae neˈe kira mae naˈa ki. Kira
siuabu ˈunaˈeri, sulia kira sai leˈa ana God ke baˈa taˈea naˈa ngwae neˈe
kira mae ki. Diˈia God kasi totolia taˈelana na ngwae neˈe kira mae ki,
faˈuta neˈe kira ka siuabu ˈunaˈeri?
30 Aia, ma kaimili lifurongo ki logo, sui bore ˈana ru ˈoro ki ka sasi fuana
saungilaimili, kami fatataloˈania sa Christ. Diˈia noaˈa kami kasi saiana
God ke baˈa taˈe kia, ˈafitaˈi kami ka maˈudi fuana sasilana na raoˈa neˈeri.
31 Ngwaefuta nau kina ˈae, nia mamana liu, ana faˈi asoa ki taˈifau goˈo,
ru ki sasi fuana saungilaku. Nia mamana liu logo, nau ku saeleˈa sulia na
faˈamamanaˈanga kamu ki ana sa Jesus Christ na Aofia kia.
32 Nau ku dao toˈona ˈafitaˈiˈanga doe liu ˈi neˈe ˈi Efesus, sulia na
malimae nau ki kira diˈia kui kwasi ki, ma kira ka oga saungilaku. Diˈia
nau kusi fitoˈo ana God neˈe taˈea ngwae ki faˈasia na maeˈa, noaˈa nau
kusi maˈudi goˈo fuana daoˈa toˈona ˈafitaˈiˈanga ˈunaˈeri. Ma diˈia God
kasi taˈea ngwae ki faˈasia na maeˈa, leˈa fuakulu kuke roˈo sulia na
alaˈanga ba ˈuri,

“Kuke fanga doe, ma kuke kwau doe naˈa ˈakulu, sulia noaˈa kasi tau kuke
baˈa mae.”

33 Aia, noaˈa kamu kasi faˈamamana ana ru ˈosoˈoso ki. Diˈia kamu leka
fiku faˈinia na ngwae taˈa ki, kamu ke diˈida logo.
34 Muke manata saga, ma muke abula faˈasia na abula taˈangaˈa kamu
ki. Sulia nau ku saiana ti ai amuˈa noaˈa kira kasi sai ˈua ana God, muke
ˈeke osiˈana ru neˈeri.

Na nonika ke baˈa faolu ana kaidaˈi God ke taˈe kulu

35 Aia, sali ta ngwae saefiloa ka ˈuri, “ˈUri ma God ka taˈe faˈuta ana
ngwae mae? Ma na noni ru faˈuta neˈe kike baˈa toˈo ana?”
36 Aia, na olisiˈanga nau ˈuri: Na saefiloˈa neˈe boleboleˈa liu. Manata
sulia na maga ru neˈe ˈoko fasia. ˈOko ˈili fafia, ma buri ˈana na maga ru
ka masubu maˈi. Ma na kwaiatolana noniˈi ru neˈe ˈunaˈeri logo.
37 Ma na ru neˈe ˈoko fasia neˈe nia na maga ru nama ˈana. Sali magana
ta koli nama ta ru lala ˈana, bore ma kulu sai leˈa ana neˈe nia ˈiri alua
ˈua ta noniˈi ˈai mamana.
38 Bore ma kaidaˈi nia bulao, God ka fiˈi kwatea maga ru neˈeri ka toˈo
ana noniˈi ru nia oga. Ma God ka oga fuana ˈai toˈotoˈo ki ka saka maˈi
faˈasi maga ru toˈotoˈo ki.
39 Ma ka ˈunaˈeri logo ana noni ki neˈe God saungaˈinida, sulia kira
noaˈa kasi bolo taˈifau. Na ngwae ki, ma na gwata ki, ma na noˈo ki, ma
na iˈa ki, nonida matamata kwailiu taˈifau goˈo.
40 Ma God ka saungaˈinia na ru ˈoro ki saena magalia neˈe ma na
mamanga logo. Ma na ru neˈeri ki, nia saungaˈinida kika lia leˈa taˈifau
goˈo. Ma ru nia saungaˈinida ana mamanga, kira toˈo ana kwangaˈa
matamata faˈasia na ru ki saena magalia neˈe.
41 Sulia na sina toˈo logo ana kwangaˈa nia talana, ma na madamo ka
toˈo logo ana ta kwangaˈa. Ma na bulubulu ki ka toˈo ana kwangaˈa kira
ka matamata logo ˈana.
42 Ma ka ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi God ke baˈa taˈea na ngwae neˈe kira
mae ki. Ana kaidaˈi ta ngwae ka mae, kira kwaiatoa naˈa nonina, ma nia
ke baˈa fura. Ma ana kaidaˈi God ke baˈa taˈea, na noni faolu nia ke tua
tua firi.
43 Ma ana kaidaˈi kira kwaiatoa ta noni saena ano, nia noaˈa kasi lia leˈa
ma kasi ngasingasiˈa. Bore ma ana kaidaˈi God ke baˈa taˈea, nia ke rokisi
fasi ˈiri na noni neˈe ke lia leˈa ma ke ngasingasiˈa.
44 Ma na nonika neˈe kira alua saena ano, nia naˈa neˈe noni ana magalia
neˈe. Ma kaidaˈi God ke baˈa taˈe kulu, kuke baˈa toˈo ana noni faolu ki
neˈe totolia fuana tuaˈa ˈi langi. Sulia diˈia kulu ka toˈo ana nonika neˈe
totolia fuana tuaˈa saena magalia, kuke baˈa toˈo logo ana nonika neˈe
totolia fuana tuaˈa ˈi langi.
45 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “God eta saungaˈinia na ngwae
mauri neˈe satana sa Adam.” Aia, ma sa Christ neˈe kulu saea ˈani “Adam
ˈisi,” nia naˈa neˈe Anoˈi ru neˈe kwatea na mauriˈa faolu.
46 Na noni faolu noaˈa kasi eta leka maˈi, sulia kulu mauri ˈua saena
magalia sui mala kulu ka fiˈi mauri ˈi langi.
47 ˈUnaˈeri, na etana Adam, God saungaˈinia ˈani na ano saena magalia.
Ma na ruana Adam, ka leka maˈi faˈasia ˈi langi.
48 Ma na ngwae neˈe kira tua saena magalia ki, kira toˈo ana noni neˈe
diˈia sa Adam ba God saungaˈinia ˈani ano saena magalia. Ma na ngwae
neˈe kira tua ˈi langi ki, kira toˈo ana noni neˈe diˈia sa Christ neˈe nia
leka maˈi faˈasia ˈi langi.
49 Ana kaidaˈi neˈe, na nonika diˈia na nonina sa Adam ba God
saungaˈinia ˈani ano. Bore ma, na noni faolu kia ki ke baˈa diˈia na nonina
sa Christ neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi langi.
50 Aia, ngwaefuta nau kina ˈae, nonika neˈe toˈo ana fasi faˈinia ˈabu
saena magalia neˈe, ma nia noaˈa kasi totolia fuana ruˈungaˈa saena
ˈInotoˈanga God. Ma na nonika neˈe saiana maeˈa, nia ˈafitaˈi ka toˈo
ana mauriˈa firi.

51 Aia, muke fafarongo basi fuana na alaˈanga nau, sulia nau ku faˈarongo ˈani ru ago. Ti ngwae neˈe kira faˈamamana, noaˈa kira kasi baˈa mae. Bore ma God ke baˈa rokisi kulu taˈifau.
52 Ma ru neˈe ke baˈa fuli ˈaliˈali goˈo, diˈia na maˈafu kila kwangaˈanga ana maana ngwae. Ana kaidaˈi God ke ufia na bungu ka angi ana faˈi asoa ˈisi fuana magalia neˈe, sui nia fiˈi taˈea na ngwae faˈamamana neˈe kira mae taˈifau naˈa, ma noaˈa kira kasi mae laˈu. Ma ti ngwae akulu neˈe noaˈa kasi mae ˈua, God ke baˈa rokisi kulu fasi ˈiri kuke toˈo ana noniˈi ru faolu ki.
53 Ma na nonika neˈe saiana maeˈa, God ke baˈa rokisia fasi ˈiri ke maumauri firi.
54 Ana kaidaˈi God rokisia na nonika ˈunaˈeri ma noaˈa kulu kasi mae laˈu. Ma nia ka faˈamamana na Kerekereˈa Abu ba saea,
“God liufia naˈa maeˈa, ma na maeˈa ka funu naˈa!✡
55 Na maeˈa noaˈa kasi liufia naˈa.
Ma ka ˈafitaˈi naˈa fuana maeˈa ka kwatea na nonifiiˈa.”✡

56 Fulingana tae neˈe ngwae ki kira ka mae osiˈana kira fulia na taˈangaˈa ki. Ma kika toˈo ana taˈangaˈa sulia kira aburongo ana taki God ki.
57 Aia, kulu baˈatafea God, sulia na Aofia kia sa Jesus Christ neˈe faˈamauri kia faˈasia maeˈa.
58 Nia neˈe, ngwaefuta leˈa nau kina ˈae, muke faˈangasia na faˈamamanaˈanga kamu ki ana sa Christ. Ma muke uu ngasi ana na raoˈa kamu ki fuana na Aofia, sulia kaumulu saiana raoˈa kamu ki fuana na Aofia noaˈa kasi ˈoˈo.

16

Na mani fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae ˈi Judea

1 Aia, nau ku olisia naˈa kerekereˈa kamu ki sulia na mani ba kamu ukua fuana kwaiˈafilana na ngwae faˈamamana ki ba kira tua ˈi Judea. Nau ku oga muke sasia na tae neˈe nau ku saea logo fuana ngwae faˈamamana ki saena abaˈi kula ˈi Galesia.
2 Ana Sande ki taˈifau, nia leˈa fuana taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa ka sasi akaˈu ana tae neˈe nia ke baˈa kwatea, ka bolo faˈinia tae neˈe nia saiana ka ngalia ana raoˈa nia, ma nia ka gonia leleka nau ku dao. Diˈia kaumulu sasi ˈunaˈeri, ana kaidaˈi nau ku dao maˈi siaumulu, noaˈa kamu kasi ukua laˈu ti mani, sulia kamu sasi akaˈu taˈifau naˈa.
3 Sui, ana kaidaˈi nau ku dao kwau, kamu ke filia ti ngwae ka ngali kwateˈa kamu ˈuana ˈi Jerusalem. Ma nai baˈa kerekere fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae faˈamamana ki ˈi Jerusalem sulia na ngwae ba kamu filida ki kika ngalia na kwateˈa kamu ki. Sui, kira ke ngali kerekereˈa nau faˈinia kwateˈa kamu ma ka leka.
4 Ma diˈia kaumulu oga nai leka logo faˈinida ˈuana ˈi Jerusalem, tama kulu ke fiku lekaˈa ˈakulu.

Lekaˈa sa Paul

5 Nai baˈa leka siaumulu ˈi Korint ana kaidaˈi nau ku liu ana abaˈi kula ˈi Masedonia, osiˈana nau ku manata sulia nai baˈa leka basi ˈuana ˈi Masedonia.

✡ **15:54** Aesea 25:8 ✡ **15:55** Hosea 13:14

6 Ma ana kaidaˈi nau ku tua naˈa neˈeri faˈi kamu, nai baˈa tua faˈi
kamu sulia ti madamo, ma nau ku tua faˈi kamu taka leleka ka dao ana
kaidaˈi neˈe unuˈi gwariˈa ka sui. Ma ana kaidaˈi nau ku liu daofaˈi liu,
nia leˈa liu fuana muke kwaiˈafi aku ana lekaˈa nau ˈuana ˈi faˈi neˈe nai
baˈa leka ˈuana.
7 Noaˈa nau kusi oga goˈo ˈaku daoˈa toˈomuˈa sulia kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo.
Ma nau ku oga nau ku tua ka taˈi tau mala faˈi kamu, diˈia na Aofia
alaˈania.
8 Nau ku manata nai baˈa tua ˈi neˈe ˈi Efesus leleka ka dao ana faˈi asoa
kira saea ˈani Pentekos, sui mala nau ku fiˈi leka.
9 Sui bore ˈana na ngwae ˈoro neˈe malimaeˈa ana Faˈarongoˈa Leˈa,
kira tua logo ˈi neˈe, nai baˈa tua ˈi neˈe, osiˈana nia talangwaraˈu fuana
nau ku sasia na raoˈa doe fuana na Aofia niniˈari.
10 Kaidaˈi sa Timoti dao kwau siaumulu, muke sasi leˈa fuana, sulia nia
neˈe ngwae rao na Aofia diˈia logo nauˈa.
11 Noaˈa kamu kasi manata tiˈitiˈi ˈana sa Timoti. Ma ana kaidaˈi nia ka
daofaˈi liu ana lekaˈa nia, muke ˈafia, ma muke faˈataˈinia na alafeˈanga
kamu fuana, fasi ˈiri nia ka bolo fuana oliˈa maˈi ˈi neˈe siaku. Sulia nau ku
kwaikwaimasi ana sa Timoti faˈinia ti ngwae logo neˈe kira faˈamamana.
12 Aia, sa Apolos na ngwae asina kia, nau ku amasi nia ka dao toˈomuˈa
faˈinia ti ngwae asina akulu neˈe kira dao kwau siaumulu. Bore ma nia
manata fasi nia kasi leˈa fuana lekaˈa kwau siaumulu ana kaidaˈi neˈe.
Ana ta kaidaˈi laˈu, diˈia nia talangwaraˈu fuana, nia ka fiˈi leka kwau
siaumulu.

Na alaˈanga ˈisi ki

13 Aia, muke lialia, ma muke uu ngasi ana faˈamamanaˈanga kamu ki.
Ma muke falataliˈa, ma muke uu ngasi.
14 Ma ana ru ki taˈifau neˈe kamu sasiˈi, muke faˈataˈinia na alafeˈanga
kamu ki.
15 Aia, kaumulu saiana na ngwae etaeta neˈe faˈamamana ˈi safitamulu
ˈi Gris, nia neˈe sa Stafanas faˈinia tuaˈa nia. Kira rao ngasingasiˈa taˈifau
fuana kwaiˈafilana ngwae God ki. Ngwae asina nau ki, nau ku amasi
kamu,
16 fasi ˈiri muke roˈosulia fatalana ngwae diˈia sa Stafanas, ma na tuaˈa
nia faˈinia ti ngwae laˈu neˈe kira rao faˈinida.
17 Nau ku saeleˈa liu sulia na daolana sa Stafanas, ma sa Fotunatus, ma
sa Akaikus, sulia kira tua faˈi nau taˈifau, sui bore ˈana kamu kasi totolia
tuaˈa faˈi nau.
18 Kira faˈasaeleˈa nau diˈia logo kira faˈasaeleˈa kamu. Muke faˈataˈinia
na fuˈusi doeˈanga kamu ki fuana ngwae ˈunaˈeri ki.
19 Aia, na ngwae faˈamamana ki saena abaˈi kula ˈi Asia, kira kwatea
kwau na fata leˈaleˈa ˈanga kira ki fuamuˈa. Ma sa Akuila ma ˈi Prisila
faˈinia sa tai faˈida neˈe kira fiku saena luma kira fuana foˈongaˈa, kira
taˈifau goˈo neˈe kira kwatea logo kwau fata leˈaleˈa ˈanga kira ki fuamuˈa.
20 Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana ki taˈifau neˈe kira tua ˈi neˈe,
kira logo neˈe kira kwatea alaˈanga leˈa leˈa kira ki fuamuˈa.

Aia, ma kamuˈa taˈifau goˈo muke faˈataˈinia alafeˈanga kamu ki
fuamuˈa kwailiu, ana kaidaˈi muke lisi kamu ki.
21 Aia, alaˈanga leˈaleˈa nau fuamuˈa niniˈa, nauˈa sa Paul talaku, nau
ku keresia kwau naˈa ˈani limaku.

22 Ma diˈia ta ngwae noaˈa kasi alafe fuana na Aofia, nau ku oga God ka
kwatea kwaˈikwaˈinga fuana.
Ma nau ku oga liu fasi na Aofia sa Jesus ke oli naˈa maˈi.
23 Nau ku oga na Aofia kia sa Jesus ka kwaiˈofe amuˈa.
24 Ma nauˈa logo, nau ku alafe fuamuˈa osiˈana sa Jesus Christ.

Na Ruana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Korint

Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira saea fasi sa Paul sokea ngwae ˈi Korint ki, duˈungana sa Paul saesaea nia ke leka siada, bore ma nia noaˈa kasi dao. Nia ka kerekere naˈa fuada, ma noaˈa nia kasi leka naˈa. Ma faˈamanata ˈosoˈoso kira saea fasi sa Paul noaˈa kasi mamana goˈo. Ma kira ka saea neˈe nia noaˈa laˈu lifurongo mamana sa Jesus Christ. Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri ˈi Korint, kira noaˈa laˈu na ngwae eta faˈamamana ˈi Korint. Sa Paul saeda ˈani, "Ngwae maˈi ili ki." Ma faˈasia 11:22, kulu saiana neˈe kira ngwae ˈi Jiu ki. Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri, kira liu musi kula fuana faˈamanataˈanga. Ma ngwae ki folida fuana faˈamanataˈanga kira.

Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri, kira sasi ru ki taˈifau fuana faˈalilana mamanaˈanga sa Paul ˈi Korint, fasi ˈiri kiraˈa talada ngwae ki kike alafafida neˈe kira faˈinaˈonaˈo fuana ngwae ˈi Korint, ma kika ngali mani ˈoro ˈuana faˈamanataˈanga kira.

Saena kerekereˈa neˈe, sa Paul ka olisia sokeˈa ˈoro neˈeri ki. Ma na kerekereˈa neˈe nia alaˈa liu mala sulia sa Paul talana, ma sulia na nonifiiˈanga nia ana nonina, ma manata ˈaberaˈanga nia fuana ngwae God ki. Nia faˈataˈinia neˈe nia rao maˈudi fuana God ˈani maurilana taˈifau.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Raoˈa sa Paul fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint & 1:1—7:16
Kwate fikuˈa fuana ˈafilana ngwae ki ˈi Jerusalem & 8:1—9:15
Sa Paul na ngwae ni lifurongo mamana & 10:1—13:13

1 Nauˈa sa Paul, ta ngwae lifurongo ana sa Jesus Christ sulia na kwaiogaiˈanga God. Nauˈa faˈinia sa Timoti na ngwae asina kia, keroˈo kerekere kwau fuamuˈa na ngwae God ki neˈe kamu tua saena maˈe fanoa doe ˈi Korint, ma fuana ngwae God ki taˈifau logo neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi Gris.
2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ka kwaiˈofe amuˈa ma ka kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Sa Paul baˈatafea God

3 Kulu baˈatafea God na Maˈa sa Jesus Christ na Aofia kia. God neˈe na Maˈa ana kwaimanataiˈanga fuaka, ma nia naˈa neˈe gwalona na kwaigwaleˈanga ki taˈifau.
4 God kwaiˈafi aka, kaidaˈi kulu toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki, fasi ˈiri kuke ˈafia logo ti ngwae neˈe kira dao toˈona na kwalukaela ˈafitaˈiˈanga ki. Kulu bolo fuana ˈafilana ngwae ki, sulia na kwaiˈafiˈanga neˈe God kwatea fuaka.
5 Kulu dao toˈona nonifiiˈanga ˈoro ki, ka diˈia ba sa Jesus Christ nonifii. Bore ma God kwaiˈafi akulu ka doe logo, ka diˈia ba nia kwaiˈafi ana sa Jesus Christ.
6 Kaimili nonifii fasi ˈiri ka ˈafi kamu ma ka faˈamauri kamu. Ana kaidaˈi kaimili nonifii, God ˈafi kaimili, ma kaimili ka ˈafi kamu logo,

ma mika faˈangasingasi kamu. ˈUnaˈeri muke bolo fuana mabetauˈa ana
kaidaˈi kamu liu ana nonifii ˈanga diˈia logo neˈe kami liu ana.
7 Ma kaimili saiana ru neˈe: Ana kaidaˈi kamu liu ana nonifii ˈanga diˈia
logo neˈe kami liu ana, God ke baˈa ˈafi kamu, diˈia logo nia ˈafi kaimili.

Sa Paul dao toˈona ˈafitaˈiˈanga doe saena abaˈi kula ˈi Asia
(Acts 19:23-41)

8 Ngwaefuta kina, kaimili oga muke saiana neˈe ˈafitaˈiˈanga doe neˈe
kami dao toˈona kaidaˈi kami tua saena abaˈi kula ˈi Asia. Ana kaidaˈi
neˈeri, kaimili fia fasi kami ke mae, sulia na ˈafitaˈiˈanga neˈeri doe ka
tasa.
9 Kami fia fasi neˈe maurilamiˈa saena magalia karangi ka sui naˈa. Ma
kaimili saiana na ru neˈeri ki fuli fuaimili, ˈiri noaˈa kami kasi fitoˈo ana
kaimili talamiˈa, bore ma kami ka fitoˈo ana God lala neˈe saiana taˈelana
na ngwae neˈe mae ki.
10 God ka ˈafi kaimili fasi ˈiri kami kasi mae ana ˈafitaˈiˈanga neˈeri ki.
Ma nia ke baˈa kwaiˈafi aimili logo fasi ˈiri na malimae kaimili ki noaˈa
kasi bolo fuana saungilaimili. Kaimili ka fitoˈo ana nia ke baˈa kwaiˈafi
aimili ˈunaˈeri,
11 ana kaidaˈi kamu ˈafi kaimili ˈani na foˈongaˈa kamu ki. Nia neˈe,
God ke baˈa kwaiˈafi aimili sulia neˈe ngwae ki kira foˈo ˈunaˈeri fuaimili
ana kaidaˈi ˈoro ki. Nia neˈe, na ngwae ˈoro ki kira ka baˈatafea God sulia
na kwaiˈafiˈanga nia fuaimili.

*Sa Paul noaˈa liu ka talaˈi rora ana ngwae ˈi Korint ki**

12 Ngwaefuta kina, kami manata baˈalafe osiˈana kami sai leˈa ana
abulaˈanga kami fuana na ngwae ki taˈifau leˈa ma ka mamana, ma ka
tasa fuamuˈa. Na abulaˈanga kami ka ˈunaˈeri noaˈa laˈu sulia na liatoˈo
ana ngwae ki, bore ma sulia na kwaiˈafiˈanga God fuaimili.
13-14 Na kerekereˈa nau ki fuamuˈa, kira talangwaraˈu fuana ma-
lingaˈilani. Bore ma noaˈa kamu kasi sai leˈa amiˈa ana kaidaˈi neˈe. Ma
nau ku oga kamu ke baˈa sai leˈa aimili, ˈiri ana faˈi asoa na Aofia sa Jesus
ka oli maˈi, muke baˈa saeleˈa faˈi kami, diˈia logo neˈe kaimili saeleˈa faˈi
kamu.
15 Ma sulia nau ku sai leˈa ana neˈe kuke baˈa saesaeleˈa fuana lisilakulu
kwai liu, nau ku naia ˈuana daoˈa toˈomuˈa ana ruana kaidaˈi, ˈiri nau ku
kwaiˈafi amuˈa.
16 ˈI naˈo nau ku fia fasi ana kaidaˈi nai leka ˈuana ˈi Masedonia, nai
baˈa liu kwau siaumulu. Ma ana kaidaˈi nau ku oli maˈi nai baˈa liu logo
siaumulu, fasi ˈiri muke kwaiˈafi aku ana lekalaku ˈuana abaˈi kula ˈi
Judea.
17 Sui bore ˈana nau ku naia daoˈa ro ru fuamuˈa ˈunaˈeri, nau noaˈa
kusi dao naˈa toˈomuˈa. Kamu kasi fia fasi neˈe manataku rokisi kwai liu
ana kaidaˈi ˈoro ki duˈungana nau noaˈa kusi dao siaumulu. Nau noaˈa
kusi diˈia ngwae ana magalia neˈe kira fata ˈuri, “ˈIu, nai baˈa sasi ˈuira,”
ma buri ˈana kira ka fata lala ˈuri, “Nau noaˈa naisi sasi goˈo ˈuira.”
18 Na fatalaku mamana diˈia logo na fatalana God neˈe mamana

* **1:11** Ti malimae ana sa Paul, kira saea fasi sa Paul sokea ngwae ˈi Korint ki duˈungana sa Paul saesaea nia ke leka siada ma nia noaˈa kasi dao. Nia ka kerekere naˈa fuada ru fuila nia ke leka nama. Ma kira ka ˈuri, “Ngwae neˈe sa Paul fatalana kasi mamana goˈo.” Ma kira ka saea neˈe nia noaˈa laˈu lifurongo mamana sa Jesus Christ.

19 sulia manataku diˈia logo manatana sa Jesus Christ na Ngela God neˈe kaimili sa Silas faˈinia sa Timoti kami fatataloˈania fuamuˈa. Ma
manatana sa Jesus noaˈa kasi rokisi kwai liu ana kaidaˈi ˈoro ki. Bore ma
nia naˈa neˈe ngwae neˈe saea, “ˈIu, nai baˈa sasi ˈuira,” ma nia ka sasi
ˈunaˈeri.
20 God faˈa aliˈafua na fata alangaˈinga nia ki taˈifau ˈani sa Jesus Christ.
Ma kulu alafafia neˈe sa Christ faˈa aliˈafua na fata alangaˈinga God.
ˈUnaˈeri kuka baˈatafea God.
21 Ma God kwatea ma kaimili faˈi kamuˈa logo, kulu ka tua ratai faˈinia
sa Jesus Christ. Ma God logo neˈe fili kia,
22 ma ka alua na toto akulu fuana ngwae nia ki ˈani Anoˈi ru Abu. Nia
kwatea na Anoˈi ru Abu fuaka ˈuana tuaˈa saena mangoka, fasi ˈiri kuka
sai logo ana God ke baˈa kwatea na ru leˈa ˈoro ki fuaka.
23 Aia, God saiana na alaˈanga nau ki mamana liu. Noaˈa naisi leka
kwau ˈi naˈo siamuˈa ˈi Korint duˈungana noaˈa naisi oga balufilamuˈa
fuana na ru ba kamu sasiˈi ki.
24 Noaˈa kami kasi oga neˈe mike gwaungaˈi fafi kamu ˈani
suˈumaˈilamuˈa ana tae ki neˈe kamu faˈamamana ani. Sulia kami saiana
na faˈamamanaˈanga kamu ana sa Jesus niˈi ngasingasiˈa naˈa. Bore ma
kami oga mike kwaiˈafi amuˈa, ˈiri muke saeleˈa.

2

1 Kaidaˈi ba sui nau ku dao siamuˈa, nau ku balufi kamu, ma nau ku
faˈaliadila kamu. Duˈungana tae ba noaˈa naisi leka goˈo kwau siaumulu
laˈu, osiˈana noaˈa naisi oga faˈaliadilalamuˈa laˈu.
2 Fuila kamu ke faˈasaeleˈa nau. Ma diˈia nau ku faˈaliadila kamu, tama
sa tai mo neˈe ka faˈasaeleˈa nau? Noaˈa goˈo ta ngwae, sulia nau ku
kwate kamu ka kwaimanatai.
3 Duˈungana ru neˈe, noaˈa naisi leka kwau siaumulu, bore ma nau ku
kerekere* kwau fuaumulu fuana faˈasagalana ti ai amuˈa. Ma kaidaˈi nai
baˈa dao kwau siamuˈa, kamu kasi faˈaliadila nau ˈani ru baera. Kamu na
ngwae neˈe nau ku oga muke faˈasaeleˈa nau. Sulia nau ku saiana diˈia
nau ku saeleˈa, tama kamu taˈifau muke saeleˈa logo.
4 Kaidaˈi ba nau ku kerekere kwau fuamuˈa, nau ku kwaimanatai liu,
ma na kafo ˈi maaku ki ka afe sulia nau ku angi. Noaˈa nau kusi kerekere
kwau fuamuˈa fasi ˈiri muke liadila, bore ma nau ku kerekere kwau ˈiri
muke saiana na alafeˈanga doe nau fuamuˈa taˈifau.

Na rufuanatalana na ngwae abula taˈa

5 Aia, ma fuana na ngwae neˈe abula taˈa ma ka etangia liadilaˈanga
neˈe safitakulu. Nia faˈaliadila nau, bore ma nia ka faˈaliadila kamu ka
tasa. Na liadilaˈanga baera nia sui naˈa, osiˈana
6 ˈorolamuˈa kamu kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae baera, ma ka
bolo naˈa.

---

* **2:3** Tae neˈe sa Paul ka saea ˈi neˈe ma ana 7:5-16 kwate ma kulu saiana ti ngwae faˈamamana kira fulia ru taˈa liu ki. Sali sa Paul alaˈa sulia ta ngwae faˈamamana nia fata faˈalia sa Paul maana fikutaˈi ngwae taˈifau. Nia fata ˈuri, “Sa Paul nia noaˈa laˈu lifurongo mamana sulia alaˈa lana noaˈa kasi mamana.” ˈUnaˈeri ba lekaˈa baera (2:1) ka faˈanonifiiˈa liu naˈa. Ma kulu ka lisia ana 2:5-10 na ngwae neˈeri fata faˈali liua naˈa sa Paul talana. Sa Paul nia ka kwatea sa Titus faˈinia ta kerekereˈa, ma ka saea ngwae faˈamamana ki kike balufia na ngwae neˈeri. Ana 2:5-11 kulu lisia neˈe kira balufia ngwae neˈeri.

7 Ma ana kaidaˈi neˈe, leˈa fuana muke rufuanata naˈa ana, ma muke
fata kwairaduˈa fuana, ˈasu nia kata kwaimanatai liu, ma ka oli faˈi buri.
8 Nia neˈe, nau ku gani kamu fasi ˈiri muke faˈataˈinia fuana neˈe kamu
alafe mamana fuana.
9 Duˈungana tae ba nau ku kerekere kwau ˈi naˈo sulia nau ku oga nai
ili kamu, ˈiri nau ku dao toˈona diˈia muke roˈosulia na alaˈanga totongaˈi
nau ki taˈifau.
10 Ma kaidaˈi kamu rufuanata ana ngwae baera, nauˈa bore nau ku
rufuanata logo ana. Ma nau ku rufuanata ana ka sui naˈa ngwae ba fulia
ru taˈa fuaku. Sa Christ saiana neˈe nau ku rufuanata ana, ˈiri nau ku ˈafi
kamu ˈani tua fikua leˈa.
11 Ma nau ku oga nai rufuanata ana, ˈasu sa Saetan kata liufi kulu. Sulia
kulu saiana nia oga ka sasia ˈafitaˈiˈanga ki akulu.

Kaidaˈi sa Paul tua ˈi Troas nia manata ˈabera sulia ngwae ˈi Korint ki

12 Aia, ana kaidaˈi nau ku dao ˈi Troas✡ ˈuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa sulia sa Jesus Christ, nau ku dao toˈona na Aofia nia kwate ka
talangwaraˈu fuaimili ˈiri kami ka rao ˈi neˈeri.
13 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nau ku manata ˈabera doe liu ˈuamuˈa, sulia
noaˈa naisi dao toˈona ngwaefuta kia sa Titus, ngwae ba ngali alaˈanga suli
kamu. Nia neˈe kwate ma nau ku fata ni oli oliˈa fuana ngwae ki ˈi Troas,
ma nau ku leka naˈa ˈaku ˈuana ˈi Masedonia fuana daoˈa toˈona sa Titus.

Na raoˈa sa Paul

14 Aia, nau ku baˈatafea God sulia nia kwatea kulu ka tua ratai faˈinia sa
Christ. Ana kaidaˈi ki taˈifau, sa Christ talaˈi kia saena kwaikwailiufiˈanga
nia ˈi naˈona ngwae ki taˈifau. Ma God ka kwate kulu ka fata taloˈania na
faˈarongoˈa sulia sa Jesus Christ ana fanoa ki taˈifau. Ma na faˈarongoˈa
neˈeri, nia diˈia ta ru moko leˈa neˈe leka ˈuana kula ki taˈifau.
15-16 Kaidaˈi kulu faˈarongo ˈunaˈeri sulia sa Jesus Christ, kulu kwate
ma God ka saeleˈa. Ma kulu kwatea na ˈai moko leˈa ana na Faˈarongoˈa
Leˈa ka liufia saena fanoa ki taˈifau. Ma na ngwae neˈe kira ka toˈo ana
mauriˈa firi, na Faˈarongoˈa Leˈa diˈia na ru moko leˈa neˈe ngalia maˈi na
mauriˈa firi fuada. Ma na ngwae neˈe kira ngalia kwaˈikwaˈinga faˈasia
God, na Faˈarongoˈa Leˈa diˈia na ru moko taˈa neˈe saungida kika mae.
Aia, nia lia diˈia noaˈa ta ngwae kasi bolo fuana faˈataloˈa ˈani
Faˈarongoˈa neˈe.
17 Ma noaˈa kaimili kasi diˈia na ngwae ˈoro neˈe kira faˈarongo ˈani
na fatalana God fasi ˈiri kira ke toda ˈani mani. Bore ma kaimili faˈatalo
ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa, sulia God nia arabaˈe kaimili. Kami ka saea
na ru mamana ki ˈani ngasingasiˈa sa Jesus Christ. God saiana na ru ki
taˈifau neˈe kami sasiˈi.

3

Na fau alangaˈinga faolu ana Anoˈi ru Abu

1 Kaidaˈi kami ka alaˈa sulia na raoˈa kami ˈunaˈeri, noaˈa kamu kasi
fia fasi kami ka lafe. Kaimili noaˈa ˈiri boˈoboˈo ˈuana ti ngwae matamata
neˈe kike kerekere suli kaimili fasi ˈiri kamuˈa ka sai amiˈa neˈe ngwae
rao God ki. Ma kaimili noaˈa ˈiri boˈoboˈo ˈuamulu fuana kerekereˈa suli
kami fuana ti ngwae matamata, fasi ˈiri kike sai aimili neˈe kami ngwae
rao God ki. Ti ngwae matamata kira sasi ˈunaˈeri, bore ma kaimili noaˈa.

✡ **2:12** Acts 20:1

2 Kamuˈa naˈa neˈe diˈia na kerekereˈa ˈunaˈeri, osiˈana na
faˈamamanaˈanga kamu faˈataˈinia neˈe kaimili lifurongo mamana ki.
Kaimili faˈinia na ngwae ki taˈifau kaimili saiana ru neˈeri.
3 Ma na faˈamamanaˈanga kamu neˈe diˈia na kerekereˈa neˈe
faˈataˈinia kaimili na lifurongo ki, ma sa Jesus Christ neˈe keresia ru
neˈeri, ma ka kwatea fuaimili. Ma nia noaˈa kasi keresia ˈani kafo goa
fuana kerekereˈa, bore ma nia keresia lala ˈani Anoˈi ru mauri God. Ma
nia kasi kerekere ˈi fafona ta fau diˈia na taki ki neˈe God kwatea fuana
sa Moses, bore ma nia kerekere saena maurilakulu.
4 Kaimili faˈamamana daofaˈi liu na ru neˈeri ki nia mamana, duˈungana
kaimili fitoˈo ana God neˈe ˈafilamiˈa osiˈana sa Christ.
5 Noaˈa kaimili kasi saea neˈe kaimili bolo fuana raoˈa neˈeri osiˈana
na sai ˈi ruˈanga kaimili ki. Bore ma God neˈe kwatea na ngwaludaˈanga
fuaimili ˈuana raoˈa fuana.
6 God naˈa neˈe kwaiˈafi aimili, fasi ˈiri mika bolo ˈuana
faˈamanataˈanga sulia na fau alangaˈinga faolu nia. Ma na fau alangaˈinga
faolu neˈeri, noaˈa laˈu na ru ana taki sa Moses keresiˈi ki, bore ma nia
na ru ana Anoˈi ru Abu. Sulia na taki ki kwatea maeˈa, bore ma na Anoˈi
ru Abu kwatea mauriˈa firi.
7 Ma ˈi naˈo maˈi, ana kaidaˈi God keresia na taki ki fafona na reba
fau ki, na madakolana God nia ngwasinasina kalikalia sa Moses. Ma na
maana sa Moses ka ngwasinasina sulia na madakolana God, ma ka rara
ˈafia maana ngwae Jiu ki, ma nia ˈafitaˈi kira ka lia ˈuana na maana sa
Moses, sui bore ˈana na ngwasinasinalana maana sa Moses ka koso naˈa
faˈasi ngwasinasinaˈanga. Aia diˈia na taki neˈe kwatea maeˈa ka dao ˈani
ˈinotoˈanga ˈunaˈeri,
8 tama na ˈinotoˈanga ana raolana Anoˈi ru Abu nia doe ka tasa.
9 Ma diˈia na fau alangaˈinga ana taki ki neˈe kwatea kwai mata-
langaˈinga nia ˈinotoˈa, tama na fau alangaˈinga faolu neˈe kwatea kulu
ka saga ˈi maana God, nia ˈinotoˈa ka tasa.
10 Ma ana kaidaˈi neˈe, na ˈinotoˈanga ana fau alangaˈinga ana taki ki
nia diˈia ta ru ˈoˈo goˈo, sulia na fau alangaˈinga faolu neˈe ˈinotoˈa ka
tasa.
11 Na ˈinotoˈanga na fau alangaˈinga ana taki ki, nia koso naˈa. Bore ma
ˈinotoˈanga na fau alangaˈinga faolu neˈe tua tua firi.
12 Ma sulia kulu sai leˈa ana na fau alangaˈinga faolu, nia neˈe kwate
ma noaˈa kami kasi maˈu ˈuana faˈataloˈa fuamuˈa.
13 Noaˈa kami kasi diˈia sa Moses ba alua ˈaba lauˈua fafia na maana,
ˈiri na ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi lisia na ngwasinasinaˈanga ba ˈi maana
nia koso naˈa faˈasia ngwasinasinaˈanga.
14 Ma ˈi naˈo maˈi, na manatada ngwae Jiu ki kira ngasi. Ma ana
kaidaˈi neˈe logo, kaidaˈi kira toˈomani na Kerekereˈa Abu, na manatada
na ngwae Jiu ki diˈia kira suu fafia ˈani ˈaba lauˈua ba sa Moses alua
fafia maana, sulia ˈafitaˈi kira ka saiana na ru mamana. Sa tai adulu neˈe
faˈamamana ana sa Jesus Christ, God ka lafua na ru neˈe suu fafia na
manatalana, fasi ˈiri nia ka saiana ru mamana.
15 Ma ˈi taˈena bore, kaidaˈi kira toˈomani na taki sa Moses ki, noaˈa
kira kasi sai goˈo ana.
16 Bore ma sa tai neˈe abula siana na Aofia, na Aofia ka lafua na ru neˈe
suu fafia na manatalana.
17 Ma na Aofia neˈeri nia na Anoˈi ru Abu. Ma diˈia ta ngwae ka toˈo
naˈa ana na Anoˈi ru Abu ˈi saena maurilana, nia tua sakadola naˈa.

18 Ma ˈunaˈeri na maa kulu noaˈa ta ru kasi fonea naˈa, kira faˈataˈinia
na raralana ngwasinasinaˈanga na Aofia. Ma na Anoˈi ru Aofia rokisi kulu
leleka kulu ka diˈia na Aofia ˈinotoˈanga kia.

4

1 Sulia na kwaimanataiˈanga God fuamiˈa, nia ka baˈe kami ˈuana
sasilana na raoˈa neˈeri ana faˈataloˈanga. Nia neˈe, noaˈa kami kasi
mango faˈasia faˈataloˈanga.
2 Ma noaˈa kami kasi fulia na abulaˈanga ago taˈa ki faˈinia na ru ni
faˈa ˈekeˈa ki. Ma noaˈa kami kasi soke, ma noaˈa kami kasi rokisia na
fatalana God. God saiana neˈe kami faˈarongo ˈani ru mamana ki fasi ˈiri
ngwae ki taˈifau kika faˈamamana ana raoˈa kami.
3 Diˈia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe kami faˈarongo ˈani nia ˈafitaˈi fuana
malingaˈilana, tama nia ˈafitaˈi goˈo fuana na ngwae neˈe noaˈa kasi
ngalia na mauriˈa firi.
4 Noaˈa kira kasi faˈamamana, sulia sa Saetan suu fafia na manatalada.
Sa Saetan gwaungaˈi fafia ru taˈa ana magalia neˈe. Nia lui kira fasi ˈiri
noaˈa kira kasi lisia na madakoˈanga neˈe leka maˈi faˈasia na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na ˈinotoˈanga sa Jesus Christ neˈe na nununa God.
5 Noaˈa kaimili kasi faˈarongo ˈani kaimili talamiˈa. Bore ma kami
faˈarongo ˈani sa Jesus Christ neˈe Aofia. Ma kami ka saea kaimili na
ngwae rao sa Jesus neˈe nia arabaˈe kami fuana ˈafilamuˈa.
6 Ana kaidaˈi God saungaˈinia na ru ki taˈifau, nia fata ˈuri, “Alu
madakoˈanga ka rara saena maˈe rodo.” Ma nia ka faˈamadakola logo
na manataka, fasi ˈiri kulu ka saiana God ˈinotoˈa neˈe sa Jesus Christ
faˈataˈinia.
7 Na madakoˈanga ma na ngasingasiˈanga neˈe rara saena nonimiˈa
niniˈa ngwataˈutaˈu, nia diˈia ta ru leˈa liu neˈe God alu ˈi saena ta biˈi ru
ngwataˈutaˈu. ˈUnaˈeri, ngwae ki taˈifau kira ka lisia neˈe kami toˈo ana
ngasingasiˈanga doe faˈasia God, noaˈa laˈu ru kami talamiˈa.
8 Ana kaidaˈi ˈoro kami dao toˈona ˈafitaˈiˈanga ki, ka ˈunaˈeri bore ˈana,
kaimili kasi mango faˈasia na raoˈa kaimili. Ma ana ti kaidaˈi, kaimili kasi
saiana tae neˈe ke baˈa fuli fuaimili, ka ˈunaˈeri bore ˈana, kaimili fitoˈo
ˈua ana God.
9 Ma sui bore ˈana kaimili ka toˈo ana malimae ˈoro ki, God noaˈa kasi
danga ˈani kaimili. Ma sui bore ˈana na malimae kaimili kira ˈui ˈani
kaimili ˈi ano, ma kaimili ka tataˈe laˈu.
10-11 ˈIu, nia diˈia neˈe malimae kami ki saungi kami ana asoa ki taˈifau,
osiˈana kami faˈatalo sulia sa Jesus. Na nonimili diˈia naˈa niaˈa ˈani
maelana, fasi ˈiri ngwae ki kira ka lisia mauriˈa nia ˈi saena kaimili.
12 Nia neˈe, kira ka oga saungilaimili, sulia na raoˈa kaimili. Ma kamuˈa
nini, kamu ngalia na mauriˈa firi, osiˈana na raoˈa kaimili.
13 Na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Nau ku faˈamamana ana God, ma
nia neˈe kwate ma nau ku fata suli nia.” Ma na faˈamamanaˈanga kaimili
nia ˈunaˈeri logo, sulia kaimili fata sulia God osiˈana kami faˈamamana
ana niaˈa.
14 Kaimili saiana God neˈe taˈea na Aofia sa Jesus ˈuana mauriˈa. Ma ka
diˈia logo neˈe God taˈea sa Jesus, nia ke baˈa taˈe kaimili ˈuana mauriˈa,
ma ka ngali kaimili logo faˈi kamu ˈuana tuaˈa faˈinia.

15 Kami liu ˈi saena ˈafitaˈiˈanga ˈoro ˈunaˈeri ki, ˈiri ke ˈafi kamu.
Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈoro ki kira saiana na alafeˈanga God fuana
faˈamauriˈanga, ma ngwae ˈoro ki kira ka baˈatafe nia.
16 Osiˈana nia ˈunaˈeri, noaˈa kami kasi mango faˈasi faˈataloˈanga.
Bore ma ana asoa ki taˈifau, nonimiˈa ke ngwaro fuana ngwataˈutaˈu
ˈanga, ma ana asoa ki taˈifau logo God ka faˈangasingasia na mangomiˈa.
17 Ma na ˈafitaˈiˈanga neˈe kami liu ana kaidaˈi neˈeri ki, niˈi ke baˈa sui.
Ma sulia kami liu ana ru neˈeri ki, God ke baˈa kwatea na ˈinotoˈanga doe
neˈe tuatua firi fuaimili. Ma na ˈinotoˈanga neˈe kaimili ke baˈa ngalia,
nia doe ka tasa liufia na ˈafitaˈiˈanga ki neˈe kami toˈo ani ana kaidaˈi
neˈe.
18 Noaˈa kaimili kasi manata sulia na ru ki neˈe kami saiana lisilana,
bore ma kami manata sulia na ru ki neˈe kami kasi bolo fuana lisilani ana
kaidaˈi neˈe. Sulia na ru neˈe kami lisiˈi ki kasi tua tau, bore ma na ru
neˈe kami kasi lisiˈi ki neˈe tua tua kasi sui.

5

1 Kulu saiana ana kaidaˈi neˈe nonika ka mae, bore ma God ke kwatea
noni faolu ki fuaka fuana tuaˈa ˈi langi. Sulia ana kaidaˈi neˈe, na nonika
diˈia na luma ki saena magalia, neˈe kira ke baˈa osia logo. Bore ma kuke
baˈa tua saena noni ru ki neˈe God ka saungaˈinia ˈi langi. Ma na noni
faolu kia diˈia luma neˈe tuatua firi.
2 Ana kaidaˈi neˈe, kulu ka oga liu ilangaˈilana magalia neˈe, fasi ˈiri
God ke kwatea na noni faolu fuakulu neˈe teo ˈi langi.
3 Ma ana kaidaˈi kulu tua ˈi langi, kuke baˈa toˈo ana noni faolu.
4 Aia, ma ana kaidaˈi kulu tua ˈua saena magalia neˈe, na nonika ka
maruku sulia na ˈafitaˈiˈanga ki. Ma kulu kasi oga ilangaˈilana nonika
neˈeri, bore ma kulu oga tuaˈa ˈani na noni faolu kia ki ˈi langi, ˈiri na
nonika neˈe saiana maeˈa, God ke baˈa rokisia ˈani noni neˈe abu fura ki
ma ka tuatua firi.
5 Aia, God ka sasi akaˈu naˈa aka fasi ˈiri nia ke fuli ˈunaˈeri. Ma nia
ka kwatea logo na Anoˈi ru Abu ka faˈataˈinia neˈe God ke sasi mamana
ˈunaˈeri fuaka.
6 Nia neˈe sasi kulu kasi maˈu ˈani ta ru. Ma kulu ka saiana ana kaidaˈi
kulu tua ˈua ˈani nonika ˈi saena magalia, noaˈa kulu kasi tua ˈua faˈinia
na Aofia ˈi langi.
7 Na Aofia neˈe kulu faˈamamana ana, niaˈa naˈa neˈe talaˈi kia ˈani
tuaˈa saena magalia neˈe, ma noaˈa kulu kasi leka sulia na ru neˈe kulu
lisiˈi ki saena magalia.
8 Ma kulu kasi maˈu ˈania maeˈa. Sulia kulu oga liua naˈa lekaˈa kwau
faˈasia noniˈi ru neˈe ki saena magalia, ˈiri kuke tua ana fanoa mamana
kia ˈi langi faˈinia na Aofia.
9 Aia, sui bore ˈana kulu ka tua ˈua saena magalia neˈe nama kulu ka tua
ˈi langi, na kwaiogai ˈanga kia neˈe doe ka tasa naˈa ˈiri kuke faˈasaeleˈa
na Aofia.
10 Ma kuluˈa taˈifau goˈo, kuke baˈa uu ˈi naˈona sa Jesus Christ, fasi ˈiri
nia ke matalangaˈinia raoˈa kulu ki. Ma nia ke baˈa kwatea naˈa kwaiaraˈa
ki fuana taˈi taˈi ngwaeˈa akulu neˈe rao leˈa fuana ˈi saena magalia neˈe.
Ma noaˈa nia kasi baˈa kwatea ta kwaiaraˈa ki fuana taˈi taˈi ngwaeˈa neˈe
raolana taˈa saena magalia neˈe.*

* **5:10** Sa Paul faˈamanata logo ˈunaˈeri ana 1 Korint 3:13.

Na ngwae ki kwaima faˈinia God osiˈana sa Jesus Christ

11 Kaimili fuˈusi doe ana na Aofia, nia neˈe kami ka iliili ˈuana ˈafilana
na ngwae ki fasi ˈiri kira ka faˈamamana. God saiana neˈe kaimili fata
mamana, ma nau ku oga muke saiana ru neˈeri logo.
12 Ma na alaˈalaku neˈeri, noaˈa laˈu fasi neˈe nai oga fata leˈaleˈa
suli kaimili fuamuˈa. Bore ma kami oga muke fuˈusi doe ana raoˈa saga
kaimili, fasi ˈiri muke bolo faˈinia olisilana ngwae ki neˈe kira fuˈusi doe
ana ru neˈe ngwae ki lia goˈo ˈada ana maada ma noaˈa laˈu ana ru saena
mango.
13 Ti ngwae kira fuˈusi boleboleˈa aimili. Aia, kira fata ˈunaˈeri
sulia kaimili rao ngangata fuana God. Ma ka mamana liu, kaimili kasi
boleboleˈa, ma nia neˈe sasi ma kaimili ka bolo fuana raoˈa ngangata
fuamuˈa.
14 Kaimili rao ngangata, sulia kami saiana sa Jesus Christ neˈe alafe
fuaka. Kaimili sai logo ana taˈifilia sa Jesus Christ goˈo neˈe mae olisia
na ngwae ki taˈifau, ma ka diˈia ngwae ki taˈifau kira mae naˈa faˈinia.
15 Nia mae ˈiri ka faˈamauria na ngwae ki taˈifau. Nia mae fasi ˈiri na
ngwae neˈe kira toˈo ana mauriˈa faolu, noaˈa kasi tua goˈo ˈada fuana
sasilana na kwaiogaiˈanga kira ki, bore ma na kwaiogai ˈanga sa Jesus
Christ neˈe nia mae, ma ka tataˈe logo fuana faˈamaurilada.
16 Nia neˈe, na manataˈanga kia sulia ta ngwae noaˈa kasi diˈia laˈu na
manataˈanga ngwae ana magalia neˈe. Ma sui bore ˈana kaidaˈi ba sui
neˈe na manataˈanga kia ki ˈunaˈeri sulia kulu manata rora fasi sa Jesus
Christ nia ta ngwae goˈo ˈana. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, kulu saiana nia
noaˈa laˈu ta ngwae ˈoˈo goˈo ˈana.
17 Ma diˈia ta ngwae faˈamamana ana sa Jesus Christ, niaˈa na ngwae
faolu naˈa. Na ru ˈua ki sui naˈa, ma na ru faolu ki ka dao naˈa maˈi.
18 God sasia ru neˈeri ki taˈifau goˈo sulia sa Jesus Christ. Nia ka rokisi
kia faˈasia na malimae ˈanga ˈuana na ngwae kwaima nia ki. Ma nia ka
kwatea raoˈa fuaimili ˈani na rokisilana ngwae ki, fasi ˈiri kika alu naˈa
na ngwae kwaima nia ki.
19 Na ru neˈe kami faˈarongo naˈa ˈani neˈe God kwatea ngwae ki taˈifau
kira ka kwaima faˈinia sulia sa Jesus Christ. Ma nia ka rufuanata ana
abula taˈangaˈa kira ki. Ma nia ka kwatea naˈa raoˈa fuaimili ˈiri mika
faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa sulia God neˈe rokisia na ngwae ki
ˈuana na ngwae kwaima nia ki.
20 Ta neˈe, kaimili na ngwae fuana saelana na alaˈanga sa Jesus Christ
ki. Ma ana kaidaˈi kami ka faˈarongo ˈani, nia diˈia God ˈana talana neˈe
fata. Aia, ma sulia sa Jesus Christ, kaimili amasi kamu ˈiri muke alaˈania
God ke rokisi kamu faˈasia na malimaeˈa fasi ˈiri muke alu naˈa na ngwae
kwaima nia ki.
21 Sui bore ˈana sa Jesus Christ ka noaˈa ta taˈangaˈa ana, God kwate
ma nia ka ngalia naˈa abula taˈangaˈa kia ki, ˈiri God ka faˈasaga kia diˈia
neˈe nia saga logo sulia na faˈamamanaˈanga kia ki ana.

6

1 Sulia kaimili rao faˈinia God, kami amasi kamu neˈe kamu ngalia na
kwaiˈofeˈanga God, noaˈa kamu kasi alaˈania na kwaiˈofeˈanga nia ka
leka ˈoˈo goˈo ˈana fuamuˈa.
2 Osiˈana God ba saea saena Kerekereˈa Abu ka ˈuri,

“Ana kaidaˈi fuana faˈataˈilana na kwaiˈofeˈanga nau fuamuˈa, nau ku fafarongo ˈuana foˈongaˈa kamu ki.
Ma ana faˈi asoa fuana faˈamaurilamuˈa, nau ku ˈafi kamu.”

Aia, tae neˈe nau ku saea fuamuˈa nia ˈuri: Kaidaˈi neˈe naˈa na kaidaˈi muke ngalia na kwaiˈofeˈanga God, ma taˈena neˈe na asoa muke ngalia na mauriˈa faolu.
3 Kaimili madafia noaˈa kami kasi fulia ta ru taˈa, sulia kami ˈiri oga ta ngwae kasi ˈugali kami sulia na raoˈa kaimili.
4 Bore ma kaimili sasi leˈa ana kaidaˈi ki taˈifau, fasi ˈiri na abulalamiˈa ka faˈataˈinia kamiˈa neˈe na ngwae rao God ki. Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kami ka mabe fuana ngwae ki neˈe kira kwatea na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki fuaimili.
5 Ma kira ka nangasi kaimili, ma kira ka alu kaimili saena luma ni lokafo, ma kika dau kaimili ˈani ngalungaluˈanga. Kaimili ka rao ngangata liu, ma ana ti kaidaˈi noaˈa kami kasi maliu, ma kami ka fiolo logo.
6 Kaimili faˈataˈinia fasi kamiˈa naˈa neˈe na ngwae rao God ki ˈani na ru saga neˈe kaimili sasiˈi, ma na sai ˈi ruˈanga kaimili, ma na mabetauˈa kaimili, ma na kwaiˈofeˈanga kaimili fuana ngwae ki. Ma na Anoˈi ru Abu faˈinia na alafeˈanga kaimili neˈe mamana, nia ka faˈataˈinia logo.
7 Ma na alaˈanga mamana kaimili faˈinia na ngasingasiˈanga God logo, ru neˈeri ki faˈataˈinia logo fasi kaimili naˈa neˈe ngwae rao God ki. Aia, na talo kaimili ma na sele ni ofoˈa kaimili, nia naˈa neˈe abulaˈanga saga kaimili.
8 Ti ngwae kira manata doe aimili, ma ti ngwae ka noaˈa. Ma ti ngwae kira baˈatafe kaimili, ma ti ngwae kira ka fata taˈa aimili. Sui bore ˈana kaimili ka fata mamana, ti ngwae kira saea kaimili na ngwae ˈosoˈoso ki goˈo ˈana.
9 Sui bore ˈana ti ngwae kira kasi oga saiˈa amiˈa, na ngwae ˈoro ki kira sai amiˈa. Ma sui bore ˈana ngwae ˈoro ki kira oga kaimili ka mae, kaimili mauri ˈua. Ma sui bore ˈana kira kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuaimili, noaˈa kira kasi saungi kaimili goˈo.
10 Ma sui bore ˈana ti ru ka faˈaliadila kaimili, kaimili saeleˈa goˈo ˈaimili sulia asoa ki. Ma sui bore ˈana kaimili ka dalaˈa ana ru ki saena magalia, kaimili saiana kami ˈafia ngwae ˈoro ki, kira ka toˈoru ana ru ki ˈi langi. Ma sui bore ˈana kaimili kasi toˈo ana ru ˈoro ki saena magalia, kaimili toˈo ana ru leˈa ki taˈifau ˈi langi.
11 Kwaima leˈa nau kina ˈae neˈe kamu tua ˈi Korint, kaimili kerekere naˈa sulia na ˈafitaˈiˈanga kaimili ki, ma noaˈa kaimili kasi sofongaˈinia na manataˈanga kaimili ki faˈasi kamu.
12 Noaˈa laˈu kaimili neˈe bokota na alafeˈanga kaimili fuamuˈa. Bore ma kamuˈa lala neˈe bokota na alafeˈanga kamu faˈasi kaimili.
13 Nau ku alaˈa fuamuˈa diˈia kamu na ngela nau ki. Aia, alafeˈanga kamu ke doe fuaimili diˈia logo neˈe kaimili alafe fuaumulu.

Noaˈa kamu kasi ˈado fiku faˈinia na ngwae noaˈa kasi faˈamamana ki

14 Aia, noaˈa kamu kasi ˈado fiku kamu faˈinia na ngwae noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ ki. Sulia neˈe na ngwae neˈe tua ˈoloˈolo ma na ngwae neˈe tua abu ˈoloˈolo, kera matamata kwai liu taˈifau. Ma na madakoˈanga nia ˈafitaˈi ka tua fiku faˈinia na maˈerodo.

15 Ma sa Jesus Christ faˈinia sa Saetan, ˈafitaˈi kera ka alua taˈi
manataˈanga. Ma ta ngwae neˈe faˈamamana ana sa Jesus Christ, nia kasi
bolo faˈinia ke rao fiku faˈinia na ngwae neˈe ˈaila ˈania sa Jesus Christ.
16 Ma na Luma Abu God, noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae ka foˈosia na
nunuˈi ru ki logo ˈi neˈeri. Ma kuluˈa na ngwae faˈamamana ki, kulu diˈia
na luma abu God. Sulia God ba fata ˈuri,
“Nai baˈa tua faˈinia na ngwae nau ki.
Ma nai baˈa leka kwai liu ˈi safitada.
Ma nauˈa neˈe God kira, ma kiraˈa neˈe ngwae nau ki.”
17 Ma na Aofia ka fata laˈu ˈuri,
“Kamu ka tua matali ˈamuˈa faˈasia na ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ki, ma muke faˈasida amuˈa.
Ma diˈia kamu kasi sasia tae ki neˈe bulibuli, tama nau ku alafafi kamu.
18 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, nai baˈa Maˈa kamu, ma kamuˈa neˈe na ngela
nau ki.
Nau, na Aofia ngasingasiˈa ka tasa, nau ku fata ˈunaˈeri.”

7

1 Kwaima leˈa nau kina ˈae, na ru neˈeri ki God ka eta fataˈa ˈani fuaka.
Nia neˈe, kuke faˈasikasika kia talaka faˈasia na taˈangaˈa neˈe kwate ma
na nonika ma na mauriˈa kia ki ka bulibuli. Ma kuke tua saga taˈifau,
sulia kulu fuˈusi doeˈa ana God.

Sa Paul saeleˈa sulia alaˈanga sa Titus ngalia maˈi

2 Aia, kaimili oga liu muke kwalo kami. Sulia kami kasi sasia goˈo ta ru
taˈa fuana ta ngwae, ma kami kasi faˈalia ta ngwae, ma kami kasi ˈosoa
ta ngwae.
3 Nau kusi saea laˈu na ru neˈe ki fuana balufilamuˈa. Sulia nau ku saea
ka sui naˈa kaimili alafe liu fuamuˈa. Nia neˈe, ana kaidaˈi kami mauri ˈua
nama ana kaidaˈi kami mae, ˈafitaˈi ta ru ka lafua na alafeˈanga kaimili
fuamuˈa.
4 Nau ku fitoˈo ma nau ku baˈalafe liu faˈi kamu. Nia neˈe, sui bore ˈana
kaimili ka liu ana ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, nau kusi maˈu, ma nau ku saeleˈa
liu.
5 Ma ana kaidaˈi kami dao ˈi Masedonia,✡ kami kasi toˈo naˈa ana
ta kaidaˈi fuana mamaloˈanga, sulia neˈe ˈafitaˈiˈanga ki kasi sui faˈasi
kaimili, ma na malimae kaimili ki kira ka olisuˈusuˈu liu faˈi kaimili, ma
kaimili ka manata ˈabera liu logo fuamuˈa.
6 Bore ma God, neˈe saiana faˈasaeleˈalana ngwae neˈe kira
kwaimanatai, nia kwate ma kami ka saeleˈa ana daolana maˈi sa Titus.
7 Na daolana maˈi sa Titus neˈe kwate ma kami ka saeleˈa, ma kami ka
saeleˈa logo sulia na alaˈanga neˈe nia ngalia maˈi, sulia nia saea kamu
radua niaˈa. Ma nia ka faˈarongo kaimili neˈe kamu oga liu ˈiri nai leka
dao toˈomuˈa. Ma nia ka faˈarongo kaimili logo ana kamu kwaimanatai
sulia na ˈafitaˈiˈanga neˈe kamu kwatea fuaku. Ma nia ka faˈarongo
kaimili logo ˈani na alafeˈanga mamana kamu fuaku. Ma sulia na ru neˈeri
ki, nau ku saeleˈa liu.
8 Sui bore ˈana kamu ka kwaimanatai sulia na kerekereˈa ba nau ku
kwatea kwau, nau ku manata sulia fasi nia leˈa neˈe nau ku kwatea kwau.
ˈI naˈo, ana kaidaˈi nau ku saiana kaumulu kwaimanatai, ma nau ku

✡ **7:5** 2 Korint 2:13

kwaimanatai sulia nau ku kwatea kwau. Bore ma liadilaˈanga kamu kasi tau.
9 Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku saeleˈa. Nau ku saeleˈa noaˈa laˈu sulia kamu kwaimanatai, bore ma sulia kamu faˈasaga na abulalamuˈa sulia kamu kwaimanatai. God ˈafi kamu ana liadilaˈanga neˈeri. Nia neˈe sasia kami kasi faˈali kamu ˈani kerekereˈa baera.
10 Diˈia God faˈaliadila ta ngwae, nia kwaiˈafi ana ˈuana kakari alifaˈi ˈanga faˈasi taˈangaˈa ˈiri God ke faˈamauria. Ma nia neˈe ru leˈa liu, ma kulu ka saeleˈa sulia. Bore ma, diˈia ta ngwae ka liadila ma noaˈa kasi kakari alifaˈi faˈasi taˈangaˈa nia, liadilaˈanga neˈeri nia bolo faˈinia saungilana na ngwae.
11 Muke lisia basi tae leˈa neˈe na liadilaˈanga neˈe leka maˈi faˈasia God ka sasia amuˈa. Nia kwate kamu ka oga liu faˈataˈilana ˈoloˈoloˈa kamu. Kaumulu saetaˈa osiˈana nau ku balufia kamu, ma muka maˈu, ma muka oga liua lisilaku, ma muka oga liua sasilana ru saga ki, ma muka oga liua kwatelana matalangaˈinga fuana ngwae neˈe abula taˈa. Ana ru ki taˈifau neˈe kamu sasia, kamu faˈataˈinia naˈa neˈe noaˈa kamu kasi ˈado faˈinia ana ru taˈa neˈe nia ka sasia.
12 Nia naˈa neˈe sasi nau ku kwatea kwau na kerekereˈa baera, noaˈa laˈu sulia na ngwae neˈe abula taˈa goˈo ˈana, ma noaˈa laˈu sulia na ngwae neˈe nia sasi taˈa fuada ki. Bore ma nau ku kerekere kwau, fasi ˈiri kamu ka faˈataˈinia na alafeˈanga kamu fuaimili. Ma God ka saiana na alafeˈanga kamu nia mamana.
13 Nia neˈe sasi kaimili ka saeleˈa liu sulia.
Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri ki goˈo kwate kaimili ka saeleˈa, osiˈana kaimili saeleˈa logo sulia sa Titus nia saeleˈa sulia na ru leˈa ki neˈe kamu sasi ˈuana radulana.
14 ˈI naˈo naˈa maˈi, nau ku baˈatafe kamu fuana sa Titus. Ma ana kaidaˈi nia dao toˈomuˈa, kaumulu faˈamamana na alaˈanga nau ki. Na ru ki taˈifau neˈe kaimili fata sulia fuamuˈa, nia mamana. Ma ˈunaˈeri kaumulu faˈataˈinia naˈa baˈatafeˈanga kaimili suli kamu fuana sa Titus nia mamana logo.
15 Nia neˈe, alafeˈanga nia fuamuˈa doe liu, sulia nia manata toˈona na kwairoˈoi ˈanga neˈe kamu sasi ana tae ki neˈe nia saea fuamuˈa. Ma nia alafe fuamuˈa sulia nia manata toˈona kaidaˈi kamu kwaloa, ma muka fuˈusi doe mala ana.
16 Nau ku saeleˈa liu sulia nau ku fitoˈo amuˈa.

8

Na kwateˈa na ngwae faˈamamana ki

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaimili oga ˈiri muke saiana tae neˈe fuli ˈi safitana na ngwae faˈamamana ki saena abaˈi kula ˈi Masedonia sulia na alafeˈanga God.
2 Sui bore ˈana kika liu saena ilitoˈonga ma na ˈafitaˈiˈanga doe ki, kira saeleˈa liu. Ma sui bore ˈana kika dalaˈa liu, kira kwatea naˈa ru ˈoro ki fuana ˈafilana ngwae ki.
3 Nau ku faˈamamana kira kwate ka bolo logo faˈinia tae ki neˈe kira kwatea, ma kira kwate ka tasa liufia naˈa tae neˈe bolo faˈinia kira ka kwatea. Ma sulia na kwaiogaiˈanga kira talada,
4 kira ka amasi kaimili logo ˈiri mika alaˈania fuana kika ˈafia na ngwae neˈe kira faˈamamana ki ˈi Judea.

5 Kaimili ˈarefo, sulia kira sasi ˈunaˈeri. Etaeta kira manata kalia ru God
oga kike sasia. Ma kira manata kalia logo sasilana tae neˈe kami oga.
6 Ma sa Titus neˈe talaˈae ana raoˈa ˈi Korint fuana konilana na mani
fuana ˈafilana na ngwae ki ˈi Judea, kaimili ka gani nia ˈiri nia ke ngangata
ana ˈafilamuˈa ˈuana faˈasuilana raoˈa neˈeri.
7 Nau ku saiana na faˈamamanaˈanga kamu doe, ma muka saiana
faˈataloˈa, ma muka sai ˈi ru, ma muka oga liu ˈafilana ngwae ki ˈaliˈali,
ma na alafeˈanga kamu fuaimili ka doe liu logo. Nia neˈe, kaimili ka
oga na kwaiˈafiˈanga kamu fuana ngwae ˈi Judea ki ka doe logo, sulia
na alafeˈanga kamu ki.
8 Aia, ˈania alaˈanga neˈeri, noaˈa naisi tuaraˈi kamu laˈu fuana sasilana.
Bore ma nau ku oga muke saiana na ngwae faˈamamana ki ˈi Masedonia,
kira ˈaliˈali ana kwatelana na kwaiˈafiˈanga kira. Ma nau ku faˈarongo
kamu naˈa ˈani, ˈiri muke faˈataˈinia na doelana alafeˈanga kamu ki.
9 Kaumulu saiana na alafeˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ nia doe liu
fuaka. Sui bore ˈana nia ka ˈinotoˈa liu maˈi ˈi langi, nia ka alu nia talana
ˈuana dalaˈanga ˈani lekalana maˈi ka ruˈufia na noniˈi ngwae fasi ˈiri ka
ˈafi kia. Ma sulia na dalaˈanga nia neˈe kwatea kulu ka ˈinotoˈa.
10 Aia, nau ku saea fasi nia leˈa fuamuˈa ka faˈasuia na koni maniˈa ba
kamu talaˈae maˈi ana faˈi ngali ba sui kwau. Kamu naˈa neˈe ngwae
etaeta neˈe kamu koni mani fuana ˈafilana ngwae ˈi Judea. Ma kamu logo
neˈe ngwae etaeta neˈe oga sasilana.
11 Nia neˈe, leˈa fuamuˈa muke uu ngasi fuana faˈasuilana raoˈa neˈe.
Ka leˈa diˈia na kwaiogaiˈanga kamu doe fuana faˈasuilana na raoˈa neˈe,
ka diˈia logo kaidaˈi ba kamu talaˈae ana. Ma muke kwatea goˈo amuˈa
ta fita mani neˈe kamu bolo fuana konilana ana kaidaˈi neˈe.
12 Sulia diˈia na kwaiogai ˈanga kamu doe fuana kwatelana
kwaiˈafiˈanga, God saeleˈa sulia ru neˈeri. Osiˈana nia kasi oga kamu
ka kwatea na ru neˈe noaˈa kamu kasi toˈo ˈani ki, bore ma na ru neˈe
kamu bolo fuana kwatelana ki.
13-14 Na manataku noaˈa kasi oga fuana kamu ka toˈo ana ˈafitaˈiˈanga
sulia kamu ˈafia na ngwae neˈe kira toˈo naˈa ana ˈafitaˈiˈanga ki. Bore
ma nia leˈa liu mo fuana kamu ka ˈafia na ngwae dalaˈa ki, sulia kamu
toˈo naˈa ana na ru ˈoro ki ana kaidaˈi neˈe. Ma ana kaidaˈi nia ˈua maˈi,
diˈia kamu toˈo ana ˈafitaˈiˈanga, ma kira ke toˈo ana ru ˈoro ki, kike ˈafi
kamu logo. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, na boˈoboˈongaˈa ngwae ki taˈifau
kike lamaduˈuni.
15 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
“Na ngwae neˈe fikua ru ˈoro, noaˈa kasi toˈo ana ru ˈoro liufia na tae
neˈe nia boˈoboˈo ˈuana.
Ma na ngwae neˈe fikua ru tiˈitiˈi, noaˈa kasi toˈo goˈo ana ˈafitaˈiˈanga.”

Sa Titus faˈinia kwaima nia ki

16 Kaimili baˈatafea liua God sulia nia kwatea na kwaiogaiˈanga doe
fuana sa Titus ˈiri nia ka ˈafi kamu, diˈia logo na kwaiogaiˈanga kaimili
fuana ˈafilamuˈa.
17 Ma ana kaidaˈi kami saefiloa diˈia nia oga ke ˈafi kamu, nia saeleˈa
liu fuana sasilana, sulia nia oga ˈafilamuˈa ka sui naˈa. Ma sulia na
kwaiogaiˈanga nia, nia ka manata ˈuana oliˈa laˈu kwau faˈi kamu.
18 Kaimili ka kwatea kwau taˈi ngwae ana ngwae asina kia ki naˈa
faˈinia. Niaˈa na ngwae neˈe ngwae faˈamamana ki taˈifau kira manata

doe liu ana sulia na raoˈa ngangata nia fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa.
19 Ma na ngwae faˈamamana ki kira ka filia fasi ˈiri nia leka faˈi
kaimili kaidaˈi kami leka kwailiu fuana konilana na mani fuana ngwae
faˈamamana ki ˈi Judea. Na ngwae ˈoro ki kira baˈatafea na Aofia sulia na
raoˈa neˈeri. Ma na raoˈa neˈeri ki ke baˈa faˈataˈinia logo neˈe kaimili
oga liu fuana ˈafilana na ngwae faˈamamana neˈe kira dalaˈa ki.
20 Kaimili lia leˈa liu sulia na mani neˈeri, ˈasu ta ngwae kata fata faˈali
kaimili.
21 Sulia kaimili oga mika sasia na tae neˈe saga ˈi maana God ma ˈi
maana ngwae ki logo taˈifau.
22 Nia neˈe sasi ma kaimili ka kwatea laˈu kwau ta ngwae asina akulu
faˈinia sa Titus. Ana kaidaˈi ˈoro ki, ngwae neˈe faˈataˈinia fuaimili neˈe
nia oga liua kwaiˈafiˈanga. Ma ana kaidaˈi neˈe, nia manata fitoˈo amuˈa,
ma nia neˈe kwatea nia ka oga liua ˈafilamuˈa.
23 Ma sa Titus, niaˈa na ngwae rao faˈi nau fuana ˈafilamuˈa. Ma
na ngwae asina ki neˈe kera leka kwau faˈinia, na fiku taˈi ngwae
faˈamamana ki kira fili kera olisida, ma na raoˈa kera ke baˈa faˈa ˈinotoˈa
sa Jesus Christ.
24 Leˈa fuana muke faˈataˈinia na alafeˈanga kamu fuada, fasi ˈiri na
ngwae faˈamamana ki taˈifau, kira ka sai leˈa ana baˈatafeˈanga kaimili
fuamuˈa nia mamana.

9

Kwaiˈafiˈanga fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ki

1 Aia, noaˈa naisi boˈoboˈo goˈo fuana kerekereˈa fuamuˈa sulia na
kwaiˈafiˈanga neˈe kuke baˈa kwatea kwau fuana ngwae faˈamamana ki
neˈe kira dalaˈa ˈi Judea, osiˈana nau ku saiana neˈe kamu talaˈae fuana
fikulana mani fuada.
2 Nau ku saiana kaumulu oga liu goˈo amuˈa na kwaiˈafiˈanga. Ma
nau ku baˈatafe kamu fuana ngwae ki ˈi Masedonia, nau ku ˈuri, “Na
ngwaefuta kia ki saena abaˈi kula ˈi Gris, ana etangilana maˈi ana faˈi ngali
ba sui kwau, kira sasi akaˈu fuana kwatelana mani fuana kwaiˈafiˈanga.”
Ma ana kaidaˈi ngwae ˈi Masedonia ki rongoa na ru neˈe, na ˈorolada logo
ka oga fuana kwaiˈafiˈanga.
3 Aia, nau ku baˈatafe kamu fuana ngwae ˈi Masedonia ki neˈe muka
sasi akaˈu naˈa ana fikulana mani. ˈUnaˈeri, ana kaidaˈi neˈe, nau ku
fiˈi kwatea kwau siaumulu na ngwae asina baera ki, fasi ˈiri kika ˈafi
kamu ˈuana faˈasuilana fikulana mani, ˈasu ˈubani na baˈatafeˈanga nau
fuamuˈa noaˈa kasi mamana.
4 Ma diˈia noaˈa kamu kasi sasi akaˈu, ma diˈia ti ngwae faˈamamana ˈi
Masedonia kira ke leka maˈi faˈi nau kaidaˈi nau ku leka kwau siamuˈa,
ma kira ke lisia neˈe noaˈa kamu kasi sasi akaˈu ana mani kaumulu,
kaimili ke ˈeke sulia na manata fitoˈo ˈanga kaimili ana kaumulu. Ma
kaumulu bore muke baˈa ˈeke liu logo.
5 Nia neˈe, nau ku saea fasi nia leˈa fuana nau ku kwatea naˈa kwau na
ngwae asina neˈeri ki fasi ˈiri kira ka leka kwau siamuˈa ˈi naˈo, ˈiri kika
ˈafi kamu fuana na sasi akaˈu ˈanga ana mani ba kamu eta fataˈa ˈania.
ˈUnaˈeri, na kwateˈa kamu ke tua masia kaidaˈi nai leka kwau. Ma ngwae

ki taˈifau kira ka saiana kaumulu kwatea na mani neˈeri sulia na kwaiogai
ˈanga kamu talamuˈa, ma noaˈa laˈu sulia ta ngwae neˈe suˈumaˈi kamu.
6 Aia, noaˈa kamu kasi manata bura ana tae ba na tarifulaˈa nia saea:
Diˈia kulu fasia na maga ru tiˈitiˈi ki, ru tiˈitiˈi logo neˈe kuke baˈa gonia.
Ma diˈia kulu fasia na ru ˈoro ki, na ru ˈoro ki logo neˈe kuke baˈa gonia.
7 Nia neˈe, ngwae ki taˈifau kira ka kwatea tae neˈe kira saiana nia leˈa.
Ma noaˈa ˈiri leˈa fuana ta ngwae ka kwatea tae neˈe noaˈa nia kasi oga
kwatelana. Ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae ka kwatea sulia nia fia fasi
kira suˈumaˈinia. Osiˈana God saeleˈa fuana ngwae neˈe saeleˈa fuana
kwateˈa.
8 Ma God totolia kwatelana ru ˈoro ki fuamuˈa liufia tae neˈe kamu
boˈoboˈo ˈuani, fasi ˈiri ana kaidaˈi ki taˈifau muke baˈa toˈo ana ru ki
taˈifau neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani, ma muke toˈo ana na ru ki logo fuana
kwatelana fuana ˈafilana laˈu ti ngwae.
9 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
“Kira ka kwate doe liu fuana ngwae dalaˈa ki, ma God noaˈa kasi
takadalafa kwaiˈafiˈanga kira.”

10 Ma God nia neˈe kwatea na maga ru ki fuana ngwae neˈe fasi ru, ˈiri
ka alua fanga. Ma ka ˈunaˈeri logo, God ke baˈa kwatea na ru ki fuamuˈa,
fasi ˈiri muke kwatea ti ru fuana ngwae neˈe kira toˈo ana ˈafitaˈiˈanga.
Ma kamu ke baˈa toˈo ana na ru leˈa ˈoro ki logo, diˈia na ngwae neˈe
fasia na maga ru ki ke baˈa gonia na fanga ˈoro ki.
11 Sulia ana kaidaˈi ki taˈifau, God kwate kamu ka toˈo ana ru ki
neˈe bolo fuana ˈafilana ngwae ki, fasi ˈiri kira ka baˈatafea God fuana
kwaiˈafiˈanga neˈe kamu ke baˈa kwatea ma kira ke baˈa ngalia faˈasi
kaimili.
12 Na ru neˈe kamu kwatea, nia ke baˈa ˈafia na ngwae God ki, ma nia
kwatea na ngwae ˈoro ki logo kira ka baˈatafea God.
13 Kamu ke baˈa faˈa ˈinotoˈa God ˈania kwateˈa doe kamu ki. Na
kwateˈa doe kamu ki fuada ke baˈa faˈataˈinia neˈe kamu roˈo sulia na
Faˈarongoˈa Leˈa sa Christ.
14 Ma kira ke foˈo fuamuˈa ˈani alafeˈanga osiˈana na alafeˈanga God
neˈe nia faˈataˈinia fuada ˈani kamuˈa.
15 Aia, kulu ka baˈatafea God sulia na Ngela nia. Osiˈana nia naˈa neˈe
kwateˈa leˈa ka tasa liu neˈe God kwatea fuaka. Noaˈa ta alaˈanga kasi
bolo fuana fadalana kwateˈa neˈeri.

10

Sa Paul ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae faˈamanata rora ki ˈi Korint

1 Aia, nauˈa sa Paul, nau ku amasi kamu ˈani taˈi ru. Nau ku amasi
kamu ˈani falafala ana enoenoˈanga diˈia logo falafala sa Jesus Christ, sui
bore ˈana ti ngwae amuˈa kira ka saea nau ku maˈu ma nau ku enoeno
ana kaidaˈi nau ku tua faˈi kaumulu, bore ma fatalaku nia ngasingasiˈa
ana kaidaˈi nau ku tua tau faˈasi kamu ma nau ku kerekere kwau.
2 Nau ku amasi kamu, muke faˈasaga na abulalamuˈa, ˈiri na fatalaku
fuamuˈa noaˈa kasi ngasingasiˈa ana kaidaˈi nau ku dao kwau siaumulu.
Sulia nau ku saiana nau ku bolo fuana dalelana na ngwae neˈe kira saea
kaimili leka goˈo ˈaimili sulia na falafala taˈa saena magalia.

3 Nia mamana kulu tua ˈua saena magalia. Bore ma ana kaidaˈi kaimili
fuˈa faˈinia na malimae kaimili ki, kaimili kasi fuˈa ˈani falafala taˈa ki
saena magalia.
4 Sulia na raˈunga neˈe kami fuˈa ˈani noaˈa laˈu faˈasia ngwae ki.
Bore ma na raˈunga kami ki leka lala maˈi faˈasia God neˈe kwatea
na ngasingasi ˈanga fuaimili fasi ˈiri kami ka faˈalia na ru ngasingasiˈa
malimae kaimili ki. Kaimili saiana liufilana na manataˈanga ˈosoˈoso ki,
5 ma kami ka saiana osilana faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe ngwae lafe
ki kira alua fuana fonelana na ngwae ki ˈiri kira kasi saiana God. Ma
kaimili ka saiana liufilana na manataˈanga rora ngwae ki, ma kami ka
olisida ˈiri kira ka roˈosulia na fatalana sa Jesus Christ.
6 Ma ana kaidaˈi kamu faˈataˈinia neˈe kamu roˈosulia taˈifau naˈa
alaˈanga kaimili ki, kami sasi akaˈu fuana kwatelana kwaˈikwaˈinga fuana
sa tai amuˈa neˈe noaˈa kasi roˈosuli kami.
7 Fuila kamu ka saiana tae ki neˈe fuli ˈi safitamuˈa. Ta ngwae amuˈa
neˈe fia nia na ngwae rao sa Jesus Christ, leˈa fuana nia ka sai logo aimili
neˈe ngwae rao mamana sa Jesus Christ ki.
8 Sulia na Aofia kwatea mamanaˈanga fuaimili ˈuana talaˈi lamuˈa. Ma
nia ka baˈe kaimili fuana ˈafilamuˈa, ma noaˈa laˈu fuana faˈalilamuˈa.
Nau ku fata lafu nau sulia na ngasingasiˈanga na Aofia kwatea fuaimili.
Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nau kusi ˈeke goˈo.
9 Noaˈa nau kusi oga muke manata fasi nau ku faˈamaˈu kamu ˈani
kerekereˈa ki neˈe nau ku sasi fuamuˈa,
10 osiˈana ti ngwae kira fata ˈuri, “Na kerekereˈa sa Paul ki nia
ngasingasiˈa. Bore ma ana kaidaˈi nia tua faˈi kulu, nia maˈumaˈula ma
noaˈa kasi sai goˈo ana alaˈanga.”
11 Aia, na ngwae neˈe saea ru neˈeri, nia leˈa fuana nia ka saiana na tae
neˈe kaimili fata ˈani ana kaidaˈi kaimili kerekere, nia bolo naˈa faˈinia
na tae ki neˈe kaimili ke sasiˈi ana kaidaˈi kaimili ke tua faˈi kamu.
12 Noaˈa kaimili kasi faˈabolotaˈi kaimili faˈinia na ngwae rao ba saea
kira ˈinotoˈa liu. Ma kira ka fata lafuda talada ru noaˈa kasi bolo faˈinida!
13 Ma kaimili niniˈa, noaˈa kaimili kasi fata lafu kaimili faˈinia ta
ngasingasiˈanga neˈe noaˈa kami ˈiri toˈo ana. Bore ma kaimili, mike lafu
kaimili sulia raoˈa neˈe God arabaˈe kami fuana sasilana, ma kamuˈa neˈe
ti ngwae logo ana raoˈa neˈeri.
14 Noaˈa kami kasi rora kaidaˈi kaimili saea neˈe kaimili toˈo ana
ngasingasiˈanga fafi kamu, sulia kaimili na ngwae etaeta neˈe kami leka
daofaˈi liu ˈuamuˈa faˈinia na Faˈarongoˈa Leˈa sa Jesus Christ.
15 Noaˈa kaimili kasi saea kaimili toˈo ana mamanaˈanga fafia na raoˈa
neˈe ti ngwae matamata sasia saena maˈe fanoa ki neˈe God noaˈa kasi
baˈe kaimili ˈuana. Ma kamuˈa ti ngwae neˈe God baˈe kaimili fuamuˈa,
kaimili oga na faˈamamanaˈanga kamu ka doe ma ka ngasingasiˈa. Ma
kaimili ka oga logo sasilana na raoˈa doe ka tasa faˈi kamu.
16 Ma buri ˈana neˈe kaimili rao logo faˈi kamu, kami ka daraninia fanoa
ki fuana faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa. Ma noaˈa kami kasi oga mika
saea kami toˈo ana mamanaˈanga fafia na raoˈa neˈe ti ngwae matamata
sasia ana maˈe fanoa neˈe God asungaˈinida ˈuana.
17 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, “Diˈia ta ngwae oga ka fata lafu nia,
nia ka fata lafua goˈo ˈana sulia tae neˈe God sasiˈi.”

18 Ma na ngwae neˈe fata lafu nia talana, nia noaˈa kasi toˈo ana
ˈinotoˈanga. Bore ma na ngwae neˈe God nia alafafia, nia na ngwae
ˈinotoˈa mamana.

11

Na ngwae ˈosoˈoso neˈe kira saea kira na ngwae lifurongo mamana ki

1 Sui bore ˈana nau ku fia noaˈa nia kasi totolia fuana ngwae ka fata
sulia niaˈa talana, nau ku oga muke mabetau basi faˈi nau, kaidaˈi nau ku
fata suli nau talaku.
2 Nau ku manata ˈabera suli kaumulu, diˈia logo neˈe God manata ˈabera
amuˈa. Sulia kaumulu diˈia ta kini sariˈi laˈulaˈu ba nau ku alu fafia masia
daolana maˈi sa Jesus Christ. Aia, na sariˈi neˈe kira alu fafia fuana na
ˈafeˈa, nia ka tua faˈasia na ngwae matamata ki.
3 Nau ku manata ˈabera suli kamu, ˈasu mu kata faˈamamana ana
faˈamanataˈanga ti ngwae, ma na alafeˈanga kamu fuana sa Jesus Christ
ka takalo, diˈia ba ˈi Eve ˈua naˈa maˈi nia faˈamamana ana sokeˈa na loi.
4 Nau ku manata ˈabera amuˈa, ˈasu ˈubani ˈaliˈali mu kata faˈamamana
ana na faˈamanataˈanga neˈe matamata faˈasia na faˈamanataˈanga
kaimili. Sulia diˈia ta ngwae leka kwau siaumulu, ma nia ka faˈarongo ˈani
faˈarongoˈanga matamata sulia sa Jesus, kaumulu kata fiˈi faˈamamana
goˈo ˈaumulu ana. Ma kaumulu ka maˈudi ˈuana ngalilana ta mangoˈi
ru neˈe matamata faˈasia na Anoˈi ru Abu neˈe kamu ngalia ana kaidaˈi
kaimili faˈarongo ˈani.
5 Aia, ma na ngwae neˈe kira leka kwau siaumulu ki, ma kika saea kira
na lifurongo talingaˈi ki, nau kusi manata goˈo fasi kira talingaˈi ka liufi
nau.
6 Sui bore ˈana noaˈa naisi saiana alaˈanga leˈa, nau ku saiana ru ˈoro
ki ana Faˈarongoˈa Leˈa. Kaumulu saiana na ru neˈeri, osiˈana kaimili
faˈamanata kamu ana kaidaˈi ˈoro ki.
7 Ana kaidaˈi nau ku faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa God fuaumulu,
noaˈa naisi gani kaumulu ˈuana ta folifoliˈa, ma ta taˈi maga mani bore
ka noaˈa goˈo. Ma ana kaidaˈi nau ku tua siaumulu, nau ku faˈatiˈitiˈi nau
fasi ˈiri kaumulu ka ngalia ˈinotoˈanga. Faˈuta, kaumulu fia fasi nau ku
sasi rora neˈeriˈa?
8 Ana kaidaˈi nau ku faˈamanata kaumulu, ti ngwae neˈe kira
faˈamamana saena fanoa matamata ki, kira foli nau. Nia neˈe, nau ku
ngalia ru ki faˈasida, fasi ˈiri nau ku ˈafi kaumulu.
9 Ma ana kaidaˈi nau ku tua faˈi kaumulu, diˈia nau ku oga ta mani,
noaˈa naisi gani kaumulu goˈo ˈuana. Ma na ngwae asina ki neˈe kira
leka maˈi faˈasia ˈi Masedonia neˈe kira kwatea ru neˈe nau ku ogaˈi ki.
Noaˈa naisi gani kaumulu ˈuana ta ru, ma noaˈa naisi baˈa gani.
10 Ma nau ku fata lafu nau sulia nau kusi gani kaumulu ˈuana ta ru. Ma
ru neˈeri, nia ˈafitaˈi ka rokisi ana ta kaidaˈi, sulia nau kusi baˈa ngalia
ta mani faˈasia ta ngwae saena abaˈi kula ˈi Gris taˈifau. Na ru neˈeri nia
mamana diˈia logo na fatalana sa Jesus Christ neˈe nia mamana.
11 Sali kamu manata rora fasi nau kusi alafe fuamuˈa sulia nau kusi
ngalia mani faˈasi kaumulu. Bore ma God saiana neˈe nau ku alafe liu
fuamuˈa.
12 Nai baˈa inaˈu goˈo ˈaku ana falafala neˈeri, fasi ˈiri na ngwae neˈe
kira saea kira ngwae lifurongo ki, noaˈa kira kasi bolo faˈinia saelana na
raoˈa kira neˈe leˈa ka diˈia na raoˈa kaimili.

13 Kira saea kira na lifurongo ki, bore ma kira noaˈa laˈu na lifurongo
mamana sa Jesus Christ ki. Kira soke kaumulu ˈani raoˈa kira ki, ˈiri kamu
ka manata fasi kira neˈe lifurongo ki.
14 Ma noaˈa nau kusi ˈarefo goˈo ana ru neˈe, sulia sa Saetan bore, nia
saiana ka rokisi fasi ˈiri ka lia diˈia ta ˈainsel ana madakoˈanga.
15 Nia neˈe, noaˈa kulu kasi ˈarefo diˈia na ngwae rao sa Saetan ki logo,
kira kwate ma kira talada ka lia diˈia ngwae rao mamana God ki. Kike baˈa
ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga doe neˈe bolo faˈi kira sulia na abula taˈangaˈa
kira ki.

Sa Paul fata lafua sulia ru ki faˈataˈinia nia ngwataˈutaˈu

16-17 Sui bore ˈana nau noaˈa kusi oga fata baˈalafeˈa, niniˈari nai baˈa
fata lafu nau suli nau talaku. Kaidaˈi nau ku fata suli nau talaku ˈunaˈeri,
ti ai aumulu fia fasi nau ku alaˈa diˈia ngwae boleboleˈa ki, nama nau
noaˈa kusi alaˈa sulia tae neˈe na Aofia saea. Sui bore ˈana muka manata
ˈunaˈeri, rongo basi sulia tae neˈe nai saea.
18 Buri ˈana kaidaˈi neˈe ti ngwae kira fata lafu kira talada, kamu ba
roˈo logo sulida. ˈUnaˈeri kaumulu taˈifau muke fafarongoa basi ru neˈe
nai saea fuamuˈa sulia nauˈa talaku.
19 Ma kaumulu fia fasi kamu saiˈi ru liu, bore ma kamu ka maˈudi fuana
rongolana ngwae neˈe alaˈalada noaˈa kasi bolo.
20 Kaumulu ka alaˈanida goˈo amuˈa fuana kira ka ˈaˈana fafi kaumulu,
ma kira ka ngalia na ru kaumulu ki, ma kira ka soke kaumulu, ma kira ka
fata lafuda talada, ma kira ka faˈa ˈekeˈa kaumulu ˈani kwaˈi bokotalana
maamuˈa.
21 Kaimili noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri amuˈa. Ma faˈuta neˈe kaumulu ka
fia fasi kaimili rora, sulia kami kasi sasi ˈunaˈeri aumulu?
Na ngwae neˈe fia kira ta lifurongo talingaˈi ki, kira fata lafu kira talada.
Ma nauˈa logo, nai fata lafu nau ka diˈida logo, sui bore ˈana noaˈa kasi
leˈa fuana fataˈa ˈunaˈeri.
22 Aia, kira saea kira ngwae ˈi Jiu ki. Ma nauˈa ta ngwae Jiu logo. Kira
saea kira kwalafa sa Israel faˈinia sa Abraham. Ma nauˈa ta ngwae logo
ana kwalafa sa Israel faˈinia sa Abraham.
23 (Nau naisi oga fata lafu laku sulia nauˈa talaku ˈuri.) Kira saea kira
ngwae rao sa Jesus Christ ki. Bore ma nauˈa naˈa neˈe ngwae rao leˈa sa
Jesus Christ ka liufida. Sulia nau ku rao ngasingasiˈa ka liufida, ma ngwae
ki kika alu nau saena luma ni lokafo ana kaidaˈi ˈoro ki ka liufida, ma
ngwae ki ka nangasi nau ana kaidaˈi ˈoro ki ka liufida, ma karangi nau ku
mae ana kaidaˈi ˈoro ki ka liufida.
24 Lima kaidaˈi ki na ngwae doe Jiu ki kira nangasi nau ˈania uulu
akwala ma siko faˈi kwaˈinga.
25 Ma uulu kaidaˈi ki na ngwae doe ˈi Rom ki kira nangasi nau ˈani maˈe
ˈai. Ma ana taˈi kaidaˈi, ti ngwae kira iliili ˈuana saungilaku ˈani ˈuilaku
ˈani fau ki. Ma uulu kaidaˈi ki na faka neˈe nau ku leka ˈani ka kuru faˈi
nau, ma ana taˈi kaidaˈi nau ku tua saena asi sulia taˈi rodo ma taˈi asoa.
26 Ma ana lekaˈa ˈoro nau ki, nau ku dao toˈona ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki ana
kafo afe ki, ma ana ngwae bilibili ki, ma sulia na ngwae Jiu ki, ma na ngwae
kwaita ki neˈe kira malimaeˈa aku. Ma nau ku dao toˈona ˈafitaˈiˈanga
saena fanoa doe ki, ma saena abaˈi kula kwasi, ma saena asi logo. Ma ti
kaidaˈi na ngwae neˈe soke ma kira ka saea kira ngwae faˈamamana ana
sa Jesus ki, kira kwatea logo na ˈafitaˈiˈanga doe ki fuaku.

27 Nau ku rao ngangata liu, ma ti rodo noaˈa nau kusi maliu. Ma ti
kaidaˈi nau kusi toˈo ana fanga ma noaˈa nau kusi kwaˈu. Ma ti kaidaˈi
nau ku gwari sulia nau ku olidoko liu ana toro.
28 Noaˈa laˈu na ru neˈeri ki goˈo ˈana, sulia ana faˈi asoa ki taˈifau goˈo
nau ku toˈo ana ˈafitaˈiˈanga osiˈana nau ku manata ˈabera sulia na fiku
taˈi ngwae faˈamamana ki taˈifau.
29 Ma diˈia ta ngwae neˈe faˈamamana ma ka dao toˈona ˈafitaˈiˈanga
sulia ilitoˈonga doe, nau ku toˈo ana ˈafitaˈiˈanga logo, sulia nau ku
manata ˈabera ana niaˈa. Ma diˈia ta ngwae ka sasia ta ru taˈa, nau ku
kwaimanatai.
30 Duˈungana kira suˈumaˈi nau ku fata lafu nau suli nauˈa talaku, nau
ku fata sulia na ru ki neˈe faˈataˈinia nau ta ngwae ngwataˈutaˈu.
31 God na Maˈa na Aofia kia sa Jesus, nia saiana tae neˈe nau ku saea nia
mamana. Nau ku oga ngwae ki taˈifau kira ka baˈatafea God tua tua firi.
32 Ana kaidaˈi nau ku tua ˈi Damaskas, na ngwae neˈe sa Aretas na
tatalafaˈa filia ˈuana gwaungaˈinga fafia fanoa neˈeri, nia ka kwatea
ngwae ana fuani oro ki kika folo ˈafia na maˈe tafa ki ana maˈe fanoa
neˈeri, fasi ˈiri kira ka dau nau ana kaidaˈi nau ku ruˈu ˈi maa.
33 Bore ma ti ngwae kira kwaiˈafi aku, kira ka alu nau saena kukudu
doe, ma kira ka faˈakoso nau sulia na maa ˈolofolo ana ˈodoa neˈeri ˈuana
ˈi maa, ma nau ku tafi.*

12

Na ru God faˈataˈiniˈi fuana sa Paul ki

1 Kira suˈumaˈi nau ku fata lafu nau suli nauˈa talaku, bore ma fataˈa
ˈunaˈeri noaˈa nia ˈiri faˈamamana neˈe nauˈa na lifurongo. Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, nau ku fata sulia na ru na Aofia nia faˈataˈiniˈi fuaku.
2 Aia, na akwala ma fai faˈi ngali sui naˈa, God ka ngali nau ˈuana kula
neˈe God tua ana ˈi langi. (Aia, nau ku kina bore na noniku logo taka neˈe
dao ˈi neˈeri, nama God goˈo ˈana taka neˈe faˈataˈinia ru neˈe ki fuaku,
sulia taˈifilia God goˈo neˈe saiana.)
3-4 Aia, nau ku saea laˈu, nau ku sai goˈo ana God nama neˈe ngali nau
ˈuana ˈi langi. (Ma nau kusi saiana na noniku dao logo ˈi neˈeri taka, nama
God goˈo neˈe faˈataˈinia fuaku, sulia taˈifilia God neˈe saiana.) Aia, ma
ana kaidaˈi neˈe nau ku tua ˈi langi, nau ku rongoa na ru ni ˈarefoˈanga
ki ma ka ˈafitaˈi ta ngwae ka saea ˈani alaˈanga saena magalia neˈe.
5 Na lialiata neˈeri ru fuana fata lafulaka faˈinia. Bore ma nau noaˈa
kusi sasi ˈunaˈeri. Sulia na ru neˈe nau ku fata lafu nau sulia na ru neˈe
faˈataˈinia fasi nauˈa ngwae ngwataˈutaˈu.
6 Ma diˈia nau ku oga tafelaku, nia totolia fuaku nau ku fata ˈunaˈeri
sulia na fatalaku nia mamana. Bore ma, noaˈa nau kusi tafe nau, sulia
noaˈa nau kusi oga ngwae ki kira ka fia fasi nauˈa na ngwae doe liufia na
ru neˈe kira lisia nau ku sasiˈi ki, ma na ru neˈe kira ka rongoa nau ku
saeˈe ki.
7 Aia, God alaˈania naˈa mataˈinga fuaku ˈiri noaˈa naisi fata naunau
sulia na ru leˈa ˈoro neˈe nau ku lisida ˈi langi ki. Ma na mataˈinga neˈe,
sa Saetan neˈe sasia ˈiri ka faˈafii nau fasi ˈiri nau kusi naunau.
8 Ma uulu kaidaˈi ki neˈe nau ku foˈo, ma nau ku amasi na Aofia ˈiri nia
ka lafua.

* **11:33** lisia nunuˈi ru ana Acts 9:25

9 Bore ma nia olisi nau ka fata ˈuri, “Na kwaiˈofeˈanga nau taˈifilia,
nia na ru neˈe ˈoko boˈoboˈo ˈuana. Sulia diˈia ˈoko ngwataˈutaˈu, na
ngasingasiˈanga nau fuana ˈafilamuˈa ke baˈa doe ka tasa.” Sulia ru neˈeri,
nau ku saeleˈa liu, ma nau ku fata lafu nau sulia na ngwataˈutaˈunga nau,
ˈiri na ngasingasiˈanga sa Jesus Christ ka kwaiˈafi aku.
10 Nau ku saeleˈa goˈo ˈaku fafia na ˈafitaˈiˈanga nau ki sulia sa
Jesus Christ. Nau ku saeleˈa goˈo ˈaku diˈia kira ka fata faˈali nau,
nama kira ka faˈakaisi nau. Nia leˈa goˈo ˈana diˈia nau ku toˈo ana
ngwataˈutaˈunga, sulia ana kaidaˈi nau ku ngwataˈutaˈu, sa Jesus Christ
nia ka faˈangasingasi nau.

Sa Paul ka manata ˈabera fuada ngwae ˈi Korint ki

11 Aia, nia noaˈa kasi totoli nau fuana fata lafulaku, bore ma kaumulu
neˈe kwate ma nau ku fata ˈunaˈeri. Fuila kaumulu ka baˈatafe nau goˈo
ˈaumulu. Sui bore ˈana nau na ngwae goˈo aku, na ngwae ba kira saea
kira ˈani lifurongo talingaˈi ki, noaˈa kira kasi doe ka liufi nau.
12 Ana kaidaˈi nau ku rao ˈi safitamuˈa ˈania mabetauˈa, God sasia na
ru faˈanadaˈa ˈoro ki ˈani nau. Ma na ru neˈeri ki, nia ka faˈataˈinia neˈe
nauˈa na ngwae lifurongo mamana.
13 Na ru nau ku sasia fuamuˈa ki, nia diˈia ru neˈe nau ku sasia fuana
fiku taˈi ngwae faˈamamana ki taˈifau. Taˈi ru neˈe kasi diˈia na ru nau
ku sasia ana fanoa matamata ki: Nau kusi gani ta mani aumulu fuana
ˈafilaku. Ma kaumulu saea nau ku sasia ru taˈa aumulu ˈunaˈeri, bore
ma noaˈa naisi fata ni kwaimanataiˈanga ana kaidaˈi neˈeri fasi ˈiri muke
rufuanata nau.
14 Ana kaidaˈi neˈe, nau ku sasi akaˈu naˈa ˈiri nai dao laˈu toˈomulu
ana uula kaidaˈi. Ma nia diˈia logo ˈi naˈo, noaˈa nau kusi gania ta mani
faˈasi kamu. Sulia noaˈa naisi oga goˈo na mani kamu ki. Na ru nau ku
oga lala neˈe ˈiri kamu ke saeleˈa kaidaˈi nai dao kwau. Nau ku diˈia ta
maˈa fuaumulu, sulia nau ku kwaiˈafi kamu ˈuana faˈamamanaˈanga ana
sa Jesus Christ. Ma noaˈa kasi bolo fasi ˈiri neˈe ngela ki kira ka kwate
mani fuana maˈa kira, ma ka leˈa fuana maˈa ka kwate mani fuana ngela
nia ki.
15 Ma diˈia nau ku kwatea na ru nau ki taˈifau faˈi nau talaku logo ˈuana
ˈafilamuˈa, nau ku saeleˈa goˈo ˈaku. Faˈuta, na alafeˈanga kaumulu fuaku
tiˈitiˈi goˈo ˈana, sulia na alafe ˈanga nai fuaumulu nia gwaˈilinga?
16 Aia, kaumulu saiana noaˈa naisi gania ta mani faˈasi kamu. Bore ma
na malimae nau ki kira fata ˈuri, “Sa Paul toˈo ana taˈi manataˈi ngwae
ago fuana ˈosolamuˈa.”
17 Ma kaumulu saiana na alaˈanga neˈeri noaˈa kasi mamana. Ma noaˈa
nau kusi baˈeda kwau ngwae ki siaumulu fuana ˈaurafulamuˈa ˈuana
mani.
18 Nau ku amasia sa Titus ˈiri nia leka kwau siamuˈa, ma nau ku kwatea
kwau taˈi ngwae asina laˈu faˈinia. Ma kaumulu sai mamana ana sa Titus
kasi obosi kamu goˈo ˈuana ta mani. Ma kaumulu saiana sa Titus faˈi nau,
keroˈo sasia na ru saga ki neˈe bolo ma ka saga taˈifau goˈo.
19 Sali kamu fia fasi kami alaˈa ˈunaˈeri fuana fonelamiˈa talamiˈa. Aia,
na manataku noaˈa kasi ˈunaˈeri. Sulia God saiana na ru neˈe kami saeˈe
ki, nia leka sulia na ru neˈe sa Jesus Christ nia oga kami ka saeˈe ki.
Kwaima leˈa nau kina ˈae, na ru ki taˈifau neˈe kaimili sasiˈi, kaimili sasiˈi
fuana ˈafilamuˈa.

20 Nau ku manata ˈabera, ˈasu ˈubani nau kutu leka kwau, nau ku lisia
na abulaˈanga kamu ki ka matamata faˈasia na ru neˈe nau ku oga. Ma
diˈia nia ˈunaˈeri, nai kwatea kwaˈikwaˈi ˈanga fuamuˈa, ma noaˈa kamu
kasi saeleˈa sulia. Nau ku manata ˈabera ˈasu ˈubani ti ngwae ˈi loˈoba
kira kata olisuˈusuˈu, ma kira ka kwaimamagolai, ma kira ka saetaˈa, ma
kira ka manata guˈuguˈu, ma kira ka fata taˈa, ma kira ka alaˈa sulia ngwae
matamata ki, ma kira ka lafe, ma na falafala kira ki noaˈa kasi saga.
21 Ma nau ku manata ˈabera ˈasu ˈubani nau kutu leka laˈu maˈi, ma
God ka sasia nau ku ˈeke suli kaumulu. Ma nai baˈa angi sulia na ngwae
ˈoro aumulu, kira sasia ru taˈa ki, ma noaˈa kira kasi kakari alifaˈi faˈasia
na kakabaraˈanga kira ki.

13

1 Aia, nai baˈa dao kwau siaumulu uula kaidaˈi. Na Kerekereˈa Abu ba
saea, “Noaˈa kamu kasi matalangani ta ngwae leleka muke rongoa ta ro
ngwae nama ta uulu ngwae neˈe fata mamana sulia tae neˈe nia sasia.”
2 Ana ruana kaidaˈi nau ku leka maˈi, nau ku faˈabasua na ngwae ki
amuˈa neˈe abulalada taˈa. Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku faˈabasuda logo
saena kerekereˈa neˈe. Ma ana kaidaˈi nai baˈa dao maˈi siaumulu, noaˈa
ta ngwae neˈe sasia ta ru taˈa ka tafi faˈasia na kwaˈikwaˈinga nau fuana.
3 Ana kaidaˈi neˈeri, kamu ke baˈa sai leˈa ana sa Jesus Christ neˈe
kwatea alaˈanga fuaku fasi ˈiri nau ku fata ˈania. Ma ana kaidaˈi nia
ka sasia ta ru fuamuˈa, nia kasi ngwataˈutaˈu. Bore ma nia ka faˈataˈinia
na ngasingasiˈa doe fuamuˈa.
4 Sulia sa Jesus Christ ngwataˈutaˈu kaidaˈi kira fotoˈia ana ˈai rara
folo, nia ka tataˈe faˈasia na maeˈa sulia na ngasingasiˈanga doe God. Ma
kaimili ka ngwataˈutaˈu logo diˈia sa Jesus Christ, bore ma kaimili ke baˈa
toˈo ana ngasingasiˈanga doe God sulia sa Jesus Christ, ana kaidaˈi mike
leka kwau siaumulu.
5 Nia leˈa fuamuˈa muke manata sulia na mauriˈa kaumulu ki, fasi
ˈiri muka saiana na abulaˈanga kamu ki bolo fuana ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus Christ ki nama noaˈa. Kaumulu saiana sa Jesus
Christ goˈo neˈe tua saena maurilamuˈa. Ma diˈia noaˈa nia kasi tua saena
maurilamuˈa, na faˈamamanaˈanga kaumulu ki noaˈa kasi mamana.
6 Nau ku oga muke saiana na faˈamamanaˈanga kaimili nia mamana.
7 Ma kami ka foˈosia God fasi ˈiri muke mango faˈasia abula taˈangaˈa.
Ma noaˈa kami kasi foˈo goˈo ˈaimili ˈunaˈeri ˈiri ta ngwae ka fia fasi na
raoˈa kaimili nia leˈa. Kami foˈo ˈunaˈeri ˈiri kaumulu ka sasia na ru saga,
bore ˈana ti ngwae kira fia fasi na raoˈa kaimili na ru ˈoˈo goˈo ˈana.
8 Kaimili sasi goˈo na ru sulia faˈamanataˈanga mamana, ma noaˈa kami
kasi uu fonea faˈamanataˈanga mamana.
9 Kaimili saeleˈa mika ngwataˈutaˈu, diˈia kamu ngasingasiˈa mamana.
Ma kaimili foˈo fasi ˈiri muke faˈasaga abulalamuˈa taˈifau.
10 Nia neˈe sasi nau ku keresia naˈa ru neˈeri ki ana kaidaˈi nau ku tua
tau kwau ˈua faˈasi kaumulu. Nau ku sasia fasi ˈiri ana kaidaˈi nau ku
leka kwau siaumulu, nau kusi balufi kamu ˈani na ngasingasiˈanga neˈe
na Aofia kwatea fuaku. Nia kwatea naˈa ngasingasiˈanga neˈeri fuaku ˈiri
nau ku ˈafi kamu, ma noaˈa laˈu fuana faˈalilamuˈa.

Na alaˈanga ˈisi ki

11 Aia, ngwae asina kina ˈae, na ru neˈeri ki goˈo neˈe nau ku saea
fuaumulu. Muke rokisia falafala kamu ki, ma muke fafarongoa na ru neˈe
nau ku keresia kwau fuamuˈa, ma muke tua ˈani taˈi manata ˈi ngwae,
ma muke tua ˈani aroaroˈa faˈi kamu talamuˈa. Ma God neˈe alafe fuaka
ma ka kwatea aroaroˈanga, nia ke baˈa tua faˈi kamu.
12 Aia, muke faˈataˈinia naˈa alafeˈanga kaumulu ki fuaumulu kwailiu
ana kaidaˈi muke lisi kaumulu kwailiu.
Na ngwae God ki taˈifau ˈi neˈe, kira kwatea na alaˈanga leˈa leˈa kira
ki fuaumulu.
13 Ma nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia sa Jesus Christ ka kwaiˈofe aumulu,
ma God ka alafe fuaumulu, ma na Anoˈi ru Abu ka tua faˈi kamu taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Galesia

Sa Paul keresia na buka neˈe fuana na ngwae faˈamamana ˈi Galesia ki. Sa Paul nia rao faˈinida, ma ka ˈiri tau goˈo ˈi buri ˈana sa Paul ka faˈasida, kira ka talaˈae kika abula ˈuana rongoˈa fuana ta faˈamanataˈanga matamata laˈu. Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira dao toˈona Kristin ki ˈi Galesia, ma kira ka saea kira ke talaˈae fuana dongalana falafala Jiu ki. Taˈi falafala Jiu neˈe ˈolo faˈataˈinia (circumcision). Na Jiu ki faˈamanata neˈe roˈongaˈa ana taki sa Moses ki kwatea ma ngwae ki ka ˈoloˈolo ˈi maana God, ma na ˈolo faˈataˈinia neˈe toto fuana ngwae God ki. Bore ma sa Paul nia faˈamanata sulia na fitoˈonga ana sa Jesus lala neˈe kwate ma ngwae ki kika ˈoloˈolo ˈi maana God. Ma na Anoˈi ru Abu ma na tuaˈa saga, nia na toto neˈe faˈataˈinia kulu ngwae God ki. Kulu ka faˈamamana ana sa Christ Jesus fasi ˈiri kike saga ˈi maana God. God nia fuˈusi ˈoloˈolo akulu noaˈa laˈu osiˈana na roˈongaˈa sulia na taki ki, bore ma osiˈana lala neˈe kulu faˈamamana sa Christ. Roˈongaˈa sulia na taki ki noaˈa kasi totolia neˈe ke faˈa ˈoloˈoloˈa ta ngwae ˈi maana God.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Fata leˈaleˈanga & 1:1-11
Sa Paul nia niaˈa ta lifurongo mamana & 1:11—2:21
Ngwae ke faˈasaga tualana faˈinia God ˈani faˈamamanaˈanga ana sa Jesus & 3:1—4:31
Maurilana Kristin ki donga kwaitalaˈi ˈanga Anoˈi ru Abu & 5:1—6:18

1-2 Na kerekereˈa neˈe faˈasia nauˈa sa Paul, ma na bara ngwai asina ana sa Christ ki neˈe kira tua faˈinau ˈi neˈe, fuamuˈa ngwae faˈamamana God ki saena abaˈi kula ˈi Galesia. Nauˈa naˈa neˈe ta lifurongo ana sa Jesus. Noaˈa ta ngwae kasi fili nau fuana raoˈa neˈe. Bore ma sa Jesus Christ faˈinia God, na Maˈa neˈe nia taˈea sa Jesus faˈasia na maeˈa, keraˈa lala neˈe fili nau fuana lifurongoˈanga.
3 Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa kia faˈinia sa Jesus Christ na Aofia ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.
4 Sa Christ ka kwatea niaˈa ˈana talana fuana na taˈangaˈa kia ki fasi ˈiri ke loge kia faˈasia na abula taˈangaˈa ˈoro ki neˈe saena magalia ana kaidaˈi neˈe. ˈUnaˈeri nia roˈosulia na kwaiogaiˈanga God na Maˈa kia.
5 Nau ku oga kuke faˈadufa God tutua firi! ˈIu nia ke ˈunaˈeri.

Taˈi Faˈarongoˈanga Leˈa goˈo

6 Nau ku ˈarefo naˈa ana ru neˈe kamu sasia, osiˈana nia noaˈa kasi tau goˈo muka siki tau naˈa faˈasia God neˈe fili kamu naˈa ˈiri muke tua ˈi olofana na kwaiˈofeˈanga sa Christ, ma niniˈari muka faˈamamana naˈa amuˈa ta faˈamanataˈanga matamata laˈu neˈe ti ngwae kira saea ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa.
7 Bore ma na faˈamanataˈanga neˈeri noaˈa laˈu na Faˈarongoˈa Leˈa mamana sulia sa Christ. Ti ngwae goˈo neˈe kira feo kamu, ma kira ka iliili ˈuana rokisilana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Christ.
8 Ma sui bore ˈana diˈia kamiˈa nama ta ˈainsel faˈasia ˈi langi neˈe ke faˈatalo ˈani fuamuˈa ta faˈarongoˈanga neˈe matamata faˈasia tae neˈe

kami faˈatalo naˈa ˈani fuamuˈa ˈi naˈo, nia bolo faˈinia God ke ˈui ˈania ngwae neˈeri saena mafula neˈe duˈaduˈa kasi mae.
9 Diˈia ba kami saea ka sui naˈa maˈi ˈi naˈo, ma nau ku saea laˈu fuamuˈa: Diˈia ta ngwae ke faˈataloˈania fuamuˈa ta faˈamanataˈanga neˈe ka matamata faˈasia na tae neˈe kamu faˈamamana ana ka sui naˈa, nia bolo faˈinia God ke ˈui ˈania ngwae neˈeri saena mafula neˈe duˈaduˈa kasi mae.
10 Kaidaˈi nau ku saea alaˈanga neˈeri ki, noaˈa naisi sasi laˈu ˈuana ngwae ki neˈe kike auraˈe nau. Noaˈa liu. Ma nau ku oga lala God ˈana talana neˈe ke auraˈe nau. Diˈia nau ku sasi ˈuana neˈe ngwae ki kika oga nau, ˈirai ma nauˈa noaˈa laˈu ngwae ni rao sa Christ.

Alaˈanga sa Paul sulia kaidaˈi sa Jesus filia fuana lifurongoˈanga

11 Ngwaefuta kina ma ngwaingwaena kina ana sa Christ, nau ku saea fuamuˈa, na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe nau ku faˈarongo ˈani, nia noaˈa laˈu ru neˈe talaˈae maˈi faˈasia na ngwae ki.
12 Noaˈa nau kusi ngalia laˈu faˈasia ta ngwae, ma noaˈa ta ngwae kasi faˈamanata nau goˈo ˈani. Bore ma sa Jesus Christ lala neˈe tala faˈataˈinia fuaku.
13 Kamu rongoa taˈifau naˈa sulia na tualaku maˈi ˈi naˈo, kaidaˈi ba nau ku foˈosia ˈua God diˈia na Jiu ki kira sasia. Kamu rongoa logo ba nau ku maˈudua liu naˈa ngwae faˈamamana God ki, ma nau ku iliili liu ˈuana takalongaˈilada.
14 Kaidaˈi nau ku ˈalako ˈua, ˈorolana na ngwae Jiu ki neˈe kira ˈalako faˈi nau, nau ku liufida ˈani roˈongaˈa sulia na faˈamanataˈanga kami Jiu ki ma sulia na falafala koˈo bora kami ki.
15 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, sulia kwaiˈofeˈanga God ˈi naˈona mala neˈe nau ku futa, God nia fili nau naˈa fuana raoˈa nia ki.
16 Ma God ka saeleˈa fuana faˈataˈilana na Ngela nia fuaku, fasi ˈiri nau kui faˈataloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma kaidaˈi God nia ka faˈataˈinia naˈa Ngela nia fuaku, nau kusi leka naˈa siana ta ngwae ˈiri nia ka faˈamanata nau.
17 ˈUnaˈeri noaˈa nau ku ˈiri leka ˈalaˈa ˈuana ˈi Jerusalem fuana lisilana na ngwae neˈe kira lifurongo etaeta aku ki. Nau ku leka lala ˈaku ˈuana abaˈi kula ˈi Arabia, sui nau ku oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Damaskas.
18 Sui buri ˈana uulu faˈi ngali ki, nau ku fiˈi leka ˈuana ˈi Jerusalem fuana lisilana sa Peter, ma nau ku tua faˈinia sulia na akwala ma lima asoa.
19 Ma nau ku alaˈa logo faˈinia sa James, na ai burina na Aofia, bore ma nau noaˈa kusi lisia ti lifurongo laˈu.
20 Ma na ru neˈe ki taˈifau niniˈa nau ku keresia kwau fuamuˈa na ru mamana ki taˈifau goˈo. God ka saiana nau noaˈa kusi soke.
21 ˈI buri, nau ku leka laˈu ˈuana abaˈi kula ˈi Siria ma ˈi Silisia ki.
22 Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae faˈamamana sa Christ ki saena abaˈi kula ˈi Judea, noaˈa kira kasi sai goˈo aku.
23 Kira sai goˈo ˈada ana na alaˈanga neˈe ti ngwae neˈe alaˈa suli nau kika ˈuri, “Na ngwae ba maˈudu kia ˈi naˈo ma ka iliili ˈuana faˈalilana na ngwae faˈamamana sa Christ ki neˈana. Kaidaˈi neˈe, nia faˈarongo naˈa sulia sa Christ fasi ˈiri na ngwae ki kika faˈamamana ana.”
24 Ma osiˈana faˈarongoˈa neˈe kira ka baˈatafea naˈa God fafia tae ki neˈe nau ku sasiˈi.

2

Na faˈinaˈonaˈo ˈi Jerusalem ki alafafia na faˈamanataˈanga sa Paul

1 ˈI buri ˈana taˈi akwala ma fai faˈi ngali, nau ku fiˈi oli laˈu ˈuana ˈi
Jerusalem faˈinia sa Banabas, ma nau ku baˈea sa Titus ka leka logo faˈi
keroˈo.
2 God neˈe oga nai leka ˈi neˈeri sulia faˈataˈinga nia fuaku. Ma ana
kaidaˈi nau ku alaˈa fiku faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ˈi Jerusalem
taˈifilida, ma nau ku fada leˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe nau ku
faˈamanata ˈani fuana na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Nau ku faˈarongoa
na faˈinaˈonaˈo neˈeri ki sulia na raoˈa nai taˈifau, ˈiri neˈe kike alafafia,
ˈasu ˈubani nau kutu laga ulafu goˈo ˈaku ana raoˈa neˈe.
3 Sa Titus na ngwae neˈe tua faˈi nau, nia noaˈa laˈu ngwae Jiu, bore ma
ngwae ˈi Grik, ma na faˈinaˈonaˈo ki kira kasi suˈumaˈi nia goˈo fuana na
ˈolo faˈataˈinga.
4 Kaimili alaˈa sulia ru neˈe ki, osiˈana ti ngwae neˈe kira kwaiilifaˈi
neˈe kira saea kira faˈamamana, kira oga nia ke ˈolo faˈataˈinia nama. Na
ngwae neˈeri ki kira leka ago maˈi fuana faˈalilana na fitoˈonga neˈe kami
ngali goˈo sa Jesus Christ fuana faˈamaurilamiˈa. Kira oga kike tuaraˈi
kaimili fuana roˈongaˈa sulia na taki ki.
5 Ma kami kasi ala goˈo fafia na ngwae ˈosoˈoso neˈeri ki ana ta taˈi
kaidaˈi tiˈitiˈi bore, sulia noaˈa kami kasi oga kika faˈalia na mamanaˈanga
ana Faˈarongoˈa Leˈa neˈe kamu faˈamamana naˈa.
6 Ma na faˈinaˈonaˈo neˈe ngwae ki alafafida ˈi Jerusalem, noaˈa kira
kasi saea goˈo ta ru faolu fuaku sulia faˈamanata ˈanga nau. (Bore ma
noaˈa naisi ˈabera goˈo sulia ngwae neˈe ki, neˈe ti ngwae fia kiraˈa ngwae
ˈinotoˈa ki. Osiˈana talitoˈona God goˈo neˈe saiana ke saea neˈe ngwae
nia ˈinotoˈa.)
7 ˈUnaˈeri na faˈinaˈonaˈo neˈeri ki, taˈi ru neˈe kira tala lisia neˈe God
nia kwatea naˈa raoˈa neˈe fuaku fuana na faˈataloˈanga ˈani fuana ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki, diˈia logo neˈe nia kwatea fuana sa Peter na raoˈa fuana
na faˈataloˈanga ˈani fuada Jiu ki.
8 Sulia God neˈe alu nau, nau ku lifurongo fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu
ki, diˈia logo neˈe nia alua sa Peter ka lifurongo fuada ngwae ˈi Jiu ki.
9 Sa James, ma sa Peter, faˈinia sa John, neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo
ki, kira saiana neˈe God kwatea na raoˈa talingaˈi neˈe fuaku fuana
faˈatalongaˈilana fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Nia neˈe kwate kira ka
sama ana lima ˈoloˈolo amiroˈo sa Banabas, fasi ˈiri ke faˈataˈinia neˈe
kira alafafi keroˈo ka rao ˈi safitamuˈa ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, ma kira ka
rao ˈi safitada ngwae ˈi Jiu ki.
10 Ma taˈi ru goˈo neˈe kira oga keroˈo ke manata toˈona na
kwaiˈafiˈanga fuana ngwae dalaˈa ki safitana ngwae faˈamamana God ki
ˈi Jerusalem. ˈIu, ru neˈeri neˈe nau ku ngangata liu fuana sasilana.

Sa Paul balufia sa Peter

11-13 Kaidaˈi sa Peter dao ˈi Antiok, nia ka fanga goˈo ˈana faˈinia ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Sui, ti ngwae Jiu neˈe sa James baˈeda maˈi kira
ka dao ˈi neˈeri. Na ngwae neˈeri ki manata ˈuri, “Diˈia noaˈa ta ngwae
kasi ˈolo faˈataˈinia, niaˈa noaˈa laˈu na ngwae mamana sa Christ.” Goˈo

ma, sa Peter noaˈa kasi fanga naˈa faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.* Nia sasi ˈunaˈeri duˈungana neˈe nia maˈu ˈani oli suˈusuˈu ˈanga faˈinia na ngwae Jiu ki neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi Jerusalem. Ma ti Jiu neˈe kira faˈamamana logo ana sa Christ, kaidaˈi kira lisia sa Peter neˈe sasi ˈunaˈeri, kira ka maˈu logo diˈia sa Peter, ma kira ka ˈiri fanga logo faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma sa Banabas bore ka sasi logo sulida.

14 Bore ma kaidaˈi neˈeri, nau ku lisia kira rora osiˈana noaˈa kira kasi roˈosulia na mamanaˈanga ˈana Faˈarongoˈa Leˈa. Ma nau ku balufia sa Peter ˈi safitana ngwae ˈoro neˈe kira faˈamamana ki, osiˈana nia rora liu naˈa. Ma nau ku fata ˈuri fuana, “ˈAeˈo na ngwae ˈi Jiu, bore ma ˈoko danga naˈa ˈamu ˈani falafala ngwae ˈi Jiu ki, ma ˈoko tua naˈa ˈamu diˈia ta ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Kira noaˈa laˈu ngwae Jiu ki niniˈa. ˈOko rora liu naˈa kwa neˈe ˈoko suˈumaˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki fuana roˈongaˈa sulia falafala Jiu ki.”

Jiu ki faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki kira mauri duˈungana faˈamamanaˈanga kira

15 Nia mamana naˈa kami futa maˈi ana na Jiu ki, ma kami noaˈa laˈu na ngwae kwaita ki neˈe kira kasi donga taki sa Moses ki.

16 Ma kamiˈa Jiu ki saiana neˈe ngwae ke faˈasaga na tualana faˈinia God ˈani faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ, ma noaˈa laˈu ˈani roˈongaˈa sulia na taki sa Moses ki. ˈUnaˈeri neˈe kami ka faˈamamana logo ana sa Christ Jesus fasi ˈiri mike saga ˈi maana God. God nia fuˈusi ˈoloˈolo amiˈa noaˈa laˈu osiˈana na roˈongaˈa sulia na taki ki, bore ma osiˈana lala neˈe kami faˈamamana sa Christ. Osiˈana na roˈongaˈa sulia na taki ki noaˈa kasi totolia neˈe ke faˈa ˈoloˈoloˈa ta ngwae ˈi maana God.

17 Ana kaidaˈi neˈe, kamiˈa Jiu ki, kami lulu ˈuana mauriˈa ana sa Christ ka liufia mala na roˈongaˈa sulia na taki ki, ma ti Jiu kira saea kamiˈa ngwae abula taˈa ki naˈa. ˈUri ma, nia fada ˈani sa Christ neˈe kwate kami ka abula taˈa, duˈungana neˈe kami faˈasia dongalana na taki ki? Nia noaˈa kasi ˈunaˈeri laˈu.

18 Bore ma diˈia nau ku oli, ma nau ku faˈamamana laˈu na taki ki neˈe nau ku ˈaila naˈa ˈani, nau ku ˈasi nau naˈa saena na abula taˈangaˈa.

19 Kaidaˈi nau ku tua sulia na taki ki, nau ku lisia fuila noaˈa naisi fitoˈo ana dongalana taki ki fasi ˈiri neˈe nai ˈoloˈolo ˈi naˈona God. Nia neˈe nau ku danga naˈa ˈania na taki ˈiri neˈe nai tua sulia God.

20 God nia ˈado nau faˈinia sa Christ neˈe nia mae ana ˈai rara folo. Nia neˈe nau ku mae naˈa, bore ma sa Christ neˈe tua saena maurilaku. Ma na mauriˈa neˈe nau ku toˈo ana ana kaidaˈi neˈe, nau ku mauri ˈani na faˈamamanaˈanga nau ana na Ngela God. Nia alafe fuaku, ma ka mae fasi ˈiri ke faˈamauri nau.

21 God nia ka alafafi kulu duˈungana na kwaiˈofeˈanga nia. Noaˈa naisi ˈaila ˈania na kwaiˈofeˈanga nia. Ma diˈia ta ngwae ke saga faˈinia God duˈungana na taki ki, nia faˈataˈinia neˈe na maelana sa Christ dalafaˈa goˈo ˈana.

---

* **2:11-13** Jiu neˈe kira dau sulia na taki sa Moses ki, noaˈa kira kasi fanga fiku faˈinia ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Kira fia kira ke baˈa sua ana kaidaˈi kira sama toˈona ma kika ˈania na fanga ana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Levitikus 11; Acts 11

3

Na roˈongaˈa sulia na taki ki nama na faˈamamanaˈanga ana sa Jesus

1 Kamu ngwae ana ˈi Galesia, kamu gwaubaliˈa! Nau ku fada taˈifau
naˈa fuamuˈa na maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo. Bore ma nia
diˈia ti ngwae niniˈa feo kamu ˈuana faˈamanataˈanga rora ki!
2 Nau ku oga muke saiana taˈi ru ˈuri: Kamu ˈiri kwaloa laˈu na Anoˈi
ru Abu God osiˈana neˈe kamu roˈo sulia na taki sa Moses ki, bore ma
duˈungana lala neˈe kamu faˈamamana na Faˈarongoa Leˈa sulia sa Jesus,
ma muke fitoˈo ana.
3 Kamu gwaubalia liu naˈa. Na Anoˈi ru Abu neˈe kwate ma ˈoko talaˈae
ana mauriˈa saena tuaˈa faolu, bore ma taˈena kamu ili ˈuana sasilana na
raoˈa Anoˈi ru Abu ki ˈania ngasingasiˈanga kamu ki talamuˈa.
4 Kamu faˈamanifi liu naˈa osiˈana na fitoˈonga kamu ana sa Jesus. Diˈia
kamu oli faˈasia ma muka sasi laˈu sulia na taki sa Moses ki, na fitoˈonga
kamu ke funu.
5 Nau ku oga muke malingaˈinia neˈe sulia na kwaiˈofe ˈanga God, nia
kwate sakongaˈi ana na Anoˈi ru Abu nia fuamuˈa, ma nia ka fulia na ru
ni ˈarefoˈanga ki ˈi safitamuˈa, noaˈa laˈu duˈungana neˈe kamu roˈo sulia
na taki ki, bore ma sulia lala na fitoˈonga kamu ana sa Jesus.
6 Ma muke manata basi sulia sa Abraham, na Kerekereˈa Abu ba fata
ˈuri, “Nia faˈamamana ana God, ma God ka alafafia niaˈa ngwae ˈoloˈolo
sulia na faˈamamanaˈanga nia.”
7 Muke saiana sa tai bore ˈana neˈe ke faˈamamana ana God, niaˈa na
ngela sa Abraham.*
8 Na Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri maˈi ˈi naˈo, God ke baˈa fuˈusi
ˈoloˈolo ana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki ˈani faˈamamanaˈanga. Ma God ka
faˈarongo ˈani faˈarongoˈa leˈa neˈe fuana sa Abraham ka ˈuri, “Nau kui
baˈa faˈaleˈa na ngwae ki taˈifau sulia ˈaeˈo.”
9 ˈIu, sa Abraham faˈamamana, ma God ka ˈoilakitaˈinia. ˈUnaˈeri
logo, sa tai bore ˈana neˈe kira faˈamamana, God ke faˈaleˈada diˈia sa
Abraham.
10 Sa tai faˈida bore ˈana neˈe kira manata fasi God nia alafafida neˈe kira
saga osiˈana kira roˈosulia na taki ki, kike baˈa ngalia na kwaˈikwaˈinga
faˈasia God. Duˈungana neˈe Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri, “Sa tai bore
ˈana neˈe noaˈa kasi ˈidufaˈi roˈosulia na taki ki taˈifau, kike baˈa ngalia
kwaˈikwaˈinga faˈasia God.”
11 Ma nia madako liu naˈa noaˈa ta ngwae kasi saga faˈinia God ana na
taki ki, sulia na Kerekereˈa Abu nia fata laˈu ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe
kira ˈoloˈolo faˈinia God osiˈana na faˈamamanaˈanga, kike baˈa mauri
firi.”
12 Na falafala ana mauriˈa sulia faˈamamanaˈanga noaˈa ˈiri diˈia laˈu
na falafala ana dongalana na taki sa Moses neˈe alaˈa ˈuri, “Diˈia ˈoko oga
ˈoke dao toˈona mauriˈa osiˈana roˈongaˈa sulia na taki, ˈoke roˈo nama
sulia taki aliˈafu God.”
13 Na kwaˈikwaˈinga neˈe ˈita maˈi faˈasia na taki ki, sa Christ nia lafua
naˈa faˈasi kia, ma ka ngalia naˈa talana. Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba
fata ˈuri, “Na ngwae neˈe kira saungia ˈi tufungana ˈai, nia mae duˈungana
nia ngalia na kwaˈikwaˈinga ana God.”

---

* **3:7** Ngela sa Abraham fada ˈani taˈi ana ngwae God ki.

14 Sa Christ nia foli olitaˈi kia faˈasia na kwai matalangaˈinga na taki
ki. ˈUnaˈeri neˈe God ka faˈaleˈa logo na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki ˈania na
leˈangaˈa neˈe nia eta fataˈa ˈani fuana sa Abraham. Ma kuluˈa taˈifau na
ngwae neˈe kulu faˈamamana ki, kuke toˈo logo ana na Anoˈi ru Abu sulia
na faˈamamanaˈanga neˈe.

Na taki ki faˈinia na fata alangaˈinga God

15 Ngwaefuta ma ngwaingwaena nau kina ana sa Christ, nau ku fata
ˈani na manataˈanga ana na Kerekereˈa Abu ka sui naˈa, niniˈari nai fada
laˈu na alangaˈinga neˈe ˈania na manataˈanga ana ngwae sulia kaidaˈi
ki. Diˈia ro ngwae ki kera sasi ta alangaˈinga, noaˈa taˈi kasi rokisia
naˈa ta kula ana nama noaˈa keraˈa kasi ˈoia laˈu alangaˈinga neˈeri. Na
alangaˈinga neˈe ni diˈia logo na alangaˈinga neˈe leka maˈi faˈasia God
fuana sa Abraham faˈinia ˈalako nia.
16 ˈIu, God nia fata alangaˈi faˈinia sa Abraham ma na ˈalako nia. Na
Kerekereˈa Abu noaˈa kasi fata laˈu ˈuri, “Na ˈalako ˈoe ki,” neˈe fadalana
na ngwae ˈoro ki. Bore ma nia ka alaˈa lala ˈuri, “Na ˈalako ˈoe,” neˈe
fadalana taˈi ngwae goˈo, ma nia naˈa neˈe sa Christ.
17 Na fadalana na fatalaku neˈe ˈuri: God nia eta faˈangasia na
fau alangaˈinga faˈinia sa Abraham, ma ka alangaˈi logo nia ke baˈa
faˈamamana. Nia neˈe na taki neˈe God nia kwatea fai talangaˈi ma uulu
akwala faˈi ngali naˈa ˈi buri ˈana, nia ˈafitaˈi liu ka muusia na alangaˈinga
neˈe God alangaˈi ˈani fuana sa Abraham.
18 Si diˈia God kwatea ru leˈa ki fuaka duˈungana neˈe kulu roˈosulia na
taki ki, ˈirai noaˈa nia kasi kwatea sulia na fata alangaˈinga nia. Bore ma
osiˈana na alangaˈinga nia, nia neˈe God ka kwate sakongaˈi ana ru leˈa
ki fuana sa Abraham.
19 Faˈuta neˈe God ka kwatea na taki ki? God kwatea na taki ki laˈu ˈi
burina alangaˈi ˈanga nia, fasi ˈiri ke faˈataˈi madako ana abula taˈangaˈa
ki, leleka ka dao ˈana asoa neˈe ˈalako sa Abraham, sa Christ, neˈe God
fata alangaˈi ˈani ke dao maˈi ana. God neˈe kwatea na ˈainsel ki ˈiri kike
kwatea na taki ki fuana sa Moses. Ma sa Moses neˈe na ngwae ni ngali
alaˈanga, duˈungana nia neˈe ngalia maˈi na taki ki, ma ka kwatea fuana
na ngwae ki.
20 Bore ma kaidaˈi God nia fata alangaˈi fuana sa Abraham, nia kasi oga
naˈa ta ngwae ni ngali alaˈanga, osiˈana nia sasia naˈa ru neˈeri taˈifilia.

Na ru neˈe taki ki leka maˈi fuana

21 ˈUri ma na taki sa Moses ki nia ˈiri alafafia na fata alangaˈinga God ki?
Noaˈa liu! Si diˈia God nia kwatea na taki neˈe ka faˈamauria na ngwae
ki, ˈirai na ngwae ki kike roˈosulia, ma kike saga naˈa ˈi maana God.
22 Bore ma, na Kerekereˈa Abu nia saea neˈe ngwae ki taˈifau kira oga
abula taˈangaˈa, ma noaˈa kira kasi bolo naˈa faˈinia daua sulia na taki
ki. ˈUnaˈeri neˈe God ka kwatea na fata alangaˈinga ˈania na mauriˈa firi
fuana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus Christ ki.

23 ˈI naˈona mala na kaidaˈi neˈe faˈamamanaˈanga ana Jesus Christ nia
dao maˈi, God nia goni kulu Jiu ki olofana na taki sa Moses ki, leleka ka dao
ana kaidaˈi God nia faˈataˈinia na tala faolu sulia na faˈamamanaˈanga
ana sa Christ.

24 Na taki ki ka lia suli kulu leleka ka dao ana kaidaˈi sa Christ nia dao maˈi. ˈUnaˈeri burina sa Christ nia dao naˈa, kuke saga ˈi maana God, osiˈana na faˈamamana lana.
25 ˈIu, ma na taki ki noaˈa kasi lia naˈa suli kia ˈi niniˈari, osiˈana kaidaˈi fuana faˈamamanaˈanga ana sa Christ nia naˈa faˈi kia.

Na ngwae faˈamamana ana sa Jesus ki kira ngela God ki naˈa

26 Kamuˈa taˈifau neˈe ngela God ki naˈa, duˈungana na faˈamamanaˈanga kamu ana sa Christ Jesus.
27 Kamu siuabu taˈifau naˈa ka faˈataˈinia neˈe kamu ˈado naˈa faˈinia sa Christ, ˈunaˈeri neˈe mauriˈanga kamu ke diˈia naˈa sa Christ.
28 Nia neˈe, ka noaˈa naˈa ta mataliˈanga ˈi safitana na ngwae ˈi Jiu ki ma na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, ma na ngwangwane ki faˈinia na kini ki, ma na ngwae rao ˈoˈo ki faˈinia ngwae neˈe noaˈa ta ngwae kasi ˈaˈana fuada ki. Kamuˈa taˈifau, kamu bolo goˈo ˈi maana God, duˈungana kamu tua ˈani fikuˈa faˈinia sa Christ Jesus.
29 Osiˈana kamuˈa neˈe ngwae sa Christ ki naˈa, ˈunaˈeri kamuˈa logo neˈe ngela ana kwalafa sa Abraham ki, ma muke baˈa ngalia faˈaleˈa ˈanga God nia fata alangaˈiniˈi fuana sa Abraham.

4

1 Nau ku oga nai taˈi fada madakola laˈu ana ru neˈe nau ku fata sulia, diˈia ta ngwae nia toˈo ana ta ngela, nia ke baˈa kwatea ru nia ki taˈifau fuana. Bore ma ana kaidaˈi neˈe ngela neˈeri nia tiˈitiˈi ˈua, nia diˈia ta ngwae rao goˈo ˈana, osiˈana noaˈa nia kasi ˈaˈana ˈua fuana liaˈa sulia na alu ruˈanga nia ki talana.
2 Kaidaˈi nia tiˈitiˈi ˈua, ti ngwae neˈe kira lia sulia alu ruˈanga fuana, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe maˈa nia ˈolea.
3 Nia ˈunaˈeri logo, ˈi naˈo maˈi ana kaidaˈi kami Jiu ki ˈiri faˈamamana ˈua ana sa Christ, kami roˈo lala sulia na taki ki ana tuaˈa saena magalia, diˈia ta ngwae rao ˈoˈo neˈe nia rao goˈo sulia fatalana na gwaungaˈi nia.
4 Ma ana kaidaˈi neˈe God nia ˈolea nia dao naˈa maˈi, nia kwatea maˈi Ngela nia ˈi saena magalia. Nia ka ngwaeˈa, ma ka futa ana kini, ma nia ka roˈosulia na taki kami Jiu ki.
5 Nia ka sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ke logea sa tai faˈida neˈe na taki ki dau fafida, ˈiri ke kwatea kuluˈa na ngela God ki.
6 Osiˈana neˈe kuluˈa na ngela God ki naˈa, nia kwatea na Mangoˈi ru Ngela nia ka tua saena na maurilakulu. Ma na Mangoˈi ru nia ka kwate kuke foˈo ˈuri, “Maˈasi ˈae, Maˈasi ˈae.”
7 Ma kamu noaˈa laˈu na ngwae rao ˈoˈo ki. Bore ma kamuˈa na ngela gwaumauri God ki naˈa. Ma osiˈana neˈe kamu ngela gwaumauri nia ki naˈa, nia ke baˈa kwatea ru ki taˈifau neˈe nia alua fuana kwatelana fuana na ngela nia ki.

Sa Paul manata ˈabera fuana ngwae ˈi Galesia ki

8 Ana kaidaˈi noaˈa kamu kasi sai ˈua ana God, ru matamata neˈe noaˈa laˈu god mamana ki neˈe kira gwaungaˈi fafia maurilamuˈa.
9 Bore ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, kamu sai naˈa ana God nama nau ku fata ˈuri, God sai naˈa amuˈa. ˈUri ma faˈuta laˈu neˈe muka oli, muka roˈo laˈu sulia na taki ki ana tuaˈa saena magalia? Ru neˈeri ki noaˈa kasi fulia goˈo ta ru leˈa fuamuˈa. Ma faˈuta neˈe kamu ka oga laˈu raoˈa fuada?

10 Nau ku rongoa kwau neˈe kamu dau sulia na ru neˈe taki Jiu ki saea
fuana faˈadoelana asoa ana Sabat ki, ma na fafangaˈa ana madamo faolu
ki, ma na kaidaˈi talingaˈi ki saena faˈi ngali ki.
11 Nau ku manata ˈabera liu ˈani kamu, ˈasu ˈubani na raoˈa niniˈa nau
ku sasia fuana ˈafilamuˈa fuana daoˈa toˈona na mauriˈa faolu kata fiˈi
funu.
12 Ngwaefuta kina ma ngwaingwaena kina ˈae, nau ku amasi kamu,
muke sui naˈa faˈasia na roˈongaˈa sulia na taki sa Moses ki, diˈia logo
nini nau ku sui naˈa faˈasia. Duˈungana neˈe nau ku sui naˈa faˈasia taki
sa Moses ki, diˈia logo neˈe kamu sui faˈasiˈi ˈi naˈo.
Asoa sui toli ki, kamu ˈiri sasia goˈo ta ru rora aku.
13 Kamu sai logo ana kaidaˈi ba nau ku faˈatalo ˈania na Faˈarongoˈa
Leˈa fuamuˈa, nau ku mataˈi ba, bore ma nia niniˈa kosi nau ˈiri nai
faˈatalo ˈani Faˈarongoa Leˈa fuamuˈa.
14 Ma sui bore ˈana nau ku mataˈi, ma nau ku kwatea ˈafitaˈiˈanga doe
fuamuˈa, noaˈa kamu kasi manata taˈa goˈo fuaku, ma kamu kasi ˈaila
goˈo ˈani nau. Ma kamu kwalo nau ka diˈia neˈe kamu kwaloa logo ta
ˈainsel faˈasia God nama sa Christ Jesus talana naˈa.
15 Ma ana kaidaˈi neˈeri, kamu saeleˈa liu. Nau ku saiana neˈe na
kwaima ˈanga kamu fuaku nia gwaˈi linga. Diˈia nau ku gania bore
maamuˈa fuana ˈafilaku, kamu kasi luia goˈo faˈasi nau. ˈUri ma na
saeleˈa ˈanga ba kamu, nia naˈa ˈi faˈi niniˈa?
16 ˈUri ma kulu malimaeˈa laˈu ˈi safitakulu, duˈungana nau ku fata ˈani
mamanaˈanga niniˈari?
17-18 Nia leˈa liu fuana ta ngwae ka fata liana ti ai matamata diˈia nia sasi
fuana leˈangaˈa. Nia mamana liu, ma noaˈa laˈu ana kaidaˈi niniˈa nau ku
tua goˈo faˈi kamu, bore ma ana kaidaˈi nau ku tua tau logo faˈasi kamu.
Ma na ngwae ba kira rao ngangata fuana rokisilana na Faˈarongoˈanga
Leˈa, kira oga liu kike fata liamuˈa, bore ma noaˈa nia kasi leˈa goˈo
fuamuˈa. Taˈi ru neˈe kira oga naˈa neˈe muke tua matali amuˈa faˈasi
nau, fasi ˈiri kira goˈo neˈe muke dongada.
19 Ngela nau kina ˈae ana sa Christ, na manataku nia fii liu laˈu suli
kamu, diˈia ta kini nia karangi ka faˈafuta ngela nia. Na fiiˈa neˈe noaˈa
kasi sui leleka ka dao ana asoa neˈe muke faˈamamana goˈo ana sa Christ
taˈifilia.
20 Ana kaidaˈi neˈe, nau ku oga liu nai tua faˈi kamu, ˈiri neˈe naisi alaˈa
ngasingasiˈa laˈu ˈuri fuamuˈa. Nau ku kina naˈa ta ru neˈe nai saea laˈu
fuamuˈa!

Sa Paul fata sulia ˈi Hega faˈinia ˈi Sera

21 Nau ku saefilo kamu basi, tai amuˈa neˈe oga roˈongaˈa sulia na taki
ki ˈiri nia ke mauri, ˈUri ma kamu sai leˈa naˈa ana tae neˈe taki ki saea?
22 Na Kerekereˈa Abu saea sa Abraham toˈo ana ro ngela ngwane ki. Ta
ngela, sa Ishmael, nia futa ana kini ni rao ˈoˈo ˈi Hega. Ma ta ngela, sa
Aesak, nia futa ana ˈi Sera kini aloge, ma nia naˈa neˈe ˈafe sa Abraham.
23 Sa Ishmael, na ngela neˈe futa ana ˈi Hega, na kini rao ˈoˈo, nia futa
diˈia goˈo ˈana na ngela ki taˈifau. Bore ma sa Aesak, na ngela neˈe futa
ana ˈi Sera, na kini neˈe nia aloge, nia futa sulia na alangaˈinga neˈe God
sasia faˈinia sa Abraham.
24 ˈUnaˈeri neˈe nai fada fulilana na ru neˈe ki ˈani na tarifulaˈa. Na
ro kini neˈe ki diˈia ro fau alangaˈinga ki neˈe God nia sasi faˈinia ngwae

nia ki. ˈI Hega diˈia na fau alangaˈinga ana na taki neˈe fuli gwauna na ua ˈi Saenae saena abaˈi kula ˈi Arabia, kula neˈe God kwatea na taki ki fuana sa Moses ana. Na ngwae neˈe kira donga na alangaˈinga ana taki, kira goˈo neˈe rao ˈoˈo ˈi olofana na taki. Ma nia diˈia ˈi Hega na kini rao ˈoˈo neˈe, nia taˈi filia ke baˈa alua ngela neˈe kira rao ˈoˈo ki.

25 Ma ˈi Hega neˈe nia uu ˈani na ngwae ˈi Jerusalem ˈi taˈena, osiˈana neˈe kira tua goˈo ˈada fuana raoˈa fuana taki sa Moses ki.

26 Bore ma ˈi Sera neˈe uu ˈani Jerusalem ˈi langi. Nia aloge, ma nia diˈia teˈa fuaka ngwae neˈe kulu fitoˈo ana sa Jesus ki.

27 Na ru neˈeri neˈe sa Aesea nia fata sulia saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri, “Na kini neˈe kamu ˈabaraˈa ki, ma noaˈa kamu kasi sai goˈo ana ˈua na nonifiiˈa ana ngela, muke saeleˈa, ma muke ako saeleˈa amuˈa. Sulia na kini neˈe araˈi nia faˈasia, nia toˈo ana ngela ˈoro ka liufia na kini neˈe na araˈi nia tua faˈinia.”✡

28 Ngwaefuta nau kina ma ngwaingwaena kina, kamuˈa neˈe ngela God ki sulia na alangaˈinga nia, diˈia sa Aesak ba nia futa ana ˈi Sera, duˈungana God alangaˈi fuana sa Abraham.

29 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Ishmael, na ngela ˈi Hega neˈe nia futa maˈi diˈia na ngela ki taˈifau goˈo ˈana saena magalia, nia maˈudua sa Aesak na ngela ˈi Sera, neˈe futa sulia na ngasingasiˈanga ana Anoˈi ru Abu God. Ma nia ka ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi neˈe, na ngwae neˈe kira rao fuana taki ki, kira maˈudu kulu ana kaidaˈi neˈe.

30 ˈUri ma na Kerekereˈa Abu nia fata faˈuta baniˈa? Nia fata ˈuri ba, “Ifulani na kini rao ˈoˈo neˈe faˈinia na ngela nia, kira ke leka tau kwau ˈada. Duˈungana na ngela kini rao ˈoˈo neˈe noaˈa kasi totolia ke ngalia ta ru ana toˈoruˈa maˈa keraˈa, sulia na ru ki taˈifau neˈe fuana sa Aesak na ngela neˈe futa sulia na alangaˈinga neˈe nia aloge.”

31 Ngwaefuta kina ma ngwaingwaena kina ˈae, nia ˈunaˈeri logo, kuluˈa noaˈa laˈu ngela ˈi Hega ki neˈe kulu rao ˈoˈo olofana na taki. Kuluˈa ngela ˈi Sera ki lala, osiˈana kulu fitoˈo ana sa Jesus.

5

Sa Christ nia loge kia taˈifau

1 Sa Christ neˈe nia loge kia naˈa, fasi ˈiri kuke tua saka dola naˈa. ˈUnaˈeri muke uu ngasi, ma muke tua naˈa diˈia na ngwae neˈe kira aloge ki, ma ka noaˈa laˈu na ngwae ni rao ˈoˈo ki fuana taki sa Moses.

2 Sailinga basi! Nauˈa sa Paul, nau ku alaˈa kwau fuamuˈa, diˈia neˈe kamu ˈolo faˈataˈinia fasi ˈiri muke saga ˈi naˈona God ma muke mauri, noaˈa liu sa Christ kasi faˈamauri kamu goˈo.

3 Nau ku fata totongaˈi laˈu fuana ta ngwae neˈe alaˈania fuana ˈolo faˈataˈinga, nia ke sasi nama sulia na taki laˈulaˈu sa Moses ki.

4 Sa tai amuˈa neˈe kira iliili ˈuana sagaˈa ˈi maana God ˈani roˈongaˈa sulia na ru neˈe na taki ki saea, kike baˈa tua matali naˈa faˈasia sa Christ, ma kike foˈada talada naˈa faˈasia na kwaiˈofeˈanga God.

5 Bore ma Anoˈi ru Abu kwatea kulu ka manata toˈo neˈe God ke alafafi kulu, osiˈana fitoˈonga kulu ana sa Christ.

6 Duˈungana kaidaˈi neˈe kulu ˈado naˈa faˈinia sa Christ Jesus, ma diˈia ta ngwae nia ka ˈolo faˈataˈinia nama noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia, nia noaˈa

✡ **4:27** Aesea 54:1

kasi matamata goˈo. Na ru ˈinotoˈa lala neˈe na fitoˈonga ˈoe neˈe kwatea ma ˈoko alafe fuana ngwae ki taˈifau.
7 ˈI naˈo maˈi, faˈamamanaˈanga kamu ana sa Jesus nia leˈa liu. Bore ma taˈena, ta ngwae nama niniˈa balilia manatamuˈa ka ˈuri naˈa faˈasia na faˈamanataˈanga mamana neˈe.
8 God noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri, duˈungana nia neˈe fili kamu ˈiri muke faˈamamana ana sa Christ.
9 Bore ma ta kala faˈamanataˈanga rora tiˈitiˈi neˈe nia ˈi safitamuˈa ke sifolia kamuˈa taˈifau, diˈia ta kala isi tiˈitiˈi ba nia ke sifolia kaˈakaˈa ana beret taˈifau.
10 Nau ku manata toˈo neˈe noaˈa kamu kasi faˈamamana ana faˈamanataˈanga rora neˈana, osiˈana neˈe kulu ratai naˈa faˈinia sa Christ ˈani fitoˈonga. Ma sa tai mo* niniˈa kwatea na manata ˈaberaˈanga fuamuˈa, nau ku saiana, nia ke baˈa ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga faˈasia God.
11 Ngwaefuta nau kina, nau noaˈa kusi faˈatalo ˈani neˈe ngwae ke ˈolo faˈataˈinia nama, sui bore ˈana ti ngwae saea neˈe nau ku sasi ˈunaˈeri. Sulia diˈia nau ku faˈamanata ˈunaˈeri, ma faˈuta mo neˈe na ngwae Jiu ki kika faˈakaisi nau goˈo ˈada re? Bore ma kira saetaˈa fuaku, duˈungana nau ku fata sulia na maelana sa Christ ana ˈai rara folo fuana faˈamaurilana na ngwae ki.
12 Ti ngwae kira kwatea manata ˈaberaˈanga fuamuˈa ana faˈamanataˈanga kira ki sulia na ˈolo faˈataˈi ˈanga. Sali kira fia fasi God nia saeleˈa fafia kaidaˈi kira ˈolo faˈataˈinia, diˈia ˈunaˈeri, faˈuta neˈe kira kasi tala falasida daofaˈi liu goˈo re?
13 Ma kamuˈa ngwaefuta nau ki, God nia fili kamu naˈa ˈiri muke sakadolaˈa faˈasia na taki sa Moses ki. Sui bore ˈana kamu ka tua sakadolaˈa ˈunaˈeri, noaˈa kamu kasi manata ˈuri fasi nia leˈa goˈo ˈana fuana muke roˈosulia na kwaiogaiˈanga taˈa ki ana nonimuˈa. Bore ma kamu sakadola naˈa ˈiri muke alafe fuamuˈa, ma muke ˈafi kamu kwailiu.
14 Sulia na taki sa Moses ki taˈifau kira fikua goˈo ana taˈi taki neˈe ˈuri, “ˈOke alafe fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.”
15 Bore ma si diˈia kamu tua muka fuˈali kamu diˈia na ru mauri kwasi ki, ˈirai ma kamu faˈanonifii kamu kwailiu. Muke lia leˈa ana, ˈasu ˈubani muka fiˈi takalongaˈi kamu kwailiu.

Na Anoˈi ru Abu faˈinia na kwaiogaiˈanga ˈana noni

16 Nau ku fata ˈuri: Diˈia kamu alaˈania na Anoˈi ru Abu God ka talaˈia na mauri lamuˈa, muke tua faˈasia na kwaiogaiˈanga taˈa ana noni.
17 Duˈungana na kwaiogaiˈanga ana noni nia fuˈalia na ru neˈe na Anoˈi ru Abu nia oga, ma na Anoˈi ru Abu ka ˈaila logo ˈani na ru neˈe noni nia oga. Na ro ru neˈe kiri kira malimaeˈa adaroˈo kwailiu. Nia ka faˈataˈinia neˈe, diˈia na Anoˈi ru Abu nia talaˈi kamu, nia ˈafitaˈi fuana muke sasi ta ru bore ˈana neˈe kamu oga sasilana fuana faˈatolilana kwaiogai ˈanga taˈa ana noni.
18 Diˈia na Anoˈi ru Abu nia talaˈi kamu naˈa, na taki faˈasia sa Moses ki noaˈa kasi gwaungaˈi naˈa fafi kamu.

---

* **5:10** Sa tai mo fadalana neˈe ta ngwae faˈinaˈonaˈo saena lalusae ˈi Galesia. Sali sa Paul fata ˈani alaˈanga neˈe, “sa tai mo” ˈiri ka faˈataˈi ˈuana ta ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi faˈamamana ˈi Galesia, bore ma noaˈa nia kasi talingani laˈu satana.

19 Kulu saiana na ru taˈa ˈuri ki neˈe ˈita maˈi faˈasia na kwaiogaiˈanga taˈa ana noni: ˈusuˈa, ma manata bulibuliˈanga, ma kui laelaeˈanga.
20 Ma foˈosilana nunuˈi ru kala ki, ma raoˈa ˈani ˈilalaˈanga ma kelemaˈanga ki. Ma na malimaeˈanga fuana fuˈanga ki, ma fata faˈalilana ngwae ki, ma kwaimamagolai ˈanga ki, ma balubaluˈanga ki, ma tuaˈa ˈani ogalaˈanga ki, ma tuaˈa ˈani barangisiˈanga ki, ma saetaˈanga fuada kwailiu,
21 ma ˈugaˈa ki, ma kwaˈufilana ru neˈe ke burasia ngwae, ma masaˈa ˈani ngwaˈe ngaˈa taˈa ki, ma sasilana logo ru rora ˈoro ˈunaˈeri ki. Nau ku faˈabasu kamu diˈia ba nau ku saea ˈi naˈo, sa tai faˈida neˈe kira sasia ru ˈunaˈeri ki, noaˈa kira kasi totolia ruˈungaˈa ˈi saena na tuaˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia.
22 Bore ma na Anoˈi ru Abu nia kwatea fuana ngwae ki na alafe ˈanga, na saesaeleˈa ˈanga, na aroaroˈanga, na mabe ˈanga tau, na sasi leˈangaˈa, na leˈangaˈa, na abula mamana ˈanga,
23 na abula enoeno ˈanga, ma na dauˈa fafia kwaiogai ˈanga ana noni. Diˈia kamu sasi mo sulia na ru neˈeri ki, noaˈa kamu kasi ˈoia goˈo ta taki.
24 Ma na ngwae neˈe kira toˈo naˈa ana sa Christ Jesus saena maurilada ki, kira foto naˈa fafia na kwaiogaiˈanga taˈa lilisu kira ki ana ˈai rara folo.
25 Osiˈana na Anoˈi ru Abu nia kwatea naˈa mauriˈa faolu fuaka, nia leˈa fuana kuke roˈosulia nama na kwaitalaˈi ˈanga nia saena maurilaka.
26 Alu noaˈa kulu kasi tua ˈani naunauˈanga, nama suraduˈanga, nama ˈugalilaka kwailiu.

6

Kwaiˈafiˈanga fuamuˈa kwailiu

1 Ngwaefuta ma ngwaingwaena nau kina ˈae, diˈia ta ngwae neˈe kamu dao toˈona nia sasia ta roraˈa, sa tai amuˈa neˈe na Anoˈi ru Abu nia talaˈia, nia ke olitaˈinia maˈi faˈasia na taˈangaˈa nia. ˈOke fata sarafaˈi fuana, ma ˈoko madafi ˈoe logo ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi sasi logo ta roraˈa diˈia niaˈa.
2 Ma muke ˈafia sa tai bore ˈana neˈe nia toˈo ana ta ˈafitaˈiˈanga. Ma kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri, kamu roˈosulia naˈa na faˈamanata ˈanga neˈe sa Christ nia kwatea maˈi.
3 Diˈia ta ngwae nia saea nia ta ngwae ˈinotoˈa, ma nia kasi ˈafia goˈo ta ngwae, nia soke nia goˈo ˈana talana. Nia noaˈa laˈu na ngwae mamana.
4 Alu taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa muke filo leˈa ana na abulaˈanga kamu ki talamuˈa. Ma nia ka manata sulia na abulalana nia leˈa nama noaˈa. Ma diˈia abulalana nia leˈa, bolo faˈinia nia ke fata leˈa ana talana. Bore ma nia kasi faˈabolotaˈinia abulalana talana faˈinia abulalana ta ngwae matamata laˈu.
5 Osiˈana nia ˈunaˈeri taˈi taˈi ngwaeˈa akulu nia ke tagi sulia abulalana talana.
6 Na ngwae neˈe faˈamanata kamu sulia fatalana God, bolo faˈinia muke kwatea nama na kwaiˈafiˈanga ki fuana osiˈana na faˈamanataˈanga leˈa neˈe.
7 Noaˈa kamu kasi manata rora laˈu ˈamuˈa sulia na ru niniˈa nau ku saea: ˈAfitaˈi liu ta ngwae ka sofongaˈinia ta ru faˈasia God. Na ngwae ke ngalia nama na kwaiaraˈanga nia faˈasia God duˈungana ru neˈe nia sasiˈi ki, ka diˈia neˈe ngwae ka loia nama fufuaˈi ru ki ana ru nia fasiˈi ki.

8 Diˈia nia kasi mango faˈasia sasilana na ru taˈa neˈe na nonina ogaˈi ki, nia ke baˈa maelia. Bore ma, diˈia nia sasia na ru neˈe Anoˈi ru Abu nia ogaˈi ki, na Anoˈi ru Abu ke kwatea mauriˈa firi fuana.
9 Noaˈa kulu kasi noni maruku fuana sasilana raoˈa leˈa ki. Osiˈana diˈia kulu noni mabe fuana sasilana ru leˈa ki, faˈi asoa neˈe God nia filia ke baˈa dao maˈi, kuke baˈa ngalia kwaiaraˈanga kulu ki faˈasia God.
10 ˈUnaˈeri neˈe kaidaˈi kulu naˈa fuana ˈafilana ngwae toˈo ana boˈoboˈo ˈanga ki neˈeriˈa, ma tasa naˈa fuana na bara ngwai asina neˈe kira faˈamamana ana sa Christ.

Alaˈanga ˈisi ki

11 Lisia basi na kerekereˈa doe niniˈa nau ku keresia kwau fuaumulu ˈani limaku talaku.
12 Na ngwae neˈana kira sasi ˈuana na suˈumaˈilamuˈa fuana na ˈolo faˈataˈinga, kira oga faˈasaeleˈa lana ngwae Jiu ki ˈani dongalana taki fuana ˈolo faˈataˈinga. Kira oga ˈole lamuˈa, duˈungana kira maˈu ˈani na ngwae neˈana ki neˈe kira faˈanonifiiˈa na ngwae neˈe kira alaˈa sulia na maelana sa Christ ana ˈai rara folo.
13 Ma na ngwae neˈe kira ˈolo faˈataˈinia ki bore, noaˈa kira kasi roˈo goˈo sulia na taki sa Moses ki. Bore ma kira oga fasi muke ˈolo faˈataˈinia nama, fasi ˈiri kike fata baˈalafe ˈi maana ngwae Jiu ki fafia neˈe kamu alaˈani kamu fuana ˈolo faˈataˈinga.
14 Aia, ma nauˈa talaku, nau ku fata baˈalafe mala ˈaku sulia na ru na Aofia kia sa Jesus Christ nia sasia ana ˈai rara folo. Osiˈana maelana sa Christ ana ˈai rara folo, noaˈa naisi oga falafala taˈa ki saena magalia neˈe ngwae noaˈa kira kasi faˈamamana ana sa Christ ki neˈe kira ogaˈi. Ma kiraˈa bore noaˈa kira kasi oga logo na ru nau ku ogaˈi ki sulia na faˈamamanaˈanga nau.
15 Ma nia noaˈa kasi matamata goˈo diˈia ta ngwae ka ˈolo faˈataˈinia, nama ka noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia. Bore ma na ru talingaˈi neˈe tuaˈa naˈa ˈani mauriˈa faolu neˈe God nia kwatea maˈi.
16 Ma fuana sa tai faˈida neˈe kira leka sulia na faˈamanataˈanga neˈe saena maurilada, God ke kwatea na aroaroˈanga ma na kwaimanataiˈanga ke tua faˈinida, osiˈana kira ngela mamana nia ki naˈa.
17 ˈUnaˈeri, na alaˈanga ˈisi nau naˈa fuamuˈa nia ˈuri, alu noaˈa ta ngwae kasi kwatea laˈu ta ˈafitaˈiˈanga fuaku, duˈungana neˈe na sibasiba ˈi noniku ki faˈataˈinia naˈa neˈe nauˈa na ngwae rao sa Jesus.
18 Ngwaefuta ma ngwaingwaena nau kina ˈae, nau ku amasia na Aofia kia sa Jesus Christ fuana kwaiˈofeˈanga nia ma na ˈoilakiˈanga nia ke tua faˈi kamu taˈifau. ˈIu nia ke ˈunaˈeri.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Efesus

ˈI Efesus na fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Asia. ˈI taˈena na abaˈi kula ˈi Asia ta taˈi bali ana kula kulu saea ˈani ˈi Taki. Sa Paul leka dao ˈi Efesus ana ruana ma na uula lekaˈa ana fuana sae kwailiu lana na Faˈarongoˈa Leˈa. Lisia Acts 18:19-21 faˈinia bali buka 19. Nia lia diˈia nia keresia na buka neˈe kaidaˈi nia tua saena lokafo ˈi Rom.

Sa Paul nia keresia na buka neˈe fuana ˈafilana ngwae God ki ˈiri kika sai leˈa ana neˈe kwaiˈofeˈanga God nia tasa liu, ma na naiˈi ruˈa nia ka tuatua firi fuana ngwae ki taˈifau. Na buka neˈe kira daroˈia ˈani ro bali ru ki.

Ana bali buka 1-3, sa Paul faˈamanata sulia neˈe God faˈa aliˈafua raoˈa nia ˈani sa Christ neˈe nia ˈinotoˈa fafia ru ki taˈifau. Ma ˈani sa Christ neˈe God ka faˈamauria keroˈa Jiu ki ma ngwae noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka ˈado fikudaroˈo ˈani taˈi noniˈi ru neˈe na fikutaˈi ngwae God.

Ana bali buka 4-6, sa Paul nia faˈamadakola na ˈadoˈa ana fikutaˈi ngwae God. Ma nia ka saea neˈe ngwae God ki kike abula saga sulia asoa ki, fasi ˈiri kira inaˈu ana tua ˈado fikuˈa. Ma nia ka saea laˈu fuada kira tua ni fuˈa saulia sa Saetan.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

God ka faˈamauria keroˈa Jiu ki ma ngwae noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka ˈado fikudaroˈo ˈani taˈi noniˈi ru & 1:1—3:21

Ngwae Kristin kira ka tua ˈado fikuˈa faˈinia sa Christ & 4:1—6:24

1 Nauˈa sa Paul niniˈa, nau ku kerekere naˈa kwau. Nauˈa ta ngwae ni lifurongo ana sa Jesus Christ sulia na kwaiogaiˈanga God.

Nau ku kwatea kwau na kerekereˈa neˈe fuamuˈa na ngwae God ki neˈe kamu tua saena maˈe fanoa doe ˈi Efesus, ma kamu ka tua mamana faˈinia sa Jesus Christ.

2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia, ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

God fulia ru leˈa ki fuaka

3 Kulu baˈatafea God na Maˈa Aofia kia sa Jesus Christ. Sulia God nia faˈaleˈa kia ˈani kwatelana ru leˈa ki taˈifau ˈi langi fuana mangoˈi ru kia ki sulia na ˈadoˈa kia faˈinia sa Jesus Christ.

4 ˈI naˈona mala na saungaˈilana na magalia, God fili kia taˈifau naˈa ˈiri kiaˈa na ngwae nia ki naˈa duˈungana sa Christ, ˈiri kuke saga ˈi maana, ma noaˈa ta ngwae kasi fafi kia ˈani ta taˈangaˈa. Ma osiˈana alafeˈanga God fuaka,

5 nia eta naia naˈa maˈi ˈi naˈo fasi ˈiri kwate ma kulu na ngela nia ki duˈungana sa Jesus Christ. God sasi ˈunaˈeri sulia na kwaiogaiˈanga nia, ma nia ka saeleˈa faˈinia.

6 Aia, kulu baˈatafea God sulia nia kwate sakongaˈi ana na alafeˈanga doe nia fuaka duˈungana Ngela mutaˈi nia.

7 God loge kia faˈasia na matalangaˈinga ma ka rufuanata naˈa ana abula taˈangaˈa kia ki ˈani na maelana sa Christ. ˈUnaˈeri, God ka faˈataˈinia naˈa na alafeˈanga doe liu nia fuaka.

8 ˈAni na liatoˈo ma na saiˈi ru ˈanga doe nia,

9 God ka faˈataˈinia fuaka na liaˈi ngwae nia ma noaˈa nia kasi faˈataˈi
madako ana fuana ngwae ki maˈi ˈi naˈo. God ke baˈa fulia na liaˈi ngwae
neˈe ˈani sa Christ.
10 Na liaˈi ngwae neˈeri nia ˈuri: Ana kaidaˈi ˈolea, nia ke baˈa fikua naˈa
ru ki taˈifau neˈe nia saungaˈinia maˈi langi ma ˈi neˈe saena magalia, fasi
ˈiri sa Christ ke baˈa gwaungaˈi fafia ru neˈeri ki taˈifau.

11 Na ru ki taˈifau neˈe God sasiˈi, nia sasiˈi fuana faˈafungulana na
manatalana ma na kwaiogaiˈanga nia. Ma sulia logo na kwaiogaiˈanga
God, nia ka fili kami ngwae ˈi Jiu ki fasi ˈiri mika alua ngwae nia ki ana
ˈadoˈa kami faˈinia sa Christ. God sasi ˈunaˈeri sulia na liaˈi ngwae nia
neˈe nia alua naˈa maˈi ˈua ˈi naˈona mala neˈe nia saungaˈinia na ru ki.
12 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kami na ngwae Jiu ki, kaimili ngwae etaeta
neˈe kami faˈamamana ana sa Christ, ma kami ka baˈatafea God ˈinotoˈa.
13 Nia ka ˈunaˈeri logo ana kamuˈa na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Osiˈana
kaidaˈi neˈe kamu rongoa na faˈataloˈa mamana ˈani Faˈarongoˈa Leˈa,
muka toˈo ana mauriˈa faolu, ma muka alu naˈa ngwae God ki. Kamu
faˈamamana ana sa Christ, ma God ka kwatea Anoˈi ru Abu fuamuˈa ka
faˈataˈinia neˈe kamu ngwae nia ki, diˈia nia eta fataˈa naˈa maˈi ˈani ˈi
naˈo.
14 Ma na Anoˈi ru Abu ka tua ˈi saena na maurilaka, nia naˈa neˈe
faˈataˈilana fuaka fasi ˈiri kuke saiana neˈe kuke baˈa ngalia naˈa ru ki
taˈifau neˈe God nia eta fataˈa ˈani fuana ngwae nia ki. Ma na Anoˈi ru
Abu ke baˈa tua faˈi kia leleka ka dao ana kaidaˈi God ke oli maˈi ˈuana
ngwae nia ki, ma kike tua sakadola firi. Kulu ka tafea God neˈe ˈinotoˈa
ka tasa!

Sa Paul foˈo fuana na ngwae ˈi Efesus ki

15 ˈIta ana kaidaˈi nau ku rongoa na faˈamamanaˈanga kamu ana Aofia
sa Jesus, ma na alafeˈanga kamu fuana ngwae God ki taˈifau,
16 nau ku ˈidufaˈi baˈatafea God fuamuˈa ana kaidaˈi ki taˈifau. Ma nau
ku foˈo logo fuamuˈa ana kaidaˈi ˈoro ki.
17 Ma God na Maˈa ˈinotoˈa neˈe na God ana Aofia kia sa Jesus Christ,
nau ku gania ˈiri nia kwatea na Anoˈi ru Abu fuamuˈa. Sulia na Anoˈi
ru Abu neˈeri, nia ke baˈa kwatea liatoˈo fuamuˈa, ma ka faˈataˈinia logo
God fuamuˈa, fasi ˈiri muke sai leˈa laˈu ana God.
18 Nau ku foˈo logo fasi ˈiri neˈe God ke kwatea ma manataˈanga kamu
ka leˈa fasi ˈiri muke saiana na ru leˈa neˈe nia toˈo ani fuamuˈa ki. Kamu
ke sai leˈa ana neˈe kamu ke toˈo ana na ru leˈa neˈeri ki, osiˈana nia ri
ˈuamuˈa muke alua naˈa ngela nia ki. Ma nau ku foˈo fasi ˈiri muke saiana
na faˈaleˈanga doe nia, neˈe nia alangaˈinia ke kwatea fuana ngwae nia
ki.
19 Ma nau ku foˈo fasi ˈiri muke sai logo ana na ngasingasiˈanga doe liu
God neˈe rao ˈani kia na ngwae faˈamamana ki. Ma na ngasingasiˈanga
neˈeri naˈa
20 neˈe God rao ˈani ana kaidaˈi ba nia taˈea sa Jesus Christ faˈasia na
maeˈa ma ka faˈatua ˈi bali ˈoloˈolo ana niaˈa ˈi langi.
21 Ma ˈi langi, sa Jesus Christ gwaungaˈi fafia na ˈainsel ki ma na anoˈi
ru ki taˈifau ˈi langi. Ma na satana sa Christ ka doe liufia na ngwae doe ki
taˈifau ana kaidaˈi neˈe, ma logo ana kaidaˈi ke dao maˈi neˈe nia tutua
kasi sui.

22 God ka kwatea ru ki taˈifau ka tua ˈi olofana sa Christ, ma ka kwatea
sa Christ ka gwaungaˈi naˈa ana ru ki taˈifau, fasi ˈiri sa Christ ka kwaiˈafi
akulu na ngwae neˈe kulu faˈamamana ana ki.
23 Aia, ma kulu na ngwae ki neˈe kulu faˈamamana ana ki, kulu ka diˈia
naˈa nonina sa Christ. Ma kulu ka fungu naˈa ˈani sa Christ, ngwae neˈe
nia faˈafungua ru ki taˈifau.

2

Tuaˈa ˈani mauriˈa faolu faˈinia sa Christ

1 ˈI naˈo maˈi, kamuˈa diˈia ta ngwae mae neˈe noaˈa nia kasi tona sulia
tae neˈe God nia oga, osiˈana kamu tua ˈua saena na taˈangaˈa.
2 Ana kaidaˈi neˈeri ˈi naˈo, kamu leka amuˈa sulia na falafala taˈa saena
magalia, ma kamu ka roˈo sulia sa Saetan neˈe gwaungaˈi fafia na ano ˈi
ru taˈa ki, ma ka talaˈia na ngwae neˈe kira aburongo ana God ki.
3 Ma kulu ˈunaˈeri logo, ana kaidaˈi ˈi naˈo maˈi, na abula laka nia
taˈa, duˈungana kulu roˈosulia na kwaiogai ˈanga taˈa ana noni ki, ma
na manataˈanga taˈa kia ki. Kulu diˈia naˈa ngwae ki taˈifau, sulia neˈe
abulalaka taˈa, ma kulu ka totolia ngalilana na kwaˈikwaˈinga faˈasia God.
4 Ma ka ˈunaˈeri bore ˈana, na kwaimanataiˈanga God fuaka nia doe,
ma na alafeˈanga nia fuaka ka doe logo.
5 Ma sulia God nia ˈunaˈeri, nia ka kwaiˈafi aka kaidaˈi kulu aburongo
ˈua ana, ma kulu ka diˈia ngwae kira mae naˈa ki. God fiku kia faˈinia
sa Christ ma ka kwatea mauriˈa firi fuaka. God ka faˈamauri kia sulia na
alafeˈanga nia!
6 Ma sulia kulu ˈado faˈinia sa Jesus Christ, God ka taˈe kia logo faˈinia
sa Christ, fasi ˈiri kuke tua ma kuke gwaungaˈi faˈinia ˈi langi.
7 God sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri nia ka faˈataˈinia naˈa alafeˈanga doe neˈe
nia kwatea fuaka ana sa Jesus Christ, fasi ˈiri ngwae ki taˈifau ana kaidaˈi
ki taˈifau, kira ka saiana na alafeˈanga nia.
8 God faˈamauri kia ˈani na alafeˈanga nia sulia na faˈamamanaˈanga
kia. Nia noaˈa kasi faˈamauri kia goˈo osiˈana raoˈa kia ki talaka. Bore
ma God kwate ˈoˈo goˈo ana na mauriˈa faolu fuaka.
9 Nia neˈe, ˈafitaˈi ta ngwae ka fata naunau sulia na mauriˈa faolu nia,
sulia God noaˈa kasi kwatea sulia ta raoˈa neˈe kulu sasiˈi ki.
10 God saungaˈi faolu akulu ˈani sa Jesus Christ, fasi ˈiri kuke sasia na
raoˈa leˈa ki neˈe nia eta fata maˈi ˈi naˈo fuaka fuana sasilana.

Kuluˈa taˈi fikuˈa osiˈana sa Christ

11 Ma kamuˈa na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, muke manata basi sulia na
tuaˈa kamu ˈi naˈo. Na ngwae Jiu ki sae kira talada ˈani na “Ngwae God
ki” bore ma kira sae kamu ˈani “Noaˈa laˈu ngwae God ki,” sulia noaˈa
kamu kasi ˈolo faˈataˈinia ngela ngwane kamu ki.
12 Kamu saiana, ka tau naˈa maˈi, kamu tua tau faˈasia sa Christ, ma
kamu noaˈa laˈu ti ai ana ngwae filia God ki ˈi Israel, ma noaˈa kamu kasi
toˈo ana na ru leˈa neˈe God eta fataˈa ˈani fuana na ngwae nia ki. Ma
muka tua goˈo ˈamuˈa ˈi saena magalia neˈe, bore ma noaˈa kamu kasi
saiana God, ma noaˈa kamu kasi masia goˈo ta ru leˈa faˈasia God.
13 Sui bore ˈana muka tua tau faˈasia God ana kaidaˈi ˈi naˈo, niniˈari
osiˈana kamu ˈado naˈa faˈinia sa Jesus Christ, kaumulu tua karangi naˈa
ana God, osiˈana na maeˈa ana kwaisuˈusiˈanga sa Christ.

14 Ma kaimili Jiu ki faˈi kaumulu ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, sa Christ sasia
naˈa fikuˈa kwaimaˈanga kia ka aroaro fasi ˈiri kuke alua taˈi fikuˈa. Sulia
nia alaˈania talana kira ka saungia ana ˈai rara folo, nia ka lafua na ru neˈe
fonea na ngwae Jiu ki ma na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki noaˈa kasi kwaima.
15 Sulia sa Christ nia lafua naˈa taki neˈe sa Moses kwateˈe ki fasi ˈiri
kulu na ro fiku taˈi ngwae neˈe ki ka alua taˈi ngwae goˈo, osiˈana kulu
fiku naˈa faˈinia sa Christ. ˈUnaˈeri sa Christ ka kwate kulu ka kwaima
faˈi kulu kwailiu.
16 Aia, ˈani maelana sa Christ ana ˈai rara folo, nia ka lafua naˈa
malimaeˈa ˈi safitana ngwae Jiu ki faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma
ˈani maeˈa nia logo, nia ka fikua naˈa ro fiku taˈi ngwae fasi ˈiri kuke alua
taˈi fiku taˈi ngwae goˈo, ma nia ka olitaˈi kia siana God.
17 Nia neˈe, sa Christ ka koso maˈi saena magalia, ma ka faˈataloˈania
na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na aroaroˈanga fuamuˈa ngwae noaˈa laˈu Jiu
ki neˈe kamu tua tau faˈasia God ana kaidaˈi ˈi naˈo, ma fuamiˈa logo na
Jiu ki neˈe kami tua karangi ana God.
18 Osiˈana na ru neˈe sa Christ ka sasia, kami ngwae Jiu ki ma kamu
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, kuka leka fiku maˈi siana God na Maˈa ˈani taˈi
Anoˈi ru Abu.
19 Duˈungana neˈe, kamu ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, noaˈa kamu kasi
matamata faˈasi kami ngwae Jiu ki. Ma kaidaˈi neˈe, kamu na ngwae
God ki naˈa faˈi kami, ma God naˈa neˈe Maˈa kia.
20 Kulu ngwae faˈamamana ki, kulu diˈia na luma neˈe God nia
saungaˈinia ˈi fafona ta fau. Sa Jesus Christ naˈa neˈe fau neˈeri. Ma
na ngwae ni lifurongo nia ki faˈinia na profet ki naˈa neˈe diro ˈai ki ana
luma neˈeri.
21 Ma kuluˈa naˈa neˈe ti ru ana na ru fuana saungaˈilana na luma neˈeri.
Ma sa Christ naˈa neˈe saungaˈinia na luma neˈeri leleka nia ka faˈasuia
luma abu fuana foˈosilana God.
22 Ma kamuˈa na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo, sa Christ ˈado
fiku amuˈa faˈinia na ngwae God ki. Nia sasi ˈunaˈeri ana kaidaˈi nia
saungaˈinia na luma neˈe God tua saena ˈani na Anoˈi ru Abu.

3

Na raoˈa sa Paul fuada ngwae noaˈa laˈu Jiu ki

1 Nauˈa sa Paul, nau ku tua ˈi saena luma ni lokafo sulia nau ku faˈatalo
ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ fuamuˈa na ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki.
2 Nau ku saiana, kamu rongoa taˈifau naˈa God neˈe fili nau naˈa sulia
na kwaiˈofeˈanga nia, fasi ˈiri nai rao fuana ˈafilamuˈa ˈunaˈeri.
3 Diˈia ba nau ku eta keresia ka sui naˈa, God faˈataˈinia naˈa liaˈi ngwae
nia fuaku. Na liaˈi ngwae neˈe noaˈa nia ˈiri faˈataˈi madako ana fuana
na ngwae ki ˈi naˈo maˈi.
4-5 Ma diˈia muke toˈomaˈi leˈa ana kerekereˈa neˈe, muke baˈa saiana
neˈe nau ku saiana ru ˈoro ki sulia sa Christ neˈe God kasi faˈataˈi madako
ana fuana ngwae ki ˈi naˈo maˈi. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, sulia na raoˈa
na Anoˈi ru Abu, God faˈataˈinia ka sui naˈa fuada ngwae lifurongo ki
faˈinia na profet abu nia ki.
6 Ma na liaˈi ngwae neˈeri nia ˈuri: Kamu ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
muka faˈamamana ana Faˈarongoˈa Leˈa, ma God ka faˈaleˈa kamu logo

faˈinia na ngwae Jiu ki. Ma kulu ka tua fiku ˈani taˈi fiku taˈi ngwae, ma
kuke baˈa ngalia ru ki taˈifau neˈe God eta fataˈa ˈani sulia sa Jesus Christ.
7 Ma God ka kwatea ˈiri nau taˈi ngwae rao nia, fasi ˈiri nai faˈarongo
ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa. God ka kwatea nau ngwae rao nia ˈani
alafeˈanga nia ma ˈani ngasingasiˈanga doe nia.
8 Ma ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana God, kira talingaˈi ka
liufi nau. Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, God faˈaleˈa nau ˈani kwatelana
raoˈa fuaku fuana faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na ru leˈa
liu ki neˈe sa Christ ke baˈa kwatea fuamuˈa ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ru
leˈa neˈeri ki tasa ka liufia saiˈi ru ˈanga ngwae ki.
9 God neˈe saungaˈinia na ru ki taˈifau, nia kasi faˈataˈi madako ana
na naiˈi ruˈanga neˈeri ˈua maˈi ˈi naˈo. Ma nia ka baˈe nau fasi ˈiri nai
faˈataˈinia naiˈi ruˈanga nia fuana ngwae ki taˈifau.
10 Ana kaidaˈi neˈe, na ngwae Jiu ki ma na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, kira
fiku saena taˈi fiku taˈi ngwae ana sa Christ. Ma God fiˈi faˈataˈinia ru
neˈeri fuana ˈainsel doe ki ma na ru kwaitalaˈi ki ˈi langi, fasi ˈiri kira ka
saiana na liatoˈonga nia doe ma ka matamata kwailiu.
11 God sasia ru neˈeri osiˈana nia manata ˈua maˈi sulia ana etangilana.
God nia fulia na ru neˈeri kaidaˈi nia asungaˈinia maˈi sa Jesus Christ na
Aofia kia.
12 Ma osiˈana kulu fiku faˈinia sa Christ, ma na faˈamamanaˈanga kia
ana niaˈa, noaˈa kulu kasi maˈu ˈania daoˈa ˈi maana God.
13 Duˈungana neˈe, nau ku gani kamu noaˈa kamu kasi liadila sulia na
nonifiiˈanga nau fuamuˈa. Osiˈana nau ku nonifii fuana ˈafilamuˈa.

Na alafe ˈanga sa Christ fuaka

14 Ma osiˈana ru neˈeri, nau ku bobo uruuru nau ku foˈosia God na Maˈa,
15 neˈe nia saungani na ru mauri ki taˈifau ˈi saena magalia ma ˈi langi.
16 Ma nau ku amasia sulia na faˈaleˈanga doe nia neˈe nia alangaˈinia
ke kwatea fuana ngwae nia ki. Ma nau ku amasia nia ka kwatea
ngasingasiˈanga fuamuˈa ˈani na Anoˈi ru Abu, fasi ˈiri na mauriˈa kamu
ke ngasingasiˈa taˈifau.
17 Ma nau ku foˈo logo fasi ˈiri sa Christ ke tua saena mauri lamuˈa sulia
na faˈamamanaˈanga kamu ana niaˈa. Ma nau ku foˈo logo fasi ˈiri ru ki
taˈifau neˈe kamu sasiˈi, muke sasiˈi ˈi nunufana na alafeˈanga nia.
18 Nau ku foˈo ˈunaˈeri fasi ˈiri kamuˈa ma na ngwae God ki taˈifau, kike
bolo fuana malingaˈilana na alafeˈanga firi sa Christ fuaka.
19 ˈIu, nau ku foˈo fasi ˈiri muke saiana na alafeˈanga sa Christ, bore
ˈana ka ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka sai leˈa ana taˈifau. Ma muke saiana na
alafeˈanga sa Christ, ˈiri na falafala kamu ki ke diˈia na falafala God ki.
20 Kuke baˈatafea God sulia na ngasingasiˈanga doe nia neˈe rao ˈi saena
mangoka, nia ka saiana sasilana ru ˈoro ki fuana ˈafilaka, liufia laˈu neˈe
kulu bolo fuana ganilana nama manataˈanga ˈuana.
21 Alu kuke baˈatafea God neˈe nia tua ana sa Jesus Christ ma ana ngwae
nia ki, ˈi niniˈari ma ka tutua firi. ˈIu ka ˈunaˈeri.

4

Kulu alua naˈa taˈi noniˈi ru

1 Nau ku tua saena lokafo sulia nau ku rao fuana na Aofia, nau ku amasi
kamu muke sasi leˈa diˈia na abulaˈanga neˈe totolia na ngwae God ki tua
ˈani, duˈungana God saea kamuˈa ˈani ngwae nia ki.
2 Muke faˈatiˈitiˈi kamu talamuˈa, ma muke tua enoeno. Ma muke
faˈataˈinia na alafeˈanga kamu ˈani mabetauˈanga fuamuˈa kwailiu.
3 Muke rao ngasingasiˈa ˈiri muke tua ˈani na kwaimaˈanga kwailiu
fuamuˈa neˈe Anoˈi ru Abu kwatea fuamuˈa. Muke ˈado fiku kamu ˈani
aroaroˈanga.
4 Kulu ngwae neˈe kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ, kulu diˈia naˈa
taˈi noniˈi ru faˈinia. Ma taˈi Anoˈi ru Abu logo neˈe talaˈi kia taˈifau. Ma
taˈi mauriˈa firi goˈo neˈe God sae kia maˈi ˈuana neˈe kulu kwaimasi ana.
5 Ma kulu ka toˈo ana taˈi Aofia goˈo, nia naˈa neˈe sa Jesus. Ma taˈifili
nia goˈo neˈe kulu faˈamamana ana. Ma nia neˈe kwatea kulu ka siuabu.
6 Ma taˈi God goˈo neˈe nia tua, ma niaˈa na Maˈa kia taˈifau. Ma nia
ka gwaungaˈi fafi kulu taˈifau, ma nia ka rao ˈani kia, ma ka tua saena
mauriˈa kia ki.
7 Ma kulu taˈifau neˈe kulu faˈamamana, sa Jesus Christ nia kwatea taˈi
taˈi ngwae akulu ka toˈo ana ngasingasiˈanga fuana raoˈa nia. Nia kwatea
ngasingasiˈanga nia fuaka sulia na kwaiogaiˈanga nia.
8 Osiˈana neˈe Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“Kaidaˈi nia leka ˈuana ˈi lifua, nia ka ngalia maˈi faˈinia ngwae ˈoro neˈe
nia liufia.
Ma nia ka kwatea naˈa kwateˈa ki fuana ngwae nia ki.”✡

9 Aia, ma tae naˈa neˈe fadalana na alaˈanga ˈuri, “Nia ka leka ˈuana na
kula fane?” Na fadalana neˈe ˈuri, sa Jesus Christ eta koso basi maˈi saena
magalia.
10 Ma sa Jesus Christ neˈe koso maˈi saena magalia, nia logo neˈe ka fane
ˈuana ˈi langi, na kula neˈe liufia naˈa kula ki taˈifau maˈi ˈi langi. Nia ka
sasi ˈunaˈeri ˈiri ka tua ana kula ki taˈifau.
11 Ma sa Jesus Christ logo neˈe kwatea na kwateˈa leˈa ki fuana ngwae ki.
Ti ngwae akulu, nia alu kira na ngwae ni lifurongo ki, ma ti ngwae akulu
nia ka alu kira na profet ki. Ma ti ngwae laˈu, nia ka alu kira ˈani ngwae
ni faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ti ngwae laˈu, nia ka alu kira
na ngwae kwaitalaˈi ki ma faˈamanata ki fuana ngwae faˈamamana ki.
12 Nia sasi ˈunaˈeri, fasi ˈiri kuke totolia raoˈa fuana God, ma fasi ˈiri
kulu, na nonina sa Christ, kuke ngasingasiˈa.
13 Na nonina sa Christ ke mauri ˈunaˈeri leleka kika fiku ˈani taˈi fiku
taˈi ngwae ˈani na faˈamamanaˈanga ma faˈinia na liatoˈonga kia ana na
Ngela God. Ma na faˈamamanaˈanga kulu ki ke baˈa ngasingasiˈa, ma na
falafala kia ki ke baˈa aliˈafu diˈia logo sa Jesus Christ.
14 Ma ana kaidaˈi kulu ka lango naˈa ˈunaˈeri, noaˈa laˈu kulu kasi diˈia
naˈa ngela tiˈitiˈi ki. Ma noaˈa kulu kasi diˈia ta gwaˈi baru neˈe iru
faˈasakalangaˈinia ma na nafo ki ka kwaˈifeoa fuana leka rora goˈo ˈana.
Sulia ˈafitaˈi kulu ka faˈamamana ana ta faˈamanataˈanga neˈe matamata
kwailiu neˈe ngwae ˈosoˈoso ki kira faˈamanata ˈania.
15 Ma kuluˈa niniˈa, kulu fata mamana ˈani falafala neˈe ka faˈataˈinia
naˈa alafeˈanga kia ki, ma na abulalaka taˈifau neˈe, ka diˈia nama na
abulalana sa Jesus Christ neˈe ngwae ˈaˈana kia.

✡ **4:8** Sam 68:18

16 Ma kiaˈa ka diˈia taˈi noniˈi ru, ma sa Christ neˈe gwauna. Ma taˈi
taˈi ngwaeˈa, nia ta kula ana noni, ma ka toˈo ana na raoˈa nia. Ma sa
Jesus Christ kwate kulu ka tua fiku fasi ˈiri kuke alua taˈi noni neˈeri. Ma
kaidaˈi kulu sasia naˈa raoˈa neˈe bolo faˈi kia, na noni neˈeri ka bulao
maˈi ma ka ngasingasiˈa sulia na alafeˈanga kia ki fuaka kwailiu.

Na mauriˈa faolu sulia sa Christ

17 Sulia na mamanaˈanga neˈe Aofia kwatea maˈi fuaku, nau ku fata
totongaˈi ˈani fuamuˈa ˈiri muke danga naˈa ˈania falafala taˈa ki neˈe
na ngwae noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ kira sasiˈi. Na
manataˈanga kira ki logo na ru taˈa ki taˈifau goˈo ma ru ˈoˈo ki taˈifau
goˈo.
18 Ma kira noaˈa kasi sai logo ana na falafala sulia God ki. Ma noaˈa kira
kasi tua ˈani na mauriˈa faolu neˈe God kwatea, osiˈana manatada rodoˈa,
ma kika faˈangasia ruˈuruˈuda, ma kika boleboleˈa.
19 Ma kira kasi ˈeke goˈo sulia na abulaˈanga taˈa kira ki, ma kira ka
roˈosulia na kwaiogaiˈanga taˈa kira ki, ma kira ka ngangata ana sasilana
naˈa kwalukaela ru taˈa.
20 Bore ma kamu niniˈa, ana kaidaˈi ba na ngwae ki kira faˈatalo ˈani
sa Jesus Christ fuamuˈa, noaˈa kira kasi faˈamanata kamu ka abula taˈa
ˈunaˈeri.
21 Kira faˈatalo fuamuˈa ˈania na mamanaˈanga sulia sa Jesus Christ, ma
muka faˈamamana naˈa ana faˈamanataˈanga mamana nia.
22 Ma kira faˈatalo kika ˈuri, kamu ke faˈasia falafala taˈa kamu ki ba
kamu tua suliˈi ˈi naˈo. Na falafala taˈa neˈe, talaˈi rora amuˈa ma ka
faˈali kamu.
23 Kira faˈatalo fuamu neˈe kamu ka alaˈania God ka faˈafaolua naˈa
maurilamuˈa faˈinia na manatalamuˈa.
24 Ma na falafala kamu ki taˈifau ka alu naˈa ngwae faolu neˈe God
saungaˈinia diˈia naˈa falafala nia. Aia, na ngwae faolu ˈunaˈeri, nia ka
faˈataˈinia naˈa faoluˈanga nia ˈani na abulalana neˈe saga ma ka abu.

25 Duˈungana ru neˈeri, muke danga naˈa ˈania sokeˈa. Ru ki taˈifau
neˈe kamu saeˈe fuana ngwae faˈamamana ki muke mamana, sulia kulu
taˈifau diˈia na nonina sa Jesus Christ.
26 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka saetaˈa, noaˈa ˈoe kosi alaˈania na
saetaˈanga neˈeri ka talaˈi ˈoe, ˈoko sasia ru neˈe taˈa. Ma ka leˈa fuana
ˈoko faˈasuia naˈa saetaˈa ngaˈa ˈoe ˈaliˈali mala sina fiˈi suu,
27 ˈasu ˈubani sa Saetan ka toˈo ana kaidaˈi fuana talaˈilamu ˈani
saetaˈanga ˈoe.
28 Ma sa tai amuˈa neˈe ke bilibili, nia ka mango naˈa faˈasia na biliˈa.
Ma nia ka rao saga fasi ˈiri nia ke toˈo ana ti ru fuana na maurilana, ma
ka ˈafia naˈa ˈani ngwae dalaˈa ki logo.
29 Ma muke tua faˈasia na alaˈanga taˈa ki. Muke saea lala alaˈanga
neˈe saiana ke kwatea kwaiˈafiˈanga, ˈiri muke faˈasaeleˈa na ngwae ki
neˈe kira rongoa na alaˈa lamuˈa.
30 Ma muke tua faˈasia na sasilana ru ki neˈe saiana ka faˈaliadila
na Anoˈi ru Abu God. Sulia na Anoˈi ru Abu naˈa neˈe maˈetoto saena
maurilamuˈa neˈe kamu na ru God ki, ma na maˈetoto logo ana faˈi asoa
neˈe ke dao maˈi neˈe God ke baˈa faˈasuia na faˈamaurilamuˈa.

31 Aia, muke tua faˈasia malimaeˈanga fuamuˈa kwailiu, ma muke tua
faˈasia na saetaˈanga kwailiu, ma faˈasia na olisuˈusuˈunga ˈani akoˈa ma
na alaˈanga taˈa ki. Muke tua faˈasia na kwai sulangaˈi ˈanga ki taˈifau.
32 Ma na abulaˈanga kamu ke leˈa fuamuˈa kwailiu, ma muke saeleˈa, ma
muke kwaimanatai fuamuˈa kwailiu. Ma muke rufuanata amuˈa kwailiu
ana ru taˈa neˈe kamu sasiˈi ki, diˈia ba God rufuanata naˈa amuˈa taˈifau,
osiˈana ru sa Jesus Christ sasiˈi ki.

5

Kulu tua ˈi saena madakoˈanga

1 Kamuˈa na ngela talingaˈi God ki, muke lia kwaimausuli sulia na
falafala nia.
2 Ana kaidaˈi ki taˈifau, muke alafe fuana ngwae ki, diˈia logo neˈe
sa Christ alafe fuaka taˈifau, ma ka kwatea naˈa maurilana fuana
faˈamaurilaka. Sulia nia kwaisuˈusi ˈani niaˈa ˈana talana, ma God ka
saeleˈa osiˈana na kwaisuˈusiˈanga nia.
3 Ma duˈungana kamu na ngwae God ki, muke tua faˈasia na abulaˈanga
bulibuli diˈia na ˈusuˈa, ma na oga gugutaˈanga. Muke tua faˈasia na ru
neˈeri ki taˈifau, fasi ˈiri noaˈa ta ngwae kasi alaˈa sulia ta ru bore ˈana
ˈunaˈeri suli kamu.
4 Ma muke tua faˈasia na alaˈanga taˈa ki, ma na alaˈanga bulibuli ki,
ma alaˈanga ˈoidoroleˈanga taˈa ki. Bore ma nia leˈa lala fuana muke
baˈatafea God.
5 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa tai bore ˈana neˈe abulalana ka
bulibuli nama ka ˈusu, nia ˈafitaˈi fuana nia ka ruˈu ˈi saena ˈInotoˈanga
sa Jesus Christ ma God. Ka ˈunaˈeri logo fuana sa tai neˈe ka oga guguta,
nia diˈia naˈa foˈosilana na nunuˈi ru ki.
6 Noaˈa ˈoe kosi alaˈania ta ngwae kasi sokeˈo sulia ru ˈoro taˈa ˈuri ki,
“Nia leˈa goˈo ˈana fuana ngwae ke ˈusu nama ka oga guguta.” God ke baˈa
saetaˈa ma ka kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae neˈe kira aburongo ana
ki.
7 Muke tua faˈasia na ngwae ˈunaˈeri ki.
8 Ana kaidaˈi ˈua maˈi naˈo, kamu talamuˈa kamu tua maˈi saena na
maˈerodo, bore ma taˈena kaumulu alu naˈa na ngwae na Aofia ki, ma
muka tua naˈa saena madakolaˈanga. Nia naˈa neˈe abulalamuˈa ka bolo
faˈinia na ngwae neˈe kira tua saena madakolaˈa.
9 Sulia na ngwae neˈe kira tua saena madakolaˈanga, God ˈafi kira fasi
ˈiri na abulalada ka leˈa ma ka saga, ma na alaˈanga kira ka mamana.
10 Muke ili ˈuana na malingaˈilana tae neˈe faˈasaeleˈa na Aofia.
11 Ma noaˈa kamu kasi fulia ru taˈa ki, diˈia ngwae neˈe kira tua saena
maˈerodo, kira sasiˈi. Bore ma, muke faˈataˈinia lala na roraˈa kira ki, ma
muke fata faˈabasuda.
12 Nau ku ˈeke liu logo ˈani alaˈanga sulia na ru neˈe kira sasi ago ani
saena maurilada ki.
13 Bore ma kaidaˈi na madakolaˈa ke rara ˈafida, kike baˈa saiana na ru
taˈa neˈe kira sasiˈi ki.
14 Osiˈana tae naˈa neˈe madakoˈanga rara ˈafia, na ngwae ki kike baˈa
lisia. Sulia nia neˈe kira ka fata ˈuri,
“Kamu na ngwae neˈe kamu maliu, ma kamu mae ki, muke tataˈe faˈasia
maeˈa, ma na madakolana Christ ke rara fafi kamu.”

15 Nia ˈunaˈeri neˈe, muke madafi leˈa ana falafala kamu ki fasi ˈiri na
abulaˈanga kamu ka diˈia na ngwae liatoˈo ki ma noaˈa kasi diˈia laˈu na
ngwae kinaˈi ru ki.
16 Ma ana kaidaˈi ki taˈifau, muke sasia na ru leˈa ki neˈe bolo fuamuˈa
fuana sasilana. Osiˈana kaidaˈi neˈe, na ngwae ˈoro ki abulalada taˈa.
17 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi gwaubaliˈa, bore ma muke manata leˈa lala
amuˈa sulia ru neˈe na Aofia oga kamu ka sasiˈi ki.
18 Aia, ma muke tua faˈasia kwaˈu lilingaˈanga ˈani waen, osiˈana ru
neˈeri ke baˈa faˈali kamu. Bore ma muke fungu lala ˈani na Anoˈi ru Abu
fasi ˈiri nia ke talaˈi kamu.
19 Ma ana kaidaˈi kamu ka fiku, muke fata ˈani Sam ki, ma muke ngulia
na ngu abu ki. Muke faˈataˈinia na saeleˈanga kamu ki ana kaidaˈi muke
tafea God ˈani ngulilana faˈi ngu ki.
20 Ana kaidaˈi ki taˈifau, ma fuana na ru ki taˈifau neˈe ka dao maˈi,
muke baˈatafea God na Maˈa sulia na fikuˈa kamu faˈinia na Aofia kia sa
Jesus Christ.

Sulia na ˈafe ki ma na araˈi ki

21 Muke sasi ˈuana roˈongaˈa sulia na kwaiogaiˈanga kamu ki kwailiu,
osiˈana na manata doeˈanga kamu ana sa Jesus Christ.
22 Kamuˈa na ˈafe ki, muke roˈosulia na araˈi kamu ki, diˈia logo neˈe
kamu roˈosulia na Aofia.
23 Osiˈana na ngwae araˈi ka toˈo ana ngasingasiˈanga fafia na ˈafe, diˈia
logo neˈe sa Jesus Christ toˈo ana ngasingasiˈanga fafi kia na ngwae neˈe
kulu faˈamamana ana ki. Ma sa Jesus Christ neˈe faˈamauri kia, ma kulu
ka diˈia naˈa na nonina.
24 Ma ka usulia logo na falafala neˈeri, na kini neˈe nia ˈafe naˈa ka
roˈo nama sulia na araˈi nia ana ru ki taˈifau, diˈia logo kulu na ngwae
faˈamamana ki kuka roˈo logo sulia sa Jesus Christ.
25 Kamu ngwae araˈi ki, muke alafe fuana ˈafe kamu ki, diˈia logo sa
Jesus Christ neˈe alafe fuaka na ngwae neˈe kulu faˈamamana ki, ma nia
ka alaˈania talana kira ka saungia olisi kia fasi ˈiri nia ka faˈamauri kia.
26 Nia sasi ˈunaˈeri fuana faˈa abulana na ngwae faˈamamana ki, ma ka
faˈasikasikada ˈani siuabuˈanga ma ˈani fatalana.
27 Ma nia ka sasi logo ˈunaˈeri fuana kwatelana naˈa ngwae faˈamamana
ki fuana talana, diˈia kulu na ˈafe leˈa nia ki ma ka noaˈa ta ru kasi taˈa
osiˈana kulu sikasika naˈa, ma kulu ka saga naˈa, ma kulu ka leˈa ˈi maana.
28 Kamu na ngwae araˈi ki, muke alafe fuana ˈafe kamu ki, diˈia logo
neˈe kamu alafe fuana na nonimuˈa talamuˈa. Na ngwae ka alafe fuana
na ˈafe nia, nia alafe logo fuana na nonina ˈana talana.
29 Noaˈa ta ngwae kasi sulangaˈinia nonina talana. Bore ma nia ka sarea
lala ma ka lia sulia nonina talana, diˈia logo sa Jesus Christ neˈe sasia fuana
ngwae faˈamamana ki.
30 Ma kuluˈa na ngwae neˈe kulu faˈamamana ana niaˈa, kuluˈa naˈa
neˈe nonina sa Jesus Christ.
31 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Na ngwae ke baˈa faˈasia teˈa
nia faˈinia maˈa nia, ma ka araˈi. Aia, na ngwae neˈe faˈinia na kini neˈe,
kera ka alua naˈa taˈi ru.”
32 God faˈamanata kia ˈani ru leˈa ki ˈani alaˈanga neˈeri, ma nau ku
saiana nia fata sulia sa Jesus Christ ma kuluˈa ngwae neˈe faˈamamana ki.

33 Ma na Kerekereˈa Abu ka faˈataˈinia logo ru sulia na araˈi ki faˈinia
ˈafe ki ba ˈuri: Na ngwae neˈe ˈoko araˈi naˈa, ˈoko alafe fuana na ˈafe
ˈoe, diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu. Ma na kini neˈe ˈoko ˈafe
naˈa, ˈoko fuˈusi doe ana araˈi ˈoe.

6

Sulia na maˈa faˈinia teˈa faˈinia na ngela kera ki

1 Ma kamu na ngela ki, muke roˈosulia na fatalana maˈa ki faˈinia teˈa
kamu ki, osiˈana nia neˈe abulaˈanga leˈa sa Jesus Christ nia oga.
2 Ma na taki etaeta neˈe God ka fikua naˈa fata alangaˈinga neˈe ka ˈuri,
“Muke fuˈusi doe ana na maˈa faˈinia teˈa kamu ki,
3 fasi ˈiri muke tua leˈa, ma na maurilamuˈa ke baˈa tau ˈi neˈe saena
magalia.”
4 Aia, kamu na maˈa faˈinia teˈa ki, muke tua faˈasia faˈasaetaˈalana
na ngela kamu ki. Ma muke faˈamanata kira, ma muke fata ˈabera ˈani
falafala neˈe bolo fuana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana na Aofia.

Sulia na ngwae ˈaˈana fafia na ngwae rao ˈoˈo ki

5 Aia, ma kamu ngwae rao ˈoˈo ki, muke roˈosulia fatalana ngwae ˈaˈana
kamu ki ˈi saena magalia neˈe, ma muke fuˈusi doe ada. Ma muke roˈosuli
kira ˈani saeleˈanga diˈia neˈe kamu rao fuana sa Jesus Christ.
6 Muke faˈasaeleˈada ˈunaˈeri, noaˈa laˈu ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈaˈana
kamu ki kira lia goˈo ˈada fafi kamu. Bore ma muke roˈo lala sulida ana
kaidaˈi ki taˈifau diˈia God nia oga, sulia kamu na ngwae rao sa Jesus
Christ ki.
7 Muke saeleˈa fuana raoˈa, diˈia neˈe kamu rao fuana God, ma noaˈa
laˈu fuana ngwae saena magalia goˈo ˈana taˈifilia.
8 Sulia kulu sai naˈa ana diˈia na raolaka leˈa, God ke baˈa kwaiara kia
ˈani ru leˈa ki, sui bore ˈana kulu ngwae rao ˈoˈo nama ka noaˈa.
9 Aia, ma kamuˈa ngwae ˈaˈana fafia ngwae rao ˈoˈo ki, muke abula leˈa
logo ˈunaˈeri fuana ngwae rao ˈoˈo kamu ki. Muke tua faˈasia na fata
saetaˈa ngaˈa fuana faˈamaˈulada. Osiˈana kamu saiana ka sui naˈa neˈe,
kamu faˈinia na ngwae rao ˈoˈo kamu ki, kamuˈa taˈifau toˈo goˈo ana taˈi
God neˈe ngwae ˈaˈana kamu. Sulia nia noaˈa kasi ˈinifilia ana ta ngwae.

Kulu diˈia ngwae ana fuˈanga

10 Aia, na alaˈanga ˈisi nau ki naˈa fuamuˈa neˈe, muke faˈangasingasi
kamu talamuˈa ana Aofia ma ˈani na ngasingasiˈanga doe nia.
11 Muke dau ana raˈunga ni fuˈanga neˈe God kwatea, fasi ˈiri muke
liufia sa Saetan kaidaˈi nia ka sasi ˈuana ilitoˈo lamuˈa.
12 Noaˈa kulu kasi fuˈa laˈu faˈinia na ngwae ki goˈo, bore ma kuke fuˈa
lala faˈinia sa Saetan faˈinia na ngasingasiˈanga nia. Kulu fuˈa faˈinia
ano ˈi ru taˈa ki, ma faˈinia na gwaungaˈi kira ki neˈe kira ˈinotoˈa ˈania
maˈerodo saena na magalia neˈe.
13 Duˈungana ˈunaˈeri, muke dau ana raˈunga ni fuˈanga ki taˈifau neˈe
God ka kwatea, fasi ˈiri ana kaidaˈi ana fuˈanga faˈinia na malimae ka dao
maˈi, muke baˈa totolia goˈo amuˈa liufilana na malimae kamu. Ma ana
kaidaˈi ana fuˈanga ka sui, kamu ke uu ngasi ˈua.
14 Ta neˈe muke folo leˈa ˈusi kamu. Ma na alaˈanga mamana kamu ki
nia diˈia na foˈosae ˈi liˈitamuˈa. Ma na abulaˈanga ˈoloˈolo kamu ki ka
diˈia na talo neˈe suˈusia na fuˈufuˈumuˈa.

15 Ma muke sasi akaˈu ana kaidaˈi ki taˈifau ana alaˈanga sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe kwatea aroaroˈanga, sulia nia naˈa neˈe taˈe butu ana ˈaemuˈa ki.
16 Ma na faˈamamanaˈanga kamu neˈe diˈia naˈa talo ki fuana faˈamaelana na simaˈi mafula ki taˈifau neˈe sa Saetan fanasi kamu ˈaniˈi.
17 Ma na faˈamauriˈanga God fuamuˈa neˈe diˈia na kifi neˈe duˈu fafia na gwaumuˈa. Ma na fatalana God, ka diˈia na sele ni fuˈanga neˈe Anoˈi ru Abu kwatea fuamuˈa.
18 Ma muke foˈo ngangata ana kaidaˈi ki taˈifau, diˈia neˈe Anoˈi ru Abu talaˈi kamu ana. Muke gania ta kwaiˈafiˈanga faˈasia God. Muke lialia ma noaˈa kamu kasi ngwataˈutaˈu fuana foˈongaˈa ˈiri God ke ˈafia na ngwae faˈamamana ki taˈifau.
19 Ma muke foˈo logo fuaku ˈiri kaidaˈi nau ku fata, God ke baˈa kwatea na alaˈanga nia ki fuaku, ˈiri noaˈa nau kusi maˈu laˈu, ma nai baˈa faˈamadakola naiˈi ru ˈanga God neˈe na Faˈarongoˈa Leˈa logo fuana na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Na naiˈi ru ˈanga neˈe, God noaˈa ˈiri faˈamadakola ˈi naˈo fuana na ngwae ki.
20 Nauˈa na ngwae sa Jesus Christ fuana na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri, ma nau ku tua saena luma ni lokafo osiˈana na alaˈanga nau ki. Muke foˈo ˈiri nau ku fata noniraˈa sulia na Faˈarongoˈa Leˈa diˈia God nia oga.

Fata leˈaleˈanga ˈisi ki

21 Sa Tikikus, na ngwae asina leˈaleˈa kia ma na ngwae rao mamana na Aofia, nia ke baˈa faˈarongo kamu sulia na tualaku, ˈiri muke saiana ru ki taˈifau neˈe fuli fuaku ˈi neˈe.
22 Nia neˈe kwate ma nau ku baˈea kwau siaumulu, ˈiri nia ka alaˈa sulia tuaˈa kaimili, ma ˈiri nia ka radua kaumulu logo.
23 Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa faˈinia na Aofia sa Jesus Christ ka kwatea aroaroˈanga, alafeˈanga, faˈinia fitoˈonga fuamuˈa ngwae neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ.
24 Ma nau ku oga God ka faˈataˈinia kwaiˈofeˈanga fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira alafe fuana na Aofia kia sa Jesus Christ ˈania alafeˈanga talau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Filipae

ˈI Filipae taˈi fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Masedonia neˈe taˈena kulu saea ˈani kula ngwae Grik ki.

Ana Acts 16 nia alaˈa kwau sulia kaidaˈi sa Paul nia ˈafia siosi fuana ka taˈe maˈi saena fanoa neˈe. Sa Paul tua saena lokafo ana fanoa doe ˈi Rom ana kaidaˈi nia keresia na buka neˈe. Saena buka neˈe, sa Paul oga ke saea baˈatafeˈanga ana siosi ki ˈi Filipae, sulia kira kwaiˈafi ana ˈani balibalia ana mani. Sa Paul oga kike tua kwaima fiku faˈinida kwailiu. Ma nia ka saea fuada kike tua enoeno diˈia sa Jesus. Nia saea logo fuada neˈe manataˈanga kira ke tua ngangata ana God, sui bore ˈana kira ka dao toˈona ˈafitaˈiˈanga, diˈia neˈe sa Paul dao toˈona ka sui naˈa ki. Ma nia ka faˈabasu kira faˈasia dongalana faˈamamanaˈanga ˈosoˈoso. Na faˈamanata ˈosoˈoso, kira ngwae Jiu neˈe saea ngwae ki taˈifau kike roˈo nama suli taki sa Moses ma ˈolo faˈataˈi ˈanga (circumcision) ˈiri kike faˈasaleˈa God. Bore ma, sa Paul saea kulu ke fitoˈo ana nama kwaimaˈanga doe God goˈo. Kulu saiana kulu lado leˈa faˈinia sa Jesus, ma kulu saiana kuka saga naˈa ˈi maana God, osiˈana kulu faˈamamana ana sa Christ naˈa. Ma nia noaˈa kasi mamana diˈia kulu roˈo nama sulia taki Jiu ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Maurilana sa Paul & 1:1-26
Kulu ka donga maurilana sa Christ & 1:27—2:18
Na faˈarongoˈa sulia kwaima sa Paul ki & 2:19-30
God faˈasaga ngwae ki sulia na faˈamamanaˈanga kira ki & 3:1—4:9
Alaˈanga ana baˈatafeˈanga ki & 4:10-23

1 Nauˈa sa Paul faˈinia sa Timoti, na ro ngwae ni rao sa Jesus Christ ki.
Keroˈo kerekere kwau fuamuˈa ngwae ki taˈifau neˈe kamu faˈamamana
ana sa Jesus Christ, ma muka tua saena maˈe fanoa doe ˈi Filipae. Keroˈo
kerekere fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo kamu ki faˈinia logo na ngwae neˈe
kira kwaiˈafi ana fikutaˈi ngwae faˈamamana.
2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke
kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Sa Paul foˈo fuada

3 Nau ku baˈatafea liu na God nau fuamuˈa, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe
nau ku manata toˈomuˈa.
4 Ma nau ku saeleˈa liu ana kaidaˈi nau ku foˈo fuamuˈa taˈifau,
5 osiˈana nau ku manata toˈona na kwaiˈafiˈanga ki neˈe kamu sasiˈi
fuaku ana raoˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, ana etangilana naˈa maˈi kaidaˈi
kamu faˈamamana ana, leleka ka dao ˈi taˈena.
6 Ana kaidaˈi neˈeri, God nia talaˈae ana raoˈa leˈa neˈe nia sasiˈi ki ˈi
saena maurilamuˈa, ma nau ku saiana nia ke baˈa faˈa aliˈafua laˈu leleka
ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈeri ana faˈi asoa sa Jesus Christ ke oli maˈi ana.
7 Nia ka totolia nau ku saeleˈa ˈunaˈeri suli kamu, osiˈana nau ku alafe
fuamuˈa, ma muka kwaiˈafi aku faˈinia na raoˈa neˈe God kwatea fuakulu.
Kaumulu kwaiˈafi aku ana kaidaˈi nau ku tua saena na luma ni lokafo, ma

ana kaidaˈi nau ku faˈataloˈa ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa ma nau ku fuˈa suˈusia.
8 Nau ku kolo kaumulu liu naˈa sulia na alafeˈanga doe nau fuamuˈa diˈia logo na alafeˈanga sa Jesus Christ fuamuˈa. God ka alafafia na ru niniˈa nau ku saeˈe ki niˈi mamana.
9 Nau ku foˈo logo fasi ˈiri na alafeˈanga kamu ke bulao daudonga ma ka tatakolaˈa. Nau ku foˈo ˈiri muke sai leˈa sulia God, ma muke sai leˈa ana sulia abulaˈanga neˈe leˈa ma ka taˈa,
10 fasi ˈiri muke bolo faˈinia fililana ru leˈa ki ma ka saga, ˈiri muke tua saga ana faˈi asoa sa Jesus Christ ke oli maˈi ana.
11 Nau ku foˈo ˈiri na maurilamuˈa ka saga taˈifau sulia na kwaiˈafiˈanga neˈe sa Jesus Christ ka sasiˈi fuamuˈa ki. Ma kaidaˈi na maurilamuˈa nia saga ˈunaˈeri, ngwae ˈoro ki kike baˈatafea God.

Na mauriˈa mamana

12 Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku oga muke saiana na ˈafitaˈiˈanga ba dao toˈoku ki ana kaidaˈi neˈe, nia ˈafi leˈa liu aku fuana faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa.
13 Sulia na ngwae ni ofoˈa ki neˈe kira folo ˈi neˈe saena luma doe na ngwae tatalafaˈa, ma ngwae ˈoro matamata ki, kira sai goˈo ˈada ana neˈe nau ku tua saena luma ni lokafo sulia nau na ngwae rao sa Jesus Christ.
14 Ma osiˈana logo neˈe nau ku tua saena luma ni lokafo, ru neˈe ka radua ˈorolana ngwae ki neˈe kira faˈamamana ana Aofia, fasi ˈiri kira ka faˈarongo noniraˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, ma noaˈa kira kasi maˈu.
15-17 Ti ngwae faˈatalo ˈani sa Jesus Christ osiˈana kira kwaimamagolai aku. Na liaˈi ngwae kira fuana faˈataloˈa ˈani sa Jesus Christ noaˈa kasi leˈa. Sulia kira oga faˈataloˈa kira ˈani sa Jesus kwate ma kira ka talingaˈi ka liufi nau. Kira sasi ˈunaˈeri sulia kira oga kike baˈa kwatea laˈu ti ˈafitaˈiˈanga fuaku kaidaˈi niniˈa nau ku tua saena luma ni lokafo. Ma ti ngwae laˈu, kira toˈo ana na liaˈi ngwae leˈa ki fuana faˈataloˈa ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa. Kira faˈarongo ˈani sulia na alafeˈanga kira fuaku, ma sulia kira saiana God neˈe fili nau fuana suˈusilana na Faˈarongoˈanga Leˈa.
18 Ma nia leˈa goˈo ˈana. Sui bore ˈana na liaˈi ngwae kira ka leˈa nama ka taˈa, kira faˈarongo sulia sa Jesus Christ. Nau ku saeleˈa liu, osiˈana kira faˈarongo sulia sa Jesus Christ.
ˈIu nai baˈa saeleˈa ˈaku,
19 sulia nau ku saiana God ke baˈa ˈafi nau ana kaidaˈi ˈafitaˈi neˈe, osiˈana na foˈongaˈa kamu fuaku ma na kwaiˈafiˈanga na Ano ˈi ru sa Jesus Christ.
20 Ma na kwaiogaiˈanga doe nau neˈe, nau ku manata toˈona God fasi nai roˈo naˈa ˈaku sulia kwaiogaiˈanga nia, ma naisi maˈu fuana faˈataloˈa sulia sa Christ. Nau ku ˈidufaˈi noniraˈa ˈi naˈo, ma nau ku oga nai noniraˈa logo ana kaidaˈi neˈe, fasi ˈiri ngwae ki kike tafea sa Jesus Christ osiˈaku. Sui bore ˈana nau ku mauri ˈua nama nau ku mae, nau ku oga kike tafea sa Jesus Christ duˈungana ru nau ku sasiˈi ki.
21 Osiˈana tae neˈe ngwae ki kira mauri? Ma fuaku, nau ku mauri fuana raoˈa fuana sa Jesus Christ. Ma diˈia nau ku mae, nia leˈa sulia nai baˈa tua faˈinia sa Jesus Christ ˈi langi.
22 Bore ma nau kusi saiana ta tae neˈe nau ku filia. Sulia nau ku oga nai mauri ˈua, fasi ˈiri nau ku ulafu ˈaku ˈani raoˈa fuana sa Christ.

23 Ma nau ku oga logo nau ku mae, fasi ˈiri nai baˈa tua faˈinia sa Jesus
Christ, osiˈana nia leˈa liu fuaku. Nau kusi saiana tae neˈe nau ku oga.
24 Bore ma nia ka leˈa goˈo neˈe noaˈa naisi mae ˈua, ˈiri nai ˈafi kamu.
25 Nau ku saiana ru neˈeri, ma nia neˈe kwate ma nau ku saiana
nai baˈa mauri ˈua ˈaku faˈi kamu, fasi ˈiri nau ku faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga kamu ki. Ma na faˈamamanaˈanga kamu ka faˈasaeleˈa
kamu,
26 fasi ˈiri ana kaidaˈi nau ku oli laˈu kwau siaumulu, muke baˈatafea
sa Jesus Christ ka tasa liu osiˈaku.
27 Ma diˈia ta tae bore ˈana ka fuli fuaku, na abulaˈanga kamu ka saga ka
leka sulia na Faˈarongoˈanga Leˈa sulia sa Jesus Christ. Muke sasi ˈunaˈeri,
ma diˈia nau ku leka kwau siaumulu nama ka noaˈa, nai baˈa rongo
goˈo ˈaku kwau sulia na falafala leˈa kamu ki. Ma nai baˈa saiana neˈe
faˈamamanaˈanga kamu ki ngasi, ma kamu ke tua ˈani taˈi manataˈanga,
ma taˈi kwaiogaiˈanga goˈo fuana raoˈa fiku fuana Faˈarongoˈa Leˈa, fasi
ˈiri neˈe ngwae ˈoro ki kike faˈamamana ana.
28 Noaˈa kamu kasi maˈu ˈani malimae kamu ki. Sulia ru neˈe faˈataˈinia
naˈa fuada, kike baˈa ngalia na matalangaˈilada, ma kamu ke baˈa ngalia
mauriˈa firi. God ke baˈa sasi ˈunaˈeri.
29 God fili kamu fasi ˈiri muke faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma kamu
ke nonifii logo fuana.
30 ˈI naˈo maˈi, kamu lisia nau ku nonifii. Ma ana kaidaˈi neˈe muka
rongoa kira sasi ˈunaˈeri logo aku.✡ Ma kamu ka nonifii logo ˈunaˈeri.

2

Donga falafala sa Christ

1 Nau ku saiana neˈe fikuˈa kamu faˈinia sa Jesus Christ neˈe
faˈangasingasi kamu, ma na alafeˈanga nia fuamuˈa neˈe gwale kamu. Ma
nau ku sai logo ana muka fiku faˈinia na Anoˈi ru Abu, ma muka kwaigere,
ma muka alafe fuamuˈa kwailiu.
2 Osiˈana ru neˈeri ki, nau ku amasi kamu, muke kwatea lia ˈi ngwae
kamu ki ma na kwaiogaiˈanga kamu ki ka alua naˈa taˈi ru, ma muke
kwate na alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu ka doe laˈu. Diˈia muke sasi
ˈunaˈeri, na saeleˈanga nau ka fiˈi doe liu fuamuˈa.
3 Ma noaˈa kamu kasi fulia laˈu ta ru sulia liamuˈa neˈe kamu oga muke
doe, ma muka oga baˈatafelamuˈa talamuˈa. Bore ma muke faˈatiˈitiˈi
kamu talamuˈa, ma leˈa fuana muke manata fuana ngwae matamata ki
ka leˈa liufi kamu talamuˈa.
4 Muke tua faˈasia na manataˈanga sulia na tae ki neˈe kamu ogaˈi, bore
ma muke manata logo sulia na kwaiogaiˈanga ngwae matamata ki.
5 Na manataˈanga kamu ki ke diˈia na manatana sa Jesus Christ.
6 Sui bore ˈana sa Christ neˈe God mamana naˈa, noaˈa nia kasi manata
fasi nia ka tua tari ˈana ana fuli nia faˈinia God.
7 Nia faidanga naˈa ˈani ru ki taˈifau, ma ka futa ana nonina ngwae, ma
ka alua ngwae ni rao goˈo ˈana.
8 Ma nia ka faˈatiˈitiˈi nia ˈana talana.
Sui bore ˈana kira ka fotoˈia ana ˈai rara folo ma ka mae, nia roˈo naˈa
sulia na kwaiogaiˈanga God.

✡ **1:30** Acts 16:19-40

9 Ma osiˈana na ru neˈe, God ka faˈadoea nia ka tasa, ma ka kwatea naˈa
sata fuana neˈe ˈinotoˈa ka liufia sata ki taˈifau.
10 Ma fuana na faˈa ˈinotoˈanga ana na satana sa Jesus, na ru mauri ki
taˈifau neˈe kira tua ˈi langi, ma ˈi ano, ma na fanoa ngwae mae ki,
kira ke bobo uruuru fuana.
11 Ma kira taˈifau kike faˈarongo ˈani sa Jesus Christ naˈa neˈe na Aofia,
ˈiri kira ke faˈa ˈinotoˈa God na Maˈa.

Muke kwasu diˈia na unu fuana ngwae ki saena magalia

12 Nia neˈe kwaima leˈa nau kina ˈae, nia leˈa liu fuana muke roˈosulia
na alaˈanga nau ki fuamuˈa, diˈia ba kamu sasia ana kaidaˈi nau ku tua faˈi
kamu. Ma ana kaidaˈi neˈe, muke sasi ngangata fuana roˈongaˈa sulia na
alaˈanga nau ki, ana kaidaˈi nau ku tua tau faˈasi kamu. Nia ka leˈa fuana
taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa muke ili ngangata ˈuana roˈongaˈa sulia God ˈania
faˈadufa ˈanga. Ma kamu ka tua ˈani ta tuaˈa neˈe totolia ngwae neˈe God
faˈamaurida faˈasia taˈangaˈa ki.
13 God kwate ma kamu ka oga roˈongaˈa sulia, ma nia kwate ma muke
totolia roˈongaˈa sulia na tae ki neˈe nia oga muke sasiˈi.
14 Ma ˈani ru ki taˈifau neˈe kamu sasiˈi, muke tua faˈasia na
ngununguˈanga faˈinia olisuˈusuˈunga,
15 fasi ˈiri muke tua saga, ma noaˈa kira kasi dao toˈona ta ru fuana
fafilamuˈa. Sui bore ˈana kamu ka tua ˈua saena magalia neˈe safitana na
ngwae neˈe abulalada ka taˈa, kamu tua naˈa diˈia ngela God ki. Nia leˈa
fuana muke diˈia na unu ki neˈe rara ˈafida saena magalia rodoˈa neˈe,
16 osiˈana kamu faˈarongo ˈani alaˈanga neˈe kwatea na mauriˈa firi
fuada. Ma diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, nai baˈa saeleˈa ka doe liu ana faˈi
asoa sa Jesus Christ ke oli maˈi ana, sulia raoˈa nari kamu ki ke baˈa
faˈataˈinia neˈe raoˈa nau ki ˈi safitamuˈa noaˈa kasi ˈoˈo.
17 Na faˈamamanaˈanga kamu ana God ka diˈia na foˈosiˈanga neˈe
kamu kwatea fuana. Ma diˈia nia oga nai mae diˈia na ru ni
kwaisuˈusiˈanga logo, nai baˈa saeleˈa liu logo, diˈia kaumulu saeleˈa ana
kaidaˈi neˈe.
18 Ma ka ˈunaˈeri logo, muke saeleˈa logo faˈi nau.

Sulia sa Timoti faˈinia sa Epafroditus

19 Nau ku manata toˈo neˈe na Aofia ke ˈafi nau ˈiri nau ku asungaˈinia
kwau sa Timoti ˈaliˈali siaumulu, fasi ˈiri ana kaidaˈi nia ke oli maˈi ˈi
neˈe, ma ka faˈarongo nau ˈani na tuaˈa kamu ki, nai baˈa saeleˈa liu.
20 Noaˈa goˈo ta ngwae ˈi neˈe faˈi nau diˈia sa Timoti neˈe saiana ka
gere kamu ma ka alafe fuamuˈa.
21 Sulia ngwae matamata ki, kira manata goˈo ˈada sulia na kwaio-
gaiˈanga kira ki, ma ka noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga sa Jesus Christ.
22 Ma sa Timoti ba kaumulu saiana na raoˈa leˈa nia ki, sulia nia ka
diˈia naˈa na ngela mamana nau fuana ˈafilaku fuana na faˈataloˈa ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa.
23 Nia neˈe, ana kaidaˈi nau ku saiana ta tae neˈe ke baˈa fuli fuaku ˈi
neˈe, nau ku oga nai kwate ˈaliˈali kwau ana niaˈa siaumulu.
24 Ma nau ku faˈamamana na Aofia ke baˈa kwate ka talangwaraˈu fuaku
ˈiri nai leka ˈaliˈali logo kwau siaumulu.
25 Ma nau ku manata naˈa logo fuana nai eta kwatea kwau ngwai asina
kia sa Epafroditus, na ngwae ba kamu kwatea maˈi ˈi neˈe fuana na

ˈafilaku. Nia rao faˈi nau fuana God, ma nia ka ˈafi nau, ma keroˈo ka fuˈa saulia malimae kulu ki.
26 Sa Epafroditus oga liu lisilamuˈa taˈifau. Ma nia ka manata ˈabera, sulia kamu rongoa maˈi fasi nia mataˈi ˈi neˈe.
27 Ma nia ka mataˈi mamana, ma ka karangi mae. Bore ma God ka kwaimanatai ana niaˈa, ma ka gura naˈa. ˈUnaˈeri, God ka kwaimanatai logo aku, osiˈana diˈia neˈe nia mae naˈa, ma liadilaˈanga nau ke baˈa doe laˈu.
28 Ma nia neˈe kwatea ma nau ku oga liua nai olitaˈi nia kwau siaumulu, ˈiri muke saeleˈa laˈu kaidaˈi kamu lisia. Ma noaˈa nau kusi ˈabera laˈu sulia.
29 ˈUnaˈeri neˈe, muke kwaloa niaˈa ˈani saeleˈanga doe, sulia niaˈa neˈe ngwai asina kia naˈa duˈungana na faˈamamanaˈanga kia ana na Aofia. Muke fuˈusi doe logo ana ngwae ki taˈifau ˈunaˈeri.
30 Osiˈana nia noni maˈudi fuana maeˈa ma ka karangi mae ana kaidaˈi nia rao fuana sa Jesus Christ. Nia ka kwaiˈafi aku olisi kamu, sulia nia ˈafitaˈi fuamuˈa fuana ˈafilaku ana kaidaˈi neˈe.

3

Na ˈoloˈoloˈa mamana

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, muke saeleˈa sulia na fikuˈa kamu faˈinia na Aofia. Sui bore ˈana nau ku keresia taˈifau naˈa alaˈanga neˈe ki ˈi naˈo, nia leˈa fuana nai keresia laˈu, sulia neˈe alaˈanga nau ki ke baˈa ˈafi kamu, kaidaˈi neˈe ti ngwae ke iliili ˈuana kike talaˈi rora amuˈa.
2 Muke madafi kamu faˈasia na ngwae taˈa neˈeri ki. Kira abula taˈa. Kira ka faˈamanata kika saea fasi neˈe kuke roˈo nama sulia na taki ana ˈolo faˈataˈi ˈanga ˈiri neˈe kuluˈa ngwae God ki.
3 Kuluˈa, ma noaˈa laˈu kiraˈa, neˈe na ngwae God ki naˈa, osiˈana kulu foˈosia God ˈani Anoˈi ru Abu, ma kuka saeleˈa osiˈana na ru neˈe sa Jesus Christ sasiˈi fuaka ki. Noaˈa kulu kasi fitoˈo goˈo ana na falafala Jiu ki ana ˈolo faˈataˈi ˈanga ˈiri neˈe kuluˈa ngwae God ki.
4 Sui bore ˈana nau ku roˈosulia na falafala neˈeri ki, noaˈa nau kusi fitoˈo ana goˈo ru neˈeri ki. Ma diˈia sa tai neˈe fia fasi nia ngwae God sulia nia ka roˈo sulia na falafala ana ˈolo faˈataˈinia, nauˈa naˈa neˈe nau ku liufia ˈani roˈongaˈa sulia falafala ˈunaˈeri ki.
5 Kaidaˈi kwalu asoa ki buri ˈana nau ku futa maˈi ana, goˈo kira ka ˈole nau naˈa. Ma nau ku futa maˈi ana ngwae Jiu mamana, sulia nau ku leka maˈi faˈasia na kwalafa sa Benjamin. Ma nau ku leka saga naˈa sulia na taki Jiu ki, sulia nauˈa bore ta ngwae logo ana Farasi ki.
6 Ma sulia na kwaiogaiˈanga nau ka ngasingasiˈa liu fuana falafala Jiu ki, nau ku faˈakaisia na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ki. Ma nau ku roˈosulia taˈifau na taki sa Moses ka kwateˈe ki, ma noaˈa naisi rora ˈani ta taki.
7 ˈI naˈo nau ku manata fasi ru neˈeri ki leˈa fuaku. Bore ma taˈena, nau ku saiana na ru neˈeri ki neˈe ru ˈoˈo ki goˈo ˈana, osiˈana na ru sa Jesus Christ sasiˈi fuaku ki.
8 Nia mamana! Nau ku dao toˈona na ru neˈe nau ku sasiˈi ˈi naˈo ki, ru ˈoˈo ki goˈo ˈani taˈifau. Bore ma na ru neˈe talingaˈi ka mamana neˈe fasi nau kui sai leˈa ana na Aofia nau sa Jesus Christ. Ma duˈungana niaˈa neˈe kwate ma nau ku faˈasia ru ki taˈifau neˈe nau ku sasiˈi ˈi naˈo. Ma

nau ku manata suliˈi ru neˈeri ki diˈia goˈo ˈana ru taˈa ki. Nau ku sasi
ˈunaˈeri ˈiri nai ˈado faˈinia sa Jesus Christ,
9 ma nau ku alua naˈa taˈi ru faˈinia. Noaˈa naisi saga ˈi maana God sulia
na tae neˈe nauˈa talaku nau ku sasia fuana roˈongaˈa sulia na taki Jiu ki.
Bore ma God saea nau ku saga sulia na faˈamamanaˈanga nau ana sa Jesus
Christ. God naˈa neˈe faˈasaga ngwae ki sulia na faˈamamanaˈanga kira
ki.
10 Na ru talingaˈi neˈe nau ku oga naˈa neˈe malingaˈilana sa Jesus Christ
faˈinia na ngasingasiˈanga God neˈe faˈataˈinia ˈani tataˈenga nia faˈasia
na maeˈa. Ma nau ku oga logo ˈadoˈa faˈinia ana nonifiiˈanga nia, ma nau
ku sasi logo diˈia neˈe nia mae.
11 Ma ˈunaˈeri, nau ku manata toˈo nai baˈa tataˈe logo faˈasia na maeˈa.
12 Noaˈa naisi saea fasi nau ku malingaˈi taˈifau ana sa Jesus nama nau
ku saga taˈifau naˈa. Bore ma nau ku ngangata faˈinia faisuˈusuˈu ˈanga
ˈuana malingaˈilana sa Jesus ma nau ku tua saga taˈifau osiˈana nia fili
nau fuana sasiˈa ˈunaˈeri.
13 Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku saiana ru neˈeri ki taˈifau noaˈa kasi
fuli ˈua fuaku. Bore ma taˈi ru naˈa neˈe nau ku sasia, nau ku manata
bura ˈani na ru neˈe sui naˈa ki ˈi buriku, ma nau ku sasi ngangata ˈuana
na tuaˈa diˈia sa Jesus ana kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua.
14 ˈUnaˈeri nau ku sasi ngasingasiˈa naˈa fuana nai baˈa ngalia na
kwaiaraˈanga ana God kaidaˈi nia ke baˈe nau ˈalaˈa ˈuana ˈi langi,
osiˈana nau ku faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma ru neˈeri naˈa neˈe
kwaiaraˈanga nau.
15 Kuluˈa taˈifau goˈo neˈe kulu ngasingasiˈa naˈa ˈani
faˈamamanaˈanga kia ki, kulu toˈo logo ana manataˈanga ˈunaˈeri ˈi
saena maurilaka. Ma diˈia ti ngwae amuˈa noaˈa kasi ala goˈo fafia na ru
niniˈa nau ku saeˈe ki, God neˈe ke baˈa faˈataˈi madako ana na tala neˈe
saga.
16 Aia, nia leˈa fuana kulu ka roˈo sulia na ru mamana neˈe kulu roˈo
naˈa maˈi sulia ˈi naˈo ki, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe.
17 Ngwaefuta nau kina, muke ili donga naˈa amuˈa na falafala nau ki.
Kamu ka sasi logo diˈia sa tai neˈe kira leka saga sulia na falafala neˈe
kaimili faˈataˈinia fuamuˈa.
18 Nau ku fata naˈa fuamuˈa ana kaidaˈi ˈoro ki ˈi naˈo, neˈe ngwae
ˈoro kika saea kira faˈamamana ana sa Jesus Christ, bore ma abulada
faˈataˈinia neˈe kira malimaeˈa ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia na maelana
sa Jesus Christ ana ˈai rara folo. Ma nai baˈa olioliˈa ana sulia. Ma nau ku
angi, ma nau ku kwaimanatai sulia
19 kira leka goˈo ˈada ˈuana kula ana kwaˈikwaˈinga. Na ru talingaˈi
fuada neˈe kwaiogaiˈanga ana nonida. Nia leˈa fuana kira ka ˈeke sulia
na ru kira sasiˈi ki, bore ma kira saeleˈa goˈo ˈada suliˈi. Ma taˈi ru goˈo
neˈe kira manata sulia na ru saena magalia neˈe ˈi ano ki.
20 Bore ma kuluˈa niniˈa, na fanoa mamana kia nia ˈi langi. Ma kulu
ka kwaimasi ana daolana maˈi na Aofia kia sa Jesus Christ neˈe faˈamauri
kia, sulia nia ke baˈa oli maˈi faˈasia ˈi langi.
21 Ma nia ke baˈa rokisia nonika neˈe ngwataˈutaˈu ma ke baˈa mae,
ma nia ke kwatea nonika ka ngwasinasina diˈia nonina. Nia ke baˈa
rokisi kulu ˈunaˈeri ˈani ngasingasi ˈanga doe nia neˈe nia toˈo ana fuana
gwaungaˈi ˈanga fafia na ru ki taˈifau.

4

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, muke uu ngasi ana na Aofia. Nau ku alafe liu
fuamuˈa, ma nau ku oga lisi lamuˈa. Nau ku saeleˈa ka doe liu osiˈamuˈa.

Donga na falafala ana aroaroˈanga

2 ˈIu, ma koroˈo ˈi Iudia faˈinia ˈi Sintike, nau ku amasi koroˈo ˈiri moke
mango faˈasia olisuˈusuˈu ˈanga, osiˈana koroˈo ngwai asina ki naˈa ana
na Aofia.
3 Ma sa Sisigus, ˈaeˈo logo na ngwae rao leˈa kwaima faˈi nau, nau ku oga
ˈoke ˈafia ro kini neˈeri ki, sulia keroˈa rao ngangata faˈi nau, ma faˈinia
sa Klement, ma faˈinia ngwae ˈoro ki fuana na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa. God keresia naˈa satada taˈifau ˈi saena buka nia, na kula neˈe nia
keresia naˈa satana na ngwae neˈe kira ke baˈa toˈo ana mauriˈa firi.
4 Muke saeleˈa ana kaidaˈi ki taˈifau sulia na fikuˈa kamu faˈinia na
Aofia. Ma nau ku saea laˈu, muke saeleˈa!
5 Muke faˈataˈinia na enoenoˈanga fuana ngwae ki taˈifau, osiˈana na
Aofia nia ke baˈa dao ˈaliˈali naˈa maˈi.
6 Muke tua faˈasia na manata ˈaberaˈanga ˈani ta ru. Bore ma muke
foˈosia lala God, muke gania ˈuana tae ki neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani, ma
muke baˈa tangoa.
7 Ma na aroaroˈa God ke baˈa tua ˈi saena maurilamuˈa ma ˈi
saena manataˈanga kamu, ˈiri muke tua faˈasia na ˈaberaˈanga ma na
maˈungaˈa. Ma God ke baˈa kwatea na aroaroˈanga nia fuamuˈa, osiˈana
kamu tua ˈado faˈinia sa Jesus Christ. Ma na aroaroˈanga nia noaˈa ta
ngwae kasi malingaˈi aliˈafu ana.
8 Ngwaefuta kina, na alaˈanga ˈisi nau fuamuˈa naˈa niniˈa. Muke
manata sulia na ru mamana ki, ma ru neˈe ngwae ki fuˈusi doe ani, ma
na ru saga ki, ma na ru neˈe sikasika faˈasia taˈangaˈa, ma ru leˈa ki.
9 Muke roˈosulia naˈa faˈamanataˈanga neˈe nau ku kwatea fuamuˈa.
Ma muke sasi sulia na abulalaku neˈe kamu lisia nau ku tua ˈani, ma nau
ku alaˈa ˈani. Ma God neˈe kwatea aroaroˈa fuaka, nia ke tua faˈi kamu.

Sa Paul tangoda fuana kwaiˈafiˈanga kira ki

10 Sulia na fikuˈa nau faˈinia na Aofia, nau ku saeleˈa liu fafia na
kwateˈa ba kamu kwatea fuaku laˈu. Tau naˈa maˈi ˈafitaˈi fuana muke
faˈataˈinia na alafeˈanga kamu fuaku, osiˈana noaˈa kamu kasi toˈo ana
ta masikwaˈanga fuana kwatelana.
11 Noaˈa nau kusi ˈuga goˈo neˈe nai olidoko ana ta ru. Sulia ana kaidaˈi
neˈe, tuaˈa nau noaˈa kasi leˈa, bore ma manataku toli naˈa faˈinia tae
neˈe nau ku toˈo naˈa ana.
12 Ana kaidaˈi ki, nau ku dalaˈa. Ma ana ti kaidaˈi, nau ku toˈo ana
ru ˈoro ki. Ma nau ku sai naˈa ana tae neˈe manata toliˈa ana kaidaˈi ki
taˈifau, bore ˈana kaidaˈi ana abusuˈa nama ana fioloˈa, ma ana kaidaˈi
nau ku toˈo ana ru ˈoro ki nama kaidaˈi nau ku toˈo ana bara ru ki.
13 Nau ku bolo goˈo ˈaku faˈinia na sasilana na ru neˈeri ki taˈifau, sulia
sa Jesus Christ neˈe faˈangasingasi nau.
14 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, na kwaiˈafi ˈanga neˈe kamu kwatea
fuaku ana kaidaˈi nau ku toˈo ana ˈafitaˈiˈanga, nia leˈa liu.
15 Kamu ngwae ˈi Filipae ki, kaumulu saiana taˈifau naˈa, kaumulu goˈo
ngwae faˈamamana ki neˈe kamu ˈafi nau. Ana kaidaˈi ba kamu fiˈi eta
rongoa na Faˈarongoˈa Leˈa, ana kaidaˈi ba nau ku leka faˈasi kamu saena

abaˈi kula ˈi Masedonia, noaˈa laˈu ta fikutaˈi ngwae neˈe kira kwatea mani fuaku. Taˈi kamuˈa goˈo ba kamu ˈafi nau.
16 Ma ana kaidaˈi nau ku oga kwaiˈafiˈanga ki saena fanoa ˈi Tesalonika, kaumulu ba kamu kwate mani fuaku ana ro kaidaˈi.
17 Naisi fata laˈu ˈuri fasi ˈiri nau ku ngali talau naˈa ana tae ki neˈe kamu kwatea fuaku. Bore ma nau ku oga lala na kwaiaraˈanga God fuamuˈa ka doe.
18 Aia, nau ku ngalia na ru ki taˈifau neˈe kamu kwateˈe maˈi fuaku, ma ka doe liufia na ru nau ku ogaˈi ki. Nau kusi oga naˈa ta ru, sulia sa Epafroditus kwatea taˈifau naˈa kwaiˈafiˈanga kamu fuaku. Ru neˈeri ka diˈia ta foˈosi neˈe moko leˈa, neˈe God saeleˈa fafia.
19 Ma God neˈe nau ku rao fuana, nia ke baˈa kwatea fuamuˈa na ru ki taˈifau neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani faˈasia na ru leˈa ˈoro nia ki. Nia ke kwatea ru neˈeri ki fuaka sulia sa Jesus Christ.
20 Kuluˈa taˈifau kuke tafea God na Maˈa kia tuatua firi! ˈIu.

Alaˈanga ˈisi ki

21 Nau ku kwatea kwau fata leˈaleˈanga nau fuamuˈa taˈifau neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma na ngwai asina kia ki neˈe kami tua kwau ˈi neˈe, kira taˈifau logo kira kwatea kwau na fata leˈa leˈa ˈanga kira ki fuaumulu.
22 Na ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana neˈe kira tua ˈi neˈe ˈi Rom, ma ka tasa faˈasia na ngwai asina kia ki neˈe kira tua ˈi saena luma sa Saesar, na ngwae tatalafaˈa, kira kwatea logo kwau na fata leˈa leˈa ˈanga kira ki.
23 Nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia sa Jesus Christ ke ˈofe kamu ˈani faˈataˈilana na alafeˈanga nia fuamuˈa taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Kolose

ˈI Kolose taˈi fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Asia. Nia 160 kilomita bali fanelana sina ana fanoa doe ˈi Efesus. Nia lia diˈia sa Paul talana noaˈa kasi leka dao ˈi Kolose. Bore ma kaidaˈi nia tua ˈua ana fanoa ˈi Efesus, nia kwatea goˈo ngwae ni rao nia ki fuana faˈarongoˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa ana fanoa neˈe. Kaidaˈi sa Paul keresia na buka neˈe, nia tua saena na lokafo ˈi Rom.

Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira tua naˈa saena siosi ˈi Kolose. Taˈi bali ana faˈamanata ˈanga ˈosoˈoso, kira ngwae Grik neˈe saea Kristin ki kira ke foˈosia nama ˈainsel, ma anoˈi ru neˈe toˈo ana ngasingasi ˈanga ki. Ma taˈi bali ana faˈamanata ˈosoˈoso, kira ngwae Jiu neˈe saea ngwae ki taˈifau kike roˈo nama suli taki sa Moses ma ˈolo faˈataˈi ˈanga (circumcision), ma fuana faˈa abulana fanga ˈoro faˈasia Kristin ki fuana ˈanilaniˈi.

ˈIu sa Paul ka kerekere fuada ka fata fonea faˈamanataˈanga ˈunaˈeri ki. Nia saea neˈe sa Christ naˈa neˈe saungaˈinia ru ki taˈifau ana magalia neˈe, ma sulia raoˈa sa Christ lala neˈe God ka alaˈania ngwae ana magalia kira ka leka maˈi siana. Ka ˈunaˈeri, diˈia kulu faˈamamana ana sa Christ, niaˈa goˈo neˈe taˈi kula neˈe God faˈamauri kulu ana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Mauriˈa mamana ma na raoˈa sa Christ & 1:1—2:19

Mauriˈa faolu, kaidaˈi kulu faˈamamana ana sa Christ & 2:20—4:18

Sa Paul fata leˈa leˈa ana ngwae faˈamamana ki ˈi Kolose

1 Nauˈa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ sulia kwaio-
gaiˈanga God, faˈinia na ngwaefuta kia sa Timoti, keroˈo kerekere kwau
fuamuˈa.
2 Keroˈo fata leˈa leˈa kwau fuamuˈa ngwae God ki neˈe kamu tua ˈi
Kolose. Ma kamu ngwae asina keroˈo ki, osiˈana kamu uu ngasi ˈani
faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ.

Na foˈongaˈa keroˈo fuamuˈa neˈe God na Maˈa kia ke kwaiˈofe amuˈa
ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Foˈongaˈa ana baˈatafeˈanga

3 Ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe keroˈo foˈo fuamuˈa, keroˈo baˈatafea God,
na Maˈa sa Jesus Christ na Aofia kia, fuamuˈa.
4 Keroˈo baˈatafea God, sulia keroˈo rongoa na falafala neˈe kamu
faˈamamana naˈa ana sa Jesus Christ faˈinia na alafeˈanga kamu fuana
ngwae God ki taˈifau.
5 Aia, ana kaidaˈi kamu eta rongoa na alaˈanga mamana neˈe kira saea
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, kamu ka faˈamamana, ma muka alafe fuana ngwae
ki, osiˈana kamu kwaimasi ana na ru leˈa ki neˈe God ka salisali fuamuˈa
maˈi ˈi langi.
6 Na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri ka takalo fuana ngwae ˈoro ki ana kula
toˈotoˈo ki saena magalia, ma nia neˈe kwatea na ngwae ˈoro ki kira ka
sasia ru leˈa ki. Na ru neˈeri neˈe fuli ˈi safitamuˈa ana kaidaˈi neˈe kamu
etangia rongolana na Faˈarongoˈa Leˈa ma muka saiana na alafeˈanga
God.

7 Sa Epafras, na ngwae ba faˈarongo kamu ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa,
niaˈa na ngwae kwaima leˈa kaimili mala. Nia neˈe ngwae rao leˈa sa
Jesus Christ faˈi keroˈo, ma nia ka rao leˈa ˈi safitamuˈa logo.
8 Sa Epafras neˈe faˈarongo keroˈo ˈani alafeˈanga kamu ana na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki. Na Anoˈi ru Abu kwatea naˈa alafeˈanga neˈeri
fuamuˈa.
9 ˈIta maˈi keroˈo ka rongo suli kamu ˈunaˈeri, keroˈo ka inaˈu ana
foˈongaˈa fasi ˈiri God ke faˈataˈinia ru neˈe nia oga muke sasiˈi ki, ma na
Anoˈi ru Abu ka ˈafi kamu ˈiri muke manata saga ma muke malingaˈinia
kwaiogai ˈanga nia ki.
10 Keroˈo foˈo ˈunaˈeri, fasi ˈiri neˈe tuaˈa kamu ke leka sulia kwaio-
gaiˈanga na Aofia, ma ka faˈasaeleˈa nia, ma muke bolo fuana sasilana na
raoˈa leˈa matamata ki taˈifau, ma muke saiana God ka leˈa ka tasa liu.
11 Nau ku gania God fasi ˈiri nia ke faˈangasingasi kamu ana na
ngasingasiˈanga doe nia, fasi ˈiri muke bolo faˈinia na ngangataˈanga ˈani
ta ru bore ˈana faˈinia mabetauˈa. Ma muke saeleˈa,
12 ma muke baˈatafea God Maˈa kia, neˈe kwate muke totolia toˈongaˈa
ana ru neˈe God gonia ˈi langi ki fuana ngwae nia ki.
13 God lafu kia naˈa faˈasia na ˈinotoˈanga ana maˈerodo neˈe sa Saetan
ˈinotoˈa ˈania, ma nia ka talaˈi kia kwau ˈuana saena ˈInotoˈanga na Ngela
nia neˈe nia alafe fuana.
14 Ma na Ngela nia ka loge kia faˈasia sa Saetan, osiˈana nia rufuanata
naˈa ana roraˈa kia ki.

Sa Christ nia talingaˈi ka tasa

15 Sa Christ neˈe kulu lisia naˈa nia neˈe nununa God neˈe noaˈa kulu kasi
lisia ˈani maaka. Ma nia ka gwaungaˈi fafia ru neˈe God nia saungaˈiniˈi
ki, diˈia ta ngela faˈinaˈonaˈo neˈe lia sulia ru ki taˈifau.
16 Sa Jesus Christ nia ˈafia God ana kaidaˈi God saungaˈinia naˈa ru ki
taˈifau maˈi ˈi langi ma ˈi ano, ma na ru ki taˈifau neˈe kulu lisia, ma
ru ki taˈifau logo neˈe noaˈa kulu kasi lisia, ma na ano ˈi ru ki neˈe kira
ngasingasiˈa, ma kika gwaungaˈi, ma kika ˈinotoˈa. Ana sa Jesus Christ,
God saungaˈinia na ru ki taˈifau, ma God ka saungaˈinida fuana sa Jesus
Christ.
17 Sa Christ nia eta tua naˈa sui mala na ru ki taˈifau, ma na ru ki taˈifau
ka tua leˈa sulia nia gwaungaˈi fafida.
18 Sa Jesus Christ naˈa neˈe gwaˈi ru ana nonina. Ma na ngwae neˈe
kira faˈamamana ana, kira naˈa neˈe nonina, ma nia ka kwatea mauriˈa
fuada. Niaˈa na ngwae etaeta neˈe God taˈea faˈasia na maeˈa, ˈiri nia ka
talingaˈi ka tasa fafia naˈa ru ki taˈifau.
19 Sa Jesus nia usulia taˈifau naˈa God, sulia nia neˈe kwaiogaiˈanga God.
20 Ma ˈania sa Jesus, God ka olitaˈinia na ru ki taˈifau maˈi ˈi ano ma ˈi
langi fuana. God ka saungaˈinia na aroaroˈanga naˈa ˈania na maelana sa
Jesus ana ˈai rara folo.
21 Ana kaidaˈi ˈi naˈo, kaumulu tua tau faˈasia God ma muka malimae
logo ana, osiˈana na abula taˈangaˈa ma na manataˈanga rora ki neˈe
kamu sasiˈi.
22 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, osiˈana maelana sa Jesus, God ka
saungaˈinia na aroaroˈanga faˈi kamu. God nia sasi ˈunaˈeri ˈiri muke
sikasika, ma noaˈa ta ngwae kasi fai fafi kamu ˈania ta ru taˈa, kaidaˈi nia
ngali kamu maˈi ˈi naˈona God.

23 Nia baˈa ˈunaˈeri, diˈia muke ngangata ˈania faˈamamanaˈanga kamu
ana sa Jesus Christ, muke uu ngasi ˈani fitoˈonga kamu ki ana na ru
neˈe kamu rongoˈi sulia ana Faˈarongoˈanga Leˈa. Na Faˈarongoˈa Leˈa
neˈeri neˈe kira fata sulia taˈifau naˈa fuana na ngwae ˈoro saena magalia.
Aia, nauˈa sa Paul logo neˈe ta ngwae ni rao ˈania faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri.

Raolana sa Paul fuana na ngwae faˈamamana ki

24 Ana kaidaˈi neˈe, nau ku saeleˈa sulia nau ku nonifii naˈa ˈaku fuana
ˈafilamuˈa. Saena noniku nai nonifii diˈia sa Christ ba nia nonifii. Na
nonifiiˈa nini nau, nau ku nonifii fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈe na nonina sa Christ.
25 God neˈe fili nau fuana raoˈa fuana na ngwae faˈamamana ki. Na
raoˈa nau naˈa neˈe faˈatalongaˈi lana taˈifau na fatalana God fuamuˈa.
26 Kaidaˈi maˈi ˈi naˈo, God noaˈa kasi faˈataˈi madako ana Faˈarongoˈa
neˈe. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, nia fiˈi faˈataˈinia naˈa fuana ngwae nia
ki.
27 God nia saeleˈa ka faˈataˈinia fuaka na ngwae nia ki, neˈe na
Faˈarongoˈa neˈeri, nia fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki logo. Ma na
Faˈarongoˈa neˈeri, neˈe sa Jesus Christ tua naˈa aka. Ma sulia nia ˈunaˈeri,
kulu saiana kuke baˈa ˈinotoˈa faˈinia God.
28 ˈUnaˈeri, keroˈo ka faˈatalo sulia sa Jesus Christ fuana ngwae ki
taˈifau. Keroˈo faˈamanata na ngwae ki taˈifau sulia sa Christ, ma keroˈo
ka faˈabasuda ˈiri kike donga. Keroˈo sasi ˈuri ˈani liatoˈo neˈe keroˈo toˈo
ana. Keroˈo sasi ˈuri fasi ˈiri keroˈo ke talaˈia ngwae ki taˈifau siana God
diˈia naˈa ngwae neˈe kira manata ngasi ana sa Jesus Christ.
29 Nau ku rao ngasingasiˈa ma nau ku sasi ngangata ˈani ngasingasiˈanga
doe neˈe sa Jesus Christ kwatea fuaku, fasi ˈiri nai sasia na raoˈa neˈeri ki.

2

1 Nau ku oga muke saiana neˈe nau ku rao ngasingasiˈa fuamuˈa, ma
fuana ngwae ki neˈe kira tua saena maˈe fanoa ˈi Laodisea logo, ma fuana
sa tai neˈe noaˈa kasi lisi nau ˈua.
2 Nau ku rao ˈunaˈeri sulia nau ku oga nai alungaˈi kamu, ma ˈiri muke
alafe fuamuˈa kwailiu, ma muke saiana taˈifau naˈa faˈarongoˈa sulia sa
Jesus Christ neˈe God noaˈa kasi faˈataˈinia maˈi ˈi naˈo.
3 Osiˈana sa Jesus Christ naˈa neˈe ngwae neˈe bolo fuana kwatelana
saiˈi ruˈa ma liatoˈongaˈa mamana fuana ngwae ki.
4 Na fadalana na kerekereˈa nau naˈa fuamuˈa nia ˈuri: Kamu kasi
faˈamamana ana faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe ti ngwae kira saea, sui
bore ˈana alaˈanga neˈeri ki rongolana nia ka leˈa.
5 Sui bore ˈana nau ku tua tau faˈasi kamu, nau ku manata toˈomuˈa
goˈo ˈaku sulia asoa ki. Ma nau ku saeleˈa liu fafia neˈe nau ku saiana na
faˈamamanaˈanga kamu ki ngasi ana sa Jesus Christ.

Mauriˈa faolu sulia sa Jesus Christ

6 Aia, osiˈana neˈe kamu faˈamamana taˈifau naˈa sa Jesus Christ na
Aofia kamu, na abulalamuˈa ke faˈataˈinia logo neˈe kamu fiku faˈinia.
7 Muke dau ngasi naˈa ana, diˈia ta ˈai ba lalisusu naˈa saena ano ma ka
uu ngasi. Ma muke saungaˈinia na maurilamuˈa fafona na ru ki taˈifau
neˈe nia saea fuamuˈa ˈiri na faˈamamanaˈanga kamu ke ngasi ana, diˈia
neˈe kira faˈamanata kamu taˈifau naˈa ˈani. Ma muke baˈatafea God.

8 Ma muke madafi kamu ˈasu ˈubani ta ngwae kata soke kamu ˈani
faˈamanata ˈanga neˈe noaˈa ˈiri mamana. Na faˈamanata ˈanga neˈeri,
nia leka maˈi faˈasia ngwae ki goˈo ˈana, ma faˈasia na taki neˈe ngwae
ki tala saungaˈiniˈi goˈo ˈada ki, ma sulia anoˈi ru taˈa ki neˈe tua saena
mamanga, ma noaˈa laˈu faˈasia sa Jesus Christ.
9 God taˈifau naˈa neˈe tua ana nonina sa Jesus Christ.
10 Ma kamuˈa, God ka kwatea taˈifau naˈa na mauriˈa mamana
fuaumulu ˈani ˈadoˈa kamu faˈinia sa Jesus Christ. Sa Jesus Christ ˈinotoˈa
naˈa fafia ano ˈi ru kwaitalaˈi ki, ma na ngasingasiˈanga ki taˈifau.
11 Aia, sa Jesus Christ nia sikilia taˈifau naˈa na manataˈanga rora ki
neˈe suˈumaˈi kamu fuana na taˈangaˈa, ka diˈia ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe
ˈefoa ˈuliˈuli faˈasia na noni.
12 Duˈungana ana kaidaˈi kamu siuabu, nia diˈia kira ano naˈa fafi
kamu saena kilu gwaˈu diˈia neˈe kira sasia ana sa Jesus Christ. Ma ˈania
siuabuˈa logo, kaumulu tataˈe faˈasia na maeˈa faˈinia sa Jesus Christ sulia
na faˈamamanaˈanga kamu ana ngasingasiˈanga God neˈe taˈea sa Christ
faˈasia na maeˈa.
13 Kamu mae naˈa, osiˈana kamu abula taˈa naˈa, ma kamuˈa noaˈa laˈu
na ngwae God ki. Ma God alaˈania sa Jesus Christ ka faˈamauri kaumulu,
ana kaidaˈi nia rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki taˈifau. Ma kaidaˈi neˈe,
God ka kwatea naˈa mauriˈa faolu fuamuˈa, diˈia ba nia taˈea sa Jesus
Christ. Ma God ka rufuanata naˈa ana taˈangaˈa kia ki taˈifau.
14 Nia ka ongoa taˈifau naˈa saena ˈaba ru neˈe kira keresia taˈangaˈa
kia ki ˈi saena. Nia ka lafuda taˈifau, diˈia nia ka fotoˈia ana ˈai rara folo
faˈinia sa Jesus Christ.
15 Ma ˈania maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo, nia ka liufia naˈa
ano ˈi ru taˈa ki ma ka lafua naˈa ngasingasiˈanga kira ki taˈifau. Ma nia
ka faˈa ˈekeda ˈi maana ngwae ki taˈifau.
16 Ma kamu kasi rongo sulia ta ngwae neˈe ka fata amuˈa sulia ta fanga
tae neˈe kamu ˈania, ma tae neˈe kamu ka kwaˈufia, ma sulia logo faˈi
asoa tae neˈe kamu faˈa abua, ma faˈi asoa neˈe kamu faˈadoe sulia faˈi
asoa ana madamo faolu ki, ma sulia asoa ana Sabat.
17 Osiˈana na taki ˈunaˈeri ki, ka diˈia goˈo ˈana na nunuˈi ru neˈe ke
baˈa dao maˈi ˈi naˈona na ru mamana. Na ru mamana naˈa neˈe sa Jesus
Christ.
18 Noaˈa kamu kasi alaˈania ta ngwae kasi faˈarora kamu faˈinia
faˈamanataˈanga rora ki, osiˈana kamu toˈo ana kwaiaraˈa neˈe God oga
ke kwatea fuamuˈa. Noaˈa kamu kasi donga ngwae neˈe enoeno ˈosoˈoso
ada ki, ma kira ka faˈadoea nama ˈainsel ki. Kira fata baˈalafe sulia lisilana
lialiata ki. Bore ma ru neˈeri ki, lia boleboleˈa taˈifau goˈo.
19 Ma na ngwae ˈunaˈeri ki kira akafoˈa naˈa faˈasia sa Jesus Christ neˈe
nia tua tua ratai ana ˈi naˈo. Sa Jesus Christ naˈa neˈe ngwae gwaungaˈi
fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ana ki, diˈia na gwauna ngwae ba
nia gwaungaˈi ana nonina. Ma kulu diˈia na nonina, ma God ka kwatea
mauriˈa fuaka, ma ka faˈangasingasi kia, ma ka dau fiku kia, ˈiri kuke
bulao maˈi ˈani taˈi noni sulia na kwaiogaiˈanga God.

Mauriˈa faolu faˈinia sa Christ

20 Ana kaidaˈi sa Jesus Christ nia mae, kamu diˈia kamu mae logo faˈinia,
ma nia ka loge kamu naˈa faˈasia na taki neˈe ngwae ki saungaˈiniˈi ˈada
talada. Aia, faˈuta neˈe falafala kamu ka leka goˈo ˈana sulia na taki neˈe

ngwae ki kira saungaˈiniˈi goˈo ˈada talada? Faˈuta neˈe muka roˈosulia
na taki neˈe kira fata ˈuri ˈani ki,
21 “Noaˈa ˈoe kosi sama toˈona na ru loˈoko, ma noaˈa ˈoe kosi ˈania na
fanga loˈoko.”
22 Na taki neˈeri ki fata goˈo ˈada sulia na ru neˈe ke baˈa funu logo buri
ˈana ngwae ki kira ˈania taˈifau. Na ngwae goˈo ˈana neˈe saungaˈinia na
faˈamanataˈanga neˈeri ki.
23 Na taki neˈeri ki rongolana leˈa, diˈia niˈi sakatafa maˈi faˈasia na
ngwae liatoˈo. Kira ka suˈumaˈi kamu ˈuana na foˈosilana ˈainsel ki, ma
na enoenoˈanga ˈosoˈoso goˈo ˈana, ma ˈuana faˈafiilana noni goˈo ˈana.
Bore ma na taki neˈeri ki kasi bolo goˈo fuana kwaiˈafilana ngwae fasi ˈiri
nia logea goˈo kwaiogai taˈa ki ˈani nonina.

3

1 Ana kaidaˈi God taˈea sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa ˈuana na
mauriˈa, nia ka ˈunaˈeri logo ka kwatea logo mauriˈa mamana fuaka
faˈinia sa Christ. Duˈungana ru neˈe, muke manata sulia na ru ki ˈi langi,
na kula neˈe sa Jesus Christ ka tua ˈania na ˈinotoˈanga ana bali lima
ˈoloˈolo ana God.
2 Muke manata sulia na ru ki ˈi langi, ma noaˈa laˈu sulia na ru ki saena
magalia neˈe ˈi ano goˈo.
3 Kaidaˈi sa Christ mae, kamu bore mae logo ma na mauriˈa mamana
kamu ka tua ago naˈa faˈinia sa Christ neˈe tua rabi ana God.
4 Sa Jesus Christ naˈa neˈe na gwalona na mauriˈa mamana kamu. Ma
kaidaˈi nia ke baˈa faˈataˈi maˈi ˈi neˈe, na mauriˈa mamana kamu logo
ke faˈataˈi maˈi faˈinia ma muke ˈinotoˈa faˈinia.

Mauriˈa ˈua ma na mauriˈa faolu

5 Duˈungana ru neˈeri, muke faˈamaea taˈifau naˈa kwaiogaiˈanga taˈa
kamu ki ana noni fuana kakabaraˈanga, ma na abulaˈanga taˈa, ma na
kwaiogaiˈanga taˈa ki, ma na gugutaˈanga (sulia neˈe gugutaˈanga diˈia
logo na foˈosilana ta god matamata).
6 Na abula taˈangaˈa ˈunaˈeri ki, God ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga
fuana ngwae noaˈa kasi roˈosulia ki.
7 Ana taˈi kaidaˈi ˈi naˈo, sui mala kamu ka fiˈi faˈamamana ana sa Jesus,
kamu oga ˈamuˈa lekaˈa sulia kwaiogaiˈanga taˈa neˈeri ki.
8 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, muke sikarangaˈinia faˈasia na mauriˈa
kamu na abula taˈangaˈa neˈe ki: saetaˈanga, ma na ˈailaˈanga, ma na
alaˈanga taˈa ki, ma na fata susualaˈanga ki.
9 Ma noaˈa kamu kasi soke kamu kwailiu, sulia kaumulu danga taˈifau
naˈa ˈani na falafala ana mauriˈa neˈeri ˈi naˈo,
10 ma muke tua ˈani na mauriˈa faolu neˈe God saungaˈinia. Osiˈana nia
faˈafaolu kamu sulia asoa ki taˈifau fasi ˈiri neˈe maurilamuˈa ka usulia
niaˈa, ma muka sai leˈa ana niaˈa.
11 Ma osiˈana neˈe God faˈafaolu kia, ka noaˈa ta matamataˈanga ˈi
safitana ngwae Jiu ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma na
ngwae ˈolo faˈataˈinia faˈinia ngwae kasi ˈolo faˈataˈinia ki. Noaˈa ta
matamataˈanga ˈi safitana kuluˈa ma na ngwae neˈe noaˈa kasi saiana
alaˈanga Grik diˈia na ngwae ˈi Sitian ki. Ma noaˈa ta matamataˈanga ˈi
safitana na ngwae rao, ma na ngwae ˈaˈana. Sa Jesus Christ goˈo neˈe nia

talingaˈi, ma nia ka tua saena maurilana na ngwae ki taˈifau neˈe kira toˈo
ana mauriˈa faolu neˈe faˈasi nia.
12 Kamuˈa ngwae God ki, ma nia alafe fuamuˈa, ma ka fili kamu ˈiri
kamuˈa na ngwae nia ki naˈa. Osiˈana na ru neˈeri, muke kwaimanatai
fuana ngwae ki, ma muke sasi leˈa, ma muke faˈatiˈitiˈi kamu talamuˈa,
ma muke tua enoeno, ma muke mabetau.
13 Ma noaˈa kamu kasi saetaˈa ˈaliˈali fuamuˈa kwailiu. Ma diˈia ta
ngwae ka sasia ta ru taˈa amuˈa, muke rufuanata ana faˈinia. Muke
rufuanata amuˈa kwailiu, diˈia logo na Aofia nia rufuanata naˈa ana na
roraˈa kamu ki.
14 Ma ka tasa ana ru neˈe ki taˈifau, muke alafe fuamuˈa kwailiu fasi ˈiri
muke tua ˈani ˈadoˈa leˈa.
15 Na aroaroˈanga neˈe sa Jesus Christ kwatea nia talaˈi kamu ˈani ru ki
taˈifau neˈe kamu fuliˈi. Osiˈana God saungaˈi kamu ˈiri muke ˈado fiku
ˈani taˈi noni, ma fasi ˈiri muke tua ˈani na aroaroˈanga neˈeri. Ma muke
baˈatafea God sulia asoa ki.
16 Muke alaˈania na alaˈanga leˈa sa Jesus Christ ki ka tua ma ka fungu
ˈi saena maurilamuˈa. Muke faˈamanata kamu kwailiu ˈani alaˈanga sa
Jesus ki. Muke sasi ˈuri ˈani liatoˈongaˈa neˈe kamu toˈo ana. Muke ngulia
Sam ki ma na ngu abu ki. Muke ngu sulia God faˈinia na baˈatafelana.
17 Ma ru ki taˈifau neˈe kamu sasiˈi ma muke saea, muke sasiˈi diˈia na
ngwae sa Jesus na Aofia ki. Muke baˈatafea God na Maˈa ˈani sa Jesus
Christ.

Abulaˈanga leˈa

18 Aia, kini neˈe kamu ˈafe naˈa ki, muke roˈosulia na araˈi kamu ki,
sulia na falafala neˈeri bolo faˈinia ngwae kira faˈamamana ana sa Christ
ki kike sasi sulia.
19 Ngwae neˈe kamu araˈi ki, muke alafe fuana ˈafe kamu ki, ma muke
mabe faˈinida.
20 Ngela ki, muke roˈosulia na maˈa faˈinia teˈa kamu ki sulia asoa ki,
sulia nia neˈe ru God nia saeleˈa faˈinia.
21 Ma na maˈa ki faˈinia teˈa ki, noaˈa kamu kasi fata balubaluˈa fuana
na ngela kamu ki, ˈasu ˈubani kira kasi oga naˈa na roˈongaˈa suli kamu.
22 Ma kamu ngwae rao ˈoˈo ki, muke roˈo nama sulia na ngwae kira
ˈaˈana fuamuˈa ki. Noaˈa laˈu ana kaidaˈi neˈe kira bubungi kamu goˈo
ˈiri kike alafafia na raoˈa kamu ki. Muke iliili ˈuana raoˈa leˈa fuana na
faˈadoelamuˈa fuana na Aofia.
23 Na raoˈa tae neˈe kamu sasia, muke sasia ˈani na ngasingasiˈanga
kamu taˈifau, diˈia kamu rao fuana na Aofia, ma noaˈa laˈu fuana na
ngwae goˈo ˈana.
24 Muke manata toˈona ru neˈe: Na Aofia ke baˈa kwatea kwaiaraˈa nia
neˈe nia eta fataˈa ˈani fuana ngwae nia ki. Ma sa Jesus Christ neˈe na
ngwae ˈaˈana neˈe kamu rao mamana fuana.
25 Ma sa tai neˈe ka fulia na taˈangaˈa, nia ke baˈa ngalia logo na
kwaˈikwaˈinga osiˈana roraˈa nia sasia. Osiˈana God noaˈa kasi efoa naˈa
matalangaˈinga nia.

4

1 Kamu ngwae ˈaˈana ki, muke sasi leˈa fuana ngwae rao kamu ki ana
falafala neˈe saga ma ka bolo faˈinida. Muke manata toˈona neˈe taˈi
ngwae ˈaˈana fuamuˈa nia tua maˈi langi.

2 Kaidaˈi kamu foˈo, muke tua ni lialia, ma muke ˈidufaˈi baˈatafea God.
3 Ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe kamu foˈo ana, foˈo logo fuamiroˈo ˈiri God
ke kwatea ka talangwaraˈu fuamiroˈo fuana faˈatalongaˈilana fatalana
sulia sa Christ neˈe God noaˈa kasi faˈataˈi madako ana ˈi naˈo maˈi.
Aia, nau ku tua saena luma ni lokafo ana kaidaˈi neˈe, sulia neˈe nau
ku faˈarongo ˈani fatalana God.
4 Aia, muke foˈo fasi ˈiri ka talangwaraˈu fuana nai faˈatalongaˈinia
fatalana Christ ka madako.
5 Muke tua ˈani liatoˈo fuana ngwae neˈe kasi faˈamamana ˈua ana sa
Christ ki. Ana kaidaˈi ki taˈifau, muke faˈataˈinia fuada neˈe tualamuˈa
nia ˈoloˈolo.
6 Ma kaidaˈi kamu alaˈa faˈinida, na alaˈanga kamu ka tua madako ma
ka leˈa. Ma muke saiana olisi ˈoloˈoloˈa ana saefiloˈa ngwae ki taˈifau.

Fata leˈangaˈa ˈisi ki

7 Sa Tikikus nia ta ngwae asina alafe akulu, ma nia rao leˈa fuana sa
Jesus, ma nia ta ngwae rao faˈi nau ana raoˈa na Aofia kia. Nia ke baˈa
alaˈa suli nau fuamuˈa.
8 Nau ku kwate nia kwau siaumulu, ˈiri nia ke faˈasaeleˈa kamu ˈani
alaˈanga nia suli kaimili.
9 Sa Onesimus leka logo kwau faˈinia, na ngwae asina kwaima leˈaleˈa
ba rao noni maˈudi ma niaˈa logo ta ngwae ana fikuˈa kamu. Kulu saeleˈa
ana. Kera ke baˈa faˈarongo ˈani ru ki taˈifau neˈe fuli kwaˈu ˈi neˈe.
10 Sa Aristakus neˈe tua ˈua ˈi neˈe faˈinau saena luma ni lokafo, nia
kwatea kwau na fata leˈa leˈa ˈanga nia ki fuamuˈa, faˈinia logo sa Mark,
na diˈi ba sa Banabas. (Nau ku kwatea naˈa kwau na alaˈanga nau ki
fuamuˈa sulia sa Mark ˈiri muke kwaloa diˈia nia dao kwau siaumulu ana
ta kaidaˈi.)
11 Ma sa Josua ba kira saea logo ˈani sa Justus ka kwatea logo kwau fata
leˈa leˈa ˈanga nia ki fuamuˈa. Na uulu ngwae Jiu ki neˈeriˈa, kira rao faˈi
nau fuana na ˈInotoˈanga God, sulia noaˈa ta ngwae Jiu laˈu neˈe ka rao
faˈi nau. Na uulu ngwae neˈeri ki goˈo neˈe kira ˈafi leˈa aku.
12 Sa Epafras ka kwatea logo kwau fata leˈa leˈa ˈanga nia ki fuamuˈa.
Nia ta ngwae ana fikuˈa kamu ma na ngwae rao sa Jesus Christ logo.
Nia foˈo fuamuˈa sulia asoa, ka gania God ˈiri muke uu ngasi, ma muke
ngangata ˈani faˈamamanaˈanga kamu ana roˈongaˈa sulia kwaiogaiˈanga
God ki.
13 Nauˈa talaku, nau ku sai leˈa ana niaˈa neˈe rao ngasi fuana ˈafilamuˈa
faˈinia na ngwae neˈe kira tua saena maˈe fanoa ˈi Laodisea ma ˈi
Herapolis.
14 Ma sa Luke na ngwae kwaigurai kia faˈinia sa Demas, kera kwatea
logo kwau na fata leˈa leˈa ˈanga kera ki fuamuˈa.
15 Muke kwatea logo na fata leˈa leˈa ˈanga kaimili fuana na ngwai asina
kia ki neˈe kira tua saena maˈe fanoa ˈi Laodisea ma fuana ˈi Nimfa faˈinia
na ngwae faˈamamana neˈe kira fiku ˈi saena luma nia ki.
16 Buri ˈana neˈe kamu toˈomani naˈa kerekereˈa neˈe ka sui, kamu ke
kwatea logo fuana fiku taˈi ngwae ˈi Laodisea ˈiri kira ke toˈomaˈinia. Ma
kamu ke toˈomani logo na kerekereˈa neˈe nau ku keresia fuana fikutaˈi
ngwae ˈi Laodisea.
17 Muke faˈarongoa sa Arkipus ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈe Aofia kwatea
nia ka sasia.

18 Aia, ˈani limaku talaku nau ku keresia fata leˈa leˈa ˈanga neˈe nau ki
fuamuˈa. Noaˈa kamu kasi manata bura logo ˈani neˈe nau ku tua saena
luma ni lokafo.
Nau ku foˈo fasi ˈiri God ke ˈofe leˈa amuˈa ˈani alafe ˈanga nia.

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Tesalonika

ˈI Tesalonika niaˈa taˈi fanoa ana abaˈi kula ˈi Masedonia. Sa Paul talana naˈa neˈe leka ˈi Tesalonika ka faˈarongo ˈania Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwaˈi toˈa ana fanoa doe neˈeri. Na ngwae ˈoro noaˈa laˈu Jiu ki, kira faˈamamana, ma kika donga faˈamanataˈanga nia. Bore ma ka ˈiri tau goˈo, ti ngwae Jiu, kira ka ogalaˈa fuana sa Paul, osiˈana ngwae ˈoro ki naˈa kira saiana rongo sulia alaˈanga leˈa sa Paul. Goˈo ma kira ka inamu ana sa Paul ka leka naˈa faˈasia fanoa neˈeri, ma nia ka leka laˈu ˈuana ˈi Berea (Acts 17:1-15).

Ti ngwae ˈi Tesalonika, kira sui faˈasia raoˈa ki, duˈungana kira fia fasi na Aofia ke dao ˈaliˈali naˈa maˈi. Ti ngwae laˈu kika manata ˈabera sulia na ngwae kwaima kira ki eta mae mala ˈi naˈona olilana maˈi sa Jesus. ˈUnaˈeri, saena buka neˈe, sa Paul ka faˈasaga manatada sulia olilana maˈi sa Christ. Nia saea fuada fuana kira ke inaˈu ana raoˈa kira ki ˈania liaˈi ngwae aroaro, leleka ka dao ana kaidaˈi sa Christ ke baˈa oli laˈu maˈi.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Paul baˈatafea ngwae ˈi Tesalonika fuana fitoˈonga kira ma na raoˈa leˈa kira ki & 1:1—3:13
Faˈamanataˈanga sulia na abulaˈanga neˈe faˈasaeleˈa God & 4:1-12
Faˈamanataˈanga sulia olilana maˈi sa Jesus Christ & 4:13—5:11
Faˈamanataˈanga ˈisi & 5:12-28

1 Kaimili sa Silas faˈinia sa Timoti ma nauˈa sa Paul neˈe kami kerekere kwau fuamuˈa na ngwae neˈe kamu faˈamamana ma muka tua ˈi Tesalonika, na ngwae God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ.

Kaimili foˈo ˈiri God ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Na mauriˈa faˈinia na faˈamamanaˈanga na ngwae ˈi Tesalonika ki

2 Kami ˈidufaˈi baˈatafea God fuaumulu taˈifau, kaidaˈi kami foˈo fuamuˈa.
3 Osiˈana kaidaˈi kami foˈosia God na Maˈa kia, kami ˈidufaˈi manata toˈona na abulaˈanga leˈa kamu sulia na faˈamamanaˈanga kamu, ma na raoˈa leˈa neˈe kamu sasia ki sulia na alafeˈanga kamu ki, ma na fitoˈonga ngangata kamu ana daolana maˈi na Aofia sa Jesus Christ.
4 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaimili saiana God nia alafe fuamuˈa, ma ka fili kamu naˈa fuana ngwae nia ki.
5 Ana etangilana ba kami faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈanga Leˈa fuaumulu, noaˈa kami kasi fata goˈo ˈani alaˈanga kaimili ki. Bore ma, kami faˈarongo kamu ˈani ngasingasiˈanga ana na Anoˈi ru Abu, ma kami ka faˈataˈinia neˈe kami saiana na Faˈarongoˈanga Leˈa ba nia mamana taˈifau. Ma kamu sai leˈa goˈo amuˈa, ana kaidaˈi kami tua faˈi kamu, na falafala kami ki leˈa taˈifau fasi ˈiri mike ˈafi kamu ˈiri muke faˈamamana ana alaˈa lamiˈa.
6 Ma kamu faˈamamana ana Faˈarongoˈanga Leˈa, ma kamu ka saeleˈa goˈo aumulu, osiˈana na Anoˈi ru Abu neˈe faˈasaeleˈa kamu, sui bore ˈana ngwae ki kika kwatea na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki fuaumulu osiˈana kamu

faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma kaumulu ka sasi sulia na falafala kami taˈifau naˈa ma na falafala na Aofia sa Jesus logo.
7 Ma osiˈana na abulalamuˈa ˈunaˈeri, kamu ka diˈia naˈa na faˈataˈilana
fuana na ngwae faˈamamana ki taˈifau neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi
Masedonia ma abaˈi kula ˈi Gris. Kira ka sasi logo suli kamu.
8 Ma faˈasi kaumulu logo ˈi neˈe, na faˈarongoˈanga sulia na Aofia ka
talofia saena ˈi Masedonia ma ˈi Gris. Ma na ngwae ana fanoa ki taˈifau
neˈe kira rongoa logo faˈarongoˈa sulia na faˈamamanaˈanga kamu ana
God. Duˈungana nia ˈunaˈeri, noaˈa kami kasi faˈarongoa naˈa ti ngwae
sulia kamuˈa.
9 Na ngwae neˈeri ki taˈifau talada, kira ka fata naˈa sulia na
kwaikwaloiˈanga kamu fuaimili, ana kaidaˈi kami dao kwau ana fanoa
kamu. Ma kira ka alaˈa sulia na sakadola ˈanga kamu faˈasia na foˈosilana
na mala mala god ki ˈiri muka foˈosia naˈa God neˈe mamana ma ka mauri.
10 Kira saea logo neˈe kamu masia naˈa na olilana maˈi na Ngela God
faˈasia ˈi langi. Nia naˈa neˈe sa Jesus neˈe God taˈea faˈasia na maeˈa.
Ma sa Jesus ka loge kia faˈasia na kwaˈikwaˈinga neˈe God ke baˈa kwatea
maˈi.

2

Na raoˈa sa Paul ˈi Tesalonika
(Acts 17:1-9)

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaumulu saiana na lekaˈa kaimili kwau ˈuana
saena maˈe fanoa kamu nia noaˈa kasi ˈoˈo.
2 Kaumulu saiana na ru taˈa ki neˈe kira saea aimili, ma kira ka faˈakaisi
kaimili saena maˈe fanoa ˈi Filipae✡ sui mala kami fiˈi leka ˈuana maˈe
fanoa kaumulu. Ma sui bore ˈana ngwae ˈoro saena fanoa kaumulu kira
ka sasi ˈuana fone laimili, noaˈa kami kasi maˈu ˈani faˈarongolamuˈa
ˈania Faˈarongoˈa Leˈa neˈe sakatafa maˈi faˈasia God. Noaˈa kami kasi
maˈu sulia God nia kwaiˈafi aimili fasi ˈiri mike fata noniraˈa.
3 Na faˈataloˈanga kaimili, nia noaˈa kasi sakatafa maˈi ana ta manata
roraˈa nama ta kwaiogaiˈanga neˈe taˈa. Ma noaˈa kami kasi sokea goˈo
ta ngwae.
4 God alafafi kaimili fuana faˈataloˈa ˈani fatalana. Ma nia ka fitoˈo
aimili fuana na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈanga Leˈa. ˈUnaˈeri neˈe, kami
iliili ˈuana na faˈasaeleˈalana God neˈe saiana na manataˈanga kami ki.
Ma noaˈa kami kasi iliili ˈuana faˈasaeleˈalana ngwae ki.
5 Kaumulu sai logo ana na alaˈanga ba kami fata ˈani ˈi safitamuˈa, noaˈa
laˈu na ˈosoˈa ba fuana faˈasaeleˈa lamuˈa. Ma na ru ba kami saeˈe ki,
noaˈa laˈu fuana todalana mani. God saiana neˈe noaˈa kami kasi ˈoso.
6 Ma noaˈa kami kasi sasi laˈu ˈuana ta faˈa ˈinotoˈanga faˈasi kamu
nama faˈasia ti ngwae laˈu.
7 Kami na ngwae ni lifurongoˈanga sa Jesus Christ ki, ma kami bolo
fuana mika baˈe kamu fuana sasilana ru ki fuaimili. Bore ma noaˈa kami
kasi sasi goˈo ˈunaˈeri. Ma abula lamiˈa ka mabe goˈo ˈaimili fuamuˈa,
diˈia ta teˈa neˈe lia sulia na ngela nia ki.
8 Kaimili alafe liu fuaumulu neˈe kaimili ka maˈudi fuana faˈataloˈa sulia
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe leka maˈi faˈasia God. Ma kaimili ka maˈudi logo
fuana maeˈa fuana ˈafilamuˈa, osiˈana neˈe kami lia doe liu amuˈa.

✡ **2:2** Acts 16:19

9 Ngwaefuta nau kina ˈae, kami saiana kamu manata goˈo ˈaumulu toˈona na rao ngasingasiˈanga ba kami sasi ˈi safitamuˈa ki. Ana kaidaˈi
ba kami faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈanga Leˈa neˈe ˈita maˈi faˈasia
God fuamuˈa, kami ka rao ngasingasiˈa logo sulia asoa ma rodo fuana
fangalaimili, ˈiri na tuaˈa kaimili noaˈa kasi kwatea ta ˈafitaˈiˈanga
fuaumulu.
10 Kamu saiana, diˈia logo neˈe God saiana ru neˈe nia mamana: Ana
kaidaˈi ba kami tua maˈi faˈi kaumulu, na ngwae faˈamamana ki, noaˈa
goˈo ta ru neˈe kami sasia ma ka bolo fuana kamu ka giosi kami ˈani
abulaˈanga kaimili fuaumulu. Sulia na abulaˈanga kaimili fuaumulu nia
leˈa ma ka saga taˈifau.
11 Kaumulu sai naˈa ana taˈifau na ru neˈe kami sasiˈi ki fuana taˈi taˈi
ngwaeˈa amuˈa leˈa taˈifau naˈa, ka diˈia na abulalana ta maˈa fuana ngela
nia ki.
12 Sulia kami fata ni kwairaduˈa amuˈa, ma kami ka iribobo amuˈa, ma
kami ka ˈengo kamu logo fasi ˈiri na mauriˈa kamu ki ke faˈasaeleˈa God.
Ma nia sae kamu naˈa ˈiri nia ka tatalafaˈa fuamuˈa ma muke ˈado ana
ˈinotoˈanga nia.
13 Aia, ma ta ru laˈu neˈe kwatea ma kami ka ˈidufaˈi baˈatafea God
fafia, nia ˈuri: Ana kaidaˈi ba kami faˈarongo ˈani fatalana God fuaumulu,
kaumulu faˈamamana ana, osiˈana kamu lia saiana nia ˈita maˈi faˈasia
God, ma ka noaˈa laˈu faˈasia na ngwae goˈo ˈana. Na fatalana God neˈeri
rokisi kamu neˈe kamu faˈamamana ana.
14 Ngwaefuta nau kina ˈae, na ngwae kamu ki neˈe faˈakaisi kamu. Ta
neˈe muka sasi sulia na ngwae faˈamamana saena fiku taˈi ngwae God ˈi
Judea, osiˈana kira faˈamamana ana sa Jesus, ma ngwae kira ki ˈi Jiu logo
neˈe faˈakaisida.
15 Aia, ma na Jiu ki ba kira saungia naˈa profet ki ˈi naˈo maˈi, ma faˈinia
logo na Aofia sa Jesus. Ma kira ka lali kaimili logo. Na abulaˈanga kira ki
leka tau liu faˈasia na kwaiogaiˈanga God, ma kira ka tataˈe saulia ngwae
ki taˈifau.
16 Sulia kira sasi ˈuana fonelaimili faˈasia faˈataloˈanga fuamuˈa na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ˈiri God ke faˈamauri kamu. ˈUnaˈeri kira
donga naˈa taˈangaˈa ˈoro liu ki, ma ana kaidaˈi neˈe, God ka kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuada.

Sa Paul nia oga liua ka leka laˈu ˈuana ˈi Tesalonika

17 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaimili niniˈa, kaidaˈi ba na malimae kaimili
ki kira lali kaimili faˈasi kamu ana kaidaˈi dokodoko neˈeri, noaˈa kami
kasi manata bura goˈo amuˈa. Ma na lia ˈi ngwae kami ka figwanu liu goˈo
sulia kami kasi tua faˈi kamu, ma kami ka sasi ngangata ˈuana lisilamuˈa
laˈu ana ta kaidaˈi.
18 Kami oga mika oli laˈu maˈi siamuˈa ˈi Tesalonika. Ma nauˈa sa Paul,
nau ku iliili ˈuana lekaˈa laˈu kwau siaumulu ana kaidaˈi ki, bore ma sa
Saetan neˈe fone kaimili faˈasia lekaˈa kwau.
19 Na ru neˈe kwate ma kami ka oga lekaˈa kwau nia ˈuri: Kamu kwaloa
sa Jesus osiˈana fatalamiˈa, ru neˈe kwate ma kami ka saeleˈa liu, mika
manata toˈo ma kami ke baˈa saeleˈa ˈi maana na Aofia sa Jesus ana kaidaˈi
nia ke dao maˈi.
20 ˈIu, kaumulu naˈa neˈe kwate ma kami ka fata baˈalafe ma kami ka
saeleˈa!

3

1 Ma ana kaidaˈi kaimili uulu ngwae neˈe ki, kami tua tau naˈa maˈi
faˈasi kamu, kami manata ˈabera naˈa, ma kami fia nia leˈa ˈiri neˈe keroˈo
sa Silas, ka tua ˈamiroˈo saena maˈe fanoa doe nini ˈi Atens,
2 ma keroˈo ka kwatea kwau sa Timoti siamuˈa.✡ Sa Timoti neˈe
na ngwae asina kia, ma na ngwae rao God logo faˈi keroˈo fuana
faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈanga Leˈa sulia sa Jesus Christ. Keroˈo
kwatea kwau fasi ˈiri nia ke radu kamu ma ka faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga kamu,
3 ˈasu ˈubani ta ngwae amuˈa kata abula faˈasia na faˈamamanaˈanga
sulia na ngwae neˈe kira faˈakaisi kamu. Aia, muke saiana kuluˈa ngwae
neˈe kulu faˈamamana ki, kuke toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki.
4 Osiˈana kaidaˈi ba kami tua ˈua maˈi faˈi kaumulu, kaimili ka faˈarongo
kaumulu ˈani neˈe kike baˈa faˈakaisi kulu. Ma kamu ka saiana kira sasia
naˈa ˈunaˈeri.
5 Ma osiˈana faˈakaisiˈanga neˈeri, nau ku ˈabera liu suli kaumulu, ma
nau ku maˈu, ˈasu ˈubani sa Saetan ka liufi kamu ˈani na ilitoˈonga nia ki,
ma na raoˈa ulafu leˈa ki ba kami sasiˈi ˈi safitamuˈa ka diˈia goˈo ˈana ta
ru ˈoˈo. ˈUnaˈeri ba nau ku asungaˈinia kwau sa Timoti siaumulu, ˈiri nia
ke saiana neˈe faˈamamanaˈanga kamu ki nia faˈuta.
6 Ma niniˈari, sa Timoti nia fiˈi dao goˈo maˈi ˈi neˈe, nia ka alaˈa ˈani
alaˈanga leˈa ki sulia na faˈamamanaˈanga kamu ana God nia ngasi ˈua,
ma na alafeˈanga fuamuˈa kwailiu ka doe ˈua. Ma nia ka faˈarongo logo
ˈani neˈe kamu manata leˈa suli kaimili, ma kamu ka oga lisilaimili, diˈia
logo neˈe kami oga lisilamuˈa.
7 Ngwaefuta nau kina ˈae, ˈi duˈungana faˈarongoˈa neˈeri, sui bore ˈana
kami ka kwaimanatai ma na ˈafitaˈiˈanga doe ki ka dao fafi kaimili, kami
saeleˈa liu suli kamu ma na faˈamamanaˈanga kamu ki.
8 Na mauri lamiˈa fiˈi leˈa liu ˈi niniˈari, sulia neˈe kami rongoa na
faˈamamanaˈanga kamu ana na Aofia nia ngasi.
9 Kami ka baˈatafea liua God kia, osiˈana kamu uu ngasi. Ana kaidaˈi
kaimili foˈo, kami saeleˈa liu suli kamu.
10 Kami ka foˈo ngangata sulia asoa ma na rodo fasi ˈiri God ke kwatea ka
talangwaraˈu fuaimili fuana lisilaumulu laˈu ˈiri kami ke faˈangasingasia
na faˈamamanaˈanga kamu ki, fasi ˈiri ke ngasi leˈa laˈu.
11 Kami foˈo ˈiri God na Maˈa kia ma faˈinia na Aofia kia sa Jesus ka
kwatea ka talangwaraˈu ˈiri kami ke dao kwau siamuˈa.
12 Kami foˈo logo fasi ˈiri na Aofia ke kwatea na alafeˈanga kamu
fuamuˈa kwailiu ma fuana ngwae ki taˈifau ka doe diˈia logo na alafeˈanga
kaimili fuaumulu neˈe doe.
13 Kami foˈo logo ˈiri nia ke faˈangasingasia na maurilamuˈa, ma muke
baˈa leˈa taˈifau ma muke saga ˈi maana God na Maˈa kia, ana kaidaˈi na
Aofia sa Jesus ke baˈa dao maˈi ma ka fiku faˈinia na ngwae nia ki taˈifau.

4

Na mauriˈa neˈe faˈasaeleˈa God

1 Aia, ngwaefuta kina ˈae, kami faˈamanata naˈa ˈani taˈifau fuaumulu
na abulaˈanga neˈe faˈasaeleˈa God. Ma ka leˈa liu neˈe kamu leka taˈifau
naˈa sulia. Ana kaidaˈi neˈe, kaimili amasi kaumulu laˈu ˈiri muke sasia

✡ **3:2** Acts 17:15

ka liufia laˈu falafala leˈa neˈeri ki. Kaimili gani kamu ˈunaˈeri sulia na
ngasingasiˈanga na Aofia sa Jesus kwatea fuaimili.
2 Ma kaumulu saiana faˈamanataˈanga ba kami fata ˈani fuamuˈa ki ˈita
maˈi faˈasia na Aofia sa Jesus.
3 God nia oga na abula lamuˈa ka saga taˈifau, ma muke tua faˈasia na
kakabaraˈanga.
4 Nia totolia muka dau sulia nonimuˈa, ma tuaˈa sulia na falafala neˈe
leˈa ma ka saga.
5 Ma noaˈa kamu kasi leka sulia na kwaiogaiˈanga taˈa ana noni, diˈia
na ngwae neˈe kina God.
6 ˈUnaˈeri, noaˈa kamu kasi faˈalia na ngwai asina kamu ki ana sa Christ
ˈani ˈusuˈa ana ˈafe kira ki, sulia na Aofia ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga
fuana sa tai faˈida neˈe kira abula ˈunaˈeri. Ma kaimili niniˈa, kami
faˈamanata madako taˈifau naˈa ˈani fuamuˈa sulia falafala neˈe, ma
kaidaˈi neˈe kami ka faˈabasu kamu laˈu.
7 Sulia God fili kia fasi ˈiri na abula laka ka saga, noaˈa laˈu fuana
bulibuliˈanga.
8 ˈUnaˈeri ma sa tai bore ˈana neˈe ka aburongo ana faˈamanata ˈanga
neˈeri, nia noaˈa kasi ˈaila laˈu ˈani na ngwae, bore ma nia ˈaila lala ˈania
God neˈe kwatea naˈa Anoˈi ru Abu nia fuaumulu.
9 Aia, muka sai leˈa ana neˈe muke alafe nama fuamuˈa kwailiu na
ngwae neˈe kamu faˈamamana ki, osiˈana God faˈamanata kamu taˈifau
naˈa ˈani, ma nia noaˈa kasi bolo naˈa fuana neˈe nai faˈamanata kamu
laˈu ˈani.
10 Kaimili saiana kamu alafe naˈa fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana ma kika tua faˈi kamu saena abaˈi kula neˈe ˈi Masedonia.
Sui bore ˈana, kami ka amasi kaumulu, na bara ngwae asina, muke alafe
fuada ka liufia laˈu na alafeˈanga neˈe kamu sasi ˈi niniˈari.
11 Ma muke ili ˈuana tua aroaroˈanga, ma taˈi taˈi ngwae amuˈa noaˈa
kasi susufolofolo ana ti ngwae, ma kamu ke rao ngasingasiˈa fasi ˈiri kamu
ke gonia fanga ma na ru matamata neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani ki. Kami
fata sulia falafala neˈeri ka sui naˈa fuamuˈa.
12 Ma diˈia muke sasi sulia ru neˈeri ki, na ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ki, kira ke fuˈusi doe amuˈa, ma kamu kasi ego naˈa ana
ta ngwae fuana ˈafilamuˈa.

Daolana maˈi na Aofia

13 Ngwaefuta kina ˈae, kaimili oga muke saiana tae ki neˈe ke baˈa fuli
ana sa tai faˈida neˈe kira mae naˈa, fasi ˈiri neˈe liamuˈa kasi figwanu
diˈia na ngwae neˈe kira kasi faˈamamana ana na tataˈenga faˈasia ngwae
mae ki.
14 Kulu faˈamamana ana sa Jesus nia mae, ma nia ka tataˈe laˈu faˈasia
na maeˈa. Nia ka ˈunaˈeri logo ana sa tai faˈida neˈe kira faˈamamana
ma kika mae ka sui naˈa, kulu faˈamamana God ke baˈa taˈeda faˈasia na
maeˈa, ma ka kwatea kira ke oli fiku maˈi faˈinia sa Jesus.
15 Aia, na ru ki neˈe kami faˈamanata kamu ˈani nia neˈe alaˈanga na
Aofia: Kuluˈa neˈe kulu mauri ˈua ana kaidaˈi na Aofia ke baˈa dao maˈi,
noaˈa kulu kasi etaeta ˈi naˈo ana ngwae nia ki neˈe kira mae naˈa.
16 Na olilana maˈi na Aofia ke baˈa ˈuri: Na Aofia sa Jesus ke baˈa ri
totongaˈi ˈani lingalinga ˈi ru doe, ma na ˈingataˈi ˈainsel ke ri, ma na
bungu God ke angi, sui na Aofia ka fiˈi koso maˈi faˈasia ˈi langi. Ma sa tai

faˈida neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus Christ neˈe kira eta mae naˈa ˈi naˈo, kike baˈa tataˈe etaeta.
17 Ma ˈi buri, ai neˈe kulu mauri ˈua ki, God ke baˈa lafu fiku akulu faˈinida saena gwaˈi salo ki ˈuana fikuˈa faˈinia na Aofia saena mamanga. Ma kuke tua tua firi faˈinia na Aofia.
18 Nia neˈe muke fata ni kwairadu fuamuˈa kwailiu ˈania ru niniˈa nau ku saeˈe naˈa kwau fuamuˈa ki.

5

Noaˈa ta ngwae kasi saiana na kaidaˈi tae neˈe na Aofia ke oli maˈi

1 Ngwaefuta kina ˈae, fuila noaˈa kami kasi kerekere naˈa kwau fuaumulu sulia na kaidaˈi neˈe ru neˈeri ki ke baˈa fuli.
2 Osiˈana kaumulu sai leˈa ana taˈifau ana faˈi asoa na Aofia ke oli laˈu maˈi, nia ke baˈa dao maˈi diˈia ta ngwae bili ba dao maˈi saena rodo, sulia noaˈa ta ngwae kasi saiana kaidaˈi tae neˈe nia ke dao maˈi ana.
3 Nia ke baˈa fuli ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kika saea na ru ki taˈifau leˈa goˈo ˈana ma ka aroaro. Ma ˈaliˈali goˈo faˈafunuˈa ke dao maˈi fafida. Nia ke baˈa fuli ˈaliˈali goˈo diˈia ta kini ba ngelafii ana kaidaˈi nia karangi faˈafuta. Ma nia ˈafitaˈi kira ke tafi faˈasia.
4 Bore ma kamuˈa ngwaefuta nau ki, noaˈa kamu kasi tua saena maˈe rodo, diˈia na ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ki. Ma ana kaidaˈi sa Jesus ke oli maˈi ana faˈi asoa neˈeri, noaˈa nia kasi faˈatona kaumulu, diˈia ta ngwae bili neˈe faˈatona na ngwae ki.
5 Kamuˈa taˈifau kamu tua ˈi saena madakoˈanga ma ˈi saena dangi. Kulu noaˈa kasi tua ˈi saena maˈerodo ana taˈangaˈa.
6 Nia neˈe, ka bolo fuana kuke dau sulia malitana mauriˈa kia talakulu, ma kulu ke tua ni lialia noaˈa kasi diˈia na ai neˈe kira maliu ki ana kaidaˈi sa Jesus ke oli maˈi.
7 Saena rodo naˈa neˈe ngwae ki kira maliu. Ma saena rodo logo neˈe ngwae ki kira kwaˈu doe ana kwaˈunga lilinga fasi ˈiri neˈe manatada noaˈa kasi saga.
8 Bore ma kuluˈa, neˈe kulu tua ˈi saena dangi, nia bolo fuana kuke dau sulia malitana mauriˈa kia talakulu. Na faˈamamana ˈanga, na alafe ˈanga, ma na manata ˈuitoˈo ˈanga kulu neˈe sa Jesus nia faˈamauri kulu, ka fone kulu faˈasia abula taˈangaˈa, diˈia na kifi ngasi ma talo neˈe fonea na ngwae ni ofoˈa.
9 Kuke dau sulia malitana mauriˈa kulu ki talakulu, osiˈana God noaˈa kasi fili kia fuana kwatelana kwaˈikwaˈinga nia fuaka. Nia fili kia lala fuana faˈamaurilaka ˈani na Aofia kia sa Jesus Christ.
10 Sa Jesus neˈe mae fuana faˈamaurilaka, fasi ˈiri kuke toˈo ana mauriˈa faˈinia, sui bore ˈana kulu ka mauri ˈua nama kulu ka mae naˈa ana kaidaˈi ana olilana maˈi.
11 Osiˈana neˈe kamu saiana taˈifau naˈa na ru neˈeri, muke fata kwairadui ana kamuˈa kwailiu, ma muke ˈafi kamu kwailiu ˈani faˈamamanaˈanga kamu, diˈia neˈe kamu sasia logo ana kaidaˈi neˈe.

Alaˈanga ˈisi ki

12 Ngwaefuta kina, kaimili amasi kamu muke fuˈusi doe ana ngwae neˈe Aofia filida ki, ma kira ka rao ngangata fuana talaˈilamuˈa ma kika faˈamanata kamu.

13 Muke fuˈusi doe ada, ma muke alafe fuada, sulia na raoˈa neˈe kira
sasia. Ma muke tua kwaima faˈi kamu kwailiu.
14 Ngwaefuta kina, kaimili ˈengo kamu logo muke fata faˈabasua ngwae
ki neˈe kira noni ˈaila fuana sasilana ta raoˈa. Muke radua ngwae neˈe
maurilada dila ki. Muke ˈafia na ngwae neˈe kira ngwataˈutaˈu ki. Ma
muke tua mabetau faˈinia ngwae ki taˈifau.
15 Kamu kasi alaˈania ti ai amuˈa ka duˈua taˈangaˈa ˈani taˈangaˈa.
Bore ma muke ˈidufaˈi iliili ˈuana sasilana ru leˈa ki fuamuˈa kwailiu ma
fuana ngwae ki taˈifau.
16 Ma muke noni ele ana kaidaˈi ki taˈifau.
17 Muke foˈo logo ana kaidaˈi ki taˈifau.
18 Ma muke baˈatafea God, bore ˈana ta tae neˈe ka dao toˈomuˈa. Sulia
na ru neˈeri ki God oga muke sasiˈi, osiˈana na mauriˈa kamu tua fiku
faˈinia sa Jesus Christ.
19 Noaˈa kamu kasi fonea na raoˈa na Anoˈi ru Abu,
20 ma kamu kasi kware teˈeteˈe ana na faˈarongoˈanga ki neˈe ˈita maˈi
faˈasia God.
21 Muke ilitoˈona na alaˈanga ki taˈifau, ma diˈia ta alaˈanga neˈe nia
leˈa, muke gonia.
22 Ma muke tua faˈasia na alaˈanga taˈa ki taˈifau.
23 Nau ku foˈo fasi ˈiri na God ana aroaroˈa ka sasi muke saga ana
falafala kamu ki taˈifau. Nau ku foˈo laˈu fuana maurilamuˈa, ma
manatalamuˈa, ma na nonimuˈa ke tua ˈoloˈolo ˈi maana God, leleka ka
dao ana olilana maˈi Aofia kia sa Jesus Christ.
24 God fili kamu, ma nia ke baˈa fulia ru neˈeri, sulia nia sasia ru nia
saea.
25 Ngwaefuta kina, muke foˈo logo fuaimili.
26 Muke faˈataˈinia na alafeˈanga kamu ki fuamuˈa kwailiu ana kaidaˈi
muke lisi kamu kwailiu.
27 Nau ku fata totongaˈi ˈani na gwaungaˈinga na Aofia, neˈe muke
toˈomani nama kerekereˈa neˈe fuada ngwae faˈamamana ki taˈifau logo.
28 Nau ku foˈo ˈiri neˈe na kwaiˈofe ˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ ke
tua faˈi kamu.

Na Ruana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Tesalonika

Nia noaˈa ˈiri tau goˈo ˈi buri ˈana neˈe sa Paul keresia etana buka fuana Kristin ki ˈi Tesalonika, nia ka keresia logo ai neˈe. ˈIu na ru doe neˈe sa Paul fata fonea na faˈamanataˈanga neˈe ngwae ki kira saea sa Christ oli maˈi ka sui naˈa. ˈUnaˈeri sa Paul ka alaˈa madakola ana nia noaˈa kasi mamana. Nia saea ˈi naˈona sa Christ ka oli maˈi, na Ngwae Taˈa ana sa Saetan ke dao tafa maˈi.

Sa Paul saea fuana Kristin ki, kira ke uu ngasi nama ˈania fitoˈonga kira ki, ana kaidaˈi ilitoˈonga ki dao maˈi fuana faˈakaisilada. Ma kira ke inaˈu ana raoˈa ngangata, fasi ˈiri kike dao toˈona fanga fuada talada, ka diˈia sa Paul faˈinia ro ngwae kwaima nia ki kira sasia. Ma kira ka inaˈu nama ana raoˈa leˈa.

Na ru talingaˈi ki saena bukaneˈe:

Faˈamanataˈanga sulia olilana maˈi sa Christ & 1:1—2:17

Faˈamanataˈanga sulia raoˈa Kristin ki fuana sasilana & 3:1-18

1 Kaimili sa Silas faˈinia sa Timoti ma nauˈa sa Paul, neˈe kami kerekere
kwau fuaumulu ngwae faˈamamana ki ˈi Tesalonika, na ngwae God Maˈa
kia ma faˈinia na Aofia sa Jesus Christ.
2 Kaimili foˈo ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe
amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

God ke baˈa matalangani ngwae ki ana kaidaˈi sa Jesus Christ ka oli maˈi

3 Ngwaefuta nau kina, nia bolo fuaimili mika ˈidufaˈi baˈatafea God
osiˈamuˈa. Ru neˈeri nia bolo osiˈana na faˈamamanaˈanga kamu ki neˈe
bulao ka doe, ma na alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu bulao ka doe logo.
4 Ma osiˈana na falafala kamu ˈunaˈeri, kami alaˈa leˈa suli kamuˈa
fuana ngwae faˈamamana God ki. Kami alaˈa leˈa sulia na ngangataˈanga
ˈani faˈamamanaˈanga kamu ki, sui bore ˈana kamu ka dao toˈona
na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, osiˈana ti ngwae kira faˈakaisi kamu sulia na
faˈamamanaˈanga kamu ki.
5 Aia, muka uu ngasi ana faˈamamanaˈanga kamu ki, sui bore ˈana
muka dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, nia faˈataˈinia neˈe God ke baˈa
matalangaˈinia ngwae ki taˈifau ˈani ˈoloˈoloˈa. Nia ke baˈa kwate muke
bolo naˈa fuana tuaˈa saena ˈInotoˈanga Nia, neˈe kira faˈakaisi kaumulu
duˈungana.
6 Ma kwai matalangaˈi ˈanga God nia saga, sulia nia ke baˈa kwatea na
nonifiiˈa fuada ngwae neˈe kira faˈakaisi kamu ˈi taˈena ki.
7 Ma nia ke baˈa lafua naˈa nonifiiˈa ki faˈasi kamu ma kaimili logo. Nia
ke sasi ˈunaˈeri ana kaidaˈi na Aofia sa Jesus ke leka maˈi faˈasia ˈi langi
faˈinia na ˈainsel mamana nia ki,
8 ma faˈinia meamea ana mafula. Ma ana kaidaˈi neˈeri, nia ke baˈa
kwatea kwaˈikwaˈinga fuana sa tai neˈe kira ˈaila ˈani God ma noaˈa kira
kasi roˈosulia na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Aofia kia sa Jesus.
9 Na kwaˈikwaˈinga nia fuada neˈe nia ke baˈa malangisida sulia kudi.
Ma kira ke tua faˈasia na Aofia faˈinia na raralana ma na ngasingasiˈanga
doe nia.

10 Ma na ru neˈeri ki ke baˈa fuli ana kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua ana faˈi
asoa neˈe na Aofia ke baˈa oli laˈu maˈi. Nia ke baˈa oli laˈu maˈi saena
magalia neˈe fasi ˈiri neˈe ngwae nia ki neˈe kira faˈamamana ana, kike
baˈatafe nia, ma kike fuˈusi doe ana. Ma muke sasi logo ˈunaˈeri, osiˈana
kamu faˈamamana ana faˈarongoˈanga neˈe kami faˈarongo kamu ˈani.
11 Nia neˈe sasia ma kami ka foˈo fuamuˈa ana kaidaˈi ki taˈifau. Kami
foˈo ˈiri God ke kwatea na abulaˈanga kamu ki ka bolo faˈinia na mauriˈa
neˈe nia fili kamu ˈuana. Ma kami ka foˈo laˈu fasi ˈiri na ngasingasi
ˈanga nia ke baˈa ˈafi kamu ˈiri muke saiana sasilana ru leˈa neˈe kamu
oga sasilana ki. Kamu oga sasilana ru leˈa neˈeri ki duˈungana kamu
faˈamamana ana sa Jesus.
12 Kami foˈo ˈunaˈeri ˈiri kamu ke baˈa tafea na Aofia kia sa Jesus,
ma nia ke baˈa tafe kamu logo. Ma na ru neˈe ki ke baˈa fuli sulia na
kwaiˈofeˈanga God ma na Aofia sa Jesus Christ.

2

Na Ngwae Taˈa

1 Aia, ngwaefuta kina, kaimili oga muke sai leˈa ana na olilana maˈi na
Aofia kia sa Jesus Christ faˈinia na fiku lakulu siana.
2 Kami amasi kamu faˈasia rongoˈa sulia sa tai neˈe saea fuamuˈa neˈe
na faˈi Asoa na Aofia ke oli maˈi ana, nia dao ka sui naˈa. Na alaˈanga
ˈunaˈeri kwate kamu ka manata ˈabera ma muka maˈu. Noaˈa kamu
kasi faˈamamana alaˈanga neˈeri ki, sui bore ˈana ti ngwae kira saea
na alaˈanga neˈeri ka ˈita maˈi faˈasi kaimili ana kaidaˈi kami fata ˈani
fatalana God, nama kira ka saea neˈe kami kerekere maˈi sulia.
3 Ma noaˈa kamu kasi faˈamamana ana alaˈanga ki neˈe sakatafa maˈi
faˈasia ngwae fatalada ˈosoˈoso ki. Osiˈana na ro ru ki neˈe ke fuli sui mala
na asoa neˈe sa Jesus ka oli maˈi ka fii dao. Etana ru neˈe, na ngwae ˈoro
ki kike faˈitaˈi ili ˈani God. Ma ruana ru neˈe na Ngwae Taˈa ana sa Saetan
ke dao tafa maˈi, bore ma God ke alua saena kula ni kwaˈikwaˈinga.
4 Ngwae Taˈa ana sa Saetan ke baˈa tataˈe saulia na ru ki taˈifau neˈe ti
ngwae kira saea ˈani God, ma nia ka saea niaˈa ˈinotoˈa ka liufia na ru ki
taˈifau neˈe ngwae ki kira foˈosida. Ma nia ke baˈa tua saena Luma Abu
God, ma ka saea fasi nia naˈa neˈe God.
5 Nau ku alaˈa taˈifau naˈa sulia ru neˈe ana kaidaˈi ba nau ku tua ˈua
maˈi faˈi kamu. Ma sali noaˈa kamu kasi manata buru ˈua ˈani taka?
6 Ma taˈi ru neˈe fonea Ngwae Taˈa neˈeri. Kamu saiana ka sui naˈa ru
neˈeri. Ngwae Taˈa nia bolo faˈinia ke dao maˈi ana kaidaˈi God ˈolea goˈo
fuana.
7 Na ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa neˈeri rao ago goˈo ˈana kaidaˈi neˈe,
ma nia ka tua ago ˈua, leleka ka dao ana ta kaidaˈi neˈe kira ka lafua mala
na ru neˈe fonea.
8 Ana kaidaˈi neˈeri mala, na Ngwae Taˈa fiˈi dao tafangaˈi maˈi. Sui
ana kaidaˈi na Aofia sa Jesus ka dao, nia ke baˈa mangofia ˈi fafona
Ngwae Taˈa neˈeri fuana saungilana, ma ke faˈalia ˈani ngasingasiˈanga
ana madakoˈanga nia.
9 Aia, na Ngwae Taˈa neˈeri ke dao tafangaˈi ma nia toˈo ana na
ngasingasiˈanga ana sa Saetan, ma nia ke baˈa sasia kwalukaelana
faˈanadaˈa neˈe nia soke goˈo ˈana ˈaniˈi ki.

10 Ma nia ke baˈa soke ˈani kwalukaelana falafala taˈa ki fuana ngwae
ki neˈe kira leka naˈa ˈuana kula ana maeˈa firi. Kike baˈa mae sulia kira
ˈaila ˈani na Faˈarongoˈanga mamana. Si diˈia kira faˈamamana ana na
Faˈarongoˈa mamana, God saiana ka faˈamaurida.
11 Ma sulia kira ˈaila ˈani na Faˈarongoˈanga mamana, God ke baˈa sasia
kira ka faˈamamana naˈa ˈada ana ˈosoˈa doe Ngwae Taˈa neˈeri.
12 Ma osiˈana na ru neˈeri, God ke baˈa matalangaˈinia sa tai faˈida
neˈe noaˈa kasi faˈamamana goˈo ana na Faˈarongoˈa mamana ma kira
ka saeleˈa goˈo ˈada faˈinia na roraˈa kira ki.

God fili kamu fuana mauriˈa

13 Ngwaefuta kina, nia bolo fuana kaimili ka baˈatafea na Aofia ana
kaidaˈi ki taˈifau, sulia kamu na ngwae neˈe God nia alafe fuamuˈa ki.
Sulia ka tau naˈa maˈi ana etangilana, God fili kamu naˈa fasi ˈiri ka loge
kamu faˈasia na kwaˈikwaˈinga. Nia loge kamu ˈani na ngasingasiˈanga
Anoˈi ru Abu neˈe faˈasikasika kamu. Ma God loge kamu ˈani na
faˈamamanaˈanga kamu ˈania na Faˈarongoˈa mamana.
14 God nia sae kamu ˈiri muke toˈo ana mauriˈa firi, ana kaidaˈi ba kami
faˈatalo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa. ˈUnaˈeri neˈe kamu ke baˈa ˈado
ana ˈinotoˈanga faˈinia na Aofia kia sa Jesus Christ.
15 Ma sulia na ru neˈe ki naˈa, ngwaefuta kaimili ki, muke
faˈangasingasia naˈa faˈamamanaˈanga kamu ki, ma muke dau ngasi fafia
na faˈamanataˈanga mamana ba kami faˈarongo ˈani fuamuˈa, ma na
kerekereˈa ki logo ba kami kwatea kwau ˈi naˈo fuamuˈa.
16-17 Kaimili foˈo ˈiri na Aofia kia sa Jesus Christ ma God na Maˈa kia ka
radu kamu, ma ka faˈangasingasi kamu ˈiri muke sasi leˈa, ma muke fata
leˈa ana kaidaˈi ki taˈifau. Sulia God alafe fuaka, ma ka kwaigwale aka
firi, ma kulu ka kwaimasi ˈani manata ˈuitoˈongaˈa ana kwaluˈani ru leˈa
ki.

3

Foˈo fuaimili

1 Ngwaefuta nau kina, taˈi ru laˈu nau ku saea fuamuˈa, muke foˈo
fuaimili, ˈiri na faˈataloˈa kaimili ˈani alaˈanga na Aofia ke takalo ˈaliˈali,
ma na ngwae ˈoro ki kira ke faˈamamana ana, ma kike fata leˈa sulia, diˈia
logo neˈe kamu sasi ˈi neˈana.
2 Muke foˈo logo ˈiri God ke lia suli kaimili faˈasia na ngwae taˈa ki.
Osiˈana na ngwae ˈoro ki noaˈa kasi faˈamamana ana Faˈarongoˈa na
Aofia.
3 Bore ma na Aofia, nia faˈamamana goˈo ˈana ana alaˈanga nia ki, ma
nia ke baˈa faˈangasingasi kamu ma ka lia suli kamu faˈasia sa Saetan.
4 Ma na Aofia kwatea kaimili ka fitoˈo amuˈa neˈe kamu maˈudia
roˈongaˈa sulia na tae neˈe kami fata sulia fuamuˈa.
5 Kaimili ka foˈo logo ˈiri na Aofia ka ˈafi kamu fasi ˈiri muke sai leˈa
ana na alafeˈanga God, ma muke ngangata ana faˈamamanaˈanga kamu
ki, ka diˈia sa Jesus Christ ana kaidaˈi nia liufia ˈafitaˈiˈanga ki.

Nia bolo fuana kuke rao

6 Ngwaefuta kina ˈae, sulia na ngasingasiˈanga neˈe na Aofia kia sa Jesus
Christ nia kwatea fuaimili, nia neˈe kami ka fata totongaˈi fuamuˈa ˈuri:

Muke tua faˈasia na ngwae faˈamamana neˈe kira noni ˈaila ˈania raoˈa,
ma kira ka aburongo ana na ru neˈe kami faˈamanata kamu ˈaniˈi ki.
7 Kaumulu saiana taˈifau naˈa neˈe fuila kamu ka sasi sulia na ru neˈe
kaimili sasiˈi ki. Ana kaidaˈi kami tua maˈi faˈi kaumulu, noaˈa kami kasi
noni ˈaila ˈania raoˈa.
8 Ma kaimili ˈiri ngali ˈoˈo goˈo ana ta fanga ana ta ngwae, bore ma na ru
ki taˈifau goˈo neˈe kami foliˈi. Sulia asoa ma rodo, kami rao ngasingasiˈa
ˈiri noaˈa kamu kasi dao toˈona ta ˈafitaˈiˈanga ana liaˈa suli kaimili.
9 Kaimili rao ˈunaˈeri, sui bore ˈana kaimili toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana ngali ˈoˈo ˈanga ana fanga faˈasi kamu. Kaimili sasi ˈunaˈeri, fasi
ˈiri muke sasi sulia na falafala kaimili ana raoˈa.
10 Ma kaidaˈi ba kami tua faˈi kamu, na faˈamanataˈanga kaimili
fuamuˈa nia ˈuri ba, “Sa tai bore ˈana amuˈa neˈe ˈaila ˈani raoˈa, noaˈa
kamu kasi kwatea ta fanga fuana.”
11 Kami kerekere ˈunaˈeri, sulia kami rongoa ti ngwae amuˈa ˈi neˈana,
kira ˈaila ˈani raoˈa. Ma kira ka liu ˈoˈo goˈo ˈada fuana susufolofoloˈa
ana raoˈa ti ngwae matamata ki.
12 ˈAni ngasingasiˈanga ana na Aofia sa Jesus Christ, kami fata totongaˈi
kwau fuada, ma kami ka falamaada kwau ˈiri kike tua saga ma kira ke
sasia naˈa ti raoˈa fasi ˈiri kira ka ngalia naˈa ru ki neˈe kira boˈoboˈo
ˈuana.
13 Ma kamuˈa logo ngwaefuta kina, noaˈa kamu kasi noni maruku ˈani
sasilana ru leˈa ki.
14 Ma sa tai amuˈa neˈe kasi roˈo goˈo sulia tae ki neˈe kami saea kwau
saena kerekereˈa neˈe, muke lia saiana, ma noaˈa kamu kasi sasia ta ru
faˈinia, ˈiri nia ke ˈeke.
15 Ma ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa kamu kasi fia fasi nia ta malimae
amuˈa. Muke alaˈa kwaiˈafi ana, osiˈana nia ta ngwaefuta logo amuˈa.

Na fataˈa ˈisi ki

16 Kami foˈo ˈiri na Aofia ngwae ni kwatelana aroaroˈanga fuaka, nia ke
kwatea aroaroˈanga fuamuˈa ana kaidaˈi ki taˈifau, ma ke tua faˈi kamu.
17 Ma nauˈa sa Paul niniˈa, nau ku tala keresia naˈa ru ˈisi neˈe ki.
ˈUnaˈeri nau ku faˈasuia naˈa kerekereˈa nau ki taˈifau. Ma nia ka
faˈataˈinia neˈe kerekereˈa neˈe leka maˈi faˈasi nau.
18 Nau ku foˈo ˈiri na kwaiˈofeˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ ke tua
faˈi kamu taˈifau.

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Timoti

Sa Timoti ngwae ana fanoa doe ˈi Listra. Teˈa nia kini ˈi Grik. Sa Timoti ngwae kwaima sa Paul nia leka faˈinia ana kula nia liu ani ki fuana faˈarongoˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa sa Jesus Christ. Sa Paul keresia buka neˈe kaidaˈi nia leka dao ˈi Masedonia, ma sa Timoti ka tua buri ˈi Efesus. Sa Paul saea fuana sa Timoti ka lialia leˈa ana faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe leka maˈi saena siosi. Ana kerekereˈa neˈe, sa Paul fata sulia falafala leˈa Kristin ki kaidaˈi kira foˈo saena siosi ki. Nia saea logo ngwaˈi toˈa faˈuta ki neˈe kira bolo faˈinia faˈinaˈonaˈo ˈanga ana siosi.

Sa Timoti naˈa neˈe rao ana faˈamanatalana faˈinaˈonaˈo ki faˈinia ti Kristin matamata laˈu, ma sa Paul ka keresia alaˈanga ˈoro fuana ˈafilana ana raoˈa neˈe.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Faˈamanataˈanga sulia siosi faˈinia ngwae rao nia ki & 1:1—3:16
Faˈamanataˈanga sulia raoˈa sa Timoti & 4:1—6:21

1 Nauˈa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ. God neˈe faˈamauri kia, ma sa Jesus Christ na ngwae neˈe kulu kwaimasi ana, keroˈa fata totongaˈi fuaku ta ngwae ni lifurongo.
2 Nau ku kerekere kwau fuamu sa Timoti. ˈOko diˈia naˈa na ngela nau, sulia ˈoko faˈamamana ana fatalaku sulia sa Christ. Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa faˈinia sa Jesus Christ na Aofia kia ke kwatea na leˈangaˈa, ma na kwaimanataiˈanga, ma na aroaroˈa fuamu.

Sa Timoti ˈoke fuˈalia na faˈamanata ˈanga rora ki

3-4 Nau ku oga ˈoke tua basi ˈamu ˈi Efesus, diˈia ba nau ku asungaˈi ˈoe ana lekalaku ˈuana ˈi Masedonia. Sulia ti ngwae ˈi Efesus kira faˈamanata ˈani na faˈamanataˈanga ˈosoˈoso ki. Kira faˈamanata ˈani ˈaˈemae ˈosoˈoso ki neˈe kira lalingani ana isuisuˈa sulia koˈo bora kira ki. Ma nau ku oga ˈoke fata luida. Kaidaˈi kira faˈamanata ˈani na ru neˈe ki, na ngwae ki kwaingilongiloi suliˈi, ma noaˈa kira kasi leka sulia na naiˈi ru ˈanga God fuana faˈamaurilana na ngwae ki. Kaidaˈi kulu faˈamamana ana sa Christ, kulu totolia saiˈa ana na naiˈi ru ˈanga God.
5 ˈOke alaˈa totongaˈi fuada noaˈa kira kasi kwaingilongiloi ˈunaˈeri, fasi ˈiri kamuˈa ngwae faˈamamana ki muke alafe fuamuˈa kwailiu. Diˈia kamu alafe ˈunaˈeri, kamu ke baˈa toˈo ana mauriˈa neˈe sikasika, ma na manataˈanga neˈe raola ka madako, ma na faˈamamanaˈanga neˈe ka mamana.
6 Bore ma ti ngwae kira abula matamata naˈa ˈada faˈasia na ru neˈe ki, ma kira ka leka naˈa ˈada sulia na olisuˈusuˈu ˈanga bolebeleˈa ki.
7 Kira oga fasi ˈiri kira ka uu diˈia na ngwae faˈamanata ki ana na taki sa Moses ki. Bore ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana na taki sa Moses ki, sui bore ˈana kira ka fata ngasingasiˈa sulia.
8 Ma kulu saiana na taki nia ki neˈe ru leˈa, diˈia na ngwae ki kira sasi saga sulia.
9 Ma kulu ka sai logo ana God noaˈa kasi saungaˈinia na taki ki fuana faˈasaga lana ngwae leˈa ki. Nia saungaˈinia lala fuana faˈasagalana na ngwae neˈe fulia ru taˈa ki, ma na ngwae neˈe abu rongo ki, ma na ngwae

ne'e noa'a kira kasi fa'adufa God, ma na ngwae ne'e kira abula ta'a ki, ma na ngwae ne'e ilanga'inia God ki ma ru abu ki. Ma nia saunga'inia na taki ki na'a fuana ngwae ne'e kira saungwae, ma na ngwae ne'e kira saungia na ma'a kira ki ma te'a kira ki,

10 ma na ngwae kakabara ki ma na ngwae ne'e kira 'usu ana ngwangwane ki, ma na kini ne'e kira 'usu ana kini ki, ma na ngwae ne'e kira bilia ngwae ki ma kika 'oifoli 'anida di'ia ti ngwae rao 'o'o, ma na ngwae 'oso'oso ki, ma ngwae ne'e 'oia fata alanga'inga kira ki, ma na ngwae ne'e kira sasia ti ru ne'e matamata fa'asia na fa'amanata 'anga mamana sulia na Fa'arongo'a Le'a.

11 God ne'e 'inoto'a liu ma ka le'a liu, nia alua 'i limaku na Fa'arongo'a Le'a ne'eri 'iri nai fa'arongo 'ani.

Sa Jesus Christ dao fasi 'iri ke fa'amauria na ngwae ta'a ki

12 Nau ku ba'atafea sa Jesus Christ na Aofia kia, na ngwae ne'e kwatea na ngasingasi'anga fuaku fuana na sasilana na rao'a nau. Ma nau ku ba'atafea logo suli nia manata fito'o aku ma ka fili nau 'uana na rao'a fuana. Nia ka fili nau,

13 sui bore 'ana na kaida'i ba 'i na'o, nau ku fa'akaisia ma nau ku fata fa'alia. Ma God ka kwaimanatai aku, sulia noa'a naisi fa'amamana 'ua, ma naisi saiana na ru ne'e nau ku sasia.

14 Ma na Aofia kia fa'ale'a nau ka doe liu, ma ka kwai'afi aku fasi 'iri nau ku fa'amamana ana nia'a, ma nau ku alafe logo fuana. Nia saiana sasi'a 'una'eri fuaka na ngwae ne'e kulu tua ratai fa'inia sa Jesus Christ.

15 Ma na ala'anga ne'e nia mamana, ma kulu ka fa'amamana ana ba nia 'uri, "Sa Jesus Christ nia leka ma'i saena magalia fasi 'iri ka fa'amauria ngwae ne'e abulalada ta'a ki." Aia, 'i na'o nau ku abula ta'a ka liufi kira ta'ifau.

16 Sui bore 'ana nau ku abula ta'a 'una'eri, God kwaimanatai aku, ma noa'a nia kasi kwa'i nau. Nia sasi 'una'eri fasi 'iri ka fa'ata'inia na'a mabetau'a sa Jesus Christ fuaku, na ngwae ne'e nau ku ta'a liu. Nia sasi 'una'eri 'iri ngwae ki ka saiana nia rufuanata ana sa tai ne'e kike ba'a fa'amamana ana nia'a, ka di'ia logo ne'e nia rufuanata aku. Ma God ka kwatea mauri'a firi fuada.

17 Ma nau ku oga kuke ba'atafea ma kuke fa'adoea God tutua firi. God na'a ne'e na ngwae tatalafa'a tua tua firi, ma noa'a kasi mae, ma noa'a kulu kasi lisia, ma ta'ifili nia go'o ne'e God. 'Iu ka 'una'eri.

18 Ma 'ae'o, sa Timoti ngela nau, nau ku fata fuamu sulia ala'anga ba na Ano'i ru Abu fata 'ani na ngwae gwaunga'i ki kira fata suli'o ana kaida'i ba sui na'a ma'i. 'Oke gonia na ala'anga ne'eri ki, 'iri 'oke fu'a le'a, ma 'oko ngangata 'usia na ngwae fa'amanata 'oso'oso ki.

19 Ma 'oke uu ngasi 'ani na fa'amamana'anga 'oe ana sa Christ, ma 'oke sasia na ru ne'e 'oko saiana nia saga ki. Ti ngwae kira danga fa'iburi na'a 'ani na ru ki ne'e kira saiana nia saga, ma noa'a kira kasi fa'amamana na'a ana sa Christ.

20 Ma ti ngwae ada ne'e sa Haemeneas ma sa Aleksanda. Ma nau ku fa'asidaro'o na'a fuana sa Saetan 'iri ka sasia ta ru adaro'o. Nau ku sasi 'una'eri 'iri kera ke saiana na ru kera sasia nia rora, ma kera ka mango fa'asia fata'a rora sulia God.

2

Na fikuˈa faˈinia na foˈongaˈa ngwae faˈamamana ki

1 Ru neˈe nia talingaˈi, nau ku ˈengo kamu fasi ˈiri muke foˈosia God,
ma muke baˈatafe nia, ma muke gani nia ˈuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae
ki taˈifau.
2 Ma muke foˈo fuana na ngwae tatalafaˈa ki, ma sa tai faˈida neˈe kira
toˈo ana na ˈinotoˈanga, fasi ˈiri kulu taˈifau kuke tua ˈani mauriˈa ana
aroaroˈanga ma na babatoˈonga. ˈUnaˈeri kulu saiana kuke faˈa ˈinotoˈa
God ma sasilana ru ˈoloˈolo ki.
3 Na foˈongaˈa ˈunaˈeri leˈa ma ka faˈasaeleˈa God neˈe faˈamauri kia.
4 Osiˈana God nia oga na ngwae ki taˈifau kira ka saiana na ru mamana
sulia sa Christ, ma kira ka toˈo ana mauriˈa firi.
5 Sulia taˈi God goˈo, ma taˈi ngwae goˈo neˈe olifaˈinia na ngwae ki
fuana God. Nia neˈe sa Jesus Christ.
6 Sulia sa Jesus kwatea naˈa maurilana talana ˈiri ka lafua na ngwae ki
taˈifau faˈasia na kwaˈikwaˈinga. ˈUnaˈeri, ana kaidaˈi ba God nia filia,
nia ka faˈataˈinia naˈa na kwaiogaiˈanga nia fuana ngwae ki taˈifau kira
ka toˈo ana mauriˈa firi.
7 Nia neˈe, God ka fili nau naˈa fasi ˈiri nauˈa na ngwae ni lifurongo, ma
nau ku faˈarongo, ma nau ku faˈamanata ˈani na faˈarongoˈa mamana
sulia sa Jesus Christ fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Noaˈa nau
kusi soke. Ru mamana nau ku saea.

Na faˈamanata ˈanga fuana fiku kwaimaˈanga

8 Nau ku oga na ngwangwane ki ana kula ki taˈifau kira ka foˈo. Ma
ana kaidaˈi kira taˈea na limada fuana foˈongaˈa, kira ka tua ˈoloˈolo ˈani
mauriˈa sikasika, ma noaˈa kira kasi saetaˈa nama kika olisuˈusuˈu faˈinia
ta ngwae.
9 Nau ku oga logo na kini ki kike toro saga nama ˈani toro kira ki. Ma
noaˈa kira kasi toro ˈani toro neˈe ngwae ki ke lia funufunu fuada faˈiniˈi.
Diˈia kaidaˈi kira firiˈia ifuda, noaˈa laˈu ˈani na ru neˈe folilani doe liu
ki neˈe kira ka laungi ˈani, ma noaˈa laˈu ˈani na toro neˈe folilani doe liu
ma ka inua ngwae fuana taˈangaˈa.
10 Kike kwate maurilada ke kwanga lala ˈani sasilana ru leˈa ki neˈe bolo
fuana kini ki neˈe kira saea kira faˈamamana ana God.
11 Na kini ki kike tua aroaro, ma kike enoeno ana kaidaˈi kira fafarongo
fuana faˈamanataˈanga ki.
12 Noaˈa nau kusi alaˈania na kini ki ˈiri neˈe kike faˈamanata ma kira
ka gwaungaˈi fafia na ngwae ki. Nia bolo fuana kike tua aroaro goˈo ˈada.
13 Sulia sa Adam neˈe God nia eta saungaˈinia, sui mala ˈi Eve.
14 Ma noaˈa laˈu sa Adam ba sa Saetan sokea, bore ma ˈi Eve lala ˈana
ba nia faˈamamana na sokeˈa sa Saetan ki, ma ka ˈoia na taki God ki.
15 Bore ma, osiˈana neˈe kini ki kira faˈafuta ngela, God ke faˈamaurida
diˈia kira faˈamamana ana sa Christ, ma kira ka alafe, ma kika tua saga,
ma kira ka enoeno.

3

Na ngwae kwaitalaˈi fuana ngwae faˈamamana ki

1 Na alaˈanga ba ˈuri nia mamana, “Diˈia ta ngwae nia oga ka kwaitalaˈi
ana fikutaˈi ngwae faˈamamana, tama ngwae neˈeri nia oga na raoˈa leˈa
liu neˈeriˈa.”
2 Ma na ngwae kwaitalaˈi ana fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe ngwae
neˈeri abulalana ka saga liu, ma nia ka toˈo ana taˈi ˈafe goˈo ma ka
tua mamana faˈinia, ma nia ka lia leˈa sulia niaˈa talana ma ka daufafia
mauriˈa nia, ma ka manata saga, ma ka sasia ru leˈa ki. Ma nia ka kwaloa
ngwae ki ˈi luma nia, ma ka bolo fuana faˈamanata ˈanga ˈani fatalana
God.
3 Nia noaˈa kasi kwaˈu doe ana na kafo neˈe ngasingasiˈa fuana
burasilana gwauna. Ma nia noaˈa kasi oga fuˈanga, bore ma nia ka tua
anoano faˈinia aroaroˈanga fuana ngwae ki. Ma nia noaˈa kasi ˈidufaˈi
olisuˈusuˈu faˈinia ngwae ki. Ma nia noaˈa kasi guguta mani.
4 Ma nia saiana ka faˈasaga na ngela nia ki ma na ˈafe nia, ma ka
faˈamanata na ngela nia ki fasi ˈiri kira ka roˈosulia, ma kira ka fuˈusi
doe ana niaˈa.
5 Si diˈia na ngwae noaˈa kasi saiana na liaˈa sulia na ngela nia ki ma
na ˈafe nia, nia ka lia mo faˈuta sulia na ngwae faˈamamana God ki?
6 Na ngwae neˈe faˈamamana ka tau, neˈe totolia nia ka kwaitalaˈi. Na
ngwae neˈe fiˈi ruˈu maˈi saena fikutaˈi ngwae faˈamamana, nia kata
auraˈe nia diˈia sa Saetan, ma God ke matalangaˈinia logo.
7 Nia logo neˈe ngwae fuana ngwae ˈi maa ana lalusae kira ka fuˈusi
doe ana, ma noaˈa kira kasi saea ta ru taˈa sulia. ˈUnaˈeri neˈe sa Saetan
noaˈa kasi daua ˈani na itoito nia.

Na ngwae ni kwaiˈafi ana na ngwae faˈamamana ki

8 Na ngwae ni kwaiˈafiˈanga ki saena na fikutaˈi ngwae faˈamamana
logo, neˈe abulalana ka leˈa, ma ngwae ki ka fuˈusi doe ana niaˈa. Nia
ka fata mamana. Ma noaˈa kasi kwaˈu doe ˈani kwaˈunga lilinga ki, ma
noaˈa kasi guguta mani.
9 Nia noaˈa kasi manata ruarua, bore ma nia ke faˈamamana ngasin-
gasiˈa ana faˈarongoˈa God neˈe nia faˈataˈinia fuaka.
10 Ma na ngwae neˈe faˈamamana ki, kira ka ilitoˈona basi ˈi naˈo, ˈiri
kira saiana neˈe nia saga naˈa, sui mala nia ka fiˈi rao.
11 Ma na ˈafe nia logo, na abulalana ka leˈa, ma ngwae ki ka fuˈusi doe
ana. Nia noaˈa kasi alaˈa buri ana ngwae ki. Ma nia ka lia leˈa sulia talana
ma ka daufafia mauriˈa nia, ma nia ka ˈoloˈolo ana na ru ki taˈifau.
12 Ma na ngwae kwaiˈafi ana ngwae faˈamamana ki, nia ka toˈo nama
ana taˈi ˈafe goˈo, ma ka tua mamana faˈinia. Ma nia saiana ka faˈasaga
na ˈafe nia ma na ngela nia ki.
13 Ma sa tai neˈe nia rao leˈa saena lalusae, ke baˈa leˈa fuada, ma ka
bolo fuana nia ka fata noniraˈa sulia na faˈamamanaˈanga nia ana sa Jesus
Christ.

Na liaˈi ngwae sa Paul fuana keresilana na kerekereˈa neˈe

14 Ana na kaidaˈi niniˈa nau ku kere naˈa kwau fuamu, nau ku manata
nama fasi nau ku leka ma nau ku lisiˈo ˈaliˈali.
15 Ma diˈia nau ku taˈi dole, na kerekereˈa neˈe ke baˈa faˈataˈinia fuamu
na abulaˈanga faˈuta neˈe kuke baˈa tua ˈani saena fikuˈa faˈinia ngela God
ki. Kuluˈa na fikutaˈi ngwae God mauri. Ma fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈe faˈangasingasia na faˈamanataˈanga mamana God, diˈia na diro ˈai
ki neˈe faˈangasingasia ta luma.

16 Nia mamana liu neˈe na faˈarongoˈa God neˈe nia faˈataˈinia fuaka
nia mamana taˈifau. Na faˈarongoˈa ba ˈuri,
“Sa Christ alu nia ka ngwaeˈa.
Ma na Anoˈi ru Abu ka faˈataˈinia naˈa na sagalana.
Ma na ˈainsel ki kira ka lisia naˈa.
Kulu ka faˈarongo naˈa ˈani niaˈa fuana kwaluˈani ngwae.
Ma na ngwae saena fanoa ˈoro ki kira ka faˈamamana naˈa ana niaˈa.
Ma God ka ngali nia naˈa ˈuana ˈi langi.”

4

Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

1 Na Anoˈi ru Abu fata madako ˈani fasi ti ngwae kira karasu naˈa faˈasia
na faˈamamanaˈanga kira, ana kaidaˈi ˈi naˈo ana sa Jesus ka fiˈi dao maˈi.
Kira ka roˈosulia na ano ˈi ru ˈosoˈoso ki, ma na faˈamanataˈanga ana na
ano ˈi ru taˈa ki.
2 Na faˈamanataˈanga neˈeri ki ˈita maˈi faˈasia na ngwae ˈosoˈoso ki
neˈe noaˈa kira kasi kwaimanatai sulia na abula taˈangaˈa kira ki. Diˈia
ngwae matamata ki abula taˈa, kira ka kwaimanatai. Bore ma na ngwae
ˈosoˈoso neˈeri, noaˈa kira kasi kwaimanatai sulia neˈe manatalada taˈa
taˈifau naˈa.
3 Na ngwae ˈosoˈoso neˈeri ki, kira faˈamanata fasi na araˈinga ma na
ˈafeˈa nia rora. Kira faˈamanata logo ˈani na ˈanilana ti fanga nia rora.
Bore ma God saungaˈinia na fanga neˈeri ki fuana ngwae faˈamamana
ki fuana ˈanilani, ˈi burina neˈe kira kwatea na foˈongaˈa ni baˈatafeˈa
fuana God. Ma God saungaˈinia na fanga neˈeri ki fuana ngwae neˈe kira
sai naˈa ana faˈamanataˈanga mamana.
4 Sulia fanga ki taˈifau neˈe God saungaˈiniˈi, noaˈa ta ru kasi taˈa, niˈi
leˈa taˈifau goˈo. Si diˈia kulu ka foˈo ˈani baˈatafeˈanga fuana ˈanilana,
noaˈa kulu kasi ˈaila naˈa ˈania ta fanga.
5 Fanga nia leˈa fuana ˈanilana, osiˈana God saea nia leˈa, ma na
foˈongaˈa kulu fuana na fanga kwate ma nia ka leˈa.

Na ngwae ni rao leˈa sa Jesus Christ

6 Timoti ˈae, diˈia ˈoko kwatea na faˈamanataˈanga neˈe ki fuana ngwae
faˈamamana ki, ma diˈia ˈoko mauri ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa, ma ˈoko
tua ni roˈo sulia na faˈamanataˈanga mamana, tama ˈoe na ngwae rao leˈa
sa Jesus Christ.
7 Aia, noaˈa ˈoe kosi fafarongo sulia na ˈaˈemae ˈaurafu ki. ˈOko suˈute
lala ˈuana sasilana na kwaiogaiˈanga God.
8-9 ˈOko saiana ngwae ki fata ˈuri, “Nia leˈa fuana na ngwae ka
faˈangasingasia nama nonina, osiˈana nia ka ˈafia na mauriˈa fuana na
kaidaˈi neˈe.” Bore ma nia leˈa ka tasa diˈia na ngwae ke suˈute fuana
sasilana na kwaiogaiˈanga God, sulia nia ka ˈafia na mauriˈa fuana na
kaidaˈi neˈe, ma ta kaidaˈi neˈe ke baˈa dao logo maˈi. Ma alaˈanga neˈeri
nia ka mamana, ma kulu ka faˈamamana ana.
10 Kuke suˈute nama ˈunaˈeri, osiˈana kulu fitoˈo ana God neˈe mauri.
Sulia nia saiana ke faˈamauria ngwae ki taˈifau, ma ka tasa fuana sa tai
neˈe kira faˈamamana ana.
11 ˈOke faˈamanata na ngwae ki ˈani ru neˈeri ki, ma ˈoko fata totongaˈi
ˈani fuana ngwae ki ke roˈosuliˈi.

12 Ma noaˈa ˈoe kosi alaˈania na ngwae ki kira ka saea ˈoe kosi totolia
kwaitalaˈi ˈanga osiˈana ˈaeˈo na ngwae ˈalako. ˈOke tua ˈani tuaˈa leˈa
fuana na ngwae neˈe kira faˈamamana ki kike lia suliˈo, ˈania na fatalamu,
ma na abulalamu, ma na alafelamu, ma na faˈamamanalamu, ma na tua
madakolamu. Si diˈia kira lisia na tua lamu nia leˈa, kike sasi logo sulia.
13 Ana kaidaˈi ˈoke maˈakwalia daolaku maˈi, ˈoke toˈomani na
Kerekereˈa Abu ki fuana ngwae ki, ma ˈoke faˈatalo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa,
ma ˈoke faˈamanata ngwae ki.
14 Ma noaˈa ˈoe kosi danga ˈani na kwateˈa ˈoe neˈe Anoˈi ru Abu kwatea
fuamu, ana kaidaˈi neˈe profet ki kira fata ˈani ma na faˈinaˈonaˈo ki kika
alua naˈa limada ˈi fafomu.
15 ˈOke sasia ru neˈeri ki sulia asoa ki fasi ˈiri neˈe ngwae ki taˈifau kira
ka lisia na leˈalana raoˈa ˈoe neˈe doe naˈa.
16 ˈOke lia leˈa sulia na abulaˈanga ˈoe talamu, ma na ru neˈe ˈoko
faˈamanata ˈaniˈi ki. Ma ˈoko inaˈu ana na raoˈa neˈeri ki, sulia diˈia
ˈoko sasi ˈunaˈeri, God ke faˈamauri ˈoe faˈinia sa tai neˈe kira rongoa
fatalamu.

5

Na raoˈa fuana ˈafilana na ngwae faˈamamana ki

1 Noaˈa ˈoe kosi balufia ta ngwae ngwaro, bore ma nia totolia ˈoke alaˈa
gwafea diˈia ta maˈa amu. Ma kaidaˈi ˈoko sasia ta ru fuana ngwae ˈalako
ki, nia diˈia neˈe ˈoko sasia fuana sa toˈolamu.
2 Ma kaidaˈi ˈoko sasia ta ru fuana ˈafe ki, nia diˈia neˈe ˈoko sasia fuana
teˈa ˈoe ki. Ma kaidaˈi ˈoko sasia ta ru fuana kini sariˈi ki, nia diˈia neˈe
ˈoko sasia fuana ngwaingwaena ˈoe ki ˈi saena manataˈanga neˈe leˈa
taˈifau.
3 Fuila na ngwae faˈamamana ki kike lia sulia na gwaˈi ˈuru ki neˈe kira
tua taˈifilida.
4 Bore ma diˈia gwaˈi ˈuru neˈe toˈo ana na ngela ki nama na koˈo ki,
kira ka rao fuana God ˈani liaˈa nama sulia. Ma kira ke lia nama sulia teˈa
kira, osiˈana teˈa kira eta lia sulida. Ru neˈeri, God saeleˈa liu faˈinia.
5 Muke ˈafia na gwaˈi ˈuru neˈe tua taˈifilia ma ka noaˈa ta ngwae fuana
tagiˈa sulia. Nia fitoˈo ana God, ma nia ka inaˈu ana foˈongaˈa ma ganiˈa
ˈuana kwaiˈafiˈanga sulia rodo ma na asoa.
6 Bore ma na gwaˈi ˈuru neˈe ke sasi ˈuana na kwaiogai ˈanga ana noni,
noaˈa kamu kasi ˈafia. Sui bore ˈana nia ka mauri ˈua, na mauriˈa nia
faˈinia sa Christ mae ka sui naˈa.
7 ˈOke kwatea na faˈamanataˈanga neˈe ki fuana na ngwae faˈamamana
ki, ˈiri ta ngwae noaˈa kasi dao toˈona ta roraˈa ada.
8 Ma diˈia ta ngwae noaˈa kasi lia sulia na ngwaefuta nia ki, ma na ngwae
ana kwalafa nia, tama ngwae neˈeri faˈasia naˈa na faˈamanataˈanga sa
Christ, ma nia ka taˈa ka liufia na ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana
ki.
9 Ma na gwaˈi ˈuru neˈe noaˈa kasi dao ˈua ana ono akwala faˈi ngali
ki, noaˈa ˈoe kosi toˈomaˈi fiku ana faˈinia na gwaˈi ˈuru ki. ˈOke toˈoa ta
gwaˈi ˈuru neˈe nia ngwaro, ma nia tuatua mamana fuana araˈi nia.
10 Ma kira ka saiana neˈe nia sasia raoˈa leˈa ˈuri ki: Nia lia leˈa sulia
na ngela nia ki, ma ka kwaloa na ngwae dao ki ˈi luma nia, ma ka enoeno,
ma ka ˈafia naˈa ngwae faˈamamana ki faˈinia sa tai faˈida neˈe kira toˈo

ana na ˈafitaˈiˈanga, ma ka danga taˈifau naˈa ˈani niaˈa fuana sasilana
na raoˈa leˈa ki.
11 Ma na gwaˈi ˈuru neˈe noaˈa kasi ngwaro goˈo ki, noaˈa ˈoe kosi
toˈomaˈi fikuda faˈinia na gwaˈi ˈuru ki. Ma si diˈia na kwaiogaiˈanga
ana noni kwatea ma kira ka abula matamata faˈasia raoˈa fuana sa Jesus,
kira oga kike ˈafe laˈu.
12 Ma diˈia ˈunaˈeri, kira fulia roraˈa sulia kira ˈoia naˈa fata alangaˈinga
neˈe kira eta sasia naˈa fuana sa Jesus Christ.
13 Diˈia kira noaˈa kasi ˈafe laˈu, tama kira saiana faˈalilana na kaidaˈi
kira ki fuana liu kwailiuˈanga ana luma ki. Ma na ru neˈe taˈa ka tasa
neˈe kira tua ni alaˈa goˈo ˈada ana ti ngwae, ma kira ka fata sulia na ru
neˈe noaˈa kasi bolo fuana alaˈanga suliˈi ki.
14 Nia neˈe nau ku fia nia leˈa fuana gwaˈi ˈuru fiˈi doe ki kira ka ˈafe
laˈu, ma kira ka faˈafuta ngela, ma kira ka lia sulida faˈinia na luma kira
ki, fasi ˈiri neˈe malimae kulu ki noaˈa kira kasi toˈo ana ta ru fuana fata
taˈangaˈa ˈani suli kulu.
15 Sulia ti gwaˈi ˈuru kira abula matamata naˈa, ma kira ka leka naˈa
ˈada sulia sa Saetan.
16 Si diˈia ta kini neˈe faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma ta gwaˈi ˈuru
ka tua ˈi saena na tuaˈa nia, nia ke lia suli nia, osiˈana noaˈa nia kasi leˈa
fuana ˈaberaˈanga ˈani laˈu na ngwae neˈe kira faˈamamana ki. ˈUnaˈeri
ngwae faˈamamana ki kira saiana kika lia naˈa ˈada sulia na gwaˈi ˈuru
neˈe kira tua taˈifilida ki.

Na faˈamanataˈanga fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ki

17 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo neˈe kira rao leˈa fuana na fiku taˈi ngwae
faˈamamana, nia totolia muke fuˈusi doe ada ma muke foli leˈa ada. Tasa
liu fuana sa tai neˈe rao ngasingasiˈa ˈani faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa
faˈinia faˈamanataˈanga.
18 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi firi fafia na
kwakwana na buluka ni rao, ana kaidaˈi nia uria maga ru ki.” Ma ta
alaˈanga ka ˈuri logo, “Na ngwae ni rao saiana ngalilana naˈa folifoliˈa
nia.”
19 Aia, ma noaˈa ˈoe kosi fafarongo ˈuana alaˈanga ta ngwae goˈo ˈana
neˈe ke fai fafia ta ngwae faˈinaˈonaˈo, leleka ta ro ngwae nama ta uulu
ngwae neˈe leka maˈi, kira ka fata faˈamamana sulia ru neˈe.
20 Aia, ˈoke balufia na ngwae neˈe kira abulalada taˈa ki. ˈOke sasi
ˈunaˈeri ˈi naˈona na ngwae ki taˈifau, ˈiri na ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri
ki kike rongo, ma kike maˈu.
21 Nau ku alaˈa totongaˈi fuamu ˈi maana God, ma sa Jesus Christ, ma
na ˈainsel abu ki, ˈiri ˈoke roˈosulia na faˈamanataˈanga neˈe ki, ma noaˈa
ˈoe kosi efoa, ma noaˈa ˈoe kosi ˈinifilifili ana ta ngwae sulia na tae neˈe
ˈoko lisia ˈi maa.
22 Ma noaˈa ˈoe kosi ˈaliˈaliˈa ana alu limaˈanga fafona ta ngwae fuana
raoˈa fuana na Aofia. Ma noaˈa ˈoe kosi ˈado faˈinia ta ngwae ana kaidaˈi
kira fulia ta ru rora. ˈOke tua sikasika faˈasia taˈangaˈa ki!
23 ˈOke kwaˈufia ta kala waen faˈinia na kafo ˈiri ka ˈafia na siramu ka
leˈa, sulia ˈaeˈo na ngwae neˈe ˈoko mataˈi firi goˈo ˈamu.
24 Na abula taˈangaˈa ti ngwae ki talangwaraˈu liu naˈa fuana lisilana,
ma ngwae ki taˈifau ka saiana neˈe God ke baˈa matalangaˈi kira. Bore

ma na abula taˈangaˈa ti ngwae ki, kira noaˈa kasi lisia ana kaidaˈi naˈa
ˈana.
25 Ka ˈunaˈeri logo, ti ngwae sasilana ru leˈa kira ki teo tafangaˈi liu
fuana lisilana. Ma na raoˈa leˈa ti ngwae ki neˈe noaˈa kasi faˈataˈi
niniˈari, bore ma ana ta kaidaˈi kike baˈa lisia.

6

1 Na ngwae faˈamamana neˈe kira rao ˈoˈo, kira manata doe ana ngwae
ˈaˈana kira ki, fasi ˈiri ta ngwae noaˈa kasi fata taˈa ana satana God ma
na faˈamanataˈanga kulu.
2 Ma na ngwae rao ˈoˈo neˈe na ngwae ˈaˈana kira ki faˈamamana ana
sa Jesus Christ, noaˈa kira kasi manata ˈuri, “Na ngwae ˈaˈana nau nia
faˈamamana logo. ˈUri noaˈa naisi fuˈusi doe goˈo ana nama ku rao
ngangata fuana.” Na manata ˈanga ˈunaˈeri nia noaˈa kasi leˈa! Kira
rao leˈa ka tasa mo fuada, sulia kira toˈo goˈo ana taˈi faˈamamanaˈanga
ma kika alafe fuana God.

Na faˈamanataˈanga ˈosoˈoso ma na toˈoruˈa mamana

Nia neˈe, ˈoko faˈamanata ma ˈoko fata sulia na ru neˈe ki.
3 Ti ngwae noaˈa kasi faˈamanata ˈani ru neˈe ki. Ma noaˈa kira
kasi alafafia na alaˈanga mamana na Aofia kia sa Jesus Christ, ma na
faˈamanataˈanga kia sulia tuaˈa saga.
4 Ngwae neˈeri ki kira lafuda, ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana ta ru. Ma
na kwaiogaiˈanga kira ka taˈa fuana na olisuˈusuˈunga sulia na fadalana
maˈe fataˈa ki. Ma na manataˈanga ˈunaˈeri ki, nia kwatea ma kira ka
kwaimamagolai, ma kika olisuˈusuˈu kwailiu, ma kika fata maˈudi, ma
kika manata taˈa sulia na ngwae ki.
5 Ma kira ka olisuˈusuˈu sulia asoa ki. Ma na manatada noaˈa kasi rao.
Ma noaˈa kira kasi sai naˈa ana ru mamana ki. Kira fia neˈe diˈia kira
donga God, kike toda mani.
6 Aia, ma lekaˈa sulia God faˈatoˈorua na ngwae, osiˈana na kwaio-
gaiˈanga nia ki neˈe aliˈafu ana na tae ki neˈe nia toˈo naˈa ana.
7 Aia, tae neˈe kulu ngalia maˈi saena magalia neˈe? Noaˈa goˈo! Ma na
tae neˈe kuke baˈa ngalia faˈasia na magalia neˈe? Noaˈa goˈo!
8 Nia neˈe, diˈia kulu toˈo naˈa ana fanga ma na toro, tama ru neˈeri ki
leˈa naˈa fuaka.
9 Ti ngwae kira oga liua toˈoruˈanga. Ma ka talangwaraˈu fuada neˈe
kike sasia ru rora ki fuana todalana mani. ˈUnaˈeri, kira ka dao toˈona
neˈe kira ˈasida saena itoito diˈia ru ˈaeˈaela ki. Kira oga sasilana ru ˈoro
rora ma ka boleboleˈa ki neˈe taˈa fuada. Ma kira ka dao naˈa toˈona
nonifiiˈanga doe liu.
10 Kaidaˈi ngwae liana teo ana mani, kira ke sasia kwalu kaela ru taˈa ki
fuana ngalilana mani. Ti ngwae kira sasi ˈuana na mani, ma kira ka leka
tau naˈa faˈasia na faˈamamanaˈanga ana God, ma na liadilaˈa ˈoro ki ka
faˈalia naˈa maurilada.

Na faˈamanataˈanga sa Paul fuana sa Timoti

11 Timoti ˈae, ˈoe na ngwae God, ˈoke tua faˈasia na ru neˈeri ki.
Ma ˈoke sasi ngangata ˈuana na ˈoloˈoloˈa, ma na tuaˈa abu, ma na
faˈamamanaˈanga, ma na alafeˈanga, ma na ngangataˈanga saena kaidaˈi
ana ˈafitaˈiˈanga ki, ma na tuaˈa enoeno.

12 ˈOko rao leˈa fuana na faˈamamanaˈanga. Ana kaidaˈi ba ˈoko fata
ngasingasiˈa sulia na faˈamamanaˈanga ˈoe fuana ngwae ˈoro ki, ˈoko
ngalia na mauriˈa firi neˈe God fili ˈoe ˈuana.
13 Nau ku baˈe ˈoe ˈi naˈona God neˈe kwatea naˈa mauriˈa fuana ru ki
taˈifau, ma ˈi naˈona sa Jesus Christ na ngwae ba fata ngasingasiˈa fuana
sa Pontias Paelat,
14 fasi ˈiri ˈoko roˈosulia naˈa ru neˈeri ki, ma ˈoko sasi sulia ˈiri ˈoko
madakola ana ru ki, ma noaˈa ˈoe kosi rora, leleka ka dao ana faˈi asoa
neˈe Aofia kia sa Jesus Christ ke oli maˈi ana.
15 Nia ke baˈa dao tafa ana kaidaˈi saga neˈe God nia filia. God neˈe
ngwae ki auraˈea, ma nia talana ka gwaungaˈi ka tasa fafia na ru ki taˈifau,
ma na tatalafaˈa neˈe ka gwaungaˈi fafia na ngwae tatalafaˈa ki, ma ka
Aofiaˈa fafia na aofia ki.
16 Ma taˈifili nia goˈo neˈe nia mauri firi ma noaˈa kasi maˈe. Nia tua ˈi
saena na madakoˈanga neˈe noaˈa ta ngwae kasi bolo naˈa faˈinia daoˈa
karangia. Ma noaˈa ta ngwae kasi lisi nia ˈua, ma noaˈa ta ngwae kasi
bolo naˈa fuana lisilana laˈu. Alu ngwae ki kike faˈa aofia. Alu nia ka
gwaungaˈi ˈani ngasingasiˈanga neˈe tuatua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.
17 ˈOko saea fuana ngwae neˈe kira toˈo ana toˈoruˈa ˈi saena na magalia
neˈe, noaˈa kira kasi manata lafuda. Kike alua fitoˈonga kira ana God, ma
noaˈa laˈu na toˈoruˈa kira ki neˈe ke sui ˈaliˈali goˈo. Sulia God kwatea
ru ki taˈifau fuaka fuana na saeleˈanga sulia.
18 ˈOke saea fuada kike sasi leˈa ˈiri kike toˈoru ana raoˈa leˈa ki, ma
kira ka maˈudi fuana kwate ruˈa fuana ˈafilana ngwae ki.
19 Diˈia kira sasi ˈunaˈeri, kira gonia na toˈoruˈa neˈe ˈafi kira ana kaidaˈi
neˈe nia ˈua maˈi. Ma kike toˈo ana mauriˈa neˈe mamana.
20 Timoti ˈae, ˈoke lia leˈa sulia na tae neˈe God kwatea ˈoko lia sulia.
Ma noaˈa ˈoe kosi rongo sulia alaˈanga taˈa ki ma na olisuˈusuˈu ˈanga
boleboleˈa ki neˈe ti ngwae kira alaˈa rora ˈani ma kira ka saea ˈani “na
sae sae ruˈa.”
21 Osiˈana ti ngwae fitoˈo ana alaˈanga boleboleˈa neˈeri, ma kira ka leka
rora faˈasia na faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ.
Nau ku foˈo ˈiri na leˈangaˈa God ke tua faˈi kamu taˈifau.

Na Ruana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Timoti

Sa Paul tua ˈi saena lokafo ˈi Rom kaidaˈi nia keresia buka neˈe. Alaˈanga ˈoro saena kerekereˈa neˈe sa Paul saea fuana sa Timoti fuana ˈafilana ˈania uu ngasiˈa fuana faˈarongo ˈanga ˈania Faˈarongoˈa Leˈa. Sa Paul oga sa Timoti ke faˈatalo ana Faˈarongoˈa Leˈa mamana neˈe, ma faˈamanataˈanga mamana ana Fau alangaˈinga Faolu. Nia saea sa Timoti fuana sasilana raoˈa nia, sui bore ˈana ti ngwae kira oga fonelana. Sa Paul oga sa Timoti ka manata oli ˈuana ru saena maurilana sa Paul ki, fasi ˈiri nia ke donga ru leˈa ana tuaˈa sa Paul, faˈinia faˈamanataˈanga leˈa sa Paul.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Alaˈanga leˈa ki fuana sa Timoti & 1:1-18
Na ˈafitaˈiˈanga neˈe sa Timoti naˈofia & 2:1-13
Na ngwae rao neˈe God alafafia & 2:14-26
Faˈi asoa ki ˈi naˈona neˈe sa Jesus ke oli maˈi & 3:1-9
Faˈamanataˈanga ˈisi sa Paul ki fuana sa Timoti & 3:10—4:22

1 Nauˈa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ, osiˈana God nia saeleˈa fuana fili laku ˈiri nauˈa ta ngwae lifurongo. God kwate nau fasi
ˈiri nau ku faˈarongo ˈani mauriˈa firi neˈe nia eta fata ˈani fuaka, na
ngwae neˈe kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ ki.
2 Nau ku kerekere kwau fuamu kwala Timoti neˈe ˈoko diˈia na ngela
liaku teoliu ana.
Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa ma sa Jesus Christ na Aofia kia, kera
ke kwatea na leˈangaˈa, ma na kwaimanataiˈanga, ma na aroaroˈa fuamu.

Na baˈatafeˈanga ma na kwairaduˈanga

3 Nau ku baˈatafea God neˈe nau ku rao fuana ˈani na liaˈi ngwae raola,
diˈia na koˈo nau ki ba kira rao fuana. Ma nau ku baˈatafe nia ana asoa
ma na rodo, ana kaidaˈi nau ku foˈo ana, ma nau ku gania God fuana
kwaiˈafiˈanga amu.
4 Nau ku oga liu fasi ˈiri nau kui lisiˈo laˈu, osiˈana nau ku manata toˈona
na angiˈa ba ˈoe, ana kaidaˈi ba koro leka toˈotoˈo naˈa ana. Ma nai baˈa
saesaeleˈa liu ana kaidaˈi koro ke oli laˈu maˈi.
5 Ma nau ku manata toˈona na faˈamamanaˈanga leˈa neˈe ˈoko tua ˈani,
diˈia logo na faˈamamanaˈanga ba koˈo ˈoe ˈi Lois ma teˈa ˈoe ˈi Iunis kera
tua ˈani. Ma nau ku saiana nia neˈe ˈoko tua logo ˈani.
6 Nia neˈe, nau ku faˈamanata oli laˈu amu fasi ˈiri ˈoko faˈangasingasia
na kwateˈa neˈe God kwatea naˈa fuamu, ana kaidaˈi ba nau ku alua na
limaku fafiˈo.
7 Sulia God noaˈa kasi kwatea na Anoˈi ru Abu fuaka fuana kulu ka
maˈu. Bore ma nia kwatea naˈa Anoˈi ru Abu fuana faˈangasingasi laka,
ma fuana kulu ka alafe fuaka kwailiu, ma fuana kulu ka dau fafia mauriˈa
kulu ki.
8 Nia neˈe, noaˈa ˈoe kosi ˈeke ˈania fata faˈamamanalana na Aofia kia,
ma noaˈa ˈoe kosi ˈeke logo ˈani nau, na ngwae neˈe nau ku tua saena luma
ni lokafo sulia na raoˈa nau fuana sa Jesus Christ. ˈOke rao faˈi nau fuana

fata taloˈa ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa, sui bore ˈana kira ka faˈanonifii ˈoe, sulia God ke baˈa kwatea na ngasingasiˈanga fuamu fuana sasilana.

9 God nia faˈamauri kia ma ka fili kia naˈa ˈiri kiaˈa na ngwae nia ki naˈa, noaˈa laˈu sulia na raoˈa kia ki. Nia faˈamauri kia ma ka fili kia naˈa, sulia na manatalana talana, ma na alafeˈanga nia talana fuaka. ˈI naˈona mala maˈi na kaidaˈi nia noaˈa kasi saungaˈinia ˈua ta ru, nia ka naia naˈa fuana ke kwatea sa Jesus ˈiri ke faˈataˈinia na leˈangaˈa nia fuaka.

10 Ma ana kaidaˈi neˈe, God ka faˈataˈinia naˈa na manataˈanga ma na alafeˈanga neˈeri fuaka ˈani na daolana maˈi na ngwae Faˈamauri kia sa Jesus Christ. Sa Jesus ka lafua naˈa na ngasingasilana maeˈa. Ma nia ka faˈataˈinia na mauriˈa firi ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa.

11 Ma God ka fili nau fasi ˈiri nauˈa ta ngwae ni lifurongo, ma na ngwae faˈamanata fuana na faˈataloˈa ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa.

12 Nia neˈe, nau ku nonifii saena na luma ni lokafo ˈuana na ru neˈeri ki. Bore ma noaˈa nau kusi ˈeke ˈania tuaˈa saena luma ni lokafo osiˈana faˈataloˈa nau sulia sa Jesus, duˈungana na fitoˈonga nau ana niaˈa. Ma nau ku saiana mamana sa Jesus bolo fuana na foloˈa ˈusia na faˈamanataˈanga mamana neˈe nia aluˈi ˈi limaku, leleka ka dao ana faˈi asoa neˈe nia ka oli laˈu maˈi.

13 Nau ku oga ˈoke faˈamanata nama na ngwae ki ˈani na faˈamanataˈanga mamana neˈe nau ku kwatea fuamu. Ma ˈoke faˈamamana logo ana God, ma ˈoke alafe fuana ngwae ki. ˈOke sasi nama na ru neˈeri ki, osiˈana God fiku kulu naˈa faˈinia sa Jesus Christ.

14 Ma ˈani na ngasingasilana na Anoˈi ru Abu neˈe nia tua aka, ˈoke lia sulia na faˈamanataˈanga mamana neˈe God alua ˈi limamu.

15 ˈOko sai goˈo ˈamu ana neˈe ngwae ˈoro ki ˈi saena na bali fanoa ˈi Asia, kira abula matamata naˈa faˈasi nau. Sa Figelus faˈinia sa Hermogenes neˈe ro ngwae neˈeri ki.

16 Na Aofia ka manataia sa Onesiforus ma na luˈuluˈua nia, sulia nia ka faˈasaeleˈa nau ana kaidaˈi ˈoro, ma nia noaˈa kasi ˈeke ˈani nau ˈi saena na luma ni lokafo.

17 Sulia na kaidaˈi nia dao ana ˈi Rom, nia ka lulu ˈuaku ma ka leka dao toˈo aku.

18 Ma ˈoko sai leˈa naˈa ana na kwaiˈafiˈanga ˈoro ba nia sasia fuaku saena fanoa ˈi Efesus. Nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia ke kwaimanatai ana niaˈa ana faˈi asoa neˈe nia ka oli laˈu maˈi.

2

Na ˈafitaˈiˈanga neˈe sa Timoti naˈofia

1 ˈOko diˈia na ngela nau, alu God ka faˈangasingasi ˈoe. Nia totolia nia ka sasi ˈunaˈeri, sulia na alafeˈanga nia fuamu, na ngwae neˈe ˈoko faˈamamana ana sa Jesus Christ.

2 Ma na ru ki neˈe ˈoko rongoa nau ku faˈamanata ˈani fuana na ngwae ˈoro ki, ˈoke kwatea fuana na ngwae neˈe ˈoko fitoˈo ada ki neˈe kira bolo faˈinia na faˈamanatalana laˈu ti ngwae.

3 Ma ˈoko ˈado ana na nonifiiˈanga sulia na raoˈa ˈoe fuana sa Jesus Christ, diˈia ta ngwae ni fuˈa leˈa nia.

4 Ta ngwae ni fuˈa neˈe oga ke faˈanoni saeleˈa na ngwae ˈinotoˈa nia, nia noaˈa kasi ˈabera talana ˈani na raoˈa matamata ki.

5 Ma na ngwae lalili ˈafitaˈi ka liufia, diˈia nia noaˈa kasi leka sulia na
taki fuana laliliˈanga ki.
6 Ma na ngwae neˈe ka rao ngasingasiˈa saena na oˈola, nia totolia ka
eta ˈania na ru ki saena oˈola nia.
7 ˈOko manata sulia ru ba nau ku saea, osiˈana na Aofia ke baˈa kwaiˈafi
amu ˈiri ˈoke saiana na ru neˈeri ki taˈifau.
8 ˈOko manata toˈona sa Jesus Christ, na ngwae ana kwalafa sa David,
ba God taˈea faˈasia na maeˈa, diˈia ba nau ku fata taloˈania saena na
Faˈarongoˈa Leˈa.
9 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku nonifii ma nau ku tua ˈi saena luma ni lokafo,
diˈia na ngwae ba sasia ta ru neˈe rora, duˈungana nau ku faˈatalo ˈani
na Faˈarongoˈa Leˈa. Bore ma na fatalana God, ˈafitaˈi kira ka firi fafia
saena luma lokafo.
10 Nia neˈe, nau ku maˈudi ˈiri nai nonifii ˈani ru ki taˈifau fuana leˈalana
na ngwae neˈe God filida ki, fasi ˈiri kira ke ngalia logo na mauriˈa firi sulia
sa Jesus Christ, faˈinia na tuaˈa ana ˈinotoˈanga ˈi langi.
11 Na alaˈanga neˈe nia mamana ba ˈuri,
“Diˈia kulu mae ka sui naˈa faˈinia sa Jesus Christ, kuke baˈa mauri logo
faˈinia.
12 Diˈia kulu ka ngangata saena na faˈakaisiˈanga, kuke gwaungaˈi logo
faˈinia.
Bore ma diˈia kulu ka tofea neˈe noaˈa kulu ˈiri saiana, nia ke baˈa tofe
kulu logo.
13 Diˈia kulu mala dalafa na fatalaka, ma noaˈa kulu kasi sasia na
kwaiogaiˈanga nia ki, nia ˈafitaˈi nia ka danga ˈania tae neˈe nia saea
ke baˈa sasia fuaka, sulia nia noaˈa kasi mala dalafa na fatalana.”

Na ngwae rao neˈe God alafafia

14 ˈOke faˈamanata oli ana na ngwae ˈi neˈana ki ˈani na ru neˈeri, ma
ˈoko fata totongaˈi fuada ˈi maana God, fasi ˈiri noaˈa kira kasi olisuˈusuˈu
fafia na alaˈanga ki. Sulia sasiˈa ˈunaˈeri noaˈa kasi kwatea goˈo ta ru leˈa,
ma ka faˈalia goˈo ˈana ngwae neˈe kira fafarongo ki.
15 ˈOke rao ngangata ˈiri God ka saeleˈa fafia na raoˈa ˈoe, diˈia ta ngwae
rao ba noaˈa kasi ˈeke ˈani raoˈa nia, ma na ngwae neˈe faˈamanata saga
ˈani fatalana God neˈe mamana taˈifau.
16 ˈOke tua faˈasia na alaˈanga ˈaurafu ki, sulia na ru neˈeri ke talaˈia
na ngwae ki faˈasia God.
17 Na alaˈanga ˈunaˈeri diˈia ta maˈe duˈaduˈa ba duˈafia naˈa nonina
ngwae. Ma na ro ngwae neˈe kira fata ˈunaˈeri ki neˈe sa Haemeneas ma
sa Filetus.
18 Kera faˈamanata fasi na tataˈelaka faˈasia na maeˈa fuli ka sui naˈa.
ˈUnaˈeri kera leka taˈifau naˈa faˈasia na faˈamanataˈanga mamana, ma
kera ka faˈalia naˈa na faˈamamanaˈanga ti ngwae ki.
19 Bore ma na ngwae God ki kira uu ngasi, ka diˈia ta fau doe osiˈana
nia noaˈa kasi ˈidu, ma kika kerekere ˈuri ˈi fafona fau neˈeri, “Na Aofia
nia sai goˈo ˈana ana na ngwae nia ki,” ma, “Sa tai neˈe ka saea nia donga
na Aofia, nia ke abula faˈasia abula taˈangaˈa ki.”
20 ˈI saena luma doe, na ru ni fanga ki ˈoro ˈi saena. Ti ru kira
saungaˈinia ˈani gol ma na silva, ma ti ru kira ka saungaˈinia ˈani na
ˈai ma na buli ano. Ti ru ana ru neˈeri ki tua fuana fangaˈa ana faˈi asoa
doe ki, ma ti ru ka tua fuana malana kaidaˈi goˈo ˈana.

21 Ma diˈia ta ngwae ka faˈafaolu nia talana faˈasia na ru taˈa ki, nia diˈia na ru ni fangaˈa ana faˈi asoa ˈinotoˈa ki. Sulia nia abungaˈi nia talana, ma ka sasi akaˈu ana niaˈa ˈuana na sasilana ta raoˈa leˈa fuana na ngwae ˈaˈana nia.

22 ˈOke tua faˈasia na kwaiogai ˈanga taˈa ngwae ˈalako ki. ˈOke sasi ngangata ˈuana tuaˈa ˈoloˈolo, ma faˈamamanalana sa Jesus, ma alafeˈanga fuana ngwae ki, ma tuaˈa aroaro faˈinia ngwae ki. ˈOke tua kwaima, ma ˈoko foˈo faˈinia sa tai faˈida neˈe na liada raola.
23 Ma ˈoko tua faˈasia na olisuˈusuˈu ˈanga bolebeleˈa ki, sulia ˈoko saiana na ru neˈeri ki neˈe sasia na fuˈanga ki.
24 Sulia na ngwae rao na Aofia noaˈa kasi tua ˈani kwaifataiˈanga. Nia ke sasi leˈa lala fuana ngwae ki taˈifau, ma ka faˈamanata leˈa faˈinia mabetauˈa.
25 Ma ˈoke enoeno fuana ngwae neˈe kira tataˈe sauli ˈoe, ana kaidaˈi ˈoko faˈataˈinia na roraˈa kira ki. Sali God ke baˈa bulasia na liada fasi ˈiri kike saiana na mamanaˈanga.
26 Ma manataˈanga kira ke oli, ma kira ke tafi faˈasia na itoito sa Saetan neˈe dau dau fafida, ma ka suˈumaˈi kira fuana sasilana na ru neˈe nia ka ogaˈi ki.

3

Faˈi asoa ˈi naˈona neˈe sa Jesus ke oli maˈi

1 ˈOko manata toˈona ru neˈe: Na kaidaˈi ˈafitaˈi ki ke baˈa dao maˈi ˈi naˈo ana sa Jesus ke dao maˈi.
2 Ma na ngwae ki kira ke baˈa manata goˈo toˈoda talada, ma kike oga mani, ma kira ke faˈadoe kira, ma kira ke fata buri tolingaˈi ana ngwae ki. Ma noaˈa kira kasi roˈosulia fatalana maˈa faˈinia teˈa kira ki, ma noaˈa kira kasi baˈatafea sa tai neˈe sasi leˈa fuada, ma kira ke fata maana na ru God ki.
3 Ma kira ke abula taˈa, ma noaˈa kira kasi kwaimanatai ana ngwae matamata ki, ma kira ke soke fafia na ngwae ki, ma kira ke oga fuˈanga, ma kira ke kwasilaˈa, ma kira ke ˈaila ˈani na ru leˈa ki.
4 Ma kira ke ˈolea na maelana na ngwae ki, ma noaˈa kira kasi manata sulia na fuli ruˈa kira ki, ma kira ke manata lafuda liu, ma kira ke saeleˈa ˈada faˈinia na kwaiogaiˈanga ana noni ma God ka noaˈa.
5 Kira ke saea kira faˈamamana ana God, bore ma noaˈa kira kasi alaˈania na ngasingasiˈanga God ke rokisia na maurilada. ˈOke tua tau faˈasia na ngwae ˈunaˈeri ki.

6 Ma ti ngwae ˈunaˈeri neˈe kira ruˈu saena luma ngwae ki, ma kira ka faˈamanata, ma kika toˈo ana ngasingasiˈanga fuana liliulana kini ki faˈasia mamanaˈanga. Ma na kini neˈeri ki, na roraˈa kira ki ka faˈangwataˈutaˈu kira, ma na kwalukaela kwaiogaiˈanga taˈa ki ka gwaungaˈi fafida,
7 ma kira ka oga kike ˈidufaˈi fafarongo goˈo ˈada ˈuana saiˈi ruˈanga, bore ma ˈafitaˈi kira ka saiana na mamanaˈanga.
8 Na ngwae faˈamanata taˈa neˈeri ki, kira fuˈalia na faˈamanataˈanga mamana. Na manatalada ka noaˈa kasi rao saga, ma na faˈamamanaˈanga

kira ka noaˈa kasi mamana. Kira diˈia sa Janes ma sa Jambres* ba kera fuˈalia sa Moses.
9 Bore ma nia ˈafitaˈi fuana na ngwae ˈunaˈeri ki kira ka faˈarora ngwae
ˈoro ki, sulia neˈe ngwae ki taˈifau kira lisia naˈa na bolebolelada, diˈia ba
nia fuli ana sa Janes ma sa Jambres.

Faˈamanataˈanga ˈisi sa Paul ki fuana sa Timoti

10 Bore ma ˈoko donga naˈa na faˈamanataˈanga nau, ma na abulalaku,
ma na ru neˈe nau ku oga sasilani ˈani na maurilaku. Ma ˈoko lisia naˈa
na faˈamamanaˈanga nau, ma na mabetauˈa nau, ma na alafeˈanga nau,
ma na ngangataˈanga nau,
11 ma ˈoko lisia naˈa na nonifiiˈanga nau ki. Ma ˈoko saiana taˈifau
naˈa na ru ˈafitaˈi ki neˈe kira sasia aku ˈi saena na fanoa ˈi Antiok ma ˈi
Ikonium ma ˈi Listra. Bore ma na Aofia nia ˈafi nau, fasi ˈiri noaˈa naisi
mae.
12 Mamana liu, sa tai neˈe oga ke tua saga saena na tua fikuˈa faˈinia sa
Jesus Christ, kike baˈa faˈakaisida.
13 Na ngwae taˈa ki ma na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki kike baˈa taˈa
ka tasa, ma kike baˈa talaˈi rora ana ti ngwae, ma kiraˈa talada logo.
14 Bore ma ˈaeˈo niniˈa, ˈoke ngangata ana dongalana na ru mamana ki
neˈe ˈoko faˈamamana ngasingasiˈa naˈa ani. ˈOko sai goˈo ˈamu ana ru
neˈeri nia mamana, osiˈana ˈoko fitoˈo aimili neˈe kami faˈamanata ˈoe.
15 Ma ˈoko manata toˈona ˈita ana kaidaˈi ba ˈoko tiˈitiˈi maˈi ana, ˈoko
saiana na Kerekereˈa Abu ki neˈe bolo faˈinia ke faˈataˈinia fuamu neˈe
God ke faˈamauriˈo kaidaˈi ˈoko faˈamamana ana sa Jesus.
16 God naˈa neˈe nia kwatea na Kerekereˈa Abu ki taˈifau. Ma na
Kerekereˈa Abu ki ka leˈa fuana na faˈamanataˈanga, ma na faˈasagalana
ru neˈe rora ki, ma ka faˈataˈinia na tuaˈa ˈoloˈolo,
17 fasi ˈiri na ngwae neˈe rao fuana God, ke bolo fuana na sasilana na
raoˈa leˈa ki taˈifau.

4

1 Nau ku gani ˈoe ˈi maana God ma sa Jesus Christ, na ngwae neˈe ke
baˈa matalangani na ngwae mauri ki ma na ngwae mae ki, ma ka oli maˈi
fasi ˈiri ke gwaungaˈi diˈia ta tatalafaˈa. Ma nau ku gani ˈoe,
2 ˈiri ˈoke faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ˈoke sasi akaˈu
fuana sasilana ana kaidaˈi ki taˈifau. Kaidaˈi ˈoko faˈamanata ˈani
mabetauˈanga, ˈoke bulasia liada na ngwae ki, ma ˈoke balufia na ngwae
neˈe abula taˈa ki, ma ˈoke kwairadui ada.
3 ˈOke sasi nama na ru neˈeri ki osiˈana na kaidaˈi ke baˈa dao neˈe
ngwae ki noaˈa kasi oga fafarongoˈa fuana na faˈamanataˈanga mamana.
Bore ma kira oga lala lekaˈa sulia na kwaiogaiˈanga kira ki talada, ma kira
ke lulu ˈuana na ngwae faˈamanata ˈoro ki ˈiri kike saea ru neˈe kira oga
rongolani ki.
4 Ma kira ke abula matamata ˈada faˈasia na fafarongolana na ru
mamana ki, ma kira ke fafarongoa ˈada na ˈae mae ˈaurafu ki.
5 Bore ma ˈaeˈo niniˈa, ˈoke madafi ˈoe talamu ana kaidaˈi ki taˈifau,
ma ˈoke ngangata ana raoˈa ˈoe, bore ˈana ana kaidaˈi nia ˈafitaˈi ki. Ma

* **3:8** sa Janes ma sa Jambres Satana na ro ngwae ba ˈi Ejipt ki ba kera fuˈalia sa Moses kaidaˈi nia oga ka talaˈia na fuuˈi ngwae ˈi Israel ki faˈasia ˈi Ejipt. Kaidaˈi sa Moses ˈui ˈania faˈi kuba nia, keroˈa bore ˈui logo ˈania faˈi kuba keroˈa ki ka alua na faˈi loi ki.

ˈoke sasia na raoˈa ˈoe ana na faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa, ma ˈoke sasia na raoˈa ki taˈifau neˈe God kwatea fuamu.
6 Aia, ma nauˈa niniˈa, nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana kira ka saungi nau diˈia na kwaisuˈusiˈanga.
7 Nau ku faˈasuia naˈa na raoˈa ki taˈifau neˈe God kwatea fuaku, diˈia na ngwae neˈe lalili ma ka faˈasuia naˈa laliliˈanga, ma nau ku dau naˈa ˈani na faˈamamanaˈanga.
8 Ma na kwaiaraˈanga nau nia maˈakwali nau naˈa, sulia na tua ˈoloˈolo nau. Ma na Aofia, na ngwae neˈe matalangaˈi ˈani na ˈoloˈoloˈa, nia ke baˈa kwatea naˈa kwaiaraˈanga neˈeri fuaku, ana faˈi asoa nia ke baˈa oli maˈi ana. Ma noaˈa laˈu nauˈa taˈifili nau, bore ma na ngwae ki taˈifau logo neˈe kira alafe fuana sa Jesus Christ ma kira ka kwaimasi ana na sakatafalana maˈi.

Na faˈarongoˈanga sa Paul

9 ˈOko sasi ngangata ˈiri ˈoke dao ˈaliˈali siaku.
10 Sulia sa Demas faˈasi nau, ma ka leka naˈa ˈana ˈuana ˈi Tesalonika. Nia leka osiˈana nia kwaima ana dongalana na magalia neˈe. Ma sa Kresens ka leka naˈa ˈana ˈuana abaˈi kula ˈi Galesia, ma sa Titus ka leka naˈa ˈana ˈuana abaˈi kula ˈi Dalmatia.
11 Taˈifilia sa Luke goˈo neˈe nia tua faˈi nau. ˈOke baˈea maˈi sa Mark faˈi ˈoe, sulia nia bolo faˈinia na ˈafilaku ana na raoˈa neˈe.
12 Nau ku kwatea naˈa sa Tikikus ˈuana ˈi Efesus.
13 Ma ana kaidaˈi ˈoke leka maˈi ana, ˈoke ngalia maˈi na toro keta nau ba nau ku faˈasia maˈi siana sa Karfus ˈi Troas. Ma ˈoke ngalia logo maˈi na buka ba nau ki, ma tasa naˈa neˈe na buka leˈa ba nau ki neˈe kira saungaˈinia ˈani na ˈuˈuila sipsip ki.
14 Sa Aleksanda, na ngwae raoˈa nia ana lali salo ki, kwatea naˈa nonifiiˈa doe liu fuaku. Ma na Aofia ke baˈa duˈua na ru neˈe nia sasiˈi ki.
15 ˈOke lialia leˈa logo suli ˈoe, sulia nia fuˈa saulia na faˈarongoˈa kulu.
16 Ma ˈani na etana kaidaˈi kira matalangaˈi nau ana, noaˈa ta ngwae kasi ˈafi nau goˈo. Na ngwae ki taˈifau kira danga naˈa ˈani nau. Nau ku foˈo fasi ˈiri God kasi kwatea na kwaˈikwaˈinga fuada fuana na ru neˈeri.
17 Bore ma na Aofia neˈe ka tua faˈi nau ma ka faˈangasingasi nau ˈiri nai bolo faˈinia na faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa taˈifau fuana ngwae ˈoro neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma kika rongoa. Ma na Aofia nia faˈamauri nau faˈasia ngwae ki fuana saungilaku.
18 Ma na Aofia ke baˈa faˈamauri nau faˈasia na ru taˈa ki taˈifau, ma ka ngali nau ˈuana saena na ˈinotoˈanga nia ˈi langi. Na ˈinotoˈanga doe neˈe tua tua sulia kudi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Na fata leˈaleˈanga ˈisi ki

19 Nau ku kwatea na fata leˈangaˈa nau ki fuana ˈi Prisila ma na araˈi nia sa Akuila, ma na luˈuluˈua sa Onesiforus.
20 Sa Erastus nia tua ˈi Korint, ma nau ku faˈasia maˈi sa Trofimus ˈi Miletus, sulia nia mataˈi.
21 ˈOke suˈusuˈu ngangata ˈiri ˈoke dao ˈi neˈe ˈi naˈo ana na kaidaˈi ana gwariˈa.

Sa Iubulus, sa Pudens, sa Linus, ma ˈi Kladia, ma na ngwae faˈamamana ki ana sa Jesus Christ taˈifau neˈe kira tua logo ˈi neˈe, kira kwatea logo kwau na fata leˈaleˈanga kira ki fuamu.

22 Nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia ke tua faˈi ˈoe, ma na faˈaleˈanga God
ke tua faˈi kamu taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Titus

Sa Titus taˈi ngwae ˈi Grik neˈe nia taˈe maˈi ka sai logo ana sa Jesus Christ. Etaeta nia leleka faˈinia sa Paul ana ti kula fuana faˈarongoˈa ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ˈi buri ˈana, sa Paul kwatea nia ka leka talana diˈia ta faˈinaˈonaˈo leˈa ana siosi. Kaidaˈi sa Paul nia keresia buka neˈe, sa Titus nia tua ana bubunga ˈi Krit, diˈia ta faˈinaˈonaˈo ana siosi neˈeri ki.

Sa Paul saea fuana sa Titus ke sai leˈa basi ana na falafala ana ngwaˈi toˈa neˈe kira oga faˈinaˈonaˈo ˈanga ana siosi. Nia fata logo sulia falafala leˈa fuana faˈamanatalana ti fikutaˈi ngwae toˈotoˈo saena siosi. Sa Paul oga sa Titus ke filo leˈa ana ngwaˈi toˈa ana siosi noaˈa kira kasi kwaifatai, ma kira ka fuˈa ˈania fataˈa ki. Bore ma kika tua nama ˈania dongalana kwaimaˈanga.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Fata leˈaleˈanga faˈinia foˈongaˈa fuana sa Titus & 1:1-4
Faˈamanataˈanga fuana faˈinaˈonaˈo ana siosi ki & 1:5-16
Faˈamanataˈanga fuana ngwae saena siosi ki & 2:1—3:11
Fataˈa totongaˈi ki ma na fata leˈaleˈanga ˈisi sa Paul ki & 3:12-15

1 Titus ˈae, nauˈa sa Paul na ngwae ni rao God ma na ngwae ni lifurongo
sa Jesus Christ. God nia baˈe nau maˈi fasi ˈiri nau ku faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga na ngwae neˈe God nia filida naˈa ki, ma fasi ˈiri nau
ku faˈamanata kira ˈani na ru mamana neˈe ke ˈafia ngwae ki ˈiri kike tua
sulia mauriˈa neˈe God nia oga.
2 Ma na faˈamanataˈanga mamana neˈeri, nia sulia na fitoˈonga kia neˈe
kiaˈa ke baˈa toˈo ana mauriˈa firi, neˈe God eta fata ˈani ˈua naˈa maˈi
naˈo na kaidaˈi noaˈa nia kasi saungaˈinia ˈua na magalia. Ma God noaˈa
kasi soke.
3 Ma ana kaidaˈi neˈe nia naia naˈa fuana, God ka faˈataˈi abitako naˈa
ana faˈarongoˈa leˈa neˈe ˈani na raoˈa neˈe nau ku liu naˈa ˈania fuana
faˈatalongaˈilana. Ma God, neˈe ka faˈamauri kia, nia iribobo aku fuana
sasilana na raoˈa neˈe.
4 Nau ku kerekere kwau fuamu kwala Titus, neˈe ˈoko diˈia naˈa na ngela
nau, osiˈana neˈe nau ku faˈamanataˈo ˈania na faˈamamanaˈanga neˈe
koro ˈado naˈa ˈani.
Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa ma sa Christ Jesus neˈe faˈamauri kia Christ
ke kwaiˈofe amu ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamu.

Na faˈinaˈonaˈo fuana na ngwae faˈamamana ki

5 Nau ku faˈasiˈo maˈi ˈi saena na bubunga ˈi Krit, fasi ˈoko filia ngwae
kwaitalaˈi ki fuana talaˈilana na ngwae faˈamamana ki saena na fanoa ki
taˈifau. Na raoˈa neˈeri koro ˈiri faˈasuia ˈua. Ma ˈoko manata toˈona na
ru ba nau ku saea fuamu ba ˈuri:
6 Na ngwae kwaitalaˈi ki ka tua ˈoloˈolo taˈifau, ma ka toˈo goˈo ana taˈi
ˈafe, ma ka tua mamana faˈinia. Ma na ngela kira ki kike faˈamamana
ana sa Jesus Christ, ma noaˈa kira kasi ˈifingia maurilada fuana taˈangaˈa,
kira kasi suˈungengea laˈu fatalana na maˈa kira ki ma na teˈa kira ki.
7 Na ngwae kwaitalaˈi ki ka tua ˈoloˈolo taˈifau nama, osiˈana neˈe kira
lia sulia na fiku taˈi ngwae God. Noaˈa kira kasi lafe, ma noaˈa kira

kasi saetaˈa ˈaliˈali, ma noaˈa kira kasi ˈidufaˈi kwaˈufia na kwaˈunga ngasingasiˈa neˈe ke burasida, ma noaˈa kira kasi balubaluˈa, ma noaˈa kira kasi guguta mani.

8 Bore ma na ngwae kwaitalaˈi ki ka kwaloa lala na ngwae ki ˈi saena luma kira ki, ma kika oga liua sasilana ru leˈa ki, ma na abulalada ka abitako. Ma kira ka sasia na ru neˈe saga ki, ma kika tua sulia falafala neˈe God nia oga, ma kika totolia neˈe kike tala dau sulia malitana mauriˈa kira talada.

9 Kira ka faˈamamana ngasingasiˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus neˈe kami faˈamanata kira ˈani. Na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe nia mamana ma noaˈa kasi rokisi. Na ngwae ˈunaˈeri ki neˈe bolo faˈinia radulana na ngwae ki ˈani na faˈamanataˈanga mamana, ma ka bolo logo faˈinia na faˈataˈilana roraˈa na ngwae neˈe kira uu saulia na faˈamanataˈanga mamana.

Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ˈi Krit ki

10 Nau ku fata ˈuri osiˈana na ngwae ˈoro ki neˈe noaˈa kasi roˈosulia na faˈamanataˈanga mamana. Kira fata sulia na ru ˈoˈo ki, ma kira ka sokea na ngwae ki. Ma nia mamana ka tasa naˈa sulia ngwae mamana Jiu ki neˈe kira faˈamamana naˈa, ma kira ka dau ngasi ana ti taki ana Jiu ki.

11 ˈOke faˈanotoa na ngwae ˈunaˈeri ki. Kaidaˈi kira faˈamanata ˈani faˈamanataˈanga rora kira ki, kira faˈitaˈinia na tuaˈa ki, ma kwate kira ka abula faˈasia faˈamanataˈanga sulia sa Jesus. Kira sasi ˈunaˈeri fuana na ngalilana goˈo na mani faˈasida.

12 Ma taˈi ngwae ada ˈi Krit neˈe kira saea ˈani na profet kira, ka fata ˈuri, “Kiaˈa ngwae ana ˈi Krit, kulu soke liu ana kaidaˈi ki taˈifau, ma kulu ka taˈa liu diˈia na ru kwasi ki, ma kulu ka ˈaila busu, ma kulu ka guguta liu ana fanga.”

13 Aia, na alaˈanga neˈeri ki ka mamana liu. Nia neˈe, ˈoke balufida nama, fasi ˈiri neˈe faˈamamanaˈanga kira ka ngasingasiˈa ma ka saga,

14 ma fasi ˈiri noaˈa kira kasi faˈamamana ana ˈaˈemae ˈosoˈoso Jiu ki, ma na alaˈa totongaˈi ana ngwae ki neˈe kira ˈaila ˈani na faˈamanataˈanga mamana.

15 Kuluˈa na ngwae neˈe liakulu sikasika, kulu sai naˈa ana na ru ki taˈifau nia sikasika. Aia, ma na ngwae neˈe liada ka bulibuli ˈua, osiˈana noaˈa kira kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ, ru ki taˈifau neˈe kira manata sulia nia bulibuli, sulia na manatada noaˈa kasi sikasika ma noaˈa kasi saga.

16 Kira saea fasi kira saiana God, bore ma kira sasia goˈo ˈada na ru taˈa ki nia faˈataˈinia neˈe noaˈa kira kasi saiana God. Ma na manataˈanga kira ki ka taˈa liu, ma noaˈa kira kasi roˈosulia fatalana God, ma noaˈa kira kasi bolo goˈo fuana sasilana ta ru neˈe ka leˈa.

2

Na faˈamanataˈanga mamana ki

1 Ma ˈaeˈo niniˈa, ˈoke faˈamanata ˈania na ru neˈe leka sulia na faˈamanataˈanga mamana.

2 Ma ˈoke fata totongaˈi fuana ngwae ngwaro ki fasi ˈiri noaˈa kira kasi leka sulia na kwaiogaˈanga taˈa kira ki, ˈiri na manatada ke sikasika, ma ke daufafia mauriˈa kira ki, ma na faˈamamanaˈanga kira ke saga, ma na

alafeˈanga kira ke ngasingasiˈa, ma kira ke ngasingasiˈa ana kaidaˈi kira
dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga ki.
3 Ma ˈoke fata ngasingasiˈa logo ˈunaˈeri fuana kini kwasitoˈola ngwaro
ki ˈiri neˈe abulalada ka saga ma ka faˈataˈinia neˈe kira faˈadufa God, ma
noaˈa kira kasi fata faˈalia ngwae ki, ma noaˈa kira kasi kwatea maurilada
fuana kwaˈu gwau lilinga ˈanga ˈania na waen. Ma kira ka faˈamanata
nama ˈani na tae neˈe nia leˈa,
4 fasi ˈiri kike faˈamanata na kwasitoˈola fiˈi doe ki ˈiri kike alafe fuana
araˈi kira ki ma na ngela kira ki,
5 ma fasi ˈiri na kwasitoˈola fii doe ki kike daufafia mauriˈa kira ki, ma
kike abula ˈoloˈolo, ma kike tagi leˈa sulia na tuaˈa kira ki, ma kike sasi
ru leˈa ki, ma kike roˈosulia na fatalana na araˈi kira ki. Kira ke sasia na
ru neˈeri ki, ˈiri noaˈa ta ngwae kasi fata taˈa sulia na fatalana God.
6 ˈOke fata totongaˈi logo ˈunaˈeri fuana ngwae neˈe kira fiˈi araˈi ki,
fasi ˈiri kira ka daufafia mauriˈa kira ki.
7 Ma ˈaeˈo, ˈoke sasia ru leˈa ki ana kaidaˈi ki taˈifau, fasi ˈiri na ngwae
ki kira ka lisia na raoˈa leˈa ˈoe, ma kira ka sasi sulia. Ma ana na kaidaˈi
ˈoko faˈamanata ana, ˈoko faˈataˈinia nama na malitaˈi ngwae raola, ma
na mamanaˈanga.
8 Na fatalamu ka saga ana kaidaˈi ˈoko faˈamanata ana, fasi ˈiri ta ngwae
kasi fata faˈalia fatalamu, ma na ngwae neˈe malimae ˈoe ki kike baˈa ˈeke,
osiˈana noaˈa kira kasi dao toˈona ta ru rora akulu.
9 Na ngwae ni rao ˈoˈo ki, kike roˈosulia na ngwae ˈaˈana kira ki, ma
kira ke faˈasaeleˈada ˈani tae ki neˈe kira fuliˈi, ma noaˈa kira kasi fata
olisia naˈa fatalada.
10 Ma noaˈa kira kasi bilia ta ru faˈasia na ngwae ˈaˈana kira ki. Kira
ke abula saga fasi ˈiri neˈe ngwae ˈaˈana ki kira ka manata fitoˈo ada. Ma
ˈunaˈeri neˈe ngwae ki taˈifau kira ka lisia na sasi leˈangaˈa kira ki, ma
kira ka inua na faˈamanataˈanga mamana sulia God neˈe faˈamauri kia.
11 ˈOke faˈamanata kira taˈifau kike tua saga, osiˈana God nia faˈataˈinia
naˈa na leˈangaˈa nia fuana ngwae ki taˈifau ˈani faˈataˈilana na tala neˈe
ngwae ki kira toˈo ana mauriˈa firi.
12 Ma na leˈangaˈa neˈeri ka baˈe kia fasi ˈiri kuke danga faˈiburi naˈa
ˈani na falafala taˈa ki, ma na kwaiogai ˈanga taˈa ki neˈe saena magalia.
Ma kuke daufafia maurilaka faˈinia tuaˈa saga, ma kuke fulia na ru neˈe
God ogaˈi ki ana kaidaˈi neˈe kulu tua ˈi saena magalia.
13 Kuke sasia ru neˈeri ki ana kaidaˈi kulu kwaimasi ana faˈi asoa neˈe
sa Jesus Christ ke dao maˈi ˈania na ˈinotoˈanga nia. Niaˈa na God ˈinotoˈa
kia neˈe faˈamauri kia.
14 Nia ka kwate nia talana fuana faˈamaurilaka, fasi ˈiri nia ka talaˈi kia
faˈasia na taˈangaˈa ki taˈifau ma ka faˈasikasika kia, fasi ˈiri kuke alua
naˈa na ngwae nia ki talana, na ngwae neˈe kira oga naˈa sasilana na ru
neˈe leˈa ki.
15 ˈOke faˈamanata ˈani na ru neˈeri ki fuana ngwae ˈi Krit ki, ma
ˈoke fata ngasingasiˈa fuana radulada faˈinia faˈasagalada. Ma ˈoe kosi
alaˈanida kira ka saea ˈoko ˈiri toˈo goˈo ana mamanaˈanga fuana na
faˈamanata ˈanga ˈani na ru neˈe ki.

3

Na falafala saga ki

1 ˈOko faˈamanata oli ana ngwae ˈoe ki ˈiri kira ke roˈosulia na ngwae
ˈaˈana ana gafmanu ki taˈifau, ma kira ke noni maˈudi fuana na sasilana
ru leˈa ki ana kaidaˈi ki taˈifau.
2 Ma ˈoke saea fuada noaˈa kira kasi fata faˈalia ta ngwae, ma kira ke
tua kwaima, ma kira ke enoeno fuana na ngwae ki taˈifau.
3 Osiˈana ˈi naˈo maˈi, kulu boleboleˈa logo, ma kulu ka aburongo, ma
ti ngwae kira ka faˈarora kia. Ma kulu ka roˈo naˈa sulia na kwaluˈani
kwaiogai ˈanga taˈa kwailiu kia ki. Ma kulu ka aburongo logo ˈani sasilana
na ru taˈa ki, ma kulu ka kwaiogai ana ru ti ngwae matamata ki. Na ngwae
ki kira ka malimaeˈa aka, ma kulu ka malimaeˈa logo ada.
4 Bore ma God neˈe faˈamauri kia, nia faˈataˈinia naˈa neˈe na leˈangaˈa
faˈinia alafeˈanga nia fuaka.
5 Nia ka faˈamauri kia, noaˈa laˈu duˈungana na raoˈa leˈa neˈe kulu
sasiˈi ki. Nia ka faˈamauri kia sulia na kwaimanataiˈanga nia talana, sulia
na Anoˈi ru Abu neˈe nia taufia taˈangaˈa kia ki, ma ka kwatea na futa
faoluˈanga ma na mauriˈa faolu fuaka.
6 God ka kwate dangalu ana na Anoˈi ru Abu fuaka ˈani sa Jesus Christ
neˈe faˈamauri kia.
7 God noaˈa kasi matalangaˈi rora aka, osiˈana nia kwaiˈofe akulu. Ma
kulu sai naˈa ana neˈe kulu toˈo ana na mauriˈa firi neˈe kulu kwaimasi
ana.
8 Na alaˈanga neˈe ki, nia mamana.
Nau ku oga ˈoke fata totongaˈi sulia na ru neˈe ki, fasi ˈiri na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana God, kira ke sasi ngangata ˈuana na sasilana
na raoˈa neˈe leˈa ki. Sulia ru neˈeri ki, kira leˈa ma kika ˈafi leˈa ana
ngwae ki taˈifau.
9 Bore ma ˈoke tua faˈasia na olisuˈusuˈu ˈanga boleboleˈa ki, ma na
isufutaˈa keta, ma na fuˈanga fafia fadalana na taki sa Moses ki. Sulia na
ru neˈeri ki, ru ˈoˈo ki goˈo ˈani, ma noaˈa kasi ˈafia goˈo ta ngwae.
10 Diˈia ta ngwae ka fulia na barangisiˈanga ˈi safitana ngwae
faˈamamana ki, ˈoke balufia. Ma diˈia buri ˈana ˈoko balufia ana ro
kaidaˈi, ma nia kasi tua goˈo faˈasia, ˈoke fai danga naˈa ˈamu ˈania.
11 ˈOko saiana ka sui na ngwae ˈunaˈeri nia taˈa, ma na abula taˈangaˈa
nia ki ka faˈataˈinia naˈa neˈe nia rora.

Na alaˈanga ˈisi ki

12 Nai asungani kwau sa Artemas nama sa Tikikus fuamu. Sui mala nia
ka dao toˈomu, ˈoke ili ili ˈuana lekaˈa maˈi siaku ˈi Nikopolis. Osiˈana
nau ku manata ˈuana nai tua ˈi neˈeri ana kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa,
duˈungana asi nia kauburuˈa.
13 Ma na kaidaˈi sa Senas, na ngwae ba saiana na taki ki, ma sa Apolos
kera sasi akaˈu fuana leka maˈi, ˈoke kwaiˈafi adaroˈo ˈani na ru ki taˈifau
neˈe kera oga fuana lekaˈa kera, ˈasu ˈubani kera kata olidoko ana ta ru.
14 Na ngwae faˈamamana ki kike baˈa ili nama ˈuana sasilana ru leˈa ki
fuana ˈafilana na ngwae neˈe ru ki ˈafitaˈi fuada. Ma noaˈa kira kasi tua
mamasa ˈoˈo goˈo ˈada.
15 Na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua faˈinau, kira kwatea kwau na fata
leˈaleˈa ˈanga kira ki fuamu. Ma ˈoko kwatea na fata leˈaleˈa ˈanga kaimili
ki fuana na ngwae faˈamamana ki neˈe kira sai aimili.
Nau ku foˈo fasi ˈiri neˈe kwaiˈofeˈanga God ke tua faˈi kamu taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Filemon

Sa Filemon nia ta taˈi ngwae Kristin ana fanoa doe ˈi Kolose. Nia lia diˈia neˈe sa Paul keresia kerekereˈa neˈe fuana sa Filemon, ana kaidaˈi nia keresia logo ta kerekereˈa fuana ngwaˈi toˈa ˈi Kolose. Ma sa Paul ka keresia kerekereˈa neˈe kaidaˈi nia tua saena lokafo ˈi Rom.

ˈIu sa Paul alaˈa sulia taˈi ngwae rao ˈoˈo (slave) sa Onesimus nia tafi naˈa faˈasia sa Filemon. Leleka ngwae rao ˈoˈo neˈe sa Onesimus nia ka dao ana kula sa Paul tua saena lokafo ana. Ma ka ˈiri tau goˈo sa Onesimus ka taˈe maˈi ka Kristin leˈa naˈa. Kaidaˈi sa Paul keresia na kerekereˈa neˈe ka sui naˈa, nia ka olitaˈinia sa Onesimus ka oli laˈu fuana ngwae ˈaˈana nia sa Filemon. Ma sa Paul ka amasia sa Filemon ka rufuanata nama ana sa Onesimus fafia ru tae neˈe nia fulia. Ana alaˈanga Grik, satana sa Onesimus fada ˈani “Ngwae Rao Kwaiˈafi”.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Fata leˈa leˈa ˈanga sa Paul ki fuana sa Filemon & 1-3
Sa Paul alaˈa sulia sa Onesimus fuana sa Filemon & 4-22
Fata leˈa leˈa ˈanga ˈisi ki ma na foˈongaˈa & 23-25

1 Nauˈa sa Paul, nau ku tua saena luma ni lokafo osiˈana na raoˈa
nau fuana sa Jesus Christ. Keroˈo sa Timoti na ngwai asina kia saena
faˈamamanaˈanga, keroˈo kwatea kwau fata leˈa leˈa ˈanga keroˈo ki
fuamu kwala Filemon, na ngwae kwaima keroˈo neˈe rao fiku faˈi keroˈo.
2 Ma keroˈo ka kwatea logo na fata leˈa leˈa ˈanga ki fuada na ngwae
faˈamamana ki ana sa Jesus Christ neˈe kira fiku maˈi ˈi luma ˈoe, ma
na ngwaingwaena kia ana sa Christ ˈi Afia, ma sa Arkipus na ngwae neˈe
suˈusia na faˈarongoˈa leˈa faˈi keroˈo.
3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke
kwatea na kwaiˈofeˈanga ma na aroaroˈanga fuamuˈa.

Na alafeˈanga ma na faˈamamanaˈanga sa Filemon

4 Filemon ˈae, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nau ku foˈo fuamu, nau ku
baˈatafea God nau,
5 osiˈana nau ku rongoa na alafeˈanga ˈoe fuana ngwae God ki taˈifau,
ma na faˈamamanaˈanga ˈoe ana sa Jesus na Aofia.
6 Nau ku foˈo ˈiri neˈe na ˈado kwaimaˈanga neˈe kamu sasi faˈinia ti
ngwae neˈe kira faˈamamana ki ke baˈa kwate kamu ke saiana na ru leˈa
ki osiˈana kuluˈa naˈa ana sa Christ.
7 Ngwaefuta nau ˈae, ˈoko alafe ma ˈoko faˈasaeleˈa ngwae God ki taˈifau
ˈi neˈana. Ru neˈeri neˈe kwate ma nau ku saeleˈa liu ma ka gwale nau
liu naˈa!

Na ganiˈa fuana sa Onesimus

8-9 Osiˈana nia ˈunaˈeri, nau ku gani ˈoe ˈuana taˈi ru neˈe fuila ˈoke
sasia. Sui bore ˈana nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga neˈe sa Jesus
kwatea fuaku fuana iribobo ˈanga amu fuana ru neˈe, noaˈa nau ku ˈiri
sasi goˈo ˈunaˈeri. Nau ku gani ˈoe, osiˈana nau ku alafe fuamu. Nauˈa
sa Paul, na ngwae ngwaro neˈe nau ku tua saena luma ni lokafo sulia na
raolaku fuana sa Jesus Christ,
10 nau ku gani ˈoe osiˈana sa Onesimus, na ngwae ni rao ˈoˈo ˈoe, ba
nia tafi faˈasiˈo. Nau ku oga ˈoke rufuanata naˈa ana niaˈa. Nia diˈia naˈa

ngela nau osiˈana kaidaˈi nau ku tua ˈi saena luma ni lokafo, nau ku ˈafia
ˈiri nia ke faˈamamana.
11 Ana kaidaˈi ba sui, sa Onesimus neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana fuamu osiˈana
nia tafi, bore ma ana kaidaˈi neˈe nia ka ˈafiˈo naˈa ma nauˈa logo.
12 Sui bore ˈana nau ku alafe liu fuana sa Onesimus, nau ku olitaˈinia
naˈa kwau siamu.
13 Nau ku tua ˈi saena na luma ni lokafo, duˈungana na leˈalana na
Faˈarongoˈa Leˈa. Ma nau ku oga fasi ˈiri sa Onesimus ka tua basi ˈana ˈi
neˈe siaku kaidaˈi neˈe, ˈiri nia ke ˈafi nau olisi ˈoe.
14 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, nau noaˈa kusi suˈumaˈinia laˈu fasi ˈoke ˈafi
nau, bore ma nau ku oga lala fasi ˈoke sasi sulia na liamu talamu. Ma
noaˈa nau kusi sasia ta ru, diˈia noaˈa ˈoe kosi alafafia.
15 Sali sa Onesimus leka ka tua tau faˈasiˈo ana kaidaˈi dokodoko neˈe
goˈo ˈana taka, fasi ˈiri nia ke baˈa tua tari faˈi ˈoe ana kaidaˈi neˈe oli
ˈalaˈa.
16 Ma na kaidaˈi neˈe, nia noaˈa laˈu ta ngwae ni rao ˈoˈo goˈo ˈana, ma
nia liufia naˈa ngwae rao ˈoˈo. Ma nia na ngwaefuta leˈa leˈa teoliu kia
ana sa Jesus Christ. Nau ku lia doe liu ana, ma ˈaeˈo sa Filemon, ˈoke lia
doe ana sa Onesimus ka liufi nau laˈu, sulia nia na ngwae rao ˈoˈo ˈoe, ma
nia ta ngwaefuta logo amu ana Aofia.
17 ˈOke kwaloa sa Onesimus laˈu, ka diˈia neˈe ˈoko kwalo nau,
duˈungana ˈoko lia doe aku, nauˈa na ngwae neˈe koro rao kwaima fuana
na Aofia.
18 Ma diˈia nia ka sasia ta ru neˈe rora fuamu nama ka ngali langa ana
ta ru faˈasiˈo, ˈoke alua ˈamu fafi nau fasi ˈiri nau ku duˈua naˈa kwau
ˈaku fuamu.
19 Aia, nau ku keresia kwau na kerekereˈa neˈe ˈani na limaku talaku ku
ˈuri, “Nauˈa sa Paul neˈe nai baˈa duˈua fuamu tae neˈe nia ngali langa
ana.” (Bore ma noaˈa ˈoe kosi manata bura neˈe ngali langaˈa ˈoe faˈasi
nau nia doe liu, osiˈana nau ku ˈafiˈo fuana faˈamamanaˈanga ana sa Jesus
Christ.)
20 Nia neˈe, ngwae asina leˈa nau ana sa Christ, nau ku oga ˈoke ˈafi nau
ana ru neˈe, osiˈana kwaimaˈanga koro ana na Aofia. ˈOke faˈasaeleˈa nau
maˈi diˈia ˈoko sasi ru neˈe fuaku!
21 Ana kaidaˈi niniˈa nau ku kerekere kwau, nau ku manata toˈo neˈe
ˈoke baˈa sasi goˈo ˈamu ta ru neˈe nau ku ganiˈo kwau ˈuana, ma nau
ku saiana ˈoke baˈa sasi goˈo ˈamu ta ru doe liufia na ru nau ku ganiˈo
ˈuana.
22 Ma ˈoke sasi akaˈu logo ana ta maˈe luma fuaku, osiˈana nau ku
manata toˈo neˈe God ke baˈa kwatea taˈifau naˈa ru ba kamu ganiˈi ki
ˈani na foˈongaˈa, ma ka olitaˈi nau kwau siaumulu faˈasia na lokafo.

Na alaˈanga ˈisi ki

23 Ma sa Epafras, neˈe nia tua logo faˈi nau saena na luma ni lokafo
duˈungana nia rao fuana sa Jesus Christ, nia kwatea kwau fata leˈa leˈa
ˈanga nia ki fuamu.
24 Ma sa Mark, ma sa Aristakus, ma sa Demas, ma sa Luke, na ngwae
rao kwaima nau ki, kira kwatea logo na fata leˈa leˈa ˈanga kira ki fuamu.
25 Nau ku foˈo ˈiri neˈe kwaiˈofeˈanga sa Jesus Christ na Aofia ke tua faˈi
kamu taˈifau.

Hebrus
Na Kerekereˈa Fuana Ngwae Jiu Ki

Ti ngwae neˈe kira noaˈa kasi Kristin ki, kira fata faˈalida liu mala ngwae Kristin ki. Nia ˈunaˈeri kira ka tua toˈona kasi leˈa, ma kira ka karangi kanusu naˈa faˈasia faˈamamanaˈanga kira ki ana sa Christ. Kira oga ka oli ana falafala Jiu ki. Ngwae neˈe ka kerekere fuada ka saea fuada kike inaˈu ana dau ngasiˈa ana fitoˈonga kira ki. Nia saea fuada ka ˈuri, sa Jesus Christ goˈo neˈe faˈataˈi madakola ana God fuakulu. Sa Jesus naˈa neˈe uu ngasi kaidaˈi nia nonifii liu naˈa, ma niaˈa naˈa neˈe Ngela God tutua firi. Sa Jesus nia tasa ka liufia laˈu profet ˈi naˈo ki. Nia ka liufia laˈu ˈainsel ki, ma ka liufia laˈu sa Moses logo. ˈUnaˈeri, na ngwae Kristin ki kike uu ngasi saena fitoˈonga kira, ma noaˈa kasi oli faˈi buri ˈuana falafala Jiu ki.

Ma God saea ka sui naˈa neˈe sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata abu neˈe nia ke baˈa tutua firi, ma ka tasa liu laˈu ana fata abu ˈi naˈo ki. Ma na raoˈa nia ana fata abu, sa Jesus nia saiana faˈamaurilana ngwae ki, fasi ˈiri kike aloge dangalu faˈasia taˈangaˈa faˈinia maeˈa. Na kwaisuˈusi ˈanga ˈi naˈo ki faˈataˈinia goˈo nunuˈi ru sa Jesus sasia. Na ngwae nini keresia buka neˈe, nia ka saea fuana Kristin ki kike uu ngasi firi ana fitoˈolada, diˈia ngwae ˈaˈana ba ˈi naˈo ki. Sui bore kaidaˈi ngwae ki ka maˈudu kira, nia saea kike uu ngasi ana fitoˈonga kira ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Jesus tasa ka liufia na ˈainsel ki & 1:1—2:18
Sa Jesus tasa ka liufia sa Moses ma sa Josua & 3:1—4:13
Sa Jesus ˈingataˈi fata abu Mamana & 4:14—7:28
Fata alangaˈinga sa Jesus nia doe liu & 8:1—9:22
Kwaisuˈusi ˈanga sa Jesus nia doe liu & 9:23—10:18
Ngwae fitoˈo ki kira ka uu ngasi ana fitoˈonga & 10:19-30
Ngwae ˈi naˈo maˈi ki neˈe fitoˈo leˈa ana God & 11:1-40
Donga maurilana sa Jesus & 12:1—13:19
Alaˈanga ˈisi ki & 13:20-25

God fata fuaka ˈania Ngela nia

1 ˈUa naˈa maˈi ˈi naˈo, God fata fuana koˈo bora kia ki ana kaidaˈi ˈoro ma ˈania na ru matamata ki ˈania profet ki.

2 Bore ma ana faˈi asoa ˈisi neˈe ki, nia fata naˈa fuaka ˈania na Ngela nia. Ma ˈani na Ngela nia neˈe, God ka saungaˈinia na ru ki taˈifau, ma niaˈa logo neˈe God ka filia ˈiri nia ke baˈa toˈo ana na ru ki taˈifau.

3 Na Ngela God nia ka faˈataˈinia madakolaˈanga God ˈinotoˈa, sulia kera bolo goˈo. Ma sulia logo na ngasingasiˈanga ana fatalana Ngela God neˈe, nia dau faˈangasia na ru ki taˈifau fuana noaˈa kasi sui. Ma ˈi buri ˈana nia lafua naˈa na abula taˈangaˈa kia ki, nia ka fiˈi oli ˈuana ˈi langi, ma ka tua ana kula ni ˈinotoˈa ana bali ˈoloˈolo ana God duˈuduˈu fanoa.

Na Ngela God nia ˈinotoˈa ka tasa

4 God faˈa ˈinotoˈa na Ngela nia ka tasa liufi naˈa ˈainsel ki, diˈia logo na sata neˈe nia kwatea fuana Ngela nia ˈinotoˈa ka liufia na sata neˈe nia kwatea fuada na ˈainsel ki.

5 Sulia God ba fata ˈuri fuana Ngela nia,
“ˈOe na Ngela nau, ma ˈi taˈena nauˈa naˈa neˈe Maˈa ˈoe.”✡
Bore ma God noaˈa kasi fata goˈo ˈunaˈeri fuana ta ˈainsel.
Ma tau mala maˈi ˈua, God ka fata logo ˈuri sulia na Ngela nia,
“Nai baˈa Maˈa nia, ma nia ke baˈa Ngela nau.”✡
Bore ma God noaˈa kasi fata goˈo ˈunaˈeri sulia ta ˈainsel.
6 Ma ana kidaˈi neˈe karangi fuana God ka kwatea maˈi na Ngela ˈinotoˈa nia ˈuana na magalia, nia ka fata ˈuri,
“Na ˈainsel nau ki taˈifau kika foˈosia.”✡
7 Bore ma sulia ˈainsel ki, God ka fata ˈuri,
“Na ˈainsel nau ki neˈe kira rao fuaku, nau ku kwate ma kira ka diˈia naˈa na iru ki ma na mafula ki.”✡
8 Ma sulia na Ngela nia, God ka fata ˈuri,
“ˈAeˈo neˈe God, ma na ˈInotoˈanga ˈoe nia ke baˈa tuatua firi.
Ma ˈoko ˈinotoˈa fafida na ngwae ˈoe ki ˈania ˈoloˈoloˈa.
9 ˈOko saeleˈa faˈinia na ru neˈe saga ki, ma ˈoko sisikoˈa ˈania na ru taˈa ki.
Ma sulia ru neˈeri, nauˈa God ˈoe, nau ku fili ˈoe, ma nau ku kwatea logo na saeleˈanga doe fuamu ˈani faˈadoeˈa tasa liufia nau ku kwatea fuana kwaima ˈoe ki.”✡
10 Ma God ka fata logo ˈuri fuana Ngela nia,
“Aofia ˈae, ana etangilana maˈi, ˈoko saungaˈinia na ano ˈani limamu talamu, ma ˈoko saungaˈinia naˈa mamanga.
11 Ma sui bore ˈana ru neˈeri ki ke baˈa sui, ˈoko mauri tuatua firi.
Kike baˈa taˈa diˈia ta toro ˈua.
12 Ma ˈoko kusuda diˈia ta ngwae ba kusua ta toro ˈua.
ˈOko rokisida diˈia ta toro.
Bore ma ˈoe niniˈa, noaˈa ˈoe kosi rokisi, ma na maurilamu noaˈa kasi sui.”✡
13 Aia, ma God ka fata ˈuri laˈu fuana Ngela nia,
“ˈOko tua ˈi bali ˈoloˈolo aku, leleka ka dao ana ta kidaˈi nau ku alua ˈoko liufia na malimae ˈoe ki.”✡
Bore ma God noaˈa kasi fata goˈo ˈunaˈeri fuana ta ˈainsel.
14 Aia, na tae neˈe na ˈainsel ki? ˈAinsel ki kira neˈe ano ˈi ru neˈe kira rao fuana God. God asungaˈinia na ˈainsel ki fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae neˈe nia faˈamaurida ki.

2

Na faˈamanataˈanga sa Jesus nia ˈinotoˈa ka tasa liufia taki sa Moses

1 Ma duˈungana nia ˈunaˈeri neˈe, kulu ka dau ngasi fafia na faˈamanataˈanga mamana ki neˈe kulu rongoa taˈifau naˈa sulia Ngela God, ˈasu ˈubani kulu kata leka rora faˈasia.
2 Na taki neˈe na ˈainsel ki kira kwatea fuana sa Moses, nia neˈe ru mamana ki taˈifau goˈo. Ma na ngwae ba kira noaˈa kasi roˈosulia, God ka kwatea naˈa na kwaˈikwaˈinga neˈe saga fuana.
3 Nia ka ˈunaˈeri logo, noaˈa kulu kasi tafi faˈasia kwaˈikwaˈinga nia diˈia kulu aburongo ana faˈamanataˈanga sulia na tala leˈa neˈe God faˈamauria kia ˈani. Na Aofia sa Jesus talana nia eta faˈarongo ˈani na tala

✡ **1:5** Sam 2:7 ✡ **1:5** 2 Samuel 7:14 ✡ **1:6** Diutronomi 32:43 ✡ **1:7** Sam 104:4 ✡ **1:9** Sam 45:6-7 ✡ **1:12** Sam 102:25-27 ✡ **1:13** Sam 110:1

ne'e God fa'amauria kia 'ani. Ma na ngwae ki ne'e kira rongo nia, kira saea fuaka, ma kira ka fa'ata'inia na fa'amanata'anga ne'eri nia mamana.
4 Ma God logo ne'e fa'ata'inia na fa'amanata'anga ne'eri nia mamana. Sulia nia kwatea na ngasingasi'anga fuada fasi 'iri kika fulia na fa'anada'a ki ma na ru ni 'arefo'anga matamata ki. Ma nia ka kwatea logo na ngasingasi'anga ki fuada fa'asia na Ano'i ru Abu di'ia nia oga.

Sa Jesus tala'i kia fuana 'inoto'anga 'i langi

5 Kulu saiana ne'e God noa'a kasi filia na 'ainsel ki 'iri kike gwaunga'i fafia na magalia faolu ne'e ke ba'a dao ma'i.
6 Osi'ana ta bali ana Kerekere'a Abu ba fata 'uri,
"God 'ae, na ngwae ru fa'uta ne'e 'oko manata doe liu ana?
Sulia kira ngwae ki go'o 'ana.
Ma ka fa'uta ne'e 'oko tagi sulida?
7 'Oko kwate kira ka ti'iti'i 'i olofana 'ainsel ki ana kaida'i ti'iti'i.
Ma 'oko fa'a 'inoto'a kira, ma 'oko fa'adoe kira,
8 ma 'oko alu kira ka gwaunga'i na'a fafia ru ki ta'ifau."✡

Aia, na Kerekere'a ne'eri ka saea God alua ngwae ka gwaunga'i fafia na ru ki ta'ifau. Nia ka fa'ata'inia ne'e ngwae ki ke ba'a gwaunga'i fafia na'a ru ki ta'ifau ne'e God nia saunga'inida. Bore ma, ana na kaida'i ne'e, noa'a kulu kasi lisia 'ua ne'e ngwae ki gwaunga'i fafia na ru ki ta'ifau.
9 Ma ka 'una'eri bore 'ana, kulu saiana sa Jesus na'a ne'e nia gwaunga'i. God alu nia ka ngwae'a ma ka tua 'i olofana 'ainsel ki ana kaida'i ti'iti'i go'o, fasi 'iri nia ka mae fuana fa'amaurilana ngwae ki ta'ifau, sulia na alafe'anga God. Ma ana kaida'i ne'eri, God ka fa'a 'inoto'a nia ma ka fa'adoe nia, sulia na maelana.
10 God saunga'inia na'a ru ki ta'ifau, ma nia ka dau logo fafia na'a ru ki ta'ifau. Ma nia ka asunga'inia sa Jesus ka nonifii ma ka mae. Ma osi'ana nonifiilana sa Jesus, God ka alu sa Jesus, na ngwae ali'afu ne'e fa'amauri kia. God sasia na'a ru ne'eri fasi 'iri nia kwatea na ngwae 'oro ki ka alu ngela nia ki, ma kira ka 'inoto'a logo di'ia nia'a. Na rao'a God nia saga ta'ifau.
11 Sa Jesus ka fa'asikasika ngwae ki fa'asia ta'anga'a kira ki. Nia ne'e kira fa'inia sa Jesus, kira ka to'o ana ta'i Ma'a. Nia ne'e ka kwate sa Jesus kasi 'eke fuana saelada 'ani ngwaefuta nia ki.
12 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuana God,
"Nai ba'a fa'arongo 'ani fuana ngwaefuta nau ki 'ani na ru 'oko saunganiʼi ki, ma nai ba'a ba'atafe 'oe saena fiku'a kira."✡
13 Nia ka fata logo 'uri,
"Nai ba'a fito'o ana God."✡
Ma nia ka fata logo 'uri,
"Nau ku tua 'i ne'e, fa'inida na ngela ne'e God kwateda fuaku ki."✡

14 Ma sulia kulu na ngela ne'eri ki, ma kulu ngwae ne'e kulu to'o ana noni, sa Jesus ka ru'ufia logo na noni ma ka ngwae'a logo di'ia kia'a. Nia sasi 'una'eri fasi 'iri, 'ani na maelana, nia ofota na'a sa Saetan ne'e to'o ana ngasingasi'anga ana mae'a.

✡ **2:8** Sam 8:4-6 ✡ **2:12** Sam 22:22 ✡ **2:13** Aesea 8:17 ✡ **2:13** Aesea 8:18

15 Ma ˈunaˈeri sa Jesus ka logea naˈa ngwae neˈe sa Saetan gwaungaˈi
fafida ki sulia na maˈungaˈa kira ˈani maeˈa.
16 Kulu saiana, noaˈa laˈu na ˈainsel ki neˈe sa Jesus ˈafida ˈunaˈeri.
Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba saea naˈa ka ˈuri,
“Nia ˈafia naˈa kwalafa sa Abraham ki.”✡

17 Duˈungana ru neˈeri, nia ka alu nia ka diˈia nama kuluˈa na ngwaefuta
nia ki, fasi ˈiri nia ka alua ˈingataˈi fata abu kulu neˈe kwaimanatai fuaka,
ma ka ˈidufaˈi kwaiˈafi aka ˈi naˈona God. Ma nia ka foˈosi ˈani niaˈa
talana, fasi ˈiri God ka rufuanata naˈa ana abula taˈangaˈa kia ki.
18 Ma ana kaidaˈi neˈe, nia ka totolia kwaiˈafilana na ngwae neˈe sa
Saetan ilitoˈoda ki. Sa Jesus saiana sasilana ru neˈeri, osiˈana sa Saetan
ilitoˈona logo ma nia ka nonifii diˈia logo na ngwae ki taˈifau.

3

Sa Jesus neˈe talingaˈi ka tasa liufia sa Moses

1 Ngwaefuta abu nau kina ˈae, God fili kia kuke leka ˈi langi. Aia, muke
manata basi sulia sa Jesus, neˈe kulu saea ˈani na ˈingataˈi fata abu kia,
ma na ngwae neˈe God asungaˈinia.
2 Sa Jesus roˈosulia na kwaiogaiˈanga God ki taˈifau, ma God neˈe filia
ka rao fuana, diˈia logo sa Moses neˈe roˈosulia na kwaiogaiˈanga God,
kaidaˈi nia kwaiˈafi ana ngwae God ki.
3 Bore ma sa Jesus neˈe talingaˈi ka liufia sa Moses, ka diˈia logo na
ngwae neˈe nia saungaˈinia luma, kira baˈatafea nia liufia na luma ba nia
saungaˈinia.
4 Kulu saiana diˈia kulu lisia na luma, ˈirai tama ta ngwae nama neˈe
saungaˈinia. Ma God neˈe saungaˈinia ru ki taˈifau.
5 Sa Moses, nia roˈosulia God kaidaˈi nia kwaiˈafi ana ngwae God ki. Ma
nia ka alaˈa sulia na ru neˈe God ke fata ˈani kaidaˈi neˈe ke baˈa dao
maˈi.
6 Bore ma sa Christ niniˈa, niaˈa Ngela God, ma nia ˈidufaˈi kwaiˈafi
aka saena raoˈa nia fuana gwaungaˈinga fafia ngwae God ki. Ma kiaˈa
naˈa neˈe ngwae God ki, diˈia kulu dau ngasi ana faˈamamanaˈanga ma
na kwaimasiˈanga ˈani fitoˈonga ˈuana na ru leˈa neˈe God ke baˈa kwatea
fuaka ki.

Na mamaloˈanga fuana ngwae God ki

7 Nia neˈe, na Anoˈi ru Abu ba fata ˈuri,
“ˈI taˈena, diˈia kamu rongoa naˈa fatalana God,
8 kamu kasi faˈangasia na manatamuˈa diˈia na koˈo bora kamu ki ana
kaidaˈi kira ˈaila ˈani God, ma kira ka aburongo ana God saena abaˈi kula
kwasi.”

9 Ma God ka fata ˈuri,
“Sui bore ˈana kira ka lisia na faˈanadaˈa ki neˈe nau ku sasiˈi sulia
fai akwala faˈi ngali ki, kira ilitoˈo aku kaidaˈi kira noaˈa kasi
faˈamamana ma kira kasi kwairoˈoi aku.
10 Duˈungana nau ku saetaˈa liu fuada, ma nau ku fata ˈuri, ‘Kira aburongo
aku, ma kira ka ˈaila ˈani roˈongaˈa sulia na taki nau ki.’

✡ **2:16** Aesea 41:8, 9

11 Aia, na liaku saetaˈa, ma nau ku fata alangaˈi ˈuri, ‘Nia ˈafitaˈi kira ka
ruˈu saena fanoa neˈe nau ku sasi akaˈu ana fasi ˈiri kike mamalo
ˈana.’ ”✡

12 ˈIu, ngwaefuta nau kina ˈae, muke lia suli kamu talamuˈa, ˈasu ˈubani
ta ngwae amuˈa neˈe manataˈanga nia taˈa, ma nia kasi faˈamamana ana
sa Jesus Christ, ma ka ˈaila naˈa ˈani God neˈe mauri.
13 Bore ma muke ˈafi kamu kwailiu ana kaidaˈi neˈe, osiˈana na
Kerekereˈa Abu ba saea ˈi “taˈena.” Muke sasi ˈunaˈeri, ˈasu ˈubani ta
ngwae amuˈa kata fiˈi faˈamamana ana sokea sulia abula taˈangaˈa, ma
na maurilana ka akafoˈa lala faˈasi God.
14 Kulu fitoˈo ana sa Christ ana kaidaˈi kulu eta faˈamamana. Ma diˈia
kulu ka dau ngasi ana faˈamamanaˈanga kia ana sa Jesus Christ leleka ka
dao ana kaidaˈi ˈisi, tama God ke baˈa kwatea ru ki taˈifau fuaka neˈe nia
eta fata alangaˈi ˈani.
15 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“ˈI taˈena, diˈia kamu rongoa naˈa fatalana God, kamu kasi faˈangasia na
manatamuˈa diˈia na koˈo bora kamu ki ana kaidaˈi kira ˈaila ˈani
God.”✡

16 Ma sa tai faˈida neˈe kira rongoa taˈifau naˈa fatalana God, ma kira
ka ˈaila ˈania? Kiraˈa na ngwae Jiu ki ba sa Moses talaˈida faˈasia fanoa
ˈi Ejipt.
17 Ma sa tai faˈida neˈe God nia saetaˈa fuada sulia fai akwala faˈi ngali
ki? Kiraˈa na ngwae neˈe kira mae saena abaˈi kula kwasi osiˈana na
abula taˈangaˈa kira ki ˈi neˈeri.
18 Ma sa tai faˈida neˈe God fata alangaˈi suli kira, ka ˈuri, “Nia ˈafitaˈi
kira ka ruˈu saena fanoa neˈe nau ku salisali ana fasi ˈiri kike mamalo
ana?” God fata sulia na ngwae neˈe kira ˈaila ˈania ki.
19 Ma kulu saiana noaˈa kira kasi totolia ruˈungaˈa saena fanoa ana
mamaloˈanga neˈeri, osiˈana kira kasi faˈamamana ana God.

4

1 Ma sui bore ˈana na ngwae neˈeri noaˈa kasi bolo fuana ruˈungaˈa
saena fanoa neˈeri ˈuana mamaloˈanga, na fata alangaˈinga God nia tua
ˈua. Ma kuluˈa neˈe, God sae kulu fasi ˈiri kuke ruˈu fuana mamaloˈanga
faˈinia. Nia neˈe, kuke lia leˈa suli kulu, ˈasu ˈubani ta taˈi ngwae akulu
ka talafia ruˈungaˈa ˈi neˈeri.
2 Osiˈana kulu rongoa taˈifau naˈa ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia na fanoa
ana mamaloˈanga, diˈia naˈa koˈo bora kia ki ˈi naˈo maˈi. Sui bore ˈana
kira ka rongoa taˈifau naˈa na faˈarongoˈanga neˈeri, nia noaˈa kasi ˈafida
goˈo, sulia kaidaˈi kira rongoa, kira kasi faˈamamana goˈo ana.
3 Ma taˈifili kulu, neˈe kulu faˈamamana taˈifau naˈa, kuke ruˈu ˈi neˈeri
fuana na mamaloˈa faˈinia God. Sulia nia ba fata ˈuri,
“Nau ku saetaˈa, ma nau ku fata alangaˈi ˈuri, ‘Nia ˈafitaˈi kira ka ruˈu
saena fanoa neˈe nau ku sasi akaˈu ana fuada fuana mamaloˈa
ana.’ ”✡

God fata ˈunaˈeri, bore ˈana nia ka faˈasuia naˈa na raoˈa nia ma na
kula ni mamaloˈa neˈeri, ana kaidaˈi nia saungaˈinia na magalia.

✡ **3:11** Sam 95:7-11 ✡ **3:15** Sam 95:7-8 ✡ **4:3** Sam 95:11

4 Sulia na Kerekereˈa Abu nia ba fata sulia na fiuna asoa ka ˈuri, “Ana
fiuna asoa, God mamalo naˈa faˈasia raoˈa nia ki.”
5 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata laˈu sulia ka ˈuri, “Nia ˈafitaˈi kira ka
ruˈu saena fanoa neˈe nau ku sasi akaˈu ana fasi ˈiri kira ke mamalo ana.”
6 Na ngwae ba kira eta rongoa naˈa Faˈarongoˈa Leˈa, noaˈa kira kasi
ruˈu maˈi ˈiri kike mamalo, osiˈana noaˈa kira kasi faˈamamana. Nia
neˈe, kulu ka saiana, ti ngwae matamata neˈe God ke baˈa alaˈanida fuana
mamaloˈanga.
7 Sulia God alua naˈa kaidaˈi matamata fuana ruˈungaˈa ˈi saena
mamaloˈanga. Ma God ka saea kaidaˈi neˈeri naˈa neˈe “ˈi taˈena.” Sulia
tau naˈa maˈi buri ˈana kaidaˈi neˈe ngwae ba ˈi naˈo ki kasi faˈamamana,
sa David ka keresia na fatalana God saena Kerekereˈa Abu neˈe nau ku
saea ka sui naˈa nia ˈuri,

“ˈI taˈena, diˈia kamu rongoa naˈa fatalana God, noaˈa kamu kasi
faˈangasia naˈa manatalamuˈa.”✡

8 Sa Josua ba noaˈa kasi kwatea na mamaloˈanga fuada ngwae Israel ki,
nia neˈe ka bolo fuana God ka fata laˈu ˈani sa David sulia na mamaloˈanga
ana ta kaidaˈi matamata ˈi buri.
9 Nia neˈe, kulu saiana na mamaloˈanga fuana ngwae God ki, nia teo
ˈua, ma nia ta mamaloˈanga diˈia ba God nia mamalo ana fiuna asoa.
10 Sulia sa tai bore ˈana neˈe mamalo faˈinia God, nia mamalo taˈifau
ana raoˈa nia ki, diˈia logo God neˈe mamalo kaidaˈi nia faˈasuia raoˈa nia
ana saungaˈilana magalia.
11 Nia neˈe, kuke sasi ngangata fasi ˈiri kuke ruˈu ana kula ni
mamaloˈanga neˈe God sasi akaˈu ana, ˈasu ˈubani ta ngwae akulu noaˈa
kasi totolia ruˈungaˈa, diˈia na ngwae ˈi naˈo ki neˈe kira kasi faˈamamana,
ma noaˈa kira kasi ruˈu saena mamaloˈanga.
12 Aia, na fatalana God nia diˈia ta ru mauri ma nia fulia na ru doe ki. Ma
na fatalana God ka diˈia ta naifi doe ba toˈo ro bali, sulia nia labu ka ruˈu ˈi
saena manatalaka faˈinia ˈi saena maurilaka, sulia nia faˈataˈinia fuaka ru
neˈe leˈa ma ru neˈe taˈa ˈi saena manataka faˈinia ˈi saena kwaiogailaka.
13 Ma noaˈa ta ngwae kasi sofongaˈinia goˈo ta ru faˈasia God, osiˈana
God nia lisia naˈa ru ki taˈifau. Ma nia ke baˈa kwate ma kulu ka faˈarongo
ˈani na ru ki taˈifau neˈe kulu sasiˈi.

Sa Jesus naˈa neˈe na ˈingataˈi fata abu

14 Ma osiˈana ru neˈeri ki, kuke dau ngasi ana faˈamamanaˈanga neˈe
kulu alaˈa sulia. Sulia kulu toˈo ana ˈingataˈi fata abu doe neˈe nia leka
ˈalaˈa ˈi langi, ma ka alaˈa ˈani kia ˈi maana God. Nia naˈa neˈe sa Jesus,
na Ngela God.
15 Ma sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata abu kia, nia sai taˈifau naˈa ana
na ngwataˈutaˈu ˈanga kia ki, ma nia kwaiˈafi aka sulia nia liufia taˈifau
naˈa na ilitoˈonga ki, diˈia sa Saetan neˈe nia ilitoˈo aka. Ma bore ˈana sa
Saetan ka ilitoˈona sa Jesus, sa Jesus noaˈa kasi fulia ta ru taˈa.
16 Nia neˈe, noaˈa kulu kasi maˈu ˈuana leka maˈi siana God neˈe
kwaimanatai aka. Sulia nia ke baˈa kwaimanatai fuaka ma ka kwaiˈafi
aka, ana kaidaˈi kulu dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga ki.

✡ **4:7** Sam 95:7, 8

5

1 Ma diˈia ta ngwae neˈe kira filia faˈasia na ngwae ki fuana raoˈa ana
ˈingataˈi fata abuˈanga, kira faˈamamana nia naˈa neˈe fuana na daoˈa
ˈi naˈona God, ma niaˈa na ngwae neˈe fata olisia na ngwae ki. Ma na
raoˈa nia logo, nia ka kwatea naˈa kwateˈa ki faˈinia na kwaisuˈusiˈanga
ki fuana God fasi ˈiri God ka rufuanata naˈa ana abulaˈanga taˈa na ngwae
ki.
2 Ma na ˈingataˈi fata abu nia na ngwae goˈo ˈana, ma nia ka sasia logo
ru neˈe rora ki ana ti kaidaˈi, ˈunaˈeri nia ka saiana ka mabetau fuada
ngwae neˈe kira kinaˈi ru ma kira ka rora.
3 Ma sulia na roraˈa nia ki talana, nia leˈa fuana nia ka kwatea
kwaisuˈusiˈanga ki, fasi ˈiri God ka rufuanata ana na abula taˈangaˈa nia
faˈinia na abula taˈangaˈa na ngwae ki.
4 Ma noaˈa ta ngwae kasi fili nia talana fasi ˈiri ka sasia na raoˈa doe
ana na ˈingataˈi fata abuˈanga, sulia God talana neˈe nia totolia fililana,
diˈia ba nia filia sa Aaron naˈa maˈi ˈua.
5 Nia ka ˈunaˈeri logo, sa Jesus Christ noaˈa nia kasi fili nia talana fuana
ˈingataˈi fata abu, fasi ˈiri nia ka toˈo ana raoˈa doe neˈeri. Bore ma God
lala neˈe filia sa Jesus Christ, sulia God ba fata ˈuri fuana,
“ˈAeˈo neˈe Ngela nau, ma ˈi taˈena nauˈa neˈe Maˈa ˈoe.”✡

6 Ma God ba fata laˈu saena ta Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
“ˈOke baˈa fata abu tuatua firi, diˈia sa Melkisadek.”✡

7 Aia, ma ana kaidaˈi sa Jesus tua ˈua saena magalia neˈe, nia ka foˈo
ngasingasiˈa, ma ka angi ma kafo ka asi ˈi maana fuana God neˈe nia
saiana faˈamaurilana. Ma sa Jesus nia ka faˈatiˈitiˈi nia talana, ma ka
fuˈusi doe ana God, ma God ka rongoa naˈa foˈongaˈa nia ki.
8 Sui bore ˈana nia na Ngela God, nia liu ˈi saena ru ˈafitaˈi ki, ma na ru
neˈeri faˈamanata nia ˈuana roˈongaˈa sulia God.
9 Ma na nonifiiˈanga neˈeri kwate ma sa Jesus ˈingataˈi fata abu aliˈafu,
ma nia ka faˈamauria ngwae ki taˈifau neˈe kira roˈosuli nia, fasi ˈiri kira
ka ngalia na mauriˈa firi.
10 Ma God ka saea sa Jesus Christ na ˈingataˈi fata abu, diˈia ba sa
Melkisadek na fata abu.*

Na fata faˈabasuˈanga fuana dau ngasiˈanga ana na faˈamamanaˈanga

11 Ma kaimili oga mike fata ˈua ˈani ru ˈoro ki fuamuˈa. Bore ma
nia ˈafitaˈi fuana faˈamanatalamuˈa ˈani, sulia kamu kasi bolo fuana
malingaˈilana ˈaliˈali.
12 Kaumulu faˈamamana ana sa Jesus ka tau naˈa maˈi. Ma fuila
kaumulu naˈa neˈe na ngwae faˈamanata ki ana kaidaˈi neˈe. Bore ma
nia ˈato liu, osiˈana noaˈa kamu ˈiri sai ˈua ana faˈamanataˈanga etaeta ki
ba leka maˈi faˈasia fatalana God. Nia leˈa fuana ta ngwae ke faˈamanata
kamu ka olioliˈa laˈu ana ru neˈeri ki. Nia diˈia kaumulu boˈoboˈo ˈua
ˈuana susu, osiˈana neˈe noaˈa kamu kasi bolo ˈua faˈinia na ˈanilana
fanga ngasi ki.
13 Ana kaidaˈi neˈe ngwae nia tiˈitiˈi ˈua, na fanga nia ˈania neˈe na susu
goˈo, ma nia noaˈa kasi sai ˈua ana na ru ˈoloˈolo ki.

✡ **5:5** Sam 2:7 ✡ **5:6** Sam 110:4 * **5:10** Sa Melkisadek lisia Genesis 14:17-24.

14 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ka doe naˈa, nia fiˈi saiana ˈanilana fanga
ngasi ki, ma ka sai naˈa ana na tae ki neˈe leˈa ma na tae ki neˈe ka taˈa.

6

1 Ma nia totolia kuka sai naˈa ana faˈamanataˈanga talangwaraˈu
ˈunaˈeri ki, ma kulu ke sai nama ana falafala sa Christ ki neˈe kwate
fitoˈonga kia ki ma ka ngasi. Faˈuta neˈe kulu ka oli, kulu ka faˈamanata
laˈu amuˈa ˈani eta faˈamanataˈanga ba sa Jesus ki? Kulu sai naˈa ana
neˈe kuke abula faˈasia taˈangaˈa, ru neˈe saiana saungilaka fuana maeˈa.
Kulu ka sai naˈa ana neˈe kuke faˈamamana ana God.
2 Ma kulu ka sai naˈa ana falafala ana siuabuˈanga, ma falafala ana
alulana limaˈi ngwae ki fafona gwauka. Ma kulu ka sai naˈa ana neˈe na
ngwae mae ki kike baˈa tataˈe faˈasi maeˈa. Ma kulu ka sai logo ana neˈe
God ke baˈa matalangaˈinia ngwae taˈa ki, ma kike baˈa nonifii sulia kudi.
3 Ma diˈia God alaˈania kuluˈa, kuke saiana falafala sa Christ ki neˈe
totolia ngwae ˈaˈana ki.
4 Na ngwae neˈe kira faˈamamana ki, si diˈia kira danga faˈiburi ˈani na
faˈamamanaˈanga kira ki, ˈafitaˈi liu fuada kira ka kakari alifaˈi laˈu ˈiri
kika faˈamamana. ˈI naˈo maˈi, ana kaidaˈi kira faˈamamana ˈua, kira tua
ˈi saena madakolaˈanga God, ma kira ka ngalia na kwateˈa nia, ma kira
ka ngalia taˈifau naˈa na Anoˈi ru Abu ka tua faˈinida.
5 Ma kira ka sai logo ana na ru leˈa ki sulia na fatalana God. Ma kira
ka lisia logo na ngasingasiˈanga neˈe God ke baˈa faˈataˈinia ana faˈi asoa
neˈe ke dao maˈi ki.
6 Ma sui bore ˈana na ru neˈeri ki ka fuli fuada, kira abula faˈasia na
faˈamamanaˈanga kira ana God. Ma nia ˈafitaˈi fuana ˈafilada ma kika
kakari abula laˈu, osiˈana nia diˈia kira fotoˈia laˈu na Ngela God ana ˈai
rara folo, ma kira ka sasi na ngwae ki kira ka lia taˈafia naˈa niaˈa.
7 Aia, na ngwae ki kira diˈia naˈa oˈola neˈe uta toˈea ana kaidaˈi ˈoro
ki. Diˈia ta ˈai leˈa neˈe ta ngwae fasia ma ka bulao ˈi neˈeri, God ke baˈa
faˈaleˈa na oˈola neˈeri.
8 Ma diˈia neˈe ˈai toˈotoˈo ki nama na laua kwasi ki goˈo ˈani neˈe bulao,
na oˈola neˈeri tua ˈoˈo goˈo ˈana, ma God ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga
fuana oˈola neˈeri, ma ka duˈafia.
9 Aia, kwaima kina ˈae, sui bore ˈana na alaˈanga kaimili fuamuˈa ka
ˈunaˈeri, kaimili sai goˈo aimili ana na faˈamamanaˈanga kamu ki nia
ngasingasiˈa ma noaˈa kasi mango, sulia kamu toˈo naˈa ana na ru leˈa ki
sulia na mauriˈa faolu neˈe God nia kwatea naˈa fuamuˈa.
10 God nia inaˈu ana ˈoloˈoloˈanga. Nia noaˈa kasi baˈa manata bura ana
na raoˈa leˈa neˈe kamu sasiˈi ki, ma nia noaˈa kasi baˈa manata bura ana
alafeˈanga kamu neˈe kamu faˈataˈinia, ana kaidaˈi kamu ˈafia na ngwae
nia ki ˈi naˈo maˈi, ma ana kaidaˈi neˈe logo.
11 Ma na liaimili naˈa neˈe kamuˈa taˈifau goˈo muke alafe fuana ngwae
ki, leleka ka dao ana faˈi asoa ˈisi, fasi ˈiri muke ngalia naˈa ru ki taˈifau
neˈe kamu kwaikwaimasi ˈani ˈi langi.
12 Ma noaˈa kaimili ˈiri oga neˈe muka tua noni ˈailaˈa. Bore ma, muke
diˈia lala na ngwae neˈe kira faˈamamana ana God ma kira ka mabetau,
ma ˈunaˈeri kira ke baˈa ngalia ru neˈe God nia fata alangaˈi ˈani ki.

Na fata alangaˈinga God

13 Aia, muke manata basi sulia sa Abraham. Ana kaidaˈi God nia fata
alangaˈi fuana, nia faˈangasia naˈa fata alangaˈinga nia ˈani satana talana,
sulia noaˈa naˈa ta ngwae laˈu neˈe doe ka liufia God fuana faˈangasilana
alaˈanga neˈeri.
14 Ma God ka fata ˈuri,
“Nia mamana liu, nai baˈa faˈaleˈa ˈoe, ma nai baˈa kwate na kwalafa ˈoe
kika ˈoro.”✡

15 Ma sa Abraham nia mabetau, ma nia ka ngalia naˈa ru neˈe God nia
fata alangaˈi ˈani ki.
16 Ma diˈia ta ngwae bore ˈana neˈe fata alangaˈi, nia ka faˈangasia ˈani
satana ta ngwae neˈe ˈinotoˈa ka liufia. Ma ˈunaˈeri ngwae ki taˈifau, kika
faˈamamana ana fata alangaˈinga neˈe nia faˈangasia ˈunaˈeri.
17 Aia, ma kaidaˈi God nia fata alangaˈi ˈani fuana sa Abraham, nia oga
na ngwae neˈe kike baˈa ngalia na ru neˈeri ki, kike sai leˈa ana neˈe nia
ke baˈa faˈa aliˈafua eta fata ˈanga nia fuada. Ma nia neˈe kwate nia ka
faˈangasia naˈa alangaˈi ˈanga neˈeri.
18 Na ro ru ki neˈe teo ma nia noaˈa kasi rokisi naˈa. Na etana ru neˈe,
na fata alangaˈinga God. Ma na ruana ru neˈe na faˈangasilana alangaˈi
ˈanga nia ˈani satana. Ma osiˈana na ro ru neˈeri ki, kulu saiana God noaˈa
kasi ˈoso.
Kulu tafi ka sui naˈa ˈuana God neˈe nia lia suli kia. Ma na fata
alangaˈinga God ka radua kiaˈa fasi ˈiri kulu ka uu ngasi ˈani na
kwaimasiˈanga masia na ru leˈa ki neˈe God fata alangaˈi ˈaniˈa.
19 Aia, na fitoˈonga kia ana God nia faˈangasia na maurilaka, diˈia ta
gwaluˈi fau ba nia faˈangasia ta faka doe fasi ˈiri noaˈa kasi leka matamata.
Ma kulu ka fitoˈo ana sa Jesus neˈe nia ruˈu maˈi saena “kula abu liu”
saena Luma Abu God ˈi langi.
20 Sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata abu neˈe tuatua kasi sui diˈia sa
Melkisadek.✡ Ma nia ka ruˈu ˈi naˈo akulu saena kula abu liu fuana
ˈafilakulu.

7

Sa Melkisadek nia na fata abu talingaˈi ka liufia laˈu na fata abu ana sa Lifae

1 Ma sa Melkisadek niaˈa na ngwae tatalafaˈa fafia na fanoa ˈi Salem, ma
nia neˈe fata abu God neˈe ˈinotoˈa ka tasa. Ana taˈi kaidaˈi, sa Abraham
fuˈa faˈinia fai ngwae tatalafaˈa ki, ma nia ka liufida. Ma kaidaˈi sa
Abraham ka oli ˈuana fanoa nia, nia ka toda sa Melkisadek sulia tala, ma
sa Melkisadek ka faˈaleˈa sa Abraham.
2 Ma sa Abraham ka kwatea tangafula ana ru ki neˈe nia lauˈi ana
fuˈanga.
Ma na fadalana satana sa Melkisadek neˈe “Na ngwae tatalafaˈa ana
ˈoloˈoloˈa.” Ma niaˈa neˈe tatalafaˈa fafia na fanoa ˈi Salem, neˈe fadalana
“Na ngwae tatalafaˈa ana aroaroˈa.”
3 Ma noaˈa kulu kasi sai goˈo ana sa tai neˈe maˈa nia, ma ˈi tai neˈe
teˈa nia, ma na kwalafa nia. Ma kulu kasi sai goˈo ana ta alaˈanga sulia
na futalana nama na maelana. ˈUnaˈeri neˈe sa Melkisadek nia diˈia goˈo
na Ngela God, osiˈana na raoˈa nia ana fata abuˈanga noaˈa kasi sui.

✡ **6:14** Jenesis 22:16, 17 ✡ **6:20** Sam 110:4

4 Aia, muke manata basi sulia na ˈinotoˈalana sa Melkisadek, sulia na koˈo kia sa Abraham kwatea naˈa tangafula ana ru neˈe nia lauˈi ki faˈasi malimae nia ki.
5 Aia, ma na kwalafa ana sa Lifae ki neˈe kira rao ana fata abuˈanga, na taki ki saea kira ka ngalia naˈa tangafula ana toˈoruˈa ki faˈasia ngwaefuta kira na Jiu ki, sui bore ˈana kira taˈe logo maˈi faˈasia kwalafa sa Abraham.
6 Ma sa Melkisadek noaˈa ˈiri sakatafa maˈi faˈasia kwalafa sa Lifae. Bore ma nia ngalia goˈo ˈana tangafula ana ru ki neˈe sa Abraham ngaliˈi maˈi, ma nia ka faˈaleˈa sa Abraham. Sa Melkisadek sasi ˈunaˈeri, sui bore ˈana sa Abraham neˈe God ka fata alangaˈi fuana.
7 Ma kulu saiana, na ngwae neˈe kwatea faˈaleˈanga fuana ta ngwae, nia ˈinotoˈa ka liufia na ngwae neˈe ngalia faˈaleˈanga.
8 Ma na fata abu ki neˈe kira leka maˈi faˈasia kwalafa sa Lifae, kira ngalia naˈa tangafulana ru ki taˈifau, sui bore ˈana kira ke baˈa mae goˈo ˈada. Bore ma sa Melkisadek niniˈa, nia ngalia naˈa tangafulana ru sa Abraham ki, ma kulu saiana na Kerekereˈa Abu ba saea sa Melkisadek nia mauri ˈua.
9 Na kwalafa sa Lifae ki, kira saiana kika ngalia naˈa tangafulalana ru ki ana kaidaˈi neˈe. Ma kulu totolia kuka saea ana kaidaˈi sa Abraham kwatea naˈa tangafula ana na ru nia ki fuana sa Melkisadek, sa Lifae logo kwatea tangafulana ru ki fuana sa Melkisadek,
10 osiˈana sa Lifae futa naˈa ˈi buri ana kwalafa sa Abraham neˈe kwate tangafulana ru ki fuana sa Melkisadek.
11 Aia, kulu saiana kaidaˈi God nia kwatea naˈa taki ki fuada fuuˈi ngwae Israel, nia ka filia fata abu ki neˈe kira leka maˈi faˈasia sa Lifae fasi ˈiri kira ka ˈinotoˈa fafia na taki neˈeri ki. Ma diˈia nia talangwaraˈu fuana fata abu neˈeri ki kira ka kwate ma ngwae ki ka saga ana raoˈa kira ki, God noaˈa kasi kwatea goˈo maˈi ta fata abu laˈu neˈe diˈia sa Melkisadek. Ma na fata abu faolu neˈeri nia noaˈa kasi usulia sa Aaron neˈe leka maˈi faˈasia kwalafa sa Lifae.
12 Sulia ana kaidaˈi kira rokisia na fata abu ki, nia totolia logo kira ka rokisia na taki sa Moses ki neˈe kira dau fafiˈi.
13 Ma na Aofia sa Jesus neˈe kira kerekere sulia, nia noaˈa kasi saka maˈi faˈasia sa Lifae, ma ka noaˈa naˈa ta ngwae laˈu ana kwalafa sa Jesus neˈe fata abuˈa.
14 Sulia kulu saiana sa Jesus futa maˈi faˈasia kwalafa sa Juda. Ma sa Moses noaˈa kasi faˈamanata ˈani fasi neˈe ta ngwae goˈo ana kwalafa neˈeri ki neˈe kira ka fata abuˈa.

Sa Jesus neˈe na fata abu logo diˈia sa Melkisadek

15 Aia, ma kulu saiana ru neˈeri ki madako liu, osiˈana taˈi fata abu matamata sakatafa laˈu maˈi neˈe diˈia sa Melkisadek.
16 Ma na fata abu faolu neˈeri noaˈa laˈu ta fata abu osiˈana nia futa ana kwalafa fata abu ki. Niaˈa na fata abu lala osiˈana na ngasingasiˈanga ana mauriˈa firi nia.
17 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
“ˈOe na fata abu neˈe ˈoko tua firi naˈa ˈamu diˈia sa Melkisadek.”✡

18 Kulu saiana taˈifau na taki sulia fata abuˈanga, God rokisia taˈifau, osiˈana na taki neˈeri noaˈa kasi ˈafi kia, ma nia ka dalafaˈa goˈo ˈana.

✡ **7:17** Sam 110:4

19 Sulia na taki neˈeri, nia ˈafitaˈi liu nia ka faˈasaga goˈo ta ru. Ma ana
kaidaˈi neˈe, God ka kwatea taˈifau naˈa fuaka na tala leˈa laˈu fasi ˈiri
kuka leka maˈi siana.
20 Na tala faolu neˈeri leˈa ka tasa, sulia God fata alangaˈi ˈato ana kaidaˈi
nia alua sa Jesus ka fata abuˈa. Ana kaidaˈi nia alua naˈa kwalafa sa Lifae
kira ka fata abuˈa, noaˈa nia kasi fata alangaˈi ˈato ˈunaˈeri.
21 Bore ma sa Jesus niniˈa, God alua fata abuˈanga nia ˈani fata
alangaˈinga fuana, sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
“God fata alangaˈinga ˈato, ma nia noaˈa kasi rokisia naˈa manatana.
‘ˈOke baˈa fata abuˈa sulia kudi.’ ”✡

22 Ma osiˈana na fata alangaˈi ˈato God ˈunaˈeri, kulu saiana na fau
alangaˈinga neˈe sa Jesus gwaungaˈi fafia, nia leˈa liufia na fau alangaˈinga
ˈua ana na taki.
23 Aia, taˈi ru laˈu neˈe kwate ma kulu ka saiana na fau alangaˈinga
faolu neˈeri leˈa ka tasa. Sulia ˈi naˈo maˈi, na fata abu ki neˈe ˈita maˈi
faˈasia kwalafa sa Lifae kira ˈoro, sulia kaidaˈi ta ngwae ada ka mae, nia
talangwaraˈu goˈo ˈana fuana rokisilana ˈani ta ngwae laˈu.
24 Ma sa Jesus niniˈa tuatua firi, ma na raoˈa nia ˈani fata abuˈanga ka
tuatua firi.
25 Osiˈana nia ˈunaˈeri, ana kaidaˈi ki taˈifau nia talangwaraˈu goˈo ˈana
fuana sa Jesus ka faˈamauria na ngwae ki neˈe leka maˈi siana God. Sulia
sa Jesus maumauri firi, ˈiri nia ˈafida ˈi maana God.
26 Aia, sulia na ru neˈeri ki, sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata abu neˈe
kulu boˈoboˈo ˈuana, sulia nia abu liu, ma ka saga taˈifau, ma ka noaˈa ta
taˈangaˈa ana. God ka ngali nia faˈasia na ngwae taˈa ki, ma ka alu nia ka
tua ˈi langi.
27 Nia noaˈa kasi diˈia na ˈingataˈi fata abu ba ˈi naˈo ki. Sulia na
ˈingataˈi fata abu ba kiri ˈi naˈo, kira saiana kika abula taˈa, sulia kira
ngwae ki goˈo ˈada. Nia neˈe sasia ma kira ka kwatea kwaisuˈusiˈanga ki
sulia asoa ki fuana lafulana na abula taˈangaˈa kira ki, sui mala kira ka
kwatea kwaisuˈusiˈanga ki fuana lafulana na abula taˈangaˈa na ngwae
matamata ki. Ma sa Jesus niniˈa, noaˈa nia kasi sasi goˈo ˈunaˈeri, sulia
nia kasi toˈo ana ta taˈangaˈa. Sa Jesus kwatea naˈa maurilana fuana taˈi
kwaisuˈusiˈanga nia ana taˈi kaidaˈi goˈo, ma ka noaˈa ta foˈosi laˈu.
28 Na taki faˈasia sa Moses, nia filia naˈa ngwae neˈe noaˈa kasi saga
taˈifau fasi ˈiri kira ka fata abuˈa. Bore ma ka tau naˈa maˈi ˈi buri ˈana
na taki neˈeri ki, God ka fata alangaˈi ma ka filia naˈa Ngela nia. Ma God
kwate ma sa Jesus na ˈingataˈi fata abu aliˈafu ma ka tuatua firi.

8

Sa Jesus neˈe ˈingataˈi fata abu kia

1 Aia, na fadalana ru neˈe kami fata sulia fuamuˈa ki nia ˈuri: Na
ˈingataˈi fata abu kia nia leˈa ka tasa, ma nia tua ana kula ˈinotoˈa ka
tasa ˈi langi, sulia nia tua ana bali ˈoloˈolo ana God.
2 Nia sasia na raoˈa ˈingataˈi fata abu ˈi saena kula abu liu saena Babala
Abu mamana ˈi langi neˈe na Aofia saungaˈinia, ma noaˈa laˈu neˈe ngwae
ki saungaˈinia.

✡ **7:21** Sam 110:4

3 God ka filia naˈa ˈingataˈi fata abu ki taˈifau fasi ˈiri kira ka kwatea na
kwaisuˈusiˈanga fuana God. Nia ka ˈunaˈeri logo na ˈingataˈi fata abu kia
sa Christ toˈo ana taˈi ru ni kwaisuˈusiˈanga.
4 Diˈia sa Christ tua naˈa saena fanoa ˈi ano, nia kasi rao ana fata
abuˈanga, sulia kulu toˈo naˈa ana fata abu ˈoro ki neˈe kira kwatea naˈa
ru neˈe na taki sa Moses ki saea.
5 Ma na kula abu neˈe kira rao ˈi saena diˈia goˈo ˈana na kula abu ˈi
langi, bore ma nia noaˈa kasi diˈia liua ru mamana neˈe nia ˈi langi. Sulia
kaidaˈi sa Moses nia karangi saungaˈinia na Babala Abu God, God ka saea
fuana ka ˈuri,
"ˈOke saungaˈi saga nama sulia ru neˈe nau ku faˈataˈinia fuamu ˈi
gwauna ua."✡

6 Ma na raoˈa sa Jesus ana fata abuˈanga nia leˈa ka liufia na fata abu
neˈe ˈi ano ki. Osiˈana nia neˈe kwatea ma fau alangaˈi faolu God ke fuli
mamana neˈe liufia fau alangaˈinga ˈua. Na fau alangaˈinga faolu neˈeri,
nia talingaˈi sulia nia ˈi saena fata alangaˈinga ngasingasiˈa God.
7 Si diˈia na fau alangaˈinga ˈua nia rao leˈa goˈo ˈana, tama noaˈa laˈu
ta fau alangaˈi ˈanga faolu ˈi buri ˈana.
8 Bore ma God lisia na ngwae nia ki noaˈa kasi roˈo sulia na fau
alangaˈinga ˈua, ma nia ka fata ˈuri,
"Nauˈa na Aofia, ma ana kaidaˈi neˈe nia ˈua maˈi, nai baˈa alua ta fau
alangaˈi faolu fuana faˈamaurilana fuuˈi ngwae Israel.
9 Ma na fau alangaˈi faolu neˈeri, noaˈa kasi diˈia goˈo na fau alangaˈi
ˈua neˈe nau ku kwatea fuana koˈo bora kira ki, ana kaidaˈi nau ku
talaˈi kira maˈi faˈasia fanoa Ejipt.
Kira kasi roˈo goˈo sulia fau alangaˈi neˈeri.
Ma osiˈana ru neˈeri, nau ku faˈiburi ˈani kira.
10 Na fau alangaˈi faolu neˈe nai baˈa sasi fauna faˈamaurilana fuuˈi ngwae
Israel neˈe nia ˈuri:
Nai baˈa alua naˈa taki nau ki saena manatada, ma nai baˈa keresia saena
maurilada.
Ma nai baˈa God fuada, ma kira ke baˈa ngwae nau ki.
11 Ma noaˈa kira kasi oga laˈu ta ngwae ˈiri ke faˈamanata kira suli nau.
Sulia ana asoa neˈeri, ngwae ki taˈifau, na ngwae ˈinotoˈa ki ma na ngwae
tiˈitiˈi ki, kira ke baˈa saiaku.
12 Ma nai baˈa rufuanata ana abula taˈangaˈa kira ki, ma nai manata bura
ˈani na roraˈa kira ki."✡

13 Aia, sulia God fata sulia na fau alangaˈinga faolu neˈeri, nia faˈataˈinia
na fau alangaˈi ˈanga ˈi naˈo nia ˈua naˈa. Ma kulu ka saiana diˈia ta ru
neˈe ˈua naˈa, ˈirai ma nia ke baˈa mu tatari, ma nia ka noˈana naˈa.

9

Na foˈongaˈa ˈi ano ma ˈi langi

1 Aia, saena fau alangaˈi ˈua, God ka kwatea taki ki fuana foˈongaˈa, ma
nia ka faˈamanata logo sulia na Babala Abu neˈe ˈi ano.
2 Kira saungaˈinia naˈa Babala Abu neˈeri ˈani ˈaba ifi, ma nia toˈo ana
ro maˈe luma ki. Na etana maˈe luma kira saea ˈani "kula abu." Ma kira

✡ **8:5** Eksodas 25:40 ✡ **8:12** Jeremaea 31:31-34

ka alua faˈi unu ˈi neˈeri, faˈinia na tatafe, ma na beret ˈuana kwatelana
fuana God ka teo ˈi fafona.
3 Ma kira ka dauraˈinia logo na ˈaba ifi ˈi safitana na ro maˈe luma neˈeri
ki. Aia, ma na ruana maˈe luma kira saea ˈani “kula abu liu.”
4 Ma saena maˈe luma neˈeri, kira alua naˈa fuˈani kwaisuˈusi neˈe kira
saungaˈinia ˈani gol. Ma fuˈani kwaisuˈusi neˈeri kira duˈafia na ˈai moko
leˈa fafona. Neˈeri logo kira alua taˈi faˈi kisi doe neˈe kira daua fafia ˈani
gol. Na faˈi kisi doe neˈeri nia faˈataˈinia ˈani fau alangaˈinga God. Ma ˈi
saena faˈi kisi doe neˈeri taˈi titiu kira saungaˈinia ˈani gol, ma ˈi saena
kira ka alua na fanga neˈe kira saea ˈani “mana.” Ma ˈi saena faˈi kisi doe
neˈeri logo, kira ka alua na faˈi kuba sa Aaron neˈe bulao, ma na ro reba
fau ki neˈe God keresia na fau alangaˈinga ani.
5 Aia, ma na faˈi kisi doe neˈeri kira alua ro nunuˈi ˈainsel ki ˈi fafona.
Ma na ˈainsel neˈeri ki kira toˈo ana ˈabaˈaba ru ki neˈe faˈataˈinia God
tua ˈi neˈeri. Na ˈabaˈaba ru neˈeri ki ˈifi ˈi fafona na kula neˈe God lafua
naˈa taˈangaˈa na ngwae ki. Bore ma noaˈa naisi faˈamanata daranini leˈa
goˈo sulia na ru neˈeri ki ana kaidaˈi neˈe.
6 Ma ana kaidaˈi kira sasi akaˈu ana ru ˈunaˈeri ki taˈifau, na fata abu
ki kira ka ruˈu saena etana maˈe luma ana asoa ki taˈifau fuana sasilana
na raoˈa kira ki.
7 Aia, na ruana maˈe luma neˈe kira saea ˈani “kula abu liu,” taˈi ngwae
goˈo neˈe ka ruˈu ma niaˈa na ˈingataˈi fata abu, ma nia ka ruˈu ˈi neˈeri
ana taˈi kaidaˈi goˈo saena taˈi faˈi ngali. Ma kaidaˈi nia ruˈu ˈi saena, nia
ka ngalia na ˈabu fuana foˈosiˈanga ˈani fuana na lafulana taˈangaˈa nia
ki, ma na taˈangaˈa na ngwae ki logo neˈe kira sasiˈi ana kaidaˈi kira kina
ˈua.
8 Aia, ˈani ru neˈeri ki, na Anoˈi ru Abu ka faˈamanata kia neˈe noaˈa
kulu kasi ruˈu ˈua ˈi saena na “kula abu liu,” ana kaidaˈi na Babala Abu
tua ˈua.
9 Ma ru neˈeri ka faˈamanata kulu ˈani taˈi ru ana kaidaˈi neˈe. Nia
faˈamanata kulu ˈani na kwatelana na kwateˈa ki faˈinia na kwaisuˈusiˈanga
ki noaˈa kasi faˈasikasika manatada ngwae ki.
10 Osiˈana taki neˈeri ki fata goˈo sulia fanga, ma kwaˈunga, ma na
faˈasikasikalana noni. Ma na taki neˈeri ki leka goˈo sulia bali ana noni,
ma niˈi ka talingaˈi goˈo ˈana leleka ka dao ana kaidaˈi God ka rokisia ˈani
ta ru faolu.
11 Ma ana kaidaˈi neˈe sa Jesus Christ ka dao naˈa maˈi fuana sasilana
na raoˈa na ˈingataˈi fata abu ana tala faolu neˈe leˈa ka liufia tala ˈua. Na
Babala Abu neˈe nia ka rao ˈi saena nia ˈi langi, nia leˈa ka tasa ma ka doe
liufia na Babala Abu ˈi ano. Noaˈa ta ngwae kasi saungaˈinia na Babala
Abu neˈeri, ma na Babala Abu neˈeri noaˈa kasi tua saena magalia neˈe.
12 Ma sa Jesus Christ ka ruˈu ana taˈi kaidaˈi goˈo ˈi saena “kula abu liu”
neˈe tua maˈi ˈi langi, ma noaˈa nia kasi ruˈu laˈu. Ma ana kaidaˈi nia ka
ruˈu, nia kasi ngalia maˈi na ˈabuna nanigot ki faˈinia buluka fuana na
kwaisuˈusiˈanga. Bore ma nia ka ruˈu lala fasi ˈiri nia ka kwatea na ˈabuna
talana fuana kwaisuˈusiˈanga, ma ˈunaˈeri nia ka sasia ka talangwaraˈu
fuaka fuana tuaˈa ˈani mauriˈa firi.
13 Sulia na ru neˈe na taki ki faˈamanata ˈani, diˈia ta ngwae bore
ˈana noaˈa kasi sikasika ˈi maana God, na fata abu ka faˈasikasika nia
ˈani namulilana ana ˈabuna nanigot, ma buluka, ma na fuˈa fuˈana kala
buluka.

14 Aia, ma diˈia nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana ta ngwae ka
faˈasikasika goˈo ˈana ˈani ˈabuna buluka faˈinia nanigot ki, ˈunaˈeri nia
ka tasa liu mo diˈia nia sikasika ˈani ˈabuna sa Jesus Christ. Ma ˈani na
kwaiˈafilana Anoˈi ru Abu tuatua firi, sa Jesus Christ ka foˈosi ˈani nonina
talana fuana God, ma nia noaˈa kasi toˈo goˈo ana ta roraˈa. Ma sulia na
ˈabuna, nia faˈasikasika maurilaka taˈifau, fasi ˈiri kulu ka rao fuana God
neˈe mauri mamana. Ma noaˈa kulu kasi fulia laˈu ti ru neˈe ka talaˈi kia
ˈuana maeˈa.

Na ˈabu faˈataˈinia neˈe God alafafia na fata alangaˈinga nia

15 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, sa Jesus Christ naˈa neˈe ngwae gwaungaˈi
naˈa fafia fau alangaˈinga faolu, fasi ˈiri na ngwae neˈe God saeda, kike
baˈa ngalia na mauriˈa firi neˈe God fata alangaˈi ˈania. Nia talangwaraˈu
goˈo ˈana fuana God ka sasi ˈunaˈeri, osiˈana na maelana sa Jesus Christ.
Ma sulia na maelana sa Jesus Christ, God ka lafua naˈa taˈangaˈa ngwae
neˈe kira sasiˈi ana kaidaˈi na fau alangaˈinga ˈua nia gwaungaˈi ˈua
fafida.
16 Aia, muke manata basi sulia na ngwae neˈe tua ma ka keresia taˈi
ˈaba ru neˈe faˈataˈinia diˈia nia ke mae, sa tai neˈe ke baˈa ngalia na
toˈoruˈa nia ki. Ana kaidaˈi na ngwae ba keresia ˈaba ru neˈeri nia mae,
nia talingaˈi fuana ta ngwae laˈu ka faˈataˈi mamana ana neˈe nia mae,
sui mala na ngwae neˈe nia ka fata sulia ˈi saena ˈaba ru neˈeri ka fiˈi
ngalia naˈa toˈoruˈa neˈeri ki.
17 Ma diˈia ngwae ba keresia ˈaba ru neˈeri ka mauri ˈua, na ru ba nia
keresia ki nia ˈafitaˈi ka fuli. Ma diˈia nia ka mae mala, na ru neˈe nia
keresia ki ka fiˈi fuli.
18 Nia neˈe na fau alangaˈi ˈanga etaeta ba God dao mamana kaidaˈi kira
namulia ana ˈabu.
19 ˈUnaˈeri, sa Moses ka faˈamanata ˈani ngwae ˈi naˈo ki sulia ru ki
taˈifau neˈe taki totongaˈi kira ka sasiˈi, sui nia ka ngalia ˈabu faˈasia na
buluka ki faˈinia na nanigot ki, ma ka dola ˈani kafo. Sui nia ka loloma ˈinia
na ifuna sipsip neˈe kira faˈameoa ma na rarana ˈai neˈe kira saea ˈani
“hisop.” Ma nia ka namulia na buka neˈe kira keresia ˈani taki neˈeri ki,
ma ka namulia logo ˈani na ngwae ki.
20 Ma sa Moses ka fata ˈuri, “Na ˈabu neˈeri, nia faˈataˈi mamana ana
fau alangaˈi ˈanga neˈe God baˈe kamu ˈuana ˈiri muke roˈosulia.”
21 Nia ka ˈunaˈeri logo sa Moses ka namulia naˈa Babala Abu neˈe kira
saungaˈinia ˈani ˈaba ifi, ma ka namulia logo na ru ki taˈifau ˈi saena
fuana na foˈosilana God.
22 Ma ka ˈunaˈeri logo, na taki ki ka saea neˈe nia teo fuana
faˈasikasikalana na ru ˈoro ki ˈani ˈabu. Ma ˈunaˈeri logo, diˈia noaˈa kira
kasi saungia ta ru mauri ma ˈabuna ka afe, nia ˈafitaˈi God ka rufuanata
ana na taˈangaˈa ta ngwae.

Kwaisuˈusiˈanga sa Jesus Christ neˈe lafua taˈangaˈa ki

23 Ma na ru fuana foˈosilana God ˈi ano ki, kira diˈia goˈo ˈana nununa
ana ru mamana ki maˈi ˈi langi, nia neˈe ngwae kira ka faˈasikasikada
ˈani ˈabu ˈunaˈeri. Bore ma na ru mamana ki maˈi ˈi langi oga na
kwaisuˈusiˈanga neˈe leˈa ka tasa.
24 Sulia ana kaidaˈi sa Jesus Christ kwatea naˈa kwaisuˈusiˈanga nia
fuana God, nia kasi ruˈu maˈi saena Babala Abu ˈi ano neˈe ngwae ki kira

saungaˈinia ka diˈia goˈo ˈana na nununa Babala Abu mamana ˈi langi. Nia leka ˈi langi, ma ˈi neˈeri nia ka tua faˈinia God fuana ˈafilaka.
25 Ma sulia faˈi ngali ki taˈifau, na ˈingataˈi fata abu ngwae Jiu ki, nia ka ruˈu saena “kula abu liu” ana Luma Abu God neˈe ˈi ano, ana taˈi kaidaˈi saena taˈi faˈi ngali ˈuana kwatelana kwaisuˈusiˈanga ˈani ˈabuna ru mauri ˈaeˈaela ki. Bore ma sa Jesus Christ nia noaˈa kasi ruˈu ana kaidaˈi ˈoro ki fuana kwatelana na kwaisuˈusiˈanga ˈani niaˈa talana.
26 Sulia diˈia nia ˈunaˈeri, ˈita maˈi ana etangilana saungaˈilana na magalia, nia ka nonifii funifaraˈa ana kaidaˈi ˈoro ki. Bore ma ana kaidaˈi ˈisi neˈe ki, nia ka leka maˈi ana taˈi kaidaˈi goˈo fasi ˈiri nia ka lafua taˈangaˈa ki ˈani na kwatelana kwaisuˈusiˈanga ana nonina talana. Ma noaˈa nia kasi sasi naˈa ˈunaˈeri laˈu.
27 Aia, ma na ngwae saena magalia neˈe ki, kira mae ana taˈi faˈi kaidaˈi goˈo, sui mala God ke baˈa matalangaˈinida.
28 Ma ˈunaˈeri logo, sa Jesus Christ ka mae ana taˈi kaidaˈi goˈo fuana kwaisuˈusiˈanga fuana lafulana na taˈangaˈa na ngwae ˈoro ki. Ma nia ke baˈa oli laˈu maˈi ˈi ano, noaˈa laˈu fuana lafulana taˈangaˈa ngwae ki, bore ma nia ke baˈa oli fuana faˈamaurilana na ngwae neˈe kira kwaimasi ana ki.

10

1 Na taki neˈe sa Moses kwateˈe ki, na nununa goˈo ˈana ru mamana neˈe leˈa ka tasa neˈe sa Jesus sasiˈi fuaka ki. Na taki ki saea kira ˈidufaˈi kwatea na kwaisuˈusiˈanga ki ana faˈi ngali ki taˈifau. Ma kulu ka saiana na taki neˈeri ki, kira ˈafitaˈi goˈo ka faˈasaga na ngwae neˈe kira foˈosia God ki.
2 Diˈia na kwaisuˈusiˈanga neˈeri kwate ma sa tai faˈida neˈe kira foˈo ma kika sikasika naˈa, noaˈa kira kasi bolo fuana kwatelana laˈu ta kwaisuˈusiˈanga, osiˈana kira saiana God ke baˈa rufuanata naˈa taˈangaˈa kira ki taˈifau, ma noaˈa kira kasi kwaimanatai laˈu.
3 Bore ma sulia faˈi ngali ki taˈifau, na kwaisuˈusiˈanga kira ki faˈamanata oli ada ana taˈangaˈa kira ki.
4 Sulia nia ˈafitaˈi goˈo fuana ˈabuna buluka ki faˈinia na nanigot ki ka lafua naˈa taˈangaˈa kia ki.
5 Nia neˈe ana kaidaˈi sa Jesus Christ karangi ka leka naˈa maˈi saena magalia, nia fata fuana God ka ˈuri,
“Noaˈa laˈu kwaisuˈusiˈanga ana ru mauri ˈaeˈaela ki neˈe ˈoko oga, bore ma ˈoko kwatea na noni fuaku.
6 Sulia noaˈa ˈoe kosi saeleˈa goˈo faˈinia na kwaisuˈusiˈanga ˈani na ru mauri ˈaeˈaela ki neˈe kira doˈofia ma na ˈabuna ru ˈaeˈaela ki fuana na lafulana taˈangaˈa ki.
7 Sui, nau ku saea, ‘God ˈae, nau ku dao naˈa fasi ˈiri nau ku sasi sulia tae ki neˈe ˈoko oga, diˈia kira kerekere naˈa suli nau ˈi saena Kerekereˈa Abu.’ ”✡

8 Aia, sa Jesus ka saea neˈe God noaˈa kasi oga goˈo na kwateˈa ki ma na kwaisuˈusiˈanga neˈe kira doˈofia ma na ˈabuna ru mauri ˈaeˈaela ki fuana na lafulana taˈangaˈa ki. Ma noaˈa nia kasi saeleˈa sulia na ru neˈeri ki. Ma nia ka fata ˈunaˈeri, sui bore ˈana na taki sa Moses ki kira fata sulia kwaisuˈusiˈanga neˈeri ki.

✡ **10:7** Sam 40:6-8

9 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuana God, “Nau ku dao naˈa fasi ˈiri nau ku
sasi sulia tae ki neˈe ˈoko oga.” Ma sulia na alaˈanga neˈeri, kulu saiana
God ka lafua naˈa kwaisuˈusiˈanga ana na taki, ma ka rokisia naˈa ˈani na
kwaisuˈusiˈanga ˈani sa Jesus Christ.
10 Ma sulia sa Jesus Christ nia sasi sulia naˈa kwaiogai ˈanga God, ma God
ka lafua naˈa taˈangaˈa kia ki, ma ka faˈasikasika kulu naˈa. Nia ˈunaˈeri,
sulia kwaisuˈusiˈanga sa Jesus Christ ˈani nonina talana ana taˈi kaidaˈi
goˈo, ma ka noaˈa laˈu ta foˈosi ˈani nonina ana ruana kaidaˈi.
11 Ma na fata abu Jiu ki kira ˈidufaˈi ruˈu ˈi saena Luma Abu sulia asoa
ki, ma kira ka sasia na raoˈa kira ˈani kwaisuˈusiˈanga ana kaidaˈi ˈoro ki.
Bore ma na kwaisuˈusiˈanga neˈeri ki, noaˈa kira kasi bolo fuana lafulana
na taˈangaˈa ngwae ki.
12 Ma sa Jesus Christ neˈe, nia kwatea kwaisuˈusiˈanga nia ana taˈi
kaidaˈi goˈo fuana lafulana na taˈangaˈa ki. Ma nia kasi oga ke kwatea
laˈu ta kwaisuˈusiˈanga ana ta kaidaˈi matamata. Ma ana kaidaˈi nia ka
kwatea naˈa kwaisuˈusiˈanga nia ka sui, nia ka tua ˈi bali ˈoloˈolo ana
God, sulia na raoˈa nia fuana na kwaisuˈusiˈanga ka sui naˈa.
13 Ma sa Jesus Christ ke tua goˈo ˈana ˈi neˈeri, ma nia ka kwaimasi ana
kaidaˈi neˈe God ke baˈa fuˈa ka liufia na malimae nia ki.
14 Aia, sulia taˈi kwaisuˈusiˈanga neˈeri, nia ka lafua naˈa taˈangaˈa kia
ki, ma nia kwate ma kulu ka saga tua tua firi.
15 Ma na Anoˈi ru Abu nia fata laˈu sulia na ru neˈeri ki ka ˈuri,
16 “Nauˈa na Aofia, ma saena asoa neˈe ke baˈa dao maˈi, nai baˈa alua ta
fau alangaˈinga faolu fuada fuana faˈamaurilada ˈuri:
Nai baˈa alua na taki nau ki ˈi saena manatada, ma nai baˈa keresia saena
maurilada.”✡
17 Ma na Anoˈi ru Abu ka fata laˈu ˈuri,
“Na roraˈa kira ki ma na abula taˈangaˈa kira ki, nai baˈa rufuanata ani,
ma noaˈa nau kusi manata laˈu toˈo ani.”✡

18 Aia, kaidaˈi God ka rufuanata naˈa ana taˈangaˈa, noaˈa kasi bolo
fuana na kwatelana laˈu ta kwaisuˈusiˈanga fuana lafulana taˈangaˈa ki.

Kuke dau ngasi ana fitoˈonga kulu ana God

19 Ngwaefuta nau kina, sulia na maelana sa Jesus, kulu saiana kuke leka
noniraˈa fuana ruˈungaˈa saena “kula abu liu.”
20 Sulia sa Jesus nia saungaˈinia na tala faolu fuaka fuana lekaˈa maˈi
siana God, fasi ˈiri kuke mauri firi faˈinia. Nia sasi ˈunaˈeri ˈania na
kwaisuˈusiˈanga ˈani nonina.
21 Kulu toˈo naˈa ana taˈi ˈingataˈi fata abu leˈa liu neˈe gwaungaˈi fafia
ngwae God ki.
22 Ma sulia ru neˈeri ki, kuke dao siana God faˈinia na foˈongaˈa neˈe
mamana, ma na faˈamamanaˈanga neˈe ngasi, ma na manataˈanga neˈe
faolu, sulia kulu saiana God faˈasikasika kia naˈa sulia sa Jesus. Ma kuke
siuabu logo fuana faˈataˈilana God neˈe faˈasikasika kulu naˈa.
23 Kulu saea fuana ngwae ki neˈe kulu manata kwaimasi ana God. Ma
kuke dau ngasi ana fitoˈonga ˈuana na ru ba God nia fata alangaˈi ˈani
fuaka ki, sulia kulu saiana nia ke baˈa faˈamamana na fatalana.

✡ **10:16** Jeremaea 31:33 ✡ **10:17** Jeremaea 31:34

24 Ma kulu ke manata sulia na kwaiogai ˈanga kia kwailiu, fasi ˈiri kuke
kwaiˈafi aka kwailiu, ma kuke faˈataˈinia na alafeˈanga fuaka kwailiu ˈani
ru leˈa neˈe kulu sasiˈi ki.
25 Aia, ma noaˈa kulu kasi tua faˈasia na fikuˈa faˈinia foˈosilana God,
diˈia ti ngwae neˈe kira sasia. Bore ma kuke fiku fasi ˈiri kuke radu kulu
kwailiu, sulia kulu saiana na asoa ana olilana maˈi na Aofia sa Jesus nia
karangi naˈa.
26 Diˈia kulu saiana ka sui naˈa na faˈamanataˈanga mamana ki, ma
diˈia kulu inaˈu goˈo ˈakulu ana sasilana ru taˈa ki, tama noaˈa ta
kwaisuˈusiˈanga kasi bolo goˈo faˈinia lafulana roraˈa kia ki.
27 Ma diˈia ta ngwae sasi ˈunaˈeri, nia ka maˈu sulia nia masia naˈa na
matalangaˈinga doe, ma na mafula ˈakoˈako neˈe God ke baˈa faˈalia ˈani
sa tai faˈida neˈe kira tataˈe saulia niaˈa.
28 Ma ana kaidaˈi ba sui, sa tai neˈe ka aburongo goˈo ˈana ana na taki sa
Moses ki, ma diˈia ta uulu ngwae nama ta ro ngwae ka fata faˈamamana
neˈe ngwae neˈeri rora, noaˈa kira kasi manataia, kika saungia goˈo.
29 Ma diˈia ka ˈunaˈeri fuana taki sa Moses ki, na kwaˈikwaˈinga neˈe
doe ka tasa fuana sa tai neˈe ˈaila ˈania na Ngela God ˈi taˈena. Sulia na
abulalana na ngwae ˈunaˈeri nia faˈataˈinia neˈe nia fia fasi na maelana sa
Jesus Christ noaˈa kasi ˈinotoˈa goˈo, ma nia fia fasi na fau alangaˈi faolu
neˈe totolia ka faˈasikasika nia, noaˈa kasi ˈinotoˈa logo. Aia, na ngwae
ˈunaˈeri nia fata faˈalia na Anoˈi ru Abu neˈe kwaiˈofe ana niaˈa.
30 Sulia kulu saiana God ba fata ˈuri, “Nai baˈa duˈu, nau naˈa neˈe
nai kwatea matalangaˈinga fuana ngwae ki, osiˈana na abula taˈangaˈa
kira ki.” Ma na Kerekereˈa Abu ka fata laˈu ˈuri, “Na Aofia ke baˈa
matalangaˈinia na ngwae nia ki.”
31 Si diˈia na God mauri nia dau fafia ta ngwae fuana matalangaˈilana,
na ngwae neˈeri ke baˈa maˈu liu.
32 Ma muke manata toˈona kaidaˈi ˈato ˈoro ba kamu ruˈu ˈi saena ki,
kaidaˈi kamu eta toˈo ana madakolaˈanga sa Christ.
33 Kira faˈafii kamu, ma kira ka fata siaraˈi kamu maana ngwae ˈoro ki.
Ma ana ti kaidaˈi, kamu ka maˈudi fuana ˈadoˈa faˈinia na ngwae kwaima
kamu ki neˈe ti ngwae kira faˈafii kira ˈunaˈeri.
34 Aia, ma ana kaidaˈi kira alu ngwae faˈamamana ki saena luma ni
lokafo, muka manataida, ma muka ˈafida. Ma muka saeleˈa goˈo amuˈa
ana kaidaˈi ngwae ki kira laua na toˈoruˈa kamu ki taˈifau, sulia kamu
saiana muka toˈo laˈu ana toˈoruˈa leˈa ka tasa ki neˈe nia tuatua firi ˈi
langi.
35 Duˈungana ˈunaˈeri, noaˈa kamu kasi maˈu. Si diˈia muke
faˈamamana ngangata ana God, muke baˈa ngalia na kwaiaraˈa nia
fuamuˈa neˈe leˈa ka tasa.
36 Muke toˈo ana mabetauˈa, fasi ˈiri muke sasi sulia kwaiogai ˈanga
God, ma muke ngalia naˈa ru neˈe nia fata alangaˈinia fuamuˈa ki.
37 Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“Karangi nia ke baˈa leka maˈi, ma nia noaˈa kasi tau naˈa.
38 Ma na ngwae saga nau ki, kike baˈa faˈamamana ma kike mauri.
Bore ma diˈia sa tai bore ada neˈe oli faˈi buri sulia kira maˈu, noaˈa nau
kusi saeleˈa goˈo faˈinida.”✡

✡ **10:38** Habakuk 2:3-4

39 Bore ma kulu noaˈa kasi diˈia na ngwae neˈe kira ngalia kwaˈikwaˈinga
sulia kira leka tau ˈunaˈeri. Kulu faˈamamana ana God, ma nia ka
faˈamauri kia.

11

Kulu fitoˈo ana God ke fulia fata alangaˈinga nia

1 Diˈia kulu fitoˈo ana God, kulu saiana kuke baˈa ngalia ru leˈa ki neˈe
kulu kwaimasi ana faˈasia niaˈa, sui bore ˈana kulu noaˈa kasi lisida ˈua.
2 Aia, ma na ngwae ˈua ki ˈi naˈo maˈi, God alafafida sulia na fitoˈonga
kira ana niaˈa.
3 Sulia na fitoˈonga kulu ki, kulu saiana God nia saungaˈinia na ru ki
taˈifau ˈani fata totongaˈinga nia. Na ru ki taˈifau neˈe kulu lisia, kira ˈita
maˈi faˈasia na ru neˈe noaˈa kulu kasi lisiˈi ki.
4 Sa Abel ba fitoˈo ana God, ma nia ka kwatea na kwaisuˈusiˈanga nia
fuana God neˈe leˈa ka liufia na kwaisuˈusiˈanga neˈe sa Kein kwatea. Ma
sulia na fitoˈonga sa Abel, God ka saea nia ˈoloˈolo, sulia God alafafia na
kwateˈa nia ki. Osiˈana sa Abel fitoˈo ana God, na ru neˈe nia sasiˈi ka
faˈamanata kia ˈua, sui bore ˈana nia ka mae naˈa.
5 Ma sa Enok ka fitoˈo ana God, ma noaˈa nia kasi mae, sulia God ngalia
ˈuana ˈi langi, ma noaˈa ta ngwae ˈi ano kasi lisia laˈu sa Enok. Ma na
Kerekereˈa Abu ka saea God saeleˈa liu sulia sa Enok, ma God fiˈi ngalia
ˈuana ˈi langi.
6 Diˈia ta ngwae noaˈa kasi fitoˈo ana God, noaˈa liu God ka saeleˈa fafia.
Sulia sa tai neˈe leka maˈi siana God, nia ka fitoˈo nama neˈe God tua ma
ka faˈaleˈa na ngwae neˈe kira leka maˈi siana ki.
7 Ma sa Noa fitoˈo ana God, ma nia ka roˈosulia na fata totongaˈinga
God ki fuana sulia na igoigo neˈe ke baˈa dao maˈi. Nia ka faˈamamana,
sui bore ˈana nia kasi lisia ˈua na igoigo neˈeri. Nia ka roˈosulia God, ma
ka saungaˈinia taˈi faka doe. Ma kaidaˈi neˈe kafo doe ka fungu maˈi, nia
faˈinia na ngwae nia ki kira ka mauri. Ma kaidaˈi nia sasi ˈunaˈeri, nia ka
faˈataˈinia neˈe ngwae matamata ki kira taˈa ma kika totolia ngalilana na
kwaˈikwaˈinga God. Ma God ka saea sa Noa nia ˈoloˈolo sulia na fitoˈonga
nia.
8 Ma sa Abraham fitoˈo ana God, ma nia ka roˈosulia na fatalana. God
baˈea nia ka leka faˈasia maˈe fanoa nia ˈuana ta abaˈi kula matamata
laˈu ana kula neˈe God fata alangaˈi ˈani fasi ˈiri ka kwatea fuana. Nia
neˈe sa Abraham ka faˈasia fanoa nia, sui bore ˈana noaˈa nia kasi sai ˈua
ana ˈi faˈi neˈe nia leka ˈuana.
9 Ma kaidaˈi nia ka dao ana abaˈi kula neˈe God fata alangaˈi ˈani, nia
ka tua diˈia na ngwae kwaita ana abaˈi kula neˈeri, ma nia ka tua goˈo
ˈana saena babala. Nia ka ˈunaˈeri logo ana ngela nia sa Aesak, ma koˈo
nia sa Jakob. Kera sai logo ana na fata alangaˈinga neˈe God saea fuana
sa Abraham nia teo logo fuadaroˈo.
10 Sa Abraham tua ˈunaˈeri, osiˈana nia kwaimasi ana fanoa leˈa neˈe
God saungaˈinia ˈi langi neˈe teoteo firi ma noaˈa kasi sui.
11 Ma sulia na fitoˈonga, sa Abraham bolo faˈinia nia ka toˈo ana ngela,
sui bore ˈana nia ka ngwaro, ma na ˈafe nia ˈi Sera ka ˈabaraˈa logo. Ma
kera ka toˈo ana ngela, sulia kera fitoˈo ana God ke baˈa faˈamamana na
fata alangaˈinga nia.

12 Bore ˈana sa Abraham ka ngwaro ma leleka karangi ka mae, kera toˈo
ana kwalafa ˈoro liu ki. Kira ˈoro ka diˈia na bulubulu ki saena mamanga,
ma na one ˈi ninimani asi neˈe noaˈa kasi totolia toˈomaˈilana.
13 Aia, na ngwae neˈeri ki kira fitoˈo ana God, ma kira ka eta mae sui
mala kira ka fiˈi ngalia ru ki taˈifau neˈe God nia fata alangaˈi ˈani fuada.
Ma kira ka manata sulia na ru neˈe God nia fata alangaˈi ˈania ki, ma kira
ka saiana kike baˈa ngalia ana kaidaˈi matamata. Ma kira ka saea logo na
fanoa neˈe kira toˈo ana, noaˈa laˈu na fanoa kira, sulia na fanoa mamana
kira neˈe nia maˈi ˈi langi.
14 Aia, ma na ngwae neˈe kira fata ˈunaˈeri ki, kira faˈataˈinia neˈe kira
kwaimasi ana na fanoa mamana kira.
15 Ma sa Abraham ma na ngwae neˈeri ki logo noaˈa kasi manata naˈa
ˈuana na fanoa kira ba kira leka faˈasia. Si diˈia nia ˈunaˈeri, nia bolo
goˈo ˈana fuada ˈuana oliˈa ˈi neˈeri.
16 Bore ma, kira ka lulu ˈuana na fanoa leˈa liufia na fanoa ba kira
faˈasia, sulia kira kwaimasi ˈuana na fanoa kira ˈi langi. Sulia na ru neˈeri,
God ka saeleˈa ana kaidaˈi kira saea niaˈa ˈani God kira, sulia nia sasi akaˈu
taˈifau naˈa ana fanoa ni tuaˈa boborida maˈi ˈi langi.
17-18 Kulu saiana God nia fata alangaˈi fuana sa Abraham, sulia na
ngela nia sa Aesak neˈe na kwalafa nia ke baˈa ˈoro liu. Ma ana
kaidaˈi God ka ilitoˈona na fitoˈonga sa Abraham, nia ka saea fuana ka
saungia sa Aesak fuana kwaisuˈusiˈanga. Ma na fitoˈonga sa Abraham ka
ngasingasiˈa fafona na fata alangaˈinga God fuana, ma nia ka sasi akaˈu
fuana saungilana ngela mutaˈi nia sa Aesak ˈiri nia ka kwaisuˈusi ˈania.
19 Sa Abraham sasi ˈunaˈeri osiˈana nia fia fasi diˈia sa Aesak ka mae,
God saiana ka taˈe nia faˈasia maeˈa. Ma ka ˈunaˈeri nia diˈia God taˈea
sa Aesak faˈasia maeˈa mamana.
20 Sa Aesak logo, sulia na fitoˈonga nia ana God, nia ka faˈaleˈa na ro
ngela nia ki sa Jakob faˈinia sa Esau, ma ka faˈarongo ˈani tae neˈe ke baˈa
dao maˈi fuadaroˈo.
21 Ma sa Jakob logo, sulia na fitoˈonga nia, nia ka faˈaleˈa na ngela
ngwane sa Josef ki ana kaidaˈi sa Jakob tua naˈa fuana maelana. Ma nia
ka uu oro oro sulia faˈi kuba nia, ma ka foˈosia God.
22 Ma sa Josef logo, sulia na fitoˈonga nia, ana kaidaˈi nia tua naˈa masia
na maelana, nia fata ka saea fuuˈi ngwae Israel kira ke baˈa leka faˈasia
fanoa ˈi Ejipt. Ma nia ka baˈeda logo ana kaidaˈi neˈeri, kaidaˈi kira ka
leka, kira ka ngalia logo na sulina faˈinida.
23 Aia, na maˈa sa Moses logo faˈinia teˈa nia, kera fitoˈo ana God. Sui
bore ˈana na ngwae tatalafaˈa ˈi Ejipt ka fata totongaˈi kike saungida kala
ngela ngwane Jiu ki taˈifau, kera kasi maˈu goˈo. Ma kaidaˈi sa Moses futa
ana, kera ka sofongaˈinia sulia uulu madamo ki, fasi ˈiri kira kasi saungia,
sulia na ngela neˈeri lisilana leˈa liu.
24 Ma sa Moses ka fitoˈo ana God logo. Ma kaidaˈi nia doe maˈi, nia ˈaila
ˈani neˈe kira saea niaˈa ˈania na ngela kini sariˈi sa Fero neˈe sarea.
25 Ma sa Moses ka oga nonifii ˈanga faˈinia na ngwae God ki, faˈasia na
tuaˈa saeleˈa ˈani taˈangaˈa neˈe noaˈa kasi tau goˈo.
26 Ma nia ka manata fasi nia leˈa fuana faˈakaisilana osiˈana na fitoˈonga
nia ana na Christ neˈe God ke baˈa kwatea maˈi. Ma noaˈa nia kasi manata
sulia na toˈoruˈa doe neˈe nia ngalia ˈi Ejipt. Sulia nia masia naˈa ru leˈa
ki neˈe God ke baˈa kwatea fuana ana kaidaˈi nia ˈua maˈi.

27 Ma sulia na fitoˈonga sa Moses, nia ka leka faˈasia ˈi Ejipt. Ma noaˈa
nia kasi maˈu goˈo ˈani saetaˈanga na ngwae tatalafaˈa ˈi Ejipt. Nia diˈia
sa Moses lisia God neˈe noaˈa ta ngwae kasi saiana lisilana. ˈUnaˈeri, sa
Moses nia ka leka nama.
28 Ma sulia na fitoˈonga sa Moses, nia ka saea fuana fuuˈi ngwae Israel
kira leka sulia na fafangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ma kira ka namulia na sina
maa ana luma kira ki ˈani ˈabuna kala sipsip, fasi ˈiri na ˈainsel neˈe God
kwatea maˈi noaˈa kasi saungia na faˈinaˈonaˈo ngela ngwane kira ki, ma
ka daofaˈi liu faˈasia na luma kira ki.
29 Ma sulia na fitoˈonga fuuˈi ngwae Israel, nia kwate ma kira ka totolia
toˈo folo ˈanga ana Asi Meo. Sulia God kulaa na kafo ˈiri kika leka diˈia
kira fali fafona ano langalanga. Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈi Ejipt ki kira
lalida kwau, kira ka kwaˈu kika ka mae taˈifau, sulia God sasia na asi doe
neˈe ka fungu laˈu maˈi fafida.
30 Aia, fuuˈi ngwae Israel fitoˈo ana God. Ma ana kaidaˈi kira dao ana
fanoa ˈi Jeriko, kira ka liu kalia na faˈi labu neˈeri sulia fiu asoa ki, sui
God ka ofota naˈa faˈi labu neˈeri ˈi ano.
31 Ma taˈi kini ˈusu neˈe tua saena fanoa neˈe ˈi Jeriko, na satana ˈi
Rahab, nia na kini fitoˈo ana God. Sulia ana kaidaˈi ro ngwae neˈe sa Josua
asungaˈinidaroˈo maˈi, kera leka ago maˈi fuana lisilana ngasingasiˈanga
ana fanoa neˈeri, ˈi Rahab ka ˈafi keroˈa. Sui, noaˈa kira kasi saungia ˈi
Rahab, ana kaidaˈi neˈe fuuˈi ngwae Israel kira sau taˈifau ana ngwae neˈe
kira aburongo ana God.
32 Ma nai mango basi ˈunaˈeri ana na alaˈanga neˈe, sulia noaˈa naisi
toˈo naˈa ana ta kaidaˈi fuana fataˈa laˈu sulia na fitoˈonga na ngwae diˈia
sa Gideon, sa Barak, sa Samson, sa Jefta, sa David, sa Samuel, ma na profet
ki.
33 Sulia kira fitoˈo ana God, ma ti ai ada kira fuˈa ka liufia ngwae ˈoro
ana fuˈanga saena fanoa doe ki. Ma ti ngwae ada kira sasia ru saga ki, ma
kira ka ngalia naˈa tae ki neˈe God nia fata alangaˈi ˈania. Ma ti ai ada
ana kaidaˈi kira tua karangia na lion ki, ma noaˈa ta lion kasi ˈaleda goˈo.
34 Ma ti ai ada laˈu, kira fitoˈo ana God, ma na mafula ˈakoˈako doe
kasi duˈafida goˈo. Ma ti ai ada laˈu, na malimae kira ki noaˈa kira kasi
bolo fuana saungilada. Ti ai ada, sui bore ˈana kira ka ngwataˈutaˈu, God
faˈangasingasida laˈu. Sui, kira ka lalida na fuani oro matamata ki.
35 Ma ti kini ˈi naˈo maˈi, kira fitoˈo ana God, ma na ngela kira ki neˈe
mae, kira ka mauri laˈu.
Aia, ma ti ngwae laˈu neˈe kira fitoˈo ana God maˈi ˈi naˈo ki, ma na
malimae kira nangasida naˈa fuana maeˈa. Bore ma noaˈa kira kasi oga
goˈo tafiˈa faˈasia nonifiiˈanga neˈeri, duˈungana kira sai leˈa ana neˈe
kike baˈa tataˈe faˈasia maeˈa ˈuana mauriˈa mamana.
36 Ti ai ada, na malimae kira ki kira faˈa ˈekeda ma kira ka nangasida.
Ma ti ai ada kira ka firi fafida ˈani sene ki ma kira ka alu kira saena luma
ni lokafo.
37 Ti ai ada logo, kira ˈuilaˈi fauda leleka kira ka mae. Ma ti ngwae laˈu
kira folosida ˈani ro afu ru ˈanga. Ma ti ai ada kika saungida ˈani sele ni
ofoˈa ki, osiˈana na fitoˈonga kira. Ma ti ai ada, kira ka toro ˈani na ˈuˈuila
sipsip faˈinia nanigot, sulia kira dalaˈa liu mala. Ma na malimae kira ki
ka faˈalida ma kira ka faˈakaisida.
38 Ma na ngwae saena magalia neˈe noaˈa kira kasi totolia naˈa tuaˈa
kwailiu faˈinida ngwae saga neˈeri ki. Ma ti ngwae ada kira faˈasia naˈa

luma kira ki, kira ka liu kwailiu goˈo ˈada diˈia na ngwae noaˈa kira kasi toˈo ana ta fanoa. Kira ka tua ˈi saena abaˈi kula kwasi ki, ma gwauna na ua ki, ma saena faoda ki, ma kilu saena ano ki.
39 Aia, God ka saeleˈa liu fafia na ngwae neˈeri ki, sulia na fitoˈonga kira, bore ma kira kasi ngalia ru ki taˈifau neˈe God nia fata alangaˈi ˈani fuada,
40 sulia God manata sulia ru leˈa ki tua bobori kulu ˈua. Nia oga ngwae neˈeri ki kira ka tua masia ˈiri kuke ˈado logo faˈinida, ana kaidaˈi nia ka kwatea naˈa ru leˈa ki neˈe nia fata alangaˈi niˈi.

12

God na Maˈa kia

1 Aia, ma na ngwae ˈoro neˈe kira faˈamamana ana God ˈunaˈeri ki, nia diˈia kira tua faˈi kulu ana kaidaˈi neˈe, ma kira ka lialia ˈuana tae neˈe kulu sasiˈi. Nia neˈe kuke danga faˈiburi naˈa ˈani ru ki taˈifau neˈe faˈadole kia, ma na taˈangaˈa neˈe dau bibi aka ki. Sulia kulu diˈia na ngwae neˈe kira lalili ana masaˈa doe. Ma kuke lalili ngasingasiˈa, leleka kuka dao ana kula kuke faˈasuia ana.
2 Ma kaidaˈi kulu lalili ˈunaˈeri, kuke alu maakulu ana sa Jesus, sulia niaˈa neˈe gwalona na fitoˈonga kia ki. Nia maˈudi ka mae ana ˈai rara folo. Ma noaˈa nia kasi manata sulia na ˈekeˈa ana maeˈa ˈunaˈeri, osiˈana nia saiana nia ke baˈa toˈo ana saeleˈanga ˈi buri. Ma ana kaidaˈi neˈe, nia tua naˈa ˈi bali ˈoloˈolo ana God, na kula ni ˈinotoˈanga.
3 Muke manata toˈona na ˈafitaˈiˈanga ba kira sasiˈi ana sa Jesus ana kaidaˈi neˈe ngwae taˈa ki kira siaraˈi nia. ˈUnaˈeri, noaˈa manatamuˈa kasi dudu ana fitoˈonga kamu ki.
4 Muke suˈute fuana fuˈalilana falafala ana taˈangaˈa. Bore ma ta ngwae aumulu noaˈa ˈiri mae ˈua ana fuˈalilana taˈangaˈa.
5 Ma noaˈa kamu kasi manata bura ˈani na alaˈanga ni kwairaduˈanga ba God saea fuamuˈa na ngela nia ki, ba ˈuri,
“Ngela nau ˈae, ˈoko fafarongo leˈa kaidaˈi na Aofia ka balufia ˈoe.
Ma kaidaˈi nia ka faˈamanata ˈoe, na manatalamu kasi dudu.
6 Sulia na Aofia ka balufia na ngwae neˈe nia alafe fuada ki.
Ma nia ka kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae neˈe nia alafafida fasi kira na ngela nia ki.”✡
7 Muke uu ngasi, ma muke alaˈania God ka faˈasaga kamu, osiˈana ru neˈeri nia faˈataˈinia neˈe God nia tagi suli kamu, ka diˈia naˈa ta maˈa.
8 God saiana ka faˈasaga ngela nia ki taˈifau. Ma si diˈia noaˈa nia kasi faˈasaga ˈoe, tama ˈaeˈo noaˈa laˈu ngela mamana nia.
9 Ma ana kaidaˈi neˈe maˈa kia ki ˈi neˈe saena magalia neˈe, kira faˈasaga kia, ma kuke fuˈusi doe ada. Ka ˈunaˈeri logo, kuke alaˈania na Maˈa kia ˈi langi ke faˈasaga kia, ma kuke toˈo ana mauriˈa firi.
10 Aia, na maˈa kia ki saena magalia neˈe, kira faˈasaga kia sulia kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, sulia na falafala neˈe kira saiana nia leˈa. Ma God faˈasaga kia ˈiri nia ka ˈafi kia, ma nia faˈasaga kia fasi ˈiri kulu ka tua ˈoloˈolo logo diˈia niaˈa.
11 Ma ana kaidaˈi kira faˈasaga kia, kuke kwaimanatai sulia nia fii kia. Bore ma ˈi buri ˈana faˈasagaˈa, kulu saiana kuke baˈa toˈo ana aroaroˈanga sulia na abulalaka ke baˈa saga.

✡ **12:6** Job 5:17; Provebs 3:11, 12

Na faˈamanataˈanga fuana ˈafilana ngwae faˈamamana ki

12 Ta neˈe, muke uu ngasi, ma muke dau ngangata ana faˈamamanaˈanga
kamu.
13 Ma muke leka sulia na tala saga, fasi ˈiri na ngwae neˈe
faˈamamanalada ngwataˈutaˈu, kira kasi faidanga ˈani faˈamamanaˈanga
kira, bore ma na faˈamamanaˈanga kira ki ka ngasingasiˈa.
14 Muke iliili ˈuana tuaˈa ˈani aroaro ˈanga faˈinia ngwae ki taˈifau. Ma
muke sasi ngangata ˈiri na abulaˈanga kamu ki ka saga taˈifau. Diˈia na
maurilaka noaˈa kasi saga, nia ˈafitaˈi kuke lisia na Aofia.
15 Muke sasi ngangata fasi ˈiri noaˈa ta ngwae amuˈa kasi ˈaila ˈania na
kwaiˈofeˈanga God. Ma noaˈa kamu kasi alaˈania ta ngwae ka faˈalia na
faˈamamanaˈanga kamu ki, diˈia ta ˈai ba toˈo ˈana fuaˈi ru lilinga ki ma
ka faˈalia naˈa ngwae ki.
16 Muke lialia leˈa fasi ˈiri noaˈa ta ngwae ke kakabara ma kira kasi
manata doe ana God diˈia sa Esau. Sa Esau ka foli ˈani na gwaˈi ngwaluda
nia na ngela ngwane ˈi naˈo ˈuana taˈi titiu ana fanga goˈo.
17 Ma kulu saiana, ˈi buri ˈana neˈe nia sasi ˈunaˈeri, sa Esau fiˈi oga
maˈa nia ka faˈaleˈa nia. Bore ma maˈa nia ka ˈaila ˈania, ma ka faˈaleˈa
lala na ngwaefuta nia, sulia nia ˈafitaˈi naˈa fuana olitaˈilana ru ki neˈe
nia foli taˈifau naˈa ˈaniˈi, sui bore ˈana nia ka gwafea maˈa nia ˈani na
angiˈa.
18 Na tala ˈuana daoˈa siana God neˈe kulu leka sulia, noaˈa kasi usulia
na tala neˈe fuuˈi ngwae Israel ˈi naˈo. Sulia na ru neˈe kira dao karangia
ana, kira saiana lisilana, ma kira ka saiana samaˈa toˈona. Sulia ˈi neˈeri
na faˈi ua ˈi Saenae neˈe duˈa ˈani mafula, ma ka rodoˈa ˈi neˈeri, ma na
iru ka iru ngasingasiˈa.
19 Ma kira ka rongoa na lingana bungu, ma na lingana akoˈa doe God.
Ma ana kaidaˈi ngwae neˈeri ki kira rongoa naˈa linga ˈi ru neˈeri, kira ka
maˈu, ma kira ka amasia ana ˈiri nia kasi alaˈa laˈu.
20 Sulia kira maˈu liu ˈani alaˈanga God ba ˈuri, “Diˈia ta ngwae nama
ta ru mauri ˈaeˈaela bore ˈana neˈe sama toˈona faˈi ua neˈe, muke ˈuilaˈi
fauna leleka nia ka mae.”✡
21 Ma sulia na ru neˈe kira lisida ki ana kaidaˈi neˈeri nia kwaifaˈamaˈui
liu, sa Moses bore ka saea, “Nau ku maˈu ma ku lebelebe naˈa.”✡
22 Ma kaidaˈi neˈe, kulu noaˈa kasi dao karangia naˈa ru ˈunaˈeri. Sulia
kulu dao naˈa ana ua ˈi Sion, na fanoa God neˈe mauri, na fanoa doe ˈi
Jerusalem ˈi langi. Nia na kula neˈe fikulana moleˈe ˈainsel ki kira tua
ana.
23 Kulu fiku maˈi faˈinia na ngela etaeta God ki neˈe kira saeleˈa liu, ma
na satada kira keresia maˈi ˈi langi. Ma kulu ka dao naˈa siana God neˈe
matalangaˈinia ngwae ki taˈifau. Ma kulu ka dao logo siana na mangoda
ngwae leˈa ki neˈe God faˈasagada.
24 Ma kulu ka dao siana sa Jesus, na ngwae neˈe saungaˈinia na fau
alangaˈinga faolu fuaka faˈinia God. Sulia na ˈabuna neˈe igo, kuke baˈa
ngalia na ru leˈa ki, bore ma ˈabuna sa Abel noaˈa kasi kwatea ru leˈa
neˈeri ki.
25 Muke kwairoˈoi ana fatalana God. Sulia na ngwae ba kira ˈaila
ˈani kwairoˈoi ˈanga ana God ana faˈi ua ˈi Saenae, kira ngalia naˈa
kwaˈikwaˈinga doe. ˈUnaˈeri logo, diˈia kamu ka ˈaila ˈani na ngwae neˈe

✡ **12:20** Eksodas 19:12-13 ✡ **12:21** Diutronomi 9:19

alaˈa maˈi fuakulu faˈasia ˈi langi, kamu ke baˈa ngalia na kwaˈikwaˈinga logo.
26 Ka tau naˈa maˈi, na magalia neˈe saola sulia na lingalingana fatalana God. Sui ana kaidaˈi neˈe, nia ka fata alangaˈi ka ˈuri, “Ta kaidaˈi laˈu, nai baˈa salonga na magalia neˈe faˈinia ˈi langi logo.”✡
27 Ma na alaˈanga neˈeri, “ta kaidaˈi laˈu” ka faˈataˈinia God ke baˈa salonga na ru neˈe nia saungaˈinia ki, ma ka lafuda taˈifau, fasi ˈiri na ru neˈe teo tari ki goˈo neˈe ka ore.
28 Sulia kulu tua saena ˈInotoˈanga neˈe babatoˈo firi, kuke baˈatafea God, ma kuke faˈasaeleˈa God ˈani foˈosilana ma faˈataˈilana faˈadoeˈa.
29 Sulia God kia, nia saiana faˈalilana na ngwae ki ˈani mafula.

13

Falafala neˈe faˈasaeleˈa God

1 Kamuˈa na bara ngwae asina goˈo ana sa Christ, muke uu ngasi ˈani alafeˈanga fuamuˈa kwailiu.
2 Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani na kwalolana na ngwae dao ki. Sulia ti ngwae kira kwaloa ngwae ki saena luma kira, bore ma kira kasi saiana neˈe ngwae ba kiri ˈainsel ki lala.✡
3 Aia, kamu kasi manata bura logo ˈani ngwae neˈe kira tua saena luma ni lokafo ki. Muke tagi leˈa sulida, diˈia neˈe kamu tua faˈinida saena luma ni lokafo. Ma muke ˈafia logo na ngwae neˈe kira toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki, diˈia neˈe kamu toˈo logo ana ˈafitaˈiˈanga faˈinida.
4 Aia, nia ka leˈa fuamuˈa taˈifau muke faˈadoea na tua fikuˈa ana araˈinga. Muke tua mamana fuana araˈi kamu ki ma ˈafe kamu ki. Sulia God ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana sa tai neˈe abulalana bulibuli ma ka kakabara ana ˈusuˈa.
5 Aia, muke aloge faˈasia ogalana na mani ˈoro. Ma muke saeleˈa ana tae ki neˈe kamu toˈo ani. Sulia God ba saea, “Noaˈa nau kusi leka faˈasi kamu, ma noaˈa nau kusi ˈaila ˈani kamu.”
6 Duˈungana ˈunaˈeri, kuke fata noniraˈa ˈuri, “Na Aofia naˈa neˈe ngwae kwaiˈafi nau. Duˈungana neˈe, nau noaˈa kusi maˈungia ta tae neˈe ngwae ki sasia aku.”
7 Noaˈa kamu kasi manata bura laˈu ˈani ngwae ˈaˈana kamu ki neˈe kira faˈamanata kamu ka sui naˈa ˈani fatalana God. Muke manata sulia na mauriˈa leˈa kira ki faˈinia na maelada. Ma muke sasi sulia na fitoˈonga kira ki.
8 Sa Jesus Christ tua tua kasi rokisi. Nia bolo goˈo ˈana diˈia ˈi roˈoki, ma ˈi taˈena, ma na kaidaˈi neˈe kasi dao ˈua.
9 Ma muke tua faˈasia faˈamamanalana na faˈamanataˈanga mata-mata ki neˈe noaˈa kasi mamana. Kwaiˈofeˈanga God fuaka neˈe faˈangasingasia na maurilaka. ˈUnaˈeri neˈe ka kwaiˈafi aka, bore ma roˈongaˈa sulia na taki ana fanga ki, noaˈa kasi kwaiˈafi goˈo aka.
10 Bore ma ngwae neˈe kira ˈidufaˈi donga taki Jiu ki ana kwaisuˈusiˈanga, noaˈa kira kasi toˈo ana ta ngasingasiˈanga fuana ngalilana ru leˈa ki neˈe leka maˈi faˈasia kwaisuˈusiˈanga ana sa Christ.
11 Kamu saiana, kaidaˈi neˈe fuuˈi ngwae Israel kira kwatea kwaisuˈusiˈanga osiˈana kira oga na faˈasikasikalada faˈasia na taˈangaˈa kira ki, na ˈingataˈi fata abu ka ngalia maˈi na ˈabu na ru mauri ˈaeˈaela

✡ **12:26** Hagae 2:6 ✡ **13:2** Jenesis 18:1-8; 19:1-3

ki ˈi saena na Luma Abu ana “kula abu liu.” Aia ma na noniˈi ru ki neˈe
kira foˈosi ˈani, kira ka duˈafia ˈi maa faˈasia saena fanoa.
12 Ma nia neˈe kwate ma sa Jesus bore ka mae logo ˈi maa iila fanoa ˈi
Jerusalem, fasi ˈiri ka faˈasikasika na ngwae faˈasia na taˈangaˈa kira ki
ˈani na ˈabuna.
13 Ta neˈe alu kuke leka logo ˈi maa iila fanoa ˈi Jerusalem fasi ˈiri kika
faˈa ˈeke kia diˈia kira sasia ana sa Jesus.
14 Sulia saena magalia neˈe, noaˈa kulu kasi toˈo ana ta fanoa neˈe tua
tua firi. Bore ma kulu kwaimasi ana na fanoa ˈi langi neˈe ke baˈa dao
maˈi.
15 Nia neˈe, kuke baˈatafea God ana kaidaˈi ki taˈifau. Na baˈatafeˈanga
neˈeri, niaˈa na kwaisuˈusiˈanga kulu ˈuana God sulia sa Jesus neˈe kulu
saea ˈani na Aofia kia.
16 Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani sasi leˈangaˈa ma na kwaiˈafiˈanga
amuˈa kwai liu. Sulia na abulaˈanga ˈunaˈeri neˈe nia diˈia na
kwaisuˈusiˈanga logo neˈe God saeleˈa fafia.
17 Muke roˈosulia na faˈinaˈonaˈo kamu ki. Kira lia sulia na mangomuˈa,
ma kike baˈa fulaˈinia raoˈa kira ki fuana God. Ma diˈia kamu roˈosulia
na alaˈanga kira ki, kira ke saeleˈa liu fafia na raoˈa kira ki. Ma diˈia noaˈa
kamu kasi roˈo goˈo sulida, kike baˈa kwaimanatai fafia na raoˈa kira ki,
ma ˈafitaˈi kike ˈafi kamu.
18 Ma muke inaˈu ana foˈongaˈa fuaimili. Kaimili saiana neˈe noaˈa ta
ru taˈa goˈo saena abula lamiˈa, sulia kami sasi ˈuana sasilana ru leˈa ki
ana kaidaˈi ki taˈifau.
19 Ma nau ku gani kamu, muke foˈo fuaku, ˈiri God ke olitaˈi ˈaliˈali maˈi
aku siaumulu.

Na foˈongaˈa

20 God taˈea na Aofia kia sa Jesus faˈasia na maeˈa. Ma sulia na
kwaisuˈusiˈanga sa Jesus ˈani maelana, nia ka diˈia ta ngwae neˈe lia
sulia na sipsip nia ki. Ma God ka saungaˈinia na fau alangaˈinga faolu
ˈani kwaisuˈusiˈanga sa Jesus. Ma na fau alangaˈi ˈanga neˈeri noaˈa kasi
sui.
21 Aia, nau ku foˈo fasi ˈiri God ana aroaroˈanga ke baˈa kwatea na ru
leˈa ki taˈifau neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani ˈiri muke sasia kwaiogai ˈanga
nia. Ma nau ku foˈo logo ˈiri sa Jesus Christ ke ˈafi kamu, ma muke fulia
na ru ki neˈe God saeleˈa fafiˈi. Ma kuke baˈatafea sa Jesus Christ tua tua
firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Alaˈanga ˈisi

22 Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku amasi kamu ˈiri muke fafarongo mabe
fuana alaˈanga ni kwairaduˈanga nau ki fuamuˈa. Osiˈana na kerekereˈa
nau, noaˈa kasi keta goˈo.
23 Nau ku oga nai faˈarongo kamu ˈani na ngwaefuta kulu sa Timoti nia
ruˈu naˈa ˈi maa faˈasia na luma ni lokafo. Diˈia nia dao ˈaliˈali maˈi ˈi
neˈe, nau ku baˈea faˈi nau ana kaidaˈi nai leka kwau ana.
24 Muke kwatea alaˈanga leˈa kaimili fuana ngwae faˈinaˈonaˈo kamu
ki taˈifau, ma fuada ngwae God ki taˈifau neˈe kira tua faˈi kamu. Na
ngwaefuta kia ki faˈasia ˈi Itali, kira kwatea logo alaˈanga leˈa leˈa kira ki
fuamuˈa.
25 Nau ku foˈo fasi ˈiri God ke kwaiˈofe amuˈa taˈifau.

Na Kerekereˈa Faˈasia Sa James

Sa James neˈe ngwae ˈoro ki fia fasi niaˈa na ngwaefuta sa Jesus neˈe raˈe maˈi ka ˈinotoˈa fuana Kristin ki ˈi Jerusalem. Kaidaˈi na ngwae Jiu ˈi Jerusalem ki kira saungia sa Stefen ka mae naˈa, Kristin ˈoro ki kira ka tafi, kika tua ana kula taˈifau saena magalia. (Lisia ana Acts 7:54—8:4.) Sa James nia tua buri goˈo ˈi Jerusalem. Saena kerekereˈa neˈe, sa James fata sulia ru ˈoro ki neˈe Kristin ki kike sasilaniˈi. Ru doe neˈe sa James nia keresia neˈe ngwae faˈamamana ki, noaˈa kira kasi saea goˈo neˈe fasi kira faˈamamana naˈa, bore ma kike sasia nama ru neˈe leka sulia liana God neˈe faˈataˈinia fitoˈolada. Na ngwae faˈamamana ki noaˈa kira kasi tua laˈu sulia saiˈi ru ˈanga taˈa ana magalia. Bore ma kike tua sulia liatoˈonga God faˈasia maˈi ˈi langi.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Bali ana faˈamamanalana God & 1:1-18
Bali fuana sasilana ru leˈa ki & 1:19—2:26
Bali ana alaˈalana ngwae & 3:1-18
Bali ana manataˈanga saena magalia & 4:1—5:6
Ru ˈisiˈisi sa James saeˈe fuana sasilani & 5:7-20

1 Nauˈa sa James na ngwae rao God ma sa Jesus Christ na Aofia. Na fata leˈaleˈa ˈanga nau ki fuamuˈa na ngwae God ki taˈifau, neˈe kamu tua takalo kwailiu ˈi saena na magalia.

Muke uu ngasi kaidaˈi kamu dao toˈona na ilitoˈonga fuana fuli ru roraˈa

2 Nau ku sae kamu ˈani na ngwaefuta nau ki osiˈana God naˈa neˈe Maˈa kia taˈifau. Kaidaˈi kamu dao toˈona na ilitoˈonga ˈoro matamata kwailiu ki, muke saeleˈa, ma muke manata sulia na ru neˈeri ke baˈa leˈa fuamuˈa.
3 Kaumulu saiana, kaidaˈi muke dao toˈona na ilitoˈonga, ma muke faˈamamana ngangata, tama na faˈamamanaˈanga kamu ke ngasingasiˈa liu.
4 Muke uu ngasi ˈunaˈeri fuana ˈisilana kaidaˈi, fasi ˈiri kamu na ngwae aliˈafu neˈe figolaˈa ki.
5 Bore ma diˈia ta ngwae amuˈa noaˈa kasi toˈo ana liatoˈonga fuana uuˈa saulia ilitoˈonga, nia ke gania God, ma God ke baˈa kwatea fuana. Sulia God ka saeleˈa liu fuana kwatelana maˈi ru ˈoro ki fuana ngwae ki taˈifau, ma nia noaˈa kasi silolongani goˈo ta ngwae neˈe gania.
6 Kaidaˈi ta ngwae nia gania God, nia ke fitoˈo nama ana God ma noaˈa kasi manata ruarua diˈia nia oga kwaiˈafiˈanga. Ma diˈia ta ngwae ka manata ruarua ˈunaˈeri, nia diˈia na nafo ana asi ba na iru irufia ma ka sakalangaˈinia.
7-8 Na ngwae ˈunaˈeri, nia toˈo ana ro lia ˈi ngwae ki ana abulalana taˈifau, sulia neˈe manatalana noaˈa kasi fautoˈo ana taˈi ru. Osiˈana nia ˈunaˈeri, nia kasi fia goˈo neˈe na Aofia ke kwatea ta ru fuana.
9-10 Ngwaefuta nau kina, sui bore ˈana ti ngwae amuˈa ka dalaˈa ma ti ngwae ka toˈoru, kamu taˈifau goˈo muke saeleˈa, osiˈana God faˈa ˈinotoˈa na ngwae dalaˈa ki, ma ka faˈatiˈitiˈi na ngwae toˈoru ki. Sui bore ˈana ta ngwae ka toˈoru ka doe, na ru ˈoro nia ki ke baˈa funu, diˈia na takana ˈai leˈa ki neˈe taka, niˈi ka tua goˈo sulia kala kaidaˈi dokodoko.

11 Ma kaidaˈi na sina taˈe maˈi ma ka sinafia na takana ˈai neˈeri ki,
niˈi ka kuku, ma ka mae naˈa ˈada, ma niˈi ka ˈasi naˈa ˈi ano, ma na
kwangalada ke baˈa sui logo ˈani. Ma nia ka ˈunaˈeri logo ana na ngwae
toˈo ru, nia ke baˈa mae logo ana kaidaˈi nia ke sasia ta raoˈa ni toˈo
maniˈa fuana talana.

Ilitoˈonga fuana taˈangaˈa noaˈa kasi leka maˈi faˈasia God

12 ˈOilakiˈa fuana na ngwae neˈe dao toˈona na ilitoˈonga ˈoro ma na
faˈamamanaˈanga nia ka fau toˈo goˈo ˈana. Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae
faˈamamana ma ka suˈute saena na ilitoˈonga ki, God ke baˈa kwatea naˈa
mauriˈa firi fuana. Na mauriˈa firi neˈeri, God eta fataˈa naˈa ˈania fuana
na ngwae neˈe kira alafe fuana ki.
13 Nia noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae ka fia fasi God naˈa neˈe kwatea
na ilitoˈonga fuana na sasilana ta ru neˈe taˈa. Noaˈa kasi leˈa neˈe nia
ka manata ˈunaˈeri, sulia God ˈafitaˈi ka ilitoˈona ta ngwae fuana sasilana
ta ru neˈe taˈa, ma ka ˈafitaˈi logo fuana ta ngwae neˈe ka ilitoˈona God
fuana sasilana ta ru neˈe taˈa.
14 Na kwaiogaiˈanga taˈa ana ngwae talana neˈe ilitoˈo ana ma ka lalafia
fuana fuli ru roraˈa.
15 Ma na kwaiogaiˈanga taˈa neˈeri ke baˈa doe ma nia ka alua ta ru
neˈe taˈa liu. Ma kaidaˈi ru taˈa neˈeri ka doe, nia ke baˈa saungia ngwae
ka mae.
16 Ta neˈe, ngwaefuta leˈa nau kina ˈae, noaˈa kamu kasi fia na ilitoˈonga
fuana taˈangaˈa ˈita maˈi faˈasia God.
17 Sulia na ru leˈa ki taˈifau neˈe ˈita maˈi faˈasia God ˈi langi. Ma ka
ˈafitaˈi fuana God ka rokisia na falafala nia ˈana talana. Sulia nia noaˈa
kasi diˈia na ru ki ˈi lofana salo neˈe nia saungaˈiniˈi kika rara maˈi, ma
kira ka ˈidu, ma kira ka rokisi, ma kira ka rodoˈa.
18 God ka fili kia ma ka kwatea mauriˈa firi fuaka ˈani alaˈanga mamana
nia. Ma ana na ru saungaˈiniˈi ki taˈifau, kuluˈa ngwae neˈe leˈalana ru
God naˈa.

Muke kwaloa ma muka roˈo sulia fatalana God

19 Ngwaefuta leˈa nau kina ˈae, muke manata leˈa sulia na fatalaku neˈe
ˈuri: Muke noni maˈudi fuana na fafarongolana, ma noaˈa kamu kasi
ˈaliˈali fuana alaˈanga, ma noaˈa kamu kasi saetaˈa ˈaliˈali.
20 Diˈia ta ngwae nia saetaˈa, ˈafitaˈi nia ka fulia ta ru saga neˈe God
oga.
21 Nia neˈe muke faidanga naˈa ˈania sasilana na ru taˈa ki, ma muke
kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kamu ki taˈifau. Ma muke noni
maˈudi fuana roˈongaˈa sulia na fatalana God neˈe alua naˈa saena na
maurilamuˈa, ma ka totolia neˈe ke faˈamauri kamu.
22 Noaˈa kamu kasi soke kamu talamuˈa, sali kamu kata fia fasi neˈe
rongolana goˈo na fatalana God neˈe leˈa. Noaˈa kasi ˈunaˈeri laˈu! Noaˈa
kamu kasi fafarongoa goˈo ˈamuˈa fatalana God, bore ma muke roˈosulia
na ru neˈe nia saeˈe ki logo.
23 Na ngwae neˈe nia rongoa goˈo ˈana na alaˈanga neˈe ki, ma noaˈa
kasi sasi goˈo sulia na ru neˈe nia rongoˈi ki, nia diˈia na ngwae neˈe lisia
goˈo nununa maana neˈe bulibuli saena taˈe iroiro.
24 Ma na ngwae neˈeri, ˈi buri ˈana neˈe nia iro leˈa ana niaˈa talana,
nia ka leka naˈa ˈana, ma ka manata bura ˈaliˈali naˈa ana maana lisilana
faˈuta baniˈa.

25 Bore ma na ngwae neˈe maanunu leˈa ana na taki God ki, ma noaˈa
nia kasi rongoa goˈo ˈana ma ka manata bura, ma nia ka sasia ru neˈe
na taki ki saea, God ke baˈa faˈaleˈa ˈania na ru ki taˈifau neˈe nia sasiˈi.
Sulia na taki God ki niˈi leˈa taˈifau, ma ka faˈasakadola na ngwae ki.
26 Diˈia ta ngwae nia fia fasi nia leka naˈa sulia na falafala God ki, bore
ma nia noaˈa kasi dau fafia fatalana, nia soke nia goˈo ˈana talana, ma na
foˈosi nia ki noaˈa kasi mamana.
27 God na Maˈa kia nia sai goˈo ana ngwae neˈe kira foˈosi mamana ana
ki, ma kira ka sasia ru leˈa ki fuana na ngwae ki, diˈia ˈafilana na gwaˈi
ˈuru ki, ma na ngela inamae ki neˈe kira toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki. Na
ngwae ˈunaˈeri ki, noaˈa kira kasi alaˈania na ru taˈa ki saena magalia
fuana faˈalilana na falafala leˈa kira ki.

2

Noaˈa kamu kasi ˈinifilifili

1 Ngwaefuta leˈa nau kina ˈae, osiˈana kaumulu faˈamamana ana sa
Jesus Christ na Aofia kia neˈe ˈinotoˈa, noaˈa kamu kasi ˈinifilifili goˈo ˈi
safitana na ngwae ki ˈani lisilana goˈo ana bali ˈi maa.
2-3 Diˈia ta ro ngwae kera dao maˈi ana na fikuˈa kamu, ta ngwae neˈe
ngwae toˈoru ma ta ngwae ka dalaˈa. Na ngwae toˈoru neˈeri ka toro ˈani
toro leˈa liu ki, ma ka alua naˈa faˈi kome leˈa ma na ru ngwabinabina
ana ˈuˈuna. Ma kaidaˈi kamu lisia ana, kamu ka faˈa ˈinotoˈa, ma muka
fata ˈuri, “Leka maˈi, ko tua leˈa ˈamu ˈi neˈe.” Sui, na ngwae dalaˈa neˈe
ka toro muu goˈo ˈana ˈani na muˈimuˈi toro, muka fata ˈuri, “ˈOke uu
ˈira, nama ˈoke tua ˈamu ˈi ano ˈi ninimana ˈaeku.”
4 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, kamu rora, sulia kamu toˈolangaˈinia na
ngwae ki ˈunaˈeri, ma kamu ka ˈinifilifili sulia na manataˈanga taˈa kamu
ki.
5 Nia neˈe, ngwaefuta nau kina ˈae, muke fafarongo basi maˈi. God nia
filia na ngwae neˈe kira dalaˈa saena magalia neˈe fasi ˈiri kira ka toˈo
ana faˈamamanaˈanga doe. Ma nia ka filia ngwae ˈunaˈeri ki ˈiri kira ka
toˈo ana ˈInotoˈanga neˈe nia eta fata naˈa ˈani fuana kwatelana fuada na
ngwae neˈe kira alafe fuana ki.
6 Bore ma kamuˈa neˈe kamu dalea liu na ngwae dalaˈa ki. ˈUri ma
sa tai neˈe sasia na taˈangaˈa fuamuˈa, ma ka ngali kamu ˈuana na
matalangaˈinga? Na ngwae toˈoru neˈe ki naˈa!
7 ˈUri ma kamu fia fasi sa tai neˈe faˈalia na sata leˈa sa Jesus Christ neˈe
kamu toˈo logo ana? Na ngwae toˈoru neˈe ki naˈa!
8 Diˈia muke roˈosulia na taki doe ka tasa ana na Aofia, tama nia ke leˈa
fuamuˈa. Nia saea saena na Kerekereˈa Abu ki ka ˈuri, “Muke alafe fuana
ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe kamu alafe fuamuˈa talamuˈa.”
9 Bore ma diˈia kamu ˈinifilifili ˈi safitana na ngwae ki ˈani lisilana goˈo
ana bali ˈi maa, tama kaumulu abula rora naˈa. Na taki ki naˈa neˈe
faˈataˈinia kamu abula rora.
10 Kamu saiana, diˈia ta ngwae roˈosulia ru ki taˈifau neˈe taki ki saea,
bore ma ta taˈi ru goˈo ana taki neˈeri ki neˈe ngwae neˈeri noaˈa kasi
roˈosulia, nia ˈoia naˈa na taki neˈeri ki taˈifau.
11 Osiˈana God nia fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi ˈusu.” Ma nia ka fata
logo ˈuri, “Noaˈa kamu kasi saungwae.” Diˈia ta ngwae kasi ˈusu, bore ma
nia saungwae, nia ˈoia naˈa na taki neˈeri ki.

12 Na taki ki neˈe faˈasakadola na ngwae ki faˈasia taˈangaˈa, ma na taki
neˈeri ki logo neˈe God ke baˈa matalangaˈi kamu ˈani. Nia neˈe, muke
lialia leˈa fuana tae ki neˈe kamu saeˈe ma kamu ka sasiˈi.
13 Sulia kaidaˈi God nia matalangani na ngwae ki, nia noaˈa kasi
manataia ta ngwae neˈe noaˈa kasi manataia ngwae matamata ki. Ma
na ngwae neˈe kwaimanatai ma ka sasi leˈa fuana ngwae ki, God ke baˈa
manataia, ma ka sasi leˈa fuana ana kaidaˈi nia ke matalangani na ngwae
ki.

Na raoˈa leˈa ki faˈataˈinia fitoˈonga ana God

14 Ngwaefuta kina ˈae, noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae ka saea nia
faˈamamana ana God, diˈia nia noaˈa kasi sasia goˈo ta ru leˈa fuana
faˈataˈilana na faˈamamanaˈanga nia. Na faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri nia
ˈafitaˈi ka faˈamauria niaˈa.
15 Diˈia ta ngwaefuta amuˈa, nama ta ngwaingwaena amuˈa noaˈa kasi
toˈo ana ta toro nama ta fanga,
16 ma muka fata goˈo amuˈa ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi manata ˈabera
laˈu, ˈoke leka, ma ˈoko toro leˈa, ma ˈoko fanga abusu ˈamu.” Diˈia kamu
fata ˈunaˈeri, ma noaˈa kamu kasi kwatea goˈo ta ru fuana ˈafilana, tama
noaˈa laˈu na kwaiˈafiˈanga neˈeriˈa.
17 Nia neˈe, diˈia ta ngwae ka saea nia faˈamamana ana God, bore ma
nia noaˈa kasi sasia goˈo ta ru leˈa, na faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri noaˈa
kasi mamana goˈo.
18 Sali ta ngwae ka fata ˈuri, “Ti ngwae kira faˈamamana ana God,
ma ti ngwae matamata kira ka sasia ru leˈa ki.” Bore ma nau ku saea,
diˈia ta ngwae nia noaˈa kasi sasia na ru leˈa ki, nia faˈataˈinia neˈe na
faˈamamanaˈanga nia ana God noaˈa kasi mamana. Sulia na ngwae neˈe
faˈamamana, nia ke baˈa faˈataˈinia logo na faˈamamanaˈanga nia ˈani
sasilana ru leˈa ki.
19 Nau ku saiana kaumulu faˈamamana fasi taˈi God goˈo neˈe nia tua,
ma na ru neˈeri ka leˈa liu naˈa. Ma na ano ˈi ru taˈa ki bore kira
faˈamamana logo ana taˈi God goˈo neˈe nia tua, ma ru neˈeri neˈe kwate
kira ka maˈu ma kika lebelebe.
20 Noaˈa kamu kasi boleboleˈa! Nau ku faˈataˈinia fuamuˈa, diˈia ta
ngwae saea nia faˈamamana ana God, bore ma noaˈa kasi sasia goˈo ru
leˈa ki, na faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri nia ru ˈoˈo goˈo ˈana.
21 Kamu sai naˈa ana kulu futa ana kwalafa sa Abraham. ˈUri ma faˈuta
neˈe God ka saea sa Abraham neˈe na ngwae saga? Nia sasi ru leˈa ki neˈe
kwatea ma nia ka ˈunaˈeri. Duˈungana nia alua na ˈalako nia ˈi fafona
fuli fuˈa fuana kwaisuˈusiˈanga nia fuana God.
22 Kaumulu lia madako naˈa ana neˈe sa Abraham faˈamamana ana God
ma ka sasia logo ru leˈa ki. Ma na ru leˈa neˈeri ki naˈa neˈe, nia kwatea
ma faˈamamanaˈanga nia ka aliˈafu.
23 Ma na ru leˈa neˈe sa Abraham ka sasia, nia faˈataˈinia neˈe na
Kerekereˈa Abu ki ba ˈuri, “Sa Abraham nia faˈamamana ana God, nia
neˈe God ka saea niaˈa ˈani na ngwae saga, sulia na faˈamamanaˈanga
nia.” Nia neˈe, kira ka saea ˈani na ngwae kwaima God.
24 Kamu lia sai naˈa ana, kaidaˈi ta ngwae sasi ru ka leˈa, nia neˈe God
ka fiˈi saea ˈani na ngwae saga. Ma noaˈa laˈu sulia na faˈamamanaˈanga
taˈi bali goˈo ˈana.
25 Ma nia ˈunaˈeri logo ana ˈi Rahab na kini ˈusu baera. Nia kwaloa naˈa
ro ngwae ba ˈi Jiu ki neˈe sa Josua asungaˈinida kwau. Sui ˈi buri ˈana,

nia ka ˈafidaroˈo fasi ˈiri kera ka tafi sulia ta tala matamata naˈa ˈana. Nia neˈe, osiˈana na ru leˈa neˈe ˈi Rahab sasiˈi ki, God ka saea nia kini saga.
26 Nia neˈe, diˈia na noniˈi ru neˈe ka noaˈa ta mangoˈi ru ˈi saena, na noniˈi ru neˈeri ka mae. Nia ka ˈunaˈeri logo ˈani faˈamamanaˈanga. Diˈia ta ngwae ka saea nia ka faˈamamana ana God, bore ma noaˈa kasi sasia goˈo ta ru leˈa, na faˈamamanaˈanga nia noaˈa kasi mamana logo.

3

Ngwae faˈamanata ki kike dau sulia fatalada

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, nia noaˈa kasi totolia neˈe ngwae ˈoro ki ˈi safitamuˈa neˈe kike oga faˈamanata lana na ngwae ki. Kamu saiana, kamiˈa na ngwae neˈe kami faˈamanata na ngwae ki, God ke baˈa matalangaˈi kami ka liufia naˈa ngwae ki taˈifau.
2 Kuluˈa taˈifau goˈo neˈe kulu abula rora ana kaidaˈi ˈoro ki.
Bore ma, diˈia ta ngwae ke dau fafia fatalana, niaˈa neˈe na ngwae aliˈafu naˈa. Ma nia ka bolo faˈinia ke dau fafia maurilana taˈifau.
3 Ru neˈeri ka diˈia ta afu salo tiˈitiˈi ba kira alua ana kwakwana na hos, ma kira ka faˈitaˈinia na nonina hos taˈifau ˈani na afu salo tiˈitiˈi neˈeri, fasi ˈiri nia ke leka ana ta kula goˈo ˈana neˈe kira oga nia leka ˈuana.
4 Ma na reba ˈai tiˈitiˈi fuana liliu lana na faka ka ˈunaˈeri logo. Bore ˈana na faka ka doe, ma na iru doe ka kwaiˈia, na reba ˈai tiˈitiˈi neˈeri nia bolo goˈo ˈana faˈinia na liliulana na faka neˈeri fasi ˈiri ke leka sulia na manatalana na ngwae neˈe ˈaˈana ana ngalilana na faka.
5-6 Ma na kwakwana ngwae ka ˈunaˈeri logo, sui bore ˈana nia ka tiˈitiˈi, nia fata naunau liu sulia na ru doe ki.
Na fatalana ngwae ki ka diˈia logo na mafula. Bore ˈana ta nanaoˈi mafula, kaidaˈi nia duˈa nia ke duˈafia goˈo ˈana na masuˈu doe. Na fatalana ngwae neˈe fungu ˈani na ru taˈa ˈoro ˈunaˈeri ki logo. Nia ta ru tiˈitiˈi goˈo ˈana ana maurilaka, bore ma nia saiana faˈalilana maurilaka taˈifau. Sulia na ru taˈa neˈe ngwae ki kira ka saeˈe ki, niˈi ˈita maˈi faˈasia sa Saetan, ma ka faˈalia na maurilana na ngwae.
7 Na ngwae saiana ka faˈaraˈoa na ru mauri ˈaeˈaela kwasi ki, ma na noˈo ki, ma na loi ki, ma na iˈa ki.
8 Bore ma na ngwae noaˈa kasi toˈo goˈo ana ta ngasingasiˈanga fuana faˈaraˈolana na fatalana talana. Osiˈana na fatalana ngwae nia taˈa liu, ma ka saea ru ˈafae liu ki fuana na saungilana na ngwae, ma ka ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka dau sulia fatalana.
9 ˈAni na fatalaka neˈe, kulu baˈatafea ˈani na Aofia ma na Maˈa kia, ma kulu ka kwaitaofi logo ˈani ana ti ngwae neˈe God saungaˈinida ka diˈia logo niaˈa.
10 Na alaˈanga leˈa ki ma na alaˈanga taˈa ki kira ruˈu logo maˈi faˈasia taˈi kwakwaˈi ru neˈeri goˈo. Ngwaefuta kina ˈae, ru ˈunaˈeri ki noaˈa kasi leˈa.
11 Na kafo faˈinia na asi ˈafitaˈi kera ka saka maˈi faˈasia taˈi mae busu goˈo.
12 Ma ka ˈafitaˈi fuana kafo ni kwaˈu ka busu maˈi faˈasia na asi. Ma na ˈai neˈe kira saea ˈani na figi, ka ˈafitaˈi ka fungu ˈani na fuaˈi ˈai neˈe kira saea ˈani na olif. Ma na kwalo neˈe kira saea ˈani na grep, ka ˈafitaˈi ka fungu ˈani na fuaˈi figi. Nama na taˈi maˈe busu ana asi noaˈa kasi busulani na kafo leˈa.

Na raoʹa leʹa ki faʹataʹinia neʹe ʹoko toʹo ana liatoʹo faʹasia God

13 Diʹia ta ngwae amuʹa neʹe saea nia toʹo ana na liatoʹo ma ka saiana
na ru neʹe God oga kuke sasiʹi ki, ngwae neʹeri ke faʹataʹinia na liatoʹo nia
ma na sai ʹi ruʹanga nia ʹani na sasilana ru leʹa ki, ma nia ka faʹatiʹitiʹia
niaʹa talana.
14 Bore ma diʹia na liamuʹa fungu goʹo ʹani na kwaimamagolai ʹanga,
ma na saetaʹa ʹanga, ma ogalaʹanga, tama noaʹa ʹoe kosi auraʹe ʹoe talamu
neʹe ʹaeʹo ta ngwae liatoʹo neʹe ʹoko sasi sulia kwaiogaiʹanga God. Diʹia
ʹoko auraʹe ʹoe talamu ʹunaʹeri noaʹa ʹoko ʹiri mamana goʹo.
15 Na liatoʹongaʹa ʹunaʹeri noaʹa kasi leka maʹi faʹasia God ʹi langi. Ru
neʹeri ki leka maʹi faʹasia na ngwae ki goʹo ʹana saena magalia ma sa
Saetan.
16 Ana kaidaʹi neʹe liana na ngwae fungu ʹani na kwaimamagolaiʹanga
ma ogalaʹanga, tama nia ka fainuʹia goʹo ʹana na ru ki taʹifau, ma na ru
taʹa ʹoro neʹe ka fuli logo.
17 Bore ma na ngwae neʹe tua ʹani na liatoʹo neʹe ʹita maʹi faʹasia God,
noaʹa nia kasi sasia ta ru neʹe taʹa. Ma nia noaʹa kasi oga fuʹanga. Nia
kwaima leʹa faʹinia na ngwae ki taʹifau, ma ka maʹudi fuana rongolana
ngwae ki, ma ka tua ʹani kwaimanataiʹanga fuana ngwae ki, ma ka sasi
leʹa fuada. Ma nia ka mabe faʹinia ngwae ki taʹifau, ma nia kasi manata
rua rua, ma noaʹa kasi soke ʹani na abulaʹanga nia.
18 Na aroaroʹanga diʹia na maga ʹai. Na ngwae neʹe kira luia na ngwae
faʹasia fuʹanga, kira neʹe na ngwae kira fasia na maga ʹai neʹeri. Ma kira
ka gonia na abulaʹanga leʹa.

4

Noaʹa kamu kasi donga taʹalana ru saena magalia ki

1 ʹUri ma kamu saiana na ru neʹe kwatea ma muke olisuʹusuʹu, ma
muke oga fuʹanga? Ta manataʹi ngwae fuana ogalana ru ʹoro ki fuamuʹa
talamuʹa neʹe sasi ʹunaʹeri amuʹa! Na manataʹanga taʹa ʹunaʹeri ki neʹe
fuʹa faʹinia na manataʹanga leʹa kamu ki.
2 Kamu oga liu na ru ʹoro ki, bore ma noaʹa kamu kasi toʹo ani, nia neʹe
kamu ka oga saungwaeʹa. Ma ana kaidaʹi noaʹa kamu kasi ngalia na ru
neʹe kamu oga liua, kamu ka etangia naʹa olisuʹusuʹu ʹanga, ma muka
fuʹa naʹa ʹamuʹa. Kaumulu saiana na ru neʹe sasi ma kamu kasi toʹo ana
ru neʹe kamu ogaʹi ki, osiʹana noaʹa kamu kasi gania goʹo faʹasia God.
3 Kamu gania God ʹuana ru ki ma noaʹa kamu kasi ngaliʹi, osiʹana neʹe
manatamuʹa nia taʹa. Ma muka oga goʹo amuʹa ru neʹe kwatea na noni
saeleʹanga fuamuʹa talamuʹa goʹo ʹana.
4 Ma muka leka goʹo amuʹa faʹasia God, diʹia ta ʹafe neʹe leka goʹo
ʹana faʹasia na araʹi nia. Diʹia kamu kwaima faʹinia na ru taʹa ki saena
magalia, ʹirai kamu malimaeʹa ana God. Diʹia ta ngwae ka oga lekaʹa
sulia na manataʹanga saena magalia, nia ʹafitaʹi nia ka leka sulia na
manataʹanga God.
5 Kamu sai naʹa ana na Kerekereʹa Abu neʹe ʹuri, “God nia tagi leʹa liu
mala sulia na Mangoʹi ru neʹe nia alua saena maurilaka.”* Kaidaʹi God
nia fata ʹunaʹeri noaʹa nia kasi fata ʹoʹo goʹo ʹana.

---

* **4:5** nama na mangoʹi ru neʹe God nia alua ana kiaʹa, nia toʹo ana na kwaiogaiʹanga neʹe ka ngasingasiʹa ʹuana na ogalana na ru ʹoro matamata ki.

6 Ma na alafe ˈanga God nia doe fuaka. Nia neˈe na Kerekereˈa Abu ki
ka fata ˈuri, “God ˈaila ˈani ngwae naunau ki, bore ma nia ˈofea na ngwae
neˈe enoeno goˈo ki.”
7 Nia neˈe, muke faˈatiˈitiˈi kamu talamuˈa, ma muke sasia na ru neˈe
God nia saea. Muke kwaˈisisinga ˈani sa Saetan, ma nia ke tafi faˈasi kamu.
8 Muke ˈidu karangia maˈi God fasi ˈiri nia ka ˈidu karangi logo maˈi
amuˈa. Muke faˈasikasika naˈa maurilamuˈa! Muke faidanga naˈa ˈania
na ru taˈa ˈoro neˈe kaumulu sasiˈi ki! Noaˈa kamu kasi manata rua rua
sulia roˈongaˈa sulia God.
9 Kamu ke kwaimanatai ma muke angi fafia taˈangaˈa kamu ki, osiˈana
nia noaˈa kasi leˈa neˈe muke gaˈa ma muke saeleˈa.
10 Ma muke enoeno ˈi maana na Aofia ˈiri nia ke baˈa faˈadoe kamu.

Noaˈa kamu kasi fata faˈalia ti ngwae faˈamamana

11 Ngwaefuta kina ˈae, muke tua faˈasia na fata taˈangaˈa fuamuˈa
kwailiu. Diˈia muke fata taˈa fuana ta ngwae neˈe faˈamamana logo ana
sa Christ, nama muka ngengea niaˈa, tama kaumulu ngengea naˈa na taki
God ki. Ma ana kaidaˈi kamu ngengea naˈa taki neˈe ki, kamuˈa noaˈa laˈu
na ngwae fuana roˈongaˈa sulia na taki ki. Kamuˈa talamuˈa sasi muka
diˈia lala na ngwae fuana matalangaˈilana na taki ki neˈe rora nama ka
saga. Ma ana kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri, kamu kasi roˈo goˈo sulia na taki
ki.
12 God kwatea na taki ki, ma nia ke matalangaˈi kia ˈaniˈi. Niaˈa taˈifilia
goˈo neˈe bolo faˈinia faˈamaurilana ngwae ma faˈinia saungilana ngwae.
ˈUnaˈeri neˈe noaˈa ˈoko ˈiri toˈo nama ana ta ngasingasiˈanga fuana
ngengelana sa toˈolamu neˈe faˈamamana logo.

Na ngwae toˈo ru ki noaˈa kira kasi lafuda talada

13 Ti ngwae amuˈa tala manata sulia ru ki saena na manatalamuˈa muka
fata ˈuri, “Taˈena nama rorodo, mike leka naˈa ˈuana taˈi fanoa doe. Ma
mike baˈa tua maˈi neˈeri sulia taˈi faˈi ngali, fasi ˈiri mike sasia raoˈa
kami ki fuana todalana mani ˈoro ki.”
14 Aia, nau ku saea fuamuˈa, noaˈa ta ngwae amuˈa kasi saiana ta tae
neˈe ka dao maˈi rorodo. Osiˈana kulu diˈia goˈo gwaˈi gafu ˈofodangi
neˈe sakatafa maˈi, ma na ngwae ki ka lisia, sui ka noˈana logo ˈana.
15 Fuila na ru kamu ke saea nia ˈuri lala, “Diˈia God alaˈania kulu ka
mauri tau kwau, kuke sasia kwaluˈani ru neˈe kulu manata toˈo ani ki.”
16 Bore ma kamu faˈadoe kamu liu, ma muka baˈatafe kamu goˈo ˈamuˈa
talamuˈa. Sasilana ru ˈunaˈeri ki neˈe nia rora liu.
17 Ta neˈe ana kaidaˈi neˈe ta ngwae saiana ru leˈa ki fuana sasilani, ma
nia noaˈa kasi sasia, na ngwae neˈeri nia abula taˈa naˈa.

5

1 Ma kamuˈa na ngwae neˈe kamu toˈoru ki, fuila muka angi doe, ma
muka oˈomae naˈa ana kaidaˈi neˈe. Sulia na ˈafitaˈiˈanga neˈe ke baˈa
toˈe kamu nia doe liu.
2 Osiˈana na toˈoruˈa kamu ki ke baˈa fura. Ma na toro kamu ki, na
sufusufu ki ke ˈaniˈi.
3 Ma na mani kamu ki ke baˈa fura taˈifau logo. Aia, God ke baˈa lisia na
toˈoru neˈe fura, ma nia ke baˈa kwaˈi kamu ˈani mafula, osiˈana kamu
ˈetea toˈoruˈa kamu ki ana faˈi asoa ˈisi neˈe ki.
4 Muke manata basi sulia na angiˈa na ngwae rao kamu ki neˈe kira rao
saena na oˈola kamu ki. Kira angi sulia kamu lui fafia na folifoliˈa kira ki

ana kaidaˈi ki taˈifau. Ma God kia neˈe ngasingasiˈa ka tasa, nia rongoa taˈifau naˈa na angiˈa na ngwae rao neˈeri ki.

5 Ana kaidaˈi neˈe, kamu toˈo ana ru leˈa ˈoro liu ki. Ma kaumulu toˈo ana na ru neˈeri ki ma muke saeleˈa liu faˈiniˈi. Bore ma muke diˈia na buluka neˈe kira faˈakubua, fasi ˈiri ka bolo faˈinia faˈi asoa neˈe kira ke saungia ana.

6 Ma kaumulu matalangani ma muka saungia naˈa ngwae saga ki, sui bore ˈana noaˈa kira kasi taˈe sauli kamu goˈo.

Muke suˈute kaidaˈi kamu nonifii

7 Ngwaefuta nau kina ˈae, muke noni mabe, kaidaˈi muke kwaimasi fuana faˈi asoa na Aofia ke baˈa dao maˈi. Muke manata basi sulia kaidaˈi neˈe ngwae nia rao ˈi saena oˈola, nia ke noni mabe masia na uta ˈiri ka toˈo basi, sui nia ka fiˈi kwaimaˈakwali masia na loi ruˈa.

8 Muke noni mabe logo. Muke uu ngasi goˈo ˈamuˈa, sulia na asoa na Aofia fuana daoˈa maˈi nia karangi naˈa.

9 Ngwaefuta kina ˈae, noaˈa kamu kasi ˈugalia ta ai amuˈa, ˈiri God noaˈa kasi matalangaˈi kamu. Sulia God sasi akaˈu naˈa fuana matalangaˈilana na ngwae ki taˈifau.

10 Ngwaefuta kina ˈae, kamu manata basi sulia na profet ba ˈi naˈo ki, ba kira fata ˈani God. Sui bore ˈana na ngwae ki kika fulia naˈa ru taˈa ˈoro ki fuada, kira suˈute nene goˈo ˈada. Ma kamuˈa bore, muke sasi logo diˈida.

11 Kulu saiana, kira saeleˈa sulia faˈamamanalada fautoˈo. Kamu rongoa taˈifau naˈa na alaˈanga ba sulia sa Job. Na ru taˈa ˈoro liu ki ba dao toˈona, bore ma nia faˈamamana goˈo ˈana ana God. Ma ˈi buri, God ka lia sulia, osiˈana God kwaimanatai fuana na ngwae ki, ma ka oga liua naˈa ˈafilana ngwae ki.

12 Futaˈa kina ˈae, ta ru doe fuana muke saiana nia ˈuri, noaˈa kamu kasi fata alafu ˈuri, “Nia mamana maˈi ˈi langi,” nama noaˈa kamu kasi fata ˈuri, “Nia mamana maˈi ˈi saena magalia neˈe.” Ma diˈia kamu saiana ta ru neˈe nia mamana, muke fata goˈo ˈuri, “ˈIu nia mamana.” Ma diˈia kamu saiana ru neˈeri nia noaˈa kasi mamana, muke fata logo ˈuri, “Nia noaˈa kasi mamana.” Ma diˈia ka noaˈa kamu kasi roˈosulia na ru neˈe, God ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga fuamuˈa.

Auraˈea God ma muke foˈosia

13 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka toˈo ana ta ˈafitaˈiˈanga, nia ke foˈo. Ma diˈia ta ngwae ka saeleˈa liu, nia ka sasia naˈa ngu ni baˈatafeˈanga fuana God.

14 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka mataˈi, nia ka gania na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae faˈamamana ki fasi ˈiri kike foˈo fuana, ma kira ka ngwaia ˈani na satana na Aofia.

15 Ma God ke baˈa gura na ngwae mataˈi neˈeri sulia kira foˈo fuana ma kira ka faˈamamana ana niaˈa. God ka gura nia, ma na abula taˈangaˈa nia, God ke baˈa rufuanata ana faˈasia na ru neˈeri.

16 Nia neˈe, na roraˈa kamu ki, muke fulangaˈinia fuamuˈa kwailiu, ma muke foˈo fuamuˈa kwailiu fasi ˈiri muke ˈakwa laˈu.

Na ngwae leˈa, foˈongaˈa nia ngasingasiˈa ma ka mamana.

17 Na profet sa Elaeja, niaˈa na ngwae goˈo ˈana logo diˈia kiaˈa. Ma
kaidaˈi ba nia foˈo ngasingasiˈa ˈuana God ˈiri ka faˈasuia na uta, na uta
noaˈa kasi toˈo sulia na uulu faˈi ngali ki ma na ono madamo ki.
18 Ma ˈi buri ˈana, nia ka foˈosia laˈu God fasi ˈiri nia kwatea laˈu maˈi
na uta, ma na uta ka toˈo laˈu, ma na ru ki taˈifau ˈi fafona ano kira ka
mauri, ma na ˈai ki ka fungu ˈani na fufuaˈi ru ki.

Olitaˈinia maˈi ngwae oli faˈiburi ki siana God

19 Futaˈa kina ˈae, diˈia ta ngwae amuˈa ka leka rora faˈasia na
faˈamanataˈanga mamana, nia leˈa liu ta ngwae amuˈa ka olitaˈinia maˈi.
20 Sulia kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri ana, kaumulu kwaiˈafi ana neˈeriˈa,
fasi ˈiri God ka faˈamauria na mangona faˈasia maeˈa, ma ka rufuanata
ana faˈasia na taˈangaˈa ˈoro nia ki.

Na Etana Kerekereˈa Faˈasia Sa Peter

Sa Peter neˈe ngwae na fafarongo ba sa Jesus. Kulu saiana sa Peter niaˈa na faˈinaˈonaˈo ana siosi, ma nia ka tua laˈu sulia kaidaˈi tiˈitiˈi ˈi Rom.

Sa Peter keresia na buka neˈe fuana ˈafilana ngwae ki fuana uu ngasiˈa, ma naˈofilana kaidaˈi ˈato neˈe dao toˈo ada ki, duˈungana kira Kristin naˈa. Nia oga manataˈanga kira ki ka dau ngasi ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ. Osiˈana kira sai naˈa ana falafala leˈa sa Jesus ki neˈe nia nonifii liu, kira ke maˈudi nama fuana nonifiiˈanga ana kaidaˈi ˈato ki, ma fuana uu ngasiˈa logo. Kaidaˈi ˈato neˈe ki, ru doe liu ki fuana iliˈa toˈona fitoˈonga kira ki goˈo. Ma si diˈia kira uu ngasi ˈuri, God ke baˈa kwatea fuada na kwaiaraˈanga tua tua firi, ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke baˈa oli laˈu maˈi ana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Mauriˈa leˈa Kristin ki & 1:1—2:10
Falafala Kristin ki kaidaˈi kira faˈanonifiida & 2:11—4:19
Sa Peter ka alaˈa fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ki & 5:1-14

1 Faˈasia sa Peter, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ.

Nau ku kerekere fuamuˈa na ngwae neˈe God nia fili kamu, ma muka tua diˈia ngwae kwaita saena magalia neˈe sulia na fanoa mamana kamu nia ˈi langi. Ma muka takalo naˈa saena abaˈi kula ˈi Pontus, Galesia, Kapadosia, Asia, ma ˈi Bitinia ki.

2 ˈI naˈo naˈo mala maˈi ˈua, God na Maˈa nia fili kamu sulia na kwaiogaiˈanga nia, ma na Anoˈi ru nia ka kwate kamu na ngwae nia ki ka abu fasi ˈiri muka roˈo sulia sa Jesus Christ, ma nia ka faˈasikasika kamu ˈani ˈabuna.

ˈIu, nau ku foˈosia God ˈiri ke ˈofe kamu ma ke kwatea aroaroˈanga fuamuˈa.

Manata filo toˈo neˈe kuke toˈo ana mauriˈa firi

3 Kuke baˈatafea God na Maˈa Aofia kia sa Jesus Christ, sulia na kwaimanataiˈanga doe God, nia ka kwatea naˈa mauriˈa faolu fuaka ˈani tataˈelana sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa. ˈUnaˈeri kulu ka manata filo toˈo neˈe kuke ngalia na ru leˈa ki.

4 Kulu ka kwaimasi ana na ru leˈa ki neˈe God sasi akaˈu ana fuana na ngwae nia ki. Nia ka gonia naˈa ru neˈeri ki fuamuˈa maˈi ˈi langi, kula neˈe ru neˈeri ki ˈafitaˈi ke baˈa fura, ma noaˈa kasi baˈa taˈa, ma tuatua kasi funu.

5 Ma God ka folo ˈusi kamu ˈani ngasingasiˈa doe nia osiˈana na faˈamamanaˈanga kamu. God ka folo ˈusi kamu leleka ka dao ana faˈi asoa ˈisi. ˈUnaˈeri nia ke faˈamauria kamuˈa, ka diˈia ba nia ˈidufaˈi naia fuana sasilana fuamuˈa.

6 Muke saeleˈa amuˈa sulia na ru neˈe sui bore ˈana muka kwaimanatai ana kaidaˈi tiˈitiˈi neˈe sulia na faˈakaisiˈanga ˈoro ki neˈe kamu liu ani.

7 Na faˈakaisiˈanga neˈeri ki ke faˈataˈinia na faˈamamanaˈanga kamu nia mamana. Na faˈamamanaˈanga kamu nia diˈia na gol neˈe kira alua saena mafula fuana duˈafilana ˈiri ke sikasika. Ma God nia oga na faˈamamanaˈanga kamu ka tasa ana na gol osiˈana na gol ke baˈa funu goˈo, bore ma na faˈamamanaˈanga kamu noaˈa kasi sui. Ma God ke baˈa

fata leˈa amuˈa, ma ka faˈa ˈinotoˈa kamu, ma ka fuˈusi doe amuˈa ana
Asoa sa Jesus Christ ke baˈa dao maˈi.
8 Kamuˈa na ngwae neˈe kamu alafe fuana na Aofia, sui bore ˈana noaˈa
kamu kasi lisia ˈua. Ma muka faˈamamana ana, sui bore ˈana noaˈa kamu
kasi lisia ana kaidaˈi neˈe. Nia neˈe, muke saeleˈa ˈani na saeleˈanga doe
neˈe noaˈa ta alaˈanga kasi bolo fuana alaˈanga sulia.
9 Muke saeleˈa ˈunaˈeri, sulia kamu ngalia naˈa mauriˈa firi fuana
mangomuˈa. Ma na mauriˈa firi neˈeri naˈa neˈe na kwaiaraˈanga ana
ˈisilana na faˈamamanaˈanga kamu.
10 Aia, ma na mauriˈa firi neˈe na profet ki kira lulu ma kika oga kike
sai leˈa ana. Ma kira ka eta fata sulia na mauriˈa firi neˈeri ˈi naˈo neˈe
God kwatea fuamuˈa.
11 Sulia na Anoˈi ru sa Jesus Christ ka teo naˈa ada, ma ka faˈataˈinia
fasi na Christ ke baˈa nonifii sui mala nia ka fiˈi ˈinotoˈa. Ma kira ka sasi
ˈuana daoˈa toˈona na kaidaˈi faˈuta neˈe na Christ ke dao maˈi, ma tae
neˈe ke fuli ana kaidaˈi nia dao maˈi.
12 Ma God ka faˈataˈinia fuana na profet neˈeri ki fasi na ru neˈeri ki
noaˈa kasi fuli ˈua ana kaidaˈi kira tua saena magalia, bore ma niˈi ke
baˈa fuli burina, ana kaidaˈi neˈe kamu tua ana. Kira fata sulia ru ki neˈe
kamu rongoˈi ana kaidaˈi ti ngwae kira faˈatalo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa.
Na Anoˈi ru Abu neˈe God kwatea maˈi faˈasia ˈi langi, nia naˈa neˈe ka
kwatea na ngwae neˈeri fasi ˈiri kika faˈatalo ˈani ngasingasiˈanga nia.
Ma na ˈainsel ki bore, kira oga kika sai leˈa logo ana sulia na mauriˈa firi
neˈe nia leˈa ka tasa.

Na tuaˈa abu

13 Muke lialia, ma muke manata saga. Muke manata toˈo sulia God ke
baˈa ˈofe kamu ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke dao maˈi.
14 Muke roˈosulia God, ma noaˈa kamu kasi leka sulia na kwaiogaiˈanga
neˈe kamu toˈo ani ana kaidaˈi ba kaumulu ˈiri sai ˈua ana na Faˈarongoˈa
Leˈa.
15 Bore ma, muke abu faˈinia ru ki taˈifau neˈe kaumulu sasiˈi, diˈia God
nia fili kamu, nia abu.
16 Sulia saena Kerekereˈa Abu God nia saea, “Muke abu, sulia nau ku
abu.”
17 Ma kaumulu saea God ˈani “Maˈa” ana kaidaˈi kamu foˈo. Ma muke
manata logo toˈona neˈe nia ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki taˈifau fuana
na ru neˈe kira sasiˈi ki, ma noaˈa nia kasi ˈinifilifili ana ta ngwae. Nia
neˈe, muke fuˈusi doe ana niaˈa ana kaidaˈi neˈe kamu tua diˈia ngwae
kwaita ˈi saena na magalia neˈe.
18 Kaumulu saiana ka sui naˈa, God nia foli olitaˈi kamu ˈani na ru doe
liu, fasi ˈiri ke loge kamu faˈasia na abulaˈa ˈoˈo ki faˈasia na koˈo kamu
ki. God ka foli olitaˈi kamu ˈani na ru neˈe liufia silva nama gol.
19 God nia foli olitaˈi kamu ˈani na maelana sa Jesus Christ neˈe diˈia ta
kala sipsip neˈe leˈa taˈifau fuana na kwaisuˈusiˈanga ˈani.
20 God ka fili nia naˈa maˈi ˈi naˈo mala ana saungaˈilana na magalia.
Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, ana faˈi asoa ˈisi ki, sa Jesus Christ dao naˈa
maˈi ˈiri ka faˈamauri kamu.
21 Ma osiˈana sa Jesus Christ, kamu ka faˈamamana ana God neˈe nia
taˈea faˈasia na maeˈa ma ka faˈa ˈinotoˈa, ˈiri faˈamamanaˈanga kamu
ma na fitoˈonga kamu ka babatoˈo ana God.

22 Ma sulia neˡe kamu roˡosulia naˡa faˡamanataˡanga mamana, ma
muka faˡasikasika kamu talamuˡa naˡa faˡasia na abulaˡanga taˡa kamu
ki, nia neˡe muka alafe mamana fuamuˡa kwailiu na ngwae neˡe kamu
faˡamamana. Osiˡana ˡunaˡeri, muke faˡangasingasia naˡa na alafeˡanga
fuamuˡa kwailiu.
23 Kaumulu futa faolu ana God neˡe noaˡa kasi mae, niaˡa neˡe na Maˡa
kamu. Ma kamu futa faolu ˡani na fatalana God neˡe tua tari ma noaˡa
kasi sui.
24 Sulia neˡe Kerekereˡa Abu nia fata ˡuri,
“Na ngwae ki taˡifau goˡo kira diˡia na laua, ma na kwangaˡa kira ka diˡia
na takana ˡai kwasi.
Sulia na laua ka kuku, ma na takana ka ˡasia.
25 Bore ma na fatalana God tua tua firi.”✡
Ma fatalana neˡeri neˡe na Faˡarongoˡa Leˡa neˡe kira faˡarongo naˡa ˡani
fuamuˡa.

2

1 Aia, sulia kaumulu futa faolu ˡunaˡeri, muke tua faˡasia na abulaˡanga
taˡa ki taˡifau. Ma muke tua faˡasia na sokeˡa, ma abu ˡoloˡoloˡa, ma na
kwaimamagolaiˡanga, ma alaˡanga taˡa ki.
2 Muke diˡia ngela tiˡitiˡi ki neˡe kira susu ˡua, ma kira ka oga liua susuˡa
ana kaidaˡi ki taˡifau. ˡUnaˡeri logo, nia leˡa fuana muke oga na fatalana
God fasi ˡiri neˡe faˡamamanaˡanga kamu ka bulao ngasingasiˡa ma God
ka faˡamauri kamu.
3 Duˡungana kaumulu sai leˡa naˡa ana na Aofia nia sasi leˡa liu naˡa
fuamuˡa.

Kuluˡa na fikutaˡi ngwae abu God

4 ˡIu, muke leka maˡi siana sa Jesus, neˡe nia mauri firi. Sa Jesus nia
diˡia ta fau mauri ni saungaˡi luma ˡanga ba na ngwae saungaˡi luma ki
kira ˡaila ˡania, bore ma niaˡa na ngwae neˡe God filia sulia nia leˡa ka
tasa.
5 Kamuˡa logo diˡia na fau mauri ki, ma muke alaˡania God ka
saungaˡinia luma nia ˡani kamu. Ma muke baˡa diˡia na fata abu God
neˡe kamu leka rao ˡi saena luma abu neˡeri, ma muke foˡosi ˡani ru abu
ki neˡe God nia oga. Kamu ke baˡa ˡunaˡeri, sulia sa Jesus Christ.
6 Osiˡana saena Kerekereˡa Abu ba God saea,
“Lia basi, nai baˡa filia ma nai alua taˡi gwaˡi fau saena fanoa ˡi Sion.
Ma nia naˡa neˡe fau talingaˡi leˡa neˡe faˡangasia na luma.
Ma na ngwae neˡe kira faˡamamana ana niaˡa, noaˡa kira kasi liadila
osiˡana niaˡa.”✡
7 Ma na fau neˡe ka leˡa liu fuamuˡa neˡe kaumulu faˡamamana. Bore
ma fuana sa tai neˡe noaˡa kira kasi faˡamamana ana, kira faˡataˡinia na
Kerekereˡa Abu ba saea,
“Na fau ba na ngwae saungaˡi luma ki kira ˡaila ˡani, nia naˡa neˡe fau
talingaˡi leˡa neˡe faˡangasia na luma.”✡
8 Ma Kerekereˡa Abu fata laˡu sulia fau baera ka ˡuri,
“Ma na ngwae ki kike baˡa firute ana, ma kike ˡasi ana.”✡
Kira ka firute ana sulia noaˡa kira kasi faˡamamana ana fatalana God, ma
kira ka firute osiˡana neˡe God naia ru neˡeri ke fuli nama ˡunaˡeri fuada.

✡ **1:25** Aesea 40:6-8 ✡ **2:6** Aesea 28:16 ✡ **2:7** Sam 118:22 ✡ **2:8** Aesea 8:14-15

9 Bore ma kamu ninilʼa na ngwae neʼe God nia filida naʼa ki. Kamuʼa neʼe na fata abu ana na Aofia ki. Ma kamu naʼa neʼe fikutaʼi ngwae abu God. Nia fili kamu ʼuana faʼataloʼa ʼani raoʼa leʼa nia ki. Ma nia ka sae kamu faʼasia na rorodoʼa ʼuana ʼi saena na madakoʼanga leʼa nia.

10 Ana kaidaʼi sui naʼa maʼi, kamu noaʼa laʼu na ngwae God ki. Bore ma ana kaidaʼi neʼe, kamuʼa neʼe ngwae nia ki naʼa. Ma ana kaidaʼi ninilʼa sui naʼa kwau, noaʼa kamu kasi saiana kwaimanataiʼanga God, ma ana kaidaʼi neʼe, muka ngalia naʼa na kwaimanataiʼanga nia.

Ngwae rao God ki

11 Kwaima nau kina, ana kaidaʼi kamu tua ʼua saena magalia neʼe, kamu diʼia ngwae kwaita sulia na fanoa mamana kamu, nia ʼi langi. Ma sulia na ru neʼeri, nau ku gani kamu, muke abula faʼasia na kwaiogaiʼanga taʼa ana noni. Osiʼana na kwaiogaiʼanga taʼa neʼeri ki, kira fuʼa faʼinia na mauriʼa faolu kamu.

12 Na tuaʼa kamu ki ka leʼa taʼifau ʼi safitana toʼolamuʼa faʼida neʼe kira abu faʼamamana. Sui buri ʼana kira fafi kamu ʼani abula taʼangaʼa, kira ke lisia na raoʼa leʼa kamu ki, ma kira ke baʼatafea God ana faʼi Asoa nia ke dao maʼi ana.

13 Ma sulia kamu na ngwae ana na Aofia ki, muke roʼosulia na taki ki faʼasia na ngwae doe ki saena magalia neʼe. Muke roʼosulia na taki ki faʼasia na tatalafaʼa doe ʼi Rom,

14 ma na gwaungaʼi ngwae neʼe nia ka filida fuana kwatelana matalangaʼinga fuana sa tai neʼe kira abula taʼa, ma kika baʼatafea sa tai faʼida neʼe na abulaʼanga kira ka leʼa.

15 Osiʼana God nia oga muke sasia naʼa ru leʼa ki ʼiri muke faʼanotoa na alaʼanga ʼoʼo ana ngwae boleboleʼa ki neʼe kira fata sauli kamu.

16 Muke tua diʼia ngwae kira tua sakadola ki. Bore ma noaʼa kamu kasi fia fasi nia bolo fuana neʼe muke abula taʼa sulia kamu tua sakadola. Muke tua diʼia ngwae ba rao fuana God.

17 Muke fuʼusi doe ana ngwae ki taʼifau, ma muke alafe fuana na ngwae faʼamamana ki, ma muke fuʼusi doe ana God, ma muke fuʼusi doe ana ngwae tatalafaʼa doe ʼi Rom logo.

Ngwae rao ʼoʼo ki

18 Kamuʼa na ngwae rao ʼoʼo ki, muke roʼosulia na fatalana na ngwae ʼaʼana kamu ki, ma muke faʼadoeda. Muke sasi ʼunaʼeri fuana ngwae ki taʼifau neʼe gwaungaʼi ʼusi kamu, noaʼa laʼu fuana sa tai goʼo ʼana neʼe kira ʼofe kamu, bore ma fuana sa tai bore ʼana neʼe kira silolongaʼi kamu logo.

19 Duʼungana God ke baʼa faʼaleʼa kamu diʼia kamu dao toʼona nonifiiʼanga osiʼana kamu sasia na kwaiogaiʼanga nia, ma noaʼa laʼu sulia kamu sasia ta ru taʼa.

20 Kwaiaraʼanga tae neʼe muke baʼa ngalia, si diʼia kira ulasi kamu fafia tae neʼe kamu sasia ka taʼa? Noaʼa! Bore ma diʼia kamu nonifii duʼungana neʼe kamu sasia ru neʼe saga, God ke baʼa faʼaleʼa kamu duʼungana.

21 Ma God ka sae kamu ʼuana nonifiiʼanga ʼunaʼeri. Sulia sa Jesus Christ ʼana talana neʼe nonifii ʼiri ka faʼamauri kamu, ma ʼunaʼeri nia ka alua naʼa faʼataʼilana fuamuʼa ʼiri muke ili nama sulia neʼe nia tua ʼani.

22 Sa Jesus noaʼa kasi fulia ta ru neʼe taʼa, ma nia kasi saea ta ru ʼosoʼoso.

23 Ma kaidaˈi kira fata buri tolingaˈi ana, noaˈa nia kasi olisida ˈani ta
alaˈanga taˈa. Ma kaidaˈi nia ka nonifii, noaˈa nia kasi faˈamaˈuda goˈo
ˈani ta alaˈanga. Nia ka fitoˈo goˈo ana God neˈe nia giosida ˈani ˈoloˈoloˈa.
24 Ma sa Jesus Christ talana ka ngalia naˈa abula taˈangaˈa kia ki ˈani
nonina ana ˈai rara folo, fasi ˈiri kuke faˈasia naˈa abula taˈangaˈa kia ki,
ma kuke tua ˈani falafala saga. Ma nia ka gura kia ˈani na nonifiiˈanga
nia.
25 Ma ana kaidaˈi ba sui naˈa kwau, kaumulu diˈia na sipsip neˈe kira
leka rora faˈasia na ngwae ni folo kira. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, kaumulu
oli siana sa Jesus Christ, na ngwae neˈe lia sulia na mangomuˈa, diˈia ta
ngwae ba lia sulia na sipsip nia ki.

3

ˈAfe ki

1 ˈUnaˈeri logo, kamu na ˈafe ki, muke roˈosulia nama fatalana araˈi
kamu ki, ˈiri diˈia ti ngwae ada noaˈa kira kasi faˈamamana ana fatalana
God, kike baˈa faˈamamana goˈo ˈada sulia na abulaˈanga leˈa kamu ki.
Sui bore ˈana noaˈa kamu kasi faˈatalo ˈua fuada, kike baˈa faˈamamana,
2 sulia kira lisia na abulaˈanga kamu neˈe saga ma muka fuˈusi doe ana
God.
3 Aia, kamu kini ki, noaˈa kamu kasi sasi ˈuana na kwangaˈa kamu
ka leka maˈi faˈasia na bula ifuˈanga kamu ki, nama na saˈingilana ru
ngwasinasina ki, nama toroˈa ˈani toro leˈa ki neˈe liulada doe liu ki.
4 Bore ma lisilamuˈa ka kwanga lala ˈani falafala leˈa kamu ki neˈe leka
maˈi faˈasia saena mauriˈa kamu ki. Na falafala kamu fuana gerelana
ngwae ki, ma fata aroaroˈa, sulia nia neˈe na abulaˈanga God nia oga. Ma
na sasia leˈangaˈa ˈunaˈeri, nia noaˈa kasi taˈa ana kaidaˈi kamu ngwaro
naˈa.
5 Osiˈana kaidaˈi ˈi naˈo, na kini abu neˈe kira faˈamamana ana God,
kira kwate ma kira ka lia kwanga ˈani roˈongaˈa sulia na fatalana araˈi
kira ki.
6 Ma ˈi Sera nia ˈunaˈeri. Nia roˈosulia sa Abraham, ma ka saea ˈani
ngwae ˈaˈana nia. Ma kamuˈa logo, si diˈia kamu kasi alaˈania ta ngwae
ka faˈamaˈu kamu faˈasia sasilana ru saga ki, kamu ke diˈia logo ˈi Sera.

Araˈi ki

7 Ka ˈunaˈeri logo fuamuˈa na araˈi ki, muke sai leˈa ana neˈe na ˈafe
kamu ki kira ngwataˈutaˈu ka liufi kamu, ˈunaˈeri neˈe muke tua faˈinida,
ma muke sasi leˈa fuada. Muke fuˈusi doe ada, osiˈana God kwatea naˈa
mauriˈa faolu fuada diˈia logo kamuˈa. Muke sasia na ru leˈa neˈeri ˈiri
ta ru kasi tataˈe suˈusia na foˈongaˈa kamu ki ˈuana God.

Muke alafe fuamuˈa kwailiu

8 Aia, nau ku toˈo ˈua ana ti ru laˈu ˈiri nau ku saea fuamuˈa. Nia leˈa
fuana na liamuˈa ka alua taˈi ru. Muke alafe fuamuˈa kwailiu diˈia bara
ngwae asina, ma muke kwaima fuamuˈa kwailiu ma muke enoeno.
9 Noaˈa kamu kasi olisia taˈangaˈa ˈani na taˈangaˈa. Ma diˈia ta ngwae
ka taofi kamu, noaˈa kamu kasi olisia ˈani kwaitaofiˈanga. Bore ma, muke
olisia lala ˈani ganilana God fuana na faˈaleˈalana. Muke sasi ˈunaˈeri,
sulia ana kaidaˈi God sae kamu, nia eta fataˈa ˈani neˈe nia ke baˈa faˈaleˈa
kamu.
10 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,

"Sa tai bore ˈana neˈe ka oga na maurilana saena magalia neˈe ka leˈa
ma ka saeleˈa, nia leˈa fuana noaˈa nia kasi fata taˈa ma noaˈa kasi
soke.
11 Ma nia ka abula faˈasia na sasilana ru taˈa ki, ma na abulalana ka leˈa.
Ma nia ka sasi ngasingasiˈa ˈuana tuaˈa ˈani aroaroˈanga.
12 Osiˈana God ke lia sulia na ngwae neˈe tualada saga ki, ma nia ka
fafarongo ˈuana na foˈongaˈa kira ki.
Bore ma na ngwae neˈe abulalada taˈa ki, nia ke tataˈe saulida."✡

Nonifiiˈanga sulia na fuli ruˈa saga

13 Noaˈa ta ngwae kasi sasia ta tae neˈe ke taˈa amuˈa, diˈia neˈe
abulaˈanga kamu leˈa goˈo ˈana.
14 Ma sui bore ˈana diˈia muke nonifii osiˈana kamu sasia na ru saga
ki, God ke baˈa faˈaleˈa kamu. Noaˈa kamu kasi maˈu ˈani ta ngwae, ma
noaˈa kamu kasi manata ˈabera.
15 Bore ma muke fuˈusi doe ana sa Jesus Christ sulia nia neˈe na Aofia fafi
maurilamuˈa. Ma muke sasi akaˈu ana kaidaˈi ki taˈifau ˈuana olisilana
sa tai neˈe ke saefilo ˈuri amuˈa, "Faˈuta neˈe ˈoko faˈamamana ana sa
Jesus?" Ma kaidaˈi kamu alaˈa sulia na faˈamamanaˈanga kamu, muke
fata enoeno goˈo amuˈa, ma muke fuˈusi doe logo ada.
16 Ma muke tua faˈasia na abulaˈanga taˈa, fasi ˈiri diˈia ti ngwae kira
fata taˈa sulia na abulaˈanga leˈa kamu na fafarongo sa Jesus Christ ki,
kike baˈa ˈeke sulia na ru neˈe kira saeˈe ki.
17 Diˈia na kwaiogaiˈanga God neˈe kamu ka nonifii, nia taˈi leˈa neˈe
muke nonifii osiˈana na abulaˈanga leˈa kamu, ka liufia diˈia muke nonifii
sulia na abulaˈanga taˈa kamu ki.
18 Sa Jesus Christ nia nonifii ma ka mae naˈa ˈuana lafulana abula
taˈangaˈa ki taˈifau, ma noaˈa kasi baˈa mae laˈu. Sui bore ˈana nia na
ngwae saga, nia ka mae fuamuˈa na ngwae neˈe abulalamuˈa taˈa ki, fasi
ˈiri nia ka talaˈi kamu siana God. Ma kira ka saungia nonina sa Jesus
Christ ana ˈai rara folo, bore ma God nia faˈamauria ˈani Anoˈi ru Abu.
19 Ma na mangona ka leka siana mangoˈi ru ki neˈe kira tua saena lokafo,
ma nia ka faˈarongo ˈani fuada neˈe nia liufida naˈa.
20 Na mangoˈi ru neˈeri ki kira na ngwae neˈe mae ˈua naˈa ˈi naˈo, ana
kaidaˈi sa Noa saungaˈinia na faka doe. Kira kasi roˈosulia God. Bore ma
nia mabetau faˈi kira leleka ka dao ana kaidaˈi sa Noa nia faˈasuia na faka
doe baera. Kaidaˈi nia faˈasuia naˈa faka neˈeri, kwalu ngwae ki goˈo neˈe
kira leka saena ma na kafo ka ngalida faˈasia kwaˈikwaˈinga God.
21 Na kafo neˈe, nia diˈia faˈataˈilana ana siu abuˈanga neˈe saiana ke
faˈamauri kamu ana kaidaˈi neˈe. Ma na siu abuˈanga neˈeri noaˈa laˈu
fuana faˈasikasika lana na nonimuˈa ˈani na kafo, bore ma siu abuˈanga
faˈataˈinia kamu gania God ˈiri nia ka lafua na taˈangaˈa kamu ki ma ka
faˈasikasika maurilamuˈa. Ma na siuabuˈanga neˈeri ka faˈamauri kamu
sulia na tataˈelana sa Jesus Christ.
22 Sa Jesus ka oli naˈa ˈuana ˈi langi, ma kaidaˈi neˈe nia ka tua naˈa
ˈi bali ˈoloˈolo ana God, ma God ka alu nia ka gwaungaˈi naˈa fafia na
ˈainsel ki taˈifau neˈe ngasingasiˈa ma mamanaˈanga ˈi langi.

4

Na mauriˈa faolu

✡ **3:12** Sam 34:12-16

1 Kamu saiana neˈe kaidaˈi sa Jesus Christ nia tua saena magalia, nia
nonifii. Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kamuˈa logo muke sasi akaˈu fuana
nonifiiˈanga. Sulia na ngwae neˈe nia nonifii ˈunaˈeri, nia kasi oga abula
taˈangaˈa.
2 Nia neˈe, talaˈae ana kaidaˈi neˈe ka oli ˈalaˈa, muke suˈungengea
na kwaiogaiˈanga taˈa kamu ki, bore ma muke roˈo lala sulia na
kwaiogaiˈanga God.
3 Kaidaˈi sui naˈa kwau, abulaˈanga kamu ki diˈia na ngwae baliburi
ki. Ana kaidaˈi neˈeri kamu ala naˈa ˈania maurilamuˈa fuana kak-
abaraˈanga, ma na kwaiogaiˈanga taˈa ki, ma na kwaˈu lilingaˈanga, ma na
fafangaˈa taˈa ki. Ma God ka saetaˈa logo fuamuˈa sulia kaumulu foˈosia
na gwari ˈai doriˈi ki.
4 Ma ana kaidaˈi neˈe, ngwae baliburi ki kira ˈarefo, duˈungana noaˈa
kamu kasi ˈado faˈinida ˈani ru taˈa kira sasiˈi ki. Nia neˈe, kira ka saea
alaˈanga taˈa ki suli kamu.
5 Bore ma God liangaˈi kira ana ta asoa fuana kike alaˈa sulia na ru
ki taˈifau neˈe kira sasiˈi. Ma God ka sasi akaˈu fuana matalangaˈilana
ngwae mauri ma ngwae neˈe kira mae naˈa ki.
6 Ma nia neˈe ngwae ki kika faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa fuana
na ngwae neˈe kira mae naˈa ki. Ana kaidaˈi kira mauri ˈua, na ngwae
baliburi ki matalangaˈinida, bore ma ˈi niniˈari na mangoda mauri faˈinia
God.

Ngwae ki muke rao saga ˈani kwateˈa God ki

7 Kaidaˈi fuana ru ki taˈifau ka funu, nia karangi naˈa. Nia neˈe, muke
dau suli kamu talamuˈa, ma muke lialia, ˈiri muke bolo fuana na foˈongaˈa.
8 Na ru talingaˈi ka tasa ana na ru ki taˈifau neˈe muke alafe
mamana fuamuˈa kwailiu, osiˈana diˈia ta ngwae nia alafe ˈunaˈeri, nia
talangwaraˈu fuana nia ke rufuanata ana sa tai neˈe fulia ta ru taˈa amuˈa.
9 Muke kwalo kamu kwailiu ˈi saena luma kamu ki, ma muke tua faˈasia
na ngununguru buri ˈanga kaidaˈi kamu kwaloa ngwae ki.
10 God ka kwatea naˈa sai ˈi ruˈanga matamata ki fuamuˈa ngwae neˈe
kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma God ka oga fasi taˈi taˈi ngwaeˈa
amuˈa, muke kwaiˈafi amuˈa kwailiu ˈani na saiˈi ruˈanga neˈeri.
11 Ma sa tai bore ˈana neˈe God kwatea sai ˈi ruˈanga fuana na
faˈatalongaˈinga, nia ke fatataloˈania fatalana God. Ma sa tai bore ˈana
neˈe God ka kwatea sai ˈi ruˈanga fuana kwaiˈafiˈanga, nia ke kwaiˈafi
ˈani ngasingasiˈanga neˈe God kwatea fuana, fasi ˈiri ˈani ru ki taˈifau
neˈe mulu sasiˈi, God ke baˈa ngalia baˈatafeˈa sulia sa Jesus Christ. Ma
sa Jesus ka ˈinotoˈa liu ma ka toˈo ana na ngasingasiˈanga tutua firi. ˈIu
ke ˈunaˈeri.

Fitoˈo ana God ana kaidaˈi muke nonifii

12 Kwaima leˈa nau ki ˈae, noaˈa kamu kasi ˈarefo ana ta ilitoˈonga neˈe
kamu nonifii ˈani. Sulia na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus
Christ, kira saiana liuˈa saena ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki.
13 Nia leˈa fuana muke saeleˈa amuˈa sulia kamu ˈado faˈinia sa Jesus
Christ ana nonifiiˈanga nia, ˈiri muke baˈa saeleˈa ka tasa ana kaidaˈi sa
Jesus Christ ke dao maˈi ˈani ˈinotoˈanga nia.

14 ˈOilakiˈa fuamuˈa diˈia kira ka ˈoidorole ˈani kamu sulia kamuˈa neˈe
ngwae fafarongo sa Jesus Christ ki, duˈungana nia faˈataˈinia naˈa Anoˈi
ru Abu ˈinotoˈa God ka tua faˈi kamu.
15 Diˈia ta ngwae amuˈa ka saungwae, nama nia neˈe ngwae bilibili,
nama ta ngwae neˈe sasia kwalukaela ru taˈa matamata ki, nama ta ngwae
ba liu goˈo ˈana ˈuana faˈalilana ru ti ngwae, tama nia bolo faˈinia nia ka
nonifii.
16 Bore ma diˈia kamu nonifii sulia kamu faˈamamana ana sa Jesus
Christ, noaˈa kamu kasi ˈeke ˈani. Muke baˈatafea lala God, osiˈana kira
sae kamu ˈani "Na ngwae sa Christ ki."
17 Kaidaˈi fuana etangilana na matalangaˈinga ke dao naˈa maˈi. Ma God
ke matalangaˈinia basi na ngwae nia ki etaeta. Ma diˈia nia ke matalangani
basi ngwae nia ki, nia ke baˈa faˈangasingasia naˈa kwaˈikwaˈinga nia ana
kaidaˈi nia ke faˈasuia kwaˈikwaˈinga nia ana ngwae ki neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana Faˈarongoˈa Leˈa nia.
18 Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba fata sulia kaidaˈi God ke baˈa
matalangaˈinia ngwae ki ka ˈuri,
"Diˈia nia ˈafitaˈi fuana ngwae saga ki kira ka mauri, nia ˈafitaˈi ka tasa
naˈa fuana ngwae taˈa neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana God."✡
19 Nia neˈe, diˈia kamu nonifii sulia naˈa kwaiogaiˈanga God fuamuˈa,
muke alua naˈa mauriˈa kamu saena limana God neˈe nia saungaˈi kamu,
sulia nia ke lia sulia kamu. Ma muke inaˈu ana sasilana ru leˈa ki.

5

Na ngwae faˈinaˈonaˈo ki

1 Aia, nau ku fata fuamuˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae
faˈamamana. Nauˈa ta ngwae faˈinaˈonaˈo logo, ma nau ku lisia
nonifiilana sa Jesus Christ ka sui, ma nau kui baˈa ˈinotoˈa faˈinia ana
kaidaˈi nia ke oli maˈi. Nia neˈe, nau ku gani kamu,
2 muke lia leˈa sulia ngwae neˈe kira faˈamamana ki. God nia aluda naˈa
saena limamuˈa. Muke lia leˈa sulida diˈia ta ngwae lia sulia na sipsip nia
ki. God oga muke sasia na raoˈa neˈeri sulia na maˈudiˈa kamu ki, ma
noaˈa laˈu osiˈana kamu fia fasi God ka oro kamu fuana. Nia leˈa fuana
muke lia sulida osiˈana kamu oga ˈafilada, ma noaˈa laˈu neˈe sulia kira
foli kamu fuana.
3 Ma noaˈa kamu kasi tuaraˈinia na ngwae ki neˈe God aluda saena
limamuˈa, bore ma muke talaˈida ˈiri kike leka suli kamu ˈuana sasilana
raoˈa leˈa ki.
4 Ma diˈia kaumulu lia sulida ˈunaˈeri, sa Jesus neˈe diˈia na gwaungaˈi
ngwae ni lia sulia na sipsip, nia ke baˈa kwatea na kwaiaraˈa ˈinotoˈa neˈe
leˈa firi fuamuˈa, ana kaidaˈi nia ke oli maˈi.
5 Ma ˈunaˈeri logo, kamu na ngwae ˈalako ki, muke roˈosulia ngwae
ˈaˈana ki. Ma kamuˈa taˈifau neˈe kamu faˈamamana, muke enoeno ˈiri
muke kwaiˈafi amuˈa kwailiu. Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
"God ke tataˈe saulia na ngwae neˈe kira fata baˈalafe ki, ma nia ka ˈofea
na ngwae neˈe kira enoeno ki."✡

6 Nia neˈe, muke enoeno ma muke roˈosulia God neˈe ngasingasiˈa ka
tasa, ˈiri nia ke faˈadoe kamu ana kaidaˈi ˈolea nia.

✡ **4:18** Provebs 11:31 ✡ **5:5** Provebs 3:34

7 Ma muke alua naˈa manata ˈabera ˈanga kamu ki taˈifau saena limana,
sulia niaˈa tagi suli kamu.
8 Muke lialia, sulia sa Saetan, na malimae kamu, nia liu kwailiu goˈo ˈana
diˈia ta ru mauri kwasi neˈe saiana ˈanilana ngwae ki. Sulia sa Saetan oga
liua faˈalilamuˈa.
9 Muke faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga kamu, ma muke
kwaˈisisinga ˈani sa Saetan, osiˈana kamu saiana neˈe ngwae faˈamamana
ki ana fanoa ˈoro ki saena magalia neˈe, kira nonifii logo ˈunaˈeri diˈia
kamuˈa.
10 Ma buri ˈana kamu nonifii ana kaidaˈi dokodoko, God ke
baˈa faˈafaolu kamu, ma nia ke faˈangasingasi kamu ˈiri neˈe
faˈamamanaˈanga kamu kasi sui. God nia sae kamu naˈa ˈiri muke ˈado
faˈinia sa Christ ma kamu ke ruˈu saena na ˈinotoˈanga nia neˈe noaˈa
kasi sui. God ka sae kamu fasi ˈiri muke tua ratai faˈinia sa Christ ma
muke ˈinotoˈa faˈinia tuatua firi.
11 Ma nia ka tua ˈani ngasingasiˈanga doe ka tua tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Na alaˈanga leˈa ˈisi ki

12 Sa Silas neˈe ˈafi nau fuana keresilana na kerekereˈa dokodoko neˈe.
Nia neˈe na ngwai asina kia, sulia nia faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma
nau ku saiana neˈe raoˈa sa Silas, nia leˈa taˈifau. Duˈungana tae nau ku
kwatea na kerekereˈa neˈe fuamuˈa fuana radulamuˈa ma alaˈanga sulia
na kwaiˈofeˈanga mamana God. Aia, muke uu ngasi saena na alafeˈanga
neˈeri.
13 Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana saena fanoa ˈi Babilon, kira
kwatea fata leˈa leˈa ˈanga kira fuamuˈa. God neˈe fili kira, diˈia logo
nia fili kamu. Ma sa Mark ka kwatea logo kwau na fata leˈa leˈa ˈanga nia
ki fuamuˈa. Nia diˈia naˈa ngela mamana nau.
14 Ma ana kaidaˈi kaumulu lisi kamu kwailiu, muke faˈataˈinia na
alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu.
Nau ku foˈo ˈiri kamuˈa taˈifau ngwae sa Jesus Christ ki, muke toˈo ana
aroaroˈanga.

Na Ruana Kerekereˈa Faˈasia Sa Peter

Na ru doe neˈe sa Peter nia manata ˈabera liu ˈani neˈe fuana Kristin kika fonea raolana faˈamanataˈanga rora ki. Nia saea fuada kira ke dau ngasi nama ana alaˈanga sulia God ma sa Jesus Christ. Alaˈanga mamana neˈe nia saka maˈi ana ngwae neˈe kira tala lisia sa Jesus, ma kira ka rongoa faˈamanataˈanga nia.

Ta taˈi faˈamanataˈanga rora neˈe sa Peter manata ˈabera ˈania, na alaˈanga neˈeri ˈuri, kira saea sa Christ noaˈa kasi oli maˈi. Sa Peter fata ˈuri, sa Christ kasi oli maˈi ˈua, duˈungana God nia oga noaˈa ta ngwae kasi funu. God oga ngwae ki taˈifau kira ke faˈasia falafala ana taˈangaˈa, ma kira ka oli basi maˈi siana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

God nia fili kulu ka donga falafala nia ki & 1:1-21
Na faˈamanataˈanga rora ki & 2:1-22
Olilana maˈi sa Christ & 3:1-18

1 Nauˈa sa Simon Peter, na ngwae rao ma na ngwae ni lifurongo sa Jesus
Christ, nau ku kerekere fuamuˈa. Sa Jesus Christ niaˈa na God kia ma nia
ka faˈamauri kia. ˈAni na ˈoloˈoloˈa nia, nia kwate kamu ka faˈamamana,
diˈia logo neˈe nia sasia amiˈa.
2 Nau ku foˈo ˈiri God ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea aroaroˈanga
mamana fuamuˈa sulia kamu saiana God ma na Aofia kia sa Jesus.

Riˈa ma na filifiliˈanga God

3 Kulu toˈo ana ru ki taˈifau neˈe kulu boˈoboˈo ˈuani fuana tuaˈa neˈe
donga falafala God ki. Na ru neˈeri ki taˈifau God neˈe kwateˈe ˈania
ngasingasilana. God neˈe nia tasa liu, ma ka leˈa ma duˈungana kulu sai
leˈa ana, nia laefi kulu fasi ˈiri kulu ka tua ˈania leˈangaˈa salilana nia.
4 ˈUnaˈeri nia ka kwatea na ru leˈa liu ki fuaka neˈe nia eta fataˈa ˈani,
fasi ˈiri neˈe falafala kamu ki ke leˈa diˈia falafala God, ma muke saiana
uuˈa ˈusia na kwaiogaiˈanga taˈa ki ana magalia, neˈe saiana faˈali lamuˈa.
5 Ma osiˈana God kwatea naˈa ru ki taˈifau fuamuˈa ˈunaˈeri, muke sasi
ngangata ˈiri na faˈamamanaˈanga kamu ka ngasi. Ma muka sasia logo ru
neˈe ki: muke abula ˈoloˈolo, ma muke malingaˈinia God,
6 ma muke dau sulia malitana mauriˈa kamu talamuˈa, ma muke lalifuˈa
saena kaidaˈi ana ˈafitaˈi ˈanga, ma muke donga falafala God ki
7 faˈinia na kwaimaˈanga ma na alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu.
8 Ma diˈia na falafala ˈi ngwae neˈeri ki ka doe saena maurilamuˈa, ka
ˈunaˈeri kamu ka totolia naˈa sasilana ru leˈa ˈoro ki sulia na saiˈi ruˈa
kamu ana Aofia kia sa Jesus Christ.
9 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi toˈo ana falafala ˈi ngwae neˈe
ki, nia diˈia ta ngwae maa rodo, osiˈana nia manata bura ˈani neˈe God
rufuanata naˈa ana taˈangaˈa nia ki.
10 Nia neˈe, sasiku kina ˈae, muke sasi ngangata ˈiri ka faˈataˈinia neˈe
God nia fili kamu, ma ka sae kamu ˈani ngwae nia ki. Sasiˈa ˈunaˈeri neˈe
noaˈa kamu kasi firute ma muka ˈasi kamu,
11 ma God ke baˈa kwalo kamu saena ˈInotoˈanga na Aofia kia sa Jesus
Christ neˈe faˈamauri kia. Ma na ˈinotoˈanga neˈeri tuatua kasi sui.

12 Sui bore ˈana kamu ka saiana taˈifau na ru neˈe ki, ma kamu ka
faˈamamana naˈa ana faˈamanataˈanga mamana neˈe kamu rongoa naˈa,
nia leˈa fuana nau ku faˈamanata toˈo laˈu amuˈa ana kaidaˈi ˈoro ki.
13 Sulia ana kaidaˈi nau ku mauri ˈua saena magalia neˈe, nau ku fia
fasi nia leˈa fuana nau ku saea laˈu na ru neˈe ki fuamuˈa ˈiri noaˈa kamu
kasi manata bura ˈani.
14 Osiˈana nau ku saiana noaˈa kasi tau nau ku mae, diˈia na Aofia sa
Jesus Christ ka sae madako naˈa ana fuaku.
15 Ma sulia ka ˈunaˈeri, nau ku rao ngasi ˈiri noaˈa kamu kasi manata
bura ˈani tae ki neˈe nau ku faˈamanata kamu ˈani, ˈi buri ˈana neˈe nau
ku mae.

Sa Peter lisia na raralana sa Jesus na Christ

16 Aia, ma ru neˈe kami faˈamanata ˈani sulia na daolana maˈi na Aofia
kia sa Jesus Christ ˈani ngasingasiˈanga doe, nia noaˈa laˈu na ˈaˈemae ti
ngwae kira boa goˈo ˈada ki. Sulia kaimili talamiˈa kami lisia nama na
ˈinotoˈanga ma raralana.
17 Sulia kami tua faˈinia ˈua naˈa maˈi ana kaidaˈi God na Maˈa nia
kwatea naˈa gwaungaˈi ˈanga ma na ˈinotoˈanga fuana. Ma kami ka
rongoa lingana God ngasingasiˈa ka tasa nia fata ˈuri fuana, “Na ngela
nau niniˈa, neˈe nau ku alafe liu ana, ma nau ku saeleˈa liu sulia.”
18 Kami talamiˈa mika rongoa lingana God faˈasia ˈi langi, ana kaidaˈi
kami tua faˈinia sa Jesus ˈi gwauna faˈi ua abu baera.✡
19 Ma sulia ru neˈeri, kaimili ka faˈamamana ngasi naˈa neˈe na fatalana
na profet ki sulia sa Christ nia mamana. Ma nia leˈa fuana muke
faˈamamana logo ˈani. Duˈungana na fatalana na profet neˈeri ki, nia
diˈia na faˈi unu neˈe unu saena rodo, leleka ka dao ana asoa sa Christ
ke sakatafangaˈi laˈu ma raralana ngwasinasina lana ka kwasu saena
manatalamuˈa.
20 Ma na ru doe ka tasa liu naˈa neˈe: Kamu ke malingaˈinia nama neˈe
noaˈa ta ru na profet ki kerekere sulia saena Kerekereˈa Abu ta alaˈanga
neˈe fuli goˈo maˈi ada talada,
21 nama osiˈana neˈe kira oga kike alaˈa sulia. Osiˈana na alaˈanga profet
ki noaˈa laˈu faˈasia manatana ngwae goˈo ˈana, bore ma nia leka maˈi
faˈasia God. Sulia na Anoˈi ru Abu neˈe nia talaˈia na profet ki ˈua naˈa
maˈi ˈi naˈo ˈiri kika saea na fatalana God.

2

Ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

1 Ana kaidaˈi ˈua naˈa maˈi ˈi Israel, ti ngwae ˈosoˈoso kira dao maˈi,
ma kira ka saea kira neˈe profet God ki. Ma ka ˈunaˈeri logo, ti ngwae
kike baˈa dao maˈi, ma kike faˈamanata kamu ˈani na sokeˈa ki. Ma na
faˈamanataˈanga kira ki ke baˈa faˈalia na faˈamamanaˈanga ti ngwae ki.
Ma kike baˈa faˈamanata logo ˈani fasi sa Jesus, na ngwae neˈe mae fuana
faˈamaurilada, noaˈa laˈu na Aofia mamana. Ma sulia na ru neˈeri ki,
ˈaliˈali goˈo God ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga fuada.
2 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, ngwae ˈoro ki kike baˈa leka sulia na abula
taˈangaˈa kira ki. Ma sulia tae ki neˈe kira sasiˈi ka taˈa, ti ngwae kike
baˈa fata faˈalia na faˈamanataˈanga mamana neˈe.

✡ **1:18** Matthew 17:1; Mark 9:2; Luke 9:28

3 Ma na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri ki, kike baˈa ngalia mani
ana alaˈanga ˈosoˈoso kira ki neˈe kira soke kamu ˈaniˈi. Kike baˈa sasi
ˈunaˈeri, sulia kira guguta. Aia, tau naˈa maˈi God ka lisia naˈa tae ki
neˈe kira sasiˈi, ma nia ka sasi akaˈu fuana na matalangaˈilada faˈinia na
faˈalilada.
4 Osiˈana na ˈainsel ki ˈua naˈa maˈi neˈe kira abula taˈa, ma God ka
kwatea kwaˈikwaˈinga fuada, ma ka aluda saena kula ni kwaˈikwaˈinga,
ma ka firi fafida ˈani kwalo ˈi salo, ma kira ka tua goˈo ˈada ˈua ˈi neˈeri
saena rorodoˈa. Kira kwaimasi ana faˈi asoa ana matalangaˈinga.
5 Ka ˈunaˈeri logo fuana na ngwae ki saena magalia ba kira tua ˈua naˈa
maˈi, sulia neˈe abulaˈanga kira ki taˈa liu ma noaˈa kira kasi faˈadufa
God. God ka saungida ˈani kafo doe liu. Taˈi taˈifilia sa Noa goˈo neˈe God
faˈamauria faˈinia na fiu ngwae ki logo. God ka faˈamauri kira, osiˈana
sa Noa faˈamanata sulia abulaˈanga neˈe ˈoloˈolo.
6 ˈIu, ma God ka kwatea logo na kwaˈikwaˈinga fuana ngwae ˈi Sodom
ma ˈi Gomora ki. Nia saungi kira ˈani mafula, fasi ˈiri ka faˈataˈinia fuana
ngwae ki taˈifau tae neˈe ke baˈa fuli fuana ngwae neˈe kira aburongo ana
niaˈa ki.
7 Bore ma God faˈamauria sa Lot, sulia sa Lot niaˈa na ngwae saga, ma
nia kasi oga na abulaˈanga taˈa ana ngwae neˈe kira aburongo ana taki
God ki.
8 Ma sa Lot neˈe nia saga, nia tua faˈinida, ma ka lisi kira, ma ka rongo
kira sulia asoa, ma na liana ka figwanu liu sulia na abula taˈalada.
9 Nia neˈe, na Aofia saiana ˈafilana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana
niaˈa ki, fasi ˈiri neˈe ˈafitaˈiˈanga ki noaˈa kasi faˈalida. Ma nia saiana
ka kwatea logo na kwaˈikwaˈinga fuana ngwae taˈa ki, leleka ka dao ana
faˈi asoa fuana na matalangaˈinga mamana.
10 Ma nia ka kwatea na kwaˈikwaˈinga doe ka tasa fuana ngwae neˈe
kira roˈosulia na kwaiogaiˈanga taˈa kira ki ˈani nonida, ma kira ka ˈaila
ˈani na gwaungaˈi ˈanga God.
Ma na ngwae ki neˈe nau ku fata sulida neˈe kira faˈamanata ˈani sokea
ki, kira fata baˈalafe ma kira ka fata noniraˈa liu. Ma noaˈa kira kasi
manata doe goˈo ana anoˈi ru ˈinotoˈa ki ˈi langi, ma kira ka inaˈu ana
fata buri tolingaˈi ˈanga logo ada.
11 Aia, ma na ˈainsel ki bore, neˈe kira toˈo ana ngasingasiˈanga doe
liufia na faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri ki, noaˈa kira kasi fata faˈalia goˈo na
anoˈi ru ˈinotoˈa ki ˈi langi ˈani alaˈanga ˈoidorole ˈunaˈeri ki ˈi naˈona
na Aofia.
12 Ma na faˈamanata ˈosoˈoso neˈe ki noaˈa kira kasi manata sulia na
tae ki neˈe kira sasiˈi. ˈUnaˈeri, kira ka diˈia naˈa ru mauri kwasi ki neˈe
kira bolo fuana daulada ma fuana saungilada. Osiˈana neˈe ngwae neˈeri
ki, kira ka fata ˈoidorole sulia ru neˈe noaˈa kira kasi saiana ki. ˈUnaˈeri,
God ke saungida diˈia na ru mauri kwasi ki.
13 Ma sulia na nonifiiˈanga neˈe kira sasia ana ngwae, God ke duˈua logo
ˈani nonifiiˈanga. Na faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe ki, fangalada doe, ma
kira ka kwaˈu, ma noaˈa kira kasi dau sulia maurilada fuana fangaˈa saena
asoa ki. Kamuˈa niniˈa, muke ˈeke liu kaidaˈi kira fanga faˈi kamu saena
fikuˈa kamu ki, sulia na abulalada taˈa liu, ma kira saiana kike soke ana
kaidaˈi ki taˈifau.
14 Ma na kaidaˈi kira lisia na kini, kira ka oga kakabaralana. Noaˈa
kira kasi mamalo faˈasia abula taˈangaˈa. Ma kika talaˈia na ngwae neˈe

fa'amamana'anga kira ki ngwata'uta'u 'ani abula ta'anga'a. Ma kira
ka oga liua guguta'anga. Ma osi'ana na ru ne'eri ki, God ka kwatea
kwa'ikwa'inga fuada.
15 Kira leka matamata fa'asia na tala saga, ma kira ka leka 'ada sulia
falafala ta'a sa Balaam, na ngela sa Beor. Sulia sa Balaam✡ oga liua na
mani ne'e nia ke ngalia ana sasilana ru ta'a ki.
16 Nia ne'e God ka kwatea na dongki nia ka fata balufia 'ani lingalinga
'i ru di'ia ngwae. Ma kaida'i sa Balaam na profet rongoa ne'e dongki nia
fata 'una'eri, nia ka fa'asia na'a abula bolebole'anga nia ki.
17 Aia, ma na ngwae ne'e kira fa'amanata 'ani na soke'a, kira di'ia go'o
'ada ta ma'e kafo busu ba noa'a ta kafo saena ma ka langalanga. Ma kira
ka di'ia logo na gwa'i salo ba na iru irufia 'iri na uta noa'a kasi to'o. Nia
ne'e God ka sasi aka'u ana lokafo rorodo'a fuada.
18 Kira tafeda talada ma na fatalada ka bolebole'a go'o 'ana. Ma ti ngwae
ne'e kira kakari alifa'i ka sui, ma kira ka tala'ae kika rokisia na abula'anga
kira ki, ma noa'a kasi abula ta'a fa'inia na ngwae ne'e kira rora ki. Ma na
ngwae ne'e kira fa'amanata 'ani soke'a, kira fa'arora la'u ngwae ne'eri
ki 'ani na kwaiogai'anga ta'a ki 'ani nonida.
19 Osi'ana na ngwae fa'amanata ne'eri ki, kira fata 'uri fuada, "Kaimili
fata alanga'i fuamu'a ne'e muke aloge fasi 'iri muke sasia amu'a ta ru
bore 'ana ne'e kamu oga sasilani ki." Bore ma ngwae fa'amanata ne'eri ki
talada noa'a kira kasi aloge. Kira di'ia na ngwae rao 'o'o fuana na falafala
ta'a kira ki ne'e fa'alida. Sulia kwaiogai'anga ta'a kira ki gwaunga'i
fafida, ma kira noa'a kasi mango fa'asia fuli ru rora'a.
20 'I na'o na ngwae fa'amanata 'oso'oso ne'eri ki kira saiana na Aofia
kia sa Jesus Christ ne'e fa'amauri kia, ma kira ka kakari alifa'i fa'asia na
ta'anga'a ki saena magalia ne'e saiana fa'alilada. Bore ma kira ka oli la'u
'uana na sasilana ta'anga'a kira ki ba kira sasi'i ma'i 'i na'o, fasi 'iri ne'e
ta'anga'a ki ka gwaunga'i fafida. Ma 'i nini'ari kira ka ta'a ka liufia na'a
kaida'i ne'e kira 'iri sai 'ua ana sa Jesus Christ.
21 Ta'i le'a nama 'ana fuada di'ia noa'a kira kasi dao to'ona na tala
'uana 'olo'olo'a. Ma nia ka ta'a liu na'a fuada ne'e kira dao la'u to'ona
tala 'uana 'olo'olo'a, ma kira ka abula la'u fa'asia. Ma noa'a kira kasi
ro'osulia fa'amanata'anga sa Jesus ne'e God kwatea na'a fuada.
22 Kira ka fa'ata'inia mamana na ala'anga ba 'uri ki, "Na kui oli ka 'ania
logo tae ne'e nia moata'inia." Ma ta ala'anga la'u ka 'uri, "Gwata ne'e
kira siufia nonina ka sui na'a, oli ka bunibuni la'u saena mo'amo'a."

3

Olilana ma'i na Aofia

1 Kwaima le'a nau kina 'ae, ruana kaida'i ne'e nau ku kerekere na'a
fuamu'a nini'a. Du'ungana tae ne'e nau ku keresia la'u kwau kerekere'a
ne'e fuamu'a osi'ana nau ku oga fa'amanata oli'a amu'a 'uana ru ne'eri
ki, 'asu 'ubani kamu kata manata rora.
2 Nau ku oga muke manata to'ona ala'anga ne'e profet abu ki ba 'i
na'o ma'i, fa'inia na fa'amanata'anga na Aofia kia ne'e fa'amauri kia.
Na ngwae ni lifurongo ki ne'e kira fata fa'atalo'ania fuamu'a, kira ne'e
saea na fa'amanata'anga ne'e fuamu'a.

✡ **2:15** Nambas 22:18; 24:13; 25:1-3; 31:16

3 ˈIu, na ru doe neˈe nau ku oga muke saiana ana faˈi asoa ˈisi ki ba ti
ngwae kike leka maˈi, ma na kwaiogaiˈanga taˈa kira ki ana noni ba talaˈi
kira. Ma kira ka fata ˈoidorole ˈuri amuˈa,
4 “Na Christ baera nia naˈa ˈi faˈi? Sulia nia eta fataˈa nia ke baˈa oli
laˈu maˈi saena magalia neˈe, bore ma noaˈa nia kasi dao ˈua. Na ngwae
faˈinaˈonaˈo etaeta kia ki kira mae naˈa. Ma leleka ka dao ana kaidaˈi
neˈe, noaˈa ta ru kasi rokisi goˈo, talaˈae maˈi ana talaˈaelana magalia
leka ka dao ˈi taˈena, na ru ki taˈifau bolo goˈo ˈana.”
5 Aia, ngwae neˈe kira fata ˈunaˈeri ki, kira oga kike manata bura ana
neˈe God saungaˈinia ˈi langi faˈinia na magalia goˈo ˈani fatalana. Nia
saungaˈinia na magalia ˈani na kafo, ma nia ka kwatea na magalia ka ruˈu
maˈi faˈasia na kafo.
6 Ma ˈani kafo logo, God ka takalongaˈinia na magalia neˈe ka tua ˈi
naˈo.
7 Aia, ma ˈani fatalana God logo, nia ka sasia na magalia neˈe ka tua
faˈinia lalifuˈanga masia kaidaˈi nia ke baˈa takalongaˈinida ˈani mafula.
Ana faˈi asoa neˈeri, God ke baˈa matalangani na ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana ki, ma ka takalongaˈinida.
8 Aia, kwaima leˈa nau kina ˈae, noaˈa kamu kasi manata bura ˈani
alaˈanga ba ˈuri, taˈi asoa diˈia taˈi toˈoni faˈi ngali ki ˈi maana God, ma
taˈi toˈoni faˈi ngali ki diˈia logo taˈi asoa ˈi maana God.
9 Nia neˈe na Aofia noaˈa kasi dole liu goˈo fuana faˈataˈi mamanaˈanga
ana fatalana sulia olilana maˈi, sui bore ˈana ti ngwae kira fia fasi nia ka
dole mala ˈana. Bore ma na Aofia nia mabetau liu faˈi kamu. Nia noaˈa
kasi oga ta ngwae ke funu. Bore ma nia oga liua ngwae ki taˈifau kike
kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kira ki.
10 Ma faˈi asoa neˈe na Aofia ke oli maˈi, nia ke dao maˈi diˈia ta ngwae
bili, sulia na ngwae ki kike baˈa lebe. Ma ana faˈi asoa neˈeri, kike baˈa
rongoa na lingalinga ˈi ru doe, ma na mamanga ke baˈa sui. God ke baˈa
malangisia na ru ki taˈifau saena mamanga ˈani mafula. Ma na magalia
ma na ru ki taˈifau goˈo ˈi saena, niˈi ke baˈa noˈana.
11 Ma osiˈana God ke baˈa malangisia ru neˈeri ki ˈunaˈeri, muke manata
leˈa sulia na falafala kamu ki. Na abulaˈanga kamu ke saga, ma muke
roˈosulia na kwaiogaiˈanga God ki.
12 Ma muke kwaimasi ana faˈi asoa neˈe God ke matalangaˈi maˈi, ma
muke sasi fasi ˈiri faˈi asoa neˈe ke dao ˈaliˈali maˈi. Ana faˈi asoa neˈeri,
God ke baˈa takalongaˈinia na mamanga ma na ru ki taˈifau ˈi saena ˈani
mafula.
13 Aia, ma kulu lialia masia na magalia faolu ma ˈi langi faolu neˈe God
ka eta fataˈa ˈani fuaka. Ma na ngwae ki taˈifau ˈi neˈeri, kike roˈosulia
God.
14 ˈIu, kwaima nau kina ˈae, kaidaˈi muke kwaimasi ˈua goˈo amuˈa
masia faˈi asoa neˈeri, muke sasi ngangata ˈuana sagalana abulaˈanga
kamu, ˈiri God noaˈa kasi silolongaˈi kamu fafia ta ru, ma kamu ka tua
kwaima faˈinia.
15 Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani duˈungana tae neˈe na Aofia ka
mabetau faˈi kamu, sulia nia oga fasi ˈiri muke kakari alifaˈi ˈiri nia ke
faˈamauri kamu. Aia, osiˈana ru neˈeri logo ba ngwaefuta kia sa Paul nia
kerekere fuamuˈa sulia. God neˈe kwatea liatoˈonga fuana sa Paul ˈiri nia
ka kerekere ˈunaˈeri.

16 Ana kerekereˈa sa Paul ki taˈifau, nia faˈamanata sulia na ru neˈeri ki.
Ti ru neˈe sa Paul faˈamanata ˈani ki, niˈi ˈafitaˈi fuana saiˈa ani. Ma na
ngwae neˈe noaˈa kira kasi sai ˈi ru ma na faˈamamanaˈanga kira ki noaˈa
kasi ngasi, kika bulasia ru sa Paul saea ki, ma kira ka faˈamanata ˈani na
sokeˈa sulia, diˈia logo ba kira sasia ana ti bali ana Kerekereˈa Abu. Ma
osiˈana kira sasi ˈunaˈeri, God ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga fuada.
17 ˈIu kwaima nau ki ˈae, kaumulu saiana taˈifau naˈa na ru neˈe ki.
Nia neˈe, muke lialia, ˈasu ˈubani muka fiˈi faˈamamana ana sokeˈa neˈe
ngwae taˈa ki kira faˈamanata ˈani, ma na faˈamamanaˈanga kamu ki ka
ˈasia.
18 Ma muke sasi ˈuana lalifuˈanga ˈani ngalilana na alafeˈanga na Aofia
kia sa Jesus Christ neˈe faˈamauri kia, ˈiri muke baˈa sai leˈa ana. Kuke
baˈatafea ana kaidaˈi neˈe ma ka tua tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Na Etana Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Na lifurongo sa John naˈa neˈe keresia buka neˈe. Niaˈa ta taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo ba sa Jesus ki, ma nia ba keresia logo Faˈarongoˈa Leˈa sa John. Saena kerekereˈa neˈe, nia saea fuana ngwae faˈamamana ki kike uu ngasi ana falafala God ki, ma kika madafia faˈamanataˈanga rora ki. Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae ˈosoˈoso kira saea sa Jesus noaˈa kasi koso maˈi ˈani noniˈi ngwae mamana. ˈIu, sa John ka saea fuana ngwae faˈamamana ki kike madafia faˈamanataˈanga rora kira ki. Sa John oga Kristin ki fuana dongalana faˈamanataˈanga sa Jesus Christ ba lifurongo ki alaˈa naˈa maˈi sulia. Na lifurongo ba kiri, kira lisia naˈa sa Jesus kaidaˈi nia tua. Ma kira ka bolo fuana faˈamanataˈanga sulia.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Jesus Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa & 1:1-10
Na alaˈanga totongaˈi sulia na alafeˈanga & 2:1-17
Na Malimae sa Jesus Christ & 2:18-29
Alafeˈanga fuamuˈa kwailiu & 3:1-24
Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki & 4:1-6
God faˈataˈinia fuakulu kuke alafe faˈuta fuakulu kwailiu & 4:7-21
Na fitoˈonga kulu ana sa Jesus liufia naˈa magalia & 5:1-21

Sa Jesus Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa

1 Nau ku kerekere kwau fuaumulu sulia na Alaˈanga neˈe kwatea mauriˈa mamana. Na Christ naˈa neˈe Alaˈanga ana Mauriˈa mamana neˈeri. Ma nia tua mala maˈi ˈua ana etangilana magalia. Bore ma kaidaˈi neˈe, kaimili lifurongo ki rongoa naˈa, ma kami ka lisia naˈa ˈani maamiˈa. Ma kami ka sama naˈa toˈona ˈani na limamiˈa.

2 Na Mauriˈa mamana neˈe ka alua naˈa na ngwae, ma kami ka lisia naˈa. Nia neˈe kami ka fata sulia, ma kami ka faˈarongo kaumulu sulia na Mauriˈa firi neˈe nia tua ni fuli faˈinia God na Maˈa. Ma God ka faˈataˈinia naˈa Mauri mamana neˈe fuaimili.

3 Kami lisia ma kami ka rongoa na Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa mamana neˈeri, ma kami ka faˈarongo logo ˈani fuamuˈa, fasi ˈiri muke fiku faˈi kaimili saena na mauriˈa neˈe kami tua ˈani faˈinia na Maˈa ma sa Jesus Christ na Ngela nia.

4 Ma kami keresia na ru neˈe ki kwau fuamuˈa fasi ˈiri na saesaeleˈa ˈanga kulu ke leka talau.

Abulalana God madakola taˈifau

5 Ma na faˈarongoˈa neˈe kami rongoa faˈasia na Ngela God ma kami ka saea fuamuˈa neˈe ˈuri: God nia diˈia na madakolaˈanga osiˈana nia leˈa ka tasa liu, ma ka noaˈa ta maˈe rodo ana niaˈa.

6 Ma diˈia kuka saea fasi kulu fiku ˈado kwaima naˈa faˈinia God, ma kulu ka tua ˈua goˈo ˈakulu saena maˈe rodo, kulu ka soke liu ˈani fatalaka, ma falafala kulu ki ka ˈiri tua sulia mamanaˈanga.

7 Bore ma diˈia kulu tua sulia na mauriˈa ana madakoˈanga God, diˈia God nia tua sulia na madakoˈanga nia, ˈunaˈeri kulu fiku faˈi kulu kwailiu, ma na maelana sa Jesus, na Ngela nia, ka faˈasikasika kia faˈasia na taˈangaˈa ki taˈifau.

8 Ma diˈia kulu saea noaˈa kulu kasi fulia goˈo ta roraˈa, kulu ka soke
kulu talakulu. Diˈia kulu fata ˈunaˈeri, tama noaˈa kulu kasi sai goˈo ana
na mamanaˈanga God.
9 Bore ma diˈia kulu fulangaˈinia na roraˈa kia ki fuana God, nia ke
baˈa rufuanata ana na roraˈa kia ki, ma ka faˈasikasika kia faˈasia na
taˈangaˈa kia ki taˈifau, osiˈana nia ke baˈa faˈamamana na eta fataˈa nia
fuana sasilana na ru neˈeri, ma nia ka sasia naˈa ru saga.
10 Ma diˈia kulu saea noaˈa kulu kasi fulia goˈo ta roraˈa ana kiaˈa, tama
kulu saea God na ngwae ˈosoˈoso goˈo ana niaˈa talana, ma na fatalana
God ka noaˈa kasi tua goˈo saena maurilaka.

2

Na Christ nia lafua naˈa taˈangaˈa kia ki

1 Ngela nau kina ˈae, nau ku keresia na ru neˈeri ki fuamuˈa, fasi ˈiri
muke tua faˈasia abula taˈangaˈa. Bore ma diˈia ta ngwae ka sasia ta
taˈangaˈa, sa Jesus Christ na ngwae ana ˈoloˈoloˈa neˈe ka kwaiamasi ana
Maˈa nia fuaka.
2 Ma sa Jesus Christ naˈa neˈe kwaisuˈusiˈanga fuana na lafulana na
taˈangaˈa kia ki. Ma noaˈa laˈu na taˈangaˈa kia ki taˈifilia goˈo, bore ma
taˈangaˈa na ngwae ki taˈifau.
3 Ma diˈia kulu roˈosulia fata totongaˈi ˈanga God ki, kulu ka sai mamana
ana neˈe kulu saiana God.
4 Ma na ngwae neˈe saea nia saiana God, bore ma noaˈa nia kasi
roˈosulia goˈo na fata totongaˈi ˈanga nia ki, na ngwae neˈeri nia ka soke
liu, ma noaˈa nia kasi sai goˈo ana mamanaˈanga God.
5 Ma sa tai neˈe ka roˈosulia na fatalana God, niaˈa na ngwae neˈe alafe
mamana ana God. Ma ru neˈe faˈataˈinia neˈe kulu fiku faˈinia God nia
ˈuri:
6 Sa tai neˈe saea nia tua fiku faˈinia God, nia ke fulia ru leˈa ki, ka diˈia
logo ba sa Jesus Christ neˈe fulia.

Na alaˈanga totongaˈi sulia na alafeˈanga

7 Kwaima nau kina ˈae, na alaˈanga totongaˈi neˈe nau ku keresia kwau
fuamuˈa, noaˈa laˈu ta ru faolu, bore ma na alaˈanga totongaˈi ˈua ba
kamu saiana naˈa maˈi ˈua, ana etangilana kaidaˈi kamu faˈamamana. Ma
na alaˈanga totongaˈi neˈeri naˈa neˈe faˈarongoˈanga ba kamu rongoa ka
sui naˈa, neˈe muke alafe fuamuˈa kwailiu.
8 Ma na alaˈanga totongaˈi neˈeri nama neˈe nau ku keresia kwau
fuamuˈa neˈe faolu logo, osiˈana neˈe mauriˈa sa Christ ma na mauriˈa
kamu neˈe faˈataˈinia naˈa mamanaˈanga na alaˈanga totongaˈi neˈeri,
sulia na maˈe rodo karangi ka sui naˈa, ma na madakoˈanga mamana ka
rara naˈa saena maurilamuˈa.
9 Ma sa tai neˈe ka saea nia tua saena na madakoˈanga God, bore ma
nia mala taˈa ana na ngwaefuta nia, nia tua goˈo ˈana ˈua saena na mae
rodo.
10 Ma sa tai bore ˈana neˈe alafe fuana ngwaefuta nia, nia tua sulia na
madakoˈanga God. Ma noaˈa nia kasi faˈarora ta ngwae.
11 Ma sa tai neˈe nia mala taˈa ana ngwaefuta nia, nia tua ˈua saena na
maˈe rodo. Ma nia ka liu saena maˈe rodo, ma noaˈa nia kasi saiana na
kula neˈe nia leka ˈuana, sulia na maˈe rodo faˈarodoa na maana.

Noaˈa kamu kasi oga na ru taˈa ki ˈi saena magalia neˈe

12-14 Ngela nau kina ˈae, nau ku kerekere fuamuˈa, sulia God nia
rufuanata naˈa ana taˈangaˈa kamu ki osiˈana sa Christ, ma kaumulu
saiana God na Maˈa. Ma nau ku kerekere fuamuˈa na maˈa ki, sulia neˈe
kamu saiana na Christ neˈe nia tua ˈua naˈa maˈi ana etangilana magalia.
Ma nau ku kerekere fuamuˈa na ˈalako ki, sulia kaumulu ngasingasiˈa, ma
na fatalana God ka tua amuˈa, ma kaumulu ka liufia naˈa ˈani sa Saetan
neˈe taˈa.
15 Ta neˈe nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu kasi oga na falafala taˈa
ki ana mauriˈa neˈe ma na ru taˈa ki ˈi saena na magalia. Diˈia kamu
kwaima ana magalia, noaˈa kamu kasi kwaima fuana God na Maˈa.
16 Na kwaiogaiˈanga fuana na ru taˈa ki, ma na ru neˈe ngwae ki kira
lisia ma kira ka oga, ma na toˈo ruˈa ki neˈe ngwae ki kira lafe faˈinia, ma
na ru taˈa ki taˈifau saena na magalia, noaˈa ta ru ada kasi leka goˈo maˈi
faˈasia na Maˈa. Kira leka taˈifau goˈo maˈi faˈasia na magalia.
17 Bore ma na magalia ma na ru ˈi saena ki taˈifau neˈe ngwae ki kira
oga, ke baˈa funu. Ma sa tai neˈe ke sasi sulia na kwaiogaiˈanga God, nia
ke baˈa mauri firi.

Na Malimae sa Jesus Christ

18 Ngela nau kina ˈae, ˈisilana na magalia nia karangi naˈa! Ma kaumulu
rongoa taˈifau naˈa ba na Malimae sa Jesus Christ ke baˈa dao maˈi. Ma
ana kaidaˈi neˈe, na malimae ˈoro nia ki kira dao naˈa. Nia neˈe, kulu ka
saiana neˈe ˈisilana na magalia nia karangi ka dao naˈa.
19 Na malimae neˈe ki kira leka naˈa faˈasi kulu, duˈungana noaˈa kira
kasi mamana goˈo saena na fikutaˈi ngwae faˈamamana kulu. Ma diˈia
kira tua saena na fikutaˈi ngwae faˈamamana kulu, kira tua fiku goˈo ˈada
ˈua faˈi kulu. Bore ma, ana kaidaˈi kira leka naˈa faˈasi kulu ˈunaˈeri, nia
faˈataˈinia neˈe kiraˈa taˈifau noaˈa laˈu na ngwae mamana ki ana fikutaˈi
ngwae kulu.
20 Bore ma fuamuˈa, sa Christ na ngwae abu nia kwatea naˈa Anoˈi ru
Abu, ˈiri neˈe kamuˈa taˈifau goˈo muke saiana na mamanaˈanga.
21 Nau ku kerekere fuamuˈa ma noaˈa laˈu osiˈana neˈe kamu kina
na mamanaˈanga. Nau ku kerekere fuamuˈa, osiˈana kamu saiana na
mamanaˈanga, ma muka saiana logo neˈe noaˈa ta sokeˈa ˈiri leka maˈi
faˈasia na mamanaˈanga.
22 ˈUri ma sa tai neˈe na ngwae ˈosoˈoso? Ta ngwae bore ˈana neˈe saea
fasi sa Jesus noaˈa laˈu na ngwae filia God. Na ngwae ˈunaˈeri, nia neˈe
na malimae sa Jesus Christ, sulia nia ˈaila ˈani God na Maˈa ma na Ngela
nia.
23 Ma ngwae ki taˈifau neˈe ˈaila ˈani na Ngela, kira ˈaila logo ˈani na
Maˈa. Bore ma ngwae ki taˈifau neˈe kira saea kira faˈamamana ana na
Ngela, kira tua fiku logo faˈinia na Maˈa.
24 Muke gonia saena na liamuˈa na faˈarongoˈanga neˈe kamu rongoa
naˈa maˈi ˈua. Ma diˈia kamu gonia na faˈarongoˈanga neˈeri, muke tua
fiku faˈinia na Ngela ma na Maˈa sulia asoa ki.
25 Ma kuka toˈo ana na mauriˈa firi neˈe sa Christ eta fataˈa ˈani fuana
kwatelana fuakulu.
26 Nau ku keresia kwau na ru neˈe ki fuamuˈa, ˈiri kamu ke madafia na
ngwae neˈe kira iliili ˈuana soke lamuˈa ki.
27 Bore ma fuamuˈa, sa Christ nia kwatea naˈa na Anoˈi ru Abu. Noaˈa
kamu kasi lulu naˈa ˈuana ta ngwae neˈe ke faˈamanata ru laˈu fuamuˈa,

sulia na Anoˈi ru Abu tua naˈa faˈi kamu. Ma na Anoˈi ru Abu neˈe sa Christ kwate fuamuˈa, nia faˈamanata kamu naˈa ˈani na ru ki taˈifau. Ma na ru ki taˈifau neˈe nia faˈamanata kamu ˈani ki niˈi mamana, ma noaˈa kasi rora. Nia neˈe muke tua fiku faˈinia sa Christ, diˈia na Anoˈi ru Abu faˈamanata kamuˈa ˈani.

Kiaˈa na ngela God ki naˈa

28 Ngela nau kina ˈae, kamu tua fiku faˈinia sa Christ, fasi ˈiri ana na kaidaˈi nia ke oli maˈi, noaˈa kulu kasi maˈu, ma noaˈa kulu kasi ago laˈu faˈasi nia ˈania ˈekeˈa ana faˈi Asoa nia ke dao ana.
29 Muke saiana God nia ˈoloˈolo. Nia neˈe, muke sai logo ana na ngwae ki taˈifau neˈe kira sasia na ru neˈe ˈoloˈolo ki, kira naˈa neˈe na ngela God ki.

3

1 Muke manata basi sulia na alafeˈanga God na Maˈa fuaka! Na alafeˈanga nia doe liu, nia neˈe nia ka sae kulu ˈani na ngela nia ki, ma nia ka mamana naˈa. Na ngwae saena magalia ki noaˈa kira kasi saiana neˈe kuluˈa ngela God ki, osiˈana noaˈa kira ˈiri saiana God.
2 Kwaima nau kina ˈae, kuluˈa ngela God ki naˈa, ma God kasi faˈataˈinia ˈua fuakulu nia ke baˈa rokisi faˈuta akulu ana kaidaˈi neˈe ke dao maˈi. Bore ma kulu saiana ana kaidaˈi neˈe sa Jesus Christ ke baˈa oli maˈi, kuke baˈa diˈia niaˈa, osiˈana kuke baˈa lisia niaˈa mamana naˈa.
3 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira kwaimasi ana sa Christ ˈunaˈeri, kira tagi sulida talada kika tua sikasika, diˈia sa Christ neˈe nia tua sikasika.
4 Ma ngwae ki taˈifau neˈe kira abula taˈa, kira ˈoia na taki God ki, osiˈana neˈe abula taˈangaˈa naˈa neˈe ˈoilana taki God ki.
5 Ma kaumulu sai naˈa ana, sa Jesus Christ nia leka naˈa maˈi ˈiri ka lafua na taˈangaˈa kulu ki, ma nia noaˈa kasi toˈo goˈo ana ta taˈangaˈa.
6 Ma sa tai faˈida neˈe kira tua fiku faˈinia sa Christ, noaˈa nia kasi tua tari goˈo ˈana fuana abula taˈangaˈa. Ma sa tai neˈe ka tua tari goˈo ˈana fuana abula taˈangaˈa, noaˈa nia kasi malingaˈinia ma noaˈa kasi saiana sa Christ.
7 Ngela nau kina ˈae, kamu kasi faˈamamana ana ta ngwae neˈe soke kamu. Sa tai neˈe fuli ru lana saga, nia saga ˈi maana God, diˈia logo sa Christ neˈe nia saga.
8 Ma sa tai neˈe ka tua tari goˈo ˈana fuana abula taˈangaˈa, niaˈa na ngela sa Saetan, sulia sa Saetan abula taˈa ˈita naˈa maˈi ana etangilana magalia. Aia, na Ngela God nia leka maˈi fuana takalongaˈilana na ru neˈe sa Saetan sasiˈi ki.
9 Ma ngela God ki taˈifau, noaˈa kira kasi tua tari goˈo ˈada ˈania na abula taˈangaˈa, sulia kira toˈo naˈa ana mauriˈa God ana kiraˈa. Ma ka ˈafitaˈi fuana nia tua tari goˈo ˈana fuana abula taˈangaˈa, sulia God naˈa neˈe na Maˈa nia.
10 Nia neˈe ka faˈataˈinia naˈa matamatalana na ngela God ki taˈifau faˈasia na ngela sa Saetan ki: Ta ngwae neˈe noaˈa kasi abula saga, ma noaˈa kasi alafe fuana na ngwaefuta nia, niaˈa noaˈa laˈu na ngela God.

Alafeˈanga fuamuˈa kwailiu

11 Na faˈarongoˈanga neˈe ba kamu rongoa naˈa maˈi ana etangilana nia ˈuri: Kuke alafe fuaka kwailiu.
12 Ma noaˈa kulu kasi diˈia laˈu sa Kein, na ngwae ba sa Saetan nia sura ana, ma nia ka saungia na ai burina sa Abel. Faˈuta neˈe sa Kein ka

saungia? Sulia na ru sa Kein sasiˈi ki niˈi taˈa, ma na ru sa Abel sasiˈi ki niˈi saga.✡
13 Ngwaefuta kina, noaˈa kamu kasi ˈarefo, si diˈia na ngwae taˈa ki
saena magalia kira ˈaila ˈani kamu.
14 Kulu sai naˈa ana na ru neˈe: ˈI naˈo maˈi, kulu tua ˈi olofana na
ngasingasiˈanga ana maeˈa, bore ma kaidaˈi neˈe kulu toˈo naˈa ana
mauriˈa firi. Kulu saiana na ru neˈeri, sulia kulu alafe fuana na ngwaefuta
kia ki. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi alafe fuana na ngwaefuta nia, nia tua ˈua
ˈi olofana na ngasingasiˈanga ana maeˈa.
15 Ma diˈia sa tai neˈe ka lia taˈafia na ngwaefuta nia, niaˈa na ngwae
sau ngwae. Ma muke saiana neˈe ngwae sau ngwae noaˈa kasi toˈo ana
na mauriˈa firi.
16 Kaidaˈi sa Jesus Christ nia mae ˈusi kia, nia faˈataˈinia na falafala
fuana neˈe kuke alafe fuana ngwae ki. Nia neˈe kuluˈa logo, fuila kuke
maˈudi logo fuana na maeˈa ˈusia na ngwaefuta kia ki.
17 Diˈia ta ngwae neˈe toˈo ana ru ki taˈifau neˈe nia boˈoboˈo ˈuani, ma
nia ka lisia na ngwaefuta nia ka boˈoboˈo ˈuana ta ru, bore ma noaˈa nia
kasi manataia goˈo na ngwae neˈeri, ma noaˈa kasi ˈafia goˈo, nia ˈafitaˈi
ka alaˈa mamana fasi nia alafe fuana God.
18 Ngela nau kina ˈae, noaˈa kulu kasi alafe goˈo ˈani alaˈanga ˈoˈo. Kuke
faˈataˈinia na alafeˈanga mamana kia ˈani ru neˈe kulu sasiˈi ki.
19 Kaidaˈi kulu alafe ˈunaˈeri, nia neˈe kwate kulu ka saiana neˈe kulu
toˈo ana na mamanaˈanga, ma noaˈa kulu kasi manata ˈabera kaidaˈi kulu
foˈosia God.
20 Bore ma diˈia na manataka nia matalangaˈi kia, kulu saiana manatana
God neˈe doe ka liufia na manataka, ma nia saiana na ru ki taˈifau.
21 ˈUnaˈeri ngwaefuta leˈaleˈa kina ˈae, diˈia manataka noaˈa kasi
matalangaˈi kia, noaˈa kulu kasi maˈu kaidaˈi kulu foˈosia God.
22 Ma kulu ka ngalia ta tae bore ˈana neˈe kulu gania God ˈuana, osiˈana
kulu roˈosulia na alaˈanga totongaˈi nia ki, ma kulu ka sasia ru neˈe
faˈasaeleˈa nia ki.
23 Aia, na alaˈanga totongaˈi nia ka ˈuri: Kuke faˈamamana ana sa Jesus
Christ na Ngela nia, ma kulu ke alafe fuaka kwailiu, diˈia ba sa Jesus Christ
nia fata totongaˈi maˈi ˈani fuaka.
24 Ma sa tai neˈe ka roˈosulia na alaˈanga totongaˈi God ki, nia tua ana
God, ma God ka tua logo ana niaˈa. Ma osiˈana na Anoˈi ru Abu neˈe nia
ka kwatea fuaka, kulu ka sai naˈa ana neˈe God nia tua aka.

4

Na Anoˈi ru mamana ma na ano ˈi ru ˈosoˈoso

1 Kwaima nau kina ˈae, noaˈa kamu kasi faˈamamana na alaˈanga ana
ngwae ki taˈifau neˈe kira saea kira toˈo ana na Anoˈi ru Abu. Bore ma
muke ilitoˈoda basi fasi ˈiri muke dao toˈona diˈia neˈe anoˈi ru neˈe kira
toˈo ana nia ˈita maˈi faˈasia God. Sulia na profet ˈosoˈoso ˈoro ki kira
leka naˈa ana kula ki taˈifau.
2 Muke baˈa dao toˈona diˈia niaˈa toˈo ana na Anoˈi ru mamana faˈasia
God diˈia kamu sasi ˈuri: Ngwae ki taˈifau neˈe faˈarongo ˈani sa Jesus
Christ neˈe leka maˈi ma ka alua naˈa na ngwae, na ngwae neˈeri nia toˈo
ana Anoˈi ru neˈe leka maˈi faˈasia God.

✡ **3:12** Genesis 4:1-16

3 Bore ma diˈia ta ngwae neˈe tofea na ru neˈeri sulia sa Jesus, nia kasi toˈo goˈo ana na Anoˈi ru neˈe nia leka maˈi faˈasia God. Na ano ˈi ru neˈe nia toˈo ana, nia leka lala maˈi faˈasia na Malimae sa Jesus Christ. Ma kaumulu rongoa taˈifau naˈa na Malimae sa Jesus Christ ke baˈa dao maˈi, ma ana kaidaˈi neˈe nia tua naˈa ˈi saena na magalia.

4 Ngela nau kina ˈae, kamuˈa naˈa neˈe na ngwae God ki, ma muka liufia naˈa na profet ˈosoˈoso ki. Sulia neˈe Anoˈi ru Abu neˈe tua ana kamuˈa, nia ngasingasiˈa ka tasa ana sa Saetan neˈe nia tua ana na ngwae taˈa ki saena magalia.

5 Ma na profet ˈosoˈoso neˈeri ki, kira fata sulia na ru ana taˈalana na magalia, ma na ngwae taˈa neˈe saena magalia ki kira ka roˈo sulida, osiˈana na profet neˈe ki kiraˈa ngwae ana unitaˈi ngwae taˈa saena magalia neˈe.

6 Bore ma kuluˈa naˈa neˈe ngwae God ki. Ma sa tai neˈe saiana God, nia ka roˈo suli kulu. Ma sa tai neˈe noaˈa laˈu na ngwae God, noaˈa nia kasi roˈo suli kulu. Nia neˈe sasi kulu ka lia sai naˈa ana matamataˈanga ˈi safitana na Anoˈi ru mamana ma na ano ˈi ru ˈosoˈoso.

God faˈataˈinia fuakulu kuke alafe faˈuta fuakulu kwailiu

7 Kwaima nau kina ˈae, kulu ke alafe fuakulu kwailiu, sulia na alafeˈanga nia ˈita maˈi faˈasia God. Ma sa tai neˈe ka alafe, niaˈa naˈa neˈe ngela God, ma nia ka sai logo ana God.

8 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi alafe, noaˈa nia kasi saiana God, osiˈana God neˈe nia alafe.

9 Ma God ka faˈataˈinia na alafeˈanga nia fuaka ˈani kwatelana maˈi taˈi Ngela mutaˈi nia saena magalia, fasi ˈiri kulu ka toˈo ana mauri mamana sulia niaˈa.

10 Aia, na alafeˈanga mamana noaˈa laˈu neˈe kulu alafe fuana God, bore ma God neˈe alafe fuaka, ma nia ka kwatea maˈi na Ngela nia ˈiri nia diˈia na kwaisuˈusiˈanga fuana nia rufuanata ana taˈangaˈa kia ki.

11 Kwaima nau kina ˈae, osiˈana God nia alafe fuaka ˈunaˈeri, kuke alafe logo fuaka kwailiu.

12 Noaˈa ta ngwae kasi lilisia ˈua God. Si diˈia kulu ka alafe fuaka kwailiu, God ka tua fiku faˈi kia ma na alafe ˈanga nia ka fiˈi aliˈafu ana kiaˈa.

13 Ma kulu ka saiana kulu fiku faˈinia God ma nia ka fiku faˈi kia, sulia nia kwatea naˈa Anoˈi ru Abu nia fuaka.

14 Ma kami ka lisia naˈa na Ngela nia, ma kami ka saea naˈa fuana ngwae ki neˈe God na Maˈa nia kwatea naˈa maˈi fasi ˈiri ka faˈamauria naˈa ngwae ki taˈifau saena magalia.

15 Ma diˈia ta ngwae ka alaˈa laˈalaˈa ˈani sa Jesus neˈe na Ngela God, nia tua fiku faˈinia God, ma God ka tua fiku logo faˈinia.

16 Ma kulu sai naˈa ana, ma kulu ka faˈamamana ana na alafeˈanga neˈe God nia toˈo ana fuaka.

God neˈe na alafeˈanga, ma sa tai neˈe ka alafe, nia ka tua fiku naˈa faˈinia God, ma God ka tua fiku faˈinia.

17 Diˈia kulu alafe mamana fuana ngwae ki, na maurilaka saena magalia neˈe ka diˈia logo na maurilana sa Jesus Christ, tama noaˈa kulu kasi maˈu ana faˈi asoa ana kwai matalangaˈi ˈanga.

18 Sa tai bore ana neˈe nia toˈo ana alafeˈanga, noaˈa nia kasi maˈu, osiˈana kaidaˈi kulu alafe fuana ngwae ki, noaˈa kulu kasi maˈungia

kwaˈikwaˈinga God. Bore ma sa tai neˈe noaˈa kasi alafe ana ngwae ki,
nia ke baˈa maˈu, osiˈana nia ke maˈu lala ˈani kwaˈikwaˈinga ana God.
Si diˈia ta ngwae nia maˈu ˈani God, nia faˈataˈinia neˈe noaˈa nia kasi
alafe mamana fuana ngwae ki.
19 Kulu alafe osiˈana God naˈa neˈe eta alafe fuaka.
20 Diˈia ta ngwae neˈe saea nia alafe fuana God, bore ma nia ka lia taˈafia
na ngwaefuta nia, niaˈa na ngwae ˈosoˈoso goˈo ˈana. Diˈia noaˈa nia kasi
alafe fuana ngwaefuta nia, na ngwae neˈe nia lisia, tama nia ˈafitaˈi liu ka
alafe fuana God neˈe noaˈa nia kasi lisia.
21 Ma na alaˈanga totongaˈi neˈe God kwatea fuaka nia ˈuri: Sa tai bore
ˈana neˈe ke alafe fuana God, nia ke alafe logo fuana na ngwaefuta nia.

5

Na fitoˈonga kulu ana sa Jesus liufia naˈa magalia

1 Ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana neˈe sa Jesus niaˈa na Christ,
na ngwae neˈe God filia, kira naˈa neˈe ngela God ki. Ma ngwae ki taˈifau
neˈe alafe fuana na Maˈa, kira ka alafe logo fuana na ngela nia ki.
2 Aia, kulu saiana kulu ka alafe fuana ngela God ki sulia kulu alafe fuana
God, ma kulu ka roˈosulia na alaˈanga totongaˈi nia ki.
3 Ma diˈia kulu ka alafe fuana God, kulu ka faˈataˈinia ˈania neˈe kulu
roˈosulia naˈa alaˈanga totongaˈi nia ki. Ma na alaˈanga totongaˈi nia ki
kasi ˈafitaˈi goˈo fuaka,
4 sulia neˈe ngela God ki taˈifau, kira ka liufia na taˈangaˈa ki saena na
magalia. Ma kulu ka liufia naˈa taˈangaˈa sulia na faˈamamanaˈanga kia
ana sa Jesus.
5 Taˈifilia goˈo na ngwae neˈe kira faˈamamana neˈe sa Jesus na ngela
God, kira liufia na taˈangaˈa.

Na faˈarongoˈanga sulia sa Jesus neˈe mae fuaka

6 Sa Jesus Christ naˈa na ngwae neˈe nia leka maˈi faˈinia na kafo ana
siuabuˈanga ma na ˈabu ana maelana. Noaˈa nia ˈiri leka maˈi faˈinia na
kafo goˈo tiˈana, bore ma nia leka maˈi faˈinia na ro ru neˈeri ki taˈifau
goˈo, na kafo ma na ˈabu. Ma na Anoˈi ru Abu ka faˈarongo logo sulia,
osiˈana na Anoˈi ru nia fata ˈani na mamanaˈanga.
7 Na uulu ru neˈe ki kira faˈataˈi madako ana sa Jesus fuaka:
8 Na Anoˈi ru Abu, ma na kafo, ma na ˈabu. Ma na uulu ru neˈeri ki,
kira faˈataˈinia goˈo taˈi ru.
9 Kulu faˈamamana ana na fatalana na ngwae. Bore ma na fatalana God
neˈe ngasingasiˈa ka tasa, ma nia ka fata faˈamamana naˈa taˈifau sulia
na Ngela nia.
10 Sa tai neˈe ka faˈamamana ana na Ngela God, nia ka faˈamamana ana
tae neˈe God nia fata ˈania sulia na Ngela nia. Bore ma sa tai neˈe noaˈa
kasi faˈamamana ana tae neˈe God nia fata ˈania sulia na Ngela nia, nia
saea God na ngwae ˈoso, sulia noaˈa nia kasi faˈamamana ana na tae neˈe
God saea sulia na Ngela nia.
11 Ma alaˈanga neˈe God ka faˈamamana sulia na Ngela nia neˈe ˈuri:
God kwatea naˈa na mauriˈa firi fuaka, ma na mauriˈa neˈe ka ˈita maˈi
faˈasia na Ngela nia.

12 Ma sa tai bore ˈana neˈe tua fiku faˈinia na Ngela God, nia toˈo ana
na mauriˈa firi. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi tua fiku faˈinia na Ngela God,
nia noaˈa kasi toˈo logo ana na mauriˈa firi.

Na mauriˈa firi

13 Nau ku keresia na ru neˈe fuamuˈa ngwae neˈe faˈamamana ana na
Ngela God, fasi ˈiri muke saiana neˈe kaumulu toˈo naˈa ana na mauriˈa
firi.
14 Ma kulu sai leˈa ana neˈe God rongoa na foˈongaˈa kia ki, ana kaidaˈi
kulu gania ˈuana ta ru neˈe donga na kwaiogaiˈanga nia.
15 Nia rongo kia goˈo ˈana ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe kulu gania ana.
ˈUnaˈeri, kulu ka sai logo ana neˈe nia kwatea fuaka na tae neˈe kulu
gania faˈasia.
16 Ma diˈia ˈoko lisia ta ngwaefuta amu nia sasia ta ru taˈa neˈe noaˈa nia
kasi maelia, nia totolia ˈoko foˈosia God fuana, ma nia ka kwatea mauriˈa
fuana. Nau ku fata sulia na ngwae neˈe taˈangaˈa kira ki noaˈa kasi talaˈia
na ngwae ki ˈuana maeˈa ˈua. Bore ma ta taˈi taˈangaˈa logo talaˈia naˈa
ngwae ˈuana na maeˈa. Ma noaˈa nau kusi saea laˈu fasi neˈe muke foˈosia
God fuana sulia ru neˈeri.
17 Na ru ki taˈifau neˈe kulu sasiˈi ka taˈa niˈi rora taˈifau goˈo. Bore ma
ti taˈangaˈa noaˈa kasi talaˈia na ngwae ˈuana na maeˈa.
18 Kulu ka saiana na ngela God ki noaˈa kasi inaˈu ana abula taˈangaˈa,
osiˈana sa Jesus na Ngela God nia lia sulida, ma sa Saetan neˈe taˈa nia
ˈafitaˈi liu ka sasia ta ru ka faˈalida.
19 Aia, kulu sai naˈa ana kuluˈa na ngwae God ki, ma sa Saetan ka
gwaungaˈi fafia na ngwae matamata ana magalia neˈe.
20 Ma kulu ka sai logo ana neˈe Ngela God nia leka naˈa maˈi, ma ka
kwatea naˈa na malingaˈi ruˈanga fuaka, fasi ˈiri kulu ka saiana na God
mamana. Ma kulu ka tua fiku faˈinia na God mamana ˈania fikuˈa faˈinia
sa Jesus Christ na Ngela nia. Nia naˈa neˈe God mamana, ma nia naˈa neˈe
mauriˈa firi.
21 Ngela nau kina ˈae, muke tagi suli kamu talamuˈa faˈasia na ru neˈe
ti ngwae kira saea ˈani god ki, bore ma noaˈa laˈu na God mamana.

Na Ruana Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Na lifurongo sa John keresia kerekereˈa neˈe. Ana kaidaˈi neˈeri, ngwae ki kira faˈakaisia ngwae faˈamamana ki. ˈUnaˈeri, sa John noaˈa kasi oga keresilana satana ngwae faˈamamana ki saena kerekereˈa nia, ˈasu ˈubani ta ngwae taˈa kata ngalia satada ma ka faˈakaisida. Goˈo, sa John saea neˈe nia kerekere fuana na ˈafe neˈe God filia ma na ngela nia ki. Kaidaˈi nia saea ˈafe ma ngela nia, nia fada goˈo ˈania na fikutaˈi ngwae faˈamamana. Ma sa John saea nia talana na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana baera.

Sa John faˈabasua ngwae Kristin ki faˈasia ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈe saea sa Jesus Christ koso maˈi ma noaˈa kasi toˈo ana noniˈi ngwae.

1 Nau na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana niniˈa, nau ku kerekere fuamu ˈafe neˈe God filia naˈa. Nau ku alafe mamana liu fuamu ma na ngela ˈoe ki. Noaˈa laˈu taˈifili nau, bore ma na ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira saiana na faˈarongoˈanga mamana God, kira alafe logo fuamuˈa.

2 Kami alafe fuamuˈa sulia kulu faˈamamana ana na faˈarongoˈanga mamana neˈe nia tua firi faˈi kia.

3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa, ma sa Jesus Christ na Ngela nia ˈiri ke ˈofe kia ma ka manatai kia, ma ka kwatea aroaroˈanga fuaka neˈe kulu faˈamamana ana faˈarongoˈanga mamana, ma kulu ka alafe fuakulu kwailiu.

Na mamanaˈanga ma na alafeˈanga

4 Nau ku saeleˈa liu sulia nau ku dao naˈa toˈona ti ngela ana ngela ˈoe ki, kira tua sulia na faˈarongoˈanga mamana diˈia na Maˈa nia fata totongaˈi maˈi ˈani fuaka.

5 Ma ngwae kwaima, nau ku saea kwau fuamu faˈinia ngela ˈoe ki fasi ˈiri kuke alafe fuaka kwailiu. Ru neˈeri noaˈa laˈu na alaˈanga totongaˈi faolu niniˈa nau ku keresia kwau fuamuˈa, bore ma na alaˈanga totongaˈi ˈua ba kulu saiana naˈa maˈi ana etangilana kaidaˈi kulu faˈamamana.

6 Na fadalana na alafeˈanga neˈe nau ku fata sulia neˈe ˈuri: Kuke roˈosulia na alaˈanga totongaˈi God ki. Na alaˈanga totongaˈi ba kamu rongoa ˈua naˈa maˈi ana etangilana kaidaˈi kamu faˈamamana neˈe muke alafe fuamuˈa kwailiu.

7 Na ngwae ˈosoˈoso ˈoro ki kira leka taˈifau naˈa ˈi saena na magalia. Ma kira na ngwae neˈe saea sa Jesus Christ koso maˈi ma noaˈa kasi toˈo ana noniˈi ngwae. Ma na ngwae ˈunaˈeri ki naˈa neˈe ngwae ˈosoˈoso ki ma na Malimae sa Jesus Christ ki.

8 Muke madafia ˈasu ˈubani kira kata ˈoi ˈamuˈa ma na kwaiaraˈa neˈe kamu rao ˈuana kata funu. Bore ma muke dau ngasi ˈiri muke ngalia na kwaiaraˈa aliˈafu kamu.

9 Ma na ngwae neˈe nia rokisia na faˈamanataˈanga sa Jesus Christ, ma ka faˈamamana ana ta faˈamanataˈanga matamata, noaˈa nia kasi tua fiku faˈinia God. Ma sa tai neˈe ka faˈamamana ˈua ana faˈamanataˈanga mamana, nia tua fiku faˈinia na Maˈa ma na Ngela.

10 Nia neˈe, diˈia ta ngwae ka dao siaumulu fasi ˈiri neˈe nia faˈamanata, ma nia ka ngalia maˈi ta faˈamanataˈanga matamata, noaˈa kamu kasi

kwaloa saena na luma kamu ki, nama noaˈa kamu kasi ˈafia faˈinia ta ru
bore ˈana.
11 Si diˈia ta ngwae ka ˈafia faˈinia ta ru bore ˈana, nia ˈado kwaima
naˈa faˈinia ana ru taˈa neˈe nia sasiˈi ki.

Na alaˈanga ˈisi ki

12 Nau ku toˈo ana ru ˈoro ki fuana na faˈarongolamuˈa ˈani, bore ma
noaˈa nai si oga goˈo keresilana. Nau ku manata ˈuana daoˈa toˈomuˈa,
ma kulu ke tala alaˈa fiku ˈakulu, fasi ˈiri kuke saeleˈa liu ˈakulu.
13 Na kini futa ˈoe neˈe God filia, na ngela nia ki kwatea logo kwau fata
leˈa leˈa ˈanga kira ki fuamu.

Na Uula Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Sa John keresia kerekereˈa neˈe fuana taˈi faˈi naˈonaˈo ana siosi, satana sa Geas. Sa John nia fata leˈa leˈa ana sa Geas, osiˈana nia tagi leˈa sulia ngwae faˈamanata ki neˈe kira ˈidufaˈi dao dao ˈi neˈeri. Sa John faˈabasua sa Geas ke lialia leˈa ˈuana ti ngwae taˈa neˈe noaˈa kasi oga roˈongaˈa sulia faˈamanataˈanga sa John.

1 Na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana, niniˈa
kerekere kwau fuamu sa Geas neˈe nau ku alafe mamana fuamu.
2 Kwaima nau ˈae, nau ku foˈo ˈiri na ru ki taˈifau ka leˈa fuamu, ma
ˈiri ˈoko tua ˈakwa, diˈia logo neˈe mangomu nia tatakila.
3 Nau ku saeleˈa liu naˈa ana kaidaˈi ti ngwaefuta akulu ana sa Jesus
Christ neˈe kira dao maˈi, ma kira ka faˈarongo nau neˈe maurilamu
roˈosulia na faˈamanataˈanga mamana.
4 Ana kaidaˈi nau ku rongoa na ngela nau ki kira roˈosulia ˈua na
faˈamanataˈanga mamana, nau ku saeleˈa ka liufia naˈa ru matamata ki
taˈifau.

Sa Geas kwaiˈafi ana ngwae neˈe kira afulangaˈinia Faˈarongoˈa Leˈa

5 Ngwae kwaima nau ˈae sa Geas, ˈoko rao leˈa liu ana na kwaiˈafiˈanga
neˈe ˈoko sasia fuana ngwae neˈe kira faˈamamana, ma kira ka liu kwailiu
kika faˈamanata, sui bore ˈana noaˈa ˈoe kosi saiada.
6 Ma kira ka alaˈa fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana ˈi neˈe sulia na
alafeˈanga ˈoe. ˈOke ˈafida fasi ˈiri kike leka ana lekaˈa kira sulia falafala
neˈe God saeleˈa sulia.
7 ˈOko ˈafida sulia kira leka ana na lekaˈa kira ana raoˈa sa Jesus Christ,
ma noaˈa kira kasi ngalia goˈo ta kwaiˈafiˈanga faˈasia na ngwae neˈe
noaˈa kira kasi faˈamamana ki.
8 Aia, kulu na ngwae neˈe kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ, kuke
ˈafia na ngwae neˈeri ki, fasi ˈiri kuke kwaiˈafi ana na raoˈa kira fuana na
faˈarongoˈa mamana.

Sa Diotrefes ˈaila ˈani roˈongaˈa sulia sa John

9 Nau ku keresia naˈa kwau taˈi kerekereˈa fuana na fikutaˈi ngwae
faˈamamana ˈi neˈana. Bore ma sa Diotrefes, na ngwae neˈe oga
talaˈilamuˈa, noaˈa nia kasi fafarongo goˈo sulia na ru neˈe nau ku saea.
10 Ma ana kaidaˈi nai dao kwau, nai baˈa alaˈa sulia ru taˈa neˈe nia
sasiˈi ki, ma na sokeˈa taˈa nia ki neˈe nia sasia fuaimili. Noaˈa nia kasi
sasi goˈo ˈunaˈeri ma ka mango, bore ma nia kasi kwaloa logo ti ngwaefuta
neˈe kira leka maˈi, ma nia ka luia logo na ngwae neˈe kira oga kwalolada
ki, ma nia ka sasi ˈuana lalilada faˈasia na fikutaˈi ngwae faˈamamana.

Sa John oga kike kwalo leˈa ana sa Demitrius

11 Ngwae kwaima ˈae sa Geas, noaˈa ˈoe kosi sasi sulia na ru neˈe taˈa
ki, bore ma ˈoko sasi lala sulia na ru neˈe leˈa ki. Ma sa tai neˈe ka sasia
ta ru neˈe leˈa, nia na ngwae God. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka sasia ta ru
taˈa, noaˈa nia kasi saiana God.
12 Na ngwae ki taˈifau, kira alaˈa leˈa sulia sa Demitrius, ma falafala leˈa
nia ki neˈe tala faˈamamana logo sulia niaˈa. Nia neˈe kami ka baˈatafea
logo niaˈa, ma ˈoko saiana na ru niniˈa kami saeˈe ki niˈi mamana.

Alaˈanga ˈisi ki

13 Nau ku toˈo ana ru ˈoro ki fuana na faˈarongo lamu ˈaniˈi, bore ma
noaˈa nau kusi oga goˈo keresilani.
14 Ma nau ku manata toˈo ˈiri nai baˈa lia toˈomu ˈaliˈali goˈo, fasi ˈiri
koro ka tala alaˈa ˈakoro.
15 Nau ku oga na aroaroˈanga God ke tua faˈi ˈoe.
Na ngwae kwaima ˈoe ki taˈifau ˈi neˈe, kira kwatea kwau na fata leˈa
leˈa ˈanga kira ki logo fuamu. Ma ˈoko kwatea logo na fata leˈa leˈa ˈanga
nau ki fuana na ngwae kwaima kaimili ki taˈifau ˈani satada toˈotoˈo.

Na Kerekereˈa Faˈasia Sa Jude

Sa Jude ngwaefuta sa Jesus nia keresia na kerekereˈa dokodoko neˈe. Sa Jude oga faˈabasulana ngwae faˈamamana ki faˈasia ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki. Nia saea kira ngwae taˈa, ma God ke baˈa kwaˈida. Ngwae Kristin ki noaˈa kira kasi donga faˈamanataˈanga kira nama lia kwaima usuliˈanga ana falafala kira ki.

1 Nauˈa sa Jude, na ngwae rao sa Jesus Christ ma na ngwaefuta sa James.
Nau ku kerekere fuamuˈa ngwae neˈe God na Maˈa nia fili kamu ma ka
alafe fuamuˈa, ma sa Jesus Christ ka lia suli kamu.
2 Nau ku foˈosia God fasi ˈiri nia ke kwaimanatai fuamuˈa ma ke kwatea
na aroaroˈa mamana fuamuˈa ma na alafeˈanga doe nia fuamuˈa.

Ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

3 Kwaima leˈa nau kina, ˈi naˈo maˈi nau ku oga liua kerekereˈa fuamuˈa
sulia na faˈamauriˈanga neˈe God nia faˈamauri kia ˈani. Bore ma ana
kaidaˈi neˈe nau ku oga nai kerekere sulia ta ru matamata laˈu fuamuˈa.
Ma nau ku oga nai fata totongaˈi ˈiri muke uu ngasi ˈusia na ngwae
neˈe kira iliili ˈuana rokisilana na faˈamanataˈanga mamana neˈe God
kwatea fuaka na ngwae nia ki. God kwate dangalua naˈa faˈamanataˈanga
fuana kaidaˈi ki taˈifau, ma noaˈa nia kasi oga ta ngwae ka rokisia
faˈamanataˈanga mamana neˈeri.
4 Nau ku saea na ru neˈe sulia ti ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana
ana God, kira leka maˈi, kira ka fiku faˈi kamu. Ma kira ka saea kira
faˈamamana, bore ma kira ka rokisia na faˈamanataˈanga mamana sulia
na alafeˈanga God, fasi ˈiri na ˈusuˈa kira sasiˈi ki ka lia diˈia nia leˈa goˈo
ˈana. Ma noaˈa kira kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ. Niaˈa taˈifilia
neˈe ngwae gwaungaˈi kia ma na Aofia kia. Aia, na Kerekereˈa Abu ˈua
naˈa maˈi ka fata sulia tae neˈe na kwaˈikwaˈinga kira ki.

God kwaiˈia ngwae abula taˈa

5 Na ru neˈe nai baˈa alaˈa sulia, kaumulu sai taˈifau naˈa ana. Sui bore
ˈana, nai saea laˈu fuamuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi manata bura ˈani. Ana
na kaidaˈi ˈua naˈa maˈi, God nia ˈafia naˈa ngwae nia ki fasi ˈiri kira
ka tafi faˈasia fanoa Ejipt. Ma ˈi buri ˈana kira leka faˈasia ˈi Ejipt, God
saungia ta bali ada neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ana.
6 Muke manata sulia na ˈainsel ki ˈi langi ana kaidaˈi ˈua naˈa maˈi. Ta
bali ada kira oga kike ˈinotoˈa liufia na ru neˈe God kwatea fuada, ma kira
ka leka faˈasia na kula ni tuaˈa mamana kira. Sulia kira ˈunaˈeri, God ka
alu kira saena kula ni lokafo rorodoˈa. Ma nia ka firi fafida ˈani kwalo
sene neˈe ˈafitaˈi kira ka faˈalia tuatua firi. Ma kira ka tua ˈunaˈeri masia
faˈi Asoa neˈe ke dao maˈi ˈiri God ke kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuada.
7 Kamu ka manata sulia logo na ngwae neˈe kira tua saena maˈe fanoa ˈi
Sodom ma ˈi Gomora ki, ma na maˈe fanoa karangi ada ki. Kira diˈia logo
na ˈainsel neˈeri ki, osiˈana kira tua logo ˈani ˈusuˈa ma tualada ka taˈa liu.
Ma na ngwae ki ˈi neˈeri, ma noaˈa laˈu na kini ki taˈifilida neˈe ngwae ki
kira ˈaberaˈanida, sulia neˈe ngwae ki kira kakabara logo fuada kwailiu.
Ma sulia ru neˈeri, God ka kwatea na kwaˈikwaˈinga ˈani mafula neˈe tua
firi fuada. Ma na ru neˈeri neˈe diˈia fata faˈabasuˈa God fuana ngwae

ki taˈifau fuana na kaidaˈi neˈe ke leka maˈi, neˈe nia ke baˈa kwatea na
kwaˈikwaˈinga ˈunaˈeri.
8 Ka ˈunaˈeri logo fuana ngwae neˈe kira faˈamanata ˈani sokeˈa ˈi
safitamuˈa ki. Kira sasia naˈa ru taˈa ki ˈani nonida, ma kira saea kira
roˈosulia naˈa tae neˈe kira lisia ˈani maliu boleˈa ki. Ma kira ka ˈaila ˈani
na gwaungaˈinga God, ma kira ka fata buri tolingaˈi ana ˈainsel ˈinotoˈa
ki ˈi langi.
9 Ma sa Maekol bore, na ˈingataˈi ˈainsel God, noaˈa kasi sasia goˈo ru
ˈunaˈeri. Si neˈe ana kaidaˈi sa Moses nia mae, sa Maekol ma sa Saetan
kera olisuˈusuˈu faˈinia sulia sa tai neˈe ke baˈa ngalia nonina sa Moses.
Ma sa Maekol bore noaˈa kasi noniraˈa goˈo fuana ka fata buri tolingaˈi
ana sa Saetan. Bore ma nia ka fata goˈo ˈana ˈuri, “God ke balufi ˈoe.”
10 Bore ma fuana ngwae ba kira faˈamanata ˈosoˈoso ki, kira fata taˈa
liu sulia na ru neˈe noaˈa kira kasi sai ani ki. Kira diˈia ru mauri kwasi ki
neˈe noaˈa kasi manata. Sulia ngwae neˈeri ki kira sasia goˈo ˈada na tae
ki neˈe nonida ka oga, ma na ru neˈeri ki neˈe ka takalongaˈi kira.
11 Kwaimanatai fuada, sulia God ke baˈa kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga
doe fuada! Sulia kira sasi taˈa diˈia sa Kein. Ma kira diˈia sa Balaam✡ neˈe
sasi goˈo ˈana ta ru neˈe nia saiana ka toda mani ˈania. Ma kira ka diˈia
logo sa Kora✡ neˈe nia tataˈe saulia God, ma God ke baˈa malangisida logo
diˈia sa Kora.
12 Ma na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri ki, kira fiku faˈi kamu ana
kaidaˈi neˈe kamu fiku fuana fanga kwaimaˈa, ma kira kasi ˈeke goˈo ˈani
suˈumaˈilada talada fuana fangaˈa. Ma sui bore ˈana noaˈa kira kasi ˈeke,
kaumulu niniˈa leˈa fuana muke ˈeke ˈani ana kaidaˈi kira fiku faˈi kamu.
Sulia kira dalafaˈa goˈo ˈada, diˈia ta gwaˈi salo neˈe noaˈa kasi kwate ta
uta, ma na iru ka ufi lofotaˈinia. Ma kira diˈia logo na ˈai ki neˈe noaˈa
kasi fungu ana kaidaˈi fuana funguˈa, sulia kira mae taˈifau naˈa, ma kira
ka tufuˈi naˈa taˈifau.
13 Ma na ngwae neˈeri ki, kira sasia ru taˈa fuana ˈekeˈa fafia, ka diˈia
na nafo doe ki ukua ngisu ngisu biliˈa oro ki ˈi fafona one. Ma sulia na
faˈamanataˈanga ˈosoˈoso kira ki, kira ka diˈia logo naˈa bulubulu ki neˈe
kira ˈidu faˈasia fuli mamana kira ki. Ma God ka sasi akaˈu naˈa ana na
kula rorodoˈa fuana tuaˈa ana fuada tua tua kasi sui.
14 ˈIu, ma sa Enok neˈe fiuna talaˈi ngwae ana kwalafa faˈasia sa Adam
neˈe fata sulia na ngwae neˈeri ki ˈua naˈa maˈi ka fata ˈuri, “Na Aofia ke
baˈa leka maˈi faˈinia moleˈe ana toˈoni ˈainsel abu nia ki,
15 fasi ˈiri ke matalangani na ngwae ki taˈifau. Ma nia ke baˈa
kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuana ngwae ki taˈifau neˈe noaˈa kira kasi
faˈamamana ana, sulia na ru taˈa kira ki neˈe kira sasiˈi ma sulia na fata
taˈangaˈa kira ana God.”
16 Na ngwae neˈeri ki, kira ngununguˈnu ma kira ka ˈugalia na ngwae ki.
Ma kira ka roˈosulia na kwaiogai ˈanga taˈa kira ki. Ma kira ka tangoda
talada, ma kira ka gaea na ngwae ki fasi ˈiri kira ka ngalia ti ru faˈasida.
17 Bore ma kwaima nau kina, muke manata toˈona na alaˈanga ba na
ngwae ni lifurongo na Aofia kia sa Jesus Christ ki kira saea fuamuˈa.
18 Kira fata ˈuri fuamuˈa, “Ana na kaidaˈi neˈe ka leka maˈi ana faˈi asoa
ˈisi ki, ti ngwae neˈe kira ˈoidorole ˈani kamu kike baˈa dao maˈi. Ma kike
roˈo lala sulia na kwaiogaiˈanga kira ki talada neˈe kira tataˈe saulia God.”

✡ **1:11** Nambas 22:18; 24:13; 25:1-3; 31:16 ✡ **1:11** Nambas 16:1-35; 26:9, 10

19 Na ngwae neˈe ki kira sasia na barangisi ˈanga ana fikutaˈi ngwae faˈamamana. Noaˈa kira kasi toˈo ana na Anoˈi ru Abu, ma na kwaiogaiˈanga taˈa kira ki talada neˈe ka talaˈida.
20 Ma kamu na kwaima nau ki, muke ngangata ana ˈafilamuˈa kwailiu ˈiri muke ngasingasiˈa saena faˈamanataˈanga God nia kwatea fuamuˈa. Ma muke foˈo ˈani na ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu.
21 Kamu ka tua ma muka saiana neˈe God nia alafe fuamuˈa. Ma muke tua ni kwaimamani ana na Aofia kia sa Jesus Christ neˈe kwatea mauriˈa firi fuamuˈa sulia na kwaimanataiˈanga nia.
22 Ma fuana ngwae neˈe faˈamamanaˈanga kira ki kasi babatoˈo, muke alafe fuada.
23 Ma muke ˈafia ti ngwae laˈu ˈani laulada ˈiri noaˈa kira kasi leka ˈuana kula ni kwaˈikwaˈinga ana mafula. Ma ti ngwae laˈu, muke kwaimanatai fuada, ma muke maˈu logo ˈasu ˈubani kamu kata sasi taˈa logo diˈida. Muke ˈaila ˈani na sasi taˈangaˈa kira ki neˈe kira sasia sulia na kwaiogaiˈanga taˈa kira ki.

Foˈo ˈani baˈatafeˈanga

24 Kuke baˈatafea God neˈe nia saiana ˈafilamuˈa faˈasia na abula taˈangaˈa fasi ˈiri muke tua saga faˈinia na saeleˈanga ana na kaidaˈi nia ke baˈa ngali kamu ka tua faˈinia saena ˈinotoˈanga leˈa nia.
25 Ma taˈifilia God neˈe ka faˈamauri kia ˈani na Aofia kia sa Jesus Christ. Diˈia ˈi naˈo maˈi, ma ana kaidaˈi neˈe, ma ana ta kaidaˈi neˈe nia ke baˈa dao maˈi noaˈa kasi sui, God nia tua ˈani ˈinotoˈanga, ma na gwaungaˈinga, ma na mamanaˈanga, ma na ngasingasiˈanga! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Reveleson
Na Faˈataˈi ˈanga Fuana Sa John

Sa John, na fafarongo ba sa Jesus, nia keresia na buka neˈe. Ana kaidaˈi neˈeri, na Tatalafaˈa doe ˈi Rom, ma ti ngwae doe laˈu, kira faˈakaisia Kristin ki osiˈana kira faˈamamana ngangata ana sa Jesus Christ, diˈia ngwae ˈaˈana kira. Sa Jesus nia oga liu ke kwaiˈafi ana Kristin neˈe ki, fasi ˈiri fitoˈonga kira kike ngasingasiˈa laˈu. Sa Jesus neˈe eta faˈataˈiniˈi ru neˈe fuana sa John fuana radulana ngwae Kristin ki.

Sa Jesus faˈataˈinia nunuˈi ru ˈoro ki fuana sa John neˈe fata sulia ˈatoˈanga ana Kristin ki ana kaidaˈi neˈeri, ma ka fata logo sulia tae ki neˈe ke baˈa fuli ana kaidaˈi sa Jesus ke oli laˈu maˈi. Manataˈanga doe saena buka neˈe ˈuri, God naˈa neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga ki taˈifau, ma ka dau fafia ru ki taˈifau, ma nia ka totolia ka tagi sulia ngwae nia ki. Ma ana ta taˈi kaidaˈi ˈi buri, nia ke baˈa liufia malimae nia ki taˈifau, ma sa Saetan bore nia ke baˈa malangisia taˈifau. Ana kaidaˈi neˈeri, God ke baˈa ri ˈuana ngwae nia ki, ma kike baˈa tua faˈinia sulia na kudi. Osiˈana nia ˈunaˈeri, ngwae Kristin ki kike tua noni mabe kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Kerekereˈa leka fuana fiu siosi ki & 1:1—3:22
Na kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga ˈi langi & 4:1—5:14
Na fiu ru ana fonoˈa ngasi na buka & 6:1—8:5
Fiu faˈi bungu ˈainsel ki & 8:6—11:19
Sa Saetan fuˈalia siosi God & 12:1—14:20
Na fiu ˈainsel ki faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ˈisi ki & 15:1—16:21
God malangisia ˈi Babilon taˈifau & 17:1—19:21
God ka ˈinotoˈa ˈi langi ma ˈi ano logo & 20:1—22:21

1 Saena buka neˈe, sa John nia keresia na faˈarongoˈa sulia na ru neˈe
sa Jesus Christ nia faˈataˈiniˈi ki. God neˈe faˈataˈinia fuana sa Christ ˈiri
ka faˈataˈiniˈi fuana ngwae rao God ki sulia ru neˈe karangi ke baˈa dao
maˈi ki. Sa Jesus Christ ka faˈataˈinia na ru neˈe ki fuana na ngwae rao
nia sa John ˈani asungaˈilana maˈi na ˈainsel nia siana.
2 Ma sa John ka keresia naˈa ru ki taˈifau neˈe nia lisiˈi. Aia, na
faˈarongoˈanga neˈeri neˈe God saea fuana ma na ru neˈe sa Jesus Christ
ka faˈataˈiniˈi ki.
3 ˈOilakiˈa fuana sa tai neˈe ke toˈomani na buka neˈe, ma ka ˈoilakiˈa
logo fuana sa tai faˈida neˈe kira rongoa alaˈanga neˈe ki faˈasia God, ma
kira ka sasi sulia na tae ki neˈe sa John keresia saena buka neˈe! Osiˈana
kaidaˈi nia karangi naˈa ˈiri na ru neˈe ki ke dao maˈi.

Na faˈarongoˈa fuana fiu maˈe siosi ki

4-5 Nauˈa sa John, nau ku kerekere kwau fuamuˈa na fiu fiku taˈi ngwae
neˈe kamu faˈamamana ma muka tua ana fiu fanoa ki saena abaˈi kula ˈi
Asia. Nau ku foˈo ˈiri God, faˈinia na fiu mangoˈi ru neˈe kira tua ˈi naˈona
kula fuana tuaˈa ana ˈinotoˈanga God, ma sa Jesus Christ kira ke baˈa alafe
fuamuˈa, ma kira ka kwatea logo na aroaroˈa fuamuˈa. Ana kaidaˈi noaˈa
ˈua ta ru, God nia tua naˈa. Ma God ka tua logo ana kaidaˈi neˈe. Ma nia
ka tuatua firi logo. Sa Jesus naˈa neˈe ngwae faˈarongo mamana, ma nia

na ngwae etaeta neˈe God nia taˈea faˈasia na maeˈa, ma nia logo neˈe
ngwae ˈinotoˈa fafia ngwae tatalafaˈa ki ana magalia. Sa Jesus ka alafe
fuaka, ma ˈani maelana nia ka loge kia faˈasia abula taˈangaˈa kia ki.
6 Sa Jesus neˈe na ngwae tatalafaˈa kia, ma nia ka alu kulu na fikutaˈi
ngwae fata abu ki, fasi ˈiri kulu ka rao fuana God na Maˈa nia. Nau ku
foˈo ˈiri sa Jesus Christ ke toˈo ana na ˈinotoˈanga ma na ngasingasiˈanga
tuatua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri!
7 Lia basi, nia karangi ka dao maˈi ˈi fafona na gwaˈi salo ki! Ma na
ngwae ki taˈifau kira ke baˈa lisia. Ma na ngwae ba kira labua ki, kira ke
baˈa lisia logo. Ma na ngwae ki taˈifau saena magalia kira ke baˈa oˈomae
ma kike angi osiˈana niaˈa. ˈIu, nia ka mamana.
8 Ma God neˈe ngasingasiˈa ka tasa, nia tua naˈa ˈi naˈona mala na ru
ki taˈifau, ma nia ka tua ana kaidaˈi neˈe, ma ke baˈa tua firi logo. Nia ka
saea logo, “Nauˈa neˈe Alfa ma na Omega, na talaˈaelana ma na suilana
na ru ki taˈifau.”

Na faˈataˈinga sulia sa Jesus Christ

9 Nauˈa sa John na ngwaefuta kamu sulia nau ku faˈamamana ana sa
Jesus Christ diˈia logo kamuˈa. Ma kira faˈakaisi nau diˈia kamuˈa sulia
sa Jesus Christ neˈe na ngwae tatalafaˈa kia ma nia gwaungaˈi fafi kia. Ma
kulu ˈalatai saena faˈakaisiˈanga, osiˈana kulu ngwae nia ki. Kira ka dau
nau, ma kira ka alu nau saena bubunga neˈe kira saea ˈani ˈi Patmos, sulia
nau ku fatataloˈania na fatalana God ma na ru neˈe sa Jesus faˈataˈinia ki.
10 Sui ana taˈi asoa fuana foˈosilana na Aofia neˈe Anoˈi ru Abu nia
faˈataˈinia ru ki fuaku, ma nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru doe, diˈia na
lingalingaˈi bungu, fata maˈi ˈi buriku
11 ka ˈuri, “ˈOke keresia naˈa tae neˈe ˈoke lisia, sui ˈoko kwatea
naˈa buka neˈe fuana fiu fikutaˈi ngwae faˈamamana ˈi Efesus, Smirna,
Pergamum, Taeataera, Sardis, Filadelfia, ma ˈi Laodisea.”
12 Ma kaidaˈi nau ku kakari abula fuana lisilana sa tai neˈe alaˈa fuaku,
nau ku lisia fiu faˈi matangaˈi ˈai fuana unu ki kira saungaˈinia ˈani gol.
13 Aia, ma safitana matangaˈi ˈai fuana faˈi unu neˈeri ki, nau ku lisia
na ru neˈe lisilana diˈia ngwae, nia ruˈufia ifi fafo keta leka ka dao fafona
ˈaena. Ma na foˈosae ana gol neˈe teo ˈi fuˈufuˈuna.
14 Ma na ifuna kwao ka diˈia na faufau, ma na maana ka rara diˈia na
mafula.
15 Ma na ˈaena lisilana ka diˈia barasi neˈe kira doˈofia saena mafula
doe sui ma nia ka ngwasinasina. Ma rongolana lingana ka diˈia rurulana
ta tata doe.
16 Ma nia ka dau fafia fiu faˈi bulubulu ki ˈani bali lima ˈoloˈolo nia.
Ma na sele ni ofoˈa neˈe toˈo ro bali neˈe sakatafa maˈi faˈasia saena
kwakwana. ˈIu, ma na maana darana ngwasinasina ka doe diˈia na sina.
17 Ma kaidaˈi nau ku lisia naˈa, nau ku ˈasi fafia na maaku ˈi ˈaena, diˈia
ta ngwae ba nia mae. Ma nia ka alua naˈa lima ˈoloˈolo nia fafi nau, ka
fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu. Nauˈa neˈe talaˈaelana ma na suilana na
ru ki taˈifau.
18 Nauˈa na ngwae neˈe nau ku mauri. Osiˈana nau ku mae, bore ma
kaidaˈi neˈe, nau ku mauri laˈu tua tua firi. Ma nauˈa neˈe nau ku ˈinotoˈa
fafia na maeˈa ma na kula neˈe ngwae ki leka ˈuana kaidaˈi kira mae.
19 Ma ˈoke keresia na ru neˈe ˈoko lisiˈi ki, ma na ru neˈe ka dao maˈi
ki ana kaidaˈi neˈe, ma na ru neˈe ke baˈa dao maˈi.

20 Aia, na manata agoˈa sulia na fiu faˈi bulubulu neˈe ˈoko lisia nau ku
dau fafia ˈani lima ˈoloˈolo nau, ma na fiu faˈi unu ba kira saungaˈiniˈi
ˈani gol nia ˈuri: Na fiu bulubulu ki neˈe na ˈainsel neˈe kira lia sulia na
fiu fikutaˈi faˈamamana neˈeri ki. Aia, na fiu fai matangaˈi ˈai fuana unu
ki neˈe kira saungaˈiniˈi ˈani gol neˈe na fiu fikutaˈi faˈamamana ana fiu
maˈe fanoa neˈe ki.”

2

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Efesus

1 Sui na ngwae ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke keresia na fatalaku fuana
na ˈainsel neˈe lia sulia na ngwae saena fanoa ˈi Efesus ki neˈe kira
faˈamamana, ˈoke kere ˈuri, ‘Nauˈa na ngwae neˈe nau ku dau fafia na
fiu faˈi bulubulu ki ˈani lima ˈoloˈolo nau, ma nau ku liu safitana na fiu
faˈi matangaˈi ˈai fuana unu ana gol neˈeri ki.
2 Nau ku saiana ru kamu sasiˈi ki, ma nau ku saiana na rao ngasin-
gasiˈanga kamu faˈinia na mabetauˈa kamu ki. Ma nau ku saiana kamu
ˈaila ˈani ngwae taˈa ki, ma muka ilitoˈona na ngwae neˈe kira saea kira
na ngwae ni lifurongo ki ma kira ka soke goˈo ˈada, ma muka saiada kira
soke.
3 Kaumulu mabetau, ma muka nonifii duˈungaku, ma noaˈa kamu kasi
ngwataˈutaˈu ana faˈamamana ˈanga kamu.
4 Aia, taˈi ru neˈe nau ku balufi kamu faˈinia, neˈe noaˈa kamu kasi alafe
naˈa fuaku diˈia ba kamu fulia ˈi naˈo.
5 Muke manata toˈona na doeˈa ˈani alafeˈanga kamu ana nauˈa ˈi naˈo,
ma kamu ka ˈasi naˈa faˈasi nau. Aia, muke kakari alifaˈi faˈasia na abula
taˈangaˈa kamu ki, ma muke sasia naˈa ru ba kamu sasiˈi ˈi naˈo. Diˈia
noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki, nai baˈa
leka maˈi siaumulu ma nau ku lafua na fai matangaˈi ˈai fuana unu kamu
faˈasia na fulini.
6 Aia, taˈi ru leˈa neˈe kamu sasia neˈe nau ku oga: Kamu ˈaila ˈania
abulaˈanga taˈa ana na ngwae sa Nikolaus ki, ka diˈia nauˈa bore nau ku
ˈaila logo ˈanida.
7 Alu sa tai neˈe ka rongoˈi, nia ka fafarongoa tae neˈe Anoˈi ru Abu
saea fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe ki. Sui bore ˈana tai neˈe
noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa alaˈania ke ˈania fuana ˈai
ana mauriˈa neˈe nia uu ana kula neˈe God nia tua ana.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Smirna

8 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke kerekere fuana ˈainsel neˈe lia
sulia ngwae ki saena fanoa ˈi Smirna neˈe kira faˈamamana, ˈoke fata ˈuri,
‘Nauˈa neˈe na talaˈaelana ma na suilana na ru ki taˈifau, ba nau ku mae
ma nau ku mauri laˈu.
9 Nau ku saiana na ˈafitaˈiˈanga kamu ki, ma nau ku saiana kaumulu
dalaˈa. Bore ma noaˈa kamu kasi dalaˈa goˈo, osiˈana kaumulu toˈoru liu
ˈania faˈamamanaˈanga. Ma nau ku saiana logo na ngwae neˈe kira saea
ru taˈa ki suli kamu. Ma kira ka saea kira ˈani Jiu ki, bore ma noaˈa laˈu
na Jiu mamana ki, ma kira na ngwae sa Saetan ki lala!
10 Noaˈa kamu kasi maˈu ˈani taˈi tae neˈe muke baˈa nonifii ˈani. Sulia
sa Saetan ke baˈa ilitoˈomuˈa, ma ke baˈa alua ti ai amuˈa saena luma ni
lokafo, ma ana akwala asoa neˈe muke baˈa toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki. ˈIu,
muke tua mamana ˈania faˈamamanaˈanga kamu ana nauˈa, bore ˈana

kira ka saungi kamu, ma nai baˈa kwatea na ˈeregwau ana mauriˈa firi fuamuˈa.
11 Ma diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru
Abu nia saea fuana na ngwae faˈamamana ki. Sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi
danga ˈania fitoˈonga kira ki, noaˈa kira kasi baˈa dao toˈona ta nonifiiˈa
ana ruana maeˈa.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Pergamum

12 Sui nia ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke kerekere fuana ˈainsel neˈe lia sulia na
ngwae saena maˈe fanoa ˈi Pergamum neˈe kira faˈamamana, ˈoko saea,
‘Nauˈa na ngwae ba nau ku toˈo ana sele ni ofoˈa ba nia toˈo ro bali.
13 Nau ku saiana kula neˈe mulu tua ana, ma ˈi neˈeri logo neˈe na fuli
gwauruˈa ˈinotoˈa sa Saetan nia doe ana. Kamu roˈosuli nau, ma noaˈa
kamu kasi oli oliˈa faˈasia na faˈamamanaˈanga kamu aku, sui bore ˈana
kira saungia sa Antipas ana kula neˈe sa Saetan nia tua ana. Sa Antipas
neˈe na ngwae rao leˈa ˈani faˈarongoˈanga ˈani nau.
14 Aia, ma bara ru neˈe kamu sasiˈi neˈe nau ku balufi kamu faˈiniˈi. Ti
ngwae amuˈa, kira sasi goˈo ˈada sulia na faˈamanataˈanga sa Balaam✡ ba
faˈamanata sa Balak ˈuana talaˈilana ngwae ˈi Israel ki ˈiri kira ka sasia
ru taˈa ki. Sulia sa Balak kwatea na ngwae ki kira ka ˈania na fanga neˈe
kira foˈosi ˈani fuana na malamala god ki faˈinia na kakabaraˈa.
15 Aia, nia ˈunaˈeri logo, ti ngwae amuˈa kira ka leka sulia na
faˈamanataˈanga taˈa ana ngwae sa Nikolaus ki.
16 Aia, muke kakari alifaˈi naˈa faˈasia na abula ˈanga taˈa kamu ki!
Diˈia noaˈa, nai baˈa leka ˈaliˈali maˈi goˈo, ma nau ku fuˈa faˈinia ngwae
neˈeri ˈani sele ni ofoˈa neˈe sakatafa maˈi faˈasia na kwakwaku.
17 Aia, diˈia mulu ka rongoˈi, alu muke fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru
Abu saea fuana na ngwae faˈamamana ki. ˈUnaˈeri ma sa tai faˈida neˈe
noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa kwatea na mana neˈe ba kira
sofongani ˈi langi. Ma nai baˈa kwatea logo fuada na fau kwao neˈe kira
keresia na sata faolu ˈi fafona, neˈe noaˈa ta ngwae kasi saiana, taˈifilia
goˈo sa tai neˈe ke baˈa ngalia.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Taeataera

18 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke kerekere fuana na ˈainsel neˈe
lia sulia na ngwae saena fanoa ˈi Taeataera ki neˈe kira faˈamamana, ˈoko
saea, ‘Nauˈa neˈe na Ngela God. Na maaku ka rara diˈia mafula, ma na
ˈaeku ka ngwasinasina diˈia na barasi kira doˈofia saena mafula.
19 Nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi ki. Ma nau ku saiana na
alafeˈanga kamu, ma na faˈamamanaˈanga kamu, ma na raoˈa kamu, ma
na mabetauˈa kamu. ˈIu, ma nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi ana
kaidaˈi neˈe, ˈoro ka liufia tae ki neˈe kamu sasiˈi ana kaidaˈi ba sui naˈa
kwau.
20 Aia, ma ru neˈe noaˈa nau kusi oga: Kamu alaˈania na kini satana ˈi
Jesabel ka faˈamanata. Nia saea fasi God kwate nia fuana alaˈanga, bore
ma nia soke goˈo ˈana. Nia ka faˈarora na ngwae rao ˈoro nau ki ˈani na
faˈamanatalada ˈani falafala ana kakabaraˈa, ma na ˈanilana fanga neˈe
kira foˈosi ˈani fuana malamala god noaˈa ˈiri mamana ki.

✡ **2:14** Nambas 31:16; 25:1-3

21 ˈIu, ma nau ku kwatea kaidaˈi fuana kini neˈe ˈiri nia ke kakari alifaˈi
faˈasia abula ˈanga taˈa nia ki, bore ma noaˈa nia kasi oga goˈo kakari
alifaˈi ˈanga faˈasia abula ˈanga taˈa nia ki.
22 Nia ˈunaˈeri, nai baˈa kwatea ma niaˈa faˈinia sa tai neˈe kira foˈosia
malamala god ki faˈinia, ma kira ke baˈa nonifii ka doe. Ma nai baˈa sasia
ru neˈeri diˈia noaˈa kira kasi kakari alifaˈi faˈasia na abulaˈanga taˈa kira
ki neˈe kira sasia faˈinia na kini neˈe.
23 Ma nai baˈa saungia na fafarongo nia ki logo, ˈiri na ngwae ki taˈifau
neˈe kira faˈamamana nau, kira saiana nauˈa na ngwae nau ku saiana
manatana ngwae ki taˈifau faˈinia na kwaiogaiˈanga kira ki. Ma nai baˈa
duˈu fuana ngwae ki taˈifau duˈungana ru neˈe kira sasiˈi ki, na ru leˈa ki
ma na ru taˈa ki.
24 Ma ta bali aumulu neˈe kamu tua ˈi Taeataera noaˈa kamu kasi sasi
sulia na faˈamanataˈanga taˈa neˈe, ma noaˈa kamu kasi alaˈani kira ke
faˈamanata kamu ˈani na ru neˈe kira saea ˈani ru ago sa Saetan ki. Nia
neˈe, nauˈa bore noaˈa nau kusi kwatea ta ˈafitaˈiˈanga laˈu fuamuˈa.
25 Ma taˈi ru goˈo neˈe, diˈia ru muke dau ngasi ana tae ki neˈe kamu
toˈo naˈa ana, leleka ka dao ana kaidaˈi nau ku oli laˈu maˈi.
26 ˈIu, ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga kira, ma
kira ka maˈudi fuana roˈongaˈa sulia na kwaiogaiˈanga nau ki leleka ka
dao ana ˈisilana, nai baˈa kwatea fuada naˈa gwaungaˈi ˈanga fafia na
fanoa ki,
27 diˈia na Maˈa nau neˈe kwatea fuaku. Ma kira ke baˈa gwaungaˈi fafia
naˈa fanoa ki ˈani ngasingasiˈanga, ma noaˈa ta ngwae kasi bolo fuana na
ngengelana alaˈanga kira.
28 Ma nai baˈa kwatea fuada na kwalikwali neˈe tala ˈi ˈofodangi ˈiri ke
faˈataˈinia neˈe kira liufia taˈangaˈa.
29 Ma diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru
Abu saea fuana na ngwae faˈamamana ki.’ ”

3

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Sardis

1 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke kerekere fuana na ˈainsel neˈe lia
sulia na ngwae saena fanoa ˈi Sardis ki neˈe kira faˈamamana, ˈoko saea,
‘Nauˈa na ngwae neˈe nau ku toˈo ana na fiu Anoˈi ru Abu God ki ma na
fiu bulubulu ki. Nau ku saiana ru neˈe kamu sasiˈi ki. Ma na ngwae ki
kira saea kaumulu ˈania ngwae faˈamamana ki, bore ma na raoˈa kamu
ki faˈataˈinia noaˈa kamu kasi roˈo suli nau.
2 Kamu diˈia ngwae kira maliu ki. Muke ada, fasi ˈiri muke
faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga kamu ki neˈe karangi ka mae naˈa.
Sulia nau ku dao toˈona ru neˈe kamu sasiˈi ki noaˈa kasi saga taˈifau ˈi
maana God nau.
3 Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani na ru neˈe kira faˈamanata kamu
ˈani ki ˈi naˈo, ma muke roˈosulida, ma muke kakari alifaˈi faˈasia na
abula ˈanga taˈa kamu ki. Si diˈia noaˈa kamu kasi lialia, nai baˈa leka
maˈi siaumulu, diˈia ta ngwae bili ana kaidaˈi neˈe noaˈa kamu kasi saiana
nai baˈa dao maˈi ana.
4 Ma na bara ngwae ana ngwae ˈi Sardis ki neˈe kamu dau leˈa sulia
maurilamuˈa ka sikasika ˈua, muke baˈa leka faˈi nau, ma muke ruˈufia
na ifi kwao ki, osiˈana kamu totolia.

5 Ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga kira, kira ke baˈa ruˈufia ifi kwao ki, ma noaˈa nau kusi lafua na satada faˈasia na buka ana mauriˈa. ˈI naˈona Maˈa nau ma na ˈainsel nia ki, nai baˈa saea kira ˈani na ngwae nau ki.
6 Aia, diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea fuana na ngwae faˈamamana ki.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Filadelfia

7 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke kerekere fuana ˈainsel neˈe lia sulia ngwae ki saena fanoa ˈi Filadelfia neˈe kira faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa neˈe ngwae nau ku abu, ma nau ku fata mamana. Nau ku toˈo ana na kii ba sa David na ngwae tatalafaˈa nia toˈo maˈi ana ˈi naˈo. Ma kaidaˈi nau ku ˈifingia na sinamaa, nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka fono ˈusia. Ma kaidaˈi nau ku fono ˈusia na sinamaa, nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka ˈifingia.
8 Nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi ki, ma nau ku saiana kamu kasi toˈo goˈo ana ta ru leˈa neˈe ngwae ki saena fanoa neˈe kike fuˈusi ˈinotoˈa amuˈa faˈinia. Ma kamu ka sasi sulia na fatalaku. Ma noaˈa kamu kasi tofea sataku ma na faˈamamanaˈanga kamu ki ana nauˈa. Aia, nau ku ˈifingia naˈa na sinamaa fuamuˈa fasi ˈiri muke ruˈu maˈi, ma ˈafitaˈi fuana ta ngwae bore ˈana ka fono ˈusia.
9 ˈIu, ma na ngwae neˈe kira saea kira neˈe ngwae Jiu ki, ma kira ka soke sulia kira ngwae sa Saetan, nai baˈa sasia kike faˈaˈinotoˈa kamu fasi ˈiri kike saiana nau ku alafe fuamuˈa.
10 Ma sulia kamu roˈosulia na taki nau ˈani ngangata ˈanga, nai baˈa lia suli kamu kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki neˈe ke baˈa dao maˈi saena magalia ˈuana ilitoˈolana ngwae ki taˈifau.
11 Noaˈa kasi tau, nai baˈa oli maˈi. Muke dau ngasi ana na ru neˈe kamu toˈo ani ki, ˈasu ˈubani ta ngwae kata bilia na kwaiaraˈa neˈe nai baˈa kwatea fuamuˈa.
12 Ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa alu nia ta maˈe funu ana Luma Abu God nau, nia ka tua tari ma noaˈa nia kasi ˈidu faˈasia. Ma nai baˈa keresia logo na satana God nau ana na nonina, ma na satana fanoa doe God nau, na Jerusalem faolu neˈe ke baˈa koso maˈi faˈasia God ˈi langi. Ma nai baˈa keresia logo na sata faolu nau ana na nonina.
13 Aia, diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea fuana na ngwae faˈamamana ki.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Laodisea

14 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke kerekere fuana na ˈainsel neˈe lia sulia na ngwae saena fanoa ˈi Laodisea ki neˈe kira faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa na ngwae neˈe kira sae nau ˈani ˈIu ke ˈUnaˈeri. Nau kusi mamalo faˈasia faˈataloˈa ˈani alaˈanga mamana ki sulia God. Ma nauˈa logo neˈe nau ku saungaˈinia na ru ki taˈifau faˈinia God.
15 Nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi ki, ma nau ku saiana logo noaˈa kamu kasi gwari ma noaˈa kamu kasi ˈakoˈako goˈo aku. Ma nau ku oga muke kwaima faˈi nau, nama muke malimaeˈa faˈi nau.
16 Ma sulia na faˈamamana ˈanga kamu aku noaˈa kasi gwari nama ka ˈakoˈako ˈunaˈeri, nai baˈa ilangaˈi kamu.
17 Aia, kaumulu saea kamu toˈoru, ma muka toda ru ˈoro, ma noaˈa kamu kasi oga naˈa laˈu ta ru sulia na ru ki taˈifau kamu toˈo naˈa

ˈani. Bore ma noaˈa kamu kasi saiana goˈo neˈe kamu dalaˈa ana
faˈamamanaˈanga, ma muka diˈia na ngwae maa rodo ma kira ka dadara.
18 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, muke folia naˈa gol neˈe kira
faˈafaolua ˈani mafula ana nauˈa, fasi ˈiri muke toˈoru mamana. Ma muke
folia logo na ifi kwao ki ana nauˈa, sasi kamu kata ˈeke sulia neˈe kamu
dadara. Ma muke folia logo na ngwaingwai fuana ongolana na maamuˈa
ˈani, ˈiri muke lia leˈa.
19 Ma na ngwae ki neˈe nau ku alafe fuada, diˈia kira ka sasia ru taˈa,
nau ku saiana balufilada, ma nau ku kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuada.
Nia neˈe muke saiana, muke kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kamu
ki, ma muke sasia naˈa ru leˈa ki.
20 Lia basi, nau ku uu ˈi burina babalita ana sinamaa ana luma kamu ki,
ma nau ku faˈafo. Diˈia ta ngwae ka rongo nau ma ka ˈifi fuaku, nai baˈa
ruˈu maˈi siana saena luma nia, ma nau ku fanga fiku faˈinia.
21 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa
kwatea na ngasingasiˈanga fuana tuaˈa faˈi nau, ana kaidaˈi nau ku tua
ana kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga, ka diˈia logo nau ku liufia ma nau ku
tua naˈa faˈinia na Maˈa nau ana kula ni tuaˈa nia.
22 Ma diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru
Abu saea fuana na ngwae faˈamamana ki.’ ”

4

Na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ˈi langi

1 Sui ˈi buri ˈana nau ku lia, ma nau ku lisia taˈi sinamaa ˈi langi nia
ˈifi. Ma na lingalingaˈi ru neˈe eta fata fata fuaku ˈi naˈo diˈia na bungu,
ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke raˈe maˈi ˈi neˈe, ˈiri nai faˈataˈinia fuamu na ru
neˈe ke baˈa dao maˈi ˈi buri ki.”
2 Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na Anoˈi ru God ka talaˈi nau, ma
nau ku tua naˈa ˈaku ˈi langi. Ma nau ku lisia taˈi fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga, ma taˈi ngwae ka tua ˈi fafona.
3 Ma na maana ka diˈia naˈa na fau ngwasinasina ki neˈe kira saea ˈani
na daspa ma na karnelian. Ma na tafisiˈoro ka tua kalikalia fuli gwauruˈa
neˈeri. Ma na tafisiˈoro neˈeri ka lia diˈia na fau ngwasinasina kira saea
ˈani na emaral.
4 Ma kalikalia na ngwae neˈe tua ana fuli gwauruˈa neˈeri ana
ˈinotoˈanga, ro akwala ma fai fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ki neˈe niˈi
teo ˈi neˈeri. Ma ro akwala ma fai ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira tua ˈi
fafona na fuli gwauruˈa neˈeri ki, ma kira ka toro ˈani ifi kwao ki ma na
ˈeregwau ana na gol ki ˈi gwauda.
5 Ma na meamea ka sina, ma na lingalingaˈi ru doe ki, ma na
kwangakwanga ka talo maˈi faˈasia na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga
neˈeri. Ma na fiu unu ki ka duˈa ˈi neˈeri ˈi naˈona na fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga. Ma na fiu unu neˈeri ki neˈe na fiu Anoˈi ru Abu God ki
naˈa.
6 Ma ˈi naˈona logo ana na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga, taˈi ru diˈia
na asi ana galasi ma ka raola liu ka teo logo ˈi neˈeri.
Ma na fai ru mauri ki neˈe kira toˈo ana maa ˈoro ki kalikalia nonida
taˈifau, kira tua kalikalia na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri.*

* **4:6** Na ru mauri neˈe taˈi ˈainsel matamata dangalu.

7 Na etana ru mauri lisilana ka diˈia na lion. Ma na ruana ru lisilana ka diˈia na buluka. Ma uula ru, neˈe maana lisilana diˈia na maana ngwae. Ma na faina ru lisilana diˈia na afa neˈe lofo.
8 Na fai ru mauri neˈeri ki taˈifau kira toˈo ana ono ˈabaˈaba ru ˈanga, ma na maaˈi ru ˈoro ki logo teo ˈi nonidaˈa, ˈi naˈoda ma ˈi olofana ˈabaˈabada. Ma ana asoa ki ma ana rodo, noaˈa kira kasi mamalo goˈo ana nguˈa kira ka ˈuri,
"Abu, abu, abu na God neˈe ngasingasiˈa ka tasa.
Nia ka tua ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo, ma ka tua ana kaidaˈi neˈe, ma ka tua ana kaidaˈi neˈe ka nia maˈi ˈua."

9 Kaidaˈi neˈe fai ru mauri neˈeri ki kira ngulia na faˈi ngu ana faˈaˈinotoˈanga, ma na fuˈusi doeˈanga, ma na baˈatafeˈanga fuana na ngwae neˈe nia tuatua firi neˈe tua ˈi fafona fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga,
10 na ro akwala ma fai ngwae faˈinaˈonaˈo ba kiri kira ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena na ngwae neˈe tuatua firi neˈe tua ˈi fafona fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga. Ma kira ka alua naˈa ˈeregwau kira ki ˈi ano ˈi naˈona fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri, ma kira ka fata ˈuri,
11 "God kami, ˈoko totolia naˈa na ngalilana na taloˈa, ma na fuˈusi doeˈa, ma na ngasingasiˈanga, osiˈana ˈoko saungaˈinia na ru ki taˈifau.
Ma sulia na kwaiogaiˈanga ˈoe naˈa neˈe ru ki taˈifau kira ka tua ma kira ka mauri."

5

Na bukaˈi ru

1 Sui nau ku lisia taˈi bukaˈi ru neˈe kira kere ro bali ana. Kira ka bula fafia bukaˈi ru neˈeri, ma kira ka fono faˈangasia bukaˈi ru neˈeri ana fiu kula ki. Na ngwae neˈe tua ana fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga, nia dau ana bukaˈi ru neˈeri saena lima ˈoloˈolo nia.
2 Ma nau ku lisia taˈi ˈainsel neˈe ngasingasiˈa liu, ma nia ka fata doe ka ˈuri, "Sa tai neˈe ˈoloˈolo ˈiri nia ka totolia ˈifingilana na fiu ru ana fonoˈa ngasi neˈe ki, ma ka ˈifingia na bukaˈi ru neˈe?"
3 Ma noaˈa kasi lisia goˈo ta ngwae ˈi langi, nama saena na magalia, nama ˈi olofana na magalia neˈe ka bolo faˈinia ˈifingilana na bukaˈi ru neˈeri ma ka lia saena.
4 Ma nau ku angi liu, sulia noaˈa kira kasi dao toˈona ta ngwae neˈe totolia ˈifingilana na bukaˈi ru neˈeri ma ka lia saena.
5 ˈUnaˈeri, taˈi ngwae ana na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ka fata ˈuri fuaku, "Noaˈa ˈoe kosi angi. Lia basi. ˈOko lisia na Lion ana kwalafa sa David ma sa Juda. Nia ka liufia naˈa malimae nia ki, ma ka totolia ˈifingilana na fiu ru ana fonoˈa ngasi ki, ma na ˈifingilana na bukaˈi ru neˈe."
6 Sui nau ku lisia taˈi kala Sipsip nia uu ˈi safitana kula ni tuaˈa neˈeri ma na fai ru mauri ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira ka tua kalikalia. Ma nau ku lisia logo na maˈe maala ki ana nonina neˈe diˈia kira saungia ˈi naˈo. Nia ka toˈo ana fiu konakona ru ki ma na fiu maa ki. Aia, na fiu maa neˈeri ki neˈe na fiu mangoˈi ru God ki neˈe ka kwatea ˈuana saena magalia taˈifau.
7 Ma na kala Sipsip neˈeri ka dao, ma ka ngalia naˈa bukaˈi ru baera faˈasia na bali lima ˈoloˈolo na ngwae neˈe tua ana kula ni tuaˈa neˈeri.

8 Ma kaidaˈi nia ka ngalia naˈa na bukaˈi ru neˈeri, na fai ru mauri
neˈeri ki, ma na ro akwala ma fai ngwae faˈinaˈonaˈo neˈeri ki, kira ka
bobo uruuru ˈi ano ˈi ˈaena na kala Sipsip neˈeri. Ma kira taˈifau goˈo
kira ka dau ana na ru ni kwaˈilana neˈe kira saea ˈani na harp ki, ma
kira ka dau ana titiu ana gol ki neˈe fungu ˈani na ˈai moko leˈa ki fuana
doˈofilana. Aia, ma na sasu faˈasia na ˈai moko leˈa neˈeri ki naˈa neˈe
foˈongaˈa na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus Christ.
9 Ma kira ka ngulia taˈi faˈi ngu faolu kira ka ˈuri,
“ˈOko totolia ngalilana naˈa bukaˈi ru, ma ˈoko ˈifingia naˈa ru ana fonoˈa
ngasi ki.
Osiˈana kira saungi ˈoe, ma ˈani na kwaisuˈusiˈanga ˈani maurilamu ka
foli olitaˈinia na ngwae ki ana na kwalafa ki taˈifau, ma na alaˈanga
matamata ki taˈifau, ma na maˈe fanoa ki taˈifau fuana God.
10 ˈOko aluda na fikutaˈi ngwae na fata abu ki ˈiri kike rao fuana God kia.
Ma kira ke baˈa gwaungaˈi saena magalia.”
11 Ma nau ku lia laˈu, ma nau ku rongoa na nguˈa na ˈainsel ˈoro ki. Kira
ˈoro liu, kira toˈoni ma na moleˈe ki. Kira uu kalia na kula ni tuaˈa ana
ˈinotoˈanga neˈeri, ma na fai ru mauri ba kiri, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
ki.
12 Kira ngu doe kira ka ˈuri,
“Na kala Sipsip neˈe kira saungia ka mae, nia totolia naˈa ngalilana
na mamanaˈanga, ma na toˈoruˈa, ma liatoˈo ˈanga, ma na
ngasingasiˈanga, ma na faˈadoeˈanga, ma na ˈinotoˈanga, ma na
baˈatafeˈanga!”
13 Ma nau ku rongoa na ru mauri ki taˈifau ˈi langi, ma saena magalia, ma
ˈi olofana na magalia, ma ˈi saena na asi, kira taˈifau kira ngu kira ka ˈuri,
“Na baˈatafeˈanga, ma na faˈadoeˈanga, ma na ˈinotoˈanga, ma na
ngasingasiˈanga tuatua firi fuana ngwae neˈe ka tua ana fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ma fuana na kala Sipsip.”
14 Ma na fai ru mauri neˈeri ki kira olisia kira ka ˈuri, “Nia mamana.”
Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira ka bobo uruuru ˈi ano, ma kira ka
foˈosidaroˈo.

6

Na fiu ru ana fonoˈa ngasi na bukaˈi ru

1 Sui nau ku lisia naˈa kala Sipsip neˈeri ka ˈifingia etana ru ana fonoˈa
ngasi ana na fiu ru ana fonoˈa ngasi neˈeri ki. Ma nau ku rongoa taˈi ru
ana fai ru mauri ba kiri ka fata ˈani lingalingaˈi ru neˈe ka diˈia na kwanga
kwanga ka ˈuri, “ˈOke leka maˈi!”
2 Ma nau ku lia, ma nau ku lisia taˈi hos kwao. Ma na ngwae neˈe ka
tua ˈi fafona, ka dau ana taˈi basi. Ma kira ka kwatea na ˈeregwau fuana.
Ma nia ka leka kwau fuana na liufilana diˈia ta ngwae ramo.
3 Sui na kala Sipsip neˈeri ka ˈifingia ruana ru ana fonoˈa ngasi, ma nau
ku rongoa na ruana ru mauri ka fata ˈuri, “ˈOke leka maˈi!”
4 Ma taˈi hos meo ka sakatafa maˈi. Ma na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona,
kira ka kwatea taˈi naifi doe fuana, ma ka toˈo ana na ngasingasiˈanga
fuana ngalilana aroaroˈa faˈasia na ngwae ki saena magalia, fasi ˈiri neˈe
ngwae ki kike saungida kwailiu.
5 Sui na kala Sipsip neˈeri ka ˈifingia uula ru ana fonoˈa ngasi, ma nau
ku rongoa na uula ru mauri ka fata ˈuri, “ˈOke leka maˈi!” Ma nau ku lia,

ma nau ku lisia taˈi hos goa. Ma na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona, nia dau
ana taˈi ru ni ˈoitoˈongaˈa ana na ru kulu ki.
6 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru ka raˈe maˈi ˈi safitana na fai
ru mauri neˈeri ki ka ˈuri, “Kira ˈoifoli ˈani fanga ki ˈuana mani doe! Ma
noaˈa ˈoe kosi faˈalia na ngwaingwai ma na waen!”
7 Sui na kala Sipsip neˈeri ka ˈifingia naˈa faina ru ana fonoˈa ngasi, ma
nau ku rongoa na lingana na faina ru mauri ka fata ˈuri, “ˈOke leka maˈi!”
8 Ma nau ku lia, ma nau ku lisia taˈi hos balabalaˈa, ma na satana na
ngwae neˈe ka tua ˈi fafona neˈe na Maeˈa, ma Kula ana na Maeˈa ka leka
ˈi burina. Ma kira ka kwatea mamanaˈanga fuana keroˈa fafia faina na
bali ana na magalia fuana saungilana ngwae ki ˈani fuˈanga, ma fioloˈa,
ma mataˈinga, ma na ru kwasi ki saena magalia.
9 Ma kaidaˈi neˈe kala Sipsip ka ˈifingia naˈa limana ru ana fonoˈa ngasi,
nau ku lisia na mangona ngwae neˈe kira saungida sulia kira ngangata
faˈinia na faˈarongoˈa ˈani Fatalana God ma na Faˈarongoˈa Leˈa. Kira
tua goˈo ˈada ˈi olofana na fuˈa ana kwaisuˈusiˈanga.
10 Ma kira ako doe kira ka ˈuri, “God ngasingasiˈa ka tasa, ˈoko abu, ma
ˈoko mamana. ˈI angita neˈe ˈoke matalangani na ngwae saena magalia
ki, ma ˈoko duˈua fuada osiˈana kira saungi kami?”
11 Ma God ka kwatea na ifi keta kwao ki taˈifau goˈo fuada, ma nia ka
saea fuada fasi ˈiri kira ka kwaimasi tiˈitiˈi basi, leleka ka dao ana kaidaˈi
neˈe kira ke saungia na ngwae ni rao kwaima ki ma na ngwae faˈamamana
ki, mala nia ka fiˈi duˈua ana ngwae neˈe kira saungida ki.
12 Sui nau ku lisia naˈa kala Sipsip baera nia ˈifingia naˈa onona ru ana
fonoˈa ngasi, ma na tikitiki doe ka liu, ma na sina ka rorodoˈa diˈia ta toro
goa, ma na madamo ka meo naˈa diˈia na ˈabu.
13 Ma na bulubulu ki ka ˈasia maˈi saena magalia diˈia naˈa fuaˈi ˈai ki
neˈe kira ˈasia faˈasia na ˈai ki kaidaˈi neˈe iru doe nia geloda.
14 Ma saena mamanga ka diˈia naˈa ˈaba fola neˈe kira laˈumia. Ma na
ua ki taˈifau ma na bubunga ki taˈifau ka ˈidu faˈasia fulida.
15 Sui na ngwae tatalafaˈa ki saena magalia ma na ngwae gwaungaˈi ki,
ma na ngwae ˈinotoˈa fuana na ngwae ana ofoˈa ki, ma na ngwae toˈoru
ki ma na ngwae ngasingasiˈa ki, ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira rao
laga ulafu, ma na ngwae sulitalaˈa ki, kira ka maˈu, kira ka ago saena na
faodaˈi fau ki ma ˈi olofana fau ki gwauna faˈi ua ki.
16 Ma kira ka ako fuana na faˈi ua ki ma na fau ki kira ka ˈuri, “Muke ˈasi
maˈi fafia kaimili ma kamu ka sofongaˈi kaimili faˈasia maana na ngwae
neˈe nia tua ana fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga. Ma kamu ka sofongaˈi
kaimili faˈasia na saetaˈanga na kala Sipsip.
17 Sulia faˈi asoa doe ana na saetaˈanga kera ka dao naˈa, ma ka noaˈa
ta ngwae ˈiri bolo fuana uuˈa ˈusia.”

7

Na taˈi talangaˈi ma fai akwala ma fai toˈoni ngwae God ki

1 Sui nau ku lisia fai ˈainsel ki kira uu ana fai suˈu suˈua ki ana magalia,
ma kira luia na fai iru ki ana magalia, fasi ˈiri na iru noaˈa kasi irufia na
magalia, ma noaˈa kasi irufia na asi, ma noaˈa kasi irufia ta ˈai.
2 Ma nau ku lisia taˈi ˈainsel laˈu ka fane maˈi faˈasia fanelana sina, ma
ka ngalia maˈi na maˈetoto ana God mauri. Ma ka ako doe fuana fai ˈainsel

ne'eri ki, ne'e God ka kwatea na ngasingasi'anga fuada fuana fa'alilana na magalia fa'inia na asi.

3 Ma ka fata 'uri, "Noa'a kamu kasi fa'alia 'ua na magalia, ma na asi, ma na 'ai ki, leleka kulu ka keresia na ma'etoto 'i maana darana ngwae rao God kia ki."

4 Ma kira ka fa'arongo nau 'ani fita ngwae ki ne'e kira keresia na ma'etoto God 'i maana darada, ka 'uri: ta'i talanga'i ma fai akwala ma fai to'oni ngwae ki. Ma kira ne'e fa'asia na akwala ma ro kwalafa ki ana ngwae 'i Israel ki.

5 Fa'asia kwalafa sa Juda, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae. Fa'asia kwalafa sa Ruben, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae. Fa'asia kwalafa sa Gad, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae.

6 Fa'asia kwalafa sa Asa, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae. Fa'asia kwalafa sa Naftali, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae. Fa'asia kwalafa sa Manase, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae.

7 Fa'asia kwalafa sa Simion, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae. Fa'asia kwalafa sa Lifae, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae. Fa'asia kwalafa sa Isakar, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae.

8 Fa'asia kwalafa sa Sebulun, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae. Fa'asia kwalafa sa Josef, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae. Fa'asia kwalafa sa Benjamin, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae.

9 'I buri 'ana, nau ku lia, ma nau ku lisia ta'i fiku'a doe, ne'e noa'a ta ngwae kasi bolo na'a fa'inia to'oma'ilana. Ma kira leka ma'i fa'asia na kwalafa ki ta'ifau, ma na fanoa ki ta'ifau, ma na ala'anga matamata ki ta'ifau, ma kira ka uu 'i na'ona fuli gwauru'a ana 'inoto'anga ma 'i na'ona kala Sipsip ne'eri. Ma kira ka ru'ufia na ifi kwao keta ki, ma kira ka dau ana uli niniu ki fuana fa'ata'ilana saele'anga kira.

10 Ma kira ako doe kira ka 'uri,

"God kia ne'e tua ana fuli gwauru'a ana 'inoto'anga fa'inia na kala Sipsip,
kero'a ka fa'amauri kia."

11 Ma na 'ainsel ki ta'ifau kira uu kalikalia fuli gwauru'a ne'e ana 'inoto'anga, ma na ngwae fa'ina'ona'o ki, ma na fai ru mauri ki. Ma kira ka bobo uruuru 'i na'ona fuli gwauru'a ne'eri, ma kira ka fo'osia God,

12 kira ka 'uri,

"Nia mamana!

Na aura'e 'anga, ma na 'inoto'anga, ma na liato'onga, ma na
ba'atafe'anga, ma na fa'adoe'anga, ma na mamana'anga, ma na
ngasingasi'anga, ru ne'eri ki ne'e ru fuana God kia ne'e tua tua
firi!

Nia mamana."

13 Ma ta'i ngwae ana ngwae fa'ina'ona'o ne'eri ki ka saefilo nau, ka 'uri, "Tai fa'ida nini'a kira toro 'ani ifi kwao ne'e ki ma kika leka ma'i fa'asia 'i fa'i?"

14 Ma nau ku olisia ku 'uri, "Nau ku kina. 'Ae'o na'a ne'e 'oko saiana."

Ma nia ka fata 'uri fuaku, "Na ngwae ne'e ki na ngwae ne'e kira liu ma'i 'i saena na kwai ma'udui'anga doe, ma noa'a ta ru kasi fa'alida. Kira ka taufia na'a ifi keta kira ki, ma kira ka fa'akwaoa 'ani na 'abuna na kala Sipsip.

15 Nia neˈe kira ka uu ˈi naˈona fuli gwauruˈa God, ma kira ka rao fuana
ˈi saena Luma Abu nia sulia kaidaˈi ki taˈifau. Ma God neˈe ka tua ana
fuli gwauruˈa neˈeri, ka lia suli kira.
16 Ma ka ˈafitaˈi laˈu kira ka fiolo nama kira ka silikwaˈu, nama na sina
ˈakoˈako nama ta ru ˈakoˈako ka ˈakofida.
17 Osiˈana neˈe kala Sipsip neˈe tua ˈi fafona na fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga, ka lia sulia kiraˈa. Ma nia ka talaˈi kira ˈuana busulana na
kafo ana mauriˈa ki. Ma God ka ongoa naˈa kafo ana maada ki.”

8

Na fiuna ru ana fonoˈa ngasi

1 Kaidaˈi neˈe kala Sipsip nia ˈifingia naˈa fiuna ru ana fonoˈa ngasi, ˈi
langi ka aroaro sulia kala agi asoa dokodoko.
2 Sui nau ku lisia na fiu ˈainsel ki neˈe kira uu ˈi naˈona God, ma kira
ka ngalia naˈa fiu bungu ki.
3 Ma taˈi ˈainsel laˈu neˈe ka toˈo ana na titiuˈi ru ana gol fuana na
doˈofilana na ˈai moko leˈa ˈi saena, ka dao ma ka uu maana na fuli fuˈa
ni kwaisuˈusi ˈanga. Ma kira ka kwatea ˈai moko leˈa ˈoro ki, nia ka doˈofia
fuana fasi ˈiri ka alua faˈinia na foˈongaˈa ngwae God ki taˈifau ˈi fafona
na fuˈa ana gol neˈe tua ˈi naˈona fuli gwauruˈa neˈeri.
4 Ma na sasu faˈasia na ˈai moko leˈa neˈeri ki, ka raˈe ˈi langi faˈinia na
foˈongaˈa na ngwae God ki, faˈasia na limana na ˈainsel neˈeri neˈe uu ˈi
naˈona God.
5 Sui na ˈainsel neˈeri ka ngalia naˈa titiu neˈeri, ma ka faˈafungua ˈani
na mafula faˈasia fuˈa, ma ka ˈui ˈania maˈi fafona magalia. Ma na kiri
ma na lingalingaˈi ru doe ki ka talo maˈi, ma na meamea ka bina, ma na
tikitiki ka liu.

Na bungu ki

6 Sui na fiu ˈainsel neˈeri ki kira ka sasi akaˈu naˈa fuana na ufilana na
fiu bungu neˈe kira dau ani ki.
7 Ma etana ˈainsel ka ufia na bungu nia, ma na maga ˈaesi ki diˈia uta,
ma na mafula ka dola faˈinia ˈabu, ka toˈo maˈi fafona na magalia. Ma
nia ka duˈafia na taˈi uula bali ana magalia, ma na ˈai ki, ma na karasi ki
taˈifau ˈi saena.
8 Sui na ruana ˈainsel ka ufia naˈa bungu nia, ma taˈi ru diˈia faˈi ua
doe ka duˈa, ma nia ka ˈasia saena asi. Ma taˈi uula bali ana asi ka rokisi
ka diˈia naˈa ˈabu.
9 Ma taˈi uula bali ana ru mauri ki saena asi kira ka mae, ma taˈi uula
bali ana faka ki ka takalo.
10 ˈUnaˈeri naˈa uula ˈainsel ka ufia na bungu nia, ma taˈi faˈi bulubulu
doe ka diˈia ta unu, ka ˈasia maˈi faˈasia saena mamanga ma ka ˈasia fafia
taˈi uula bali ana na kafo doe ki, ma na busulana kala kafo tiˈitiˈi ki.
11 Aia, na satana bulubulu neˈeri neˈe “ˈAfae.” Ma taˈi uula bali ana na
kafo ki ka ˈafae, ma na ngwae ˈoro ki kira ka mae ana kwaˈufilana na kafo
neˈeri ki sulia kira ˈafae.
12 Sui na faina ˈainsel ka ufia na bungu nia, ma taˈi uula bali ana na
sina, ma na madamo, ma na bulubulu ki ka mae, ma taˈi uula bali ana
madakolaˈa ka noaˈa naˈa. Ma taˈi uula bali ana faˈi asoa nia rodoˈa naˈa,
ma taˈi uula bali ana rodo noaˈa kasi dangi logo.
13 Sui nau ku lia, ma nau ku rongoa taˈi noˈo abu ka lofo saena mamanga
ka ri doe ka ˈuri, “Na taˈangaˈa, na taˈangaˈa! Nia ke baˈa taˈa liu fuana

ngwae ki taˈifau neˈe kira tua saena magalia, si kaidaˈi neˈe ta uulu ˈainsel laˈu kike baˈa dao maˈi, ma kike ufia na bungu kira ki.”

9

Limana ˈainsel ufia na bungu nia

1 Sui na limana ˈainsel ka ufia na bungu nia, ma nau ku lisia faˈi
bulubulu neˈe ka ˈasia maˈi ˈuana saena magalia, kira kwatea na kii ana
na kilu neˈe ˈato ka gwagwa lingalinga fuana bulubulu neˈeri.
2 Sui na bulubulu neˈeri ka ˈifingia naˈa na kilu neˈeri, ma na sasu ka
sakatafa maˈi ma ka taˈe maˈi diˈia sasuna ta mafula doe. Ma na sina ma
saena mamanga ka rodoˈa ana na sasu neˈe sakatafa maˈi faˈasia na kilu
neˈeri.
3 Sui na siko ˈoro ki kira ka sakatafa maˈi faˈasia na sasu neˈeri, ma kira
ka leka maˈi saena magalia, ma kira ka ngalia naˈa ngasingasiˈanga diˈia
na ngasingasilana na farifari ki.
4 Ma kira ka saea fuana na siko neˈeri ki noaˈa kasi faˈalia naˈa karasi
ki, nama ta ˈai, nama ta ru neˈe ka mauri fafona ano. Aia, ma na ngwae
neˈe noaˈa kasi toˈo ana maˈetoto God ˈi maana darada neˈe, na siko ki
kwatea na nonifiiˈa fuada.
5 Ma noaˈa nia kasi alaˈania na siko neˈeri ki fasi ˈiri ka saungia ˈua na
ngwae neˈeri ki, ma kira alaˈania ˈiri kira ka kwatea goˈo ˈada nonifiiˈa
fuada sulia lima madamo ki. Ma na fiilada ka diˈia na farifari nia ˈalea
ngwae.
6 Ma sulia lima madamo neˈeri ki, ngwae ki kira ke baˈa lulu ˈuana
maeˈa, ma noaˈa kira kasi dao toˈona. Ma kira ka oga kike mae, ma na
maeˈa ka tafi faˈasi kira.
7 Na siko neˈeri ki, lisida ka diˈia na hos ki neˈe kira sasi akaˈu fasi ˈiri
na ngwae ki kika uu fuana na fuˈanga. Ma na maada ka diˈia na maana
na ngwae ki, ma kira ka saˈingia na ru ki diˈia na ˈeregwau ana gol ˈi
gwauda.
8 Ma na ifuda keta ka diˈia na ifuna kini ki, ma na lifada ka diˈia na
lifana na lion ki.
9 Ma na ru diˈia na reba salo ki neˈe ka teo ˈi fuˈufuˈuda. Ma na lingana
na ˈabaˈabada ka doe diˈia na lingana na hos ˈoro ki neˈe kira tara faˈinia
ngwae ki fuana fuˈanga.
10 Ma na kuˈikuˈida neˈe diˈia na farifari ki, ma kira toˈo ana io fuana
susuˈilana ngwae ki. Ma kuˈikuˈida neˈe fuana faˈafiilana ngwae ki sulia
lima madamo ki.
11 Ma na ngwae tatalafaˈa kira naˈa neˈe ˈainsel neˈe gwaungaˈi fafia na
kilu, ma na satana ana alaˈanga ngwae Jiu neˈe sa Abadon, ma alaˈanga
ˈi Grik kira ka saea ˈani sa Apolion. Ma sata neˈeri ki neˈe fadalana, “Na
ngwae neˈe faˈafunua ru ki.”
12 Na etana taˈangaˈa ka sui naˈa, ma ta ro taˈangaˈa laˈu ke dao maˈi.

Na onona bungu

13 Na onona ˈainsel ka ufia naˈa bungu nia, ma nau ku rongoa taˈi
lingalingaˈi ru ka talo maˈi faˈasia na fai suˈu suˈua ki ana fuˈa neˈe kira
saungaˈinia ˈani gol neˈe tua ˈi naˈona God.
14 Ma na lingalingaˈi ru neˈeri ka fata ˈuri fuana na onona ˈainsel neˈe
toˈo ana bungu ka ˈuri, “ˈOke logea naˈa fai ˈainsel ki neˈe kira firi fafida
ˈi ninimana na kafo doe neˈe ˈi Iufretes.”

15 Ma nia ka logea naˈa fai ˈainsel neˈeri ki kira sasi akaˈu ˈunaˈeri masia
kaidaˈi neˈeri naˈa, fasi ˈiri kira ka saungia taˈi uula bali ana ngwae ki.
16 Ma nau ku rongoa fita ngwae ana ofoˈa kira ki neˈe kira tua ˈi fafona
hos ki: kira 200,000,000 ngwae ki.
17 Ma ˈani faˈataˈinga neˈeri fuaku, nau ku lisia na hos ki, ma na ngwae
neˈe kira tua fafoda ki kira ruˈufia na reba ru ki ˈi fuˈufuˈuda. Ma na reba
ru neˈeri ki ka meo, ma ka goa, ma ka sakosakoˈa. Ma na gwauna hos ki
kira diˈia na gwauna lion ki. Ma na mafula ma na sasu faˈinia na sulfa
neˈe ka ruˈu maˈi faˈasia na kwakwada.
18 Ma na ru taˈa neˈeri ki ka saungia naˈa uula bali ana ngwae ki saena
magalia ˈani na mafula, ma na sasu, ma na sulfa neˈe ruˈu maˈi faˈasia
na kwakwada.
19 Sulia neˈe ngasingasilana na hos neˈeri ki, nia ana na kwakwada ma
na kuˈikuˈida. Na kuˈikuˈida ka diˈia na loi ki neˈe toˈo ana gwauˈi ru ki,
ma kira ka faˈafiia na ngwae ki ˈani na kuˈikuˈida.
20 Ma na ngwae neˈe kira ore ma na ru taˈa ki noaˈa kasi saungida, noaˈa
kasi abula matamata faˈasia taˈangaˈa kira ki. Sulia noaˈa kasi tua faˈasia
na foˈosilana na anoˈi ru taˈa ki, ma na nunuˈi ru ki neˈe kira saungaˈiniˈi
ˈani gol ma na silva ma na brons ma na fau ma na ˈai. Ma na ru neˈeri
ki, noaˈa kira kasi lia ma noaˈa kira kasi rongo, ma noaˈa kira kasi fali.
21 Ma na ngwae neˈeri ki noaˈa kasi kakari alifaˈi goˈo faˈasia na
saungwaeˈa, ma na raoˈa fuana anoˈi ru taˈa ki, ma na kakabaraˈa, ma na
biliˈa.

10

Na ˈainsel faˈinia na bukaˈi ru tiˈitiˈi

1 Sui nau ku lisia taˈi ˈainsel ngasingasiˈa laˈu ka koso maˈi faˈasia ˈi
langi. Nia toro ˈani na gwaˈi salo, ma na tafisiˈoro ka tua kalia na gwauna,
ma na maana ka diˈia na sina, ma na ro ˈaa nia ki ka diˈia ta ro diroˈi
mafula.
2 Ma nia ka dau ana na bukaˈi ru tiˈitiˈi neˈe kira ˈifingia ˈi saena limana,
ma ka uu ˈi fafona na asi ˈani na bali ˈae ˈoloˈolo nia, ma na bali ˈae mauli
nia ka uu ˈani fafona ano.
3 Ma ka ri ˈani akoˈa doe neˈe rongolana diˈia ngorangoralana na lion
ki. Ma buri ˈana nia ri ka sui, na fiu kiri ki kira ka olisia.
4 Ma kaidaˈi neˈe fiu kiri neˈeri ki ka fata, nau ku sasi akaˈu fuana
keresilana na alaˈanga kira ki, ma nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru fata
maˈi faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi saea fuana ta ngwae na
ru ba na fiu kiri ki kira saea, ma noaˈa ˈoe kosi keresia.”
5 Sui na ˈainsel neˈe nau ku lisia nia uu fafona na asi ma na ano, nia
taˈea na bali lima ˈoloˈolo nia ˈi langi.
6 Ma ka fata alangaˈi ˈani na satana God neˈe tuatua firi ma ka
saungaˈinia naˈa ˈi langi ma na ru ki taˈifau neˈe kira tua ˈi saena, ma
na magalia ma na ru ki taˈifau kira tua ˈi saena, ma na asi ma na ru ki
taˈifau neˈe kira tua ˈi saena. Ma nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi sui God noaˈa
kasi faˈamadakola ˈua na liaˈi ngwae nia. Bore ma taˈena, God noaˈa kasi
dole naˈa fuana faˈamamanalana liaˈi ngwae nia.
7 Ana kaidaˈi neˈe fiuna ˈainsel ka ufia na bungu nia, na liaˈi ngwae God
ka fiˈi dao naˈa maˈi, diˈia ba nia faˈarongo ˈani ˈi naˈo ˈania na ngwae
rao nia ki na profet ki.”

8 Sui naˈa lingalingaˈi ru neˈe nau ku rongoa ˈi naˈo ka fata laˈu fuaku
faˈasia ˈi langi ka ˈuri, “ˈOke leka kwau, ˈoko ngalia na bukaˈi ru neˈe ˈifi
naˈa saena limana na ˈainsel neˈe uu ˈi fafona na asi ma na ano.”
9 Ma nau ku leka, ma nau ku gania na ˈainsel neˈeri fasi ˈiri ke kwatea
na bukaˈi ru tiˈitiˈi neˈeri fuaku. Ma nia ka fata ˈuri fuaku, “ˈOke ngalia,
ˈoko ˈania. Nia ke baˈa mamasiˈa ˈi kwakwamu diˈia na ngingidua. Bore
ma nia ke baˈa ˈafae saena siramu.”
10 Ma nau ku ngalia na bukaˈi ru tiˈitiˈi neˈeri faˈasia na limana na
ˈainsel neˈeri, ma nau ku ˈania. Na ˈanilana ka mamasiˈa ˈi kwakwaku
diˈia na ngingidua. Bore ma kaidaˈi nau ku onomia kwau, ka ˈafae naˈa
saena siraku.
11 Sui kira ka fata ˈuri fuaku, “ˈOke faˈarongo laˈu ˈani na liaˈi ngwae
God fuana na ngwae ˈoro ki, ma na fanoa ˈoro ki, ma na alaˈanga ˈoro ki,
ma na ngwae tatalafaˈa ˈoro ki.”

11

God asungani ro ngwae faˈamamana ki

1 Sui kira ka kwatea taˈi maˈe ˈai ni ˈoitoˈongaˈa fuaku, ma God ka fata
ˈuri, “ˈOke leka, ˈoko ˈoitoˈona na Luma Abu nau faˈinia na fuˈa, ma ˈoko
toˈomaˈinia na ngwae ki neˈe kira foˈo ˈi neˈeri.
2 Aia, ma noaˈa ˈoe kosi ˈoitoˈona agi kula ˈi maa ana Luma Abu nau,
osiˈana nau ku kwatea naˈa fuana ngwae neˈe kira noaˈa laˈu Jiu ki. Ma
kira ke baˈa leka maˈi, kira ka gwaungaˈi fafia ˈi Jerusalem sulia fai akwala
ma ro madamo ki.*
3 Ma nai baˈa kwatea na ro ngwae fata faˈamamana suli nau ki. Kera
ka toro ˈani toro taˈa neˈe faˈataˈinia kera kwaimanatai, ma kera ka
faˈarongo ˈani faˈarongoˈanga nau sulia 1,260 asoa ki.”
4 Ma na ro ngwae fata faˈamamana neˈeri ki naˈa neˈe ro ˈai neˈe kira
saea ˈani na olif ki,✡ ma na ro matangaˈi ˈai fuana unu ki neˈe kira uu ˈi
naˈona God neˈe gwaungaˈi fafia na magalia.
5 Ma diˈia ta ngwae ka sasi ˈuana malangisiladaroˈo, na mafula neˈe ka
sakatafa maˈi faˈasia na kwakwadaroˈo ke baˈa malangisia na malimae
kera ki. Ma ˈunaˈeri ta ngwae neˈe ka oga malangisiladaroˈo, nia ka mae
logo.
6 Ma kera toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana fonelana naˈa saena
mamanga, fasi ˈiri na uta kasi toˈo sulia asoa neˈe kera faˈarongo ˈani
fatalana God ana. Ma kera toˈo ana na ngasingasiˈanga logo fuana
kwaˈilana na maˈe kafo ki fasi ˈiri ka rokisi ˈania na ˈabu. Ma kera ka
toˈo logo ana na ngasingasiˈanga fuana na kwaˈilana na magalia ˈani na
taˈangaˈa ki taˈifau ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe kera oga.
7 Ma kaidaˈi kera faˈasuia naˈa na faˈataloˈa ˈani na faˈarongoˈanga kera
ki, na ru mauri kwasi neˈe ka raˈe maˈi ˈi maa faˈasia na kilu neˈe ˈato
ka gwagwa lingalinga ke baˈa fuˈa faˈi kera, ma ka liufia keroˈa, ma ka
saungidaroˈo.
8 Ma na nonidaroˈo ke baˈa teo goˈo ˈana sulia tala ana fanoa ba kira
fotoˈia na Aofia kera ana na ˈai rara folo. Na ngwae ana na fanoa doe

* **11:2** 42 madamo ki, 1,260 asoa ki, ma 3 faˈi ngali ma 6 madamo ki, niˈi bolo goˈo, ma kira faˈataˈinia na kaidaˈi dokodoko neˈe na taˈangaˈa ke gwaungaˈi fafia na magalia sulia, ˈi naˈona neˈe God ke matalangani na magalia. ✡ **11:4** Sekaraea 4:1-14

neˈeri ki taˈa ka diˈia na ngwae ana ˈi Sodom ma ˈi Ejipt neˈe kira ˈaila si rongoa na ngwae ni lifurongo God ki.
9 Na ngwae ki faˈasia na fanoa ki taˈifau ma na kwalafa ki taˈifau ma na alaˈanga matamata ki taˈifau, kira ka bubungia naˈa nonidaroˈo sulia uulu asoa laˈulaˈu ki ma faˈinia taˈi korengaˈi asoa, ma noaˈa kasi alaˈania naˈa fuana kwaiatolana na nonidaroˈo.
10 Ma na ngwae ki saena magalia kira ka saeleˈa sulia na maeladaroˈo. Ma kira ka saeleˈa ˈani kwatelana na kwateˈa ki fuada kwailiu osiˈana na ro profet neˈeri ki kera faˈafiia liu naˈa ngwae ki neˈe kira tua saena magalia.
11 Sui, ˈi buri ˈana uulu asoa laˈulaˈu ki ma taˈi korengaˈi asoa ka sui, na mangoˈi ru ana mauriˈa ka ˈita maˈi faˈasia God, ka ruˈufidaroˈo, ma kera ka tataˈe, ma kera ka uu. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira lisi kera kira ka maˈu liu.
12 Sui kera ka rongoa taˈi lingalingaˈi ru doe ka ˈita maˈi faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro leka maˈi ˈi langi.” Ma na malimae kera ki kira ka bubu goˈo ˈada ana kaidaˈi kera leka ˈi saena gwaˈi salo ˈuana ˈi langi.
13 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na tikitiki doe ka liu ma na tangafulana fanoa doe neˈeri ka funu naˈa. Ma fiu toˈoni ngwae ki neˈe kira mae ana na tikitiki neˈeri. Ma na ngwae neˈe kira mauri ˈua ki, kira ka maˈu liu, ma kira ka baˈatafea God ˈi langi.
14 Aia, na ruana taˈangaˈa ka sui, ma na uula taˈangaˈa ke baˈa dao ˈaliˈali logo maˈi.

Na fiuna bungu

15 Sui na fiuna ˈainsel ka ufia naˈa na bungu nia, ma na lingalingaˈi ru doe ki ˈi langi ka fata ˈuri, “God kia faˈinia na Christ, na ngwae neˈe nia filia ˈiri ke faˈamauria kia, kera toˈo ana mamanaˈanga ˈiri kike gwaungaˈi fafia na magalia, ma God ke baˈa gwaungaˈi tutua firi.”
16 Ma na ro akwala ma fai ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira tua ana kula ni tuaˈa kira ki ana ˈinotoˈanga ˈi naˈona God, kira bobo uruuru ˈi ano, ma kira ka foˈosia God,
17 kira ka fata ˈuri, “God ngasingasi ka tasa, ˈoko tua ana kaidaˈi neˈe, ma ˈoko tua ˈua naˈa maˈi. Kami baˈatafe ˈoe fafia ˈoko ngalia na ngasingasiˈanga doe ˈoe, ma ˈoko etangia naˈa gwaungaˈi ˈanga.
18 Ma na ngwae neˈe kinaˈo ki, kira ka saetaˈa liu, osiˈana neˈe kaidaˈi fuana saetaˈanga ˈoe dao naˈa maˈi, faˈinia kaidaˈi fuana na matalangaˈilana ngwae neˈe mae ki, ma kaidaˈi fuana na kwaiaralada na ngwae rao ˈoe ki, na profet ki, ma na ngwae ˈoe ki neˈe kira foˈosiˈo, na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae tiˈitiˈi ki. Ma kaidaˈi fuana na malangisilana na ngwae neˈe kira saungia na ngwae saena na magalia ka dao naˈa maˈi.”
19 Sui na Luma Abu God ˈi langi ka ˈifi, ma kira ka lisia naˈa faˈi kisi neˈe na fau alangaˈinga God teo ˈi saena. Sui na meamea ka bina, ma na kiri ka ruru, ma na lingalingaˈi ru doe ka talo maˈi, ma na tikitiki ka liu, ma na uta diˈia fau ka toˈo.

12

Na kini faˈinia na faˈi loi doe

1 ˈUnaˈeri nau ku lisia taˈi ru ni ˈarefoˈanga ka faˈataˈi maˈi saena mamanga. Taˈi kini neˈe nia toro ˈani na madaˈafi, na madamo ka teo
ˈi olofana ˈaena, ma na ˈeregwau ˈani na akwala ma ro faˈi bulubulu ki
ka nia ˈi gwauna.
2 Nia ina, ma ka sasi akaˈu fuana faˈafutalana ngela. Ma na nonifiiˈanga
ˈani faˈafutaˈanga ka sasi nia ka angi doe liu.
3 Ma taˈi ru ni ˈarefoˈanga ka faˈataˈi laˈu maˈi saena mamanga. Taˈi
faˈi loi meo doe liu neˈe nia toˈo ana fiu gwauˈi ru ki, ma na fiu ˈeregwau
tiˈitiˈi ki, ma taˈi akwala konakona ru ki.
4 Ma nia ka ˈabalangaˈinia naˈa uula bali ana na bulubulu ki saena
mamanga ˈani kuˈikuˈina, ma ka ˈui ˈanida saena magalia. Ma na faˈi
loi doe neˈeri ka uu ˈi naˈona kini neˈeri neˈe karangia ka faˈafuta naˈa,
fasi ˈiri ke ˈania na ngela neˈeri ana kaidaˈi nia ka faˈafuta.
5 Ma nia ka faˈafuta taˈi ngela ngwane neˈe ke baˈa gwaungaˈi fafia naˈa
fanoa ki taˈifau ˈani ngasingasiˈanga. Bore ma kira ka laua na ngela neˈeri,
ma kira ka ngalia naˈa siana God ana fuli gwauruˈa nia ana ˈinotoˈanga.
6 Ma na kini neˈeri ka tafi naˈa ˈana ˈuana ˈi saena na abaˈi kula kwasi
ˈuana kula neˈe God sasi akaˈu ana fuana fasi ˈiri kira ka lia suli nia sulia
1,260 asoa ki.
7 Sui na fuˈanga ka fuli ˈi langi. Sa Maekol, na gwaungaˈi ˈainsel, ma na
ˈainsel nia ki kira ka fuˈa faˈinia na faˈi loi doe neˈeri, ma na faˈi loi doe
neˈeri faˈinia na ˈainsel nia ki kira ka fuˈa logo.
8 Bore ma na faˈi loi doe neˈeri kasi liufida goˈo, ma God noaˈa kasi
alaˈanida fuana tuaˈa ˈi langi.
9 Ma kira ka ˈui ˈania naˈa na faˈi loi doe neˈeri faˈasia ˈi langi. Nia neˈe
faˈi loi doe neˈeri ba ˈita ana kaidaˈi ˈua maˈi neˈe kira saea ˈani Akalo,
ma ta sata logo ana neˈe sa Saetan neˈe ka talaˈi rora ana na ngwae ki
ˈi saena na magalia taˈifau. Kira ˈui ˈania maˈi saena magalia faˈinia na
ˈainsel nia ki taˈifau.
10 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru doe ˈi langi ka fata ˈuri, “Kaidaˈi
neˈe, God ke baˈa faˈamauria naˈa ngwae ki. God ka faˈataˈinia na
mamanaˈanga nia diˈia ta ngwae tatalafaˈa. Aia, ma na ngwae filia God
ka faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga nia. Sulia sa Saetan neˈe uu ˈi naˈona
God kia, ma ka fai fafia na ngwai asina kia ki sulia dangi ma na rodo, kira
ˈui ˈania faˈasia ˈi langi.
11 Na ngwae asina kia ki kira ka liufia sa Saetan ˈani na ˈabuna na kala
Sipsip ma ˈani na fatalana God neˈe kira fata taloˈania, ma kira ka maˈudi
fuana na maeˈa fuana God.
12 Kamu ngwae neˈe kamu tua ˈi langi, muke saeleˈa ˈamuˈa! Ma nia ke
baˈa taˈa liu fuana na magalia ma na asi, sulia sa Saetan koso naˈa kwau
siaumulu. Ma nia ka saetaˈa liu sulia nia saiana kaidaˈi nia ki kasi tau
naˈa.”
13 Ma kaidaˈi neˈe faˈi loi doe neˈe ka saiana kira ˈui ˈani niaˈa ˈuana
saena magalia, nia ka lalia naˈa na kini ba faˈafuta na ngela ngwane.
14 Sui, God ka kwatea naˈa ro ˈabaˈaba ru doe ki diˈia ˈabaˈabana ta
afa fasi ˈiri nia ke lofo ˈuana na kula kira sasi akaˈu ana fuana ˈi saena
na abaˈi kula kwasi, ˈi neˈeri kira ke baˈa lia sulia, ma kira ke folo ˈusia
faˈasia na faˈi loi doe neˈeri sulia uulu faˈi ngali ki ma ono madamo ki,
ˈiri nia kasi saungia.
15 Sui na faˈi loi doe neˈe ka moataˈinia maˈi na kafo diˈia ta kafo doe
fasi ˈiri ke afetaˈinia na kini neˈe.

16 Ma na ano ka ˈafia na kini neˈe, ma ka ˈifingia naˈa ano, ma ka onomia
na kafo neˈe na faˈi loi doe neˈeri ka moataˈinia maˈi.
17 Sui na faˈi loi doe neˈe ka saetaˈa liu fuana na kini neˈeri, ma ka leka
ka fuˈa faˈinia na kwalafa nia ki taˈifau neˈe kira roˈosulia na taki God ki,
ma na faˈamanataˈanga mamana sa Jesus ki.
18 Ma na faˈi loi doe neˈeri ka dao naˈa ˈi asi, ma ka uu naˈa ˈana ˈi
ninimana asi.

13

Na ro ru mauri kwasi ki

1 Sui nau ku lisia taˈi ru mauri kwasi nia raˈe maˈi faˈasia saena asi. Na
ru neˈeri nia toˈo ana fiu gwauˈi ru ki, ma taˈi akwala konakona ru ma
faˈinia na akwala ˈeregwau tiˈitiˈi neˈe ka teo ana na konakona ru neˈeri
ki. Na sata taˈa fuana fata buri tolingaˈi ˈanga ana God ki neˈe kira keresiˈi
ana fiu gwaˈi ru neˈeri ki.
2 Ma na ru mauri kwasi neˈeri neˈe lisilana ka diˈia na lepad, ma
na ˈaena lisilana ka diˈia na ˈaena na bea, ma na kwakwana lisilana
ka diˈia na kwakwana na lion. Ma na faˈi loi doe baera ka kwatea
na ngasingasiˈanga doe nia fuana na ru mauri kwasi neˈeri ˈiri nia ka
gwaungaˈi fafia ngwae ki.
3 Ma ana taˈi gwau ana gwauˈi ru neˈeri ki, nau ku lisia taˈi ru lia diˈia
na maˈe maala doe fuana saungilana, ma na maˈe maala neˈeri ka mafo
naˈa. Ma na ngwae ki taˈifau saena magalia kira ka ˈarefo liu, ma kira ka
leka sulia na ru mauri kwasi neˈeri.
4 Ma na ngwae ki kira ka foˈosia naˈa na faˈi loi doe neˈeri, osiˈana nia
kwatea na mamanaˈanga nia fuana na ru mauri kwasi neˈeri. Ma kira ka
foˈosia logo na ru mauri kwasi neˈeri kira ka ˈuri, “Noaˈa ta ngwae neˈe
diˈia na ru mauri kwasi neˈe nama ta ngwae neˈe ka bolo fuana fuˈanga
faˈinia.”
5 Ma God ka alaˈania na ru mauri kwasi neˈeri fasi ˈiri ka baˈatafea
niaˈa talana, ma ka fata buri tolingaˈi ana God, ma nia ka gwaungaˈi sulia
fai akwala ma ro madamo ki.
6 Ma nia ka talaˈae naˈa na fata faˈali lana God, ma ˈani satana God, ma
ˈi langi kula neˈe nia tua ana, ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua ˈi langi.
7 Ma God ka alaˈania fuana na fuˈanga faˈinia na ngwae God ki, ma
fuana na liufilada, ma ka gwaungaˈi fafia na kwalafa ki taˈifau, ma na
fanoa ki taˈifau, ma na alaˈanga matamata ki taˈifau.
8 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua saena magalia neˈe, God noaˈa
kasi keresia na satada saena na buka ana mauriˈa firi, neˈe kira ke baˈa
foˈosia na ru mauri kwasi neˈeri. Na buka neˈeri, nia neˈe buka kala
Sipsip neˈe kira saungia. Ma God ka keresia naˈa buka neˈeri ˈua naˈa
maˈi naˈona mala na saungaˈilana na magalia.
9 Aia, kamu na ngwae ki neˈe kamu toˈo ana na alinga ki, muke
fafarongo.
10 Ti ngwae amuˈa ˈi neˈana God filida naˈa fuana daulada, kike baˈa
dauda naˈa. Ma ti ai logo amuˈa neˈe God ka filida fuana saungilada ˈania
sele ni ofoˈa ki, kike baˈa saungida nama ˈania sele ana ofoˈa ki. Kamu na
ngwae God ki noaˈa kamu kasi manata sala, sulia nia neˈe kaidaˈi kamu
naˈa fuana ngangataˈanga ˈani faˈamamanaˈanga kamu ki.

11 Sui nau ku lisia taˈi ru mauri kwasi laˈu ka sakatafa maˈi faˈasia saena magalia. Nia ka toˈo ana na ro konakona ru ki diˈia ta kala sipsip, ma na lingana ka diˈia ta faˈi loi doe.
12 Nia ka rao ˈani na ngasingasiˈanga na etana ru mauri kwasi kaidaˈi nia tua faˈinia. Ma ka suˈumaˈinia na magalia ma na ngwae ki taˈifau saena magalia fasi ˈiri kira ka foˈosia na etana na ru mauri kwasi ba na maala doe nia mafo naˈa.
13 Ma na ruana ru mauri kwasi ka sasi ru faˈanadaˈa doe fuana ˈarefoˈanga ani ki, ma ka faˈakosoa maˈi na mafula faˈasia ˈi langi ˈuana saena magalia ˈi naˈona na ngwae ki taˈifau.
14 Ma nia ka sokea naˈa ngwae ki taˈifau neˈe kira tua saena magalia ˈani ru ni ˈarefoˈanga ˈani ki, ana kaidaˈi nia tua faˈinia na ru mauri kwasi etaeta baera. God neˈe alaˈania nia ka sasia na ru neˈeri ki. Ma na ru mauri kwasi neˈe ka sasi na ngwae ki ka saungaˈinia nununa na etana na ru mauri kwasi ba kira kwaˈi maala ana ˈani sele ni ofoˈa, bore ma nia ka mauri goˈo ˈana. Na nunuˈi ru neˈeri fuana faˈadoelana niaˈa.
15 Ma God ka alaˈania na ruana ru mauri kwasi neˈeri fasi ˈiri ka kwatea naˈa mauriˈa fuana na nunuˈi ru neˈeri fasi ˈiri ka fata ma fasi ˈiri ka saungia na ngwae ki taˈifau neˈe noaˈa kasi foˈosia.
16 Ma nia ka suˈumaˈinia na ngwae ki taˈifau, ngwae tiˈitiˈi ki ma na ngwae doe, neˈe ngwae toˈoru ki ma na ngwae dalaˈa ki, na ngwae rao laga ulafu ki ma na ngwae aloge ki, fasi ˈiri kira ke keresia na maˈetoto bali lima ˈoloˈolo kira ki nama ˈi maana darada.
17 Noaˈa ta ngwae kasi foli nama noaˈa kasi ˈoifoli diˈia noaˈa nia kasi toˈo ana na maˈetoto neˈeri. Na maˈetoto neˈeri neˈe na satana na ru mauri kwasi neˈeri, nama na toˈongaˈa ana na satana.
18 Muke malingaˈinia na ru neˈe. Sui bore ˈana sa tai neˈe ka sai ˈi ru ka fada toˈongaˈa neˈe ana ru mauri kwasi neˈeri, osiˈana na kerekereˈa nia neˈe satana ngwae ma na kerekereˈa neˈeri nia ˈuri: 666.

14

Na kala Sipsip ma na ngwae nia ki

1 ˈUnaˈeri nau ku lia laˈu, ma nau ku lisia naˈa kala Sipsip nia uu ˈi gwauna na ua ˈi Sion faˈinia 144,000 ngwae ki neˈe kira keresia na satana na kala Sipsip neˈeri ma na satana na Maˈa nia ˈi maana darada.
2 Ma nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru faˈasia ˈi langi ka diˈia kwangakwanga doe, ma ka diˈia ta kiri doe. Na lingalingaˈi ru neˈe nau ku rongoa nia diˈia na ru fuana kwaˈilana neˈe kira saea ˈani na harp ki neˈe ngwae ki kira kwaiˈia.
3 Ma na ngwae neˈeri ki kira ngulia taˈi faˈi ngu faolu ˈi naˈona na kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga, ma ˈi naˈo ˈada na fai ru mauri ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki. Ma noaˈa ta ngwae laˈu ka saiana faˈi ngu neˈe, taˈifilia goˈo na 144,000 ngwae neˈe na Christ nia foli ˈusida ki faˈasia saena magalia goˈo neˈe kira saiana faˈi ngu neˈeri.
4 Kira neˈe na ngwae neˈe kira tua sikasika diˈia na ngwae ma na kini neˈe kira ˈau abuda ki, osiˈana noaˈa kira kasi faˈasua saena maurilada ˈani foˈosilana malamala god ki. Ma kira ka leka sulia na kala Sipsip ˈuana kula ki taˈifau neˈe nia leka ana. Ma kiraˈa logo na ngwae God ka foli olitaˈinida faˈasia na magalia, ma kira ka kwateda diˈia na kwateˈa totongaˈi fuana God ma fuana na kala Sipsip.

5 Ma noaˈa kira kasi soke ma noaˈa kira kasi sasi ta ru taˈa.

Na uulu ˈainsel ki

6 Sui nau ku lisia laˈu taˈi ˈainsel ka lofo saena mamanga, faˈinia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe ka tuatua firi ˈuana na faˈataloˈa ˈani fuana na ngwae ki neˈe kira tua saena magalia, ma fuana na kwalafa ki taˈifau, ma na alaˈanga matamata ki taˈifau, ma na fanoa ki taˈifau.

7 Ma nia ka ako doe ka ˈuri, “Muke faˈaˈinotoˈa God, ma muke baˈatafe nia! Sulia kaidaˈi nia fuana na matalangaˈilana na ngwae ki nia dao naˈa. Muke foˈosia God neˈe nia saungaˈinia ˈi langi, ma na magalia, ma na asi, ma na kafo ki!”

8 Sui na ruana ˈainsel ka leka maˈi ˈi buri na, ka fata ˈuri, “Nia funu naˈa. Na fanoa doe ba ˈi Babilon funu naˈa, osiˈana nia kwate na ngwae ki ka sasia ru taˈa liu.”

9 Aia, ma uula ˈainsel ka leka maˈi burina na ro ˈainsel etaeta neˈeri ki, ka fata doe ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae bore ˈana ka foˈosia na ru mauri kwasi neˈeri ma na nununa ma ka ngalia naˈa maˈetoto nia ˈi maana darana nama ana limana,

10 nia ke baˈa ruˈufia logo kwaˈikwaˈinga ana na saetaˈanga God. Ma sa tai faˈida neˈe kira sasia ru neˈe, kike baˈa nonifii ˈani mafula ma na ru neˈe kira saea ˈani salfa ˈi naˈona ˈainsel abu ki ma na kala Sipsip.

11 Ma sasuna na mafula neˈe ka faˈanonifii kira ka sasu talau naˈa ˈana sulia asoa firi. Ma ka noaˈa ta mamaloˈanga ana nonifiiˈanga sulia rodo ma na asoa fuana sa tai faˈida neˈe kira foˈosia na ru mauri kwasi neˈe, ma na nununa, ma fuana sa tai faˈida logo neˈe kira toˈo ana na maˈetoto ana satana.”

12 Ma osiˈana na ru neˈeri ki, ngwae God ki ke suˈute, bore ˈana kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga. Kiraˈa naˈa na ngwae neˈe kira roˈosulia taki God ki, ma kira ka rao leˈa fuana sa Jesus.

13 Sui nau ku rongoa naˈa lingalingaˈi ru faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri, “ˈOke keresia ru neˈe ki: ˈIta ana kaidaˈi neˈe ma ka oli ˈalaˈa, God ke faˈaleˈa sa tai faˈida neˈe kira mamana fuana ana kaidaˈi kira mae!”

Ma na Anoˈi ru Abu ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, nia mamana liu. Kira ke baˈa saeleˈa, sulia kira mamalo faˈasia na raoˈa doe kira ki, sulia na leˈangaˈa ana raolada ka leka faˈinida.”

Kaidaˈi ana loiru ˈanga ana magalia

14 Sui nau ku lia laˈu, ma nau ku lisia na gwaˈi salo kwao. Ma na ru neˈe gwauru ˈi fafona na gwaˈi salo neˈeri lisilana ka diˈia na ngwae, ma na ˈeregwau ana gol neˈe ka teo ˈi fafona na gwauna, ma nia ka dau ana taˈi naifi toˈo liu.

15 Ma taˈi ˈainsel laˈu ka ruˈu maˈi faˈasia na Luma Abu God, ma ka ako doe fuana na ngwae neˈe tua ˈi fafona na gwaˈi salo ka ˈuri, “ˈOke ngalia na naifi ˈoe, ˈoko fikua na ru ki, osiˈana neˈe kaidaˈi fuana loiruˈa saena magalia dao naˈa maˈi, sulia neˈe magalia nia diˈia naˈa fuaˈi ru maua!”

16 Ma na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona na gwaˈi salo ka siru ˈani na naifi nia fafona na magalia, ma ka loia naˈa na ru saena magalia ki taˈifau.

17 Ma taˈi ˈainsel laˈu ka ruˈu maˈi faˈasia na Luma Abu God ˈi langi ma ka dau logo ana taˈi naifi toˈo liu.

18 Sui taˈi ˈainsel laˈu neˈe ka gwaungaˈi fafia na mafula, ka leka maˈi faˈasia na fulifoˈosi, ma nia ako kwau fuana na ˈainsel ba dau ana na naifi

ka ˈuri, “ˈOke sikilia naˈa fingi grep ki saena magalia ˈani naifi ˈoe, sulia na fingi ˈai neˈe ki maua naˈa!”
19 Na grep ki uu fuana na ngwae taˈa ki. Ma na ˈainsel neˈeri ka siru ˈani naifi nia fafona na magalia, ma ka loia naˈa na grep neˈeri ki, ma ka ˈui ˈanida saena kula fuana na ngisilana na grep fuana waen, na kula fuana nonifiiˈanga sulia saetaˈanga God.
20 Ma na grep neˈeri ki kira ka uria ngisia naˈa ˈi saena na ru fuana ngisilana na grep neˈe teo ˈi maa faˈasia na fanoa doe. Ma na ˈabu ka raˈe maˈi faˈasia saena na ru neˈeri fuana ngisilana na grep, ma ka afe naˈa sulia 296 kilomita ki, ma na ˈatolana ka bolo faˈinia lima faˈi ˈoiˈa ki.

15

Na fiu ˈainsel ki faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ˈisi ki

1 Sui nau ku lisia laˈu taˈi faˈataˈinga doe ni ˈarefoˈanga ana ˈi langi: Na fiu ˈainsel ki faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ˈisi ki. Na fiu kwaˈikwaˈinga neˈeri ki naˈa neˈe ˈisilana na saetaˈanga God fuana ngwae abula taˈa ki.
2 Sui nau ku lisia taˈi ru diˈia na asi neˈe lisilana ka diˈia na galasi neˈe ka dola faˈinia na mafula. Ma nau ku lisia logo na ngwae ki neˈe kira liufia na ru mauri kwasi, ma na nununa, ma na ru neˈe kira keresia na namba olisia na satana. Ma kira uu ˈi ninimana asi neˈeri, ma kira ka dau ana ru ni kwaˈilana ki neˈe kira saea ˈani na harp ki neˈe God kwatea fuada.
3 Ma kira ka ngulia na faˈi ngu sa Moses, na ngwae rao God, ma na faˈi ngu na kala Sipsip, kira ka ˈuri,
“God ngasingasiˈa ka tasa, na raoˈa ˈoe ki taˈifau ka doe ma ka leˈa liu.
ˈAeˈo neˈe na tatalafaˈa ana fanoa ki taˈifau, ma na malitamu ka saga ma ka mamana.
4 Aofia ˈae, ngwae ki taˈifau kira ke baˈa maˈu, ma kira ka faˈaˈinotoˈa ˈoe, sulia taˈifili ˈoe goˈo neˈe ˈoko saga mamana.
Ma na ngwae ana fanoa ki taˈifau kira ke baˈa foˈosi ˈoe, si neˈe kira ka lisia naˈa na raoˈa saga ˈoe ki.”

5 Ma buri ˈana, nau ku lisia na Babala Abu God ˈi langi, ma kira ka ˈifi ˈafia na Kula Abu Liu neˈe God tua ˈana ˈi saena.
6 Ma na fiu ˈainsel ki kira ka ruˈu maˈi faˈasia na Babala Abu God faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ki. Kira ka ruˈufia na ifi kwao ki neˈe faolu ma ka ngwasinasina, ma kira ka nikia na foˈosae ˈani gol ki ˈi fuˈufuˈuda.
7 Sui taˈi ru ana na fai ru mauri ba ki ka kwatea fuana na fiu ˈainsel ki na fiu titiu ana gol ki neˈe fungu ˈania na saetaˈanga God neˈe tuatua firi.
8 Ma na sasu faˈasia na ˈinotoˈanga God ma na ngasingasiˈanga nia ka fungulia saena Babala Abu God, ma noaˈa ta ngwae ka ˈiri totolia fuana ruˈungaˈa saena Babala Abu, leka ka dao ana kaidaˈi neˈe fiu kwaˈikwaˈinga na fiu ˈainsel neˈeri ki kira ngalia maˈi ka sui.

16

Na fiu dako ru ki ana saetaˈa ˈanga God

1 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru doe ka talo maˈi faˈasia na Luma Abu God, ma ka fata ˈuri fuana fiu ˈainsel neˈeri ki, “Kamu ke leka, muke kisitani na fiu dako ru ana saetaˈanga God ki ˈi fafona na magalia.”

2 Ma na etana ˈainsel ka leka, ka kisitani na dako ru nia ˈi fafona na
ano. Ma na maˈe maala taˈa ki neˈe ka fii liu ka duˈafia na ngwae neˈe
kira toˈo ana na maˈetoto ana na ru mauri kwasi baera ma kira ka foˈosia
na nununa.
3 Sui na ruana ˈainsel ka kisitani na dako ru nia ˈi saena na asi. Ma na
asi ka rokisi diˈia na ˈabuna ta ngwae ba nia mae, ma na ru mauri ki ˈi
saena na asi kira ka mae taˈifau.
4 Sui na uula ˈainsel ka kisitani na dako ru nia ˈi saena na kafo afeafe
ki, ma na maˈe busu ki, ma kira ka ˈabula taˈifau naˈa.
5 Sui nau ku rongoa na ˈainsel neˈe gwaungaˈi fafia na kafo ka fata ˈuri,
“God ˈaeˈo neˈe ˈoko abu, ˈoko tua ˈua maˈi ˈi naˈo, ma ˈoko tua logo ana
kaidaˈi neˈe. Na matalangaˈinga ˈoe ki neˈe ˈoko sasia, nia saga liu,
6 osiˈana kira saungia na ngwae God ki, ma na profet ki ka mae naˈa.
Ma nia neˈe sasia ˈoko kwatea naˈa ˈabu fuada fuana na kwaˈufilana. Nia
neˈe, kira ka ngalia na kwaˈikwaˈinga neˈeri.”
7 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru faˈasia fuˈa ka fata ˈuri, “God
ngasingasiˈa ka tasa, neˈe matalangaˈinga ˈoe ki ka mamana ma ka saga
liu!”
8 Sui na faina ˈainsel ka kisitani naˈa na dako ru nia ˈi fafona na
madaˈafi, ma God ka alaˈania fuana ka sarufia na ngwae ki ˈani ˈakoˈako
ˈanga doe nia.
9 Na ˈakoˈakoˈanga neˈeri ka duˈafia na ngwae ki, ma kira ka fata
taˈa ana satana God neˈe nia toˈo ana na ngasingasi ˈanga fuana na
kwaˈikwaˈinga neˈeri ki. Ma kira ka ˈaila ˈani kakari alifaˈi ˈanga faˈasia
na roraˈa kira ki, ma kira ka ˈaila logo ˈani baˈatafelana ˈinotoˈanga nia.
10 Sui na limana ˈainsel ka kisitani na dako ru nia ˈi fafona kula ni tuaˈa
ana ˈinotoˈanga ana na ru mauri kwasi baera, ma na ˈinotoˈanga nia ka
rodoˈa. Ma na ngwae ki kira ka ˈala fafia na meada osiˈana nia fiida liu.
11 Ma kira ka fata taˈa ana God ˈi langi, osiˈana nonifiiˈa kira ki ma na
maala kira ki. Ma noaˈa kira kasi kakari alifaˈi goˈo faˈasia na falafala
taˈa kira ki.
12 Sui na onona ˈainsel ka kisitani naˈa na dako ru nia saena kafo doe
neˈe kira saea ˈani ˈi Iufretes. Ma na kafo neˈeri ka langalanga ma ka alua
naˈa tala fuana na ngwae tatalafaˈa ki neˈe kira leka maˈi faˈasia fanelana
sina.
13 Sui nau ku lisia uulu ano ˈi ru taˈa ki neˈe kira lia diˈia na gwere
ki, kira ka ruˈu maˈi faˈasia kwakwana na faˈi loi doe baera, ma faˈasia
kwakwana na ru mauri kwasi baera, ma faˈasia kwakwana na profet
ˈosoˈoso baera.
14 Kira naˈa neˈe ano ˈi ru taˈa ki neˈe kira sasia na ru faˈanadaˈa ˈoro
fuana ˈarefoˈanga ˈani ki. Na uulu ano ˈi ru taˈa neˈe ki kira leka maˈi
siana na ngwae tatalafaˈa ki taˈifau saena magalia, fasi ˈiri kira ka fiku
kira ˈuana na fuˈanga ana faˈi asoa neˈe God ngasingasiˈa ka tasa ke
matalangani na ngwae ki.
15-16 Sui na uulu ano ˈi ru taˈa neˈeri ki kira ka fikua na ngwae tatalafaˈa
ki ana taˈi kula neˈe kira saea ˈani alaˈanga ngwae Jiu “Armagedon.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Muke rongoa, nai baˈa leka maˈi ana taˈi
kaidaˈi neˈe kamu kasi saiana, diˈia ta ngwae bili! Ma ˈoilakiˈa fuana
sa tai faˈida neˈe kira tua kwaimamani ma kika ruˈufia na ifi kira ki, ˈiri
noaˈa kira kasi ˈeke fuana na liu dadaraˈanga safitana ngwae ki!”

17 Sui na fiuna ˈainsel ka kisitani na dako ru nia saena mamanga. Ma
taˈi lingalingaˈi ru doe ka talo maˈi faˈasia fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga
ˈi saena na Luma Abu God, ka fata ˈuri, “Nia sui naˈa!”
18 Sui na meamea ka bina, ma na lingalingaˈi ru doe ki ka talo, ma na
kiri ka kwa, ma na tikitiki doe ka liu. Aia, ma ka noaˈa ta tikitiki ˈunaˈeri
ˈita ˈua maˈi ana kaidaˈi God nia saungaˈinia na ngwae ki, sulia na tikitiki
neˈe nia taˈa ka tasa.
19 Ma na fanoa doe neˈe ˈi Babilon ka afole ˈani uulu baliˈi ru ki, ma na
fanoa doe ana fanoa ki taˈifau kira ka takalo. God ka manata toˈona fanoa
doe neˈe ˈi Babilon ma ka kwaiˈida ka diˈia neˈe kira kwaˈufia na waen
saena na titiu neˈe fungu ˈania saetaˈanga nia.
20 Ma na bubunga ki taˈifau ka noaˈa naˈa ˈada, ma na faˈi ua ki taˈifau
ka noaˈa naˈa ˈada logo.
21 Ma na uta neˈe ka diˈia na fau doe ki neˈe kulu liu ka ˈasia maˈi faˈasia
saena mamanga fafona ngwae ki. Kululana taˈi gwaˈi fau ana fau neˈeri
ki diˈia 45 kilogram. Ma na ngwae ki kira ka fata taˈa ana God osiˈana na
ru neˈeri, duˈungana na kwaˈikwaˈinga neˈeri nia taˈa liu.

17

Na kini ˈusu

1 Sui taˈi ˈainsel ana na fiu ˈainsel ba kira dau ana na fiu dako ru ba kiri
ka leka maˈi siaku, ma ka fata ˈuri, “ˈOke leka maˈi, ˈiri nai faˈataˈinia
na kwaˈikwaˈinga neˈe God ke baˈa sasia ana fanoa neˈeri neˈe nia tua
karangia na kafo ˈoro ki. God ka kwaiˈia na fanoa neˈeri sulia nia diˈia
na kini ˈusu.
2 Na ngwae tatalafaˈa ki saena magalia kira inaˈu ana sasilana ru taˈa
ki diˈia na kini neˈe, ma na ngwae saena magalia ki oga logo sasilana ru
taˈa neˈe kini neˈe oga sasilaniˈi ki.”
3 Sui na Anoˈi ru Abu ka talaˈi nau, ma na ˈainsel ka ngali nau ˈuana
saena abaˈi kula kwasi. Ma nau ku lisia taˈi kini neˈeri nia tua ˈi fafona
taˈi ru mauri kwasi meo neˈe kira keresia na sata taˈa ki ˈi nonina neˈe
ka fata buri tolingaˈi ana God. Na ru mauri kwasi neˈeri ka toˈo ana fiu
gwauˈi ru ki ma na akwala konakona ru ki logo.
4 Ma na kini neˈeri ka toro ˈani na toro meo borabora, ma kira ka
laungi ˈani na laungi neˈe kira saungaˈinia ˈani na gol ma na ru iroiroˈa
ki liulada ka doe liu. Ma nia ka dau ana taˈi titiu neˈe kira saungaˈinia
ˈani gol, ma ka fungu ˈani na ru taˈa nia sasiˈi ki.
5 Ma na kerekereˈa neˈe kira keresia ˈi maana darana ka ˈuri: “Na fanoa
doe ˈi Babilon, na teˈa ana ˈusuˈa ki taˈifau ma na ngwae taˈa ki taˈifau
saena magalia.” Ma na fadalana kerekereˈa neˈeri kira ka sofongaˈinia
naˈa.
6 Ma nau ku lisia na kini neˈe fasi nia kwaˈu ka gwaulilinga ana na
ˈabuna na ngwae God ki neˈe nia saungida osiˈana neˈe kira faˈamamana
ana sa Jesus.
Kaidaˈi nau ku lisia, nau ku ˈarefo liu.
7 Ma na ˈainsel neˈe ka fata ˈuri fuaku, “Faˈuta neˈe ˈoko ˈarefo kwa?
Nau ku fada ˈaku na fadalana na kini neˈe, ma na ru mauri kwasi neˈe nia
tua ˈi fafona, neˈe nia toˈo ana fiu gwauˈi ru ki ma na akwala konakona
ru ki.
8 Na ru mauri kwasi neˈe ˈoko lisia nia mauri ˈi naˈo, bore ma nia mae
naˈa. Ma nia ka karangi raˈe naˈa maˈi ˈi maa faˈasia na kilu gwagwa
lingalinga baera, fasi ˈiri ka leka ˈuana na malangisilana. Ma na ngwae

ki saena magalia neˈe noaˈa kira kasi keresia na satada saena na buka ana mauriˈa ˈita ˈua maˈi naˈo ana saungaˈilana na magalia, kira ke baˈa ˈarefo ana kaidaˈi kira lisia na ru mauri kwasi neˈe. Sulia nia mauri maˈi ˈi naˈo ma kaidaˈi neˈe nia ka mae naˈa, bore ma nia ke baˈa dao laˈu maˈi.
9 “ˈOke manata leˈa ˈania liatoˈongaˈa sulia na ru neˈe: Na fiu gwauˈi ru ki neˈe fiu faˈi ua neˈe kini neˈe nia tua ˈi fafoni ki. Ma kira logo neˈe fiu ngwae tatalafaˈa ki.
10 Na lima ngwae ki ada kira mae naˈa, taˈi ngwae ka gwaungaˈi ˈua, ma ta taˈi ngwae kasi dao ˈua maˈi. Ma kaidaˈi nia dao maˈi, nia ke baˈa gwaungaˈi goˈo ˈana sulia kala kaidaˈi tiˈitiˈi.
11 Ma na ru mauri kwasi ba maumauri ˈi naˈo ma ka mae naˈa, nia neˈe kwaula ngwae tatalafaˈa. Niaˈa ta ngwae ana na fiu ngwae tatalafaˈa ki, ma nia ke baˈa leka naˈa fuana na faˈafunulana.
12 “Ma na akwala konakona ru ki neˈe ˈoko lisia neˈe na akwala ngwae tatalafaˈa neˈe noaˈa kira kasi ˈinotoˈa ˈua. Ma kira ke baˈa kwatea na ˈinotoˈanga fuana kike tatalafaˈa faˈinia na ru mauri kwasi neˈeri sulia taˈi agi sina.
13 Ma na akwala ngwae tatalafaˈa neˈe ki, kira rao goˈo ˈada fasi ˈiri kira ka kwatea naˈa ngasingasiˈanga kira ki ma na gwaungaˈi ˈanga kira ki fuana na ru mauri kwasi baera.
14 Ma kira ke baˈa fuˈa faˈinia na kala Sipsip. Ma na kala Sipsip neˈeri faˈinia na ngwae nia ki neˈe nia filida neˈe kira roˈosuli nia, kira ke baˈa liufi kira. Sulia nia neˈe Aofia fafia na aofia ki taˈifau, ma ka Tatalafaˈa fafia na ngwae tatalafaˈa ki taˈifau.”
15 Ma na ˈainsel ka fata laˈu ˈuri fuaku, “Na kafo neˈe ˈoko lisia neˈe kini ˈusu neˈe nia tua ˈi fafona ki neˈe na fanoa ki, ma na ngwae ki, ma na alaˈanga matamata ki.
16 Na ru mauri kwasi ma na akwala konakona ru neˈe ˈoko lisida neˈe, kira ke baˈa liataˈafia na kini ˈusu neˈe. Ma kira ke baˈa lafua na ru nia ki taˈifau faˈasia, ma nia ka dadara naˈa ˈana. Ma kira ka ˈania naˈa fasi ˈana nonina, ma kira ka duˈafia ˈani mafula.
17 Sulia God alua naˈa manataˈi ngwae ˈi saena na liada, kira ka sasia na ru neˈe nia ogaˈi ki. Ma kira ka alua taˈi manataˈanga ˈuana na kwatelana na ngasingasiˈanga kira fuana na ˈinotoˈanga fuana na ru mauri kwasi neˈe, ˈiri nia ka gwaungaˈi leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe fatalana God ke baˈa fuli mamana naˈa.
18 “Ma na kini neˈe ˈoko lisia niaˈa neˈe na fanoa doe neˈe gwaungaˈi fafia na ngwae tatalafaˈa ki taˈifau saena magalia.”

18

Na funulana ˈi Babilon

1 ˈI buri, nau ku lisia taˈi ˈainsel laˈu nia koso maˈi faˈasia ˈi langi. Ma nia ka toˈo ana na ngasingasiˈanga doe, ma na raralana ka raraˈafia na magalia taˈifau.
2 Ma nia ka ako ka ˈuri, “Nia funu naˈa! Na fanoa doe ba ˈi Babilon funu naˈa! Nia ka rokisi ka alua naˈa na fanoa fuana na ano ˈi ru ki. Ma na ano ˈi ru taˈa ki ma na noˈo taˈa ki, kira tua naˈa ˈi saena.
3 Sulia na ngwae Babilon ki kwate ma ngwae ana fanoa ki taˈifau ka sasia ru taˈa ˈoro liu. Na ngwae tatalafaˈa ki saena magalia kira ka sasia ru taˈa diˈia ngwae Babilon logo. Ma na ngwae ˈoro neˈe kira foli ru ma

kika ˈoifoli ki kira toˈo ana na toˈoruˈa doe ki osiˈana neˈe ngwae Babilon ki oga ru leˈa ˈoro ki.”

4 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru laˈu faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri, “Ngwae God ki ˈae, mulu leka maˈi faˈasia na fanoa neˈana! ˈAsu ˈubani kamu kata ˈado faˈinia ana sasia taˈangaˈa nia ki, ma ˈasu ˈubani kamu kata ruˈufia na kwaˈikwaˈinga nia ki.

5 Sulia na sasi taˈangaˈa ana ngwae Babilon ki raˈe ka bolo naˈa faˈinia ˈi langi, ma God noaˈa kasi takadalafa na sasi taˈangaˈa kira ki.

6 Alu God ke sasi na ru taˈa ki fuana ˈi Babilon, diˈia logo ˈi Babilon nia sasia fuamuˈa ngwae God ki, ma nia ke duˈu ro fau ani fuana ˈi Babilon.

7 Alu God ke kwatea na nonifiiˈanga ma na liadilaˈanga fuana Babilon, ka diˈia logo na ˈinotoˈanga ma na tua leˈangaˈa neˈe ˈi Babilon kwatea fuana niaˈa talana. Sulia na ngwae Babilon ki ka fata goˈo ˈana ˈuri fuada talada, ‘Kulu gwaungaˈi fafia ngwae ki taˈifau! Ma kulu noaˈa laˈu diˈia ta gwaˈi ˈuru dalaˈa, ma noaˈa kulu kasi saiana ta liadilaˈanga.’

8 Osiˈana ngwae Babilon ki fata ˈunaˈeri, ana ta faˈi asoa God ke baˈa kwaiˈia niaˈa ˈani na mataˈinga, ma na liadilaˈa, ma na fioloˈa. Ma na mafula ke baˈa sarufia niaˈa, osiˈana neˈe God ngasingasiˈa ka tasa, nia ka matalangaˈi kira.”

9 Ma na ngwae tatalafaˈa ki faˈasia saena magalia neˈe kira sasia ru taˈa liu ki faˈinia ˈi Babilon, ma kira ka ˈado ˈani na toˈoruˈa nia, kike baˈa angi fafia na fanoa neˈeri kaidaˈi kira lisia na sasuna mafula neˈe doˈofia niaˈa.

10 Ma kira ke uu tau sulia kira maˈu ˈasu ˈubani kira kata nonifii diˈia logo niaˈa. Ma kira ka fata ˈuri, “Nia taˈa liu fuamu ˈi Babilon, na fanoa doe ma fanoa ˈinotoˈa! Na kwaˈikwaˈinga ˈoe, nia dao ˈaliˈali naˈa maˈi fafiˈo!”

11 Aia, ma na ngwae neˈe kira foli ru ma kika ˈoifoli ki saena magalia, kira angi ma kira ka kwaimanatai fuana ˈi Babilon, sulia noaˈa ta ngwae kasi folia naˈa na ru kira ki.

12 Sulia noaˈa ta ngwae kasi folia naˈa na gol kira ki, ma na silva kira ki, ma na fau ngwasinasina kira ki, ma na ru folilana doe ki, ma na toro kwanga kerokero ki neˈe folilada doe, ma na ˈai neˈe folilani doe ki, na ru saungaˈiniˈi ˈani na suli ki, ma na ru kira saungaˈinia ˈani ˈai folilana doe ki, ma na barasi ki, ma na kaˈikaˈi salo ki ma na mabol neˈe folilani doe ki,

13 ma na fanga leˈa ki, ma na ru moko leˈa ki neˈe folilani ka doe. Ma noaˈa logo ta ngwae neˈe ka folia naˈa na waen kira ki, ma na ngwaingwai kira ki, ma na ru kira ki fuana saungaˈilana na beret, ma na buluka kira ki, ma na sipsip kira ki, ma na hos kira ki, ma na ru neˈe na hos ki kira tara, ma na ngwae rao ˈoˈo ki. ˈIu ma ngwae ki bore, kira ka folida ma kika ˈoifoli logo ˈanida.

14 Ma na ngwae neˈe kira foli ru ma kika ˈoifoli ki, kira ka fata ˈuri fuana Babilon neˈeri, “Na ru leˈa ki taˈifau goˈo neˈe ˈoko oga ˈoke toˈo ani, kike baˈa noaˈa naˈa faˈasiˈo. Ma na toˈoruˈa ˈoe ki taˈifau ma na ru ngwasinasina ˈoe ki niˈi funu logo, ma ka ˈafitaˈi ˈoko lisida laˈu.”

15 Ma na ngwae neˈe kira foli ru ma kika ˈoifoli ki, neˈe kira toˈoru ˈani Babilon, kira ke baˈa uu tau sulia kira maˈu ˈasu kira ka ruˈufia logo na nonifiiˈanga nia. Ma kira ke baˈa angi ma kira ka kwaimanatai.

16 Ma kira ke baˈa angi kira ka fata ˈuri, “Nia taˈa liu, sulia na ngwae ana
fanoa doe ba ˈoko toro ˈani na ifi leˈa ki neˈe folilani doe, ma ka laungia
ˈani na ru ngwasinasina ki neˈe folilani doe.
17 Aia, ana kaidaˈi tiˈitiˈi neˈe toˈoruˈa nia ki ka sui faˈasi nia.”
Na ngwae doe ki taˈifau ana faka ki, ma na ngwae neˈe kira leka saena
faka ki, ma na ngwae neˈe kira rao saena na faka ki, ma na ngwae ki
taˈifau neˈe kira rao saena asi, kira ka uu tau naˈa ˈada.
18 Ma kira ka angi kaidaˈi kira lisia na sasuna na mafula neˈe sarufia
Babilon, kira ka ˈuri, “ˈIta maˈi etangilana, noaˈa naˈa ta fanoa doe laˈu
neˈe ka diˈia na fanoa doe neˈe!”
19 Ma kira ka ˈuia na gwauda ˈani fuˈa, ma kira ka angi ma kira ka
kwaimanatai kira ka fata ˈuri, “Taˈa liu fuana na fanoa doe neˈe. Na
ngwae ki taˈifau neˈe kulu toˈo ana faka ki, kulu toˈoru ˈani na toˈoruˈa
Babilon. Ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo neˈe ru nia ki taˈifau ka sui naˈa faˈasia.”
20 Ma kamu na ngwae ˈi langi ki, muke noni saeleˈa, sulia ˈi Babilon funu
naˈa. Ma na ngwae God ki, ma na ngwae ni lifurongo ki, ma na profet ki,
muke saeleˈa sulia God matalangaˈinia naˈa fafia ru taˈa neˈe nia sasiˈi
fuamuˈa.
21 Sui taˈi ˈainsel ngasingasiˈa ka ngalia taˈi fau doe ma ka ˈui ˈania
saena asi, ma ka fata ˈuri, “Kira ke baˈa ˈui ˈani ˈoe, na fanoa doe neˈe ˈi
Babilon, ˈiri noaˈa ta ngwae kasi lisi ˈoe laˈu.
22 Ma ka ˈafitaˈi laˈu kira ka rongoa na lingana na harp ki, ma lingana
ngwae ki, ma na ˈau ki, ma na bungu ki faˈasi ˈoe. Ma ka ˈafitaˈi naˈa ta
ngwae rao ka tua laˈu faˈi ˈoe. Ma noaˈa kasi rongoa naˈa lingana ta sauˈa
ana fanga faˈasiˈo.
23 Ma noaˈa ta unu kasi duˈa laˈu ana ˈaeˈo. Ma ka ˈafitaˈi kira ka rongoa
laˈu lingana ta araˈi faolu ma ta gwagwaeˈa faˈasi ˈoe. ˈI naˈo naˈa maˈi,
na ngwae neˈe kira foli ru ma kika ˈoifoli ki, kira ngwae talo magalia ki.
Ma ˈani na sokeˈa ˈoe ki, ˈoko faˈarora na ngwae ki taˈifau saena magalia.”
24 God kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuana na ngwae ˈi Babilon ki, sulia
neˈe kira ba saungia naˈa na profet ki, ma na ngwae God ki, ma ti ngwae
ˈoro laˈu neˈe kira saungida saena magalia.

19

Na ˈainsel talongani ˈasilana ˈi Babilon

1 ˈI buri ˈana ru neˈe ki, nau ku rongoa naˈa lingana akoˈa neˈe
doe diˈia lingana na fikuˈa doe ˈi langi kira ˈuri, “Kulu baˈatafea God!
Talitoˈona God goˈo neˈe nia faˈamauri kia. Ma na ˈinotoˈanga ma na
ngasingasiˈanga ki fuana God kia!
2 Na matalangaˈinga nia ki ka mamana ma ka ˈoloˈolo. Nia ka mata-
langaˈi maelia naˈa kini ˈusu neˈe nia faˈalia na ngwae ki saena magalia
ˈania sasi taˈangaˈa nia. Ma God ka kwatea naˈa na kwaˈikwaˈinga fuana,
sulia nia saungia na ngwae rao God ki.”
3 Ma kira ka ako laˈu kira ka ˈuri, “Kulu ke baˈatafea God! Ma na sasuna
mafula neˈe ka duˈafia na fanoa doe neˈe ka raˈe ˈi langi sulia asoa firi.”
4 Ma na ro akwala ma na fai ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na fai ru mauri
ki, kira bobo uruuru ˈi ano ma kira ka foˈosia God neˈe tua ana fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga. Ma kira ka fata ˈuri, “ˈIu, nia ke ˈunaˈeri!
Kulu ke baˈatafea God!”

5 Sui na lingalingaˈi ru neˈe ka talo maˈi faˈasia fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga, ka fata ˈuri, “Na ngwae ki taˈifau neˈe kamu fuˈusi doe ana
God, ngwae doe ma ngwae tiˈitiˈi, ma na ngwae rao nia ki, muke baˈatafea
God kia!”

Na fafangaˈa ana araˈinga na Kala Sipsip

6 Sui nau ku rongoa laˈu na ru diˈia na lingana ta fikuˈa doe ma ka
ngwaˈigi diˈia na rurulana ta tata doe, ma ka diˈia ta kiri doe. Ma nau ku
rongoa kira fata ˈuri, “Kulu ke baˈatafea God, sulia God ngasingasiˈa ka
tasa, nia na ngwae tatalafaˈa!
7 Kulu saeleˈa liu, ma kulu ka baˈatafea naˈa ˈinotoˈanga nia! Sulia
nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana na fikuˈa faˈinia na kala Sipsip, ma na
gwagwaeˈa nia ka sasi akaˈu naˈa ana niaˈa fuana.
8 Ma God ka kwatea naˈa toro mamaoˈa neˈe faolu ma ka ngwasinasina
fuana gwagwaeˈa ˈiri ni ka toro ˈani.” (Aia, na fadalana na toro mamaoˈa
neˈe nia naˈa neˈe ru leˈa neˈe ngwae God ki kira sasiˈi.)
9 Sui na ˈainsel ka fata ˈuri fuaku, “ˈOke keresia ru neˈe: ˈOilakiˈa
fuana na ngwae ki neˈe God laefida fuana na fangaˈa ana araˈinga na
kala Sipsip.” Ma na ˈainsel ka fata laˈu ˈuri, “Na alaˈanga God neˈeriˈa,
nia mamana!”
10 Nau ku rongoa ru neˈeri ki taˈifau, nau ku bobo uruuru ˈi ˈaena ˈainsel
neˈeri fuana na foˈosilana. Sui, nia ka fata ˈuri fuaku, “Noaˈa ˈoe kosi
foˈosi nau laˈu! ˈOke foˈosia lala God! Sulia nauˈa na ngwae rao God goˈo
diˈia logo ˈaeˈo ma na ngwaefuta ˈoe ki, na ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana ana na mamanaˈanga neˈe sa Jesus faˈataˈinia. Sulia neˈe
mamanaˈanga neˈe sa Jesus faˈataˈinia, nia neˈe kwatea ma na ngwae
God ki ka faˈatalo ˈani na Fatalana God.”

Na ngwae neˈe tua ˈi fafona na hos kwao

11 Sui nau ku lisia ˈi langi ka ˈifi, ma nau ku lisia taˈi hos kwao. Ma na
ngwae neˈe ka tua ˈi fafona kira saea ˈani sa Rao Leˈa ma sa Mamana,
osiˈana nia matalangaˈi ma ka fuˈa sulia na ˈoloˈoloˈa.
12 Na maana ka diˈia na meameana mafula, ma ka alua naˈa ˈeregwau
ˈoro ki ˈi gwauna. Ma nia toˈo ana sata neˈe kira keresia ana nonina, ma
niaˈa taˈifilia goˈo neˈe saiana.
13 Ma na ifi keta neˈe nia ka fungu ˈani ˈabu. Ma na satana ka ˈuri, “Na
Fatalana God.”
14 Ma na fuani oro ˈi langi kira leka sulia. Ma kira toro ˈani toro kwao
ma ka sikasika ki, ma kira ka tua ˈi fafona na hos kwao ki.
15 Ma taˈi sele ni ofoˈa toˈo liu ka ruˈu maˈi faˈasia saena kwakwana ˈiri
ke baˈa liufia ˈani na maˈe fanoa doe ki. Ma nia ke baˈa ˈinotoˈa ˈusi kira
ˈani na ngasingasiˈanga doe nia, ma ˈani na saetaˈanga God ngasingasiˈa
ka tasa, nia ka ngisia na malimae nia ki, ka diˈia nia uria ngisia na grep ˈi
saena na ru ni ngisilana na grep ki fuana waen.
16 Ta sata neˈe kira keresia sulia na toro keta nia ma sulia na ˈaena ka
ˈuri, “Na Tatalafaˈa fafia na ngwae tatalafaˈa ki, ma na Aofia fafia na aofia
ki.”
17 Sui nau ku lisia taˈi ˈainsel ka uu ˈi saena na madaˈafi. Ma nia ka ako
fuada na noˈo ki neˈe kira lofo saena mamanga ka ˈuri, “Kamu leka maˈi,
muke fiku ana na fangaˈa doe God.
18 Muke leka maˈi, muke ˈania na nonina ngwae tatalafaˈa ki, ma na
ngwae ˈaˈana ki ana ofoˈa, ma na ngwae ana ofoˈa ki, ma na hos ki, ma

na ngwae ki neˈe kira tua fafona na hos ki, ma na ngwae ki taˈifau, na ngwae rao ˈoˈo ki, ma na ngwae aloge ki, ma na ngwae ˈaˈana ki, ma na ngwae tiˈitiˈi ki.”

19 Sui nau ku lisia na ru kwasi baera, ma na tatalafaˈa ki saena magalia, ma na ngwae ni ofoˈa kira ki, kira ka fiku maˈi fuana na fuˈanga faˈinia na ngwae neˈe tua ˈi fafona na hos kwao ma na fuani oro nia.

20 Ma kira ka daua naˈa na ru kwasi baera faˈinia na profet ˈosoˈoso neˈe sasia na ru fuana ˈarefoˈanga ani ki fuana na ru kwasi baera. (Ana neˈe ru faˈanadaˈa neˈeri ki neˈe ka ˈoiˈana na ngwae neˈe kira toˈo ana na maˈetoto ana na ru kwasi neˈe ma na ngwae neˈe kira foˈosia na nununa.) Ma na ru kwasi neˈeri faˈinia na profet ˈosoˈoso baera, kira ˈui faˈi mauri ˈani keroˈa ˈi saena na ˈosi ana mafula neˈe duˈa ˈani salfa.

21 Ma na sele ni ofoˈa ba sakatafa maˈi faˈasia na kwakwana na ngwae ba tua ˈi fafona na hos kwao ka saungida na fuani oro kera ki. Ma na noˈo ki kira ka leka maˈi, kira ka ˈania na fasi ˈana nonida.

20

Na toˈoni faˈi ngali

1 Sui nau ku lisia laˈu taˈi ˈainsel ka koso maˈi faˈasia ˈi langi, ma ka dau ana taˈi sene doe faˈinia na kii ana na kilu gwagwa lingalinga.

2 Ma nia ka daua naˈa na faˈi loi doe ba kira saea ˈani sa Saetan, neˈe ngwae ˈaˈana fuana na ano ˈi ru taˈa ki, ma ka firi fafia sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.

3 Ma na ˈainsel neˈeri ka ˈui ˈani nia ˈi saena na kilu neˈeri ma ka fono ˈusia, fasi ˈiri noaˈa nia kasi sokea laˈu na ngwae ki, leleka na taˈi toˈoni faˈi ngali neˈeri ki ka sui. Ma buri ˈana kaidaˈi neˈeri, kira ke baˈa logea laˈu fuana kaidaˈi tiˈitiˈi.

4 Sui nau ku lisia naˈa ru ni tuaˈa ki ˈana ˈinotoˈanga ma na ngwae ki neˈe kira tua ˈi fafoda ki. God ka kwatea naˈa ngasingasiˈanga fuada fuana gwaungaˈi ˈanga. Ma nau ku lisia logo na mangona ngwae ki neˈe kira saungida sulia kira faˈataloˈania na mamanaˈanga neˈe sa Jesus faˈataˈinia ma na fatalana God. Sulia noaˈa kira kasi foˈosia goˈo na ru mauri kwasi baera ma na nununa, ma noaˈa kira kasi ngalia goˈo na maˈetoto ana na ru kwasi neˈeri ˈi maana darada nama ana limada. Nia neˈe, kira ka mauri laˈu, ma kira ka gwaungaˈi diˈia na ngwae tatalafaˈa ki faˈinia sa Jesus Christ sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.

5 Nia naˈa neˈe etana na tataˈenga faˈasia na maeˈa. (Aia, ma bali ana ngwae ki neˈe kira mae, noaˈa kira kasi mauri laˈu leleka taˈi toˈoni faˈi ngali neˈeri ki ka sui.)

6 Na ngwae ki neˈe kira mauri laˈu ana na etana tataˈenga faˈasia na maeˈa, kira ka saeleˈa liu, ma kira ka toˈo ana na ˈoilakiˈa. Sulia na ruana na maeˈa kasi ngasingasiˈa fafi kira. Ma kira ke baˈa alua naˈa na fata abu God ki ma sa Jesus Christ, ma kira ka gwaungaˈi faˈinia sa Jesus Christ sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.

Na liufilana sa Saetan

7 ˈI buri ˈana toˈoni faˈi ngali ka sui, kira ke baˈa logea sa Saetan faˈasia saena luma lokafo.

8 Ma nia ke baˈa leka fuana na sokelana ngwae ki saena fanoa ki taˈifau saena magalia. Nia neˈe na fiku taˈi ngwae neˈe kira saea ˈani sa Gog ma

sa Magog ki. Sa Saetan ke baˈa fikuda maˈi fuana na fuˈanga, ma kira ke baˈa ˈoro liu diˈia na magana one neˈe tua sulia na asi.
9 Kira ka takalo saena magalia taˈifau, ma kira ka ˈereˈafu kalia kula neˈe ngwae God ki kira tua ana ma na fanoa doe ˈi Jerusalem neˈe God alafe fuana. Sui na mafula ka koso maˈi faˈasia ˈi langi ka faˈafunuda.
10 Sui sa Saetan na ngwae neˈe sokeda, God ka ˈui ˈania saena na ˈosi ana mafula neˈe duˈa ˈani salfa, kula ba God ˈui ˈania logo na ru mauri kwasi baera ma na profet ˈosoˈoso ˈi naˈo. Ma kira ke baˈa tua ˈani nonifiiˈanga sulia asoa ki taˈifau, ma na rodo ki taˈifau tutua kasi sui.

Na kwai matalangaˈi ˈanga ˈisi

11 Sui nau ku lisia taˈi fuli gwauruˈa kwao ana ˈinotoˈanga neˈe doe. Ma nau ku lisia logo na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona. Na magalia ma ˈi langi, kira ka tafi naˈa ˈada faˈasia, ma noaˈa ta ngwae kasi lisia naˈa laˈu na magalia ma ˈi langi.
12 Sui nau ku lisia logo na ngwae mae ki taˈifau, neˈe kira doe ma kira ka tiˈitiˈi, kira uu ˈi naˈona fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri. Ma God ka ˈifingia na buka ki. Ma ka ˈifingia ta buka laˈu, na buka neˈe ka toˈo ana satada ngwae neˈe mauri ki. Ma God ka matalangani na ngwae mae ki sulia ru neˈe kira sasiˈi ki, ka diˈia naˈa kerekereˈa saena na buka neˈeri ki.
13 Sui, na ngwae neˈe kira mae saena na asi kira ka mauri laˈu. Ma na ngwae neˈe kira tua saena na ano ma na fanoa ana maeˈa, kira ka mauri laˈu. Ma God ka matalangani na ngwae ki taˈifau ˈani ru ki taˈifau neˈe kira sasiˈi ˈi naˈo.
14 Sui God ka ˈui ˈania na maeˈa ma na fanoa ana maeˈa saena na ˈosi ana mafula. (Aia, ma na ˈosi neˈeri ana mafula nia neˈe ruana maeˈa.)
15 Ma ta ngwae neˈe satana kasi tua saena na buka ana mauriˈa, God ke ˈui ˈani nia logo saena na ˈosi ana mafula.

21

Na mamanga faolu ma na magalia faolu

1 Sui nau ku lisia na mamanga faolu ma na magalia faolu. Na mamanga etaeta ma na magalia etaeta ka nonga naˈa ma na asi ka noˈana naˈa.
2 Ma nau ku lisia na fanoa doe abu neˈe na Jerusalem faolu ka koso maˈi faˈasia God ˈi langi. Ma kira sasi akaˈu ana, diˈia na kini gwagwaeˈa neˈe kira laungia taˈifau naˈa ˈiri nia ka dao toˈona na araˈi faolu nia.
3 Ma nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru doe ka fata maˈi faˈasia na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ka ˈuri, “Na fanoa God tua naˈa siana na ngwae ki. Ma nia ke baˈa tua faˈinida ma kira neˈe na ngwae nia ki naˈa. Ma God talana ke baˈa tua faˈinida, ma nia naˈa neˈe God fuada.
4 Ma nia ke baˈa ongoa kafo ana angiˈa faˈasia na maada. Na maeˈa, ma na liadilaˈanga, ma na angiˈa, ma na nonifiiˈa ke baˈa noaˈa naˈa, sulia na ru ˈua ki sui naˈa.”
5 Sui na ngwae neˈe ka tua ana kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga ka fata ˈuri, “Na kaidaˈi neˈe, nau ku faˈafaolua na ru ki taˈifau!” Ma nia ka fata logo ˈuri fuaku, “ˈOke keresia ru neˈe ki, sulia alaˈanga neˈe ki mamana, ma niˈi ka totolia faˈamamanalani.”
6 Ma nia ka fata ˈuri, “Na ru neˈeri ki ka sui naˈa ˈuri! Nauˈa neˈe Alfa ma na Omega, na safalilana ma na suilana na ru ki taˈifau. Ma sa tai neˈe

ka silikwaˈu, nai baˈa kwate ˈoˈo ana ta maˈe kafo ana mauriˈa fuana, ma
noaˈa nia kasi folia.
7 Ma ta ngwae neˈe noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga nia, nia ke baˈa
toˈo ana ru neˈe: Nauˈa neˈe God nia ma niaˈa neˈe ngela nau.
8 Aia, na ngwae ki neˈe kira tafi osiˈana kira ka maˈu, ma na ngwae
neˈe kira danga faˈi buri ˈani fitoˈonga kira ki, ma na ngwae neˈe kira
sasia na ru taˈa ki, ma na ngwae sau ngwae ki, ma na ngwae kakabara
ki, ma na ngwae kelema ki, ma na ngwae neˈe kira foˈosia na malamala
god saungaˈiniˈi ki, ma na ngwae ˈosoˈoso ki taˈifau, kula fuada naˈa neˈe
saena ˈosi neˈeri ana mafula neˈe duˈa ˈani salfa. Ma nia naˈa neˈe ruana
maeˈa.”

Na Jerusalem faolu

9 Ma taˈi ˈainsel ana fiu ˈainsel ba kira toˈo ana na fiu dako ru ana
kwaˈikwaˈinga ˈisi ki, ka leka maˈi siaku, ma ka fata ˈuri, “ˈOke leka maˈi,
nau ku faˈataˈinia naˈa gwagwaeˈa na kala Sipsip neˈe fuamu.”
10 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura aku ma ka ngali nau ˈuana gwauna taˈi
faˈi ua neˈe fane liu. Ma nia ka faˈataˈinia na fanoa abu ˈi Jerusalem neˈe
koso maˈi faˈasia God ˈi langi.
11 Ma na ˈinotoˈanga God ka kwate ma nia ka ngwasinasina liu. Na
fanoa doe neˈeri ka ngwasinasina liu diˈia taˈi fau neˈe folilana doe neˈe
kira saea ˈani na jaspa, ma ka raola diˈia na galasi neˈe kira saea ˈani na
kristele.
12 Ma na fanoa doe neˈeri ka toˈo ana sulufaua doe neˈe ka fane kalia,
ma na akwala ma ro tafa ki, ma na akwala ma ro ˈainsel ki neˈe kira folo
ˈafia na tafa neˈeri ki. Ma na satana na akwala ma ro kwalafa ana ngwae
Israel ki neˈe kira keresia ana na akwala ma ro tafa neˈeri ki.
13 Na akwala ma ro tafa ana sulufaua neˈeri neˈe teo kalikalia na fanoa
doe neˈeri, ta uulu tafa bali ˈi fanelana sina, ma ta uulu tafa ˈi bali sulana
sina, ma ta uulu tafa bali mauli, ma ta uulu tafa laˈu ana bali ˈoloˈolo.
14 Na sulufaua kalia na fanoa doe neˈeri kira saungaˈinia fafona na taˈi
akwala ma ro fau ki. Aia, na satada neˈe akwala ma ro ngwae lifurongo
ana kala Sipsip neˈe kira keresia fafona na fau neˈeri ki.
15 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata faˈi nau, nia dau ana taˈi maˈe ˈai ana
ˈoitoˈongaˈa neˈe kira saungaˈinia ˈani gol fuana na ˈoitoˈolana na fanoa
doe neˈeri, ma na tafa ana ki, ma na sulufaua ki.
16 Na ketalana na sulufaua ana fanoa doe neˈeri bolo ka sui goˈo. Na
ˈainsel neˈeri ka ˈoitoˈona na fanoa doe neˈeri ˈani maˈe ˈai neˈeri, ma ka
dao toˈona na ketalana, ma na rebalana, ma na fanelana ka bolo taˈifau
goˈo, na akwala ma ro toˈoni agi tala ki* taˈifau goˈo.
17 Na ˈainsel neˈeri ka ˈoitoˈona logo na sulufaua ma ka dao toˈona nia
dao ana taˈi talangaˈi fai akwala ma fai faˈi ˈoiˈa† ana na fanelana, ana
ˈoitoˈongaˈa neˈe nia sasia ˈani.
18 Na sulufaua ki kira saungaˈinia ˈani na fau kira saea ˈani jaspa, ma
na fanoa doe neˈeri kira saungaˈinia ˈani na gol neˈe raola diˈia na galasi.
19 Aia, ma na fau faˈababatoˈolana na sulufaua ki ana fanoa doe neˈeri,
kira laungia ˈani na fau neˈe folilani doe ki taˈifau goˈo. Na etana fau
faˈababatoˈonga, kira saea ˈani na jaspa. Na ruana fau, kira saea ˈani na
safaea. Na uula fau, kira saea ˈani na aget. Na faina fau, kira saea ˈani na
emaral.

---

* **21:16** 2,400 kilomita ki † **21:17** raˈelana 65 mita

20 Na limana fau, kira saea ˈani na oniks. Na onona fau, kira saea ˈani
na karnelian. Na fiuna fau, kira saea ˈani na karts neˈe nia sakosakoˈa. Na
kwaula fau, kira saea ˈani na beril. Na sikona fau, kira saea ˈani na topas.
Na tangafulana fau, kira saea ˈani na kalkedoni. Na akwala ma etana fau,
kira saea ˈani na turkois. Ma na akwala ma ruana fau, kira saea ˈani na
ametist.
21 Ma na akwala ma ro tafa neˈe ki kira saungaˈinia ˈani na akwala ma
ro fau folilani doe liu neˈe kira saea ˈani perel. Taˈi faˈi perel nama goˈo
fuana taˈi tafa. Ma na tala ki saena na fanoa doe neˈeri kira saungaˈinia
ˈani na gol neˈe raola ka diˈia galasi.
22 Noaˈa nau kusi lisia goˈo na Luma Abu God saena na fanoa doe neˈeri,
osiˈana na Luma Abu neˈeri neˈe na God ngasingasiˈa ka tasa ma na kala
Sipsip.
23 Na fanoa doe neˈeri noaˈa kasi oga laˈu na madaˈafi nama na madamo
ˈiri ka sina saena, osiˈana na ˈinotoˈanga God naˈa neˈe sina saena, ma na
kala Sipsip neˈeri neˈe unu nia.
24 Na ngwae saena magalia ki kira ka totolia tuaˈa saena madakoˈanga
neˈeri, ma na ngwae tatalafaˈa ki kira ke baˈa ngalia maˈi na toˈoruˈa kira
ki ˈuana saena.
25 Ma na sinamaa ki ana na fanoa doe neˈe ke baˈa ˈifi talau goˈo ˈana
ma noaˈa kasi fono, osiˈana noaˈa ta rodo ˈi neˈeri.
26 Ma kira ke baˈa ngalia maˈi na kwangaˈa ki ma na toˈoruˈa ki ana na
fanoa ki taˈifau saena magalia ˈuana saena na fanoa doe neˈe.
27 Aia, ma noaˈa ta ru neˈe ka bulibuli, nama ta ngwae neˈe ka sasia
ta ru ni ˈekeˈa ˈani, nama ta ngwae neˈe ka soke ke baˈa ruˈu saena na
fanoa doe neˈe. Bore ma taˈifilia goˈo na ngwae neˈe kira keresia na satada
saena na buka ana mauriˈa na kala Sipsip neˈe kira ke baˈa ruˈu saena na
fanoa doe neˈe.

22

Na kafo ana mauriˈa

1 Na ˈainsel neˈe ka faˈataˈinia logo fuaku na busulana na kafo ana
mauriˈa neˈe raola ka diˈia ta galasi, nia busu maˈi faˈasia fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga God ma na kala Sipsip,
2 ma ka igo maˈi tofongana na tala neˈe liu saena na fanoa doe neˈe. Ma
na ˈai ana mauriˈa ki, kira niˈi uu ana ro bali ki ana kafo neˈeri, ma kira
ka fungu talau goˈo sulia akwala ma ro madamo ki saena taˈi faˈi ngali.
Nia ka fungu ana taˈi kaidaˈi saena madamo ki taˈifau, ma na rauna ˈai
neˈeri kira ka ngalia fuana na guralana na ngwae ki ana na fanoa doe ki.
3 Aia, ma na ru neˈe God nia agiˈi ki, noaˈa kira kasi tua saena fanoa
doe neˈeri.
Na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga God ma na kala Sipsip neˈe tua saena
na fanoa doe neˈeri, ma na ngwae rao nia ki kira ka foˈosia.
4 Ma kira ke baˈa lisia maana God, ma na satana kira ka keresia maana
darada.
5 Ma noaˈa goˈo ta rodo naˈa ˈi neˈeri, ma noaˈa kira kasi oga naˈa ta
unu nama na madakolana na sina, osiˈana God naˈa neˈe madakoˈanga
kira, ma kira ka gwaungaˈi naˈa faˈinia sulia bongi firi.

Na daolana maˈi sa Jesus

6 Sui na ˈainsel ka fata ˈuri fuaku, “Alaˈanga neˈe ki mamana, ma alaˈanga ana faˈamamanalani ki. God neˈe kwatea maˈi na Anoˈi ru nia fuana na profet ki, ma ka kwatea maˈi na ˈainsel nia fasi ˈiri ke faˈataˈinia fuana na ngwae rao nia ki ru neˈe ke fuli ˈaliˈali maˈi ki.”

7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Muke sailinga, nai baˈa leka ˈaliˈali goˈo maˈi. ˈOilakiˈa fuada na ngwae neˈe kira roˈosulia na kerekereˈa abu ki saena na buka neˈe!”

8 Nauˈa sa John neˈe nau ku rongoa ma nau ku lisia na ru neˈe ki taˈifau. Ma kaidaˈi nau ku rongoa ma nau ku lisia na ru neˈe ki, nau ku bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena na ˈainsel neˈe nia faˈataˈinia na ru neˈeri ki fuaku, ma nau ku sasi ˈuana foˈosilana.
9 Ma nia ka fata ˈuri fuaku, “ˈOe kosi sasi laˈu ˈunaˈeri! Nauˈa na ngwae rao goˈo, diˈia logo ˈaeˈo, ma na toˈolamu na profet ki, ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira roˈosulia na alaˈanga ki saena na buka neˈe. ˈOke foˈosia God!”
10 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “Noaˈa ˈoe kosi sofongaˈinia na kerekereˈa God ki saena na buka neˈe. Sulia nia karangi ka dao naˈa ana kaidaˈi neˈe na ru neˈe ki ke dao maˈi.
11 Ta ngwae bore ˈana neˈe fulirulana taˈa, nia ke dau ngasi ana fuli ruˈa taˈa ki. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka saga ma ka sasia na ru leˈa ki, nia ke dau ngasi ana ru saga ki, ma sasilana naˈa ru leˈa ki.”

12 Ma sa Jesus ka fata ka ˈuri, “Muke sailinga, nai baˈa leka ˈaliˈali goˈo maˈi. Nau ku ngalia naˈa maˈi na kwaiaraˈanga nau ki faˈi nau, ˈiri nai kwatea fuana sa tai faˈida neˈe kira dau sulia ru leˈa ki neˈe kira sasiˈi.
13 Nauˈa naˈa neˈe Alfa ma na Omega, na safalilana ma na suilana na ru ki taˈifau.”

14 ˈOilakiˈa fuada na ngwae neˈe kira taufia na ifi keta kira ki ka faolu, fasi ˈiri kira ka totolia ˈanilana fufuana na ˈai ana mauriˈa, ma kira ka ruˈu ana na tafa ki ˈuana saena na fanoa doe.
15 Ma na ngwae neˈe kira sasia na ru ni ˈekeˈa ki, ma na ngwae neˈe kira kelema ki, ma na ngwae kakabara ki, ma na ngwae sau ngwae ki, ma na ngwae neˈe kira foˈosia na nunuˈi ru ki, ma na ngwae neˈe kira soke, ma kira ka sasia na ru ˈosoˈoso ki, kira ka tua ˈi maa faˈasia saena na fanoa doe neˈeri.

16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nauˈa sa Jesus neˈe nau ku kwatea kwau na ˈainsel nau fasi ˈiri ke faˈarongo ˈani ru neˈe ki fuamuˈa na ngwae faˈamamana ki. Nauˈa neˈe na ngwae ana na olitana kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa. Ma nauˈa naˈa neˈe na kwalikwali ˈofodangi neˈe raralana ka madako liu.”

17 Ma na Anoˈi ru Abu faˈinia na gwagwaeˈa, kera ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “ˈOke leka maˈi!”

ˈIu, ma sa tai neˈe kira rongoa na buka neˈe, kira ka fata logo ˈuri, “ˈOke leka maˈi!”

Ma sa tai bore ˈana neˈe ka silikwaˈu ma ka oga ngalilana kafo ana mauriˈa, ˈoke leka maˈi, ˈoko ngalia ˈoˈo ana na kafo ana mauriˈa.

18 Nauˈa sa John, nau ku fata totongaˈi fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa fatalana God saena na buka neˈe. Diˈia ta ngwae bore ˈana ka alua laˈu ta ru tarenga faˈinia, God ke baˈa kwate tarenga logo ana na kwaˈikwaˈinga ki neˈe kira fata sulia saena na buka neˈe fuana.

19 Ma diˈia ta ngwae ka lafua ta ru faˈasia na alaˈanga God ki saena na
buka neˈe, God ke baˈa fonea faˈasia ˈai ana mauriˈa, ma na kula nia ana
na fanoa abu doe neˈe kira fata sulia ˈi saena na buka neˈe.
20 Sa Jesus, na ngwae neˈe fata sulia na ru neˈe ki taˈifau, nia fata ˈuri,
“Nia mamana liu! Nai leka ˈaliˈali maˈi!”
ˈIu, Jesus Aofia ˈae, leka naˈa maˈi!
21 Nau ku amasia na Aofia sa Jesus Christ fuana na kwaiˈofeˈanga nia ke
tua faˈi kamu taˈifau. ˈIu nia ke ˈunaˈeri.